3rd INTERNATIONAL CREATION CONGRESS IN THE LIGHT OF SCIENCES

24th- 26th October 2019, Iğdır, Turkey

III. ULUSLARARASI BİLİMLER IŞIĞINDA YARATILIŞ KONGRESİ

24-26 Ekim 2019, Iğdır, Türkiye

IGDIR UNIVERSITY
IĞDIR ÜNİVERSİTESİ

PROCEEDINGS BOOK

BİLDİRİLER KİTABI

Iğdır, 2019

1. CİLT

3rd INTERNATIONAL CREATION CONGRESS IN THE LIGHT OF SCIENCES

24th-26th October 2019, Iğdır, Turkey

III. ULUSLARARASI BİLİMLER IŞIĞINDA YARATILIŞ KONGRESİ

24-26 Ekim 2019, Iğdır, Türkiye

PROCEEDINGS BOOK

BİLDİRİLER KİTABI

Iğdır, 2019

Eser Adı	**III. ULUSLARARASI BİLİMLER IŞIĞINDA YARATILIŞ KONGRESİ BİLDİRİLER KİTABI (24-26 Ekim 2019, Iğdır Üniversitesi Iğdır, Türkiye)**
Editörler	Prof. Dr. Mehmet Hakkı ALMA Prof. Dr. Selahattin ÇELEBİ Prof. Dr. Ahmet Zafer TEL Doç. Dr. Ali KUYAKSİL Dr. Öğr. Üyesi Abdulmelik ARAS Dr. Öğr. Üyesi Âdem ERYİĞİT Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Salih NAS Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Nuri ATALAR Öğr. Gör. Kamil ATEŞ Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Salim ŞILBIR
Iğdır Üniversitesi Yayınları No	10
ISBN	978-605-82038-9-1
Yayıncılık Sertifika No	36201
Kapak Tasarımı	Nurhayat ÖZDEMİR

This congress was supported by Iğdır University Scientific Research Projects (SRP) unit with III. ULUSLARARASI BİLİMLER IŞIĞINDA YARATILIŞ KONGRESİ (Project Name), Project number: 2019-FBE-KSP03

Bu kongre Iğdır Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) birimi tarafından "III. ULUSLARARASI BİLİMLER IŞIĞINDA YARADILIŞ KONGRESİ" (Proje Adı) 2019-FBE-KSP03 kodlu proje ile desteklenmiştir.

Organizing Committee

Honorary Chairman of the Congress

Prof. Dr. Mehmet Hakkı ALMA
Rector, Iğdır University, TURKEY

Chairman of the Congress

Prof. Dr. Selahattin ÇELEBİ,
Vice Rector, Iğdır University, TURKEY

Executive Committee Members (Yürütme Kurulu)

Assoc. Prof. Dr. Ali KUYAKSİL	(Iğdır University, TURKEY)
Assist. Prof. Dr. Fatih KOÇ	(Iğdır University, TURKEY)
Assist. Prof. Dr. Adem ERYİĞİT	(Iğdır University, TURKEY)
Assist. Prof. Dr. Ahmet DİNÇ	(Iğdır University, TURKEY)
Assist. Prof. Dr. Abdülmelik ARAS	(Iğdır University, TURKEY)
Assist. Prof. Dr. M. Nuri ATALAR	(Iğdır University, TURKEY)
Assist. Prof. Dr. M. Salih NAS	(Iğdır University, TURKEY)
Assist. Prof. Dr. M. Harbi ÇALIMLI	(Iğdır University, TURKEY)
Assist. Prof. Dr. Mubin KOYUNCU	(Iğdır University, TURKEY)
Lecturer Kamil ATEŞ	(Iğdır University, TURKEY)
Lecturer Mustafa CESUR	(Iğdır University, TURKEY)
Assist. Prof. Dr. M. Selim ŞILBIR	(Iğdır University, TURKEY)

Organizing Commitee Members

Prof. Dr. Adem DURSUN (Atatürk University, TURKEY)
Prof. Dr. Adem TATLI (Dumlupınar University, Retired, TURKEY)
Prof. Dr. Ahmet Zafer TEL (Iğdır University, TURKEY)
Prof. Dr. Orhan ERDOĞAN (Atatürk University, TURKEY)
Prof. Dr. Ömer GÜNDOĞDU (Iğdır University, TURKEY)
Prof. Dr. Ömer İrfan KÜFREVİOĞLU (Atatürk University, TURKEY)
Prof. Dr. Selahattin ÇELEBİ (Iğdır University, TURKEY)
Assist. Prof. Dr. Mehmet Nuri ATALAR (Iğdır University, TURKEY)
Assist. Prof. Dr. Mirpenç AKŞİT (Iğdır University, TURKEY)

Scientific Committee

Prof. Dr.	Ali ERBAŞ	President of Religious Affairs, Turkey
Prof. Dr.	Abdulhak Halim ULAŞ	Atatürk University, Turkey
Prof. Dr.	Adem KILICMAN	University of Putra, Malaysia
Prof. Dr.	Adem TATLI	Dumlupınar University, Turkey
Prof. Dr.	Ahmet Zafer TEL	Iğdır University, Turkey
Prof. Dr.	Ali ALAŞ	Necmettin Erbakan University, Turkey
Prof. Dr.	Ali Osman BELDÜZ	Karadeniz Technical University, Turkey
Prof. Dr.	Amar DJIDEL	Université d'Alger, Algeria
Prof. Dr.	Atilla DOĞAN	Karadeniz Technical University, Turkey
Prof. Dr.	Behçet AL	Gaziantep University, Faculty of Medicine
Prof. Dr.	Fahrul Zaman HUYOP	University Technology Malaysia, Malaysia
Prof. Dr.	Fatih SATIL	Balıkesir University, Turkey
Prof. Dr.	Hasan AKAN	Harran University, Turkey
Prof. Dr.	Hikmet Yıldırım CELKAN	Gaziantep University, Turkey
Prof. Dr.	Huriye MARTI	Vice President of Religious Affairs, Turkey
Prof. Dr.	Hüseyin ZENGİN	Gaziantep University, Turkey
Prof. Dr.	İbrahim DEMIRTAŞ	Çankırı Karatekin University, Turkey
Prof. Dr.	İdris MEHMETOĞLU	Necmettin Erbakan University, Turkey
Prof. Dr.	İlkay Erdoğan ORHAN	Gazi University, Dean of the Faculty of Pharmacy, Turkey
Prof. Dr.	İrfan TERZİ	Dumlupınar University, Turkey
Prof. Dr.	İsmail KOCAÇALIŞKAN	Yıldız Teknik University, Turkey
Prof. Dr.	Kazım UYSAL	Dumlupınar University, Turkey
Prof. Dr.	Kazım YOLDAŞ	Bursa Uludağ University, Turkey
Prof. Dr.	Köksal PAPUÇÇU	Erzincan Binali Yıldırım University, Turkey
Prof. Dr.	Mehmet CESUR	Gaziantep University, Turkey
Prof. Dr.	Mehmet Emin ERKAN	Rector of Şırnak University, Turkey
Prof. Dr.	Mehmet ÖZASLAN	Gaziantep University, Turkey
Prof. Dr.	Mehmet SÖNMEZ	Gaziantep University, Turkey
Prof. Dr.	Mohd Shukrı AB YAJID	Management and Science University, Malaysia
Prof. Dr.	Moniruzzaman KHONDKER	University of Dhaka, Bangladesh
Prof. Dr.	Murat Ali KARAVELİOĞLU	Iğdır University, Turkey
Prof. Dr.	Murat SARICIK	Süleyman Demirel University, Turkey
Prof. Dr.	Musa Kazım YILMAZ	Harran University, Turkey
Prof. Dr.	Musa KOÇAR	Süleyman Demirel University, Turkey
Prof.Dr.	Mustafa YAZICI	Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Turkey
Prof. Dr.	Naci İSPİR	Atatürk University, Turkey
Prof. Dr.	Necati AYDIN	Alfaisal University, Saudi Arabia

Scientific Committee

Prof. Dr.	Necdet ÇAĞIL	Atatürk University, Turkey
Prof. Dr.	M. Nureddin TÜRKAN	İstanbul Medeniyet University, Turkey
Prof. Dr.	Nurullah GENÇ	Central Bank of the Republic of Turkey Councilor, Turkey
Prof. Dr.	Nurullah KURT	University of Kuwait, Kuwait
Prof. Dr.	Orhan ERDOĞAN	Atatürk University, Faculty of Science, Turkey
Prof. Dr.	Ömer İrfan KÜFREVİOĞLU	Atatürk University, Faculty of Science, Turkey
Prof. Dr.	Ömer GÜNDOĞDU	Iğdır University, Faculty of Arts and Sciences, Turkey
Prof. Dr.	Ömer PAKİŞ	Rector of Hakkari University, Turkey
Prof. Dr.	Ömer VAROL	Muğla Sıtkı Koçaman University, Faculty of Science, Turkey
Prof. Dr.	Rahmi KASIMOĞULLARI	Dumlupınar University, Faculty of Arts and Sciences, Turkey
Prof. Dr.	Ramazan BAL	Gaziantep University, Faculty of Medicine, Turkey
Prof. Dr.	Ramazan BİÇER	Sakarya University, Faculty of Theology, Turkey
Prof. Dr.	Recep YUMRUTAŞ	University of Gaziantep, Turkey
Prof. Dr.	Selahattin ÇELEBI	Iğdır University, Vice Rector, Turkey
Prof. Dr. Md.	Shaheed REZA	Bangladesh Agricultural University, Bangladesh
Prof. Dr.	Sıtkı GÖKSU	Gaziantep University, Faculty of Medicine
Prof. Dr.	Sinan ÖGE	Atatürk University, Faculty of Theology
Prof. Dr.	Süleyman KIZILTOPRAK	Mimar Sinan Güzel Sanatlar University, Turkey
Prof. Dr.	Şehmus DEMİR	Gaziantep University, Turkey
Prof. Dr.	Veysel GÜLLÜCE	Atatürk University, Turkey
Prof. Dr.	Yehia MECHREF	Texas Tech University, Center for Biotechnology & Genomics, USA
Prof. Dr.	Yakup BULUT	Hatay Mustafa Kemal University, Turkey
Prof. Dr.	Yunus ÇENGEL	Adnan Menderes University, Faculty of Engineering, Turkey
Prof. Dr.	Yusuf SANCAK	Atatürk University, Faculty of Theology, Turkey
Prof. Dr.	Yusuf ULCAY	Bursa Uludağ University, Turkey
Prof. Dr.	Zeynel ÖZLÜ	Gaziantep University, Faculty of Arts and Sciences, Turkey
Assoc. Prof. Dr.	Adnan KÜÇÜKALİ	Atatürk University, Turkey
Assoc. Prof. Dr.	Ali KUYAKSİL	Iğdır University, Turkey
Assoc. Prof. Dr.	Ercan KAYA	Atatürk University, Turkey
Assoc. Prof. Dr.	Ercüment ERBAY	Hacettepe University, Turkey
Assoc. Prof. Dr.	Gani Erhan TAŞAR	Adıyaman University, Turkey
Assoc. Prof. Dr.	Habib ÖZGAN	Gaziantep University, Faculty of Education, Turkey
Assoc. Prof. Dr.	Mehmet MURAT	Gaziantep University, Faculty of Education, Turkey
Assoc. Prof. Dr.	Mehmet Zülfü YILDIZ	Adıyaman University, Faculty of Arts and Sciences, Turkey
Assoc. Prof. Dr.	Yunus Emre GÖRDÜK	Balıkesir University, Faculty of Theology, Turkey
Assoc. Prof. Dr.	Zeki TAN	Iğdır University, Faculty of Theology, Turkey
Assist. Prof. Dr.	Abdulhalim OFLAZ	Iğdır University, Faculty of Theology, Turkey

Scientific Committee

Assist. Prof. Dr.	Ahmed MELIEBARY	University of Nottingham, England
Assist. Prof. Dr.	Fahri HOŞAB	Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Turkey
Assist. Prof. Dr.	Muhammed Emre AYHAN	Necmettin Erbakan University, Turkey
Assist. Prof. Dr.	Selima KHATUN	Government General Degree College, India

Invited Speakers

Prof. Dr.	Alparslan AÇIKGENÇ	Istanbul, Turkey
Prof. Dr.	Amar DJIDEL	Algeria
Prof. Dr.	Eşref Edip KEHA	Trabzon, Turkey
Prof. Dr.	İbrahim SARAÇOĞLU	Ankara, Turkey
Prof. Dr.	İ. Celalettin HAZNEDAROĞLU	Ankara, Turkey
Prof. Dr.	Mahdi MOHAMMADZADEH	Tabriz, Iran
Prof. Dr.	Najib Ali Abdullah AL-SOUDI	Yemen, Yemen
Prof. Dr.	Nevzat TARHAN	Üsküdar University, Turkey
Prof. Dr.	Ömer AKIN	Ankara, Turkey
Ret. MP.	Öner ERGENÇ	Retired M.P., Turkey
Assoc. Prof. Dr.	Hızır Murat KÖSE	Istanbul, Turkey
Columnist	Ali Erkan KAVAKLI	Istanbul, Turkey

Congress Topics

The truth of creation in the light of science

The truth of creation in the light of social science

The truth of creation in the light of science of religion

Questioning the evolutionist view

Questioning the deism view

Evaluation of curriculum textbooks in terms of the fact of creation

An overview of the truths of Creation in the press, media and documentaries

Field Editors

Assoc. Prof. Dr. Ali KUYAKSİL

The truth of creation in the light of social sciences

Assist. Prof. Dr. Abdülmelik ARAS

Assist. Prof. Dr. Mehmet Nuri ATALAR

The truth of creation in the light of sciences

Assist. Prof. Dr. Adem ERYİĞİT

The truth of creation in the light of religious sciences

Assist. Prof. Dr. Mehmet Salih NAS

Assist. Prof. Dr. Mehmet Selim ŞILBIR

The truth of creation in the light of other sciences:

- *Questioning the evolutionist view*
- *Questioning the deism view*
- *Evaluation of curriculum textbooks in terms of the fact of creation*
- *An overview of the truths of Creation in the press, media and documentaries*

Preface

Dear Scientists,

It is well known that the world of science has been under the influence of materialist philosophy for about two centuries. Whereas, when one objectively looks at anything in the universe, one can see that they are full of perfect balance, beautiful adornment, excellent art, and processes of wisdom. The structure and properties of a water molecule, the excellent art on the wings of a butterfly at a nanometer scale, and the programmed motion and actions of a honeybee during the honey making process are just a few examples. Everything is related to everything else, with the cooperation and helping one another at the centre of every action. For example, the necessity of sunlight for everything and the fact that the eye is a perfect optical instrument cooperating with each cell in the human body as well as the sun in the sky testify to this.

All these wonderful works can occur neither by blind force, nor deaf nature, nor inanimate and ignorant elements. All these perfect works indicate decisively and testify with thousands of tongues an inscriber (God) who writes a massive book in a single letter and inscribes a thousand inscriptions in a single inscription.

In the scientific community, there is one group of scientists who state that nature has done these works perfectly, misusing science for ideological atheism, while another group of scientists state that all these works are proofs of the existence of God who is All-Knowing, All-Wise and the Most Powerful.

The International Creation Congresses in the Light of Sciences will contribute to the vision of the latter group of scientists to explore and understand the nature and purpose of the creation of mankind as well as the universe. Furthermore, it is hoped that such congresses will motivate scientists to pursue new research. In addition, Evolution and Creation are evaluated in their own scientific platform in such congresses, and an important step is taken to prevent the idea of Evolution from being used in ideological thinking.

For this purpose, the first INTERNATIONAL CREATION CONGRESS IN THE LIGHT OF SCIENCES was held at Harran University in 2017, and the second one was held at Atatürk University in 2018. The third one was held in Igdir University on October 24-26, 2019.
We were honoured to host valuable scientists in Igdir, a cradle of civilization, very close to the highest mountain in Turkey.

Yours respectfully,
Prof. Dr. Selahattin ÇELEBİ
Congress Chair

Takdim

Değerli Bilim İnsanları,

Bilindiği gibi bilim dünyası yaklaşık olarak iki yüz yıldır ateizmi esas alan materyalist felsefenin tesiri altındadır. Hâlbuki kâinatta hangi şeye objektif bir nazarla bakılsa; mükemmel bir ölçü, güzel bir süsleme, harika bir sanat ve hikmetli yani fayda gözetilen bir işleyişin var olduğu görülür. Su molekülünün yapısı ve özellikleri, kelebeğin kanatlarında nanometre mertebesinde nakşedilen sanatın varlığı, bal arısının programlı hareketi ve bal yapma fiili örnek olarak sıralanabilir. Herşeyin herşey ile her bir fiilde işbirliği yapma ve yardımlaşma şeklinde münasebeti vardır. Örnek olarak, güneş ışığının herşey için gerekli oluşu ve gözün güneşle ve vücuttaki her bir hücre ile işbirliği içinde mükemmel bir optik alet oluşu bu gerçeğe şahitlik etmektedir.

Bu harika işler ne kör kuvvetin, ne sağır tabiatın, ne de aciz cansız ve bilgisiz maddelerin kendi başına yapacağı işlerdir. Bu işler ve işleyişler, bir harfte kocaman bir kitap yazan, bir nakışta bin nakşı nakşeden NAKKAŞ'ın yani YARATICI'nın varlığına binlerce dil ile şahitlik etmektedir.

Bilim dünyasında bu harika işleri anlattıktan sonra "doğa bunu bu mükemmellikte yapmıştır" diyerek ideolojik düşüncelere alet edenler olduğu gibi, "bu harika işler ancak ve ancak Alîm, Hakîm, Kadîr olan Allah'ın yaratması ile vücut bulabilir başka surette olamaz" diyen çok sayıda bilim insanı da vardır.

Kâinatın ve insanın mahiyetini ve yaratılışını daha iyi anlamada Uluslararası Bilimler Işığında Yaratılış Kongrelerinin bilim camiasının düşünce ufkuna katkı sağlayacağı, araştırmalarında onlara yeni bir şevk ve enerji vereceği ümit edilmektedir. Ayrıca bu kongrelerde, Evrim ve Yaratılış konuları kendi ilmi platformlarında değerlendirilmekte ve Evrim görüşünün ideolojik düşüncelere alet edilmesinin önüne geçilmesinde önemli adımlar atılmaktadır.

Bu amaçla, ULUSLARARASI BİLİMLER IŞIĞINDA YARATILIŞ KONGRESİ'nin birincisi 2017 yılında Harran Üniversitesi'nde düzenlendi, ikincisi 2018 yılında Atatürk Üniversitesi'nde gerçekleştirildi. Üçüncüsü ise, 24-26 Ekim 2019 tarihlerinde Iğdır Üniversitesi ev sahipliğinde gerçekleşecektirilmiştir. Siz değerli bilim insanlarını Türkiye'nin en yüksek dağının eteklerinde, medeniyetlerin beşiği Iğdır'da ağırlamaktan ve aramızda görmekten onur duyduk.

Saygılarımızla,

Prof. Dr. Selahattin ÇELEBİ

Kongre Başkanı

Chapter 1

Bölüm 1

The truth of creation in the light of sciences

"Fen bilimleri ışığında yaratılış gerçeği"

Chapter 2

Bölüm 2

The truth of creation in the light of social sciences

"Sosyal bilimler ışığında yaratılış gerçeği"

Chapter 3

Bölüm 3

The truth of creation in the light of religious sciences

"Dini bilimler ışığında yaratılış gerçeği"

Chapter 4

Bölüm 4

The truth of creation in the light of other sciences

"Diğer bilimler ışığında yaratılış gerçeği"

Chapter 1

Bölüm 1

THE TRUTH OF CREATION IN THE LIGHT OF SCIENCES

FEN BİLİMLERİ IŞIĞINDA YARATILIŞ GERÇEĞİ

HOW LONG IS THE TIME OF THE FIRST HUMAN CREATION?

İLK İNSANIN YARATILIŞINDAN İTİBAREN GEÇEN ZAMAN NE KADARDIR?

Prof. Dr. Âdem Tatlı
Dumlupınar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Kütahya.
adem.tatli07@gmail.com

ABSTRACT

One of the most difficult subjects of scientific studies is to express opinions about the past of life. Because it is not possible to experience or relive the past in the laboratory.Another reason for the difficulty of the subject is the fact that the current laws of physics and chemistry did not work when the assets were first discovered. Because time, space and beings, that is, everything is created from nothing. Both radioactive and other methods used to determine the age of geological and archaeological materials are not of the desired sensitivity as they are based on a number of assumptions and estimates. In this study, the values of science and philosophy and the values reported by the holy sources are discussed separately in this study. According to the fossil record, the first appearance of life on earth is taken as 2 billion years before today. It is reported that today's human beings appeared on the earth during the Holocene period some 25 thousand years ago. All divine religions state that human beings were created by Allah. Although there are differences in various denominations and interpretations of Judaism, Christianity and Islam, there is the same consensus on creation. Divine religions; they agree that the matter is not eternal, that the universe has a beginning and an end, that the world is created by Allah (c.c.) and that another world will be destroyed by Allah (c.c.). In order to understand the past of the beings and mankind, it is necessary to know what the terms of day and year declared by Allah mean.Human life should be calculated by the movement of the earth around its axis. On the other hand, the life span from the first moment of life to the apocalypse must be calculated by the movement of the sun around its axis. In addition, the life of the universe must be calculated by the day of the movement of the Milky Way galaxy about its axis. In other words, the life of humanity is seven thousand years, and the life of the universe is seven thousand years, as well as seven thousand years. However, human life is evaluated on the basis of earth day, plant and animal life on the day of the sun and the life of the universe on the day of the Vega Star. If the human life span is seven thousand years with the Earth's day, it will be approximately two and a half thousand years with the sun day, from the beginning of life in supply, from the formation of plants and animals to the apocalypse. Considering that the age of the universe is one day of the Vega (Şemsü'ş-şümus) Star with the sign of the

Qur'an is fifty thousand years with the Earth's day, the period of seven thousand years will be 126 billion years with one year 360 days.

Keywords: Age of humanity, Age determination, Earth and sun day.

ÖZET

İlmî çalışmaların en zor konulardan birisi hayatın geçmişi hakkında görüş beyan etmektir. Çünkü geçmişi laboratuvarda denemek veya tekrar yaşamak mümkün değildir. Konunun güçlüğüne bir diğer sebep de, varlıkların ilk ortaya çıkarılışında, günümüzde cari olan fizik ve kimya kanunlarının işlememiş olmasıdır. Zira zamanın, mekânın ve varlıkların, yani her şeyin yoktan yaratılması söz konusudur. Jeolojik ve arkeolojik materyallerin yaşını tayinde kullanılan gerek radyoaktif ve gerekse diğer metotlar, birtakım kabullere ve tahminlere dayandığı için istenen hassasiyette değildir. İlk insanın yaratılış tarihini fen ve felsefenin ileri sürdüğü değerler ile kutsal kaynakların bildirdiği değerler bu çalışmada ayrı ele alınmıştır. Fosil kayıtlarına göre hayatın yeryüzünde ilk olarak ortaya çıkışı, günümüzden yaklaşık 2 milyar yıl önce olarak alınmaktadır. Günümüz insanın da yaklaşık 25 bin yıl önce Holosen Devri'nde yeryüzünde göründüğü bildirilmektedir. İlahî dinlerin tamamı insanın Allah (c.c.) tarafından yaratıldığını ifade eder. Yahudiliğin, Hıristiyanlığın ve İslâm'ın çeşitli mezhep ve yorumlarında farklılıklar olmakla birlikte yaratılış konusunda aynı ortak görüş mevcuttur. İlahi dinler; maddenin ezeli olmadığını, kâinatın bir başlangıcı bir sonu olduğunu, âlemin Allah (c.c.) tarafından yaratıldığını ve yine Allah (c.c.) tarafından yok edilerek başka bir âlemin başlayacağı ortak görüşünü kabul ederler. Varlıkların ve insanlığın geçmişini anlayabilmek için Allah tarafından bildirilen gün ve yıl tabirlerinin ne manaya geldiğinin bilinmesine ihtiyaç vardır. İnsanlık ömrü, dünyanın kendi ekseni etrafındaki hareketiyle hesaplanmalıdır. Yeryüzünde canlıların ilk teşekkül ettiği andan kıyamete kadarki canlılık ömrü ise güneşin kendi ekseni etrafındaki hareketi ile hesaplanmalıdır. İlaveten kâinatın ömrü de Şemsü'ş-şümus'un (Vega yıldızı) kendi ekseni etrafındaki hareketi ile meydana gelen gün ile hesaplanmalıdır.Bir başka ifade ile insanlık ömrü yedi bin sene olduğu gibi, canlılık tarihinin ömrü de yedi bin sene, kâinatın ömrü de yedi bin senedir. Ancak, insanlığın ömrü dünya günü, bitki ve hayvan ömrü ise güneş günü ile kâinatın ömrü de Şemsü'ş-şümus günü esas alınarak değerlendirilmektedir. İnsanlık ömrünün dünya günü ile yedi bin sene olması durumunda, arzda hayatın başlamasından, yani bitki ve hayvanların teşekkülünden kıyamete kadar, güneş günü ile iki yüz bin sene, yaklaşık 2,5 milyar dünya günü edecektir. Kâinatın yaşının da, Kur'an'ın işaretiyle Şemsü'ş-şümus'un bir gününün dünya günü ile elli bin sene olduğu dikkate alınırsa, yedi bin senelik süre, bir yıl 360 gün hesabiyle 126 milyar yıl olacaktır.

Anahtar Kelimeler: İnsanlığın yaşı, Yaş tayini, Dünya ve güneş günü.

1.GEÇMİŞİ ANLAMADAKİ GÜÇLÜK

İlmî çalışmaların en zor konulardan birisi hayatın geçmişi hakkında görüş beyan etmektir. Çünkü geçmişi laboratuarda denemek veya tekrar yaşamak mümkün değildir. Konunun güçlüğüne bir diğer sebep de, varlıkların ilk ortaya çıkarılışında, günümüzde cari olan fizik ve ve kimya kanunlarının işlememiş olmasıdır. Zira, zamanın, mekanın ve varlıkların, yani her şeyin yoktan yaratılması söz konusudur.

Geçmişe ait yaş tayini hususunda özellikle gençlerin bu tarihlendirmeleri kesin değerler olarak algıladıkları görülüyor. Hâlbuki ölen hiçbir varlık nüfus kâğıdı ile gömülmez. Dolayısıyla onun yaşı bir takım metot ve kıyaslamalar ile ortaya konmaya çalışılır. Bu bakımdan elde edilen değerler çoğu zaman tahmini ve takribi rakamlardır.

Bunun ne manaya geldiğini anlamak için günümüzde gerek canlıların ve gerekse cansız varlıkların yaşlarını tayinde yaygın olarak uygulanan metotlardan kısaca bahsedeceğiz. Bunlar:

1- Felsefî Görüşlere Göre Yaş Tayin Metotları ve İnsanlığın Yaşı

2-Demografik Hesaplara Göre İnsanlığın Yaşı

3-Semavî Dinlere Göre İnsanlığın Yaşı

1.1-FELSEFÎ GÖRÜŞLERE GÖRE YAŞ TAYİN METOTLARI VE İNSANLIĞIN YAŞI

Günümüzün fen sahasında insanın geçmişi Darwinizme göre şekillendirilmektedir. Bu görüşte, insanın silsile halinde diğer canlılardan evrimle ortaya çıktığı iddia edilir ve insanın maymundan gelen atasının günümüzden yaklaşık 500.000 yıl önce ortaya çıktığı ileriye sürülür.

Kâinatın yaşını, canlıların yaşını ve insanların yaşını tayinde muhtelif metotlar kullanılır.

Kâinatın yaşı, yani kâinatın ilk yaratılışından bu güne kadar geçen zaman, yokluk âleminden varlık âlemine çıkarılan ve madde olarak şekillenen galaksilerin uzaklaşma hızı dikkate alınarak geliştirilen formüllerle hesaplanır.

Canlıların geçmişi hakkında en güvenilir kaynak fosillerdir. Mevcut fosiller dikkate alınarak yeryüzü beş zaman dilimine ayrılmıştır.

Bunlar; İlk zaman (Kriptozoik), 1. Zaman (Paleozoik), 2. Zaman (Mesozoik), 3. Zaman (Senozoik) ve 4. Zaman (Tropozoik). Bunlar da Devir ve Seri gibi daha alt birimleri ihtiva ederler.

İlk Zaman'ın Antekambriyan Devri kayaçlarında Suyosunu (Alg) fosillerine rastlanmıştır. Dolayısıyla ilk hayatın bu devirde, yani günümüzden takriben 2 milyar yıl önce suyosunları ile başladığı tahmin edilmektedir. Günümüzde de mevcut olan Suyosunları deniz ve göllerde yaşamaktadırlar.

Yerküre güneşten ayrılıp bugünkü yörüngesine yerleştirilmiş ve zamanla soğuyarak kabuk bağlamıştır. Denizlerin teşekkülü ile, önce bu denizlerdeki hayat şartlarına uygun ve az besinle yetinebilen Suyosunlarının yaratılmış olması, hikmet ve maslahata uygundur.

Zamanla yeryüzü şartlarının iyileşmesine paralel olarak, günümüzden takriben 550 milyon yıl önce Kambriyan Devri'nde Üç Bölmeliler (*Trilobitler*), Yumuşakçalar (Salyangozlar) (*Molluca*), Midye gibi vücudu iki kapaklı olan deniz hayvanları (*Brachiopoda)* görülüyor.

Dikkat edilirse aynı jeolojik devirlerde biyolojik olarak birbirinden farklı bitki ve hayvan türleri bir arada yer alıyor. Mesela karbonifer devrindeki çeşitlilik, evrimcilerin iddia ettiği gibi yapı ve şekil itibariyle türlerin birbirinin devamı şeklinde değildir.

Aynı şekilde ard arda gelen devirlerde de canlıların birbirinin devamını andırır tarzda bir silsile yoktur. İyileşen çevre şartlarına uygun olarak yüksek yapılı bitki ve hayvanların her birinin ayrı yaratıldığı anlaşılıyor (Tablo 1).

Yeryüzüne gönderilen canlı grupları, ortaya çıktığı devirden itibaren günümüze kadar hiç değişmeden gelmiştir.

Geçen zaman içersinde değişip sebeplerden dolayı Dinazorlar gibi bazı büyük canlı gruplarının belli bir devirde yaşayıp ortadan kalkmıştır. Dinazorlar kendine has özellikleriyle yaratılmış ve yine o şekilde yaratıcı tarafından ortadan kaldırılmıştır.

Canlı ve cansız varlıkların yaşını tayinde ise, jeolojik ve paleontolojik metotla radyoaktif yaş tayin metodları kullanılır[1].

1.1.1-Jeolojik Yaş Tayini

Bu metotta mukayese esastır. Meselâ bir bölgedeki Karbonifer yaşlı arazi bir başka yerdekiyle taş benzerliği, fosil benzerliği ve morfolojik yapı benzerliği gösteriyorsa, bu ikinci bölgedeki arazinin de Karbonifer yaşta olduğuna hükmedilir.

1.1.2-Paleontolojik Yaş Tayini

Bu metotta bir kayacın yaşı, ihtiva ettiği fosil çeşidine göre yapılır. Jeolojik dönemlerde çok kısa devrelerde yaşayıp ortadan kalkmış olan fosiller vardır. Bunlara "Karakteristik veya **Kılavuz Fosiller" ya da** "**Kat Tayin Edici Fosiller**" adı verilir (Tablo 1).

Tablo 1. Jeolojik devirlerin yaşlarını tayinde kullanılan karakteristik organizmalar.

Jeolojik devir	Karakteristik organizmalar

[1] Daha geniş bilgi için: Âdem Tatlı. Evrim ve Yaratılış. Beşinci baskı, 2018. ISBN:975953790-7.

(Günümüzden ... yıl önce)	
Holosen (25 bin)	Günümüz insanı, hayvanı ve bitkileri
Pleistosen (50 bin)	Büyük memeliler ve birçok bitki
Pliyosen (2 milyon)	*Australopithecus*'un görünmesi. Çeşitli Memeliler
Miyosen (25 milyon)	Develer, kurtlar
Oligosen (34 milyon)	Kunduzlar, sincaplar, karıncalar
Eosen (55 milyon)	Maymunlar (lemur), gergedanlar
Paleosen (75 milyon)	Sıçanlar, kirpiler
Kretase (130 milyon)	Ördekler, pelikanlar
Jura (180 milyon)	Timsahlar, kaplumbağalar
Triyas (230 milyon)	Çam ağaçları, hurma ağaçları
Permiyen (260 milyon)	Kın kanatlılar
Karbonifer (280 milyon)	Eğrelti otları, hamam böcekleri
Devoniyen (330 milyon)	Köpek balıkları, akciğerli balıklar
Silüriyen (380 milyon)	Akrepler, mercanlar
Ordovisiyen (430 milyon)	Midyeler, denizyıldızları
Kambriyan (550 milyon)	Süngerler, sümüklü böcekler, deniz anaları
Prekambriyan (2 milyar)	Algler, bakteriler, mantarlar
Arkeen (4 milyar)	Bu devreye ait fosil yok

Kat belirleyici fosiller bir bakıma takvim gibidirler ve içinde bulundukları tortul tabakanın jeolojik yaşını ortaya koymada büyük ehemmiyete sahiptirler. Meselâ Paleozoik başında birden ortaya çıkan *Trilobitler* kısa zamanda çok geniş bir sahaya yayılmışlar ve Paleozoik sonunda aniden yok olmuşlardır. Dolayısıyla *Trilobitler'*in bulunduğu bir tortul tabakanın yaşı Paleozoik'tir. Aynı şekilde *Ammonitler* Mesozoik, *Nummulitler* Tersiyer, memeliler de Kuvaterner yaşını verirler.

Farklı periyotlarda yaşamış karakteristik fosiller dikkate alınarak, her devrin yaşı ve ihtiva ettiği kat belirleyici fosilleri gösteren "Jeolojik Sütun"lar teşkil edilmiştir. Herhangi bir beldede bulunacak olan karakteristik fosille o beldenin yaşı, bu jeolojik sütundan anlaşılabilir.

Yukarıda, kayaç yaşlarının, ihtiva ettikleri indeks fosillere göre tayin edildiğini belirtmiştik. Ancak hangi indeks fosillerin hangi yaşı gösterdikleri nasıl bilinecektir? Bunun cevabı, "Evrim"dir. Yani evrimin bütün dünyada aynı doğrultuda meydana geldiği ileri sürüldüğüne göre, belli bir çağda yaşayan organizmaların geçirdikleri evrim safhaları, bu çağda depolanan tortulları tanımak için şaşmaz bir kriter olarak alınır.

Kayaları kronolojik sıraya dizmek için kullanılan tek yol fosillerdir. Fosilleri bu kronolojideki spesifik yere oturtmak için gerekli olan kriter ise, "Hayatın basitten kompleksliğe doğru evrimleştiği" düşüncesidir.

Canlı varlıkların evrimleşmesi ise, fosil kayıtları üzerine bina edilir. Evrimin olduğuna ait delil, fosillerdir. Fosiller de evrim düşüncesine göre kronolojik sıraya dizilmişlerdir. Böylece mesele fasit bir daire şeklinde güçlü bir muhakeme sistemine dönmüştür[2].

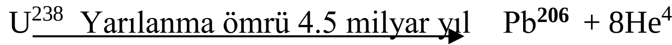
Hayatın basit formlardan evrimleştiğine ait tek delilin fosiller olduğu şöyle dile getirilir: *"Hayatın daha basit formlardan gittikçe kompleks formlara doğru evrim geçirdiğine dair tek tarihî bilgilere dayanan delili, fosiller sağlamaktadır[3].*

1.1.3-Radyaoatif Metodla Yaş Tayini

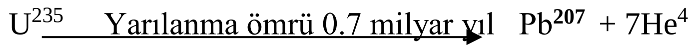
Radyoaktif elementlerin başında uranyum, toryum ve karbon 14 (C^{14}) gelir.

a-Uranyum metodu

Uranyumun iki izotopu vardır. Bunlardan birincisi U^{238}'dir ve yarı ömrü 4.5 milyar yıldır. Diğeri U^{235}'in ise yarılanma ömrü 0.7 milyar yıldır. Bunlar belirli oranlarda helyum atomu vererek aşağıdaki gibi kurşun izotoplarının meydana gelmesine sebep olurlar.

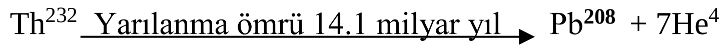
$U^{238} \xrightarrow{\text{Yarılanma ömrü 4.5 milyar yıl}} Pb^{206} + 8He^{4}$

$U^{235} \xrightarrow{\text{Yarılanma ömrü 0.7 milyar yıl}} Pb^{207} + 7He^{4}$

b-Toryum Metodu

Toryumun (Th^{232}) yarılanma ömrü ise 14.1 milyar yıldır. Bunlar belirli oranlarda helyum atomu neşrederek kurşun izotoplarının teşekkülüne sebep olurlar.:

$Th^{232} \xrightarrow{\text{Yarılanma ömrü 14.1 milyar yıl}} Pb^{208} + 7He^{4}$

Normal kurşun minerali olan galenitte (PbS) kurşunun üç izotopu bir arada yer alır. Bu elementleri ihtiva eden herhangi bir tabakada kurşunun dördüncü bir izotopu olan Pb^{204}'ü, diğer izotoplarla birlikte bulmak mümkündür. Bundan dolayı ona "yaygın kurşun" denir. Jeolojik zamanlar boyunca diğer izotopların miktarı gittikçe arttığı hâlde, Pb^{204}'ün miktarı hep aynı kalır. Bu bakımdan Pb^{204}'ün radyometrik yaş bulmada önemi büyüktür. Kurşun ihtiva eden bir mineralde Pb^{204}'ün miktarı genel kurşun miktarından

---

[2] Morrıs, H. and Parker,G.E. What is Creation Science? Master Book Publishers. California. 1982. Terc. Â.Tatlı, Keha, E., Marangoz, C., Solak, K. ve Hasenekoğlu, İ. Yaratılış Modeli. Millî E. Bakanlığı Basımevi. Ankara. 1985.

[3] Dunbar, C.O. Historical Geology. New York. John Wiley Sons. Inc. 1949, p.52.

çıkarılınca, geride radyoaktif bozunum ürünü olan Pb izotopları kalır. Bunların miktarının tayiniyle de, içinde bulundukları mineralin yaşı tespit edilebilir.

Uranyum Yaş Tayin Metotlarının Sakıncalı Tarafları

Uranyumun radyoaktif bozunumuna dayanan yaş tayin metotlarının sakıncalı taraflarını şöyle özetlemek mümkündür:

1. Uranyum mineralleri her zaman açık sistemlerde bulunur.

Uranyum ihtiva eden kayaç kapalı bir sistemde olmadığı için, dış etkilere maruzdur. Meselâ uranyum yer altı suyu tarafından kolayca çözülebilir. Ara elementlerden olan radon gazı, uranyum sisteminden dışarıya veya içeriye kolayca geçebilir.

Radyoaktif yaş tayini konusunda söz sahibi Henry Fauld, bu hususa şöyle dikkat çekmektedir:

"Jeolojik zamanda hem uranyum hem de kurşun, tortulu şistlerin içinde yer değiştirmişlerdir. Detaylı analizler, bu elementlerle uygun yaşların elde edilemediğini göstermiştir. Benzer güçlüklerle, uranyum ve radyum ihtiva eden maden damarlarının yaşını tayin etme teşebbüslerinde de karşılaşılır. Aynı noktadan alınan örnekler üzerinde farklı yaşların tespit edildiği ve birçok kimyevî aktivitenin vuku bulduğu bilinmektedir"[4].

2. Uranyum bozunum hızı değişken de olabilir.

Radyoaktif bozunmalar atomik yapı tarafından kontrol edildiklerinden, diğer olaylardan kolay kolay etkilenmezler. Fakat atomik yapıları etkileyebilen faktörler, radyoaktif bozunum hızını da etkileyebilirler. Bunun en bariz misali, kozmik radyasyon ve bunun ürünü olan nötrinolardır.

Bir başka misal de, reaktörlerden çıkan veya farklı yollardan hâsıl olan serbest nötronlardır. Eğer bu partiküllerin yerküredeki miktarlarını artıracak herhangi bir şey meydana gelmişse, radyoaktif bozunum hızlarını da artıracaktır.

3. Oğul ürünler, kayacın ilk teşekkülünde orada yer almış olabilir. Uranyum ve toryum bozunumuyla ortaya çıkan radyojenik oğul ürünlerin, bu mineraller ilk defa teşekkül ettiği zaman orada mevcut olması mümkündür. Günümüzde yerkürenin iç tabakalarından lavların akmasıyla meydana gelen kayaların, bazen hem radyojenik hem de müşterek kurşun ihtiva ettikleri bulunmuştur.

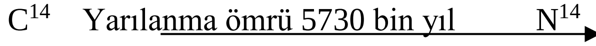
4. Oğul ürünlerin hepsi o kayaca has olmayabilir. Radyoaktif bozunmayla teşekkül eden oğul ürünlerin hepsi o kayaçta kalmayabileceği gibi, başka kayaçta teşekkül etmiş oğul ürünler de oraya gelmiş olabilirler.

5-Radyoaktif element ihtiva eden kayacın, bu radyoaktif element onun bünyesinde yer almadan ne kadar zamnın geçtiğini tespit de mümkün değildir.

c-Radyokarbon On dört (C^{14}) Metodu

[4] Fault, H. Age of Rocs, Planets and Stars. NewYork. McGraw-Hill Book. Co. Inc. 1966, p.61.

"Radyokarbon," sabit olmayan karbon-on dört (C^{14}) izotopuna verilen isimdir. Karbon-on iki (C^{12}) ise "tabii karbon" olarak adlandırılır ve radyoaktif değildir. Radyokarbon, atmosferin üst kısmında, kozmik radyasyonla, atmosferdeki azot-on dört (N^{14})'ün aralarındaki reaksiyonlar sonucu hâsıl edilir. Yarılanma ömrü de 5730 yıldır.

C^{14} Yarılanma ömrü 5730 bin yıl N^{14}

Atmosferde teşekkül eden Karbon-14, derhâl CO_2 hâlinde oksitlenir ve havaya, suya ve organizma bünyesine yayılır. Normal olarak, havadaki radyoaktif karbondioksit ile radyoaktif olmayan karbondioksit oranının, yani C^{14}/C^{12} oranının sabit olduğu, bu sabit orana ulaşabilmek için de 100 yılın geçtiği kabul edilir.

Canlı organizmalardaki C^{14}/C^{12} oranının da sabit olması beklenir. Organizma yaşadığı sürece bu oranın eşitliği değişmez. Fakat canlı organizma ölünce, havadan CO_2 alamayacağı için C^{14}'ün C^{12}'ye oranı gittikçe azalacaktır. Bu azalma 1/2 değerini bulduğu zaman, o organizmanın ölümünden itibaren geçen sürenin 5730 yıl olması gerekir. Çünkü C^{14}'ün yarı ömrü 5730 yıldır.

Radyokarbon-ondört metodu, en çok 80 bin yıl öncesine kadar uzanan süreleri tespit için kullanılabilmektedir. Daha yaşlı materyaller, Uranyum Metodu'yla test edilir.

Radyokarbon-ondört Yaş Tayin Metodunun Sakıncalı Tarafları

Radyokarbon-ondört metodu birtakım kabullere dayandığı için tenkit edilmektedir. İtiraz edilen hususlar şunlardır:

1. Birçok canlı sistem, standart C^{14}/C^{12} oranına sahip değildir. Karbon-14 Metodu, bütün canlı organizmalar öldüğü zaman, onların hepsinin standart C^{14}/C^{12} oranını ihtiva ettiğini farz eden bir kabulle yola çıkar. Hâlbuki birçok numune bu oranı göstermemiştir. Meselâ bu metotla, yaşayan mollusklar 2300 yaşında tespit edilmiştir. Böyle bir değer, organizma çevresinin, tahmin edilenden daha fazla C^{14} ihtiva ettiğini, dolayısıyla organizma ile çevre arasında karbon değişimi olduğunu gösterir[5].

2. Radyokarbon, her organizmada sabit oranda azalmayabilir.

Radyokarbon bozunumları, çevrenin radyoaktivitesinden, özellikle serbest nötronlardan ve kozmik radyasyonlardan etkilenmekte ve dolayısıyla bozunma hızları değişmektedir.

3. Tabii karbon miktarı geçmişte değişik olabilir.

Geçmişte yeryüzünün bitki örtüsü, şimdikinden ya daha fazlaydı ya da daha az. Buna bağlı olarak da C^{14}/C^{12} oranı ya büyük veya küçük olacaktır. Dolayısıyla bu periyotlara ait materyallerin görünen radyokarbon yaşı da, gerçek yaştan ya büyük veya küçük

[5] Kieth, M.S. and Anderso, G.M. Radiocarbon Dating: Fictitious Tesults with Mollusc Shells. Science, August, 16. A. 634, 1963.

bulunacaktır. Aynı husus, atmosferdeki karbondioksit miktarı için de geçerlidir. Şayet geçmişte volkanlar dışarıya karbondioksit vermişse, bu durumda o zamanki karbondioksit miktarı, şimdikinden farklı olacaktır.

4. Radyokarbon oranı kararlı bir duruma erişmemiş olabilir. C^{14}/C^{12} oranının belirli bir sürede yerkürede kararlı bir duruma geldiği kabul edilir. Yani atmosferde teşekkül eden C^{14} miktarı, yeryüzünde bozulmaya uğramış C^{14} miktarına eşittir. Dolayısıyla giren ve çıkan toplam C^{14} miktarı aynı olmalıdır. Ama durumun böyle olmadığını gösteren hususlar da vardır. Nitekim dünyada bir yılda teşekkül eden radyokarbonun ölçülebilen miktarının, bozulmaya uğrayan radyokarbondan yüzde 25 oranında fazla olduğu belirtilmektedir[6,7,8].

Sonuç

Jeolojik ve arkeolojik materyallerin yaşını tayinde kullanılan gerek radyoaktif gerekse diğer metotlar, birtakım kabullere ve tahminlere dayandığı için istenen hassasiyette değildir. Bu bakımdan ortaya konan yaşların gerçek yaşlar olduğu hususunda tereddütler hâsıl olmaktadır. Ancak her materyalin yaşını tayinde benzer hatalar olduğu için, tespitler gerçek yaşlardan ziyade nispi yaş olarak önemlidir. Sözgelimi 150 milyon yaşında olduğu tespit edilen A materyali, 50 milyon yaşındaki B materyalinden üç kat daha yaşlıdır. Yani B materyali gerçekte 15 bin yaşında ise, A materyali de 45 bin yaşında olacaktır.

Yukarda sözü edilen metotların, daha iyi sonuç verecek başka alternatifleri de yoktur.

Canlılığın yeryüzünde ilk olarak ortaya çıkışının, fosil kayıtlarına göre, günümüzden yaklaşık 2 milyar yıl önce olduğu anlaşılıyor. Günümüz insanın da yaklaşık 25 bin yıl önce Holosen Devri'nde yeryüzünde göründüğü bildiriliyor (Tablo,1 ve 2).

Farklı türlerin belirli bir devirde bir arada bulunmaları, bunların gerek kendilerinden önceki ve gerekse kendilerinden sonraki devrilerde yer alan canlılarla, silsile halinde basitten mükemmele doğru bir gidişle bir türden başkasının meydana geldiği şeklindeki evrimci iddiayı doğrulamadığı ve türlerin tamamen birbirlerinden bağımsız olarak yaratıldığı görülüyor.

1.1.4-İnsanın atası olarak ileriye sürülen fosiller

Evrimci görüşe göre maymunla insan geçmişte ortak ataya sahiptir. İlk atanın *Parapithecus*'lar olduğu ileri sürülür. *Parapithecus*'lar hakkında bilgi, Mısır'da

6 Libby,W.F.Radiocarbon Dating. Universty of Chicago Press.1955, p.7.
7 Lingelfelter, R. E. Production of C-14 by Cosmic & Ray Neutrons. Reviews of Geographics. 1963, Vol. 1. p.51.
8 Suess, H.E. Secular Vanations in the Cosmic Ray Produced Carbon-14 in the Atmosphere and their Interpretations. Journal of Geophysical Research. 1965, Vol.7. p.594.

bulunmuş bir çene kemiği üzerindeki iki molar dişe dayandırılır. Yaş olarak da 38 milyon tahmin edilir.

Ancak bu varlık, kendisinden sonra gelen maymunlarda görülen diş özelleşmesine sahip değildir. Bunun bir kolunun bugünkü eski dünya maymunlarını, diğer kolunun da insansı maymunları ve insanın atasını hâsıl ettiği ileri sürülür. Fakat bu hususta değişik kanaatler hâkimdir. Zira Oligosen devrinde bulunmuş olan ve *Parapithecus*'lara ait olduğu belirtilen fosiller hem çok yetersiz, hem de hangi canlı grubuna ait olduğu belli değildir[9].

Bu serinin devamı olarak Hominid formlarından; *Ramapitheus, Australopithecus* ve *Homo erectus* nazara verilir. Hâlbuki sözü edilen formlar arasında şimdiye kadar hiç bir sistematik bağ kurulamamıştır (Tablo 2).

Tablo 2- Evrimciler tarafından insanın evrim şeması olarak ileriye sürülen hayali tablo.

Familya / Zaman		*Cercopithecidae*	*Pongidae*	*Hominidae*
Yakın Zaman 20.000 Yıl		Eski dünya maymunları; *Hylobates* (Gibbon)	*Orangutan* (Pango) *Şempanze* (Pan) *Goril*	Günümüz İnsanı
PLEISTOSEN	Geç			Cro-Magnon; Neanderthal
	Orta (500.000)			Homo sapiens; Homo erectus; A. africanus
	Erken (2 mily.)			A. robustus; Homo habilis; Australopithecus
Pliyosen (14 mily.)				Ramapithecus
Miyosen (25 mily.)		Pliopithecus	Dryopithecus	
Oligosen (38 mily.)			Aegyptopithecus; Propliopithecus; Parapithecus	

İnsanın atası olarak ileriye sürülen fosillerin hepsinin uydurma ve farklı canlıklara ait parçalar olduğu ispat edilmiştir.

[9] Guyer, M.F. Animal Biology. New York. Harper; Brothers, London. 1937.

Buna rağmen ısrarlı ve sistematik bir şekilde dünyadaki toplumlara ateizme dayalı pozitivist felsefe ideolojisi olan insanla maymunun ortak ataya sahip olduğu düşüncesi devamlı bilimsel bilgi gibi takdim edilmektedir. Bunlara kısaca temas edeceğiz.

a- *Ramapithecus* (Uzun kollu maymun),

b-*Australopithecus* (Güneyin maymunu)

c- Java Adamı *(Pithecanthropus erectus*) (Homo erectus)

a- *Ramapithecus* (Uzun kollu maymun)

Çene kemiğinden bilinen ve Pliyosen'de, yani günümüzden takriben 14 milyon yıl önce yaşadığı varsayılan bu Primat, "maymun adam" olarak mütalaa edilir. Bunun çene ve diş yapılarının insan benzediği ileri sürülmektedir.

*Ramapithecus'*ların dişleri üzerinde son yapılan araştırmalarda bunların diş ve çene yapılarının insana değil, şempenza maymunlarına benzediği bildirilmiştir[10].

Ramapithecus fosili üzerinde yapılan araştırmalarda bunların, morfolojik, ekolojik ve davranış yönünden ileri yapılı maymunlardan şempanze veya gorile benzediği kabul edilir. Bunun dik yürüdüğüne ait delil de mevcut değildir[11].

b- *Australopithecus* (Güneyin maymunu)

Bu isim, Doğu Afrika'da Louis Leakey ve diğer birçokları tarafından bulunmuş değişik fosillere verilmiştir. Dart tarafından bulunan fosiller "*Australopithecus africanus*" (Afrika Adamı) olarak adlandırılmış, daha sonra *Zinantropus, Paranthropus, Pleisanthropus, Telanthropus* ve *Homo habilis*'ler de bu gruba dâhil edilmiştir. *Australopithecus*, iki-üç milyon yıl önce yaşamış, dik yürüyen ve kaba aletler kullanan hominid bir varlık olarak ileri sürülür. Beyin hacmi, bazı ileri yapılı maymunlardaki kadar, yaklaşık 500 cc'dir. Dişleri ise *Ramapithecus*'unkilere benzerdir.

Australopithecus iki tür altında gruplandırılmıştır. Birisi *Australopithecus africanus,* diğeri ise *Australopithecus robustus*'tur.

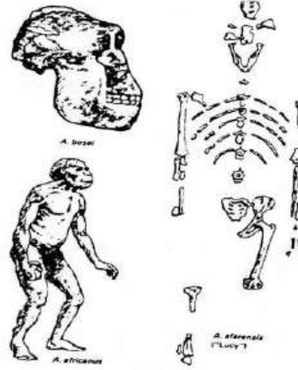
1- Australopithecus africanus (Afrika Adamı)

1924 yılında Dart tarafından Afrika'da bulunmuştur. Küçük dişli, küçük çeneli ve ince yapılıdır. Kafatası hacmi, günümüz insanının yaklaşık 1/3'ü kadar, yani 500 cc, yaşı da 1,8-2,6 milyon yıl olarak tahmin edilir (Şekil 1).

---

[10]Pilbeam,D.R .Nature. 1968, Vo1.219 p.1335;Eckhard, R.B. Population Genetics and Human Origins. Scientific American. 1972, Vol.226.

[11]Shipman, P. Baffling Limb on the Family Tree. Discover, 1986, September; Eckhard, R.B. Population Genetics and Human Origins. Scientific American. 1972, Vol.226.

Şekil 1. Afrika Adamı (*Australopithecus africanus*) (Lucy Adamı). Bu iskeletteki fosillerin her birisinin farklı canlılara ait olduğu belirtilir. Bu iskelete dayanarak sol alttaki resim çizilmiştir.

2-*Australopithecus boisei* (robustus, zinjanthropus)

Bu form, *Australopithecus robustus*'un varyetesi kabul edilir. 1959 yılında Leakey tarafından Tanzanya'da bulunmuştur. Çok kalın dişli, kalın çeneli, üst şakak kemikleri goril ve orangutanda olduğu gibi çıkıntılıdır. Diş kemeri ve çene kavisi çok paraboliktir. İleri yapılı maymunlardan orangutan ve şempanzeye benzer. Kafatası hacmi 500 cc, yaşı da 2 milyon yıldır.

Gerek *Australopithecus africanus* gerekse *Australopithecus robustus*'un leğen, kol ve ayak kemiklerinin bazı parçalarına dayanılarak, *Australopithecus*'un dik yürüyen bir varlık olduğu ileri sürülmüştür[12].

Australopithecus fosili üzerinde senelerce araştırma yapan Oxnard ve Zuckerman, *Australopithecus*'ların dik yürüyen bir varlık olmadığını belirtirler. *Australopithecus africanus*'un el, bilek, ayak, omuz ve leğen kemikleri üzerinde Oxnard ve Zuckerman'ın yaptığı çok yönlü istatistikî araştırmalarla, bunların insana değil, orangutan ve şempanzeye benzediği anlaşılmıştır[13].

Australopithecus africanus üzerinde bir ekiple 15 yıl çalışmış olan Zuckerman'ın ifadesi oldukça kesindir. O, bu hususta şöyle der:

"*Australopithecus africanus'un insanın atası olması imkânsızdır*"[14].

---

[12]Broom, R and Schepers, G.W.H.Transv. Mus.Mem. 1946, Vol.2. p.1-272; Clarck, G. Journal of Anatomy. London. 1947, Vol. 19.P.300-333.

[13]Oxnard, C. University of Chicago Magazine, 1974, p.8-12; Oxnard, C. The Place of the Austrolopithecines in Human Evolution: Graunds for doubt? Nature. 1975, Vo1.258. p.389-395; Zuckerman, S. Journal of the Royal Collage of Surgeons of Edinburg. 1966, Vol.l1. p.87-115.

[14] Zuckerman, S. Beyond the Ivory Tower. Toplinger Publ. Co.New York. 1970, pp. 11-12,64,75-94.

Montagu da kafa yapıları bakımından bütün *Australopithecus*'ların tamamen ileri yapı maymunlara (apes) benzediğini belirtir[15].

c- Java Adamı *(Pithecanthropus erectus*) (Homo erectus)

Java adamı'nın takriben 500 bin yıl önce yaşadığı kabul edilir. Dik yürüdüğü, beyin hacminin yaklaşık 1000 cc olduğu belirtilir.

Hollandalı anatomist Eugene Dubois, 1887 yılında karısı ve çocuklarıyla birlikte Doğu Hindistan'da Hollanda kolonisi olan Java'ya, "Hollanda ordusu sağlık elemanı" olarak yola çıktı.

Dubois'e, Trinil köyü yakınındaki Solo Irmağı kenarında kazıyı yapmak için mahkûm işçiler ve bu kazıyı kontrol etmek için de askerler verildi. Dubois'in bu kazılarda alan çalışmasına katılmadığı, mahkûm işçilerin periyodik olarak taşıdığı bulguları evinde incelemekle yetindiği belirtilir[16].

1891 yılında Dubois, önüne gelen kemikler arasından, bir ay arayla aynı fosil yatağında bulunmuş bir diş ile bir kafatasını ayırdı. Ancak bunların kazı esnasında kaydı tutulmadığı için tam yerleri tespit edilememişti.

Birkaç ay sonra mahkûmlar aynı kazı alanında bir uyluk kemiği buldular. Dubois bu parçaları birleştirerek *Pithecanthropus erectus* (Dik Yürüyen Maymun Adam)'u meydana getirdi. Bu varlığın beyin hacmi yaklaşık 900 cc kadardı. 1898 yılında da bir küçük azı dişi bulundu. Bu dişin de *Pithecanthropus*'a ait olduğu ileri sürüldü. Bu varlığın yaşı da 500 bin yıl olarak tahmin edildi (Şekil 2).

Dubois bu fosilleri 1895 yılında Leyden'de yapılan Milletlerarası Zooloji Kongresi'nde açıkladığı zaman, İngiliz zoologları bu fosillerin insana, Almanlar insan benzeri maymuna, Fransızlar ise ileri yapılı maymun ile insan arasında bir geçiş formuna ait olduğunu ileri sürdüler.

Şekil 7."İnsanın atası" olduğu farz edilen fosillere dayanılarak çizilmiş Jawa Adamı (*Homo erectus*) resmi.

Bazılarına göre Java Adamı'nın, "insanın atası" olduğu kesindir. Nitekim Atıf Şengün bunu şöyle ifade eder:

---

15 Montagu, A. Man: His First Million Years. Word Publishers. Yonkers. 1957, p.51-52.
16 Richard, M. Shattering the Myths of Darwinism. Terc. İ. Kapaklıkaya. Son Tartışmalar Işığında Darwinizm'in Mitleri. Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2003.

"*Aşağı yukarı 700 bin yıl önce görülen ve bugünkü insanın ceddi olduğundan şüphe edilmeyen varlık, Java Adamı (Pithecantropus erectus)'dır*"[17].

Koenigswald, Java Adamı'ndaki büyük iki azı dişinin orangutana, küçük azı dişinin de insana ait olduğuna dikkati çeker. Kafatasının da şempanze ve gibbonların kafataslarına benzediğini belirtir[18].

"Java Adamı" olarak adlandırılan varlık, hakikatte şempanze veya goril tipi bir maymundur. Burada maymuna ait kafatasının insanın uyluk kemiğiyle birleştirilerek buna "*Pithecanthropus erectus*" adı verilmiştir[19].

Nitekim Dubois kendisi de otuz yıl sonra, Java Adamı (*Pithecanthropus erectus)* olarak ileriye sürdüğü varlığın, aslında büyük bir gibbon maymunu olduğunu itiraf etmiştir[20].

Dubois'in bu açıklamasına Arkeoloji Ansiklopedisinde şöyle yer verilmiştir:

"*Dubois'in, önce 'dik yürüyen insan' ismini verdiği yeni statü, çok muhalefetle karşılaştı. Ama sonradan Dubois'in kendisi de fikrini değiştirip, bulduğu fosillerin büyük bir ape (iri yapılı maymun) olduğunu söylemesine rağmen, bu kafatası genel bir kabul gördü"* [21].

İşin garibi, özellikle İslâm âlemindeki bazı bilim insanlarının, ayet ve hadisleri, insanın atası olarak ileri sürülen bu Java Adam (*Homo erectus* grubu)'nı hakikat kabul edip ona göre yorumlamalarıdır. Bu geçmişte de böyle olmuştur, şimdi de bazıları ısrarla bu fosili insanın maymunla ortak atası olarak savunmaktadırlar. Bu bir safdillikse, bu kadar safdilliğin manasını anlamak mümkün değildir.

Geçmişe ait fosil materyallerinin hemen hiçbirisi bir bütünlük arz etmemektedir. Yani eldeki fosil materyal, ait olduğu ileri sürülen organizmanın çok az bir kısmını temsil eder. Bunda, farklı organizmalara ait parçaların, tek türe ait olduğu farz edilerek bir araya getirilmiş olmasının da rolü büyüktür. Ayrıca fosil yaş tayinlerinde de çok büyük hatalar olabilmektedir.

Şimdiye kadar Darwinciler tarafından insanın atası olarak ileriye sürülmüş; Pekin Adamı, Piltdown Adamı, Nebraska Adamı gibi varlıkların da kasten veya yanlış birleştirilmiş, bir kısmının alçı ile şekillendirilmiş maymun fosilleri olduğu ortaya konmuştur[22].

---

[17] Şengün, A. Evrim. Sermet Matbaası. Kırklareli. 1984, s.142.
[18] Boule, M. and Valoıs, H.M. Fossil Man. The Dreyden Press. New York. 1957, p.118-123.
[19]Gish, D.T. Evolution: The Fossils Say No! 1981. Terc. Âdem Tatlı, Fosiller ve Evrim. Cihan Yayınları, İstanbul. 1984.
[20]Howells, W. Mankind in the Making. Doubleday and CO. Garden City N.Y.P. 1967, 155-156.
[21] Cottrell, L. The Concise Encylopedia Archeology. Hawthorn. New York. 1960, P. 394.
[22] Bu konuda daha geniş bilgi için: Âdem Tatlı. Evrim ve Yaratılış. Beşinci baskı, Korkuteli, 2018.

d-Darwincilerin İnsan Atası İle İlgili İtirafları

Tarafsız bilim adamı gözüyle meseleye yaklaşan bazı evrimci bilim adamları, insanın atasının maymun veya daha aşağı yapılı bir varlığa dayanmadığını, insanın atasının müstakilen yaratıldığını itiraf etmektedirler. Bunlardan Schiller, insan neslinin diğer canlılardan ayrı olarak ortaya çıktığını şu ifadeyle belirtir:

"*İnsanın geçmişiyle ilgili fosiller, beklenen geçiş formlarını ortaya koyamadı. Bütün bunlardan sonra bizim, insandan aşağı bir varlıktan evrimleşmeyip doğrudan kendi neslimizden geldiğimiz rahatlıkla söylenebilir"* [23].

Pennsylvania State Üniversitesi'nden Antropoloji Profesörü Robert Eckhardt, Hominoid serisinde insanın atasının varlığını gösteren fosilin olmadığını şöyle ifade eder:

"*Hominoidler serisi, insanın hominid* (insanımsı) *atası olduğunu gösteren morfolojiye sahip bir fosil yoktur"*[24].

Ünlü paleontolog David Pilbeam, insanın geçmişiyle ilgili karar vermede ellerindeki materyallerin yetersizliğini belirtir:

"*Yayınlanan kitaplar şunu söylemeye çekiniyorlar ki, ben de dâhil olmak üzere, kuşaklar boyu insan evrimini araştıran kişiler, karanlık içinde çırpınıyorlar! Elimizde olan bilgiler, teorilerimizi şekillendirmek için son derece güvenilmez ve yetersizdir"*[25].

David Pilbeam, geçmişte ileriye sürdükleri teorilerinin ideolojik olduğunu şöyle dile getirir:

"*İnsanın geçmişiyle ilgili, içimize yerleşmiş bulunan ön kabullerin farkındayım. Bunları zihnimden çıkarmak için gerçekten çaba gösteriyorum. Geçmişteki teorilerimiz, elde olan gerçek bilgimizden çok, bizim o andaki ideolojimizi yansıtıyordu!*"[26]

Arizona Devlet Üniversitesi antropoloğu Geoffrey Clark, 1997 yılında yazdığı eserinde, insanın geçmişini tespitte peşin bir kanaat ve hükümle hareket edildiğine dikkati çekerek şöyle der:

"*Bir asırdan fazla bir süredir bilim adamları, modern insanın kökenleri konusunda bir uzlaşmaya varmaya çalışıyorlar. Niçin başarılı olamadılar? Çünkü paleoantropologlar farklı eğilimlerden, ön yargılardan ve varsayımlardan yola çıkmaktadırlar. Bu sebeple insanın evrimini açıklayan modeller sırt sırta binmiş iskambil kâğıtlarına benzemektedirler. Bir kâğıdı hareket ettirdiğinizde, tüm yapı çökme tehlikesiyle karşı karşıya gelir"*[27].

---

[23] Schiller, R. New Findings on the Origin of Man. Reader's- Digest. 1973, August,p.89-90.
[24] Eckhardt, R. Population Genetics and Human Origins. Scientific American, sayı 226,1972, s.94.
[25] Pilbeam, D. American Scientist, sayı, 66,1978, s. 379.
[26] Pilbeam, D. Rearranging Our Family Tree. Nature, Haziran, 1978.
[27] Clark, A.G. Thtough a Glass Darkly: Conceptual Issues in Modern Human Origins Research, s.60-76, 1997.

Kanadalı evrimci ve biyoloji felsefecisi Michael Ruse, evrimin bir “din” hâline getirilmesinden yakınmaktadır:

“*Eğer insanlar evrimi bir din yapmak istiyorlarsa, bu onların işidir. Fakat onlar, gerçek bilimin ötesine geçip ahlâkî ve sosyal düşüncelerin alanına girmekte ve teoremlerini ‘her şeyi kuşatan bir dünya şeması’ olarak görmekte ve böylece bilimden kayış sergilemektedirler”*[28].

Nature dergisi başyazarı Henry Gee, fosillerin yetersizliğine dikkati çekerek şunu söyler:

“*Hiçbir fosil, nüfus kâğıdıyla gömülmez. Fosilleri ayıran zaman aralıkları öylesine uzundur ki, ata ve soy yoluyla onların mümkün olan bağlantıları hakkında hiçbir şey söyleyemeyiz. Yazılı kayıtlarla bir insan tarihini birkaç yüzyıl öncesine götürmek bile hayli zordur. Yaklaşık beş ile 10 milyon yıl öncesi arasındaki birkaç bin canlı nesli, insan evrimine ilişkin tüm deliller küçük bir kutuya sığabilmektedir. Dolayısıyla, ata ve soy çizgileri şeklindeki hâlihazırdaki insan evrimi şeması, tamamen bir insan icadıdır ve insanın ön yargılarına göre şekillendirilmiştir. Bir fosil dizisini alıp onun bir nesli temsil ettiğini savunmak, test edilebilir bir bilimsel hipotez değil, çocukları uyutmak için anlatılan masallarla aynı geçerliliğe sahip bir değerlendirmedir. Eğlendirici, hatta öğretici olabilir, ama bilimsel değildir”*[29].

Bütün bunlardan, “insanın maymun benzeri bir atadan geldiği”ni destekleyen bir delilin olmadığı rahatlıkla söylenebilir. Maymundan insana doğru ilerleyen herhangi bir ara veya geçiş formu mevcut değildir. Hatta fosil kayıtları, diğer hayvan grupları arasında da geçiş formlarının bulunmadığını ortaya koymaktadırlar. Bu neticeler, insanın “özel olarak yaratıldığı” fikrini desteklemektedir.

1.2-DEMOGRAFİK HESAPLARA GÖRE İNSANLIĞIN YAŞI[30]

Ülkelerin demografik hesapları yapılırken gelecekteki nüfus tahminlerini yapmak için 1 no’lu

$F = Pe^{ni}$ (1) matematik modeli kullanılır[31].

Formülde F gelecekteki değeri, P şimdiki değeri, e tabii logaritmayı, n süreyi (yılı), i artış oranını gösterir.

---

[28] Ruse, M. How Evolution became a religion. National Post. Mayıs 13, 2000, www.nationalpost.com/artslife.asp?f=000513/288424.html.

[29] Gee, H. In Search of Deep Time: Beyond the Fosil Record to a New History of life. New York: The Free Press,, s. 23, 32, 113, 116-117, 202, 1999.

[30] Okka, Osman, Kazak, Hasan (2015). İslâmi Finansal Yönetim: Sistem ve Uygulama. Basılmamış, Yazım Aşamasında Kitap.

[31] Mesela TUİK verilerine göre 29 Ocak 2014 yılında Türkiye’nin nüfusu 76,6 milyon ve yılda artış hızı %0,137 ise 2050 yılında Türkiye’nin nüfusunun $F=76,6\ e^{39x0,0137}= 130,69$ milyon olması beklenir.

United Nation Population Division'a göre dünyadaki nüfus gelişimi de şöyle tahmin edilmiştir[32]:

Tablo 3- Dünya nüfus gelişimi.

Yıllar (MS)	Nüfus (milyon)
1000	275
1500	450
1650	500
1750	700
1850	1.200
1900	1.600
1950	2.550
2000	6.100
2010	6.800
2013	7.500

.

Bu tabloya göre 1950–2013 yılları arasında dünya nüfusu %1,7 oranında yüksek sayılabilecek bir büyüme oranı ile artmış olmasına rağmen, 1000–2013 yılları arasında ki artış oranı $i = \sqrt[n]{\frac{F}{P}} - 1 = \sqrt[1013]{\frac{7.500}{275}} - 1 = 0,003$ (binde üç) olarak hesaplanır ve bu oran Birleşmiş Milletler Nüfus Dairesi'nin kabul ettiği artış oranıdır.

Dünyada nüfus Hz. Âdem ve Hz. Havva ile başladığına, her yıl %0,3 oranında arttığına ve günümüzde yaklaşık 7,5 milyar insana ulaştığına göre Hz. Âdem'in (a.s.) dünyaya gelişinden günümüze kadar geçen süre 1 nolu formüle göre;

$n = \frac{\log F - \log P}{i * Loge} = \frac{\log 7{,}5x10^9 - \log 2}{0{,}003 * Loge^1} = 7.348$ yıl olarak hesaplanır. Eğer dünyanın ortalama nüfus artış hızı binde iki (%0,2) olsaydı Hz. Âdem'den günümüze geçen süre 11.022 yıl, binde bir (%0,1) olsaydı 22.045 yıl olurdu. Dünyadaki nüfusun tarihi büyüme hızına göre %,03 esas alınması uygun görüldüğüne göre kanaatimizce insanoğlunun dünyaya gelişinden günümüze kadar yaklaşık 7.348 yıl geçmiştir.

1.2.1-Matematik Metoduna Göre İnsanlığın Tarihi Darwin Görüşüyle Uyuşmamaktadır

Demografik hesaplar Darwin görüşünün gerçeklerle uyuşmadığını göstermektedir. Hatırlanacağı gibi ülkelerin nüfusunu $F=Pe^{ni}$ formülünü kullanarak hesaplıyorduk.

---

[32] - http://www.worldometers.info/world-population/

Birleşmiş milletler Nüfus Dairesi dünyanın bugüne kadar ortalama nüfus artış oranının binde üç (%0,3) olduğunu kabul etmesine rağmen, biz dünya nüfusun binde bir (%0,1) arttığını ve sadece iki maymunun evrim yoluyla insan haline geldiğini kabul edersek, 500.000 yıllık bir süreç için günümüzde;

$$F= 2e^{(0,001x500.000)} = 5,1^{215}$$

insanın dünyada yaşaması gerektiği sonucuna ulaşılır. Matematikte $5,1^{215}$ sayısı tarif edilmemiş çok büyük bir sayıdır. Dünyamızda yaklaşık 7,5 milyar insan yaşamaktadır. Eğer Darwinistlerin iddia ettikleri gibi bir süreç işleseydi bugün dünyada yaşayan 7,5 milyar insan yerine, bunun $6,8^{205}$ katı insanın yaşaması gerekirdi ki böyle bir olayın varlığı hayal dahi edilemez. Mesela *Homo sapiens* 500 bin veya 250 bin yıl önce görülmesi yerine mesela 50 bin yıl önce görülseydi $1,01x10^{22}$ insanın dünyada bulunması gerekirdi ki bu var olan dünya nüfusun 1,34 milyar katı demektir ve akla ziyandır. Dünya nüfus artış oranını binde üç olursa şu andaki dünya nüfusu $5,1^{645}$ kişi olurdu ve görüldüğü gibi bu hesaplar Evrim görüşünün tutarsızlığının en büyük delilidir ve bu görüş gerçeklerle uyuşmamaktadır. Bu durumda insanların maymundan türedikleri görüşü nasıl ileriye sürülebilir?

1.3-SEMAVÎ DİNLERE GÖRE İNSANLIĞIN YAŞI

Semavî dinlerin tamamı insanın Allah (c.c.) tarafından yaratıldığını ifade eder. Yahudiliğin, Hıristiyanlığın ve İslâm'ın çeşitli mezhep ve yorumlarında farklılıklar olmakla birlikte yaratılış konusunda aynı ortak görüş mevcuttur. İlahi dinler; maddenin ezeli olmadığını, kâinatın bir başlangıcı bir sonu olduğunu, âlemin Allah (c.c.) tarafından yaratıldığını ve yine Allah (c.c.) tarafından yok edilerek başka bir âlemin başlayacağı ortak görüşünü kabul ederler.

Varlıkların ve insanlığın geçmişini anlayabilmek için Allah tarafından bildirilen gün ve yıl tâbirlerinin de ne manaya geldiğinin bilinmesine de ihtiyaç vardır.

İnsanlığın geçmişiyle ilgili üç kitaptan bir kaç ayeti aşağıda nazarlarınıza sunacağız.

1.3.1-Tevrat

"*Başlangıçta Allah gökleri ve yerleri yarattı*"[33]. Bu ayetin devamında Allah'ın ışığı, denizleri, yıldızları ve canlıları da yarattığı açıklanır ve Hz. Âdem'den (a.s.) itibaren geçen sürenin 10.000 yıl olduğu belirtilir[34]-[35].

1.3.2- İncil

---

[33] Tevrat-Tekvin Bab 1-1.

[34] Allah.web.tr/kutsal -kitaplar-ve-yaratılış.htlm; Tevrat, Tekvin kitabı, 5. bap, 18-24.

[35] -http://www.ateistforum.org/index.php?showtopic=38811

"*Dünyayı ve içindekilerin tümünü yaratan, yerin ve göğün Rabbi olan Allah… Herkese hayat, soluk ve her şeyi veren kendisi… Allah, bütün milletleri tek insandan türetti ve onları yeryüzünün dört bucağına yerleştirdi*"[36].

"*İlk insan Hz. Âdem yaşayan can oldu…İlk insan yerden, yani topraktandır…*"[37].

"*Her şey O'nun* (Allah) *ile oldu. Ve olmuş olanlardan hiçbir şey O'nsuz* (Allahsız) *olmadı…*"[38].

1.3.3-Kur'an

Kur'an-ı Kerimde ilk insanın topraktan yaratıldığı, ondan eşi Hz. Havva'nın hasıl edildiği belirtilir ve bunların neslinin de, yani günümüzde insanların da anne karnındaki yaratılış safhaları muhtelif ayetlerde nazara verilir. Bunlardan bazıları şöyledir:

"Yemin olsun ki Biz insanı kuru bir çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan yarattık"[39].

"Yemin olsun! Biz insanı çamurdan, bir hulâsadan yarattık. Sonra onu (Hz. Âdem'in neslini)*, sağlam bir yerde* (rahimde) *bir nutfe* (zigot) *yaptık. Sonra o nutfeyi yapışkan şey haline getirdik. Sonra o yapışkanı bir parça et yaptık. O et parçasını da birtakım kemikler haline getirdik. Derken kemiklere et giydirdik. Sonra ona başka bir yaratılış* (ruh) *verdik.* (Bak) *şekil verenlerin en güzeli olan Allah'ın şanı ne kadar yücedir!..."*[40].

"İnkâr edenler görmediler mi ki, gökle yer bitişik bir haldeydiler de, biz onları ayırdık ve her canlıyı sudan yarattık. Hâlâ inanmıyorlar mı?[41]

Görüldüğü gibi İlahi dinler, bugün biyolojinin ve tıbbın keşfettiği, onayladığı şekilde yaratılışın, Allah (c.c.) tarafından bir kanuna, bir sisteme uygun olarak gerçekleştirildiğini, ifade etmektedirler.

Hz. Âdem (a.s.) ve Hz. Havva validemiz dünyaya gönderildiklerinde dünya insanoğlunun yaşayabileceği olgunluğa ulaşmış uygun bir yapıya sahip olmuştu ve kendileri Mekke yakınlarındaki Safa Tepesi'nde buluşmuşlardır. Ayrıca Hz. Âdem (a.s.) Mekke'de bulunan Kâbe'yi de inşa etmiştir. Günümüzde Mekke'yi ziyaret edenler hem Kâbe'yi hem de Safa Tepesi'ndeki buluşma yerini görürler.

İnsanoğlunun cennetten çıkarılıp dünyaya gelmesiyle birlikte yeme, içme, barınma, yaşama vb. fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmak, avlanmak, üretmek, tasarruf etmek, paylaşmak ve tüketmek fiillerinin gerçekleştiği, ekonomik faaliyetlerin meydana geldiği açıktır. Hz. Âdem (a.s.) ile Hz. Havva validemizin dünyada bir araya gelmeleri,

---

36 İncil, Elçilerin İşleri, 17:24-25.
37 Pavlus'tan Korintlilere 1. Mektup, 15:24-25.
38 İncildenguzelsözler.blogcu.com. s.1/3; İncil- Yuhanna, Bab 1–3.
39 Hicr, 15/26.
40 El-Mü'minûn, 23/ 12-14.
41 El-Enbiya, 21/30.

aile oluşturmaları ve 930 yıl veya 1.000 yıl gibi uzunca bir süre ömür sürmeleri, ortaya 40.000 kişi tahmin edilen bir insan toplumunu çıkarmıştır[42].

İki kişi ile başlayan insan toplumu günümüzde 7,5 milyar civarındadır.

Peygamberimizden nakledilen bir hadiste " İnsanoğlunun ömrü 7.000 yıldır" denmektedir[43]. Bu hadis bir yaklaşımı ifade eder ve yukarıdaki nüfus hesaplarını teyit etmektedir.

1.3.4-İlâhî Fermanlardaki Zaman ve Gün Mefhumunu Nasıl Anlamalıyız?

İlahî dinlerde varlıkların yaratılış süreleri ile ilgili Allah'ın bildirdiği gün ve yılı anlamada farklı yorumlar vardır.

Bilindiği gibi gün, yerkürenin kendi etrafında dönüş süresidir ve 24 saattir. Yıl da yerkürenin güneşin etrafında bir tam dönüş süresidir ve yaklaşık 366 gündür.

Uzayda her bir gezegen ve yıldızın dönüş süresi farklıdır. Yerküre kendi etrafında bir günde dönerken, Merkür bu dönüşünü, dünya günü ile 58.5 günde yapar. Dünyanın güneş etrafındaki dolanımı bir yıl iken, Plüton'un güneş etrafında bir defa dönüşü, dünya günü ile 248 yıldır[44].

Dolayısıyla Allah'ın, kâinatın ve varlıkların yaratılışında beyan buyurduğu gün ve yıl mefhumunu buna göre değerlendirmek gerekecektir.

Nitekim Kur'an'da, Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"*O Allah ki gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri altı günde yarattı*" (Furkan 59).

Buradaki "Gün" tâbirinden elbette yerkürenin kendi etrafında bir dönüşünü anlamak mümkün değildir. Çünkü yaratılış ifadesi bütün kâinat için olduğuna göre, uzaydaki hangi gezegenin günü esas alınacağı belli değildir. Kaldı ki, o ilk yaratılışta gezenler de mevcut değildir. Zaten bir başka ayette de buna açıklık getirilmekte ve şöyle buyrulmaktadır:

"Bilinmeli ki, rabbinin katındaki bir gün sizin saymakta olduklarınızın bin yılı gibidir" (Hac 22/47).

1.3.5-İlk İnsanın Yaratılışından Ne Kadar Zaman Geçmiştir?

İnsanlığın geçmişi ve kâinatın teşekkül zamanı ile alâkalı çeşitli âyet ve hadisler mevcuttur. Ancak, bunlarda mesele, ya işaret nev'inden nazara verilmiş, ya da teşbihlerle belirtilmiştir. Bu sebepledir ki, gerek Hz. Âdem'in ne kadar zaman önce yaratıldığı ve gerekse kâinatın yaşının ne olduğu hususunda değişik rivayetler söz konusudur.

---

[42] - Ömer Nasuhi Bilmen, Büyük İslam İlmihali, Akçağ yayınları, Ankara, 2007, s.495

[43] -Ramûz El- Hadis, cilt.1 s. 208, No:6.

[44] Taşkin, T. Uzay ve Ötesi. Boğaziçi Yayınları, ikinci baskı, 1995, 1–280.

Kur'an-ı Kerim'de göklerin ve yerin altı günde, arzın iki günde, bitki ve hayvanların ise dört günde yaratıldığı nazara verilir[45,46,47].

Ebu Hüreyre'nin rivayet ettiği bir hadise göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

"Allah, toprağı Cumartesi günü yarattı. Ondaki dağları Pazar günü yarattı; ağaçları Pazartesi günü yarattı. Mekrûhları Salı günü yarattı. Nûru Çarşamba günü yarattı. Yerin üzerinde, hayvanları Perşembe günü yaydı. Âdem'i de Cuma günü ikindiden sonra mahlûkatın en sonunda ve Cum'a saatlerinin nihâyetinde, ikindi ile akşam arasında yarattı."[48]

Cenâb-ı Hak, bir âyette bir günün, bizim saydığımız günlerle bin yıl, bir başka âyette ise, elli bin yıl olduğunu nazara verir. Dolayısıyla burada "gün" tabirinden neyin anlaşılması gerektiği hususunda tam bir açıklık olmadığı için İslâm âlimleri arasında konuya farklı yaklaşımlar olmuştur[49-50].

Bazı İslâm âlimleri tarafından, Kur'an-ı Kerim'de göklerin ve yerin altı günde yaratıldığından bahisle, insan dünyası ve hayvan âleminin altı gün yaşayacağı, kâinatın ömrünün de bu paralelde olabileceğine işaret edilir. Kur'an'da bildirilen bin ve elli bin Kur'an günü ise, asır ve seneleri temsil eden "devir" manasında ele alınır[51].

Bu süreyi tam olarak vermek mümkün olmamakla beraber, takribi bir rakam söylenebilir. Bazı kaynaklarda insanlık tarihinin, yani Hz. Âdem'den kıyamete kadar geçen sürenin yedi bin sene olarak alınabileceği belirtilir.

Bediüzzaman, ahirzamana işaret eden; *La tezelu taifetün min ümmeti zahirine alel hakkı, hatta ye'tiyallahu bi emrihi* hadisinin tefsirinde ve ebced hesabıyla yorumunda;

İman hizmetin Hicri 1506'ya kadar galibane, 1506'dan 1542'ye kadar mağlubane devam edeceğini, Allahu âlem, 1545'te de beşeriyet tarihinin sona ereceğini, sözü edilen hadisten böyle anladığını belirtir. Metnin aslı şöyledir:

"*Ahirzamandan haber veren mühim bir hadis*

"La tezelu taifetün min ümmeti zahirine alel hakkı, hatta ye'tiyallahu bi emrihi"

Ramazan-ı Şerifte onuncu günün ikinci saatinde birden bu hadis-i şerif hatırıma geldi. Belki, Risale-i Nur şakirtlerinin taifesi ne kadar devam edeceğini düşündüğüme binaen ihtar edildi.

"La tezelu taifetün min ümmeti" -*şedde sayılır, tenvin sayılmaz-fıkrasının makam-ı cifrîsi 1542 ederek nihayet devamına ima eder. Lâ ya'lemu'l-ğaybe illâllah.*

45 Hu Suresi, 7. ayet.
46 Furkan Suresi, 59. ayet.
47 Fussilet Suresi, 12. ayet.
48 Müslim, "Sıfatu'l-Kıyâme, 27.
49 Hacc suresi, 47. ayet.
50 Mearic Suresi, 4. ayet.
51 Nursi, S.B. Sözler. Envar Neşriyat, İstanbul. 1996, s. 163.

*"***Zahirine alel hakkı"** *-şedde sayılır-fıkrası dahi, makam-ı cifrîsi 1506 edip, bu tarihe kadar zahir ve âşikârâne, belki galibane, sonra tâ '42'ye kadar gizli ve mağlûbiyet içinde vazife-i tenviriyesine devam edeceğine remze yakın ima eder. Ve'l-ilmû indallah; lâ ya'lemu'l-ğaybe illâllah.*

*"***Hatta ye'tiyallahu bi emrihi"** *-şedde sayılır-fıkrası dahi, makam-ı cifrîsi 1545 olup kâfirin başında kıyâmet kopmasına ima eder.Lâ ya'lemu'l-ğaybe illâllah.*

Câ-yı dikkat ve hayrettir ki, üç fıkra bil'ittifak bin beş yüz tarihini göstermeleriyle beraber, tam tamına mânidar, mâkul ve hikmetli bir surette 1506'dan tâ '42'ye, tâ '45'e kadar üç inkılâb-ı azîmin ayrı ayrı zamanlarına tetabuk ve tevafuklarıdır.

Bu imalar gerçi yalnız birer tevafuk olduğundan delil olmaz ve kuvvetli değil; fakat birden ihtar edilmesi bana kanaat verdi. Hem kıyametin vaktini kat'î tarzda kimse bilmez; fakat, böyle îmalarla bir nevî kanaat, bir galip ihtimal gelebilir.

Fatiha'da sırât-ı müstakîm ashabının tâife-i kübrâsını târif eden

"Ellezine enamte aleyhim" *fıkrası, şeddesiz 1506 veya 7 ederek, tam tamına* **"Zahirine alel hakkı"** *fıkrasının makamına tevafuku ve mânâsına tetabuku ve şedde sayılsa "***La tezelu taifetün min ümmeti***" fıkrasına üç mânidar farkla tam muvafakatı ve mânen mutabakatı, bu hadisin imasını teyid edip remiz derecesine çıkarıyor...*

Ve'l-ilmû indallah; lâ ya'lemu'l-ğaybe illâllah" [52].

Diğer taraftan Asr suresinin tefsirinde bu tarih 1560 olarak verilmektedir. Fatiha suresinin tefsirinde ise 1547 veya 1577 zamanlarına işaret edilmektedir.

Metnin aslı şöyledir:

"Sûre-i Ve'l- Asr'in dağ meyvesi namındaki nüktesine bir haşiyedir.

"Essalihât"*daki âhirdeki "***tâ***"lar, ekseriyetçe vakfa rast gelmesiyle, cifirce "***he***" sayılabilir. "***İllâ***" beraberdir. Bu noktada (1358); bu zamanımızı gösterir. Ve telâffuzca "***he***" okunmadığından "***te***" kalabilir. Bu noktadan şeddeler sayılmazsa ve "***İllâ***" beraber değil, iki yüz küsur sene zamana kadar iman ve amel-i salihle beraber bir tâife-i azîme, hasârât-ı azimeye karşı mücahedeye devam edeceğine işaret edip, Fatiha'nın âhirinde "***Sıratellezine en amte aleyhim***" bin beş yüz kırk yedi veya bin beş yüz yetmiş yedi gösterdiği zamana; hem "***La tezelu taifetün min ümmeti zahirine alel hakkı, hatta ye'tiyallahu bi emrihi"** *birinci cümle, bin beş yüz makamıyla âhirzamanda bir taife-i mücahidînin son zamanlarına; ve ikinci cümle, bin beş yüz altı makamıyla, galibane mücahedenin tarihine; ve üçüncü cümle, bin beş yüz kırk beş makamıyla, pek az bir farkla hem Fatiha'nın, hem Ve'l-Asri Sûresinin iki cümlesinin gaybî işaretlerine işaret edip, tevafuk eder. Demek, bu hadis-i şerifin üç cümlesinden herbirisi, bin beş yüz tarihine ve mücahedenin ne kadar devam edeceğine dair işaretlerine, aynen bu "***Ellezine emenû ve amilûssalihat***" -şedde sayılmazsa-bin beş yüz altmış bir makamıyla, hem "***Vetevasavbilhakkı vetevasavbissabr"** *-şedde sayılır fakat* **"bissabr"** *da lâmdır-bin beş yüz altmış makamıyla iştirak edip, o taife-i azimenin mücahedatları ne kadar devam edeceğini mânâ-yı işârî ve cifriyle gösterirler. Ve Fatiha ve hadisin irae ettikleri tarihe,*

[52] Nursi, S.B. Kastamonu Lahikası Envar Neşriyat, İstanbul. 1995, s. 27–29,

makam-ı ebcedleriyle takarrüp edip, farklı bir derece tevafuk ederler ve mânâlarıyla da, tam tetabuk ederek, parlak bir lem'a-i i'câziye-i gaybiyeyi gösteriyorlar" [53].

Demek ki, insanlık tarihinin 7 bin sene olduğu farz edilirse, Milattan sonra yaklaşık 2150 yıl, Milattan önce ise 4850 yıla kadar uzandığı söylenebilir. Buradan, Hz. Âdem'in Milattan yaklaşık 4850 yıl önce yeryüzüne gönderildiği anlaşılıyor. Bir hadiste Hz. Âdem'in 940 sene yaşadığı belirtilir[54].

Yazının icadı, Milattan önce 4000 seneye kadar geriye götürülebildiğine göre, Hz. Âdem'le, yani ilk insanla yazı başlamış olmalıdır. Gerçeği ve doğruyu ancak Allah bilir.

Allah Hz. Âdem'i yaratıp ona konuşmayı ve isimleri öğrettiğini şöyle beyan buyurur:

"İnsanı yarattı. Ona konuşmayı öğretti[55].

"*Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti. Sonra bunları meleklere gösterip "Sözünüzde doğru iseniz şunların isimlerini bana söyleyin" dedi. Seni tenzih ederiz! Bize öğrettiğinden başka hiçbir bilgimiz yoktur. En kâmil ilim ve hikmet sahibi şüphesiz sensin" cevabını verdiler. 'Ey Âdem! Bunların isimlerini onlara bildir' dedi. Onlara bunların isimlerini bildirince de "Size ben göklerin ve yerin gizlisini kesinlikle bilirim; yine sizin açıkladığınızı da gizlediğinizi de bilirim, demedim mi!" buyurdu*"[56].

Netice olarak, Bediüzzaman, hadis ve âyetlerden hareketle, insan nevi ve arzdaki canlı hayatı ile kâinatın ömürleri hakkında değerlendirme yapar. İnsanlık ömrünün dünya günü ile, canlı hayatının güneşin kendi ekseni etrafındaki dönüş günü ile, kâinatın ömrünün de Şems-üş-şumus (Vega yıldızı) günü ile hesaplanması gerektiğini belirtir.

Metnin aslı şöyledir:

"*Malûmdur ki, küre-i arzın mihveri üstündeki hareketiyle, gece gündüzler ve medâr-ı senevîsi üstündeki hareketiyle, seneler hâsıl oluyor. Güneşle beraber her bir seyyarenin, belki sevâbitin* (sabit yıldızların) *ve Şemsü'ş-Şümusun dahi, her birinin mihveri üstünde eyyam-ı mahsusalarını gösteren bir hareketi ve medârı üzerinde deveranı dahi, bir nevi seneleri gösteriyor. Hâlık-ı Arz ve Semâvâtın hitâbât-ı ezeliyesinde, o eyyam ve seneleri dahi irae ettiğine delili şudur ki: Furkan-ı Hakîmde;*

"Sonra bütün işler, sizin gününüzle bin sene kadar uzun olan kıyamet gününde Ona arz edilir." (Secde Sûresi, 5.ayet),

"Melekler ve Cebrâil, elli bin sene uzunluğunda bir gün olan kıyamet gününde, Allah'ın emrini almak üzere Arşa yükselirler." (Meâric Sûresi, 4.ayet).

Gibi âyetler ispat ediyor.

Evet, kış günlerinde ve şimal taraflarında, gurup ve tulû mâbeyninde dört saat günden ve bu yerlerde kışta sekiz dokuz saatten ibaret eyyamlardan tut, tâ güneşin mihveri üstünde bir aya yakın yevminden, hattâ kozmoğrafyanın rivayetine göre, tâ "Rabbü'ş-Şi'râ" tâbiriyle Kur'ân'da nâmı ilân edilen ve şemsimizden büyük "Şi'râ"

---

[53] Nursi, S. B. Kastamonu Lahikası. Envar Neşriyat, İstanbul, 2013, s. 205-206.
[54] Canan, İ. a.g.e. hadis no: 1699, s.393.
[55] Rahmân, 55/3-7.
[56] Bakara Suresi, 31-33,ayetler

namında diğer bir şemsin, belki bin seneden ibaret olan gününden, tâ Şemsü'ş-Şümusun mihveri üstündeki elli bin seneden ibaret bir tek yevmine kadar eyyâm-ı Rabbâniye vardır.

İşte semavât ve arzın Rabbi, o Şemsü'ş-Şümus ve Şi'râ'nın Hâlıkı hitap ettiği vakit, o semavât ve arzın ecramına ve âlemlerine bakan kudsî kelâmında o eyyamları zikreder ve zikretmesi gayet yerindedir.

Madem eyyâmın lisan-ı şer'îde böyle ıtlâkatı vardır. İlmü't-tabakatü'l-arz ve coğrafya ve tarih-i beşeriyet ulemasınca, nev-i beşerin yedi bin sene değil, belki yüz binler sene geçirdiğini teslim de etsek, "Âdem'den kıyamete kadar ömr-ü beşer yedi bin senedir (el-Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, 3:547, hadis no: 4278) *olan rivayet-i meşhurenin sıhhatine ve beyan ettiğimiz altı bin altı yüz altmış altı sene, Nur-u Kur'ân hükümfermâ olduğuna münâfi olamaz, cerh edemez. Çünkü eyyâm-ı şer'iyenin, dört saatten elli bin seneye kadar hükmü ve şümulü var.*

Şu dünyanın bir ömrü, ve şu dünyadaki küre-i arzın dahi ondan kısa diğer bir ömrü, ve küre-i arzda yaşayan nev-i insanın daha kısa bir ömrü vardır. Bu birbiri içinde üç nevi mahlûkatın ömürleri, saatin içindeki dakika, saniye, saatleri sayan çarkların nisbeti gibidir. Nev-i insanın ömrü, küre i arzın iki hareketiyle hâsıl olan malûm eyyamla olduğu gibi, zîhayatın (canlıların) *vücuduna mazhar olduğu zamandan itibaren, küre-i arzın ömrü ise merkez-i irtibatı olan şemsin hareket-i mihveriyesiyle hasıl olan eyyamla olması hikmet-i Rabbâniyeden uzak değildir. Ve dünyanın ömrü ise Şemsü'ş-Şümusun hareket-i mihveriyesiyle hasıl olan eyyâm iledir.*

Şu halde nev-i insanın ömrü yedi bin sene eyyam-ı malûme-i arziyeyle olsa, küre-i arzın hayata menşe olduğu zamandan, harabiyetine kadar, eyyam-ı şemsiye ile iki yüz bin seneden geçer. Ve Şemsü'ş-Şümusa tâbi ve âlem-i bekadan ayrılıp küremize bakan dünyaların ömrü-Şemsü'ş-Şümusun işarât-ı Kur'âniyeyle herbir günü 50.000 (elli bin) sene olmasıyla-yedi bin sene, o eyyâmla yüz yirmi altı milyar (126.000.000.000) sene yaşarlar. Demek, eyyâm-ı şer'iye tâbir ettiğimiz eyyâm-ı Kur'âniyede bunlar dâhil olabilirler.

Evet, semâvât ve arzın Hâlıkı, semâvât ve arza bakan bir kelâmıyla semâvât ve arzın sebeb-i hilkati ve çekirdek-i aslîsi ve en mükemmel âhir meyvesi olan bir zata hitabında, o eyyamları istimal etmek, Kur'ân'ın ulviyetine ve muhatabın kemâline yakışır ve ayn-ı belâgattir.Haşiye.

Haşiye: Bu hesap Şamlı Hafiz, Kuleönünden Mustafa ve arkadaşı Hafiz Mustafa'nın şehadeti ile bir dakika zarfında ezber yapılmıştır (Sene üç yüz altmış gün hesabına göredir; kusur varsa bakılmamak gerektir) [57].

Demek ki burada, Kur'an-ı Kerim'deki âyet sayısının 6666 olmasının, bir bakıma Kur'an-ı Kerim'in ne kadar süre hüküm ferma olacağının işareti kabul edilir.

Hz. Âdem'den kıyamete kadar insanlık tarihinin, Kur'an günü ile yedi bin sene olduğu bir hadiste belirtilmektedir[58].

---

57 Nursi, B. S. Barla Lahikası. Envar Neşriyat, İstanbul, 1996, s. 324-326.
58 Ramûz El- Hadis, cilt.1 s. 208, No:6.

Mutlak fetret devrinin bundan çıkarılmasıyla, 6666 senenin elde edileceği, bunun da Kur'an âyetlerinin sayısına eşit bulunduğu, dolayısıyla Kur'an hakikatlerinin de bu kadar süre hâkim olacağı nazara verilmektedir.

İnsanlık tarihinin, yerkürenin ve kâinatın yaşlarının; arzın, güneş sisteminin ve galaksinin kendi etraflarında dönüşleriyle hesap edilebileceğine dikkat çekilir. Kur'an-ı Kerim'de bunların her birisine işaret edildiği belirtilir. Kur'an'da "Rabb-üş-şi'ra" (Herkül takım yıldızı) tâbir edilen ve güneşten büyük "Şi'ra" namındaki bir güneşin bir günü bin sene, Şems-üş-şümus'un (Vega yıldızı) bir günü elli bin senelik bir Kur'an gününün olabileceği nazara verilir.

Kâinatın bir ömrü, arzın ondan daha kısa bir ömrü ve küre-i arzda yaşayan insanın da ondan daha kısa bir ömrü vardır. Bu birbiri içindeki mahlûkatın ömürleri, saatin dakika, saniye ve saatleri sayan çarklarının birbiriyle olan münasebetine benzetilir.

İnsanlık ömrünün, arzın kendi ekseni etrafındaki hareketiyle, yeryüzünde canlıların ilk teşekkül ettiği andan kıyamete kadarki canlılık ömrünün ise, güneşin kendi ekseni etrafındaki hareketi ile, kâinatın ömrünün de, Şems-üş-şümus'un (Vega yıldızı) kendi ekseni etrafındaki hareketi ile meydana gelen gün ile hesaplanmalıdır.

Tarih, coğrafya, jeoloji ve antropolojik açıdan insanlık tarihi yedi bin sene değil, yüz binler sene olarak belirtilse bile, bu Hz. Âdem'den kıyamete kadar insanlık ömrünün yedi bin sene olduğunu belirten rivayete ve Kur'ani hakikatlerin 6666 sene hüküm ferma olacağı ifadesine ters düşmeyeceği, zira, Kur'anî günlerin 4 saatten elli bin seneye kadar şümulünün olduğu nazara verilmektedir.

Bir başka ifade ile insanlık ömrü yedi bin sene olduğu gibi, canlılık tarihinin ömrü de yedi bin sene, kâinatın ömrü de yedi bin senedir. Ancak, insanlığın ömrü arz günü, bitki ve hayvan ömrü ise güneş günü veya Şi'ra (Herkül takım yıldızı) günü ile, kâinatın ömrü Şemsü'ş-şümus (Vega yıldızı) günü esas alınarak değerlendirilebilir. Bilindiği gibi arz, kendi ekseni etrafında dönüşünü 24 saatte, yani bir günde tamamlar. Güneş ise, bütün sistemiyle birlikte, Herkül takım yıldızına saatte 7200 km. süratte gitmekte ve aynı zamanda kendi ekseni etrafında saatte 70.000 km hızla dönmektedir[59].

Güneş bu dönüşünü arz günü ile yaklaşık olarak 25 günde tamamlamaktadır.

Güneş sistemini de içinde barındıran Samanyolu galaksisi ise, bir bütün olarak kendi ekseni etrafında saatte 90 bin km. hızla döndürülmekte ve bir defa dönüşünü arz günü ile 200 milyon yılda tamamlamaktadır[60].

İnsanlık ömrünün arz günü ile yedi bin sene olması durumunda, arzda hayatın başlamasından, yani bitki ve hayvanların teşekkülünden kıyamete kadar, güneş günü ile iki yüz bin sene, yaklaşık 2.5 milyar arz günü edecektir. Kâinatın yaşının da, Şems-üş-şu-mus'un (Vega yıldızı), Kur'an'ın işaretiyle bir gününün arz günü ile elli bin sene olduğu

[59] http://www.renklinot.com/soru-cevap-2/gunes-kendi-etrafinda-kac-saatte-doner.html
[60] Taşkin, T. a.g.e. s. 56–59.

dikkate alınırsa, yedi bin senelik sürenin, bir yıl 360 gün hesabiyle 126 milyar yıl olacağı belirtilmektedir.

Sonuç olarak; dünyanın milyarlarca yıl önce yaratıldığı ve insanoğlunun atası olan Hz. Âdem (a.s.) ve Hz. Havva validemizin 7–8 bin yıl önce dünyaya gönderildikleri, tarih biliminin bunu teyit ettiği, Darwin'in Evrim görüşünün geçerli olmadığı anlaşılmaktadır.

EVIDENCES FOR CREATION FROM POLINATION
POLİNASYON'DAN YARATILIŞA DELİLLER

Prof. Dr. Ahmet Zafer TEL
Iğdır University Faculty of Science and Literature, Suveren Campus, Iğdır, Turkey
E-mail: ahmetzafertel@yahoo.com

ABSTRACT
The present study is designed to examine the proofs of creation from pollination event in plants. The mechanism of pollination is analyzed and explained in the light of metaphysical science and the proofs of creation are presented and discussed. According to this, the pollination mechanism is employed for the continuation of flowering plants' generations from the day it was created until today. Pollen is the reproductive cell of all seed plants on the earth. By continuous change in the atmospheric humidity and temperature, the pollen sac in the anther is opened and pollination is initiated. The opening shape of the anther varies based on the purpose of creation. The opening time of the pollen sac of most plants and the way the pollen is transported to the female reproductive organ (pistil) are created differently from each other. Pollination is carried out in two ways depending on the morphological and physiological structure of the flowers. Autogamy is self-fertilization and allogamy is a separate fertilization. Autogamy is rarely seen in the realm of plants due to the nature of their creation. Some flowers need to be pollinated (cleistogamy) before they open because of heredity and ecological conditions, while others need to fertilize themselves after flowering (chasmogamy). Since genetic diversity is low in autogamy pollination, some obstacles is created for this pollination type. These obstacles are known as self-sterile, heterostyle, dichogamy and hercogamy. The will and intent of the Creator is evident in this form of pollination. In addition to these four mechanisms that were created as an obstacle to autogamy, all the conditions directly or indirectly related to the flowers in the habitat where the plant lives are put by a Creator. The most common form of pollination in the plant kingdom is allogamy which is known as counter pollination. In Allogamy, the pollination created between two different flowers of the same plant is named geitonogamy and pollination created between two flowers of different plants is called xenogamy. In this type of pollination, pollinators are assigned. These pollinators could be inanimate beings such as water, wind and rain, as well as living beings including bird, insect, bee, butterfly and bat. All pollinators designated for pollination serve a purpose, intention and will. The aim is to ensure the fertilization of the plants, and eventually to obtain the fruits and seeds that other creatures, especially humans, need. In the pollination event where the meticulous goals and aims are observed, the Creator is introduced to those who contemplate by showing people how living things are running to the rescue of each other.

Keywords: Pollination, pollinator, creation

ÖZET

Bu çalışma, bitkilerde görülen tozlaşma hadisesinde yaratılış delillerini incelemek amacıyla yapılmıştır. Polinasyon mekanizması analiz edilerek metafizik bilim ışığında açıklanmış, elde edilen yaratılış delilleri ortaya konmuş ve tartışılmıştır. Buna göre; çiçekli bitkilerin yaratıldığı günden günümüze kadar neslinin devam edebilmesi için polinasyon mekanizması vazifelendirilmiştir. Polen (çiçek tozu), yeryüzündeki tüm tohumlu bitkilerin cinsiyet hücresidir. Atmosfer nemi ve ısısının sürekli değiştirilmesiyle anterde bulunan polen kesesi açılır ve polinasyon başlatılır. Anterin açılış şekli yaratılış amacına uygun olarak değişik şekillerde olur. Çoğu bitkinin polen kesesinin açılma zamanı ve polenlerin dişi üreme organına (pistil) taşınma şekli birbirinden farklı yaratılmıştır. Polinasyon, çiçeklerin morfolojik ve fizyolojik yapısına göre iki şekilde gerçekleştirilir. Otogami kendini dölleme, allogami ise ayrı dölleme şeklidir. Yaratılış özelliğine dayalı olarak otogami bitkiler âleminde az görülür. Bazı çiçeklerin kalıtım ve ekolojik şartlar gereği daha açmadan tozlaşması gerekir (kleistogami), bazıları ise çiçek açtıktan sonra kendini döllemesi gerekir (kasmogami). Otogami tipi tozlaşmada genetik çeşitlilik az olacağından bu tozlaşma şekli için bazı engeller yaratılmıştır. Bu engeller; self steril, heterostili, dikogami ve herkogami olarak bilinir. Belli bir irade ve maksadın hedeflendiği bu polinasyon şeklinde Yaratıcının kast ve iradesi açıkça görülmektedir. Otogamiye engel olarak yaratılan bu dört mekanizmanın yanı sıra, bitkinin yaşadığı habitatta çiçekler ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili olan tüm şartlar bir Yaratan tarafından konulmuştur. Bitkiler âlemindeki en yaygın polinasyon şekli allogamidir ve karşı tozlaşma olarak bilinir. Allogamide, aynı bitkinin iki farklı çiçeği arasında yaratılan polinasyon geitonogami, farklı bitkilerin iki çiçeği arasında yaratılan polinasyon ise ksenogami olarak isimlendirilir. Bu tip polinasyonda polinatörler (tozlaştırıcı) vazifelidir. Bu Polinatörler; su, rüzgâr ve yağmur gibi cansızlar olabildiği gibi, kuş, böcek, arı, kelebek, yarasa gibi polinatörler de olabilmektedir. Polinasyon için vazifelendirilmiş tüm polinatörler, bir kast ve irade ile bir amaca hizmet ettirilmektedir. Bu amaç, bitkilerin telkihini (döllenmesini) sağlamak, bunun sonunda başta insan olmak üzere diğer canlıların ihtiyacı olan meyve ve tohumların elde edilmesidir. En ince gaye ve maksatların gözetildiği polinasyon hadisesinde, canlıların birbirinin imdadına koşturulduğu insanların nazarına sunularak, tefekkür edenlere Yaratıcı (CC) tanıttırılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Polinasyon, tozlaşma, polinatör, yaratılış.

GİRİŞ

Aristoteles Metafizik adlı kitabında “Bütün insanlar doğal olarak bilmek ister” der (Aristoteles, 1996, 980a). Analitikler kitabının ikincisinde bilmeyen kişilerin bildiklerine inandıklarını, bilenlerin ise nedenleri bildikleri için zaten bilen olduklarını söyler (Aristoteles, 2015, II 71b).

Belirli bir alana ilişkin doğru bilgiye ulaşabilmek için o alana uygun düşen doğru bir akıl yürütme yöntemi kullanılmalıdır. Aristoteles Topikler adlı kitabının hemen başında akıl

yürütme yöntemlerinin çeşitlerine dikkat çeker. Bu bakımdan akıl yürütme biçimleri şu şekilde sıralanır: bilimsel akıl yürütme, diyalektik akıl yürütme, eristik çıkarımlar ve paralogizmler. Bilimsel akıl yürütme yöntemi, ilkeleri ilk ve doğru olan öncüllerden başladığı için en kesin bilgiyi veren akıl yürütme biçimidir, dolayısıyla en güvenilir bilgiyi de bu türden akıl yürütmeler verir (Karadağ Thorpe, 2018).

En genel manada, bilginin olanaklı tek kaynağının deneyim ve gözlem olduğunu, deneyim ve gözlemden bağımsız bir bilginin söz konusu olamayacağını ve salt akılla ancak boş mantıksal ilişkilere dayalı doğrulara ulaşılabileceğini savunan ampirist felsefe anlayışı, Bacon'da peygamberini, Locke'da liderini, Hume'da eleştirmenini bulmuştur (Reichenbach, 1993: 63).

Sadece rasyonalist felsefe anlayışlarının değil, fakat aynı zamanda ampirist felsefe anlayışlarının da temel dayanaklarına karşı eleştirel tutumuyla felsefe tarihinde son derece önemli bir yere sahip olan Hume, özellikle metafiziğe ve dine yönelik septik ve eleştirel yaklaşımı, bilimciliği ve ahlakı duygulara bağlayan felsefe anlayışıyla, Aydınlanma düşüncesinin de en yetkin temsilcilerinden biridir. Hiç kuşkusuz onun, nedensellik ilkesini, yani "akıl yürütmelerimiz de dâhil olmak üzere, her şeyin bir nedeni olması gerektiğini bildiren ilke"yi eleştirel incelemeye ve sorgulamaya tabi tutan en önemli filozoflardan biri olması ve bu sorgulamanın sonucunda da nedenselliğin mantıksal bir zorunluluğa dayanmayıp sadece beşeri bir alışkanlığa bağlı olduğunu ortaya koyması, kendisinden sonra gelen pek çok felsefe anlayışının gelişmesi ve şekillenmesinde etkili olmuştur (Çıvgın, 2013).

Bitkilerdeki tozlaşma hadisesi göz önünde cereyan ederken, bu hadisenin birbirinden çok farklı unsurlar tarafından aynı amaca hizmet edilerek gerçekleşmesi dikkat süzgecine takılmıştır. Tozlaşma hadisesinde, birbirinden farklı unsurların bir "kast" ve "irade" ile hareket ettirilmesi ve aynı amaca hizmet ettirilmesi üzerinde düşünülmesi gereken bir mantık olarak görülmelidir. Tohumlu bitkilerde (Spermathophyta) tohum üretme ve bu sayede bitkinin neslinin devam etmesi amacı vardır. Bu amacın bitkiye ait olamayacağı

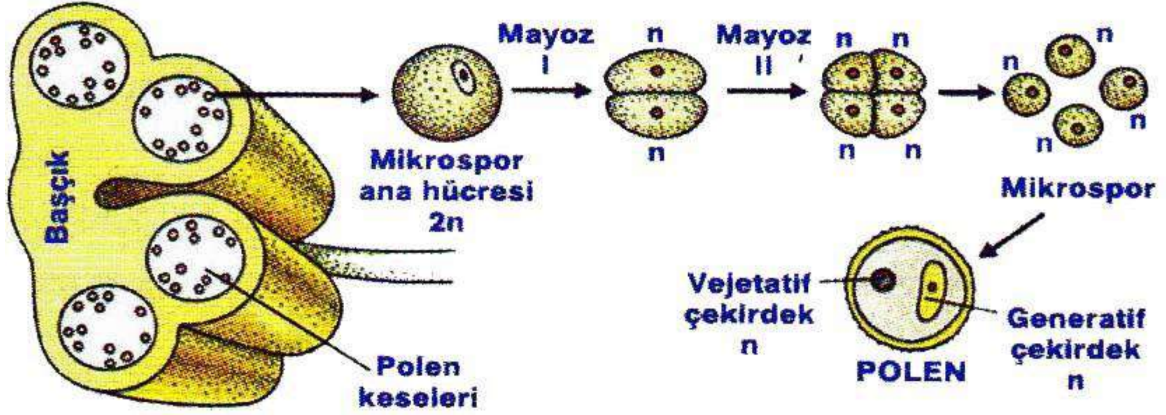
gerçeğinden yola çıkarak, akıl yürütme yoluyla tozlaşma hadisesinin altında yatan bu amacın kim tarafından ve nasıl güdüldüğünü araştırmak amacıyla bu çalışma yapılmıştır.

Materyal ve Metot

Bu çalışmanın materyali tohumlu bitkiler ve onların tohum üretmelerine yardımcı olması için vazifelendirilen polinatörlerdir (tozlaştırıcılar). Araştırma metodu ise bir kast ve irade ile tabiatta cereyan ettirilen tozlaşma mekanizmasının güncel bilgilerinin ortaya konulması ve bu hadisenin gerçekleşmesinde görev verilen aktörlerin gözlemlenmesidir. Tozlaşma hadisesi ve bunun nedenleri incelenip ortaya konarak "akıl yürütme" yöntemiyle bitkilerde görülen tozlaşma hadisesinde yaratılış delilleri ortaya konmuştur. Polinasyon mekanizması analiz edilerek metafizik bilim ışığında açıklanmış, elde edilen yaratılış delilleri incelenmiş ve tartışılmıştır.

Bulgular

Bitkiler aleminin (Plantae) en büyük gurubu tohumlu bitkilerdir (Spermatophyta). Bu guruba ait taksonların neslinin devamı, üretecekleri tohumlar sayesinde olmaktadır. Çiçekli (tohumlu) bitkilerin yaratıldığı günden günümüze kadar neslinin devam edebilmesi için polinasyon (tozlaşma) mekanizması vazifelendirilmiştir. Polenin (çiçek tozu) pistile (dişi üreme organı) taşınmasına polinasyon (tozlaşma) denir. Polen yeryüzündeki tüm tohumlu bitkilerin cinsiyet hücresidir ve erkek üreme organı olan stamenin anter bölgesinde bulunur. Atmosfer nemi ve ısısının sürekli değiştirilmesiyle anterde bulunan polen kesesi açılır, dişi üreme organı olan pistile doğru yola çıkarılır ve polinasyon hadisesi başlatılır. Anterin açılış şekli yaratılış amacına uygun olarak değişik şekillerde olur. Çoğu bitkinin polen kesesinin açılma zamanı ve polenlerin pistile taşınma şekli birbirinden farklı yaratılmıştır. Polen taneleri çok tabakalı anter çeperi ile çevrili olan polen keselerinde polen ana hücrelerinin mayoz bölünmeleri sonucunda yaratılmıştır (Şekil 1.).

Şekil 1. Polen ana hücrelerinin mayoz bölünmeleri sonucunda yaratılması (http://www.main-board.com)

Başlangıçta 2n sayıda kromozoma sahip mikrospor ana hücresi mayoz bölünme geçirerek kromozom sayısının yarıya düşmesi (n) sağlanır ve mikrospor yani polen yaratılır. Kromozom sayısının yarıya düşürülmesinin hikmeti aynı işlemin dişi üreme hücresi olan makrosporda da yaratılmasıdır. Bunun hikmeti (2n) kromozoma sahip olacak zigotun (canlı taslağın) türüne özgü kromozoma sahip olmasıdır. Buradaki ince kast ve hikmet bitkiye ait olmayıp, onu Yaratana aittir. Mayoz bölünme ile kromozom sayısı yarıya düşürülen polen tanesi son olarak yine belli bir hikmet için (n) sayıda kromozomu eşlemek suretiyle mitoz bölünme geçirir ve (n) sayıda 2 çekirdekli hale getirilir. Birinci çekirdek tozlaşma ile dişicik tepesine (stigma) taşınınca dişicik borusu içerisinde yol açmakla görevlendirilir. Açılan yolu takip ederek yumurtalığa (ovaryum) ulaşan ikinci çekirdek yine bir mitoz geçirerek kendini eşlemesi sağlanır. Binici çekirdek yumurta hücresini dölleyip zigotun yaratılmasını, ikinci çekirdek ise zigotun beslenmesi için gerekli besidokunun yaratılması yönünde dölleme vazifesini yerine getirir. Tüm bu hikmetli hadiseler tam zamanında ve yerli yerinde belli enzimler tarafından stimüle ettirilerek yaptırılır. Bu mekanizma için gerekli olan enerjinin ve iradenin kaynağı ise fizik ötesi bir Kudrettir.

Tozlaşma için ilk şart polen keselerinin açılmasıdır. Anterlerin açılması değişik şekillerde olabilir: Yarık şeklinde, porlarla, kapakla ve tozlaştırıcıyla olabilir. *Viola mirabilis* ve *Oxalis acetosella* (Şekil 2.) gibi bazı kleistogamik (su içinde çiçek açmadan oluşan

döllenme) çiçeklerde *anterler açılmaz*. Polenler, polen keseleri içinde çimlendirilir, döllenme sağlanır.

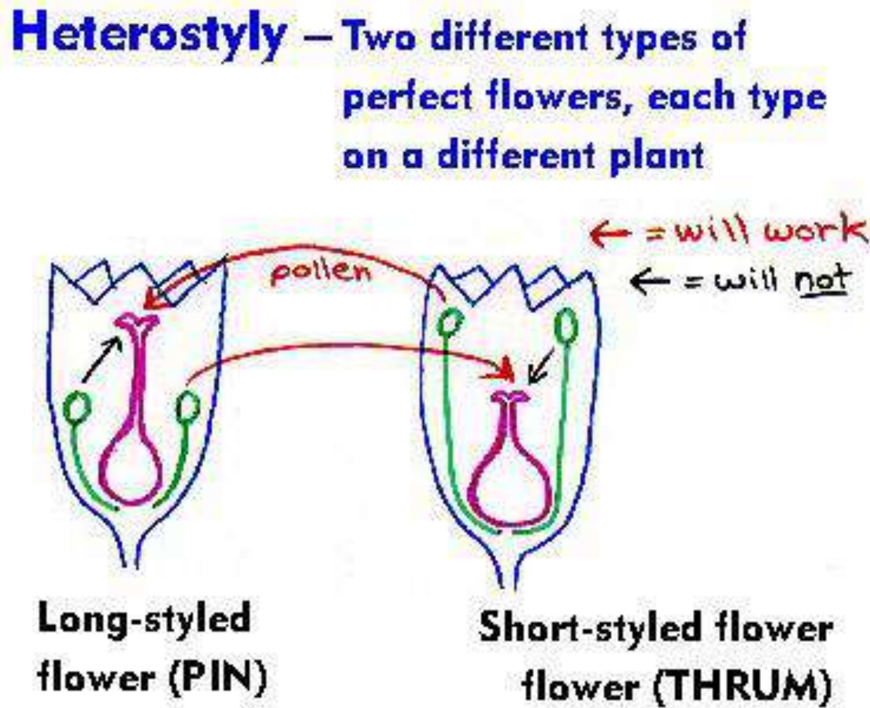
Şekil 2. *Viola mirabilis* (soldaki) ve *Oxalis acetosella* (sağdaki) kleistogamik çiçeklere örnek

Polinasyon, çiçeklerin morfolojik ve fizyolojik yapısına göre iki şekilde gerçekleştirilir. Otogami kendini dölleme, allogami ise ayrı dölleme şeklidir. Yaratılış özelliğine dayalı olarak otogami bitkiler âleminde az görülür. Bazı çiçeklerin kalıtım ve ekolojik şartlar gereği daha açmadan tozlaşması gerekir (kleistogami), bazıları ise çiçek açtıktan sonra kendini döllemesi gerekir (kasmogami). Otogami tipi tozlaşmada genetik çeşitlilik az olacağından bu tozlaşma şekli için bazı engeller yaratılmıştır. Bu engeller; selfsteril, heterostili, dikogami ve herkogami olarak bilinir. Bu engeller bitki tarafından değil onu Yaratan tarafından konulmuş ve O'nun tarafından yürütülmektedir. Kendileşmenin (otogami) engellenmesinde ve her engel mekanizmasının yaratılmasında bir kast ve bir hikmet vardır. Şöyle ki;

Selfsteril'de; Polenlerin stigma üzerine gelmesi tohum oluşumu için garanti değildir. Örneğin *Petunia hybrida'da* kendine tozlaşmadan sonra polen tüplerinin büyümesi stilusun bir yerinde durdurulur. Bazı bitkilerde ise polenlerin çimlenmesi stigmada önlenir. Kendi polenleri ile tozlaşmadan sonra döllenme olmayan ve tohum veremeyen bitkiler kendine uyuşmaz bitkiler olarak isimlendirilir. Hermafrodit bir çiçekte polen

tanelerinin dişi organın stigması üzerine ulaşabildiği, buna herhangi bir mekanik engel bulunmadığı halde, kendileşmeye genetik olarak engel olunmaktadır. Kendine kısırlık, S geni diye isimlendirilen bir genin allel gen serisi tarafından kontrol edilir. Bunların hiçbiri kendi kendine olmaz ve bitki tarafından yönetilmesi imkânsızdır.

Heterostili'de; Aynı türe ait farklı çiçeklerde birbirinden farklı uzunlukta stilus bulunma durumu vardır (Şekil 3.). Heterositili ile kendine tozlaşmanın önlendiği bitkilerde, çiçekler stilus boyu, stamen boyu ve polenlerine bağlı olarak iki veya daha çok tipe ayrılır. Aynı türün farklı çiçeklerde uzunluk bakımından iki tip stilus bulunuyorsa buna Dimorf Heterostili (Distili) denir. *Primula, Linum, Forsythia* da durum böyledir. Eğer aynı türe ait farklı çiçekler uzunluk bakımından üç tip stilus taşıyorsa buna Trimorf Heterostili denir. Buna *Lythrum salicaria* örnek olarak verilebilir.

Şekil 3. Heterostili mekanizması (https://www.studyblue.com)

Dimorf heterostili gösteren *Primula vulgaris* de iki tip çiçek vardır. Birinci tip çiçeklerde uzun stiluslu, uzun stigmalı papilli, kısa stamenli ve küçük polen taneli çiçekler yaratılmıştır. İkinci tip çiçemlerde kısa stiluslu, küçük stigma papilli, uzun stamenli ve büyük polen taneli çiçekler yaratılmıştır. 2. tip çiçeklerde stigma 1. tip çiçeklerin anterleri ile aynı seviyededir. Ayrıca mekanik nedenlerle büyük polenler kısa stiluslu çiçeklerin stigması üzerinde tutunup çimlenemezler. Küçük polenlerin uzun stiluslu çiçeklerin stigması üzerine çimlenmesi de bir cins salgı ile önlenir. Ayrıca küçük polenler uzun stilus üzerine çimlense bile yedek besinleri az olduğu için polen tüpü embriyo kesesine erişemez. Kısaca verimli bir tozlaşma olabilmesi için kısa stilıslu çiçeklerin küçük polenlerinin kısa stilus stigmasına ulaştırılması gerekir. Stigma hücrelerinin hacimleri ve polenlerinin süsleri diğer tipin stigmasında polen adezyonuna yardımcı olur. Bugünkü bilgilerimize göre morfolojik farklılıkların uyuşmazlık olayının temeline çok da büyük etkisi yoktur, esas mekanizma genetik olarak kontrol altındadır. Bu da allogamiyi gerektirir. *Lythrum* ve *Oxalis* gibi bazı çiçeklerde 3 tip stilus vardır. Bu bitkilerde çiçekler stilus ve stamen boyu ile ilgili olark 3 çeşittir. Bir tipin polenleri kendi çiçeklerinin tozlaşmasında değil, diğer iki tip çiçeğin tozlaşmasında etkilidir. Bu tip bitkilerde 3 farklı hacimde polen vardır: en yüksekteki anterde en büyük, en kısadaki anterde en küçük ve orta seviyedekinde ara büyüklükte polenler vardır. Aynı seviyedeki anterlerden stigmalara taşınan polenlerle olan tozlaşmalar uyuşur (6 tane), farklı seviyedekiler arasındaki tozlaşmalar (12 tane) uyuşmaz şekilde yaratılmıştır.

Dikogami'de; kendileşmeye engel başka bir mekanizma yaratılmıştır. Bir çiçekteki erkek ve dişi organların farklı zamanlarda olgunlaştırılmasıdır. İki şekilde olabilir:

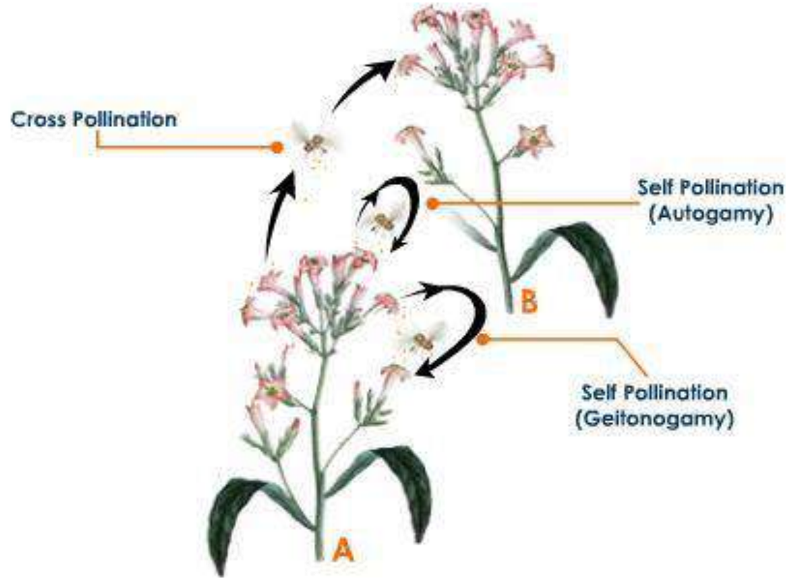
a) Proterandri (tezerlik): Hermafrodit bir çiçekte, andrekeumun ginekeumdan önce olgunlaşarak polenin yaratılmasıdır. Polenler olgunlaştığında ginekeum henüz gelişmemiş ve stigma yüzeyi polenleri kabul edecek duruma gelmemiştir. Dişi organ geliştiğinde polenler çimlenme yeteneklerini kaybetmiş durumdadır. *Geranium, Pelargonium, Malva* gibi bazı bitkilerde ve Umbelliferae (Apiaceae) ve Compositae (Asteraceae) familyalarına ait örneklerde proterandri görülür.

b) Proterogini (tezdişilik): Proterandrinin aksine ginekeum erken olugunlaşır, stigma polenleri kabul edecek duruma getirilir. Ancak bu sırada polenler henüz olgunlaşmamış, anter açtırılmamıştır. Polenler olgunlaştığında stigma polenleri kabul etme özelliğini kaybeder. Örnek olarak *Aristolochia, Plantago, Arum, Helleborus ve Magnolia* gösterilebilir.

Herkogami'de; Hermofradit bir çiçekte, dişi ve erkek organların autogamiye engel olacak şekilde birbirinden uzakta olmasıdır. Caryophyllaceae den bazı bitkilerin çiçeklerinde stigma stamenlerin ilerisine doğru uzanır ve böylece polenler stigma üzerine düşemez.

Kendileşmeyi engellemek üzere belli bir irade ve maksadın hedeflendiği bu polinasyon şeklinde Yaratıcının kast ve iradesi açıkça görülmektedir. Otogamiye engel olarak yaratılan bu dört mekanizmanın yanı sıra, bitkinin yaşadığı habitatta çiçekler ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili olan tüm şartlar bir Yaratan tarafından konulmuştur.

Bitkiler âlemindeki en yaygın polinasyon şekli allogamidir ve karşı tozlaşma olarak bilinir. Allogamide, aynı bitkinin iki farklı çiçeği arasında yaratılan polinasyon geitonogami, farklı bitkilerin iki çiçeği arasında yaratılan polinasyon ise ksenogami olarak isimlendirilir (Şekil 4.). Söğüt gibi çiçekleri ayrı eşeyli bitkilerde, karşı tozlaşma zorunludur fakat çiçekleri tek eşeyli olan bitkilerde de yukarıda anlatılan mekanizmalar nedeniyle bitkiler karşı tozlaşmaya zorlanır. Bu tip polinasyonda polinatörler (tozlaştırıcı) vazifelidir.

Şekil 4. Allogami (karşı tozlaşma) mekanizması (https://tarimvedestek.blogspot.com/)

Bu Polinatörler; su, rüzgâr ve yağmur gibi cansızlar olabildiği gibi, kuş, böcek, arı, kelebek, yarasa gibi polinatörler de olabilmektedir. Polinatörlerin bir kast ve iradesi yoktur. Kendilerinin olmayan bir amaca hizmet ederler. Bu da canlı ve cansız polinatörlerin kâinatı kuşan bir ilim ve kudretin vazifeli birer memurları olduklarını gösterir (Şekil 5.).

Şekil 5. Bir tozlaşma memuru (polinatör) (https://www.muhammetbayram.com)

Tartışma ve Sonuç

Polinasyon için vazifelendirilmiş tüm polinatörler, bir kast ve irade ile bir amaca hizmet ettirilmektedir. Bu amaç, bitkilerin telkihini (döllenmesini) sağlamak, bunun sonunda başta insan olmak üzere diğer canlıların ihtiyacı olan meyve ve tohumların elde edilmesidir. Tozlaşma hadisesinde, kendinleşme hadisesine engel mekanizmalarda ve tozlaşma memurlarında en ince gaye ve maksatların gözetildiği ortadadır. Polinasyon hadisesinde, canlıların birbirinin imdadına koşturulduğu insanların nazarına sunulmaktadır. Polinasyon olayı bir kast ve irade sonucu gerçekleşir. Bu kast ve irade bitkide ve hayvanda yoktur. Pozitivist (somut verilere dayanan bilginin tek sağlam bilgi türü olduğu görüşü) düşüncede kast ve irade'nin yeri yoktur. Pozitivist düşünce 4 ana başlık ihtiva eder. Bunlar;

1. Kendi kendine oluş (ispatı yoktur)
2. Sebeplere bağlayış (ispatı yoktur)
3. Tabiat (ispatı yoktur)
4. Rastlantısal tesadüf (ispatı yoktur)

Polinasyon mekanizması pozitivist yaklaşımla açıklanamaz, bilimsel hakikatlere dayalı holoistik (bütüncül) bakış açısı kullanılarak yaratılış görüşü açısından değerlendirilmelidir. Çünkü, pozitivist düşünce var olan bir şeyin adını koymaktan öte geçememektedir. Bir şeyin adını koymak ve tesadüfe havale etmek mekanizmayı açıklamaz. Adını koymak bir işi bitirmek değil, bir işe başlamaktır. *Bazen gayet derin ve bilinmez ve çok ehemmiyetli, bin cihette de hikmeti olan bir hakikate fennî bir nam takar. "Güya o nam ile mahiyeti anlaşıldı, âdileşti, hikmetsiz, manasız kaldı"* (Nursi S, 1950). *Yüz sahife ile tarif edilse ve hikmetleri beyan edilse ancak tamamıyla bilinecek derin ve geniş bir hakikat-ı meçhuleye bir nam takar; malûm bir şey gibi:* "Bu budur." *der ... sonra tutar tesadüfe, tabiata havale eder. Muzaaf bir eçheliyet gösterir* (Nursi S, 1950a).

- "Masnuatta hiçbir eser yok ki, çok mânâlı bir lafz-ı mücessem olmasın, Sani'-i Zülcelâl'in çok esmâsını okutturmasın" (Nursi, 1950b).

Allah'ın birer sanat eseri olan her varlık, her olay, her mekanizma *"çok mânâlı bir lafz-ı mücessem"*dir. Yani, o kadar çok manalar ve hikmetler taşır ki, sanki bu manalar cisimleşmiş de o varlık meydana getirilmiştir.

Tesadüfe ve tabiata havalesi hiçbir cihetle mümkün olmayan Polinasyon mekanizması ve bu mekanizmada çalıştırılan polinatörler, ilmi ve kudreti her şeyi kuşatan bir Yaratıcının (cc) eseridir.

Kaynakça

Aristoteles, (1996). Metafizik, çev. Prof. Dr. Ahmet Arslan, Sosyal Yayınlar, İstanbul.

Aristoteles, (2015). İkinci Çözümlemeler, çev. Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Çıvgın, Ayşe Gül (2013). David Hume: Felsefe ve Metafiziğin Mahiyeti, KAYGI, Bursa.

https://www.studyblue.com/. Alıntılanma zamanı 22.10.2019.

http://www.main-board.com/. Alıntılanma zamanı 22.10.2019.

https://www.muhammetbayram.com/. Alıntılanma zamanı 22.10.2019

https://tarimvedestek.blogspot.com/. Alıntılama zamanı 22.10.2019

Karadağ Thorpe, Zübeyde (2018). Akıl Yürütme Yöntemleri Ve Bilgi, İzmir Felsefe Günleri, Konak Belediyesi Yayınları ISBN: 978-605-85453-4-2, İzmir.

Nursi Said (1950). Risale-i Nur Külliyatı, Sözler, Ondördüncü Söz, Ondördüncü Sözün Zeyli, s:245, Sözler Yayınevi.

Nursi Said (1950a). Risale-i Nur Külliyatı, Sözler, Ondördüncü Söz, s:161, Sözler Yayınevi.

Nursi Said (1950b). Risale-i Nur Külliyatı, Sözler, Onyedinci Söz, s:197, Sözler Yayınevi.

Reichenbach, Hans (1993). Bilimsel Felsefenin Doğuşu, çev. Cemal Yıldırım, İstanbul: Remzi Kitabevi.

THE DILEMMAS OF ENDOSYMBIOTIC THEORY

ENDOSİMBİYOZ TEORİSİNİN AÇMAZLARI

Prof. Dr. Ali Osman BELDÜZ

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Trabzon, Türkiye

belduz@ktu.edu.tr

ABSTRACT

The endosymbiosis hypothesis was first proposed by Lynn Margulis in her doctoral dissertation in 1965. This hypothesis claims that we all come from microbes. Mitochondria and chloroplasts were originally protobacteria and cyanobacteria respectively. They were engulfed by two separate ancesteral cells. When they are not digested and survived from digestion, they formed mitochondria or choloroplast of the cells where they reside. The reason for this claim is that mitochondria and chloroplasts have common features with protobacteria and cyanobacteria respectively. These common features are the fact that DNAs are in circular form, division by binary fission, and membrane and ribosome similarities.

However, there are some problems that endosymbiosis theory has not yet solved: 1) In order for the protobacter or cyanobacter to be stable and permanent in the host, the process of endosymbiosis requires a genetic integration between the host and the symbiont organism. For this integration, most of the organelle genes must be transported to the nucleus of the host. In addition, a protein transport mechanism is needed to transport gene products back to the organelle (1). If the only "tool" is mutation for evolution to take place, evolutionists must explain how new information is incorporated into the genome without any mechanism, because mutations cannot be the source of these protein transport pathways. If there was no way to form these pathways, then when the organelles began to transfer their genes into the nucleus, they would become obsolete and useless. Furthermore, if there was no pathway that brought proteins back to the organelles, the organelles would not function and the organelles would no longer be able to remain in the cell by selection because they no longer served for the purpose (2). 2) An eukaryotic protista, the living "intermediates", which will provide the connection between eukaryotes and bacteria, has not yet been discovered. The discovery that Archezoa, which was thought to be "the living "intermediates" until recently, possessed mitochondria-like structures also left the alleged, "the living intermediates" claims up to this point. 3) Evidence that mitochondria or chloroplasts are of prokaryotic origin, their genes and the genes transferred from them to the nucleus were claimed to be similar to those of prokaryotes such as protobacter or cyanobacter. Recent studies have shown the contrary of the alleged (4). This is a serious problem for the evolutionary history based on endosymbiosis, namely the lack of evidence for the presence of bacterial genes in both the mitochondrial DNA and the cell nucleus genome.

The fact that mitochondria and chloroplasts have common properties with proteobacteria and cyanobacteria cannot be the only evidence that their source is endosymbiosis. Again, the common ancestor or creator will still be questioned.

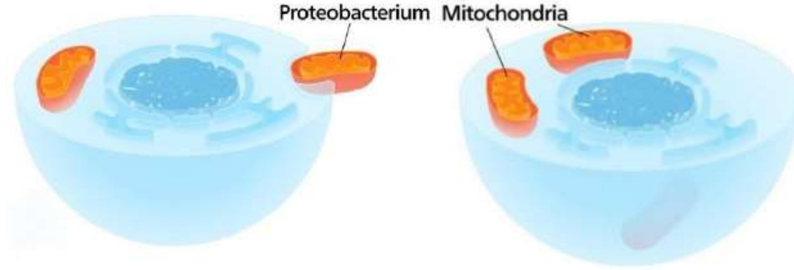
Furthermore, it cannot help us understand the origin of complex processes such as ATP formation or photosynthesis in proteobacteria or cyanobacteria.
Keywords: Endosymbiosis, Mitochondria, Chloroplast, Mutation, Evolution

ÖZET

Endosimbiyoz hipotezi, ilk defa 1965 yılında Lynn Margulis tarafından doktora tezinde önerilmiştir. Bu hipotez, hepimizin mikroplardan geldiğimizi iddia etmektedir. Bazı mikroplar diğerlerini yutup sindirirken, bazıları sindirimden kurtulmuş ve sindirimden kurtulan mikroorganizma, protobakter ise mitokondriyi veya siyanobakteri ise kloroplastı oluşturmuştur. Bu iddianın sebebi, mitokondri ve kloroplastların protobakteri ve siyanobakterilerle ortak özellikler içermesidir. Bu ortak özellikler, DNA'ların halka halde olması, binari fizyon ile bölünerek çoğalmaları ve membran ve ribozom benzerlikleridir.

Fakat endosimbiyoz teorisinin henüz çözemediği bazı sorunlar vardır: 1) organellerin, konak içinde kararlı ve kalıcı olması için, endosimbiyoz süreci, konak ile simbiyont organizma arasında genetik bir entegrasyonu gerektirir. Bu entegrasyon için, organel genlerinin çoğunun konağın çekirdeğine taşınması gereklidir. Ayrıca gen ürünlerinin geriye organele taşınması için bir protein taşıma mekanizmasına ihtiyaç vardır (1). Evrimin gerçekleşmesi için tek "araç" mutasyon ise, yeni bilgilerin herhangibir mekanizma olmadan genoma nasıl dahil edildiğinin evrimciler tarafından açıklanması gereklidir çünkü mutasyonlar bu protein taşıma yolaklarının kaynağı olamaz. Bu yolakları oluşturmanın bir yolu yoksa, o zaman organeller genlerini çekirdeğe aktarmaya başladıklarında kullanılamaz, işe yaramaz duruma düşeceklerdi. Bundan başka, proteinleri organellere geri getiren bir yolak mevcut olmaz ise, organeller fonksiyon yapamayacak ve organeller artık amaca hizmet etmedikleri için seleksiyon ile hücrede kalamayacaklardı (2). 2) Ökaryotlar ile bakteriler arasındaki bağlantıyı sağlayacak ökaryotik bir protista'nın yani araformun henüz keşfedilmemiş olmasıdır. Yakın zamana kadar "canlı araform" olarak düşünülen Archezoa'nın mitokondri benzeri yapılara sahip olduğunun keşfedilmesi de bu güne kadar savunulan araform iddialarını da mesnetsiz bırakmıştır (3). 3) Mitokondri veya kloroplastın prokaryot kökenli olduğunun delili olarak, bunlarının genlerinin ve bunlardan çekirdeğe aktarılan genlerin protobakter veya siyanobakter gibi prokarlyotların genlerine benzer olduğu iddia edilmekte idi. Son yapılan araştırmalar iddia edilenin aksini göstermiştir (4). Bu durum, yani hem mitokondriyal DNA'da hem de hücre çekirdek genomunda bakteri kökenli genlerin varlığına dair delil yetersizliği, endosimbiyoza dayalı evrimsel hikaye için ciddi bir sorundur.
Mitokondri ve kloroplastların, proteobakterilerle ve siyanobakteriler ile ortak özelliklerinin bulunması, onların kaynağının endosimbiyoz olduğunun tek başına delili olamaz. Yine ortak ata veya yaratıcı kim sorularının cevabı verilemez. Ayrıca, proteobakterilerdeki veya siyanobakterilerdeki ATP oluşumu veya fotosentez gibi kompleks süreçlerin kaynağını anlamamıza yardımcı olamaz.
Anahtar Kelimeler: Endosimbiyoz, Mitokondri, Kloroplast, Mutasyon, Evrim.

GİRİŞ

Şekil 1. Ökaryotik bir hücrenin enine kesiti. Merkezdeki karanlık çekirdeği ve turuncu cisimcikler ise, hücre için enerji üreten iki mitokondriyi gösterir. Bazı DNA içeren Mitokondri. Model, protobterin ökaryotik bir hücreye edinilmesiyle mitokondrinin kökenini önermektedir. Resimler, Kelvinsong. Wikimedia Commons.

Endosimbiyoz hipotezi, ilk defa 1967 yılında Lynn Margulis tarafından bir makalesinde önerilmiştir (1). Dr. Lynn Marguliss, "seri endosimbiyoz teorisi" adı verilen bu hikâyeyi 1970'li yılların sonlarına doğru popülerleştirdi (2). Bu hipotez, hepimizin mikroplardan geldiğimizi iddia etmektedir. Bazı mikroplar diğerlerini yutup sindirirken, bazıları sindirimden kurtulmuş ve sindirimden kurtulan mikroorganizma, protobakter ise mitokondriyi veya siyanobakteri ise kloroplastı oluşturmuştur.

İlk ökaryotik ortak ata (LECA), onları (bakterileri) yiyerek mitokondriye nasıl sahip oldu? Ya mitokondriler vardı ve hücreler bunları yuttu ya da hücreler bakteri gibi prokaryotları yutarak, onlar ile simbiyotik bir ilişki kurup, bunları mitokondriye dönüştürüp, hücreye enerji sağladı. Vücudumuzdaki kan hücreleri gibi hücreler atıkları ve kendinden daha küçük mikroorganizmaları yuttuğundan, görünüş olarak benzerlik içerdiğinden, bu teoriye *endosimbiyoz teorisi* adı verildi ve bu görüş evrimcilerce makul kabul edildi (1). Çünkü mitokondriler ile prokaryotlar arasında bazı benzerlikler vardı. Her ikisi de küçüktür. Mitokondri ve prokaryotların hem kendilerine ait DNA'ları hem de kendi genlerini proteine çevirmek için ribozomları vardır. Her ikisinin de genomik DNA'ları halkadır. Ancak mitokondriyal DNA'nın bakteriyel genomik DNA'dan çok daha küçük olması gibi göz ardı edilmemesi ve dikkate alınması gereken açık farklılıkları vardır.

Çok hücreli organizmalar, ökaryotik hücrelerdir. Evrimcilerin çoğu mitokondrilerin evriminin çok hücrelilere enerji sağlamaları bakımından evrimde bir sıçrama tahtası olarak düşünürler. Fakat mitokondrilerin ne zaman evrimleştiği, proto mitokondrilerin kayıp genlerinin akibeti ve hangi bakterilerin mitokondrilerin atası olduğu ile ilgili sorular hala cevaplanmayı beklemektedir:

Birinci soru: Organel proteinlerinin çekirdekten organele transport mekanizması nasıl oluşmuştur?

1a) Yolaklar ve yolakta görevli proteinler nasıl oluşmuştur?

Endosimbiyotik teorisine göre, organel proteinlerinin genleri, bakterilerin /siyanobakterilerin indirgenme prosesinin bir parçası olarak çekirdeğin genomuna transfer edilmiştir. Bu durumda şöyle bir problem ortaya çıkmaktadır: Hücre çekirdeğinde üretilen organel proteinleri, mitokondriye veya kloroplasta transport edilmelidir. Transport işlemi için transport yolağına ve bu yolağa ait proteinlere ihtiyaç vardır. Şimdiye kadar 5 yolak tesbit edilmiştir. Her bir yolak, birçok proteinden oluşmaktadır. Bu proteinlerin bazıları, bu yolaklar için ortaktır. Diğerleri ise, herbir yolağa özeldir. Böyle yolak veya yolakların oluşması gerekir ki, çekirdekte üretilen proteinler, organellere taşınabilsin. Böyle kompleks yolakların mutasyonlar ile oluşma ihtimali yoktur (3, 4).

Evrimin gerçekleşmesi için tek "araç" mutasyon ise, yeni bilgilerin herhangibir mekanizma olmadan genoma nasıl dâhil edildiğinin evrimciler tarafından açıklanması gereklidir çünkü mutasyonlar bu protein taşıma yolaklarının kaynağı olamaz. Bu yolakları oluşturmanın bir yolu yoksa, o zaman organeller genlerini çekirdeğe aktarmaya başladıklarında kullanılamaz, işe yaramaz duruma düşeceklerdi. Bundan başka, proteinleri organellere geri getiren bir yolak mevcut olmaz ise, organeller fonksiyon yapamayacak ve organeller artık amaca hizmet etmedikleri için seleksiyon ile hücrede kalamayacaklardı (4).

Endosimbiyoz teorisine göre, bilim adamlarının ve medyanın iddia ettiği gibi, hücrelerimizdeki mitokondrilerin sadeleştirilmiş (yalınlaştırılmış) bakteriler olduğu

varsayılır fakat hiç de öyle değildir, bu henüz ispat edilmemiştir. Çünkü bir mitokondrinin genomu bir bakterinin genomundan çok daha küçüktür ve mitokondrilerin fonksiyon yapabilmesi ve üreyebilmesi için gerekli genlerin birçoğu, mitokondriye ev sahipliği yapan hücrenin çekirdiğindedir. Bu durumda bu tutarsızlığa bir izah getirebilmek için, uzun zaman önce evrimciler hikâyelerini hücreye giren proto-mitokondrinin genlerini konuk olduğu hücrenin çeğirdeğine transfer ettiği iddiasını ileri sürdüler. Bu mümkün gibidir çünkü kloroplastlar ile hücre çekirdeği arasında horizontal gen transferi mümkündür. Ama hücre tarafından yutulmuş fakat sindirilmemiş bakterinin genlerinin çoğunluğunun konak hücrenin çekirdeğine aktarılması ve bu genlerin konak hücre DNA'sının fonksiyonel bileşenleri haline getirilmesi, küçümsenemeyecek derecede komplek bir işlemdir. Bu geçiş (transisyon) aşamasında hücrelerin uyumu, riske atılmış olmasının yanında, bu yeni sistemin tüm bileşenleri tam yerini alıncaya kadar, yeni mitokondriler fonksiyonel olamayacaktır(5). Bu bakımdan da organel proteinlerini üreten genlerin çekirdeğe aktarılıp, çekirdekte kromozoma entegre olması ve orada ekspres olması da mümkün değildir. Organel proteinlerinin çekirdekten organele taşınma yolağının nasıl oluştuğu bir sorundur. Bundan önce evrimcilerin cevaplaması gereken asıl soru ise, organel genlerinin çekirdeğe aktarıldığı, kromozoma nasıl entegre olduğu ve nasıl ekspres olduklarıdır (3).

1b) Neden genlerin tamamı aktarılmadı?

Proto-mitokondiryal simbiyont, genlerinin çoğunu nükleusa verirken, neden diğerlerini yani hepsini vermedi? Neden bazılarını kendine sakladı. Neden nükleus gibi, nükleik asitler için emniyetli bir yer var iken, mitokondri gibi enerji üretiminin bir yan ürünü olan ve hücrede hasara ve mutasyonlara sebep olma eğiliminde olan, serbest radikallerin üretildiği bir yerde sakladı. Evrimsel süreçler, neden milyonlarca yıldır mitokondrinin fonksiyonu için önemli olan DNA'yı böyle bir çevre içerisinde sakladı. Endosimbiyont masalını bir tarafa bırakıp, aynı soruyu yaratıcının mitokondri bileşenleri için önemli olan DNA'yı neden hasar görebileceği yere yerleştiği sorusunu da sorabiliriz? (6)

Johnston ve Williams, mitokondri genomundaki genlerin çoğunun mitokondri ribozomlarını inşaa etmek için kullanıldığını buldular. Ayrıca mitokondri de üretilen proteinlerin ağırlıklı bir kısmı ise elektron taşıma sisteminde kullanılan proteinlere aittir. Bu sayede, çekirdeğin merkezi kontrolüne bağlı olmak yerine, her mitokondri kendi enerji üretimlerini lokal olarak kontrol edebilme özelliğine sahip olmaktadır. Ayrıca Johnston ve Williams, mitokondri genlerinin hasara olağandışı derecede dirençli olduğunu buldular. Yani mitokondri genlerinin kompozisyonu da, mutasyon ve hasara sebep olabilen bir ortamda, mutasyon ve hasara uğramayacak bir kompozisyona sahiptir (7)

Şu ana kadarki verilere baktığımızda, hiçbir verinin evrimi desteklemediğini, evrimsel sonuçların araştırmacıların kendi varsayımlarına dayandığını tekrar hissediyoruz. Elde edilen bilgilerden anladığımız, mitokondrilerin nasıl evrimleştiği değil, daha çok onların içine girdiği hücrelerin ne kadar kompleks olduğu ve ne kadar harika tasarlandıklarına dair bilgidir. Mitokondri gibi hücresel yapılar hakkında daha çok bilgi edindikçe, yaratıcının yarattığında herşeyi mükemmel yarattığını, yaratıcının büyüklüğünü, yarattığı her şeyin hala daha mükemmel çalıştığını görüyoruz. Araştırmacılar, mitokondrinin nasıl evrimleştiğine dair değil, mitokondrinin tasarımı ve fonksiyonuna dair daha fazla bilgi sahibi oldukça, mitokondriyal hastalıklı kişilere daha iyi nasıl tıbbi yardım yapabileceklerini belirleyeceklerdir.

1c) Genlerin yaşı mitokondrilerin alımını (yutulmasını) desteklemiyor

Şubat 2016 'da *Nature* dergisinde Fransız bilim adamları, Alexandros Pittis ve Dr. Toni Gabaldón, genlerdeki farklılıkları araştırarak, mitokondrinin ne zaman kazanıldığına dair çalışmalar yaptılar. Yaşamakta olan birçok organizmanın mitokondriyal genomunu inceleyerek, hücrenin evrimsel tarih süreci içinde mitokondrilerin oldukça geç evrimleştiğini ilan ettiler (8).

Pittis ve Gabaldón, ata hücreye (LECA, ancestral cell) benzediklerini düşündükleri birçok bakterinin genomlarını karşılaştırdılar. Ortak protein ve yapı genlerinin ne kadar farklı olduğunu belirlemeye çalıştılar. Çünkü bakterilerin en eski

genlerini ortak bir atadan aldığına inanıyorlardı. En fazla farklılık gösteren genlerin en eski genler olduklarına inanmaktaydılar çünkü en eski genlerin değişmek için en fazla zamana sahip olan genler olduğuna inanmaktaydılar. Aralarında benzerlik oranı fazla olan genlerin ise, ata hücreler tarafından daha sonraki bir zamanda kazanılan genler olduğuna inanmaktaydılar. Bakteriler arasında en fazla farklılık gösteren genlerin, kompleks hücrelerin farklı parçaları (mitokondri ve nükleus'dan başka organeller) tarafından kullanılan proteinleri kodlayan, enerji üretimiyle ilişkili olmayan proteinleri kodlayan genler olduğunu buldular. Enerji üretimiyle *ilişkili olmayan* proteinler ile mitokondriler ve nükleus ile *ilgili* genlerin, farklı prokaryot aileleri arasında en az değişkenlik gösteren genler olduğunu buldular. Bu yüzden, ata hücrenin, proto-mitokondriden genleri kendi genomlarına adapte etmeden önce, birçok farklı bakteri türünün genetik bileşenlerini biraraya getiren, oldukça kompleks yapıda olduğu kanatine vardılar. Yani LECA, mitokondrili canlılara evrimleştirecek güç üreten mitokondriyi ve dolayısıyla enerjiyi edinmeden önce, evrimsel yolu boyunca oldukça gelişmiş bir durumdaydı (9).

Çalışmaları, " hücreler tarafından mitokondrinin kazanılmasından önce hücrenin zaten hücre evriminin geç bir safhasında olduğu ve hücre mitokondriye kazandığı zaman zaten hücrenin kompleks bir yapıya sahip olduğu " sonucuna ulaştırmıştırr. Yani çalışmaları, en büyük evrimsel sıçrama olarak kabul edilen basamakların kırılmasına sebep olmuştur (9). Tüm organizmalar için ortak olan genleri takip etmişler ve evrimlerini inşaa etmeye çalışmışlardı. Ellerindeki delillere göre, mitokondri alımı ile ilgili proteinlerin hücrenin diğer bölümleriyle ilişkili olanlardan daha sonra hücreye girdiğini tesbit etmişlerdir (5).

Hakikat şu ki, çalışmaları, hipotetik bir ata hücrenin mitokondri kazandığını göstermemiş veya böyle bir olayın gerçekleştiğini yani hücrenin mitokondri edindiğini göstermemiştir. Gözlemlerinden hiçbiri farklı organizma türlerinin tek bir ortak atadan evrimleştiğini göstermemiştir. Netice olarak araştırmaları, inceledikleri bakterilerde, mitokondri ve enerji üretimi ile ilgili genlerin, hücrenin diğer bileşenlerini kodlayan genlerden daha az değiştiğini, daha az farklılık içerdiğini göstermiştir.

İkinci soru: Araform (living intermediates) iddiaları mesnedi nedir?

Bitki, hayvan ve insanların evrimsel ilişkilerini oluşturmak, evrimsel soyağaçlarını oluşturmak için, fosil delilleri kullanılır ama bakteri ve protistlerin bu evrimsel ilişkileri aydınlatmaya yardımcı olacak canlı ara formlarının var olduğu kabul edilir. Archezoa'nın, mitokondriye sahip olmadığı ve Archezoa'nın, mitokondriler endosimbiyotik olarak hücreye girmeden önce ayrıldığı düşünülmüştü. Parazit *Giardia* bu duruma bir örnek olarak sunulurdu. Şimdiki sınıflandırmada Archezoa tipinde sınıflandırma terk edilmiştir (10). Son bulgular *Giardia*'nın indirgenmiş mitokondri benzeri yapılara sahip olduğunu göstermiştir. Membran yapıları ve protein taşıma sistemleri mitokondrilerle benzerlikler içermektedir. Ancak fonksiyonlarında farklılıklar vardır. İndirgenmiş de olsa mitokondridirler. Mitokondrisi olmayan aracanlı bulunsa bile, bu yine de ortak bir kökeni ve daha sonraki bir endosimbiyotik olayı desteklemez.

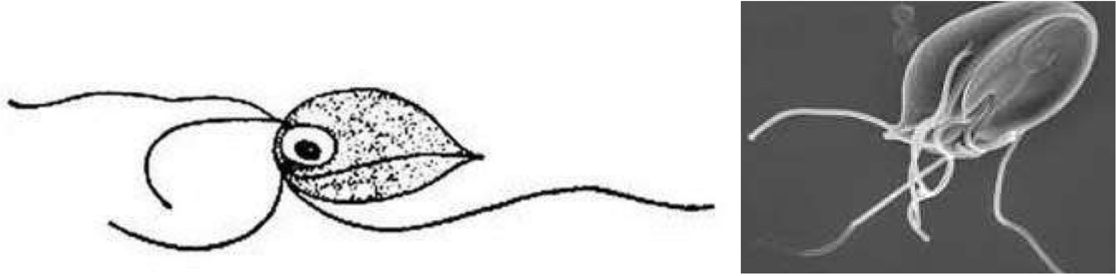
Yakın zamanda mitokondrisi olmayan protista (*Monocercomonoides*) keşfedilmiştir. Ama günümüzdeki tüm ökaryotların mitokondri veya mitokondri ile ilgili organellerinin temel unsurlar olduğu yaygın bir görüştür ve mitokondriyal endosimbiyozun günümüzde mevcut ökaryotlar ortaya çıkmadan gerçekleştiği iddia edilmektedir (11). Başka bir deyişle, evrimciler mitokondri'nin tüm ökaryotların ortak atalarında geliştiğini ve bu nedenle bu ökaryotta (*Monocercomonoides*) mevcut olması gerektiğini kabul ederler.

Dr. Karnkowska ve çalışma arkadaşları, tek hücreli protistlerin atasının mitokondri ile evrimleştiğine fakat daha sonra ihtiyaç duymadıklarından *Monocercomonoides*'lerin mitokondrilerini kaybettiklerine inanıyor. Bu nedenle, Dr. Karnkowska, "Bu organizmanın biyologların çevrelediği bilinen sınırların ötesine geçti" ğini iddia etmektedir (12).

Fakat unutmayalım ki, *Monocercomonoides,* bir zamanlar kendilerinin mitokondriye sahip olduklarına dair hiç bir iz içermezler. *Monocercomonoides*, aslında mitokondri içermemişlerdir. Peki *Monocercomonoides*'i dünyaya tanıtan bilim adamları, protistlerin atalarının bir zamanlar mitokondriye sahip olduklarını neye dayanarak

söylüyorlar? Çünkü evrimci biyologlar, gözlemlere dayanarak değil, evrimsel varsayımlarına neyin uygun olduğuna göre, evrime yön vermeyi tercih etmektedirler.

Monocercomonoides, bir zamanlar mitokondriye sahip olsa ve daha sonra bunu kaybetmiş olsa bile, bu Darwinci evrimi desteklemez, Darwinci evrimin ihtiyaçlarını karşılamaz. Çünkü bir organelin kaybı, beraberinde bir genetik bilgi kaybı olacaktır. Bir organelin veya yapının kaybı, yeni bir organel veya yapı için yeni bilgi elde edilmesi ile aynı şey değildir. Daha fazla kompleksliğe doğru evrimi desteklemez.

Şekil 2. Flagellalı protistlerden olan *Monocercomonoides'e ait bir tür. Monocercomonoides*, mitokondrisi olmadığı tesbit edilen ilk ökaryottur. Fotoğraf: Lois Roth ve Edwin Willis, via Wikimedia Commons.

Üçüncü soru: Benzerlikler, mitokondrilerini kökeninin bakteriler olduğuna dair delil olamaz?

Endosimbiyoz teorisinin özü, mitokondri ve kloroplastın, organel çoğalırken, kromozomdan bağımsız olarak çoğalabilen halka mitokondri DNA'sına sahip olmasıdır (13). DNA'ları şekil olarak bakteri DNA'sına benzer, bakterilerinki gibi replike olurlar ama görüntü benzerliği aldatıcıdır.

Uzak bir geçmişte bir prokaryotik hücrenin (muhtemelen arkea) bir bakteriyi (muhtemelen bir proto-bakteriyi) yuttuğu, bir büyülü bir sıçrama ile yüzlerce genin bir şekilde, yeni amaçlar için şekillenderildiği, bu şekillendirme sırasında binlerce genin çekirdeğe aktarıldığı, binlercesinin atıldığı ileri sürülmektedir. Bu fikrin temeli, hem mitokondri hem de ökaryot çekirdek genomlarında, özellikle bakteri genlerine benzer bölgelere rastlanılmış olmasıdır. Ama şimdiye kadar incelenen mitokondriyal

proteomlarda α-proteobakteriyel sinyallerine en fazla, % 10-% 20'si benzerlik bulunmuştur (14). Bu durum endosimbiyozun evrimsel hikâyesi bakımından ciddi bir delil eksikliğine sebep olmaktadır.

Netice olarak, mitokondrinin çalışması için gereken genlerin kaynağının bakteriler olmadığını, aksine bulunduğu türe özgü olarak yaratıldığını göstermektedir. Bazı benzerliklerin sebebi ise, benzer sorunları çözmek için benzer veya ortak kodların kullanılmasının gerekliliğidir. Hergün artmakta olan genom verileri, endosimbiyoz teorisi ile birlikte her alanda evrim fikrini tamamen zayıflatmaktadır.

Organel ribozomlarının bakteri ribozomlarına benzerliği, mitokondrinin organellerin kökeninin bakteriler olduğuna delil gösterilmektedir. Mitokondriler, kendi DNA'sına sahip oldukları gibi kendi ribozomlarına da sahiptirler ve bakteri ribozomları ökaryotik ribozomlardan küçüktür ve mitokondri ribozomları büyüklük yönüyle bakteri ribozomlarına benzer.

Ribozomlar gibi yapıların büyüklükleri sedimentasyon katsayısı ile belirlenir. Sedimentasyon katsayısı, hem yapının büyüklüğü, hem yapının yoğunluğu ve hem de ribozomu oluşturan bileşenlerin karakterleri gibi birçok karakterden etkilenir. Yani, sedimentasyon katsayısı, kendi başına karar vermek için yeterli değildir.

Prokaryot ribozomları 70S, ökaryot ribozomları 80S fakat mitokondri ribozomları 55S'dir (15, 16). Mitokondri ribozomları, prokaryotik ribozomlardan daha küçük sedimentasyon katsayısına sahip olmakla birlikte daha büyük ve daha ağırdır. Bu da mitokondri iç yapılarının prokaryot ribozomlarının iç yapılarından belirgin bir biçimde farklı olduğunu göstermektedir. Genetik bilginin protein yapısına translasyonu bütün canlılarda mevcut olduğundan, bazı bileşenlerin benzer olması sürpriz değildir, bu durum moleküler seviyede yapısal ve fonksiyonal farklılıklar mevcut olduğunu ispat etmektedir. Ribozomlar, arasındaki farklılıklar da benzerliklerin, organellerin kökeni açıklamak için yeterli olmadığının diğer bir delilidir.

Evrimle ilgili yayınların çokluğunun bir sebebi de, evrimle ilgili çalışmalara sağlanan bütçenin büyüklüğüdür. ABD devletlerinde 2002 yılından 2014 yılına kadar

hayat ağacını oluşturmayı öneren 275 projeye 177.738.326,00 ABD doları destek sağlanmıştır. Desteğin büyüklüğü, cazipkar olup, bu alandaki (ve/veya inanç yönü zayıf) bilim adamlarının bu konuda proje önermelerini ve yayınlar üretmesini teşvik etmektedir (17).

Kaynaklar

1) *Margulis (Sagan), L (1967). "On the Origin of Mitosing Cells".* Journal of Theoretical Biology. ***14*** *(3): 225–274.*
2) *Dillon Riebel, Austin Fogle, Filiberto Morales, and Kevin Huang (Fall 2012).* "History: The Endosymbiotic Hypothesis". *The Endosymbiotic Hypothesis: A Biological Experience. Charles A. Ferguson,* University of Colorado Denver. Retrieved September 16, 2017.
3) Inouye Isao, Okamoto Noriko. Changing concepts of a plant: current knowledge on plant diversity and evolution. Plant Biotechnology. 22(5):505-514, 2006.
4) Lodish et al, Molecular Cell Biology, 5th Edt. W.H.Freeman Company, 2004
5) Center for Genomic Regulartion, "Team Sheds Lights on a Crucial Moment in the Evolution of Life: When Cells Acquired Mitochondria," Phys.org, February 3, 2016, *http://phys.org/news/2016-02-team-crucial-moment-evolution-life.html).*
6) Cell Press, "Why Do We Still Have Mitochondrial DNA?," Phys.org, February 18, 2016, http://phys.org/news/2016-02-mitochondrial-dna.html.)
7) Johnston Ian G. and Williams Ben P., "Evolutionary Inference Across Eukaryotes identifies Specific pressures Favoring Mitochondrial Gene Retention," *Cell Systems* 2 (February 24, 2016): 101–111, http://dx.doi.org/10.1016/j.cels.2016.01.013.) (Araştırmacılar, inceledikleri her türdeki mitokondriyal DNA'nın, nükleer DNA'sı ile karşılaştırıldığında, kimyasal olarak oksidatif hasara aşırı derecede dirençli olduğunu buldular).
8) Rochette N. et al., "Phylogenomic Test of the Hypotheses for the Evolutionary Origin of Eukaryotes," *Molecular Biology and Evolution* 31, (2014): 832–845, doi:10.1093/molbev/mst272.

9) Alexandros Pittis and Toni Gabaldón, “Late Acquisition of Mitochondria by a Host With Chimaeric Prokaryotic Ancestry,” *Nature* 531 (2016): 101–104, doi:10.1038/nature16941
10) Martin Embley T. and William Martin, “Eukaryotic Evolution, Changes and Challenges,” *Nature*, 440 (March 30, 2006): 623–630, doi:10.1038/nature04546).
11) Karnkowska A1, Vacek V2, Zubáčová Z2, Treitli SC2, Petrželková R3, Eme L4, Novák L2, Žárský V2, Barlow LD5, Herman EK5, Soukal P2, Hroudová M6, Doležal P2, Stairs CW4, Roger AJ4, Eliáš M3, Dacks JB5, Vlček Č6, Hampl V7. A Eukaryote without a Mitochondrial Organelle. Curr Biol. 2016 May 23;26(10):1274-84. doi: 10.1016/j.cub.2016.03.053. Epub 2016 May 12.
12) Change the Textbooks: This eukaryote completely lacks mitochondria." ScienceDaily. ScienceDaily, 12 May 2016. <www.sciencedaily.com/releases/2016/05/160512124908.htm>.
13) Martin, W. et al. 2001. An overview of endosymbiotic models for the origins of eukaryotes, their ATP-producing organelles (mitochondria and hydrogenosomes), and their heterotrophic lifestyle. *Biological Chemisty.* 382 (11): 1521–1539.
14) Gray, M. W. 2015. Mosaic nature of the mitochondrial proteome: Implications for the origin and evolution of mitochondria. *Proceedings of the National Academy of Sciences*. 112 (33): 10133–10138.
15) Greber BJ, Bieri P, Leibundgut M, Leitner A, Aebersold R, Boehringer D, Ban N. Ribosome. The complete structure of the 55S mammalian mitochondrial ribosome. Science.17;348(6232):303-8, 2015. doi: 10.1126/science.aaa3872. Epub 2015 Apr 2.
16) *Criswell, Daniel C. A Review of Mitoribosome Structure and Function does not Support the Serial Endosymbiotic Theory. Answers Research Journal 2 (2009):107–115.* www.answersingenesis.org/arj/v2/serial-endosymbiotic-theory.pdf
17) Tan C., Tomkins J. Information Processing Differences Between Bacteria and Eukarya—Implications for the Myth of EukaryogenesisAnswers Research Journal 8 (2015):143–162. www.answersingenesis.org/arj/v8/eukaryogenesis-bacteria-eukarya.pdf

OUR THIRD EYE: PIENAL GLAND
ÜÇÜNCÜ GÖZÜMÜZ: PİNEAL GLAND

Ali AKBEN
Kırklareli University, Retired Faculty Member, Doctor of Neurology, Akdeniz Cad. No:24 Akşemsettin Mah. Fatih/İSTANBUL
E-mail: aliakben@aliakben.com

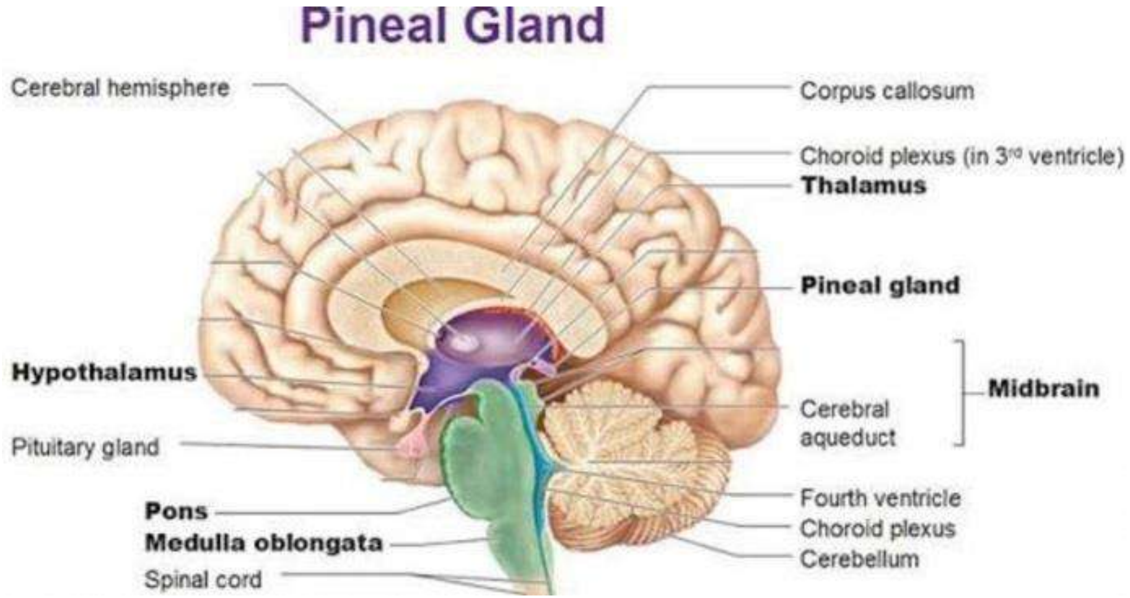
ABSTRACT
Pienal Gland is a very small piece in brain. For a long time, it was seen as a useless, non-functional part in our body. Some scientist claimed it as an useless part from early perioed of evolution. However nothing is useless and not functional in our body. Pienal gland is the first formed part of the brain but we explored it latest. It secretes melatonin hormone , only at nights. Melatonin hormone is secreted in harmony with daily rhythm, start with darkness and ends with light. Pienal gland, also functions in eye, sends light message to every organ. This light message reaches pienal gland with complicated neural connections. Since that it is called as the third eye also. This complicated gland is a small gray-white structure, 3-7mm in an adult, has a size of pea bean, weighes around 100-150 mg.It is the smallest part of body, yet it uses the blood most in body compared to its size.
Keywords: Pienal Gland, Melatonin, Light

ÖZET
Pineal gland, diğer adıyla epifiz bezi, beyinde çok küçük bir parçadır. Yakın zamana kadar hiçbir önemi olmadığı, vücudumuzda bir rolü bulunmadığı iddia edilen; aktivitesi ve fonksiyonu yok sayılan bir organdı. Evrimin erken aşamalarından kalan fonksiyonunu kaybetmiş, işe yaramayan bir kalıntı olarak görüldü. Hâlbuki bedenimizdeki hiçbir şey önemsiz ve gereksiz değildir. Gerçekten pineal bez beynimizde ilk oluşan ancak ne işe yaradığı son zamanlarda keşfedilen bezdir. Beynin en etkili ve aktif maddelerden biri olan melatonin hormonunu salgılar. Üstelik sadece geceleri salgılanmaktadır. Melatonin, pineal bezde belirgin gün içi ritimle sentez edilir. Melatonin üretimi ve salınımı karanlık ile başlar, aydınlık ile sonlanır. Pineal glandda aynı zamanda serotonin ve DMT hormonları da salgılanmaktadır. Pineal bez, görme sisteminin bir uç organı olarak ritmik ışık mesajının organizmadaki her organa iletilmesi işlemini görür. Işık uyarısı pineal beze karmaşık, çok nöronlu bir sistemle ulaşır. Bu yüzden üçüncü göz de denilmektedir. Bu kadar çok görevi olan pineal bezin cüssesi ne kadar dersiniz? Çam kozalağını andıran minik gri beyaz yapısı ile yetişkin bir insanda boyutları sadece 3-7 mm civarında, irice bir bezelye büyüklüğündedir. Ağırlığı ise 100-150 mg (yani 1 gramın onda biri kadar) gelmektedir. Kısacası pineal bez, bedenimizin en küçük organıdır. Ancak kanlanması oldukça güçlüdür ve böbreklerden sonra en fazla kanlanan organdır.
Anahtar Kelimeler: Pineal, Bez, Melatonin, Işık

GİRİŞ

Pineal bez (epiphysis cerebri, corpus pineale, glandula pinealis diğer isimleri), önemli bir nöroendokrin organımızdır. Milattan önceki yıllardan beri bilinen ancak önemi ve

misyonu son yıllarda daha iyi anlaşılan bu bez evrimsel süreçte anatomik yapısının küçülmesi bilim insanlarının dikkatinden kaçmıştır. 1950'li yıllara kadar bu sürecin devam ettiğini gözlemliyoruz.

Tıbbın teknoloji ile gelişim sürecinde birçok hastalığın teşhis ve tedavi protokollerinin değişmesi bu beze yönelik bilimsel araştırmaları çoğaltmıştır. Embriyolojik olarak üçüncü ventrikülün arka üst kısmından gelişen Pineal bez, Hipotalamus'un suprakiazmatik çekirdeği ile birlikte biyolojik-iç saatimizi oluşturan ossilatuar salınımlı sirkadyen biyo-ritmlerden sorumludur. Gözümüzde bulunan koni hücrelerine benzer hücreler ihtiva etmesi ve ışık uyarısına hassas hücreleri (retinadaki konilere benzer) sayesinde ışık mesajı tüm doku ve organlara bu bezin marifeti ile yayılır(7). Üçüncü göz denmesinin bilimsel açıklaması bu gerçeklikle bağlantılıdır. Pinealosit hücrelerin salgıladığı hormonların düzenli ve dengeli dağılmasında glia hücreler fonksiyon görerek beynimiz ve sempatik, parasempatik sinir sistemimizle entegrasyonu sağlanmaktadır. Böbreklerden sonra en çok kanlanan organ olmasının esrarı üzerinde yoğun çalışmalar hala devam ediyor.

Sirkadyen ritmin ortaya çıkmasında pinealositlerden salınan Melatonin başat rol oynar(1). İmmün-sistemin modifikasyonu, antioksidan etki, üreme döngüleri yanında bilinç düzeylerindeki değişikliklerin ve uyku-uyanıklık döngüsünün oluşturulması Pineal bezin en önemli görevleri arasındadır. Melatoninin ayrıca hafıza, bilgi işleme, cinsellik,

uykuda beyin onarımı gibi önemli işlevleri de vardır (6). İlk defa Descartes tarafından ruh ile bedenin irtibat noktası olarak tarif edilen Pineal bezin, ruh-zihin-beden üçlüsünde kavşak noktasını oluşturduğu, nöro-hormonların kontrol edilmesinde görevli çok önemli bir nöro-glandüler yapı olduğuna ait deliller giderek artmaktadır(6). Yakın zamanlarda Pineal bezden, Melatonin ile birlikte Pinolin (Pn), Dimetil-triptamin(DMT) ve 5-MeO-DMT gibi nöro-hormonların da salgılandığı saptanmıştır.

Doğal halüsinojen olarak da isimlendirilen DMT ve diğer aminlerin, değişik kültürlerin mistik ritüellerinde kullanılan bir takım bitkilerde de bilincin farklı durumlarına yol açan etken madde olarak varlığı tespit edilmiştir(2,3,4,6). Pineal bezden salgılanan Melatonin, Pinolin ve DMT gibi nöro-hormonlar üzerinde yoğun araştırmalar yapılmaktadır. DMT; insanda mistik zevk ve halleri, metafizik âleme geçişi tetikler. Mesela, çeşitli bitkilerin tohum ve meyvelerindeki DMT molekülü, yiyecek veya içecek olarak vücuda alındığında, Pineal bezden salgılanan DMT molekülüne benzer tesirlere yol açar. Pineal bezden salgılanan bu aminlerin yoğun salınım zamanlarında (sirkadiyen ritmin belirli dönemlerinde) insan, bilincin farklı durumlarına daha yatkın olabilir. Aslında çok uzun süredir kadim gelenekler, mistik deneyimleri ortaya çıkarabilmek için pek çok dini nitelikte ritüele/pratiğe sahiptir (5).

Pineal bezin, gece saat 03.00 civarında maksimum aktiviteye ulaşmasıyla insanın ruhsal/mana âlemlerine açıklık ve yatkınlık kazanması arasında enteresan bir paralellik bulunmuştur. Bu açıdan geceler ve seher vakitleri ruh-zihin-beden sisteminde, ruhun bedenin tesirinde daha az kaldığı ve seyahatinin daha kolay olduğu zaman dilimleridir. Gecenin sonuna doğru kişi uyandığında (02-04 arası) Pineal bez maksimum seviyede aktif olup başta Melatonin olmak üzere diğer tüm salgılar da bu saatlerde maksimum seviyededir.

Melatoninin yararları saymakla bitmez:

- Hastalık yapan mikroplara ve virüslere karşı vücudumuzun direncini artırır.
- Koroner kalp hastalığına yakalanma riskini düşürür.

- Uykuyu getirir. Rahat uyumayı sağlar, uykunun kalitesini yükseltir.
- Uzun yolculuklarda ortaya çıkan rahatsızlıkları azaltır.
- İnsanın canlılığını artırır, fiziksel faaliyetleri düzenler.
- Ergenliği başlatan hormondur.
- Üreme üzerine etkilidir.
- Vücut ısısını azaltır.
- Antioksidan (dinçleştirici) etkiye sahiptir.

Pineal bezin işleyişine tesir eden faktörler; anormal gece-gündüz ritimleri (jetlag'da olduğu gibi), ışık şiddeti ve süresi, radyasyon, manyetik alanlar, beslenme bozuklukları, florür katkılı maddeler, günlük stres seviyeleri ve sıcaklıktır.

Ayrıca deniz seviyesinden yüksekliğe bağlı olarak bezin aktivite seviyesinde de dikkate değer farklılıklar tespit edilmiştir. Deniz seviyesinde düşen hormonal salgılanmalar, dağların zirvesinde en yüksek seviyeye çıkmaktadır. Bu özelliğini en çok bazı ibadethanelerin ve inziva/halvet yerlerinin seçilişinde görmekteyiz.

Tibet gurularının çok yüksek ve kayalıklı Tibet Dağlarında, kadim Hristiyan Manastırlarının yüksek dağlarda, Hz. Peygamber'in Cebel-i Nur'daki Hıra Mağarasında (rakım yaklaşık 1000m.) ve birçok bilge insanın dağlık bölgelerde yetişmesinin birçok hikmetlerinden birisi, belki de bezin bu durumu ile alakalıdır. Nitekim *"Işık terörü"* olarak isimlendirilen vakalarda, aşırı parlak ve bol ışıkla aydınlatmanın yapıldığı yerlerde bezin sağlıklı işleyişinin bozulduğu rapor edilmiştir. Bu da başta uykusuzluğa ve bunun neticesinde kronik strese, immün-sistem zafiyetlerine ve birçok psikosomatik hastalıklara sebep olmaktadır.

DMT vb. moleküller biz insanları bilimden ruhsal dünyaya taşıyan uyarıcıdırlar. Bu yüzden Pineal bez, birçok ezoterik fizyolojik otorite tarafından ilgi ve önemle incelenmiştir. Bazı bilim adamlarına göre stres sırasında Pineal bez çok önemli oranda DMT hormonu salgılar. Hatta meditasyon, oruç tutmak, inziva/halvete çekilmek, ilahi söylemek, sükutla içimize yönelme/az konuşma sırasında Pineal bez aktivasyonu artar ve

DMT seviyesinde bir patlama oluşabilir. Yoğun meditasyon sonuçları ile DMT vb. moleküllerin (psikedelik) etkileri de birbirine çok benzer.

Tarih boyunca insanoğlunun deneyimlediği halüsinasyonlarda DMT'nin önemli bir payı vardır. Bazı Yahudi âlimlerin yüzyıllardır biriken kadim uygarlık şifrelerine göre Pineal bezin aktif faaliyeti, ruhun insan bedenine giriş-çıkışını kolaylaştırdığı yönündedir. Sadece mistik deneyimler değil ayrıca ölüme yakın deneyimler de DMT salgılanmasını artırırlar. DMT molekülü, Triptofan aminoasidinden iki ayrı enzim yoluyla elde edilir. DMT, tüm canlılarda sentezlenen asıl metabolizmanın önemli bir parçasıdır. Bitkilerde, doğada yaygınca bulunurlar. Taşıdıkları anlam bilinmemekle birlikte, bitkilerin doğadaki diğer organizmalarla olan bağlantılarının bu DMT ile sağladıkları düşünülmektedir. DMT'nin insanlardaki işlevi ise; kâinatta bilinen tüm canlılardaki mevcut haliyle bu molekülün, insanın evrendeki tüm canlılarla (varlıkla) arasındaki ortak bir dil olabileceği yönündedir. Hatta belki de Dünya gezegenimiz ve diğer gezegenler, galaksiler ve bilinen tüm varlık ile ortak rezonans dili olabileceği ileri sürülmüştür.

Amazon yerlilerinin dini ritüellerde binlerce yıldır kullandıkları çok yüksek enerji içeren Ayahuasca bitkisi de DMT içermektedir. Çeşitli yollarla alınan Ayahuasca görsel halüsinasyon yapmakta ve 1,5-2 saat boyunca kişinin ayaklarını yerden keserek gerçeklik algısını bozmaktadır. Bu insanlar kullandıkları bu bitkiyle doğayla, bitkilerle ve hayvanlarla ortak bir dil kullandıklarını ifade etmektedirler. Bunları içen kişiler ruhani âlemlerle iletişime geçmektedir. Mesela insana 1 gr. üzerlik (Peganum harmala) tohumu çiğnetilirse veya bunun tütsüsü yapılırsa, Serotonini katabolize eden Monoamin-Oksidaz(MAO) enzimi inhibe edilir. Böylece Serotoninin parçalanması durdurulduğunda DMT sentezi uyarılır ve kişi trans haline geçer. DMT etkisi, bedenden ayrılmış bilincin mümkün olduğunu açıkça göstermektedir. LSD ve Meskalin gibi psikedelikler de DMT etkileri oluşturabilmesine rağmen, DMT onların içlerinde bilinen en güçlü ve en temel psikedeliktir(6).

Dr. Strassman tarafından orijinal bir çalışma olarak yayınlanan klinik araştırmaya göre DMT, ilk kez onlarca gönüllü insanlar üzerinde kullanılarak denendi. 1995'de tamamlanan gönüllü insanlardaki bu çalışma; DMT'nin özellikle kardiovasküler,

otonomik ve nöro-endokrinolojik etkileri hakkında insanların kendi öznel/içsel deneyimlerini ortaya çıkardı. Bu çalışmada DMT'nin gönüllüler üzerinde en sık ve ortak etkisi bedenden ayrılma hissiyle birlikte (embodiment), zamansızlık ve mekânsızlık algısıydı. Yine en önemli bir ortak deneyim de deneklerin, yaklaşık 15 dk süren ayılmalarına kadar geçen süreyi, sonsuz bir zaman-dilimi olarak algılamaları ve kelimelerle tarif edemedikleri çok yüksek düzeyde mutluluk hissetmeleriydi. Aslında hepsinin yaşadığı bilinç-üstü deneyim gerçekte beyin kimyasının değişmesinden başka bir şey değildi (6).

Mutluluk hormonu olarak bilinen serotonin ve ruh molekülü olarak kabul edilen DMT ile ilgili bilimsel çalışmalar ilgi ile takip edilmektedir(6). Doğum ve ölüm anında kanda DMT'nin maksimum seviyelere çıkması ve ölüm anı ile ilgili yaşanmışlıklar bu maddeyi alanlarda da gözlenince ruh molekülü olabileceği üzerinde durulmaktadır.

Evrimcilerin yıllardır kör bir organ olarak lanse etmeye çalıştığı bu küçük organın her gün yeni bir fonksiyon ve işleyişi ile karşılaşan bilim insanları önümüzdeki yıllarda bugün cevabını veremediği ruh-zihin -beden ilişkileri gibi kavramlara açıklama getirmede bu küçük bezin rolü olacağa benziyor.

Sonuç

Çam kozalağı anlamına gelen epifiz bezi anatomik olarak beynimizin tam ortasında talamusun arka üst bölümünde bulunan kanlanması çok yüksek en küçük organımız olmasına rağmen insan hayatiyeti için gerekliliği giderek daha iyi anlaşılmaya başlamıştır. Üçüncü göz denmesinin sebebi barındırdığı hücrelerin büyük çoğunluğunun retinada bulunan görme hücrelerinden zengin olmasıdır.

Pineal bez; melatonin, serotonin, pinolin ve DMT hormonlarının ana üretim merkezi olması yanında gizemini her geçen gün daha da artırmaktadır. Evrimcilerin yıllardır yok gözü ile baktıkları bu bezin salgıladığı hormonların hayati olması ve ruh ile zihni ve bedeni buluşturucu misyonu ve ölüm ötesi ile anılması gizemini her geçen gün daha da artırmaktadır. Kendisi çok küçük ama misyonu sayılamayacak kadar büyük bir organı yaratan Rabbim akıl sahiplerini birçok durumda olduğu gibi burada da düşünmeye ve ibret alıp dersler çıkarmaya davet ediyor.

(*) Emekli Dr. Öğretim Üyesi. Nöroloji ve Tamamlayıcı Tıp Uzmanı

Kaynaklar

1. GooleyJJ, SaperCB. Anatomyof the mamalian circadiansystem. (in Sleep medicine.eds.KrygerMH, Roth T,Dement WC.)Elsevire 2005 pp,335-350
2. Shen HW,Jiang XL, Winter JC and Yu AM. Psychedelic 5-Methoxy-N, N-dimetyltriptamine;Pharmacokinetics, Druginteractions,and Pharmacologial Actions.Curr Drug Metab, 2010 october; 11(8):659-666.
3. Fantegrossi WE, Murnane AC and Reissig CJ. The behavioral pharmacology of hallucınogens. BiochemPharmacol.2008January 1;75(1): 17-33
4. Su TP, Hayashi T and Vaupel DB. Whenthe Enogeneous Hallucinogenic Trace Amine N,N Dimetyltriptamine Meetsthe Sigö-ma -1Receptor. SciSignal. 2011;2(61):p 12
5. 0rstein R. Yeni Bir Psikoloji. İnsan Yayınları 2003.
6. Strassman,R.J(2001) DMT : The spirit Molecule A Docror’s Revolutionary Researchingto the bıology of Near-Deathand Myistical Eksperiences İSBN 0-89281-927-8 Park strret press 384 pages;
7. Fawcett DW. A Textbook of Histology, Philadelphia, WB Saunders Co. 1997: 164-5

EVALUATION OF MUTATIONS IN THE CONTEXT OF NEGATIVE ENTROPY

NEGATİF ENTROPİ KAVRAMI BAĞLAMINDA MUTASYONLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Bahri GÜR[1], Dr. Öğr. Üyesi Fatma GÜR
Iğdır Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Biyokimya Bölümü, 76000 Iğdır, Türkiye
bahri.gur@igdir.edu.tr

ABSTRACT

Mutation which occurs in the DNA molecule of living organisms is defined as the process by which an organism changes or changes in its genome sequence as a result of radiation, X-ray, ultraviolet, sudden temperature changes, and chemicals. Mutations range from single base pairs to deletion, insertion, duplication and inversion events that occur from multiple base pairs. When we question the characteristic of life and when a substance is alive; We respond to the fact that matter has properties that move, do or maintain things, exchange and sensitize the environment, use the energy it gains from food to grow and reproduce, and sustain similar events for a long time. When a non-living system is isolated, all movements usually stop very quickly as a result of various types of friction, equalize electrical or chemical potential differences, substances that tend to form a chemical compound reach equilibrium, temperature becomes homogeneous by heat conduction revenue. As a result, the whole system becomes an inert bulk and a permanent situation is achieved without observable events. In physics, this is defined as the state of thermodynamic equilibrium or 'maximum entropy. Living systems tend to go into a constant order, ie, Ent Negative Entropy. This is a violation of the second and third laws of thermodynamics. As a result of the irregularity of the environment as well as the system going to order, total entropy increases in the universe and thermodynamic rules are valid again. Mutations are conditions that cause irregularities and tend to have maximum entropy. If the maximum entropy level is accepted as death, the life claimed to be the result of mutations consists of a system in which the sum of reactions remains in an imbalance state. When mutations and characteristics of life are considered together with the concept of maximum entropy; the fact that an organism survives and the whole system remains intact in the inert inertia suggests the concept of negative entropy that is not normally possible. So much so, that from the earliest times of human thought some special non-physical or supernatural force (vis viva, entelechy) was claimed to be operative in the organism, and this claim has revealed the fact of creation.

Keywords: DNA, maximum entropy, viability, isolated system, viva, entelechy

ÖZET

Canlı organizmaların DNA molekülünde meydana gelen mutasyon, bir organizmanın radyasyon, X ışını, ultraviyole, ani sıcaklık değişimleri ve kimyasallar sonucunda genom dizisindeki herhangi bir değişiklik veya değişikliklerin meydana geldiği süreç olarak

tanımlanır. Mutasyonlar, tek bir baz çiftinden birden fazla baz çiftlerine kadar meydana gelen delesyon, insersiyon, duplikasyon ve inversiyon olaylarına kadar uzanır. Yaşamın karakteristik özelliği ve bir maddenin ne zaman hayatta olduğunu sorguladığımızda; maddenin hareket eden, bir şeyleri yapan veya devam ettiren, çevresiyle alış-veriş yapan ve çevresine duyarlılık gösteren, besinlerden kazandığı enerjiyi büyümek ve çoğalmak için kullanan ve buna benzer olayları uzun bir süre boyunca devam ettiren özelliklere sahip olması cevabını alırız. Canlı olmayan bir sistem izole edildiğinde tüm hareketler genellikle çeşitli sürtünme türlerinin bir sonucu olarak çok kısa sürede durur, elektriksel veya kimyasal potansiyel farklılıkları eşitlenir, kimyasal bir bileşik oluşturma eğiliminde olan maddeler dengeye ulaşır, sıcaklık ısı iletimi ile homojen hale gelir. Sonuçta tüm sistem etkisiz bir madde yığınına dönüşür ve gözlenebilir olayların meydana gelmediği kalıcı bir duruma ulaşılır. Fizikte bu termodinamik denge durumu veya “maksimum entropi” olarak tanımlanır. Canlı sistemler sürekli bir düzene gitme yani “Negatif Entropi” eğilimindedir. Bu durum termodinamiğin ikinci ve üçüncü yasalarının ihlali demektir. Sistemin düzene gitmesi yanında çevrenin düzensiz olması sonucunda, evrende toplam entropi artar, termodinamik kurallar yine geçerli olur. Mutasyonlar düzensizliğe sebep olan durumlardır ve maksimum entropi eğilimdedir. Maksimum entropi düzeyi ölüm olarak kabul edilirse mutasyonlar sonucu ortaya çıktığı iddia edilen yaşam, reaksiyonların toplamının dengesizlik durumunda kaldığı bir sistemden ibaret olur. Mutasyonlar ve yaşamın karakteristiği maksimum entropi kavramı ile birlikte düşünüldüğünde; bir organizmanın canlılığını sürdürmesi ve tüm sistemin inert eylemsizlik halinde bozulmadan kalması gerçeği normal şartlarda mümkün olmayan negatif entropi kavramını düşündürür. Öyle ki, insan düşüncesinin ilk zamanlarından itibaren bazı fiziksel veya doğaüstü özel kuvvetlerin (viva, entelekya) organizmada etkin olduğu iddia edilmiştir ve bu da yaratılış gerçeğini ortaya çıkarmıştır.

Anahtar Kelimeler: DNA, maksimum entropi, canlılık, izole sistem, viva, entelekya

1. TEMEL KAVRAMLAR

Yaşamın karakteristik özelliğini ve bir maddenin ne zaman hayatta olduğunu sorguladığımızda birçok farklı özelliklerin ortaya çıkmasını bekleriz. Bunlar maddenin hareket eden, bir şeyleri yapan veya devam ettiren, çevresiyle alış-veriş yapan ve çevresine duyarlılık gösteren, besinlerden kazandığı enerjiyi büyümek ve çoğalmak için kullanan ve buna benzer olayları uzun bir süre boyunca devam ettiren özellikler olarak karşımıza çıkar.

Bu özellikler bağlamında düşünüldüğünde yaşamın karakteristiğinin daha iyi anlaşılabilmesi için iki önemli temel kavram karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birincisi entropi ikincisi ise mutasyondur.

1.1. İLGİNÇ BİR KAVRAM: ENTROPİ

Modern bilim için, zaman ve entropi çok yakından ilişkili iki tema olarak karşımıza çıkmaktadır. (Müller, 2002). Arthur Eddington'un entropi kavramı için "zamanın oku" olarak adlandırdığı bildirilmiştir. (Prigogine, 1989) Entropi çok ilginç ve garip bir kavram olarak değerlendirilmiş ve beraberinde bazı kavramsal boyutları ortaya çıkarmıştır. Zamanın oku kavramının entropi ile çok derinlemesine bir bağlantısı vardır. Elinizdeki yumurtayı yere düşürürseniz yumurtanın kabuğu kırılır paramparça olmuş bir şekilde içi etrafa dağılır. Entropi kavramına göre bir şey düzenden düzensizliğe veya az düzenli bir halden daha düzensiz bir hale gitme eğilimindedir. (Grandy Jr, 2008)

Entropi anlayışı, onun anlayışından, Truesdell gibi birçok başarılı bilim insanı için bile, onunla birlikte hafif bir gizem ve karışıklık havası taşımıştır. Truesdell'e göre entropi: "kuvvet gibi tanımlanamayan bir nesnedir ve onu tanımlamaya çalışırsanız, on yedinci ve on sekizinci yüzyılların kuvvet tanımlayıcıları ile aynı kaderi paylaşırsınız: Ya çok özel bir şey elde edersiniz ya da bir daire içinde koşup durursunuz." İfadesiyle tanımlanmıştır.(Grandy Jr, 2008), (Truesdell, 1966).

Fiziksel bilimlerde, kavram genellikle denge termodinamik sistemleriyle sınırlandırılmıştır. Entropinin şu anda bilgi teorisi ve doğrusal olmayan dinamikler gibi alanlarda bir rol oynadığı bilinmektedir. Makroskobik termal olaylar bu kavram ile açıklanırken entropinin zamana bağlı olaylara açık bir şekilde nasıl entegre edildiği ve entropinin tüm termal fizik boyunca genişleyen birleştirici rolünün nasıl ortaya konduğu yapılan çalışmalarda açıklanmıştır. (Adams, 2004).

Klasik mekaniğin, kuantum mekaniğinin ve göreceliliğin bizim için bilinen tüm fiziksel dünyayı tanımladığı söylenebilir. Önümüzdeki her şey klasik yörüngeler veya dalga fonksiyonları ile açıklanabilirse, entropi ile hangi olayı ya da olayları açıklayacağız? Entropi motor üzerine araştırma yapan insanlar için faydalıdır ve mühendisler entropiyi öğrenmelidir. Günümüzde entropi, geniş bilim alanlarında giderek daha önemli hale gelmiştir. Entropi çevremizdeki evren hakkında bir şeyler söyler. Entropinin mesajı nedir? Boltzman'ın sorgusunun ana konusunu oluşturan "çevremizdeki

entropi, Makroskobik dünyada entropi" nedir? Entropinin dinamik temelleri nelerdir? Clausius tarafından yapılan ilk ifadeleri hatırlatan “dünya enerjisinin sabit olduğunu ve dünyanın entropisinin arttığını hatırlatan “kozmolojik entropi bağlamı” ifadesini bugünkü kozmoloji bağlamında nasıl anlayabiliriz? Soruları günümüz araştırmalarının dikkat çeken başlıkları olmuştur.

Çevremizde meydana gelen bazı değişimler herhangi bir dış müdahale olmaksızın kendiliğinden gerçekleşmektedir. Daha sıcak bir kaynaktan/ortamdan daha soğuk bir kaynağa/ortama ısının transfer edilmesinde herhangi bir dış müdahaleye gerek duyulmaz. Ya da kimyasal bir reaksiyon olayında reaktiflerin tamamen ürünü oluşturması sonucu meydana gelen denge olayı sonrası elde edilen ürünün kendiliğinden reaktif maddelere dönüşmesi mümkün değildir. Bu tür olaylar kendiliğinden gerçekleşmeyen olaylar olarak adlandırılır.

Öte yandan soğuk bir demir çubuğun sıcak bir kaynağa temas etmesi sonucu çubuğun bir ucunun ısı transferi sonucu sıcak olması, diğer ucuna ısı transferinin olmaması ve soğuk kalması gibi bir olay ya da soğuk bir kaynaktan sıcak bir kaynağa ısı transferi gibi olaylar ise kendiliğinden gerçekleşmeyen olaylar olarak adlandırılır.

Termodinamik açıdan değerlendirildiğinde belirli şartlar altında bir olayın ya da kimyasal bir reaksiyonun kendiliğinden gerçekleşen bir olay olup olmadığını anlamak için önemli bir kriter olan “Entropi” kavramı karşımıza çıkmaktadır. (Onganer, 2010)

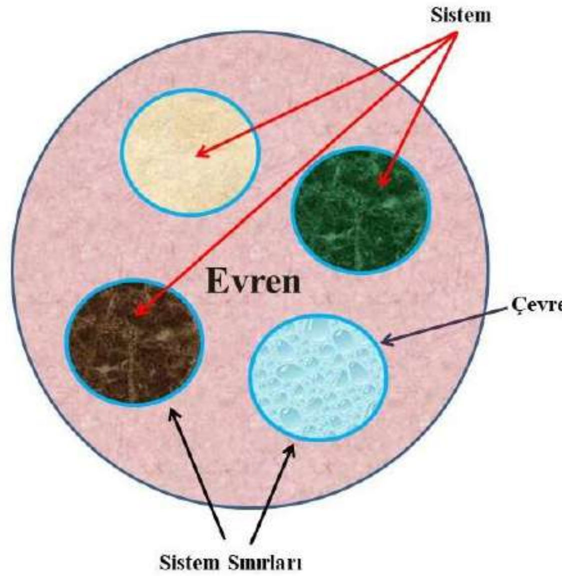
1.2. MUTASYONLAR

Canlı organizmaların DNA molekülünde meydana gelen mutasyon, bir organizmanın radyasyon, X ışını, ultraviyole, ani sıcaklık değişimleri ve kimyasallar sonucunda genom dizisindeki herhangi bir değişiklik veya değişikliklerin meydana geldiği süreç olarak tanımlanır. Mutasyonlar, tek bir baz çiftinden birden fazla baz çiftlerine kadar meydana gelen delesyon, insersiyon, duplikasyon ve inversiyon olaylarına kadar uzanır. (Fitzgerald & Rosenberg, 2019; Nei, 2013) Mutasyonlar, kopmalara, yer değiştirmelere sebep olur ve bu çoğu zaman yüksek tahribatlarla

sonuçlanır. Bu durumda canlının protein veya enzim yapısı ve beraberinde metabolizması değişir.

2. TERMODİNAMİĞİN II. KANUNU "ENTROPİ"

Termodinamik enerji transferi ile ilgili bir terim olarak tanımlanmış ve belirli bir miktarda sabit kütle, sınırlı bir alan, uzayda bir bölge veya üzerinde yoğunlaşılan kapalı bir yüzey tarafından sınırlanan kontrol hacmindeki enerji transferi ile uğraşan bir bilim olmuştur. Termodinamik sistemler, Şekil 1.1'de gösterilmiştir.

Şekil 1.1. Termodinamik Sistemler

Şekil 1.1'de Termodinamik Sistemlerde incelenen alt başlıklar Evren, Sistem sınırı, Sistem ve Çevre olarak gösterilmiştir. Bunlar daha geniş anlamda aşağıdaki gibi açıklanabilir.

a) Evren: Sistemler ve çevre birlikte evren olarak bilinir.

b) Sistem: Evrende bulunan ve incelenmek istenen evrenin bir kısmı olarak tanımlanır.

c) Çevre: Evrende sistemle ilişki halinde bulunan kısımdır. Sistem sınırları dışındaki alan veya herhangi bir şey çevre olarak bilinir.

d) Sınır: Termodinamik sistem (veya sadece sistem olarak bilinir), onu diğer sistemlerden ve evrenden ayıran kapalı bir yüzey ile sınırlandırılır. Bu kapalı yüzey sınır veya sistem sınırı olarak bilinir. Bu sınırlar sabit veya hareketli olabilir. Bir boru / hatta belirli bir miktar sıkıştırılmış akışkan kütlesi ve belirli bir hacimdeki su tankı, sırasıyla sabit ve hareketli sınır örnekleridir. Sınır, doğada gerçek veya hayali olabilir. (Bhattacharyya, 2009); (Onganer, 2010)

Termodinamik sistemler kapalı sistem, açık sistem ve izole sistem olmak üzere üç gruba ayrılabilir. Kapalı sistemlerde, çevre ve sistem arasında herhangi bir madde alış verişi meydana gelmez. Belirli bir miktardaki sabit kütlenin sistemin sınırları içerisinde yer aldığı kabul edilir. Bu sistemde, enerji sistem sınırını geçebilir, ancak sistem sınırları boyunca herhangi bir kütle aktarıma izin vermez. Başka bir deyişle, ısı ve iş enerjisi, işlem sırasında sistemin sınırlarını aşabilir, ancak işlem sırasında, çalışılan maddenin orijinal kütlesinin eklenmesi veya kaybolması söz konusu değildir. Bu nedenle, sistemin kontrol hacminde bulunan çalışan maddenin kütlesi sabittir.

Açık sistemlerde, hem enerji (ısı ve iş enerjisi) hem de çalışılan maddenin kütlesi, işlem sırasında sistemin sınırlarını aşabilir. Çalışılan maddenin sistemin kontrol hacmi içindeki kütlesi sabit olmayabilir.

İzole sistemde, ne enerji (ısı enerjisi ve iş enerjisi) ne de çalışılan maddenin kütlesi, işlem sırasında sistem sınırını geçemez. Devam eden işlem sırasında, kontrol hacmi içerisinde yer alan enerji ve çalışılan madde kütlesinin eklenmesi veya kaybı yoktur. (Bhattacharyya, 2009)

Termodinamiğin birinci yasası "Enerjinin Korunumu" olarak bilinir. Bu yasaya göre bir sistemin iç enerjisindeki değişim miktarı, o sisteme ilave edilen ısı miktarı ile sistemin çevresine uyguladığı iş arasındaki farka eşittir. Diğer bir ifadeyle “Enerjinin Kantitatif Korunumu Yasası” olarak tanımlanır. Termodinamiğin ikinci yasası ise çevre ile etkileşime giren tüm sistemlerinin bir değişim yasası olarak yorumlanabilir. Yani “Kantitatif Enerjinin Tükenmesi Yasası” olarak tanımlanabilir. Bu prensibi enerji tükenmesini hızlandırma yasası olarak ta anlayabiliriz. Herbert Müller, “Was ist

Entropie? Eine Frage–zehn und eine Antwort?" başlıklı çalışmasında "doğal yollarla kendi kendine sona eren süreçler için oluşum, yaratıcı mühendisin yaratıcılık olanakları sayesinde entropi arttırıcı, yani enerji arttırıcı etkisi nedeniyle uygulanır ve büyük ölçüde azaltılabilirdir" ifadeleriyle kendiliğinden meydana gelen olayları entropi ve yaratıcı bağlamında değerlendirmiştir. (Müller, 2002)

Evrende meydana gelen olayların kendiliğinden olup olmayacağı konusunda bir kriter oluşturan ve bize bir fikir veren kanun Termodinamiğin II. Kanunu olan Entropi'dir. Entropi terimi ilk olarak Clausius tarafından tanımlanmıştır. Entropi dönüşüm demektir. Sistemde bulunan (çalışılan) bir maddenin ısı ilavesiyle artan ve uzaklaştırılmasıyla azalan önemli bir termodinamik özelliğidir. Nitekim entropi değişimini tanımlamak, entropi terimini tanımlamaktan daha kolaydır. Entropi değişimi (dS) mutlak sıcaklık (T) ile çarpıldığında, çalışılan madde tarafından absorplanan veya yayılan ısıyı (δQ) verir. Matematiksel olarak, çalışılan madde tarafından absorplanan ısı:

$\delta Q = TdS$; $dS = \delta Q/T$ olarak ifade edilir. (Bhattacharyya, 2009)

Bu yüzden entropinin değişimi, birim mutlak sıcaklık başına ısı değişimi olarak ifade edilir. Entropi bir başka ifade ile ısının işe dönüşme olasılığını gösteren, ısının kantitatif bir fonksiyonu olarak ta tanımlanmıştır. Entropi artışı, sisteme yüksek sıcaklıkta ısı ilave edildiğinde küçük olurken aksine ısı ilavesi düşük sıcaklıkta olduğunda daha entropi artışı daha büyük olmaktadır. Dolayısıyla, minimum entropi için ısının işe dönüşümünde maksimum kullanılabilirlik, maksimum entropi için ise ısının işe dönüşümünde minimum uygunluk aranmaktadır. Aynı zamanda entropi bir silindir içinde madde genişlediğinde veya geri dönüşümlü olarak ters çevrilebilir olarak ifade edildiğinde maddenin sabit kalan termodinamik özelliği olarak ta tanımlanabilir. (Bhattacharyya, 2009)

Bir sistem ve çevre arasında meydana gelen entropi değişikliği evrenin entropisinde değişime neden olur. Diğer bir ifadeyle sistemin entropi değişimi ile çevrenin entropi değişiminin toplamı evrenin entropi değişimidir. Bu tanımlara göre dönüşümlü ve

dönüşümsüz olayların belirtildiği şartlarda gerçekleşip gerçekleşmeyeceği hakkında fikirler yürütülmektedir.

Dönüşümlü olaylar gerçekleşirken sistemden çevreye ısı akışı olmakta ve aynı miktarda çevreden de sisteme ısı akışı olmaktadır. Entropi sıcaklığın bir fonksiyonu olarak ısıda meydana gelen değişim olarak tanımlandığında dönüşümlü olaylarda sistemde ve çevrede meydana gelen entropi değişimi mutlak değer olarak eşit olacaktır ve sonuçta evrenin entropi değişimi sıfır olur.

Sadece ısı alış verişinin olduğu kapalı bir sistem için dönüşümsüz olaylarda sistemin entropisi artmaktadır. Sistem ve çevre arasında ısı alış verişinin olmadığı izole bir sistemde sistemin entropisi her türlü dönüşümsüz proseste artmaktadır. İzole bir sistem çevre ile birlikte düşünüldüğünde yine izole bir sistem olacağından evrenin entropi değişimi dönüşümsüz olaylarda artacaktır.

Sonuç itibariyle evrenin entropisinin dönüşümsüz olaylar için artması olayların kendiliğinden gerçekleştiğinin bir göstergesi olmaktadır. Dönüşümlü olaylarda evrenin entropi değişimi sabit kalırken dönüşümsüz olaylarda evrenin entropi değişimi artmaktadır. Sistemde ve çevrede meydana gelen entropi değişimlerinin toplamının sıfırdan küçük olması durumu yani evrenin entropisinin azalacağı yönde bir olayın gerçekleşmesi termodinamik açıdan mümkün değildir. Diğer bir ifadeyle kendiliğinden gerçekleşmeyen olaylarda toplam entropi değişimi negatif olamaz.

2.1. BİR SİSTEMDE NEGATİF ENTROPİ OLABİLİR Mİ?

Entropinin geri dönüşümlü olaylar için sıfır olduğunu ve geri dönüşümsüz olaylar için her zaman pozitif olduğunu biliyoruz. Negatif entropiye sahip bir sistem olup olmadığı yine termodinamik kanunları ile tartışılmıştır.

Negatif entropi olup olmadığını belirlemek için tek bir nesneye belirli bir zamanda tek bir noktadan bakamazsınız. Negatif entropiyi belirlemek için, nesnenin zaman içinde bir önceki veya daha sonraki bir noktada kendisiyle veya başka bir şeyle karşılaştırılması gerekir.

1850'lerde (Carnott) entropi mekanik enerjiye dönüştürülemeyen ısı enerjisinin bir kısmının nispi ölçüsü olarak algılanmış ve esas olarak ısı motorlarının verimliliği ifadesi olarak tanımlanmıştır. 16 yıl sonra, 1866, Boltzmann istatistik mekaniğine dayanan tamamen yeni bir yaklaşım geliştirdi. Bu yaklaşım bir odanın içinde dağılan birkaç gaz molekülünün dağılımını ele almıştır. Örneğin, tüm bu parçacıkların aynı anda odanın sağ yarısında olması ihtimalinin düşüklüğünü hesaplayabiliriz. Bu yaklaşımın esası sadece tanımlayıcı niteliğinde değildir. Enerji, iş ve geri dönüşümsüz lük burada ayrılmaz bir bileşendir. Aynı zamanda, bir sistemin durumu hakkında elde edilebilecek ve elde edilemeyecek bilgi ya da öngörülebilirlik ve sistemin durumunda beklenen değişiklikler arasındaki ilişki hakkında fikir verir. "*Maxwell'in şeytanı*" bu ilişkiyi göstermek için kullanılabilir. *Maxwell'in şeytanı* düşünce deneyi için ortaya atılmış varsayıma dayalı bir yaratıktır. Bu yaratık, eğer varsa, kapalı bir alandaki yüksek enerjili moleküller ve düşük enerjili moleküller arasında sıralama yaparak bir tür kapı koruma görevi görür. Bu tür bir sıralama işlemi entropiyi azaltma eğiliminde olacağından bu hayali yaratık termodinamiğin ikinci yasasını ihlal eder; bu, gazla dolu bir odayı iki parçaya bölen ve hızlı moleküllerin bir yönde hareket etmesine ve yavaş hareket etmesine izin veren bir bölümdeki küçük bir deliği kontrol eder. Delikler boyunca diğer yönde hareket eden moleküller; bu kabın bir kısmının daha sıcak ve diğerinin soğumasına neden olur, böylece entropiyi azaltır ve termodinamiğin ikinci yasasını ihlal eder.(Riedl, 1992; Schrödinger, 1944)

Artan entropinin, düzensizliğin artmasıyla, hatta ulaşılamayan bilginin artmasıyla veya imkânsız öngörü ile artmasıyla eşitlendiği, sadece bir örnekleme olarak verilmiştir. Bu örneklemede maksimum entropi, tüm yapıların kaybı, bir kaos hali veya evrenin (nispeten soğuk) "ısı ölümü", yani tüm moleküllerin düzgün dağılımı ve tüm sıcaklık gradyanlarının tesviyesi ile karşılaştırılmıştır. Isı ölümü, maksimum entropiye ulaşmış bir termodinamik sistemin durumudur; sıcaklık her tarafta homojendir ve iş yapmak için kullanılabilir enerji yoktur. Aynı şekilde entropinin azalması, sırasıyla artış ile karşılaştırılmıştır. Başka bir anlamda, bu zaten çekimin bir sonucu olarak yıldızların doğumunu mümkün kılar. Aynı zamanda, bu bozunumun tersine çevrilmesi başka bir

deyişle, düzen oluşturulması, Clausian termodinamiğinden elde edilemez. En iyi ihtimalle bu, Termodinamiğin III. Kanunu olan mutlak sıfır (0 Kelvin) bir sıcaklıkta ideal bir kristalin durumu ile örneklenebilen sıfır entropide sona erer. Negatif işaretli entropi ise artan düzenin bir ölçüsü olarak düşünülebilir. Ancak negatif entropinin kabulü Termodinamiğin III. Kanunu'nun tanımına göre bir zıtlık ortaya koyacaktır. Çünkü bu kanun "Mutlak sıfır sıcaklığına inildiğinde tüm parçacıklarının entropilerinin bir sabite yaklaşarak eşit olacağını belirtmektedir. Entropinin bir sabite yaklaşması sırasında tüm işlemler giderek yavaşlar ve sabitte durma noktasına gelir." Olarak tanımlanmıştır. Aksine entropinin sıfır olması ve negatife geçmesi ile artan düzenin dolayısıyla yaşamın karakteristiğinin tanımları ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak negatif entropi kavramı açıkça düzen olgusuna teknik bir yaklaşım olarak geliştirilmiştir. (Riedl, 1992)

Termodinamiğin ikinci yasasına göre, sisteme bir bütün olarak baktığımızda, entropi her zaman artacaktır, çünkü negatif entropi en büyük olasılıkla daha fazla pozitif entropi ile dengelenmelidir. Negatif entropi ancak dünyanın küçük bir kısmına baktığımızda ortaya çıkabilir. Eğer entropi, düzensizliğin bir ölçüsü olarak düşünülürse, negatif entropi, bir şeyin daha az düzensizliği veya daha fazla düzeni olduğu anlamına gelir. Negatif entropi olarak daha fazla düzeni düşünmek kafa karıştırıcı olabilir. Entropinin düzensizliği ifade etmesi negatif entropinin ise daha az düzensizliği ifade etmesi bu karışıklığı önleyecektir. (Riedl, 1992)

2.2. NEGATİF ENTROPİ VE TEPKİMELERİ

Termodinamik kanunlar çerçevesinde düşünüldüğünde dünyadaki doğal durum daha da düzensizleşme eğilimi içindir. Hiçbir şeyin reaksiyonları etkileyemediği kapalı bir sistemde olsaydık, tüm reaksiyonlar daha fazla düzensizlik yönünde giderdi. Öyleyse eğer bu doğal bir durum ise, o zaman tepkiler nasıl olumsuz sonuçlanır? Clausius tarafından "entropi" bilimsel terimini oluşturmak için kullanılan Yunanca terim, dönüşümsel (evrimsel) bir çağrışıma sahiptir. Eğer entropi hakkında konuşursak, şu soruyu soruyoruz: Evrimsel bir dünyada mı yaşıyoruz? Evrimsel bir dünyada en az üç koşul yerine getirilmelidir: (1) Birincisi, evrim varsa, geçmiş ve geleceğin farklı olması gerektiği gibi geri dönüşümsüzdür. (2) Olasılık kavramını tanıtmak zorundayız. Ayın

hareketini tarif ettiğimizde, sistemin her durumu (gelecekte veya geçmişte olabilir) “sıfırdan” olarak hesaplanabileceğinden, evrim hakkında doğru konuşmak için hiçbir neden yoktur. Hava tahmini konusunda her şey çok farklı, burada yalnızca olası ifadeler oluşturabiliriz. (3) Yeni, organize fenomenlerin ortaya çıktığı evrimsel bir evreni açıklamak için bir miktar tutarlılık mekanizmasına da ihtiyacımız var. Geri dönüşümsüzlük, entropi ile ilgilidir ve herhangi bir sistem için entropi dönüşümü, iki önemli başlığa ayrılabilir. Bunlardan biri çevre ile entropi değişimlerinin muhasebesi, diğeri iç entropi üretimi için diğeri ise geri dönüşümsüz olanı sunan sistemler için daima olumludur. Sonuç olarak, entropi akışı olmadığında (izole sistemlerde olduğu gibi), entropi yalnızca büyüyebilir ve maksimuma ulaşır. Entropi üretimi geri dönüşü olmayan süreçlerle ilgilidir. Tüm kimyasal ve biyolojik olaylar geri dönüşümsüzdür, ancak klasik fizik, sürtünmeyi en aza indirgeyebilecek ya da yok edebilecek idealizasyonları kullanır, bu durumda tüm işlemler geri dönüşümlü hale gelir. Bu durum kimya ve biyoloji için uygun değildir ve Max Planck'ın çok üzerinde durduğu bir konudur.

2.3. ENTROPİ ÜRETİMİNİN ROLÜ NEDİR?

Genellikle çift bir işlevi vardır: zorunlu olarak düzensizliğe ya da israfa yol açmaz, ancak genellikle düzen üretmek için bir mekanizmadır. Bu, termal difüzyon gibi çok basit örneklerde görülebilir. Hidrojen ve azot olmak üzere iki bileşenli kapalı bir sistem kullandığımızda, uniform sıcaklıkta, homojen bir hidrojen ve azot dağılımı vardır. Eğer biri sisteme termal bir derece uygularsa, bir sıcaklık gradyanı eklerse, bir konsantrasyon gradyanı gözlenir. Burada, entropi üretiminin iki etkisi vardır: ısı akışı üreten bir bozuklukla ilişkilidir, ancak aynı zamanda hidrojen ve azotun kısmen ayrılmasını sağladığı için düzen anlamına gelen "difüzyon karşıtı" ile de ilişkilidir. Bu çifte etki birçok durumda görülebilir. Biyolojide, bir DNA molekülünün üretimi, diğer moleküllerin imhası ile birleştirilir. Bizim evren baryonların üzerinde foton büyük miktarda fazla (bir baryon için yaklaşık 10^9 foton) karşılık gelen ikili bir yapıya sunmaya göründüğü gibi kozmolojide, biz de benzer bir durumla karşı karşıya. Fotonlar “atık ürünler” gibi görünürken, baryonlar “fosil”, dengesiz nesnelerdir. Kısacası, yapının

entropi artış yasasına aykırı olduğu doğru değildir. Aksine, bu yasa muhtemelen yaşamın ve evrenin varlığından sorumlu olan temel yasadır. (Prigogine, 1989)

3. ENTROPİNİN GENEL BİR GÖRÜNÜM İLE CANLI SİSTEMLERE UYGULAMASI

Entropi büyüleyicidir ve özünde kolay anlaşılabilir bir boyut değildir ve bu nedenle zaman zaman tekrar tekrar bunları anlamaktır. Bunu yapmak, yalnızca sürekli büyüyen nesiller için değil, aynı zamanda kendi bilimlerinin bilim, teknoloji ve toplumdaki yeni bilgi ve gereksinimlerle yüzleşmesi nedeniyle de gereklidir. (Müller, 2002) Müller entropinin zamansal davranışına dikkat çekerek olası malzeme / enerji süreçlerine etkili olabileceğini vurgulamıştır. Bu özelliğin öneminin göz ardı edilmemesi gerektiğini - hem doğal hem de insani gelişme süreçlerini etkilediğini açıklamıştır. Doğal ve teknik sistemler ne kadar karmaşık olursa, sürecin ilerlemesi doğada doğrusal olmayacaktır; bu, özellikle canlı sistemlerde birden fazla işleme potansiyel olarak izin verir (bu, tanımlayıcı doğrusal olmayan denklem sistemlerinin çözüm çeşitliliğine karşılık gelir). Ebeling ve Feistel'e göre, canlı ve cansız sistemlerin karmaşıklığı bu karmaşıklığa karşılık gelen fizikokimyasal işlemlere izin veriyorsa, o zaman termodinamiğin birinci yasasına göre mümkün olan tüm işlemlerin her zaman bu işlemlerin tercihi sırasında gerçekleşmesi gerekir. Sonuç olarak bu durum entropi üretimini en hızlı veya en sürdürülebilir şekilde arttırılabilir.(Ebeling & Feistel, 1982), Bu konuda Jantsch "Evrimin karakteristik özelliklerinden biri, yeni yapılar inşa ederken entropi üretiminin maliyetlerinden uzak durduğu, çünkü onlar için belirlediği yapılar, mümkün olan en az entropi üretimini harcar." açıklamasını yapmıştır. (Jantsch, 1980)

Canlı sistemler dâhil evrendeki tüm maddi sistemlerin tanımlaması için yeni fikirler ve kavramların ortaya çıkması açık sistemlerin termodinamiğinin incelenmesi ile ortaya çıkmıştır. Termodinamiğin ikinci yasası çevre ile etkileşime giren tüm malzeme sistemlerinin bir değişim yasası olarak yorumlanmıştır. En önemli miktar, entropi dengesi ile tanımlanan entropidir. Yani evrenin toplam entropisinin sistem ve çevre entropileri toplamına eşit olması sonucu tanımlanan evrenin toplam entropi değişimi dengesidir (dS_{evren}). Entropi üretimi, sistemlerdeki süreçler hakkında bilgi verir. Entropinin

taşınması, sistem durumlarının istikrarı hakkında bilgi verir. Uygun dış koşullar altında, dalgalanmalar sistemleri dengesizliğe zorlayabilir. Sonuç, yeni dağıtıcı yapıların oluşturulması ya da bozulmasıdır. Yeni dağıtıcı yapı ortaya çıktığında, sistem termodinamik dengeden yeni kararlı duruma geçer. Bununla birlikte, eğer dağınık yapı kaybolursa, sistemler termodinamik dengeye eğilimli olacaktır. Biyolojik açıdan termodinamik denge ölüme eşittir. (Marsik, Novotny, & Tomas, 2017)

3.1. MUTASYONİZM

Hollandalı bir botanikçi ve ilk genetikçilerden biri olan Hugo Marie de Vries, başta genler kavramını önermiş ve Gregor Mendel'in çalışmalarından habersiz olarak 1890'larda kalıtım yasalarını yeniden keşfetmiştir. "Mutasyon" terimini ilk tanıtan ve mutasyon ile evrim teorisini geliştirdiğine inanılan de Vries'in mutasyonu, fenotipik karakterlerin herhangi bir kalıtsal değişikliğine dayanıyordu. Mevcut bilgimizle bu: nükleotid sübstitüsyonları, nükleotit eklemeleri / delesyonları, gen kopmaları / delesyonları, gen transpozisyonu, gen etkileşimlerindeki değişiklikler, çeşitli kromozomal değişiklikler ve genom çoğalması dâhil olmak üzere herhangi bir genetik materyal değişikliği anlamına gelmektedir. De Vries'in zamanında, bu ayrıntılı genetik değişikliklerin hiçbiri bilinmiyordu ve çalışabileceği tek şey, morfolojik veya fizyolojik karakterlerin kalıtsal değişimleriydi. (Nei, 2013)

Mendel genetiği ilerledikçe, genler miras birimi olarak tanımlanmış ve mutasyonlar genellikle genlerin kalıtsal değişikliklerini ima etmiştir. Bu arada kromozomal değişiklikler keşfedilmiş ve bazı morfolojik karakterleri etkilediği gösterilmiştir. Ancak bu değişikliklerin her zaman spesifik olmadığı için düzenli olarak çalışılmamıştır. Poliploidizasyonun (normalden daha fazla sayıda kromozom setine sahip olma durumuna yol açan hibridizasyon) ayrıca yeni genetik varyasyon ürettiği gösterilmiştir, ancak fenotipik evrim üzerindeki etkisinin az olduğu düşünülmüştür (Nei, 2013; Stebbins Jr, 1950). Bu nedenlerden dolayı, mutasyonlar genellikle kromozomal değişikliklerden ziyade protein kodlayan genlerdeki değişiklikleri ifade eder. Bu özellikle Thomas Morgan'ın (1916, 1925, 1932) ve ekibinin çalışmalarında görüldüğü bildirilmiştir. (Nei, 2013) Bu nesil merkezli dönemde de Vries'in, yeni bir türün tek bir mutasyon olayı

tarafından üretilebileceği fikri göz ardı edilmiştir. Bunun yerine, Thomas Morgan'ın liderliğinde genetik mutasyonla evrimi savunan yeni bir düşünce baskın hale gelmiştir. Morgan'ın görüşüne kısmen uygun olmayan bir şekilde mutasyonizm denir.(Nei, 2013)

1900'de Mendelizm'in yeniden keşfedilmesinden sonraki ilk 15 yıl boyunca, genetik çalışmalarında büyük ilerleme kaydedilmiştir. İlk olarak, "Karışmalı Kalıtım teorisi" onaylanmamıştır ve ayrık karakterlerin Mendelian kalıtımının bitki ve hayvanlarda birçok karaktere uygulandığı gösterilmiştir. Bu, genetik değişkenliğin biseksüel üreme ile bozulmadığını, ancak popülasyonlarda sürdürülebileceğini göstermiştir (Nei 2013 yılında Castle 1903; Hardy 1908; Weinberg 1908, 1963 kaynaklarından aktarmıştır). İkincisi, Johannsen'in saf çizgi teorisi, Darwin'in sürekli varyasyonunun kalıtsal ve kalıtsal olmayan bir varyasyondan oluştuğunu ve ikinci varyasyonda seçimin etkisiz olduğunu göstermiştir. (Johannsen, 1909; Nei, 2013) Üçüncüsü, (Nei, 2013; Nilsson-Ehle, 1909), (East, 1910) ve (Emerson & East, 1914), nicel karakterlerin mirasının, allellerin çoklu lokuslarda bağımsız olarak ayrılmasıyla açıklanabileceğini göstermiştir. Nei ve ark. Weinberg (1910, 1984) ve Fisher (1918)'den aktardığına göre biyometri uzmanları Galton, Weldon ve Pearson tarafından gözlemlenen akrabalar arasındaki nicel karakterlerin korelasyonunun Mendel mirası ile açıklanabileceğini göstermiştir. (Nei, 2013) Bu bulgular biyometrisyenler ve Mendeliler arasındaki sıcak tartışmaları sona erdirmiştir. Dördüncü olarak, (Thomas Hunt Morgan, 1915) ve (H. Muller & Altenburg, 1919), yeni mutasyonların kendiliğinden çok düşük fakat ölçülebilir bir frekansla ortaya çıktığını ve Mendel karakterleri olarak kalıtsal olduklarını göstermiştir. (Nei, 2013) Mutasyonların çoğunun zararlı olduğu, ancak bir kısmı neredeyse nötr ya da biraz avantajlı olarak görülmüştür. (Nei 2013 yılında (Nilsson-Ehle, 1909), (East, 1910), (Emerson & East, 1914), Weinberg (1910, 1984) ve Fisher (1918), (Thomas Hunt Morgan, 1915) ve (H. Muller & Altenburg, 1919)'tan nakletmiştir). (Nei, 2013)

Morgan'ın evrim teorisi (1916, 1932) genetikçilerin yukarıdaki bulgularına dayanıyordu. Bu bulgular Bateson ve de Vries tarafından yapıldığı gibi yenilikçi karakterler oluşturma sürecini ve bu karakterlerin evrimde korunma sürecini kapsıyordu.

Ona göre ilk işlem, karakterin sürekli ya da süreksiz olup olmadığına bakılmaksızın, her genetik lokusta meydana gelen rastgele mutasyonlarla ortaya çıkıyordu. Yeni mutasyonların korunması için ikinci işlem de doğal seleksiyon veya genetik kayma ile oluyordu. Bu görüş, Darwin'in "varoluş mücadelesinde tercih edilen ırkların korunması" için harekete geçmesi beklenen doğal seleksiyon görüşünden biraz farklıydı. Darwin'e göre popülasyonda her zaman ortaya çıkan özellikler "tercih edilen ve edilmeyen yarışlar" olarak kabul ediliyordu. Dahası, tercih edilen veya beğenilmeyen ırkların genetik varlıkları Darwin'in zamanında bilinmediğinden, varoluş mücadelesinin sonucu her zaman belirsizdi. Morgan, yeni genetik bilgiden dolayı doğal seleksiyonun kavramsal formülasyonunda Darwin'den daha iyi bir pozisyondaydı. İlk günlerinde (T.H. Morgan, 1903), doğal seleksiyonun etkinliğini eleştirmiş ve biraz teleolojik bulmuştur. Bununla birlikte, 1916 ve 1932 yıllarında yayımladığı kitaplarında, mutasyon seçimi teorisinin net bir formunu sunmuştur.(Nei, 2013)

Bazı yazarlar Morgan'ın bir tipolog olduğunu ve popülasyon kavramının olmadığını belirtmişlerdir (örneğin, (Allen, 1978; Mayr, 1982). Bununla birlikte, Evrimin Bilimsel Temelleri (Morgan 1932) adlı kitabında, popülasyon ve nicel genetik hakkında daha ileri belirgin bir olguyu ortaya koymuştur. 132. sayfada, "Mutant baskınsa ve baskın karaktere sahipse, mutant karakter, popülasyonun yarısında ortaya çıkar ve eğer avantajlı ise, yani birey ve var olma mücadelesinde yaşam şansı yüksek ise mutant karakter, var olma mücadelesinde giderek artan bir yayılma eğilimi gösterir Yeni mutant eski karakterden ne daha fazla ne de daha az avantajlı değilse, şansa bağlı olarak ortaya çıkar. Fakat bir mutasyon tekrar tekrar tekrar nesillerde ortaya çıkıyorsa, büyük olasılıkla orijinal karakterin yerini alacaktır. Eğer yeni karakter dezavantajlı bir karakterse, zamanla ortadan kalkacaktır.. "Bu ifade Morgan'ın popülasyon genetiği kavramını iyi kavradığını gösteriyor. (Nei, 2013)

Morgan mutasyonizmi yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde oldukça popüler olmuştur. Aslında bu görüş, o zamanlar çoğu evrimsel genetikçi tarafından da desteklenmiştir. Morgan onlar için sadece bir sözcü olmuştur. (Wright, 1960). Mutasyonizm veya mutasyon seçimi teorisinin bir diğer lideri, matematikte Morgan'a göre daha yetkin olan

Herman Muller olmuştur (H. J. Muller, 1929). Bu teori, fenotipik karakterlerin herhangi bir evrimsel değişiminin, genlerin mutasyonel değişimini inceleyerek araştırılması gerektiğini açıkça göstermiştir ve bu fikir, sadece fenotipik değişiklikleri araştıran bazı evrimciler olmasına rağmen, sonsuza dek evrim kavramını değiştirmiştir. Bununla birlikte, mutasyonlar ve polimorfik aleller araştırması ilerledikçe, mutasyona elverişsiz olan bir takım gözlemler fark edildi. İlk olarak, laboratuvarlarda gözlenen mutasyonların çoğu zararlıydı ve hiçbir şekilde evrime katkıda bulunmadığı görülüyordu. İkincisi, morfolojik karakterler çoğunlukla niceldi ve değişkenliklerinin çok sayıda gen ve çevresel faktörün etkileşiminin bir ürünü olduğu düşünülüyordu. Bu nedenle, mutasyon ve seleksiyon arasındaki ilişki belirsizdi. Üçüncüsü, bazı ayrık karakterler görünüşte Mendelian kalıtım gösterseler de, karakterler genellikle ek değiştirici genler tarafından kontrol edildi. Örneğin, kobay (guinea pig) tüy renklerinde karışık desene sebep olan kalıtsallık birden fazla genle açıklanabilir, çünkü farklı genler arasında karmaşık bir etkileşim vardır (Nei, 2013; Wright, 1927).

Bu gözlemleri açıklamak için Morgan mutasyonizmi çok basit göründü. Morgan, bir araştırmacı olarak popülasyon kavramını oldukça iyi kavramış olmasına rağmen, matematik konusunda uzman değildi ve zaman zaman 1920'lerde ve 1930'larda ilerleyen popülasyon genetiğinin matematik teorisi olarak geride kalmıştır.

Neo-Darwinizm terimi, on dokuzuncu yüzyılın sonlarından bu yana çeşitli Darwinizm biçimlerini temsil etmek için kullanılmıştır. Bununla birlikte, şu anda, genellikle (Fisher & Bennett, 1999; Haldane, 1990; Wright, 1931, 1932) tarafından formüle edilen evrim teorisini ifade eder. Evrim, popülasyonların veya türlerin uzun vadeli genetik değişimini ifade eder, bu yüzden deneysel çalışmalarla bu genetik değişimleri ispatlamak zordur. Ancak, Mendel genetiği kurulduktan sonra, popülasyonların evrimsel değişikliklerini basitleştirilmiş varsayımlar altında tahmin etmek mümkün olmuştur. Bu tahmin üstün körü olmasına rağmen, sezgisel spekülasyonlardan çok daha iyiydi. 1920'lerde ve 1930'larda popülasyon genetiğinin üç kurucusu olan Fisher, Wright ve Haldane'nin kapsamlı matematiksel araştırmaları sonucunda, mutasyondan çok daha önemli olan doğal seleksiyon fikri anlam kazanmıştır.

Bu çalışma mutasyonizm görüşünün tam tersi bir durum ortaya koydu. Bu gelişme yeni bir neo-Darwinizm dönemi başlattı ve neo-Darwinizm'in yükselişi Morgan'ın mutasyonizminin giderek azalmasına neden olmuştur. Şu an Morgan'ın görüşü genellikle "mutasyon" olarak adlandırılıyor, ancak Darwin'in yaptığı gibi, uygun olmayan genotipleri ortadan kaldırmanın bir ajanı olarak kabul edilen doğal seçilim nedeniyle bu gerçekten uygun değildir. (Nei, 2013)

4. NEGATİF ENTROPİ VE MUTASYON İLİŞKİSİ

İnsan vücudu, görevlerine göre mükemmel biçimde dizayn edilmiş 22 organdan müteşekkil birçok sistemden oluşmaktadır. Bu organlar dokulardan yapılmıştır ve insan vücudundaki günlük yaşamımızı destekleyen dokularla kaplı 50 ila 75 trilyon hücreden oluşmaktadır. Bu hücrelerin tümü kök hücreden gelişmiş ve farklılaşmıştır.(Panchmatia, 2011) (How Many Cells Are In The Human Body)

Bir kök hücre, benzersiz farklılaşabilme yeteneğine sahip bir vücut hücresidir. Belirli koşullara yerleştirildiğinde, kök hücre kendi kendini çoğaltmaya ve diğer tüm vücut hücrelerine farklılaşmaya teşvik edilebilir. Ayrıca, kök hücrelerin sözde insan vücudunda sınırsız olarak bölünebildiği söylenebilir. Bu özellik kök hücrelerin doğru şekilde hedeflenmesi ile hasar görmüş dokuları onarabilme veya vücuttaki kayıp hücreleri yenileyebilen hücrelere dönüşebilme gibi tıp mesleğinde hayati öneme sahip bir role sahip olmalarına neden olur. İnsan vücudu 200'den fazla hücre tipi içerir, ancak kök hücreler özellikle üç durumda bulundukları için benzersizdir: embriyonik kök hücreler, yetişkin kök hücreler ve kordon kanında bulunan kök hücreler.

Hücre teorisi yaşamın başlangıcının hücrelerin başlangıcına dayandığını savunur ve çap aralığı 10-100 mikrometre (μm) olan hücreleri (ökaryotlar için) yaşamın en temel birimi olarak kabul eder. Yapı itibariyle bir hücre, cansız maddelerden oluşan protein esaslı bir "mikro-makine"dir ve çevreye duyarlılık gösterir, besin aracılığıyla kazandığı enerjiyi büyümek ve çoğalmak için kullanır, değişkenlik gösterebilir, mutasyona uğrayabilir ve ölür. Tüm bunlar yaşamın karakteristiğidir ve bu nedenle hücre yaşam mıdır? Sorusu aklımıza gelebilir. Bir hücrede saniyeler içinde milyonlarca kimyasal

reaksiyon gerçekleşir. Termodinamiğin ikinci yasasına göre izole bir sistemin entropisi hiçbir zaman negatif olamaz çünkü böyle bir sistem kendiliğinden termodinamik dengeye ulaşır ki bu da maksimum entropi aşamasıdır. Maksimum entropi düzeyini ölüm olarak kabul edersek; yaşam, reaksiyonların toplamının dengesizlik durumunda kaldığı bir sistemden mi ibarettir? Sorusunu sormamız gerekir. (Schrödinger, 1944) (Selin, 2019)

Öte yandan canlı organizmaların DNA molekülünde meydana gelen mutasyon, bir organizmanın radyasyon, X ışını, ultraviyole, ani sıcaklık değişimleri ve kimyasallar sonucunda genom dizisindeki herhangi bir değişiklik veya değişikliklerin meydana geldiği süreç olarak tanımlanır. Mutasyonlar, tek bir baz çiftinden birden fazla baz çiftlerine kadar meydana gelen delesyon, insersiyon, duplikasyon ve inversiyon olaylarına kadar uzanır. (Fitzgerald & Rosenberg, 2019; Nei, 2013)

Yaşamın karakteristik özelliği ve bir maddenin ne zaman hayatta olduğunu sorguladığımızda; maddenin hareket eden, bir şeyleri yapan veya devam ettiren, çevresiyle alış-veriş yapan ve çevresine duyarlılık gösteren, besinlerden kazandığı enerjiyi büyümek ve çoğalmak için kullanan, ve buna benzer olayları uzun bir süre boyunca devam ettiren özelliklere sahip olması cevabını alırız. Canlı olmayan bir sistem izole edildiğinde tüm hareketler genellikle çeşitli sürtünme türlerinin bir sonucu olarak çok kısa sürede durur, elektriksel veya kimyasal potansiyel farklılıkları eşitlenir, kimyasal bir bileşik oluşturma eğiliminde olan maddeler dengeye ulaşır, sıcaklık ısı iletimi ile homojen hale gelir. Sonuçta tüm sistem etkisiz bir madde yığınına dönüşür ve gözlenebilir olayların meydana gelmediği kalıcı bir duruma ulaşılır. Fizikte bu termodinamik denge durumu veya 'maksimum entropi' olarak tanımlanır. (Schrödinger, 1944; Sherman, 2018). Hawking bu hususta “Gerçekte galaksileri ve yıldızlarıyla bizimki gibi bir evren tümüyle olanaksızdır. Eğer bir kimse ortaya çıkarılabilen sabitleri ve yasaları düşünürse, bizimki gibi bir yaşamı üreten bir evrenin var olmama olasılığının gerçekte çok yüksek olduğunu kabul edecektir.” Sözüyle bu durumu açıklamıştır. Hawking, Büyük Sorulara Kısa Yanıtlar , Çev.:M.A.Arslan, (İstanbul, 2018) Yılmaz, S. (2019).

Canlı sistemler sürekli bir düzene gitme yani "Negatif Entropi" eğilimindedir. Bu durum termodinamiğin ikinci ve üçüncü yasalarının ihlali demektir. Sistemin düzene gitmesi yanında çevrenin düzensiz olması sonucunda, evrende toplam entropi artar, termodinamik kurallar yine geçerli olur. Mutasyonlar düzensizliğe sebep olan durumlardır ve maksimum entropi eğilimdedir. Maksimum entropi düzeyi ölüm olarak kabul edilirse mutasyonlar sonucu ortaya çıktığı iddia edilen yaşam, reaksiyonların toplamının dengesizlik durumunda kaldığı bir sistemden ibaret olur. Mutasyonlar ve yaşamın karakteristiği maksimum entropi kavramı ile birlikte düşünüldüğünde; bir organizmanın canlılığını sürdürmesi ve tüm sistemin inert eylemsizlik halinde bozulmadan kalması gerçeği normal şartlarda mümkün olmayan negatif entropi kavramını düşündürür. Öyle ki, insan düşüncesinin ilk zamanlarından itibaren bazı fiziksel veya doğaüstü özel kuvvetlerin (viva, entelekya) organizmada etkin olduğu iddia edilmiştir ve bu da yaratılış gerçeğini ortaya çıkarmıştır. (Behe, 2019; Lents, Swamidass, & Lenski, 2019; Schrödinger, 1944). Hawking bu hususta "Gerçekte galaksileri ve yıldızlarıyla bizimki gibi bir evren tümüyle olanaksızdır. Eğer bir kimse ortaya çıkarılabilen sabitleri ve yasaları düşünürse, bizimki gibi bir yaşamı üreten bir evrenin var olmama olasılığının gerçekte çok yüksek olduğunu kabul edecektir.

2. KAYNAKLAR

Allen, G. E. (1978). *Thomas Hunt Morgan: the man and his science*: Princeton University Press.

Behe, M. J. (2019). *Darwin Devolves: The New Science about DNA that Challenges Evolution*: HarperCollins.

Bhattacharyya, B. (2009). *Mechanical Science-II*: New Age International.

East, E. M. (1910). Notes on an experiment concerning the nature of unit characters. *Science*, *32*(811), 93-95.

Ebeling, W., & Feistel, R. (1982). Physik der Evolution und Selbstorganisation. In: Berlin: Akademie-Verlag.

Emerson, R. A., & East, E. M. (1914). The Inheritance of quantitative Characters Maize. *Molecular and General Genetics MGG, 12*(1), 166-166.

Fisher, R., & Bennett, J. (1999). The genetical theory of natural selection: a complete variorum edition: Oxford University Press. In: USA.

Fitzgerald, D. M., & Rosenberg, S. M. (2019). What is mutation? A chapter in the series: How microbes "jeopardize" the modern synthesis. *PLoS genetics, 15*(4), e1007995-e1007995. doi:10.1371/journal.pgen.1007995

Grandy Jr, W. T. (2008). *Entropy and the time evolution of macroscopic systems* (Vol. 10): Oxford University Press on Demand.

Haldane, J. B. (1990). *The causes of evolution* (Vol. 5): Princeton University Press.

Jantsch, E. (1980). The self-organizing universe: Scientific and human implications of the emerging paradigm of evolution.

Johannsen, W. (1909). *Elemente der exakten Erblichkeitslehre. Deutsche erweiterte Ausgabe*: Fischer.

Lents, N. H., Swamidass, S. J., & Lenski, R. E. (2019). The end of evolution? In: American Association for the Advancement of Science.

Marsik, F., Novotny, P., & Tomas, M. (2017). *What Is Entropy-A Generalized Outlook and Application to Living Systems* (Vol. 11).

Mayr, E. (1982). *The growth of biological thought: Diversity, evolution, and inheritance*: Harvard University Press.

Morgan, T. H. (1903). *Evolution and adaptation*: The Macmillan company.

Morgan, T. H. (1915). *The mechanism of Mendelian heredity*: Holt.

Muller, H., & Altenburg, E. (1919). The rate of change of hereditary factors in Drosophila. *Proceedings of the Society for Experimental Biology and Medicine, 17*(1), 10-14.

Muller, H. J. (1929). *The gene as the basis of life.* Paper presented at the Proc. Internat. Congr. Plant Sci.

Müller, H. (2002). Was ist Entropie? Eine Frage – zehn und eine Antwort? *Forschung im Ingenieurwesen, 67*(3), 107-108. doi:10.1007/s10010-002-0085-0

Nei, M. (2013). *Mutation-driven evolution*: OUP Oxford.

Nilsson-Ehle, H. (1909). Kreuzungsuntersuchungen an Häfer und Weizen Lunds Universitets Arsskrift. *5 (1909): 1–122; EM East,"A Mendelian interpretation of varia*, 65-82.

Onganer, Y. (2010). Fizikokimya Ders Kitabı, Ataürk Üniversitesi.

Panchmatia, H. (2011). STEM CELLS AS A TREATMENT FOR OSTEOARTHRITIS.

Prigogine, I. (1989). WHAT IS ENTROPY. *Naturwissenschaften, 76*(1), 1-8. doi:10.1007/bf00368303

Riedl, R. (1992). Schrödinger's negentropy concept and biology. In *Erwin Schrödinger's world view* (pp. 59-69): Springer.

Schrödinger, E. (1944). *What is life? The physical aspect of the living cell and mind*: Cambridge University Press Cambridge.

Selin, B. (2019). Yaşam Algısı. Retrieved from https://tabella.org/2019/03/04/yasam-algisi/

Sherman, T. F. (2018). *Energy, entropy, and the flow of nature*: Oxford University Press.

Stebbins Jr, C. L. (1950). Variation and evolution in plants. *Variation and evolution in plants.*

Truesdell, C. (1966). Rational mechanics of materials. In *Six Lectures on Modern Natural Philosophy* (pp. 1-22): Springer.

Wright, S. (1927). The Effects in Combination of the Major Color-Factors of the Guine Apig. *Genetics, 12*(6), 530.

Wright, S. (1931). Evolution in Mendelian populations. *Genetics, 16*(2), 97.

Wright, S. (1932). *The roles of mutation, inbreeding, crossbreeding, and selection in evolution* (Vol. 1): na.

Wright, S. (1960). "Genetics and Twentieth Century Darwinism"—A Review and Discussion. *American journal of human genetics, 12*(3), 365.

Yılmaz, S. (2019) Her şeyin teorisi (Tanrı ve Fizik). https://www.academia.edu/40538986/Her_%C5%9Feyin_teorisi_Tanr%C4%B1_ve_Fizik_.

"How Many Cells Are In The Human Body?" eNotes Editorial, 9 Oct. 2011, https://www.enotes.com/homework-help/how-many-cells-human-body-289063. Accessed 23 Oct. 2019.

THE ART OF ALLAH'S SYMMETRY AND THE REFLECTION OF EARTH

ALLAH’IN SİMETRİ SANATI VE YERYÜZÜNDEKİ YANSIMASI

Öğr. Gör. Dinçer ATASOY
Iğdır Üniversitesi, Iğdır Meslek Yüksekokulu,
dincer.atasoy@igdir.edu.tr

ABSTRACT

In this study, the effects of mathematics and symmetry in particular are explained with examples. Our study consists of three parts. The symmetry and perfect order in the branches and leaves of the trees and plants, the unique difference and symmetry in the snowflakes, and the golden ratio with the examples. When we look at the plants and trees around us, we see that the branches of plants and trees are covered with many leaves. It is unreasonable to think that their arrival is distributed beautifully and scattered. An in-depth examination reveals an extraordinary mathematical order. Famous physicist and mathematician Galileo o Evren was written in mathematics. Letters, triangles, circles and other geometric forms. Without them, one word cannot be understood; ent But in a dark maze. This extraordinary miracle of our Lord is revealed in Surat al-Aqsa as follows: asında m You cannot see any mek contradiction and non-conformity ures (tefavüt) in the creation of the Most Merciful. Here is the nudes; Do you see any cracks or distortions? Then turn the eye two more times; He shall return to you with exhaustion, with hope (by incompatibility). um (Surat al-Mulk, 3-4). It is also possible to see this extraordinary creation in the design of snowflakes. The structure of a snowflake is one of the most beautiful indicators of God's art. Each snowflake is considered a complex lattice of frozen water molecules with great symmetry (Zafer magazine, 2019). Wilson (Alwyn), the first known photographer of the snowflakes, is the unique jewel of Allah.

Keywords: Art of symmetry, Snowflakes, Golden ratio

ÖZET

Bu çalışmada yaratılışta matematiğin ve özelde simetrinin etkileri örneklerle anlatılmıştır. Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Ağaç ve bitkilerin dal ve yapraklarındaki simetri ve kusursuz düzen, kar tanelerindeki eşsiz farklılık ve simetri son olarak ta örneklerle altın oran anlatılmıştır. Çevremizdeki bitki ve ağaçlara bakıldığında, bitki ve ağaçların dallarının çok fazla yaprakla kaplı olduğu görülmektedir. Bunların gelişi güzel ve dağınık dağıtıldığını sanmak akıldan uzak bir ihtimaldir. Derinlemesine incelendiğinde olağanüstü bir matematik düzen karşımıza çıkmaktadır. Ünlü Fizikçi ve matematikçi Galileo “Evren matematik diliyle yazılmıştır. Harfleri, üçgenler, daireler ve diğer geometrik biçimlerdir. Bunlar olmadan tek sözcüğü bile anlaşılamaz; bunlarsız ancak karanlık bir labirentte dolanır insan.” diye söylemektedir. Allah(c.c.) bu mükemmelliği Mülk Suresi’nde şu şekilde bildirmektedir: “… Rahman (olan Allah)ın yaratmasında hiçbir ‘çelişki ve uygunsuzluk’ (tefavüt) göremezsin. İşte gözü(nü) çevirip-gezdir; herhangi bir çatlaklık (bozukluk ve çarpıklık) görüyor musun? Sonra gözünü iki kere daha çevirip-gezdir; o göz (uyumsuzluk bulmaktan) umudunu kesmiş bir halde bitkin olarak

sana dönecektir.” (Mülk Suresi, 3-4). Bu olağanüstü yaratılışı kar tanelerindeki dizaynda görmek te mümkündür. Bir kar tanesinin yapısı, Allah’ın sanatının en güzel göstergelerinden biridir. Her bir kar tanesi muhteşem simetriye sahip donmuş su moleküllerinden oluşan karmaşık bir kafes olarak değerlendirilir (Zafer dergisi, 2019). Allah’ın yeryüzüne indirdiği eşsiz mücevherler olan kar tanelerinin bilinen ilk fotoğrafçısı Wilson (Alwyn) Bentley yıllarca yaptığı çalışmaların sonunda “Allah, şanını bildirmek için eserler yaratır” diyerek mikro âlemden öğrendiği bir gerçeği haykırmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Simetri sanatı, Kar taneleri, Altın oran

GİRİŞ

Çevremizdeki bitki ve ağaçlara bakıldığında, bitki ve ağaçların dallarının çok fazla yaprakla kaplı olduğu görülmektedir. Dalların ve dalların üzerindeki yaprakların gelişigüzel ve dağınık dağıtıldığını sanmak bitki bilimini bilmediğimizi göstermektedir. (https://www.saadetgunesi.com). Oysa bu bilim dalı incelendiğinde bitki ve ağaçlarda dalların nasıl olması gerektiği, eğilip bükülme açısının kaç derece olacağı ve yaprakların dallar etrafındaki dizilişleri belli bir matematik kuralına göre olduğu görülecektir. Ağaçlardaki yaprakların nereden çıkacağı, çiçeklerin dizilişi ve onlardaki simetriklik tamamıyla mucizedir. Bitkilerdeki yaprak düzeni günümüzde en ince ayrıntısıyla ortaya konmuş, hatta bu konu botanikte özel bir araştırma dalı haline gelmiştir. Her bitki türüne göre farklılık gösteren yaprak diziliş sistemi botanikte “phyllotaxy” adı altında incelenmektedir. (www.biologydiscussion.com). Yapılan araştırmalara göre her bitkinin ve her ağacın kendine özgü yaprak diziliş oranları vardır ve dünyanın neresine giderseniz gidin aynı türde bir ağacın ya da bir bitkinin üzerindeki yaprakların dizilim oranı değişmemektedir. Risale-i Nur külliyatında bu konu sarı çiçek örneğiyle şöyle vurgulanmıştır; “**sarı çiçek** kâinat tezgâhında dokunması cihetiyle Allah’ın varlığını ve birliğini gösteren bir sikke olduğu gibi, üzerinde Cenab-ı Hakk’ ın Halık, Rab, Müzeyyin gibi çok esmâsını okutturması yönüyle de bir turradır. O çiçeğin yazıldığı mekân bir mektup olarak düşünüldüğünde o çiçek, mektubun sonuna vurulan hâtem (mühür) gibi olur; “bu çiçek kimin ise bu mekân da onundur” manasını ifade eder. Yine o çiçek, Allah’ın varlığını bildiren bir nişan gibidir.”(Sözler,29.pencere) Botanikte “yaprak diverjansı” olarak da adlandırılan bu oranlara göre, her bitkide yaprakların gövde ya da

dal etrafındaki dizilişleri belirli bir sayısal düzene göre belirlenmiştir. (http://www.baskent.edu.tr) Yaprak, her zaman üst tarafını gökyüzüne doğru döndürür. Bu sayede tüm yüzeyi ile havadaki çiği daha iyi bir şekilde alabilmektedir. Yapraklar, bitkiler üzerinde öyle bir şekilde dizilmişlerdir ki, bir yaprak diğerini mümkün olan en az oranda örtmektedir. Yaprakların bu sırası havanın ve Güneş'in yapraklara girebilmesi için gerekli açıklığı sağlar. Bu dizilim sayesinde birinci yapraktan dördüncü yaprağa düşen damla aynı şekilde altıncı yaprağa da düşebilmektedir. (www.docplayer.biz.tr). Kâinatın yaratıcısı yüce Allah, Ali imran süresi 190. Ayette şöyle buyurmaktadır; "Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde selim akıl sahipleri için gerçekten açık, ibretli deliller vardır." Fizikçi ve matematikçi büyük bilim insanı Galileo şöyle der; "Evren her an gözlemlerimize açıktır; ama onun dilini ve bu dilin yazıldığı harfleri öğrenmeden ve kavramadan anlaşılamaz. Evren matematik diliyle yazılmıştır. Harfleri, üçgenler, daireler ve diğer geometrik biçimlerdir. Bunlar olmadan tek sözcüğü bile anlaşılamaz; bunlarsız ancak karanlık bir labirentte dolanılır."

Rabbimiz bu olağanüstülüğü Mülk Suresi'nde şu şekilde bildirmektedir: "… Rahman (olan Allah)ın yaratmasında hiçbir 'çelişki ve uygunsuzluk' (tefavüt) göremezsin. İşte gözü(nü) çevirip-gezdir; herhangi bir çatlaklık (bozukluk ve çarpıklık) görüyor musun? Sonra gözünü iki kere daha çevirip-gezdir; o göz (uyumsuzluk bulmaktan) umudunu kesmiş bir halde bitkin olarak sana dönecektir." (Mülk Suresi, 3-4)

İnsanoğlu Kâinatı, doğayı, hayvanları, bitkileri ve insan vücudunu inceledikçe Allah'ın sonsuz sanatının örneklerini daha yakından fark eder ve bu yaratılış harikalıkları kişinin imanda derinleşmesine, Allah korkusunun ve Allah sevgisinin artmasına vesile olur.

İngiliz Fizikçi, gökbilimci ve matematikçi James Jeans'ın dediği gibi "Kâinatın mimarı usta bir matematikçi olsa gerek. " Evet, bu usta mimar en küçük hücremizden, atomlardan, galaksilere kadar belli tasarımlarla geometrik oranları kullanarak maddi âlemde şaheserini ortaya koymuş ve bunu yaparken de makro kozmostan, mikro kozmosa kadar aynı harfleri kullanmıştır. Bizden istediği bu harfleri ve dili daha iyi öğrenerek

Evrenin ve kendimizin bilgisine daha kolay ulaşmamızdır. Gözümüzün önünde tüm açıklığıyla duran bu muhteşem tasarım daha iyi anlaşılmak için çağlar boyunca bize göz kırptı. Kim bilir belki de insanlığın her yönden refah ve sulh içinde yaşamasının formülü, bu bilime daha çok önem vermek, anlamak ve sahip çıkmaktan geçiyordur. "Göklerin ve yerin mülkü O'nundur; çocuk edinmemiştir. O'na mülkünde ortak yoktur, herşeyi yaratmış, ona bir düzen vermiş, belli bir ölçüyle takdir etmiştir." (Furkan Suresi, 2)

1.1. SİMETRİ

Simetri, genel anlamda denge, orantılılık, parçaların birbirine benzeşmesi şeklinde ifade edilebilir ve bir yapının görsel düzenliliği ile ilgilidir. (Atasay ve Erdoğan, 2017) Matematiğin ve özellikle Geometrinin önemli bir konusu olan simetri de birçok sanat dalıyla ilişkilendirilmekte ve sanat eserlerinin içindeki simetrilerle ahengin ve düzenin sağlandığı vurgulanmaktadır (Koç, 1995; Bora, 2002). İçinde yaşamımızı sürdürdüğümüz dünyada ve dünyanın yer aldığı evrende çok büyük bir uyum vardır. Pencereden dışarıya sadece bir göz attığımızda bile bu uyumun pek çok deliliyle karşılaşırız; gökyüzündeki bulutlar, ağaçlar, çiçekler, hayvanlar ve bunlara benzer tüm örneklerde kusursuz bir düzen ve simetri söz konusudur.(www.allah-insanati.blogspot.com). Evrendeki uyumu sağlayan en dikkat çekici konulardan biri de kuşkusuz ki simetridir. Canlılar simetrik bir yapıya sahiptirler. Doğada gördüğümüz herhangi bir şey; örneğin bir tohum, bir meyve ya da herhangi bir yaprak incelenecek olursa yapılarındaki simetrinin varlığı hemen görülecektir. Yapraklı bir bitkiyi ele alalım. Yapraklar gövdenin etrafına bir spiral gibi dolanırlar. Bu da belirgin bir simetri oluşturur. Aynı şekilde bir tohumun çekirdeklerinin yerleştirilişinde de, yaprağın damarlarının dizilişinde de belirgin bir düzenlilik hâkimdir.(www.ateistlerecevap.org).

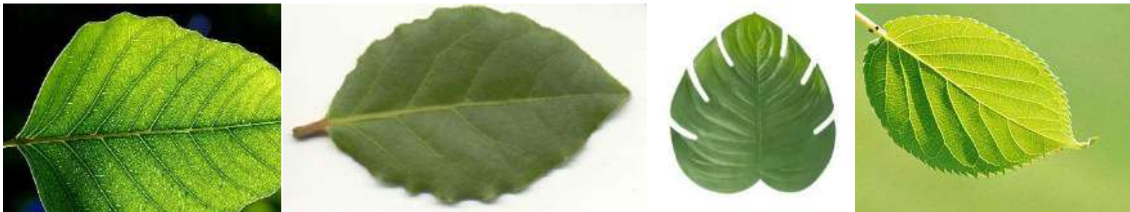
1.1.1. Ağaç ve Bitkilerin Dal ve Yapraklarındaki Simetri

Çevremizdeki bitkilere, ağaçlara baktığımızda dalların birçok yaprakla kaplı olduğunu görürüz. Uzaktan baktığımızda, dalların ve yaprakların gelişigüzel, dağınık bir şekilde dizilmiş olduklarını düşünebiliriz. Oysa her ağaçta, hangi dalın nereden çıkacağı ve yaprakların dal çevresinde dizilişleri, hatta çiçeklerin simetrik şekilleri dahi belirli sabit

kurallar ve mucizevi ölçülerle belirlenmiştir. Bitkiler ilk yaratıldıkları günden beri bu matematik kurallarına harfi harfine uyarlar. Yani hiçbir yaprak veya hiçbir çiçek tesadüfen ortaya çıkmaz. "Hem meyvedar bir ağacın bir çekirdekten İcadı gibi, bir tırnak kadar bir odun parçasından çok Mu'cizatlı bir usta, yüz okka muhtelif taamları, yüz arşın muhtelif kumaşları yapsa; bir adam o odun parçasını gösterip dese: "Bu işler, tabiî ve tesadüfî olarak bundan olmuş." O Ustanın Hârika san'atlarını, hünerlerini hiçe indirse, ne derece bir hamakattır." (Sözler, 14.sözün zeyli)

Şekil 1.1. Ağaç Dallarındaki Simetri

Şekil 1. 2. Yapraklardaki Simetri

1.1.2. Hayvanların Yaratılışında Simetri

Kelebeklerin her iki kanadında da aynı renk tonu ve aynı desen vardır. Bazı kelebeklerde özellikle kanatların gövdeye yakın kısımlarında pullardan oluşmuş büyükçe koyu renkli benekler vardır. Her iki kanatta simetrik olarak yer alan bu benekler kelebeklerin uçabilmesi için çok önemli bir fonksiyona sahiptir. Uçmak için gerekli olan vücut sıcaklığına ulaşabilmek için kelebekler bu beneklerden faydalanırlar. (http://sorularlaevrim.blogspot.com) Bir kanatta bulunan desen diğer kanatta da aynı

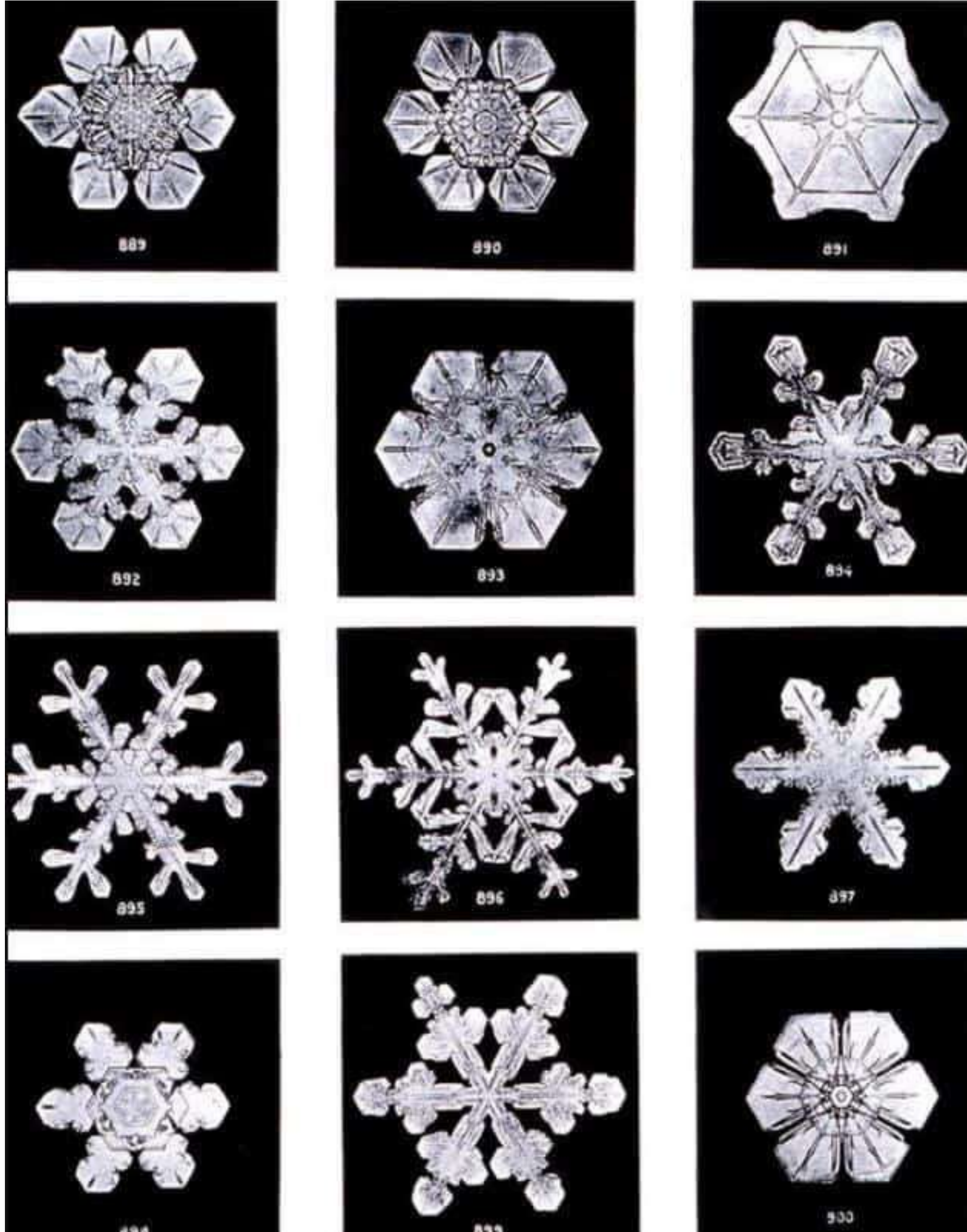
yerde olacak şekilde mevcuttur. Bu durumu Allah(c.c.), Kur'an'ı kerimde şöyle anlatmaktadır; "O, takdir ettiği gibi yaratan, canlıları örneği olmadan var eden, biçim ve özellik veren Allah'tır. En güzel isimler O'nundur. Göklerdekiler ve yerdekiler hep O'nu tesbih ederler. O üstündür, hikmet sahibidir." (Haşr Suresi, 24)

Şekil 1. 3. Kelebek Kanatlarındaki Simetri

1.1.3. Kar Tanelerindeki Simetri

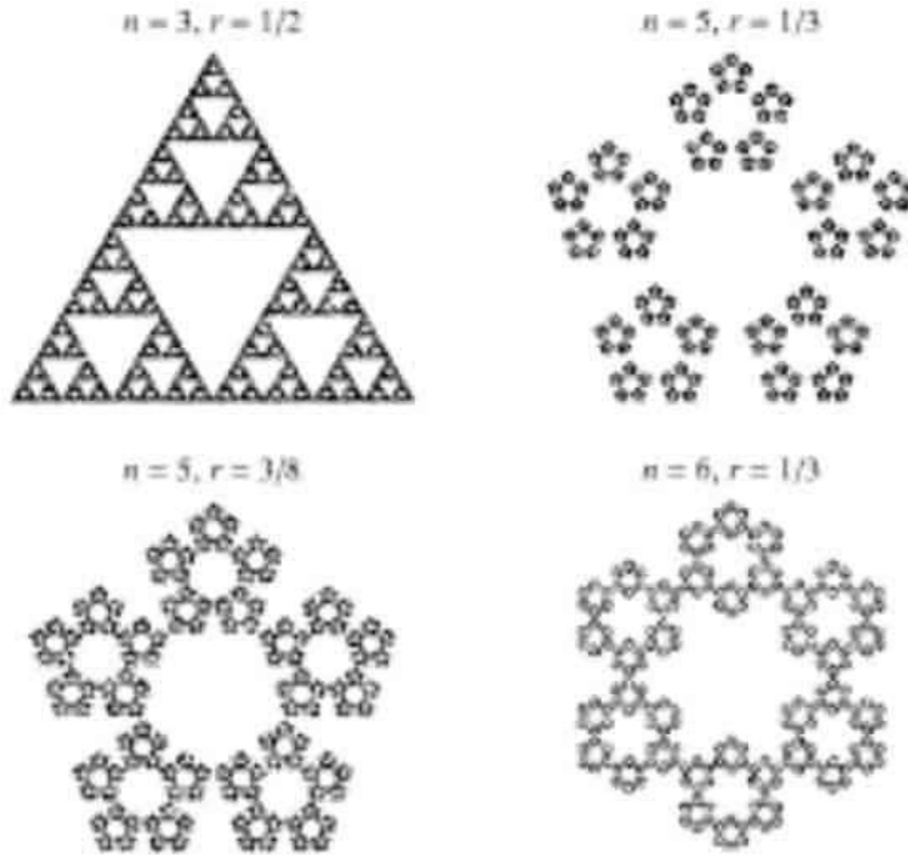
Kar taneleri hakkında mikroskobik ortamda çalışmalar yapan ilk bilim insanı Amerikalı Wilson Bentley elinde bulunan tüm kar taneleri örnekleminin incelenmesi neticesinde Şekil 1.4 teki gibi 800'e yakın farklı modelleri resmetti. Wilson Bentley ne kadar bir Amerikalı bir fotoğrafçı olarak anılsa da yazdığı 3 kitapta – ki bu kitapların hepsi kar tanelerinin eşsiz durumunu betimliyordu – kar tanelerinin simetrik bir yapıya sahip olduğundan bahsetmiştir. Birçok kar tanesini inceledi fakat hepsi birbirinden farklı bir şekle sahip olduğunu gördü. Wilson Bentley şu eşsiz tespi yapmıştır; "Mikroskobun altında kar tanelerinin mucizevi güzellikte olduğunu keşfettim. Bu güzelliğin başkaları tarafından görülmemesi ve gerekli önemin gösterilmemesi büyük bir kayıp. Her kristal bir tasarım harikası ve hiçbir dizayn bir daha tekrarlanmıyor…"

Şekil 1. 4. Kar Tanelerindeki Simetri

Kar tanelerinin oluşum biçimi kaos teorisinin ilgilendiği bir daldır. Matematiksel olarak her bir kar tanesi iç içe geçmiş n ve r olmak üzere tanımlanan altıgen şekillerinin bir fraktal düzeni ile oluşur. Buradaki n altıgen sayısı ve r ise genişliğidir. Amerikalı Fizik Profesörü Kenneth Libbrecht kar kristallerinin bu muhteşem yapısı üzerinde araştırma yapan bir başka bilim adamıdır. Kaliforniya Teknoloji Enstitüsü'nde çalışmalarını

yürüten Libbrecht kar tanelerinin gerçek fotoğraflarını çekerek, Allah'ın yaratma sanatındaki kusursuz güzelliği gözler önüne sermiştir. Kar tanelerinde bulunan fraktal geometri yapısı kar tanelerinin matematiksel yapısını bizlere gösteren en önemli delillerden biridir. Kar taneleri "Koch Düzenine" göre Kaos kuramını sürdürecek şekilde dizayn edilmiştir. İç içe geçmiş sonsuza dek uzayan bu kar taneleri bir fraktal oluşturur.

Şekil 1. 4. Kar Tanelerindeki Fraktal Örnekleri

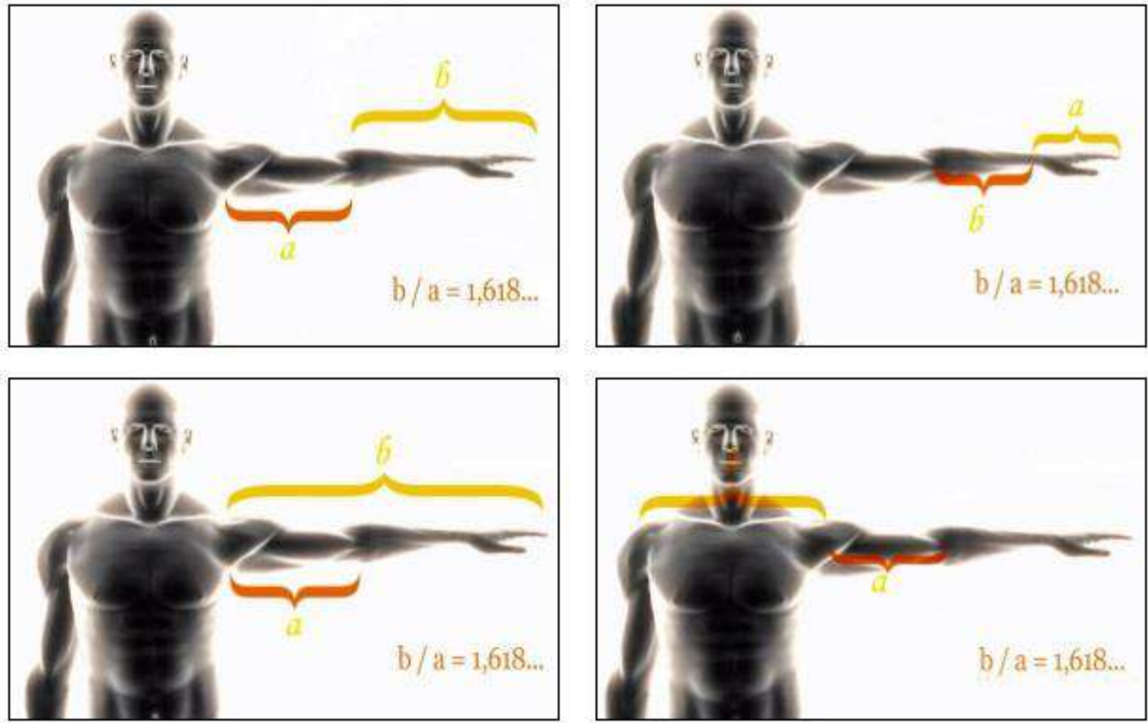
1.2.ALTIN ORAN

Altın oran, matematik ve sanatta, bir bütünün parçaları arasında gözlemlenen, uyum açısından en yetkin boyutları verdiği sanılan geometrik ve sayısal bir oran bağıntısıdır.(http://www.aoder.org). Oran, aynı türden iki şeyin nicelik açısından karşılaştırılmasıdır.(Özsoy ve Şençiçek, 2013). Altın oranın karşılık geldiği 1,618

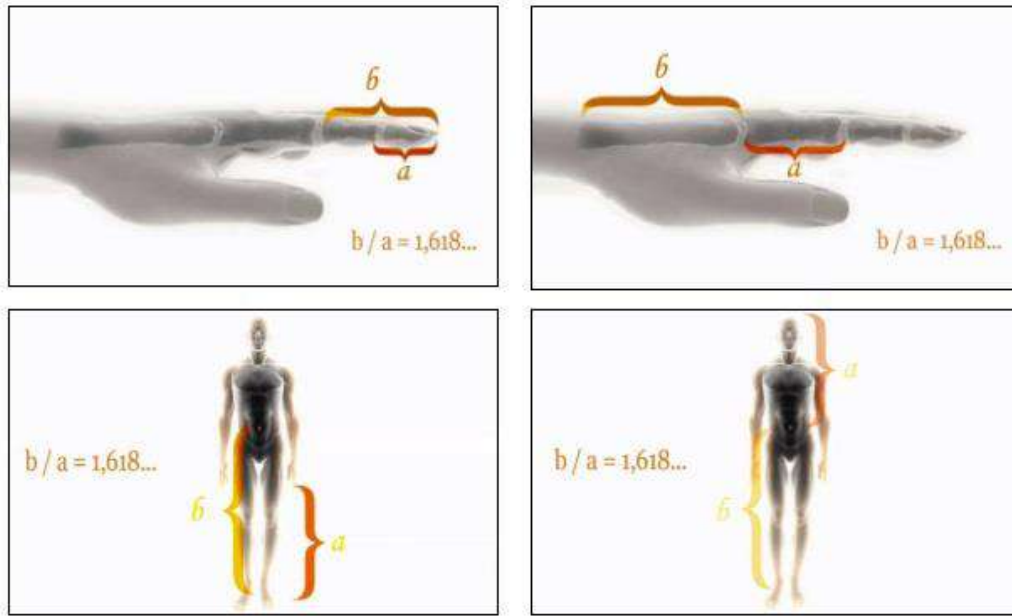
sayısının matematikteki en şaşırtıcı yanı, tersinin bir eksiğine; karesinin ise bir fazlasına eşit olmasıdır.

1.2.1. İnsan Vücudundaki Altın Oran

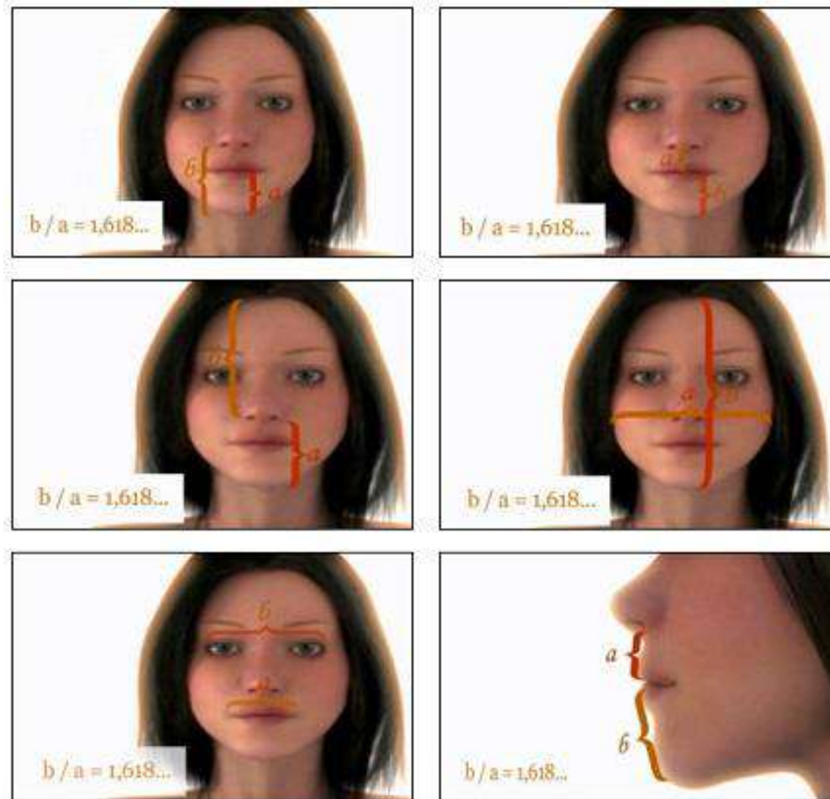
Elimize bir cetvel alıp ölçmeye kalkmayalım. Zira bu ölçümler bilim adamlarınca kabul edilen ideale en yakın vücut ölçüleri içindir. Ölçüler bu orana ne kadar yakın ise o kadar ideal kabul edilmiştir. (http://www.aoder.org.tr/). Bu durumu Allah(c.c.), Kur'an'ı kerimde şöyle anlatmaktadır; "Biz insanı ahsen-i takvimde (en güzel biçimde) yarattık."(Tin Suresi, 4). Ahsen-i takvim, Türkçe'mize *"en güzel şekilde yaratılmış olma"* şeklinde tercüme ediliyor ve bundan, çoğu kez, insanın sima ve beden güzelliği anlaşılıyor. Halbuki, insan denilince öncelikle insan ruhu anlaşılmalıdır. Beden o misafirin kaldığı bir hanedir. Misafirin şerefi haneye de aksetmiş, onun mükemmelliği sebebiyle hanede mükemmel olmuştur. O hâlde ahsen-i takvim**,** insan mahiyetinin diğer bütün mahiyetlerden üstünlüğünü ifade eder. (https://sorularlaislamiyet.com)

Şekil 1.5. İnsanın kol ve omuzundaki altın oran örnekleri

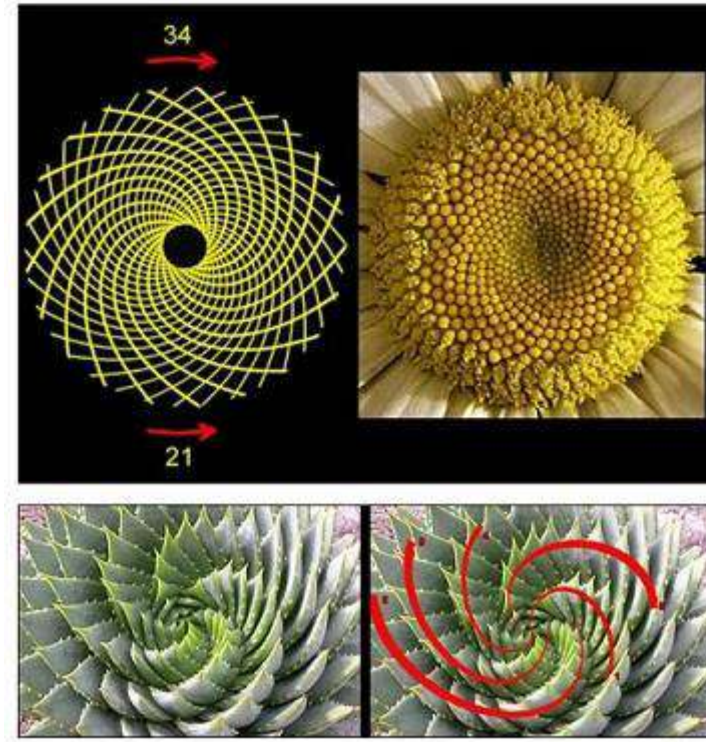
Şekil 1.6. Parmak ve elde altın oran. Dikey olarak altın oran

Şekil 1.7. İnsan yüzündeki altın oran

1.2.2. Bitki ve Hayvanlardaki Altın Oran

Ayçiçeği'nin merkezinden dışarıya doğru, sağdan sola doğru ve soldan sağa doğru tane sayılarının birbirine oranı altın oranı verir. Deniz kabuğunun yapısı incelendiğinde bir eğrilik tespit edilmiş ve bu eğriliğin tanjantının altın oran olduğu görülmüştür. Salyangozun Kabuğu bir düzleme aktarılırsa, bu düzlem bir dikdörtgen oluşturur. İşte bu dikdörtgenin boyunun enine oranı yine altın oranı verir.(www. docplayer.biz.tr).

Şekil 1.8. Aloe Polyphylla ve Ayçiçeği bitkilerindeki altın oran

Şekil 1.9. Salyangozun Kabuğundaki altın oran

KAYNAKLAR

Atasay, M., ve Erdoğan, A. (2017). Matematik ile Sanatın İlişkilendirilmesi: Mandala Desenlerinin Simetri Öğretiminde Kullanımı. Öğretim Teknolojileri & Öğretmen Eğitimi Dergisi, 6(2), 58-77.

Bergil, M. S. (2009). Doğada, bilimde ve sanatta altın oran. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Bora, U. (2002). Bilim ve sanatın kesiştiği nokta: Matematik ve müzik ilişkisi. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15(1), 53-68.

Koç, S. (1995). Marthart: Matematiksel sanat. *Bilim ve Teknik, 330*, 44-47.

Nursi, Said Sözler, 33. Söz, 29. Pencere ve 14. Sözün zeyli, RNK yayınları.

Özsoy N., ve Şençiçek S. (2013) Sanatta Matematik ve Geometri. 1. Uluslararası Iğdır Sempozyumu Sosyal Bilimler Bildiri Kitabı, 163-173

http://allah-insanati.blogspot.com/p/uyum-ve-simetri-sanati.html

http://sorularlaevrim.blogspot.com/2009/10/kelebek-kanatlarndaki-estetik.html

https://www.ateistlerecevap.org/2018/05/dogada-ki-simetri-ve-uyum-sanati.html

https://sorularlaislamiyet.com/insanin-ahsen-i-takvimde-yaratilmasi-ne-demektir

https://www.saadetgunesi.com/indir/tefekkur.pdf

http://www.biologydiscussion.com/leaf/leaf-types-terms-and-phyllotaxy-with-diagram/33972

http://www.baskent.edu.tr/~tkaracay/etudio/agora/zv/2008/fibonacci3.htm

https://www.ateistlerecevap.org/2018/05/dogada-ki-simetri-ve-uyum-sanati.html

https://docplayer.biz.tr/14856988-Fibonacci-dizisi-ve-altin-oran.html

SOME CONTRIBUTIONS OF MUSLIM (ISLAMIC) MATHEMATICIANS TO MATHEMATICS

MÜSLÜMAN MATEMATİKÇİLERİN MATEMATİĞE YAPTIKLARI BAZI KATKILAR

Doç. Dr. Erhan PİŞKİN
Dicle Üniversitesi, Z.G. Eğitim Fakültesi, Matematik Eğitimi Anabilim Dalı, Diyarbakır
E-mail: episkin@dicle.edu.tr

ABSTRACT
In this study, the history of mathematics in the Islamic world will be summarized. In order for this purpose, some verses in the Quran and hadiths that encourage Muslims to work will be expressed, at the first part. At the second part, the statements about Muslim mathematicians by Western mathematicians will be presented. Some of the examples illustrating the important contributions to mathematics by Muslims will be given at the third part. Moreover, some of the mistakes that are accepted as truth in the history of mathematics will be expressed. At the forth part, the reasons for the decline of mathematics in the Islamic world will be pointed out.
Keywords: History of Mathematics, History of Mathematics in the Islamic World.

ÖZET
Bu çalışmada İslam dünyasında matematik tarihi özetlenecektir. Bu amaçla; birimci kısımda; Müslümanları çalışmaya teşvik eden bazı Ayet ve Hadisler ifade edilecektir. İkinci kısımda; batılı matematikçilerin Müslüman matematikçiler hakkında söyledikleri bazı ifadelere yer verilecektir. Üçüncü kısımda; Müslümanların matematiğe yaptığı önemli katkılardan örnekler verilecektir. Özellikle matematik tarihi ile ilgili doğru bilinen bazı yanlışlar ifade edilecektir. Dördüncü kısımda; İslam dünyasında matematiğin gerileme sebepleri ifade edilecek.
Anahtar Kelimeler: Matematik Tarihi, İslam Dünyasında Matematik.

1. GİRİŞ

Müslüman bilim insanları Astronomi, Fizik, Kimya, Matematik, Tıp,… gibi bir çok alanda çok önemli çalışmalar yapmışlar. Çünkü Müslümanları düşünmeye, çalışmaya, üretmeye, yeni şeyler öğrenmeye teşvik eden birçok ayet ve hadis vardır. Bunlardan bazılarını ifade edelim. Hemen burada şunu belirtelim ki ayetler ilmi ezeli olduğundan burada ifade edeceğimizin dışında çok farklı anlamları da barındırmaktadırlar. Bazı ayet ve hadisler şöyledir:

- Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?[61]
- Ne de az düşünürsünüz![62]
- Aklınızı kullanmaz mısınız?[63]
- İlim ve hikmet müminin yitik malı gibidir. Onu nerede bulursa alır.[64]
- İlim talep etmek / öğrenmek her Müslümana farzdır.[65]
- Beşikten mezara kadar ilim öğreniniz.

Dikkat edilirse ayet ve hadisler düşünmeyi, akletmeyi, araştırmayı teşvik etmektedir. Bunlar gibi daha birçok ayet ve hadis vardır. İşte bu nedenlerle Müslüman bilim insanları bilimin pek çok alanına önemli katkılar yapmışlar. Bu katkıları pek çok batılı yazar da ifade etmektedir.

2. BATILILARIN GÖZÜNDEN İSLAM BİLİMİ

Bilim tarihine bakılırsa birçok medeniyetin katkıları açıkça görülecektir. Yani bilim insanlığın ortak ürünüdür. Benzer şey matematik tarihi için de geçerlidir. Matematiğe Mısır, Yunan, Mezopotamya, Hint, Çin, İslam, Avrupalı gibi pek çok medeniyet önemli katkılarda bulunmuştur. Fakat birçok bilim tarihçisi uzun yıllar boyunca Müslümanların katkılarını görmek istemediler:

> "Tarihçiler Arapların bilimini, Ortaçağ'da Batı Avrupa'nın tanıyıp bildiği kadarıyla sınırlı tuttular uzun zaman, ama artık bütün boyutlarıyla benimsiyorlar IX. ve XV. yüzyıllar arasında İslam uygarlığı, çok çeşitli kökenlere sahip alimlerin ortaya koyduğu yüksek düzeyde birtakım bilimsel bilgilerin doğmasına olanak verdi."[66]

> "Müslümanlık artık kültür hayatının zirvesine ulaşmıştı. Kurtuba'dan, Semerkand'a kadar uzanan bin camide çalışan ilim adamlarının sayısı, camilerdeki sütunların sayısından daha fazlaydı; belâgatle konuşmaları dünyayı titretiyordu. Devletin yolları daha fazla öğrenmek için ilim peşinde koşan coğrafyacı, ilâhiyatçı, tarihçilerle doluydu. Fethedilen toprakların

61 Kuran'ı Kerim, Zümer Suresi 9. Ayet.
62 Kuran'ı Kerim, Mümin Suresi 58. Ayet.
63 Kuran'ı Kerim, Bakara Suresi 44. Ayet.
64 Tirmizi, İlim 19; İbn Mâce, Zühd 17
65 İbn Mace, Mukaddime, 17
66 D. Jacquart, Bilimde Arapların Altın Çağı, Yapı Kredi Yayınları, 2015.

eski kültürleri Müslümanlar tarafından emilmiş, sindirilmişti. Müslümanlar öylesine büyük bir müsamaha sahibiydiler ki, şâirler, ilim adamları ve filozoflar arasında Arap kanından olanlar pek azdı. Diğerleri ilim ve edebiyat dili olan Arapça'yı kullanırdı."[67]

Birçok matematik tarihi kitabında İslam dünyası matematikçileri ve dolayısıyla bu matematikçilerin yaptıkları katkılar pek anlatılmaz. Öklit, Pisagor,… gibi birkaç ilk çağ matematikçisinden sonra 16. Yüzyılda Euler, Newton, Leibniz,.. anlatılır. Yani arada sanki hiçbir çalışma olmamış gibi atlanır. Evet ortaçağda batı dünyasında pek bir gelişme olmadığı ve kargaşa olduğu doğrudur. Fakat İslam dünyası altın çağ yaşamaktadır. Bu gerçeği birçok matematik tarihçisi artık itiraf etmek zorunda kalmıştır.

"Önceleri, Arapların matematik bilimine fazla bir şey katmadıklarına inanılmış olsa da, son araştırmalarla sonradan ortaya çıkan birçok yenilikçi düşüncenin temellerini Arapların ortaya koyduğunu göstermektedir."[68]

"Muhteşem olan Doğuluların büyüyen bir güçle dünyanın yarısına boyun eğdirmeleri fakat bundan çok daha muhteşem olan bir şey ise kendilerini sadece iki nesil içinde en düşük kültür seviyesinden inanılmaz bilimsel bir dünyaya taşımış olmalarıdır. Bu yüzyıllar boyunca Doğu dünyasında astronomi ve matematik alanındaki gelişmeler batıdakileri ciddi biçimde gölgede bırakmıştır."[69]

"Arapların övgüye değer çalışmalarına tanıklık ettik. Araplar, başlarındaki hükümdarlar bilime değer verdikleri ve daha da ilerlemek istedikleri için çok şanslıydılar. Halifelerin saraylarında, bilim adamlarına, kütüphaneler, rasathaneler temin edilmiştir. Arap yazarlar, gök bilim ve matematik hakkında sayısız eser üretmişlerdir. Arapların bilge oldukları, fakat bildikleri her şeyi aslında hep başka milletlerden öğrendikleri iddia edilmekteydi. Ancak Arapların yaptıkları sağlam ve başarılı çalışmaları düşünecek olursak, bu görüşün tekrardan ele alınması gerektiği görünmektedir. Araplar, geometrik çizim yaparak üçüncü dereceden denklemleri çözmüş, trigonometriyi mükemmelleştirerek kayda değer bir noktaya getirmiş ve matematik, fizik ve astronomi alanlarında küçük küçük birçok önemli buluş yapmışlardır. Yunanlıların ve Hintlilerin öğretilerini benimseyip, bildiklerini unutmamak için çok çaba

[67] W. Durant, İslam Medeniyeti, Tercüman Gazetesi 1001 Temel Eser 1972, s. 89.
[68] F. Cajori, Matematik Tarihi (Çev. Deniz İlalan), ODTÜ yayıncılık, 2014, s. 121.
[69] F. Cajori, Matematik Tarihi (Çev. Deniz İlalan), ODTÜ yayıncılık, 2014, s. 132.

göstermişlerdir. Batı dünyasında bilim aşkı başladığında, Araplar en kıymetli hazinelerini, yani sahip oldukları bilgiyi Avrupalılara miras bırakmışlardır. Böylece Sami ırkı, bilim dünyasında karanlık bir devir yaşayan Avrupa'da, Hint-Avrupa (Aryan) bilim dünyasının bekçisi olmuştur."[70]

"Bildiğim kadarıyla, Müslüman matematikçilerin küresel geometriye, cebire, sayılar teorisine, trigonometri ve astronomiye özgün katkıları olmuştur ve bu katkılar hiç de küçümsenecek ölçülerde değildir. Ayrıca, insanlığın ortak ürünü olan bilimin önemli bir halkası, eskiyle yeniyi bağlayan halkası İslam bilimidir. Bu halka olmadan, bilimin bugünkü düzeye gelmesi herhalde mümkün olmayacaktı."[71]

"Batı'ya matematik şu üç yoldan girmiştir:

a) İki yüz yıla yakın bir süre Ortadoğu'da kalan ve burada dört krallık kuran Haçlılar vasıtasıyla,

b) Arap medreselerinde okuyan Batılı öğrenciler vasıtasıyla, ve

c) Endülüs'ten."[72]

3. MÜSLÜMANLARIN MATEMATİĞE YAPTIĞI BAZI KATKILAR

a. Sayılar

İslamiyetten önce Romalılar roma rakamlarını, diğer milletler de kendi rakamlarını kullanıyorlardı. Araplar da uzun süre

٠ ١ ٢ ٣ ٤ ٥ ٦ ٧ ٨ ٩

rakamlarını kullandılar ve günümüzde de bu rakamları da halen kullanmaktadırlar. Fakat özellikle günümüzde kullandığımız ve harf devrimi ile batıdan aldığımız

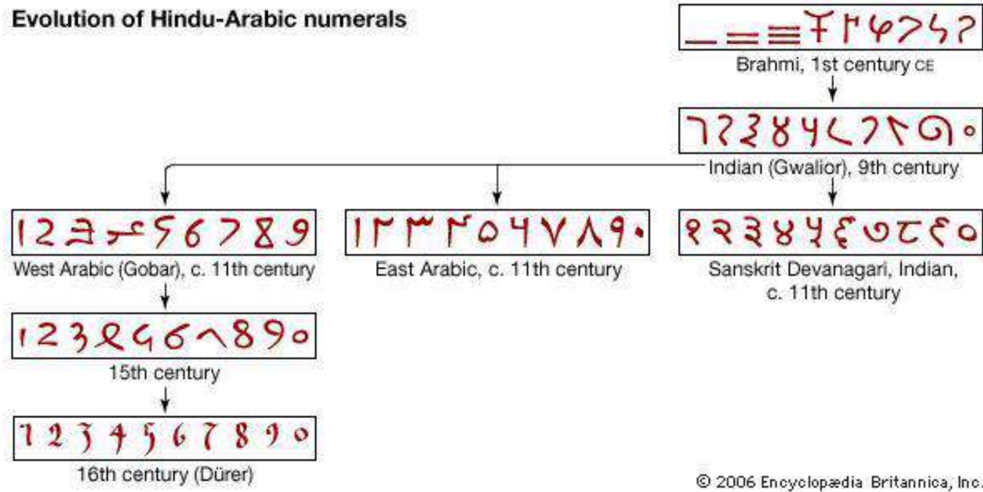
0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9

rakamları aslında Müslüman matematikçilerin icatlarıdır. Elbette Müslüman matematikçiler kendilerinden önceki milletlerden faydalanmış ve aldıkları bilimi geliştirmişlerdir. Bu nedenle bazı matematikçiler bu rakamları Hint-Arap rakamları

---

[70] F. Cajori, Matematik Tarihi (Çev. Deniz İlalan), ODTÜ yayıncılık, 2014, s. 135.
[71] A. Ülger, Matematiğin Kısa Bir Tarihi, Matematik Dünyası Dergisi, 2013 Güz, s. 56.
[72] A. Ülger, Matematiğin Kısa Bir Tarihi, Matematik Dünyası Dergisi, 2013 Kış, s. 52.

olarakta adlandırıyor. Bu rakamlar Endülüs matematikçiler ve çeviri eserler yoluyla batıya geçmiş, daha sonra harf devrimi ile tekrar tarafımızdan kullanılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla bize batıdan geldiği için batılıların bu rakamları bulduğu gibi yanlış bir algı vardır. Bu gerçeği batılılarda kabul etmektedir. Örneğin aşağıda Hint-Arap rakamlarının gelişimi ünlü Britannica eserinden alıntılanmıştır:

(Kaynak: https://www.britannica.com/science/decimal-number system/media/155116/85041)

Sonuç olarak; günümüzde kullandığımız rakamlar Müslüman matematikçilerin icatlarıdır.

b. Cebir Bilimi

Cebir kelimesi ilk defa Harezmi (780- 850) tarafından, zamanın bilim dili olan Arapça yazılan **El-Kitab'ül Muhtasar fi Hesab'il Cebr ve'l Mukabele** (Cebir ve denklem hesabı üzerine özet bir kitap) adlı eseri ile İslam dünyasında kullanılmıştır.[73]

Günümüzde önemli bir bilim dalı olan cebir, matematik bölümlerinde okutulan derse ve bir bilim dalına isim olmuştur. Bu kelime İngilizce algebra, Fransızca algèbre, Almanca algebra olarak kullanılmaktadır.

Batıya Harezmi ismi Al-Khwarizmi olarak geçmiş ve zamanla bu isimden "adım adım uygulanan kurallar dizisi" anlamına gelen "algoritma" (İngilizcesi "algorithm")

[73] L. Göker, Matematik Tarihi ve Türk-İslam Matematikçilerinin Yeri, Milli Eğitim Basımevi, 1997, s. 94.

kelimesi türemiştir. "Logaritma kelimesi de etimolojik olarak değerlendirildiğinde karşımıza Harezmi çıkar."[74]

Matematikte bilinmeyenler genel olarak ***x*** harfi ile gösterilir. Müslümanlar bilinmeyen yerine "şey" kelimesinin kısaltılışı olarak "ş" harfini vermişlerdi. Bu sözcük Endülüs'teki İspanyolca eserlere "xey" olarak geçtiğinden, zamanla *x* şeklini aldı ve bilinmeyeni göstermekte kullanılan *x* doğmuş oldu.

c. Cebirin geometriye Uygulanması

F. Wöpcke, L'Algebre d'Omar Alkhayyami[75] eserinde

> "Cebiri geometriye, geometriyi cebire tatbiki ilk uygulama şerefi Müslümanlara aittir."[76]

diye yazar. Bunu ilk defa Harezmi 830 yılında yazdığı El-Kitab'ül Muhtasar fi Hesab'il Cebr ve'l Mukabele kitabında ikinci dereceden denklemleri çözerken yapmıştır. Fakat maalesef birçok kitap, cebir ve geometriyi birleştiren kişi olarak Fransız matematikçi Descartes olduğu söyler.

d. π sayısının Yaklaşık Değerinin Hesabı

π sayısı; bir çemberin çevresinin çapına oranı olarak tanımlanması Yunan filozofu Archimedes (M.Ö. 287-212) tarafından yapılmış ve yaklaşık değeri verilmiştir. Daha sonra farklı milletlerden pek çok kişi π sayısının yaklaşık değerlerini hesaplamışlar.

14. yüzyılda Müslüman matematikçi Giyaseddin Cemşit (1380-1429), Er-Risâletü'l Muhi-tiyye fi İstihracı Muhiti'l Daire (Dairenin Çevresinin Bulunması Üzerine İnceleme) isimli eserinde

$$\pi = 3{,}1415926535898732$$

değerini bulmuştur. Yani π sayısının günümüzdeki değerine oldukça yakın bir değer. Batı dünyası bu kadar yakın bir değeri ancak 200 yıl sonra elde edebilmiştir.

---

[74] L. Göker, Matematik Tarihi ve Türk-İslam Matematikçilerinin Yeri, Milli Eğitim Basımevi, 1997, s. 140.
[75] F. Wöpcke, L'algèbre d'Omar Alkhayyami, B. Duprat, 1851.
[76] M. Bayrakdar, İslam'da Bilim ve Teknoloji Tarihi, Diyanet Vakfı Yayını, 2012, s. 51.

e. Toplam Formülleri

El-Kerhi (953-1023), *El-Fahri fi'l-cebr ve'l-mukabele* kitabında

$$1+2+3+\cdots+n=\frac{n.(n+1)}{2},$$

$$1^2+2^2+3^2+\cdots+n^2=\frac{n.(n+1).(2n+1)}{6},$$

$$1^3+2^3+3^3+\cdots+n^3=(1+2+3+\cdots+n)^2$$

formüllerini ilk defa elde etti[77]. Daha sonra El-Kaşani sayıların dördüncü kuvvetlerinin toplamını hesapladı. Ayrıca El-Kerhi

$$ax^{2n}+bx^n=c$$

formundaki Diyafont denkleminin pozitif çözümlerini bulmuştur.[78]

Kerhi, Fermat'tan çok daha önce; iki sayının küpleri toplamının hiçbir zaman bir tam küp olamayacağını söylemiştir.[79,80]

f. Trigonometri

Müslüman matematikçiler astronomiye özel bir önem vermişler. Güneş, ay ve gezegenlerin hareketlerini incelerken trigonometriyi geliştirmiş ve bu sayede trigonometri müstakil bir bilim dalı haline gelmiştir. Durant, İslam Medeniyeti adlı çalışmasında "Trigonometrinin bugün kullanılan şekliyle formülleştirenin" El-Battani (850-929) olduğunu ifade eder.[81] Durant kitabının bir başka yerinde ise

---

[77] M. Bayrakdar, İslam'da Bilim ve Teknoloji Tarihi, Diyanet Vakfı Yayını 2012, s. 33.
[78] G. D. Allen, Islamic Mathematics and Mathematicians, 2007, (http://www.math.tamu.edu/~dallen/masters/islamic/arab.pdf) s. 7.
[79] A. Baki, Matematik Tarihi ve Felsefesi, Pegem Akademi Yayıncılık 2014, s. 104.
[80] Ş. Döğen, İslam ve Matematik, Gençlik Yayınları 2000, s. 99.
[81] W. Durant, İslam Medeniyeti, Tercüman Gazetesi 1001 Temel Eser 1972, s. 99.

> "Bir nesil sonra Nasirüddin Tûsî, trigonometriyi ilk defa müstakil bir ilim olarak ele alan eserini yayınladı. Bilgin, trigonometriyi, astronomiye bağlı olarak inceliyordu. Bu eser iki asır boyunca rakipsiz kaldı."[82]

demektedir.

Eski Mısır, Mezopotamya ve Hintlilerin trigonometri ile ilgili bazı çalışmaları vardır. Fakat özellikle trigonometrinin gelişimi Müslüman matematikçiler Sabit bin Kurra, El-Battani, Ebu'l Vefa, İbn-i Yunus, Beyruni, Nasreddin Tusi ve Gıyaseddin Cemşit tarafından yapılmıştır.

Müslümanlardan önce sinüsün Hintliler tarafından bilindiği düşünülmektedir. Fakat sinüsü bilimsel bir disiplin içinde inceleyen, tanjant, sekant ve kosekant kavramlarını tanımlayan ilk kişi Ebu'l Vefa'dır.[83]

$$\sin(a+b) = sina.cosb + sinb.cosa,$$
$$\sin(a-b) = sina.cosb - sinb.cosa$$

toplam-fark formüllerini,

$$\sin(2a) = 2sina.cosa$$

yarım açı formülünü ve üçgende sinüs teoremi olarak bilinen

$$\frac{a}{sinA} = \frac{b}{sinB} = \frac{c}{sinC}$$

formülünü ilk defa Ebu'l Vefa elde etmiştir.

Günümüzde kosinüs formülü olarak bilinen

$$a^2 = b^2 + c^2 - 2bc.cosA$$

formülü Beyruni'ye aittir.

4. İSLAM DÜNYASINDA MATEMATİĞİN GERİLEME SEBEPLERİ

Müslümanların matematiğe katkılarından bir kısmını ifade etmeye çalıştık. Hiç şüphesiz 8. ve 15. yüzyıllar arasında Müslümanlar bilimde altın çağlarını yaşadılar. Daha sonra Müslümanlar duraklama ve gerileme dönemlerine girdiler. Hiç şüphesiz gerilemenin birçok nedeni vardır. Bunlardan bazılarını maddeler halinde sıralarsak:

---

[82] W. Durant, İslam Medeniyeti, Tercüman Gazetesi 1001 Temel Eser 1972, s. 245.
[83] L. Göker, Matematik Tarihi ve Türk-İslam Matematikçilerinin Yeri, Milli Eğitim Basımevi, 1997, s. 197.

- Liyakat ve ehliyetin bozulması,
- Rehavete kapılma,
- Kötü idareciler,
- Haçlı seferleri ve Moğolların yaptığı tahribatlar.

5. SONUÇ

İslam dünyasında yapılan matematik çalışmalarının ancak çok küçük bir kısmını verebildiğimiz bu makaleden de görüldüğü gibi özellikle 8. ve 15. yüzyıllar arasında Müslümanlar matematik bilimine çok fazla katkı yapmışlardır. Bu küçük çalışmadan da anlaşılabileceği üzere Müslümanların "bilime fazla katkı yapmadığı" düşüncesi insafsız ve cahilce bir düşüncedir.

MICRO PATTERNS IN SEED COAT
TOHUM KABUĞUNDAKİ MİKRO DESENLER

Prof. Dr. Fatih Satıl
Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Balıkesir
E-mail: fsatil@balikesir.edu.tr

ABSTRACT

On the outer surface of the seed, which provides the reproduction of the plants, there is a layer called "seed coat-testa". Seed coat; protects the embryo against mechanical damage and pathogen attacks. It is responsible for keeping the embryo in the dormancy until proper germination conditions. Although the basic structures are the same, the structure of this protective layer surrounding the seed, thickness and patterns are different in different seeds. The outer surfaces of the seeds have extremely varied and remarkable micro-level pattern. In this study, the characteristic patterns on the seed surface of different plants were examined on the table top electron microscope. The mechanisms of formation of these patterns were investigated from different sources. The formation mechanisms and design reasons of these patterns are discussed in the light of literature data. Many genes and mutations have been found to be effective in the development of seed coat by recent genetic studies on *Arabidopsis* seeds. However, the development process and control of the seed coat is not yet fully explained. In addition, some studies show that a signal from the endosperm initiates the development of the seed coat from the integument cells of the ovule. However, detailed information about the structure and mechanism of this signal that initiates this differentiation has not been established yet. Between infinite shapes and measurement options, the seeds are uniform in special shapes and sizes and these special characteristic ornamentations on the seed surface show that these structures did not occur by random. Genes and hormonal signals also is not self-evident that this ornate patterns in seed coat. Every person with wisdom and conscience can understand the fact of creation when he explores this perfect design in the seed coat.

Keywords: Creation, Development, Evulation, Seed, Testa

ÖZET

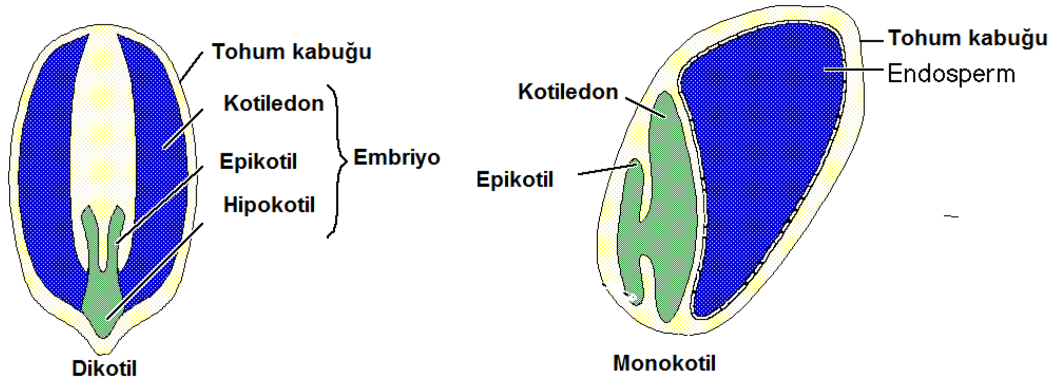
Bitkilerin çoğalmasını sağlayan tohumun dış yüzeyinde, "tohum kabuğu-testa" adı verilen bir tabaka bulunur. Tohum kabuğu; embriyoyu mekanik hasarlara ve patojen saldırılara karşı korumak ve uygun çimlenme koşullarına kadar embriyonun dormanside kalmasını sağlamakla görevlidir. Temel yapıları aynı olmasına rağmen her tohumu çevreleyen bu koruyucu tabakanın yapısı, kalınlığı ve üzerindeki süslemeleri farklılıklar gösterir. Tohumların dış yüzeyleri, son derece çeşitli ve dikkat çekici mikro seviyede süslemelere sahiptir. Bu çalışmada, farklı bitkilere ait tohum yüzeyindeki karakteristik desenler masa üstü elektron mikroskonunda incelenmiştir. Bu desenlerin oluşum mekanizmaları ve tasarım nedenleri literatür verileri ışığında tartışılmıştır. *Arabidopsis* tohumları üzerinde yapılmış son genetik çalışmalarda, tohum kabuğunun gelişiminde birçok gen ve mutasyonların etkili olduğu görülmüştür. Bununla birlikte tohum kabuğunun gelişim süreci ve kontrolü henüz tam olarak açıklanmış değildir. Ayrıca, bazı çalışmalar, endospermden gelen bir sinyalin, ovulün integüment hücrelerinden tohum

kabuğunun gelişimini başlattığını göstermektedir. Ancak tohumda sözkonusu farklılaşmayı başlatan bu sinyalin yapısı ve mekanizması hakkında ayrıntılı bilgiler henüz ortaya konamamıştır. Tohumların sonsuz şekiller ve ölçüler içinde, özel şekil ve ölçülerde muntazaman olması ve tohum yüzeyindeki bu özel karakteristik süslemeler, bu yapıların tesadüfi olarak oluşmadığını göstermektedir. Gen ve hormonal sinyallerin de kendi kendine bu süslü desenleri yapamayacağı açıktır. Akıl ve vicdan sahibi her insan tohum kabuğundaki bu kusursuz tasarımı inceledikçe yaratılış gerçeğine şahit olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Evrim, Gelişme, Testa, Tohum, Yaratılış

GİRİŞ

Tohum, genellikle tohum kabuğu adı verilen testa ile çevrilmiş bir embriyo ve endosperm adı verilen bir besi dokudan oluşur (Yentür, 2003, Satıl 2013). Bir tohumda dıştan içe doğru; testa (tohum kabuğu), besi-dokular (perisperma ya da endosperma) ve embriyo bulunur (Şekil 1).

Şekil 1: Tohum morfolojisi

Testa adı verilen tohum kabuğu, tohum içerisindeki bitki embriyosunu çevreleyen koruyucu bir dış örtüdür. Tohum kabuğunun birçok önemli işlevleri vardır: Embriyoyu mekanik hasarlara ve patojen saldırılara karşı korumak, uygun çimlenme koşullarına kadar embriyonun dormanside (dinlenme) kalmasını sağlamakla, ayrıca tohum embriyosunu UV hasarından korumak ve tohumun yayılmasında görevlidir (Windsor ve ark. 2000).

Tohum kabuğu, tohumlu bitkilerin yaşam döngüsünde önemli bir bileşenidir. Bu nedenle tohum yapısını ve gelişimini anlamak biyologlar için önemli bir hedef olmuştur.

Ayrıca, tohum kabuğu morfolojisi mükemmel bir taksonomik karakter olması nedeniyle, pek çok türün tohum yüzey yapısı ile ilgili de çok sayıda çalışma yapılmıştır (Vaughan ve Whitehouse 1971; Gunn 1981, Werker 1997, Kaya ve ark. 2009; Satıl ve ark. 2012; Heywood, 1971; Buth & Roshan, 1983; Brochmann, 1992; Koul *et al*., 2000).

Tohum yüzey morfolojisi ile ilgi çok sayıda çalışma olmasına rağmen tohum kabuğunun gelişim süreçleri ile ilgili henüz ayrıntılı bir çalışma yoktur. Tohumlar üzerinde moleküler genetik ve gelişim kontrolü konusundaki çalışmalar yenidir. Son zamanlarda, *Arabidopsis* tohumları üzerinde yapılan genetik çalışmalar, tohum kabuğu biyolojisinin birçok yönünün anlaşılmasını sağlamıştır (Windsor ve ark. 2000, Dean 2011). Bununla birlikte tohum kabuğunun gelişim süreci ve kontrolü henüz tam olarak açıklanmış değildir.

Temel yapıları aynı olmasına rağmen her tohumu çevreleyen bu koruyucu tabakanın yapısı, kalınlığı ve üzerindeki süslemeleri farklılıklar gösterir. Bu açıdan bakıldığında tüm tohumlar bir tasarım harikası olarak karşımıza çıkarlar. Tohumların dış yüzeyleri, son derece çeşitli ve dikkat çekici mikro seviyede süslemelere sahiptir. Bu çalışmada, gözlerden uzak toprak altında kalan bu tohumların yüzeylerindeki süslemelerin nasıl oluştuğu ve neden böyle bir süslemeye ihtiyaç duyulduğu sorularına cevap aranacaktır.

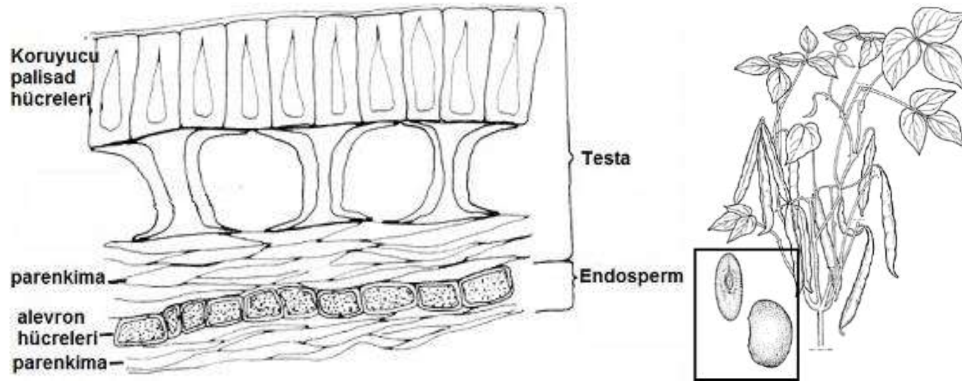
Testa (Tohum Kabuğu)

Döllenmeden sonra tohum taslağındaki integument denilen yapıların farklılaşmasıyla meydana gelen testa, tohumu dışarıdan gelecek etkilere karşı korumakla görevlidir. Tohum kabuğu yüzeyleri, genellikle karakteristik şekiller ve çeşitli hücresel desenlerden oluşur. Tohumların dış yüzeylerinde bulunan bu değişik yapı ve süslerin sistematik değeri vardır. Bu karakteristik yapıların çoğu, çevre koşullarına göre değişmediği için bitkileri ayırt etmede yararlı olabilir (Gunn 1981, Pandey ve Jha 1990, Francisco 2001, Rudal 2007, Bojňanský and Fargašová 2007).

Tohum kabuğunun histolojik yapısı bitki türlerine göre çok büyük farklılıklar gösterir. Açılmayan kuru meyvelerin tohumları hariç, testa oldukça karışık bir yapı

sergiler. Testa genellikle belirli şekilde birbirinden ayrılabilen, farklı tip hücrelerden oluşan tabakalardan yapılmıştır (Şekil 2). Dış veya dışa yakın kısımda, kalın çeperli, hücre arası boşlukları taşımayan, radyal yöneltide dizilmiş hücrelerden yapılmış bir tabaka bulunur. Kalınlaşmış çeperlerde kütin ve lignin birikmiştir. Bu tabakaya koruyucu tabaka denir. Nar gibi bazı bitkilerde bu tabaka sukulent parenkima hücrelerinden yapılmıştır.

Testanın diğer bir tabakası, en iç veya orta kısımda yer alan, başlangıçta besin maddeleri bakımından zengin olan ancak daha sonra içleri boşalmış, ezilmiş parenkima hücrelerinden ibaret olan bir tabakadır (Şekil 2). Bazı tohumlarda, testada bu tabakalardan başka taş hücreleri, parenkima hücreleri gibi farklı hücrelerden yapılmış, farklı kalınlıkta başka tabakalar da bulunabilir.

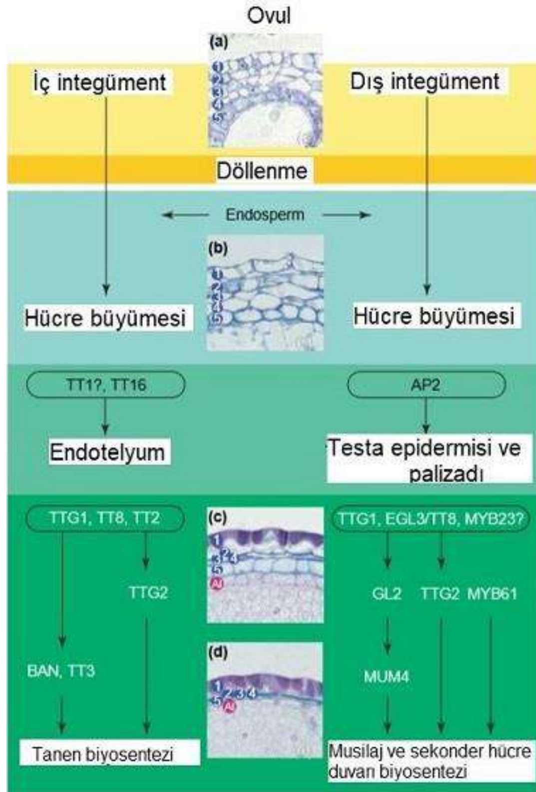

Şekil 2: Tohum anatomisi (Fabaceae-Baklagiller)

Tohum Kabuğundaki Süslemelerin Oluşum Mekanizması

Arabidopsis tohumları üzerinde yapılmış son genetik çalışmalarda, tohum kabuğunun gelişiminde birçok gen ve mutasyonların etkili olduğu görülmüştür. Buna ilave olarak, endospermin hem tohum kabuğunun büyümesi hem de farklılaşması üzerinde etkisi olduğuna dair yapılmış bazı çalışmalar da vardır. Bu çalışmalar, sinsitiyal endospermden gönderilen bir sinyalin, ovulün (tohum taslağı) integüment hücrelerinden tohum kabuğunun gelişimini başlattığını göstermektedir. Ancak tohum kabuğu farklılaşmasını başlatan bu sinyalin yapısı ve mekanizması halen tam olarak anlaşılabilmiş değildir.

Haughn ve Chaudhury (2005) tarafından yapılan çalışmalarda, tohum kabuğunun gelişim ve farklılaşma aşamaları ile gelişen tohum kabuğunun detayları verilmiştir (Şekil 3, 4).

Şekil 3. Tohum kabuğu farklılaşması ovülün döllenmesiyle başlayan bir seri düzenli basamak ile kontrol edilir.

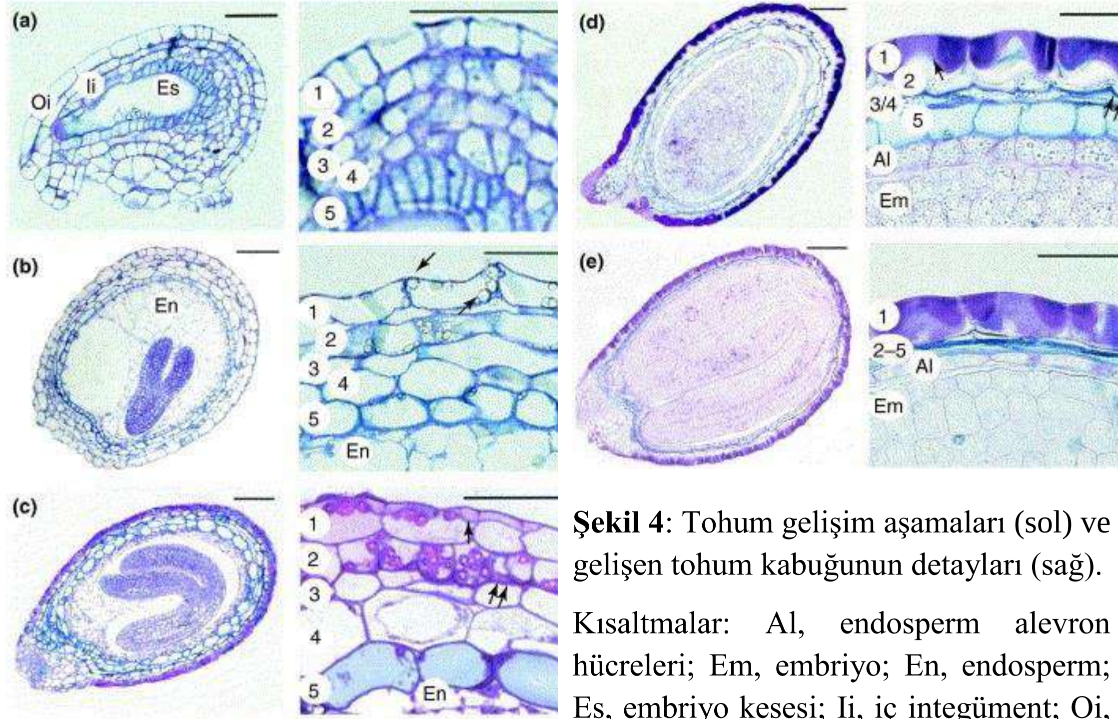
a) Gelişmekte olan endosperm tohum kabuğundaki integüment gelişimini etkiler,

b) ve tabakaya özgü düzenleyici basamaklar farklılaşmaya yol açar,

c-d) PA ve musilaj biyosentezi için gerekli enzimleri kodlayan genlerin transkripsiyonunda artış gerçekleşir.

1-5) Tohum kabuğunun hücre tabakaları.

Al: Alevron hücreleri (Haughn and Chaudhury 2005).

Şekil 4: Tohum gelişim aşamaları (sol) ve gelişen tohum kabuğunun detayları (sağ).

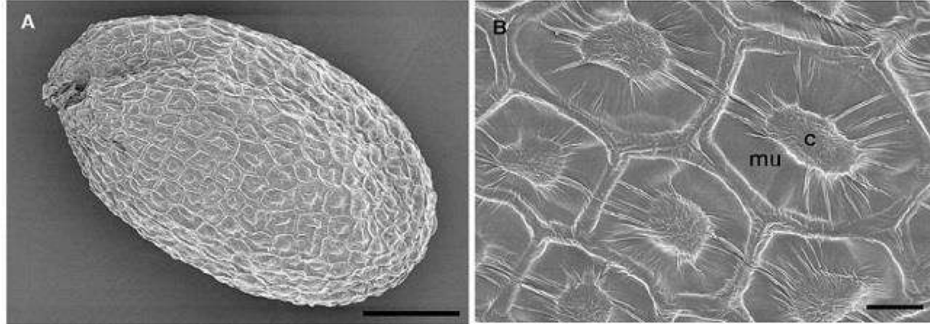
Kısaltmalar: Al, endosperm alevron hücreleri; Em, embriyo; En, endosperm; Es, embriyo kesesi; Ii, iç integüment; Oi, dış integüment.

Bar: 80 µm (b-d, sol); 40 µm (a, sol, a-d, sağ).

Tohum kabuğunun gelişim ve farklılaşma aşamaları:

1. Döllenme ve ovül gelişimi
2. Endosperm'den sinyalin gelmesi ile integümentlerde değişimin başlaması
3. Tohum kabuğu farklılaşması
    a. Endotel tabakadaki farklılaşma
    b. Epidermal gelişimi
    c. Programlanmış hücre ölümü

Tohum kabuğunun büyümesi ve farklılaşması, döllenme ile başlar, embriyo ve endospermin büyümesi ile uyumlu olarak devam eder. Tohum gelişimi sırasında, ilk tohum kabuğu dokusu olan integümentler, özel hücreler içeren katmanlara farklılaşır (Şekil 4, 5).

Şekil 5: *Arabidopsis thaliana* tohumu (A), tohum kabuğundaki süsler (B) (McFarlane ve ark. 2008).

Endotel tabakadaki farklılaşma: Endotel tabaksının (en içteki hücre tabakası), önce tanenleri, sonra birçok türün olgun tohumunda görülen kahverengi pigmentasyonu vermek üzere oksitlenen proantosiyanidinleri (PA) sentezleme görevi vardır (Radchuk and Borisjuk 2014). *Arabidopsis*'te endotel hücrelerinin farklılaşmasında görevlendirilmiş genler tanımlanmıştır. Bu genler iki genel sınıfa ayrılabilir. Bir gen sınıfı, flavonoid bileşiklerin biyosentezi ve bölümlenmesi için gerekli proteinleri kodlamakla görevlidir ki bunlar; *TT3, TT4, TT5, TT6, TT7, BAN, TT12, TT19, TDS4/TT18* ve *AUTOINHIBITED* H^+*-ATPase ISOFORM 10* (*AHA10*)'dır. İkinci TT gen sınıfı ise, transkripsiyon faktörlerini kodlamakla görevli TT1, TT2, TT8, TT16, TTG1, TTG2 genleridir. Tüm bu genlerin etkisi ile endotesyumdaki hücrelerde değişim ve farklılaşmalar gerçekleşir (Haughn and Chaudhury, 2005; Sylvain et al. 2018).

Epidermal gelişimi: *Arabidopsis*'te epidermis hücrelerinin farklılaşmasında görevlendirilmiş iki gurup gen vardır: [Mucilage Modified (MUM), TTG, MYB PROTEİN 61 (MYB61), APETALA2 (AP2), GLABRA2 (GL2), ENHANCER of GLABRA3 (EGL3) ve TT8]. Bunlar müsilaj biyosentezini ve farklılaşmasında görevlidirler. Ayrıca, tohum kabuğu epidermisinin normal farklılaşması için yedi ek gen daha görevlendirilmiştir ki bunlar transkripsiyon faktörlerini kodlar (*TTG1, TTG2, MYB61, AP2, GL2, EGL3 ve TT8*). Yukarıda bahsedilen genlerin etkisi ile tohum kabuğu epidermisinde değişim ve farklılaşmalar gerçekleşir.

Programlanmış hücre ölümü: Tohum kabuğu olgunlaştığında, tüm tabakalardaki hücreler ölür. Çeşitli katmanlar, farklı gelişim zamanlarında ve sırasıyla ölür, bu da hücre ölümünün farklılaşma sürecinin bir parçası olarak programlandığını göstermektedir (Haughn and Chaudhury 2005).

SONUÇ VE TARTIŞMA

Sonuç olarak, yapılan bilimsel çalışmalar; tohum yüzeylerindeki süslemelerin oluşumunun bazı genler tarafından kontrol edildiğini göstermektedir. Bununla birlikte, bazı çalışmalarda, genlerin de bu işi endospermden gelen sinyallerle başlattığına dair bir kısım bugular elde edilmiştir.

Bu durumu Yaratılış gerçeği açısından ele alacak olursak. Cansız moleküllerden yapılmış olan Gen denilen yapıların bu işi tek başına yapabilecek bir ilmi ve aklı yoktur ki başka türlerden farklı olarak o bitkiye özgü özel tohum yüzey süsleri tasarlasın. Zaten yapılan bilimsel çalışmalar da bu işi genlerin tek başına organize etmediğini, genleri bu işe teşvik eden yani onları uyaran bir sinyalin endospermden gönderildiğine dair bulgular tespit edilmiştir. Bu durumda endoperm hücreleri, bu farklılaşma işinden sorumlu olan genleri binlerce gen arasından nasıl tanımakta ve uyarmaktadır? Endosperm hücreleri bu farklılaşma emrini ne zaman ve nasıl vereceğini nerden bilmektedir? Endospermden gönderilen sinyalleri genler nasıl okuyabilmektedir?

Evrim görüşünü savunanlar, "**Genetik materyaldeki bu bilgiler, çok uzun süren evrim ve eleme süreçleri sonucunda edinilmiştir ve edinilmeye/kaybedilmeye devam edilmektedir.**" şeklinde bir açıklama yapmaktadırlar. Sonsuz seçenekler arasında diğer türlerden farklı olarak o türe özgü tasarımı seçmek, her şeyi gören bir göz ve her şeyi düşünen sonsuz bir ilim gerektirir. Bu durumda, her bitki tohumu için en uygun tohum yüzey karakterinin ne şekilde olacağına kim karar vermektedir?

Şüphesiz ki son derece karmaşık olan bu durumu; akıl ve şuurdan yoksun olan genlerin, hormonların ve tesadüflerin eseri olan sebepler ile açıklanması aklı tatmin etmemektedir. Bilim dünyasında materyalist bakış açısıyla olaylara yaklaşanlar, tohum

gelişiminin sadece "Genlerin kontrolü" ve "Hormonal yönlendirme" ile gerçekleştiğini açıklayarak bu mucizevi olayları adileştirip sıradanlaştırıyorlar. Güya bu mekanizmaların genler tarafından kontrol edildiğini söylemekle olayların mahiyeti anlaşıldı sanıyorlar. Böylece bunun gibi mucizevi olayların arkasında iş gören harika kudreti bilerek ya da bilmeyerek perdeliyorlar.

Tüm biyolojik olaylarda olduğu gibi her şeyin bir sebebi olması ya da her şeyin bir sebebe bağlanarak açıklanabilir olması felsefi bir kavramdır. Bu felsefi görüşe göre, kâinatta her şey sebeplerin tasarrufunda ve idaresinde olduğu kabul edilerek Allah'ın kâinat üzerindeki tedbir ve tasarrufu inkâr edilmeye çalışılmaktadır. Böylece, bilinç altında sebepler bir nevi ilahlaştırılmakta, neticeler sebeplerden bilinmektedir. Oysa sebepler neticeleri yaratmıyor, sadece onların ortaya çıkmasına aracılık yapıyorlar. Tabiri caiz ise, Allah kâinatta sebepler vasıtası ile iş görüyor.

Tohum Kabuğundaki Harika Tasarımın Nedeni

Görüldüğü gibi, bitkilerin devamlılığı adına varlıkları zorunlu olan tohumların korunmaları için çok detaylı tedbirler alınmıştır. Tohumlar adeta özel olarak ambalajlanmışlardır. Temel yapıları aynı olmasına rağmen her tohumu çevreleyen koruyucu tabakanın yapısı, kalınlığı ve üzerindeki süslemeleri farklılıklar gösterir. Bu açıdan bakıldığında tüm tohumlar bir tasarım harikası olarak karşımıza çıkarlar. Tohumların dış yüzeyleri, son derece çeşitli ve dikkat çekici her bitki gurubuna özel mikro seviyede süslemelere sahiptir (Şekil 6). Bu süslemelerin bir kısmı çokgen, bir kısmı ağ şeklinde, bir kısmı daha farklı geometrik şekillerde olabilmektedir. Öyle ki botanik ilmi ile uğraşan uzmanlar tohum yüzeylerindeki bu süslemelere bakarak farklı bitki türlerini birbirlerinden ayırt edebilmektedirler.

Şekil 6: Tohumların dış yüzeylerindeki mikro süslemeler

Bilimsel çalışmalar bu süslemelerin amacının, tohumları dış etkenlere (mekanik, sıcaklık vb.) karşı korumak ya da tohumun farklı etkenler (rüzgar, böcek vb.) tarafından uzaklara taşınmasına yardımcı olmak şeklinde açıklama getirmektedir (Windsor ve ark. 2000). Bu durumda insanın aklına şu sorular geliyor: Sadece tohumu dış etkenlerden koruma görevi olan tohum kabuklarının bu kadar özenle ve tasarım harikası süslemelerle süslenmesinin nedeni ne olabilir? Gözlerden uzak toprak altında karanlık bir ortamda kalan bu tohumlarda acaba neden böyle bir süslemeye ihtiyaç duyulmuştur?

Bu durumu evrimle izah etmeye çalışanlar "evrimsel olarak dizayn edilmiştir" ifadesi ile konuyu açıklığa kavuşturduklarına inanmaktadırlar. Oysa evrim tesadüflere dayalı bir süreci savunur; "dizayn" yani "tasarım" kavramı ise bir aklın varlığını gösterir.

Akıl ve vicdan sahibi her insan tohum yüzeyindeki bu kusursuz tasarımı ve tohum içerisindeki olağanüstü bilgiyi inceledikçe bunun kendi kendine tesadüfen oluşamayacağını ve sebeplerin yapamayacağını anlayacak ve yaratılış gerçeğine şahit olacaktır. **Tohumlardaki tüm bu harika süslemelere ibretle bakan her akıl sahibi tohumları bu şekilde süsleyen kasıtlı bir iradenin olduğunu görür.** Bu gerçek yüce kitabımız Kur'an'ı Kerimde şöyle bildirilmektedir: **"Şüphesiz ki taneleri ve çekirdekleri yaran Allah'tır. O, ölüden diriyi çıkarır, diriden de ölüyü çıkaran O'dur…" (En'am Suresi, 95).**

"Allah her şeyi yaratmış, ona ölçü, biçim ve düzen vermiştir." (Furkan, 2)

"Biz, herşeyi belli bir ölçüye göre yarattık" (Kamer, 49)

Tohum yüzeylerindeki bu çok ince ve çok hârika sanatlar belli ki yalnız şuur sahipleri için yaratılmamıştır, başka maksatlar da vardır. Çünkü şuur sahiplerinin bu sanatları mütalaası sınırlıdır ve tüm sanat harikalarına nüfuz etmesi de mümkün değildir. Bununla birlikte, güzellikleri yaratıp da onları seyredecek gözler yaratmamak, her şeyi hikmetle yaratıp da onları düşünecek akıllar yaratmamak, hakikate de hikmete de uygun değildir. Demek ki; şu kâinatın yaratıcısının, şu tohumları acayip şekillerde ve ziynetlerle

süslendirmek suretinde yapması ve şuur sahibi mahlûkatını seyir ve tenezzüh ve ibret ve tefekkür için ona idhal etmesi ve hikmetinin gereğidir.

Son söz olarak, tohumlardaki bu ölçülü ve süslü dizilişi, **nihayetsiz bir hikmet, hadsiz bir kudret ve muhit bir ilim sahibinden başkası yapamaz.** Tohumları genetik kodlarla bu şekilde süsleyen Zat, sanattan anlayan kullarına kendini eserleriyle böyle tanıtmaktadır.

KAYNAKLAR

Bojňanský V. and Fargašová A. 2007. Atlas of Seeds and Fruits of Central and East-European Flora. - Springer, Dordrecht, The Netherlands.

Brochmann C. 1992. Pollen and seed anatomy of Nordic *Draba* (*Brassicaceae* phytogenetic and ecological implications. *Nordic J. of Botany*, 12(6): 657-673.

Buth G.M. and Roshan A. 1983. Seed coat anatomy of some cultivated *Brassica*. *Phytomorphology*, 31: 69-78.

Dean G. 2011 Analysis of gene expression patterns during seed coat development in *Arabidopsis*. Mol Plant. 4(6):1074-1091.

Francisco H. 2001.The seed coat as a modulator of seed-environment relationships in Fabaceae. Brazilian Journal of Botany, 24: 365-375.

Gunn C.R. 1981. Seed topography in the Fabaceae. Seed Science and Technology 9:737-757.

Haughn G and Chaudhury A. 2005. Genetic analysis of seed coat development in *Arabidopsis* TRENDS in Plant Science Vol.10 No.10, 472-477.

Heywood V.H. 1971. The characteristics of the scanning electron microscopes and their importance in biological studies. In: *Scanning electron microscopy: Systematic and Evolutionary applications*, (Ed.): V.H. Heywood. 4: London.

Pandey AK, Jha SS. 1990. Development and Structure of Seeds in *Phaseoleae (Papilionoideae-Fabaceae). Flora, 184:*, 369-379

Kaya A, **Satıl F,** Gogel F. 2009. Nutlet surface micromorphology of Turkish *Satureja* (Lamiaceae). *Biologia* 64 (5): 902-907.

Koul K.K., Nagpal R. and Raina S.N. 2000. Seed coat microsculpturing in *Brassica* and Allied genera (Subtribes *Brassicinae, Raphaninae, Morcandinae*). *Annals of Botany*, 86: 385-397.

McFarlane H.E., Young R.E., Wasteneys G.O., Samuels. A. L. 2008. Cortial microtubules mark the mucilage secretion domain of the plasma membrane in Arabidopsis seed coat cells. Planta 227:1363–1375

Radchuk V. and Borisjuk L. 2014. Physical, metabolic and developmental functions of the seed coat. *Frontiers in plant science*, 5: 510.

Rudall P. (2007). Seed and fruit. In Anatomy of Flowering Plants: An Introduction to Structure and Development (pp. 99-110). Cambridge: Cambridge University Press.

Satıl F. 2013. Bitki Anatomisi ve Morfolojisi, Eğitim Basım-Yayın, Balıkesir.

Satıl F. Kaya A. Akçiçek E. Dirmenci T. 2012. Nutlet micromorphology of *Stachys* L. (sect. *Eriostomum*, Lamiaceae) and its systematic implications in Turkey. *Nordic Journal of Botany*, 30: 352–364.

Loubéry S. De Giorgi J, Utz-Pugin A, Demonsais L, Lopez-Molina L. 2018. A Maternally Deposited Endosperm Cuticle Contributes to the Physiological Defects of transparent testa Seeds. Plant Physiology, 177 (3): 1218-1233.

Vaughan J.G. and Whitehouse J.M. 1971. Seed structure and the taxonomy of the Cruciferae. Botanical Journal of the Linnean Society 64:4, 383-409.

Werker, E. 1997. Encyclopaedia of Plant Anatomy: Seed Anatomy. The Hebrew University of Jerusalem, Jerusalem.

Windsor J.B, Symonds V.V., Mendenhall J, Lloyd A.M. 2000. *Arabidopsis* seed coat development: morphological differentiation of the outer integument. The plant journal, 22:6, 483-493.

Yentür S. 2003. Bitki Anatomisi. İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları, No: 227, İstanbul.

EVALUATION OF SPACE PHOTOGRAPHY AND SOUNDINGS IN TERMS OF THE TRUTH OF CREATION

UZAY FOTOĞRAFÇILIĞI VE SONDAJLARI' NIN YARATILIŞ HAKİKATİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hasan Emre Ulutop
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, YL Öğrencisi
e-posta: **eulutop@gmail.com**

ABSTRACT

The scientific developments that changed the way we view the universe have left their mark on the last two or three centuries and have changed their cosmological, cosmogonic and eschatological readings about the universe. The method of interpretation of cosmogony, which can be described as the universe initial science, has been changed with the theory of the big bang and the discovery of subatomic particles. On the other hand, the observation of the observable universe has been differentiated by the discovery of the observable universe employing satellites and spacecraft.

Since named "Voyager 1" and "Voyager 2 have been launched, they have accomplished many tasks such as visiting Saturn, Uranus, Jupiter and Neptune, and are an external solar system and a space probe beyond. These vehicles, which have been traveling in the depths of space since 1977, have been eighteen billion kilometers away from the Earth, but have not yet reached the Oort cloud, the so-called boundary of the sun's field of influence. Considering that the speed of nuclear power vehicles per hour is approximately sixty thousand km, it is expected that it will take approximately thirty thousand years for the sun to go out of the effect area. In addition to these space probes, there are space telescopes such as Kepler, Hubble and James Webb, which take high-resolution photographs of the universe by orbiting the earth or the sun. Observing the existence of hundreds of billions of systems in our Milky Way Galaxy and hundreds of billions of galaxies in the universe gives us an idea to imagine the boundaries of the universe in which we live. This dazzling size of the universe tells us that the Qur'an says, "O Humans! Come on, if you can get out of the boundaries of the heavens and the diameters of the earth". In the continuation of the verse, it is requested to make a proof from the work by emphasizing that this is possible only with the permission of the Creator. What we will explore in this article is to explain how space photography and soundings signify creation. Firstly, information about space probes and space telescopes will be given. Then, it will be explained how these scientific developments support the verses that draw attention to creation.

Keywords: Telescope, Space Probe, Space Photography

ÖZET

Kâinata bakışımızı değiştiren bilimsel gelişmeler son iki üç asırlık döneme damgasını vurarak evren hakkındaki kozmolojik, kozmogonik ve eskatolojik okumalar çehrelerini değiştirmişlerdir. Bir yandan büyük patlama teorisi ve atom altı parçacıkların keşfi ile

evren başlangıç bilimi olarak nitelenebilen kozmogoninin yorum yöntemi değişmiş, öte yandan gönderilen uydular ve uzay araçları vasıtasıyla gözlemlenebilir evrenin keşfedilmesiyle de kozmolojiye bakış farklılaşmıştır. “Voyager 1” ve “Voyager 2” adlı araçlar fırlatıldıklarından günümüze değin Satürn, Uranüs, Jüpiter ve Neptünü ziyaret gibi birçok görevi tamamlamış olup bu iki araç aslında bir dış güneş sistemi ve ötesi uzay sondasıdırlar. 1977’den beri uzayın derinliklerinde yol alan bu araçlar dünyadan on sekiz milyar kilometre uzakta bulunmalarına rağmen henüz güneşin tesir alanının sınırı olarak tabir edilen Oort bulutuna ulaşabilmiş değillerdir. Nükleer enerji ile çalışan araçların saatteki hızları yaklaşık altmış bin km olduğu göz önüne alındığında güneşin tesir alanının dışına çıkmaları yaklaşık otuz bin yıl sürmesi beklenmektedir. Bu uzay sondalarının yanında dünyanın veya güneşin yörüngesine oturtularak evrenin yüksek çözünürlüklü fotoğraflarını çeken Kepler, Hubble ve henüz gönderilmeyen James Webb gibi bir de uzay teleskopları vardır. Samanyolu galaksisinde güneş sistemimiz benzeri yüz milyarlarca sistem ve evrende de yüz milyarlarca galaksinin var olduğunun gözlemlenmesi, yaşadığımız evrenin sınırlarının hayal edilmesi için bir fikir veriyor. Kâinatın bu baş döndürücü büyüklüğü bize Kur’anın “Ey İnsanlar! Haydi, göklerin ve yerin çaplarından hudutlarından çıkın çıkabiliyorsanız” ayetini hatırlatmaktadır. Ayetin devamında ancak Yaratıcı’nın izni ile bunun mümkün olduğu vurgulanarak eserden müessire bir istidlal yapılması istenmektedir. Bizim bu bildiride araştıracağımız şey, uzay fotoğrafçılığı ve sondajlarının yaratılışa nasıl delalet ettiklerini açıklamaktır. Öncelikle uzay sondaları ve uzay teleskopları hakkında bilgi verilecek, ardından bu bilimsel gelişmelerin, yaratılışa dikkat çeken ayetleri nasıl desteklediği izah edilecektir.
Anahtar Kelimeler: Teleskop, Uzay Sondası, Uzay Fotoğrafçılığı

GİRİŞ

Evren başlangıç bilimi (kozmogoni) olarak da nitelenebilen çalışmalar ve ilgili hipotezlerin gündeme gelişi XIX. yüzyıl sonu ile XX. yüzyıla damgasını vurmuştur. Aynı tarihlerde bilim ile dinin yorum alanlarının belirlenmesi ve aralarında çelişkinin imkânı üzerine de tartışmalar alevlenmiştir. Batıdaki protest hareketi doğuran kilise baskısı bilimin gelişmesinin önünde daha fazla duramayarak yıkılmış ve Descartes, Galileo ve Newton gibi düşünürler tarafından şekillendirilen alem tasavvuru, determinist bir alan olarak tasarlanarak Tanrı’ya ancak açıklanamayan boşlukların izahında yer verir bir hal almıştı. Din ile bilimin alanlarını bu şekilde tayin edip ayrım yapan fikri hareketin yanında din ile bilimin her ne kadar konuları aynı olsa da kullandıkları dil itibariyle farklılık arz ettiklerini savunan bir başka grup vardı. Bu incelikli dilsel tahlilin arkasında ise bilime referans olarak ‘önermeler’ ve dine referans olarak ‘kurallar’ arasında yapılması zorunlu olduğu söylenen ayrım yatmaktadır. Esas itibariyle din ve bilim tikel birer kavram olarak ele alınırsa ikisinin ilgilendiği konular arasındaki ilişki mantıkî bir çıkarımla ancak dört ihtimali netice verir;

1- Her ikisinin tüm konuları aynıdır (A) ki bu neticenin batıl olduğu herkesçe malum.
2- Din ile bilimin hiçbir ortak konuları yoktur (E) ki haklarında bunca yazılıp çizilenler bu görüşünde isabetsiz olduğunu açığa çıkarır.
3- Ya birinin konuları ötekinin muhteviyatını kuşatır ya da öteki berikinin konularını içerir. (I)
4- İkisinin konularından bir kısmı ortaktır. (O)

Bu ihtimallerden ilk ikisinin imkânı muhal olduğundan son iki önerme bağlamında din-bilim ilişkisini incelemek makul ve itirazlardan korunmuş gözükmektedir (Işık, 2007). Din ve bilimin en azından bazı ortak konuları olduğunu gösterdikten sonra dinin bu konuları ele alışındaki istidlâlî üslubu ile bilimin bu konulardan bahsedişindeki kullandığı dile de işaret etmek gerekmektedir.

Bilim, bilgi teorisi itibariyle yanlışlanabilir bilgiyi temsil etmekte ve buna bağlı olarak da zamanla bazı teorilerinde ve hipotezlerinde değişkenlik göstermektedir. Din ise vahyi bilgiye dayanması itibariyle hakikati temsil etmekte ve koyduğu kurallar tartışmaya açık olmamaktadır. Her ne kadar zamanla yorumlamada bir takım farklılıklar olsa da bu teviller dinin özüne değil uygulamaya yönelik bir takım farklılıklar olup bu konu kelamcıların tabiriyle zamanın ilerlemesiyle mesailin değişmemesi vesailin değişmesinden ibarettir. Yani insanlığın ilerlemesiyle bilimin ve fikriyatın gelişmesiyle meydana gelen gelişmeler dinin emirlerinin anlaşılmasına kuvvet vermekte, Kur'an' ın her asra bakan tazeliğinin anlaşılmasına zemin oluşturmaktadır.

Batıda ki bu gelişmeler karşısında Müslüman coğrafyada da Ernest Renan' a cevap üretilmeye çalışılmış ve bu kaygı bilimsel tefsiri doğurmuştur. Tüm bu mülahazaların arkasında din ile bilimin epistemik süreçlerinin ve yapılarının farklı olduğu ön kabulü yatmaktadır.

Bilimsel tefsir ile amaçlanan şey "Kur'an' ın bilime engel olmadığı, tam tersine destek olduğu" hakikatidir. Çağdaş yönelişler açısından çok popüler olan bu tefsir yönelişinin en büyük handikaplarından birisi henüz ispatlanmamış teorilerde dâhil olmak üzere tüm bilimsel verilere Kur'an' dan dayanak bulma arzusu olmuştur. Bilimsel verinin yanlışlığının ortaya çıkması ile tefsirine konu olduğu ayet hakkında zihinlerde şüphe uyanması, büyük oranda istidlalin doğru usullerle yapılmamasından kaynaklanmaktadır. Masadak olabilecek ifadelerin mana yerine ikame edilmesi ve bir nevi tevil kapsamında değerlendirilebilecek yorumların tefsir zannedilmesi, maalesef sathî nazarları tereddütlere sevk etmiştir.

Avrupa'da ki kozmoloji devriminin kökleri Kopernik (ö. 1543)' e kadar uzansa da bu durumun Osmanlı coğrafyasına nakli XIX. yüzyılda olmuştur. Yeni ilm-i kelam

dönemi olarak adlandırılan bu dönemde Osmanlı uleması, kevnî ayetleri ortaya çıkan yeni gelişmeler ışığında yorumlayarak Kur'an' ın bahsi geçen bilimsel araştırmalar ve deneylerden elde edilen neticeler muvacehesindeki yorumsal konumunu belirlemeye çalışmışlardır. Abdüllatif Harputî (1842-1916), İsmail Hakkı İzmirli (1869-1946), Arapkirli Hüseyin Avni (1864-1954), Ömer Nasuh Bilmen (1882-1971), Bediüzzaman Said Nursi (1878-1960) gibi son dönem Osmanlı uleması bu dönemin önde gelen temsilcilerindendir (Bulğen, 2015).

Öte yandan Kur'an-ı Kerim tüm insanlara ve cinleri muhatap alması itibariyle evrensel bir kitap olup kendi ifadesi ile yaş kuru ne varsa hepsini bünyesinde barındırmaktadır. Bu zengin muhteviyatı kimi zaman zahiren kimi zaman batınen, bazı ayetlerde işareten bazılarında remzen ve delaleten uhdesine almış olup indiği günden günümüze kadar tefsir edilmekle anlam katmanları tükenmemiş olması, O'nun i'cazının bir delilidir.

Kur'an' ın i'cazının hangi noktalarda düğümlendiği konusu ihtilaflı olsa da ana unsurlar olarak nazmı, gaybî haberleri, câmiiyyeti, her bir asra hitap etmesiyle oluşan tazelik ve ihatası, verdiği haberlerdeki doğruluğu, tesis ettiği İslamiyet, i'caz-ı zevkîsi sayılabilir. Diğer tüm i'caz vecihleri bu külli unsurlardan neşet edip parlar. İşte bahsi geçen camiiyyet ki, lafız itibariyle Arapçanın en sahih ve münasip olanını seçmiş, mana itibariyle tüm evliyaların, fakihlerin, kelam âlimlerinin mezheplerini ihata etmiş, ahkâm itibariyle dünya ve ahiret saadetinin düsturlarını, sosyal hayatın kurallarını zikretmiş, ilim itibariyle hem pozitif ilimleri hem manevî ilimleri baştan aşağı kaplamış, makasıd itibariyle mükemmel bir dengeyi, müthiş bir düzenliliği, yaratılış prensiplerine uygunluğu gözetmiştir.

İşte Kur'an belağatın en yüksek derecesinde bulunmasından ötürü, hemde maksadı itibariyle tevhid, nübüvvet, haşir ve adaleti gözetmesinden kaynaklı olarak kâinattan bahsi istitradî olmuştur. Yani kâinattan yaratıcısına delil olması cihetiyle bahsetmiştir. Bu tümevarımsal/ indüktif/ istikrâî bakış açısını kainatan bahsin geçtiği her yerde görmek mümkündür. Öte yandan yöntem itibariyle Kur'an tümdengelimsel/ dedüktif/ nazarî yöntemi de ihmal etmemiş, müessirden esere çıkarımı da bünyesine almıştır. Bir de bu iki yöntemin birleştirilmesinden oluşan temsil/ alegori vardır ki her ne kadar mantık literatüründe zan ifade eder denilse de on sekizinci yüzyıl mantıkçılarının gayru mütearaf kıyaslar başlığı altında işledikleri meseleler ışığında bakıldığında temsilin belli şartlarda burhandan daha kesin bilgi ifade edebileceği söylenebilir. Kur'an bu yöntemi de en yüksek edebî seviyede kullanmıştır.

Kur'an- ı Kerim edebiyatın zirvede olduğu bir dönemde ilk muhataplarını kendisi gibi bir kitabın getirilmesi hususunda meydan okuyarak Allah'ın kelamı olduğuna bu

meydan okumayı delil göstermiştir. Bu meydan okuma - tehaddi – farklı seviyelerde gerçekleşmiş ve Allah (c.c.) kendisine cevap veremeyen münkirlerin damarlarına dokunurcasına meydan okumasını bir kısa sûre seviyesine kadar indirmiştir. Fakat yine de bu muarazaya hakiki bir cevap gelmemiş ve böylece Kur'an' ın mu'ciz olduğu dost düşman herkesçe aşikâr olmuştur. Yapılmaya çalışılan nazireler ise sahipleri için utanç verici, gülünç birer hatıra olarak tarihe geçmiştir. Kur'an' ın meydan okuduğu ayetler sadece kendisinin benzeri bir kitabın getirilmesi ile sınırlı olmayıp buna bir misal olarak ”يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنِ اسْتَطَعْتُمْ اَنْ تَنْفُذُوا مِنْ اَقْطَارِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ فَانْفُذُوا لاَ تَنْفُذُونَ اِلاَّ بِسُلْطَانٍ“ (Rahman, 55:33) (Ey cinler ve insanlar topluluğu! Eğer göklerin ve yerin sınırlarından çıkıp gitmeye gücünüz yeterse, haydi, çıkın. Fakat Allah'ın vereceği bir kuvvet olmadan çıkamazsınız.) ayetini örnek verebiliriz.

Ayette yerin tekil göklerin ise çoğul siga ile kullanımından yola çıkarak müfessirler göklerden kastın ne olduğu konusunda ihtilaf etmişlerdir. Bu tevillerden bir tanesi de göklerin kuturları, çaplarından kastın evrenin sınırlarıdır. Bu mana itibariyle tüm kâinatın yaratıcısı olan Allah (c.c.) insanlara ve cinlere kâinatın sınırlarından çıkma konusunda meydan okumuş olmakta ve bunun ancak bir "sulta" ile olabileceğini vurgulamaktadır. Bugün modern bilimin ulaştığı bilgiler ışığında kâinatın gözlemlenebilir kısmı itibariyle bir takım bilgilere sahibiz. Uzayda yörüngelere oturtulan teleskoplardan alınan yüksek çözünürlüklü evren fotoğrafları ve uzayın derinliklerine gönderilen uzay sondaları bunlardan bir kaçını oluşturmaktadır. İnsanlık bir yandan uzayın derinliklerinde olan biteni araştırma konusunda gayret ederken öte yandan atom altı âlemi keşif için hızlandırıcılar ile deneyler yapmaktadır.

CERN adı verilen parçacık hızlandırıcı laboratuarında yapılan deneyler başta olmak üzere, uzayın derinliklerine gönderilen güneş sistemi ötesi uzay sondaları, yüksek çözünürlüklü teleskoplar vasıtası ile en azından evrenin gözlemlenebildiği kadarıyla çekilen fotoğrafları, Kur'an' ın yaratılış modeli olarak bize sunduğu kozmogonik modeli iltizam yoluyla desteklemektedir. Bizim bu makalede araştıracağımız mesele Kur'an' ın göklerin ve yerin sınırlarının aşılması konusunu bir meydan okuma unsuru olarak kullanması ve bu meydan okumanın modern bilimin ulaştığı neticelerle nasıl desteklendiğidir.

1. DİN – BİLİM KAVŞAĞINDA GÜNÜMÜZ KOZMOLOJİSİ

Aristo (mö. 384-322) ve Batlamyus' a (mö. 168) dayanan kozmolojik okumalar, bin yıldan fazla süre kendini muhafaza ederek Kopernik' e (ö. 1543) kadar gelmiş ve ilk büyük meydan okuma ile bu yüzyılda karşılaşmıştır. Bu durum sadece kozmolojiyi değil aynı zamanda İlahî dinlerin alem tasavvurunu da yakından ilgilendiriyordu. İlahi metinlerdeki kâinata dair bahisler, din bilim kavşağında bu ayetlerin nasıl yorumlanacağı

hususu üzerinden açılan, din ile bilimin arasında bir çatışmanın var olduğu iddiası ile yakından ilgilidir.

Kur'an' ı Kerim' de bulunan kevnî ayetlerin anlaşılması ifrat ve tefritten korunmuş olarak, Kur'an' ın ana maksatları ve kainattan bahsinin istidlal için olduğu gözetilerek, kaynağın ilahî menşe'li olduğu göz önünde bulundurularak ontolojik zaruretten ötürü tenezzülat-ı ilâhiye tabir edilen üslûba haiz olduğu nazarıyla bakılarak, delil olarak getirilen ayetlerin kıyamete kadar tüm insanlarla muhatabiyeti düşünülerek belli mecaz ve müteşabihleri, istiare ve kinayeleri barındırdığı itibara alınarak yapılacak yorumlarla mümkündür(Turan, 2010).

Aksi halde bir tarafta ifrat cihetinde olanlarca cinlerin mikrodalgalardan oluştuğu, zamanda yolculuğun takyonlar ile gerçekleştiği iddia edilirken öte taraftan tefrit cihetinde olanlarca günümüz biliminin en kesin neticelerinin tam aksi yönde bir fetva yayınlanabilmektedir. Bu durum Kur'an' ın birbiriyle taban tabana zıt iki düşünceye birden kaynaklık edebiliyor olması gibi bir fikri doğurmaktadır. Zaten ifrat ve tefriti körükleyenlerin ana gayeleri de bu fikrin alevleriyle Kur'an' a olan güveni sarsmaktır(Özdemir, 2007).

1.1.KUR'AN' DA KEVNÎ AYETLERİN YORUMU

Altı bin küsur ayeti bulunan Kur'an' da yedi yüz elli kadarının bir şekilde kozmoloji ile ilişkili olmasının nedenini Allah ile âlem tasavvuru arasında bulunan sıkı bağda aramak gereklidir. Zira bir çok ayette Zat-ı Zülcelâl' in şuunatı anlatılmakta her an mükevvenata olan müessiriyeti zikredilmekle, fiilin failsiz olamayacağı vurgulanmaktadır. Ontolojik açıdan alemin Vâcib'e ihtiyacı onun varlığının bir lazımı konumunda olmakla beraber sürekli değişim ve dönüşüm içinde bulunan bu alemdeki tüm nizam, intizam O'nun varlığının ve birliğinin delillerindendir(Cahız, 1969).

Duyularımız ile algıladığımız bu alemi tanımadan tanrı tasavvuru üzerine konuşmanın zorluğu aşikardır. Cüveynî' nin kitabına ulûhiyet bahislerine başlamadan önce atom, cisim, boşluk, hareket, nedensellik gibi kozmolojik konuları işlemesi bu bakış açısından kaynaklanmaktadır(Cüveynî, 1969). Zira İslam Tarihinde alemin tanımında kullanılan "Allah'ın gayrısındaki her şey" tanımı, Kur'an' ın ana gayesinin tevhîdî bir uluhiyet tasavvuru ortaya koyarak, kainattan bahisleri ve diğer tüm mevzuları bu ana gayeye, maksada yardım edici unsurlar olarak istihdam etmesinin bir göstergesidir.

Kur'an' ın muhatap kitlesi indiği günden kıyamete kadar tüm insanlık olması ve belağatın en üst derecesini temsil etmesi O'nun bir derece insanların hissiyatına ihtiramını netice vermiştir. Bir yandan ilâhî kaynaklı bir kitap olmakla birlikte öte yandan muhataplarının zihin dünyasında bir anlama konu olmaktadır. Bu anlam muhatabın tefsir

yahut tevili neticesini vermektedir. Tefsir, bir anlamda Allah'ı yapılan yoruma şahit tutmak olmasından ötürü ancak Kur'an' ın kendisi yahut sahih sünnet ile mümkündür. Ki bu anlamda tefsirden maksat İlâhî murad bu ayette budur demektir. Tevile gelince tefsir tarihindeki tüm yorumlar buradan çıkmaktadır ki müfessirin sosyal çevresi, fıtratı, mezhebi, meşrebi, mesleği, kültürel birikimi burada etkili olmaktadır.

İslam tarihi boyunca kevnî ayetlerin yorumunda müfessirler genel itibariyle çevre kültürlerden yahut felsefi tercümelerden elde ettikleri bilgileri birer malzeme olarak kullanarak Kur'an' ı yorumlamışlardır. Böylelikle alem ile alemin Sanii arasında en azından yaşadıkları dönem itibariyle anlamlı bir ilişki, bir bağ kurabilmişlerdir.

Bahsettiğimiz tefsir ile tevil ayırımı esasında Allah' ın o ayete yüklediği anlam ile muhataplar olarak bizim zihnimizde oluşan anlam arasındaki farktır. Zamanla nakilcilik ve gelenek taassubu ayetlerin zaman ve zemine göre değişen tevilleri ile değişmeyen anlamlarını birbirine karıştırarak, yapılan tevillerin kutsanmasına yol açmıştır. Böyle olunca da Müslümanlar o ayetin değişen, beşerî yorumuyla tüm asırlarda kendilerini sorumlu tutma gibi bir zorlayıcı çaba içine girmişlerdir. İşte din- bilim çatışması vehmi buradan neşet etmektedir ki bu yeni ortaya çıkan bilimsel verilerin bazı geleneksel yorumlarla uyuşmamasıdır(Kırca, 2000).

Bu sayılan amillerle birlikte düşünüldüğünde Kur'an' ın her asırda tekrar tefsir edilmesi ve bu tefsirin artık anlamını yitirmiş önceki dönemlerde kalmış bir alem tasavvurunu değil yeni gelişmelerle bezenmiş asrının insanlarına hitap eden yeni bir tanrı-alem tasavvurunu içermesine işaret eden nebevî beşaret daha iyi anlaşılacaktır. Zira yetkin bir müfessir ancak tarif edildiği şekilde yapmasıyla tefsirini asrın problemlerine çare olarak sunmaya muvaffak olabilecektir(Bulğen, 2015).

1.2.İSTİDLAL ÇEŞİTLERİ

En temel manada iki şey arasında bulunan ilişki söz konusu olduğunda bunu mutabakat, tazammun ve iltizam olarak nitelenebilen üçlü bir taksimle ifade edebiliriz. Örneğin kitap kelimesi, kitabın kendisine mutabakat, kitabın yapraklarına veya cildine tazammun, kitabın yazarına iltizam yolu ile delalet etmektedir. Öte yandan iki şey arasındaki ilişkiye ait hükmün üzerine verilmiş hüküm olarak tanımlayabileceğimiz modalite, bu iki şey arasındaki ilişkinin ya zarûrî ya mümkün ya da muhal olabileceği şeklinde özetlenebilir(Öner, 1967). Kitap örneğinden ilerlersek bu kitabın yapraklarının veya cildinin olması mümkün, kitabın yazarının olması zarûrî, kitabın yazarının olmaması muhaldir. Zira kimse şimdiye kadar yazarı olmayan bir kitap görmemiştir.

Bununla birlikte bir meseleyi delillendirme konusunda klasik dönem itibariyle belli başlı istidlal yolları kullanıldığına şahit olmaktayız. Kıyasu'l-ğâib ale'ş-şâhid olarak

isimlendirilen bu yöntem ile kelamcılar duyularla algılanamayanı duyularla algılanana kıyas etmişler ve özellikle sıfat teorilerini bunun üzerine kurmuşlardır. Yani biz bazı şeyleri görüyoruz, duyuyoruz, Allah için bu düşünüldüğünde O her şeyi hakkıyla duyar ve her şeyi hakkıyla görür gibi. Sebr ve taksim metodunda bir mesele ile ilgili hatalı olan ihtimallerin yanlışlığını ispat ettikten sonra doğru olan ihtimalin geçerliliğine hükmetmektir. Mesela bu alemin varlığı ile ilgili ihtimaller düşünüldüğünde, sebeplerin tesirinin olmadığı, tabiatın iktiza etmesinin muhaliyeti, kendi kendine olmasının imkansızlığı ispat edildikten sonra her şeyi Allah yaratıyor demek gibi. Mucize ile, sona başlangıçla, dil mantığıyla, akıl yürütme şekilleriyle, hissiyat ile, bedihiyyat ile, mütevatirat ile, kıyas ile, sem'iyyât ile, muarızca doğruluğu kabul edilen bilgiler ile istidlal başta olmak üzere bir çok delillendirme yöntemi mevcuttur.

Bu başlıklar sadece birer külli isimlendirmeden ibaret olup esasen her biri diğerini bir manada içerebilir, bir manada diğerinin neticesi olabilir. Mesela yukarıdaki tüm başlıklar bünyelerinde bir kıyası barındırmaları itibariyle kıyas ana başlığı altına girebilmekte olmalarıyla beraber, kıyas ana başlığı duyularla kurulan bir istidlalde hissiyatın altında yer alabilmektedir.

Mantıkta burhana ulaşmak için kurulan iki öncül önermede orta terimin yüklem yahut özne gibi bulunduğu konuma göre tekrarlanma şeklinden dört şekil elde edilmiş olup bunlardan en kuvvetlisi olarak da birinci şeklin birinci durumu gösterilmiştir(İmamoğlugil, 2019). Yani orta terim büyük öncülde özne küçük öncülde yüklem ise bu en kuvvetli kıyas olarak adlandırılmakta ve nitelik açısından küçük öncülün olumlu, nicelik açısından büyük öncül tümel, modalite açısından küçük öncül bi'l fiil/ mutlaka-i âmme olma şartlarıyla kurgulanmış bir kıyasın neticesinin(Pehlivan – Çelik, 2018) kesin bilgi ifade ettiği kabul edilmektedir(İmamoğlugil, 2011).

Tümdengelim olarak adlandırılan bu yönteme yöneltilen en büyük eleştiri bu yöntemin yeni bir bilgi üretmediği sadece öncüllerde zaten mevcut olan bir bilgiyi açığa çıkartmak olduğudur. Bu eleştiri sadece modern dönemde seslendirilmekle kalmamakta kökleri İmamü'l Haremeyn el-Cüveynî'ye (ö. 478/1085) kadar uzanmaktadır(Hasırcı – Tekin, 2019). Tümevarım ise istikra olarak nitelenmekte ve Aristo' dan itibaren Gazali 'ye kadar tam tümevarım ancak ama ancak konu ile ilgili tüm fertlerin incelenmesiyle sağlanabilir görüşü hâkim olmuş durumdadır. İstikra-i tam olarak nitelenen yönteme yöneltilen en büyük eleştiri ise çoğu zaman tüm bireyleri inceleme imkanının olmaması ve bunun neticesinde de "insanların ölümlü olduğu" önermesinin bile doğruluğunun kabul edilemeyeceği şeklindedir.

Bu anlatılan durum neticesinde temsil yöntemi yani analoji veya batıda ki adı ile alegori, bu iki yöntemi birleştirerek her ikisinden daha kamil manada bir anlam ifade

etmektedir. İşte Kur'an' ın anlatım üslubundaki sembolik unsurlar bağlamında temsil bu kabilden olup bunu XVIII. yüzyıl mantıkçıları gayru mütearaf kıyaslar başlığı altında ve müstakil risalelerde işlemişlerdir(Nik, ts.).

Bu istidlal bahislerini anlatmamızdan maksat hangi bilimsel verilerin hangi Kur'an ayetlerini hangi istidlal yöntemi ile desteklediğinin belirlenmesine duyulan ihtiyaçtır. Söz gelimi modern verilerin ışığında ispatlanan, büyük patlama teorisi, kozmik fon radyasyonu yayılımı, gözlemlenen gök cisimlerinin birbirlerinden uzaklaştığı gerçeği gibi bulgular Kur'an' ın evrenin genişlemesi ile ilgili ayetini mutabakat yoluyla desteklemektedir. Öte yandan fizik yasalarının çalışmadığı en küçük boyut olarak nitelenen ve bu boyutun öncesini anlamak için yeni fizik kanunlarına ihtiyacımız olduğu söylenen Planck boyutunun ötesinde farzedilen tekillik (singularity) kavramı, her ne kadar kelamın hudus delilindeki madum kavramıyla aynı olmasa da, alemin ezeli olmadığı, sonradan olduğu, değişken olduğu konularını iltizam yoluyla desteklemektedir. Aynı şekilde madde – karşıt madde asimetrisi, kelamcıların imkan delilini bir müreccihin varlığı, evrenin sonradan olduğu yani modalite itibariyle mümkin varlık olduğu gibi noktalardan desteklemektedir.

İşte kainat bahsi Kur'an' da yeri gelmişken söylenen söz mertebesinde olup, her bir zerrenin sanatkarına olan tümevarımsal yolla yani eserden müessire bir silsile ile delalet edip işaret etmeleri, O' nun varlığına delil olmaları cihetindendir. Bu noktadan gaflet ile henüz ispatlanmamış verilerin tamamını Kur'an' da bulup göstermek ile ifrata düşen bir takım tefsirlerdeki bu yaklaşım maalesef sathî nazarları bir takım tereddütlere sevk etmektedir. Demek ispatlanmış kesin olan bilimsel veriler ışığında ancak ilmî tefsir yapmak gerekli olup, Kur'an ayetlerinden her bilimsel veriye bir mehaz bulma çabasına girme beyhude bir çaba olup, neticeleri itibariyle de zararlı bir takım sonuçlara sebep olmaktadır.

1.3.MEYDAN OKUMA KAVRAMI VE RAHMAN SURESİ 33. AYETİ

İ'cazu'l Kur'an meselesi, yani Kur'an' ın mucizevî oluşunun kaynaklarının netliği her asırda farklı ana gündem maddelerinde konuşulagelmiş olup, asıl itibariyle lafız-mana bütünlüğünde olduğu görüşü ana damarı yansıtmaktadır. Ortaya konan bir kitap olarak Kur'an farklı mertebelerde muhataplarına meydan okumuş, kendisi gibi bir kitabı getirme konusunda onları zorlamış ama Kur'an' ın bu meydan okumasına eskisiyle yenisiyle insanoğlu cevap vermekten aciz kalmıştır. Kelimelerin etimolojik kökenlerine, yahut hangi asırlarda kullanılmaya başlandığı ile ilgili detaylara girmeksizin zikretmemiz gerekirse, i'caz, tehaddî, mu'araza, nazîre, taklit gibi kelimeler konumuzla ilgili temel kavramlardır. Kur'an evvelâ kendi gibi bir kitabı getirme konusunda muhataplarına tehaddîde bulunmuş. Fakat O'nun kendini takliden bir nazire istemesi ile ilgili bu

muarazasına hakiki bir cevap vermekten insanoğlu aciz kalarak, Kur'an' ın i'cazı tebellur etmiştir. Bu muaraza, meydan okuma sadece belli bir asra ve belli bir zümreye has olmayıp, kıyamete kadar her asırda geçerli bir tehaddîdir.

Burada Kur'an' da bulunan insan ve cinleri muhatap alan bir ayeti de hatırlamamızda fayda vardır. Bu ayet Rahman Suresi otuz üçüncü ayet olup يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنِ اسْتَطَعْتُمْ اَنْ تَنْفُذُوا مِنْ اَقْطَارِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ فَانْفُذُواۜ لَا تَنْفُذُونَ اِلَّا بِسُلْطَانٍۚ şeklinde nazil olmuştur. Yani "Ey cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin sınırlarını aşıp öteye geçebilirseniz haydi geçin! Ama (tarafımızdan verilmiş) bir güç olmadıkça geçemezsiniz." diyerek Allah (c.c.) bir meydan okumada daha bulunmaktadır. Her ne kadar bu ayet Kur'an' ın benzerininin getirilmesi konusundaki muaraza ayetleri arasında zikredilmese de ayetteki mana bir tehaddîyi ve tehdidi içinde barındırmaktadır.

Ayette geçen göklerin aktarı yani kuturları yani çaplarından kastın ne olduğu konusunda müfessirlerin yorumlarından birkaç numune şöyle aktarabiliriz;

Mukatil bin Süleyman' ın Tefsir-i Kebiri'nde: Bu Allah'tan bir tehdittir. Allah "Ey cin ve ins toplulukları! Size aranızdan resuller gelmedi mi ? (Enam, 6/130) buyurmaktadır. Çünkü şeytanlar her ikisinide saptırdı. Bu sebeple Allah onlara, aralarından resuller göndermiştir.

…Eğer göklerle yerin aktarından (yani, iki tarafından) kaçmaya gücünüz yetiyorsa kaçın (yani, ölümden kaçmak amacıyla göklerin ve yerin köşe bucaklarından kaçabiliyorsanız kaçın), ama bir sultan olmadıkça (mülkümden) kaçamazsınız. (Çünkü nereye yönelirseniz orası benim mülküm altındadır ve Ben sizi ölümle yakalayacağım)(Mukatil, 2006).

Ebu Mansur el-Maturîdi' nin Te'vilâtü'l Kur'an' ın da: Bu ilahî beyan iki şekilde yorumlanır. Birincisi ölümden kaçılamayacağı şeklindedir. İkincisi insanların ötelere geömekten aciz oldukları manasına gelir. Yani bu alemden çıkmaya yahut göklerin ve yerin sınırlarını aşıp ötelere geçmeye sizin gücünüz yetmez. Şayet böyle bir imkanınız olsa, orada benim hükümranlığımı saltanatımı görürdünüz. Yani nerede olursanız olun benim saltanatımdan mülkümden çıkmaya güç yetiremezsiniz. Aksine nereye giderseniz gidin benim mülküm dahilinde olursunuz, ölümden ve helak olmaktan kurtulamazsınız(Maturîdî, 2019).

İbn Kesir'in Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri'nde: Bu Allah'ın kullarına bir tehdididir. Göklerin ve yerin çevresinden geçip gitmeye gücünüz yetiyorsa geçip gidin. Ama üstün bir güç olmadan geçemezsiniz. Yani Allah'ın takdirinden ve emrinden kaçamazsınız, O sizi kuşatmıştır(İbn Kesir, 1986)…

Elmalılı Hamdi Yazır' ın Hak Dini Kur'an Dili'nden: Yani ey insan ve cin topluluğu! Semavat ve arzın aktarından göklerin ve yerin hudud-u eb'adından çıkıp gitmeye gücünüz yetiyorsa, yani Allah'ın saltanatının hükmünün altından, O' nun mülkünden kaçabilirseniz haydi kaçın gidin mümkünse kendinizi kurtarın. Bu emir ta'ciz emridir. Fakat çıkamazsınız bir sultan olmadıkça. Yani bütün o göklerin ve yerin kuvvetlerini mağlup edecek başka bir güç ve saltanat olmadıkça çıkamazsınız ki öyle bir kuvvetinizde yoktur.

Kurtubî' nin el-Cami' li Ahkâmi'l- Kur'an' nında: Cinlerde insanlar gibi bu ayete muhatap olup onlar dahi göklerin ve yerin sınırlarından kaçamazlar.

Aynı manaya Ebussuud Efendi, İsmail Hakkı Bursevî, Seyyid Kutup, Said Havva, Muhammed Ali Es-Sâbûnî, Vehbe Zuhaylî gibi müfessirlerde işaret etmişlerdir.

Celal Yıldırım ilgili aytein tefsirinde "Göklerin ve Yerin Sınırlarını Aşmak Mümkün mü? şeklinde dikkat çekici bir başlık atarak şu açıklamalarda bulunmuştur;

Ayette göklerin ve yerin aktarından söz edilmektedir. Kutr' un çoğulu olan bu kelime bir şeyin, bir gölgenin veya kesimin çevresi, sınırı cihetleri anlamına gelir. Ayrıca köşegen ve çap manasındada kullanıldığı olur.

Burada göklerin ve yerin aktarından maksat yerçekimi kuvvetinin sınırları veya madde aleminin sınırları olabilir. Diğer bir yorumla "zikr-i cüz, irade-i küll" kuralınca Allah' ın mülkünün ve tasarruf alanının dışına çıkabilme imkanı bulunmadığını ifadeye yönelik bir anlatım tarzı sayılabilir. Ancak yerçekimi kuvvet sınırı maksada daha uygun görünmektedir.

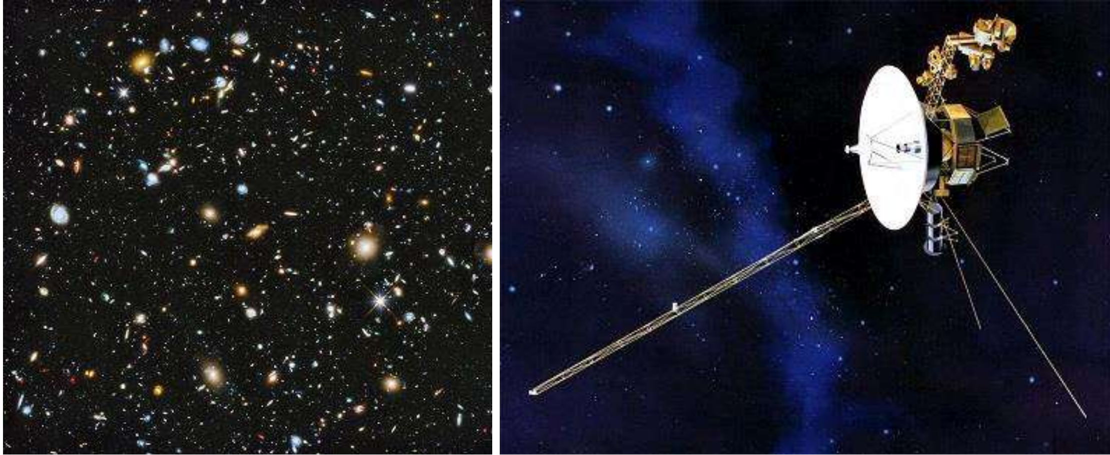
Böylece insanlarla cinler yeryüzünün ağırlık merkezini oluşturmalarına ve birçok şeylerin bu iki ayrı cinsin emrine verilmesine rağmen her ikisininde ilmi aklı ve idrak alanı sınırlıdır. Ne fizik alemini aşmaya, ne ilahî mülkün dışına çıkmaya, ne de O'nun tasarrufundan sıyrılmaya güçleri yeter. Bunun için Cenab-ı Haki mükerrem yarattığı insana ve çok seri hız ve harekete sahip cine hitapla, bir çok husususlarda acizlik içinde bulunduklarına işarette bulunmakta ve hiç kimsenin ilâhî kuvvet kedretle yarışamayacağını dolaylı şekilde işlemektedir"(Yıldırım, 1989).

2. UZAY FOTOĞRAFÇILIĞI VE UZAY SONDALARI

Şu ana kadar içinde yaşadığımız âlemi keşfetmek için uzayın derinliklerine yüzlerce araç gönderildi ve bu araçlar bizlere farklı birçok bilgi verdi. Uzay sondası veri toplamak maksadıyla uzaya gönderilen ve uzayın derinliklerinde ilerlerken bir yandan da dünyaya işlenebilecek veriler gönderen araçlardır. Uzay sondalarının en temel görevleri, gezegenleri ve uydularının yakınından geçerek bilhassa dünyadan göremediğimiz

kısımlarının fotoğraflarını çekmek, asteroitler, kuyruklu yıldızlar hakkında bilgiler toplamak ve topladığı tüm bu verileri dünyaya göndermektir. Rusya, ABD, Avrupa Birliği, Japonya, Çin ve Hndistan' ın uzay ajansları Güneş Sistemi' nin bir çok gezegenine inceleme maksatlı yüzlerce sonda göndermiştir. Bunlardan yaklaşık on beş kadarı aktif olarak görevlerine devam etmektedirler.

Bu uzay sondalarının yanında bir de gözlemlenebilir evrenin yüksek çözünürlüklü fotoğraflarını çeken uzay teleskopları vardır. Bunlardan en meşhuru Hubble Teleskopu olup 1990 tarihinde fırlatılarak Dünya' nın yaklaşık 547 km üzerinde yörüngesine oturtulmuştur. Hızı saatte yaklaşık 18.000 km olan teleskop güneş enerjisi ile çalışmakta ve en önemli keşfi "Hubble Ultra Deep Field" adlı bir görüntü olup şimdiye kadar görüle en uzak galaksileri göstermektedir.

Şekil 1 Hubble' ın Ektrem Derin Alanı adlı 10 yıllık verilerle bir araya getirilen 10.000 galaksi içeren fotoğraf

Şekil 2 Voyager 1

XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren insanlık uzaya birçok uzay sondası göndermiştir. Bu sondalar tek yönlü bir yolculuk yapabilmekle beraber bazıları topladığı numuneleri dünyaya geri getirme görevini de başarmıştır. Sondalarla iletişim çoğu zaman radyo sinyalleri ile sağlanıp, bu sondalar tarafından radyometreler, manyetometreler, kızılötesi, görünür ve ultraviyole ışığa duyarlı televizyon kameraları, mikrometreler, kozmik ışınlar, gama ışınları ve güneş rüzgârı için özel dedektörler gibi cihazlar taşınabilmektedir.

Önemli uzay sondalarından bir kaçını zikretmek gerekirse, Ay'ın yumuşak zeminine iniş yapıp numune alarak yeri dönen Luna 9' u, Merkür hakkında ilk araştırmyı yapan Mariner 10'u, Venüs'ün yüzeyine ilk inen uzay aracı Venera 7'yi, Marstaki ilk

gezici sonda Sojourner'i, bir kuyruklu yıldıza gerçeklen ilk görev sahibi Halley Armada' yı, ilk güneş rüzgarı numunesi alıp geri dönüş yapan Genesis'i, bir asteroitten numune alan ilk sonda Hayabusa'yı, Jüpiter'e giden ilk sonda Pioneer 10'u, Uranüs ve Neptün'ü ziyaret ederek 40 yıldan fazladır uzayın derinliklerinde ilerleyen Voyager 2'yi zikredebiliriz.

Uzay sondaları enerjilerini güneş panelleri vasıtasıyla güneşten temin edebildikleri gibi, bunun imkân dâhilinde olmadığı durumlarda radyoaktif malzemenin çürümesiyle elktrik üreten küçün radyoizotoplu termoelektrik jeneratörleri kullanırlar.

Gönderilen ilk sonda 4 Ekim 1957' de Sputnik 1 adlı, Eski Sovyetler Birliğine bağlı uzay aracıdır. Bunu takip eden yılda ABD tarafından gönderilen Explorer 1 ile birlikte ABD- Sovyetler Birliği arasındaki Uzay yarışı başlamış olmaktadır.

İnsan eliyle yapılarak dünyamızdan en fazla uzaklaşmayı başaran uzay sondası Voyager 1' dir. 1977' de fırlatılmış olup hızı yaklaşık 60.000 km/saat' dir. 2025 yılına kadar görevine devam edecek ardından iletişimimiz kesilerek uzayın derinliklerinde yol almaya devam edecektir. Ayrıca bu sonda Güneş sistemi'nin bir anlamda dışına çıkarak yıldızlar arası uzaya giren ilk sondadır. Fakat Güneş' in tesir alanının son noktası olarak tabir edilen Oort bulutunun sınırlarına ulaşması yaklaşık otuz bin yıl sürmesi beklenmektedir. Galaksimizde yaklaşık 100 milyar yıldız, gözlemlenebilir evrende ise yaklaşık 150 milyar galaksi olduğu tahmin edilmektedir. İş bu sınıra ulaşmakla kalmamakta çünkü sürekli genişleyen bir evrende yaşamaktayız("Uzay Sondası Nedir", 2019). Peki evren ne kadar hızlı genişlemektedir?

Hız ifade edilirken bir cismin bir saniyede kaç km yol aldığı hesaplanır. Fakat evrendeki genişleme her noktadan olduğu için esasen bir hızdan ziyade bir ötelenmeden bahsetmek daha doğru olabilir. Çünkü nisbî olan bir ötelenme sözkonusudur. Mesela bir megaparsek (3.26 milyon ışık yılı) uzaktaki bir cisim hiçbir hareketi olmasa dahi sadece aradaki evrenin genişlemesinden ötürü bizden yaklaşık olarak 70 km/s hızla uzaklaşır. Eğer iki megaparsek uzağa bakarsak bu değer 140 km/s olur. Bunun en nihayetinde ışık hızına ulaşacağı beklide geçeceği akıl yürütmenin bir neticesidir. Özel göreliliği ihmal yönünde bir itiraza burada mahal yoktur çünkü söz konusu olan cismin öz hızı değil, ötelenmeye bağlı nisbî bir hızdır. İşte bu değerin ışık hızına ulaştığı nokta Hubble Hacmi olarak adlandırılan hayalî bir kürenin sınırlarıdır. Bu noktadan çıkan bir ışık huzmesi bize asla ulaşamaz, yani evrenin genişlemesinden ötürü ışığın önündeki yol bir türlü bitmez. Her ne kadar evrenin genişleme hızı gerçek bir hız olmadığı için onu ışık hızıyla kıyaslamak hatalı gibi gözükse de evren gerçekten de saniyeden de küçük bir zaman diliminde şu anki boyutlarına genişlemiştir ve biz bu genişlemenin sınırları tabir edilen

Hubble hacminin sınırlarından çıkmamız en azından bugünkü bilimsel verilerle mümkün gözükmemektedir(Kayalı, 2019).

Şekil 3 Voyager 1'in konumu ile Oort Bulutunun temsili mukayesesi

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Gerek uzay teleskopları ile gerekse de uzay sondaları ile yapılan tespitlerden anlaşılan netice içinde yaşadığımız evrenin hudutlarının genişliğine elimizin ne denli ulaşamadığıdır. Evrenin genişlemesi üzerine basit bir çıkarımla, genişleme ivmesini hesaba katarak yapılacak bir akıl yürütmede her insan bu sınırlardan çıkamayacağı konusundaki acizliğini hisseder. Kur'an bu acizliği insanlara ve cinlere bir tehdit ve bir meydan okuma ile dile getirmektedir. İnsanlar ve cinlerin Allah' ın mülkü olan şu kainatın sınırlarından çıkamamış olması ve bu muazzam genişliğin sürekli artması, en azından bugünkü bilimsel verilerin, ayetin ifade ettiği yerin ve göklerin sınırlarından henüz çıkılamamış olması hakikatını desteklediği konusu bizim ulaştığımız neticedir.

KAYNAKLAR

Bulğen, Mehmet. "Son Dönem Osmanlı Kelamcılarının Kevnî Ayetleri Yorumlama Yöntemleri Üzerine: Ömer Nasuhi Bilmen Örneği". *Kelam Araştırmaları Dergisi* 13/1 (2015): 61-89.

Câhız. *Kitabu'l Hayevân* (thk. Abdusselam Muhammed Harun). Beyrut: 1969, 134.

Cüveynî, İmamu'l Haremeyn. *Eş-Şâmil* (thk. Ali Sâmi Nâşir ve diğerleri.). İskenderiye: 1969, 140.

Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed b. MAhmud el-Maturîdî es-Semerkandî. *Te'vilâtü'l Kur'an Tercümesi* (Terc. Kemal Sandıkçı). İstanbul, Ensar Vakfı Yayınları, 2019.

Elmalılı Hamdi Yazır. Hak Dini Kur'an Dili. İstanbul, Eser Neşriyat ve Dağıtım, 1979.

Hasırcı, Nazım – Tekin, Alaattin. "İmamü'l Haremeyn el-Cüveynî'nin Mantıkî Kıyasa Yönelik Eleştirileri". *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 11/22 (2019): 29.

Işık, Aydın. "Din-Bilim İlişkisi Problemine Mucizeler Üzerinden Genel Bir Bakış: Vahiy Nesnesinin Mucizeliği Tartışması". *Kelam Araştırmaları Dergisi* 5/1 (2007): 87-88.

İbn Kesir. Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri (Terc. Bekir Karlığa ve Bedrettin Çetiner). İstanbul, Çağrı Yayınları, 1986.

İmam Kurtubî. El-Cami' li Ahkâmi'l- Kur'an (Terc. M. Beşir Eryarsoy). İstanbul, Buruc Yayınları, 2002.

İmamoğlugil, Halil. "Kilisli Abdullah Efendi' de Kıyasın İşlenişi". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (2011): 111-114.

İmamoğlugil, Halil. "Necati Öner'e Göre Klasik Mantıkta Akıl Yürütme". *Mantık Araştırmaları Dergisi* 1 (2019): 49-50.

Kayalı, Ögetay (2019, 8 Ağustos). "Evren Işık Hızından Hızlı mı Genişliyor?" Rasyonalist(8 Ağustos 2019). Erişim: 29 Eylül 2019. https://rasyonalist.org/yazi/evren-isik-hizindan-hizli-mi-genisliyor/

Kırca, Celal. "İlmi Tefsir Ekolünün Problemleri". *Günümüz Din Bilimleri Araştırmaları ve Problemleri Sempozyumu*. Samsun: 1989, 197.

Kırca, Celal. "Kur'an ve Tabii Bilimler". *Kur'an ve Tefsir Araştırmaları* I (2000): 195.

Mukatil bin Süleyman. *Tefsir-i Kebir* (tahk. Abdullah MAhmud Şehhate). İstanbul: İşaret Yayınları, 2006.

Nik, Meliha İhsani. "13. Yüzyıl Mantıkçıları ve Gelenbevî' nin Kıyas Teorisi Hakkındaki Görüşlerinin Mukayesesi". Terc. Demirkol, Murat. Uluslararsı 13. Yüzyılda Felsefe Sempozyumu Bildirileri 177-181.

Öner, Necati. "Klasik Mantıkta Modalite I Modal Önermeler". *Ankara İlahiyat Fakültesi Dergisi*. XV (1967): 69-85.

Özdemir, Metin. "Selefi Aklın Kozmik Sistemi Anlamadaki Yöntem Sorunu". *İslâmiyât* X/1 (2007): 98.

Pehlivan, Necmettin – Çelik, Muhammet. "Kıyasın Tarifi Bağlamında Gayru Mute'araf Kıyas: Osman b. Mustafa et-Tarsûsî' nin Risale-i İstidlaliyye' si Örneği". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 59/1 (2018): 32-36.

Turan, Maşallah. "Kur'an' ın Anlatım Üslubunda Sembolik Unsurlar". *Marife* 10/1 (2010): 107-128.

"Uzay Sondası Nedir?". Astronomi evi (2019). Erişim: 29 Eylül 2019. http://www.astronomievi.com/nedir-kimdir/uzay-sondasi-nedir/

Yıldırım, Celal. *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*. İstanbul, Anadolu Dağıtım Basın Yayın, 1989.

EVIDENCES OF DIVINE UNITY IN PLANTS

NEBATATIN TEVHİD DİLİ

Prof. Dr. Hasan KILIÇ
Bingöl Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü 12000 BİNGÖL/TÜRKİYE
email. kilichasan@yahoo.com

ABSTRACT

The actions of a disposer and artist with an infinite knowledge and power behind an imperious activity that turns, transforms and renews all the assets in the earth, where there are millions of galaxies and stars with extremely well ordered movements and orbits and all the beauties of life and heavens with unknown boundaries manifest, cannot be denied. The importance of this world is based on the existence of life. Since, most shiny and decisive proofs of the existence and unity of disposer and maker of the cosmos concentrate on life with all their manifestations. Of the 1.7 million species that have been identified on earth, about 0.4 million species are plants. The survival of each species that are in utmost order and beauty, for millions of years through their special genetic codes without a change from the main features and without error; despite being homologous, diversity in nutrition and defense mechanism, reproductive biology, adaptation to climatic conditions, wise and conscious integration of plant types with different taste and color characteristics of fruits into the ecosystem could not be a work of blind force, unconscious nature and aimless chance. Whereas, "*Causes are but an apparent veil; nature is the set of rules of His creation, a collection of His laws, and the way in which He demonstrates His power*" (Sözler, 30. Söz). The presence of viability in the cells of plants within the framework of the coded DNA program for each species clearly demonstrates a manifestation of divine will, which is called knot of life. Hundreds of wise, compassionate and artistic reactions, syntheses and integration between organelles and other activities occurring in the tissues and cells that constitute the basis of all plant organs, could not be a work of unconscious molecules and atom instead they are acting at the command of an All-Wise, All-Knowing, All-Powerful and Generous commander.

Keywords: Causes, Creation, Divine unity, Plants

ÖZET

Muntazam hareket ve yörüngeleri ile milyonlarca galaksi ve yıldızların yer aldığı ve sınırları bilinmeyen semavat ile hayatın tüm güzellikleriyle tecelli ettiği arzımızdaki tüm mevcudatı çeviren, tebdil ve tecdit edip kâinatı ihata eden hâkim bir faaliyetin arkasında sonsuz ilim ve kudret sahibi bir müdebbir ve sanatkârın ef'ali inkâr edilemez. Arzımızı ehemmiyetli kılan en önemli unsur hayatın varlığıdır. Zira kâinat Mutasarrıfı ve Sani'inin varlığının ve birliğinin en parlak ve en kat'i delilleri tüm cilveleri ile hayatta temerküz etmektedir. Yeryüzündeki tespit edilebilen 1.7 milyon canlı türünün yaklaşık 0.4 milyon türünü bitkiler teşkil etmektedir. Gayet ziynetli ve muntazam her bir türün özel kodlanmış genetik şifreleri vasıtasıyla milyonlarca yıl ana hususiyetlerinden bir değişme olmaksızın hatasız bir vaziyette günümüze kadar gelebilmeleri, esasta ve neticede ana organları bakımından birbirine benzemekle beraber, beslenme, savunma mekanizmaları, üreme biyolojileri, iklim şartlarına adaptasyonları, meyvelerin tad, renk, vb özellikleri yönünden

farklı teçhiz edilen bitki türlerinin sanatkârane, hikmet dairesinde müdebbirane tam muvazene ile bulunduğu bölgenin ekosistemine şuurdarane entegre olmaları elbette kör kuvvet ve şuursuz tabiat ve serseri tesadüfün işi olamaz. Hâlbuki "*esbab, bir perde-i zahiriyedir; tabiat, bir zatın şeriat-ı fitriyesidir ve kanunlarının bir mecmuasıdır ve kudretinin bir mistarıdır* (Sözler, 30. Söz). Bitkilerin hücrelerinde her türe mahsus kodlanan DNA yazılım programı çerçevesinde canlılığın mevcudiyeti, ukde-i hayatiye tabir edilen bir cilve-i irade-i İlahiyeyi aşikâre göstermektedir. Tüm bitki organlarının esasını oluşturan doku ve hücrelerde hakîmâne, rahîmâne ve sanatkarane meydana gelen yüzlerce reaksiyonlar, sentezler ile organeller arasındaki entegrasyon ve diğer faaliyetler, şuursuz molekül ve atomların işi olamayacağı, belki gayet kadîr ve alîm ve gayet hakîm ve kerîm bir Âmirin emriyle hareket ettikleri aşikare anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Esbap, Nebatat, Tevhid, Yaratılış.

GİRİŞ

Kâinat kitabını bilhassa tabiatı incelerken hayatın menşei ve işleyişinin serseri tesadüf ve kör sebepler havale etmenin muhaliyeti ile eşyanın sonsuz ilim ve kudret sahibi bir zatın tasarrufunda olduğunun bilinmesi zihayat ile alakalı ilmi araştırmalara ayrı bir boyut ve bakış açısı kazandırır. Nitekim Kur'an nuruna istinad eden İslam medeniyeti miladı 11.'i asra kadar ilim ve yaşayışta kemalini bulmuş, mensuplarının yazdıkları eserler ve araştırmalarla Avrupa'nın Ronesans'ını motive etmiştir. Ancak bu gelişme trendi aynı hızla devam edememiş, miladi 11. asırdan 19. asra kadar İslam medeniyeti duraklama dönemine girmiştir. Taassup ve ilim düşmanlığının zulmü altında ezilen Avrupa'da ise 17. yüzyıldan itibaren fen ilimlerinde kat edilen mesafe ve keşifler materyalist felsefenin etkisiyle birçok ilim adamı ve filozofun elinde inkâr laboratuvarına çevrilmişti (Uç, 2012). Her ne kadar Kierkegaard (1813-1855) gibi bir kısım batılı filozof Hristiyanlıktaki tutarsızlıkları anlatarak inancın bu şekilde olmaması gerektiğini belirtmelerine rağmen Hristiyanlığın fen ilimleri ile din ilimlerini imtizaç etmedeki acizliği ve papazların halk üzerindeki teslimiyetçi tavrı ve ilme mesafeli duruşu, materyalist inkâr düşüncesinin yayılmasını hızlandırmıştır. Hiristiyanlığın akait düzeni içinde yaşam muammasını hal etme gayretleri gerek ilim adamalarını, gerekse filozofları zor duruma sokmuş, Newton gibi anlaşılanlar olmakla birlikte, öldürülenler ve yakılanlar çok olmuştur (Uç, 2012).

Bilimi ilahi tasarrufun dışında değerlendiren materyalist düşüncenin etkileri Avrupa ile sınırlı kalmamış çoğunluğu Devlet-i Osmaniye'nin elinde bulunan İslam coğrafyasında da özellikle Osmanlı ilim adamlarında bir takım tereddütler oluşturmuştur. Bu tereddütler ehl-i medresede, fen ilimlerini dini yok etmek için kullanılan bir alet olarak algılanırken, dini esas almayan ehl-i fününda da dinin fen ilimlerine karşı bir unsur olarak görülmesine sebep olmuştur. Bu karşılıklı yanlış anlamalardan dolayı her iki taraf birbirine mesafeli ve soğuk durmuşlardır. Mesela, 1869'da İstanbul medreseleri hakkında bilgi veren bir vesikada, medreselerde okutulmakta olan dersler arasında Matematik ve Fen Bilimlerinin yanı sıra Tefsir ve Hadis ilimlerine de yer verilmediği görülmüştür (Kütükoğlu 1977; Şanal 2003). II. Meşrutiyet sonrası eğitim programlarına fen ilimlerinin de ilave edilmesiyle alakalı yapılan teşebbüsler bu sahadaki boşluğu doldurmaya

yetmemiştir. İslam âleminin bilhassa Osmanlının Avrupa'dan ilim ve teknoloji bakımından geri kalmasının esas sebeplerini teşhis edip tavsiyelerde bulunan Bediüzzaman Said Nursi, Münazarat isimli eserinde "*Maarif-i cedideyi medârise sokmak için bir tarik ve ehl-i medresenin nefret etmeyeceği saf bir menba-ı fünun açmaktır. Zira mükerreren söylemişim: Fena bir tefehhüm, meş'um bir tevehhüm şimdiye kadar set çekmiştir*" şeklinde beyan etmiştir**.** Ayrıca ilmin hürriyeti ve medreselerde fen ilimlerinin beraber okutulması yanında ihtisas şubelerinin tesisi ile meselenin aşılabileceğini ifade etmiştir. "*Vicdanın ziyası, ulûm-u dîniyedir. Aklın nuru, fünun-u medeniyedir. İkisinin imtizacıyla hakikat tecellî eder. O iki cenah ile talebenin himmeti pervaz eder. İftirak ettikleri vakit, birincisinde taassup, ikincisinde hile, şüphe tevellüd eder*" veciz beyanıyla da reçeteyi hülasa etmiştir.

Din, akaid, sanat ve ilim sahasında Kur'an-ı Kerim'den aldığı geniş ve ihâtalı bir dürbün ile asrın fehmine uygun farklı bir boyut kazandıran Bediüzzaman Said Nursi, kitab-ı kebiri kâinatın her unsurunda cilveleri bulunan esma-i İlahiyye'nin perde arkasında gözle görülür derecede bilen, gören, işiten, kudret sahibi, istediğini yapabilen bir zatın varlığı hissedildiğini, Kur'an'ın da bu kâinat kitabının kırâatı olduğunu eserlerinde işlemiştir. Gerek cemadat ve gerekse zihayat âleminde cereyan eden hadiselerin serseri tesadüf ve kör tabiatın işi olmayıp bir olan ve sonsuz kudret ve ilim sahibi bir mutasarrıfının eliyle, kemâl ve cemalini görmek ve göstermek isteyen bir zatın cilveleri olduğunu cerh edilmez delillerle ispat etmektedir. Bu dünyadaki bütün canlıların tek hücreli bir canlıdan bu kadar değişik ve birbirini tamamlayıcı hale dönüşmüş ve tesadüfen her bir değişim diğer değişimi tamamlamış olduğu teorisi, hangi istatistiki teoriye bakarsanız bakınız bu kadar birbirini tamamlayıcı değişim olma ihtimalini kimse hesaplayamaz (Üstün, 2016).

Bu çalışmada nebatatta cereyan eden ve kanunlarla tesmiye edilen hadiselerin başıboş serseri tesadüf ve kör tabiatın işi olmadığı ancak sonsuz ilim ve kudret sahibi bir zatın tasarrufuyla olduğunun delilleri işlenmeye çalışılmıştır.

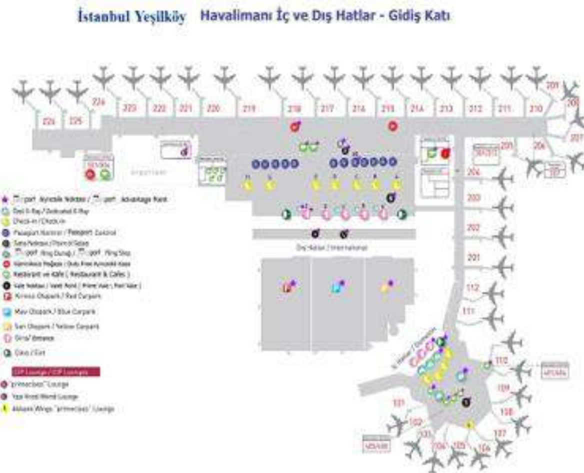
Zihayatın esas unsuru hücre

Zihayatın temel unsuru olarak bir defteri kavanin-i emriye ve bir ukde-i hayatiye mahiyetinde yaratılan hücre, temsil ettiği türün kulanım kılavuzu olan genetik şifresinin noksansız bir kopyasını taşır. Hücrenin san'atındaki incelik ve kemalat, organeller arasındaki dizayn ve meharetli süslendirme sonsuz bir ilmi gösteriyor. *Çünkü, binler vaziyet-i muhtemele içinde, muntazam ve müzeyyen, san'atlı ve hikmetli bir vaziyeti intihap etmek, derin bir ilimle olur* (Mektubat 22. Mektup). Değil bir hücrede tüm eşyada bu tarzda görülen sanatlı ve hikmetli faaliyetler sonsuz bir ilme delalet etmez mi? Her biri bir fabrika misillü yaklaşık 12 adet temel organelden oluşan hücrenin tüm işlevleri, nükleusta yer alan DNA şifrelemesi esas alınarak organize edilir. Proteinleri oluşturan ribozomlardan tutun enerji santrali hükmündeki mitokondri, hücrenin emniyetini temin eden ve zararlı maddeleri bertaraf eden endoplazmik retikulum, enzimlerin üretildiği golgi cisimciği, hücrevi tüm faaliyetlerin murakabe edildiği ve binlerce proteinin tüm bilgilerinin depolandığı hücrenin beyni hükmündeki nukleusa kadar tüm sentez ve fonksiyonlar 10 µm çapındaki bir hücrede belirli bir program ve düzen içerisinde yapılmaktadır. Organeller arasındaki bu teavün, tesanüd, teanuk ve tecavübteki tezahür

tek bir mutasarrıfın mührünü gösterir. Hücredeki bu karışık vaziyet ile birlikte binlerce ihtimaliyet yolları içinde hiç şaşırmadan ve karıştırmadan hiçbir organelin hiçbir cihazatı noksan bırakılmayarak mu'cizatlı bir surette yaratılmaları, güneş gibi sonsuz bir ilme ve gündüz gibi mutlak ve Alim-i Mutlakın terbiye ediciliğine şehadet eder. Şuursuz, kör ve sağır atomlardan teşkil edilen ökaryotik bitkiye ait bir hücreyi, bileşenleri 10 µm çapında minyatürüze edilmiş bir havalimanına benzetebiliriz. (Resim 1 ve Resim 2). Havaalanının besleyen jeneratörler, havaalanı trafiği, birimler arası koordinasyon ve diğer tüm işlemlerin organize edildiği yaklaşık 12 bin dekar alanda 4.549 bilgisayar, 9.000 adet güvenlik kamerası, 1.700 km uzunluğunda fiber kablo, 20 mil GB lık data alanı ve daha sayamadığımız binlerce alt unsurlar ve 100 bin çalışanı ile sağlanabilmektedir. Buna rağmen, rötarlar, hatalar, çakışmalar bazen de yolcuların isyanına varan uygulama hataları da sıradan hadiseler olarak kabul edilmektedir. Söz konusu havaalanındaki sistemler ile tüm alet ekipman ve diğer unsurlar 10 µm çapındaki bir hücrede nasıl yerleştireceksiniz?

Resim 1. Yaklaşık 30 µm çapında ökaryotik bir bitki hücresi (Kaynak: Ryding, 2019).

Resim 2. Yaklaşık 12.000 dekar alana sahip sıradan bir havaalanı

Her şeyi tesadüfe ve uzun zamana havale eden felsefi düşünce, hücredeki düzen, ahenk ve ilmi faaliyeti kabul etmesine rağmen, hakim, alim, kadir ve ihtiyar sahibi bir zatın tasarrufunun eseri olmasını kabul etmemeleri anlaşılabilir değildir. Zira*, "ilmin her delili Zat'ı Alim'in mevcudiyetine dahi delildir"* (Şualar 15. Şua). *Çünkü, bu kadar basîrâne nazik san'at ve şuurkârâne ince hikmet ve müdebbirâne tam muvazeneye, elbette kör kuvvet ve şuursuz tabiat ve serseri tesadüf karışamazlar ve onların işi olamaz ve mümkün değildir. Ve kendi kendine teşekkül edip öyle olması ise, yüz derece muhâl içinde muhâldir* (Şualar 3. Şua*)*. Zira, kendi kendine oluyor diyebilmek için, hücredeki her bir organelin ilah gibi diğer organellerle münasebetini bilecek, görecek ihatalı bir ilim ve gücü bulunacak sonra hücrenin organizeli kusursuz faaliyeti ona havale edilebilir. Şuursuz ve kör organellerin milyonlarca yıl tekamül ederek bu günkü hallerini aldığını iddia etmek, basınç ve çekme emniyet gerilimlerinin en ince hesaplarla dizayn edildiği kargir bir kubbeyi oluşturan taşların kendi kendilerine anlaşıp bir araya gelerek bu mükemmel yapıyı oluşturmalarına inanmak ile eşdeğerdir. Bir hücrede "kemal-i intizam içinde çalışan orgenellerin sehivsiz ve hatasız işlemeleri ve her daim o harika halin

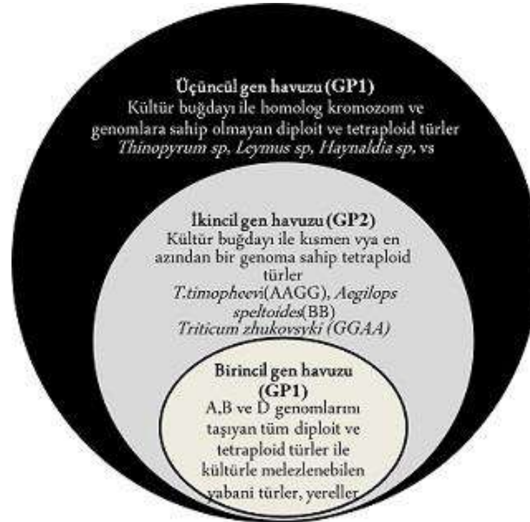
devamı ustalarının harika maharetini ve mu'cizatlı ilmini zi-şuûra göstererek sonsuz ilim ve kudret sahibi olan Sânî'lerini güneş gibi bildiriyorlar.

Bitkilerde Döllenme sınırları (Gen havuzu)

Milyonlarca yıl yüzbinlerce bitki türünün bazı morfolojik özellikler hariç esasta değişmeden günümüze kadar gelebilmeleri şüphesiz genetik yapılarında hafiziyet tecellisi ile saklanan şifreler vasıtasıyla mümkün olmuştur. Döllenme, esasta ayni türün bireyleri arasında olmakla birlikte az da olsa tanınan sınırlar içinde yakın akraba türler arasında da sınırlı nispette gen alışverişinin olduğu bilinmektedir. Milyonlarca yıl süregelen ve tek yıllık bitkilerin yegâne çoğalma şekli olan döllenme sonucu oluşan tohumların sonraki yıllar çimlenmesi ile nesli devam eden türler, günümüze kadar temel yapılarında bir değişme olmaksızın gelebilmelerine imkân tanınmıştır. Nitekim kromozom sayıları her tür için sabittir ve değişmez (Kumar and Bhatia, 2013; Bağcı 2017; Harlan ve D Wet, 1971). Bitkilerin sınıflandırılmasında, benzer özellik gösterenler aynı grup içinde değerlendirilerek isimlendirilir. Tür tanımı konusunda bazı tartışmalar olmakla birlikte birbirleriyle çiftleştiklerinde verimli döller meydana getirebilen bitkiler aynı tür içinde değerlendirilmektedir. Bu güne kadar yaklaşık 400 bin farklı bitki türü keşfedilebilmiştir.

Tohum, kök, gövde, dal, yaprak, çiçek ve meyve gibi esas azaları birbirine benzemekle Sani'in vahdetine, şekil, tad vb morfolojik özelliklerde temayüzleri Sani'in muhtar ve hakîm olduğuna gayet açık bir delildir. Modern taksonominin kurucusu İsveç'li ilim adamı Carolus Linnaeus (1707-1778) türleri tasnif ederken tabiattaki müşahede ettiği mükemmel düzen ve güzellik karşısındaki hayretini "Systema Naturae" kitabının son bir baskısının önsözünde "*Allah'ın dünya ve üzerindeki canlı tabiat içindeki bütün eserlerinde görülen muhteşem yaratma faaliyetinin son noktası insandır"* cümlesi ile ifade etmiştir (Latince orijinal cümlesi= Finis creationis telluris est gloria Dei ex opere Naturae per Hominem solum) (Grigg, 2015; Anonim 2019). Kültür bitkilerinin sınıflara ayrılması ve akrabalık seviyelerinin belirlenmesinde temelde 1926 yılında Rus bilim adamı Aleksandr Sergeevich Serebrovskii tarafından ortaya atılan 3 gen havuzunu ile izah edilmeye çalışılmış (Anonim 2008) ve her bir türün tanımlanmış gen havuzları sınırları dahilinde gen alışverişinin cereyan ettiği bildirilmiştir (Harlan ve D Wet, 1971, Harlan ,1976). Örneğin, hexaploid ekmeklik buğday için çizilen gen havuzu Şekil 1'de verilmiştir. Buna göre; Birincil gen havuzu (GP1): Doğrudan birbiriyle çiftleşebilen ve fertil döl verebilen türleri bir başka ifade ile A, B ve D genomlarını taşıyan tüm diploid ve teraploid türler ve yerel popülasyonlar yer alırken, İkincil Gen havuzu (GP2)'da ise A, B ve D genomlarından en az birini taşıyan tetraploid türleri (*T.timopheevi, Aegilops speltoides* vs) ihtiva eder. Ancak, akrabası olduğu kültür bitkileriyle melezlendiğinde çiftleşip fertil döl verebilmelerinin önünde çok bariyerler mevcuttur. Misalen, ekmeklik buğdayın (*Triticum aestivum*) ikincil gen havuzundaki iki yabani akrabası *Aegilops*

tauschii ve *Aegilops speltoides* diploiddir. Bunun anlamı: bu iki yabani akraba diploid kromozomlara sahip iken ekmeklik buğday hexaploid'tir. Söz konusu bu uyumsuzluk çeşit geliştirmede ıslahçılar için büyük zorluklar oluşturmaktadır. Üçüncül gen havuzunda (GP3) ise homolog kromozomları olmayan uzak yabani akrabalar (*Leymus sp* ve *Thinopyrum sp* vs) mevcuttur. Bu gen havuzunda yer alan türlerin hexaploid buğday ile melezlenip fertil döl verebilmeleri neredeyse imkânsızdır. Ancak embriyo kurtarma veya ikincil havuzdaki türler ile *köprü kullanma* vb teknikler kullanılarak melezlemeler yapılmaya çalışılmaktadır (Bhattacharjee 2018.). Günümüzde biyoteknolojik teknikler ile bazı özelliklerde gen transferi mümkün olabilmektedir.

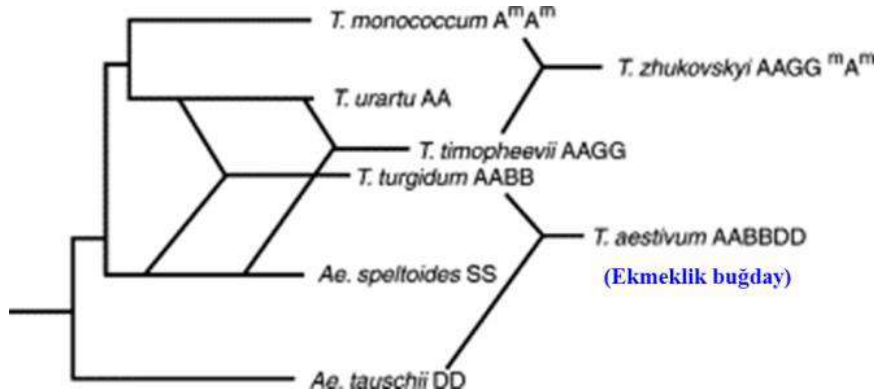

Şekil 1 Buğday gen havuzu (Chaudhary et al, 2013**), .**

Tabiatta gen alışverişi her tür için belirlenen gen havuzu sınırları içinde meydana gelmektedir. Bu çalışmamızda Hexaploid ekmeklik buğdayı örneklerle izah etmeye çalışacağız. Gerek tetraploid ve gerekse hexaploid buğdayların, günümüzden yaklaşık 10 bin sene önce kültüre alındığı bildirilmiştir (Dubcovsky and Dvorak 2007). Araştırıcılar (Kihara 1944; McFadden and Sears 1946; Dvorak, 2001; Jia ve ark. 2013; Zimin ve ark., 2017) hexaploid Ekmeklik (AABBDD) buğdayın AB genomunu muhtemelen GP1'de yer alan *Triticum turgidum (2n==4x=28)*'dan, D genomunu da muhtemelen *Aegilops taushii (2n=2x=14) den aldığını* rapor etmektedirler (Şekil 2). Bu yaklaşımlar kuvvetli tahminler olduğu bildirilmekle birlikte hakikatte vaki olmuş olsa bile hexaploid buğdayın *T.turgidum* ile *A.taushii* ile benzer genomları taşıması, buğdayın rastlantı ve tesadüf eseri olarak meydana gelmiş olduğu iddiasını desteklemez. Nitekim *T.turgidum*'un A ve B genomlarını *T.urartu* ve *A.speltoides*'ten almış olduğu bildirilirken daha öteye gidildiğinde *T.urartu* ve *A.speltoides*'in nasıl ortaya çıktığı ile alakalı tatminkâr bir izaha gidilememektedir. Kâinatta her şey tagayyüre maruz olup bir başlangıcı olduğu (hudus hakikatı) Biyoloji (Tatlı, 2019) ve Jeoloji (Tuna, 2016) ilim sahasınca da ifade

edilmektedir. Aksi takdirde türlerin atalarını sonsuza kadar devam etmesi mümkün değildir. *Bu neviler için birer "âdem" ve birer evvel-baba lazımdır. Bu evvel-babaların ve ademlerin daire-i vücutta olmayıp ancak mümkinattan olduklarına nazaran, behemehal vasıtasız, kudret-i İlahiyeden vücuda geldikleri zaruridir* (İşarat'ül İ'caz). *Madde dedikleri şey ise; suret-i mütegayyire, hem de hareket-i zâile-i hâdiseden tecerrüd etmez. Demek hudûsu muhakkaktır"* (Muhakemat 3. Makale).

Nihayette Hexaploid buğdayın bu tarz genomlarını söz konusu iki türden aldığının bu iki türün de hangi türlerden genom aldıklarının delillerini (filogenetik) tartışmaktan ziyade bu genomların tesadüfen kendiliğinden oluşmasının muhal olduğu, hükmü her şeye geçen sonsuz kudret ve ilim sahibi bir zatın tasarrufundan hariç kalamayacağıdır. Çünkü mevcudatın yaratılması tek elden yani bir Halık'tan sudur etmiştir. Mühür ve sikke bir olduğundan genomların benzer olmaları da halikın vahdetine bir hüccettir. Bir bitkinin ***kün*** emri sonucu (ol deyince oluvermesi) yoktan yaratılması ile bazı bilim adamlarınca doğal melezleme olarak isimlendirilen ancak yaratıcının inşa suretinde bir yaratması olarak kabul edilebilecek farklı türlerin melezlenmeleri sonucu ortaya çıkması arasında mülkünde istediği gibi tasarruf eden Halik'a herhangi bir nakise getirmemektedir. *Evet, Kadir-i Mutlak'ın iki tarzda hem ibda hem inşa suretinde icadı var* (*Asa-yı Musa 3. Hüccet*). Kâinatın mutasarrıfı bir kısım zihayatı yoktan var ettiği gibi bir kısmını da mevcudattan terkip yani inşa suretinde halk etmektedir.

Şekil 2. Ekmeklik buğdayın A, B ve D genomlarını kazanım şeması (Dvorak (2001)

Zira her baharda 400 bin nebatatın envaını her baharda canlandıran bir kudret ve ilmi gözümüzle müşahede ediyoruz. Görünüşte doğal melezleme olarak görülen hakikatte ise perde arkasında görünmez bir elin tasarrufuyla olduğunun delilleri, döllenme mekanizmasının fizyolojik esasları incelendiğinde anlaşılmaktadır. Hadisenin tesadüfen ve rastgele meydana gelmesi ihtimali hesap rakamlarına sıkışmaz bir büyüklüktedir. Gerek tür içi ve gerekse türler arası melezlemeler, bir cıvata ve somunun bağlantısı gibi basit bir hadise olarak görülmemelidir. Yaklaşık 17 milyar baz çiftinden oluşan buğday DNA'sının doğada kendiliğinden bu şekilde hexaploid bir genetik özelliğe kazanmış olması her halde tesadüf ve şuursuz sebeplere havale edilemez. *T.turgidum* x *A. taushii*

çiftleşmesinde 2n=21 kromozoma sahip yeni melez kısır olacağından fertil olabilmesi için kromozomların ikiye katlanması icab etmesi yanında yüzlerce kimyevi ve fiziki süreçlerden geçmesi gerekmektedir. Bu hadiselerden yalnızca kromozom katlanması, (21x2=42) laboratuvar şartlarında kolçisin maddesi kullanılarak gerçekleştirilebilmektedir. Bu itibarla, doğal ortamda şuursuz koromozom ve kromozomlarda yer alan genlerin fertiliteyi düşünerek katlamayı planlayarak yapmaları elbette beklenemez.

Tüm canlılarda olduğu gibi bitkiler de en ufak bir kromozom düzensizliği ve noksaniyetine oldukça hassastırlar. Ya kısır veya yavru bireylerde deformasyonlar şeklinde tezahür edip nadiren canlı kalabilmektedirler. Örneğin bir kromozomun eksikliği olarak isimlendirilen *monozomi* durumunda bir sonraki kuşakta bitkinin üremesi mümkün değildir. Mahlukatta bilhassa nebatattaki sanat, melekûtiyet (dahili) cihetiyle daha harikadır. İki bitki arasındaki bir çiftleşme veya döllenme (Pollination) kanunlara bağlanmış yüzlerce esbabın rol aldığı fiziko-kimyasal süreç ve olaylarla gerçekleşebilmektedir. Zahir nazarda sebepler dest-i kudrete perde olmuştur. Akıl gözüyle sebeplerin arkasındaki müessiri hakikiyi görebilmek asıl basirettir. Aşağıda döllenme olaylarının şekillerle izah edilen olayların kemâl-i mizan ve intizamla, hiçbir şey unutulmadan ve şaşırmadan tedbir ve terbiye edilmesi öyle bir sikkedir ki, şüpheye mahal olmayacak güneş gibi parlak ve hükmü tüm kâinata geçebilen bir zatın mührü olduğu anlaşılır. *Hadsiz bir kudret ve muhit bir ilim ve nihayetsiz bir hikmet sahibinden başka kimin haddi var ki, o hadsiz derecede harika olan şu idareye karışsın? Çünkü, şu birbiri içinde girift olan envâları, milletleri, umumunu birden idare ve terbiye edemeyen, onlardan birisine karışsa, elbette karıştıracak. Halbuki,* فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرٰى مِنْ فُطُورٍ *(Mülk 3) sırrıyla, hiçbir karışık alâmeti yoktur. Demek ki hiçbir parmak karışamıyor.*

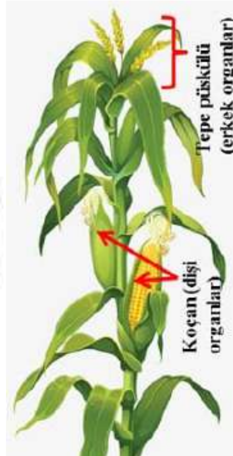
Günümüzde benzer şekilde buğday gen havuzuna dahil yakın akraba türlerle sentetik buğday hatları elde edilebilmektedir. Örneğin, CIMMYT'nin Uluslararası verim denemelerinde yer alan hatların yaklaşık olarak %20'sinin *T.durum* ve *A.speltoides*'ten gen transferi ile sentetik olarak elde edildiğini göstermektedir (Rosyara et al., 2019). Ayrıca, *Hordeum chilense* ile *Triticum turgidum* arasında Triordeum olarak isimlendirilen fertil amfidiploid'ler ($AABBH^{ch}H^{Ch}$) üretilmektedir (Martin ve ark. 1996). Bir başka misal ise günümüzde tanesi için yaygın olarak kullanılan tritikale, durum buğdayı ve çavdar melezinden oluşan hekzaploid (2n=42) amfidiploid form olup, klasik genom dizilimi AABBRR'dir (Yıldırım vd., 2007). Tabiatta canlı cansız bütün varlıkların nasıl hareket edeceklerini belirleyen kâinat Mutasarrıf'ının koyduğu değişmez düzen ve kurallara adetullah denir. Bu adetullah kanunları çerçevesinde aynı gen havuzunda yer alan yakın akraba türler arasında melezleme ile yeni amfidiploid bitkiler elde edilebilmektedir. Araştırıcı (ıslahçı), bir amfidiploid bitkinin meydana gelmesinde rol oynayan binlerce şarttan birkaç tanesine müdahale edebilmektedir. Halbuki her şeye gücü yeten yaratıcı, dâhilde karanlık ortamda hiç şaşırmadan ilahı sanatın cilvelerine bir ayine olan atomların hareketini irade ve gücüyle tayin ve halk etmiştir. Sonsuz şahitlere sahip gayet derecede makul bu hakikatleri kabul etmek mi veya döllenme hadisesinde rol alan cansız, şuursuz basit olan sebep ve tabiat dediğimiz maddelerin alimane ve hakimane olan bu vazifeleri kendi kendilerine yaptıklarına inanmak mı daha makuldür?.

Nebatatta Döllenme Biyolojisi (Telkih).

Yeryüzünü de yayıp uzattık, oturaklı dağları içine kazık gibi çaktık. Orayı güzelleştiren her bitkinin erkeğini de dişisini de bitirdik.(Kaf 50/7); *Gökten bir su indirdi ve onunla çeşit çeşit bitkilerden eşler çıkardık*.**"**(Taha, 53). Kur'an bu ayetleriyle, temel mekanizma ve fonksiyonlarının ancak 19 yüz yılda anlaşılabilen bitkilerdeki dişi ve erkek üreme azalarının varlığını sarihen kromozomların homolg (çifter) olduğunu da işari bir tarzda beyan etmektedir. Bazı türlerde (hurma, selvi ve adam otu) erkek ve dişiliğin milattan önceki yüzyıllarda bilindiğine dair kayıtlar bildirilmekle birlikte bitkilerde üreme organlarına ait ilk ilmi tespit 1671 yılında Grew tarafından, polenin işlevi ve fonksiyonları konusundaki tecrübeye dayalı tespitler ise ancak 1964 yılında Camerarius tarafından keşfedildiği bildirilmiştir (Anonim, 1960). Gerek hayvanat ve gerekse nebatatta her türe ait genetik şifreleri taşıyan kromozomların adetleri vücut ve üreme organlarında farklı sayılarda yerleştirilmiştir. Örneğin tahıllar grubuna dahil durum buğdayında kök, sap ve yapraklar ile tohumun endosperminde kromozom sayıları 2n=28 durumunda iken üreme organlarında n=14'tür. Erselik (hermafrodit) olan buğdayın erkek ve dişi organlar aynı çiçek üzerinde olup kendine döllenme (Autogamy) hâkimdir. Yabancı döllenmenin (Allogamy) hâkim olduğu ve erkek ve dişi organın bitkinin farklı yerlerinde bulunduğu (Monoecious) bir tahıl üyesi olan mısır bitkisinde de kromozomların üreme organlarındaki durumları farklı değildir.

Şekil 3. Buğday başağı ve çiçeği

Şekil 4. Mısır bitkisi

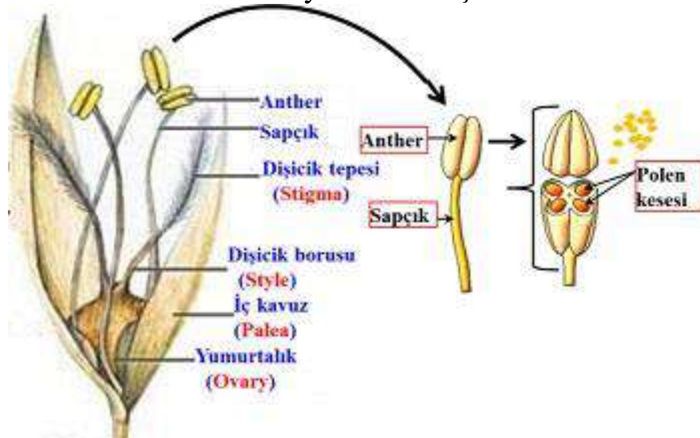

Şekil 5. Tahıl çiçeğinde döllenme

Çok sayıda fizyolojik süreçlerle gerçekleşen döllenme hadisesi hakkında sayılamayacak kadar ilmi araştırma ve incelemeler yapılmıştır. Burada sebeplerin döllenme hadisesini gerçekleştirmede kuvvetlerinin kifayet etmeyeceği, sebeplerin bir perde oldukları dolayısıyla müsebbebleri yapanın başkası olduğunun delaletiyle, hadiseler teferruata girişmeden kısa ve öz verilmeye çalışılmıştır. Buğday ve mısır gibi bitkilerde polenler olgunlaştığı zaman, antherler içinde yer alan polen keselerinin ana çeperleri erir ve polenler yer çekimi ve rüzgar vasıtasıyla stigmaya taşınır. Polenin stigma üzerinde çimlenmesi genetik uyumu gerektirir. Zira aynı ortamda çok farklı türlere ait polen bulunmasına rağmen stigma bunlardan yalnızca kendi türüne ait ve genetik uyuma sahip polenleri kabul eder (Şekil 5). Polenin stigma üzerinde çimlenmesi ile alakalı fizyolojik süreçlerin işleyişi ayrı bir mevzu olarak ele alınabilir. Polenler, kapıyı açmak

için özel şifrelenmiş bir anahtar gibi de düşünülebilir. Bitkilerde cereyan eden ve yüzlerce fizyolojik süreçleri ihtiva eden hadiseler, bir kanun ismi vermek suretiyle uzun bir zaman sürecinde kendiliğinden tesadüfe hamledilip sonsuz ilim ve kudrete sahip zat-ı Ehad-ı Samed'e verilmezse, her bir çiçekte sonsuz bir kudret ve her şeyi çevreleyen bir ilim ile her şeyi idare edecek bir irade olduğunu adeta her atoma bir uluhiyet vermek gibi yolların en çıkmazını ihtiyar etmek gerekecektir.

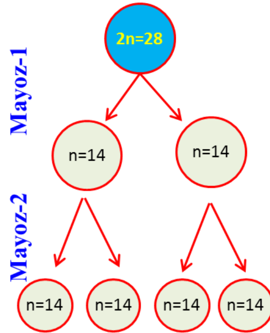
Buğday çiçeğinde boyu 2.99-3.84 mm arasında değişen her bir antherde yaklaşık olarak 1.746 ile 2.856 ad. polen tanesi (50 µm) bulunabilmektedir (De Vries, 1974**)**. Bu sayı mısır antherinde 2.500 civarında olup bitki başına 3-5 milyon polen tanesi demektir. Stigma üzerinde genetik program çerçevesinde tüm bariyerleri geçen ve çimlenmesine izin verilen polenlerden yalnızca bir tanesi (n yapıdaki vegetatif ve generatif çekirdekleri ihtiva eden) çimlenerek türlere göre değişmekle birlikte insan saçı kalınlığının yaklaşık 1/20 civarındaki kanaldan (style) saatte 1-2 cm hızla yol alarak tohum taslağına ulaşır. Polen tüpünün uzunluğu türden türe değişmekte olup, örneğin mısır bitkisinde 20 cm ye kadar ulaşabilmektedir.

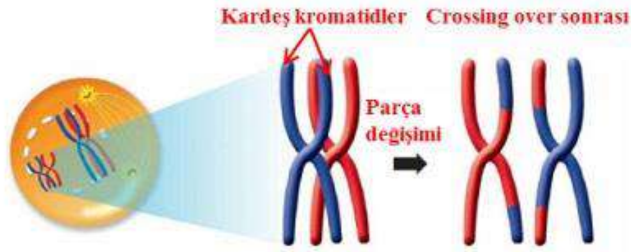

Şekil 6 Buğday çiçeğinde antherlerin görünümü (Kaynak; Vikipedia).

Bitkinin eşey hücreleri dışındaki tüm organların hücrelerinde bölünme ve çoğalma eşit sayıda kromozoma sahip mitoz ile gerçekleştirilirken, antherler ve yumurta hücrelerinde ise mayoz olarak isimlendirilen bölünme ile kromozom sayısı yarıya indirgenmektedir (Şekil 5).

Durum buğdayını örnek alırsak, mayoz bölünme sırasında üretilen A ve B genomlarından oluşan gametler (n=14), gerek yumurta hücresi ve gerekse antherlerde bir dizi allele sahiptir. Bunlar, döllenme sonrasında bir araya gelerek (2n=28), yeni bireyin genetik hususiyetlerini oluştururlar. Bu şekilde mayoz bölünme ile gametler oluşturulurken, kromozom sayısı yarıya indirilerek döllenme esnasında kromozom sayısının katlamalı artışı önlenmiş olur. Bir bitkinin DNA'sında muhafaza edilen genetik bilgi, o bitkinin genomunu oluşturur.

Şekil 7. Durum buğdayı üreme hücrelerinde mayoz bölünme

Şekil 8 Mayoz-2 profaz safhasında (Crossing over) parça değişimi

Gametler oluşturulurken meydana gelen ilginç olaylardan birisi de mayoz 1'in profaz evresinde homolog kromozomların kardeş olmayan kromotitlerinin birbirine karşılık gelen kısımları arasında meydana getirilen parça alış verişi hadisesidir (Şekil 8). Crossing over ismi verilen bu safhada rekombinant kromozomlar meydana gelir. Bu sayede aynı türün bireylerinde Sani'in genetik olarak yerleştirdiği genlerin farklı kombinasyonları ile ana babadan farklı zengin bir genetik çeşitlilik devam ettirilmiş olur. Ancak crossing over her bölünmede olacak diye bir kaide yoktur. Bu da Sani'in fail-i muhtar olduğunu göstermektedir. Biri anadan diğeri babadan gelen *n* sayıdaki homolog kromozomları (gametlerin) zigotu oluşturmak üzere 14 kuzunun 14 anne koyunu bulması gibi karanlık ortamda gayet alimane, hikmet dairesinde hiç şaşmadan eşleşmeleri, şuursuz tabiat, sağır esbab ve tesadüfe havale ile izah edilebilir mi? Son derece mükemmel, hiç şaşmaz ve ilmi düsturlar ile vaziyet alan bu şuurkârane hadiseleri şuursuz kromozom ve genleri oluşturan atomlara vermek veya tabi oldukları fizik ve kimya yasalarını icracı görmek, hücrede acip vazifeleri gören kromozomların her şeyi görecek bir göze ve her şeyi bilecek bir ilime sahip olmaları ile mümkündür ki, o ince ve mükemmel vazife-i hayatiyeyi yapabilsinler.

Ciltlerle kitap ile tarif edilip hikmetleri izah edilse ancak tamamıyla bilinecek döllenme hadisesini mayoz, crossing over, dominanslık, DNA replikasyonu vb kanunları müessiri hakiki bilip gayet derin bu hakikatleri şuursuz sebeplere vermek, bir taburun savaş galibiyetini askeri taktik ve düzenin eseri olduğunu kabul edip, harp başarısını hükumete ve bir komutana bağlılıkları olmayan askerlere veren adam misali gibidir. *Hem herbiri birer mizan içindeki bütün intizamlı mevcudat ve herbiri birer intizam içindeki bütün mizanlı ve ölçülü hey'ât, yine o ilm-i muhîte işaret eder. Çünkü, intizam ile iş görmek, ilimle olur. Ölçü ile, tartı ile san'atkârâne yapan, elbette kuvvetli bir ilme istinaden yapar. Hem bütün mevcudatta görünen muntazam miktarlar, hikmet ve maslahata göre biçilmiş şekiller, bir kazânın düsturuyla ve kaderin pergâriyle tanzim edilmiş gibi meyvedar vaziyetler ve heyetler, bir ilm-i muhîti gösteriyor* (Mektup 20. Mektup).

Özetle, mevcudatın bilhassa zihayatın menşeini sınırlı sayıdaki fosil örneklerini esas alarak uzun zaman ve tesadüf ile tabiata vermek, zihayatın teşkilinde tek bir ilahı reddedip yüzlerce ilahi kabul etmek zorunda kalan şahıs gibidir. Oysa, ilk yaratılıştan sonra göz önünde müşahede edilen ve her mevsimde 400 bin türün hiçten canlanmaları

ile hayatlarının devamı için gerekli olan şartların temini, hükmü tüm kainata geçen sonsuz ilim ve kudret sahibi bir mutasarrıfın varlığı ile mümkündür. *Halbuki tabiat misali bir matbaadır, tâbi' değil; nakıştır, nakkaş değil; kàbildir, fâil değil; mistardır, masdar değil; nizamdır, nâzım değil; kanundur, kudret değil; şeriat-ı iradiyedir, hakikat-i hariciye değil* (Mesnev-i Nuriye, Nokta). *"Bir köy muhtarsız olmaz, bir iğne ustasız olmaz, sahipsiz olamaz, bir harf kâtipsiz olamaz; biliyorsun. Nasıl oluyor ki, nihayet derecede muntazam şu memleket hâkimsiz olur?* (Sözler, 10. Söz). Bu hakikat bile tek başına mevcudatın varlığı ve idaresinin keyfiyetini izah etmeye ve meselemizin anlaşılmasına kâfi gelmektedir.

KAYNAKLAR

Anonim 1969. On the earliest microscopical observations of pollen grains Review of Palaeobotany and Palynology.**9(**1–2**)**:5-6. Erişim tarihi 05.09.2019

Anonim 2008. Animal genetics, evolutionary theory, eugenics. Encylospedia .com. B. Tula, Russia, 18 February 1892; d. Moscow, U.S.S.R., 26 June 1948) https://www.encyclopedia.com/science/dictionaries-thesauruses-pictures-and-press-releases/serebrovskii-aleksandr-sergeevich

Anonim 2019. Quotes**,** Wikiquote, Carl Linnaeus. https://en.wikiquote.org/wiki/Carl_Linnaeus

Asa-yı Musa. 2016. Bediüzzman Said Nursi. Envar Neşriyat

Bağcı S.A. 2017. Geçmişten Günümüze Bitki Islahı. 11 Mayıs Bitki Islahçıları Günü Bilecik. Erişim Tarihi 11.09.2019. http://bisab.org.tr/upload/dosyalar/Ge%C3%A7mi%C5%9Ften%20G%C3%BCn%C3%BCm%C3%BCze%20Bitki%20Islah%C4%B1%20S.%20Ahmet%20BA%C4%9ECI.pdf

Bhattacharjee I 2018. Concept of gene pools. Erişim Tarihi: 14.09.2019. https://www.slideshare.net/indranilbhattacharjee58/03-concept-of-gene-pools

Chaudhary HK, Kaila V., Rather SA., Badiyal A., Hussain W., Jamwal NS. and Mahato A.2013. Wheat Alien Gene Transfer in Crop Plants, Volume 2: 1 Achievements and Impacts, Edition: 2014 Chapter: 1 Publisher: © Springer Science+Business Media, LLC 2014 Editors: A. Pratap and J. Kumar https://www.researchgate.net/publication/270280504_Wheat

De Vries. 1974. Some aspects of cross-pollination in wheat (*Triticum aestivum* L.). Anther length and number of pollen grains per anther. Euphytica, 23(1):11–19

Dubcovsky J, Dvorak J (2007) Genome plasticity a key factor in the success of polyploid wheat under domestication. Science 316:1862–1866

Dvořák J. 2001 Triticum Species (Wheat) in Encyclopedia of Genetics, Edit: Sydney Brenner 2800 p, ISBN 978-0-12-227080-2 Erişim Tarihi 24.09.2019 https://www.sciencedirect.com/topics/agricultural-and-biological-sciences/triticum

Grigg R. 2015. Carl Linnaeus: the scientist who saw evidence for God in everything in nature *Creation* **37**(4):52–55, October 2015. https://creation.com/carl-linnaeus

Harlan, J. R. &J. M. J. De Wet, 1971. Toward a rational classification of cultivated plants. Taxon 20: 509-517.

Harlan, J. R 1976. Genetic Resources in Wild Relatives of Crops[1] Crop Science Abstract -16(3):329-333. Erişim Tarihi:14.09.2019. https://dl.sciencesocieties.org/publications/cs/abstracts/16/3/CS0160030329

Jia J, Zhao S, Kong X et al. *Aegilops tauschii* draft genome sequence reveals a gene repertoire for wheat adaptation. Nature 2013;496(7443):91–95. [PubMed] [Google Scholar]

Kihara H (1944) Discovery of the DD-analyser, one of the ancestors of ¹riticum vulgare (in Japanese). Agric Hortic 19 : 13—14

Kumar V and Bhatia SS. 2013. Complete Biology Puplished by Mc Graw Hill Education. 1308 sayfa. ISBN: 978-1-25-906430-2 India https://books.google.com.tr/books?id=kTdVAQAAQBAJ&pg=PA19&lpg=PA19&dq=chromosome+numbers+are+constant+for+each+species+and+do+not+change&source=bl&ots=jDJJF_Ohwg&sig=ACfU3U00EHoOytOwmpZi170kHsnqABWHSA&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwjz8v3YzpjkAhXNR5oKHSLLAtk4ChDoATAAegQICRAB#v=onepage&q=chromosome%20numbers%20are%20constant%20for%20each%20species%20and%20do%20not%20change&f=false

Kütükoğlu M. 1977. 1865'de Faal İstanbul Medreseleri, Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı:7-8'den Ayrı Basım, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1977, s.1-13.

Martin A, MA C, Rubiales D and Ballesteros J. 1996. TRITORDEUM: TRITICALE'S NEW BROTHER CEREAL. Triticale: Today and Tomorrow In: Guedes-Pinto H., Darvey N., Carnide V.P. (eds) Triticale: Today and Tomorrow. Developments in Plant Breeding, vol 5. Springer, Dordrecht pp 57-72. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-94-009-0329-6_9

McFadden ES, Sears ER (1946) The origin of ¹riticum spelta and its free-threshing hexaploid relatives. J Hered 37 : 81—89, 107—116

Mektubat, 2016. Bediüzzman Said Nursi. RNK Neşriyat.

Rosyara U., Kishii M., Payne T., Sansaloni C.P., Singh RP., Braun H.J ve Dreisigacker S. 2019. Genetic Contribution of Synthetic Hexaploid Wheat to CIMMYT's Spring Bread Wheat Breeding Germplasm. *Scientific Reports* volüme 9, Article number: 12355 (2019)

Ryding S. 2019. What are Plasmodesmata? Erişim Tarihi: 14.09.2019. https://www.news-medical.net/life-sciences/What-are-Plasmodesmata.aspx

Sözler, 2016. Bediüzzman Said Nursi. Türkiye Diyanet Vakfı. 968 sayfa.

Şanal M. 2003. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 14 Yıl: 2003/1 (149-168 s.)

Şualar, 2016. Bediüzzman Said Nursi. Sözler Neşriyat

Tatlı A. 2019. Yaratılış. Sorularla evrim.com. e kitap. Erşim tarihi: 24.09.2019. http://www.sorularlaevrim.com/sites/default/files/yaratilis-ekitap.pdf

Tuna T. 2016. Ol Dedi Oldu. Şule yayınları No: 293/7 ISBN: 978-975-6446-81-1.

Uç, H. 2012. Bediüzzaman'ın Fikir ve San'at Dünyası. Rislae Akademi. 770 sayfa.

Üstün. A. 2016. Buğdayın Evrimi. İlkeli Yazılar. Erişim Tarihi: 26.08.2019. http://www.ilkeliyazilar.com/?Syf=22&Mkl=865881

Yıldırım, M., Şentürk, Ş., Tülek, A., 2007. 1875'ten Bugüne Tritikale. Türkiye VII. Tarla Bitkileri Kongresi, 25-27 Haziran, Erzurum, (1) 26-29.

Zimin AV, Puiu D, Hall R, Kingan S, Clavijo BJ and Salzberg SL. 2017. The first near-complete assembly of the hexaploid bread wheat genome, *Triticum aestivum.* Gigascience. 2017 Nov; 6(11): 1–7.

IS THE UNIVERSE AND LIFE, A BLIND CHANCE OR A CONSCIOUS CREATION? A NEW APPROACH IN THE LIGHT OF THE QUR'AN AND SCIENCE

EVREN ve HAYAT, KÖR BİR TESADÜF MÜ, BİLİNÇLİ BİR YARATILIŞ MI? KUR'AN VE BİLİM IŞIĞINDA YENİ BİR YAKLAŞIM

Dr. Öğretim Üyesi Hasan ERYILMAZ
Artvin Çoruh Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Çevre Müh. Bölümü
h.eryilmaz@artvin.edu.tr

ABSTRACT

The Euro-American system, which has seized political, economic, social and cultural superiority worldwide for the last three centuries, is attacking the Islamic world with all its strength. The aim of their attacks is to refute the fact of creation firstly, and then to create an atheist worldview. The most important weapon they use for this, is a theory which does not have a scientifically background but just an unproven theory "Darwinist Evolution Theory". Although it has been revealed that many frauds involving under scientific masks have been introduced to impose this theory, there is still heavy propaganda. Since there cannot be a contradiction between the Qur'an, Right Religious İslam and "the Laws and Rules of Science" which is a sunnetullah, it is imperative that faithful scientists demonstrate the inaccuracies of this theory in the light of scientific data. In this study, after taking a brief but necessary study on creation of the universe, utilizing "The Big Bang Theory" which is still the most solid and scientific view of the beginning of the Universe; we'll put forward the concepts of enthalpy, entropy, free energy which are the most basic concepts of physicochemistry, at a short and understandable level; and then we'll examine "Photosynthesis reaction" which is the most basic biological life reaction, makes organic glucose molecule from inanimate-inorganic water and carbon dioxide molecules as the starting material and basic food of all life, in terms of free energy exchange firstly; and then we'll demonstrate that this reaction never and ever cannot happen spontaneously by chance in the light of science. Then, according to the entropy rule, we'll demonstrate that; protein, cellulose, and starch polymerizations, the formation of single living cells, the formation of live cell clusters, the formation of simple animals from multiple clustering cells, and finally the formation of human intelligence, which is the summit of living things, can never occur spontaneously by a blind chance. God willing, hopefully, we'll attain "The Absolute Creator" belief, from the universe and creatures.

Keywords: Darwinist Evolution Theory, Big Bang Theory, enthalpy, entropy, free energy, photosynthesis, glucose molecule.

ÖZET

Yaklaşık son üç yüzyıldır siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel üstünlüğü, dünya çapında ele geçiren Avro-Amerikan sistemi, bütün alanlarda olanca gücüyle İslam dünyasına

saldırıyor. Saldırılarının hedefi, öncelikle yaratılış gerçeğini çürütmek ve sonra ateist bir dünya görüşü oluşturmaktır. Bunun için kullandıkları en önemli silah, bir bilim olmayan, sadece ispatlanamamış bir teori olan "Darwinist Evrim Teorisi". Bu teoriyi kabul ettirebilmek için bilim kılıflı birçok sahtekârlıkların yapıldığı ortaya konmasına rağmen, halen ağır bir propaganda sürdürülüyor. Kur'an ve Hak Din ile, bir "sünnetullah" olan "Bilim Kanun ve Kuralları" arasında bir çelişki olamayacağına göre, inançlı bilim insanlarının bilimsel veriler ışığında bu teorinin yanlışlıklarını ortaya koymaları şarttır. Biz de bu çalışmamız da, "Evrenin Başlangıcı" ile ilgili halen en sağlam ve bilimsel görüş olan "Büyük Patlama" teorisinden yararlanarak, kısa fakat gerekli bir yaratılış bölümü incelemesinden sonra; fizikokimyanın en temel kavramları olan "entalpi, entropi, serbest enerji" kavramlarını kısa ve anlaşılabilir bir seviyede açıklayacak ve sonra; biyolojik hayatın en temel reaksiyonu olan "Fotosentez" ile, cansız-inorganik su ve karbondioksitten, hayatın başlangıç maddesi ve temel gıdası olan organik glikoz molekülünün oluşum reaksiyonunu, serbest enerji değişimi açısından irdeleyerek; bilimin ışığında bu reaksiyonun asla ve asla kendiliğinden-tesadüfen olamayacağını ortaya koyacağız. Daha sonra da entropi kuralı gereği; protein, selüloz, nişasta polimerleşmelerinin, bunlardan tek hücre oluşumunun, bir araya gelip kümeleşen tekli hücrelerden çoklu hücrelerin oluşumunun, bu çoklu hücrelerden hayvanların oluşumunun ve nihayet, canlıların zirve noktası olan insanın zekâ-akıl yapısı oluşumunun da, kendiliğinden-tesadüfen asla meydana gelemeyeceğini ortaya koyacağız. İnşallah, böylece de, mahlûkattan "Mutlak Halik" inancına ulaşmış olacağız.

Anahtar Kelimeler: Darwinist Teori, Büyük Patlama, Entalpi, Entropi, Serbest Enerji, Fotosentez, Glukoz molekülü.

1. GİRİŞ

Çok değil 100 yıl öncesine kadar, çoğu bilim insanlarına ve tüm ateistlere göre evren, zaman ve mekân bakımından başı sonu olmayan, nasıl oluştuğu bilinmeyen, kendiliğinden var olduğu peşinen kabul edilen bir yıldızlar, gezegenler, aylar topluluğu idi. Dolayısıyla varlığını açıklamak için bir yaratıcıya da ihtiyaç yoktu. Ancak bu zihni rahatlık, 1929 yılında yıldızlardan gelen ışığın spektrumunda, renk frekanslarının kırmızıya doğru kaydığının tespit edilmesiyle bitti ve "Big Bang" teorisi doğdu. Bu teori, evrenin bir başlangıcı olduğunu, evrenin-yıldızların-güneşin-dünyanın yaşlarının hesaplanmasını ve bundan sonra evrenin ne olacağı araştırmalarının yapılmasını getirdi. Aşağıdaki bölümlerde önce "Big Bang" teorisini kısaca inceleyecek ve sonra, "Entalpi, Entropi ve Serbest Enerji Değişimi" üzerine kısa ve yeterli bilgiler vererek, canlı hayatın kendiliğinden ve tesadüfen, asla ve asla olamayacağını ortaya koyacağız.

2. EVRENİN YARATILIŞI

2.1. Big Bang Teorisi Kısaca Nedir?

Amerikalı gökbilimci Edwin Hubble, galaksileri teleskopla incelerken, galaksi ışınları elektromanyetik spektrum tayflarının, kırmızı uca doğru kaydığını fark etti. Yani dünya ışığının tayfındaki renklerin dalga boyları; galaksilerden gelen ışığın tayfında, daha büyük dalga boylarına doğru yani daha kırmızı doğru kaymaktaydı.

Bunun anlamı, galaksilerin bizden uzaklaşması demekti. Tıpkı yanımızdan hızla geçip, bizden uzaklaşan bir ambulansın siren sesinin -gerçekte ses değişmediği halde- bize daha kalınlaşmış olarak gelmesi gibi. Bu keşif, bir devrim niteliğindeydi. O zamana kadar yaşamış ve yaşayan en büyük bilimcileri, evrenin durağan ve sonsuz olduğuna inanıyordu. Bu keşifle beraber bilim çevresinin evrene olan bakış açısı büyük ölçüde değişti. Birkaç galaksi dışında bütün galaksiler görünüşe göre uzaklaşıyordu. Bunun anlamı gayet açıktı; bütün galaksiler birbirinden uzaklaşıyorsa, bunların uzaklaşmasına sebep olan bir çeşit patlama olması gerekiyordu. Patlayan bir bombayı kameraya aldığımızı düşünelim: Videoyu geri sardığımızda etrafa dağılan parçaların birbirine yaklaşması ve başlangıçtaki henüz patlamamış bütün bombayı ortaya çıkarması gibi, bu galaksiler de bir zamanlar tek bir yerden geliyor olmalıydı (URL-1). Bu tek noktadaki, korkunç-muazzam yoğun enerjinin patlayıp genişlemeye başlamasıyla birlikte, evren de oluşmaya başlamıştı. Edwin Hubble, bu büyük patlamayla başlayan evrenin yaratılışını, "Genişleyen Evren" modeli ile açıkladı.

1948'de Rus asıllı Amerikalı fizikçi- kozmolog George Gamow, genişleyen evren modelinden yola çıkarak, "Evren büyük patlama ile yaratılmışsa, erken evrenin çok sıcak, çok yoğun ve akkor parlaklığında olması, oluşan ışımaya ilişkin fotonların evrende savrulması, evren genişledikçe fotonların dalga boylarının artması (yani enerjilerinin azalması) ve zamanımızda ancak çok küçük enerjili mikrodalga ışıması olarak algılanabilmesi gerektiğini" ileri sürdü (Gamow,1964). Ve gerçekten 1978 yılında A. Penzias ve R. Wilson adlı iki araştırmacı, büyük patlamanın ilk dönemlerinden kalan ve evrenin tüm uzay boşluğuna yayılmış olan bu en eski (13,8 milyar yıllık) artık fon radyasyon dalgalarını keşfederek, Nobel Ödülü kazandılar. Bu keşif aynı zamanda, big

bang teorisinin de kesin kanıtı oldu. Bu azalmış, soğuk, kozmik, artık, fon radyasyon enerjisi nedeniyle bugün, dünya dışındaki uzay boşluğunun sıcaklığı; mutlak sıfır noktasında yani tüm atomik ve moleküler titreşimlerin bittiği mutlak soğuklukta olmayıp, biraz daha sıcak yaklaşık 2,75 K (-270,4 ^{o}C) sıcaklığındadır. Yani mutlak sıfırdan yaklaşık üç derece daha sıcaktır. Birçok araştırmalardan sonra, 20.yüzyılda iyice olgunlaşan "Büyük Patlama-Big Bang" teorisi, kozmolojinin (evrenbilim) ve kozmogoninin (evrendoğum); tüm oluşumları makro düzeyde açıklayan, tek ciddi bilimsel teorisidir. Bu modelin diğerlerinden farkı, bilim insanlarının bu kuram hakkında, 2018 yılında ölen ünlü fizikçi ve gök bilimci Stephen Hawking de dâhil, büyük çoğunlukla, hem fikir olmalarıdır.

2. 2. Evrenin Yaşı, Gelişimi ve Şimdiki Hali Nedir?

Evrenin yaşı, "Big Bang " oluşumundan beri geçen zaman, yaklaşık 13,8 milyar yıl olarak hesab ediliyor. En yeni veriler olarak, Planck uydusunun 2015 yılı sonuçlarına göre, evrenin yaşı, 21 milyon yıl duyarlılıkla 13.799 (±0.021) milyar yıl olarak hesaplanmıştır (URL-2). Yani yaklaşık 13,8 milyar yıl önce evrenin macerası, tek bir noktada oluşan büyük patlama (Big Bang) ile başlamıştır. İlk anda sadece korkunç büyüklükte, çok yoğun bir enerji vardı ve sıcaklık sözle ifade edilemeyecek ancak rakamlarla yazılabilecek şekilde, 10^{32} K (veya burada, santigrat) dereceden fazlaydı. Allâh (c.c.) 'ın emriyle oluşmuş bu çok yoğun enerji noktası, yine Allâh (c.c.) emriyle, patlayıp ışık hızıyla genişlerken, Einstein'dan beri bildiğimiz meşhur "$E = mc^2$" formülüne göre enerji maddeye dönüşerek; sırasıyla atom altı parçacıklar, atomik parçacıklar, önce hidrojen ve hafif elementler, sonra ağır elementler, ve nihayet sıcak gaz halinde ışık hızına yakın hızlarla genişleyen uzay dumanı oluştu. Bu uzay dumanının yer yer kümeleşme-yoğunlaşmasıyla, göklerin tabakalaşması, karadelikler, galaksiler ve yıldızlar oluştu. Ve güneş sisteminin oluşumu yaklaşık 9 Milyar yılda tamamlandı. Big Bang'tan yaklaşık 9, 2 milyar yıl sonra, yani günümüzden yaklaşık (milyon yıl kadar bir duyarlılıkla tayin edilmiş olarak) 4,543 milyar yıl önce güneş, dünyamızı doğurdu . Süregelen kümelenme ve çarpışmalarla uzayda gezegenler, aylar, kuyruklu yıldızlar,

meteorlar, uzay tozları vs. oluştu. Milyarlarca yıldır süren bir yaratılış-yok oluş macerası… Birkaç yıl öncesine kadar evrendeki tüm galaksi sayısı 200 milyar, tüm yıldız sayısı 100 trilyon olarak verilirken; şimdilerde teleskopların artan hassasiyetlerine bağlı olarak, sadece gözlenebilir galaksi sayısının 2 trilyon, tüm galaksi sayısının da 6-8 trilyon olduğu belirtiliyor. Dünyamız kendi ekseni etrafında saatte 1.670 km hızla dönerken, güneş etrafında 108.000 km hızla dönüyor. Güneş Samanyolu galaksisi içindeki yörüngesinde saatte 720.000 km hızla dönerken, bizzat Samanyolu galaksisinin kendisi de uzayda 950.000 km hızla uzaklaşıyor (Akkurt, s.293-294). Korkunç bir hız ve kargaşa içinde, muhteşem bir düzen!... Allahuekber!

Yüce Rabbimiz, Kur'an'da anlamını bugün daha iyi anladığımız şu ayetinde, bu büyük patlama (Big Bang) olayını şöyle açıklıyor (Enbiya 30):

"O kâfirler bilmez mi ki, gökler ve yer (başlangıçta) bitişiktiler ve sonra biz onları ayırdık ve bütün canlıları sudan yarattık. Buna rağmen (hala) inanmayacaklar mı? "

2. 3. Evrenin Genişliği Nedir?

Ucu bucağı olmayan ateist evren inancı, tabii olarak Big Bang'tan beri çöpe gitti. Sınırlarını göremesek bilemesek bile, uzayın büyüklüğünü, sınırlarını yani sonunu hesaplayabiliyoruz. Nasıl mı? Çok kolay: 13,8 milyar yılı saniyeye çevir ve sonra bir saniyedeki ışık hızı ile çarp, işte sana uzayın maksimum yarıçapı. Tekrar iki ile çarp, uzayın maksimum çapı yani genişliği!.. Yaklaşık olarak 2,6x 10^{23} km gibi bir genişlik. Tabi bu, sabit olmayan bir çap. Her an ışık hızına yakın bir hızla genişleyen evrenin, çapı da sürekli artıyor ama yine de sınırlı bir miktar. Ayet şöyle söylüyor (Zariyat 47) :

"Ves semâe, beneynâhâ bi eydin ve innâ, le mûsiûne" : " Semaya gelince, Biz onu büyük bir güç-kudret- kuvvet ile bina ettik (yarattık). Ve şüphesiz ki (onu) genişletenler elbette Biziz."

DİB Kur'an Yolu tefsirinde, bu ayetteki "mûsiûne" kelimesi; hem " genişlik ve kudret sahibiyiz", hem "darda kalanlara genişlik veririz", hem de" Evreni genişletmekteyiz" şeklinde yorumlandığı için; biz de, hem konumuza uygunluk, hem de evrensel-fizik gerçeğe uygunluk bakımından "genişletenler" ifadesini tercih ettik.

2. 4. Evrenin Zaman Olarak Sonu Var mı?

Çevremizde gördüklerimizden anlıyoruz ki, sonu olmayan hiçbir şey yoktur. Canlıların zaten hepsi ölümlüdür. Cansızlara gelince, makro düzeyde galaksiler, yıldızlar bile parçalanıp ölüyorlar. Mikro düzeyde atomlara gelince; uzun ya da kısa sürede atomlar da ölüyor. Radyoaktif elementler, bu gerçeği bize apaçık gösteriyor. Bu ölümü, fizikde "yarılanma ömrü" denen bir kavramla ifade ediliyor. Bu ömür her radyoaktif madde için farklı. Örnek olarak, radyoaktif Hafniyum-174 atomunda bu ömür, $2x10^{15}$ yıl gibi kelimelerle ifadesi bile mümkün olmayan, hatta evrenin yaşını bile aşan çok çok uzun bir süre. Yani çevremizdeki her şey ölümlü, bize sabit gibi geliyorsa da gerçekte, bizim tespit edemeyeceğimiz kadar uzun ömürleri olduğundan. Tüm elementlerin çekirdeklerinde bulunan protonlar arası korkunç büyük itişmeye rağmen, radyoaktif olmayan çekirdeklerin parçalanmadan durmaları bile bir mucize. Fizikçiler bu durumu, çekirdekteki elektromagnetik kuvvet gluonu, zayıf etkileşim gluonu, kütle çekim gluonu, kuvvetli etkileşim gluonu gibi yapıştırıcı kuantlarla açıklamaya çalışıyorlarsa da, bu defa bu gluonların nereden çıktığı çözülemeden ortada duruyor. Sonuç olarak ölümlü parçalardan oluşan evrenin de ölümlü olacağı, apaçık bir mantık gereğidir. Ayrıca "Evrenin Entropik Ölümü" veya "Genişleyen, sonra duran ve tekrar içe çöken Evren Modeli" gibi çok tartışılmış konular da, evrenin bir sonu olduğunu kesinlikle ortaya koyuyor. Yani zamanı ne olursa olsun, er veya geç, ölüm tüm evren için de kaçınılmaz bir sondur. Her ne ki yaratılmıştır, mutlaka ölecektir! ...

Stop emri, bir kuyruklu yıldız, bir büyük meteor veya bir anti madde kütlesi çarpması mı olacak; ya da yerin merkezindeki nükleer fırının binlerce yanardağ patlaması şeklinde yeryüzünü kaplaması mı olacak; veya merkezkaç hızı azalarak dünya, güneşin çekim gücü nedeniyle güneşle mi birleşecek; ya da kendi etrafında saatte 1670 km'lik bir hızla dönmekte olan dünyanın hızının bir anda sıfırlanmasıyla, bütün dağlar tepeler yerlerinden koparak birbirleriyle çarpışarak her yanın toz duman kaplamasıyla mı hayat bitecek; veya henüz bilmediğimiz daha bir başka şey mi olacak; bilmemiz mümkün değil, sadece Allâh(c.c.) bilir. O, hiçbir senaryoya uymak zorunda değildir. Her şeyi, "**ecelün**

müsemma" ile, yani isimlendirilmiş(yazılmış), belli bir ecelle, yani belirli bir süreyle yarattığını söylüyor. Ve o süre gelince stop düğmesine basılacak, "sura üflenecek", ve tüm varlıkların yok oluşu ile birlikte, yeni bir yaratılış başlayacaktır. Rabbimiz Kur'an'da, o günü şöyle anlatıyor (Enbiya 104):

"O gün göğü, yazılı kâğıt tomarlarını dürer gibi düreriz, ilk yaratmaya başladığımız gibi onu (önceki haline) iâde ederiz (çeviriririz)…"

2. 5. Big Bang Gerçeğinin Yorumu

Bu gerçek, tabii ve zorunlu bir şekilde, zaman ve mekân olarak başı–sonu olmayan, durağan evren teorisini yıkmaya yeter. Evren ezeli yani başlangıcı olmayan bir varlık değildir, bir zamanlar evren de yoktu, ancak belli bir zamanda, yani günümüzden 13,8 milyar yıl önce var olmuştur ve işte, "KESİN GERÇEK" budur! ...

Peki, bu neden ve nasıl oldu? Tesadüfen mi?... Daha henüz hiçbir şeyin olmadığı bir yerde tesadüf mü olur?... Hiçbir şeyin kendiliğinden olamayacağını ve genel "Etki = Tepki" fizik kuralı gereği; bir tepkinin bir oluşumun, kesinlikle ve ancak bir "dış etki-kuvvet " sonucu olabileceğini bilen ve bu anlayışla; evrende geçerli birçok teori- yasa-matematiksel formüller keşfeden "bilimsel bir kafa", buna asla ve asla tesadüf diyemez. Tesadüfün olduğu yerde, ne düzen, ne yasa, ne metot, ne de matematik formül olabilir.

"Canlılığın varlığı için olmazsa olmaz şartlardan olan doğadaki yasalar ve sabitlerdeki hassas ayarlar, Allah'ın varlığı için tarih boyunca en çok kullanılmış delil olan tasarım delilinin, matematiksel bir formatta ve modern bilimin verileriyle destekli bir şekilde savunulmasına olanak tanımıştır. Canlılığın varlığının bu kadar hassas ayarlara bağlı olmasını mutlu bir tesadüfle açıklamak da, böylesine bir durumu bizim gözlemci etkimizle geçiştirmek de, çok-evrenlere atıfla bu hassas ayarları önemsizleştirmek de, mümkün değildir" (Taslaman, s.360).

Doğru çalışan bir kafa, büyük patlamayla başlayan bu yaratılış serüveninde, bir ilk sebebin, bir ilk gücün, bir yaratıcının olduğunu görür, anlar, bilir. Bunun tersi, asla

düşünülemez. Yaratılışa tesadüf demek, apaçık bir şekilde 'Yaratıcı' nın yerine, bile bile ve inat ile; belirsiz, anlamsız, soyut bir "tesadüf putu " oturtmak demektir.

Fransız kimyacı Lavoisier' nin 1787 yılında ortaya koyduğu "Kütlenin Korunumu yasası", nükleer reaksiyonların anlaşılmasından sonra bugün "Enerji ve Kütlenin Korunumu Yasası" haline dönüşmüş bir biçimde bize şunu söylüyor: " Madde ve enerji toplamı sabittir, var olan yok olmaz, yoktan da yeni bir şey var olmaz." Tabii ki bu, Allâh (c.c.) için değil, kullar için geçerlidir. Şu halde, Allâh'ın (c.c.) iradesini hesaba koymadığımız takdirde; ateist-inkârcı bir kafayla, "big bang öncesi" açıklanamaz. Daha öncesi evren için yokluk olduğuna göre; yokluktan varlık olamaz ancak yokluk olabilir; yani yoktan var olmaz yoktan ancak yok olur. Yokluktan varlık âlemi olamaz. "Yokluk ve Tesadüf" şartlanması ile "Var olan Evren" için hiç bir açıklama getirilemez. Şu halde tek çıkış yolu; "Var olan evren" den önce "var olan" ve "Yok"u "Var" eden bir başka "VARLIK" olmasıdır. Yani mahiyetini bilmesek ve kavrayamasak da, evreni var eden bir " İLK VARLIK " olması şartdır... İşte O mutlak varlık; yerin ve göklerin sahibi, yüce "TEK YARATICI" olan ve adı da "ALLÂH "(c.c.) olan, yüce ve tek Rabbimizdir. Sağlıklı bir kafa için, normal düşünen bir akıl için, bu böyledir. Başka bir açıklaması yoktur ve olamaz. Ve bu, tartışmaya gerek olmayacak şekilde, çok açıktır. Ama illa da tartışacak ve inkâr edecek birileri geçmişte olduğu gibi bundan sonra da çıkacaktır.

3. CANLI HAYATIN YARATILIŞI

3.1 Entalpi, Entropi ve Serbest Enerji Değişimi Ne Demektir?

Günlük hayatımızda milyarlarca değişik fiziksel veya kimyasal olaylar meydana gelir. Fizikokimya kanunlarınca keşfedilmiş "sünnetullah" gereği olarak, bunların bazısı kendiliğinden olur bazıları da kendiliğinden olmaz dış destek, yani dıştan gelecek bir enerji ister: Dağdan kopan bir kaya parçası daima aşağı düşer, yukarı çıkmaz. Pınardan çıkan su da daima aşağıya akar, yukarıya akmaz. Kayayı da suyu da, yukarı taşımak için bir insan, bir cihaz gerekir. Bir ağaç tutuştu mu, oksijen var olduğu sürece, bitesiye kadar kendiliğinden yanmaya devam eder, tersi ise asla olmaz; yani yanma sonu oluşmuş su buharı, karbondioksit karışımından geriye doğru asla bir ağaç oluşmaz. Örneklerden

anlaşılacağı gibi bir sistem, dışarıya enerji vererek daha düşük enerjili bir hale gelirse, kendiliğinden bu dönüşüm olur. Bu genel bir kuraldır, ama enerji kaybetmediği, aksine enerji kazandığı halde, kendiliğinden oluşan değişimler de vardır. Örnek olarak; buzdolabından çıkarılan buzun dışardan enerji alarak kendiliğinden erimesi, rüzgârda ağzı açık olarak bırakılan bir kap içindeki suyun yine dışarıdan enerji alarak kendiliğinden buharlaşması, dışarıya asılan ıslak çamaşırların güneşli ve hele de rüzgârlı bir havada enerji alarak kendiliğinden kuruması gibi. Burada güneşin olması şart değildir; havanın nemi doygunluk sınırının altında ise, güneşsiz soğuk havada bile, bir süre sonra kuruma meydana gelir; ıslak çamaşırlar, kuruma için gerekli enerjiyi soğuk havadan bile alır. Yani olayın kendiliğinden meydana gelmesi için enerji kaybı, tek şart değildir. İkinci bir şart, sistemin düzenli bir halden, düzensiz ya da daha az düzenli bir hale geçmesidir. Buz halindeyken buz içinde belirli ve sabit olan su molekülleri, eriyince düzensiz bir hal alır, yerleri belirsizleşir ve gelişigüzel hareket etmeye başlarlar. Kap içindeki veya ıslak çamaşırdaki su buharlaşınca da, atmosfer içinde her yere dağılır gider, su molekülleri tamamen düzensiz bir hale gelir, yani fizik diliyle **entropileri artar**. Kendiliğinden olan değişimlerde genellikle, ısı (**entalpi**) azalması olayı, (- Δ**H**) ile gösterilirken; sistem düzensizliğindeki artış, yani bilimsel ifade ile **entropi artışı**, (+Δ**S**) ile gösterilir. Her hangi bir değişimin kendiliğinden oluşumuna, her iki faktör birden katılır ve sonucu, **serbest enerji** değişimi dediğimiz (Δ**G**) belirler. Hepsi "**ΔG = ΔH – (Tx ΔS)**" formülü ile birbirine bağlanır. Buradaki "T" sembolü, Kelvin derece cinsinden, değişimin olduğu ortamın sıcaklığını gösterir.

Eğer, son ΔG değeri (-) ise, reaksiyon kendiliğinden olacak demektir, fakat tersine (+) ise, kendiliğinden olmayacak demektir. Bütün fiziksel-kimyasal-biyolojik reaksiyonların, kendiliklerinden olup/olmayacağını tayin eden tek ve son belirleyici faktör, işte bu serbest enerji değişimidir. Eğer bir sistem, hem enerji kaybediyor hem de düzensizliği artıyorsa, kendiliğinden değişim olur. Yok, eğer hem enerji kazanıyor hem de daha düzenli hale geliyorsa, bu değişim kendiliğinden asla ve asla olmaz, olamaz.

Ara durumda, yani enerji kaybederken entropisi azalıyorsa veya enerji kazanırken entropisi artıyorsa; sonuç, iki faktörün toplamına bağlı olur: Sonuç çok (-) ise, reaksiyon

yani değişim kendiliğinden olacak demektir; yok çok (+) ise, kendiliğinden asla ve asla olmaz demektir. Küçük (-) veya (+) değerlerde ise, belli bir denge halinde kısmen ileri, kısmen de geri yöne doğru reaksiyon gerçekleşir. Yani olay veya reaksiyon, %100 olmaz da; örnek olarak, % 20, % 50, % 80 vs. gerçekleşir.

Aşağıdaki alıntılar, dileyen kaynağına baksın diye İngilizcedir (Petrucci, s. 843):

"$\Delta G^o > 0$ signifies that the forward reaction is nonspontaneous when reactants and products are in their standard states. It further signifies that $K < 1$, whatever the initial concentrations or pressures of reactants and products."

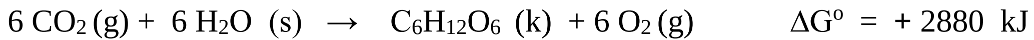
Daha kolay anlaşılması için konulan parantez içi ifadelerle birlikte, şöyle diyor: "ΔG^o (bir reaksiyonda son ve ilk haller arasındaki serbest enerji değişimi) sıfırdan büyük (yani +) ise, başlangıç maddeleri ve ürünler standart şartlar altında iken, ileri doğru reaksiyon kendiliğinden oluşmaz. K sabiti (reaksiyonun ne kadar oluşabileceğini gösteren denge sabiti), reaksiyona katılanların, ayrı ayrı konsantrasyonları ve basınçları ne olursa olsun, daima 1 değerinden küçüktür." Yani reaksiyon ileriye doğru değil, tam tersine geriye doğru yürür. Buradaki K denge sabiti basitçe; ($A \rightarrow B$) gibi bir reaksiyonda, reaksiyon dengeye geldikten sonra, ortamda bir arada bulunan B ve A maddelerinin dengedeki konsantrasyonlarının oranıdır: $K = [B] / [A]$.

Genellikle inorganik reaksiyonların serbest enerji değişimleri çok eksi veya çok artı olur ve buna bağlı olarak reaksiyon tam veya tama yakın olarak gerçekleşir ya da gerçekleşmez. Örnek olarak; kuvvetli asitlerin kuvvetli bazlarla karıştırılmasıyla "tuz oluşum reaksiyonları" böyledir. Organik reaksiyonların ise neredeyse hemen hemen tamamı, kısmen gerçekleşen, dolayısıyla ortamda hem başlangıç maddelerinin, hem de sonuç maddelerinin(ürünlerin) bir arada bulundukları denge reaksiyonlarıdır. Tüm canlı hayatın başlangıç maddesi olan glukozun yeşil yapraklı bitkilerce karbondioksit ve sudan sentezi de, böyle bir denge olayı, organik bir denge reaksiyonudur.

3.2. Canlı Hayatın Temeli Olan Glukoz Sentezi

Bu giriş bilgilerinden sonra, bütün hayatın esası olan reaksiyona, yani bitkilerin yeşil yapraklarında oluşan **Fotosentez reaksiyonuna** bakalım. Bu reaksiyonda, cansız birer inorganik madde olan su ve karbondioksit gazlarından; hayatın vazgeçilmez ve başlangıç organik molekülü ve gıdası olan glukoz meydana gelirken, yine hayatın sürmesi için gerekli oksijen gazı elde edilmekte ve atmosfere verilmektedir. Daha sonra glukoz molekülleri birbirlerine α glikozit bağları ile bağlanarak, nişasta şeklinde stoklanırken; β bağları şeklinde bağlanarak bitki gövdesini oluşturan selüloza dönüşürler. Diğer monosakkaritler (mono şekerler) de, böyle oluşurlar.

Topraktan alınan azot, fosfor, kükürt gibi elementlerin de, canlı bünyede, binlerce farklı enzimlerin katalizörlüğünde, binlerce basamak üzerinden, organik reaksiyonlara katılmasıyla birlikte; canlıların yapısını oluşturan, asit, baz, alkol, ester, amin, şeker, yağ, protein, vitamin, enzim, aminoasit gibi, canlı yapı için gerekli milyonlarca çeşitli organik bileşikler sentezlenirler. Canlı hücreler, organlar, gövdeler ve vücutlar, bu yapı taşlarından yapılır. B itkilerin bünyesinde, cansız inorganik bileşikler, canlı yapılarda kullanılabilecek organik bileşiklere dönüşürken; bitkilerin kök, gövde, yaprak, çiçek ve meyvelerini yiyerek beslenen hayvanlar da, bedenin yapı taşları ve enerjisi için gerekli gıdaları, böylece bitkilerden sağlamış olurlar ve gelişmelerini sürdürürler. Şimdi her tür canlılığın olması için, olmazsa olmaz olan, yani asla vazgeçilemez olan, hayatın temelini oluşturan, bu ana reaksiyona gelelim (Petrucci, s.1287):

$$6\,CO_2\,(g) + 6\,H_2O\,(s) \rightarrow C_6H_{12}O_6\,(k) + 6\,O_2\,(g) \qquad \Delta G^o = +2880\ kJ$$

Konumuz açısından burada bizi asıl ilgilendiren bilgi; glukoz sentezindeki serbest enerji değişimini gösteren ΔG değerinin, büyüklüğüdür. Glukoz sentezi her ne kadar tek kademeli değil, çok kademeli bir reaksiyon olsa da, +2880 kJ o kadar büyük bir rakamdır ki, bu metotla laboratuvarda glukoz sentezinin asla ve asla meydana gelemeyeceğini gösterir. Serbest enerji değişimini gösteren ΔG değeri ile denge sabiti K arasında var olan ($\Delta G = -RT\,LnK$) formülüne göre hazırlanmış Şekil 1'deki

ΔG°	K	Significance
+200 kJ/mol	9.1×10^{-36}	Equilibrium favors reactants
+100	3.0×10^{-18}	
+50	1.7×10^{-9}	
+10	1.8×10^{-2}	
+1.0	6.7×10^{-1}	Equilibrium calculation is necessary
0	1.0	
−1.0	1.5	
−10	5.6×10^{1}	
−50	5.8×10^{8}	Equilibrium favors products
−100	3.3×10^{17}	
−200	1.1×10^{35}	

Şekil1: Serbest Enerji Değişimi ile Denge Sabitinin Değişimi (Petrucci, s.843)

tablodan görülebileceği gibi; bırakınız +2880 kJ değerini, ΔG° = +50 kJ değerindeki bir reaksiyon için bile, denge sabiti K = $1.7x10^{-9}$ olarak veriliyor ki, böyle bir reaksiyonda dengeye vardıktan sonra başlangıç maddesi yanında ürün miktarının sadece $1.7x10^{9}$ 'da 1 yani 1,7 milyarda bir olduğu anlaşılır ki, bu reaksiyon pratikte gerçekleşmemiş sayılır. Yani +2880 kJ değerine bakılırsa, glukozun gerçekleşme ihtimali kesinlikle sıfırdır, sıfır, asla ve asla kendiliğinden olamaz. Normal şartlar altında, normal fizikokimya kanunlarına göre böyle bir reaksiyon olamaz, glukoz meydana gelemez, glukoz olmayınca bitkiler olamaz, bitkiler olmayınca hayvanlar olamaz, bitki ve hayvanlar olmayınca tabii onlarla beslenecek insanlar da olmaz, olamaz! … Ayrıca bu, sadece fizikokimyasal termodinamik kanunları açısından böyledir. Üstelik elinizde, daha fotosentez reaksiyonu için ortamda bulunması şart olan **klorofil katalizörü** de yok. Henüz glukozu bile yapamadınız ki, onun çok daha ileri bir ürünü olan ve daha büyük daha karışık olan klorofil bileşiği olsun. Şu halde tek yol var: Yaratan Allah(c.c.)'ın iradesi!.. Klorofili de yaratan, cansız fizikokimyasal yasalarla olması mümkün olmayan reaksiyonları; mahiyetini henüz bilemediğimiz muhtemelen de asla bilemeyeceğimiz, **can-ruh gücü** ile mümkün hale getiren, yüce Rabbimizin yüce iradesi, yaratıcı gücüdür, tesadüf putu değil! …

3.3. Miller Deneyleri ve Ateistlerin Hayal Kırıklığı

1953 yılında ABD'li kimyacı Stanley Miller ve ekibi tarafından iddialı bir deney gerçekleştirildi. Dünyanın ateş halinde olduğu o günün sıcak atmosfer şartlarında bulunması mümkün olmayan "Cold Trap" gibi sistemleri de ekleyerek yaptıkları deneyler ve daha sonra (2006),bundan daha uygun ve daha ileri teknolojik şartlarda tekrarlanmış benzeri başka deneyler; bütün ateistler için tam bir hayal kırıklığı oldu. Başta cansız H_2O, CH_4, NH_3, H_2, CO ve daha sonra CO_2, H_2S ve SO_2 molekülleri de kullanılarak yapılan denemelerde maddeden şeker – protein benzeri maddeler sentezleme girişimlerinde; çoğu iki karbonlu en basit glisin olmak üzere 22 amino asit, 5 amin , biraz hidroksi bileşikleri bulunan bir organik çorba (URL-3)ele geçti ki; bu da, yüksek sıcaklıklarda proteinlerin oluşması değil, tam tersine, varsa bile proteinlerin parçalanacağı ve yağlar, polisakkaritler gibi büyük organik bileşiklerin bozulacağı anlamına gelir. Düşük sıcaklıklarda parçalanma engellenebilirse de, bu defa bu organik çorba oluşmaz. Yoksa küçük bir organik molekül olan "üre" bileşiğinin laboratuvarda inorganik maddelerden sentezi daha 19. yüzyılda gerçekleştirilmişti. Önemli olan tuğlalar değil, o tuğlaları birbirine bağlayan ve binayı ören usta! Laboratuvarda cansızlardan canlı imalatı, bugün evrimci otoriteler tarafından bile tamamen terkedilmiş bir hayaldir ve mevcut bilgilerimiz ışığında da, gerçekleşmeyecek ateist bir ütopyadır, ham bir hayaldir (URL-4). Bu güne kadar yapılamadığı gibi bundan sonra da, entropi kanunu gereği yapılamayacaktır. Cansız maddeden canlı üretmek için, kesinlikle bir bakteri, bir mikrop, bir tohum, bir nutfe, bir kök hücre gibi canlı bir varlık kullanmak zorundasınız. Bu minik canlılar, sizin sunduğunuz cansız organik moleküller çorbasından beslenerek, yeni canlı hücreler yapacak ve çoğalacaktır. Aksi takdirde yani canlı bir varlık kullanmadan, cansız karışımdan canlı üretimi, asla yapılamayacaktır. İçinden hiçbir şey çıkarmadığınız, üstelik canlı yapmak için gerekli tüm organik ve inorganik bileşikler içinde olmasına rağmen, sadece suda pişirdiğiniz bir yumurtadan bile, asla ve asla yeniden canlı bir civciv çıkaramazsınız. Bugüne kadar bunu, hiçbir Darwinci ateist cambaz yapamadı ve yapamayacak da!

3.4. Cansız Organik-İnorganik Gıda Çorbasından Tesadüfen Canlı Olur mu?

Problem sadece inorganik maddelerden organik madde üretimi değil. Canlı hücre için gerekli bütün organik bileşikleri, hem de ayarlanabilen şartlar altında bir araya getirseniz bile bu çorbadan bir canlı çıkmaz. Çünkü içinde su olmayan hiçbir canlı ve canlılık olayı yoktur. Dolayısıyla, sulu ortamda, bir canlının katalitik etkisi olmaksızın bu maddeler; proteinleri, polisakkaritleri, yağları, lipitleri oluşturacak şekilde polimerleşemez, büyüyemezler. Hatta tam tersine var olanlar bile, normal şartlarda hidrolizle yani su ile reaksiyona girerek, parçalanır, küçülür ve yok olurlar. Yani **entropi kanunu gereği** olarak, kendiliğinden olan dönüşüm; birleşme değil parçalanma-dağılma, inşa değil ifna, evrim değil yıkım yönündedir. **Doğal akış, ölüme doğrudur, yoksa hayata doğru değil**. Bunun tersi, yani cansızın canlıya dönüşümü, ancak ve ancak "**Yaratıcı**" iradesiyle olur.

Bir an için bileşikler çorbasında bir maddi kümelenme olabileceğini var sayalım. En küçük bir hayvan hücresinde bile (çekirdek, çekirdekçik, golgi, koful, lizozom, mitokondri, ribozom, sentrozom…) gibi daha küçük, iç organeller var; gelişigüzel bir kümelenme değil, bir tür için daima aynı şekilde tekrarlanan bir iç düzen, bir organizasyon var. Hatta hücrede kullanılacak organik bileşiklerin cinsleri ve miktarları bile belirlidir, gelişigüzel değil! ... Kendiliğinden olacak bir canlı toparlanma için, yine entropi yasası gereği, bu kadar bir düzenlenme imkânsızdır.

İmkânsız ama yine bir an için, denizlerdeki organik-inorganik madde çorbasından, tesadüfi bir kümelenme ile canlı bir hücrenin oluştuğunu var sayalım. Bilindiği gibi tek hücreli bakterilerin erkeği dişisi yoktur, belli bir beslenme döneminden sonra, ortadan bölünerek ikiye ayrılırlar, iki yeni hücre olarak hayatlarına devam eder ve birbirlerine yapışık olarak kalmazlar, ayrılıp dağılırlar. Bu tek hücreli mikroorganizmalar, bugün bile varlıklarını bu şekilde sürdürürken ve buharlaşan su moleküllerinin atmosferin her tarafına yayılması gibi, birbirlerinden ikiye bölünerek ayrıldıktan sonra, su ortamında her yere son derece seyreltik bir şekilde dağılmışken ve bu seyreltik ortamda asla bir araya gelmeleri mümkün değilken; bu minik canlılar yaklaşık 2,6 milyar yıl denizlerde tek hücreli olarak yaşadıktan sonra, neden bir araya gelerek çok hücreli canlıları oluştursunlar, çok hücreli olarak sürdürülmesi çok daha zor bir hayatı kurmaya

kalksınlar? Kendiliğinden olacak iş mi? Entropi yasasına göre gerçekten kendiliğinden olacak iş değil, bir araya gelmeleri değil tam tersine, tesadüfen bir araya gelse bile dağılmaları gerekiyor. 2,6 milyar yıl tesadüfen asla olmamış bir şey, tesadüfen daha sonra da olmayacağına-olamayacağına göre, bir **YARATAN** olduğu çok açık!

Çok hücreli ve çok organlı daha yüksek hayvanlardaki, erkek-dişi hücrelere ve erkek-dişi çiftlere gelince, iş daha da karışıyor. Neslin sürmesi için erkek ve dişi cinslerin aynı zamanda ve zeminde birlikte evrimleşmeleri gerekiyor. Aksi halde aygır ile kısrak nasıl birleşecek ve at cinsi varlığını nasıl sürdürecek? Her ikisinin de aynı zamanda ve yerde tesadüfen evrimleşme ihtimali ne? Kocaman bir sıfır!

3.5. Anne Rahminde Bebeğin Gelişimi Tesadüfen Olur mu?

Bir ana ve bir baba tohumu birleştikten sonra oluşan nutfe (embriyo), yani ilk kök hücre nasıl gelişiyor? Biliyoruz ki önce, 2 → 4 → 8 → 16… şeklinde gelişip-bölünerek, sayıları her defasında ikiye katlanarak artan ve tamamen birbirinin kopyası olan embriyo hücreleri; yaklaşık altı gün içinde 100-150 hücrelik bir top haline geliyorlar (Karaçay, s.237). Fakat sonra nedendir bilinmez, bir "hücreler topu" şeklinde büyümek yerine; hiçbir düzensizlik, hiçbir tesadüflük olmaksızın; beyin – sinir – damar – göz – kulak – kalp- kemik gibi organları oluşturmak üzere 200 küsur farklı hücreye dönüşmeye başlıyorlar. Hem kendileri şekil değiştiriyor, hem de yavrunun minicik bedeninde belli bölgelerde yoğunlaşıp organize oluyorlar ve yavru vücudunun biçimini oluşturuyorlar. Bu akılsız(!) hücreler, hiçbir akıllı insan topluluğunun yapamayacağı mükemmellikte iş bölümü ve işbirliği ile, mükemmel bir bebek inşa ediyorlar. Üstelik farklılaşma öncesinin orijinal " embriyonik kök hücreleri", yeni oluşan organlarda " yetişkin kök hücreler" haline dönüşerek, ilerde organ hasarlarının tamirinde kullanılmak üzere bu akılsız hücreler tarafından, yedek hücre olarak depolanıyorlar (Karaçay, s.233-235). Peki, bu akılsız(!) hücrelerin, kendiliğinden "**hücre farklılaşması**" denilen ve hala nasıl olduğu anlaşılamamış olan bu işi yapma ihtimalleri ne? Entropi kuralına göre SIFIR, evet sıfır, ama yapmışlar ve yapıyorlar. Şu halde onları yönlendiren, yapan bir aklın varlığı çok açık

değil mi? Ne yazık ki, kafasını kuma gömmüş birilerine, kumun üstündeki gerçeği göstermenin imkânı yok.

Embriyodaki DNA ile her şeyi açıklamak çok kolay. Yaratılmışları en gelişmişi olan insandaki zekâyı da içeren ve **biyolojik kaderimizin** yazıldığı bu muhteşem DNA, tesadüfen olabilir mi? Hele bir de DNA'sı bulunmayan HİV virüsü gibi "Retro virüsler"de sadece RNA olduğu keşfedilince, (DNA geni → mRNA sentezi → protein sentezi) tezi çöktü, **eski bilgiler çöpe.** Retro virüsler, DNA 'sız da yaşıyor!

3.5. Evrim Teorisi, Bilim Değil, Bilim-Kurgu

Yaklaşık yüz yıldır ateist evrimciler, Lamarck'ın "çevre baskısıyla türlerin oluştuğu" tezini terkettiler. Weismann'ın 20 nesil boyunca kuyruklarını kestiği farelerin 21. nesilde yine kuyruklu doğması, binlerce yıldır sünnet olan Müslüman ve Yahudilerin çocuklarının sünnetsiz doğması gibi gerçekler üzerine "Yeni Darwinciler", canlı türlerin oluşumunu "Tesadüfi mutasyon-Doğal seleksiyon" tezine oturttular. Ancak, " 1910 yılından itibaren, hızlı üreme özelliklerinin avantajları gibi sebeplerle sirke sinekleri (*Drosophila*) üzerinde laboratuvar ortamında X ışını vermek gibi müdahaleler ile mutasyon deneyleri yapıldı… yapılan deneylerde, mutasyona uğratılan sirke sineklerinin vücut ve göz renklerinin değiştiği, vücut büyüklük ve şekillerinde farklılaşma olduğu gözlemlenmiştir. Bu değişikliklerin çok büyük çoğunluğu sirke sineğine zarar veren yapıdadır, ayrıca bu değişimlerin hiçbirinde yepyeni organların oluşması gibi olgular gözlemlenemedi " (Taslaman, s.151-167). Mutasyon bir gerçek fakat sağlıklı bir yapı için tehlikedir, zararlıdır. Ortalama bir insan vücudunda kişiye göre, günde 2-3 trilyon defa hücre bölünme gerçekleşir, bu bölünmelerde 10-100 bin mutasyon oluşur. Bu mutasyonların bir kısmı tamir edilir; tamir edilemeyenler de, bağışıklık sistemimiz tarafından, yabancı mikrop gibi algılanarak yok edilir. Aksi takdirde vücudun kendi orijinal hücresi olmayan bu mutajenik zararlı hücreler, zamanla kanserleşmeye başlarlar. Anlaşılacağı gibi, vücudumuz, her gün binlercesi meydana gelen mutasyonları yaşatmak üzere değil, yok etmek üzere programlandırılmıştır. Sağlıklı bir vücutta mutasyon birikmesi olmaz, dolayısıyla kademe kademe tür değişimi de olmaz. Bu durumda

evrimciler, can simidi olarak "**sıçrama** " kavramına sarılıyorlar. " İlk insan oluştan günümüze kadar geçen serüvende, "**çok merkezli evrimin yerini tek merkezli evrim görüşü"** daha çok alırken, 10 ile 50 bin yıl arasındaki periyotta **nedenini anlamakta zorlandığımız bir sıçrayışın olduğu** görüşü yaygınlaşmaktadır" (Tan, 2011). Tabii ki **sıçrama demek**; aynı zamanda ve zeminde, (aynı vücut-aynı hücre-aynı DNA'da), bir değil binlerce değişimin(yani mutasyonun), üstelik hepsinin kötü değil iyi yönde, ayrıca hepsinin de birlikte ve bir anda olması demektir. Peki, bu kadar çok şartın tesadüfle gerçekleşme ihtimali ne? Hele de varlıkların en gelişmişi olan insan beyni-zekâsı için gerekli çok çok yüksek bir sıçramanın, Allah'ın iradesi olmadan, kendiliğinden ve tesadüfen gerçekleşme ihtimali ne? Kesinlikle sıfır!.. Nitekim " Fosilbilimci Duane T. Gish, Kambriyen devrinde çok hücreli canlıların birden ortaya çıktığını belirterek, bunun Evrim Teorisi'nin beklentilerine aykırı olduğunu söyler" (Taslaman, s.203). Bu konuda söylenecek çok şey varsa da, Schumacher güzel özetlemiş: "**Evrimcilik bilim değildir; bilim-kurgu, hatta bir çeşit muzipliktir. Çok başarılı bir hiledir** ve moder n insanı bilim ile din arasında uzlaşmaz bir çatışmaya benzeyen bir konuma hapsetmiştir. İnsanlığı yücelten bütün inançları yok etmiş ve onların yerine insanlığı aşağı çeken bir inanç ikame etmiştir." (Schumacher, s.135).

4. SONUÇ: EVRİM DEĞİL İLÂHİ PLAN

Bir zamanlar dev dinozorlar, dev ağaçlar, dev eğrelti vardı, şimdi yoklar. Nerede evrim? Milyarlarca yıldan beri var olan milyonlarca mikrobiyolojik canlı türü, hala hiç evrimleşmeden yaşıyor. Kartallar bizden daha iyi görüyor, köpekler bizden daha iyi koku alıyor, aslanlar bizden daha güçlü, çitalar bizden daha hızlı koşuyor, balinalar ve kaplumbağalar bizden daha uzun yaşıyor… Ör neklere bakılırsa, hayvanlar insanlardan daha çok evrimleşmiş!!!

Allâh(c.c.) gökleri, yeri ve canlıları adım adım yaratırken, her an, her tür oluşuma müdahildir. Dolayısıyla, O'ndan bağımsız gelişen, hiçbir tesadüfi evrim-devrim saçmalığı yoktur. Sadece "Ana Kitap" içinde yazılı ama içeriğini bizim bilmediğimiz "İlâhi Ana Plan" gereği; her şey, tesadüfi bir evrim değil ama, bakteriden insana, belli

bir sıraya, belli bir kronolojiye göre yaratılmaktadır. Burada hiçbir keyfilik, tesadüf, kendiliğindenlik yoktur. O, gücü her şeye yeten, "Mutlak Yaratıcı"dır:

"O, göklerin ve yerin eşsiz-örneksiz yaratıcısıdır; bir şeyin olmasını dilediğinde ona sadece "ol!" der ve hemen olur" (Bakara: 117). Bu oluşum yerine göre, bir top mermisiyle ölüm gibi hemen olur, bebeğin anne rahminde büyümesi gibi bir zaman içinde olur, ya da kıyamet günü diriliş gibi gelecekte olur, ama mutlaka olur… O; göklerin, yerin ve aralarındaki her şeyi yaratıcısı ve sahibidir… Allâhuekber, Lâ ilâhe illallâh !!!

5. KAYNAKLAR

1. Akkurt İlhan, 2018. Kapitalist Egonomi ve İnsan Medeniyeti, Yüzleşme Kitab, İstanbul.

2. Gamow George, 1964. "Bir, İki, Üç,.. Sonsuz, İlmin Gerçekleri ve Analizi", Ç. C. Agar, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

3. Karaçay Bahri, 2012. Yaşamın Sırrı DNA, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, 3. Basım, Ankara.

4. Petrucci Ralph H. et all., 2011. General Chemistry: Principles and Modern Applications, 10th ed., Pearson Canada Inc., Toronto).

5. Schumacher E.F., 1990. Aklı Karışıklar İçin Kılavuz, Çevirmen:Mustafa Özel, İz Yayıncılık , İstanbul

6. Tan Akif, 2011. Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi 18. http://www. sdplatform.com/Dergi/ 492/ Mitokondriyal-Havva.aspx

7. Taslaman Caner, 2016. Evrim Teorisi Felsefe ve Tanrı, 20.Baskı, İstanbul Yayınevi, İstanbul.

8. URL-1, https://www.muhendisbeyinler.net/buyuk-patlama-teorisi-big-bang-nedir/Mart 2015

9. URL-2, https://rasyonalist.org/yazi/kozmoloji-evrenin-yasi-nasil-hesaplanir/ Eylül 2018

10. URL-3, https://tr.wikipedia.org/wiki/Miller-Urey_Deneyi / Alıntı Eylül 2019

11. URL-4, http://blog.milliyet.com.tr/evrim-teorisi-ve-miller-deneyi-efsanesi/ Blog/?BlogNo= 218954/Aralık 2009

FOOD PRODUCTION AND FOOD CHAIN IN ECOSYSTEMS

EKOSİSTEMLERDE BESİN ÜRETİMİ VE BESİN ZİNCİRİ

Prof. Dr. Kâzım Uysal
Dumlupınar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Kütahya, Türkiye
kazim.uysal@dpu.edu.tr

ABSTRACT
Materialist explanation of food and nutritional relations in ecosystems has caused to the value judgment such as "Life is a struggle', 'powerful survive'. This also has fueled the thriving of two common thought and conflicts in the societies. The share of this misrepresentation has a big role in forming the ideas of Social Darwinism and the eugenics, which are the disgrace of human history. This misunderstanding and concept has also an influential effect in the corruption of values such as cooperation, solidarity, fondness, respect, friendship and altruism among people and societies.
In this report, incorrect opinions of evolutionary materialism that do not correspond to science and Islamic civilization about 'Food production and food chain in ecosystems were discussed and the subject has been explained with a view of science and tawhid. The report focuses on the following important issues:
1) The ecosphere has been created in purpose with suitable conditions for live-beings and producing of food they need. 2) In ecosphere, the matter serve to the live-beings, and the matter and plants together serve to the animals, and the matter, plants, and animals serve to the human being. 3) All live-beings feed according to the conditions and their needs. 4) The differences between food production and food chain among water and land ecosystems 5) Cooperation in ecosystems is superior to struggle. Every creature has important ecosystem services. 6) The ecosystem services of carnivorous in water and land ecosystems, and wisdoms in their creation (It was planned as two separate papers due to the importance of the subject). 7) The privilege, position, and importance of human being in the ecosphere (It was planned as a separate paper due to the importance of the subject). The differences between the materialist and tawhid belief have been assessed in these issues concerning food and nutrition in ecosystems and emphasized on the importance of tawhid belief in universalizing values such as cooperation, respect, and compassion which are important in social life.
Keywords: Creation, evolution, cooperation, struggle, food chain, ecosystem service

ÖZET
Ekosistemlerdeki besin ve beslenme ilişkilerinin materyalist bir bakışla anlatımı 'Hayat bir mücadeledir', 'güçlü olan hayatta kalır' gibi değer yargılarının yerleşmesine sebep olmuştur. Bu da toplumlarda kargaşa ve kavgayı körüklemiştir. İnsanlık tarihinin yüz karası olan Sosyal Darwinizm (evrim teorisinin sosyal hayattaki karşılığı) ve öjeni (İnsan ırkının ıslahı) fikirlerinde de bu yanlış anlatımın payı büyüktür. İnsanlar ve toplumlar arasında yardımlaşma, dayanışma, sevgi, saygı, hürmet, dostluk ve diğerkâmlık gibi

değerlerin zayıflamasında ve yok olmasında da yine bu yanlış anlayış ve anlatım etkili olmuştur.
Bu bildiride‘ekosistemlerde besin üretimi ve besin zinciri’ konusu ile ilgili materyalist evrimci anlatımın ilme ve İslam medeniyet anlayışına uymayan yanlışlıkları tartışılmış ve konu ilmî ve tevhidi bir bakışla anlatılmıştır. Bildiride şu önemli konular üzerinde durulmuştur:
1) Dünya ekosistemi kasıtlı olarak canlılar için ve canlıların ihtiyaç duyduğu gıdaların üretimi için uygun şartlarda yaratılmıştır. 2) Dünya ekosisteminde cansızlar canlılara hizmet ederler, cansızlar ve bitkiler hayvanlara hizmet ederler, cansızlar, bitkiler ve hayvanlar da insanlara hizmet ederler 3)Tüm canlılar yaşadığı şartlara ve ihtiyaçlarına uygun şekilde beslenir. 4) Su ve kara ekosistemleri arasındaki besin üretimi ve besin zinciri farklılıkları 5) Canlılar arasında mücadele değil, yardımlaşma hâkimdir. Her canlının önemli ekosistem hizmetleri vardır. 6) Su ve kara ekosistemlerinde yaşayan karnivor (etle beslenen) canlıların ekosistem hizmetleri ve yaratılmalarındaki hikmetler (Konunun öneminden dolayı, iki ayrı bildiri olarak planlandı). 7) Ekosferde insanın ayrıcalığı, yeri ve önemi (Konunun öneminden dolayı, ayrı bir bildiri olarak planlandı).
Ekosistemlerdeki besin ve beslenme ile ilgili bu konularda materyalist evrimci ve tevhidi bakışlar arasındaki farklılıklar değerlendirilmiş, toplum hayatında önemli olan yardımlaşma, saygı ve merhamet gibi değer yargılarının yerleştirilmesi için tevhidi bakışın önemi vurgulanmıştır.
Anahtar kelimeler: Yaratılış, evrim, yardımlaşma, mücadele, besin zinciri, ekosistem hizmeti

1. Giriş

Yaratıcının varlığını ve yaratığı varlıklara müdahalesini reddeden materyalist evrimci görüşe göre; ekosfer (dünya ekosistemi) tesadüfen var olmuştur ve ilk canlı da yine garip tesadüflerle cansız, akılsız ve şuursuz maddelerin bir araya gelmesi ile meydana gelmiştir. Bu görüşe göre dünya üzerindeki ekosistemler ve ekosistemlerde yaşayan mevcut canlı çeşitliliği de tesadüflerin ve doğal seçilimin neticesidir. Materyalist evrimciler ekosferin kasıtlı olarak canlılar için ve canlıların ihtiyacı olan besinleri üretmek için tasarlandığını görmek istemezler. Canlıların tüm özelliklerini ve donanımlarını kendi mücadele güçleri ile elde ettiklerini, ekosferde güçlü olan ve en iyi uyum sağlayan canlıların hayatta kaldıklarını, zayıf ve sisteme uyamayan canlıların ise yok olduklarını iddia ederler. Ekosferde geçerli olan şefkat, merhamet, yardımlaşma gibi kanunları görmezler veya görmek istemezler. Materyalist evrimci felsefe avcı hayvanların beslenme davranışlarına bakarak ‘*Hayat bir mücadeledir*’ ‘*Güçlü olan hayatta kalır*’ ve ‘*Büyük balık küçük balığı yer*’ gibi insan fıtratına ve toplum yapısına hiç uymayan prensipler benimsemiş ve bu merhametsiz prensiplerin toplumlarda yerleşmesine sebep olmuştur. Sosyal Darwinizm ve öjeni gibi uygulamalarla insan toplumları arasında kavga ve çatışmayı körüklemiştir.

Materyalist evrimci görüş, cansız madde âleminin canlılar için tasarlandığını, tüm sistemin hayata hizmet ettiğini, bitkilerin ve hayvanların karşılıklı olarak birbirlerinin

elzem ihtiyaçlarını karşıladıklarını görmemiş veya görmezden gelmiştir. Tüm bitki ve hayvanların doğrudan veya dolayı olarak insana hizmet etmesini, anne karnındaki ceninlerin harika bir tarzda korunmasını ve beslenmesini, aciz ve zayıf yavruların doğumdan sonra tam ihtiyaç vaktinde ve uygun terkipte rızkının gönderilmesini, ebeveynlerin yavrularına karşı şefkatlerini hep göz ardı etmiştir. Çok yaygın ve açık görülen bu gerçekleri görmezden gelmiştir. Çünkü bu manalar ve gerçekler materyalist evrimci felsefeye zıttır.

Özellikle Darwin'den sonra materyalist evrimci düşüncenin yaygınlaşması ile birlikte hem fen bilimleri hem de sosyal bilimler materyalist evrimci felsefe etkisi altında kalmıştır. Kitaplar, belgeseller hep materyalist düşünce ile şekillenmiştir. Özellikle hazırlanan belgesel filmlerde karnivor (Etle beslenen) avcı hayvanların beslenme davranışları ile ilgili hususları ön plana çıkarmışlar ve felsefelerine uygun belgeseller yapmışlardır. Hâlbuki ekosistemlerdeki karnivor canlıların ekolojik dengeleri koruma, temizlik yapma, enfeksiyon önleme, avı olan hayvanların kabiliyetlerini arttırma gibi çok önemli ekosistem hizmetleri vardır (Roemer ve ark. 2009, Letnic ve ark. 2012, Krumm ve ark. 2010, Ritchie ve ark. 2012, Ripple ve Beschta 2003, Konar 2000, Tucker ve ark. 2016, Ferretti ve ark. 2010). Karnivor canlıların yaratılış hikmetini nazara vermeden felsefelerini yerleştirmek, dikkat çekmek ve reyting sağlamak için karnivor hayvanların avlarını kovalama ve parçalama manzaralarını abartılı olarak nazara vermişlerdir. Materyalist bakışla yazılmış kitaplar ve hazırlanmış belgesellerle şekillenen toplumlarda ise hayatın mücadeleden ibaret olduğu yerleşmiş, şefkat, merhamet ve yardımlaşma gibi en temel insanî değerler kaybedilmiştir. Günümüz dünyasının kaotik durumunda, akan kan ve gözyaşında materyalist evrimci görüşün etkisi büyüktür. Bu İlah tanımaz felsefe, İslam Dininin temel prensiplerine ve İslami anlayışa da tamamen zıttır.

İslam medeniyet anlayışına göre; Sistem ve sistem içindeki tüm canlılar kasıtlı olarak yaratılmıştır ve tesadüflere yer yoktur. Yaratıcının isim ve sıfatları madde âleminde, özellikle canlılarda açık bir şekilde tecelli eder. Yaratıcının isimlerinin yansımaları olan temizlik, adalet, hikmet, şefkat, merhamet gibi hakikatler çok açık görünür ve okunur. Materyalist evrimci görüşün tam Tersine ekosistemlerde yardımlaşma hâkimdir ve karnivor canlılar dâhil tüm canlılara önemli ekosistem hizmetleri yüklenmiştir. Bu çalışmada ekosistemlerde mücadele mi (Materyalist evrimci görüşün iddiası), yoksa önemli ekosistem hizmetleri yapma ve yardımlaşma mı (İslamî görüşün iddiası) daha yaygın ve belirgin olduğu tartışılmıştır. Hem kara hem de su ekosistemlerinde yaşayan karnivor canlıların yaratılış gayeleri ve yaptıkları önemli ekosistem hizmetleri anlatılmıştır. Ekosferdeki baskınlığı ve ekosistem hizmetleri bakımından insan ve hayvanlar karşılaştırılmış ve materyalist evrimci görüşün insanı hayvan olarak değerlendirmesinin yanlışlığı ve mahsurları nazara verilmiştir. Materyalist evrimci görüşün etkisi ile kan ve gözyaşı ile ıslanan dünyamızdaki mevcut kaotik

durumun izalesinin ancak İslam medeniyetinin galebe etmesine bağlı olduğu, bunun da özellikle ders kitapları ve belgesel filmlerin materyalist evrimci düşüncelerden arındırılması ve İslamî bir bakışla yeniden inşa edilmesi ile mümkün olacağı sonucuna varılmıştır.

2. Kâinat tesadüflerin değil, planlı yaratılışın eseridir

Ekosfer (dünya ekosistemi) kâinat içinde hayat için tasarlanmış küçük bir mekândır. Hem Kâinat hem dünya ekosistemi ilmi ve kudreti sonsuz bir yaratıcının kasıtlı ve planlı yaratması neticesinde var olmuş ve O'nun her an müdahalesi ile varlığını devam ettirmektedir. Bilindiği gibi kâinatın oluşumunda en kabul gören görüş, büyük patlama olarak bilinen teoridir. Bu teoriye göre evren yaklaşık 14 milyar yıl önce (Özel 2003) bir patlamayla yoktan veya yoğunluğun sonsuza yakın olduğu bir özden var edilmiştir. Büyük patlama ile birlikte madde yaratılmıştır. Büyük patlamadan sonra kâinat ani ve çok hızlı genişletilmiş, gökada ve yıldızlar serpilmiştir. Şu an ise kâinat artan bir hızla genişletilmektedir. Büyük Patlama teorisi ile materyalist felsefe iflas etmiş, maddenin ezeli olmadığı, sonradan yaratıldığı netlik kazanmıştır. Büyük patlamadan sonra maddenin özellikle hayat için lüzumlu elementlerin hassas oranlarda yaratılması, yıldız ve gezegenlerin feza boşluğunda dengede tutulması ve gayeli dönme hareketleri yaptırılması, ekosferin hayata uygun olarak şekillendirilmesi ve cansız maddelerin organize edilerek canlıların yaratılması tesadüflere dayalı evrim mekanizmaları ile izah edilemez. Büyük patlamanın ve sonrası genişlemelerin her anı Yaratıcının kontrolünde gerçekleşmiş ve gerçekleşmektedir. Çünkü tesadüflerin hâkim olduğu, kontrolsüz hiçbir patlamadan düzenli bir sistem ortaya çıkmaz. Bilakis her kontrolsüz patlama, ortamı bir önceki vaziyetten daha fazla bozar. Evrenin oluşumunda sebep olarak gösterilen büyük patlama tamamen kontrol altında ve planlı bir olay olmasaydı, bu hayret verici sistem meydana gelebilir miydi? Bilimlerin konusunu oluşturan tüm kanunlar olur muydu? Böyle muhteşem bir kâinatın varlığı, Yaratıcının varlığının delilidir. Sistemin milyarlarca yıldır bozulmadan devam etmesi de Yaratıcının sisteme her an müdahale ettiğini gösterir. Kâinatın var oluşunu açıklayan büyük patlama teorisi ile birlikte materyalist felsefe iflas ettiği gibi, deist felsefe de iflas etmiştir. Çünkü büyük patlamadan sonra geçen milyarlarca yılda sayısız yıldız ve gezegenler dengede tutulmakta, dünya ve şartları hayata uygun şekilde tanzim edilmektedir. Yaratıcı sisteme her an müdahale etmese; sistem ayakta duramaz, dengeler korunamaz, sayısız canlıların hayatının devanı için lüzumlu besinler hazırlanamaz.

3. Ekosfer kasıtlı olarak canlılar için ve canlıların ihtiyacı olan gıdaların üretilmesi için tasarlanmıştır.

Dünyamızdaki tüm canlılar ve canlıları etkileyen cansız fiziki çevreye ekosfer denir. Materyalist evrimci düşünceye göre, ekosferin meydana gelmesi tamamen tesadüfler neticesidir ve var olmasında herhangi bir gaye yoktur. Hâlbuki ekosfer tüm

özellikleri ile müthiş bir tasarım harikasıdır. Ekosferde faydasız ve gayesiz hiçbir varlık ve canlı yoktur. Dünyamızın güneşten uzaklığı, uygun terkipte bir atmosferle sarılı olması, çok hikmetli dönüş hareketleri (mevsimleri ve günleri netice verecek ayarda), toprağın ve suyun yapısı vb. tüm özellikler dünyamızın hayat için özel tasarlandığını göstermektedir.

Dünyamızdan başka diğer gezegenlerde ve şu ana kadar bildiğimiz milyarlarca gök cisimleri içerisinde hayat ve hayatı destekleyecek şartlar yoktur. Çünkü hayat, yüzlerce şartın aynı anda dengeli ve ayarlı bulunması ile var edilmekte ve varlığı devam ettirilmektedir. Hayatı destekleyen şartlardan bir tanesinin bile olmaması veya ayarının bozulması ile bazen canlı hayatı sona ermektedir. Faydalar düşünülerek yapılan tasarımlar, tesadüflerle (materyalist evrimcilerin iddia ettikleri gibi) izah edilemez. Gayeli tasarımlar, şuurlu bir tasarımcıyı gösterir. Ekosfere biraz dikkatli bakan akıllı ve vicdanlı bir kişi, sistemin tasarımcısını ve sahibini bulabilir. Yeter ki; sebeplerde boğulmasın, apaçık gerçeklere gözünü kapamasın! Sanattan anlayan akıllı ve vicdanlı bir insan Selimiye Camisi'ne bakarak Mimar Sinan'ı tanıdığı ve mimarlık vasfını takdir ettiği gibi, maddede boğulmayan akıllı ve vicdanlı bir kişi de ekosfere bakarak Yaratıcıyı tanıyabilir, isim ve sıfatlarını takdir edebilir.

3.1. Güneşin büyüklüğü ve uzaklığı hayata göre tasarlanmıştır

Güneşin kütlesiyle dünyayı çektiğini ve belli mesafede tuttuğunu biliyoruz. Ancak onca mesafeden bu işi nasıl yaptığını bilmiyoruz. Görünürde arada etkileşimin taşıyıcılığını yapan bir nesne veya varlık (iple kement atma veya direk dikme gibi) yoktur. Hâlbuki en küçükten (atomu oluşturan atom altı parçacıkların hassas ölçülerle bir arada tutulması) en büyük varlıklara (gök cisimlerinin dengeli bir şekilde bir arada tutulması) kadar bir çekim kuvvetinin olduğu açıktır. İşte varlıklar arasındaki çekimde görev alan bazı taşıyıcı parçacıkların (bozon, foton ve gluon gibi) olması gerektiği veya olduğu kabul edilmektedir. Ancak bu konu hakkında hala anlaşılmayan çok noktalar vardır ve günümüzde bile gizemini korumaktadır. Küçük-büyük tüm varlıkların birbirlerine yapışmaması ve ayakta kalmaları için kütle çekimlerini dengeleyecek zıt başka kuvvetlere de ihtiyaçları vardır. Bu da varlıkların hareketi ile sağlanmaktadır. İşte güneş ve diğer gezegenlerle birlikte dünyamız ve dünyamızı oluşturan tüm atomlarda karşılıklı çekim ve itim kuvvetlerinin dengede tutulması ile küçük-büyük sayısız cisimler ayakta duruyor, dünya hassas bir şekilde dönüyor ve hayat devam ediyor. Bu işlerin tesadüfen olduğunu iddia etmek (materyalist evrimciler gibi) bir kişinin gün ortasında 'güneş yoktur' demesinden ve güneşi inkâr etmesinden daha komiktir ve daha saçmadır. Böyle tüm varlıkları kuşatmış hassas dengelerin varlığı İlmi ve Kudreti sonsuz bir Yaratıcıyı gösterdiği gibi, dengelerin devam etmesi de O'nun devamlılığını ve her an sisteme müdahale ettiğini göstermektedir. Bundan dolayı materyalist felsefe gibi deist felsefe de bir hezeyandır ve açık gerçeklere karşı göz kapamaktır.

Dünyamıza en yakın orta büyüklükte bir yıldız olan güneş, ekosferde hayatı destekleyen sebeplerden sadece birisidir. Yaklaşık 1.300.000 adet dünyayı içine alabilecek kadar büyük olan güneşin kütlesi dünya kütlesinin 330.000, çapı da 110 katıdır. Güneş sisteminde bulunan tüm gezegenler, güneşin büyüklüğünün ancak %2'si kadardır. Güneşin yüzey sıcaklığı yaklaşık 5800 ^{o}C, merkez sıcaklığı ise 15 milyon ^{o}C'yi bulur. Güneş, ekosfer için hem soba (ısıtma), hem de lamba (aydınlatma) vazifesi görür. Güneş böylesine büyük ve sıcak bir ateş kütlesi olmasına rağmen, ekosferde hayatın varlığı ve hayat için lüzumlu besinlerin hazırlanması dünyanın güneşe olan uzaklık ayarının hassas yapılmasındandır. Mesela güneşe yakın olan gezegenler çok sıcaktır ve hayat yoktur. Güneşe en yakın gezegen olan Merkürde sıcaklık gündüzleri yaklaşık +400 ^{o}C, geceleri ise -200 ^{o}C civarındadır. Bu sıcaklık şartlarında ise dünyamıza benzer bir atmosferin ve hayatın var olması imkânsızdır. Dünya ise güneşe yaklaşık 150 milyon kilometre uzaklıktadır. Bu uzaklık da canlı hayatı düşünülerek tayin edilmiştir. Dünyamız güneşe şimdiki uzaklığından yaklaşık %5 daha yakın olsaydı yaşanmayacak kadar ısınacak, şimdiki uzaklığından yaklaşık %1 daha uzak olsaydı hayata imkân vermeyecek kadar soğuyacak ve buzullarla kaplı olacaktı. Nitekim Güneşe dünyadan daha yakın gezegenlerde hayat olmadığı gibi daha uzak gezegenlerde de hayat yoktur.

Canlıların yaşayabileceği ve canlılar için bitkilerin besin üretebileceği sıcaklık aralıkları oldukça azdır. Güneş enerjinin sadece iki milyarda biri dünyamıza gelir. Aşçının yemek pişirirken ocaktan çıkan ateşin şiddetini ayarladığı gibi, Yaratıcı da dünya sarayının bitki mutfaklarında pişirilen gıdalar için güneş ocağının ısısı ve ışığını çok iyi ayarlamıştır. Bitkilerin sıcaklık ve ışık şiddetine dayanabilme kabiliyetleri genetik yapılarında programlanmıştır. Mesela asmada en verimli fotosentez etkinliği 20-30 ^{o}C arasındadır. Asmanın vejetasyon döneminde 10 ^{o}C'nin altındaki ve 35 ^{o}C'nin üzerindeki sıcaklıklar olumsuz etki yapar. Sıcaklık gibi ışık miktarının azlığı da yüksekliği de bitki gelişimini ve fotosentezi olumsuz etkiler (Hunter ve Bonnard, 2011, Köse 2014), belli bir dereceden sonra ise bitki hayatı sona erer. İşte güneşten dünyamıza gelen enerji ile bitkilerin genetik yapılarındaki sıcaklık ve ışığa dayanabilme programları uygunluk arz etmektedir. Dünyamıza güneş enerjisi lüzumundan çok fazla veya çok az gelmiş olsaydı, bitki hayatının varlığı ve devamlılığı mümkün olmayacaktı. O halde güneşi mevcut özelliklerde yaratan ve dünyayı çok hassas bir uzaklığa yerleştiren ile bitkilerin genetik yapısını dünyadaki sıcaklık şartlarına uygun programlayan aynı İlahi İradedir.

Dünyamız hem içten hem de dıştan ısıtılan sıcaklık ayarlı bir fırın gibidir. Bilindiği gibi dünya, kâinat içinde binlerce yıldızdan biri olan güneşten ayrılmıştır. Dünyada hayatın var edilmesi ve devam ettirilmesi için sadece güneşten gelen enerji değil, dünya merkezindeki yüksek sıcaklık da lüzumludur. Dünyamızın hassas sıcaklık ayarında (özellikle derin deniz sularında) dünya merkezindeki yüksek sıcaklığın da etkisi vardır. İşte yeryüzünde hayatın varlığı ve devamı hassas sıcaklık ayarlarının yapılmasına

ve devam ettirilmesine bağlıdır. Bu da materyalist evrimcilerin iddiası gibi tesadüflerle değil, ancak İlahi Kudret ve irade ile olan bir tasarımdır.

Güneşin kütlesinin %75'i hidrojen, %25'i helyum, geri kalan %1'i ise diğer elementlerden oluşur. Güneşte saniyede yaklaşık 564 milyon ton hidrojen 560 milyon ton helyuma dönüştürülür. Bu dönüştürme esnasında yaklaşık 4 milyon ton madde ise ısı ve ışık enerjisi olarak uzaya yayılır. Güneşin yaratılmasından bu yana (yaklaşık 5 milyar yıldır) kaybettiği kütle (4 milyon ton/sn) şimdiki kütlesinin 1/5000'i kadardır. Kalan ömrü ise yaklaşık 5 milyar yıl hesaplanmıştır. Tarihte ateşe tapan insanlar (Mecusiler) olmuş ve yaktıkları ateşi söndürmemek için olağanüstü çaba göstermişlerdir. Ancak günümüzde insanın yakmış olduğu ve hiç söndürmediği ateş yoktur. Akıllı ve şuurlu insanlar bile yaktığı ve söndürmemeye niyet ve gayret ettiği ateşlerin sürekliliğini sağlayamamış iken, güneşin milyarlarca yıldır hayata uygun kıvamda yakılması tesadüflerin neticesinde olmuş olabilir mi? Güneş ortalama 1 µW/kg güç üretir. İnsan vücudu ise yaklaşık güneşin milyon katı (1.2 W/kg) güç üretir (Altın 2008). Yani güneşin yakıtı yavaş ve ölçülü tüketilmektedir. Enerji kaynağı olarak yaratılan güneşin yanması, dünyada hayat ne kadar devam edecek ise ona göre ayarlanmıştır. Güneş dünyada hayatı desteklemek, bitkileri yetiştirmek ve bitkiler eli ile gönderilen sebze ve meyveleri pişirmek için dengeli ve ölçülü yakılmaktadır. İyi ki öyle! Yoksa kontrolsüz yansaydı, güneş kısa zamanda yakıtının hepsini tüketir, beyaz bir cüceye dönüşürdü. Böylesine büyük bir ateş, kontrollü yakılmamış olsaydı, bunca yıldır yanma dengesi korunabilir miydi? Gıdalarımız bunca yıldır kıvamında pişirilebilir miydi?

3.2. Dünyamızın dönme hareketleri hayata göre tasarlanmıştır

Dünyanın güneş etrafında döndürülmesi gayesiz bir hareket değil, hayatın yaratılması ve hayat için lüzumlu besinlerin üretilmesi içindir. Mesela dünya 23 derece 27 dakika bir açı ile eğik olmasaydı veya güneş etrafında dönme hareketi yapmasaydı, mevsimler meydana gelmezdi. Mevsimler olmadan da dünyamız hayat için elverişli bir ortam olamaz ve canlıların tekrarlanan besin ihtiyacı karşılanamazdı. Besin üretimin ve gıda çeşitliliği için kış aylarının soğukluk ayarı da yaz aylarının sıcaklık ayarı da lüzumludur. Mesela kış soğukları ekosistemler ve birçok canlı için önemlidir. Kış aylarının çok soğuk geçmesi ekosistemleri ve hayatı olumsuz etkilediği gibi, kış aylarının daha ılıman geçmesi de hayatı olumsuz etkiler. Birçok meyve türü genetik yazılımı gereği uygun soğuklanma sürelerine ihtiyaç duyarlar. Bazı meyve ağaçları uygun soğuklanma sürelerine maruz kalırsa, çiçeklenme ve meyve tutumu dengeli olur ve yüksek kaliteli meyve elde edilir. Küresel ısınmadan dolayı dünyanın ortalama sıcaklığındaki çok az bir artma, ortalama kış sıcaklıklarını da arttıracağından çoğu meyve türünün olumsuz etkileneceği tahmin edilmektedir (Luedeling 2012, Campoy ve ark. 2011). Ayrıca bazı bitki tohumları çimlenebilmesi için belli bir süre kış soğuklarına maruz kalmalıdır. Kış

soğuklarına maruz kalmayan bazı tohumlar durgunluk (dormansi) dönemini sonlandırıp çimlenemez.

Yaz sıcaklarının gereğinden fazla olması da hayat için zararlıdır. Mesela ortalama yaz sıcaklığındaki artış, kirazda ikiz meyve miktarının artmasına sebep olur. Kirazda bir önceki yılın çiçek tomurcuğu farklılaşması döneminde 25°C sıcaklıkta normal tek dişi organ oluşurken, 30°C'de çift dişi organ oranının arttığı, 35°C ve üzeri sıcaklıklarda ise bu oranın % 80'e çıktığı belirlenmiştir (İmrak ve Küden, 2012, Şahin ve ark. 2015). Görüldüğü gibi ortalama kış soğukları ve yaz sıcaklarındaki çok az değişimler bile hayatı olumsuz etkilemektedir. Diğer bitki ve hayvanlara sıcaklığın etkileri ile ilgili birçok misaller verilebilir. Sıcaklığın bitki ve hayvanlara etkileri ile ilgili ilmi verilerden şu netice çıkmaktadır: Yaratıcı, dünyayı mevsimleri oluşturacak şekilde terbiye etmiş, mevsimleri hayat için lüzumlu besinlerin temini maksadı ile tasarlamış, mevsim sıcaklıklarını hayat için olması gereken seviyelerde ayarlamış, bitki ve hayvanları da bu ayara uygun olarak programlamıştır. Hayat için kışın soğuğu da, yazın sıcağı da lüzumludur. Belli bir amaca göre terbiye edilen bir eser, akıllı ve şuurlu bir terbiye ediciyi gösterir. Son derece önemli tasarımlar ise, tasarımcısız olamaz. Dünya gibi akılsız ve şuursuz kocaman bir kütle kendi başına çok hikmetli dönme hareketleri yapamaz. Hele de intizamlı ve gayeli işleri milyarlarca yıldır devam ettiremez. İşte dünyamızın bu acayip hikmetli hali kendi varlığından daha açık bir şekilde Yaratıcısını göstermektedir. Akılsız ve şuursuz bir cismin (dünyanın) akıllı ve şuurlu işler yapması ve bir gayeye göre çalışması elbette Yaratıcının varlığının delilidir. Çünkü gayeli fiiller, şuurlu bir faili gösterir.

3.3. Dünyamızı saran atmosfer tabakası hayata göre tasarlanmıştır

Dünyamız etrafındaki atmosfer tabakasının varlığı ve muhtevası da hem Yaratıcının varlığını hem de dünyanın kasıtlı olarak hayat için tasarlandığını gösterir. Atmosfer tabakasının, dünyamızı gök taşlarından ve güneşin zararlı ışınlarından koruması, dünyamıza sera etkisi yaparak hayat için uygun sıcaklıkların oluşturulması, hayat için gerekli suyun dünyada tutulması, tüm canlılar için lüzumlu gazların uygun oranlarda bulundurulması vb. birçok görevleri vardır. Bu kadar önemli ve hikmetli görevleri olan atmosfer tabakasının dünya etrafına sarılması şuursuz sebeplere ve kör tesadüflere verilemez. Hayatın var edilmesi ve devam ettirilmesi maksadı ile yapılan bu hikmetli işler bir Yaratıcının varlığını gösterir.

Dünyamızda atmosfer tabakası hiç olmasaydı veya hayat için uygun terkipte olmasaydı, elbette yeryüzünde hayat da olmazdı. Nitekim atmosferi olmayan, olsa da hayat için uygun terkipte olmayan bilinen tüm gezegenlerde hayat yoktur. Atmosferin görevleri ile ilgili çok şey söylenebilir. Mesela son yıllarda en çok konuşulan ozon tabakasının incelmesi ve sera etkisini ele alalım:

Ozon (O_3) tabakasının görevi canlılar için zararlı olan ultraviyole (UV, morötesi) ışınlarını soğurmaktır. Atmosferin stratosfer tabakasındaki ozon eksilmesi %3-5 arasındadır. Ozon tabakasında meydana gelen azıcık bir azalmanın bile yeryüzüne ulaşan morötesi ışınların artmasına, insanlarda bağışıklık sisteminin zayıflamasına, enfeksiyonların ve kanser vakalarının artmasına, erken yaşlanmaya, ayrıca bitkilerde fotosentezin azalmasına ve bitki gelişiminin engellenmesine sebep olduğu bildirilmiştir (Güler 2002, Kerr ve McElroy 1993). Ozon tabakasının hiç olmaması durumunda ise güneşin zararlı ışınları süzülemeyecek ve belki de dünyamızda hiç hayat olmayacaktı. Buradan şu netice çıkmaktadır. Dünyamızı saran atmosfer tabakası hayata göre tasarlanmıştır. İnsan etkisi ile ince ayarların azıcık bozulması bile hayatı olumsuz etkilediğine göre, mevcut olan hassas ayarların tesadüfen oluşması imkânsızdır. O halde bu muhteşem sistem için her şeye gücü yeten bir Yaratıcının varlığı zaruridir.

Dünyamızın etrafına sarılan atmosfer tabakası sebebi ile yeryüzü yaşanabilir sıcaklıklarda tutulmaktadır. Atmosferde tabii sera etkisi olmasaydı, dünyamızın ortalama sıcaklığı -18 °C civarında olacaktı. Atmosfer sayesinde dünyanın ortalama sıcaklığı +15 °C civarında tutulmaktadır (King 2005, Sunay 2000). Buna rağmen dünyamızda belli bölgeler (çöl ve kutuplar gibi) hayatı zorlayan aşırı uç sıcaklıklara sahiptir. Zaten aşırı uç sıcaklıkların olduğu kutup ve çöllerde ılıman bölgelere göre biyoçeşitlilik oldukça azalmaktadır.

Atmosfer tabakasının sebep olduğu sera etkisinin az olması da çok olması da canlılar için yıkıcı neticeler meydana getirir. Mesela atmosfer tabakasının sera etkisinin biraz artması ile son 100 yılda dünyamızın ortalama sıcaklığının 0.5-0.8 ^{0}C arttığı bildirilmiştir (Sağlam ve ark., 2008,Yılmaz 2005). Sanayi devriminden günümüze dünyamız sıcaklığının yaklaşık 0.85 ^{0}C yükseldiği, tedbir alınmaz ise önümüzdeki 20 yıl içinde 0.4 ^{0}C'lik ilave sıcaklık artışı meydana geleceği bildirilmiştir (IPCC, 2014). Dünyamızın ortalama sıcaklığındaki azıcık sıcaklık artışları (1 ^{0}C den daha az) bile çok önemlidir. Çünkü günümüzde meydana gelen buzulların erimesi, ormanların azalması, çölleşmenin artması, iklimle ilgili yıkıcı hadiselerin (düzensiz yağışlar, sel baskınları, kasırgalar vb) olması, biyoçeşitliliğin azalması gibi değişimlerin küresel ısınma ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Sıcaklık artışı tüm bitki ve hayvan hayatını da olumsuz etkiler. Mesela sıcaklığın artması buğdayların daha hızlı gelişimine ve kısa sürede tane bağlamasına vesile olur. Lakin buğdayların kısa sürede dane bağlaması fayda değil, zarar getirir ve verimin düşmesine vesile olur. Yazlık buğdayların gelişme döneminde normalin üzerindeki her 1 ^{0}C'lik artış, 5.7 kg/da verim kayıplarına vesile olmaktadır. Küresel ısınma kaynaklı iklim değişikliği nedeniyle gelişmekte olan ülkelerde olası buğday verim kayıplarının %20-30 civarında olması beklenmektedir (Sayılğan 2016). Dünyamızda ortalama sıcaklık artışının 2 ^{0}C'nin üzerine çıkması durumunda, dünya ekosisteminin % 20'sinden daha fazlasının etkileneceği tahmin

edilmektedir. Küresel ısınmada sadece 1 ^{0}C'lık bir artışın ekonomik maliyetinin 2050 yılında yıllık 2 trilyon dolara ulaşabileceği bildirilmiştir (Bayraç ve Doğan 2016, Doğan ve Tüzer 2011). Dünya ortalama sıcaklığındaki çok az sıcaklık değişimleri bile ekosferde bu kadar istenmeyen değişimlere sebep oluyor. Hâlbuki dünyanın güneşe mesafesi, atmosfer tabakasının kalınlığı ve terkibi, suyun yapısı ve miktarı gibi sebepler uygun şekilde ayarlanmamış olsaydı, dünya sıcaklığı mevcut halinden çok daha düşük veya yüksek olacaktı. Bu durumda ise dünyamızda hiç hayat olmayacaktı. Mesela atmosferindeki sera gazlarının etkisiyle Venüs gezegeninde sıcaklık 1000 ^{0}C'yi bulur. Mars gezegeni ise o kadar soğuktur ki su sıvı halde bulunamaz (Kasımoğulları ve Uysal 2018). O halde dünya ekosistemi tüm şartları ile çok iyi planlanmış, planlamada hayat esas alınmıştır. Böylesine ince tasarımlar, hayata özel yapılan hassas ayarlar materyalist evrimcilerin iddiası gibi kör tesadüflere ve şuursuz sebeplere verilemez. Harika tasarımlar tasarımcısız, ince ayarlar ise ilimsiz olamaz. Yaratıcı yaptığı hikmetli işlerle, ortaya koyduğu eşsiz eserlerle ve icra ettiği harika fiillerle akıl sahiplerine varlığını açıkça göstermekte ve kendini sıfatları ile tanıtmaktadır.

Günümüzde dünyada atmosferin sera etkisinin artmasının sebep olduğu küresel sıcaklık artışı insan kaynaklıdır. Sanayi ve tarım gibi faaliyetlerle atmosfere karbondioksit (CO_2), koloroflorokarbonlar (CFC), metan (CH_4) gibi gazlar verilmiştir. Bu gazların atmosferdeki miktarının artması ise atmosferin sera etkisini arttırmıştır. Sera etkisinin artması da dünyanın ortalama sıcaklığında artmaya sebep olmuştur. Hâlbuki atmosferdeki sera gazları artışları öyle çok büyük oranlarda da değildir. Mesela dünya atmosferinin karbondioksit oranı 1750 yılında yaklaşık %0.028 (280 ppm) civarında iken, günümüzde %0.038 (380 ppm) civarına yükseldiği bildirilmiştir (IPCC, 2014, Bayraç ve Doğan 2016). Karbondioksit gazının sera etkisindeki hissesi ise takriben %50–60 civarındadır. İşte atmosferin muhtevası içerisinde yüzde bir bile hissesi olmayan bir gazın (karbondioksit) insan etkisi ile azıcık değişimi bile dengede felaket derecesinde değişimlere ve yıkımlara yol açmaktadır. Böylesine hassas dengelerin varlığı, dengeyi kuran bir Yaratıcının varlığını gösterir. Hiçbir şekilde hassas dengeler, kör tesadüf ve sağır sebeplerle izah edilemez. Dengelerin devamlılığı ise Yaratıcının müdahale ettiğinin delilidir. Zira müdahale eden olmazsa, hiçbir sistem dengede kalamaz. İnsan etkisi ile dengelerin bozulması ise, insanın mesuliyetinin büyüklüğünü göstermektedir. Bundan dolayı sisteme bu kadar etki eden, ciddi bozulmalara sebep olan insan ben de bir hayvanım ve hayvan gibi yaşarım diyemez ve mesuliyetten kurtulamaz.

3.4. Suyun mahiyeti ve miktarı hayata göre tasarlanmıştır

Su molekülü iki hidrojen ve bir oksijen atomunun mucizevî bir şekilde bir araya getirilmesi ile yapılmıştır. Bilinen gök cisimleri içinde dünyamız suyun katı, sıvı ve gaz olarak bulunabildiği tek gezegendir. Dünyada su ve kara ekosistemlerinde yaşayan canlılar için suyun üç haline de ihtiyaç vardır. Kaldı ki su dünyada hayatı destekleyen

hususlardan sadece birisidir. Hayatın yaratılması için dünya şartlarının suyun bu üç halde bulunabilmesine imkân vermesi gerekir. Mesela bazı gök cisimlerinde su olsa da diğer şartlar suyun üç halde bulunmasına müsait değildir. Bilinen gök cisimlerinin çoğunda hiç su bulunmazken, bazılarında sadece gaz, bazılarında ise sadece katı olarak bulunur. Bundan dolayı da şimdiye kadar bildiğimiz tüm gök cisimlerinde dünyadakine benzer bir hayat yoktur. Bilindiği gibi hücrelerin kütlece %65-90'i sudur. Su olmadan hayatın var olması düşünülemez. Su öylesine hayata uygun tasarlanmıştır ki kaynama sıcaklığı 100 ^{0}C olmasına rağmen, her sıcaklıkta buharlaşabilecek özelliktedir. Bu sayede dünyanın her yerinde yağışlar mümkün olmakta, hayat için uygun şartlar oluşturulmakta ve hayata lazım besinler üretilebilmektedir.

Su molekülündeki iki hidrojen oksijenle hassas bir açı ile (104.5°) birleştirilmiş, elektrik yükü bakımından molekülün oksijen tarafı negatif, hidrojenlerin ağırlık merkezi ise pozitif (iki kutuplu) olarak ayarlanmıştır. Bu mucizevi özel tasarım sayesinde yakıcı ve yanıcı özelliklere sahip iki gazdan ateşi söndüren ve hayat kaynağı olan çözücü özellikte su yaratılmıştır. Suyun hayat için uygun bir ortam olması ve su ekosistemlerinin yüksek biyolojik üretkenliği su molekülünün iyi bir çözücü özellikte planlanmasından kaynaklanır. Dağlardan göl ve denizlere doğru sürekli akan sular, taş ve topraklardaki organik maddeleri ve mineralleri çözerek yapısına katar. Suda çözünmüş mineraller ve bileşikler de besin ve oksijen üretim fabrikaları olan bitkilerin hammaddeleridirler. İşte denizlerdeki suların bulutlara yüklenip dağlardan ve ovalardan tekrar denizlere doğru akıtılması ile ve denizlerdeki dalgaların sürekli çakıl ve kumları sürüklemesi ile besin ve oksijen üretim fabrikaları olan bitkilere hammadde yetiştirilir. Bitkilerin topraktaki mineralleri alması, tüm canlılardaki biyokimyasal olayların gerçekleşmesi, suyun temizlik işlerinde kullanılması gibi sayısız fonksiyonlar da su molekülünün iki kutuplu tasarımı sayesindedir. Materyalist evrimciler ekosistem elamanlarının birbirleri ile uyumlu çalışmalarını, karşılıklı yardımlaşmalarını, birbirinin imdadına koşmalarını, birbirlerinin ihtiyaçlarına cevap vermelerini gördükleri halde, tüm bu hikmetli işleri yapanı görmezden gelirler. Hikmetli işleri görüp, iş yapanı görmemek mantıksızlıktır. Gayeli tasarımları görüp, tasarımcıyı tanımamak ise körlüktür.

İki su molekülünün birbirine bağlanması da hayata göre yapılan bir tasarımdır. Bir su molekülünün oksijen ve hidrojenleri arasında kullanılan kovalent bağlar çok güçlü iken iki su molekülünü birbirine bağlamak için kullanılan hidrojen bağları çok zayıftır. İki su molekülünü bağlayan hidrojen bağlarının ömrü 1-20 pikosaniye (1 ps =10^{-12}s, yaklaşık saniyenin yüz milyarda biri) gibi insan aklının almayacağı kadar azdır (Nelson ve Cox, 2017). Bu, şu anlama gelmektedir. Bir su molekülünü diğer su molekülüne bağlayan bir hidrojen bağı saniyede 100 milyar kere kırılmakta (var edilmekte) ve 100 milyar kere yapılmaktadır (yok edilmekte). Bir saniye içerisinde sayısız kırılma ve tamirin olduğu suyun saf, temiz, berrak, kokusuz ve tatsız olması Allah'ın akıl ermez derecede harika bir

işidir. İşte Allah'a ait işler o kadar intizamlı ve süratli cereyan etmektedir ki, yapılan işler ve fiiller görünmez ve bilinmez olmaktadır. Ancak ilmin keşfi ile bilinebilmekte ve anlaşılabilmektedir. Su molekülleri arasındaki ömrü çok kısa olan mucizevi zayıf hidrojen bağları sayesinde su akıcı özellik kazanmakta ve hayatı destekleyen bir sıvı olmaktadır. Suya benzer moleküller oda sıcaklığında gaz halindeyken, hayata göre özel tasarlanan hidrojen bağları sayesinde su akışkandır. Suyun içilebilir ve temizlik yapılabilir özellikte olması, yağmurun damla damla olup zarar vermeden yağdırılması, bir böceğin su üstünde yürüyebilmesi, balığın ve geminin suda yüzebilmesi gibi sayısız fonksiyonlar su molekülleri arasındaki mucizevi özelliklere sahip hidrojen bağları sayesindedir.

Suyun tüm ısıl özellikleri (özgül ısı, donma sıcaklığı, kaynama sıcaklığı, sıcaklık-yoğunluk ilişkisi vb) hayata göre tasarlanmıştır. Üstelik bu özel tasarım benzer sıvılarda geçerli olan fizik kuralları ile değil, suya özel yapılmıştır. Mesela kural olarak bir molekülün kütlesi azaldıkça erime ve kaynama noktası düşer. Ancak su moleküllerini birbirlerine bağlayan hidrojen bağlarının sayı ve yapısının özel tasarımından dolayı, su diğer benzer bileşiklerde geçerli olan kurallara uymaz. Benzer bileşiklerde geçerli kurallara uyulmuş olsaydı su, yaklaşık -100 ^{0}C'de donması ve -80 ^{0}C'de kaynaması gerekirdi (Kasımoğulları ve Uysal 2018). Dünyada tüm şartlar mevcut halde olsaydı, sadece suyun kaynama noktası diğer benzer moleküllerde geçerli olan kurala göre ayarlanmış olsaydı (su -80 ºC'de kaynasaydı) dünya ekosistemi nasıl olur, hayat nasıl etkilenirdi? Suyun buharlaşma ısısı, ekosferin yağış miktarının ayarlanmasında önemlidir. Suyun buharlaşma ısısının -80 ^{0}C'gibi çok düşük sıcaklıklarda olması durumunda mevcut tüm su buhar olacaktı. Dünya atmosferle sarılı kapalı bir sistemdir ve mevcut suyun atmosfer dışına çıkması mümkün değildir. Atmosferin üst katmanlarında suyun sıvı hale geçmesi için düşük sıcaklıklar mevcut olduğundan muhtemelen her an deniz ve okyanuslar kadar su yağmur olup dünyaya geri düşecekti. Elbette bu özellikteki su ile dünyada hayatın var olması ve devam etmesi de imkânsız olacaktı. Suyun buharlaşma ısısının daha yüksek olması durumunda ise, dünyamızda yağış oluşmayacak veya yetersiz oluşacaktı. O halde hayata göre özel tasarlanan su, Allah'ın canlılara rahmetinin eseri ve şefkatinin neticesidir. Dünyamızdaki yağış düzeninde su molekülünün buharlaşma ısısının yanında, dünyanın su ve kara oranı, dünya atmosferinin özel yapısı, güneşin varlığı ve dünyaya uzaklığı gibi faktörler de etkilidir. Bütün bu faktörlerin uygun ayarlanması sayesinde dünyamızda yağışlar düzenli olmaktadır. Yağışların düzenli olması sayesinde hayat devam etmekte ve besin üretilmektedir. İnsan yapımı en hassas bitki sulama sistemleri bile devamlı bakılmazsa arızalanır. İşte dünyamızda bitki ve hayvanların su ihtiyacının karşılanması Allah'ın varlığını gösterdiği gibi, sistem ve şartların canlıların milyonlarca yıldır su ihtiyacını karşılayacak özellikte tasarlanması ve sürdürülmesi de Allah'ın sisteme müdahale ettiğini göstermektedir.

Ekosfer o kadar hassas dengeler üzerinde durmaktadır ki, insanın sisteme biraz müdahalesi ile (mesela atmosfere verilen sera gazları) yağış düzeni bozulmakta ve hayat son derece olumsuz etkilenmektedir. Bu durum ise insanın Allah'ın kurduğu düzene müdahale edebilecek kadar yetkiye sahip olduğunu gösterir. O halde hiçbir canlıya verilmeyen yetki ve makama sahip olan insanın görevleri ve mesuliyetleri de diğer canlılardan farklı ve büyük olmalıdır.

Suyun özgül ısısının yüksek olması da hayata göre yapılan bir tasarımdır. Bu özel tasarım sayesinde su geç ısınır ve geç soğur. Suyun özgül ısısının yüksek olması, sucul ekosistemlerde yaşayan kan sıcaklığı sabit tutulamayan soğukkanlı canlılar için oldukça önemlidir. Suda yaşayan soğukkanlı canlılar yaz ve kış arası tedricen değişen sıcaklıklara alışabilirken, ani değişen sıcaklıklara alışamazlar. Suyun özgül ısısının yüksek tutulması ile sucul canlıların fizyolojik ihtiyaçları karşılanmış, sucul ekosistemlerin yaşanabilir bir ortam olması sağlanmıştır. Ayrıca Suyun özgül ısısının yüksel olması sayesinde dünyamız aşırı soğumaktan, aşırı ısınmaktan ve ani sıcaklık değişimlerinden korunmuştur. Dünyada bu kadar çok suyun nasıl var olduğunu, hangi sebeplerle meydana geldiğini tam olarak bilmiyoruz. Ancak dünyada hayat için suya, hem de yeryüzündeki deniz ve okyanuslar kadar çok suya ihtiyaç olduğunu iyi biliyoruz. İşte dünya yüzeyinin kara ve su oranı da tesadüflerle değil, hayata göre özel tasarlanmıştır.

Suyun katı halinin sıvı halinden daha hafif olması da hayat esas alınarak yapılan bir tasarımdır. Su haricindeki hemen tüm maddelerin katı hali sıvı halinden daha yoğundur ve yoğunluğu sıcaklıkla ters orantılıdır. Su ise en yüksek yoğunluğa yaklaşık +4 ^{0}C'de ulaşır. Suyun bu özellikte tasarımı soğuk kış günlerinde suların tamamen donmasına mani olur. Hava ne kadar soğuk da olsa donan buz göl ve deniz üstünde kalır, hava ile suyu yalıtır. Yüzeydeki buz alt katmanların daha fazla soğumasını engeller. Buz altında kalan suda hayat devam eder. Sularda çok hayati olan ve bahar mevsimlerinde meydana gelen dikey yönlü su hareketleri de suyun yaklaşık +4 ^{0}C'de en yüksek yoğunluğa ulaşması sayesindedir. Mevsime bağlı su hareketleri ile sular oksijenlenmekte, dip kısımda oluşan zararlı gazlar giderilmekte ve organik maddelerin ayrışması ile oluşmuş bitki besin tuzları da bitkilerin olduğu ışıklı bölgeye taşınmaktadır. Hülasa, suyun tüm özellikleri hayat için ve hayata lüzumlu besinlerin üretilmesi için tasarlanmıştır. O halde suyu ve hayatı yaratan İlahi Kudret ve İrade aynı olmalıdır.

3.5. Toprak ve elementler hayata göre tasarlanmıştır

Hem su hem de kara ekosistemlerinde toprak ve toprağın yapısı önemli bir ekolojik faktördür. Özellikle karalardaki hayat ve hayat için lüzumlu besinlerin üretilmesi toprak ve toprağın bileşimine bağlıdır. Bilindiği gibi canlı hayatı ve hayatın sağlıklı devamı için onlarca elemente ihtiyaç vardır. Türkçe yazılmış tüm kitapların alfabemizdeki 29 harf kullanılarak yazıldığı gibi, canlı veya cansız tüm varlıklar da elementler kullanılarak yapılmaktadır.

Acaba toprak, su ve havada bulunan ve varlıkların yaratılmasında kullanılan elementler nasıl var edildi? Kâinatın nasıl yaratıldığı ile ilgili en kabul gören Büyük Patlama teorisine göre; Yaratıcı her şeyi yoktan veya bir özden yaratmıştır. İlmi hesaplamalara göre evrenin yaklaşık 14 milyar yıl önceki ilk saniyelerinde madde olarak yalnızca protonlar, elektronlar ve biraz da helyum çekirdekleri yaratıldı. Sonraki saniyelerde ise elektron ve protonlar birleştirilerek hidrojen ve bir miktar da helyum atomu yaratıldı. Bu temel maddelerden zaman içinde (ilk 1 milyar yıl içinde) gökadalar ve yıldızlar oluşturuldu. Daha sonra da önce basit, daha sonra da karmaşık elementler, özellikle de yeryüzündeki hayat için çok gerekli olan karbon, azot ve oksijen gibi atomlar sentezlendi. Bu atomların yaratılması yıldızların merkez bölgelerinde milyon veya milyar derece sıcaklıklarda (her elemente göre farklı) hidrojen ve helyum gibi hafif elementlerin yakılması ile (nükleer füzyon yoluyla) birleştirerek oluşturuldu. Kâinatın kütlece %75'i hidrojen, %23 kadarı da helyumdan oluşmaktadır. Hidrojen ve helyum dışındaki 90 element ise sadece %2 oranındadır. Kâinatın hammaddesi aslında hidrojen ve helyum çekirdekleridir. Diğer tüm elementler de bu iki elementin çekirdeklerinin özel şartlarda kaynaştırılması ile elde edilmiştir. Hatta büyük patlama ile temel parçacıklardan önce hidrojen, hidrojenden de diğer tüm yıldız ve elementler yaratmıştır. İşte bir şeyden her şeyi yaratan, ancak her şeye gücü yeten sonsuz İlim ve Kudret sahibi Yaratıcıdır.

Bir yıldız (güneşimiz de orta büyüklükte bir yıldızdır) ve yıldızda elementlerin nasıl yaratıldığı ile ilgili bilimin izahı şu şekildedir. Bir yıldızın yaratılması için önce hidrojen bulutlarına bir şok dalgası uygulanır. Bunun neticesinde hidrojen bulutlarında kütle topaklanması meydana gelir. Bu hidrojen yığınının merkez sıcaklığı 10-15 milyon Kelvine ulaşınca hidrojen çekirdekleri kaynaştırılarak helyum üretilir. Yani hidrojen elementinden helyum elementi yaratmak için hidrojenden oluşmuş bir fırının (yoğun hidrojen bulutu) sıcaklığını 10-15 milyon Kelvine kadar çıkarılması gerekir. Bu şartlarda (hidrojen çekirdekleri kaynaştırılıp helyum oluşturulurken) yıldızın yaşı ilerler ve merkezindeki basınç ve sıcaklık artar. Sıcaklık 100 milyon Kelvine ulaşınca (demir 1535 ^{o}C=1808.15 Kelvinde erir) merkezdeki helyum çekirdekleri kaynaştırılarak karbon çekirdekleri oluşturulur. Bu safhada yıldız iç kısmında helyum, dış kısmında da hidrojen yakan bir katmandan oluşur. Yıldızın iç kısmında üretilen karbon çekirdekleri daha ağır olduklarından dibe çöker. Merkezde sıcaklık daha da arttıktan sonra ise karbon çekirdekleri kaynaştırılarak oksijen üretilmeye başlanır. Böylece hayat için çok lüzumlu olan karbon ve oksijen üretilmiş olur. Diğer elementlerin yaratılması da hidrojen, helyum, karbon ve oksijen elementlerinde olduğu gibi çok özel şartlarda mümkündür. Bir yıldızın kütlesi güneşin kütlesinin 10 mislini aşarsa, nükleer yanma helyum tükendikten sonra da devam eder (süpernovalar). Bir süpernova yıldızında karbonca zenginleşen merkez kısım büzüşerek karbonu oksijene, sonra neona, silikona, kükürde ve nihayet nikele dönüştürecek sıcaklıklara ulaşır. Sıcaklığın korkunç derecelerde arttığı bu şartlarda nikel

elementinden demir elementi yaratılır. Bir süpernova yıldızında farklı şartların oluşturulması ile farklı elementler sentezlenir. Mesela bir süpernovada yoğunluk atom çekirdeğinin iki katına, yani 500 milyar ton /cm^3'ü, sıcaklık ise 10 milyar Kelvini aşabilir (Woosley ve Janka 2005, Altın 2008).

Elementlerin yaratılmasını bir aşçının fırında pişirdiği gıdalara benzetebiliriz. Basit bir pastanın fırında pişirilmesi bile ancak pasta yapmayı bilen birisinin malzemeleri doğru oranlarda karıştırması, fırın sıcaklığını uygun şekilde ayarlaması ve zamanı gelince de fırını kapatması ile mümkündür. İşte hayat için lüzumlu elementler de yıldız mutfaklarında çok özel şartlarda, her elemente göre farklı milyonlarca (bazen milyarlarca) derecelik sıcaklıklarda yapılmıştır ve yapılmaktadır. Bir pasta bile şartların tesadüfen bir araya gelmesi ile oluşamayacağına göre hayat için lüzumlu elementler de materyalist evrimcilerin iddiası gibi tesadüflere dayalı kimyasal evrimle oluşmuş olamaz. Çünkü yoktan veya bir özden büyük bir patlamanın neticesinde gayeli ve planlı olarak hayat için her şeyin yapılması tesadüfen olamaz. Yoktan veya bir özden basit bir maddeyi (hidrojeni) var etmek ve bir maddeden de her şeyi (tüm elementleri) var etmek ancak İlmi ve Kudreti her şeye yeten bir Yaratıcının işi olabilir.

Atomlar çok küçük olmakla birlikte büyük kısmı boşluktur. Atomun boyutu 10^{-10}, çekirdeğinin boyutu 10^{-14}, elektronların boyutu ise 10^{-18} metre kadardır (Altın 2008). Çekirdek atomdan 10000 kat daha küçüktür. Mesela atom çekirdeği 1 cm^3 hacmindeki bir bilye kadar olsaydı, atom da 1000000 m^3 lük 100x100x100 metre boyutlarındaki bir kapalı stadyum kadar olacaktı. Yani maddenin neredeyse tamamı boşluktur. Çoğu boşluk olan bir alanda çekirdek ve atom altı parçacıkların intizamla tutulması ve böyle garip yapıtaşları kullanılarak canlı ve cansız sayısız varlıkların hikmetli bir şekilde inşası elbette materyalist evrimcilerin iddiası gibi tesadüflerle olamaz. Tüm sistem ve elamanları İlmi ve Kudreti sonsuz bir Yaratıcının İradesi ile vücuda geliyor ve ayakta duruyor. Yaptığı eserlere bakarak Yaratıcının sıfatlarını okumayı ve anlamayı da akıllı, şuurlu ve idrak sahibi insanlar yapabiliyor.

Hayat için lüzumlu elementlerin İlmi ve Kudreti sonsuz bir yaratıcı tarafından yapıldığının bir delili de dünyamızdaki elementlerin hayatı netice verecek oranlarda yaratılmış olmasıdır. Mesela hayat için lüzumlu elementlerden bir tanesinin bile (hidrojen, oksijen, çinko, bakır, demir vb) olmaması durumunda canlı hayatı devam etmeyeceği gibi, mevcut oranlardan daha yüksek olması durumunda da hayat olumsuz etkilenir, hatta sona erer. Kâinat, dünya ve insanda elementler farklı oranlarda yaratılmıştır (Tablo 1).

Elementler			Bulunma oranları (%)		
İsmi	Simge	Atom num.	Kâinat	Dünya	İnsan
Hidrojen	H	1	91	0.14	9.5
Helyum	He	2	9	*	*
Karbon	C	6	0.02	0.03	18.5

Azot	N	7	0.04	*	3.3
Oksijen	O	8	0.06	47	65
Sodyum	Na	11	*	2.8	0.2
Magnezyum	Mg	12	*	2.1	0.1
Fosfor	P	15	*	0.07	1
Kükürt	S	16	*	0.03	0.3
Klor	Cl	17	*	0.01	0.2
Potasyum	K	19	*	2.6	0.4
Kalsiyum	Ca	20	*	3.6	1.5
Demir	Fe	26	*	5	*
* Eser miktarda					

Tablo 1. Elementlerin kâinat, dünya ve insanda bulunma oranları (Altın 2008) Tablo 1'de görüldüğü gibi elementlerin kâinat, dünya ve insanda bulunma oranları farklıdır. Bu farklılık tesadüfî bir olay değil, Yaratıcının hikmetli tercihi ile olmuştur. Çünkü dünyadaki element oranlarının belirlenmesi özellikle hayat ve en önemlisi de insan hayatı esas alınarak yapılmıştır. Oksijenin dünyada fazla olması anlaşılabilir bir durumdur. Çünkü bitkilere oksijen ürettirilmektedir. Gerçi bitkilere fotosentez yolu ile ürettirilen oksijen mevcut su ve karbondioksitteki oksijenin açığa çıkarılmasıdır, yoksa yıldızlarda olduğu gibi daha hafif elementlerin çekirdeklerinin birleştirilerek (füzyon yolu ile) oksijen atomu yaratmak değildir. Tablo 1'de oksijenden sonra gelen sodyum, magnezyum, fosfor, kükürt, klor, potasyum, kalsiyum ve demir gibi ağır elementlerin kâinatta eser miktarda bulunmasına rağmen dünyada daha çok bulunmasını nasıl izah edeceğiz? Bu elementler iki türlü üretilebilir. Birincisi protonlarının yükleri sayesinde bir elektrik alanında hızlandırıp çarpıştırmak ve kaynaştırmak (maddenin yapısını araştırmak için kullanılan hızlandırıcılar). Fakat dünya şartlarında doğal hızlandırıcılar geçmişte de günümüzde de yoktur. İkinci yöntem ise proton başına yaklaşık beş milyar Kelvin gibi yüksek sıcaklıklar kullanmaktır. Ne geçmişte ne de günümüzde dünyada bu kadar yüksek sıcaklıkları oluşturabilecek bilinen hiçbir mekanizma olmadı. Üstelik her elementin üretim şartları farklıdır ve birinin üretildiği şartlarda hepsi üretilemez. Ayrıca doğal elementlerin farklı sayılarda izotopları da vardır.

3.6. İzotoplarının yaratılma şartları da farklıdır

Ağır hidrojen (döteryum da denir) hidrojen elementinin sabit izotoplarından birisidir. Ağır hidrojen izotopunun yaratılması için; sıcaklığın hidrojen çekirdeklerinin oluşmasına imkân verecek kadar yüksek (milyonlarca derece) olması, fakat oluştuktan sonra da ağır hidrojenin yaratılması ve kararlı halde kalabilmesi için sıcaklığın ansızın (saniyeler veya dakikalar içerisinde) milyonlarca derece düşürülmüş (soğutulmuş) olması gerekmektedir (demirin ısıtılıp soğuk suya sokularak sertliğinin arttırılması gibi). Böyle bir sıcaklık aralığı ise (yani çok yüksek sıcaklıklardan aynı zamanda veya ansızın sıcaklığın milyonlarca derece düşürüldüğü şartlar) kâinatın bilinen geçmişinde,

sınırlarında ve şartlarında yoktur. Bu şartlar nasıl ve nerede oluşmuş olabilir? Bununla ilgili yapılan deneysel çalışmalarda ve hesaplamalarda bir yöntem bulunamadı, yani şimdiye kadar bilimin getirdiği bir açıklama yoktur. Bundan dolayı bu duruma '*döteryum darboğazı*' denmektedir[84].Hâlbuki kâinatın kütlece %0,015'i, deniz ve okyanus sularının ise 1/6666'sı ağır hidrojen çekirdeklerinden oluşmaktadır (Altın 2008). Bu hususlar dikkate alındığında dünyamızdaki elementlerin başka yerlerde üretildikten sonra dünyaya getirilmiş oldukları ve bu işin de kasıtlı yapıldığı anlaşılmaktadır. Dünyadaki bu elementlerin dünya dışından geldiğini bilim de (Altın 2008), dini kaynaklarımız da (Hadid 57/25) doğrulamaktadır. Kur'an-ı Kerimde Hadit süresi 25. Ayette '*Demiri indirdik, onda çetin bir sertlik ve insanlar için birtakım menfaatler vardır*' denilmektedir. Bu ayetin tefsirlerinde 'inzal (indirdik)' kelimesinin 'ikram ve yaratma' anlamlarında kullanılabileceği gibi, demirin dünya dışından üretilip dünyaya getirildiği (indirildiği) anlamında da kullanılabileceği bildirilmiştir. Nursi (2018b) ilgili ayetin tefsirinde '*Demirin gökten gelen rahmet, hararet ve ziya gibi öyle şümullü faydaları var ki, kâinat tezgahından gönderiliyor, Küre-i arzın dar ambarından değil*' ve '*Hâlık-ı Zülcelal Küre-i Arzı güneşten ayırıp insanlar için indirdiği zaman, Demiri de beraber inzal etmiş (indirmiş)*' İfade etmektedir. Demir zahirde toprak ve taştan çıkarılmaktadır. Kur'an-ı Kerim bir insan yazması olsaydı 'indirdik' kelimesi değil 'çıkardık' kelimesi tercih edilmeliydi. İşte günümüzde bilimin ulaştığı netice, Kur'an-ı Kerim'de asırlar önce (yaklaşık 1500 yıl önce) bildirilmiştir. Bu da Kur'an-ı Kerim'in insan yazması bir kitap değil, demiri yaratan, tüm canlıların ve özellikle insanların demire ihtiyacını bilen ve kasıtlı olarak dünyaya indiren Yaratıcı olabilir. Dünyadaki demir oranının kâinatta ve insanda bulunan oranlardan (Tablo 1) çok daha yüksek olması nasıl izah edilebilir? Sadece canlı ihtiyacı için olsaydı ve insan ihtiyacı gözetilmemiş olsaydı dünyada bu kadar demire ihtiyaç yoktu. Hâlbuki bu gün sanayi ve medeniyet demir üzerinedir. Dünyada yılda 1 milyar ton demir cehveri üretilmektedir (Altın 2008). Demirin olmadığı bir dünyada günümüz insan ihtiyaçları nasıl karşılanacaktı? Dünyada sadece demir değil, hayat için lüzumlu diğer elementler de olması gereken oranlardadır. O halde dünya, canlılar özellikle de insan için özel tasarlanmış bir mekândır.

---

[84] *İslami kaynaklarda çehennem denen, Allah'ın asi ve azgın kullarını cezalandıracağı yerde sıcaklığın hem çok yüksek hem de azabı arttırmak için çok düşük (Soğuk) olacağı bildirilmiştir. Nursi (2018a) ilgili ayetin tefsirinde 'Ateşin bütün derecatına (derecelerine) ve umun envaına (çeşitlerine) câmi (kendinde toplayan) olan cehennem içinde elbette zemheririn (cehennemde soğuğu ile yakan bir ateş derecesi) bulunması zaruridir'* der. *Aynı yerde ve aynı anda hem yüksek hem de düşük sıcaklıkların olması akılları zorlayan bir husus olmuştur. Hâlbuki bu dünyadaki ağır hidrojen izotoplarının yaratılması için tefsirlerde anlatılan cehennem şartlarına benzer şartlara ihtiyaç vardır. Yani hayat için lüzumlu elementleri cehenneme benzer acayip şartlarda var eden bir Gücün (Allah) cani ve isyankâr kulları için böyle ortam ve şartları yaratacak olması akıldan uzak değildir. Zaten ağır hidrojen yaratmak için böyle şartları yarattığını bilim ifade etmektedir(Altın 2008*)

Canlı bileşiminde yer alan element oranları kâinat ve dünyadaki element oranlarından farklıdır. Bu durum canlılarda yapıtaşı olacak elementlerin bilerek ve kasıtlı olarak seçilip kullanıldığını göstermektedir. Mesela insan vücudunun kütlece %99'u sadece altı elementten (oksijen, karbon, hidrojen, azot, kalsiyum ve fosfor) yapılmıştır. İnsan vücudunun ağırlıkça yaklaşık %65'i oksijenden müteşekkildir. Elementin atom numarası arttıkça genelde kâinattaki bolluk oranları azalmaktadır (Altın V. 2008). Akılsız ve şuursuz elementler kendi başlarına şuurlu bir tercih yapamazlar, akıllıca hareket edip belli oranlarda bir yerde toplanamazlar. İşte elementlerin var edilmesindeki özel şartlar Yaratıcıyı gösterdiği gibi kâinat, dünya ve insandaki kasıtlı dağılımları da hem Yaratıcının varlığını hem de tasarrufunun devam ettiğini göstermektedir. Materyalist evrimciler dünyamız üzerindeki hayatın tesadüfen kendiliğinden ortaya çıktığına inanırlar ve bunun hakkında ikna edici delillerin olduğunu iddia ederler (Özel 2003). Hâlbuki akıl ve şuur noktasında taşlardan hiç farkı olmayan elementlerin garip bir patlama ile meydana gelmesi, meydana geldikten sonra da hassas oranlarda organize olarak canlı gibi mucize eserler yapması kendiliğinden ve tesadüfen olabilecek işler değildir. Taşlar kendiliğinden organize olarak bir saray yapamazlar. Büyük patlama ile elementlerin yaratılması da, elementlerin organize edilerek canlı yaratılması da Yaratıcının son derece planlı bir işidir.

4.7. Canlı, canlıdan olur. Elementler kendi başına canlı oluşturmaz

Cansız elementlerin kendi başına organize olmaları ile canlı meydana gelmiş olsaydı (Materyalist evrimcilerin iddia ettiği gibi), bu durumun günümüzde de devam etmesi gerekirdi. Bilim tarihi şimdiye kadar cansız elementlerden canlı olduğuna rastlamamıştır. Kaldı ki ekosferin günümüz şartları, ilk şartlara göre hayat için daha elverişlidir. Bundan dolayı biyolojinin en temel prensiplerinden birisi 'Canlı ancak canlıdan olur, cansızdan canlı meydana gelmez' ilkesidir. O halde Yaratıcı her canlı sınıfının ilk protipini cansız elementleri organize ederek yapmıştır. İlk Yaratılıştan sonrası ise canlılar beslenme kanunları ile kendini, üreme kanunları ile de neslini devam ettirirler.

4.8. Doğal yollarla türler arası geçiş mümkün müdür?

Materyalist evrimcilerin türler arası geçiş görüşü de tıpkı cansız elementlerden ilk canlının kendiliğinden meydana geldiği gibi geçersizdir. Çünkü türler arası geçiş İlahi İradenin dışında tesadüflere dayalı evrimsel mekanizmalar ile meydana gelseydi bunun günümüzde de devam etmesi gerekirdi. Yani türler arasında evrimini tamamlayamamış sayısız geçiş formları olması gerekirdi. Mesela insanımsı hayvan veya hayvanımsı insanlar olması gerekirdi. Hâlbuki şu ana kadar hiç böyle bir durumla karşılaşılmamıştır. Meydana gelen bazı anomaliler ise bu durumu desteklemez.

Materyalist evrimciler bir alev başka alevleri başlatabildiği (kendisini yaratabilme) gibi, hayatın da kendiliğinden ortaya çıkabileceğini ve çeşitlenebileceğini savunurlar. Kontrolsüz yanan hiçbir ateşten düzenli neticeler alınamaz. Üstelik

kontrolsüz yanan tüm ateşler sürekli tahrip eder. Ateş kullanılarak gayeli işlerin yapılması (ışın tedavi yöntemleri gibi), yaptığı işi bilen ilim sahibi birisi ile olabilir. Çünkü bir gayeye yönelik akıllıca yapılan işleri, ancak akıllı ve şuurlu birisi yapabilir. İşte Büyük patlama ve sonrasında çok hassas şartlarda elementlerin yaratılması, sonrasında kâinat ve dünya ekosisteminin şekillendirilmesi, sistemin ve elamanlarının hayata musahhar edilmesi Yaratıcının İradesi ve Kudreti iledir.

4.9. Sayısız yıldızlarda neden sürekli element üretiliyor?

Kâinatta binlerce gök ada kümesi, birkaç yüz milyar gökada ve her gök adada birkaç yüz milyar yıldız vardır (Özel 2003). Samanyolu kâinat içinde, dünya da samanyolu içinde çok küçük bir yerdir. Üretilen bu elementler hayat için ise, sayısız yıldızlarda üretilen elementler hangi gaye için üretilmektedir? İşte bu sorunun cevabını da ancak semavi dinlerde bulabiliriz. İslami inanca göre; bu dünya hayatı insanları tecrübe ve imtihan içindir. Dünya hayatından sonra ebedi bir hayat başlayacaktır. Sayısız yıldızlarda üretilen elementler de ebedi hayatın yapıtaşları olacaktır. Nursi (2018c) konu ile ilgili ayetlerin tefsirinde '*Yıldızların bir kısmı ahret âlemlerine bakarlar ve vazifesiz değiller; belki baki olan âlemlerin güneşleridirler*' ifadesini kullanır. Bu izah bilime uygun olduğu gibi, akla da uygundur. Materyalist evrimci anlayışa göre ise sayısız yıldızlarda sentezlenen elementlerin bir gayesi yoktur ve tamamen tesadüflerin eseridir. Hâlbuki çok iyi incelediğimiz dünyada gayesiz hiçbir şeyin yaratılmadığını görüyoruz. Her bir varlığın bir değil bazen onlarca vazifesi ve görevi vardır. Dünyada gayesiz hiçbir şey yaratmayan Yaratıcı, elbette sayısız yıldızları da gayesiz yaratmaz, boşu boşuna yandırmaz. İşte '*Sayısız yıldız fırınları gelecekteki hayat için yakılıyor. Yeni yıldızların yaratılması ile gelecekteki hayatın yapıtaşları hazırlanıyor*' demek akla yatkın mantıklı bir cevaptır. İlk yaratıldıkları zaman olan on iki milyar yıl öncesi Samanyolu gökadasına veya beş milyar yıl öncesi güneşe gidelim. Samanyolu gökadası veya güneşin yeni yaratılmış halini hayalen düşünelim. Müthiş sıcaklıklarda hidrojenden başlayarak helyum, karbon, azot, oksijen gibi günümüz hayatında lüzumlu elementlerin sentezini ele alalım. Nasıl ki o zamanlarda planlı bir şekilde günümüz dünya hayatı için lüzumlu elementler sentezlenmiş ise, günümüzdeki sayısız yıldızlarda da istikbaldeki hayat için lüzumlu elementler sentezlenmektedir. Bu iddia akıldan uzak olmadığı gibi, bilime de uygundur. Bütün mesele sistemin sahibini kabul edip etmeme ile ilgilidir. Sistemin bir sahibi varsa (varlığına sistem ve sistem içindeki her varlık şahittir), sayısız yıldızları boşu boşuna yaratmaz, iş olsun diye yakmaz, bunca masraf edip (!) sonsuz hayata yetecek kadar malzeme (element) yapmaz.

5. Ekosferde cansızlar, canlılara hizmet ederler

Dünya ekosistemi (Ekosfer) kasıtlı olarak hayat için tasarlanmıştır. Elementlerin yaratılmasında hayat esas alındığı gibi, elementlerden yapılan cansız varlıkların yaratılmasında da hayat esas alınmıştır. Sistemin tüm cansız elamanları hayata hizmet

ederler ve hayat için çalıştırılırlar. Toprak, su, hava hepsi hayata hizmet ettiği gibi, koca dünya ve güneş de hayata hizmet ederler ve hayat için çalıştırılırlar.

6. Ekosferde bitkiler insan ve hayvanlara hizmet ederler

Tüm canlıların hayatlarını devam ettirebilmeleri için enerjiye, enerji için besine, besinlerin yakılması için ise oksijene ihtiyaçları vardır. Besin ve oksijen bulamayan canlı, hayatını devam ettiremez. Bundan dolayı canlılar içerisinde ilk olarak besin ve oksijen üretiminde görevli olan bitkiler yaratılmıştır. Bitkilerdeki besin ve oksijen üretim mekanizması (fotosentez), öylesine karmaşık ve mükemmeldir ki; insanoğlunun icat ettiği hiçbir teknoloji harikası fabrika veya makine ile kıyaslanamaz. Fotosentez mekanizması ile basit maddelerden güneş enerjisi kullanılarak besin üretilir. Bu olay kısaca; '*güneş enerjisi + karbondioksit + su = glikoz (şeker)*' ifade edilebilir. Bitkilerde besin ve oksijen üretme amacı ile gerçekleştirilen fotosentez olayı, bitki hücrelerinde kloroplast adı verilen ve milimetrenin binde biri büyüklüğünde olan yeşil renkli organellerde cereyan eder. Bu kadar küçük bir organelde zar, stroma, enzim, ribozom, RNA ve DNA gibi birçok yapılar ve kimyevi maddeler yer alır ve birbirleri ile uyumlu çalıştırılır. Üstelik kloroplastlarda bilim insanlarının yüzlerce yıldır çözemediği karmaşık kimyevi reaksiyonların yüzlercesi kısa zamanda gerçekleştirilir. Kloroplastlarda güneş enerjisi tutulur ve besin üretiminde kullanılabilecek forma dönüştürülür. Su parçalanarak oksijen üretilir. Hayvanların solunumda dışarı verdiği zehirli bir gaz olan karbondioksit kullanılarak şeker ve nişasta gibi besin maddeleri üretilir. Eser ustasız, fiil failsiz olamaz. Belli bir amaca yönelik yapılan harika işler kör tesadüflere ve şuursuz bitkilere verilemez.

Materyalist evrimciler hala birçok noktası aydınlatılamayan fotosentez mekanizmasının tesadüflere dayalı evrim mekanizmaları ile oluştuğunu iddia ederler. Buna delil olarak da fotosentez mekanizması biraz farklı olan (yeşil sülfür bakterileri gibi) bakterileri gösterirler. Fotosentezi kontrol eden genlerin keşfi ile olayın çözüldüğünü varsayarlar. Materyalist evrimcilerin dediği gibi fotosentez yapan bir hücrenin veya hücre içerisindeki kloroplastın zaman içerisinde tesadüfen oluşması imkânsızdır. Çünkü kloroplast içindeki bir yapının veya sentez reaksiyonlarında görev yapan bir enzimin olmaması, kloroplastı çalışmaz hale getirir. Kloroplastın iş görmesi için tüm parçaları ve mekanizmaları birlikte tasarlanmış ve yapılmış olması gerekir. Bu ise evrim görüşüne tamamen terstir. Kaldı ki akıl almaz derecede karmaşık olan ve gayeli çalışan kloroplastın parçaları zaman içerisinde yapılmış olsa bile, tesadüflere dayalı evrim mekanizmaları ile oluşamaz. Parçaları farklı zamanlarda imal edilen ve sonra bir araya getirilerek birleştirilen ve çalışır hale getirilen bir gıda fabrikası sahipsiz ve ustasız olabilir mi? İnsanlar günümüz teknolojisi ile böylesine mükemmel bir fabrikayı tasarlaması ve yapması şöyle dursun, kloroplastın içinde olan olayları bile anlayabilmiş ve çözebilmiş değildir. İşte bitkilerde gözle görülmeyecek kadar küçük ortamlarda yapılan bu harika işler, İlahi İlim ve Kudretin varlığını gösterdiği gibi, O'nun bir olduğunu da açıkça

göstermektedir. Çünkü bitki kloroplastlarında bulunan klofrofiller güneş ışığı ile uyum içerisinde çalışırlar. O halde kloroplastın ve klorofilin tasarımcısı, aynı zamanda güneşin de tasarımcısı olmalıdır.

Ayrıca fotosentez mekanizmasında farklılıkları olan bazı bakterilerin gen yapılarını çözmek ve aralarında benzerlikler olduğunu ortaya koymak da materyalist evrimcileri haklı çıkarmaz ve tesadüflere dayalı evrime delil olamaz. Çünkü insan yapımı yazılımlarda (canlılardaki genler de bir yazılımdır) elbette benzerlikler olur. Ancak benzerliklerin olması, yazılımı yapan programcının olmadığını göstermez. Bilakis yazılımı yapan programcının, benzer diğer yazılım ve programları da bildiğini ve yaptığını gösterir.

Bununla birlikte bitki kloroplastlarında yapılan işler gayelidir. İnsan ve hayvan hayatı düşünülerek tasarlanmıştır. İnsan ve hayvan hayatının devamı için lüzumlu olan oksijen ve besin üretilmektedir. Bitkiler eli ile üretilen karbonhidratlardaki (glikoz, nişasta, selüloz ve sakaroz gibi) enerji sayesinde hayvanların enerji ihtiyaçları karşılanmaktadır. O halde besin ve oksijen üretim fabrikaları olan kloroplastların tasarımcısı, aynı zamanda hayvan ve insanların da tasarımcısı ve yaratıcıdır. Hayvan ve insanlar için besin ve oksijen üretilirken, insan ve hayvanların zehirli atığı olan karbondioksitin kullanılması da işlerin ne kadar hikmetli yapıldığını göstermektedir. Çünkü dünyamızda insan, hayvan ve sanayi tesislerinden çıkan karbondioksit bitkiler tarafından dengelenmemiş olsaydı, hayat yaratılmış olsa bile sürdürülemezdi. Nitekim dünyamızda binlerce yıl devam eden hassas dengelerin insan müdahalesi ile bozulması neticesinde küremiz ısınmış ve hayat olumsuz etkilenmiştir. İnsanoğlu dengeyi bozanın kendisi olduğunu bilir. Lakin dengeyi kuranı ve binlerce yıldır koruyanı bilmek ve tanımak istemez.

Ufacık bir yaprakta milyonlarca kloroplast vardır. Dünyadaki tüm ağaçlar ve bitkilerdeki kloroplastlar herhalde sayı ile ifade edilemeyecek kadar çoktur. Besin ve oksijen üretim fabrikaları olan kloroplastlar öylesine mükemmeldir ki; hammadde (karbondioksit, mineraller ve bitki besin tuzları) hava, toprak ve sudan alınır, güneş enerjisi kullanılarak besin üretilir. Yapraklardaki binlerce besin üretim fabrikalarında üretilen yağ, protein, şeker, vitamin vb. besin maddeleri günümüzün en ileri laboratuvarlarında bile yapılamıyor. Bitkiler eli ile ikram edilen sebze ve hububatın mutfaklarda pişirilmesi, akıllı ve şuurlu bir aşçının varlığı ve iş yapması ile mümkündür. Hazır un, yağ ve şekerden pasta yapmak bile tesadüflerle olamaz. Basit çorba bile, bilmeden pişirilemez. O halde bitkilerde kurulan küçücük fabrikalarda ihtiyaca göre, vaktinde ve tam kıvamında hazırlanan besinler akılsız ve şuursuz sebeplere ve tabiata verilemez. Toprak, su ve ışık ancak besin üretimi için gerekli olan hammaddelerdir. İşte hazır un, yağ ve şekerden pasta yapmak bizim işimiz olduğu gibi, toprak, hava, su ve ışıktan un, yağ ve şeker yapmak da Allah’ın işidir. Ağaçlardaki milyarlarca besin üretim

fabrikalarını planlayan, vaktinde çalıştıran, ihtiyaca göre besin hazırlatan İlmi ve Kudreti nihayetsiz yüce Yaratıcıdır. Kabaca bakınca bile Yaratıcının bitkileri hayvan ve insan hayatına hizmet ettirdiği anlaşılır. Materyalist evrimciler cansızların canlılara, bitkilerin hayvan ve insanlara yaptıkları bunca fayda ve yardımları görmezler. Bir bitkiye hikmetli olarak ürettirilen zehirli maddelere bakıp bitkilerin mücadele için bunu yaptıklarını iddia ederler. Hâlbuki öncelikle bitkinin aklı ve şuuru yoktur ki mücadele etmekten anlasın. Bitkide o kadar akıl olsaydı kendilerine zarar veren insanoğluna binler çeşit meyveleri vermez ve hayatı için lüzumlu oksijeni sentezlemezlerdi! Kaldı ki bazı bitkilere bazı zehirli maddelerin de sentezletilmesi hem ekosistem için hem de insan için zarardan çok faydalıdır. Bu zehirli maddelerin bir kısmı bitkilerin savunma silahıdır, bir kısmı ise insanlar için önemli faydalar sağlar. Mesela bitkilerin ürettikleri zehirli kimyasallar doğaya ve insana çok zararlı sentetik zirai ilaçlar yerine kullanıldığı gibi, tıpta ilaç yapımında ve sanayide ihtiyaç olan birçok kimyasalların elde edilmesinde de kullanılmaktadır. İleride bitkilere ürettirilen zehirli maddeler daha yaygın kullanılacak ve belki de çok zararlı olan sentetik zirai ilaçların yerini alacaktır. Kısaca ekosferde canlı ve cansızlar bir amaç için çalıştırılırlar. Yaptıkları bazı hizmetler insanın hoşuna gitmese de dolaylı olarak hem ekosistem hem de insan için faydalıdırlar.

7. Canlılara ihtiyacına uygun besin veriliyor

Ekosistemlerde her canlıya yaşadığı şartlara uygun, hayatının devamı için ihtiyacı olan rızık veriliyor. Allah canlıyı hangi şartlarda yaratıyor ve hangi cihazlarla donatıyor ise besinini de ona uygun olarak hazırlattırıyor. Mesela yerinde sabit duran ağacın, gezen koyunun, denizin dibindeki balığın, toprağın içindeki solucanın besin ihtiyaçları uygun şekilde karşılanmıştır. Kur'an-ı Kerim de '*Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki, rızkı Allah'a ait olmasın….*' (Hud/6) ve '*Allah, gökleri ve yeri yaratan ve gökten su indirip onunla size rızık olarak türlü ürünler çıkarandır…'* (İbrahim/32) ifadeleri ile rızkın doğrudan doğruya Allah'a ait olduğu bildirilir. Bitki ve hayvan hücrelerinde besinlerin üretilmesi tamamen Yaratıcıya aittir. Karbon, hidrojen, oksijen ve azot gibi elementleri kullanarak şeker, yağ ve protein gibi besinler insan yapımı hiçbir laboratuvar ve fabrikada yapılamaz. İnsan, besinleri ancak hücre, bitki ve hayvan yetiştiriciliği yaparak elde edebilir veya un, şeker ve yağ gibi bitki ve hayvanlar eli ile ürettirilen hammaddeleri karıştırarak yapabilir. Bundan dolayı tüm canlıların besinleri Allah'ın bitki ve hayvan hücrelerinde kurduğu küçücük tezgâhlarda imal edilmekte ve tüm canlıların ihtiyaçlarını karşılayacak kadar çok ve çeşitli üretilmektedir.

Anne karnındaki yavruların rızık ihtiyaçlarının şartlara uygun karşılanması, doğan bebeklere tam vaktinde ve mükemmel şekilde rızıklarının verilmesi açıkça gösteriyor ki; canlıyı yaratan, rızkının da yaratanıdır. Başka türlü olamaz. Canlıların rızıklarının mahiyetine, gönderilme şekli ve zamanına bakınca işlerin görerek, bilerek, şefkat ve merhametle yapıldığı anlaşılıyor. Akılsız ve şuursuz sebeplere ve kör tabiata şefkat ve

merhamet isnat edilemeyeceğine göre; perde arkasında tüm canlıların, özellikle aciz yavruların ihtiyaçlarını gören bir Yaratıcının varlığı zaruri oluyor.

Nasıl beslendiğimizi düşünelim! İhtiyaçlarımız sadece bildiğimiz nimetler değildir. Sağlıklı yaşam için hangi maddelere ne miktarda ihtiyacımız olduğunu biliyor muyuz? Elzem amino asitlere, yağ asitlerine, minerallere, vitaminlere günlük ihtiyacın ne kadar olduğunu ancak uzmanı bilebilir. İşte ihtiyacımız olan tüm besin maddeleri gıdalarda mükemmel bir terkipte depolanmış ve bizler için hazırlanmıştır. Muhtevası, ambalajı, rengi, kokusu ve tadı ile tam bize uygun gıdaları, ne yaptığından haberi olmayan vasıtalardan alıyoruz. Elsiz bir böcekten ipeği giyiyor, zehirli bir böcekten balı yiyoruz. Kendisi ot yiyen inek, bize süt ve et veriyor. Ağaçların incecik dallarında, bitkilerin başlarında bize ikram edilen nimetlere bakalım! Kısaca nereye bakarsak bakalım, hangi sebep veya vasıtanın elinden alırsak alalım; bizi tanıyan ve ihtiyaçlarımızı bilen şefkat ve merhamet sahibi birisinin varlığını görürüz.

Özellikle bitkiler eli ile insan için gönderilen besinlerde merhamet, şefkat, sevgi ve cömertlik gibi manalar daha açık görülüyor. Kargo şirketinde çalışan biri çok güzel ambalajlanmış kıymetli bir paket getirse; paketin mahiyetinden ziyade manasına nazar eder, sevildiğimize yorarız. Bazen gönderilen bir gülden '*seni seviyorum*' manasını anlarız. Akılsız ve şuursuz bitkiler eli ile gönderilen ambalajı, şekli, kokusu ve tadı mükemmel besinlerle de sevildiğimizi anlıyoruz. İnsan sebeplere takılıp, manayı göremiyor. Aslında nimetleri aldığımız vasıtalar birer bankamatik gibi hizmet ediyor. Belki onlara ikrammatik demek daha doğrudur. Akıl ve şuur noktasında bir bankamatikle ağacın dalının yani odunun ne farkı var? Elbette hiçbir farkı yok. Bankamatik, gönderilen parayı almak için tasarlanmış bir cihaz olduğu gibi, bitki, ağaç ve hayvan gibi sebepler de gönderilen nimetleri, ikramları almak için tasarlanmış vasıtalardır. Gönderilen hediyeden ve yapılan ikramdan hediye sahibini tanımak, ikram edene teşekkür etmek ve verilmek istenen mesajı anlamak ise ancak insana yakışan bir davranıştır.

Şimdi bak şu materyalist evrimci arkadaşa! '*Her şey tabiatın eseridir ve evrim mekanizmaları ile meydana gelmiştir*' der. '*Hayat bir mücadeledir, güçlü olan hayatta kalır*' söyler. Bütün elementlerin ve cansız ekosfer elamanlarının hayata hizmet etmesi ve hayatı netice vermesi, bitkilerin insan ve hayvan ihtiyaçlarını karşılamaları, tüm hayvanların yaptığı ekosistem hizmetleri ve insana sağladığı faydalar, aciz yavruların şefkatle beslenmeleri nasıl bir mücadeledir? İşte bu derecede körlük ve bu seviyede nankörlük ancak materyalist evrimcilere mahsustur. Bunların hali Araf süresi 198. Ayette şöyle tasvir edilmiştir. '… *Bakarlar, ama görmezler*'. Şu veciz ifade de tam materyalist evrimcilere uyar: '*Her şeyi maddede arayanların akılları gözlerindedir, göz ise maneviyatta kördür*' (Nursi 2018d). Elbette gözlerini kapatmış karanlıklar içerisinde kalmış inatçı birisine, ışıktan bahsetmenin ve varlıklardaki güzellikleri anlatmanın anlamı yoktur. Duymamak için kasıtlı olarak kulaklarını tıkayan birisine de, nağmeli mest edici

musikinin anlamı ve kıymeti olmaz. Materyalist evrimcilerin hata yapmasının sebebi; hastalıkların, musibetlerin ve ölümün hikmetlerini kavrayamamaları ve etle beslenen hayvanların beslenme davranışlarını ve ekosistem hizmetlerini yanlış yorumlamalarıdır. Bu konu sonraki iki makalede ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

8. Besin zinciri ve besin ağları

Bir canlı beslenerek kendini, üreyerek neslini devam ettirir. Bu, Yaratıcının koymuş olduğu bir kanundur. Canlılar ise beslenme özelliklerine göre *üreticiler (ototrof)* ve *tüketiciler (heterotrof)* olarak ikiye ayrılırlar. Bitkilere hem kendilerine hem de hayvanlara ihtiyaç olan besinler ürettirilir. Fotosentez mekanizması ile besin ürettirilen bitkilere *birinci üreticiler*, bitkilerin üretimine *birinci üretim*, ürettirilen besinlere de *birinci ürün* denir. Bitkilerden başka özellikle ışığın olmadığı derin denizlerde hidrojen sülfür bakterileri gibi klorofili bulunmayan prokaryot bazı mikroskobik canlılar da inorganik maddelerin oksidasyonu ile açığa çıkan kimyasal enerjiyi kullanarak organik madde sentezlerler (kemosentez). Bitkilerin ürettiği besinleri tüketen hayvanlara otçul hayvanlar (herbivor), otçul hayvanların üretimine *ikinci üretim*, bu havanların ürettiği besinlere de *ikinci ürün* denir. Ot yiyen hayvanlarla beslenen hayvanlara *etçil hayvan (karnivor veya predatör)*, etçil hayvanların üretimine üçüncü üretim, bu hayvanların ürettiği besinlere de *üçüncü ürün* denir. Ekosistem özelliklerine göre bu silsile uzatılabilir. Ekosistemlerde bir canlının veya canlı gurubunun beslenme ilişkilerinin ve enerji naklinin gösterimi *besin ağı, besin zinciri* ve *besin piramidi* denen şemalarla yapılır

Materyalist evrimci görüşe göre evrimsel süreçte bitkilerden hayvanlara geçişte besin üretim mekanizması kaybedilmiştir. Burada şu sorular akla gelmektedir. 1) Bitkiden hayvana geçişte neden böylesine harika ve faydalı bir besin üretim mekanizması (fotosentez) terk edilsin ki? 2) Bitkilerin fotosentez mekanizmasını kaybedip, hayvanlaşma süreci sadece bir dönemde mi olmuştur? Eğer böyleyse bu evrim mantığı ile bağdaşmaz. Şayet her zaman devam eden bir mekanizma ise neden günümüz bitkileri de fotosentez mekanizmasını kaybedip hayvanlaşmıyor? Günümüzde de bitkilerden hayvanlara geçiş aşamasında olan bir çok bitkimsi hayvan veya hayvanımsı bitki olması gerekmez mi?[85] Materyalist evrimsel mantık çıkmaz yoldur, gerçeklere aykırıdır, bilimle ve akılla bağdaşmaz.

9. Termodinamik yasaları, canlılık ve besin üretimi

---

[85] *Öğlena ışıklı ortamda fotosentez yaparak besin üretebilirken, ışıksız ortamda hazır besinlerle beslenir. Özellikle azotça fakir bölgelerdeki bazı böcek kapan bitkiler de fotosentez mekanizmasının yanında azot ihtiyacını da böceklerden karşılarlar. Lakin bu canlılar bitki hayvan arası geçiş formları değildirler. Fotosentez özelliği evrimle kazanılan veya kaybedilen bir özellik olsaydı bu mekanizmanın günümüzde de işler olması gerekirdi. Kaldı ki bir canlı neden fotosentez gibi çok işe yarayan bir besin üretim mekanizmasını terk eder? Mesela insanda böyle bir özelliğin olduğunu düşünelim. Güneşe çıkıldığı zaman fotosentez yaparak besin ihtiyacı karşılanmış olsaydı, bu durum kesinlikle çalışıp besin bulmaktan daha kolay ve tercih edilen bir yöntem olurdu ve hiçbir insan bu mekanizmayı terk etmek istemezdi.*

Termodinamiğin birinci yasası ‘*enerjinin korunumu yasası*’ olarak bilinir ve kâinattaki toplam enerjinin sabit olduğunu söyler. Einstein, maddenin de enerjinin bir formu olduğunu ve bütün enerjilerin aynı özden yapıldığını ileri sürmüş ve bunu da Enerji (E) = Kütle (M) x Işık hızı^2 (C) formülü ile anlatmıştır. Termodinamiğin ikinci yasası ise ‘Entropi yasası’ olarak bilinir. Entropi yasası; enerjinin sürekli daha kullanılabilir bir formdan daha az kullanılabilir bir forma doğru değiştiğini ifade eder. Bu da Evrendeki düzensizliğin sürekli ve tek yönlü olarak arttığı anlamına gelir. Tek yönlü süreçler sonun habercisidir. Hayat da tek yönlü bir süreçtir. Bundan dolayı hayatı tadan her canlı ölümü de tadacaktır. Evrenin genişlemesi de tek yönlü bir süreçtir ve mutlaka evrenin de sonu gelecektir ve ölecektir. Entropi yasasına göre, sonu olanın başı da olmalıdır. Başlangıcı olan bir varlığın var olması için kendi dışında bir sebebi olmalıdır. Materyalist evrimci felsefe, Yaratıcının değil madde ve evrenin ezelî ve ebedî olduğunu iddia eder. Entropi yasası materyalist evrimci felsefenin iflas etmesine yol açmıştır. Bunun yanında entropi yasasının ileri sürdüğü neticelerin hepsi Yaratılış mantığına uygundur. Yaratılış felsefesine göre; başlangıcı olan madde ve evrenin var olması için lüzumlu olan kendi dışındaki sebebi Yaratıcıdır. Ayrıca materyalist evrimci felsefe tabiatı ilah olarak kabul eder. Canlı gibi harika tasarımları tabiata verir. Kâinatın başının ve sonunun olması; Yaratıcının tabiat olmadığını ve tabiatın da Yaratıcı olmadığını gösterir. Kâinattın büyük bir patlama ile yoktan var olması ve mevcut şeklini alması, ayrıca entropi yasasına rağmen milyarlarca yıldır intizamını ve düzenini muhafaza etmesi Yaratıcının varlığını ve devamlı sisteme müdahale ettiğini gösterir. Ayrıca kâinat ve madde düzensizliğe (entropi) doğru giderken, akılsız ve şuursuz madde ve sebeplerden sanat harikası canlıların yapılması ve canlı hayatının devamı için besin üretilmesi de Yaratıcının varlığını ve sisteme her an müdahil olduğunu gösterir. Entropi yasasına göre cansız maddelerin kendi başına organize olarak canlı meydana getirmesi imkânsız olduğu gibi, bir hücreli bir canlının kendi başına mükemmele gitmesi de imkânsızdır. Cansız veya canlı bir varlık düşük organizasyonlu seviyeden yüksek organizasyonlu seviyeye terakki etmiş ise mutlaka ilim, kudret ve irade sahibi birisi olmalıdır. İnsan yapımı her şey bu kaideye dâhildir. İnsan yapımı bir cihazın bir üst modelini elde etmek için insanlığın bilgi birikiminin yanında, mühendisler ARGE projeleri yapıyorlar, çok emek ve paralar harcıyorlar. Biraz vicdan sahibi birisinin idrak (akıl) terazisi ile tartması neticesinde bile akılsız ve cansız maddelerin kendi başına organize olarak canlıyı meydana getirmelerinin mümkün olmadığı, hele de sürekli gelişerek mükemmele gitmelerinin imkânsız olduğunu anlar. Entropi yasasına göre enerji ve madde daha yoğundan daha az yoğuna gidiyorsa, gözümüzün önünde basit maddelerden yapılan harika canlılara, canlıların ihtiyaçlarına göre gönderilen mükemmel hazırlanmış besinlere ne diyeceğiz? Yaratıcı olmadan bu yapılan işler entropi yasasına ters olmaz mı? Aslında dünyada en şaşılacak husus, bilim

insanı unvanına sahip bazı insanların bu gerçekleri bilmesine rağmen, İlah tanımaz materyalist evrimci görüşü benimsemeleri ve savunmalarıdır.

10. Besinlerdeki enerjinin besin zincirinin üst halkalarına nakli

Entropi yasası, besinlerde depo edilen enerjinin besin zincirinin bir alt halkasından bir üst halkasına aktarılırken de geçerlidir. Bir canlının aldığı besinlerdeki enerjinin yaklaşık %90'ı ısı halinde çevreye yayılmakta, enerjinin sadece %10'u (%10 kuralı) canlı dokusunda kalmaktadır. Mesela bir kg tuna balığı için yaklaşık 10 kg orta büyüklükte balık, 10 kg orta büyüklükteki balık için yaklaşık 100 kg küçük balık, 100 kg küçük balık için yaklaşık 1000 kg zooplankton, 1000 kg zooplankton için ise yaklaşık 10000 kg fitoplankton tüketilmelidir. Buradan hareketle enerji maliyeti açısından insanın besin zincirinin beşinci basamağında olan tuna balığından 1 kg tüketmesinin, besin zincirinin birinci basamağında olan fitoplanktonlardan 10000 kg tüketmesine eşdeğer olduğu söylenebilir. Besin zincirine ve besin zincirinde enerji nakline bakınca şu önemli netice çıkar. Ekosfer hayat için tasarlanmış ve ekosfer elamanları hayata hizmet ediyorlar. Bitkiler insan ve hayvanlara, hayvanlar da doğrudan veya dolaylı olarak insanlara hizmet ediyorlar. İnsan ekosferde besin piramidinin en üstünde oturur, besin zincirinin her halkasındaki canlı doğrudan veya dolaylı insana çalışır ve ekosferde tutulan enerjinin büyük kısmını tüketir. İnsanın ekosferdeki ayrıcalığı, görevleri ve mesuliyetleri dördüncü bölümde (makalede) ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

11. Zehirli maddelerin farklı beslenme seviyelerindeki birikimi

Çevre ve besinlerdeki kimyasal maddeler besin zincirini oluşturan canlıların dokularında farklı seviyelerde birikir. Canlıların farklı dokularında zararlı seviyelerde biriken zehirli kimyevi maddelere DDT (*diklorodifeniltrikloroetan* isminde böcek öldürücü bir ilaç), PCB (*Poliklorlu Bifeniller*) gibi sentetik organik maddeler, bazı radyoaktif maddeler ve bazı ağır metaller (Cd, Hg ve Pb gibi) misal olarak verilebilir. Bu maddeler ekosistemlerde uzun süre kalırlar, akarsu, göl ve nehirlere yayılırlar ve besin zinciri yolu ile canlılarda birikirler. Canlının atamadığı bu kimyevi maddeler besin zincirinin alt halkalarında daha az miktarlarda iken, üst halkalarında çok yüksek miktarlara ulaşabilirler. Ancak burada besin zincirinde enerji nakli için geçerli olan %10 kuralı değil, x10 kuralı geçerlidir. Yani besin zincirinin bir alt halkasından bir üst halkasına çıkışta canlı tarafından atılamayan zehirli kimyasalların birikimi 10 kat artmaktadır. Bundan dolayı çevrede olan zehirli maddelerden insan diğer canlılara göre daha çok etkilenmektedir. Mesela fitoplanktonlarda 1 ppm olan DDT, zooplanktonlarda 10 ppm, küçük balıklarda 100 ppm, orta büyüklükteki balıklarda 1000 ppm ve orta büyüklükteki balıklarla beslenen tuna balığında 10000 ppm seviyelerine çıkabilmektedir. Tuna balıklarını yiyen insan da diğer tüm canlılardan daha fazla etkilenebilmektedir. Bundan dolayı İnsan ekosferin en ayrıcalıklı canlısı iken, çevreye verdiği zehirli atıklar ve maddeler yüzünden aynı zamanda en çok zarar gören canlısı olmuş ve kanser başta

birçok ölümcül hastalıkla boğuşmak zorunda kalmıştır. Bu husus ayet-i kerimede (Rum/41) '*İnsanların kendi elleriyle yapıp ettikleri yüzünden karada ve denizde düzen bozulur; böylece Allah -dönüş yapsınlar diye- işlediklerinin bir kısmını onlara tattırır*' ifade edilmiştir.

12. Su ve kara ekosistemleri arasındaki besin üretimi ve besin zinciri farklılıkları

Ekosfer içinde farklı ekosistemlerin yaratılması ile canlı çeşitliliğinin arttırılması sağlanmıştır. Her canlı türü de yaratıldıkları ekosistemlere uygun cihazlarla donatılmıştır. Ekosfer içinde çok farklı ekosistem çeşitleri olmakla birlikte temelde su ve kara ekosistemleri olmak üzere iki çeşit ekosistem vardır. Su ve kara ekosistemleri arasındaki temel farklılıklara uygun olarak besin üretimi ve besin zincirinde de farklılıklar vardır. Su ve kara ekosistemlerinde yaşayan canlılar bu faklılıklara uygun donanımda yaratılmışlardır.

Su ekosistemlerinde genelde kökü, iletim demetleri ve çiçekleri olmayan mikroskobik bitkiler (algler) yaygındır. Su ekosistemlerinde ışığın ulaşabildiği bölgelerde yaşayan algler besin ve oksijen üretme görevi yaparlar. Kara ekosistemlerinde ise kökü, iletim demetleri ve çiçekleri olan makroskobik bitkiler hâkimdir. Yaratıcı her iki ekosistemin şartlarına uygun bitkileri yaratmış ve aynı ekosistem hizmetlerini (besin ve oksijen üretimi) yapmakla görevlendirmiştir.

Su ekosistemlerinde genelde etçil, kara ekosistemlrinde ise otçul beslenme yaygındır. Su ekosistemlerdeki en iri cüsseli canlılar genelde etçil, kara ekosistemlerdeki en iri cüsseli canlılar ise otçuldur. Bundan dolayı su ekosistemleri insanların hayvani protein kaynağını, kara ekosistemleri ise nebati protein kaynağını oluştururlar. Su ekosistemlerinde bitki üretimi karalara göre daha az olmasına rağmen, hayvani üretim nasıl daha fazla olmaktadır? Çünkü hikmetli iş yapan Yaratıcı su ekosistemlerinde organik atıklarla beslenen hayvanları çoklukla yaratmıştır. Kara ve su kaynaklı organik atıklar bu canlılar tarafından besin olarak alınır. Böylece hem bu canlılar beslenir, hem de sular temizlenir.

Ayrıca su ekosistemlerinde suspansivor (hareketli olmasına rağmen solunun ortamı olan suyu süzerek beslenen canlı) beslenen ve sesil (bir yere tutunarak sabit yaşayan ve suyu süzerek beslenen hayvan) yaşayan hayvan çoktur. Mavi balinalar, süngerler, midyeler, rotiferler gibi farklı büyüklüklerdeki birçok hayvan suyu süzerek beslenir. Bu canlılar suda asılı bulunan organik parçacıklar, mikroorganizmalar ve küçük canlıları süzerek beslenirler. Böylece suların temizlenmesinde önemli görevler yaparlar. İnsanoğlu yüzyıllarca suları kirletmesine rağmen bu temizlikçiler sayesinde sular temiz kalır. Aynı zamanda doğrudan veya dolaylı olarak insanlara da besin temin etmiş olurlar. Suspansivor beslenme ve sesil yaşam karasal ekosistemlerde yaşayan hayvanlarda görülmez. Bilmeden ve planlamadan hikmetli işler yapılamaz. Ekosistemlerin

şartlarına göre yapılan bu hikmetli işler ancak her şeyi bilen ve gören bir Yaratıcı tarafından yapılabilir. Akıllı ve şuurlu bir insan birkaç balık bulunan küçük bir akvaryumun temizliğinde bile yetersiz kalıyor, akvaryumun uzun süreli temiz kalması için plan yapıyor ve masraf ediyor. Sayısız canlının yaşadığı suların tertemiz kalması, temiz kalması için sistemlerin ve görevlilerin olması ancak Yaratıcının varlığı ve planlaması ile mümkündür.

Su ekosistemlerinin yaklaşık 200 metreden daha derinleri ışıksızdır. Bu yüzden 200 metreden daha derin denizlerde fotosentez yapan bitkiler ve algler bulunmaz. Hâlbuki deniz ve okyanusların binlerce derinlikte olan yerleri vardır. Işığın ulaşmadığı derin denizlerde ise Yaratıcı bazı bakterilere kemosentez mekanizması ile besin üretimi yaptırır. Karalarda ise mağaralar dışında ışıksız ortam yoktur ve kemosentez denizler kadar yaygın değildir. .

Sucul ekosistemlerin ışık almayan derin bölgelerinde yaşayan canlılar genelde etçil beslenirler. Oksijen az ve basınç yüksek olduğundan az hareket ederler ve genelde yukarıdan sağanak halinde yağan ölü canlılarla beslenirler. Böylece suların dip kısımlarının temiz kamasına hizmet ederler. Derin sular karanlık olduğu için ise burada yaşayan balıklarda genelde göz yoktur. Ancak Yaratıcı göz eksiğini telafi etmiş ve besinlerini bulmaya yarayan mekasensör his organları yaratmıştır. Bu yüzden besin bulmakta çok sıkıntı çekmezler. Ağız, diş ve çene yapıları da şartlara göre en iyi iş yapacak şekilde tasarlanmıştır. Hülasa tüm canlılara yaşadığı ekosistemlere münasip cihazlar ve donanımlar verilmesi, hayatlarını idame ettirecek besinlerin şartlara göre hazırlanması ve istifadelerine sunulması Yaratıcının hem varlığını hem de şefkat ve merhametini göstermektedir.

13. Netice ve tavsiyeler

Dünya dışındaki bilinen yıldız ve gezegenlerde hayatı destekleyecek şartlar mevcut olmadığından hayat da yoktur. Acaba dünyada hayatı destekleyen sebepler tesadüfen mi bir araya geldi (materyalist evrimcilerin iddiası), yoksa kasıtlı bir tasarımın neticesi midir? Ekosfer elamanları arasında mücadele mi (materyalist evrimcilerin iddiası), yoksa yardımlaşma ve hizmet mi daha belirgin ve yaygındır?

1. Öncelikle kâinatın büyük bir patlama neticesi yoktan var edilmesi Yaratıcının varlığının su götürmez bir delilidir. Büyük patlama sonrasında milyarlarca yıldır sayısız yıldız ve gezegenlerin dengede tutulması ve hayatı destekleyecek tüm sebeplerin bir araya getirilmesi ile ekosferin yaratılması da Yaratıcının sisteme her an müdahil olduğunu göstemektedir. Yoksa materyalist evrimcilerin iddia ettikleri gibi böyle muhteşem bir kâinatın ve dünya ekosisteminin tesadüflerle meydana gelmesi ve milyarlarca yıl dengesini koruması imkânsızdır.

2. Hayat için lüzumlu elementler çok yüksek sıcaklıklarda ve çok özel şartlarda yaratılmıştır. Bu ise ancak sonsuz bir Kudret ve İlim ile olabilir. Elementlerin bulunma

oranlarının kâinat, dünya ve insanda farklı olması seçici ve tercih edici birisinin var olduğunu gösterir. Çünkü elementler dünyada ve insanda ihtiyaca göre gerektiği oranlarda bulunmaktadır. Cansız elementler organize edilerek canlılar yaratılmakta ve canlıların besin ihtiyaçları karşılanmaktadır. Bilmeyi, görmeyi ve aklı gerektiren böylesine harika işleri ise elementlerin kendisi değil, ancak İlmi ve Kudreti sonsuz bir Yaratıcı yapabilir. Elementlerin canlı vücudunda yer alması çarpışma ve mücadele değildir, Yaratıcının koyduğu kurallara uymaktır, verdiği emirlere itaattir.

3. Bir ekosistemde hayatın varlığı ve besin üretilerek devamlılığı için ısı ve ışık enerjisine ihtiyaç vardır. Ekosistem için ihtiyaç duyulan enerji milyonlarca km uzaktaki güneşten karşılanır. Ekosfer-güneş ilişkisinde hiç mücadeleden söz edilemez. Büyüklüğü ve uzaklığına rağmen güneş, hayata hadimdir (Yardımcı) ve İlahi emre itaatkâr bir memurdur.

4. Ekosfer içindeki farklı ekosistemlerin sağlıklı işleyebilmesi ve canlılara besin üretilebilmesi için mevsimlere ihtiyaç vardır. Çünkü yaz mevsimi ile birlikte besinler üretiliyor ve sofralar kuruluyor. Gıda üretimi ve başka maksatlar için diğer mevsimler de ekosistemlere sayısız faydalar sağlıyor. Mevsimlerin gelmesi için Dünyanın dönmesi gerekir. Taş, toprak ve sudan oluşan böylesine büyük bir kütleyi feza boşluğunda durduran ve belli bir amaç için gezdiren ancak Yaratıcının iradesi ve Kudretidir. Dünyanın hem kendi hem de güneş etrafında yaptığı gayeli dönme hareketleri ise hayata hizmettir ve Yaratıcının iradesine isyansız itaattir. Dünyanın yaptığı hikmetli ve gayeli işleri görüp '*Hayat bir mücadeledir, güçlü olan hayatta kalır*' diyenlerin akıl ve vicdan terazileri hatalıdır.

5. Tuzlu denizlerden arıtılan su, bulutlara bindirilerek karalarda yaşayan canlıların imdadına koşturuluyor. Şefkatsiz bulutlar sanki susuz kalmış bitki ve hayvanlara acıyıp şefkat ediyor. Dünyamızın su arıtma ve taşıma sistemi olan su döngüsünde çarpışma ve mücadele değil, şefkat ve merhamet okunuyor. Ekosistemin hava ve toprak gibi diğer tüm cansız elamanları da akılsız ve şuursuz olmalarına rağmen, sanki şuurlu işler yapıyorlar. O halde ekosistemin tüm cansız elamanları hayata hizmet ediyorlar, Yaratıcının yüklediği görevleri yapıyorlar.

6. Bitkiler ekosistemin besin ve oksijen üreticileridirler ve isyansız hayvan hayatına hizmet ederler. Hayvanlar da bitkiler için hayati bir gaz olan karbondioksit üretirler. Böylece ekosistemde bitkiler ve hayvanlar karşılıklı yardımlaşma ile hayatlarını devam ettirirler. Ekosistemlerde mesela bir koyunun bitkileri yemesi, materyalist evrimcilerin iddiası gibi mücadele değildir. Şeriat-ı fıtriyenin (Yaratıcının koyduğu kurallar) bir kuralıdır ve bitkilerin hayvan hayatına yaptığı yardımdır. Bu ilişkiyi ne bitki, ne de koyun mücadele olarak bilir. Bitki şeriat-ı fıtriyenin kendisine yüklediği vazifeye göre hareket eder, koyun da aynı şeriatın emirlerini yerine getirir. Ne bitki kaybedendir, ne de koyun kazanandır. Her biri ekolojik dengenin bir unsurudur ve ekosistemin sağlıklı işlemesine

yardımcıdır. Ekosistemde otla beslenen koyun, geyik, inek gibi herbivor (Ot yiyen) hayvanların bir görevi de otu ete dönüştürmektir. Bu, ekosferde et üretmenin bir kuralıdır. Bazı hayvanlar ot yiyecek ki, et ve süt gibi besinler üretilebilsin.

İşte ekosistemlerde besin zincirinin buraya kadar olan kısmı tamamen yardımlaşma amaçlıdır. Besin pramidinin ana omurgasını da zaten bu kısım oluşturur. Aslında materyalist evrimcileri yanıltan, buraya kadar anlatılan canlı ve cansızlar arası karşılıklı ilişkiler ve yardımlar değildir. Onlar, bu açık gerçekleri görmezler veya göremezler. Onlar, ekosistemlerde felsefelerine uygun zannettikleri olayları görürler. Özellikle karnivor (etçil) hayvanların besin ve beslenme ilişkilerine bakarak hayatta en geçerli kuralın mücadele olduğunu söylerler. Bu, hayvanlar arasında geçerli olan fıtrat kanunlarına, materyalist bir gözlükle bakmanın sonucudur. Ekosistemlerde avcı hayvanların yaratılış gayelerini ve yaptıkları ekosistem hizmetlerini bilememe veya yanlış yorumlamalarının neticesidir. En kötüsü de; insanı da hayvanlar sınıfına koymaları ve mücadeleyi esas alan felsefelerinin insanlar arasında da geçerli olduğunu kabul etmeleri ve uygulamalarıdır. Su ve kara ekosistemlerindeki etle beslenen avcı hayvanların yaratılış hikmetleri ve ekosistem hizmetleri ayrı iki makalede incelenmiştir. Ekosferde insanın ayrıcalığı, yeri ve önemi de ayrı bir makale olarak ele alınmıştır.

13. Kaynaklar

1. Altın V. 2008. Elementlerin oluşumu. Bilim ve Teknik (TÜBİTAK), Mart 2008 Sayısı.

2. Bayraç H.N. ve Doğan E. 2016.Türkiye'de İklim Değişikliğinin Tarım Sektörü Üzerine Etkileri,11(1), 23- 48.

3. Campoy J.A., Ruiz D. ve Egea J. 2011. Dormancy in Temperate Fruit Treesin a Global Warming Context: A Review. SciHortic (Amst) 130(2), 357–372.

4. Doğan, S. ve Tüzer, M. 2011, Küresel İklim Değişikliği ve Potansiyel Etkileri, C.Ü.İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 12 (1), 21-34.

5. Ferretti F., Worm B., Britten G.L., Michael R. Heithaus M.R. ve Lotze H.K. 2010. Pattern sand ecosystem consequences of shark declines in the ocean, Ecology Letters, 13, 1055–1071.

6. Güler Ç. 2002. İklim değişikliği ve sağlık. Hacettepe Tıp dergisi, 33(1), 34-39.

Hunter, J.J. ve Bonnardot, V. 2011. Suitability of some climatic parameters for grapevine cultivation in South Africa, with focus on key physiological processes. S. Afr. J. Enol. Vitic, 32(1), 137-154.

7. IPCC, 2014. The Fifth Assessment Report (AR5), The Intergovernmental Panel on Climate Change, Geneva, Switzerland, (http://www.ipcc.ch.).

8. İmrak, B. Ve Küden, A. 2012. Bazı Kiraz Çeşitlerinin Subtropik İklim Koşullarındaki Çoklu Dişi Organ Oluşumu Sorununun Çözümüne İlişkin Araştırmalar. Ç.Ü Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi. 28(5), 62-71.

9. Kasımoğulları R. Ve Uysal K. 2018. A water molecule is a miraculous material designed for living things, II. International CreationCongress on the Ligth of Sciences, 8th-9th November 2018, Erzurum, Türkiye.
10. Kerr J.B. ve McElroy C.T. 1993. Evidence for large Upward Trends of Ultraviolet-B Radiation Linked to Ozone Depletion, Science, 262, 523-524.
King, D. 2005. Climate Change: The Science and The Policy. Journal of Applied Ecology 42, 779–783.
11. Konar B. 2000. Limited effects of a key Stone species: trends of sea otters and kelp forests at the Semichi Islands, Alaska. Marine Ecology Progress Series 199, 271–280.
12. Köse B. 2014. Işık ve Sıcaklığın Bağcılıktaki Yeri ve Önemi, Türkiye Tarımsal Araştırmalar Dergisi, 1, 203-212.
13. Krumm C.E., Conner M.M., Hobbs T.H., Don O., Hunter D.O., Miller M.W. 2010. Mountain lion sprey selectively on prion-infected mule deer, Biol. Lett. 6, 209–211.
14. Letnic M., Ritchie E.G., Dickman C.R. 2012. Top predators as biodiversity regulators: the dingo Canislupus dingo as a casestudy. BiolRev 87, 390–413.
15. Luedeling E. 2012. Climate change impacts on winter chill for temperate fruit and nut production:A review, Scientia Horticulturae 144, 218–229.
16. Nelson D.L. ve Cox M.M. 2017. Lehninger Principles of Biochemistry, International Edition, Chapter 2,Water (7th edn) New York, 1328 pp.
17. Nursi B.S. 2018a. Sözler, RNK neşriyat, Istanbul, s. 287
18. Nursi B.S. 2018b. Latif Nükteler, RNK neşriyat, Istanbul, s. 13
19. Nursi B.S. 2018c. Tarihçe-i hayat, RNK neşriyat, Istanbul, s. 369
20. Nursi B.S. 2018d. Mektubat, RNK neşriyat, Istanbul, s. 537
21. Özel M.E. 2003. Dünya Dışı Yaşam. Bilim ve Teknik (TÜBİTAK), Ocak 2003 Sayısı.
22. Ripple W.J. ve Beschta R.L. 2003. Wolf reintroduction, predation risk, and cotton wood recovery in Yellowstone National Park, Forest Ecology and Management 184, 299–313.
23. Ritchie E.G., Elmhagen B., Glen A.S., Letnic M., Ludwig G. ve McDonald R.A. 2012. Ecosystem restoration with teeth: what role for predators?, Trends in Ecology and Evolution, 27 (5), 265-271.
24. Roemer G.W., Gompper M.E. ve Valkenburgh B.V. 2009. The Ecological Role of the Mammalian Mesocarnivore, BioScience, 59 (2), 165-173.
25. Sağlam N.E., Düzgüneş E. ve Balık İ. 2008. Küresel Isınma ve İklim Değişikliği. Ege Universty Journal of Fisheries and Aquatic Sciences. 25, 89-94.
26. Sayılğan Ç. 2016. Küresel Sıcaklık Artışının Buğdayda Beklenen Etkileri ve Yüksek Sıcaklığa Toleranslılığın Fizyolojik Göstergeleri. YYÜ Tar. Bil. Derg. 26(3), 439-447.
27. Sunay Ç. 2000. İnsanlık geleceğiyle mi oynuyor? İklim değişiyor. Bilim ve Teknik, 392, 36-46.

28. Şahin M., Topal E., Özsoy N. ve Altunoğlu N. 2015. İklim Değişikliğinin Meyvecilik ve Arıcılık Üzerine Etkileri Anadolu Doğa Bilimleri Dergisi 6 (2), 147-154.
29. Tucker S., Hipfner J.M. ve Trudel M. 2016. Size-and condition-dependent predation: a sea bird disproportionately targets substandard individual juvenile salmon, Ecology, 97(2), 461–471.
30. Woosley S. ve Janka T. 2005. The Physics of Core-Colapse Supernovae, Nature Physics 1 (3),147–154.
31. Yılmaz, E. 2005. İklim geleceğimiz. Bilim ve Teknik, 451, 38-48.

ECOSYSTEM SERVICES ASSIGNED TO PREDATOR ANIMALS IN TERRESTRIAL ECOSYSTEMS

KARA EKOSİSTEMLERİNDE AVCI HAYVANLARA (PREDATÖR) YÜKLENEN EKOSİSTEM HİZMETLERİ

Prof. Dr. Kâzım Uysal
Dumlupınar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Kütahya, Türkiye,
kazim.uysal@dpu.edu.tr

ABSTRACT
Each creature has critical creation purposes and ecosystem services. However especially the purpose in creation of predator animals could not be understood clearly and even they were thought as harmful animals. Evolutionary materialism explains the existence of living creatures with evolution mechanisms based on coincidences with no purpose. According to this view, life is a struggle and the stronger ones can survive in this struggle. The reason of this false claim is because they misinterpret the creation and ecosystem services of predators such as, lion, wolf, tiger, and eagle. The most crucial result of considering life as a struggle has caused justification of fights and struggles among societies. However predators are created with important purposes and they have essential ecosystem services. For example, 1) They do the keystone missions, they are the ecosystem engineers and they protect ecological balance. 2) They have missions of preserving biodiversity. Especially the apex predators repress mezo predators and help to preserve small vertebrates like birds. 3) They wipe off the animals which are substandard, infected and dead. They also prevent the spread of diseases, and serve to keep the population healthy. 4) They balance the large herbivores in terrestrial ecosystems and preserve the plant cover. 5) As a result, they also help to prevent erosion, river-bed attrition and lake aging indirectly.
In an ecosystem without apex predators, these missions can not be performed and it will eventually lose its balance and collapse just like an archway without a keystone. Apex predators with keysone missions have extincted in many terrestrial ecosystems. As a result, ecosystems have lost their balance and biodiversity have been facing the danger of dissipation. This article explains the fact that predator animals, living in terrestrial ecosystems, actually perform their services for the ecosystem and they do not survive because of their power and rapaciousness as the evolutionists claim. On the contrary, we claim that predators are created for crucial ecosystem services, their mission is indispensable for their hunt, all units of ecosystem, and human beings.
Keywords: Terrestrıal ecosystems, predators, ecosystem service, creation, evolution, creation mission

ÖZET
Her canlının önemli yaratılış gayeleri ve ekosistem hizmetleri vardır. Ancak özellikle avcı hayvanların (Predatör) yaratılış gayeleri tam anlaşılamamış, hatta zararlı hayvanlar olarak düşünülmüştür. Materyalist evrimci görüş canlıların var olmasını tesadüflere dayalı evrim mekanizmaları ile açıklar ve bir gayenin gözetilmediğini iddia eder. Materyalist evrimci

görüşe göre; hayat bir mücadeledir ve bu mücadelede üstün olan canlılar hayatta kalır. Bu yanlış kanaatlerinin sebebi; aslan, kurt, kaplan ve kartal gibi avcı hayvanların yaratılış hikmetlerini ve yaptıkları ekosistem hizmetlerini yanlış yorumlamalarıdır. Hayatı bir mücadele olarak görmenin en önemli sonucu ise; toplumlar arasında kavga ve mücadeleyi meşrulaştırmak olmuştur. Hâlbuki avcı hayvanlar önemli gayeler için yaratılmışlardır ve çok önemli ekosistem hizmetleri yaparlar. Mesela; 1) Ekosistemlerde kilittaşı görevi görürler, ekosistem mühendisleridirler ve ekolojik dengeleri muhafaza ederler. 2) Biyoçeşitliliğin korunmasında görev yaparlar. Özellikle tepe avcılar (Apex predatör), orta sınıf avcıları (Mezopredatör) baskılayarak kuşlar gibi küçük omurgalı canlıların muhafaza edilmelerini sağlarlar. 3) Standart altı hayvanları, enfekte olmuş veya ölmüş bireyleri ekosistemden alırlar, hastalıkların yayılmasına mani olurlar ve popülasyonların sağlıklı kalmasına hizmet ederler. 4) Kara ekosistemlerinde iri cüsseli otçul canlıları dengeleyerek bitki örtüsününün muhafaza edilmesini sağlarlar. 5) Dolaylı olarak erozyonu engellerler, nehir yataklarının aşınmasını ve göletlerin yaşlanmasını önlerler.
Tepe avcıları olmayan bir ekosistemde bu görevler yapılamaz, kilittaşı olmayan bir kemer gibi dengesini kaybeder ve çöker. Günümüzde birçok kara ekosisteminde kilittaşı gören tepe avcılar kalmamıştır. Bunun neticesi olarak da ekolojik dengeler bozulmuş, biyoçeşitlilik kaybolmuştur. Bu makalede kara ekosistemlerinde yaşayan avcı hayvanların, materyalist evrimcilerin iddia ettikleri gibi, ekosistemlerde mücadele etmedikleri, güç ve yırtıcılıkları sayesinde hayatta kalmadıkları anlatılmıştır. Avcı hayvanların önemli ekosistem hizmetleri için yaratıldıkları, yaratılış vazifelerinin hem avları hem tüm ekosistem elamanları ve insanlar için çok önemli olduğu sonucuna varılmıştır.
Anahtar kelimeler: Kara ekosistemleri, avcı hayvanlar, ekosistem hizmeti, yaratılış, evrim, yaratılış gayesi

1. Giriş

Güçleri, zarafetleri ve asalaetleri ile hayranlık uyandıran avcı hayvanlar önemli gayeler için yaratılmışlardır ve hayati ekosistem hizmetleri görürler. Ancak iİnsanoğlu kara ekosistemlerinde yaşayan avcı hayvanların yaratılış gayelerini bilememiş ve yaptıkları ekosistem hizmetlerini yeterince anlayamamıştır. Ayrıca tepe avcılar insanlara zaman zaman tehdit oluşturabildiklerinden ve evcil hayvanları da avladıklarından insanlar için hem korkutucu olmuşlar hem de zararlı hayvanlar olarak bakılmışlardır. Materyalist evrimci felsefenin '*Hayat bir mücadeledir*' ve '*Güçlü olan hayatta kalır*' düsturları da bu hayvanların yaptıkları ekosistem hizmetlerinin yanlış yorumlanmasından kaynaklanmıştır. Bu yanlış yorum ve bakışın neticesinde dünya genelinde tepe avcılar (Apex predatörler) büyük oranda kaybedilmiştir. Mesela büyük memeli avcılar Amerika Birleşik Devletleri ve Meksika'nın yaklaşık % 95'inde tamamen kaybolmuştur. Hâlbuki büyük etçiller karasal kommutilerde yukarıdan aşağıya denge unsuru olmakla kalmayıp, aynı zamanda biyolojik çeşitliliği korumak için de önemlidirler (Berger ve ark. 2001).

Bir kara ekosisteminde aslan, kurt gibi büyük memeli avcılar kilittaşı hizmeti görürler. Kilit taşı türler, ekosistem üzerinde hayati derecede önemli etkiye sahip türlerdir. Kilittaşı türler ekolojik bir kommunitenin yapısını korumada, bir ekosistemdeki

diğer birçok organizmayı etkilemede ve kommunitedeki çeşitli diğer türlerin bolluğunu belirlemede önemli rol oynarlar. Bir kilit taşı türün ekosisteminde gördüğü vazife, bir kemerin kilit taşının gördüğü vazifeye benzer. Bir kemerdeki tüm taşlar kilit taşına çok hafif derecede bir baskı uygular. Lakin kilit taşı, tüm taşlara yerinde ve dengede tutacak kadar baskı uygular ve kilittaşı olmadan kemerin dengesi bozulur, taşların birbirleri ile ilişkisi kopar ve kemer çöker. Benzer şekilde; türler biyokütle veya üretkenlik özellikleri ile ekosistemin küçük bir parçası olmasına rağmen, kilit taşı görevi gören bir tür çıkarılırsa, ekosistemde telafisi zor bozulmalar ve çöküşler meydana gelir. Bu kavram koruma biyolojisinde oldukça önemlidir.

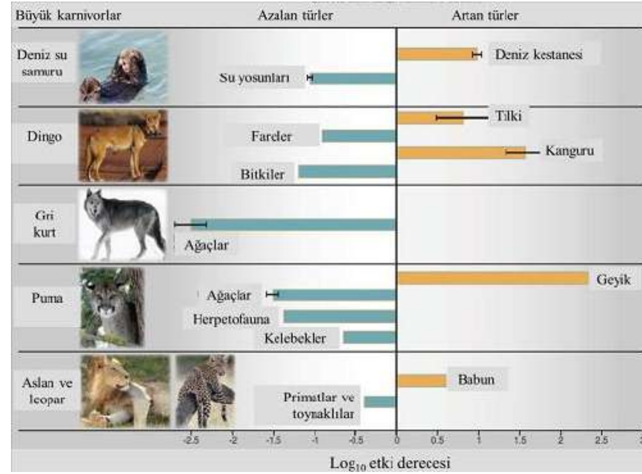
Ekosistemi yukarıdan aşağıya kadar düzenlenme görevi kilittaşı türlere verilmiştir. Kilit taşı türlerini kaybeden ekosistemler çoğu zaman tüm besin ağı boyunca zararlı etkilere maruz kalır, hatta işlevsiz hale gelebilir. Bunların yok edilmeleri durumunda orta sınıf avcılar (mezopredatörler;15 kg'dan daha küçük) sayıca çoğalırlar. Orta sınıf avcılar ise kuşlar ve diğer küçük omurgalıların temel avcılarıdırlar. Orta sınıf avcıların aşırı çoğalmaları kuş ve diğer küçük omurgalı popülasyonlarının gerilemesine, hatta neslinin tükenmesine neden olur. Kuşların ekosistemden dışlanması, yaprak biti gibi bitki haşerelerinin kontrolünü olumsuz etkiler. Tepe avcıların (Apex predatör) sistemden çıkarılması ile dolaylı olarak bitki gelişimi de olumsuz etkilenmiş olur (Crooks ve Soulé 1999).

Mesela kara ekosistemlerinde kurtlar geyik ve diğer büyük toynaklı hayvanları dengeler. Kurtların yokluğunda geyikler aşırı çoğalır ve odunsu bitki örtüsünü aşırı tüketilir. Ekosistemde odunsu bitkilerin azalması da kunduz (*Castor canadensis*) bolluğunu ve birçok türün yuvalanma habitatlarını azaltır. Hatta erozyonu artırarak nehir kıyısındaki habitatların hidrolojik özelliklerini olumsuz etkiler (Ripple ve Beschta 2004, Beschta ve Ripple 2008). Büyük memeli avcıların uyguladığı yukarıdan aşağıya baskı, ekosistem içinde dalgalanmakta ve ekosistemlerin düzenli işlemesine vesile olmaktadır.

Bu makalede kara ekosistemlerinde yaşayan hem tepe avcıların hem de orta sınıf avcı hayvanların önemli yaratılış gayeleri anlatılmış ve yaptıkları önemli ekosistem hizmetleri literatürde yer alan bilimsel yayınlar esas alınarak değerlendirilmiştir. Ekosistemlerde yaşayan avcı hayvanların materyalist felsefenin iddia ettiği gibi mücadele ederek hayatta kalmadıkları, hatta nesli tükenmeye karşı daha hassas oldukları, beslenme davranışları ile ekosistemlere çok önemli faydalar sağladıkları ve ekolojik dengelere hizmet ettikleri nazara verilmiştir. Günümüzde ekosistemleri yönetmek ve dengesi bozulmuş ekosistemleri eski haline getirmenin, tüm hayvanların yaratılış hikmetlerinin ve yaptığı ekosistem hizmetlerinin anlaşılması ile mümkün olacağı anlatılmıştır.

2. Kara ekosistemlerinde yaşayan tepe avcıların (Apex predatör) yaptıkları ekosistem hizmetleri

Memeli avcı türlerin yokluğunda ekosistemlerde meydana gelen bazı değişimler şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1. Ekosistemlerde tepe avcı yokluğundaki değişimler (Ripple ve ark. 2014).

Tepe avcılar ekosistem hizmetlerini yapabilmeleri için popülasyon yoğunlukları belli seviyenin altına düşmemelidir. Tepe avcılar genelde fırsatçı türlerdir ve avları için çok fazla enerji harcamak istemezler. Kara ekosistemlerinde bir avcı hayvanın tercih ettiği bir av azalırsa, alternatif avlar arasında geçiş yaparak daha kolay avlara yönelir. Böylece tepe avcılar ekosistemlerde yukarıdan aşağıya tüm popülasyonları dengelemiş olurlar (Miller ve ark. 2001, Erlinge ve ark. 1984). Ekosistemlerde 2 kg dan daha büyük avcı hayvanların (Deniz samuru hariç) büyüklüğü ile ekolojik etkisi arasında doğru orantılı bir ilişki vardır (Ripple ve ark. 2014). Yani avcı hayvanların büyüklüğü arttıkça, ekolojik etkisi de artar. Şimdi karalarda yaşayan ve besin piramidinin tepesinde bulunan bazı avcı hayvanların yaptıkları önemli ekosistem hizmetlerine biraz daha ayrıntılı göz atalım.

2.1. Aslanlar ve leoparların ekosistem hizmetleri

2.1.1. Aslan ve leoparlar kara ekosistemlerinde kilittaşı görevi görürler, iri cüsseli memeli otçulların popülasyonlarını düzenlerler

IUCN (Uluslararası Doğayı Koruma Birliği)'e göre aslan (*Panthera leo*), savunmasız türler, leopar (*Panthera pardus*) ise yakın tehdit altında olan türler listesindedir. Bollukları son on yılda habitat kaybı ve insanlar tarafından öldürülmesi nedeniyle önemli derecede azalmıştır (Ripple ve ark. 2014).

Aslanlar bir kara ekosisteminde en güçlü ve en iri cüsseli yaratılan besin piramidinin en tepesinde olan tepe avcıdır. Aslanlara, kara ekosistemlerinde fil (*Loxodonta africana*), zebra (*Equus burchelli*), zürafa (*Zürafa camelopardalis*), manda veya buffalo (*Syncerus caffer*) ve su aygırı (*Hippopotamus amphibius*) gibi büyük memeli herbivorların (Otçulların) popülasyonlarını düzenleme görevi verilmiştir. Aslanlar, bir başka tepe avcı olan sırtlan (*Crocuta crocuta*) ile birlikte Serengeti ekosistemindeki

büyük herbivor predasyonunun (Avlayarak öldürme) % 85'inden mesuldürler. Yapılan bir çalışmada aslan yoğunluğunun düşük olduğu zamanlarda manda popülasyonunun % 200 artış gösterdiği tespit edilmiştir (Kissui ve Packer 2004). Aslanlar büyük otçul hayvanları dengelemekle daha az rekabetçi küçük otçul türlerin hayatlarını sürdürmelerine vesile olurlar.

2.1.2. Aslan ve leoparlar orta sınıf avcı hayvanların (Mezopredatör) popülasyonlarını düzenlerler

Ekosistemde aslanlar ve leoparlar azalır veya yok olursa, orta sınıf avcı hayvan sayıları artar. Bu duruma mezopredatör (Orta sınıf avcı) salınımı denir. Orta sınıf avcılar insanlara genelde tepe avcılardan daha fazla zarar verirler. Bazı bölgelerde aslan ve leoparın ekosistemden çıkması babun ve bazı toynaklı popülasyonlarının aşırı artmasına neden olmuştur. Ekosistemde babun popülasyonunun artmasının da, antilop azalmasına (Babunlar küçük antilopları avlar), mahsulün (Mesela mısır) zarar görmesine, kuş türlerinin azalmasına (Yuvalarına baskın yapar) ve hatta çocukların okul hayatından uzak kalmasına (Mısır tarlalarını korumak için) sebep olduğu bildirilmiştir (Prugh ve ark. 2009).

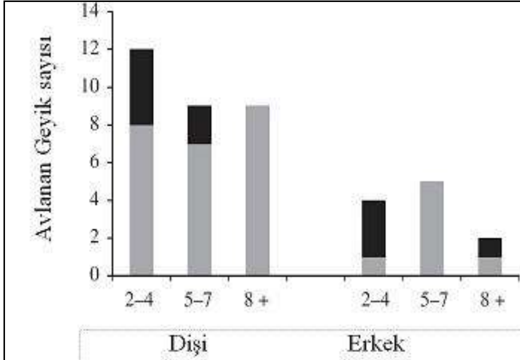
2.1.3. Aslanlar ve leoparlar bitki örtüsünün ve biyoçeşitliliğin korunmasını sağlarlar, türlerin neslinin tükenmesine mani olurlar

Tepe avcılar yüksek biyolojik çeşitliliğin bir göstergesidir (Oswald ve ark. 2010). Aslanlar nehir kıyısındaki habitatlarda dolaşan toynaklı türlerin (Zebra, geyik vs.) popülasyonlarını düzenleyerek bitki örtüsünü korumaya hizmet ederler. Mesela, Yosemite Ulusal Parkı'ndaki dağ aslanlarının kaybı, kara meşe popülasyonundaki azalma ile ilişkilendirilmiştir (Ripple vve Beschta 2008). Benzer şekilde, Zion Ulusal Park'ta dağ aslanlarının yokluğu, kavak ağaçlarının azalmasına neden olmuştur. Bitki topluluklarındaki değişimler ise daha fazla akarsu erozyonuna neden olmuştur. Bu durum çiçekler, kelebekler, sürüngenler ve amfibiler gibi kara ve su türlerinin sayısında düşüşe yol açmıştır. Genel tür çeşitliliğini etkilemeye ek olarak, yerli balıkların bolluğunun da dağ aslanlarına sahip bölgelerde olmayanlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Ripple ve Beschta 2006)

2.1.4. Aslanlar ve leoparlar enfeksiyonların yayılamsına mani olurlar, av hayvanlarının popülasyon sağlığına hizmet ederler

Aslanlar sıklıkla bir av popülasyonundaki enfekte olan bireyleri avlayıp yerler. Aslanların, bulaşıcı hastalıklarla enfekte olmuş sürü üyelerini ortadan kaldırmaması durumunda, popülasyon içinde enfeksiyon daha hızlı yayılır ve popülasyon büyüklüğü daha da azalır (Prugh ve ark. 2009).

Yapılan çalışmalarda dağ aslanlarının (*Puma concolor*) daha ziyade prion hastalıklı yetişkin katır geyiklerini avladıkları tespit edilmiştir (Şekil 2).

Şekil 2. Dağ aslanlarının avladığı prion hastalıklı (Siyah) ve sağlıklı (Gri) katır geyikleri sayısı. Genç (2-4 yaş), orta yaşlı (5-7 yaş), daha yaşlı (8 yaş ve üstü) (Krumm ve ark. 2010).

Prion hastalığı (Chronic wasting disease, CWD) geyiklerde görülen bir hastalıktır. Prion hastalığı; ilerler, hayvanı aşırı zayıflatır, davranışları farklılaştırır, koordinasyon bozukluğu ve uyku halini arttırır. Enfekte olmuş geyikler, enfekte olmayanlara göre daha çok avlanırlar. Çünkü daha az temkinlidirler, tehditleri tanıma ve cevap verme dereceleri düşüktür. Tepe avcıların hasta veya standart altı avları seçmesi enerji tasarrufu sağlar ve yaralanma riskini azaltır.

Bu nedenle, genelde avcı hayvanlar yaşlı, hasta, zayıf, yaralı ya da deneyimsiz bireyleri sağlıklı ve kodüsyonu iyi hayvanlarından daha yüksek oranda yakalarlar. Enfekte bireylerin aslanlar tarafından seçici olarak avlanması ve popülasyondan çıkarılması, hastalığın yayılmasını azaltır ve prion hastalığı bir derece kontrol altına alınır (Krumm ve ark. 2010, Pierce ve ark. 2000, Gross ve Miller 2001, Krumm ve ark. 2005; Miller ve Conner 2005). Dağ aslanları beyin dokusu da dâhil bir geyik karkasının % 85'inden daha fazlasını tüketirler. Bundan dolayı geyiklerde görülen prion hastalığını önemli ölçüde azaltırlar. Prion hastası geyiklerin popülasyondan alınmaması durumunda, hastalık daha da yaygın hale gelebilir. Bu bakımdan aslanlar aslında avı olan geyikler için de önemli hizmetler yaparlar.

Materyalist evrimcilerin aslanlara yüklenmiş önemli yaratılış vazifelerini (Mesela bir aslanın hasta bir geyiği avlayıp yemesini) yanlış yorumlayıp, hayatı mücadeleden ibaret görmesi, üstelik bu prensibi insanlar âlemi içinde de geçerli bir kural olarak kabül etmesi elbette büyük bir hatadır. Çünkü aslanlar geyikleri avlamakla aslında mücadele etmiyorlar, Yaratıcı tarafından onlara yüklenen vazifeyi yapıyorlar. Materyalist evrimcilerin aslanların sistem içinde mücadele ederek bu pozisyonu kazandıklarını iddia etmeleri de akıldan uzaktır. Çünkü ilerki bölümlerdeki anlatımlardan da görüleceği gibi, günümüzde aslanların nesilleri ciddi dercede tehlike altındadırlar. Aslanlar aslında sistemin en hassas ve korunmaya en muhtaç canlılardır. Aslanların sağlıklı ve yavru geyikleri de avlamaları bu kuralı değiştirmez (Bu husus 5. bölümde ayrıca ele alınmıştır).

2.2. Kurtların ekosistem hizmetleri

2.2.1 Kurtlar kara ekosistemlerinde kilittaşı görevi görürler, ekosistem mühendisleridirler, sisteme baştan sona etki ederler

Gri kurt, dünyada en yaygın dağılım gösteren, grup halinde avlanan, yıl boyunca aktif olan, besin piramidinin en tepesinde bulunan, davranış ve biyolojisi en çok çalışılan

bir tepe avcıdır. Kurtlar ve ayılar genellikle geyik aşırı artışını sınırlar ve dengeler. Kuzey Amerika'da geyik yoğunluğu, kurtsuz bölgelerde, kurt olan bölgelere göre yaklaşık altı kat daha yüksektir (Ripple ve Beschta 2012, Peterson ve ark. 2003). Kurtlar, ekosistem hizmetleri en iyi anlaşılan tepe avcılardandır. Ekosistemlerde kurtların yok edilmeleri, otçul hayvan popülasyonlarını aşırı arttırır, bu da bitki türleri bolluğunu azaltır. Otlak alanların, ormanların ve nehir kıyısı yaşam alanlarının bozulmasına, kuşların azalmasına yol açar. Bununla birlikte, kurtların ekosisteme yeniden sokulması, dengesi bozulmuş habitatları restore eder. Çakal popülasyonlarını azaltır, antilop ve diğer küçük memeli popülasyonlarını ise arttırır (Ripple ve Larsen 2000, Berger ve ark. 2001).

Yellowstone National Park'da 1926 yılında kurtlar tükenmiştir. 1995 yılında ise tekrar sisteme ilave edilmişlerdir. Kurtlar sisteme girdikten sonra Söğüt ve kavak ağaçları başta olmak üzere ormanlar yeniden büyümüştür. Zira ağaç fidelerini yiyen geyik popülasyonları azalmış ve geyikler ormanlık alanlara girmeye karşı daha temkinli davranmışlardır. Orta sınıf bir avcı olan çakal sayısı yarı yarıya düşmüştür. Kunduz sayıları artmış, kuş çeşitliliği ve sayıları da çoğalmıştır (Beschta ve Ripple 2009). Kurtların bir ekosistemden çıkarılması ile meydana gelen ekolojik değişimler ana hatları ile şekil 3'de özetlenmiştir.

Şekil 3. Kurtların yok edilmesi ile tetiklenen ekolojik olaylar (Beschta ve Ripple 2008).

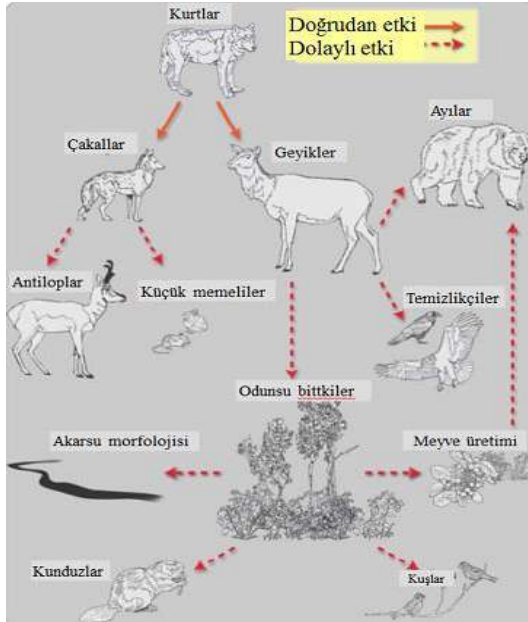
Kuzey Amerika'da Yellowstone ekosisteminde kurt (*Canis lupus*) ve boz ayı (*Ursus arctos*) neslinin tükenmesiyle besin ağında meydana gelen değişimler ve tetiklenen ekolojik olaylar dizisi şu şekilde özetlenebilir.

1. Nehir kenarına bağımlı bir otçu olan çift toynaklı (Çift tırnaklı) herbivor geyiklerdeki (*Alces alces*) aşırı artış.
2. Geyiklerin aşırı artışı neticesi nehir kenarı vajetasyon (bitki) yapısının değişimi,
3. Vejetasyon yapısının değişimi ile birlikte tek toynaklı (tek tırnaklı) herbivor hayvan (zebra, eşek, katır vb.) sayılarındaki artış,
4. Nehir kenarı söğüt ormanlarındaki azalma,
5. Kuş tür ve sayılarındaki azalma. Kuş tür sayısındaki azalma sadece bitkilerin tahrip edilmesi ile olmamıştır. İri cüsseli avcılar görevini yapamayınca, orta cüsseli avcılar (çakal ve tilki gibi) çoğalmıştır. Bu da küçük omurgalı canlıları baskılamış ve poülasyonlarını geriletmiştir. Ayrıca çakal ve tilki sayısındaki artış tavuk gibi evcil hayvanlara zarar verdiğinden insanlara da dolaylı zarar vermiştir.
6. Nehir yatağının genişlemesi ve erozyunun arması,
7. Göl ve gölet çanaklarının dolması,
8. Nehir ve göllerde bulanıklığın artması ve sucul hayatın olumsuz etkilenemsi (Berger ve ark. 2001, Beschta ve Ripple 2008).

Kurt gibi tepe avcılar avlarının davranışlarını değiştirerek de ekosistemler için olumlu hizmetler yaparlar. Mesela kurt olmayan bölgelere göre, kurt olan bölgelerdeki geyikler (*Cervus*

elaphus), daha temkinlidirler, daha düşük üreme oranlarına ve daha küçük buzağılara sahiptirler (Christianson ve Creel 2010). Kurtlar gibi tepe avcılar ekosistem restorasyonunda ekolojik mühendisler olarak hayati bir rol oynarlar (Ritchie ve ark. 2012). Kurtların kara ekosistemlerinde kilittaşı hayvanlar oldukları da rapor edilmiştir (Ripple ve Beschta 2003). Yellowstone ekosistemine yeniden giren Gri kurtların ekosistemde sebep olduğu değişimler şekil 4'de verilmiştir.

Akarsu kenarlarında özellikle odunsu bitkiler ve diğer bitkilerin fazla olmasının çok sayıda ekolojik faydaları vardır. Bu faydalar kısaca; gölgelenmiş alanların arttırılması, sıcaklık dengelenmesinin sağlanması, odunsu ağaçlardan elde edilen ahşap ve meyve gibi ekonomik faydaların artması, akarsu kenerlarında erozyonunun önlenmesi ve akarsu yatağında su akış dengesinin sağlanması, hem kara, hem de sucul canlılar için gıda ağının desteklenmesi ve üretkenliğin arttırılması, biyoçeşitliliğin arttırılması sayılabilir. Yapılan bir çok çalışma ile kurtların ekosistemlerden çıkarılması ile yukarıda sayılan faydalardan mahrum kalındığı, kurtların tekrar sisteme dâhil edilmesi ile ilgili faydaların tekrar sağlandığı tespit edilmiştir.

Şekil 4. Yellowstone ekosistemine yeniden giren Gri kurtların doğrudan (düz kırmızı çizgi) ve dolaylı (kesik kırmızı çizgiler) etkileri (Ripple ve ark. 2014).

Kurtların olmadığı bir kara ekosisteminde ot yiyen hayvanlar aşırı artar ve mevcut bitkileri tahrip ederek, bitki gelişimine müsaade emez. Kurtların sisteme girmesi hem doğrudan hem de dolaylı dengeleme yaparlar. Kurtların bozulan ekosistemlere tekrar dâhil edilmesi ile ekosistemlerin restorasyonu sağlanır, biyoçeşitlilik kurunur. Toprak ve suyun fiziksel ve kimyasal yapısı korunur (Estes ve ark. 2011, Alverson ve ark. 1988, Berger ve ark. 2001). Aynı enlemde, toynaklı hayvan biyokütlesi kurtların olmadığı bölgelerde kurtların bulunduğu bölgelerden 5-7 kat daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Crête ve Manseau 1996).

2.2.2. Ekosistemdeki diğer canlılara besin temin ederler

Kurtlar yıl boyunca leş varlığı sağladıkları için, leşle beslenen kuşlara ve diğer çöpçü canlılara besin sağlarlar. Bir kurt sürüsü bir büyük hayvanı öldürdüğünde, bütün bir kommuniteyi besler. Kurtlar leşten uzaklaştıktan sonra, kuzgunlar, tilkiler, kartallar ve diğer orta ve küçük cüsseli etçiller karkastan beslenmek için gelirler. Sonra çöpçü canlılar gelir. En sonunda mikroorganizmalar kalan parçaları temizlerler (Wilmers ve ark. 2003).

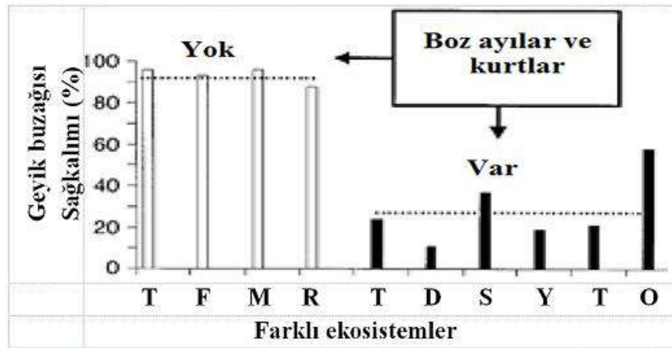
2.2.3. Kurtlar ekosistemler arası besin maddeleri dağıtıcılarıdırlar

Balıkla beslenen kurtlar su ekosistemlerinden karalara azot taşırlar (dışkı ve karalara bıraktıkları balık leşleri ve artıkları ile) ve karaların azotça zenginleşmesine vesile olurlar.

2.2.4. Kurtlar genelde hasta ve düşük kondüsyonlu hayvanları avlarlar

Kurtlar, avın en savunmasız olanına saldıran fırsatçı avcılardır. Yaşlı, hasta ve zayıf hayvanları öldürmeyi tercih ederler. Kurtlar böyleve enfeksiyonların yayılmasına mani olurlar ve av popülasyonların daha sağlıklı kalmasını sağlarlar. Böylece kurtlar aslında avı olan hayvanlara da hizmet etmiş olurlar. Çünkü enfekte olan av hayvanları popülasyondan alınmaması durumunda, enfeksiyonun daha da artması ve popülasyonun tamamen çökmesi söz konusu olabilir.

2.3. Ayıların ekosistem hizmetleri

Şekil 5. Boz ayılar ve kurtların geyik buzağısı sağkalımı üzerine etkisi. Noktalı çizgiler ortalama sağkalımı gösterir (Berger ve ark. 2001).

Ayılar da tıpkı diğer avcı hayvanlar gibi ekosistemlerde ekolojik dengeleri koruma ve kilittaşı görevi görürler. Otçul hayvanların popülasyonlarını düzenlerler (Şekil 5). Ayılar ekosistemde genellikle geyik aşırı artışını sınırlar ve dengelerler (Peterson ve ark. 2003).

2.4. Vaşak ve dingoların ekosistem hizmetleri

Yepe avcı hayvanlar av hayvanları bolluğunu doğrudan etkilerler. Bunun yanında yoğunluklarını ve rekabetlerini azaltarak orta sınıf avcıları (mezopredatör) da etkilerler. Mesela Norveç'te, Avrupa vaşağı kızıl tilkileri avlar (Sunde ve ark. 1999). Avustralya'da ise dingolar (*Canis dingo*) kırmızı tilkileri, yabani evcil kedileri (Avustralya'da istilacı bir tür) ve orta büyüklükteki keselileri avlarlar. Böylece vaşaklar ve dingolar orta sınıf avcıları dengelerler (Letnic ve ark. 2012).

Avustralya'da Tazmanya Kaplanı'nın (*Thylacinus cynocephalus*) soyunun tükenmesinden sonra, dingo tepe avcı olmuştur. Dingoları Avustralya'nın ana koyun otlatma bölgesinden uzak tutmak için tasarlanmış 5500 km'lik bir çitin inşasından sonra dingo popülasyonları kıta genelinde olumsuz etkilenmiştir. Bu durum aslında dingonun ekolojik rolünü anlamada bir deney imkanı da vermiştir. Ekosistemde dingoların en iyi bilinen görevi, yerli ve yabancı herbivor popülasyonlarını, bir egzotik orta sınıf avcı olan kırmızı tilki (*Vulpes vulpes*) popülasyonlarını kontrol etmesi ve dengelemesidir. Bu türlerin dingolar tarafından bastırılması, bitki gelişimine ve daha küçük yerli avların artmasına vesile olur. Bundan dolayı dingoların ekosistemde kilittaşı tür oldukları düşünülür. Dingoların ekosistemden dışlanması keseli ve

kemirgen hayvanların nesillerinin tükenmesine sebep olabilir (Ripple ve ark. 2014, Letnic ve ark. 2012, Wallach ve ark. 2010).

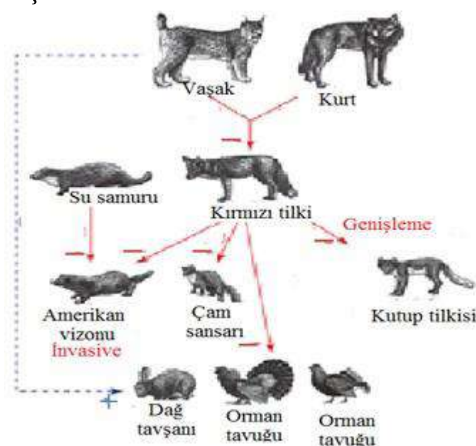
İstilacı orta sınıf avcıları azaltmak için, dingo kullanımının zehirli ilaç kullanmaktan daha iyi olduğu bildirilmiştir (Letnic ve ark. 2012). Dingolar aynı zamanda orta sınıf avcıların davranışlarını değiştirirler. Orta sınıf avcılar, tepe avcıların bulunduğu bölgelerden uzak dururlar (Hayward ve Marlow 2014).

Avrasya vaşağı **(***Lynx lynx***)** doğu ve kuzey Avrasya'da geniş bir dağılıma sahiptir. Ancak Batı Avrupa'nın büyük bölümlerinde tükenmiştir. Vaşakların yırtıcı etkisi sert kış şartlarında artar. Vaşak hem avı olan karaca geyik, hem de kızıl tilki bolluğunu sınırlar ve dengeler. Vaşaklar da diğer tepe avcılara benzer ekosistem hizmetleri yaparlar. Avrasya vaşağının korunması ile kızıl tilki bolluğunda bir düşüş, orman tavuğu (*Tetrao tetrix* ve *T. urogallus*) ve dağ tavuğu (*Lepus timidus*) bolluğunda ise bir iyileşme olmuştur (Ripple ve ark. 2014, Mortensen ve ark. 2013).

İsveç'te, kurtların (*Canis lupus*) ve Avrasya vaşağının ortadan kaldırılması, yerli bir orta sınıf avcı olan kızıl tilki (*Vulpes vulpes*) istilasına neden olmuş ve biyoçeşitlilik azalmıştır. Daha sonra da, uyuz salgını tilkilerin azalmasına neden olmuştur. Tilkilerin azalması ile de tilkinin avı olan birkaç tür aşırı artmıştır.

Güney Finlandiya'da, vaşağın geri kazanılması ile tilki popülasyonunun baskılandığı tespit edilmiştir. Bunun neticesinde de orman tavuğu (*Tetrao tetrix*) ve dağ tavşanı (*Lepus timidus*) artmıştır (Elmhagen ve ark. 2010). Bununla birlikte, tepe avcıların tilkileri bastırma derecesi, ekosistem verimliliğine bağlıdır. Tepe avcıların yüksek yoğunluğa ulaştığı verimli bölgelerde, tilkilerin güçlü şekilde baskılandığı tespit edilmiştir (Elmhagen ve Rushton 2007, Ritchie ve ark. 2012).

Karmaşık avcı topluluklar, orta sınıf avcıların ve istilacı avcı türlerin etkilerini azaltırlar. Bir ekosistemde vaşak ve kurt gibi tepe avcıların çeşitliliği, istilacı türlere karşı da bir tampon hizmeti görür. Mesela bir ekosistemde tepe avcıların tükenmesi, yerli Kızıl Tilki salınımına sebep olmuştur. Bu da avları (sansar, vizon, tavşan ve orman tavuğu) ve rakiplerini (yerli kutup tilkileri) bastırmıştır.

Şekil 6. Bir ekosistemde tür etkileşimleri. Kırmızı ok (-): olumsuz etki; Çizgili

Kırmızı tilkilerin olduğu alanlarda kutup tilkileri üremekten kaçınmışlar, sayıca azalmışlardır. Vaşakların tekrar artması ile kırmızı tilkiler kontrol altına alınmış ve tilkinin avı olan hayvanlar tekrar artmıştır (Şekil 6). Tepe avcılar sadece ekosistem hizmetleri ile değil, aynı zamanda insanları doğrudan ilgilendiren hizmetleri ile de önemlidirler. Burada tepe avcıların ekonomik ve pastoral (Kırsal kesimlerde büyük ve küçükbaş hayvan yetiştirme ile ilgili) hizmetlerinden de kısaca bahsedelim.

mavi ok (+): Dolaylı olumlu etki (Ritchie
ve ark. 2012).

2.5. Tepe avcıların ekosistemlerin besin dinamiği üzerine etkileri

Ekosistemde mikrobiyal türler, organik maddeyi bitkiler için gerekli mineral elementlere dönüştürme hizmetleri nedeniyle, besin dinamiğinin en kritik itici gücüdürler. Ekosistemlerin besin dinamiği üzerinde tepe avcılar da önemli katkılar sağlarlar. Bunlar; 1) Yırtıcı hayvanlar seçici avlandıkaları (Tepe memeli avcılar, iri cüsseli otçul hayvanları avlarlar) için av kommunitelerin Karbon:Azot:Fosfat (C:N:P) muhtevasını değiştirirler. 2) Bitki veya detritus temelli besin ağlarının farklı basamaklarında yer alırlar. 3). Yırtıcı hayvanlar aynı habitatlar içerisinde besin maddelerini tüketirler ve serbest bırakırlar. 4) Tüketilen besin maddelerini habitat sınırları boyunca taşırlar. 5) Avların ekosistem içinde farklı yerlere bulunmaları sebebi ile yırtıcılar karkasları ekosistemin farklı yerlerine dağıtırlar. 6) Herbivorlar, yırtıcıların etkisi ile ekosistemin farklı yerlerine dağılırlar, böylece tepe avcılar kommunite kompozisyonunu ve besin dinamiklerini değiştirirler (Oswald ve ark. 2010). 7) Ayılar ve su samurları deniz, göl ve akarsu ekosistemlerinden karalara besin taşırlar. Aslında Besin maddeleri sürekli karalardan su ekosistemlerine taşınmaktadır. Ayılar, su samurları ve su kuşları gibi tepe avcılar vasıtası ile de su ekosistemlerinden kara ekosistemlerine besin taşınır. Somon karkaslarının akarsulardan nehir kenarı bölgelerine taşınması ve somon kaynaklı besinlerin tüketilmesi ve atılması yoluyla, Alaska boz ayısı nehir kenarı azot bütçelerinin % 24'ünden sorumludur (Helfield ve Naiman 2006).

2.6. Tepe avcıların ekonomik hizmetleri

Tepe avcılar Yaratıcı'nın muhteşem sanat eserleri olması, karizmatik yapıları nedeniyle turizmle ilgili doğrudan ekonomik faydalar sağlar. Afrika gibi bazı yerlerde tepe avcıları gözlemleme önemli bir turizm faaliyetidir ve gelir kaynağıdır. ABD de Yellowstone Milli Park'ında kurtlarla ilgili turizm gelirlerinin yılda 22-48 milyon ABD doları arasında olduğu bildirilmiştir (Ripple ve ark. 2014, Richardson ve Loomis 2009).

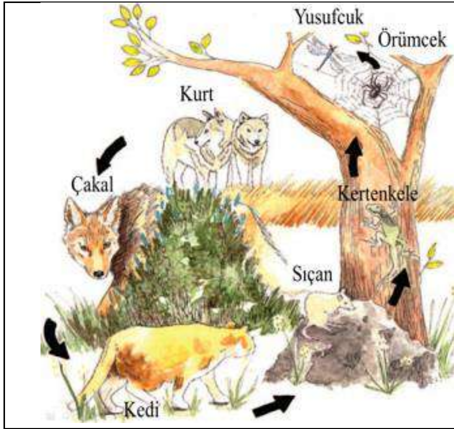
2.7. Tepe avcıların pastoralizme (Büyük ve küçükbaş başhayvan yetiştiriciliği) hizmetleri

Özellikle küçükbaş hayvan otlatanlar büyük etçilleri istemezler, hatta devamlı çaltışırlar. Tepe avcılar en büyük çatışma içinde oldukları pastoralizm için de çok önemli hizmetler sağlayabilir. Yabani otçulları dengeleyerek ve üretkenliği arttırarak, tepe avcılar sürdürülebilir pastoral faaliyetlere imkân sağlarlar (Wallach ve ark. 2010, Bommel ve Johnson 2012). Tepe avcılar av popülasyonlarında hastalık yayılmasını azaltır. Böylece tepe avcılar özellikle evcil hayvanlara da hastalıkların bulaşmasına mani olurlar ve tarımsal maliyetleri azaltmaya hizmet ederler (Packer ve ark. 2003).

3. Orta sınıf avcı hayvanların (Mezopredatör) ekosistem hizmetleri

Kara ekosistemlerinde çakal, kedi, sıçan, kertenkele ve örümcek gibi hayvanlar orta sınıf avcı hayvanlardır. Orta sınıf avcı tanımı ekosistemler arası farklılıklar gösterebilir. Mesela kurtların bulunduğu ekosistemlerde çakallar orta sınıf avcılar, kurtlar ise tepe avcılar olarak görev yaparlar. Tepe avcı konumundaki bir hayvan ekosistemi baştan sona etkiler ve kontrol altına alır (Şekil 7).

Günümüzde iri cüsseli tepe avcıların yok edildiği birçok ekosistemde çakallar tepe avcılar (Apex predatörler) görevini üstlenmişlerdir. Benzer şekilde, yabani kediler (*Felis catus*) bazı ekosistemlerde orta sınıf avcı, bazı ekosistemlerde ise tepe avcı olarak hizmet ederler. Bununla birlikte, besin zincirinin tepesine yükselen orta sınıf avcılar, hiçbir zaman ekosistemden çıkarılan aslan ve kurt gibi büyük memeli tepe avcıların gördükleri ekosistem hizmetlerini göremezler (Prugh ve ark. 2009, Roemer ve ark. 2009, Crooks ve Soulé 1999).

Şekil 7. Tepe avcılar tüm avcıları etkiler. Şekilde kurtlar tepe avcılardır. Çakal, kedi, sıçan, kertenkele ve örümcek gibi avcı hayvanlar ise orta sınıf avcılardır (Prugh ve ark. 2009).

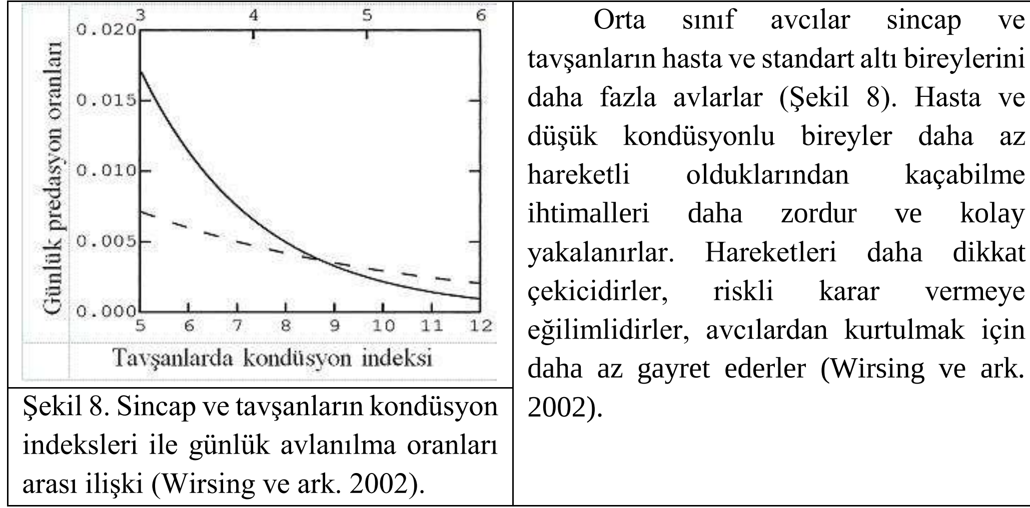
Tepe avcıların olmaması durumunda, orta sınıf avcıların sayısı artar. Buna orta sınıf avcı salınımı (mezopredatör salınımı) denir. Ekosistemlerde orta sınıf iki veya daha fazla avcı, genelde aynı av için yarışırlar ve genelde daha iri cüsseli avcı baskın duruma geçer. Orta sınıf avcılar genellikle 15 kiloğramın altındadırlar. Kara ekosistemlerinde orta sınıf avcılar tepe avcılardan tür çeşitliliği ve davranış farklılığı bakımından çok daha zengindirler, sayıca daha fazladırlar ve genellikle insanlara daha yakın bulunurlar (Roemer ve ark. 2009).

Yaratılan her hayvanın mutlaka hayati ekosistem hizmetleri vardır. Şimdi orta sınıf bazı avcılara yüklenmiş önemli ekosistem hizmetlerine göz atalım.

3.1.Tohum dağıtıcıları olarak hizmet ederler, habitatlar arası gen akışını sağlarlar, yeryüzünü ağaçlandırırlar

Orta sınıf avcılardan kızıl tilkiler ve porsuklar Mahlep bitkisinin (*Prunus mahaleb*) tohum dağıtıcıları olarak bilinirler. Kuşlar, mahlep tohumlarını ancak kısa mesafelere (<250 m) dağıtırlar. Hâlbuki orta sınıf avcılar tohumların çoğunu 650 ila 1000 m arasında dağıtabilirler. Üstelik kızıl tilki ve porsuk gibi orta sınıf avcılar tohumları çimlenme oranlarının daha yüksek olduğu açık habitatlara taşırlar ve açık alanların ağaçlandırılmasına vesile olurlar. Böylece habitatlar arası gen akışında da görev yaparlar. Bundan dolayı bir ekosistemde orta sınıf avcıların kaybı, gen akışını ve ağaçlanma oranını ciddi şekilde etkileyebilir. Orta sınıf avcılar tohum yiyen hayvanları baskılayarak da dolaylı olarak bir ekosistemin ağaçlandırılmasına hizmet ederler. Tohumla beslenen kemiricilerin çoğu, besini olan tohumları ağaçtan veya ağacın altından alırlar ve daha sonra kullanmak için farklı yerlere istiflerler. Tohumla beslenen kemirgen, öldüğü, avlandığı veya tohumları istiflediği yeri kaybettiği zaman bir tohum dağıtıcısı haline gelmiş olur (Jordano ve ark. 2007; DeMattia ve ark. 2004, Roemer ve ark. 2009).

3.2. Orta sınıf avcılar genelde hasta ve standart altı hayvanları avlarlar, hastalığın yayılmasına mani olurlar ve popülasyon sağlığına hizmet ederler

Şekil 8. Sincap ve tavşanların kondüsyon indeksleri ile günlük avlanılma oranları arası ilişki (Wirsing ve ark. 2002).

Orta sınıf avcılar sincap ve tavşanların hasta ve standart altı bireylerini daha fazla avlarlar (Şekil 8). Hasta ve düşük kondüsyonlu bireyler daha az hareketli olduklarından kaçabilme ihtimalleri daha zordur ve kolay yakalanırlar. Hareketleri daha dikkat çekicidirler, riskli karar vermeye eğilimlidirler, avcılardan kurtulmak için daha az gayret ederler (Wirsing ve ark. 2002).

3.3. Biyoçeşitliliğin arttırılmasına hizmet ederler

Kara ekosistemlerinde otçul hayvanların fazla bulunması bitki biyokütlesini azaltır. Otçul hayvanların biyokütlelerini kontrol vazifesi de etçil hayvanlara verilmiştir. Bu nedenle, kara ekosistemlerinde otçul hayvanları dengeleyen etçil hayvanlar büyük ekolojik değere sahiptirler. Etçil hayvanlar ekosistemin sağlıklı işlemesine ve tür çeşitliliğine katkıda bulunurlar. Günümüzde canlıların nesillerinin tükenme hızı, eski tarihlere göre 1000 kat daha hızlanmıştır. Ekosistemlerde avcı hayvanların azalması veya yok olması ekosistem süreçlerini önemli ölçüde bozar. Ancak ekosistem süreçlerini bozan sadece avcı hayvanların olmaması değil, tozlayıcılar, tohum dağıtıcılar ve hatta görünmeyen mikorganizmalar biyolojik toplulukların yapısına ve işlevine büyük ölçüde katkıda bulunurlar. Ekolojik kontrol, ekosistemlerin yapısı, işlevi ve çeşitliliği üzerindeki etkilerle yapılır. Kara ekosistemlerinde kilttaşı vazifesi gören avcı hayvanlar, ekolojik kontrol vazifelerini yukarıdan aşağıya düzenleme ile yaparlar. Avcı hayvanlar ekosistem vazifelerini yaparlarsa, çeşitlilik korunabilir. Avcı hayvanlar avlarını doğrudan (Avlayıp yerler) ve dolaylı yöntemlerle (Davranışlarını değiştirerek) kontrol ederler. (Miller ve ark. 2001, Berger ve ark. 2001, Menge 1992, Schoener ve Spiller 1999).

Tepe avcılar orta sınıf avcıları dengeler. Bu da tüm kommuniteyi etkiler. Küçük avların dağılımı ve bolluğu ise tohum dağılımı, hastalık epizootikleri, toprak gözenekliği, toprak kimyası, bitki biyokütlesi ve bitki besin içeriği gibi ekolojik faktörleri etkiler (Crooks ve Soulé 1999, Miller ve ark. 2001). Şimdi bazı orta sınıf avcıların yaptıkları özel ekosistem hizmetlerine bakalım.

3.4. Çakalların ekosistem hizmetleri

Çakallar genellikle hayvancılık üzerindeki etkilerinden dolayı zarar görürler. Bunun yanında başka hayvanlar için kurulan mekanik tuzaklar, zehirler, bilinçsiz öldürmeler vb sebeplerle çakal popülasyonları günden güne azalmaktadır. Çakal sayısı azalınca tilkiler, porsuklar ve rakunlar (Tilkiye benzeyen bir hayvan) gibi diğer orta sınıf avcılar önemli ölçüde artmış (mezopredatörler salınımı) ve böylece çevre ekosistemi değişmiştir. Çakallar diğer orta sınıf avcılarla rekabet eder ve genelde onları avlar ve aşırı artışlarına mani olurlar. Kara ekosistemlerinde çakalların azalması veya olmaması durumunda meydana gelen diğer orta sınıf avcıların salınımı ise tür çeşitliliğini, özellikle kuş ve kemirgen popülasyonları gibi daha küçük avların yoğunluğunu azaltır. Kuşlar ve kemirgenler genelde tohum dağıtıcılardır. Bundan dolayı

bolluklarındaki dalgalanmalar ekosistemin bitki popülasyonu üzerinde önemli etkiye sahiptir (Henke ve ark. 1999). Yapılan çalışmalarda çakal olan bölgelerde, çakal olmayan bölgelere göre daha fazla kuş türü olduğu bildirilmiş, çakal olmayan bölgelerde kuş türlerinin azaldığı tespit edilmiştir. Çakal olmayan bölgelerde kuşlar ve kemirgenleri avlayan keseli sıçanların (*Didelphis virginianus*), tilkilerin (*Vulpes spp.*) ve ev kedilerinin bolluğunun arttığı, hareket alanlarının genişlediği ve davranışlarının değiştiği tespit edilmiştir (Soulé ve ark. 1988, Crooks ve Soulé 1999, Miller ve ark. 2001).

3.5. Porsukların ekosistem hizmetleri

Porsuklar, kazıcı etçil hayvanlardır. Genellikle sincaplar, sıçanlar, böcekler, kertenkeleler gibi toprak içinde yaşayan hayvanları avlayarak bu hayvanların aşırı artışını kontrol ederler. Porsuklara avlarını bulabilmek için güçlü koku alma duyuları verilmiştir. Güçlü koku alma duyuları sayesinde toprak içindeki avlarının yerini kolayca tespit ederler. Porsuklar diğer hayvanların barınakları olarak da kullanılabilen geniş bir yuva yaparlar ve yer altında kazdıkları bu yuvalarda yaşarlar. Gerek yuva yapma gerekse avlanma maksadı ile toprağı kazarlar. Toprak kazma faaliyeti ile de toprağı havalandırmaya, toprak içindeki organik maddelerin minerilizasyonuna, toprağın daha verimli olmasına ve toprak neminin korunmasına hizmet ederler. Porsukların yaptığı bu önemli ekosistem hizmetleri ile de doğal bitki türleri yetişir ve yaygınlaşır (Eldridge 2009).

3.6. Orta sınıf avcılar, tepe avcıların yaptığı hizmetleri yapabilirler mi?

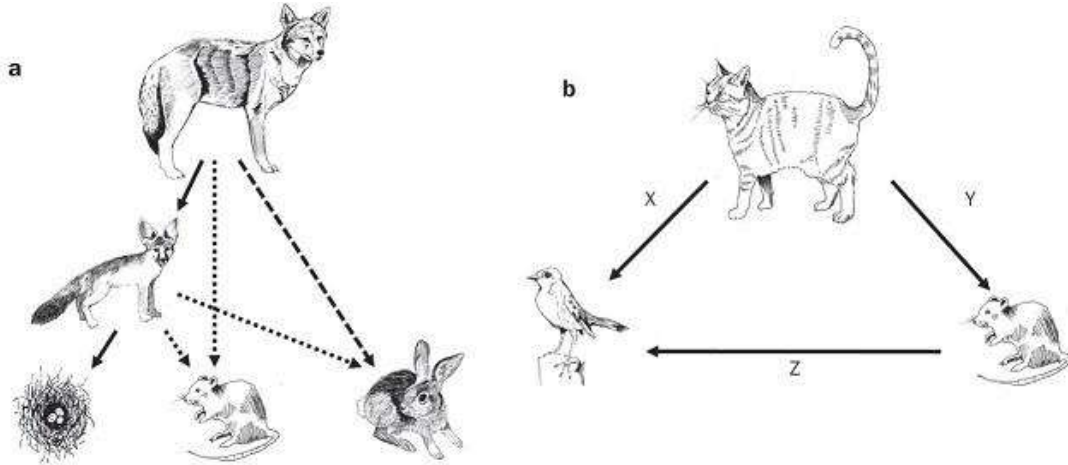
Farklı büyüklükteki avcılar farklı ekosistem hizmetleri için yaratılmışlardır. Tepe avcılar orta sınıf avcıların, orta sınıf avcılar da tepe avcıların yaptığı ekosistem hizmetlerini yapamazlar. Ekosistemlerde orta sınıf avcıların yaptığı tohum dağıtıcılığı ve tohum avcılarının dengelenmesi hizmetini tepe avcıların yapma ihtimali yoktur. Çünkü memeli tepe avcılar, avlarını iki hususa göre belirlerler. Birincisi net enerji kazançlarıdır, ikincisi ise avları yakalamak için harcanan enerji miktarıdır. Bu iki husus avcı hayvanlarda av seçimini kısıtlar. Tepe avcılar, enerji ihtiyaçlarını orta sınıf avcıların avı ile karşılayamazlar. Bundan dolayı da orta sınıf avcıların yaptıkları ekosistem hizmetlerini yapamazlar.

Orta sınıf avcıların aşırı artışı genelde insanlara daha çok zarar verir. Öncelikle tepe avcılar genellikle insan egemen bölgelerden kaçınırlar. Orta sınıf avcılar ise tepe avcıların olmadığı bölgelerde yüksek yoğunluklara ulaşırlar. Bu da hastalık salgınlarını ve insanlar ile orta sınıf avcılar arasındaki çatışmayı arttırır. Ek olarak, tepe avcılar orta sınıf avcılardan genelde daha fazla et ağırlıklı beslenirler. Omnivor olan ve genelde tarım bitkilerini de tüketen orta sınıf avcılar (Babun ve yaban domuzu gibi) yüksek yoğunluklara ulaşabilirler. Çakallar omnivordurlar, fırsatçı beslenirler. İnsanlardan yoğun zulüm görmelerine rağmen insanlara tepe avcılardan daha yakın olabilirler. Bu özelliklerden dolayı, çakallar ve diğer orta sınıf avcılar tepe avcıların ekosistem hizmetlerini tam olarak asla yerine getiremezler ve tepe avcıların yerini dolduramazlar.

Ekosistemlerde tepe avcılar olmadığı ve hizmetlerini yapmadığı zaman, meydana gelen orta sınıf avcı salınımı (mezopredatör salınımı) genellikle habitatlarının kaybı ve parçalanması ile meydana gelir. Çünkü; A) tepe avcılar orta sınıf avcılardan daha fazla alana ihtiyaç duyarlar. B) Parçalanmış ve daralmış habitatlarda tepe avcıların insanlarla karşılaşma ve çatışma ihtimali daha fazladır. C) Parçalanmış habitatlar orta sınıf avcıların kullanabileceği kaynakları (Evcil hayvanlar ve yemleri, ekili alanların artması ve buralarda yetişen mahsülün çoğalması, çöpler vb) arttırır (Prugh ve ark. 2009, Wangchuk 2004).

Orta sınıf avcı salınımı ekosistemelrde beklenmeyen ve çoğu zaman istenmeyen değişimlere sebep olur. Mesela yerli bir tepe avcı olan Asya Yaban Köpeği (*Cuon alpinus*) ve Kuzey Amerika'daki yerli kurtlar çiftlik hayvanlarını avladıkları için insanlar tarafından düşman olarak görülmüş ve sayıları azaltılmıştır. Ancak bunun neticesinde orta sınıf avcı salınımı meydana gelmiş ve insanlar daha çok zarar görmüşlerdir. Benzer şekilde Florida'da deniz kaplumbağası yumurtalarını korumak için orta büyüklükte hepçil bir memeli olan rakunların (*Procyon lotor*) sayıları azaltılmıştır. Bunun neticesinde beklenmedik şekilde kaplumbağa yumurtaları daha fazla avlanmıştır. Çünkü başka bir yumurta avcısı olan bir yengeç (*Ocypode quadrata*) türü rakun baskısından kurtulduğu için aşırı çoğalmış ve yumurtalara musallat olmuşlardır (Prugh ve ark. 2009).

Tepe avcılar, orta sınıf avcılar ve bunların avları arasındaki etkileşimler doğrusal veya üçgen yapıda olabilir (Şekil 9). Şekil 9'da, çakal-tilki-kuş etkileşimi doğrusaldır: Çakallar nadiren kuşları avlar. Bu nedenle bu türler arasında doğrudan bağlantı yoktur. Buna karşılık, kedi-sıçan-kuş etkileşimi üçgendir, çünkü kediler hem fareleri hem de kuşları yoğun olarak avlarlar. Tepe avcılardaki azalma, orta sınıf avcıların artmasına, avların ise azalmasına sebep olur (Prugh ve ark. 2009).

Şekil 9. Avcılar ve avları arası etkileşimler. a) Doğrusal (Çakal-tilki-kuş), b) Üçgen (Kedi-sıçan-kuş) av avcı ilişkileri. a'daki noktalı çizgiler doğrusal etkileşimin bir parçası olan genişletilmiş gıda ağını temsil eder. B'deki X, Y ve Z okları türler arasındaki etkileşim gücünü gösterir (Prugh ve ark. 2009).

Orta sınıf avcılar çoğu zaman tepe avcıları da dengelerler. Tepe avcılar genelde orta sınıf avcılardan enfeksiyon kaparlar. Bu yolla tepe avcıların popülasyonları da dengelenir. Mesela bazı aslan popülasyonları, köpeklerden bulaşan köpek distemeri (*Canine distemper*) gibi hastalıklarla düzenlenir veya dengelenir (Kissui ve Packer 2004, Roemer ve ark. 2009).

4. Tepe avcılardan kartalların yaptığı ekosistem hizmetleri

Kartallar bir ekosistemde tepe avcılardır. Diğer tepe avcılar gibi kartallar da ekosistemi baştan sona doğrudan veya dolaylı olarak etkilerler (Şekil 10). Kartalların yaptığı ekosistem hizmetleri şu şekilde özetlenebilir.

4.1. Kartallar doğrudan domuz popülasyonunu dengeler

Bir ekosistemde kartal etkisi şekil 10’da verilmiştir. Öncelerde Kaliforniya Kanal Adaları'nda sadece iki yerli memeli avcı türünün ve sadece bir birkaç kemirgen türünün olduğu bildirilmiştir.

Şekil 10. Kartallar bir ekosisteme baştan sona etki ederler. Siyah oklar avları, kesik siyah oklar daha az tercih edilen avları, mavi oklar rekabeti, beyaz oklar ise herbivoriteyi gösterir (Roemer ve ark. 2009).

Kaliforniya Kanal Adaları'nda önceden domuz olmamasına rağmen sonradan domuzlar da getirilmiş ve kısa sürede oldukça artmıştır. Daha sonra adalara domuzların yavrularını avlayan bir tepe avcı olan altın kartal (*Aquila chrysaetos*) gelmiş ve domuzlar dengelenmiştir (Roemer ve ark. 2009).

4.2. Kartallar tilki popülasyonunu dengeler

Kartallar domuzların yanında gündüz avlanan ada tilkilerini de avlamış ve adalardaki tilki popülasyonun gerilemesine neden olmuştur. Bu durum adaların besin ağlarının yeniden düzenlenmesine yol açmıştır. Öncelerde tilkiler, kokarcaları besin olarak kullanır ve kokarca popülasyonunu baskılarken, sonradan kartalların gelmesi ve tilkilerin azalması ile bazı adalarda kokarca popülasyonu onlarca kat artmıştır. Kokarcalar gece aktif olduklarından kartallar kokarca popülasyonu üzerinde etkili olamamıştır (Roemer ve ark. 2009**)**.

4.3. Kartallar dolaylı olarak bitki bolluğuna hizmet ederler

Tilkiler ve kokarcalar etçil canlılardır ve ada geyik fareleri önemli besinleridir (Şekil 10). Kokarca olmayan bazı adalarda kartal etkisi ile tilki populasyonundaki düşüş, ada geyiği fareleri (*Peromyscus maniculatus*) popülasyonunda artışlara neden olmuş ve bu canlıların istilası ile sonuçlanmıştır. Acı baklagil tohumları, ada geyik farelerinin önemli besinidir. Ada geyik faresi popülasyonunun artması, azot fikse ederek toprağı azotça zenginleştiren ve üretkenliğini arttıran acı baklagil (*Lupinus spp.*) popülasyonlarını azaltmıştır. Bu da toprağın fakirleşmesine ve birincil üretimin azalmasına sebep olmuştur. Acı bakla tohumlarının kemirgenlerden ve fidelerinin herbivorlardan korunması acı bakla popülasyonlarının iyileşmesine ve bolluğunun artmasına vesile olur. Tohum yiyen kemirgenlerin artması acı baklagil popülasyonlarını önemli derecede çökertirken, kemirgenlerin azalması önemli derecede arttırır (Roemer ve ark 2009, Roemer ve ark. 2001, Jones ve ark. 2008).

4.4. Kartallar istilacıları dengeler, biyoçeşitliliği muhafaza eder Fin takımadaları'nda istilacı Amerikan vizonunun, adalardaki tür çeşitliliği ve bolluğu üzerinde olumsuz etkileri olmuştur. Bu adalara deniz kartallarının yeniden girmesi, yerli türler üzerindeki vizon etkisini azaltmıştır (Şekil 11). Deniz kartalları vizonu hem doğrudan hem de dolaylı olarak

dengelemiştir. Deniz kartallarının vizonu avlaması, kartalların vizon üzerindeki doğrudan etkisidir.

Şekil 11.Finlandiya takımadalarında tür etkileşimleri. Kırmızı ok: olumsuz etki. Mavi ok: olumlu etki. Çizgili ok:Dolaylı etki (Ritchie ve ark. 2012).

Vizonun, avlanma korkusu ile yüzme mesafesini azaltması ise kartalın dolaylı etkisidir. Vizon, yüzerken kartallara daha çok maruz kalmaktadır. Böylece kartal varlığında vizon dolaylı olarak baskılanmış olur. Bu çalışmalar tepe avcıların bulunmadığı ekosistemlerde ekolojik dengelerin ve besin ağlarının nasıl değiştiğini göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca bir ekosistemde tepe avcıların olmaması durumunda orta sınıf avcıların da tepe avcıların rolünü bir dereceye kadar üstlenebileceğini ve ekosistemde bir denge unsuru olduklarını göstermektedir.

4.5. Kartallar daha çok hasta ve standart altı hayvanları avlar

Kartal, şahin gibi avcı kuşlar rastgele avlanmazlar. Öncelikle hasta, yaşlı, zayıf ve genç olmak üzere standart altı avları (Mesela martıları) tercih ederler (Penteriani ve ark. 2008). Kartalların bu ekosistem hizmeti, av hayvanları arasında salgın hastalıkaların önlenmesi ve popülasyonların daha sağlıklı olması açısından önemlidir. Ayrıca kartal ve şahin gibi avcı kuşların yakalamak için martı ve serçe gibi avlara saldırmaları, avların istidat ve kabiliyetlerini genetik yazılımın müsaade ettiği ölçüde artmasına vesile olur.

5. Avcı hayvanların ekosistem hizmetleri ile ilgili materyalist evrimcilerin bazı prensiplerinin değerlendirilmesi

5.1. Avcı hayvanlar ekosistemde mücadele ile değil, verilen hizmetleri yaparak yaşarlar

Materyalist evrimci felsefenin esasını teşkil eden iki temel prensip vardır. Bunlardan birincisi '*Hayat bir mücadeledir*', ikincisi de '*Güçlü olan hayatta kalır*'. Bu iki prensibin çıkış noktası da; kara ve su ekosistemlerinde yaşayan avcı hayvanların beslenme davramışlarıdır. Materyalist evrimciler bu temel prensiplerin insanlık âleminde de geçerli olduğunu varsaymışlar ve insanlık âleminin yüz karası olan öjeni gibi uygulamalara imza atmışlardır. Bu vahim hataları zaman geçtikçe daha iyi anlaşılmakta ve insanlık âlemini nasıl çıkılmaz bir yola sürükledikleri daha iyi görülmektedir.

Hâlbuki avcı hayvanlara verilen çene, ağız, diş, tırnak ve pençe gibi avcılıkta işe yarayan donanımlar Yaratıcı'nın canlının genetik yapısına yazdığı proğram çerçevesinde yaratılır. Moleküler biyoloji ve genetik biliminin günümüz imkânları ile ancak anlayabildiği molekül ve atomlarla yazılan canlıdaki karmaşık proğramlar, proğramcı olmadan tesadüflerin eseri olamaz.

Avcılıkla ilgili donanımlara uygun olarak avcı hayvanlara verilen ruh (Materyalist evrimciler İçgüdü gibi kelimelerle üstünü örterler) da yine tabiatın ve tesadüflerin eseri olamaz. Mesela bir geyiğin morfolojisi, fizyolojisi ve ruhunun yansıması olan davranışları ne kadar uyumlu ise, bir aslan veya kartal gibi avcı hayvanların da öyledir. O halde avcı hayvanların ruhları ile uygun donanımda yaratılmaları, ancak Yaratıcının kastı ve iradesi ile olabilir.

Yaratıcının avcı hayvanları yaratması ile neyi kastettiğini de, her ne kadar geçmişte anlayamamış isek de, günümüzde çok iyi biliyoruz. İşte Yaratıcının avcı hayvanları yaratmasındaki kastı, bu makalede anlatılan onlarca ekosistem hizmetidir. O halde ekosistemlerde yaşayan avcı hayvanlar beslenme davranışları ile mücadele etmiyorlar, kendilerine yüklenen vazifeleri yapıyorlar.

5.2. Avcı hayvanların verdikleri zararları nasıl değerlendirmeli?

Materyalist evrimciler, Kâinatta düzen ve dengenin değil, kaosun olduğunu iddia ederler. Bazı yıldızların ölmesi, kuyruklu yıldızların hareketleri veya dünyamıza gelen gök taşları gibi hadiselere bakarak kaos fikirlerinde ısrar ederler. Israrla sayısız gök cisimleri arası denge ve düzeni görmez veya görmek istemezler. Çünkü düzen ve dengenin kabülü, Yaratıcı'nın da kabülü anlamına geleceğini çok iyi bilirler. Aynı şekilde, ekosistemlerde de kaosun olduğunu varsayarlar. Bu varsayımlarında ise, ekosistem hizmetlerini icra eden avcı hayvanların beslenme davranışlarını delil olarak gösterirler. Yaratıcı olsaydı, bu olumsuzluklara müsaade etmezdi derler. Bu hata yaklaşımları, yaratılış mantığını bilmemenin neticesidir.

Yaratılışta hayır ve fayda esastır. Şer ve olumsuzluklar ise büyük faydaların yanında çok küçük kalır. Mesela ateşin yaratılması hayırdır. Lakin ateş bazan şerre de sebep olabilir. Tedbirini almayan ve ihmalkâr davranan bir insan, evini yakabilir ve içinde yanabilir. Bu kötü durum, hiçbirzaman ateşin şer veya kötü olduğunu göstermez. Aynı şekilde yağmurun yağdırılmasında çok faydalar vardır. Ancak yağmur sularından kaynaklanan seller, bazen dere yatağına ev yapan birine de zarar verebilir. Avcı hayvanların durumu da böyledir. Bu makalede anlatıldığı gibi, avcı hayvanların yaratılmalarında büyük faydalar vardır. Sebep oldukları zararlar ise faydalarının yanında çok küçük kalır. Mesela tepe avcılar birçok ekosistem hizmetleri yaparken, korunması gereken türler için de ciddi bir tehdit oluşturabilirler. Nitekim pumalar (*Puma concolor*) 1990'larda nesli tükenmekte olan Sierra bighorn koyunlarının (*Ovis canadensis sierrae*) neslinin tükenmesine katkıda bulunmuşlardır (Wehausen 1996). Ancak bu vb durumlar tepe avcıların ekosistem ve av popülasyonlarına yaptıkları büyük faydalara gölge düşürmez.

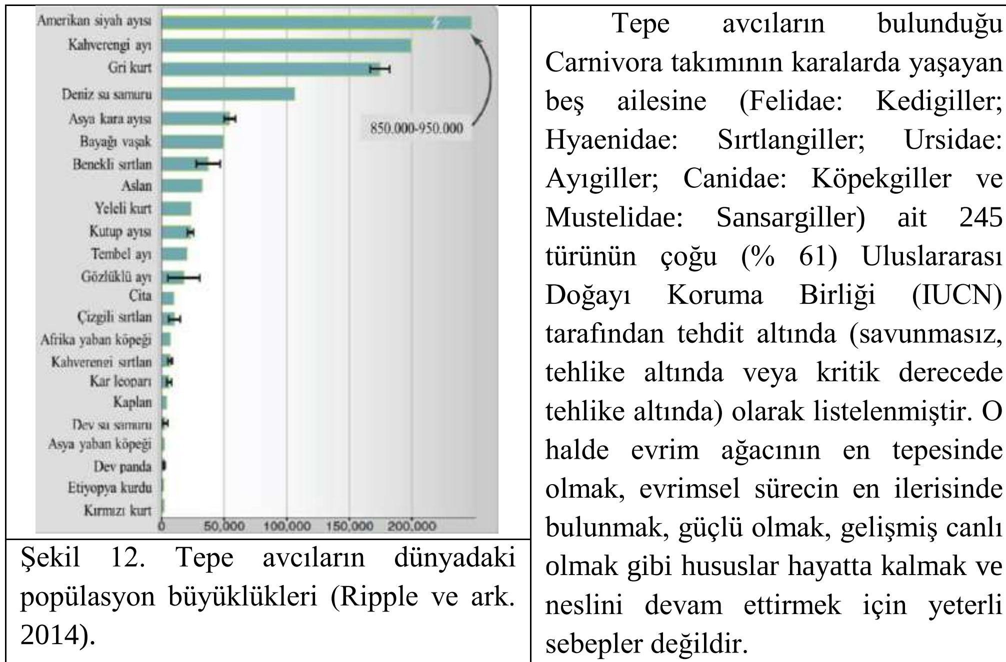
Verdiği bazı zararlardan dolayı, ekosistemlerde tepe avcıların olmaması ekonomik olarak karlı gibi görülebilir. Ancak bu sürdürülemez ve kaybettirdikleri kazandırdıklarından daima daha çoktur. Mesela kuzey Atlantik Okyanusunda aşırı avlanma, avcı bir tür olan morina balık popülasyonunun çökmesine yol açmıştır. Bu durum karides ve yengeç popülasyonlarının yukarıdan aşağıya kontrolünü rahatlattığı için, bolluklarını arttırmıştır. Neticede morinadan daha ekonomik ve karlı bir durum ortaya çıkmıştır. Ancak tepe avcıların yokluğu ekonomik olarak avantajlı gibi gözükse de, bu durum genellikle sürdürülemez. Çünkü zaman içinde ekonomik değeri düşük olan veya olmayan alg, denizanası ve zooplanktonca daha fazla dolu bir okyanusa yol açabilir (Frank ve ark. 2005, Jackson 2008).

5.3. Neslin devamında güç ve kuvvet çok fazla etkili değildir. Tepe avcılar nesli tükenmeye karşı daha savunmasız ve hassastırlar

Materyalist evrimci felsefenin temel esaslarından birisi şudur: '*Doğada en güçlü ve en iyi uyum sağlayan canlılar hayatta kalır, güçsüz ve uyum sağlayamayan canlılar ise elenir ve nesilleri kesilir*'

Öncelikle hayvanlardaki hem güç hem de uyum özellikleri, genetik yapının müsaade ettiği derecededir. Canlılar, genetik zenginliği ve özellikleri ile çevre şartlarına uyum sağlarlar. Getetik yapısı ve yazılımı müsait olmayan canlılar bu değişimi gösteremezler ve nesilleri kesilir. İşte materyalist evrimcilerin en büyük hatalarından birisi, canlılardaki genetik proğramları tabiat ve tesadüflere vermeleridir. Canlılardaki harika proğramları bilmelerine rağmen, programcıyı (Yaratıcıyı) görememişler ve anlayamamışlardır.

Materyalist evrimci felsefeye göre; avcı hayvanlar evrim ağacının en tepesindedirler. Yani, tepe avcılar en gelişmiş ve evrim sürecinin en ilerisinde olan hayvanlardır. Ancak tepe avcılar ekosistemlerde en nadir bulunan türlerdir ve çoğunun nesilleri tehlike altındadırlar. Tepe avcılar nesli tükenmeye karşı diğer canlılara göre daha hassastırlar. Birçoğu özellikle son iki yüzyıl boyunca dünya genelinde önemli derecede azalmıştır (Şekil 12).

Şekil 12. Tepe avcıların dünyadaki popülasyon büyüklükleri (Ripple ve ark. 2014).

Tepe avcıların bulunduğu Carnivora takımının karalarda yaşayan beş ailesine (Felidae: Kedigiller; Hyaenidae: Sırtlangiller; Ursidae: Ayıgiller; Canidae: Köpekgiller ve Mustelidae: Sansargiller) ait 245 türünün çoğu (% 61) Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (IUCN) tarafından tehdit altında (savunmasız, tehlike altında veya kritik derecede tehlike altında) olarak listelenmiştir. O halde evrim ağacının en tepesinde olmak, evrimsel sürecin en ilerisinde bulunmak, güçlü olmak, gelişmiş canlı olmak gibi hususlar hayatta kalmak ve neslini devam ettirmek için yeterli sebepler değildir.

Avcı havvan popülasyonları, av hayvanlarının popülasyonları kadar hızlı toparlanamazlar ve nesli tükenme ihtimalleri daha kuvvetlidir. Çünkü tepe avcıların artış hızı, avları olan hayvanlardan genelde daha düşüktür (Miller ve ark. 2001; Erlinge ve ark. 1984). Böyle olması, ekosistemlerde dengenin korunması için gerekli bir husustur. Tepe avcıların üreme güçleri ve artış hızları besin zincirinin daha alt kısımlarında bulunan hayvanlar gibi yüksek olsaydı, elbette ekolojik dengelerden de söz edilmeyecekti. İnsanın bile üreme sistemine ve potansiyeline hükmü geçmesken, akıl ve şuurdan yoksun hayvanlar üreme sistemlerini ve artış potansiyellerini nasıl ayarlasınlar? Ekosistem işleyişine böylesine uygun işler ve hikmetli planlamalar, elbette tabiat ve tesadüflerle olamaz. O halde bu hikmetli işler, ancak İlmi ve Kudreti sonsuz Yaratıcı'nın işi olabilir.

Yüksek metabolik ihtiyaçları nedeni ile tepe avcılar genellikle büyük av ve geniş habitatlar isterler. Gıda ve geniş habitat ihtiyaçları çoğu zaman onları insanlarla karşı karşıya getirir. İnsanlar ise tepe avcılara genelde hoşgörüsüzdür. İşte tepe avcıların hızla azalması ve nesillerinin tehlike altına girmesi; habitat kaybı ve bozulması, insanların zararlı görmeleri ve kasıtlı öldürülmeleri, spor amaçlı avlanmaları, farklı amaçlarla kullanılmaları ve avların tükenmesi gibi sebeplerdir.

5.4. Ne 'doğa ana', ne 'vahşi doğa'

Aslan, kurt, kartal gibi avcı hayvanlar öncelikle hasta, yaşlı ve zayıf olmak üzere standart altı avları tercih ederler (Krumm ve ark. 2010; Penteriani ve ark. 2008). Bu durum aslında ekosistem sağlığı ve özellikle de av popülasyonları için önemli bir hizmettir. Avcı hayvanların bir komuniteyi (Bir ekosistemdeki tüm türler) baştan sona dengelemeleri gibi diğer hizmetleri de düşünüldüğünde ne kadar faydalı ekosistem hizmetleri yaptıkları anlaşılır. Materyalist evrimciler üst yırtıcı hayvanların ekosistem hizmetlerinden yola çıkarak 'vahşi doğa' yakıştırması yapmışlardır (Genovart ve ark. 2010). Bu, tam bir çelişki örneğidir. Çünkü topraktan çıkarılan bitkilerin vasıtası ile ikram edilen hububat, meyve ve sebzelere bakıp 'doğa ana' ifadesi de yine bu materyalist anlayışın ürünüdür. Doğa aslında ne vahşidir, ne de ana gibi şefkatlidir. Doğa sadece yaratıcı tarafından kurulmuş bir sistemdir, doğayı oluşturan canlı ve cansız tüm varlıklar ise sisteme hizmet eden akılsız ve şuursuz memurlardır. Yalnızca verilen hizmetleri yaparlar.

5.5. Evrim için değil, ekosistem ve popülasyon sağlığı için

Materyalist evrimciler kurt, kartal gibi üst yırtıcı hayvanların genelde hasta, standart altı veya düşük kondüsyonlu bireyleri avlamalarını evrimde önemli bir seçici kuvvet olarak kabül etmişlerdir. Yırtıcı hayvanların genelde hasta ve düşük kondüsyonlu bireyleri avlamaları ile doğal seleksiyon hizmeti gördükleri ve böylece yeni türlerin oluşumuna katkı sağladıkları iddia edilmiştir (Svensson ve Friberg 2007; Genovart ve ark. 2010).

Avcı hayvanların ekosistem hizmetleri ile popülasyondan hasta ve standart altı bireyleri aldığı ve popülasyon sağlığına hizmet ettiği doğrudur. Lakin avcı hayvanların yaptığı bu hizmet ile yeni türlerin meydana geldiği, sadece bir varsayımdan ibarettir. Doğada bu tezi doğrulayan bir delil olmadığı gibi, ilmi metodlarla isbatı da mümkün değildir. İlmi metotlarla yapılan ıslah çalışmaları neticesinde şimdiye kadar yeni türler elde edilememiştir. Gelecekte ıslah çalışmaları ile günümüzde kabül gören tür tanımına uyan bireyler elde edilse bile; bu, materyalist evrimcileri yine haklı çıkarmayacaktır. Çünkü Yaratıcı'nın Rububiyetine (terbiye etmesine) müdahale yetkisi verdiği akıllı ve şuurlu olan insanın ilmi çalışmalar neticesinde yaptığı bir eseri, akılsız ve şuursuz doğanın da yaptığını söylemek tam bir hezeyan örmeğidir. Materyalist evrimcilerin 'canlının ancak başka bir canlıdan hâsıl olduğu' hakikatini görmezden gelip, ilk canlının cansız maddelerden tesadüfen meydana geldiğini savunmaları ve tüm canlı çeşitliliğinin avcı hayvanların sebep olduğu seleksiyon ve tesadüflere dayalı evrim mekanizmaları ile meydana geldiğini iddia etmeleri bundan daha akıl dışı bir hezeyandır. İşte ilme uygun ve akla yatkın olan şudur; avcı hayvanlar yaptıkları ekosistem hizmetleri ile yeni türlerin oluşmasına değil, ekosistemlerin sağlıklı işletilmesine hizmet ederler, Yaratıcı'nın tayin ettiği vazifeyi yaparlar.

6. Netice ve tavsiyeler

İnsanoğlu tepe avcıların yaratılış gayelerini bilememiş ve onlara zararlı hayvanlar olarak bakmıştır. İnsanların av kaynaklarından beslendikleri ve ve bazen insanlara doğrudan zarar verdikleri için tepe avcılar düşman olarak görülmüşlerdir. Özellikle materyalist evrim görüşüne göre, avcı hayvanlar tesadüfi evrim mekanizmalarının bir neticesi olarak görülmüştur, doğal seçilim neticesinde oluştukları ve ekosistemlerdeki konumlarını mücadele ile kazandıkları varsayılmıştır. Bu yanlış algılar neticesi önemsenmemiş ve çoğunun ekosistemlerde görev yapamayacak dercede sayıları azalmış veya nesilleri kesilmiştir. Günümüzde insanoğlu tepe avcıların yaratılış gayelerini daha iyi anlamış ve yaptıkları ekosistem hizmetlerinin farkına varmıştır. Bu makalede anlatılan avcı hayvanların ekosistem hizmetlerini maddeler halinde sayalım.

1. Ekosistemlerde kilittaşı veya ekosistem mühendisi olarak hizmet ederler. Ekosistemlerde popülasyonların dengelenmesi ile görevlidirler.
2. Biyolojik çeşitliliğin arttırılmasına vesile olurlar.
3. Doğal bitki çeşitliliğinin yeniden tesis edilmesini sağlarlar,
4. Otçul hayvanların sayısını sınırlayarak dolaylı olarak karbon depolamayı artırırlar, iklim değişikliğini tamponlarlar,
5. Av hayvanların dağılımını, bolluğunu ve çeşitliliğini kontrol ederek besin ağındaki tüm türleri doğrudan veya dolaylı dengelerler.
6. İstilacı türlerin, özellikle ekosistem dışından gelen yabancı türlerin yayılmasına ve ekosistem dengelerini bozmasına mani olurlar.
7. Nehir kenarlarında odunsu bitkilerin büyümesine yardımcı olurlar, nehir kıyılarının aşınmasını önlerler, restorasyonunu sağlarlar.
8. Dolaylı olarak erozyonun önlenmesine, toprak yapısının muhafazasına, su kalitesinin arttırılmasına, taşkınların önlenmesine vesile olurlar.
9. Hastalıkların yayılmasını önlerler, av hayvanlarının popülasyonlarını daha sağlıklı kalmasına vesile olurlar,
10. Turizm açısından önemlidirler, önemli ekonomik katkılar sağlarlar.

Günümüzde tepe avcıların korunması ve dengesi bozulan ekosistemlere tekrar yerleştirilmesi yönetim çözümlerinin merkezi olmuştur. Hatta tepe avcıların korunması ve olmayan ekosistemlere bırakılması devlet kurumları tarafından da desteklenmektedir. Netice olarak; tepe avcılara Yaratıcı'nın özel görevler yüklediği bir mahluku olarak bakamadığımız sürece, yüksek bütçeler ve artan insan çabalarına rağmen biyçeşitliliği kaybetmeye devam edeceğiz.

7. Kaynaklar

1. Alverson W. S., Waller D.M. ve Solheim S.L. 1988. Forests too deer: edge effects in northern Wisconsin. Conservation Biology 2, 348-358.

2. Berger J., Stacey P.B., Bellis L. ve Johnson M.P. 2001. A mammalian predator–prey imbalance: grizzly bear and wolf extinction affect avian neotropıcal migrants, Ecological Applications, 11(4), 947–960.

3. Beschta R.L. ve Ripple W.J. 2008. Wolves, trophic cascades, and rivers in the Olympic National Park, USA. Ecohydrology 1, 118–130.

4. Beschta R.L. ve Ripple W.J. 2009. Large predators and trophic cascades in terrestrial ecosystems of the western United States. Biological Conservation 142, 2401–2414

5.Bommel L.V. ve Johnson C.N. 2012. Good dog! Using livestock guardian dogs to protect livestock from predators in Australia's extensive grazing systems. Wildlife Res. 39, 220–229.

6. Christianson D. ve Creel S. 2010. A nutritionally mediated risk effect of wolves on elk. Ecology 91, 1184–1191.

7. Crête, M. ve Manseau M. 1996. Natural regulation of cervidae along a 1000 km latitudinal gradient: change in trophic dominance. Evolutionary Ecology 10, 51-62.

8. Crooks K.R. ve Soulé M.E. 1999. Mesopredator release and avifaunal extinctions in a fragmented system. Nature 400, 563–566.

9. DeMattia E.A., Curran L.M. ve Rathcke B.J. 2004.Effects of small rodents and large mammals on Neotropical seeds. Ecology 85, 2161–2170.

10. Eldridge, D. J. 2009. Badger (Taxidea taxus) mounds affect soil hydrological properties in a degraded shrub-steppe. The American Midland Naturalist 161, 350-358.

11. Elmhagen B., Ludwig G., Rushton S.P., Helle P. ve Lindén H. 2010. Top predators, mesopredators and their prey: interference ecosystems along bioclimatic productivity gradients. J. Anim. Ecol. 79, 785–794.

12. Elmhagen B. ve Rushton, S.P. 2007. Trophic control of mesopredators in terrestrial ecosystems: top-down or bottom-up? Ecol. Lett. 10, 197–206.

13. Erlinge S., Goransson G., Hogstedt G., Jansson O., Liberg J., Loman I.N., Nilsson T., Schantz V. ve Silvan M. 1984. Can vertebrate predators regulate their prey? American Naturalist 123,125-154.

14. Estes J.A., Terborgh J., Brashares J.S., Power M.E., Berger J., Bond W.J., Carpenter S.R., Essington T.E., Holt R.D., Jackson J.B.C. ve ark. 2011. Trophic downgrading of planet earth. Science 333, 301–3067.

15. Frank K.T., Petrie B., Choi J.S. ve Leggett W.C. 2005.Trophic cascades in a formerly cod-dominated ecosystem. Science, 308, 1621–1623.

16. Genovart M., Negre N., Tavecchia G., Bistuer A., Parpal L., Oro D. 2010. The Young, the Weak and the Sick: Evidence of Natural Selection by Predation, PLoS ONE 5 (3), 1-5.

17. Gross J. E. ve Miller, M. W. 2001. Chronic wasting disease in mule deer: disease dynamics and control. J. Wildl. Manage. 65, 205–215.

18. Hayward M.W. ve Marlow N. 2014. Will dingoes really conserve wildlife and can our methods tell? J Appl Ecol 51, 835–838.

19. Helfield J. ve Naiman R.J. 2006. Keystone interactions: Salmon and bear in riparian forests of Alaska. Ecosystems 9, 167–180.

20. Henke S. E. ve F. C. Bryant. 1999. Effects of Coyote Removal on the Faunal Community in Western Texas. Journal of Wildlife Management 63, 1066-1081.

21. Jackson J.B.C. 2008. Ecological extinction and evolution in the brave new ocean. Proceedings of the National Academy of Sciences. 105, 11458–11465.

22. Jones K.L,VanVuren D.H. ve Crooks K.R. 2008. Sudden increase in a rare endemic carnivore: Ecology of the island spotted skunk. Journal ofMammalogy 89, 75–86.

23. Jordano P., Garcia C., Godoy J.A. ve Garcia-Castano J.L. 2007. Differential contribution of frugivores to complex seed dispersal patterns. Proceedings of the National Academy of Sciences 104, 3278–3282.
24. Kissui B.M. ve Packer C. 2004. Top-down population regulation of a top predator:Lions in theNgorongoro Crater. Proceedings of the Royal Society of London 271, 1867–1874.
25. Krumm C.E., Conner M.M., Hobbs T.H., Don O., Hunter D.O. ve Miller M.W. 2010. Mountain lions prey selectively on prion-infected mule deer, Biol. Lett. 6, 209–211
26. Krumm, C. E., Conner, M. M. ve Miller, M. W. 2005. Relative vulnerability of chronic wasting disease infected mule deer to vehicle collisions. J. Wildl. Dis. 41, 503–511.
27. Letnic M., Ritchie E.G. ve Dickman C.R. 2012. Top predators as biodiversity regulators: the dingo Canis lupus dingo as a case study. Biol Rev 87, 390–413.
28. Menge B. A. 1992. Community regulation: under what conditions are bottom-up factors important on rocky shores. Ecology, 73,755-765.
29. Miller M. W. ve Conner M. M. 2005. Epidemiology of chronic wasting disease in free-ranging mule deer: spatial, temporal, and demographic influences on observed prevalence patterns. J. Wildl. Dis. 41, 275–290.
30. Miller B., Dugelby B., Foreman D., Martinez del Río C., Noss R., Phillips M., Reading R., Soulé M.E., Terborgh J. ve Willcox L. 2001. The Importance of Large Carnivores to Healthy Ecosystems, Endangered Species, 18 (5), 202-210.
31. Mortensen M. P., Pyykönen M. ve Elmhagen B. 2013. Where lynx prevail, foxes will fail – regulation and limitation of a mesopredator in Eurasia. Glob. Ecol. Biogeogr. 22, 868–877.
32. Oswald J., Schmitz O.J., Hawlena D. Ve Trussell G.C. 2010. Predator control of ecosystem nutrient Dynamics, Ecology Letters, 13, 1199–1209.
33. Packer C,, Holt R.D., Hudson P.J., Lafferty K.D. ve Dobson A.P. 2003. Keeping the herds healthy and alert: Implications of predator control for infectious disease. Ecol. Lett. 6, 797–802.
34. Penteriani V., Delgado M.D.M., Bartolommei P., Maggio C., Alvarez C.A. Ve Holloway G.J. 2008. Owls and rabbits: predation against substandard individuals of an easy prey. J Avian Biol 39, 215–221.
35. Peterson R.O., Vucetich J.A., Page R.E. ve Chouinard A. 2003. Temporal and spatial aspects of predator–prey dynamics. Alces 39, 215–232.
36. Pierce B. M., Bleich, V. C. ve Bower, R. T. 2000. Selection of mule deer by mountain lions and coyotes: effects of hunting style, body size and reproductive state. J. Mammal. 81, 462–472.
37. Prugh L.R., Stoner C.J., Epps C.W., Bean W.T., Ripple W.J., Laliberte A.S. ve Brashares J.S. 2009. The rise of the mesopredator. Bioscience 59 (9), 779-791.
38. Richardson L ve Loomis J. 2009. The total economic value of threatened, endangered and rare species: An updated meta-analysis. Ecol. Econ. 68, 1535–1548.
39. Ripple W.J., Estes J.A., Beschta R.L., Wilmers C.C., Ritchie E.G., Hebblewhite M., Berger J., Elmhagen B., Letnic M., Nelson M.P., Schmitz O.J., Smith D.W., Wallach A.D. ve Wirsing A.J. 2014. Status and Ecological Effects of the World's Largest Carnivores, Science, 343 (6167), 1241484.
40. Ripple W.J. Ve Beschta R.L. 2012. Large predators limit herbivore densities in northern forest ecosystems. Eur. J. Wildl. Res. 58, 733–742.

41. Ripple, W. J. ve Beschta R. L. 2008. Trophic cascades involving cougar, mule deer, and black oaks in Yosemite National Park. Biological Conservation 141, 1249-1246.
42. Ripple W. J. ve Beschta R. L. 2006. Linking a cougar decline, trophic cascade, and catastrophic regime shift in Zion National Park. Biological Conservation 133, 397- 408.
43. Ripple W.J. ve Beschta R.L. 2004.Wolves and the ecology of fear: Can predation risk structure ecosystems? BioScience 54, 755–766.
44. Ripple W.J. ve Beschta R.L. 2003. Wolf reintroduction, predation risk, and cottonwood recovery in Yellowstone National Park, Forest Ecology and Management 184, 299–313.
45. Ripple W. J. ve Larsen E.J. 2000. Historic aspen recruitment, elk and wolves in northern Yellowstone National Park, USA. Biological Conservation 95, 361- 370.
46. Ritchie E.G., Elmhagen B., Glen A.S., Letnic M., Ludwig G. ve McDonald R.A. 2012. Ecosystem restoration with teeth: what role for predators?, Trends in Ecology and Evolution, 27 (5), 265-271.
47. Roemer G.W., Gompper M.E. ve Valkenburgh B.V., 2009. The Ecological Role of the Mammalian Mesocarnivore, BioScience, 59 (2), 165-173.
49. Roemer G.W., Coonan T.J., Garcelon D.K., Bascompte J. ve Laughrin L. 2001. Feral pigs facilitate hyperpredation by golden eagles and indirectly cause the decline of the island fox. Animal Conservation 4, 307–318.
50. Schoener, T.W. ve Spiller D.A. 1999. Indirect effects in an experimentally staged invasion by a major predator. American Naturalist 153, 347-358.
51. Soulé M.E., Bolger D.T., Alberts A.C., Wright J., Sorice M., ve Hill S. 1988. Reconstructed dynamics of rapid extinctions of chaparral-requiring birds in urban habitat islands. Conservation Biology 2, 75-92.
52. Sunde P., Overskaug K. ve Kvam T. 1999. Intraguild predation of lynxes on foxes: evidence of interference competition? Ecography, 22, 521–523.
53. Svensson E.I. ve Friberg M. 2007. Selective Predation on Wing Morphology in Sympatric Damselflies. Am. Nat. 170, 101–112.
54. Wangchuk T. 2004. Predator-prey dynamics: The role of predators in the control of problem species. Journal of Bhutan Studies 10, 68–89.
55. Wallach A.D., Johnson C.N., Ritchie E.G. ve O'Neill A.J. 2010. Predator control promotes invasive dominated ecological states. Ecol. Lett. 13, 1008–1018.
56. Wehausen J.D. 1996. Effects of mountain lion predation on bighorn sheep in the Sierra Nevada and Granite Mountains of California. Wildlife Society Bulletin 24, 471–479.
57. Wilmers C. C., Crabtree R.L., Smith D. W., Murphy K.M. ve Getz W.M. 2003. Trophic Facilitation by Introduced Top Predators: Grey Wolf Subsidies to Scavengers in Yellowstone National Park. Journal of Animal Ecology 72, 909-916.
58. Wirsing A.J., Steury T.D. ve Murray D.L. 2002. Relationship Between Body Condition And Vulnerability To Predation in Red Squirrels And Snowshoe Hares, 3(3), 707–715.

ECOSYSTEM SERVICES OF PREDATOR ANIMALS SUCH AS SHARKS, OTTERS AND AQUATIC BIRDS IN AQUATIC ECOSYSTEMS

SU EKOSİSTEMLERİNDE KÖPEK BALIĞI, SU SAMURU VE SU KUŞLARI GİBİ AVCI HAYVANLARIN (PREDATÖR) YAPTIĞI EKOSİSTEM HİZMETLERİ

Prof. Dr. Kâzım Uysal
Dumlupınar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Kütahya, Türkiye,
kazim.uysal@dpu.edu.tr

ABSTRACT

While herbivores are common in terrestrial ecosystems, carnivora and predators are common in aquatic ecosystems. Materialistic evolutionists have claimed some principles like ‘Life is a struggle’, ‘The strong survives’, ‘The big fish eat little fish’ considering the nutritional behaviours of carnivora and predators living in aquatic ecosystems. They also assumed these principles valid for human societies and this led to some inhuman practices. However, the apex predators living in water ecosystems such as, sharks, otters and aquatic birds have essential ecosystem services.

In this study, important ecosystem services of apex predators living in water such as, protecting ecological balance, controlling invasive species, preventing illnesses, maintaining clean water, carrying food between aquatic and terrestrial ecosystems are explained. We also discussed the incorrect facts of materialistic evolutionist point of view.

In this article crucial questions such as, Is the fact ‘The big fish eat little fish’ a struggle and violence or a mission and service flaw attributed to living creatures by the Creator? Is ovulation of fish in great numbers a result of evolution or a plan of Creator? Why do the living creatures that enjoy life so much live a short life and have a suffering death? Why do these unfortunate natural events happen in spite of the Creator? were answered. It is explained that in aquatic ecosystems life continues not with struggle but with the service attributed by each living creature. This article explains how the nutritional behaviours of predators coincide with the gracious name of Creator. We also pointed the fact that apex predators living in water have the keystone mission and serve as ecosystem engineers. We concluded that the restoration of deteriorating water ecosystems will be possible by caring and protecting apex predators as creatures assigned with important services by Creator (not by considering them as struggling creatures in ecosystem like materialistic evolutionists).

Keywords: Aquatic ecosystem, predators, creation, evolution, nutrition, ecosystem service

ÖZET

Kara ekosistemlerinde otçul beslenen canlılar (Herbivor) yaygınken su ekosistemlerinde etçil beslenen canlılar (Karnivor ve predatör) yaygındır. Materyalist

evrimciler su ekosistemlerinde yaşayan canlıların karnivor beslenme özelliklerine bakarak; ‘Hayat bir mücadeledir’, ‘Güçlü olan hayatta kalır’ ve ‘Büyük balık küçük balığı yer’ gibi prensipler çıkarmışlardır. Bu prensiplerin insan toplumları arasında da geçerli olacağını kabül etmişler ve insani olmayan uygulamalara yol açmışlardır. Hâlbuki su ekosistemlerinde yaşayan başta köpek balıkları, su samurları ve su kuşları gibi tepe avcı hayvanların önemli ekosistem hizmetleri vardır.

Bu makalede su ekosistemlerinde yaşayan tepe avcıların ekolojik dengelerin korunması, istilacı türlerin kontrol altına alınması, hastalıkların önlenmesi, suların temiz tutulması, su ve kara ekosistemleri arasında besin taşınımı gibi önemli ekosistem hizmetlerinin olduğu anlatılmış ve materyalist evrimci görüşün bu konuda yaptıkları yanlışlar tartılışılmıştır.

‘Büyük balıkların küçük balıkları yemesi mücadele ve vahşet mi, yoksa Yaratıcı’nın canlılara yüklediği bir görev ve hizmet kusuru mu? Balıkların çok yumurta yapması evrimin neticesi mi, yoksa yaratıcıya ait bir planlama mı? Hayatı çok seven canlılar neden kısa süre yaşıyor ve acı çekerek ölüyor? Yaratıcı varsa, neden buna müsaade ediyor?’ gibi önemli sorulara cevaplar verilmiştir. Su ekosistemlerinde hayatın mücadele ile değil, her canlıya yüklenen hizmetlerin yapılması ile devam ettiği anlatılmıştır. Avcı hayvanların beslenme davranışlarının Yaratıcı’nın Rahim ismi ile nasıl uyuştuğu açıklanmaya çalışılmıştır. Suda yaşayan tepe avcı hayvanların kilit taşı görevi gördükleri ve ekosistem mühendisleri olarak hizmet ettikleri nazara verilmiştir. Bozulan su ekosistemlerini sağlıklı hale getirmenin tepe avcılara Yaratıcı’nın önemli hizmetler yüklediği mahlûkları olarak bakmakla (Materyalist evrimcilerin iddia ettiği gibi ekosistemlerde mücadele eden canlılar olarak değil) ve koruma altına almakla mümkün olacağı sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Su ekosistemleri, avcı hayvanlar, yaratılış, evrim, beslenme, ekosistem hizmeti

1. GİRİŞ

Su ekosistemlerinde hayat, ekosistem elamanları arası mücadele ile değil, yaratıcının koyduğu düzen ve canlılara yüklediği özel görevler sayesinde devam eder. Tıpkı bir canlı gibi ekosistemler de çok hassas bir organizasyonun neticesidir. Hem canlılarda hem de ekosistemlerde hayat verme ve öldürme birliktedir ve dengededir. Canlı hayatı, yaratma ve öldürmenin dengeli olması ile (Yaratılan hücreler ile öldürülen hücrelerin dengeli olması) devam eder. Ekosistem hayatı da canlıların yaratılması ve öldürülmesi arasındaki dengenin korunması sayesinde devam eder. Ölüm ve öldürme kelimesi hoşumuza gitmese de, varoluşun değişmez bir hakikatıdır. Mesela canlıdaki hücrelerin belli bir süre sonra yaşlandırılıp öldürüldüğü gibi, ekosistemlerdeki popülasyonlara ait bireyler de belli bir süre yaşatılır ve öldürülür. Canlılarda dengeyi (Homeoztasi) sağlamak için proğramlı öldürme mekanizması olduğu gibi, ekosistemlerde de dengenin sağlanması tepe avcıların yaptığı ekosistem hizmetleri iledir. Ekosistemlerdeki avcı hayvanların yaptıkları hizmet, canlılarda proğramlı öldürme mekanizmasının yaptığı hizmete benzetilebilir. Bundan dolayı su ekosistemlerinde köpek balıkları, su samurları ve su kuşları gibi tepe avcılar kilit taşı tür olarak adlandırılır.

Denizlerin kilit taşı türleri sayesinde ekolojik dengeler tesis edilir. Kilit taşı bir türün yükselişi ve düşüşü, tüm besin zincirini kademeli olarak etkiler ve değiştirir.

Günümüzde ekosistemlerde tabii dengelerin bozulması ve biyoçeşitlilik kaybı en ciddi çevre problemlerinden birisidir. Bunun da en temel sebebi, ekosistemlerde tepe avcıların yok edilmesi veya görevlerini yapamayacak derecede azaltılmasıdır. Tepe avcıların nesillerinin kesilmesi veya azalmasının sebebi ise, insanların tepe avcıların yaratılış gayelerini ve yaptıkları ekosistem hizmetlerini anlayamamasıdır. Materyalist evrimci felsefe tepe avcılara tesadüfi evrim mekanizmaları ile ortaya çıkan, ekosistem elamanları ile mücadele eden, güçlü olduğu için hayatta kalan canlılar olarak bakmıştır. Halbuki ekosistemlerdeki tepe avcılar kasıtlı olarak önemli hizmetler gördürmek için yaratılmışlardır. Sistem elamanları ile mücadele etmezler, bilakis sistemin ve avı olan türlerin lehine hizmetler yaparlar. Hayatta kalma ve neslini devam ettirme ihtimalleri yüksek değil, oldukça zayıftırlar. Bu makalede su ekosistemlerinde yaşayan köpek balıkları, su samurları ve su kuşları gibi tepe avcı hayvanların yaratılış gayeleri ve yaptıkları ekosistem hizmetleri anlatılmış ve materyalist evrim felsefesinin ilgili konularda ortaya koyduğu prensipler tartışılmıştır.

2. Köpek balıklarının ekosistem hizmetleri

2.1. Köpekbalıkları, sağlıklı deniz ve okyanusların kilittaşı türleridir.

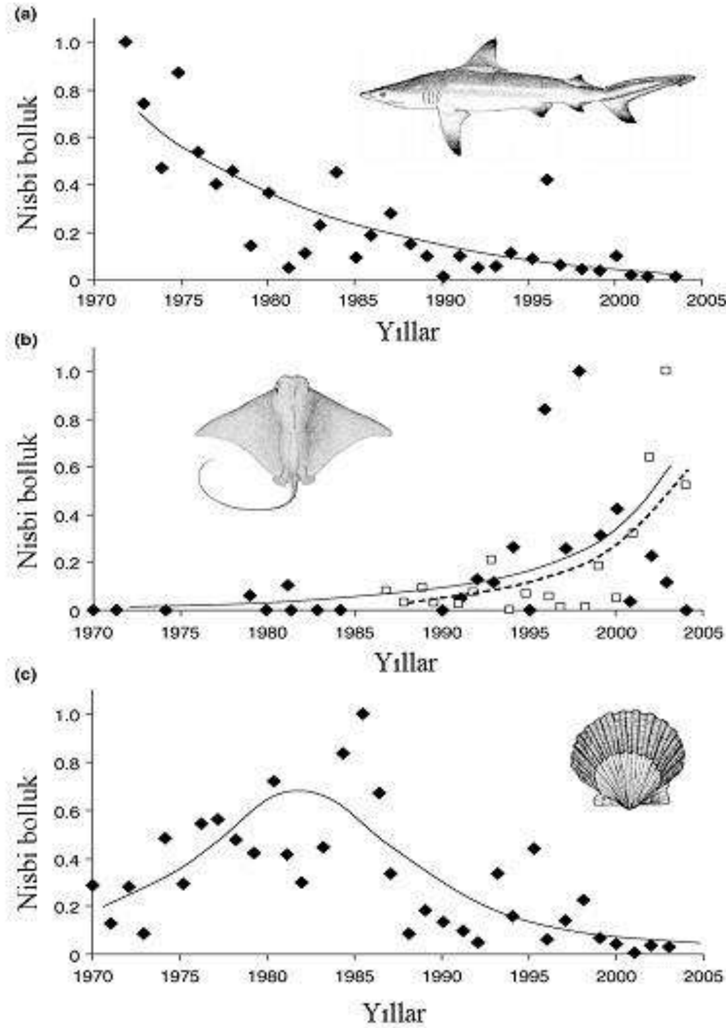
Köpekbalıkları su ekosistemlerinde en tepe avcılardır. Az sayıda doğal avcıları vardır. Köpek balıkları, deniz ekosistemlerinin dengesini düzenler ve korur. Av popülasyonlarını doğrudan sınırlar. Genelde tüm tepe avcıların diyetleri oldukça çeşitlidir. Bu, bazı av popülasyonları düşük olduğunda, üst avcıların av türlerini değiştirmesine izin verir. Böylece av türlerinin devamlılığı sağlanmış olur (Sergio ve ark. 2006). Köpek balıkları gibi tepe avcılar sadece avlarını tüketerek popülasyon dinamiklerini etkilemezler. Aynı zamanda potansiyel avların mekânsal dağılımını korkutma yoluyla da kontrol ederler. Köpekbalıklarına av olma korkusu, bazı türlerin habitat kullanımlarını ve aktivite seviyelerini değiştirmelerine neden olur. Bu da daha alt trofik seviyelerde bol miktarda kaymaya neden olur. Tepe avcılar, ekosistem boyunca üsten aşağıya dengeleme etkisi ile ekosistemdeki diğer tüm canlı populasyonların yapısını etkilenir.

Tepe avcılar ekosistemlerde bir türün sınırlı bir kaynağı tamamen ele geçirmelerine mani olurlar. Böylece ekosistemin tür çeşitliliğini arttırırlar. Daha basit bir ifade ile ekosistemlerde daha fazla avcı, daha fazla çeşitliliğe yol açar. Tepe avcıları olan ve olmayan alanların karşılaştırılması ile tepe avcıların olduğu alanların olmayanlara göre daha fazla biyoçeşitliliğe sahip oldukları anlaşılmıştır. Tepe avcıları olmadan, diğer orta ve alt sınıf avcı türler kontrol edilemez. Özellikle otçul av türleri tarafından bitki örtüsü aşırı tüketilir. Sonuçta sistemdeki tür zenginliği ve bolluğu olumsuz etkilenir. Köpek balıkları ve diğer avcı türler, ekosistem sağlığı ve özellikle de biyoçeşitliliğin korunması

için lüzumlu bileşenlerdir. Köpek balıkları gibi tepe avcılar çöpçü ve temizlikçi hayvanlar için de temel gıda kaynağı sağlarlar (Sergio ve ark. 2006, Glen ve ark. 2007).

Köpekbalıklarının ekosistemlerden çıkarılması tahmin edilemeyen yıkıcı sonuçlar doğurur. ABD'nin doğu kıyıları boyunca büyük köpekbalıkları (iki metreden uzun) bolluğu önemli derecede düşmüş ve ekosistem hizmetlerini gerçekleştirememişlerdir. Bundan dolayı köpekbalıklarının avları olan vatozların bolluğunda on kat artışlar meydana gelmiştir. Köpekbalıklarındaki düşüşün etkisi ekosistemin tamamında yayılmış ve bir asırlık midye ve yumuşakça balıkçılığının çökmesine neden olmuştur. Köpekbalığı azalınca bol miktarda artan türler (özellikle vatozlar) midye ve istiridye bolluğunu önemli ölçüde azaltmıştır (Şekil 1). Midye, tarak ve istiridye önemli ekonomik getirisi olan türlerdir. Bu durum köpekbalıklarının ortadan kaldırılmasının ekosistemlerin yanı sıra ekonomiye de ne denli zarar verebileceğini göstermiştir (Myers ve ark. 2007, Heithaus ve ark. 2008).

Çift kabuklu yumuşakçalar suda asılı partikülleri, özellikle fitoplanktonları süzerek beslenirler. Beslenirken de deniz suyunu temizlerler ve deniz suyunun kalitesini arttırırlar. Filtre sistemi bozulmuş bir yüzme havuzu suyunun kirlenmesi ve kokuşması gibi, midye ve istiridye gibi çift kabukluları olmayan bir deniz suyunda da kontrol edilemeyen alg çoğalmaları meydana gelir, kirlenir ve kokuşur. Dolayısı ile çift kabuklular sadece vatozların besini değil, aynı zamanda deniz suyunu temizleyen filtrelerdir. Çift kabukluları olmayan bir deniz, filtrelerini kaybetmiş demektir (Brierley 2007). Hiç düşündünüz mü midyeler neden kirli bölgelerde daha çok ürerler? Bunun temel nedeni, aslında kirlettiğimiz suların temizlenmesidir.

Şekil 1. Köpekbalıkları baştan sona tüm ekosistemde denge unsurudur. ABD’nin doğu kıyılarında büyük köpekbalıkları, vatoz ve denniz tarağı nisbi bolluk durumlarının yıllara göre değişimi (Heithaus ve ark. 2008)

Aşırı avcılık yapılan, canlı kaynakalrı aşırı sömürülen bir su ekosisteminin en temel özelliklerinden biri, tepe yırtıcıların azalması veya yok olmasıdır. Sucul ekosistemlerde biyoçeşitlilikdeki değişimler, yalnızca tepe avcıları uzaklaştırmanın sonucu değil, habitatların değiştirilmesi de biyoçeşitliliği etkileyen önemli bir faktördür. Köpekbalıkları yokluğunda sayıca artan ve sularda aç dolaşan vatozlar besini olan çift kabuklu canlı aramak için denizlerin bentik bölgelerini daha çok karıştırırlar ve deniz çayırlarını daha çok tahrip ederler. Bu ise balıkların üreme alanlarının tahribi anlamına gelir (Myers ve ark. 2007). Bundan dolayı köpekbalıklarının deniz ekosistemlerine dolaylı etkilerinden birisi de deniz dibinin, deniz çayırlarının ve dip bölgedeki biyoçeşitliliğin korunmasıdır.

2.2. Köpek balıkları korkutarak da ekosistem hizmeti yaparlar

Tepe avcıların korku ve risk etkileri doğrudan avlanmadan daha önemli olabilir. Çünkü doğrudan avlama genellikle sınırlı sayıda bireyi popülasyondan uzaklaştırır. Populasyonlarda tepe avcıların doğrudan avlaması ile meydana gelen kayıp da genellikle telafi edici mekanizmalarla (Üreme veya büyümedeki değişimler, rekabetin yönünün değiştmesi veya azaltılması vb. faktörleler) telafi edilir ve popülasyonda önemli derecede bir azalmaya neden olmayabilir. Tepe yırtıcı hayvanların çıkarılmasından sonra, av bolluğundaki artışlar genellikle predasyon (avlanma) oranının azalmasından kaynaklandığı varsayılsa da, bu değişimlar daha ziyade avların risk algılarındaki değişimlerin neticesidir (Heithaus ve ark. 2012, Creel 2011).

Köpekbalığı korkusu, avların (özellikle deniz çayırı kommunitelerinin) dağılımını değiştirir. Köpekbalıklarının avı olan dugong (orta büyüklükte bir deniz memelisi, *Dugong dugon*) ve yeşil deniz kaplumbağaları, köpekbalıklarının varlığına dayalı olarak habitat seçimini değiştirirler. Köpekbalığı korkusu ayrıca şişe burunlu yunuslar ve karabataklar gibi diyetlerinde nispeten nadir bulunan türlerin habitatlarını da etkilir. Köpek balıkları, av türlerin güvenlik ve gıda kalitesi arasında bir denge oluşturmalarına sebep olurlarlar. Dugonglar ağırlıklı olarak deniz çayırları ile beslenirler. Otlanırken deniz diplerinin yapısını, deniz çayırları çeşitliliğini ve yapısını, besin içeriğini değiştirirler. Geniş denizçayırları arasında beslenirken, dugongların köpekbalıklarından kaçmaları çok zordur. Köpekbalıkları korkusu dugongları habitat seçimini değiştirmeye zorlar, bu da denizçayırlarının aşırı otlanmasını engelleyerek deniz dibi kommunitelerini nispeten sabit seviyelerde tutar. Böylece kaplan köpekbalıkları, deniz çayırı yataklarını ve dolaylı olarak da bentik canlı kommunitelerinin yapısını kontrol ederler (Aragones ve ark. 2006, Wirsing ve ark. 2007).

Yeşil deniz kaplumbağaları da benzer bir tepki gösterirler. Yeşil deniz kaplumbağaları, deniz çayırlarının üst kısımlarını kopararak beslenir. Deniz çayırlarının üst kısımları kaplumbağalar için yüksek kalitede besin sağlarken, deniz çayırları için de bir nevi budama görevi görür ve daha sağlıklı ve hızlı büyümelerini sağlar. Ancak aşırı otlama deniz çayırlarına zarar verir. İşte köpekbalıkları deniz çayırlarının dengeli otlanmasını sağlamış ve deniz dibi ekosistemini dengelemiş olur (Aragones ve ark. 2006, Bjorndal ve ark. 2000). Ayrıca kaplan köpekbalıkları mevcudiyetinde, sağlıklı yeşil deniz kaplumbağaları daha güvenli olan düşük kaliteli deniz çayırlarının bulunduğu habitatlarda (yaşam alanlarında) beslenirler. Hâlbuki hasta, yaralı ve düşük kondüsyonlu yeşil deniz kaplumbağaları ise, genelde yüksek kaliteli deniz çayırlarının olduğu habitatlarda beslenirler ve av olma ihtimalleri daha yüksektir (Heithaus ve ark. 2007). Böylece köpekbalıkları, kaplumbağa popülasyonlarının sağlıklı kalmasına da vesile olurlar.

2.3. Köpekbalıkları mercan resiflerinin korunmasına hizmet ederler

Sağlıklı mercan resifleri, tür çeşitliliğini ve bolluğunu destekleyen karmaşık, üç boyutlu bir yaşam alanı sağlar. Resif ekosisteminden köpekbalığı kaybı, tüm besin zincirinde zincirleme bir etkiyi tetikler ve mercan resiflerinin yerel ve hatta bölgesel ölçekte bozulmasına yol açar (Mumby ve ark. 2007).

Ekosistemde tepe avcılar olan köpekbalıklarının yokluğu, diğer balık türlerini yiyen orfoz (*Serranidae* familyasından bir balık türü, *Epinephelus marginatus*) sayısının artmasını sağlar. Orfozlar da sırası ile sistemdeki papağan balıkları (*Scaridae*) ve Kaya balıkları *(Gobiidae)* gibi herbivor sayısını azaltırlar. Resiflerde makrogaller yerleşmek için mercanlarla rekabet ederler. Mercanların gelişip büyümesi için makroalgleri besin olarak kullanan ve mercanlara yer açan herbivorlara ihtiyaç vardır. Bundan dolayı otçul balıkların azalması mercanların gelişimine mani olur. Yosun yiyen otoburlar olmadan, yosunlar resif sistemini ele geçirirler. Makroalglerin aşırı gelişmesi, habitatı homojen hale getirir, balık türleri için mevcut nişlerin sayısını ve tür çeşitliliğini azaltır (Bascompte ve ark. 2005, Wilson ve ark. 2006).

Jamaika Mercan Resifleri, köpekbalığı yokluğu ve aşırı avcılıktan kaynaklanan değişime güzel bir misaldir. Son yıllarda Jamaika'daki biyoçeşitlilik büyük ölçüde değişmiştir. Köpekbalıkları, levrekler, İstavritler ve orfozların yerini artık küçük otçul balıklar almıştır. Tür kompozisyonundaki bu değişimin yanı sıra, mercan bolluğu oldukça azalmıştır. Mevcut balıklar otobur olsalar bile, mercandan yosun ağırlıklı sisteme geçişi tersine çevirmek için çok küçüktürler (yarıdan fazlası üreme boyutunun altındadır). Mercanlar makroalglerle rekabet edemediğinden, makrogal artık resiflerin yüzde 90'ından fazlasını kaplamaktadır. Jamaika, bir ekosistemde köpekbalığı kaybının mercan resifleri ile kaplı bir ekosistemin nasıl yosunla kaplı bir ekosisteme dönüştüğünün net bir misalidir (Hughes 1994).

2.4. Köpek balıkları kommunite sağlığına hizmet ederler

Tepe avcılar sağlıklı olan avlarını yakalamak için önemli derecede çaba ve enerji harcarlar. Standart altı avlar avcılar tarafından daha kolay yakalandığı için tepe avcılar genelde hasta, yaşlı, zayıf, engelli ve standart altı avları tercih ederler ve populasyondan uzaklaştırırlar. Tepe avcıların bu şekildeki beslenme davranışları av türleri için de faydalar sağlar. Enfeksiyonların yayılması önlenir, daha sağlıklı bireyler hayatta kalır, kaynaklar sağlıklı bireyler tarafından kullanılır ve üreme özelliği olan bireylerin hayatta kalma ihtimali artar. Genetik bozukluğu olan bireyler popülasyondan alınarak daha sağlıklı popülasyonlar elde edilir ve türün hayatta kalma gücü arttırılmış olur (Tucker ve ark. 2016, Levi ve ark. 2012, Genovart ve ark. 2010; Temple 1987, Sergio ve ark. 2006).

Su ekosistemlerindeki tepe avcıların standart altı av seçim modellerinin kara ekosistemleri modellerine benzediği varsayılır. Bununla birlikte, su ekosistemlerinde doğrudan gözlem yapmak daha zordur. Çoğu çalışmada suda yaşayan avcıların mide içeriği analizleri ile tahminler yapılmaktadır (Tucker ve ark. 2016, Duffy ve Beauchamp

2008). Deniz ortamında bu tür çalışmalar ve gözlemler yapmanın zorluğundan dolayı güvenilir veriler yoktur. Ancak en azından sağlıklı balıkların yırtıcı balıklardan daha iyi kaçacağı ve korunacağından dolayı avlanma ihtimallerinin daha düşük olacağı söylenebilir. Ancak genelde deniz ekosistemlerinde yaşayan avcıların, kara ekosistemlerinde yaşayan avcılara göre daha az ayrım gözeterek avlandıkları söylenebilir (Tucker ve ark 2016).

2.5. Köpek balıkları orta sınıf avcıları (Mezopredatörler) dengelerler

Açık deniz pelajik ekosistemlerinde ton balığı ve kılıç balığı gibi büyük cüsseli avcı balıklar, diğer türlerin dinamiklerini önemli ölçüde etkilemeden köpekbalıklarının ekosistem hizmetlerini bir dereceye kadar görebilirler. Bu nedenle, köpekbalığı düşüşünün olumsuz etkileri açık pelajik sistemlerden ziyade kıyılarda ve kıyıların demersalinde (deniz tabanında) daha belirgin olacağı söylenebilir (Kitchell ve ark. 2002).

Büyük köpekbalıkları bazen sadece küçük keski solungaçlılarla (elasmobranch) beslenir. ABD'nin Doğu bölgesinde, 14 küçük elasmobranch türünün avlanma oranlarındaki önemli artışın büyük avcı köpekbalıklarının azalmasından kaynaklanmış olabileceği bildirilmiştir (Myers ve ark. 2007). Büyük köpek balıkları genellikle deniz memelileri ve sürüngenleri avlarlar. Bunun yanında tropikal ve ılıman enlemlerde yüzgeç ayaklıları (foklar gibi) ve denize dalan kuşları da dengeler. Mesela kaplan köpekbalıkları yunuslar, deniz kaplumbağaları, deniz yılanları ve karabatakların temel avcılarıdırlar (Ferretti ve ark. 2010, Heithaus ve ark. 2008). Büyük köpek balıkları orta sınıf avcıları dengelemekle kalmaz, aslında tüm ekosistemi dengeler.

2.6. Köpek balıkları nesli tükenmeye karşı daha hassastırlar

Kıkırdaklı balıkların (*Chondrichthyes*) çoğu, kemikli balıklara kıyasla düşük büyüme oranları, geç cinsel olgunluğa erişme ve daha az yavru veya yumurta yapma ile karakterizedir (Frisk ve ark. 2001). Ayrıca, kıkırdaklı balıkların neslinin azalması veya tükenmesinden sonra tekrar iyileşme kabiliyetleri kemikli balıklara göre daha düşüktür. Bu da balıkçılık faaliyetlerine karşı onları daha savunmasız yapmaktadır. Köpek balıklarının balıklçılık faaliyetlerinden etkilenme derecesi kemikli balıklardan daha yüksektir. Aşırı avcılık çoğu zaman kemikli balıkların erken cinsel olgunluğa ulaşmalarını ve fazla yumurta üretmelerini teşvik eder (Ferretti ve ark. 2010, Jorgensen ve ark. 2007).

Köpekbalıklarının da dâhil olduğu keski solungaçlılar (*Elasmobranchs*) sınıfı tepe avcılar balıkçılık faaliyetlerinden (% 96.1), habitat kaybından (2.9 %) ve kirlilikden (0.4 %) dolayı ciddi dercede tehdit altındadırlar. Balıkçılık faaliyetleri içindeki dağılım ise ticari olarak avlanma (31.7 %), hedef dışı avcık (% 57.9), eğlence veya rekreasyonel amaçlarla (% 0.7) ve zanaat/geçim (% 5.8) oluşturur. Dünyadaki keski solungaçlı türlerinin % 90'ından fazlası demersal ekosistemlerinde yer alır. Bu durum da onları trol balıkçılığına karşı savunmasız kılar. Açık okyanustaki endüstriyel balıkçılık 1950'lerde

öncelikle açık denizlerde ton balığı ve kılıç balığı yakalamak için başladı. Açık denizlerde yapılan endüstriyel balıkçılıkta köpekbalıkları önemli miktarda hedef dışı av olmuştur (Ferretti ve ark. 2010, Shepherd ve Myers 2005).

Dünya genelinde yılda 100 milyondan fazla köpekbalığı öldürülmektedir. Köpek balığı yüzgeci dünyanın en pahalı deniz ürünlerinden biridir. Sadece yüzgeçleri için her yıl on milyonlarca köpekbalığı avlanmaktadır. Köpekbalığı bolluklarının bazı bölgelerde %75'den, bazı bölgelerde ise %90'dan fazla azaldığı tahmin edilmektedir (Heithaus ve ark. 2008, Baum ve ark. 2003).

3. Su samurlarının ekosistem hizmetleri

Deniz su samurları (*Enhydra lutris*), genelde 16-45 kg ağırlığındadırlar ve deniz kestanesi populasyonunu dengelerler. Deniz su samuruları esmer su yosunu (kelp) ormanlarının korunmasını sağalarlar. Deniz su samurularının su ekosistemlerinden kaybı, denizkestanesi (*Stongylocentrotus spp.*) popülasyonunun aşırı artışına neden olur. Denizkestaneleri ise deniz su yosunları populasyomlarını çökertir ve deniz yataklarının çoraklaşmasına neden olur. Deniz su yosunları denizlerin oksijen üreten akciğerleridir. Ayrıca yosun ormanlarını saklanma ve üreme alanı olarak kullanan yosuna bağımlı çok sayıda tür vardır. Yosun ormanlarının kaybedilmesi ile biyoçeşitlilik önemli ölçüde azalır (Estes ve ark. 1998). Denizlerde esmer su yosunu ormanları tür çeşitliliğinin en yüksek olduğu habitatlardır. Deniz su samurlarının avlanmaları yasaklandıktan sonra esmer su yosunu ormanlarının yeniden geliştiği görülmüştür (Estes ve ark. 2010).

Nehir su samuru (*Lontra canadensis*) tatlı su ekosistemlerinde tepe avcılardır. Su ekosistemlerinden kara ekosistemlerine nutrient (Besin) taşıma (Dışkıları vb ile) hizmeti yaparlar. Su samurlarının dışkıladığı alanlar diğer bölgelere göre azot ve fosforca daha zengindir. Böylece kıyı boyunca habitat heterojenitesine de katkıda bulunurlar (Crait ve Ben-David 2007). Balık, su samuru gibi canlılarla beslenen boz ayılar da azot ve diğer besin maddelerinin denizden kara ekosistemlerine geçişinde görev alırlar (Gende ve ark. 2002). Su samurları su ve kara ekosistemlerini birbirlerine bağlama görevi üstlendiği gibi, katil balinalar da pelajik ve deniz kıyısındaki toplulukları birbirine bağlarlar (Estes ve ark. 1998).

Etobur deniz su samurları, deniz ekosisteminde kilittaşı türlerdir. Kürk ticareti nedeniyle deniz su samuru düşüşünü takiben, deniz omurgasız otoburları sayıca artmış ve yosun ormanları tahrip olmuştur. Yosun ormanlarının tahribi neticesinde balık, su kuşu ve omurgasız çeşitliliği azalmıştır. Deniz samurunun kademeli olarak toparlandığı ekosistemlerde yosun ormanları da normale dönmüştür. Su samuru varlığında otobur omurgasızlar azalmış ve deniz yosun ormanları artmıştır. Bu durum da diğer sınıfların çeşitliliğinin artmasına vesile olmuştur (Estes ve ark. 1998).

Deniz samurları öncelerde kürk elde etmek için yoğun olarak avlanmıştır. Son zamanlarda avlanmasının yasaklanması, koruma altına alınması ve muhtemelen katil

balinaların da azalması ile deniz su samuru popülasyonları kısmen toparlanmaya başlamıştır. Deniz su samurları otçul deniz kestanelerini sınırlar ve dengeler. Bunun neticesi de kıyı ekosistemlerinde kahverengi yosun ve diğer makroalganın bolluğunu ve dağılımını arttırırlar.

Su samurları iyi avcılar değildir. Ancak balık, kerevit, kurbağa, böcek ve kuş gibi çok çeşitli hayvanlarla beslenebilirler Bu yüzden su samurlarının varlığı, besin zincirinde daha alt kademelerde bulunan hayvanların popülasyonlarını düzenler. Ek olarak, su samuru sudaki besin maddelerinin karasal ekosistemlere dağıtılmasında önemli bir rol oynar. Aslında su kenarındaki habitatların azotça zenginleşmesine hizmet etmekle birlikte, dolaylı olarak da suyun temiz kalmasına hizmet ederler. Birincil üretime katkı sağlarlar. Nehir su samuruları nehir kıyısındaki habitatlarda bitki topluluğunun yaygınlığını ve büyümesini arttırır.

4. Su kuşlarının ekosistem hizmetleri

Su kuşlarının ekosistem hizmetleri genel olarak dört sınıfta incelenebilir. 1) Tedarik hizmetleri, 2) Destekleme hizmetleri, 3) Düzenleme hizmetlerive 4) Kültür hizmetleri (Tablo 1).

Tablo 1. Su kuşlarının ekosistem hizmetleri (Green ve Elmberg 2014)

	Ekosistem hizmeti
Tedarik hizmetleri	Et tedariki Giyim ve süs eşyaları (tüylerden) tedariki Su yalıtımı için yağ tedariki
Destekleme hizmetleri	Hayvan dağılımı (yumurta, spor vs) Bitki dağılımı (parça, spor vs ile) Besin döngüsü Birincil üretimi teşvik eder Çürüme ve ayrışmayı teşvik eder Metan üretimini azaltırlar Bitki çeşitliliğini arttırırlar Hayvan çeşitliliğini arttırırlar Predatörlerden koruma sağlarlar Bitkilerin biyoindikatörleridirler Hayvan biyoindikatörleridirler Besinlerin ve/ kirleticilerin biyoindikatörleridirler
Düzenleme hizmetleri	Haşere kontrolü sağlarlar Sulakalanların rejim değişimlerini düzenlerler
Kültür hizmetleri	Rekreasyonel avcılık Kuş gözlemciliği Ekoturizm

	Sulak alanları korumanın amiral gemileridirler Sanat

4.1. Su kuşları biyoçeşitliliğinin arttırılmasına hizmet ederler

Su kuşları sucul biyoçeşitliliğin arttırılmasına hizmet ederler. Bitki ve hayvanların parça, spor, yumurta vb kısımlarını su ekosistemelrine taşırlar. Kazlar sulak alanlarda rekabeti düzenleyerek ve birincil üretimi teşvik ederek biyoçeşitliliğin korunmasını sağlarlar (Jasmin ve ark. 2008).

Bir ekosisteminde tilkilerin kazları azaltması, otlama baskısını kaldırır ve adanın bitki biyoçeşitliliğinde azalma meydana getirir (Maron ve ark. 2006). Benzer şekilde, kuğuların otladığı alanlarda su bitkilerinin kışın hayatta kalma ihtimali artar. Çünkü otlanmamış büyük bitkiler güçlü akıntılara karşı koyamaz. Kuğu ve kazların otladığı bitkiler kışın güçlü akıntılara karşı kökleri sayesinde tutundukları bölgede kalma ihtimalleri daha yüksektir. (Wood ve ark., 2012). Bununla birlikte, kazların aşırı otlatılması, toprak erozyonuna, toprak tuzlanmasına, toprak azot tutma kaybına ve diğer olumsuz etkilere neden olabilir (Buckeridge ve Jefferies 2007). Su kuşları, diğer taksonlar için avcılardan koruma sağlayabilir. Mesela Kanada kazları (*Branta canadensis*) yuvalarını potansiyel yırtıcı hayvanlara karşı güçlü bir şekilde savunurlar. Bundan dolayı yakın çevresinde bulunan diğer kuşlar daha fazla üreme başarısı gösterirler (Allard ve Gilchrist 2002).

4. 2. Su kuşları biyoindikatörler olarak hizmet ederler

Bazı su kuşları su biyoçeşitliliğinin iyi bir göstergesidir. Mesela, ördek ve su tavukları sudaki çeşitlilik üzerinde, özellikle su bitkileri çeşitliliği ve zenginliği üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Su kuşları, göl ve sulak alanlardaki balık topluluğunu kabaca değerlendirmek için zamandan ve paradan tasarruf sağlayacak şekilde kullanılabilir. Su kuşu tüyleri ve diğer dokular, ağır metallerin ve diğer kirleticilerin biyokomitörleri olarak da çok faydalı olabilir (Taggart ve ark. 2006; Burger ve Eichhorst 2007).

4.3. Su kuşları çöpçülük hizmeti yaparlar

Martılar, leylekler vb su kuşları çöplüklerden insan atıklarını toplarlar. Çöplükleri karıştırarak kokuyu azaltırlar. Lakin su kuşlarının bu ekosistem hizmetlerinin bazı olumsuz sonuçları da olabilir (Whelan ve diğerleri 2008).

4.4. Su kuşları biyojeokimyasal döngüye hizmet ederler

Su kuşları hem su hem de kara ekosistemleri için gübre kaynağıdırlar. Bundan dolayı ekosistemlerin verimliliğinin arttırımasında görevlidirler. Martı, leylek, kaz, kuğu gibi su kuşları hem suda hem de karada beslenirler. Bu nedenle su kuşları su ve karalar arasında enerji ve besin taşınımında görev alırlar. Ormanlardaki su kuşları üreme kolonileri dışkıları ile önemli besin taşınımı sağlarlar. Su kuşları toprak kimyası, azot ve diğer elementlerin çevriminde büyük bir etkiye sahiptirler. Su altında kalmış makrofitlerle beslenen kuğular gibi su kuşları, sedimanların oksidasyonunu artırarak

güçlü bir sera gazı olan metan üretimini azaltırlar (Kameda ve ark. 2006, Bodelier ve ark. 2006). Böylece küresel ısınmanın önlenmesine de hizmet etmiş olurlar.

4.5. Su kuşları haşereleri kontrol altına almakla görevlidirler

Böcek ve böcek larvaları su kuşlarının önemli besinleridir. Pirinç tarlalarında ve diğer sulak alanlarda zarara sebep olan *Chironomidae* larvalarını azaltırlar. Su kuşları ayrıca, önemli zararlılar ve hastalık vektörleri olan sivrisinek kontrolünde de görev alırlar. Sivrisinek larvaları ördeklerin iyi bir besinidir (Miles et al., 2002) .

Zebra midyeleri (*Dreissena polymorpha*) oldukça istilacıdır ve Avrupa ve Amerika'daki istila edilmiş su ekosistemleri üzerinde büyük bir ekonomik ve ekolojik etkiye sahiptir. Zebra midyelerinin yalnızca ABD'de verdiği zarar ve ilgili kontrol maliyetleri 1 milyar dolar/yıl olduğu tahmin edilmiştir. Ördekler genellikle sığ alanlardaki istilacı midyeleri büyük oranda azaltırlar. Su kuşları, pirinç bitkisini yiyen salyangozların biyolojik kontrolü için de değerlidir. Ördekler Kuzey Avrupa'da istilacı sümüklü böcek sayısını azaltmada önemli görevler yaparlar (Pimentel ve ark. 2005; Yusa ve ark. 2006; Werner ve ark. 2005).

Leylek, balıkçıl ve martı gibi su kuşları, hem su hem de kara habitatlarında yoğun olarak bulunur ve tarım zararlılarının kontrolünde önemli görevler görürler. Doğal sularda oksijen yetmezliği, termal şok vb sebeplerden dolayı sıklıkla toplu balık ölümleri görülür. Toplu balık ölümlerinin görüldüğü bölgelerde ölü balıklar su kalitesini olumsuz etkiler (Hoyer ve ark. 2009). Toplu balık ölümlerinden kaynaklanan ekosistem bozulmalarını su kuşları önler veya hafifletirler. Su kuşları olmasaydı, toplu balık ölümlerinden kaynaklanan ekosistem bozulmaları daha ağır olurdu. Mesela balıkçı ve leylek gibi su kuşları, kuraklığa bağlı olarak su seviyeleri azaldıkça su ekosistemlerinden balık popülasyonlarını önemli ölçüde azaltırlar. Böylece oksijen yetersizliğinden kaynaklanan toplu balık ölümlerini önlemiş olurlar. Su kuşlarının bu hizmeti sayesinde ölü balıkların parçalanmasından kaynaklanan anoksi olayları ve hastalık salgınları da azaltılmış olur. Su kuşlarının 12 gün içinde 10 cm derinliğindeki havuzlardaki balıkların hepsini, 28 cm derinliğindeki havuzlardaki balıkların ise %50'sini çıkardıkları tespit edilmiştir (Gawlik 2002).

Göllerin su kalitesini iyileştirmek için balık popülasyonları kontrol altında tutulmalıdır. Bu amaçla sıklıkla biyomanipülasyon projeleri yapılır. Bu projelerde genelde ekolojik dengesi bozulmuş, rekreasyon amaçlı kullanılan göletlerden Cyprinidlerin (sazanlar) çıkarılması veya azaltılmasının yanında balık yiyen balıkların aşılanması teklif edilir ve uygulanır (Jeppesen ve ark. 2007). Ancak bu tür uygulamaların genelde maliyeti yüksektir ve neticesi tam bilinemez ve tahmin edilemez. Su kuşlarının balık aktivitesi üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerinden dolayı, özellikle sığ göllerde böyle pahalı bir iyileştirmeye ihtiyaç önlenebilir. Örneğin, karabataklar, balıkları kontrol etmeleri nedeniyle su şeffaflığını arttırırlar (Dirksen ve ark. 1995).

4.6. Su kuşları ekosistem mühendisliği görevi yaparlar

Özellikle kuğular ve flamingolar gibi büyük kuşlar beslenirken sedimenti (sulak alanların dip kısımlarında bulunan çamur) karıştırırlar (Bioturbation) ve sedimenti dağıtırlar (Scott ve ark. 2012). Bu vazifeyi yaparken sularda bataklık gazları olan ve su canlıları için zehir etkisi yapan metan ve hidrojen sülfür oluşumunu da azaltmış olurlar. Bataklık gazı olan metan küresel ısınmada da etkili olduğu için, su kuşları dolaylı olarak küresel ısınmanın önlenmesine de katkıda bulunurlar.

4.7. Su kuşları bitki, tohum ve omurgasızların dağıtımı hizmeti yaparlar

Tohum dağıtıcılığı karada yaşayan kuşların yaptığı en önemli ekosistem hizmetlerinden biridir (Şekercioğlu 2006). Su bitkileri, omurgazızlar (Kabuklular, yumuşakçalar, rotiferler, annelitler vb), fitoplanktonlar, diyatomlar, siliatlar, bakteriler, arkalar ve mantar sporları gibi canlıların taşıyıcılığı hizmetini de su kuşları yaparlar (Green ve Figuerola 2005; Green ve ark. 2008). Su omurgasızlarının çoğu göller veya nehir havzaları arasında hareket edemezler. Su kuşları omurgasız hayvanları popülasyonlar arasında taşıyarak gen akışını sağlarlar. Su omurgasızları su kuşlarının sindirim sistemi içinde taşınabileceği gibi, tüylere ve ayaklara yapışarak da taşınabilirler (Brochet ve ark. 2010).

Su kuşları su ekosistemlerindeki kilit türlerin dağıtılmasında da görev alırlar. Su ekosistemlerindeki kilit türler makrofitlerin yanı sıra, Daphnia spp. ve Artemia spp. gibi kabukluları ihtiva eder. (Frisch ve ark. 2007). Daphnia spp. ve Artemia spp. fitoplankton bolluğunu düzenleyen ve ekosistemleri temiz su, yüksek biyoçeşitlilik durumunda koruyan baskın zooplanktonlardır. Hususan Artemia spp., tuz üretiminde yüksek kaliteli tuzlu su sağlamada önemli hizmetler yapar. Öte yandan, su kuşları istilacı omurgasız türler için de önemli taşıyıcılardır (Amat ve ark. 2005; Green ve ark. 2005). Su kuşları, yeni ve restore edilmiş sulak alanlara su bitkileri ve hayvanlarının taşınmasında da hayati görev alırlar. Su kuşlarının genelde ayaklarına yapışan balık yumurtaları farklı sulak alanlara taşınır. Bitkilerin bir yerden başka bir yere taşınmasında ördek bağırsakları ayaklarından daha önemlidir. Ördek rektumundan alınan dışkı örneklerinden önemli miktarda bitkinin çimlendiği tespit edilmiştir (Brochet ve ark. 2010).

4.8. Su kuşlarının kültür hizmetleri

Anatidae (ördekgiller) ve diğer su kuşları, dünyanın birçok yerinde önemli bir kültürel değere sahiptir. Ördekler, hem kırsal kesimlerde, hem de şehirlerde insanın ilgisini çeken, hoşuna giden canlılardır. Ördekler, kazlar, kuğular, flamingolar ve diğer su kuşları genel olarak sucul ekosistemlerin korunmasında öncülük etmişler ve koruma konusunda daha fazla farkındalığın oluşmasına sebep olmuşlardır. Sulak habitatların korunmsına yönelik faaliyetlerin teşvik edilmesini sağlamışlardır.

Anatidae, Rallidae, kıyı kuşları ve diğer su kuşları, dünya üzerinde sanki insani tüketim için toplanırlar. Su kuşları dünyanın birçok bölgesinde yerli halkın beslenmesinin

önemli bir parçasıdırlar. ABD'de yalnızca Mississippi eyaletinde, su kuşları avcılığının toplam ekonomik büyüklüğünün yılda 155 milyon dolar olduğu beldirilmiştir. Doğal çayır ve sulak alanları koruma ile ördek avcılığından kaynakalnan ekonomik faydaların, bu arazileri tarım arazisine dönüştürmenin sağladığı faydalardan daha fazla olduğu düşünülmektedir (Gascoigne ve ark., 2011). Su kuşları sadece etleri ile değil, yumurtaları, tüyleri, yağları (Yalıtım malzemesi vb) ile de önemli ekonomik katkılar sağlarlar.

4.9. Su kuşları populasyon sağlığının korunmasına hizmet ederler

Göç eden alabalıklara (*Oncorhynchus mykiss*) etiket takılarak yapılan bir çalışmada, avcı kuş türlerinin orantısız bir şekilde kötü kondüsyonlu (vücudu yaralı, yüzgeçleri hasar görmüş, hasta veya parazitle enfekte olmuş zayıf) breyleri daha çok avladıkları tespit edilmiştir (Hostetter ve ark. 2012). Su kuşları bu hizmetileri ile popülasyonları salgın hastalıklardan kormaya da yardım ederler.

5. Materyalist evrimci ve islami görüşlerin bazı önemli konulardaki farklılıkları

5.1. Büyük balıkların küçük balıkları yemesi adaletsizlik midir?

Adaletin en genel tanımı; dengelerin korunması, hakkın gözetilmesidir. Ekosistemler hassas dengeler üzerine kurulmuştur. İnsan müdahalesi olmadığı takdirde, genelde dengeler korunur. Mesela bir balık milyonlarca yumurta yapabilir. Balık yumurtalarının ve yavrularının çoğu diğer balıkların rızkı olmasaydı, işte o zaman dengeler bozulur, adaletsizlik olurdu. Denizler birkaç yıl içerisinde balıkla dolar, toplu ölümler olur ve kokuşurdu. Böyle olması ise, denizde yaşayan bütün canlılara, hatta karada yaşayan canlılara da haksızlık, adaletsizlik olurdu. Kaldı ki canlıların ölmesi de adaletsizlik değildir. Ölümün olması değil, olmaması adaletsizliktir. Küçük, daracık bu dünyada ölüm olmasaydı, bunca hayvan ve insan nereye sığacaktı? Kaldı ki ölüm, her canlının başına gelecek değişmez bir hakikattir, adaletsizlik değildir.

Büyük balıkların küçük balıklarla beslenmesi aslında küçük balıklar için de faydalar sağlar. Mesela büyük balıkların küçük balıklara saldırması; küçük balıkların kabiliyetlerini geliştirir, küçük balıkları daha çevik ve canlı yapar. Ayrıca hasta veya ölmüş balıkların sudan toplanması da çok önemlidir. Eğer hasta ve ölmüş balıklar sudan toplanmamış olsalardı, salgın hastalıklar daha hızlı yayılacak ve balık sürülerinin toplu ölümlerine sebep olacaktı. Su ortamı balık ölüleriyle dolup kokuşacaktı.

Ayrıca genelde küçük balıklara büyük balıklardan daha fazla üreme özelliği verilmiştir. Aşırı üreyen küçük balıkların bir kısmı diğer balıkların rızkı olacak ki, dengeler korunsun. Kaldı ki balıklar küçük olsun büyük olsun, hayatlarından gayet memnun yaşarlar. Hiçbir zaman adaletsizliğe maruz kaldıklarını düşünüp isyan etmezler. Netice olarak, büyük balıkların küçük balıkları besin olarak tüketmesi: 1) Küçük

balıkların zararına değil, faydasınadır. 2) Ekosistemin zaraına değil, faydasınadır. 3) İnsanların zararına değil, faydasınadır. 4) Büyük balıkların küçük balıklarla mücadelesi değil, büyük balıklara yüklenmiş bir ekosistem hizmetidir. 5) Büyük balıkların küçük balıklara yaptığı bir adaletsizlik değil, küçük balıkların yüksek üreme gücünü dengeleme amaçlı büyük balıklara yüklenen ve adaleti netice veren bir ekosistem hizmettir.

5.2. Balıkların çok yumurta yapması evrimin neticesi mi, yoksa yaratıcıya ait bir planlama mı?

Balıklar omurgalı hayvanlar içerisinde en çok yumurta yapan ve en yüksek üreme gücüne sahip canlılardır. Mesela 5 kg ağırlığında bir pullu sazan balığı (*Cyprinus carpio*) bir milyondan fazla yumurta yapabilir. Materyalist evrimciler balıkların yüksek üreme gücünü, tabiata ve tesadüflere verirler ve evrim mekanizmaları ile izah ederler. Hâlbuki balıkların çok yumurta yapmasında ve yüksek üreme potansiyelinde birden çok tasarım delili vardır. 1) Üreme sistemi akılsız ve şuursuz tabiat ve tesadüflerle meydana gelemez. Bir canlı harika bir makine gibidir. İnsan yapımı ve teknoloji harikası hiçbir makine, kendi gibi makineler yapan bir sisteme sahip değildir. İşte balık ve diğer canlıların üreme sistemi, kendileri gibi canlıların yapılmasına vesile olan, neslin devamı düşünülerek tasarlanmış mükemmel bir sistemdir ve kudreti sonsuz bir Yaratıcı'nın varlığını lüzümlu kılar. 2) Üreme hücreleri tam bir tasarım harikasıdır ve yaratılmaları esnasında hiçbir laboratuvarda sentezlenemeyen, tesadüflerle olması imkânsız olan biyomoleküller (ihtiyaca uygun ve zamanlaması mükemmel yağ asitleri, aminoasitler, enzimler, hormonlar vs) sentezlenmektedir. 3) Balıkların üreme potansiyelinin yüksek olması ve çok yumurta yapmaları hem balıklar hem diğer canlılar için faydalar sağlayan bir tasarımdır. Şöyle ki; balık yumurtalarının besin değeri çok yüksektir. Balık yumurtaları suda, hatta karada yaşayan hayvanlar için önemli bir besin kaynağıdır. Mesela denizlerden karalardaki tatlısulara doğru göç eden (anadrom) somon balıkları yumurtaları hem su canlıları, hem de soğuk kış aylarında besinin az olduğu karalarda yaşayan ayı, kurt, çakal, kartal vb canlılar için çok önemli bir besin kaynağıdır. Bu özelliğinden dolayı somonlar hem su hem de kara ekosistemlerinin kilittaşı türü olarak tanımlanırlar. Bununla birlikte bazı balık yumurtaları (Havyar) insan için de önemli bir besindir. Mesela mersin balığı yumurtaları tüm dünyada en çok aranan ve yüksek ekonomik değeri olan besinlerdendir. 4) Balıkların çok yumurta yapması geleceğe yönelik bir tasarımdır ve rızkın garanti altına alındığının delilidir. Yaratıcı günümüz insanının ihtiyacı olan madenleri ve petrolü önceden tasarladığı ve yer altı depolarında biriktirdiği gibi, artan insan nüfusunun gıda ihtiyacını da düşünmüş ve hazırlamıştır. Bu gün dünya gıda ihtiyacının karşılanmasında balık yetiştiriciliği önemli bir yere sahiptir ve gelecekte de can simidi olarak görülmektedir. Dünya gıda örgütü (FAO) verilerine göre balık yetiştiriciliği en hızlı büyüyen gıda sektörüdür. Balıklar artan dünya nüfusunun gıda ihtiyacını karşılayabilecek potansiyele sahip Yaratıcı tarafından tasarlanan rızık

hazineleridir. İşte balıkların çok yumurta yapması ve balık yetiştirmek için koca denizlerin olması istikbaldeki insanların rızık ihtiyaçlarının karşılanması içindir. Faydalar gözetilerek yapılan işler, tesadüflerin eseri olamaz. Balıkta bunları düşünebilecek akıl olsaydı, insanın suya attığı oltaya takılıp rızık olmazdı.

5.3. Hayatı çok seven canlılar neden kısa süre yaşıyor ve acı çekerek ölüyor? Yaratıcı varsa, neden buna müsaade ediyor?

Materyalist evrimciler bu sorunun cevabını bulamadıkları için Yaratıcı'yı inkâr edip materyalist olurlar. Lakin materyalist bir bakışın da meseleyi çözmediği açıktır. İlmin ilerlemesi ile mikro ve makro âlemlerde görülen tasarım delilleri de materyalizmi çürütmüş ve Yaratıcı'nın varlığını lüzumlu kılmıştır. O halde 'Hayatı çok seven canlılar neden kısa süre yaşıyor ve acı çekerek ölüyor? Yaratıcı varsa, neden buna müsaade ediyor?' gibi sorular semavi dinlerin cevaplaması gereken en önemli sorulardandır. İslami açıdan bu önemli sorulara verilen cevap kısaca şu şekilde özetlenebilir.

Dünya ebedi kalmak için yaratılan bir mekân değildir. Önemli olan yokluk âleminden çıkmak ve hayatı tatmakdır. Hayvanlar yaratılış gayelerine göre ekosistem hizmetlerini yaparlar ve ölürler. Herbir hayvan öldükten sonra ebedi âlemin (Cennet) bir yapı taşı olacak ve ruhen ebedileşecektir. Burada yaptıkları hizmetlerin ve çektikleri sıkıntıların karşılıkları orada telafi edilecektir. Dünya hayatından esas maksat, ebedi hayata liyakat kazanmaktır. Ebedi hayata göre dünya hayatı ne kadar uzun da olsa önemi yoktur. Bundan dolayı ömrün uzunluğu ve kısalığı da çok önemli değildir. Aslında Ahiret inancı ile taşlar yerine oturmakta ve ilgili sorular cevap bulmaktadır. Aksi takdirde Yaratıcı'nın adaletine gölge düşmekte ve kabülde zorlanılmaktadır. İşte materyalist evrimciler sadece bu dünya hayatını esas alarak meseleye bakarlar ve içinden çıkamazlar. Bundan dolayı Yaratıcı'yı inkar edip, maddeye taparlar.

İnsan ve hayvanların acı çekmesi fizyolojik olarak lüzümlü bir mekanizmadır. İnsan ve hayvanlar acı hissi olmadan hayatlarını muhafaza ettiremezler. Eli yanan insan acı hissetmeseydi, elini ateşten çekemez ve felaket olurdu. Ölüm ve yaralanmadan dolayı acı çekmeyen bir hayvan, kolayca av olurdu. İşte hayatı muhafaza etmek için verilen acı hissi de aslında tüm hayvanlar için bir nimettir. Allah'ın şefkatinden fazla şefkat olmaz. Hayvanlara acı hissini vermesi O'nun hayvanlara acımamasından veya şefkat etmemesinden değildir. Tam tersi, hayvanlara acımasının neticesidir.

5.4. Ekosistemlerdeki avcı hayvanların yaptığı hizmetler, canlılardaki proğramlı hücre ölümü mekanizmasının yaptığı hizmetlere benzer

Ekosistemlerde hayat, ekosistem elamanları arası mücadele ile değil, yaratıcının koyduğu düzen ve canlılara yüklediği özel görevler sayesinde devam eder. Bir canlı gibi ekosistemler de çok hassas bir organizasyonun neticesidir. Bu organizasyonda yaratma ve öldürme birlikte vardır ve denge ancak böyle sağlanır. Hem canlı hem de ekosistem hayatı, hayat verme ve öldürmenin dengeli olması durumunda devam eder. Bu açıdan

ekosistemlerdeki tepe avcı hayvanların yaptığı ekosistem hizmetleri, canlılardaki proğramlı ölüm mekanizmasının yaptığı hizmetlere benzer (Tablo 2).

Mesela insanın embriyonal gelişimi esnasında doku ve organların normal şeklini alması, parmaklar arasındaki mezenşimal hücrelerin kaldırılması, mutasyona uğramış kontrolsüz çoğalan hücrelerin öldürülmesi, yaşlanmış veya virüslerle enfekte olmuş hücrelerin öldürülmesi ve ortamdan kaldırılması gibi hayati birçok iş proğramlı hücre ölümü ile yapılır. İnsanda homeostazinin (denge ve ölçünün) korunması da proğramlı ölüm mekanizması iledir. Günlük insanda proğramlı ölümle öldürülen hücre sayısı yaklaşık 50 milyar civarındadır. Proğramlı ölüm mekanizması olmasaydı barsak uzunluğumuz yaklaşık 16 km civarında olacaktı. Tüm canlıların yaşlandırılması ve öldürülmesi de proğramlı hücre ölümü ile yapılır. Yani tüm canlılarda hayat, aslında ölüm proğramının sağlıklı işletilmesi ile devam eder. Canlıda proğramlı hücre öldürme mekanizmasının işlememesi demek, canlı hayatının da sona ermesi demektir.

Tabii ekosistemler de tıpkı bir canlı gibidir. Ekosistemlerde hayat ve ölüm dengeli olursa, ekosistemler sağlıklı olur. Aksi takdirde denge bozulur, ekosistemler çöker ve ölür. Canlıda hücrelerin öldürülme hizmeti proğramlı ölüm mekanizması sayesinde yapılırken, ekosistemlerde ise bu hizmet tepe avcılara yaptırılır. Ekosistemlerde popülasyonların dengelenmesi, özellikle istilacı türlerin kontrol altına alınması hizmetleri avcı hayvanlar tarafından yapılır. Ekosistemlerde yaşlı, enfekte olmuş hasta ve standart altı hayvanlar da avcı hayvanlar tarafından avlanır. Avcı hayvanların bu hizmeti sayesinde salgın hastalıklar önlenir ve ekosistemler sağlıklı işler. Bundan dolayı su ekosistemlerinde köpek balıkları, su samurları ve su kuşları gibi tepe avcılar kilit taşı tür olarak adlandırılır. Denizlerin kilit taşı avcı türleri yukarıdan aşağı tüm kommuniteyi kontrol eder. Kilit taşı avcı bir türün yükselişi ve düşüşü, tüm besin zincirini kademeli olarak etkiler. Kilit taşı avcı türlerin yokluğu ekosistem dengelerini bozar ve ekosistemleri çökertir. Hem canlılarda hem de ekosistemlerde benzer mekanizmaların işletilmesi, canlıları ve ekosistemlerini aynı tasarımcının organize ettiğini gösterir.

Tablo 2. Canlılarda proğramlı hücre ölümü ile ekosistemlerde avcı hayvanların yaptıkları hizmetlerin karşılaştırılması

	Canlıda proğramlı hücre ölümü	**Ekosistemlerde avcı hayvanlar**
Dengenin korunması	Canlılarda proğramlı hücre ölümü sayesinde homeostazi (denge) korunur. Bu denge sayesinde canlı hayatı devam eder.	Ekosistemlerde avcı hayvanlar sayesinde pülasyonlar dengelenir, ekosistemler sağlıklı işler.
Hastalıkların önlenmesi	Canlılarda proğramlı hücre ölümü sayesinde görev yapamayan arızalı hücreler	Ekosistemlerde avcı hayvanlar sayesinde hasta hayvanlar

	öldürülür ve canlı hastalıklardan korunur.	uzaklaştırılır ve ekosistem salgın hastalıklardan korunur.
İstilacıların kontrol altına alınması	Canlılarda tüm dokuları istila etmek isteyen kanserli hücreler proğramlı hücre ölümü ile öldürülür.	Ekosistemlerde ekolojik dengeleri bozma kabiliyetinde olan istilacı türler, avcı hayvanlar sayesinde kontrol altına alınırlar.
Yaşlıların öldürülmesi	Canlılarda ömrünü tamamlamış yaşlı hücreler proğramlı hücre ölümü ile öldürülür, yeni hücrelerin yaratılması için imkân sağlanır.	Ekosistemelrde yaşlanan ve görev yapamayan hayvanlar avcı hayvanlar tarafından avlanır ve yeni canlılar için imkân sağlanır.
Ölülerin ve çöplerin temizlenmesi	Canlıda ölen hücreler ve kalıntıları proğramlı hücre ölümü mekanizması ile temizlenir. Bu yüzden canlıda enflamasyon oluşmaz.	Ekosistemlerde ölmüş hayvan leşleri ve kalıntıları avcı hayvanlar tarafından temizlenir. Bu yüzden çevrede leş ve çöp birikmez.
Görev ihmali durumu	Canlıda proğramlı hücre ölümü mekanizması işlemez veya görev yapamaz ise canlı hayatı devam etmez ve canlı ölür.	Ekosistemlerde avcı hayvanlar görev yapamaz ise, ekosistemlerde denge bozulur, ekosistem işlemez ve çöker.

6. Netice ve tavsiyeler

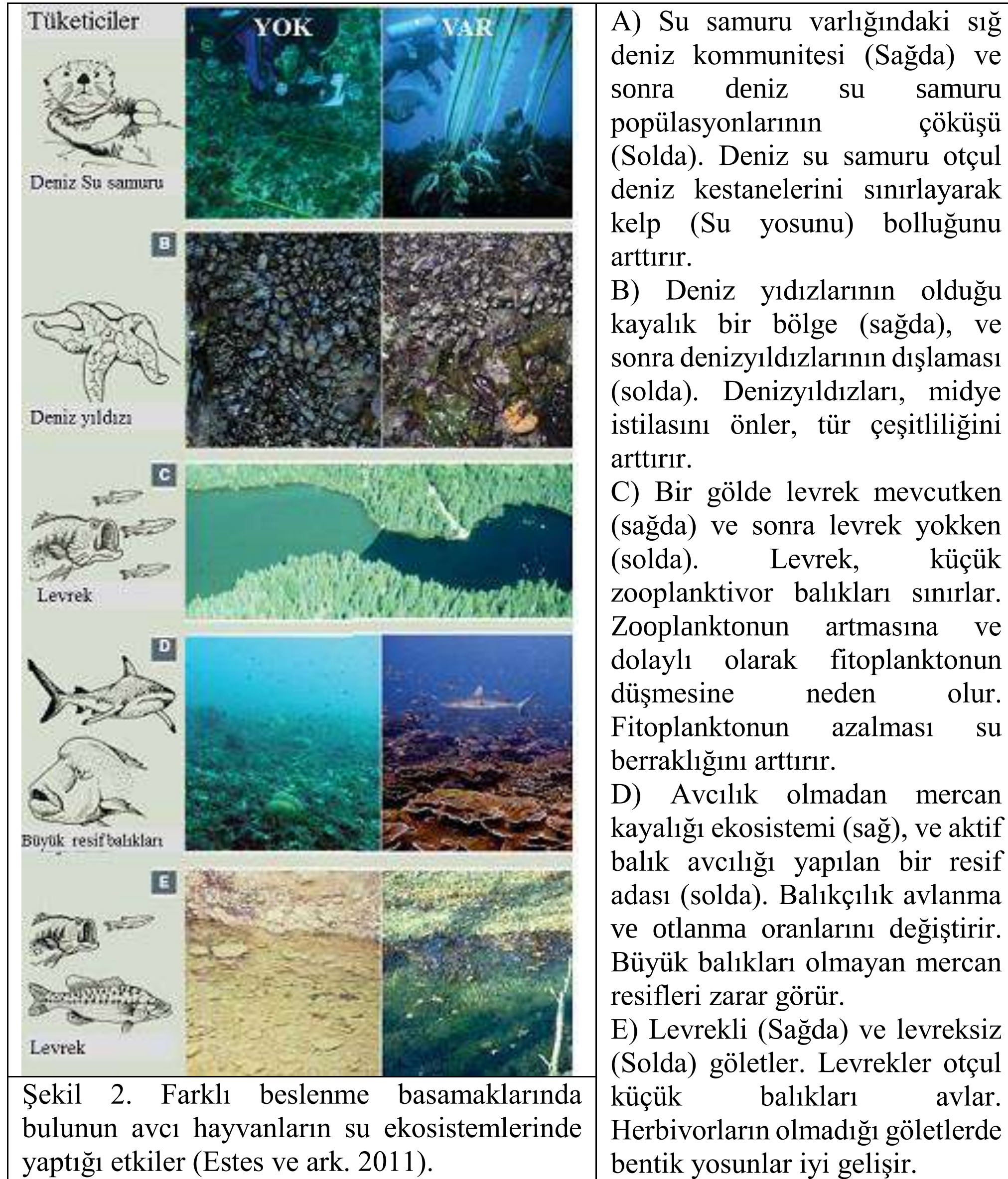
Her canlı, Yaratıcı'nın antika bir sanat eseridir. Bir ressam resim yapmaktan hoşlandığı gibi, Yaratıcı da yaratmaktan ve antika eserler meydana getirmekten ilahi bir zevk alır (Temsil içindir, yoksa Yaratıcı'nın yaratmaktan aldığı mukaddes mana tarif edilemez). Bundan dolayı çok farklı canlılar yaratmakta ve resmi geçit yeri olan bu dünyada sergilemektedir. Ayrıca bir ressam yaptığı resimlerin başka insanlar tarafından takdir edilmesinden de hoşlanır ve bu mana için sergiler açar. Yaratıcı da sanattan anlayan akıl ve vijdan sahiplerinin bu sanat eserlerine bakması ve takdir etmesini istemektedir. Bu mana için de birbirlerinden çok farklı eşsiz eserleri sergilemektedir. Ayrıca bu dünya kısa süreli bir sergi yeridir. Asıl ve ebedi olan ise Ahirettir. Ölüm ise canlıyı Ahiret alemine götüren bir vasıtadır. Hastalıklar ve musibetler gibi hayatta çekilen sıkıntıların ise çok hikmetleri vardır. İnsan olsun, hayvan olsun bu dünyada yaptığı hizmetlerin ve çektiği sıkıntıların karşılığını fazlası ile Ahiret aleminde alacaktır. İslami bakışa göre Yaratmadaki esas gayeler bunlardır.

İlmi çalışmaların neticesinde Yaratıcı'nın Ekosistemlerde görevi olmayan hiçbir canlıyı yaratmadığı ve her canlıya önemli ekosistem hizmetleri yüklediği anlaşılmıştır. Materyalist evrimciler ekosistemlerdeki avcı hayvanların beslenme davranışlarını yanlış yorumlanmışlar ve sistemde mücadele ettiklerini zannetmişlerdir. Üstelik mücadele prensibinin tüm sistemde geçerli olduğunu varsaymışlardır. Bu konuda materyalist evrimci görüşün hatalarını maddeler halinde sayalım.

1. Kara ekosistemlerinde yaşayan avcı hayvanlar besin piramidinin üstünde küçük bir alanı oluştururlar. Yani kara ekosistemlerinde besin üreten bitkiler ve bitkilerle beslenip et üreten hayvanlar hâkimdir. Etle beslenen hayvanlar ise azınlıktadır. İşte materyalist evrimcilerin sanki tüm canlılar arasında rekabet ve mücadele varmış gibi netice çıkarmaları hatadır.

2. Materyalist evrimci düşünce doğada güçlü olanın varlığını sürdürmesini ve zayıf olanın yok olmasını bir ilke olarak kabul eder. Hâlbuki beslenme ve hayatta kalmada güç ve kuvvet çok fazla etkili değildir. Nesli tükenmiş veya günümüzde nesli tehlike altında olan genelde iri yapılı ve güçlü hayvanlardır. Bir zamanların en güçlü ve büyük hayvanları olan dinazorlar artık yaşamıyor. Aslan ve kaplan gibi birçok güçlü ve kuvvetli hayvanların ise nesli tehlike altındadır. O halde materyalist evrimcilerin felsefelerini teşkil eden temel ilkeleri hatalıdır.

3. Avcı hayvanlar ekosistemlerde mücadele değil, bu makalede anlatılan biyolojik çeşitliliğin korunması ve ekolojik dengelerin düzenlenmesi, zararlı böceklerin kontrol altına alınması, salgın hastalıkların önlenmesi, kara ve su ekosistemleri arasında besin taşınması gibi onlarca ekosistem hizmeti yaparlarlar. Avcı hayvanların yaptığı hizmetler, avı olan hayvanların da faydasınadır. O halde avcı hayvanlar ekosistemlerde mücadele etmiyorlar, Yaratıcı tarafından takdir edilen hizmetleri yapıyorlar. Avcı hayvanlar ekosistemlerde denge unsurudur ve kilit taşı görevi görürler. Ekosistem dengesi ve sağlığı ancak avcı hayvanların hizmetlerini yapmaları ile mümkündür. Farklı beslenme seviyelerinde bulunan bazı avcı hayvanların varlığında ve yokluğunda ekosistemlerde meydana gelen değişimler Şekil 2'de verilmiştir.

Şekil 2. Farklı beslenme basamaklarında bulunun avcı hayvanların su ekosistemlerinde yaptığı etkiler (Estes ve ark. 2011).

A) Su samuru varlığındaki sığ deniz kommunitesi (Sağda) ve sonra deniz su samuru popülasyonlarının çöküşü (Solda). Deniz su samuru otçul deniz kestanelerini sınırlayarak kelp (Su yosunu) bolluğunu arttırır.
B) Deniz yıdızlarının olduğu kayalık bir bölge (sağda), ve sonra denizyıldızlarının dışlaması (solda). Denizyıldızları, midye istilasını önler, tür çeşitliliğini arttırır.
C) Bir gölde levrek mevcutken (sağda) ve sonra levrek yokken (solda). Levrek, küçük zooplanktivor balıkları sınırlar. Zooplanktonun artmasına ve dolaylı olarak fitoplanktonun düşmesine neden olur. Fitoplanktonun azalması su berraklığını arttırır.
D) Avcılık olmadan mercan kayalığı ekosistemi (sağ), ve aktif balık avcılığı yapılan bir resif adası (solda). Balıkçılık avlanma ve otlanma oranlarını değiştirir. Büyük balıkları olmayan mercan resifleri zarar görür.
E) Levrekli (Sağda) ve levreksiz (Solda) göletler. Levrekler otçul küçük balıkları avlar. Herbivorların olmadığı göletlerde bentik yosunlar iyi gelişir.

4. İnsanın bir hayvanı kesip etini yemesi normal olsun da, neden bir hayvanın rızkı olarak yaratılan başka bir hayvanı yemesi normal olmasın? Nasıl ki, Yaratıcı balıkları ve eti yenen hayvanları bizim rızkımız olarak takdir etmiştir. Aynen öyle de; mesela bir balık da başka bir balığın rızkı olabilir. Bundan dolayı, bir balığın başka bir balığı yemesi, bir insanın diğer bir insanı yemesi gibi değildir. Belki, insanın rızkı olan balıkları veya diğer hayvanları yemesi gibi algılanmalıdır. Burada yanlış olan; materyalist evrimcilerin hayvanlar arasındaki besin ve beslenme ilişkilerine bakarak hayatın bir mücadeleden ibaret olduğunu düşünmeleri ve felsefelerini buna bina etmeleridir. En büyük hataları ise; insanın insanları sömürmesinin meşrulaştırmasıdır.

5. Günümüzde ekosferdeki canlı çeşitliliği materyalist evrimcilerin iddiası gibi mücadele ve doğal seçilimle meydana gelmiş değildir. Genetik ilmi göstermiştir ki; türler arasında geçiş doğal şartlarda mümkün değildir. Mesela insanla insanın atası olarak gösterilen hayvanlar arasında bir ara forma rastlanmamıştır. Daha açık bir ifade ile, günümüzde milyarlarca insan arasında maymunumsu insan veya insanımsı maymun bir canlı yoktur. Eğer materyalist evrimcilerin tezi doğru olsaydı; günümüzde insan mı, maymun mu olduğu ayırt edilemeyen milyonlarca canlı olmalıydı. Aslında canlılardaki bu kadar çeşitlilik Yaratıcının farklı isimlerinin farklı tecellilerinin neticesidir. Ondan dolayıdır ki; bazı canlılarda cemal, bazı canlılarda ise celal tecelli eder. İşte materyalist evrimciler Yaratıcının isimlerinin bir aynası olan canlıları, şuursuz tabiatın eserleri olarak gördüğü için hata etmiştir.

6. Materyalist evrimciler avcı hayvanları evrimin ileri basamakalrında bulunduklarını, diğer canlılardan daha fazla evrimleştiklerini ve ileri olduklarını varsaymışlardır. Halbuki ekosistemlerde en savunmasız ve nesli tükenme riski en yüksek olan hayvanlar avcı hayvanlardır. Netice olarak, materyalist evrimci felsefenin hayata bakışı ve prensipleri iflas etmiştir. Hayvanlar alemine bakarak çıkardıkaları yanlış prensiplerin, insanlık aleminde de geçerli olduğunu düşünmeleri ve tatbik etmeleri ise insanlığı felakete sürüklemiştir. İslami bakışa göre ise; Yaratılış gayesi ve yüklenen ekosistem hizmetleri bilinmese de, her canlı Allah'ın antika bir sanat eseridir ve çok kıymetlidir. Canlının önemi yaptığı ekosistem hizmetlerinden ve insana sağladığı faydalardan ziyade, Yaratıcı'nın sanat eseri olmasından kaynaklanır. Bundan dolayı Dünya genelinde bozulan ekosistemleri eski haline getirmenin ve nesli tükenme eşiğine gelmiş türleri korumanın en kolay yolunun, islami bakışın yaygınlaştırılması olduğu söylenebilir.

7. Kaynaklar

1. Allard K. ve Gilchrist H.G. 2002. Kleptoparasitism of Herring Gulls taking eider eggs by Canada Geese. Waterbirds, 25, 235-238.

2. Amat F., Hontoria F., Ruiz O., Green A.J., Sanchez M.I., Figuerola J. ve Hortas F. 2005. The American brine shrimp as an exotic invasive species in the western Mediterranean. Biological Invasions, 7, 37-47.

3. Aragones L.V., Lawler I.R., Foley W.J., ve Marsh H. 2006. Dugong grazing and turtle cropping: Grazing optimization in tropical seagrass systems? Oecologia, 149, 635-647.

4. Bascompte J., Melian C.J., ve Sala E. 2005. Interaction strength combinations and the overfishing of a marine food web. PNAS, 102(15), 5443-5447.

5. Baum J.K., Myers R.A., Kehler D.G., Worm B., Harley S.J., Doherty P.A. 2003. Collapse and conservation of shark populations in the Northwest Atlantic. Science, 299, 389- 392.

6. Bjorndal K.A., Bolten A.B. ve Chaloupka M.Y. 2000. Green turtle somatic growth model: evidence for density dependence. Ecological Applications, 10(1), 269-282.
7. Bodelier P.L.E., Stomp M., Santamaria L., Klaassen M. ve Laanbroek H.J. 2006. Animal-plant-microbe interactions: direct and indirect effects of swan foraging behaviour modulate methane cycling in temperate shallow wetlands. Oecologia, 149, 233-244.
8. Brierley A.S. 2007. Fisheries ecology: Hunger for shark fin soup drives clam chowder off the menu. Current Biology, 17(14), 555-557.
9. Brochet A.L., Guillemain M., Fritz H., Gauthier-Clerc M. ve Green A.J. 2010. Plant dispersal by teal (Anas crecca) in the Camargue: duck guts are more important than their feet. Freshwater Biology, 55, 1262-1273.
10. Buckeridge K.M. ve Jefferies, R.L. 2007. Vegetation loss alters soil nitrogen dynamics in an Arctic salt marsh. Journal of Ecology, 95, 283-293.
11. Burger J. ve Eichhorst B. 2007. Heavy metals and selenium in grebe feathers from Agassiz National Wildlife Refuge in northern Minnesota. Archives of Environmental Contamination and Toxicology, 53, 442-449.
12. Crait J.R. ve Ben-David M. 2007.Effects of river otter activity on terrestrial plants in trophically altered Yellowstone Lake. Ecology, 88, 1040–1052.
13. Creel S. 2011. Towards a predictive theory of risk effects: hypotheses for prey attributes and compensatory mortality. Ecology, 92, 2190–2195.
14. Dirksen S., Boudewijn T.J., Noordhuis R. Ve Marteijn E.C.L. 1995. Cormorants Phalacrocorax carbo sinensis in Shallow Eutrophic Fresh-Water Lakes - Prey Choice and Fish Consumption in the Non-Breeding Period and Effects of Large-Scale Fish Removal. Ardea, 83, 167-184.
15. Duffy E.J. ve Beauchamp D.A. 2008. Seasonal piscivory by coastal cutthroat trout (Oncorhynchus clarki clarki) in Puget Sound: implications for juvenile salmon. Transactions of the American Fisheries Society, 137, 165–181.
16. Estes J.A., Tinker M.T.,Williams T.M. ve Doak D.F. 1998. Killer whale predation on sea otters linking oceanic and nearshore ecosystems. Science, 282, 473–476.
17. Estes J.A., Tinker M.T. ve Bodkin J.L. 2010. Using ecological function to develop recovery criteria for depleted species: Sea otters and kelp forests in the Aleutian Archipelago. Conservation Biology, 24, 852–860.
18. Estes J.A., Terborgh J., Brashares J.S., Power M.E., Berger J., Bond W.J., Carpenter S.R, Essington T.E., Holt R.D., Jackson J.B.C., Marquis R.J., Oksanen L. Oksanen T., Paine R.T., Pikitch E.K., Ripple W.J., Sandin S.A., Scheffer M., Schoener T.W., Shurin J.B. Sinclair A.R.E., Soulé M.E., Virtanen R. Ve Wardle D.A. 2011. Trophic Downgrading of Planet Earth. Science, 333.
19. Ferretti F., Worm B., Britten G.L., Heithaus M.R. ve Lotze H.K. 2010. Patterns and ecosystem consequences of shark declines in the ocean, Ecology Letters. 13, 1055–1071.

20. Frisk M.G., Miller T.J. ve Fogarty M.J. 2001. Estimation and analysis of biological parameters in elasmobranch fishes: a comparative life history study. Can. J. Fish. Aquat. Sci., 58, 969–981.
21. Frisch D., Green A.J. ve Figuerola J. 2007. High dispersal capacity of a broad spectrum of aquatic invertebrates via waterbirds. Aquatic Sciences, 69, 568-574.
22. Gascoigne W.R., Hoag D., Koontz L., Tangen B. A., Shaffer T.L. ve Gleason R.A. 2011. Valuing ecosystem and economic services across land-use scenarios in the Prairie Pothole Region of the Dakotas, USA. Ecological Economics, 70, 1715-1725.
23. Gawlik D.E. 2002. The effects of prey availability on the numerical response of wading birds. Ecological Monographs, 72, 329-346.
24. Gende S.M., Edwards R.T., Willson M.F. ve Wipfli M.S. 2002. Pacific salmon in aquatic and terrestrial ecosystems. BioScience, 52, 917–928.
25. Glen A.S., Dickman C.R., Soule M.E., ve Mackey B.G. 2007. Evaluating the role of the dingo as a trophic regulator in Australian ecosystems. Austral Ecology, 32, 492-501.
26. Genovart, M., Negre N., Tavecchia G., Bistuer A., Parpal L. ve Oro D. 2010. The young, the weak and the sick: evidence of natural selection by predation. PLOS ONE, www.plosone.org. 5 (3), e9774.
27. Green A.J. ve Elmberg J. 2014. Ecosystem Services Provided by Waterbirds, BiologicalReviews,http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10.1111/%28ISSN%291469-185X
28. Green A.J., Jenkins K.M., Bell D., Morris P.J. ve Kingsford R.T. 2008. The potential role of waterbirds in dispersing invertebrates and plants in arid Australia. Freshwater Biology, 53, 380-392.
29. Green A.J. ve Figuerola J. 2005. Recent advances in the study of long-distance dispersal of aquatic invertebrates via birds. Diversity and Distributions, 11, 149-156.
30. Green A.J., Sanchez M.I., Amat F., Figuerola J., Hontoria F., Ruiz O. ve Hortas F. 2005. Dispersal of invasive and native brine shrimps Artemia (Anostraca) via waterbirds. Limnology and Oceanography, 50, 737- 742.
31. Heithaus M.R., Frid A., Wirsing A.J., Dill L.M., Fourqurean J.W., Burkholder D., Thomson J., ve Bejder L. 2007. State-dependent risk-taking by green sea turtles mediates top-down effects of tiger shark intimidation in a marine ecosystem. Journal of Animal Ecology, 76, 837-844.
32. Heithaus, M.R., Wirsing A.J., ve Dill L.M., 2012. The ecological importance of intact top-predator populations: a synthesis of 15 years of research in a seagrass ecosystem, Marine and Freshwater Research, 63, 1039–1050.
33. Heithaus M.R., Frid A., Wirsing A.J. ve Worm B., 2008. Predicting ecological consequences of marine top predator declines, Trends in Ecology and Evolution, 23(4), 202-210

34. Hostetter N. J., Evans A.F., Roby D.D., Collis K., Hawbecker M., Sandford B.P., Thompson D.E., ve Loge F.J. 2011. Relationship of external fish condition to pathogen prevalence and out-migration survival in juvenile steelhead. Transactions of the American Fisheries Society, 140, 1158–1171.
35. Hoyer M.V., Watson D.L., Willis D.J. ve Canfield JR, D.E. 2009. Fish kills in Florida's canals, creeks/rivers, and ponds/lakes. Journal of Aquatic Plant Management, 47, 53-56.
36. Hughes T.P. 1994. Catastrophes, phase shifts, and large-scale degradation of a Caribbean coral reef. Science, 265 (5178), 1547-1551.
37. Jasmin J.N., Rochefort L. ve Gauthier, G. 2008. Goose grazing influences the fine-scale structure of a bryophyte community in arctic wetlands. Polar Biology, 31, 1043-1049.
38. Jeppesen E., Meerhoff M., Jacobsen B.A., Hansen R.S., Sondergaard D.M., Jensen J.P., Lauridsen T.L., Mazzeo N. ve Branco C.W.C. 2007. Restoration of shallow lakes by nutrient control and biomanipulationthe successful strategy varies with lake size and climate. Hydrobiologia, 581, 269-285.
39. Jorgensen C., Enberg K., Dunlop E.S., Arlinghaus R., Boukal D.S., Brander, K., Ernande B., Gardmark A., Johnston F., Matsumura S., Pardoe H., Raab K., Silva A., Vainikka A., Dieckmann U., Heino M., Rijnsdorp A.D. 2007. Managing evolving fish stocks. Science, 318, 1247–1248.
40. Kameda K., Koba K., Hobara S., Osono T. ve Terai M. 2006. Pattern of natural N-15 abundance in lakeside forest ecosystem affected by cormorant-derived nitrogen. Hydrobiologia, 567, 69-86.
41. Kitchell J.F., Essington T.E., Boggs C.H., Schindler D.E. ve Walters C.J. 2002. The role of sharks and longline fisheries in a pelagic ecosystem of the Central Pacific. Ecosystems, 5, 202–216.
42. Levi T., Kilpatrick A. M., Mangel M., ve Wilmers C.C., 2012. Deer, predators, and the emergence of Lyme disease. Proceedings of the National Academy of Sciences USA, 109, 10942–10947.
43. Maron J.L., Estes J.A., Croll, D.A., Danner E.M., Elmendorf, S.C. ve Buckelew S.L. 2006. An introduced predator alters Aleutian Island plant communities by thwarting nutrient subsidies. Ecological Monographs, 76, 3-24.
44. Miles A.K., Lawler S.P., Dritz D. ve Spring S. 2002. Effects of mosquito larvicide on mallard ducklings and prey. Wildlife Society Bulletin, 30, 675-682.
45. Mumby P.J., Harborne A.R., Williams J., Kappel C.V., Brumbaugh D.R., Micheli F., Holmes K.E., Dahlgren C.P., Paris C.B. ve Blackwell P.G. 2007. Trophic cascade facilitates coral recruitment in a marine reserve. PNAS, 104 (20), 8362- 8367.

46. Myers R.A., Baum J.K., Shepherd T.D., Powers S.P., ve Peterson C.H. 2007. Cascading effects of the loss of apex predatory sharks from a coastal ocean. Science, 315, 1846-1850.
47. Pimentel D., Zuniga R. Ve Morrison D. 2005. Update on the environmental and economic costs associated with alien-invasive species in the United States. Ecological Economics, 52, 273-288.
48. Scott J.J., Renaut R.W. ve Owen R.B. 2012. Impacts of flamingos on saline lake margin and shallow lacustrine sediments in the Kenya Rift Valley. Sedimentary Geology, 277–278, 32–51.
49. Sergio F., Newton I., Marchesi L. ve Pedrini P. 2006. Ecological justified charisma: preservation of top predators delivers biodiversity conservation. Journal of Applied Ecology, 43, 1049-1055.
50. Shepherd T.D. ve Myers, R.A. 2005. Direct and indirect fishery effects on small coastal elasmobranchs in the northern Gulf of Mexico. Ecol. Lett., 8, 1095–1104.
51. Şekercioğlu C.H. 2006. Increasing awareness of avian ecological function. Trends in Ecology & Evolution, 21, 464- 471.
52. Taggart M.A., Figuerola J., Green A.J., Mateo R., Deacon C., Osborn D. ve Meharg A.A. 2006. After the Aznalcollar mine spill: Arsenic, zinc, selenium, lead and copper levels in the livers and bones of five waterfowl species. Environmental Research, 100, 349-361.
53. Temple S.A. 1987. Do predators always capture substandard individuals disproportionately from prey populations? Ecology, 68 (3), 669-674.
54. Tucker S., Hipfner J.M. Trudel M. 2016. Size-and condition-dependent predation: a seabird disproportionately targets substandard individual juvenile salmon, Ecology, 97(2), 461–471.
55. Werner S., Mortl M., Bauer H.G.ve Rothhaupt K.O. 2005. Strong impact of wintering waterbirds on zebra mussel (Dreissena polymorpha) populations at Lake Constance, Germany. Freshwater Biology, 50, 1412-1426.
56. Whelan C.J., Wenny D.G. ve Marquise R.J. 2008. Ecosystem services provided by birds. Year in Ecology and Conservation Biology, 2008 1134, 25-60.
57. Wilson S.K., Graham N.J., Pratchett M.S., Jones G.P. ve Polunin N.V.C. 2006. Multiple disturbances and the global degradation of coral reefs: are reef fishes at risk or resilient? Global Change Biology, 12, 2220-2234.
58. Wirsing A.J., Heithaus M.R., ve Dill L.M. 2007. Fear factor: do dugongs (Dugong dugon) trade food for safety from tiger sharks (Galeocerdo cuvier)? Oecologia, 153, 1031-1040.

59. Wood K.A., Stıllman, R.A., Clarke, R.T., Daunt, F. ve O'hare M.T. 2012. The impact of waterfowl herbivory on plant standing crop: a meta-analysis. Hydrobiologia, 686, 157-167.
60. Yusa Y., Sugiura N. ve Wada T. 2006. Predatory potential of freshwater animals on an invasive agricultural pest, the apple snail Pomacea canaliculata (Gastropoda: Ampullariidae), in southern Japan. Biological Invasions, 8, 137-147.

3rd International Creation Congress in the Light of Sciences
24th-26th October 2019, Iğdır, TURKEY

THE DIFFERENCE OF HUMAN FROM ANIMALS IN RESPECT TO ECOSYSTEM SERVIES AND THE PRIVILEGE, DOMINATION AND IMPORTANCE OF HUMAN IN ECOSPHERE

EKOSİSTEM HİZMETLERİ BAKIMINDAN İNSANIN HAYVANLARDAN FARKLILIĞI VE İNSANIN DÜNYA EKOSİSTEMİNDEKİ AYRICALIĞI, ÜSTÜNLÜĞÜ VE ÖNEMİ

Prof. Dr. Kâzım Uysal
Dumlupınar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Kütahya, Türkiye,
kazim.uysal@dpu.edu.tr

ABSTRACT

Human beings are exceptional and exclusive creatures and their excellence/dominance over ecosphere is indisputable. All the members of ecosphere serve human directly or indirectly. They are unique creatures and separated from animals in respect to their position in food chain and their services in ecosystem. Human can feed on almost any trophic living beings and consume approximately 40% of primary food production on lands. Human and domesticated animals make up 97% of vertebrate biomass in terrestrial environment. On the other side, the survival of human depends on other animals predominantly, while none of the other creatures need the existence of human. While the extinction of any animal impairs the ecosystem, the absence of human has favorable effects on ecosystem. All creatures carry out important services for the ecosystem, while human with no services for the ecosystem at all. Besides, serious environmental problems are only caused by humans.

How human beings achieve and secured their exclusive and superior position in ecosystem? Evolutionary materialism claims that there is no purpose in human creation and this creation originates from apes or ape-like beings with evolutionary mechanisms based coincidences. Islamic belief takes human being as private beings distinguished from animals and created by Allah with important missions. This article reaches the following results by focusing on the superiority of human in ecosystem, their privilege in food chain, and their services and damages over ecosystem; 1) Human can resemble animals in matter; however, their exclusive position in ecosystem is exceptional. 2) Human is created with special purposes different from other creatures. 3) The responsibilities of human are also crucial as their position in ecosystem. 4) The definition of human according to Islamic belief is rather scientific and logical. This is also important to find solutions for current social and environmental problems. 5) It is a serious mistake that human beings are classified and taken as animals claimed by evolutionary materialism and this thought should be considered as improper and avoiding from moral responsibilities. We also claim that evolutionary materialism is the main reason for majority of environmental and social problems.

Keywords: Human, animal, creation, evolution, ecosystem services, privilege

ÖZET
İnsan ekosferde (dünya ekosistemi) müstesna bir konumdadır ve tartışmasız olarak ekosferin hâkimidir. Tüm ekosfer ve elemanları ya doğrudan ya da dolaylı olarak insana hizmet ederler. İnsan besin zincirindeki yeri ve ekosistem hizmetleri bakımından hiçbir hayvana benzemez. İnsan hemen hemen tüm trofik seviyelerdeki canlılarla beslenir. Tüm karalardaki birincil üretimin yaklaşık % 40'ını tüketir. Karalarda yaşayan tüm omurgalı canlı biyokütlesinin yaklaşık % 97'sini insanlar ve insan gıdası olan evcil hayvanlar oluşturur. Öte yandan; Hayatın devamı için insanın genelde tüm canlılara ihtiyacı varken, hiçbir canlının insana ihtiyacı yoktur. Herhangi bir canlının olmaması ekosistemleri olumsuz etkilerken, insanın olmaması olumlu etkiler. Tüm canlıların önemli ekosistem hizmetleri varken, insanın önemli bir ekosistem hizmeti yoktur. Hiçbir canlı günümüzün önemli çevre problemine sebep olmazken, genelde tüm çevre problemlerinin sebebi insandır.
İnsan ekosferdeki üstünlüğünü ve ayrıcalıklı konumunu nasıl elde etmiştir? Materyalist evrimciler insanın var olmasında bir gayenin olmadığını, maymun veya maymunumsu bir hayvandan tesadüflere dayalı evrim mekanizmaları ile meydana geldiğini iddia ederler. İslami inanışa göre ise insan, Allah tarafından tüm canlılardan çok farklı ve müstakil olarak yaratılmıştır ve önemli görevler yüklenmiştir. Bu makalede insanın ekosferdeki üstünlüğü, besin zincirindeki ayrıcalıklı konumu, ekosistem hizmetleri ve ekosistemlere verdiği zararlar araştırılmış ve şu neticeler çıkarılmıştır. 1) İnsan maddesi olarak hayvanlara benzese de, ekosferdeki ayrıcalıklı konumu açısından hiçbir hayvana benzemez. 2) İnsan diğer canlıların yaratılış gayelerinden farklı özel gayeler için yaratılmıştır. 3) İnsanın makamı gibi mesuliyetleri de büyüktür. 4) İslami düşüncenin insan tanımı daha ilmi ve mantıklıdır, günümüz çevre ve sosyal problemlerin çözümünde de önemlidir 5) Materyalist evrimci görüşün insanı hayvanlar sınıfına koyması ve hayvan olarak değerlendirmesi yanlıştır ve mesuliyetten kaçmaktır. Materyalist evrimci görüş günümüz çevre ve sosyal problemlerin de yegane sebebidir.
Anahtar kelimler: İnsan**,** hayvan, yaratılış, evrim, ekosistem hizmeti, ayrıcalık

1.GİRİŞ

İnsan nedir ve nasıl mutlu olur? Hayvanlar alemi içinde değerlendirip, bir hayvan gibi mi yaşamalıdır? Yoksa semavi dinlerin tanımladığı gibi; hayvanlar alemi ile ilgisi olmayan, apayrı bir konumda yaratılan, özel görevler yüklenen bir yaratık olarak değerlendirip, semavi dinlerde yer alan insani değerleri esas alarak mı yaşamalıdır?

Materyalist evrimciler insanı hayvanlar içine koymuş ve evrimin üst basamaklarında olan gelişmiş bir hayvan olarak değerlendirmişlerdir. Bundan dolayı hayvanlar âlemine bakarak çıkardıkları bazı prensipleri insanlar içinde de geçerli olacağını düşünmüşlerdir. Mesela materyalist evrimcilerin '*Hayat bir mücadeledir, güçlü olan hayatta kalır*' felsefelerine esas olan ekosistemlerde etle beslenen hayvanlardır. Etle

beslenen karnivor hayvanların yaratılış hikmetlerini bilmeden, ekosistemlerdeki görevlerini anlamadan basit bir nazarla bakmışlar, hem yanılmışlar hem de yanıltmışlardır. Hazırladıkları belgesellerde genelde aslan, kaplan, kartal, köpek balığı vb. yırtıcı hayvanlar anlatmışlardır. Bazen günlerce beklenerek ve özel takip yöntemleri kullanarak bir aslanın parçalama sahneleri kaydedilmiş ve hazırladıkları belgesel film bu sahneler üzerine kurgulanmıştır. Bunu hem materyalist evrimci felsefenin esası olan '*Hayat bir mücadeledir, güçlü olan hayatta kalır*' felsefesini yerleştirmek için, hem de merak ve heyecan uyandırıp seyirci sayısını arttırmak (reyting) için yapmışlardır. Materyalist evrimci felsefe ile yazılan kitaplar ve hazırlanan belgesel filmlerle insani değerler kaybedilmiş, insan toplumları arasında yırtıcı hayvanlar arasında geçerli olan kanunlar tatbik edilmiştir. Sosyal Darwinizm, vahşi kapitalizm ve öjenik uygulamalar (insan ıslahı çalışmaları) işte hep bu materyalist evrimci felsefenin sonuçlarıdır. Böylece mahlûkat içerisinde en mesut ve bahtiyar olması gereken insan, mahlûkatın en kederlisi, en dertlisi yapılmıştır. Fıtrata, bilime ve gerçeklere hiç uymayan bu çarpık felsefe insanlık âlemini kan ve gözyaşında boğmuştur.

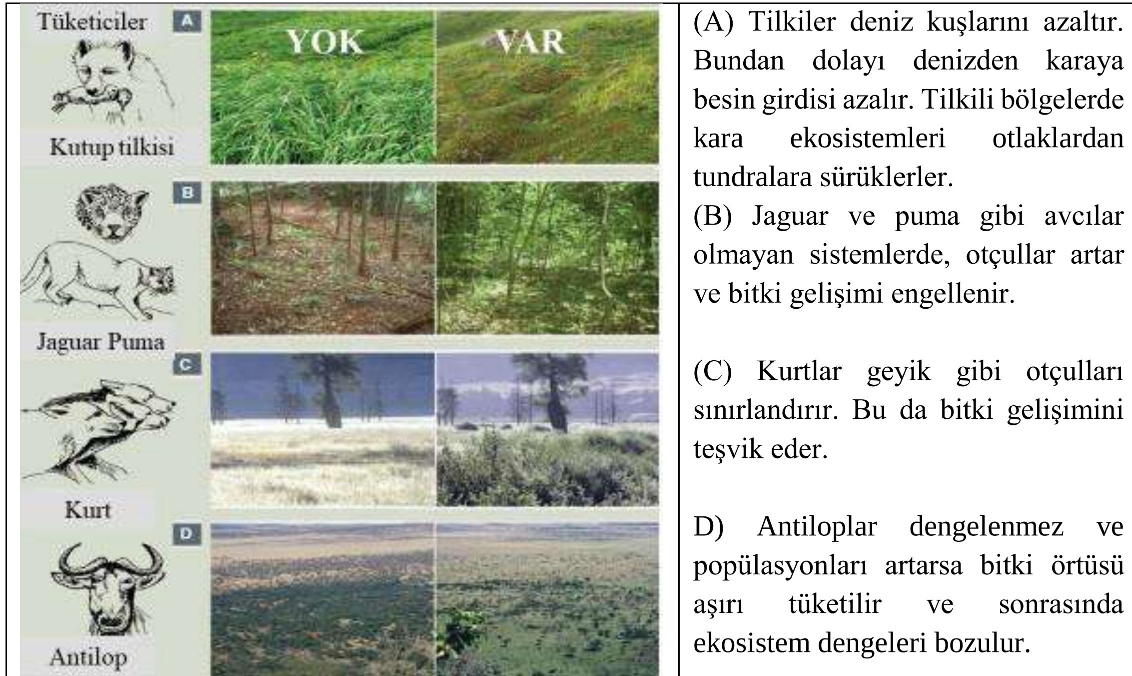
Halbuki biyolojik olarak insanın atasının hayvan olduğuna dair tatmin edici hiçbir delil yoktur. Günümüzde ani etkili mutasyonlarla yeni organlar ve türler meydana gelemeyeceği anlaşılmıştır. Mesela insan ve diğer canlılarda mutasyon neticesi olarak meydana gelen kanser vakaları ile daha faydalı olan hiçbir sistem veya organ meydana gelmemiştir. Aksine mutasyonların canlıları daha kötüye götürdüğü ve ölümüne sebep olduğu görülmüştür. Nötr mutasyon hipotezine göre ise değişim çok yavaştır ve canlılar çok uzun zamanlar içerisinde değişime uğrar. Halbuki türler bu yöntemle oluşmuş olsalardı, günümüzde her türe ait ara formların da yaşıyor olması gerekirdi. Mesela materyalist evrimcilerin iddiası gibi, insan maymun veya maymunumsu bir canlıdan gelmiş olsaydı maymunumsu insan veya insanımsı maymunların da yaşıyor olması gerekirdi. İnsan biyolojik olarak bazı yönleri ile hayvanlara benzese de davranış, anlayış, konuşma, geleceği düşünme, problem çözme vb noktalardan hiçbir hayvana benzemez.

İnsan ekosistem hizmetleri bakımından da hiçbir hayvana benzemez. Her hayvanın önemli ekosistem hizmetleri olmasına rağmen, insanın önemli bir ekosistem hizmeti

olduğu söylenemez. Mesela doğal ekosistemlerden herhangi bir canlının çıkarılması ekosistemde bozulmalara yol açar. Özellikle aslan, kurt, köpekbalığı gibi kilittaşı konumunda olan hayvanların çok önemli ekosistem hizmetleri vardır ve ekositemlerden çıkarılmaları çok ciddi bozulmalara, hatta ekosistemin çökmesine sebep olur. Ancak insanın dünyadan çıkarılması ile dünya ekosisteminde hiçbir bozulma olmaz. Hatta ekosistemler daha da iyiye giderler. Bu çalışmada insan ve avcı hayvanlar ekosistem hizmetleri bakımından incelenmiş, insanın ekosistem hizmetleri bakımından hiçbir hayvana benzemediği ve hayvanlar alemi içinde değerlendirilmesinin hata olduğu sonucuna varılmıştır.

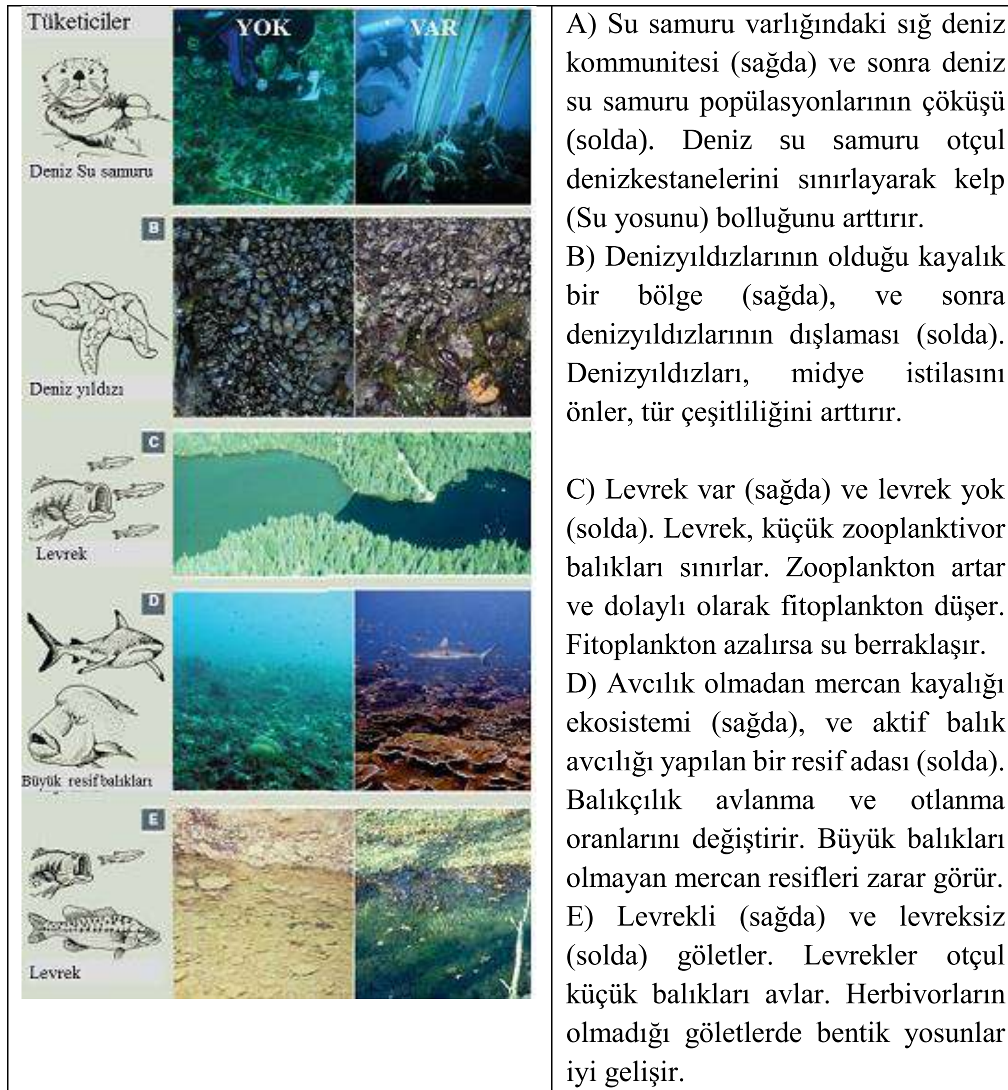
2. İNSAN VE HAYVANLARIN EKOSİSTEM HİZMETLERİ

Ekosistemdeki tüm canlıların, özellikle de materyalist evrimcilerin besin piramidinde insanla birlikte gösterdikleri tepe avcıların çok önemli ekosistem hizmetleri vardır. Tepe avcı hayvanların yokluğunda ekosistemde çok önemli olumsuz değişimler meydana gelmekte ve dengeler bozulmaktadır (Şekil 1 ve 2).

Şekil 1. Besin pramidinin en üstünde bulunan avcı hayvanların olup olmamasına göre kara ekosistemlerindeki değişimler (Estes ve ark. 2011).

Kara ekosistemlerindeki aslan, kaplan, kurt, kartal gibi, su ekosistemlerindeki köpekbalığı, etçil balıklar, su kuşları ve su samuru gibi yırtıcı hayvanlar ekosistemlerin dengelenmesinde görevli kilit taşı hayvanlardır, enfeksiyonların yayılmasına mani olan sıhhiye ve temizlik memurlarıdırlar. Tepe avcıların olmaması durumunda ekosistem dengeleri bozulur ve tür çeşitliliği azalır.

A) Su samuru varlığındaki sığ deniz kommunitesi (sağda) ve sonra deniz su samuru popülasyonlarının çöküşü (solda). Deniz su samuru otçul denizkestanelerini sınırlayarak kelp (Su yosunu) bolluğunu arttırır.
B) Denizyıldızlarının olduğu kayalık bir bölge (sağda), ve sonra denizyıldızlarının dışlaması (solda). Denizyıldızları, midye istilasını önler, tür çeşitliliğini arttırır.

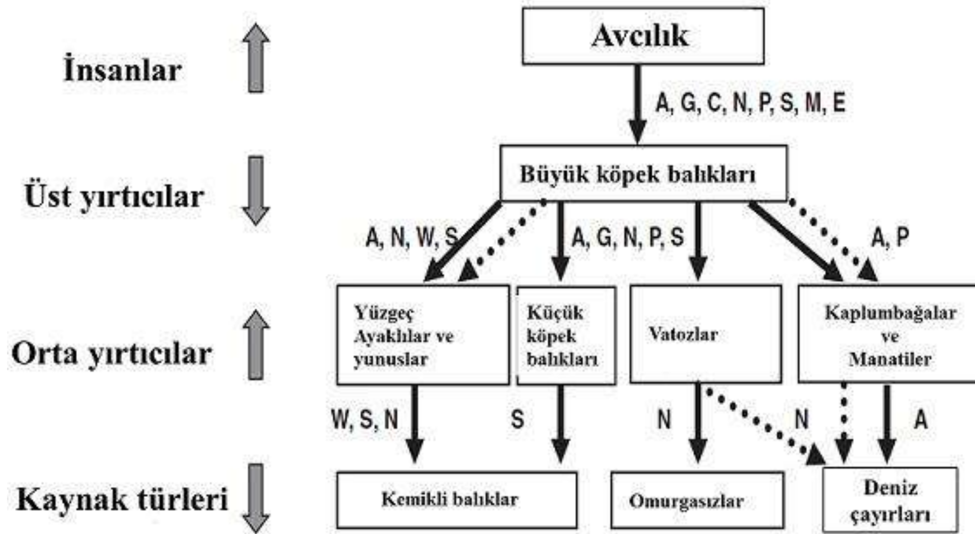
C) Levrek var (sağda) ve levrek yok (solda). Levrek, küçük zooplanktivor balıkları sınırlar. Zooplankton artar ve dolaylı olarak fitoplankton düşer. Fitoplankton azalırsa su berraklaşır.
D) Avcılık olmadan mercan kayalığı ekosistemi (sağda), ve aktif balık avcılığı yapılan bir resif adası (solda). Balıkçılık avlanma ve otlanma oranlarını değiştirir. Büyük balıkları olmayan mercan resifleri zarar görür.
E) Levrekli (sağda) ve levreksiz (solda) göletler. Levrekler otçul küçük balıkları avlar. Herbivorların olmadığı göletlerde bentik yosunlar iyi gelişir.

Şekil 2. Besin pramidinin en üstünde bulunan avcı hayvanların olup olmamasına göre su ekosistemlerindeki değişimler (Estes ve ark. 2011).

2.1. Deniz ekosistemlerine insan ve köpek balıklarının etkisi

İnsan etkisi olmayan ekosistemlerde köpekbalıkları genellikle yüksek bolluk ve çeşitlilik gösterirler ve görevlerini ifa ederler. İnsanın hafif balıkçılık baskısı bile, hassas

balık türlerinde, özellikle de büyük köpekbalıklarında güçlü popülasyon düşüşlerine sebep olur. Bunun neticesinde orta sınıf yırtıcılar artar ve kaynak türler (Şekil 3) ciddi zarar görür. İnsanın köpek balıklarına ve deniz ekosistemine yaptığı etkiler şekil 3'de verilmiştir.

Şekil 3. İnsanlar, köpekbalıkları ve av türleri arasındaki besin (Siyah düz oklar) ve davranış (noktalı oklar) ile ilgili etkileşimler. Etkileşimlerin belgelendiği bölgeler A, Avustralya; C, Karayipler; E, Avrupa; G, Meksika Körfezi; M, Akdeniz; N, Kuzey Amerika Doğu Kıyısı; P, Orta Pasifik; S, Güney Afrika; K, Kuzey Amerika Batı Kıyısı (Ferretti ve ark. 2010).

2.2. İnsanlar tepe avcıların rolünü üstlenebilir mi?

Tepe avcılar ekosistemlerde kilit taşı türlerdir. Bu türlere ekosistemi baştan aşağıya kadar kontrol görevi verilmiştir. Özellikle orta sınıf avcı (mezopredatör) salınımına mani olurlar. Ancak insanlar ekosistemlerdeki tepe avcıları istemezler. Bunun nedeni korkutucu olmaları ve bazen insan ve evcil hayvanlara zarar vermeleridir. Buna ilaveten tepe avcılar daha büyük alanlar isterler. İnsanların tepe avcıların rolünü üstlenerek, orta sınıf avcıları dengelemesi mümkün müdür? Ekosistemlerde orta sınıf avcı hayvanların insanlara verdiği zararlar kesinlikle tepe avcılardan daha fazladır. Orta sınıf avcılar insanlara daha yakın yaşarlar, daha hızlı ürerler. Orta sınıf avcıların kontrol altına alınmaları daha zordur ve dağılım alanları daha geniştir. Orta sınıf avcıları öldürerek kontrol etmek, çimleri biçmeye benzer, popülasyonlarda kuvvetli bir büyümeye neden

olur. İnsan çabası ile orta sınıf avcı popülasyonlarını kontrol emek hem çok zordur hem de maliyeti çok yüksektir (Palomares ve ark. 1995, Prugh ve ark. 2009).

Tepe avcılar sadece doğrudan öldürmeyle değil, aynı zamanda korkutarak da orta sınıf avcılarda davranış değişikliğine neden olurlar. Besin ağlarında avlanma korkusu, av olmaktan daha güçlü bir etkiye sahiptir. Bir ekosisteme kurtların yeniden sokulması geyik popülasyonlarını azaltır. Ancak ekosistemdeki kurt etkisi, daha ziyade korku kaynaklı geyik davranışlarının değişimi ile olur. Geyikler nehir kıyısındaki alanlardan uzak durmaya ve daha güvenli bölgelere taşınmaya başlar. Dere kenarlarındaki bitki örtüsü tekrar gelişler ve kunduz (*Castor canadensis*) popülasyonları tekrar eski haline gelir (Ripple ve Beschta 2004).

Yapılan çalışmalar neticesinde insanın hiçbir zaman tepe avcılara verilen ekosistem hizmetlerini yapamayacağı tespit edilmiştir. Aslanların olmadığı bir ekosistemde, kurtlar aslanların yaptığı ekosistem hizmetlerini üstlenebilir. Besin zincirinin en tepesinde olmasına rağmen, insan ne aslanların ne de kurtların yaptıkları ekosistem hizmetlerini yapabilir. Bununla birlikte insan tüm önemli çevre problemlerinin de sebebidir. Özellikle son 200 yıldır insan sekülerleşmiş (dünyevileşmiş) ve ahlaki değerlerini yitirmiştir. Problemin asıl kaynağı da budur. Ahlaki değerleri yeniden inşa etmekle ve biyosfer ile yeniden bağlantı kurmakla problem çözülebilir veya hafifletilebilir.

Yapılan çalışmalar yaratılan her hayvanın ekosistemde önemli görevleri olduğunu göstermiştir. Ancak ekosferdeki tüm besin ağlarına ihtiyacı olmasına ve kullanmasına rağmen, dünyadaki hiçbir canlının ve ekosistemin insana ihtiyacı yoktur. Herhangi bir canlının ekosistemden çıkarılması önemli bozulmalara sebep olmasına rağmen, insanın ekosistemden çıkarılması olumlu etki yapmakta ve belli bir eşik seviye aşılmamış ise dengeler yerine gelmektedir. Buradan şu önemli netice çıkarılabilir: Tüm hayvanların önemli ekosistem hizmetlerinin olması, insanın ise önemli bir ekosistem hizmetinin olmaması gösteriyor ki insan farklı gayeler için yaratılmıştır.

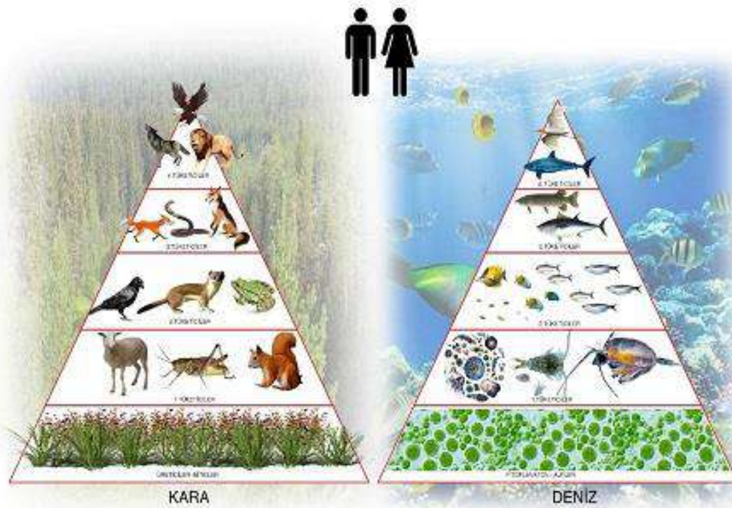
3. İNSANIN DÜNYA EKOSİSTEMİNDEKİ YERİ VE AYRICALIĞI

Dünya ekosisteminin cansız kısmı canlılara hizmet ederler. Mesela dünyanın döndürülmesi, yağmurun yağdırılması, atom ve moleküllerin hareket ettirilmesi hep hayat

içindir, hayatı devam ettirmek içindir. Güneş, dünya, ay, bulut, su, atomlar ve elementler gibi cansız ve akılsız varlıkların canlıların ihtiyaçlarını karşılamak için akıllıca işler yapması, sonsuz bir kudretin iradesi ile hareket ettiklerini göstermektedir.

Dünya ekosistemindeki bitkiler de doğrudan veya dolaylı olarak insan ve hayvanlara hizmet ederler. Karasal birincil üretimin yaklaşık %40'ını sadece insanlar tüketmektedir. Hayvanlar ise yine doğrudan veya dolaylı olarak insana hizmet ederler. İnsan tüm besin (trofik) seviyelerdeki hayvanları avlar, hayvan yetiştirmek için karasal alanların neredeyse yarısını kullanır. Deniz bitkileri ve hayvanlarının çok büyük bir kısmını tüketir (Strong ve Frank 2010, Duarte ve ark. 2009, Vitousek ve ark. 1997, Vitousek ve ark. 1986).

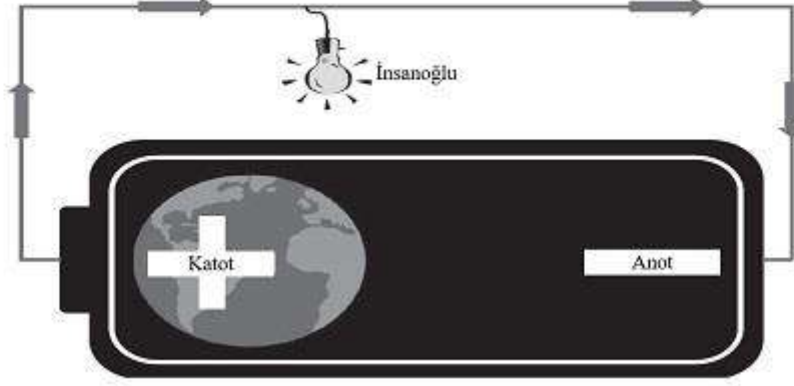
Ekosistemlerde yaşayan canlılar ya doğrudan ya da dolaylı insana hizmet ederler. Mesela küçük balık büyük balığın besinidir. Küçük balıklar ve büyük balıklar da insanın besinidir. Yani insan besin piramidinin en üstünde, yeryüzü sofrasının başköşesinde oturmaktadır. Ekosistemlerde yaşayan canlılar arasındaki besin ve beslenme ilişkilerine bakınca insana yapılan pozitif ayrımcılık dikkat çekmektedir (Şekil 4). Yaratıcı insan sofrasını çok çeşitlendirmekle ve insanı bu sofranın başköşesine oturtmakla insanı tanıdığını ve sevdiğini göstermektedir.

Şekil 4. İnsan ekosistemlerdeki diğer canlılardan farklı bir konuma sahiptir

3.1. Dünya-uzay bataryasını insan tüketiyor

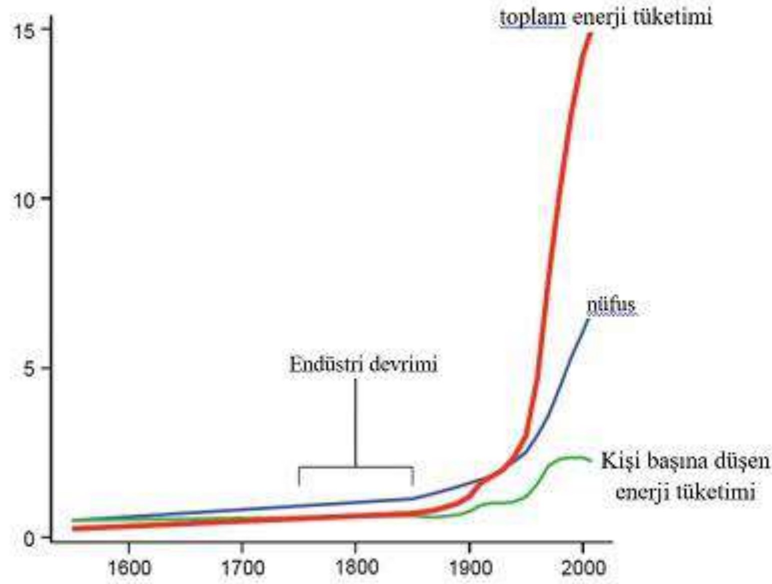
Dünyamız ve uzay bir bataryaya veya aküye benzetilebilir (Şekil 5).

Şekil 5. Dünya-uzay bataryası (Schramskia ve ark. 2015)

Dünya-uzay bataryasında enerji, dünyamızda (katot) biyokütle ve fosil yakıtlar (kömür, petrol ve gaz gibi) şeklinde depolanmıştır. Dünyada depolanan bu enerji insanlar tarafından kullanılmakta ve uzaya (anaot) ısı olarak yayılmaktadır. Dünyadaki enerjinin asıl kaynağı ise güneştir. Güneş enerjisi fotosentez mekanizması ile önce bitkilerde, sonra da hayvanlarda depolanmaktadır. Geçmiş zamanlardaki bitkiler ve hayvanlardaki enerji de özel ve planlı mekanizmalar vasıtası ile fosil yakıtlara dönüştürülmüş ve günümüz insanı için muhafaza edilmiştir. Bu gün insanoğlunun kömüre, petrole ve gaza ne kadar ihtiyacı olduğu tartışılmaz bir gerçektir. İnsanoğlunun ihtiaçlarının yüzyıllar öncesinden düşünülmesi ve karşılanması işlerin bilerek ve kasıtlı yapıldığını göstermektedir. Bu durum aynı zamanda Yaratıcının insanı bildiğini, insanın ihtiyaçlarını gördüğünü ve insana acıyıp merhamet ettiğini de göstermektedir. İşte materyalist evrimci felsefe insan ihtiyaçlarının karşılandığını görmesine rağmen, ihtiyacı karşılayanı görmez, tabiata ve tesadüflere verir.

Belli aralıklarla şarj edilmediği takdirde bir batarya veya aküdeki enerji biter. Bataryasındaki enerjisi biten cihazlar kapanır ve tüm fonksiyonları sona erer. Aydınlatma, ısıtma, soğutma ve pişirme gibi tüm işlerin bir kez şarj edilmiş bir bataryadan sağlanan bir evde, batarya boşaldığında elektrikle yapılan tüm işler yapılamaz ve aletler kullanılamaz. Dünya bataryası da özellikle endüstri devriminden sonra hızla deşarj (enerji boşalması) olmaktadır (Şekil 6).

Şekil 6. Tarihi olarak kişi başına düşen enerji tüketimi (kilovat, kW), nüfus (milyar) ve toplam enerji tüketimi (teravat, TW) (Schramskia ve ark. 2015)

3.2. Bir gün dünya bataryası tükenir ve hayat sona erer mi?

İnsanoğlunun enerji tüketimi şekil 6'da görüldüğü gibi artarak devam ederse dünya bataryasında fosil yakıtlarda depolanan enerji belli zaman sonra tükenecektir. Çünkü termodinamik kanunları dünya bataryasının yavaş yavaş şarjı (dolması) ve hızlı deşarjı (boşalması) arasındaki farkın sürdürülemez olduğunu bildirmektedir. Ancak insana verilen kabiliyetler sayesinde fosil yakıtlardan farklı enerji kaynakları da keşfedilmekte ve kullanılmaktadır. Alternatif enerji kaynaklarının keşfi, fosil yakıtlara talebi azaltmak için lüzumludur. İnsan dünya bataryasındaki depo enerjiyi aşırı tüketmesinin yanında binlerce kimyevi maddeyi de dünyaya bırakmaktadır. Bu durum dünyanın giderek hayat için daha elverişsiz hale geleceğini göstermektedir. Kısaca termodinamiğin ikinci kanununun (entropi kanunu) dünya ekosisteminde de geçerli olduğu anlaşılmaktadır.

Yaratıcı dünya sarayını insan için hazır hale getirmiş ve insanın istifadesine sunmuştur. Ancak dünyamızı ebedi kalmak için tasarlamamıştır. Her canlı ölüme programlı olduğu gibi, yaşadığı dünya da ölüme programlıdır. Akıllı ve şuurlu bir insan dünyanın haline bakıp şu soruları sormalı ve cevaplamalıdır: Bu dünyanın inşa edilmesindeki amaç nedir? Dünyanın ve dünyadaki tüm varlıkların insanın emrine ve

kullanımına verilmesinin hikmeti nedir? İnsanın yaratılış hikmet ve gayesi nedir? İnsan ve yaşadığı dünya neden sonlu yaratılmıştır? Bu geçici dünyayı kuran ebedi kalmaya müsait başka bir dünya kurabilir mi ve kuracak mı?

3.3. İnsana yapılan pozitif ayrımcılık

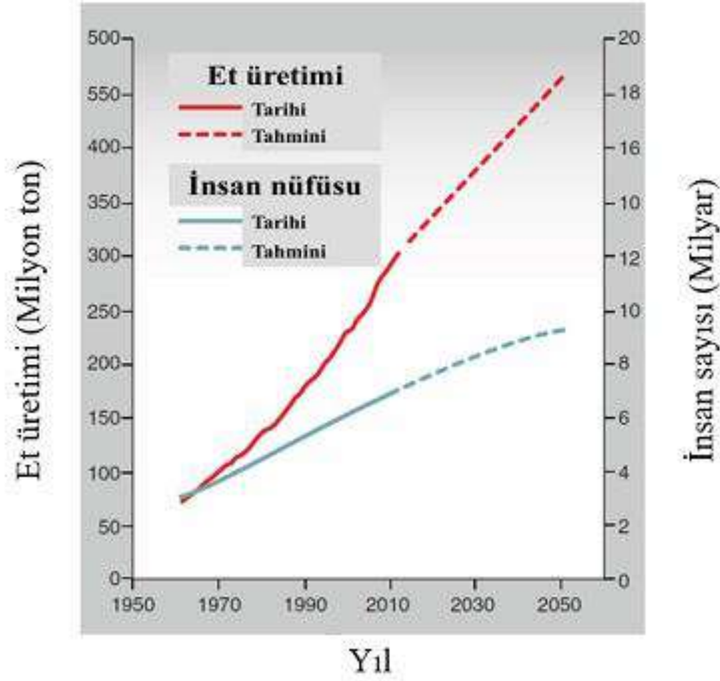
İnsan, dünya ekosisteminde çok müstesna bir yere sahiptir. Ekosistemlerin sabit bir iklimi sürdürmek, temiz hava sağlamak, azot ve fosfor gibi besin maddelerini geri dönüştürmek, su döngüsünü düzenleyerek insanlığa tatlı su sağlamak, gıda, yakıt, kereste, tıbbi ve endüstriyel maddeler temin etmek gibi birçok hizmetleri vardır (Tablo 1).

Ekosistem Hizmetleri		
Tedarik (Temin) hizmetleri	**Düzenleme hizmetleri**	**Kültürel hizmetler**
Gıda Temiz su Ahşap Elyaf Yakıt İlaçlar Yeni kimyevi bileşikler	İklimi düzenleme Taşkın düzenleme Hastalık düzenleme Su düzenleme Tozlaşma hizmetleri Erozyon önleme Hava kalitesi düzenleme	Estetik Kültürel Eğlence Manevi ve ruhi
Destek hizmetleri veya habitat hizmetleri		
Habitatların korunması ve bakımı Genetik çeşitliliğin muhafaza edilmesi Toprak oluşumunun sağlanması Fotosentez hizmeti veya birincil ürünün sağlanması		

Tablo 1: Doğal ekosistemlerin insana sağladığı hizmetler (Whitmee ve ark. 2015)

3.3.1. İnsanın et ihtiyacı ve et tüketimi

İnsanın et ihtiyacı ve et tüketimi günden güne artmaktadır (Şekil 7). Artan et ihtiyacını karşılamak için hayvan yetiştiriciliği artmakta, vahşi hayvanların ihtiyaç duyduğu araziler et üretimi için kullanılmaktadır. Bunun neticesinde de su kalitesi düşmekte, biyolojik çeşitlilik, sera gazları salınımı, ormansızlaşma ve çölleşme artmaktadır (Ripple ve ark. 2014).

Şekil 7. Yıllara göre tarihi ve tahmini insan nüfusu ve et üretimi (Ripple ve ark. 2014).

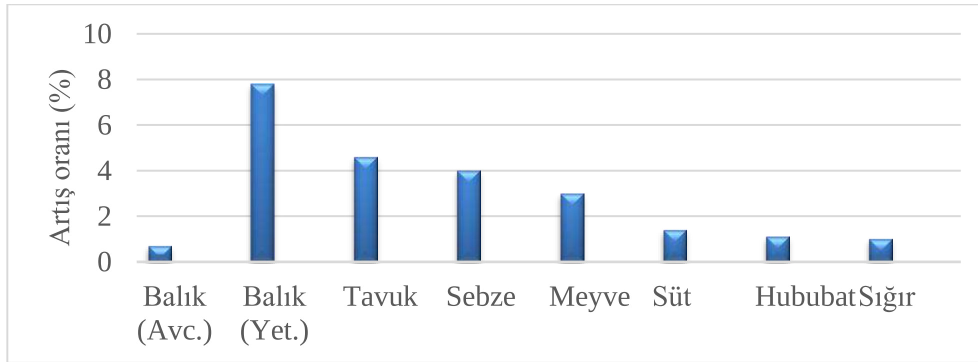
3.3.2. Artan et ihtiyacı nasıl karşılanacak? Balıklar gibi hayvanlara yüksek üreme gücü verilmesinin hikmeti nedir?

İnsan nüfus artışına paralel olarak gıda (özellikle et) ihtiyacı da artmaktadır. Hâlbuki dünya kaynakları sınırlıdır. Dünyada doğal olarak üretilen gıda miktarı, günümüz insan ihtiyacını karşılaması ise mümkün değildir. O halde akla şu soru gelebilir. Yaratılan insanların gıda ihtiyacı neden düşünülmemiş?

Yaratıcı amaçsız ve manasız bir iş yapmaz. Mesela madenlerin, petrolün ve gazın geçmişte yer altı depolarında depolanması, günümüzde insan ihtiyacının karşılanması içindir. Bazı canlılara özellikle balıklara yüksek üreme gücü verilmesi de gelecekteki insanların gıda ihtiyacını karşılamak içindir. Materyalist evrimciler balıklardaki yüksek üreme gücünü balıkların dış döllenme ile üremelerine bağlarlar. Tesadüfe dayalı evrimin neticesi ve şuursuz doğanın eseri olduğunu iddia ederler. Hâlbuki balıklardaki yüksek üreme gücü hikmetli bir iştir ve gelecekteki insanların ihtiyacını karşılamaya yönelik akıllıca bir tasarımdır. Mesela eskiden balık yetiştiriciliği bilinmiyordu. Zaten ihtiyaç da çok yoktu. Çünkü fıtri olarak mevcut olan balık miktarı insan ihtiyacını karşılamaktaydı. Ancak günümüzde doğal sulardaki balık miktarının insan ihtiyacını karşılaması

imkânsızdır. İşte her şeyi sonsuz ilmi ile bilen Yaratıcı, balıklara yüksek üreme gücü vermiş, insana da balık yetiştirebilecek akıl vermiştir. İnsanoğlu Yaratıcının balıklara vermiş olduğu yüksek üreme gücünü kullanarak bir balıktan milyonlarca yumurta elde edebilmekte ve tonlarca balık üretebilmektedir.

Su ürünleri yetiştiriciliği en hızlı büyüyen gıda sektörüdür. Gelecekteki insanlar için balık yetiştiriciliği can simidi olarak görülmektedir. Tatlı su ve deniz sistemlerinde balık ve kabuklu deniz hayvanlarının yetiştirilmesi 1990 ve 2009 arasında dünya genelinde yıllık % 7,8 oranında artmıştır; Aynı dönemde kümes hayvanları (% 4,6), süt (% 1,4), sığır (% 1,0) ve tahıllar (% 1,4) oranlarında artmıştır (Şekil 8).

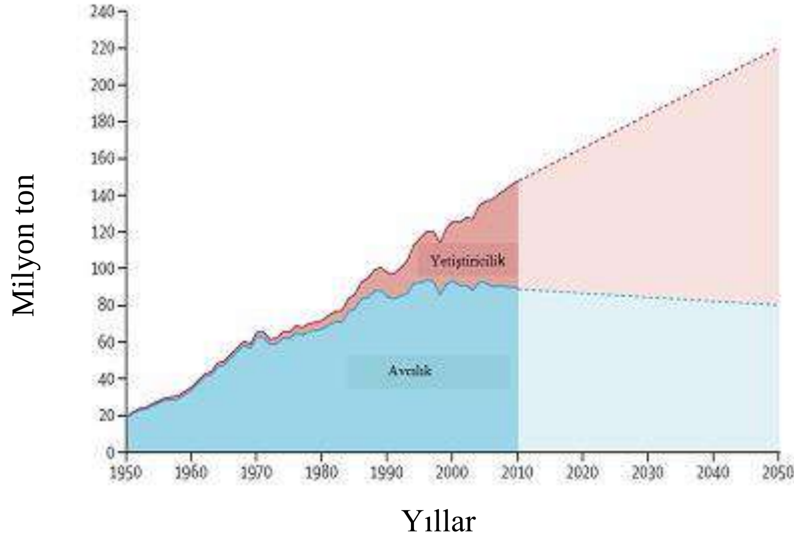

Şekil 8. 1990-2009 yılları arasında temel gıdaların artış oranları (Troella ve ark. 2014)

Balık insan için önemli bir gıdadır ve dünya genelinde hayvani protein tüketiminin % 17’sini ve toplam protein tüketiminin ise % 6,5'ini teşkil etmektedir. 2012 yılında dünya balıkçılığının ekonomik değeri yaklaşık 129 milyar ABD Doları değerindedir. Dünyada kişi aşına düşen balık tüketimi 1961'de 12,7 kg/yıl iken 2010 yılında 21,4 kg/yıl a yükselmiştir. Günümüzde insan enerjisinin% 95'i, 30 ürün türünden karşılanmaktadır. Bu 30 üründen sadece dördünden (pirinç, buğday, mısır ve patates) toplam ihtiyacın üçte ikisi karşılanmaktadır. Et üretimi ise keçi, sığır ve kümes hayvanları gibi yaklaşık 20 farklı karasal hayvan türünden oluşmaktadır. Su ürünleri üretimi ise 600'den fazla farklı tatlı su ve deniz hayvan türünü ihtiva eder (Troella ve ark. 2014, Whitmee ve ark. 2015).

2010 ve 2050 yılları arasında avcılıkla elde edilen balık miktarında % 10'luk bir düşüşün olacağı ve yetiştirilerek üretilen balık miktarında ise yılda 2 milyon tonluk bir artışın olacağı tahmin edilmektedir (Şekil 9). İşte balıklara yüksek üreme gücü verilmesi

aslında insan ihtiyaçları düşünüldüğü içindir. İnsan gıdası olarak kullanılabilen çok çeşitli balık türlerinin olması ise insanın sofrasını zenginleştirmek içindir.

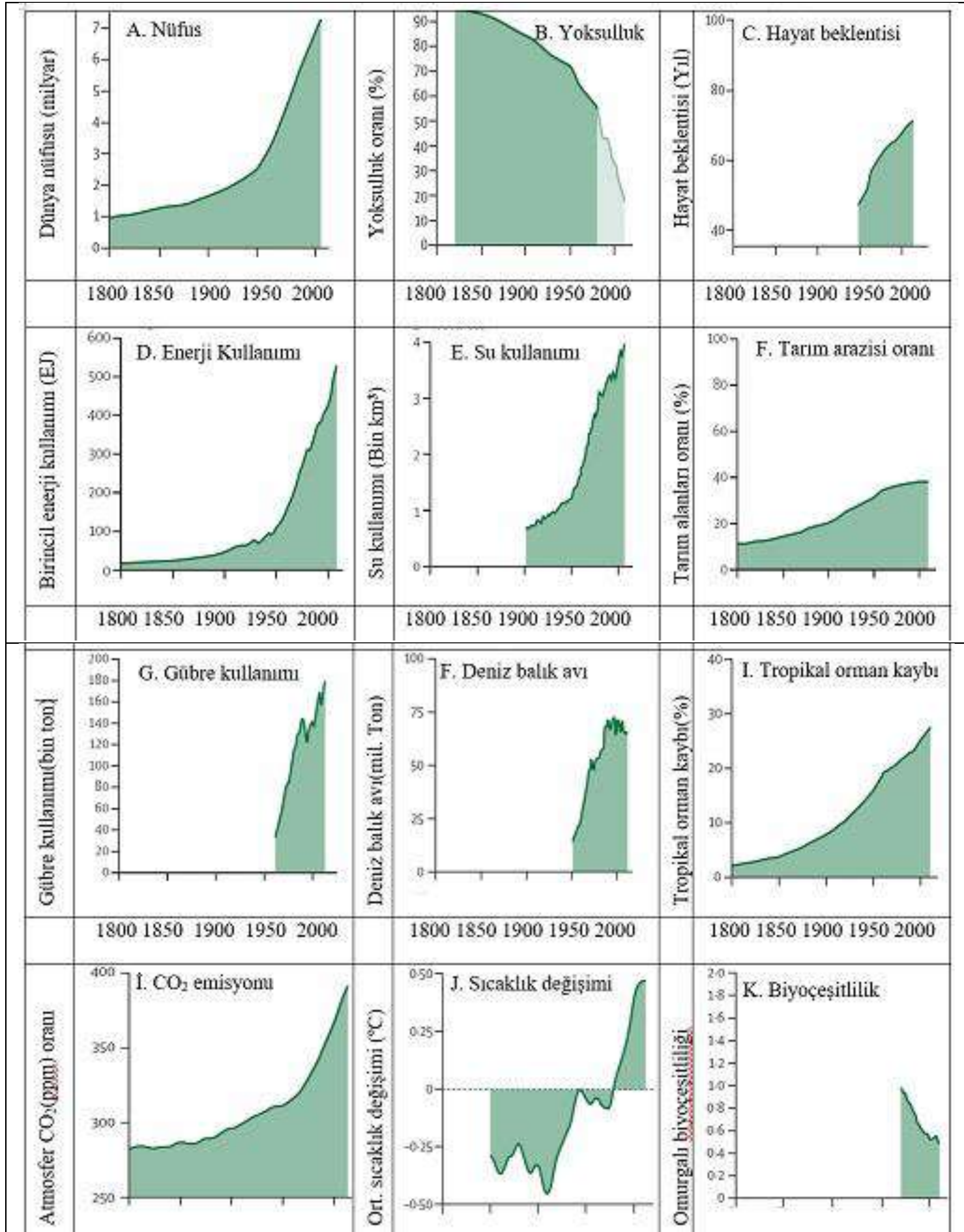
Şekil 9: 2010 yılına kadar yetiştirilerek ve avcılıkla elde edilen balık miktarı ve gelecekteki tahmini durumu (Whitmee ve ark. 2015).

Eğer ekosistemlerde yaşayan canlılar arasında besin ve beslenme ilişkileri olmasaydı şimdiki balık çeşitliliğinin belki de binde biri bile olmazdı. İnsan hem yüzlerce çeşit balığı afiyetle yer, hem de sistemi kuran Yaratıcısına isyan eder. Bir balığın diğer bir balıkla beslenmesindeki hikmeti anlayamaz ve isyan eder. Aslında şerefine çok zengin sofralar kurulan insanın üstüne düşen; 'Bana binlerce çeşit nimetler veren ve binlerce farklı lezzetleri tattırmak isteyen Rabbimin maksadı nedir? Bu kadar nimetlere karşı nasıl mukabele edebilirim?' gibi soruları sorup, cevaplarını aramaktır. İşte materyalist evrimcilerin insana yapılan pozitif ayrımcılığı görmemeleri ve insanı da hayvanlar arasına koymaları büyük bir hatadır.

4. İNSANIN DÜNYA EKOSİSTEMİNDEKİ BASKINLIĞI

İnsan dünya iklimi ve biyoçeşitliliğini önemli ölçüde etkilemiş ve değiştirmiştir. Günümüzde canlıların nesil tükenme oranları eskiye göre onlarca ya da yüzlerce kat daha yüksektir. Günümüz Antroposen çağında (endüstri devrimi ile başlayan yaklaşık son 200 yıl) karasal biyosferin insan egemenliği özellikle dikkat çekicidir (Şekil 10). İnsan kütlesi (dünyadaki 7,5 milyar insanın vücut ağırlığının toplamı) karadaki bütün omurgalıların

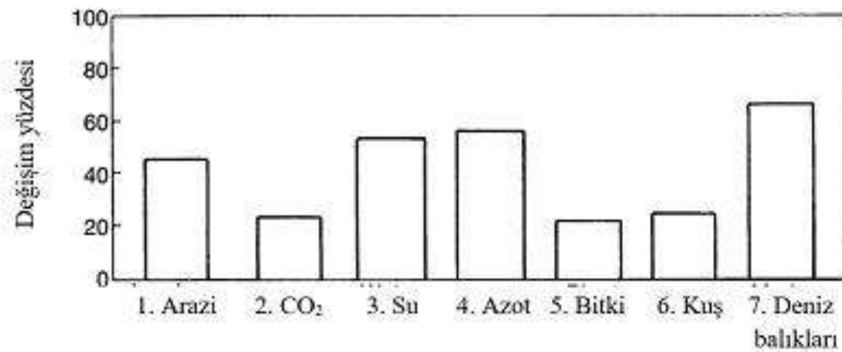
(memeliler, sürüngenler, kuşlar ve amfibiler) toplam kütlesinin yaklaşık % 32'sini, sığır ve koyun gibi evcil hayvanlarımız % 65 ini, yabani karasal omurgalılar ise % 3'ünü oluşturmaktadır (Steffen 2019, Ceballos ve ark. 2015, Smil 2011).

Şekil 10. Antroposen döneminde meydana gelen küresel değişimler (Whitmee ve ark. 2015). *A) Dünya nüfusu B) Yoksulluk verileri (1820-1980 arasında günde 2 dolardan daha az kazanan yoksul oranı (koyu yeşil) ve dünyadaki 1984–2011 arasında Uluslararası yoksulluk sınırı olan günlük 1 - 25 doların altında kazanan yoksul oranı (Açık yeşil). C) Ortalama hayat beklentisi, D)*

Enerji kullanımı E) Su kullanımı, F) Kullanılan (mera dâhil) tarım alanları, G) Gübre (azot, fosfat ve potasyum) tüketimi, H) Deniz balıkları av miktarı, I) Tropikal orman kaybı (1700 yılına göre), İ) Karbondioksit emisyonu, J) Sıcaklık değişimi, K) Omurgalı biyoçeşitliliği (endeks değeri; 1970 = 1)

İnsan dâhil tüm organizmalar çevrelerini değiştirir. Ancak insanın dünya ekosistemindeki baskınlığı ve dünya ekosistemini değiştirme oranı hiçbir hayvanla kıyaslanamayacak derecede fazladır (Şekil 11).

Şekil 11. Dünya ekosistemi ana bileşenlerinde insan etkisi ile meydana gelen değişim oranları. (*1. Dönüştürülen arazi yüzdesi, 2. Atmosferdeki mevcut CO_2 miktarının insan etkisi ile meydana gelen kısmı, 3. Kullanılan erişilebilir tatlı su yüzdesi, 4. İnsan kaynaklı karasal azot fiksasyon (Tespit, bağlama) yüzdesi, 5. Kanada'da insanlığın başka yerlerden getirdiği bitki türlerinin yüzdesi, 6. İnsan faaliyeti neticesinde iki bin yılda nesli tükenmiş kuş türlerinin yüzdesi, 7. Tamamen sömürülmüş, aşırı tükenmiş veya tükenmiş başlıca deniz balıkçılığı yüzdesi*) (Vitousek ve ark. 1997).

4.1. Çevre problemleri ve insan

Çevre problemleri endüstri devrimi ile birlikte başlamış ve günümüzde ciddi boyutlara ulaşmıştır. Günümüzün önemli çevre problemleri aşağıda verilmiştir.

-Plansız kentleşme ve alt yapı problemleri

-Yeşil alanların tahrip edilmesi çölleşme ve erozyon

-Nükleer deneme ve santrallerden kaynaklanan kirlilik

-Genetiği değiştirilmiş ürünler (GDO)

-Küresel ısınma ve buzulların erimesi

-Hava kirliliği

-CO2 gazından ileri gelen sera etkisi ve iklim değişiklikleri

-Ozon tabakasının incelmesi ve zararlı güneş ışınlarının zararları

-Zararlı gazlar ve asit yağmurları

-Pestisitlerle verimli toprakların kirlenmesi

-Verim artışını sağlamak için fazla gübre kullanımı

-Biyolojik zenginliğin yok olması

-Atıklar nedeni ile doğal hayatın tahrip edilmesi

-Ağır metal kirliliği (Cd, Hg, Pb)

-Akarsu ve göllerdeki organik ve anorganik kirlilik

-Denizlerde petrol kirliliği

-Şehirlerde betonlaşma

-Çöp sorunu

Burada sayılan çevre problemlerine daha başkaları da ilave edilebilir. Tüm bu çevre problemlerinin sebebi genelde insandır. Görüldüğü gibi çevre problemlerine sebep olma noktasından da insan hayvanlardan çok farklıdır. İnsan dünya ekosisteminde hizmet eden değil, hizmet edilen konumundadır. İnsanın makamının büyüklüğü nispetinde dünyaya verdiği zararı da büyüktür. O halde insanın mesuliyetleri de büyük olacaktır.

4.2. İnsan neden çevre problemlerinin sebebidir?

İnsan ile hayvanların en önemli farklarından biri; hayvanların sisteme uymaları, insanların ise sistemi kendine uydurmaya çalışmalarıdır. Mesela; kışa karşı her hayvanın tepkisi farklıdır. Bazıları soğuklar bastırınca ölür, bazıları kış uykusuna yatar, bazıları uygun yerlere göçer, bazıları da uygun donanımda yaratılışları sayesinde soğukta yaşarlar. Hayvanların yuvaları basittir ve zamanla geliştiremezler. Mesela bülbül kuşunun yuvası bin yıl önce nasılsa günümüzde de aynıdır. Ancak insan bu hususta çok farklıdır. İnşaat ve yalıtım teknolojilerinin gelişimi, çeşitli enerji kaynaklarının keşfedilmesi ve kullanılması ancak insana özgü davranışlardır. İnsanoğlu hem soğuktan hem de sıcaktan korunmuş, şartlara uymamıştır. Bu da çevre problemlerini beraberinde getirmiştir.

İnsan ile hayvanın diğer bir önemli farkı ise; hayvanların duyguları ve kabiliyetleri sınırlı, insanın ise sınırsızdır. Sınırlı duygularından dolayı hayvanın ihtiyaçları da sınırlı iken, insanın sınırsız duygularından dolayı ihtiyaçları da sınırsızdır. Hayvanların ihtiyaçları artmaz. Mesela yüz yıl önceki serçe kuşlarının ihtiyaçları ile günümüz serçe kuşlarının ihtiyaçları aynıdır. Ancak insan öyle mi? İnsanın zaten çok olan ihtiyaç listesi

günden güne artmaktadır. Büyük marketlerde sergilenen binlerce çeşit ürünler ihtiyaçlarımızın ne kadar çok olduğunun en iyi misalidir. Daha önce hiç görmediğimiz, ilk gördüğümüzde ihtiyacımızın olduğunu anladığımız birçok ürünle karşılaşıyoruz. İşte insanoğlunun ihtiyaçlarının çokluğu ve zamanla daha da artması doğal kaynakların daha çok sömürülmesine sebep olmuştur. Bu da çevre problemlerini beraberinde getirmiştir. Kısaca insan hayvanlardan farklı özellikleri sayesinde ayrıcalıklı yaşamaktadır. Bundan dolayı da şerefine hazırlanan dünya ekosistemini bozmaktadır.

Dünyadaki mangrov ekosistemlerinin yaklaşık% 50'si dönüştürülmüş veya insan faaliyetiyle tahrip edilmiştir. İnsanoğlu dünyadaki nehirlerin % 60'ından fazlasını mahvetmiştir. Omurgalı türlerin popülasyon büyüklükleri son 45 yılda yarı yarıya azalmıştır. Ekosistemlerin sağladığı hizmetlerinin % 60'ı bozulmuş veya sürdürülemez şekilde kullanılmaktadır. Günümüzde insan hastalıklarının yaklaşık dörtte birinin değiştirilebilir çevre faktörlerine bağlı olduğu tahmin edilmektedir (Whitmee ve ark. 2015). Ekosistemleri ve ihtiva ettikleri biyoçeşitliliği korumak dolaylı olarak insanın hastalık riskini azaltmaktadır.

4.3. Günümüzdeki ekosistem bozulmaları ve insanlığın ortalama ömür süresi arasındaki çelişki

Çoğu ekosistem önceki yıllardan daha bozulmuş olmasına rağmen insanın ortalama ömür süresi artmıştır. Mesela ortalama hayat süresi 1950–1955'te 47 yıl iken, 2005–2010 yıllarında 69 yıla yükselmiştir. Dünyada 5 yaşın altındaki çocuklarda ölüm oranları, 1950–1955'te canlı doğumların binde 214'ü iken 2005-2010'da binde 59'a düşmüştür. İlk bakışta, dünyadaki ekosistem bozulmaları ile insanlığın ortalama ömür sürelerinin artması arasında çelişki olduğu düşünülebilir. Bunun sebebi olarak; A) Gıda üretiminin artması, muhtemelen diğer ekosistem hizmetlerinin bozulmasından kaynaklanan olumsuz etkilerden ağır basmıştır. B) Teknoloji kullanımı (mesela su arıtma vs) ekosistem bozulmalarını daha az hissettirmiştir. C) Tıp bilimindeki ilerlemeler ekosistem bozulmalarının sağlık üzerine yaptığı olumsuzluklardan daha hızlı olmuştur. Ancak bu durum sürdürülebilir değildir (Whitmee ve ark. 2015).

5. NETİCE VE TAVSİYELER

İnsan ekosistem hizmetleri bakımından hiçbir hayvana benzemez. Her bir hayvanın önemli ekosistem hizmetleri olmasına rağmen insanın önemli bir ekosistem hizmeti olduğu söylenemez. Bundan dolayı herhangi bir hayvanın sistemden çıkarılması ile dengeler olumsuz yönde etkilenirken insanın çıkarılması sistemi olumlu etkiler. Bunun yanında tüm sistem ve içindeki canlı cansız her yaratık ya doğrudan ya da dolaylı olarak insana hizmet eder.

İnsanlar ve hayvanlar arasındaki bu önemli fark, insanların hayvanlar arasında değerlendirilmesinin yanlış olduğunu göstermektedir. Ancak materyalist evrimci felsefe insanı hayvan olarak değerlendirmiş ve İslam medeniyeti ile taban tabana zıt prensipler ortaya koymuştur. Şimdi insan toplumlarını kökünden etkileyen ve değiştiren materyalist evrimci felsefe ile İslami bakış arası temel farklılıklara göz atalım ve insanlık için hangisinin daha faydalı olduğunu inceleyelim.

5.1. İslam medeniyet anlayışı ve materyalist evrimci felsefe arasındaki temel farklılıklar

İslam medeniyeti ve materyalist felsefenin ortaya koyduğu prensipler ak ile kara gibi veya tatlı ile acı gibi birbirlerinden tamamen farklıdır (Tablo 2). En temel farklılık materyalist evrimci felsefe madde hesabına yaratıcıyı inkâr eder. Maddeye ve sebeplere ilahlık verir ve maddenin ezeli olduğunu kabul eder. Evrende düzen değil kargaşanın hâkim olduğunu ileri sürer ve mevcut düzenin ise tesadüfler veya rastlantılarla oluştuğunu açıklar. Materyalist felsefenin savunucularından Karl Marx ve Engels, Darvinizmin temel kazanımının 'teleolojinin ölümü' olduğunu söyler ve bir organizmanın önceden belirlenen bir hedefin sonucu olduğuna dair tüm düşünceleri yıktığını ileri sürerler. Kısaca bu anlayış tüm semavi dinlerin temel felsefesine de zıttır.

İslamî anlayışta ise; gücü ve kudreti sonsuz, evveli ve sonu olmayan bir yaratıcı vardır. Sistem ve içindeki tüm varlıklar Yaratıcı'nın eseridir. İslamî anlayışı ve materyalist evrimci görüşü benimsemiş iki kişi, sanki şeffaf ve siyah gözlük takmış iki şahıs gibidirler. Aynı varlıkları farklı renkte görürler, aynı olaylara farklı manalar verirler. Hal böyle olunca anlaşmaları da mümkün değildir. Siyah bir gözlük takmış birisi, taktığı gözlüğün farkında değilse, varlıkları siyah görecek ve bunun da normal olduğunu iddia

edecektir. Şimdi İslami anlayış ve materyalist evrimci görüşün temel bazı prensiplerine ve bu prensiplerle şekillenen medeniyetler arasındaki farklılıklara kısaca göz atalım.

Tablo 2. İslam medeniyeti ve materyalist evrimci düşüncenin bazı temel özellikleri

Temel esaslar	**İslam medeniyeti prensipleri**	**Evrimci materyalist prensipler**
Sistem ve canlılar	Allah yarattı, insana emanet	Tesadüflerin ve tabiatın eseri
Dayanak noktası	Hak ve adalet	Kuvvet ve güç
Hedefi	Fazilet	Menfaat
Hayatın temel prensibi	Yardımlaşma	Çarpışma, mücadele
Kavimler veya milletler arası ilişki	Kardeşlik, üstünlük takvada	Mücadele, evrim neticesi üstün ırk
İnsanın değeri	Eşref-i mahluk, Muhatab-ı İlahi	Hayvan (*Homo sapiens*)
Varlıkların değeri	Manalı mektup, sanat eseri	Madde ve faydası nispetinde
Para ve servet	Emanet, dağıtım memuru	Ben kazandım, benim malım
Üstünlük	Hakta ve takvada	Güç ve kuvvette
Ahiret inancı	Hesap vereceğine inanır	Hesap vereceğine inanmaz
Gözetlenme duygusu	Her zaman ve her yerde	Kamera ve inzibat ile sınırlı
İsraf anlayışı	Haram	Yok
Duyguları tatmin	Hepsi burada olamaz	Doyuma ulaşmaya çalışır
Yoksula yardım	Farz ibadet (Zekat), sevap (Sadaka)	Yok. Olsa da ben merkezlidir
Çevre ve insana hizmet	İbadet	Yok. Olsa da ben merkezlidir
NETİCE	**ASR-I SADET**	**SOSYAL DARWİNİZM VAHŞİ KAPİTALİZM ÖJENİ HAREKETLER SÖMÜRGECİLİK**

5.1.1. Materyalist evrimci felsefenin temel prensipleri

Materyalist evrimci düşünce, cansız dünyada herhangi bir gayeli isleyişin olmadığını kabul eder. Canlılardaki hikmetli ve gayeli yapılışı ise nedenselliğe bağlar. Yani kör tabiata ve tesadüflere verir. Bu düşünceye göre, cansız sistem tesadüfen oluştuğu gibi, ilk canlı da tesadüflerin eseridir. Günümüzdeki bitki ve hayvan sanat harikası tüm canlılar ise ortak bir atadan evrimleşerek tesadüflerin neticesi olarak meydana gelmişlerdir (Tablo 2). İnsan ise, tabiî ayıklanma ve hayat mücadelesinin neticesi olarak maymun veya maymunumsu bir ortak atadan türemiştir. Materyalist evrimci görüşün

sosyal alana da doğrudan yansımaları olmuş ve toplumların dinî ve geleneksel ahlak anlayışlarını kökten değiştirmiştir (Ardoğan R. 2011).

Materyalist evrimci düşüncede insanın değeri hayvandan farksızdır. Hâlbuki hukuk, adalet, fazilet, ahlak, sanat ve medeniyet gibi insanî değerler öncelikle insanın değerini kabul etmeye bağlıdır. Materyalist evrimci görüşün en olumsuz tarafı ise; doğada güçlü olanın hayatta kalmayı, zayıfların ise yok olmayı hak etmesi anlayışıdır. Bu görüşe göre insan evrim sonucu oluştuğundan, insan toplulukları arasında daha iyi evrimleşen üstün ırk ve evrim sürecinin geri basamaklarında aşağı ırk anlayışı vardır. Mesela materyalist bir evrimci olan Alman biyolog ve fizikçi Haeckel şöyle der: '*Medeni adamın derin düşünen zihni ile vahşinin düşüncesiz hayvan ruhu arasındaki uçurum oldukça büyüktür. Vahşinin ruhunu köpeğin ruhundan ayıran uçurumdan da büyüktür. Avustralya zencileri gibi aşağı ırklar, psikolojik bakımdan, medeni Avrupalılardan ziyade memelilere (maymun ve köpeklere) daha yakındırlar. Bu yüzden, onların hayatları için tamamen farklı bir değer tayin etmeliyiz*' (Haeckel 1904). İşte bazı milletleri hayvandan da aşağı gören batı toplumlarına hâkim olmuş bu yüzkarası anlayış, tüm insani değerleri kaldırmış ve sömürgeciliği ve vahşi kapitalizmi meşrulaştırmıştır.

Materyalist evrimci düşüncenin hâkim olduğu özellikle batı toplumlarına, onların geçmişteki ve günümüzdeki vaziyetlerine bakınca olay daha da netleşir. Batı toplumlarının sömürge kültürünün alt yapısında materyalist evrimci zihniyet vardır. Materyalist evrimci düşünceye göre hayvanlar arasında olduğu gibi milletler arasında da evrim farklılıkları vardır. Bazı ırklar evrim sürecinde daha önde ve bazı ırklar ise hayvanlara daha yakındır. Hâlbuki günümüzde insanlar arasında ırk derecesindeki bir farklılık asla kabul edilmeyen ve kınanan bir düşüncedir. İlmi hiçbir dayanağı da yoktur. Bu düşünce temellerini bizzat Darwin'den alır. Darwin'e göre hayatta kalmanın nedeni mücadele ve tabii seleksiyondur. İşte bu düşünce, Sosyal Darwinzm, öjeni, faşizm ve sömürgeciliği netice vermiş ve meşrulaştırmıştır. Darwinist düşünce insan ve toplumlara koruyucu ve iyileştirici yönde yapılan müdahalelere de karşıdır. O'na ve O'nun gibi düşünenlere göre bu tarz müdahaleler evrimleşmeye ve türlerin ıslahına manidir. Mesela hastalıklardan korunmak için yapılan aşılar ve ekonomik yönden geri kalmış toplumlara

yapılan yardımlar yanlış uygulamalardır. Bu konuda şu ifadeler gayet manidardır. '*Aşı yapmanın eskiden çiçek hastalığına dayanamayan zayıf yapılı binlerce insanı koruduğuna inanmak için neden var. Böylece uygar toplumun zayıf üyeleri, kendi türlerini çoğaltırlar. Evcil hayvanların ıslahına çalışan hiç kimse, bunun (asının) insan ırkı için oldukça zararlı olduğundan kuşkulanmayacaktır. Bakımsızlık veya yanlış uygulanan bakımın nasıl çarçabuk evcil bir ırkın dejenerasyonuna yol açtığı şaşırtıcıdır, fakat insanın kendi durumunu hariç tutarak söyleyelim, neredeyse hiç kimse en kötü hayvanlarının çoğalmasına izin verecek kadar bilgisiz değildir*' (Darwin 1882)

Darwin'in evrimci materyalist düşüncesi öjeni (Soy ıslahı) hareketlerin de zeminini oluşturmuştur. Öjeni düşünceye göre, toplumda engelli, sağlıksız, hasta, güçsüz insanlar elenir, sağlıklı ve zeki insanlar çoğaltılırsa insan kendi evrimini pozitif yönde yönlendirir. Üstün insan ırkları ancak bu yöntemle elde edilebilir. Çünkü Darwin'e göre türler doğal seleksiyonla meydana gelmektedir ve bu doğanın en geçerli kuralıdır. Bunun yapılması için de, istenen birey ve ırkların fazla çoğalması teşvik edilmeli, istenmeyen birey ve ırkların ise çoğalmasına engel olunmalıdır. Hal böyle olunca, çok katı bir ırkçılık anlayışına yol açılmıştır. Meşhur evrimci biyolog Earnst Haeckel, Öjeni fikrinin öncülerindendir. Haeckel sakat bebeklerin, cüzzamlıların, kanserlilerin ve akıl hastalarının öldürülmesi gerektiğini savunmuştur. Bu görüşler Nazi rejiminin vahşi ırk arındırma uygulamalarına ilham kaynağı olmuştur. Alman ırkının ıslahı için kıstaslarına uygun sarışın, mavi gözlü genç bireylerden oluşan üreme çiftlikleri kurmuşlar, doğan gayr-i meşru çocuklardan arı Alman Irkı elde etmeye çalışmışlardır. Kıstaslarına uymayan binlerce masum insanı da kobay olarak kullanmışlar, öldürmüşler, hatta fırınlarda yakmışlardır.

Ötanezi (iyi ölüm) ve öjeni (iyi dogum) gibi süslü kavramlarla gerekçelendirilen cinayetlerin İslamî anlayış ve insanlık vicdanına göre hiç savunulacak tarafı yoktur (Ardoğan R. 2011).

5.1.2. İslam medeniyetinin temel prensipleri

İslam medeniyetinin en temel düsturu, kuvvete bedel hakkı ve adaleti esas almasıdır (Tablo 2). Bu temel prensip şüphesiz başta Kur'an ve Hz. Peygamberin sünnetinden

iktibas olunmuştur. Hakkın ve adaletin gözetilmesi hususunda onlarca ayet-i kerime vardır. Mesela Mâide Suresi 8. Ayette '*Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun. Bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi âdil davranmamaya itmesin. Adaletli olun; bu, Allah korkusuna daha çok yakışan (bir davranış) tır. Allah'a isyandan sakının. Allah yaptıklarınızı hakkı ile bilmektedir*' buyurulur. Ayrıca her Cuma günü genelde Cuma namazları hutbesinde okunan Nahl suresi 90. ayette de mealen '*Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder, çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor*' ifade edilir. İslami anlayışta Kur'an-ı Kerim'de geçen bir emir veya yasak tüm Müslümanları bağlar. O, sıradan bir söz değil, kâinat ve içindeki her varlığı yaratan, her an görüp gözeten Allah'ın kelamıdır. Bu iki ayet-i kerimede bile ne kadar güçlü bir hak ve adalet vurgusu vardır. Bundan dolayı bir Müslümanın en önemli hayat prensiplerinden biri adalet olmalıdır. 'Her hak sahibine hakkını ver' sözü de İslam peygamberi Hz Muhammed'e aittir (Buhari, Savm, 51).

İslamın medeniyet anlayışı menfaati değil fazileti esas alınır. İnsanların Allah'ın yanında ve toplumdaki yerini fazileti tayin eder. İnsanın kıymeti başkalarına ve topluma menfaati dokunması nispetindedir. Yine bu konu ile ilgili birçok ayet ve hadis vardır. Mesela bir ayet-i kerimede '*Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir kadından yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır*' (Hucurat, 49/13) ifade edilir. İlgili iki hadiste de '*Allah, sizin dış görünüşünüze ve mallarınıza bakmaz. O, sadece sizin kalplerinize ve işlerinize bakar*' (Müslim, Birr, 34; İbn-i Mace, Zühd, 9) ve '*Allah, insanlara acımayan kimseye acımaz*." (Sahih-i Buhari, c.4, s.175) buyurulur.

İslam medeniyetinin diğer önemli bir prensibi de ırkçılık yerine kardeşliği esas alır. Materyalist evrimci düşüncenin üstün ırk anlayışı ile Sosyal Darwinizm ve öjeni düşüncelerinin utanç verici uygulamalara vesile olduğu düşünülünce bu İslamî prensibin ne kadar önemli olduğu anlaşılır. Bir Müslüman sadece insanları değil, tüm varlıkları Yaratandan dolayı sever ve önemli bulur. Günümüz dünyasında özellikle insanlar arasında kardeşlik bağlarının yerleşmesi çok ihtiyaç vardır. Bu da materyalist felsefe ile

değil İslamın fıtrata uygun öğretileri ile mümkündür. Kardeşlik ile ilgili birçok ayetten mesela '*Ey insanlar! Biz sizleri bir erkekle bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanıyasınız diye sizi milletler ve kabileler hâline koyduk. Allah katında en değerliniz O'na en çok saygılı olanınızdır. Allah bilendir, haberdardır*' (49/13) ve '*Mü'minler ancak kardeştirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını bulup-düzeltin ve Allah'tan korkup-sakının; umulur ki esirgenirsiniz*' (Hucurat 10). İlgili birçok hadis içerisinden özellikle şu ikisi çok dikkat çekicidir '*Birbirinizden nefret etmeyin, birbirinize haset etmeyin, birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları, kardeş olun. Bir Müslüman'ın din kardeşiyle üç günden fazla küs durması helâl olmaz*' (Buhari, Edep, 62) ve '*İman etmedikçe cennete giremezsiniz, aranızda sevgi ve muhabbeti ikame etmedikçe de iman etmiş olamazsınız*' (Müslim, İman, 93).

İslam medeniyetinin hayattaki temel bir düsturu ise yardımlaşmadır. İslam anlayışına göre; Dünya, hayat için tasarlanmıştır. Cansızlar canlılara, bitkiler hayvanlara, tüm sistem ise insana direk veya dolaylı hizmet eder. Materyalist evrimci felsefenin iddiası gibi; canlıların var olması ve hayatın devam etmesi mücadele ve çarpışmakla değil, yardımlaşma iledir. Yardımlaşma hem canlı cansız sistemin tamamında en açık görünen bir hakikattir, hem de Allah ve Resulünün insanlara emri veya tavsiyesidir. Şefkat ve merhamet İslam medeniyetinin en önemli esaslarındandır. Birçok ayet ve hadis İslam medeniyeti temel prensiplerinin ilham kaynağıdır. Mesela bir ayette '*Allah insanlara karşı şefkatli ve merhametlidir*'*(Bakara, 2/143)* buyurulur. Başka bir ayet-i kerimede ise '*İyilik ve (Allah'ın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın Allah'tan korkun; çünkü Allah'ın cezası çetindir*' (Maide süresi 2) ifade edilir. Konu ile ilgili birçok hadis-i şeriften '*İnsanlara acımayana Allah da acımaz*'*(Müslim, Fedail, 66) ve 'Merhamet etmeyene merhamet edilmez*' *(Buhari, Edep, 18)* oldukça dikkat çekicidir.

İslamî anlayışa göre, Yüce Allah kendisini varlıklarda tecelli eden Esma-i Hüsna ile tanıtmaktadır. Esma-i Hüsna'dan Kuddüs (Temizleyen), Adl (Adalet eden), Hakim (Hikmetli), Rahim (Şefkatli) sadece bazılarıdır. Allah'ın insanları sevmesinin bir ölçüsü de, Esma-i Hüsna'ya mazhariyet derecesine göredir. Yani kim daha çok temiz, adaletli,

hikmetli, şefkatli ise Allah onu en çok sever. İşte İslamî medeniyeti günümüz insanının çok muhtaç olduğu müspet esaslar üzerine bina edilmiştir. İnsanlığın saadeti ve huzuru da ancak İslam medeniyetinin temel esaslarının insan toplumları arasında yerleşmesi derecesinde mümkün olacaktır.

7. KAYNAKLAR

1. Ardoğan R. 2011. Ekolojik düzeni okumada iki yanlış: Sosyal darvinizm ve öjenik. KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi 18, 1-36.

2. Ceballos G., Ehrlich P.R., Barnosky A.D. ve ark. 2015 Accelerated modern human-induced species loss: Entering the sixth mass extinction. Science Advances 1: e1400253.

3. Darwin C. 1882. The Descent of Man and Selection in Relation to Sex, D. Appleton and Company, New York.

4. Duarte C.M, Holmer M, Olsen Y, Soto D, Marba N, ve ark. 2009. Will the oceans help feed humanity? BioScience 59, 967–76.

5. Ferretti F., Worm B., Britten G.L., Heithaus M.R. ve Lotze H.K. 2010. Patterns and ecosystem consequences of shark declines in the ocean, Ecology Letters. 13, 1055–1071.

6. Haeckel E. 1904. The Wonders of Life -A Popular Study of Biological Philosophy, translated by Joseph McCabe, Watts & Co., London.

7. Palomares F, Gaona P, Ferreras P, Delibes M. 1995. Positive effects on game species of top predators by controlling smaller predator populations: An example with lynx, mongooses, and rabbits. Conservation Biology 9, 295–305.

8. Prugh L.R., Stoner C.J., Epps C.W., Bean W.T., Ripple W.R., Laliberte A.S, Brashares J.S., 2009. The Rise of the Mesopredator, BioScience,59 (9), 779-791

9. Ripple WJ, Beschta RL. 2004.Wolves and the ecology of fear: Can predation risk structure ecosystems? BioScience 54: 755–766.

10. Ripple W.J., Estes J.A., Beschta R.L., Wilmers C.C., Ritchie E.G., Hebblewhite M., Berger J., Elmhagen B., Letnic M., Nelson M.P., Schmitz O.J., Smith D.W., Wallach A.D., Wirsing A.J., 2014. Status and Ecological Effects of the World's Largest Carnivores, Science, 343, 1241484.

11. Schramskia J.R., Gattiea D.K., ve James H. Brownb J.H. 2015. Human domination of the biosphere: Rapid discharge of the earth-space battery foretells the future of humankind. Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS), 112 (31) 9511–9517.

12. Smil V. 2011. Harvesting the biosphere: The human impact. Population and Development Review 37, 613–36.

13. Stallings CD. 2008. Indirect effects of an exploited predator on recruitment of coral-reef fishes. Ecology 89: 2090–2095.

14. Steffen W. 2019. The Anthropocene: Where on Earth are we going? The Ecological Citizen, 2 (2), 129-130.
15. Strong D.R., Frank K.T., 2010. Human Involvement in Food Webs, Annu. Rev. Environ. Resour, 35, 1–23.
16. Troella M., Naylorc R.L., Metianb M., Beveridged M., Tyedmerse P.H., Folkea C., Arrowf K.J., Barrettg S., Crépina A.S., Ehrlichh P.R., Grena A., Kautskyi N., Levinj S.A., Nyborgk K., Österblomb H., Polaskyl S., Schefferm M., Walkern B.H., Xepapadeaso T. ve Zeeuwp A. 2014. Does aquaculture add resilience to the global food system? Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS), 16 (37), | 13257–13263.
17. Vitousek P.M., Mooney H.A., Lubchenco J., Melillo J.M. 1997. Human domination of Earth’s ecosystems. Science 277,494–499.
18. Vitousek P.M., Ehrlich P.R., Ehrlich A.H., ve Matson P.A. 1986. Human appropriation of the products of photosynthesis. Bioscience, 36: 368–373.
19. Whitmee S., Haines A.,, Beyrer C.,, Boltz F., Capon A.G., Dias B.F.S., Ezeh A., Frumkin H., Gong P., Head P., Horton R., Mace G.M., Marten R., Myers S.S., Nishtar S., Osofsky S.A., Pattanayak S.K., Pongsiri M.J., Romanelli C., Soucat A., Vega J., Yach D. 2015. Safeguarding human health in the Anthropocene epoch: report of The Rockefeller Foundation–Lancet Commission on planetary health. Lancet 386, 1973–2028.

CREATURE, THE SCIENCE OF TAXONOMY, CREATOR, AND CREATION
MAHLUKAT, TAKSONOMİ İLMİ, YARATICI VE YARATILIŞ

Prof. Dr. Lütfi BEHÇET
Bingöl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü
lbehcet2000@yahoo.com

ABSTRACT

The science of taxonomy, revealing the principles related to the classification of living things; provides the functioning of systematic science which tries to identify living things according to similarities and differences between living things. The identification and identification of species can only be carried out by scientists (taxonomists) specialized in a particular species or group. To distinguish one species from the same genus; if there is a need for a person who possesses life, who is intelligent, who sees, thinks, discern and compare, and who specializes after university education; to have individuals belonging to the species of the genus in question; it is essential that there is a Creator who has life, who sees, knows, and will duly gather and produce that creature from the universe. Presenting blind, deaf natural events as a very rich creature world as a science by chance, which is deprived of planning ability; presenting it as science is also impossible for those who think and judge.

Keywords: Creature, Science of Taxonomy, Creative, Creation

ÖZET

Taksonomi bilimi, canlıların sınıflandırılmaları ile ilgili prensipleri ortaya koyarak; canlılar arasındaki benzerlik ve farklılıklara göre canlıları teşhis etmeye çalışan sistematik biliminin işleyişini sağlar. Canlı türlerinin tespiti ve teşhisini ancak belli canlı tür veya grubunda uzmanlaşmış bilim adamları (Taksonomist) yapabilmektedir. Aynı cinse ait türleri biri birinden ayırt etmek için; hayat sahibi, akıllı, gören, düşünen, muhakeme ve mukayese eden, üniversite tahsilinden sonra ihtisas yapan insana ihtiyaç varsa; söz konusu cinsin türlerine ait fertleri var etmek için; **hayat sahibi, gören, bilen ve o canlıyı bütün kainattan usulüne uygun toplayıp var edecek bir Yaratıcının olması zaruridir**. Planlama kabiliyetinden mahrum, kör, sağır tabiat olaylarını bu kadar çok zengin bir canlılar dünyasını tamamen tesadüflerle yaratıcı diye bilim olarak takdim etmek, bilim adamının işi olmadığı gibi; bunu ilim olarak takdim etmek de düşünen ve muhakeme edenler için imkansızdır.

Anahtar Kelimeler: Mahlûkat, Taksonomi İlmi, Yaratıcı, Yaratılış

1. GİRİŞ

Kainatın varlığı ve bu kainatı teşkil eden mahlukatın çeşitliliği herkesin kabul ettiği veya etmesi gereken bir gerçektir. Alemdeki canlı ve cansız varlıklar çok farklı özelliklere sahiptirler. Bu varlıkların kimlikleri de zaten diğer varlıklardan farklı olan özellikleri ile

temayüz eder. Canlı varlıklar gibi cansız yapıların da sahip olduğu ve o cansıza nitelik kazandıran temel özellikleri vardır. Mesela; bilinen element sayısı 100'den fazladır (Şekil 1).

Her elementin diğer elementlerden ayrılan temel özellikleri vardır. Herhangi bir kaya veya toprak parçasının hangi elementleri ihtiva ettiği konusu; söz konusu toprak içindeki element ve bileşiklerin temel özelliklerine dayanılarak ortaya konur. Elementlerin temel özellikleri olmadan, bilinmeden bu elementlerin ne çeşidi, ne de miktarı konusunda bir değerlendirme yapılamaz ve bir sonuç elde edilemez. Yüzden fazla elementin kimliklerine dayanılarak onların sınıflandırılması da bir çeşit taksonomik çalışmadır**.**

Şekil 1. Elementlerin peryodik tablosu

Farklı elementlerin (altın, demir, bakır, hidrojen v.s.) sahip oldukları özellikler (her elementteki partikül dizaynı, atom ağırlığı, diğer elementlerden etkilenme ve etkileme davranışları gibi) elementlere nasıl kazandırıldı veya elementler bu özelliklere nasıl sahip olduğu sorusu bilimin ölçüleri ile araştırıldığında acaba nasıl cevap bulunabilir? Diğer bir ifade ile neden bütün kainat sadece altın veya karbon yahut kalsiyum elementi olmadı da

bu günkü şekilde element çeşitliliği ortaya çıktı. Bu gün bilinen element çeşitliliği kimin veya hangi gücün irade ve gücü ile şekillendi?

Acaba ateizm felsefesinde (Planlayıcı, Yaratıcı olmadan mevcudatın var olduğu ve düzenin devam ettiğini iddia eden görüş sahipleri) bu elementlerin parçacıkları (proton, nötron, elektron gibi) element yapısını teşkil ederken o lazım olan plan, bilgi ve kudrete nasıl sahip olabildiler?

Kainattaki bütün varlıkların temel taşları elementler ve bu element yapı taşları ile meydana getirilmiş bileşikler canlıların madde kısmında yer almaktadırlar. Fakat canlı varlıkların sahip oldukları element ve bileşikler dışında madde cinsinden olmayan bir diğer hususiyetleri de inkar edilemez.

Yani ölen bir insanın maddi yapı kütlesi ölmeden önceki ağırlığı ile karşımızda dururken; canlı iken sayılamayacak kadar faaliyeti gerçekleştiren o yapı ölünce; bir bileşik ve elementler yığını haline gelmiştir. Ölüm denilen olay bu canlılık özelliğinin o insanın maddesinde olmayışı olarak tanımlanmaktadır. Yani canlı deyince maddesi yanında muhakkak onun varlığının ve metabolik faaliyetlerinin devamı için olmazsa olmazı olan bir gerçek daha vardır ki biz buna biyolojide **hayat veya can** diyoruz.

Hayat veya can nedir sorusunu tanımlamada maddi kriterlerle bir cevap bulmakta zorlansak bile; **her canlı varlık; maddesi dışındaki bu esrarlı canlılık özelliği ile temayüz eder.** Yani kartal denilen kuş türü, maddesi yanında kartal ruhu ve hayat özelliği ile kartaldır; fare, maddesinin yanında farelik hayat özellikleri ile faredir ve incir bitkisi maddi kısımlarının haricindeki canlılık özellikleri ile farklı bir canlıdır.

Kainatı teşkil eden mahlukatın (canlı ve cansız) çeşitliliği herkesin kabul ettiği veya etmesi gereken bir gerçektir. Bilim insanları bu çeşitliliği inceleyip araştırabilmeyi kolaylaştırmanın yolunu sınıflandırma ve gruplandırmada bulmuşlardır. Sadece canlıları değil cansızlar için de bu zarureti her kes kabul etmektedir. Buraya kadar inanan veya inkar eden herkes hem fikirdir. Böyle düşünülür ve böyle kabul görür.

Dünyada kaç canlı türü vardır? Burada tür olarak kabul edilecek canlının özellikleri neler olmalı sorusuna cevabı; bilim insanları–konunun uzmanları tarafından ortaya konmalıdır. Bu belirlenmeden neye tür denebileceği kesinlik kazanamaz ve bu soruya da cevap verilemez. Benzer şekilde Dünyamızda kaç kuş türü mevcuttur? sorusuna da kuş konusunda uzmanlar cevap verebilir. Bu uzmanlar ilk ve lise tahsili sonrası biyoloji lisans programından mezun olmuş ve kuş konusunda da ihtisaslaşmış olmalı.

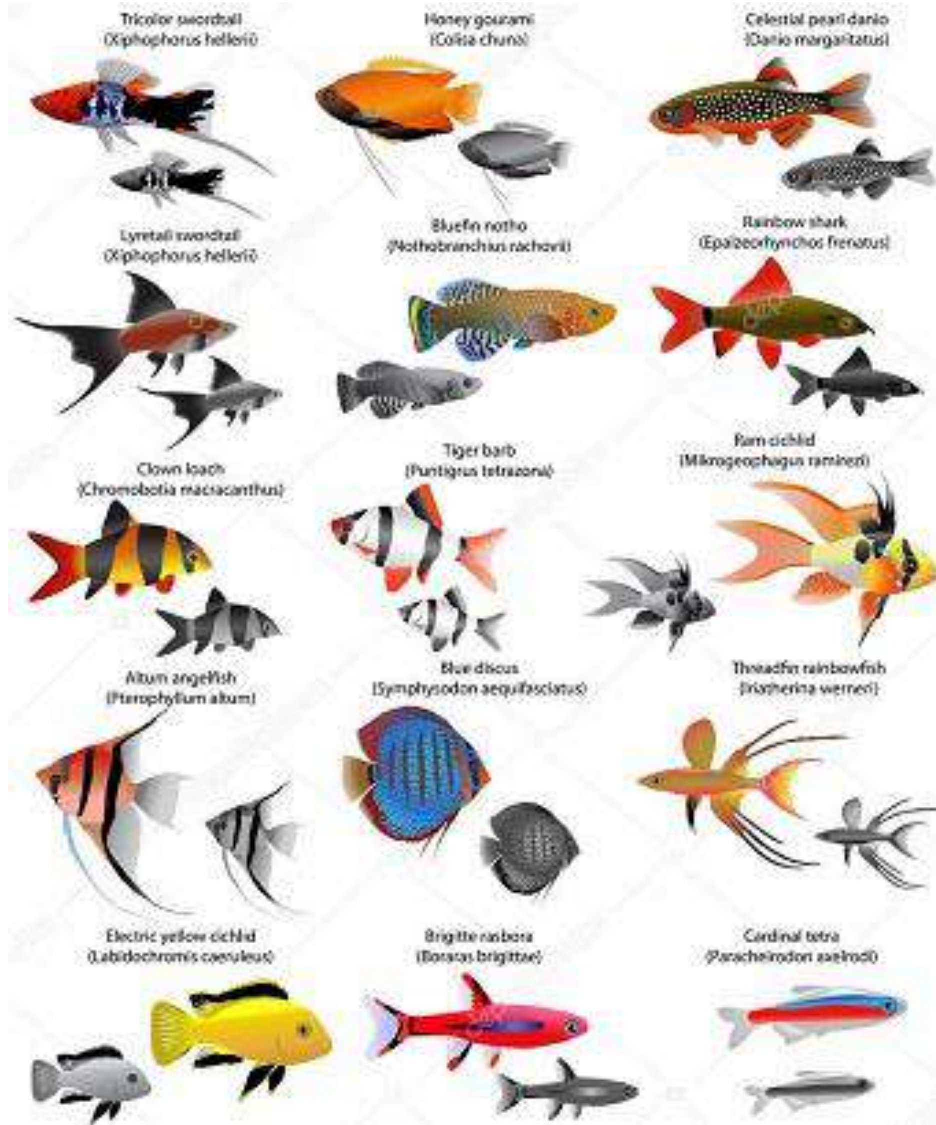
Şekil 2. Dünyadaki canlı çeşitliliğinden bir görünüm

Canlı tür sayısı (Şekil 2.) ile ilgili bilinen toplam sayı 1 750 000 (550 000 bitki, 1 200 000 hayvan) civarındadır (Efe, 2010). Fakat Dünyadaki tür sayısının bu sayıdan çok fazla olduğu (yaklaşık 5 milyon civarında tür) da iddia edilmektedir. Her canlı türünün yer yüzündeki fert sayısını hesaplamak (bazı türler için imkansızdır) ne kadar zor olduğu her kesin malumudur. Yani dünyada kaç insan bu gün yaşıyor sorusuna yaklaşık bir cevap verilebilir; ama kaç tane kara sinek, kaç tane sivrisinek veya kaç tane yonca bireyi var bunları bilmek adeta imkansızdır.

Bu gün bilinen türlerin tespitini, teşhisini ancak belli canlı tür veya grubunda uzmanlaşmış bilim adamları (**Taksonomist**) yapabilir. Hastalıkların teşhisi doğru yapılamayınca hastalığın tedavisi sağlıklı olarak yapılamadığı gibi; bazen yanlış teşhis ölümle sonuçlanan vahim neticelerin ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. **Taksonomi bilimi, canlıların sınıflandırılmaları ile ilgili prensipleri ortaya koyarak; canlılar arasındaki benzerlik ve farklılıklara göre canlıları teşhis etmeye çalışan sistematik biliminin işleyişini sağlar** (Seçmen ve ark, 2011).

Mesela Dünyadaki balık türleri belirlenirken hangi yapılar ve kriterler kullanılarak değişik türlerin var olduğunu, teşhis edilebileceğini balık taksnomisi ile ilgili bilim adamları karar verirler. Sistematikçi, taksonomistlerin ortaya koyduğu kriterlere, anahtarlara göre bir alandaki balık tür çeşitliliğini teşhis edip belirler. Aynı şekilde damarlı (vasküler) bitkiler konusunda gerekli donanıma sahip olmayan kişiler de bitki taksonomisi ve teşhisi konusunda ne doğru çalışabilir ve ne de söz sahibi olabilirler. Her canlı grubunun kendilerine has özellik ve yapılarının bilinmesi ile ancak onları bilimsel tasnif ve teşhisi söz konusu olabilir.

Kullanılacak yapı özellikleri olmadan sınıflandırma ve teşhisten söz edilemez. Yani balıkların farklı türlerinin (Şekil 3.) mevcudiyeti yanında; her türün yaşadığı bölgelerdeki temel yapı özellikleri aynı veya benzer olacak ki balık taksonomisinden bahsedilebilsin. Farklı balık türlerinin yapısal farklılıklarını bilmek ve bu özelliklere göre balık türlerini teşhis etmek ancak insan aklı-eğitimi ile gerçekleşebilecek bir bilimsel realitedir. Balık yapıları konusunda gerekli bilgi ve tecrübeye sahip olmayan, balıkları tasnif ve teşhis edemez.

Şekil 3. Farklı balık türleri ile ilgili bir görünüm

Balık konusunun uzmanı veya bitkilerden üç binden fazla türü bulunan geven (*Astragalus* sp.) (Podlech et al., 2013) yahut binlerce türü bulunan papatya (Şekil 4.) (*Anacyclus* sp., *Anthemis* sp, *Tanacetum* sp. *Triplerospermum* sp., *Matricaria* sp.) (Davis, 1975), konusunda ihtisası olan bilim adamı; kuş sistematiğinde söz sahibi olmadığı gibi; bu konuda söyleyecekleri de bilimsel anlamda kale alınmaz. Bilgisi yetersiz insan canlıyı doğru tanıyıp teşhis edemiyorsa bu canlıyı teşhis etmek için insan dışında başka bir mahluk yoktur.

Anthemis sp. *Tanacetum* sp.

Tripleurospermum sp. *Matricaria* sp.

Şekil 4. Farklı papatya türleri ile ilgili bir görünüm

2. SONUÇ

Aynı cinse ait türleri biri birinden ayırt etmek için; hayat sahibi, akıllı, gören, düşünen, muhakeme ve mukayese eden, üniversite tahsilinden sonra ihtisas yapan insana ihtiyaç varsa; söz konusu cinsin türlerine ait fertleri var etmek için; **hayat shibi, gören, bilen ve o canlıyı bütün kainattan usulüne uygun toplayıp var edecek bir Yaratıcıya** ihtiyaç yok mudur? Ateizm felsefesine göre ihtiyaç yoktur. Çünkü Ateizm düşüncesinin hedefi bilimsel gerçeğe varmak değildir. Ateist nefsinin gayrı meşru arzularına sınırlama getiren hiçbir sınırlamayı kabul etmez. Meşru yaşamak yerine her aklına geleni (zulüm

ve nefsin alçakça arzuları da olsa) yapmayı, zevk almayı temel hedef olarak kabul eder. Ayrıca her türlü davranışında sınırsız serbestlik ister. Hesap verme sorumluluğundan kaçmak için Yaratıcının olmaması arzusunu inanç olarak savunur (komünizm felsefesi). Ateistin bütün gayreti; Yaratıcının olması gerekir gerçeğini bir takım felsefi çarpıtmalarla (cerbezeyi bilim olarak göstermek sureti ile) inkâr etmeye yöneliktir.

KAYNAKLAR

1. Efe R. 2010. *Biocoğrafya.* Marmara Kitap Merkezi Yayıncılık Ltd. Şti. No: 16215. Bursa

2. Seçmen, Ö., Gemici Y., Leblebici, E., Görk G. and Baket L. 2011. *Tohumlu Bitkiler Sistematiği*. Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova, İzmir.

3. Davis, P. H., (ed.). 1975. *Flora of Turkey and the east aegean islands*. Vol. 5, Edinburgh, Edinburgh Univ. Press.

4. Podlech, D, Zarre S. H (with collaboration of Ekici M, Maassoumi AAR. Sytin A) 2013. *A Taxonomic Revision of the Genus Astragalus L. (Leguminosae) in the Old World*, Vol.I-III. Vienna, Austria: Naturhistorisches Museum Wien.

ARE THERE NANOTECHNOLOGICAL CNC MACHINES IN SOIL?

TOPRAKTA NANOTEKNOLOJİK CNC TEZGÂHLARI MI VAR?

Prof. Dr. Mehmet Ali BOZKURT
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Toprak Bilimi ve Bitki Besleme Bölümü, Van
malibozkurt@hotmail.com

ABSTRACT

Soil is composed of three important mineral components. These are sand, silt and clay. While the largest of these particles is sand, the smallest particle is called clay and particle diameter is 2 micrometer or less. Clay minerals have a crystalline structure and are subsequently formed minerals that are not found in the bedrock structure. The aim of this study is to reveal who can make clay minerals in soil which are planned with nanometric measuremets. In the last century, evaluations made using electron microscopy and x-ray provided a better understanding of the crystalline structure of clay minerals. Different types of clay are formed with different arrangement of Si tetrahedral and Al octahedral units in clay minerals. For example, the inter-layer distance in kaolinite clay is 0.72 nanometer (nm=10^{-9} m), while in illite clay it is 1.0 nm. The distance between oxygen atoms in the silica tetrahedral unit is 0.26 nm, while in the Al octahedral unit it is 0.29 nm. This information shows the presence of nanometric units arranged in clay particle. Assuming that there are around 90 billion clay particles in a gram of clay, a loamy field soil measuring about 1 square meter has a plow depth of about 6 quadrillion clay particles. Considering that there are thousands of Si tetrahedral and Al octahedral units in a clay particle in the soil, there are at least 6 kentillion (6×10^{18}) nanometers made of Si and Al units in the soil of 1 square meter. When we consider that the use of nanotechnology is 30-40 years, the question of who and how the crystal units made by the nanotechnology wonder clay particles in the soil is a question that should be answered today. In this case, we will either accept the presence of CNC machines and chemistry engineers working with nanometric precision in every gram of soil, or accept the existence of an infinite, powerful infinite master.

Keywords: Soil, Clay minerals, Nanotechnology

ÖZET

Toprak üç önemli mineral bileşenden oluşmaktadır. Bunlar, kum, silt ve kildir. Bu tanecikler arasında en büyüğü kum iken, en küçük taneciğin ismi kildir ve tanecik çapı 2 mikrometre (10^{-6} m) veya daha küçüktür. Kil mineralleri kristal bir yapıya sahiptir ve ana kayanın yapısında bulunmayan sonradan oluşan minerallerdir. Bu çalışmanın amacı, toprakta nanometrik ölçülerle planlanmış olan kil minerallerinin kim tarafından yapılmış olabileceğinin ortaya konulmasıdır. Son yüzyılda elektron mikroskobu ve X- ışınları kullanılarak yapılan değerlendirmeler kil minerallerindeki kristal yapının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmuştur. Kil minerallerindeki Si ve Al ünitelerinin farklı şekillerde dizilişi ile farklı kil tipleri ortaya çıkmaktadır. Örnek olarak, kaolin grubu

killerde tabakalar arası mesafe 0.72 nanometre (nm = 10^{-9} m) iken, illit grubu killerde 1.0 nm'dir. Silisyum tetraheder (4 yüzeyli) ünitede oksijen atomları arası mesafe 0.26 nm iken, Al oktaheder (8 yüzeyli) ünitede oksijen atomları arası mesafe 0.29 nm'dir. Bu bilgiler, toprakta kil tanecikleri içerisinde nanometrik ölçülerle dizilmiş ünitelerin varlığını göstermektedir. Bir gram kilin içinde 90 milyar civarında kil taneciği olduğunu kabul edersek, 1 metrekare büyüklüğündeki orta bünyeli bir tarla toprağının pulluk derinliğinde yaklaşık 6 katrilyon kil taneciği bulunmaktadır. Topraktaki bir kil taneciğinde binlerce Si tetraheder ve Al oktaheder ünitesi olduğunu düşünürsek 1 metrekare büyüklüğündeki tarla toprağında en az 6 kentilyon ($6X10^{18}$) adet nanometrik ölçülerle yapılmış Si ve Al ünitesi bulunmaktadır. Bilim adamlarının nanoteknoloji kullanım geçmişinin 30-40 yıl olduğunu düşündüğümüzde, topraktaki nanoteknoloji harikası kil taneciklerinin sahip olduğu kristal ünitelerin kim tarafından ve nasıl yapıldığı sorusu bugün cevaplanması gereken bir soru olarak önümüzde durmaktadır. Bu durumda ya her gram toprakta nanometrik hassasiyetle çalışan CNC makineleri ve kimya mühendislerinin varlığını kabul edeceğiz ya da, ilmi sonsuz, kudreti sonsuz bir Yaratıcı'nın tezgahından çıktığını kabul edeceğiz.

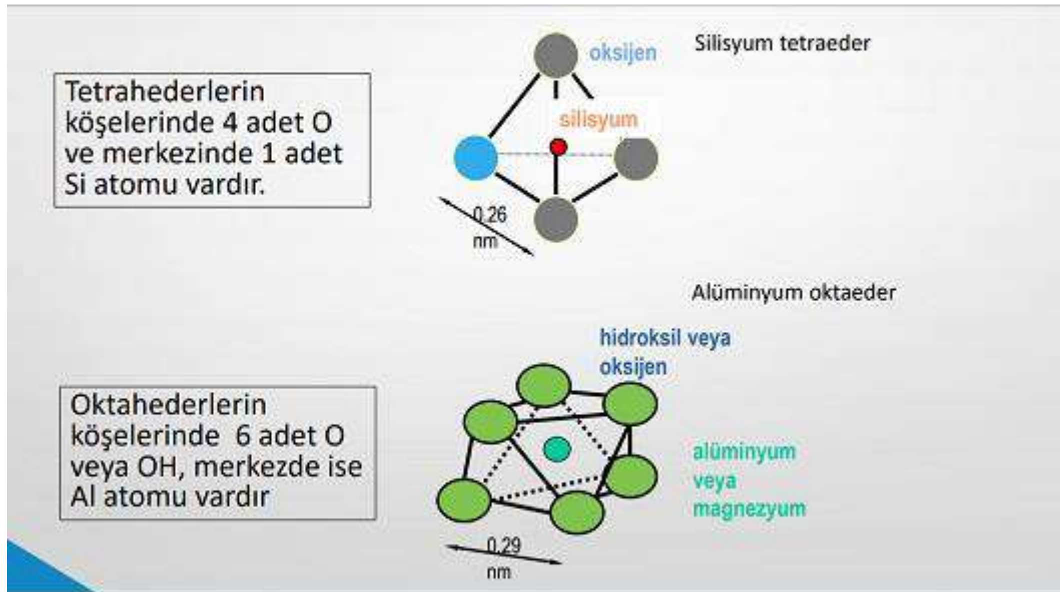
Anahtar Kelimeler: Toprak, Kil minerali, Nanoteknoloji

1. GİRİŞ

Toprak oluşumunda beş faktörün etkili olduğu kabul edilmektedir. Bunlar: ana materyal, topografya, iklim, canlılar ve zamandır. Oluşan toprak bu faktörlerden bir veya birkaçının baskın olup olmamasına göre farklı özellikler kazanmaktadır. Buna göre, yeryüzünde çok farklı özellikte topraklar oluşmuştur. Bu faktörlere ek olarak, akarsular, rüzgarlar, buzul hareketleri, sıcaklık değişimi ve çeşitli kimyasal olaylar da kayaların parçalanarak toprağa dönüşmesine yardımcı olmaktadır. Bu yönüyle baktığımızda, toprak oluşumunu parçalanma ve ayrışma olayları olarak değerlendirebiliriz. Böylece, büyük kayalar parçalanarak kum, silt ve kil denilen milimetrik ve daha küçük parçacıklara dönüşmektedir. Buna karşılık, toprak oluşum süreci sadece kayaların parçalanıp ufalanmasını değil, yeni oluşumları da içine almaktadır. Bunlardan en önemlisi kil mineralleridir. Kil mineralleri ana kayanın yapısında yer almadığı halde, toprak oluşum sürecinde primer minerallerden oluşmuştur. Bundan dolayı kil minerallerine sekonder (ikincil) mineraller de denilmektedir (Ergene, 1987).

2. KİL MİNERALLERİ VE KRİSTAL YAPILARI

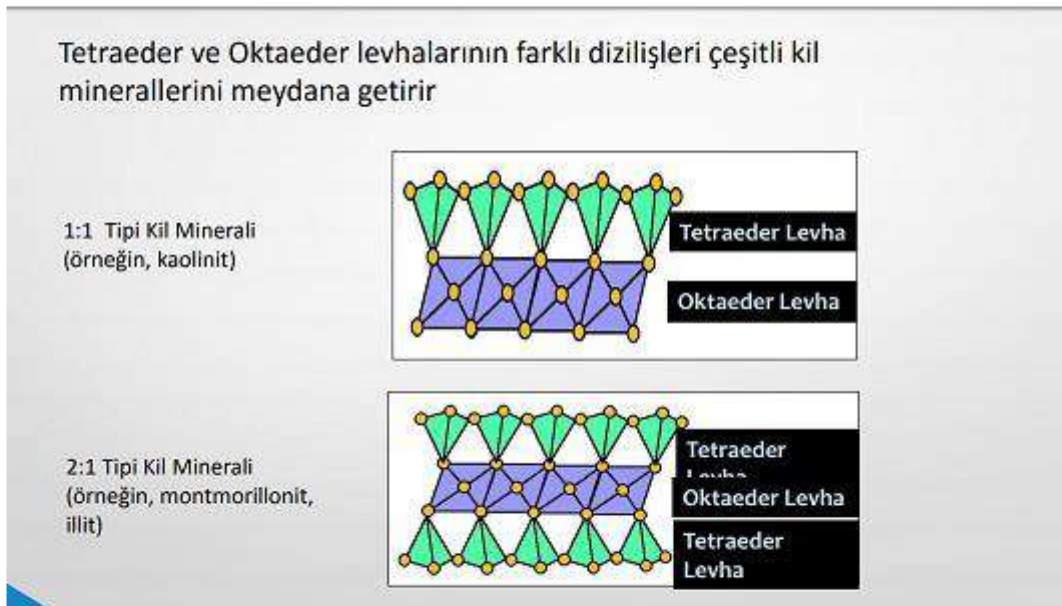
Kil, toprak oluşum sürecinde oluşan ve tanecik büyüklüğü 2 mikrometreden (0,002 mm) küçük olan mineral toprak parçacığının adıdır. Bununla birlikte, kristal yapıya sahip kil minerallerinin tanecik büyüklüğünün yaklaşık 0,1-1,0 mikrometre arasında olduğu kabul edilmektedir. Kil minerallerinde iki çeşit temel kristal ünite bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, merkezinde silisyum atomu bulunan dört yüzeyli (tetraheder) ve ikincisi merkezinde alüminyum veya magnezyum bulunan 8 yüzeyli (oktaheder) ünitedir (Şekil 1.)

Şekil 1. Kil minerallerinin temel kristal yapısı

Bu iki çeşit ünite ortaklaşa kullanılan oksijen ve hidroksil ile bağlanarak kristal yapıyı oluşturmaktadır. Böylece, tetrahederlerin birleşmesi ile silisyum tabakası, oktaheder ünitelerin birleşmesi ile alüminyum tabakası oluşmaktadır. Bu tabakaların üst üste dizilmesi ile kil minerali ortaya çıkmaktadır. Diziliş iki farklı şekilde olduğundan kil mineralleri iki tabakalı (1:1 tipi, Silisyum-Alüminyum) veya üç tabakalı (2:1 tipi, Silisyum-Alüminyum-Silisyum) olmak üzere, genel olarak, iki büyük gruba ayrılmaktadır (Şekil 2.). Daha açık ifade etmek gerekirse, bir silisyum tabakasının bir alüminyum tabakası ile ortaklaşa kullanılan oksijen atomları ile sıkı bir şekilde bağlanması sonucu 1:1 tipi killer oluşur. Bu kil mineralinin en önemli temsilcisi kaolin grubu killerdir. Şayet kristal yapı, iki silisyum tabakası arasında bir alüminyum

tabakasının zayıf oksijen bağları ile birleşmesi şeklinde ise, bu durum 2:1 tipi kil mineralinin oluşması demektir. Bu kil minerali grubunun en iyi bilinen üyesi montmorillonit grubu killerdir. Genel olarak, 1:1 tipi kil minerallerinde silisyum tetraheder ve alüminyum oktaheder tabakaları birbirine sıkı bir şekilde bağlı ve bu nedenle topraktaki katyonları tutma gücü düşüktür. Buna karşılık, 2:1 tipi montmorillonit grubu killerde, silisyum ve alüminyum tabakaları arasındaki zayıf oksijen bağlarından dolayı tabakalar arasına su ve çeşitli katyonlar girebilir. Bu durum toprağın su ve katyon tutma gücünün çok daha yüksek olmasına ve toprak verimliliğinin artmasına sebep olmaktadır (Karaçal, 2008)

Şekil 2. Farklı kil tiplerinde kristal ünitelerin dizilişi

Günümüzde tanımlanan çok sayıda farklı kil minerali olmakla birlikte, bilinen önemli kil minerallerinden bazıları; kaolinit, montmorillonit, illit, vermikülit ve klorittir. Kristal yapıdaki bazı farklılıklar farklı kil tiplerinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Toprakta farklı kil tiplerinin oluşmasına sebep olarak, ana materyal, toprak pH'sı, yağış ve sıcaklık gibi iklim özellikleri gösterilmektedir. Bununla birlikte, zamanla şartların değişmesine bağlı olarak kil minerallerinin dönüşümü de söz konusu olabilmektedir.

Son 70-80 yılda, elektron mikroskobu ve x-ışınları kullanılarak yapılan değerlendirmeler kil minerallerinin yapısının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmuştur. Kil minerallerinde kristal yapıyı oluşturan silisyum tetraheder ünitede bulunan oksijen atomları arası mesafe 0,26 nanometre (nm) iken, alüminyum oktaheder ünitedeki hidroksil veya oksijen atomları arası mesafe 0, 29 nm olarak ölçülmüştür. Kaolin grubu killerde, silisyum tetraheder ve alüminyum oktaheder tabakaları arası mesafe 0,72 nm iken, illit grubu killerde tabakalar arası mesafe 1.0 nm olarak belirlenmiştir.

3. TARTIŞMA VE SONUÇ

Toprağı oluşturan üç önemli mineral tanecik büyükten küçüğe doğru, kum, silt ve kildir. Bir kum taneciğinin çapı yaklaşık 1-2 mm civarında iken, bir kil taneciğinin çapı 1-2 mikrometre veya daha küçüktür. Bir gram kumda yaklaşık 5.000 tanecik bulunurken, bir gram kil yaklaşık 90 milyar tanecikten oluşmaktadır. İlaveten, bir gram kumun yüzey alanı toplamı 45 cm^2 civarında iken, bir gramda bulunan 90 milyar kil taneciğinin yüzey alanı toplamı 8 milyon cm^2 (800 m^2) civarındadır. Bu bilgilerle, topraktaki kil taneciklerinin toprağa ne kadar büyük bir yüzey alanı kazandırdığını görmekteyiz. Bu geniş yüzey alanı toprak tanecikleri tarafından su ve besin elementlerinin tutulmasında büyük öneme sahiptir. Bu nedenle, toprağa düşen yağmur kumlu bir topraktan kısa sürede uzaklaşırken, yeterince kil içeren bir toprakta yağmur suyu haftalarca veya aylarca toprakta tutulabilmektedir.

Benzer olarak, her bir kil taneciği dış yüzeylerinde potasyum (K^+), amonyum (NH_4^+) ve kalsiyum (Ca^{+2}) gibi katyonları tutma gücüne sahiptir. Kil minerali ve tutulan katyonun özelliğine göre değişmekle birlikte her bir kil taneciğinin onlarca veya yüzlerce katyonu tutma gücüne sahip olduğu bilinmektedir. Bu durumda, toprağın su besin elementleri bakımından ne kadar zengin bir kaynak olduğu kumlu toprakların neden verimsiz, yeterince kil içeren toprakların neden bu kadar verimli oldukları daha iyi anlaşılmaktadır. Burada önemli bir husus, montmorillonit gibi, 2:1 tipi kil minerallerinde, silisyum tetraheder ve alüminyum oktaheder tabakaları arasındaki esnek oksijen bağlarından dolayı tabakalar arası mesafe genişleyebilmektedir. Bu özellik

montmorillonite diğer killerden daha fazla su ve besin elementi depo edebilmesini sağlamaktadır.

Kil minerallerinin kristal yapısı ve bu yapı içindeki atomların nanometrik dizilişine tekrar bakarsak, bir metrekare büyüklüğündeki tarla toprağının pulluk derinliğinde yaklaşık 6 katrilyon (6 X 10^{15}) kil taneciği ve her bir kil taneciğinde binlerce silisyum tetraheder ve alüminyum oktaheder ünitesi bulunduğunu görmekteyiz. Tüm kil taneciklerinde kristal yapı içerisinde silisyum tetraheder ünitesindeki oksijen atomları arası mesafenin 0,26 nm olması mükemmel üstü bir planlamayı ve ustalığı göstermektedir. Bu durum aynı tarladaki kil tanecikleri için aynı olduğu gibi, dünyanın farklı bölgelerinde bulunan kil tanecikleri için de aynıdır. Yani Van yöresi topraklarındaki kil taneciklerinde oksijen atomları arasındaki mesafe 0,26 nm olduğu gibi, başka bir kıtada bulunan bir kil taneciğindeki oksijen atomları arası mesafe de 0,26 nm olarak ölçülmüştür.

Şimdi dünya üzerinde bulunan topraklarda rakamlarla ifade edemeyeceğimiz kadar çok sayıdaki kil taneciğindeki nanometrik büyüklükteki bu dizilişi kimin yaptığını veya nasıl ortaya çıktığını birlikte düşünelim. Bu mükemmel işlerin kendi kendine olduğu veya çeşitli faktörlerin bir araya gelerek oluşturduğu veya tabiatın yaptığı veya sonsuz ilim ve kudreti olan biri tarafından yapıldığı söylenebilir. Dünyadaki en akıllı varlık olan insanın kil mineralini fark etmesi ve kristal yapıyı incelemesi geçmişinin 70-80 yıl olduğunu düşündüğümüzde, en akıllı sebep olarak gördüğümüz insanın elinin ne kadar kısa olduğunu anlamaktayız. Kayalar, yağmur suyu, topografik şartlar, rüzgâr, sıcaklık değişimleri, toprakta yaşayan canlılar ve çeşitli iyonlar bir araya gelerek kil minerallerini ve sahip oldukları nanometrik dizilişleri oluşturdular demek, insan aklının kabul edebileceği bir düşünce değildir. Çünkü aklı ve planlama gücü olmayan bu varlıkların birleşerek böyle bir ürünü oluşturmaları mümkün değildir. Bir diğer ihtimal kil minerallerinin tesadüfen oluştuğudur. Bu ihtimal de insan aklının sınırlarını zorlayan ve akıldan istifa etmeyi gerektiren bir düşüncedir. Bu durumda geriye kalan tek görüş, ilmi sonsuz, planlama gücü sonsuz, kudreti sonsuz ve her şeye gücü yeten tek bir Yaratıcı (Allah)'nın bu işleri yapmasıdır.

Topraktaki kil taneciklerinden gökyüzündeki yıldızlara kadar nereye baksak mükemmel bir düzen içerisinde yapıldığını görmekteyiz. Dünya üzerindeki topraklarda bulunan ve rakamlarla ifade edilemeyecek kadar çok kil taneciğindeki bu mükemmel kristal yapı, üstelik dünyanın farklı kıtalarında bile bu kristal dizilişin aynı olması tek bir Allah'ın kudret tezgahından çıktığını göstermektedir. Sonuç olarak, tek bir yaratıcıyı kabul etmezsek, ya toprakta kil taneciği sayısı kadar kimya mühendisinin varlığını ve nanometrik hassasiyetle çalışan CNC tezgahlarını kabul edeceğiz, ya da kayalara, suya, rüzgara ve sıcaklığa, kısacası tabiata sözü geçen ve ilmi ve kudreti sonsuz olan bir Allah'ın varlığını kabul etmek zorundayız.

4. KAYNAKLAR

1. Ergene, A. Toprak Biliminin Esasları. Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum; 1987.

2. Karaçal, İ. Toprak Verimliliği. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara; 2008.

THE MIRACULAR MOLECULES THAT CARRY ENERGY IN LIVING: ATP

CANLILARDA ENERJI TAŞIYAN MUCİZEVİ MOLEKÜL: ATP

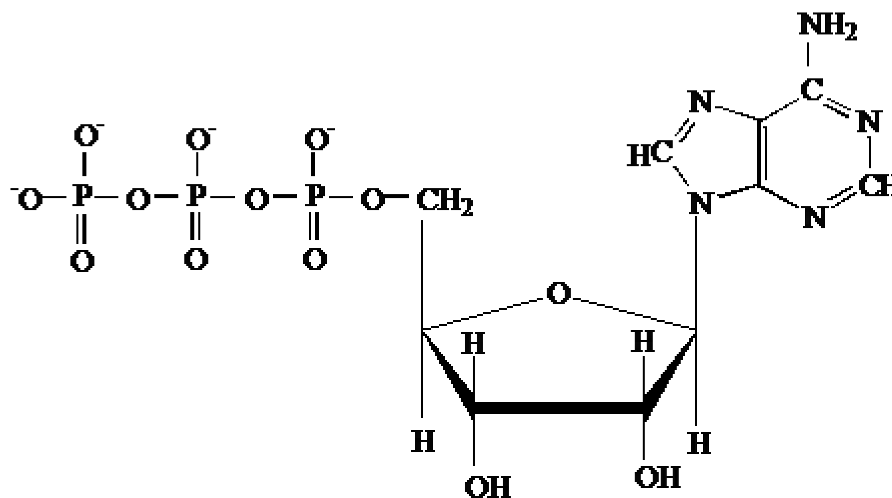
Prof. Dr. Ömer İrfan KÜFREVİOĞLU

Atatürk Üniversitesi, Fen Fakültesi, Kimya Bölümü, Biyokimya Anabilim Dalı, Erzurum

okufrevi@atauni.edu.tr

ABSTRACT

Living beings require a continuous free energy source for the synthesis of biomolecules from simple starting compounds by active transport of molecules and ions, mechanical work in muscle contraction and other cellular movements. This energy comes from food or light energy. Some of the free energy derived from the oxidation of food and light is introduced into a special shape before being used in motion, active transport and biosynthesis. This particular free energy carrier is adenosine triphosphate (ATP). ATP is a compound containing an adenine, a ribose and a triphosphate unit. The clear formula is shown below:

Adenosine triphosphate (ATP)

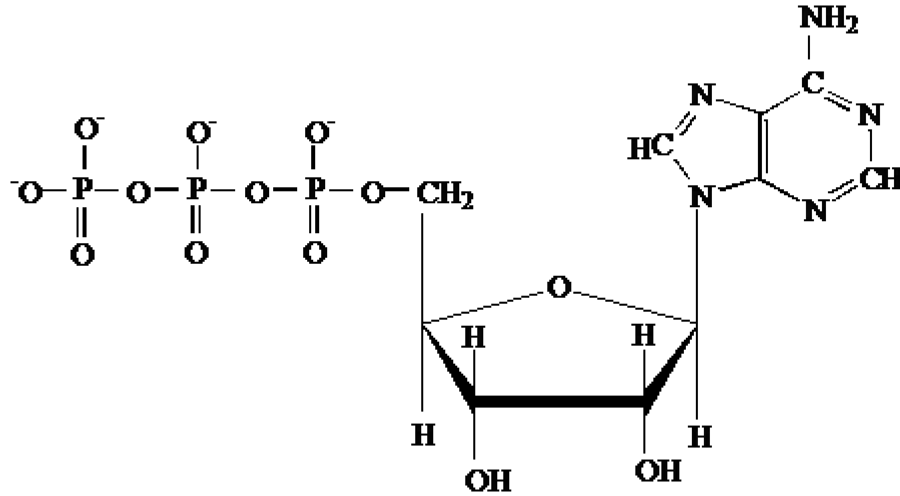
ATP is produced continuously in mitochondria mainly by oxidative phosphorylation or in chloroplasts by photosynthetic phosphorylation. A liver cell contains about 2000 mitochondria, which means that there are 2000 power plants in a single cell. The most important role of ATP in energy transport is the triphosphate unit. Because in this part of the molecule, there are two phosphoanhydride bonds in which a high proportion of free energy is released when hydrolyzed. The reaction equilibrium with an ATP hydrolysis shifts in favor of the products 10^8 times. A reaction equilibrium in which 3 ATPs is hydrolyzed will vary by 10^{24}.

ATP acts as an immediate source of energy when needed, rather than the storage of free energy in biological systems. In cells with mitochondria, ATP is used within a few minutes of its formation. The cycle between ADP and ATP is very fast. For example, a

person at rest uses 40 kg of ATP within 24 hours. In the case of exercise, it consumes 0.5 kg of ATP per minute.
The synthesis and expenditure of ATP in a cell takes place in a controlled manner. These events run against our will and cannot be said to be made by unconscious molecules. This perfect use of energy in living beings is one of the clear proofs of the existence of God, who has infinite knowledge and might.
Keywords: ATP, energy consumption, mitochondria, chloroplast

ÖZET

Canlı varlıklar, kas kasılması ve diğer hücresel hareketlerdeki mekanik iş, molekül ve iyonların aktif transportu ile basit başlangıç bileşiklerinden biyomoleküllerin sentezi için devamlı bir serbest enerji kaynağına ihtiyaç duyarlar. Bu enerji gıda maddelerinden veya ışık enerjisinden sağlanır. Gıdaların oksidasyonundan ve ışıktan türetilen serbest enerjinin bir kısmı hareket, aktif transport ve biyosentezde kullanılmadan önce özel bir şekle sokulur. Bu özel serbest enerji taşıyıcısı adenozin trifosfat (ATP)'dır. ATP, bir adenin, bir riboz ve bir de trifosfat birimi ihtiva eden bir bileşiktir. Açık formülü aşağıda gösterilmiştir:

Adenozin trifosfat (ATP)

ATP, esas olarak oksidatif fosforilasyon ile mitokondrilerde veya fotosentetik fosforilasyonla kloroplastlarda sürekli üretilir. Bir karaciğer hücresi yaklaşık 2000 kadar mitokondri ihtiva eder ve bu tek bir hücrede 2000 enerji santrali bulunması anlamına gelir. ATP'nin enerji taşıyıcısı özelliğinde en önemli rolü trifosfat birimi oynamaktadır. Çünkü molekülün bu kısmında, hidrolizlendiği zaman yüksek oranda serbest enerjinin açığa çıktığı iki adet fosfoanhidrit bağı mevcuttur. Bir ATP hidroliziyle reaksiyon dengesi 10^8 defa ürünler lehine kayar. 3 ATP'nin hidrolizlendiği bir reaksiyon dengesi 10^{24} oranında değişecektir.
ATP, biyolojik sistemlerde serbest enerjinin depolanma şeklinden çok, ihtiyaç olduğu anda enerjinin acil kaynağı olarak görev görür. Mitokondrisi olan hücrelerde ATP, oluşumundan sonra birkaç dakika içinde kullanılır. ADP ve ATP

arasındaki devir çok hızlıdır. Mesela, istirahat halinde bir insan 24 saat içinde 40 kg ATP kullanır. Eksersiz halinde ise, dakikada 0,5 kg kadar ATP harcar.
Bir hücre içindeki ATP'nin sentezlenmesi ve harcanması ihtiyaca göre kontrollü cereyan eder. Bu olaylar irademiz dışında yürür ve şuursuz moleküller tarafından yapıldığı söylenemez. Canlılardaki enerjinin bu mükemmel kullanımı, sonsuz bir ilim ve kudret sahibi olan Allah'ın varlığının apaçık delillerindendir.
Anahtar kelime: ATP, enerji sarfiyatı, mitokondri, kloroplast

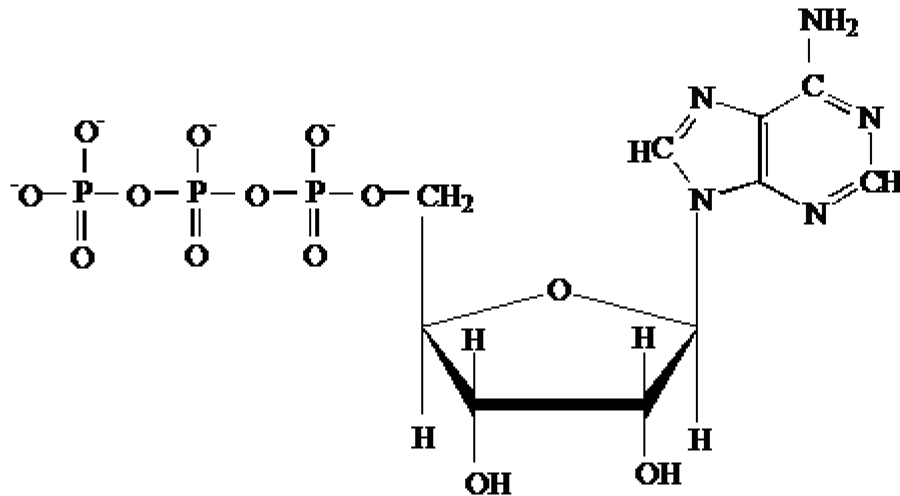
1.GİRİŞ

Canlı varlıklar biyolojik fonksiyonlarının yerine getirilmesi için sürekli bir enerji kaynağına ihtiyaç duyarlar. İstirahat halinde bile canlı bünyelerinde molekül ve iyonların hücrelerin içine taşınması, biyomoleküllerin yapı taşlarından sentezi gibi milyonlarca biyokimyasal olay meydana gelir.

Canlılarda meydana gelen bu olaylar için enerji kaynağına ihtiyaç vardır. İnsan gibi kemotrof olarak ifade edilen hücre yapısına sahip canlılar, bu enerjiyi gıda maddelerinin sindiriminden sağlarlar. Bitki hücreleri gibi fototrof olarak ifade edilen hücre yapısına sahip canlılar da başlıca güneş olmak üzere ışıktan enerjiyi alırlar. Gıdaların sindiriminden veya ışıktan türetilen enerji kullanılmadan önce özel bir molekül yapısına sokulur. Bu özel serbest enerji taşıyıcısı adenozin trifosfat (ATP)'dır.

2.ATP'NİN KİMYASAL YAPISI VE ENERJİ TAŞIMA ÖZELLİĞİ

ATP, bir adenin, bir riboz ve bir de trifosfat birimi ihtiva eden bir bileşiktir. Açık formülü aşağıda gösterilmiştir.

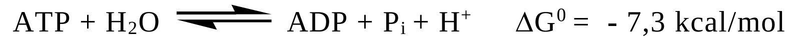

Adenozin trifosfat (ATP)

ATP'nin aktif şekli Mg^{+2} veya Mn^{+2} iyonları ile kompleks teşkil eden yapısıdır. ATP'nin enerji taşıyıcısı özelliğinde en önemli rolü trifosfat birimi oynamaktadır. Çünkü molekülün bu kısmında, hidrolizlendiği zaman yüksek oranda serbest enerjinin açığa çıktığı iki adet fosfoanhidrit bağı mevcuttur.

ATP'nin yüksek enerjili molekül olmasında üç faktörün etkili olduğu görülür; 1) elektrostatik itme, 2) rezonans kararlılığı ve 3) entropi artışı. pH 7,0'de ATP'nin trifosfat birimi dört tane negatif yük taşımaktadır. Bunlar birbirlerine yakın olduklarından aralarında kuvvetli bir itme meydana gelir. ATP'nin yüksek grup transferi potansiyeline sebep olan ikinci faktör de, ADP ve P_i'nin ATP'ye göre daha yüksek bir rezonans kararlılığa sahip olmasıdır. Üçüncü faktör de ATP'nin hidrolizi sonucu ürün molekül veya iyon sayısının daha fazla olmasıyla ortaya çıkan entropinin artışıdır.

ATP, adenozin difosfat (ADP) ve fosfata (P_i) hidrolizlendiği gibi, adenozin monofosfat (AMP) ve pirofosfata (PP_i) da parçalanabilir. 1 mol ATP parçalandığında yaklaşık - 7,3 kcal/mol enerji açığa çıkmaktadır. Açığa çıkan bu enerji de biyolojik olayların gerçekleşmesine katkıda bulunur.

$$ATP + H_2O \rightleftharpoons ADP + P_i + H^+ \quad \Delta G^0 = -7,3 \text{ kcal/mol}$$

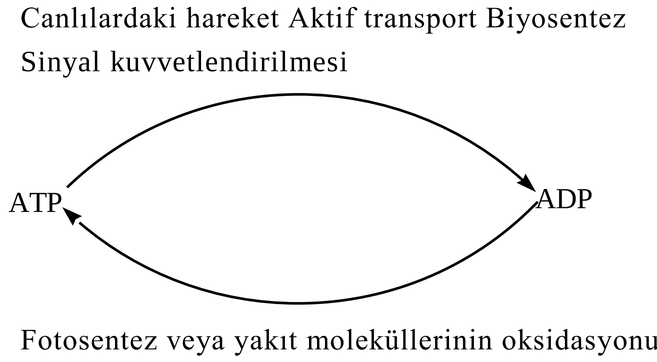

$$ATP + H_2O \rightleftharpoons AMP + PP_i + H^+ \quad \Delta G^0 = -7,3 \text{ kcal/mol}$$

Termodinamik yönden yürümesi mümkün olmayan reaksiyonlar ATP beraberliğinde mümkün hale gelir. ATP'nin taşıdığı yüksek enerji vesilesiyle reaksiyon dengesi ATP hidroliziyle 10^8 kat ürünler lehine kayar. Eğer n molekül ATP hidrolizlense, denge sabiti 10^{8n} defa büyüyecektir. 3 ATP'nin hidrolizlendiği bir reaksiyon dengesi 10^{24} oranında değişecektir.

ATP, biyolojik sistemlerde serbest enerjinin depolanma şeklinden çok ihtiyaç olduğu anda enerjinin acil kaynağı olarak görev görür. Enerjinin gerektiği olaylarda rol alan enzimler, transport proteinleri, kas enzim ve proteinleri enerji kaynağı olarak büyük ölçüde ATP'ye spesifiktir. Hücrelerde ATP, oluşumundan sonra birkaç dakika içinde kullanılır. ADP ve ATP arasındaki devir çok hızlıdır. Mesela, istirahat halinde bir insan 24 saat içinde 40 kg ATP kullanır. Eksersiz halinde ise, dakikada 0,5 kg kadar ATP harcar. Söz konusu ATP sarfiyatının 1/3'ü Na^+-K^+ pompasında olmaktadır. Canlılardaki hareket, aktif transport, sinyal

kuvvetlendirilmesi ve biyosentez ancak ve ancak ATP'nin sürekli olarak üretilmesiyle mümkündür.

Şekil 1. Biyolojik sistemlerdeki ATP-ADP devri.

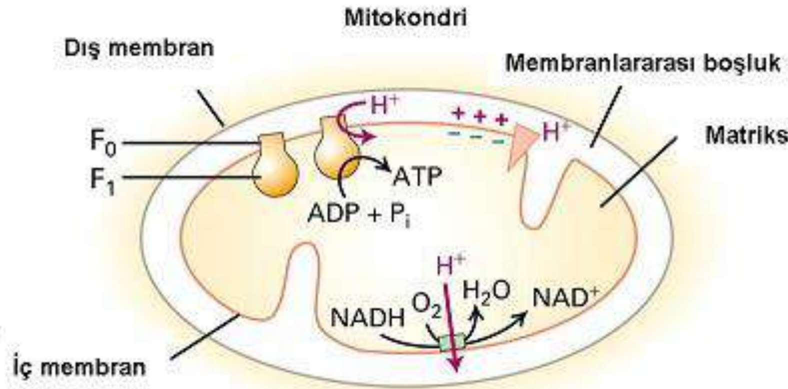
ATP sentezinin birinci yolu, fosfoenolpiruvat gibi bir bileşik bünyesinde bulunan fosfat grubunun ADP'ye aktarılması ile ATP sentezidir. Buna **substrat seviyesinde fosforilasyon** adı verilir. Glikoliz gibi bazı katabolik yollarda bu şekilde ATP üretilir. Ancak asıl ATP üretimi oksidatif fosforilasyon veya fotosentetik fosforilasyon adı verilen metabolik yollarda üretilir.

2.OKSİDATİF FOSFORİLASYON

Glikoliz, yağ asitleri oksidasyonu ve sitrik asit devri gibi metabolik olaylarda NADH ve $FADH_2$ molekülleri oluşur. Bu moleküller her biri yüksek indirgeme potansiyeline sahip olan bir elektron çifti ihtiva eder. Bu elektronlar O_2'ye aktarıldığı zaman büyük miktarda enerji salınır (yaklaşık 52,6 kcal/mol). Bu enerjinin ATP sentezinde kullanılabilmesi için bir defa da değil de, yavaş yavaş salıverilmesi gerekir (aynen nükleer enerjinin bir anda salıverilmesiyle atom bombasına, yavaş salıverilmesi ile nükleer santrallerde elektrik enerjisine dönüştürülmesi gibi).

İşte NADH ve $FADH_2$'deki elektronların O_2'ye transferinin bir seri elektron taşıyıcıları vasıtasıyla (solunum zinciri veya elektron transport sistemi) gerçekleşir. Bu sırada bir pil reaksiyonu cereyan eder. Oluşan enerji ile protonlar mitokondri matriksinden mitokondrinin iki zarı arasında bulunan bölgeye (intermembran boşluk) pompalanır. Protonlar, üç çeşit elektron transfer kompleksi

tarafından pompalanır. Daha sonra bu protonların mitokondri matrikisine ATPaz enzimi içinde geri dönerken ATP sentezlenir.
Bu şekilde ATP'nin sentezlendiği olaya **oksidatif fosforilasyon** adı verilir (Şekil 2).

Şekil 2. Oksidatif fosfoilasyon'un şematik gösterimi (Keha ve Küfrevioğlu, 2018)

Dış membranın bir çok küçük molekül ve iyonlara karşı geçirgen olmasına karşılık, mitokondri iç membranı hemen hemen bütün iyonları ve yüksüz moleküllerin çoğunu geçirmez. ADP ve uzun zincirli yağ asitleri gibi bazı molekül ve iyonların matrikse taşınması iç mitokondri_membranında bulunan spesifik protein yapısında taşıyıcılar aracılığıyla gerçekleşir.

ATPaz enzim kompleksi, F_1 ve F_0 ile gösterilen başlıca iki kısımdan ibarettir. ATP sentezini gerçekleştiren F_1, iç mitokondri membranının matriks yüzünde bulunur ve 5 çeşit polipeptid zincirinden ibarettir. Molekül ağırlığı 360 kdal olan bu kısım elektron mikroskobunda küresel yapılar halinde görülmektedir. F_0 ise, membran içine gömülmüş, dört polipeptid zincirinden ibaret ve hidrofobik yan gruplara sahip amino asitlerden bol miktarda ihtiva etmektedir. Bu kısım, proton geçişi için bir kanal görevini görmektedir. ATPaz enzim kompleksinin şekli genel olarak bir elma şekerini andırmaktadır. Proton akışının doğrudan ATP sentezleyen kısmı etkilediği ve bunun sonucu olarak da P_i'nin aktifleşerek aynı anda ADP ile birleştiği ön görülmektedir.

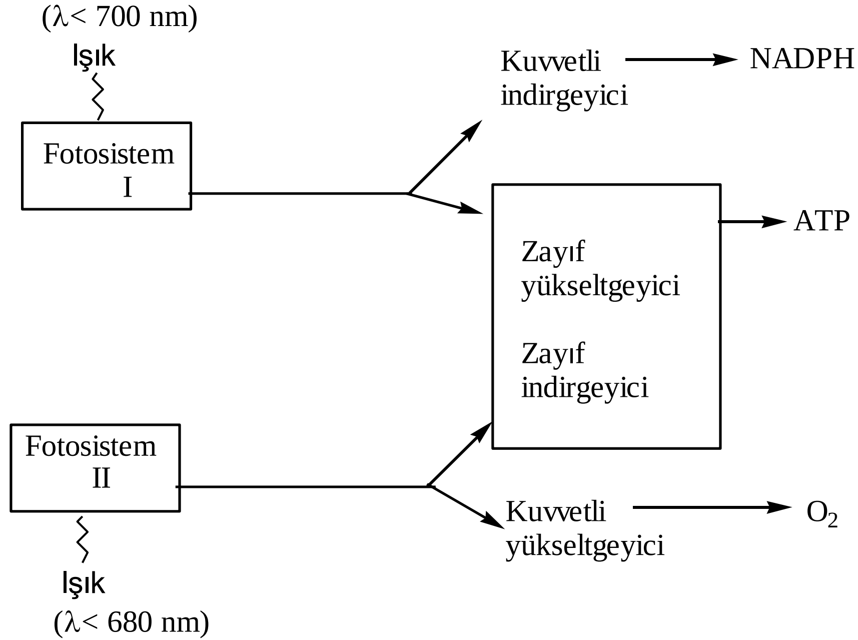
ATP, ADP ve fosfat (P_i) iç mitokondri zarından serbestçe difüze olamazlar. Bu çok yüklü bileşikler özel taşıyıcı proteinler tarafından taşınır. ATP-ADP taşıyıcısı matrikse bir ADP molekülünü geçirirken aynı zamanda da bir ATP molekülünü dışarı çıkarır. Yani, bir takas söz konusudur. Bu olay yaklaşık 58 kdal ağırlığında iki benzer alt birimden ibaret **ATP-ADP translokaz** tarafından yürütülür. Bu protein iç mitokondri zarında bol miktarda bulunur, toplam proteinlerin yaklaşık % 14'ünü oluşturur.

3.FOTOSENTETİK FOSFORİLASYON

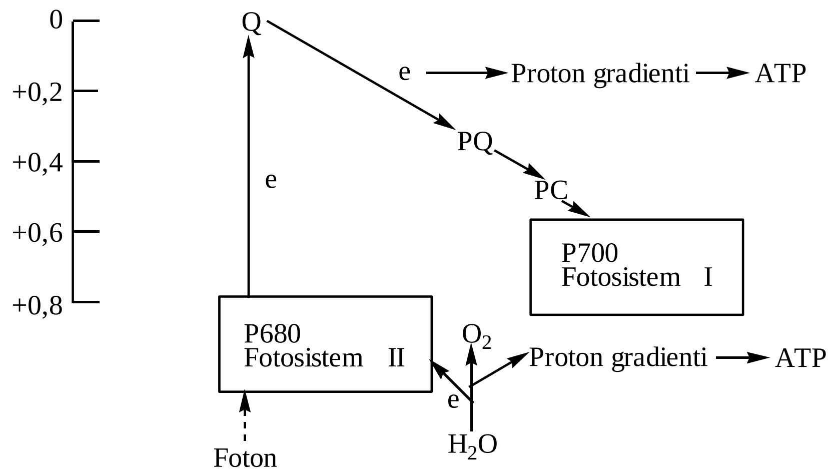
Biyolojik sistemler tarafından kullanılan serbest enerjinin kaynağı, fotosentez sırasında tutulan güneş enerjisidir.

Fotosentez olayları başlıca 2 kısım halinde ele alınabilir: 1. NADPH ve ATP'nin oluşturulduğu ışık reaksiyonları, 2. Işık reaksiyonlarında oluşan NADPH ve ATP vasıtasıyla CO_2'nin karbohidratlara ve diğer indirgenmiş ürünlere dönüştürüldüğü karanlık reaksiyonları.

Kloroplastlarda iki farklı foto sistemin mevcuttur. Fotosistem I, 700 nm'nin altındaki dalga boyu ışıkla uyarılır; bu sırada kuvvetli bir indirgeyici oluşur ve bu da NADPH'ın oluşumuna sebep olur. Buna karşılık fotosistem II, 680 nm'nin altındaki dalga boylu ışığa ihtiyaç duyar ve O_2 oluşumuna sebep olan kuvvetli bir yükseltgeyici üretir. Ek olarak fotosistem I zayıf bir yükseltgeyici, fotosistem II zayıf bir indirgeyici oluşturur. Bu her iki sistemin karşılıklı etkileşmesi sonunda da ATP meydana gelir. Daniel Arnon tarafından keşfedilen fotosentezin bu bölümü fotosentetik fosforilasyon veya fotofosforilasyon olarak tanımlanır (Keha ve Küfrevioğlu, 2018)

Şekil 3. Fotosentezde fotosistem I ve II'nin karşılıklı etkileşmesi (Keha ve Küfrevioğlu, 2018)

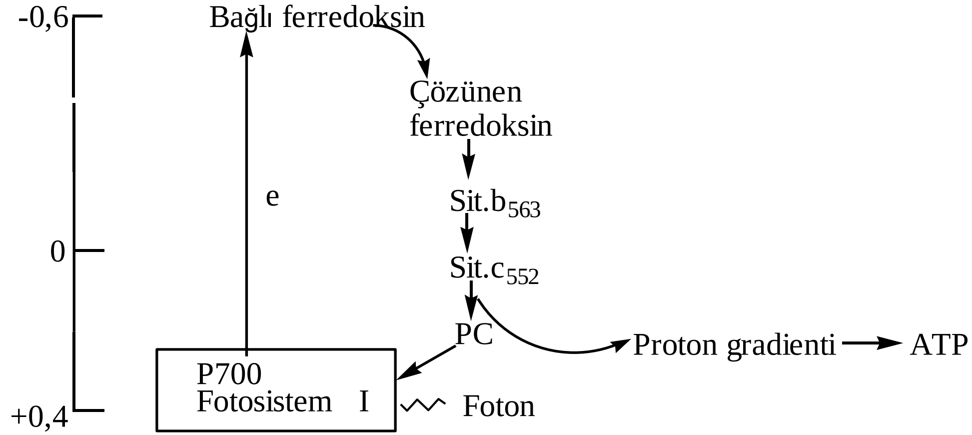

Şekil 4. Fotosistem II vasıtasıyla O_2 oluşumu ve bir elektronun fotosistem I'e aktarılması. Bu şekilde tilakoid membranında bir proton gradienti meydana gelir (PQ: plastokinon, PC: plastosiyanin) (Keha ve Küfrevioğlu, 2018)

Fotofosforilasyon: Kloroplastlardaki ATP sentezinin mekanizması mitokondrilerdekine çok benzerlik gösterir. Her ikisi de proton-motif kuvvetle gerçekleştirilir. Kloroplastlardaki ATP oluşumunu katalizleyen enzim kompleksi, mitokondrilerdeki F_1-F_0 kompleksine benzer şekilde CF_1-CF_0 kompleksidir (C:

Kloroplast, F:faktör). CF_1, 325 kdal molekül ağırlığında 5 farklı alt birimden oluşur ve ADP ile P_i'den ATP oluşumunu katalizleyen bileşendir. CF_0 ise üç farklı alt birimden oluşan proton kanalı ihtiva eden bileşendir.

Fotofosforilasyon için gerekli olan proton gradienti fotosistem II'den gerçekleşir. Bu şekilde ATP'nin sentezine **devirli olmayan fotofosforilasyon** denir. Bunun yanında fotosistem I'den de devirli bir elektron akışı sırasında ATP meydana gelebilir. Bu proses **devirli fotofosforilasyon** olarak ifade edilir (Şekil 5). Bu şekilde NADPH yerine ATP meydana gelir. Bu olaya fotosistem II katılmadığı için sudan oksijen oluşmaz. NADPH'ın $NADP^+$'ya oranı yüksek olduğu zaman bu olay meydana gelir.

Şekil 5. Devirli fotofosforilasyonda elektron akışı ve ATP sentezi.

Yeşil bitkilerde fotosentezin ışık reaksiyonlarında oluşan NADPH ve ATP, CO_2'nin karbohidratlara ve diğer indirgenmiş ürünlere dönüştürülmesinde kullanılır. Calvin devri adı verilen metabolik yolda 1 mol glukoz için 18 mol ATP ve 12 mol NADPH harcanır. Yani şekerin maliyeti oldukça yüksektir.

4.SONUÇ

Canlı âleminde ATP'nin sentezi mucizevi bir şekilde ve farklı yollarla yapılır. Harcanması da ihtiyaca göre kontrollü cereyan eder. Bu olaylar irademiz dışında yürür ve şuursuz moleküller tarafından yapıldığı söylenemez. Canlılardaki enerjinin bu mükemmel kullanımı, sonsuz bir ilim ve kudret sahibi olan Allah'ın varlığının apaçık delillerindendir.

KAYNAKLAR

1. Keha, E.E., Küfrevioğlu, Ö.İ. , Biyokimya, Aktif Yayınevi, 9.Baskı, 2012.

2. Lehninger, A.L., (1983), Biochemie (übersetzt von H. Kleinig und B. Liedvogel), Weinheim, Verlag Chemie, 2.Auflage.

3. Lehninger, A.L., Nelson, D.L., Cox, M.M. (1993), Principles of Biochemistry, New York, Worth Publishers, Inc., second edition.

4. Berg, J.M., Tymoczko, J.L., Stryer, L., (2014), Biyokimya, 7.Baskıdan çeviri (ed. Deanizli, A., Özden, A.K., , Ankara, Palme Yayıncılık.

READING THE NAMES OF ALLAH FROM THE ARTS
ALLAH ’IN İSİMLERİNİN SANATLARINDAN OKUNMASI

Prof. Dr. Rüstem GÜL
Iğdır Üniversitesi, Iğdır, Turkey
rustem.gul@igdir.edu.tr

ABSTRACT
Allah has unlimited beauty, perfection and superior attributes. All kinds of beauty and perfection that appear in all universe and artifacts are the signs, signs and proofs of His beauty and perfection. Because restrained, uniform, excellent and fine arts are obtained as a result of a beautiful program. A perfect and beautiful program is evidence of a beautiful science and a beautiful mind and a beautiful spiritual ability. Spiritual beauty of the soul appears in art through knowledge and power. Here, the material beauties of all beings, each of which is a marvel of art, are the leaks of a spiritual and scientific beauty. So all creatures with artistic works in the universe are in the service of Allah's beauty and perfection.
How complete, complete and incomplete, uniform, san ’equestrian, palace-like work, evidence of an orderly functioning. And a perfect, orderly work, necessarily witnesses an excellent and adept master who does this work and the habit of knowledge and skill of the master. And the perfect adjective, and that habit of perfect knowledge and skill, shows that a perfect talent is in that master. And if it is an excellent talent, the master is a high Spirit and a person worthy of respectreports.
Here, each of them is a wonderful work of art and all assets, a perfect work and work if the name, the name is adjective and adjective and person is evidence. In this presentation, how the names, adjectives, consciousness and essence of Allah are reached from the arts in the world? It will be explained that each name is evidence for its existence and unity.
Keywords: Noun, adjective, ability, person.

ÖZET
Allah’ın hadsiz güzelliği, mükemmelliği ve üstün sıfatları vardır. Bütün Kâinata ve sanat eserleri olan varlıklarda görünen güzellikler ve mükemmelliklerin bütün çeşitleri, Onun güzelliğinin ve mükemmelliğinin belirtileri, işaretleri ve delilleridir. Çünkü Ölçülü, muntazam, mükemmel ve güzel sanatlar güzel bir programın neticesinde elde edilir. Mükemmel ve güzel bir program ise, güzel bir ilme ve güzel bir zihne ve güzel bir ruhi kabiliyete delil olur. Ruhun manevi güzelliği ilim ve kudret vasıtasıyla sanatta görünür. İşte her biri birer sanat harikası olan bütün varlıklardaki maddi güzellikler bir manevi ve ilmi güzelliğin sızıntılarıdır. Demek Âlemdeki sanatlı eserleri olan bütün varlıklar Allah’ın güzelliğine ve mükemmelliğine ayinedir.
Nasıl eksiksiz tam ve noksansız, muntazam, san’ atlı, saray gibi bir eser, düzenli tertipli bir işleyişe delil olur. Ve mükemmel, muntazam bir iş, zorunlu olarak bu işi yapan mükemmel ve mahir bir ustaya ve ustanın yaptığı san ‘ata bilgi ve beceri alışkanlığına şahit olur. Ve mükemmel sıfat ve o mükemmel bilgi ve beceri alışkanlığı, mükemmel bir kabiliyetin o ustada bulunduğunu gösterir. Ve mükemmel bir yetenek ise, ustanın yüksek bir Ruh ve hürmete layık bir şahıs olduğunu bildirir. İşte her biri harika san’ at eseri olan

bütün varlıklar, mükemmel bir işe ve iş ise o işi yapana ve unvandan gelen isme, İsim ise sıfata ve sıfat ise şe'ne ve şe'n ise Zâta delil olur.
Bu sunuda âlemdeki sanatlardan Allah'ın isimlerine, sıfatlarına, şuunatına ve zatına nasıl ulaşıldığı? Her bir ismin onun varlığına ve birliğine delil olduğu anlatılmaya çalışılacaktır.
Anahtar kelimeler: İsim, sıfat, kabiliyet, Zat.

1. GİRİŞ

Nasılki bir Sultanın kendi hükûmetinin dairelerinde ayrı ayrı ünvanları ve raiyyetinin tabakalarında başka başka nam ve vasıfları ve saltanatının mertebelerinde çeşit çeşit isim ve alâmetleri vardır.

Meselâ: Adliye dairesinde "Hâkim-i Âdil" ve mülkiyede "Sultan" ve askeriyede "Kumandan-ı Â'zam" ve ilmiyede "Halife". Daha buna kıyasen sair isim ve unvanlarını bilsen anlarsın ki; birtek Padişah, saltanatının dairelerinde ve tabaka-i hükûmet mertebelerinde bin isim ve ünvana sahib olabilir. Güya o hâkim, herbir dairede şahsiyet-i maneviye haysiyetiyle ve telefonuyla mevcud ve hazırdır; bulunur ve bilir. Ve her tabakada kanunuyla, nizamıyla, mümessiliyle meşhud ve nâzırdır, görünür, görür. Ve herbir mertebede perde arkasında, hükmüyle, ilmiyle, kuvvetiyle mutasarrıf ve basîrdir; idare eder, bakar. Öyle de: Ezel ebed Sultanı olan Rabb-ül Âlemîn için, Rubûbiyetinin mertebelerinde ayrı ayrı, fakat birbirine bakar şe'n ve namları ve Ulûhiyetinin dairelerinde başka başka, fakat birbiri içinde görünür isim ve nişanları ve haşmet-nüma icraatında ayrı ayrı, fakat birbirine benzer temessül ve cilveleri ve kudretinin tasarrufatında başka başka, fakat birbirini ihsas eder ünvanları var. Ve sıfatlarının tecelliyatında başka başka, fakat birbirini gösterir mukaddes zuhuratı var. Ve ef'alinin cilvelerinde çeşit çeşit, fakat birbirini ikmal eder hikmetli tasarrufatı var. Ve rengârenk san'atında ve mütenevvi' masnuatında çeşit çeşit, fakat birbirini temaşa eder haşmetli Rubûbiyeti vardır. Bununla beraber kâinatın herbir âleminde, her bir taifesinde, esma-i hüsnadan bir ismin ünvanı tecelli eder. O isim o dairede hâkimdir. Başka isimler orada ona tabidirler, belki onun zımnında bulunurlar. Hem mahlûkatın herbir tabakasında az ve çok, küçük ve büyük, has ve âmm herbirisinde has bir tecelli, has bir rubûbiyet, has bir isimle cilvesi vardır. Yâni, o isim herşeye muhit ve âmm olduğu halde öyle bir kasd ve ehemmiyetle bir şeye teveccüh eder; güya o isim yalnız o şeye hastır. Hem bununla beraber Hâlık-ı Zülcelâl,

herşeye yakın olduğu halde, yetmiş bine yakın nuranî perdeleri vardır. Meselâ: Sana tecelli eden Hâlık isminin mahlûkıyetindeki cüz'î mertebesinden tut, tâ bütün kâinatın Hâlıkı olan mertebe-i kübra ve ünvan-ı a'zama kadar ne kadar perdeler bulunduğunu kıyas edebilirsin. Demek bütün kâinatı arkada bırakmak şartıyla mahlûkıyetin kapısından Hâlık isminin müntehasına yetişirsin, Daire-i sıfâta yanaşırsın. Mâdem, perdelerin birbirine temaşa eder pencereleri var. Ve isimler birbiri içinde görünüyor. Ve şuûnat, birbirine bakar. Ve temessülât, birbiri içine girer. Ve ünvanlar, birbirini ihsas eder. Ve zuhurat, birbirine benzer. Ve tasarrufat, birbirine yardım edip itmam eder. Ve rubûbiyetin mütenevvi terbiyeleri, birbirine imdad edip muavenet eder. Elbette gerektir ki, Cenabı Hakk'ı bir isimle, bir ünvan ile, bir rubûbiyetle ve hâkeza.. tanısa, başka ünvanları, rubûbiyetleri, şe'nleri, içinde inkâr etmesin. Belki, herbir ismin cilvesinden sair esmaya intikal etmezse zarar eder. Meselâ: Kadîr ve Hâlık isminin eserini görse, Alîm ismini görmezse gaflet ve tabiat dalâletine düşebilir.

Eğer o yüksek hakikatları yakından temaşa etmek istersen, git fırtınalı bir denizden, zelzeleli bir zeminden sor. "Ne diyorsunuz?" de. Elbette "Ya Celil, Ya Celil, Ya Aziz, Ya Cebbar" dediklerini işiteceksin. Sonra deniz içinde ve zemin yüzünde merhamet ve şefkatle terbiye edilen küçük hayvanattan ve yavrulardan sor. "Ne diyorsunuz?" de. Elbette "Ya Cemil, Ya Cemil, Ya Rahîm, Ya Rahîm" diyecekler. Semayı dinle. Nasıl "Ya Celil-i Zülcemâl" diyor. Ve arza kulak ver. Nasıl "Ya Cemil-i Zülcelâl" diyor. Ve hayvanlara dikkat et. Nasıl "Ya Rahman, Ya Rezzak" diyorlar. Bahardan sor. Bak nasıl "Ya Hannan, Ya Rahman, Ya Rahîm, Ya Kerim, Ya Latif, Ya Atûf, Ya Musavvir, Ya Münevvir, Ya Muhsin, Ya Müzeyyin" gibi çok esmayı işiteceksin. Ve insan olan bir insandan sor. Bak nasıl bütün esma-i hüsnayı okuyor ve cephesinde yazılı. Sen de dikkat etsen okuyabilirsin. Güya kâinat, azîm bir musika-i zikriyedir. En küçük nağme, en gür nağamata karışmakla, haşmetli bir letafet veriyor. Ve hâkeza kıyas et. Fakat çendan İnsan bütün esmaya mazhardır, fakat kâinatın tenevvüünü ve melaikenin ihtilaf-ı ibadatını intac eden tenevvü-ü esma, insanların dahi bir derece tenevvüüne sebeb olmuştur. Enbiyanın ayrı ayrı şeriatleri, evliyanın başka başka tarîkatları, asfiyanın çeşit çeşit meşrebleri şu sırdan neş'et etmiştir. Meselâ: İsa Aleyhisselâm, sair esma ile beraber Kadîr ismi onda

daha galibdir. Ehl-i aşkta Vedud ismi ve Ehl-i tefekkürde Hakîm İsmi daha ziyade hâkimdir.

İşte nasıl eğer bir adam hem hoca, hem zabit, hem adliye kâtibi, hem mülkiye müfettişi olsa; onun herbir dairede birer nisbeti, birer vazifesi, birer hizmeti, birer maaşı, birer mes'uliyeti, birer terakkiyatı ve muvaffakıyetsizliğine sebeb birer düşman ve rakibleri oluyor. Ve Padişaha karşı çok ünvanlarla görünüyor ve görür. Ve çok lisanlarla ondan meded ister. Ve âmirinin çok ünvanlarına müracaat eder. Ve düşmanların şerrinden kurtulmak için, muavenetini çok suretlerle taleb eder. Öyle de: Çok esmaya mazhar ve çok vazifelerle mükellef ve çok düşmanlara mübtela olan İnsan, münacatında, istiazesinde çok isimleri zikreder. Nasılki nev-i insanın medar-ı fahri ve elhak en hakikî insan-ı kâmil olan Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm, Cevşen-ül Kebir namındaki Münacatında binbir İsmiyle Dua ediyor; ateşten İstiaze ediyor (Bediüzzaman Said Nursi, 2016).

2. HAZRETİ ÂDEM (A.S.) ESMANIN TALIM EDİLMESİ

Bakara suresinde 31. Ayette Rabbimiz mealen: Âdeme bütün isimleri öğrettik buyurmasıyla "Hazret-i Âdem aleyhisselâm'ın dava-yı hilafet-i kübrada mu'cize-i kübrası, talim-i esmadır" diyor. İşte sair enbiyanın mu'cizeleri, birer hususî hârika-i beşeriyeye remzettiği gibi, bütün enbiyanın pederi ve divan-ı nübüvvetin fatihası olan Hazret-i Âdem aleyhisselâm'ın mu'cizesi umum kemâlât ve terakkiyat-ı beşeriyenin nihayetlerine ve en ileri hedeflerine sarahate yakın işaret ediyor. Cenab-ı Hak (Celle Celâlühü), manen şu ayetin lisan-ı işaretiyle diyor ki: "Ey Benî-Âdem! Sizin pederinize, melaikelere karşı hilafet davasında rüchaniyetine hüccet olarak, bütün esmayı talim ettiğimden, siz dahi mâdem onun evlâdı ve vâris-i istidadısınız. Bütün esmayı taallüm edip, mertebe-i emanet-i kübrada, bütün mahlûkata karşı, rüchaniyetinize liyakatınızı göstermek gerektir. Zira kâinat içinde, bütün mahlûkat üstünde en yüksek makamata gitmek ve zemin gibi büyük mahlûklar size musahhar olmak gibi mertebe-i aliyeye size yol açıktır. Haydi ileri atılınız ve birer ismime yapışınız, çıkınız. Fakat sizin pederiniz bir defa şeytana aldandı, cennet gibi bir makamdan rûy-i zemine muvakkaten sukut etti. Sakın siz de terakkiyatınızda şeytana uyup hikmet-i İlâhiyyenin semâvatından, tabiat

dalâletine sukuta vasıta yapmayınız. Vakit be-vakit başınızı kaldırıp esma-i hüsnama dikkat ederek, o semâvata uruc etmek için fünununuzu ve terakkiyatınızı merdiven yapınız. Tâ fünun ve kemâlâtınızın menbaları ve hakikatları olan Esma-i Rabbaniyeme çıkasınız ve o esmanın dûrbîniyle, kalbinizle Rabbinize bakasınız...

Şu ayet-i acibe, insanın câmiiyet-i istidadı cihetiyle mazhar olduğu bütün kemâlât-ı ilmiye ve terakkiyat-ı fenniye ve havarik-ı sun'iyeyi "talim-i esma" ünvanıyla ifade ve tabir etmekte şöyle latif bir remz-i ulvî var ki: Herbir kemalin, herbir ilmin, herbir terakkiyatın, herbir fennin bir hakikat-ı aliyesi var ki; o hakikat, bir ism-i İlahîye dayanıyor. Pek çok perdeleri ve mütenevvi tecelliyatı ve muhtelif daireleri bulunan o isme dayanmakla o fen, o kemâlât, o san'at kemalini bulur, hakikat olur.Yoksa yarım yamalak bir surette nâkıs bir gölgedir.

Meselâ: Hendese bir fendir. Onun hakikatı ve nokta-i müntehası,Cenab-ı Hakk'ın ism-i Adl ve Mukaddir'ine yetişip, hendese âyinesinde o ismin hakîmane cilvelerini haşmetiyle müşahede etmektir.

Meselâ: Tıb bir fendir, hem bir san'attır. Onun da nihayeti ve hakikatı; Hakîm-i Mutlak'ın Şâfî İsmine dayanıp, eczahane-i kübrası olan rûy-i zeminde rahîmane cilvelerini edviyelerde görmekle tıb kemâlâtını bulur, hakikat olur.

Meselâ: Hakikat-ı mevcûdattan bahseden hikmet-ül eşya, Cenab-ı Hakk'ın (Celle Celâlühü) "ism-i Hakîm"inin tecelliyat-ı kübrasını müdebbirane, mürebbiyane; eşyada, menfaatlarında ve maslahatlarında görmekle ve o İsme yetişmekle ve ona dayanmakla şu hikmet hikmet olabilir. Yoksa ya hurafata inkılab eder ve malayâniyat olur veya felsefe-i tabiiye misillü dalâlete yol açar. İşte sana üç misâl... Sair kemâlât ve fünunu bu üç misâle kıyas et. İşte Kur'an-ı Hakîm, şu ayetle beşeri, şimdiki terakkiyatında pek çok geri kaldığı en yüksek noktalara, en ileri hududa, en nihayet mertebelere, arkasına dest-i teşviki vurup, parmağıyla o mertebeleri göstererek "Haydi arş ileri" diyor. Bu ayetin hazine-i uzmâsından şimdilik bu cevherle iktifa ederek o kapıyı kapıyoruz...

Hem meselâ: hâtem-i divan-ı nübüvvet ve bütün enbiyanın mu'cizeleri onun dava-i risaletine birtek mu'cize hükmünde olan enbiyanın serveri ve şu kâinatın mâ-bihil iftiharı ve Hazret-i Âdem'e (Aleyhisselâm) icmalen talim olunan bütün esmanın bütün

meratibiyle tafsilen mazharı (Aleyhissalâtü Vesselâm) yukarıya celâl ile parmağını kaldırmakla şakk-ı kamer eden ve aşağıya cemâl ile indirmekle yine on parmağından kevser gibi su akıtan ve bin mu’cizat ile musaddak ve müeyyed olan Muhammed aleyhissalâtü vesselâm'ın mu’cize-i kübrası olan Kur'an-ı Hakîm'in vücuh-u i'cazının en parlaklarından olan hak ve hakikata dair beyanatındaki cezalet, ifadesindeki belâgat, maânîsindeki câmiiyet, üslûblarındaki ulviyet ve halâveti ifade eden: Çok ayât-ı beyyinatla ins ü cinnin enzarını, şu mu’cize-i ebediyenin vücuh-u i'cazından en zahir ve en parlak vechine çeviriyor. Bütün ins ve cinnin damarlarına dokunduruyor. Dostlarının şevklerini, düşmanlarının inadını tahrik edip, azîm bir teşvik ile, şiddetli bir tergib ile dost ve düşmanları onu tanzire ve taklide, yâni nazirini yapmak ve kelâmını ona benzetmek için sevk ediyor, hem öyle bir surette o mu’cizeyi nazargâh-ı enama koyuyor; güya insanın bu dünyaya gelişinden gaye-i yegânesi; o mu’cizeyi hedef ve düstur ittihaz edip, ona bakarak, netice-i hilkat-ı insaniyeye bilerek yürümektir.

Elhasıl:Sair enbiya aleyhimüsselâm'ın mu’cizatları, birer havarik-ı san'ata işaret ediyor ve Hazret-i Âdem aleyhisselâm'ın mu’cizesi ise; Esasat-ı san'at ile beraber, ulûm ve fününun, havarik ve kemâlâtının fihristesini bir suret-i icmalîde işaret ediyor ve teşvik ediyor.

Amma mu’cize-i kübra-i Ahmediye (A.S.M.) olan Kur'an-ı Mu’ciz-ül Beyan ise, talim-i esmanın hakikatına mufassalan mazhariyetini; Hak ve hakikat olan ulûm ve fününun doğru hedeflerini ve dünyevî, uhrevî kemâlâtı ve saadâtı vazıhan gösteriyor. Hem pek çok azîm teşvikatla, beşeri onlara sevkediyor. Hem öyle bir tarzda sevkeder, teşvik eder ki; o tarz ile şöyle anlattırıyor: **"Ey İnsan! Şu kâinattan maksad-ı a'lâ; tezâhür-ü rubûbiyete karşı, ubûdiyyet-i külliye-i insaniyedir ve insanın gaye-i aksası, o ubûdiyyete ulûm ve kemâlât ile yetişmektir."** Hem öyle bir surette ifade ediyor ki, o ifade ile şöyle işaret eder ki: "Elbette nev'-i beşer, âhir vakitte ulûm ve fününa dökülecektir. Bütün kuvvetini ilimden alacaktır. Hüküm ve kuvvet ise, ilmin eline geçecektir." Hem o Kur'an-ı Mu’ciz-ül Beyan, cezalet ve belâgat-ı Kur'aniyeyi mükerreren ileri sürdüğünden remzen anlattırıyor ki: "Ulûm ve fününun en parlağı olan belâgat ve cezalet, bütün enva'ıyla ahir zamanda en mergub bir suret alacaktır. Hattâ

İnsanlar, kendi fikirlerini birbirlerine kabul ettirmek ve hükümlerini birbirine icra ettirmek için, en keskin silâhını cezalet-i beyandan ve en mukavemet-sûz kuvvetini belâgat-ı edadan alacaktır.

Elhasıl: Kur'anın ekser ayetleri, herbiri birer hazine-i kemâlâtın anahtarı ve birer define-i ilmin miftahıdır (Bediüzzaman Said Nursi, 2016).

3. İNSANIN ALLAH'IN İSİMLERİNE AYİNE OLMASI

3.1. BİRİNCİ NOKTA

İnsan, üç cihetle Esma-i İlâhiyyeye bir âyinedir.

3.1.1. Birinci Vecih

Gecede zulümat, nasıl nuru gösterir. Öyle de: İnsan, za'f ve acziyle, fakr ve hacatıyla, naks ve kusuru ile, bir Kadîr-i Zülcelâl'in kudretini, kuvvetini, gınasını, rahmetini bildiriyor ve hakeza.. pek çok evsaf-ı İlâhiyyeye bu suretle âyinedarlık ediyor. Hattâ hadsiz aczinde ve nihayetsiz za'fında, hadsiz a'dasına karşı bir nokta-i istinad aramakla, vicdan daima Vâcib-ül Vücud'a bakar. Hem nihayetsiz fakrında, nihayetsiz hacatı içinde, nihayetsiz maksadlara karşı bir nokta-i istimdad aramağa mecbur olduğundan, vicdan daima o noktadan bir Ganiyy-i Rahîm'in dergâhına dayanır, dua ile el açar. Demek her vicdanda şu nokta-i istinad ve nokta-i istimdad cihetinde iki küçük pencere, Kadîr-i Rahîm'in barigâhı rahmetine açılır, her vakit onunla bakabilir.

3.1.2. İkinci Vecih

âyinedarlık ise: İnsana verilen nümuneler nev'inden cüz'î ilim, kudret, basar, sem', mâlikiyet, hâkimiyet gibi cüz'iyat ile Kâinat Mâlikinin ilmine ve kudretine, basarına, sem'ine, hâkimiyet-i rubûbiyetine yinedarlık eder. Onları anlar, bildirir. Meselâ: "Ben nasıl bu evi yaptım ve yapmasını biliyorum ve görüyorum ve onun mâlikiyim ve idare ediyorum. Öyle de şu koca kâinat sarayının bir ustası var. O usta onu bilir, görür, yapar, idare eder ve hâkeza.

3.1.3. Üçüncü Vecih

Ayinedarlık ise: Meselâ: Yaradılışından **Sâni'**, **Hâlık i**smini ve hüsn-ü takviminden Rahman ve Rahîm isimlerini ve hüsn-ü terbiyesinden **Kerim, Latif** isimlerini ve hâkeza... Bütün a'za ve âlâtı ile, cihazat ve cevarihi ile, letaif ve maneviyatı ile, havas ve hissiyatı

ile ayrı ayrı esmanın ayrı ayrı nakışlarını gösteriyor. Demek nasıl esmada bir ism-i a'zam var, öyle de o esmanın nukuşunda dahi bir nakş-ı a'zam var ki, o da insandır.

Ey kendini insan bilen insan! Kendini oku... Yoksa hayvan ve camid hükmünde insan olmak ihtimali var!

3.2. İKİNCİ NOKTA

Mühim bir sırr-ı ehadiyete işaret eder. Şöyle ki: İnsanın nasıl ruhu bütün cesedine öyle bir münasebeti var ki: Bütün a'zasını ve eczasını birbirine yardım ettirir. Yâni, irade-i İlâhiyye cilvesi olan evamir-i tekviniye ve o evamirden vücud-u haricî giydirilmiş bir kanun-u emrî ve latife-i Rabbaniye olan ruh, onların idaresinde onların manevî seslerini hissetmesinde ve hacatlarını görmesinde birbirine mani olmaz, ruhu şaşırtmaz. Ruha nisbeten uzak-yakın bir hükmünde. Birbirine perde olmaz. İsterse, çoğunu birinin imdadına yetiştirir. İsterse bedenin her cüz'ü ile bilebilir, hissedebilir, idare edebilir. Hattâ çok nuraniyet kesbetmiş ise, herbir cüz'ü ile görebilir ve işitebilir. Öyle de Cenab-ı Hakk'ın mâdem onun bir kanun-u emri olan ruh, küçük bir alem olan İnsan cisminde ve a'zasında bu vaziyeti gösteriyor. Elbette alem-i ekber olan kâinatta o Zât-ı Vâcib-ül Vücud'un irade-i külliyesine ve kudret-i mutlakasına hadsiz fiiller, hadsiz sadâlar, hadsiz dualar, hadsiz işler, hiçbir cihette ona ağır gelmez, birbirine mani olmaz. O Hâlık-ı Zülcelâl'i meşgul etmez, şaşırtmaz. Bütününü birden görür, bütün sesleri birden işitir. Yakın uzak birdir. İsterse, bütününü birinin imdadına gönderir. Herşey ile her şeyi görebilir, seslerini işitebilir ve her şey ile herşeyi bilir ve hâkeza (Bediüzzaman Said Nursi, 2016).

4. SONUÇ

Umum kâinattaki umum kemâlât, bir Zât-ı Zülcelâl'in kemalinin ayâtıdır ve cemâlinin işaratıdır. Belki hakikî kemaline nisbeten bütün kâinattaki hüsün ve kemal ve cemâl, zaîf bir gölgedir. Şu Hakikatın beş hüccetine icmalen işaret ederiz.

4.1. BİRİNCİ HÜCCET

Nasılki mükemmel, muhteşem, münakkaş, müzeyyen bir saray; mükemmel bir ustalık, bir dülgerliğe bilbedahe delalet eder. Ve mükemmel fiil olan o dülgerlik, o nakkaşlık; bizzarure mükemmel bir fâile, bir ustaya, bir mühendise ve "nakkaş ve

musavvir" gibi ünvan ve isimleriyle beraber delalet eder. Ve mükemmel o isimler dahi, şübhesiz o ustanın mükemmel, san'atkârane sıfatına delalet eder. Ve o kemal-i san'at ve sıfat, bilbedahe o ustanın kemal-i istidadına ve kabiliyetine delalet eder. Ve o kemal-i istidad ve kabiliyet, bizzarure o ustanın kemal-i zâtına ve ulviyet-i mahiyetine delalet eder. Aynen öyle de: Şu Saray-ı Âlem, şu mükemmel, müzeyyen eser; bilbedahe gayet kemaldeki ef'ale delalet eder. Çünki eserdeki kemâlât, o ef'alin kemâlâtından ileri gelir ve onu gösterir. kemal-i ef'al ise, bizzarure bir fâili mükemmele ve o fâilin kemal-i esmasına, yâni âsâra nisbeten Müdebbir, Musavvir, Hakîm, Rahîm, Müzeyyin gibi İsimlerin kemaline delalet eder. İsimlerin ve ünvanların kemali ise, şeksiz şübhesiz o fâilin kemal-i evsafına delalet eder. Zira Sıfat mükemmel olmazsa, Sıfattan neş'et eden isimler, ünvanlar mükemmel olamaz. Ve o evsafın kemali, bilbedahe şuûnat-ı zâtiyenin kemaline delalet eder. Çünki sıfâtın mebde'leri, o şuunu zâtiyedir. Ve şuun-u zâtiyenin kemali ise; biilmelyakîn Zât-ı Zîşuunun kemaline ve öyle lâyık bir kemaline delalet eder ki; o kemalin ziyası, şuun ve sıfât ve esma ve ef'al ve asâr perdelerinden geçtiği halde, şu kâinatta yine bu kadar hüsnü ve cemâli ve kemali göstermiş. İşte şu derece hakikî kemâlât-ı Zâtiyenin bürhan-ı kat'î ile vücudu sabit olduktan sonra, gayra bakan ve emsal ve ezdada tefevvuk cihetiyle olan nisbî kemâlâtın ne ehemmiyeti kalır, ne derece sönük düşer, anlarsın...

4.2. İKİNCİ HÜCCET

Şu Kâinata Nazar-ı İbretle bakıldığı vakit, Vicdan ve Kalb bir hads-i sadıkla hisseder ki: Şu kâinatı bu derece güzelleştiren ve süslendiren ve enva'-ı mehasin ile tezyin edenin, nihayet derecede bir cemâl ve kemâlâtı vardır ki, şöyle yapıyor.

4.3. ÜÇÜNCÜ HÜCCET

Malûmdur ki; mevzun ve muntazam ve mükemmel ve güzel san'atlar, gayet güzel bir proğrama istinad eder. Mükemmel ve güzel bir proğram ise, mükemmel ve güzel bir ilme ve güzel bir zihne ve güzel bir kabiliyet-i ruhiyeye delalet eder. Demek Ruhun manevî güzelliğidir ki; İlim vasıtasıyla san'atında tezâhür ediyor.

İşte şu kâinat, hadsiz mehasin-i maddiyesiyle, bir manevî ve ilmî mehasinin tereşşuhatıdır. Ve o ilmî ve manevî mehasin ve kemâlât, elbette hadsiz bir sermedî hüsün ve cemâlin ve kemalin cilveleridir.

4.4. DÖRDÜNCÜ HÜCCET

Malûmdur ki; ziyayı verenin ziyadar olması lâzım.. tenvir edenin nuranî olması gerek. İhsan gınadan gelir. Lütuf latiften zuhur eder. Mâdem öyledir; Kâinata bu kadar hüsün ve cemâl vermek ve mevcûdata muhtelif kemâlât vermek; ışık, güneşi gösterdiği gibi, bir Cemâli Sermedîyi gösterirler. Mâdem mevcûdat, zeminin yüzünde büyük bir nehir gibi kemâlâtın lem'alarıyla parlar geçer. O nehir, güneşin cilveleriyle parladığı gibi, şu seyl-i mevcûdat dahi, hüsün ve cemâl ve kemalin lem'alarıyla muvakkaten parlar gider. Arkalarından gelenler aynı parlamayı, aynı lem'aları gösterdiklerinden anlaşılıyor ki: Cereyan eden suyun kabarcıklarındaki cilveler, güzellikler, nasıl kendilerinden değil; belki bir güneşin ziyasının güzellikleri, cilveleridir. Öyle de: Şu Seyl-i Kâinattaki muvakkat parlayan mehasin ve kemâlât, bir Şems-i Sermedî'nin lemaat-ı cemâl-i esmasıdır.

4.5. BEŞİNCİ HÜCCET

Malûmdur ki; üç dört muhtelif yoldan gelenler, aynı bir hâdiseyi söyleseler, yakîni ifade eden tevatür derecesinde o hâdisenin kat'î vukuuna delalet eder.

İşte meşrebce ve meslekçe ve istidadca ve asırca gayet muhtelif ayrı ayrı bütün Muhakkikînin muhtelif tabakatından ve Evliyanın muhtelif turuklarından ve Asfiyanın muhtelif mesleklerinden ve Hükema-yı Hakikiyenin muhtelif mezheblerinden olan bütün Ehl-i Keşif ve Zevk ve Şuhud ve Müşahede, Keşif ve Zevk ve Şuhud ile İttifak etmişler ki: kâinat mezahirinde ve mevcûdat âyinelerinde görülen mehasin ve kemâlât, bir tek Zât-ı

Vâcib-ül Vücud'un tecelliyat-ı kemalidir ve cilve-i Cemâl-i esmasıdır. İşte bunların İcmaı, sarsılmaz bir Hüccet-i Katıadır (Bediüzzaman Said Nursi, 2016).

5. KAYNAKÇA

1. Bediüzzaman Said Nursi,.Risale-i Nur Külliyatından 24. Söz, Diyanet Vakfı yayınları; 2016
2. 1.Kuran-i Kerim, Bakara süresi, 31 Ayet
3. Bediüzzaman Said Nursi,.Risale-i Nur Külliyatından 20. Söz, Diyanet Vakfı yayınları; 2016
4. Bediüzzaman Said Nursi,.Risale-i Nur Külliyatından 32. Söz, Diyanet Vakfı yayınları; 2016
5. Bediüzzaman Said Nursi,.Risale-i Nur Külliyatından 33. Söz, Diyanet Vakfı yayınları; 2016

THE WISDOM OF HUMAN CREATION

İNSANIN YARATILMASININ HİKMETİ

Prof. Dr. Rüstem GÜL
Iğdır Üniversitesi, Iğdır, Turkey
rustem.gul@igdir.edu.tr

ABSTRACT
A man who has a miracle of the infinite power of Allah, the purpose of creation, a great embroidery and an amazing and astonishing nature to all the names of Allah in terms of art, he has been sent to this world as an officer and a guest, and he has been given the most important talent and ability. Because man is created in the most beautiful way and given to him the features and abilities that collect everything in himself; From the lowest of the lowest to the highest of the highest, from the ground to the highest floor of everything that surrounds the sky, from the smallest part of the matter to the sun lined up to the authorities, the order, the lowest and highest degrees can enter and fall into a square of material and spiritual endless thrown. two roads leading to descent and ascension were opened in front of him. And according to those abilities and abilities, important duties were entrusted to him. And in order to employ man for that purpose and those duties, severe incentives and terrifying threats have been made.
In order to achieve the purpose of creation; It is sent to the realm through knowledge and prayer to mature and prosper. As to nature and intelligence, everything depends on science. And the essence and source of all true sciences, and the Light and Spirit; To know God in his names and attributes. The principle and way of achieving this have been revealed to all the prophets, especially the greetings of Adam Aleyhi, The father of mankind.
In this presentation; The wisdom and purpose of human being sent to this world; To know the Universal Father and to Believe in Him and Worship Him. And it will be tried to be explained that the real duty of the human being and the duties which are absolutely necessary is to know the faith in Allah and God in their names and attributes and to confirm the existence and unity of Allah firmly and definitively.
Keywords: Allah, faith, human, worship, wisdom.

ÖZET
Allah'ın sonsuz gücünün bir mucizesi, yaratılışın gayesi, sanat bakımından Allah'ın bütün isimlerine mazhar bir büyük nakşı ve şaşırtıcı ve hayret verici mahiyete sahip olan İnsan, şu dünyaya bir memur ve misafir olarak gönderilmiş, çok ehemmiyetli kabiliyet ve yetenek ona verilmiştir. İnsan en güzel şekilde yaratıldığı ve ona her şeyi kendinde toplayan özellikler ve yetenekler verildiği için; Aşağıların en aşağısından tâ yükseklerin en yükseğine, yerden tâ göğün her şeyi kuşatan en yüksek katına, maddenin en küçük parçasından tâ Güneşe kadar dizilmiş olan makamlara, mertebelere, en aşağı ve en yukarı derecelere girebilir ve düşebilir bir imtahan meydanına atılmış, maddi ve manevi olarak nihayetsiz alçalmaya ve yükselmeye giden iki yol onun önünde açılmıştır. Ve o kabiliyet ve yeteneklere göre ehemmiyetli vazifeler kendisine emanet olarak bırakılmış. Ve İnsanı,

o gayeye ve o vazifelere çalıştırmak için, şiddetli teşvikler ve dehşetli tehditler yapılmıştır.
İnsanın yaratılış gayesine ulaşması için; Bu Âleme İlim ve Dua vasıtasıyla olgunlaşmak ve gelişmek için gönderildiği. Mahiyet ve istidat itibariyle her şey İlme bağlı olduğu. Ve bütün hakiki ilimlerin esası ve kaynağı ve Nuru ve Ruhu; Allah'ı isim ve sıfatlarıyla tanımak olduğu. Bunu başarmanın, esası ve yolu ise, Allah'a iman olduğu başta insanlığın babası olan Âdem Aleyhi selam olmak üzere tüm peygamberlere bildirilmiştir.
Bu sunuda; İnsanın bu dünya gönderilmesinin hikmeti ve gayesinin; Kâinatın Yaratanını tanımak ve Ona İman edip İbadet etmek olduğu. Ve İnsanın asıl vazifesinin ve yapılması kesinlikle gerekli olan görevlerinin, Allaha iman ve Allah'ı isim ve sıfatlariyle tanımak ve şüphesiz, sağlam ve kesin olarak varlığını ve birliğini tasdik etmek olduğu anlatılmaya çalışılacaktır.
Anahtar kelimeler: Allah, iman, insan, ibadet, hikmet.

1.GİRİŞ

Hikmet sahibi olan Allah sonsuz yardımı ve Hikmetin gereği, şu dünyayı tecrübeye mahal ve imtihana meydan ve güzel isimlerinin tecellisine âyine ve Kalem-i Kader ve Kudretine sahife olmak için yaratmıştır. Tecrübe ve imtihan ise büyüme ve gelişmeye sebebdir. Büyüme ve gelişme ise, kabiliyet ve yeteneklerin ilerlemesine sebebdir. O ilerleme ise, kabiliyetlerin ortaya çıkmasına sebebdir. Kabiliyetlerin ortaya çıkması ise, şartlara, durumlara ve birbirlerine göre ortaya çıkan, göreli hakikatların görünmesine sebebdir. Göreli hakikatlerin ortaya çıkması ise, Celâl sahibi Allah'ın güzel isimlerinin nakışlarının tecelliyatını göstermesine ve Kâinatı hiç bir şeye ihtiyaci olmayan ve her şeyin ona muhtaç olduğu Allah'ın mektubu suretine çevirmesine sebebdir. İşte şu sırr-ı İmtihan ve sırr-ı teklif iledir ki; yüksek ruhların elmas gibi cevherleri, kötü, alçak ruhların kömür gibi maddelerinden tasaffi eder, ayrılır. İşte bu mezkûr Sırlar gibi daha bilmediğimiz çok ince, âlî Hikmetler için, Âlemi bu surette İrade ettiğinden şu Âlemin tegayyür ve tahavvülünü dahi o hikmetler için İrade etti. Tahavvül ve tegayyür için zıdları birbirine hikmetle karıştırdı ve karşı karşıya getirdi. Zararları menfaatlara mezcederek, şerleri hayırlara idhal ederek, çirkinlikleri güzelliklerle cem'ederek, hamur gibi yoğurarak şu Kâinatı tebeddül ve tagayyür kanununa ve tahavvül ve tekâmül düsturuna tabi kıldı. Vaktaki meclis-i imtihan kapandı. Tecrübe vakti bitti. Esma-i Hüsna hükmünü icra etti. Kalem-i Kader, mektubatını tamamıyla yazdı. Kudret, nukuş-u san'atını tekmil etti. Mevcûdat, vezaifini îfa etti. Mahlûkat, hizmetlerini bitirdi. Herşey, mânasını ifade etti.

Dünya, ahiret fidanlarını yetiştirdi. Zemin, Sâni'-i Kadîr'in bütün mu'cizat-ı kudretini, umum havarik-ı san'atını teşhir edip gösterdi. Şu âlem-i fena, sermedî manzaraları teşkil eden levhaları zaman şeridine taktı. O Sâni'-i Zülcelâl'in Hikmet-i Sermediyesi ve İnayet-i Ezeliyesi; o imtihan neticelerini, o tecrübenin neticelerini, o Esma-i Hüsnanın tecellilerinin hakikatlarını, o kalem-i kader mektubatının hakaikını, o nümune-misâl nukuş-u san'atının asıllarını, o vezaif-i mevcûdatın faidelerini, gayelerini, o hidemat-ı mahlûkatın ücretlerini ve o kelimat-ı ktab-ı kâinatın ifade ettikleri mânaların hakikatlarını ve istidad çekirdeklerinin sünbüllenmesini ve bir Mahkeme-i Kübra açmasını ve dünyadan alınmış misâlî manzaraların göstermesini ve esbab-ı zahiriyenin perdesini yırtmasını ve herşey doğrudan doğruya Hâlıkı Zülcelâl'ine teslim etmesi gibi hakikatları iktiza etti ve o mezkûr hakikatları iktiza ettiği için, kâinatı dağdağa-i tegayyür ve fenadan, tahavvül ve zevâlden kurtarmak ve ebedîleştirmek için o zıdların tasfiyesini istedi ve tagayyürün esbabını ve ihtilafatın maddelerini tefrik etmek istedi. Elbette kıyameti koparacak ve o neticeler için tasfiye edecek (Bediüzzaman Said Nursi, 2016).

İşte yukarıda bahsedilen hikmetlere binaen İnsanlığın babasi olan Hazret-i Adem (A.S.) Cennet'ten Dünya'ya bir misafir ve memur olarak gönderildi ve ebedi bir saadeti kazanmak için bir imtahana tabi tutuldu. Eğer Hazret-i Âdem(A.S.) Cennet'te kalsaydı; Melek gibi makamı sâbit kalırdı, İnsanlığın istidatları inkişaf etmezdi. Halbuki yeknesak makam sâhibi olan melâikeler çoktur, o tarz ubûdiyet için insana ihtiyaç yoktur. Nihayetsiz makamları kat edecek olan insanın istidatları emir ve yasaklarla yükümlü, bir imtahan yeri gerektirdiği için, cennet'ten ihraç edildi. Demek Hazret-i Âdem'in (A.S.) cennet'ten ihracının hikmeti, vazifelendirilmektir. İnsanlığın maddi ve manevi ilerlemeleri ve bütün istidatlarının gelişmesi, genişleyip yayılması ve mahiyetinin Allah'ın bütün isimlerine çok geniş ve yüksek kapasiteli bir ayine olması, o vazifenin neticelerindendir. İnsanın bu dünya gönderilmesinin hikmeti ve gayesinin; Kâinatın yaratanını tanımak ve Ona İman edip İbadet etmek olduğu: Zariyat süres, 51-56 Ayetlerde Rabbimiz tarafından mealen ''Cinleri ve insanları ancak beni tanısılar ve bana iman ve ibadet etsinler diye yarattım.''buyrulmasıyla kesinlik kazanmaktadır. İnsanın mahiyeti ve insane verilen maddi ve manevi cihazlar incelendiğinde ayni sonuca varılmaktadır.

2. İNSANIN MAHİYETİ İLE VAZİFESİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Evet İnsan, nihayetsiz şeylere muhtaç olduğu halde; sermayesi hiç hükmünde... Hem nihayetsiz musibetlere maruz olduğu halde; iktidarı, hiç hükmünde bir şey. Âdeta sermaye ve iktidarının dairesi, eli nereye yetişirse o kadardır. Fakat emelleri, arzuları ve elemleri ve belaları ise; dairesi, gözü, hayali nereye yetişirse ve gidinceye kadar geniştir. Bu derece âciz ve zaîf, fakir ve muhtaç olan ruh-u beşere ibadet, tevekkül, tevhid, teslim; ne kadar azîm bir kâr, bir saadet, bir nimet olduğunu, bütün bütün kör olmayan görür, derk eder (Bediüzzaman Said Nursi, 2016).

İnsan zaîftir, belaları çok... Fakirdir, ihtiyacı pek ziyade… Âcizdir, hayat yükü pek ağır... Eğer Kadîr-i Zülcelal'e dayanıp tevekkül etmezse ve itimad edip teslim olmazsa, vicdanı daim azab içinde kalır. Semeresiz meşakkatler, elemler, teessüfler onu boğar. Ya sarhoş veya canavar eder.

İnsan; fıtraten gayet zaîftir. Halbuki, her şey ona ilişir, onu müteessir ve müteellim eder. Hem, gayet âcizdir. Halbuki, belâları ve düşmanları pek çoktur. Hem, gayet fakirdir. Halbuki, ihtiyâcâtı pek ziyadedir. Hem tenbel ve iktidarsızdır. Halbuki, hayatın tekâlifi gayet ağırdır. Hem, İnsâniyyet onu kâinatla alâkadar etmiştir. Halbuki, sevdiği, ünsiyyet ettiği şeylerin zevâl ve firakı, mütemâdiyen onu incitiyor. Hem, akıl ona yüksek maksadlar ve bâki meyveler gösteriyor. Halbuki eli kısa, ömrü kısa, iktidarı kısa, sabrı kısadır. İşte bu vaziyette bir ruh, fecir zamanında bir Kadîr-i Zülcelâl'in, bir Rahîm-i Zülcemâl'in dergâhına niyaz ile namaz ile müracaat edip arzuhal etmek, tevfik ve meded istemek ne kadar elzem ve peşindeki gündüz aleminde başına gelecek, beline yüklenecek işleri, vazifeleri tahammül için ne kadar lüzumlu bir nokta-i istinad olduğu bedâheten anlaşılır (Bediüzzaman Said Nursi, 2016).

İnsan binler çeşit elemler ile müteellim ve binler nevi lezzetler ile mütelezziz olacak bir zîhayat makine ve gayet derece acziyle beraber hadsiz maddî, manevî düşmanları ve nihayetsiz fakrıyla beraber hadsiz zahirî ve bâtınî ihtiyaçları bulunan ve mütemadiyen zevâl ve firak tokatlarını yiyen bir bîçare mahlûk iken, birden iman ve ubûdiyyetle bütün kainatin sahibi olan bir Padişah-ı Zülcelâl'e intisab edip bütün düşmanlarına karşı bir nokta-i istinad ve bütün hacatına medar bir nokta-i istimdad bularak, herkes mensub

olduğu efendisinin şerefiyle, makamıyla iftihar ettiği gibi, o da böyle nihayetsiz Kadîr ve Rahîm bir Padişaha iman ile intisab etse ve ubûdiyyetle hizmetine girse ve ecelin i'dam ilânını kendi hakkında terhis tezkeresine çevirse ne kadar memnun ve minnettar ve ne kadar müteşekkirane iftihar edebilir, kıyas ediniz (Bediüzzaman Said Nursi, 2016).

İnsan, Kâinatın ekser enva'ına muhtaç ve alâkadardır. İhtiyacatı alemin her tarafına dağılmış, arzuları ebede kadar uzanmış. Bir çiçeği istediği gibi, koca bir baharı da ister. Bir bahçeyi arzu ettiği gibi, ebedî Cennet'i de arzu eder. Bir dostunu görmeğe müştak olduğu gibi, Cemil-i Zülcelâl'i de görmeye müştaktır. Başka bir menzilde duran bir sevdiğini ziyaret etmek için o menzilin kapısını açmaya muhtaç olduğu gibi; berzaha göçmüş yüzde doksandokuz ahbabını ziyaret etmek ve firak-ı ebedîden kurtulmak için koca dünyanın kapısını kapayacak ve bir mahşer-i acaib olan ahiret kapısını açacak, dünyayı kaldırıp ahireti yerine kuracak ve koyacak bir Kadîr-i Mutlak'ın dergâhına ilticaya muhtaçtır. İşte şu vaziyette bir İnsana hakikî Mabud olacak; yalnız, herşeyin dizgini elinde, herşeyin hazinesi yanında, herşeyin yanında nâzır, her mekânda hazır, mekândan münezzeh, acizden müberra, kusurdan mukaddes, nakıstan muallâ bir Kadîr-i Zülcelâl, bir Rahîm-i Zülcemâl, bir Hakîm-i Zülkemal olabilir. Çünki nihayetsiz hacat-ı insaniyeyi îfa edecek, ancak nihayetsiz bir kudret ve muhit bir ilim sahibi olabilir. Öyle ise, Mabudiyete lâyık yalnız Odur. İşte ey İnsan! Eğer yalnız Ona abd olsan, bütün mahlûkat üstünde bir mevki kazanırsın. Eğer ubûdiyyetten istinkaf etsen, âciz mahlûkata zelil bir abd olursun. Eğer enaniyetine ve iktidarına güvenip tevbe ve duayı bırakıp, tekebbür ve davaya sapsan; o vakit iyilik ve icad cihetinde arı ve karıncadan daha aşağı, örümcek ve sinekten daha zaîf düşersin. Şer ve tahrib cihetinde; dağdan daha ağır, taundan daha muzır olursun (Bediüzzaman Said Nursi, 2016).

İnsanın mahiyetinin icmali: Esmâ-i İlâhiyyeye aid garâibin fihristesi.. hem Şuûn ve Sıfât-ı İlâhiyyenin bir mikyası.. hem kâinattaki alemlerin bir mîzanı.. hem bu alem-i kebîrin bir listesi.. hem şu kâinatın bir haritası.. hem şu kitab-ı ekberin bir fezlekesi.. hem kudretin gizli defînelerini açacak bir anahtar külçesi.. hem mevcûdâta serpilen ve evkata takılan kemâlâtının bir ahsen-i takvîmidir. İşte mahiyet-i hayatın bunlar gibi emirlerdir (Bediüzzaman Said Nursi, 2016).

Yukarıda görüldüğü gibi mahiyeti insaniyeden; İnsanın bu dünya gönderilmesinin hikmeti ve gayesinin; Kâinatın yaratanını tanımak ve Ona İman edip İbadet etmek olduğu anlaşılmaktadır.

3. CİHAZATİ İNSANİYE İLE VAZİFESİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Ey sersem nefsim ve ey pürheves arkadaşım! Âyâ, zannediyor musunuz ki, vazife-i hayatınız; yalnız terbiye-i medeniye ile güzelce muhâfaza-i nefs etmek, ayıb olmasın, batın ve fercin hizmetine mi münhasırdır? Yâhut, zannediyor musunuz ki, hayatınızın makinesinde dercedilen şu nâzik letâif ve mâneviyat ve şu hassas âzâ ve âlât; ve şu muntazam cevarih ve cihâzât ve şu mütecessis havas ve hissiyatın gaye-i yegânesi; şu hayât-ı fâniyede nefs-i rezîlenin, hevesât-ı süfliyyenin tatmini için isti'maline mi münhasırdır? Hâşâ ve kellâ! Belki vücudunuzda şunların yaratılması ve fıtratınızda bunların gaye-i idhâli, iki esastır:

Biri: Cenab-ı Mün'im-i Hakikî'nin bütün ni'metlerinin herbir çeşitlerini size ihsas ettirip şükrettirmekten ibarettir. Siz de hissedip şükür ve ibadetini etmelisiniz.

İkincisi: Âleme tecellî eden Esmâ-i Kudsiyye-i İlâhiyyenin bütün tecelliyatının aksâmını, birer birer, size o cihâzât vasıtasıyla bildirip tattırmaktır. Siz dahi tatmakla tanıyarak Îman getirmelisiniz. İşte bu iki esas üzerine kemalât-ı İnsaniye neşv ü nema bulur. Bununla insan, insan olur. İnsaniyetin cihazatı, hayvan gibi hayat-ı dünyeviyeyi kazanmak için verilmemiş olduğuna şu temsil sırrıyla bak:

Meselâ, bir Zât bir hizmetçisine yirmi altın verdi; tâ mahsus bir kumaştan kendisine bir kat libas alsın. O hizmetçi gitti, o kumaşın âlâsından mükemmel bir libas aldı, giydi. Sonra gördü ki: O Zât, diğer bir hizmetkârına bin altın verip, bir kâğıt içinde bazı şeyler yazılı olarak onun cebine koydu, ticârete gönderdi. Şimdi, her Aklı başında olan bilir ki; o sermâye, bir kat libas almak için değil. Çünki evvelki hizmetkâr, yirmi altınla en âlâ kumaştan bir kat libas almış olduğundan, elbette bu bin altın, bir kat libasa sarf edilmez. Şayet bu ikinci hizmetkâr, cebine konulan kâğıdı okumayıp, belki evvelki hizmetçiye bakıp, bütün parayı bir dükkâncıya bir kat libas için verip, hem o kumaşın en çürüğünden ve arkadaşının libasından elli derece aşağı bir libas alsa, elbette o hâdim nihayet derecede ahmaklık etmiş olacağı için şiddetle tâzib ve hiddetle te'dib edilecektir. Ey nefsim ve ey

arkadaşım! Aklınızı başınıza toplayınız. sermâye-i ömür ve istidâd-ı hayâtınızı hayvan gibi, belki hayvandan çok aşağı bir derecede şu hayât-ı fâniye ve lezzet-i maddiyeye sarfetmeyiniz. Yoksa sermâyece en âlâ hayvandan elli derece yüksek olduğunuz halde, en ednâsından elli derece aşağı düşersiniz. Ey gafil nefsim! Senin hayâtının gayesini ve hayatının mahiyetini, hem hayatının sûretini, hem hayatının sırr-ı hakîkatını, hem hayatının kemâl-i saâdetini bir derece anlamak istersen, bak: Senin hayatının gayelerinin icmâli dokuz emirdir:

Birincisi şudur ki: Senin Vücudunda konulan duygular terâzileriyle, Rahmet-i İlâhiyyenin hazînelerinde iddihar edilen ni'metleri tartmaktır ve küllî şükretmektir.

İkincisi: Senin fıtratında vaz'edilen cihâzâtın anahtarlarıyle Esmâ-i Kudsiye-i İlâhiyyenin gizli defînelerini açmaktır, Zât-ı Akdes'i o Esmâ ile tanımaktır.

Üçüncüsü: Şu teşhirgâh-ı dünyada, mahlûkat nazarında, esmâ-i ilâhiyyenin sana taktıkları garib san'atlarını ve lâtif cilvelerini bilerek hayatınla teşhir ve izhar etmektir.

Dördüncüsü: Lisân-ı hâl ve kalinle Hâlıkının Dergâh-ı Rubûbiyyetine Ubûdiyyetini ilân etmektir.

Beşincisi: Nasıl bir asker, pâdişahından aldığı türlü türlü nişanları, resmî vakitlerde takıp pâdişahın nazarında görünmekle Onun İltifâtât-ı Âsârını gösterdiği gibi, sen dahi Esmâ-i İlâhiyyenin cilvelerinin sana verdikleri letâif-i insâniyye murassaatıyle bilerek süslenip o Şâhid-i Ezelî'nin Nazar-ı Şuhud ve İşhadına görünmektir.

Altıncısı: Zevilhayat olanların tezahürat-ı hayatiye denilen, Hâlıklarına tahiyyatları; ve rumûzat-ı hayatiye denilen, Sâni'lerine tesbihatları ve semerat ve gayât-ı hayatiye denilen, Vâhib-ül Hayât'a arz-ı ubudiyetlerinim bilerek müşâhede etmek, tefekkür ile görüp şehadetle göstermektir.

Yedincisi: Senin hayatına verilen cüz'î ilim ve kudret ve irâde gibi sıfat ve hallerinden küçük nümûnelerini vâhid-i kıyâsî ittihaz ile, Hâlık-ı Zülcelâl'in sıfât-ı mutlakasını ve şuun-u mukaddesesini o ölçüler ile bilmektir. Meselâ sen cüz'î iktidarın ve cüz'î ilmin ve cüz'î irâden ile bu haneyi muntazam yaptığından, şu kasr-ı âlemin senin hanenden büyüklüğü derecesinde, şu âlemin ustasını o nisbette Kadîr, Alîm, Hakîm, Müdebbir bilmek lâzımdır.

Sekizincisi: Şu âlemdeki mevcûdâtın herbiri kendine mahsus bir dil ile Hâlıkının Vahdâniyyetine ve Sâniinin Rubûbiyyetine dair mânevî sözlerini fehmetmektir.

Dokuzuncusu: Acz ve za'fın, fakr ve ihtiyacın ölçüsüyle Kudret-i İlâhiyye ve Gına-yı Rabbâniyyenin derecât-ı tecelliyâtını anlamaktır. Nasılki, açlığın dereceleri nisbetinde ve ihtiyâcın envaı miktarınca taamın lezzeti ve derecâtı ve çeşitleri anlaşılır. Onun gibi sen de, nihayetsiz aczin ve fakrınla, nihayetsiz Kudret ve Gınâ-yı İlâhiyyenin derecâtını fehmetmelisin. İşte senin hayâtının gayeleri, icmâlen bunlar gibi emirlerdir. Şimdi senin Hayatının sûreti ve tarz-ı vazifesi şudur ki: Hayatın, bir kelime-i mektûbedir. Kalem-i Kudretle yazılmış hikmetnüma bir sözdür. Görünüp ve işitilip esmâ-i hüsnâya delâlet eder. İşte hayatının sûreti bu gibi emirlerdir. Şimdi hayatının sırr-ı hakîkatı şudur ki: Tecellî-i Ehadiyyete, Cilve-i Samediyyete, âyineliktir. Yâni bütün Âleme Tecelli eden esmânın nokta-i mihrâkiyyesi hükmünde bir câmiiyyetle Zât-ı Ehad-i Samed'e âyineliktir. Şimdi hayatının saadet içindeki kemâli ise: Senin hayatının âyinesinde temessül eden Şems-i Ezelî'nin Envârını hissedip sevmektir. Zîşuur olarak ona şevk göstermektir. Onun muhabbetiyle kendinden geçmektir. Kalbin göz bebeğinde aks-i nurunu yerleştirmektir. İşte bu sırdandır ki, seni Âlâ-yı İlliyyîne çıkaran bir Hadîs-i Kudsî'nin meal-i şerîfi olan: Ben göklere ve yere sığmam, fakat mü'min kulumun kalbine sığarım denilmiştir (İmam-ı Gazalı). İşte ey nefsim! Hayatının böyle ulvî gayâta müteveccih olduğu ve şöyle kıymetli hazîneleri câmi' olduğu halde, hiç akıl ve insâfa lâyık mıdır ki: Hiç-ender hiç olan muvakkat huzûzât-ı nefsâniyyeye, geçici lezâiz-i dünyeviyyeye sarfedip zâyi edersin! Eğer zâyi etmemek istersen geçen temsil ve hakikata remzeden ûresindeki Kasem ve Cevâb-ı Kasemi düşünüp amel et (Bediüzzaman Said Nursi, 2016).

4. SONUÇ

İnsanın bu dünya gönderilmesinin hikmeti ve gayesinin; Kâinatın Yaratanını tanımak ve Ona İman edip İbadet etmek olduğu. Ve İnsanın asıl vazifesinin Allaha iman ve Allah'ı isim ve sıfatlariyle tanımak ve şüphesiz, sağlam ve kesin olarak varlığını ve birliğini tasdik etmek olduğuna binler delillerinden yalnız hayvan ve İnsanın dünyaya gelmelerindeki farkları, o mes'eleye vâzıh bir delildir ve bir Bürhan-ı Katı'dır. Evet İnsaniyet, Îman ile İnsaniyet olduğunu; İnsan ile hayvanın dünyaya gelişindeki farkları

gösterir. Çünki hayvan dünyaya geldiği vakit âdeta başka bir Âlemde tekemmül etmiş gibi istidadına göre mükemmel olarak gelir, yâni gönderilir. Ya iki saatte, ya iki günde veya iki ayda, bütün şerait-i hayatiyesini ve Kâinatla olan münasebetini ve kavanini hayatını öğrenir, meleke sahibi olur. İnsanın yirmi senede kazandığı iktidar-ı hayatiyeyi ve meleke-i ameliyeyi, yirmi günde serçe ve arı gibi bir hayvan tahsil eder, yâni ona İlham olunur. Demek hayvanın Vazife-i Asliyesi; Taallümle Tekemmül etmek değildir ve Marifet kesbetmekle terakki etmek değildir ve aczini göstermekle meded istemek, Dua etmek değildir. Belki Vazifesi; istidadına göre taammüldür, amel etmektir, Ubûdiyyet-i Fiiliyedir. İnsan ise dünyaya gelişinde herşeyi öğrenmeye muhtaç ve hayat kanunlarına cahil, hattâ yirmi senede tamamen şerait-i hayatı öğrenemiyor. Belki âhir-i ömrüne kadar öğrenmeye muhtaç, hem gayet âciz ve zaîf bir surette dünyaya gönderilip bir-iki senede ancak ayağa kalkabiliyor. Onbeş senede ancak zarar ve menfaatı farkeder. Hayat-ı beşeriyenin muavenetiyle, ancak menfaatlarını celb ve zararlardan sakınabilir. Demek ki, İnsanın Vazife-i Fıtriyesi; Taallümle Tekemmüldür, Dua ile Ubûdiyyettir. Yâni: "Kimin Merhametiyle böyle hakîmane İdare olunuyorum? Kimin Keremiyle böyle müşfikane Terbiye olunuyorum? Nasıl birisinin Lütuflarıyla böyle nazeninane besleniyorum ve idare ediliyorum?" bilmektir ve binden ancak birisine eli yetişemediği hacatına dair Kadı-ül Hacat'a lisan-ı acz ve fakr ile yalvarmaktır ve istemek ve Dua etmektir. Yâni aczin ve fakrın cenahlarıyla Makam-ı A'lâ-yı Ubûdiyyete uçmaktır. Demek İnsan bu Âleme İlim ve Dua vasıtasıyla Tekemmül etmek içingelmiştir. Mahiyet ve istidad itibariyle herşey İlme bağlıdır. Ve bütün Ulûm-u Hakikiyenin Esası ve Madeni ve Nuru ve Ruhu; Marifetullahtır ve onun Üss-ül Esası da Îman-ı Billahtır. Hem İnsan, nihayetsiz acziyle nihayetsiz beliyyata maruz ve hadsiz a'danın hücumuna mübtela ve nihayetsiz fakrıyla beraber nihayetsiz hacata giriftar ve nihayetsiz metalibe muhtaç olduğundan, Vazife-i Asliye-i Fıtriyesi, Îmandan sonra "Dua"dır. Dua ise, Esas-ı Ubûdiyyettir. Nasıl bir çocuk, eli yetişmediği bir meramını, bir arzusunu elde etmek için, ya ağlar, ya ister. Yâni ya fiilî, ya kavlî lisan-ı acziyle bir Dua eder. Maksuduna muvaffak olur. Öyle de: İnsan bütün Zîhayat Âlemi içinde nazik, nazenin, nazdar bir çocuk hükmündedir. Rahmanürrahîm'in Dergâhında; ya za'f ve acziyle ağlamak veya fakr ve ihtiyacıyla Dua etmek gerektir. Tâ

ki, makasıdı ona musahhar olsun veya teshirin Şükrünü eda etsin. Yoksa bir sinekten vaveylâ eden ahmak ve haylaz bir çocuk gibi; "Ben kuvvetimle bu kabil-i teshir olmayan ve bin derece ondan kuvvetli olan acib şeyleri teshir ediyorum ve fikir ve tedbirimle kendime itaat ettiriyorum." deyip küfran-ı nimete sapmak, İnsaniyetin Fıtrat-ı Asliyesine zıd olduğu gibi, şiddetli bir azaba kendini müstehak eder (Bediüzzaman Said Nursi, 2016). ◌́

5. KAYNAKÇA

1. Kuran-i Kerim, Zariyat süres, 51-56 Ayetler.
2. Bediüzzaman Said Nursi, Risale-i Nur Külliyatından 3. Söz, Diyanet Vakfı yayınları; 2016.
3. Bediüzzaman Said Nursi,.Risale-i Nur Külliyatından 13.Söz, Meyve Risalesi, 6.Mesele, Diyanet Vakfı yayınları; 2016.
4. Bediüzzaman Said Nursi, Risale-i Nur Külliyatından 23. Söz, 2. Makamı, Diyanet Vakfı yayınları; 2016.
5. İmam-ı Gazalı, İhya-u Ulumiddin.
6. Bediüzzaman Said Nursi, Risale-i Nur Külliyatından Onbirinci Söz, Diyanet Vakfı yayınları; 2016.

CAN SCIENCE PROVE THE EXISTENCE OF GOD?
BİLİM ALLAH'IN VARLIĞINI KANITLAYABİLİR Mİ?

Seçgin KARAGÖZ
Bursa Technical University, Department of Chemical Engineering, Bursa, Turkey
secgin.karagoz@btu.edu.tr

ABSTRACT

Whether or not GOD exists is a question that has reverberated throughout history and continues to be the source of heated debate and polarization. Especially in the last two centuries, the questions "Can science prove the existence of GOD?" and "Does Science Disprove GOD?" has gained some momentum. At this point, a scientific argument is a combination of the expectations generated by a scientific idea and the actual observations relevant to those expectations. A scientific argument uses evidence to make a case for whether a scientific idea is accurate or inaccurate. Though the elements of a scientific argument (scientific idea, expectations generated by the idea, and relevant observations) are always related in the same logical way, in terms of the process of science. Logic as a science seeks to discover rules that distinguish good reasoning from poor reasoning, rules that are then simplified and systematized. A proof is a sequence of logical statements, one implying another, which gives an explanation of why a given statement is true. In this study, by a combination of the concepts of scientific argument, logic science and proof methods, we aim to prove the existence of the GOD by demonstrating the imposibility of the proposed other options ("Causes create this.", or "It forms itself; it comes into existence and later ceases to exist.", or "It is natural; Nature necessitates and creates it.") aginst to GOD. Even though, there are many techniques that can be used to prove the statements, we use the technique of Reductio ad absurdum. Especially, we will use Bediüzzaman's arguments (in 23. Flash) to show how he utilizes the Reductio ad absurdum for proving the existence of GOD.

Keywords: Reductio ad absurdum, proof, scientific argument, logic

ÖZET

Allah'ın var olup olmaması sorusu, tarih boyunca insanları meşgul eden ve büyük tartışmalara sebep olan bir meseledir. Özellikle yaklaşık son iki asırdır, "Bilim Allah'ın varlığını kanıtlayabilir mi?" ve "Bilim Allahın Varlıgını Çürütüyor mu?" soruları bir ivme kazandı. Bu noktada, bilimsel bir argüman, bilimsel bir düşüncenin yarattığı beklentilerin ve bu beklentilerle ilgili gerçek gözlemlerin bir birleşimidir. Bilimsel bir argüman, bilimsel bir fikrin doğru veya yanlış olup olmadığına dair bir durum için kanıt kullanır. Bilimsel bir argümanın unsurları (bilimsel fikir, fikrin meydan getirdiği beklentiler ve ilgili gözlemler), bilim süreci açısından her zaman aynı mantık silsilesi içinde ilişkilidir. Bir bilim olarak mantık, bilimsel (mantık dahilinde) akıl yürütmeyi bilimsel gerçeklikten uzak (mantık haricine çıkan) akıl yürütmekten ayıran, basitleştirilebilen ve sistematik hale getirilebilen kuralları keşfetmeye çalışır. Kanıt, verilen ifadenin neden doğru olduğuna dair bir açıklama yapan, biri diğerini ima eden bir mantıksal ifadeler dizisidir. Bu çalışmada, bilimsel argüman, mantık bilimi ve ispat

yöntemlerinin bir araya getirilmesiyle, Allah'a alternatif olarak önerilen diğer seçeneklerin ("Evcedethü-l esbab" veya "Teşekkele binefsihi" veya "İktezathü-t tabiat") imkansızlığını göstererek Allah'nın varlığını ispatlamayı amaçlıyoruz. Her ne kadar birçok ispat tekniği olsa da, bu çalışmada olmayana ergi ispat tekniği kullanılmaktadır. Özellikle, Allah'ın varlığını kanıtlamak için olmayana ergi ispat tekniğini, nasıl kullandığını göstermek için, Bediüzzamanın argümanlarını kullanacağız.

Anahtar kelimeler: Olmayana ergi ispat tekniği, kanıt, bilimsel argüman, mantık

1. INTRODUCTION

Whether or not God exists is a question that has reverberated throughout history and continues to be the source of heated debate and polarization. Especially in the last two centuries, the questions "Can science prove the existence of God?" and "Does Science Disprove God?" has gained some momentum. Certainly!, since the concept of proof involves into these two issues, it is essential to look at these issues in the light of scientific facts. Already, this is what scientists have already claimed in theory, but, in practice, this is not happening. Unfortunately, many top scientists prefer the way of moving against the scientific realities that bring them success in their professions, and use the science to deny that is purely selfish. They claim that the science and the scientific facts are contrary to the existence of God, and they sign under a lie as big as the worlds. On the other hand, as believers, there are groups that state that efforts to prove the Creator's existence are unnecessary, impossible or even dangerous. In the light of all these arguments, we can express the purpose of this study as follows: (1) First of all, to define the most basic scientific concepts at the point of existence or nonexistence. Because, as the source of all the mistakes made at the concept of proof (which is the center of this study), we can express as ignorance or neglecting of these concepts. The defination of these concepts such as scientific arguments-the basic elements of scientific arguments, logic-consistency-the logic of science, proof-types of proof and scientific experiments' or observation's methods. (2) By considering the concepts in part 1, evaluating the expectations or hopes about the possibility of proving nonexistence of creator (3) Our main topic is the potential of science to prove the creator's existence, how it does it, and which method works.

1.1. SCIENCE, LOGIC AND LOGIC OF SCIENCE:

Science: A science is a systematic study of some aspect of the natural world that seeks to discover laws (regularities, principles). Whereas botany studies plants, astronomy studies the sky, and anatomy studies the body, logic studies the mind as it reasons, as it draws conclusions from other information. In this context, science is not a creator, but a logical explanation of what already exists and the expression of causal relationships. Science is objective, there is no expression in science such as "according to me (meaning that I desire like that without any evidence)."

Logic[1]: Logic is both the science and art of reasoning well. Logic as a science seeks to discover rules that distinguish good reasoning from poor reasoning, rules that are then simplified and systematized. These would include the rules for validity, of inference and replacement, and so on. Logic as an art seeks to apply those rules to rational discourse.

Logic of Science[2]: In the particular sense, a discipline that applies the concepts and technical apparatus of modern logic to the analysis of systems of scientific knowledge. The term is also often used in reference to the laws by which a science develops (the logic of scientific development), the rules and procedures of scientific investigation (logic of investigation), and the study of the psychological and methodological presuppositions of scientific discoveries (the logic of scientific discovery).

The sphere of problems encompassed by the logic of science includes the study of the logical structures of scientific theories; the study of the manner in which the artificial (formalized) languages of science are constructed; the investigation of the various types of deductive and inductive inferences used in the natural, social, and technical sciences; the analysis of the formal structures of fundamental and derived scientific concepts and definitions; the examination and perfection of the logical structures of research procedures and operations and the development of logical criteria to test their heuristic effectiveness; and the investigation of the logicoepistemological and logicome-thodological content of the reduction of the scientific theories (and such processes as abstraction, explanation, prediction, and extrapolation) most often used in all spheres of scientific activity. A special place in the logic of science is occupied by problems related

to the empirical substantiation and verification of the theories and hypotheses of the natural sciences and sociology.

1.2. SCIENTIFIC ARGUMENTS, LOGIC OF SCIENTIFIC ARGUMENTS, CONSISTENCY AND SCIENTIFIC EXPERIMENTS:

Argument = line of reasoning: To argue, says the dictionary, is to seek to show by reasoning: hence an argument is a line of reasoning.

Parts of an argument: A premise is the starting point of an argument. It's often expressed as a hypothesis, a supposition. A conclusion is the finishing point of an argument, what the argument 'proves'.

What to do in an argument: Three words — refute, infer and imply — are used carefully by logicians but often used inaccurately in the non-logical world. You refute an argument by showing that it is logically mistaken. People in trouble, though, sometimes say that they 'refute' an accusation when in fact they are denying it, simply stating that they don't believe it and that neither should you. Denial is easier than refutation, but refutation is stronger: refuting an argument demolishes it; denying is just shouting 'No!'.

You infer a conclusion by reasoning. Inference is something you can choose to do. You imply a conclusion if you provide evidence for it, but don't actually do the work to infer it.

Consistency[2]: If you believe something and at the same time you also believe its opposite, you are surely confused. Mathematicians would say that your beliefs are inconsistent, and inconsistency is not a good idea. If you accept, for example, that today is Thursday and at the same time that it is Tuesday, your head is in a mess. If you really believe it's Thursday then you believe that it's the third day since Monday; if you believe it's Tuesday then you believe it's the first day since Monday. So you believe that n = 3 and at the same time that n = 1; that means, according to the normal rules of algebra, that you believe 1 = 3 and we can lead you a merry arithmetical dance. You had better sort your head out before you decide what to do today.

The consistency principle is "contradictions aren't allowed[2]: A contradiction is the simultaneous acceptance and rejection of some remark: if that describes your state of mind then, clearly, you are confused, your thoughts are inconsistent, and — according to the principles of logic — you can't reason properly any more.

However, when we look closely at anti-science arguments, we generally find that they stem from a fundamental lack of scientific understanding and a poor knowledge of the rules of logic. Unfortunately, most people do not intuitively know how to think critically. The average person needs to be taught how to think rationally, and we should admit that this was the case for everyone.

In debates, we often see that people are unwilling to accept the rules of logic, and they make foolish comments like, "well you're entitled to your opinion." In reality, the rules of logic are like the rules of mathematics. They are an inherent and immutable property of existence, not opinions. Just as 2+2 always equals four, the rules of logic are always true and must always be followed. To illustrate, the most basic rule upon which all other rules rely is known as the Law of Noncontradiction. It states that something cannot be A and not A simultaneously. In other words, two mutually exclusive things cannot exist simultaneously. For example, you cannot have a circular triangle, because a circle, by definition, has no straight lines and no corners, and a triangle, by definition, has three straight lines and three corners. An object cannot simultaneously have zero corners and zero lines and three corners and three lines. That's not an opinion, it's an immutable property. If you reject the rules of logic, then you have just acknowledged the possibility of a triangular circle, and, in fact, all rational thought disintegrates. You see, we all inherently and intuitively know that the rules of logic work, and we apply them in our daily lives, we just don't often think about them in technical terms.

The logic of scientific arguments[3]: Taken together, the expectations generated by a scientific idea and the actual observations relevant to those expectations form what we'll call a scientific argument. A scientific argument uses evidence to make a case for whether a scientific idea is accurate or inaccurate.

Scientific idea+expectations+observations=Scientific argument

Though the elements of a scientific argument (scientific idea, expectations generated by the idea, and relevant observations) are always related in the same logical way, in terms of the process of science, those elements may be assembled in different orders. Sometimes the idea comes first and then scientists go looking for the observations that bear on it. Sometimes the observations are made first, and they suggest a particular idea. Sometimes the idea and the observations are already out there, and someone comes along later and figures out that the two might be related to one another.

What are experiments?[3]: An experiment is a test that involves manipulating some factor in a system in order to see how that affects the outcome. Ideally, experiments also involve controlling as many other factors as possible in order to isolate the cause of the experimental results.

Natural experiments[3]: Some aspects of the natural world aren't manipulable, and hence can't be studied with direct experiments. We can't move the planets around to see how their orbits would be altered by a new configuration. And we can't cause volcanoes to erupt in order to investigate how they affect the ecosystems that surround them. However, such ancient, distant, and large-scale phenomena can be studied with the methods, and in many cases, we can observe the results of natural experiments on these systems. Natural experiments occur when the universe, in a sense, performs an experiment for us — that is, the relevant experimental set-up already exists, and all we have to do is observe the results.

More than just experiments[3]: For many ideas in science, testing via experiment is impossible, inappropriate, or only part of the picture. In those cases, testing is often a matter of making the right observations. For example, we can't actually experiment on distant stars in order to test ideas about which nuclear reactions occur within them, but we can test those ideas by building sensors that allow us to observe what forms of radiation the stars emit. Similarly, we can't perform experiments to test ideas about what *T. rex* ate, but we can test those ideas by making detailed observations of their fossilized

teeth and comparing those to the teeth of modern organisms that eat different foods. And of course, many ideas can be tested by both experiment and through straightforward observation. For example, we can test ideas about how chlorofluorocarbons interact with the ozone layer by performing chemical experiments in a lab and through observational studies of the atmosphere.

Scientists typically weigh multiple competing ideas about how something works and try to figure out which of those is most accurate based on the evidence. We've seen that evaluating an idea in science is not always a matter of one key experiment and a definitive result. Scientists often consider multiple ideas at once and test those ideas in many different ways. It's no wonder then that the evaluation of scientific ideas is iterative and depends upon interactions within the scientific community. Ideas that are accepted by that community are the best explanations we have so far for how the natural world works. But what makes one idea better than another? How do we judge the accuracy of an explanation? The most important factors have to do with evidence — how well our actual observations fit the expectations generated by the hypothesis or theory. The better the match, the more likely the hypothesis or theory is accurate.

1.3. PROOF AND TYPES OF PROOF

What is a proof?[4]: A proof is a valid argument that establishes the truth of a statement. A proof is a sequence of logical statements, one implying another, which gives an explanation of why a given statement is true. Particularly, in mathematics, a proof is a demonstration that the conclusion is a necessary consequence of the set of premises, i.e. the conclusion must be true if the premises are all true. Also, in logic, a proof is formally meant to be a sequence of formulas in some deductive system that shows the transformation from the set of premises (expressed as formulas) into the conclusion (also expressed as a formula) by the rules specified in the deductive system. The notion of proofs in this sense is a subject of the study in the field of proof theory. Previously established theorems may be used to deduce the new ones; one may also refer to axioms, which are the starting points, “rules” accepted by everyone. Mathematical proof is absolute, which means that once a theorem is proved, it is proved for ever.

Proof Terminology[4]: “Theorem: statement that can be shown to be true”, “Proof: a valid argument that establishes the truth of a theorem”, “Axioms: statements we assume to be true”.

Scientific proof and disproof by demonstration[2]: In science and in everyday life a proof is a practical demonstration of the truth of a claim. You point to (demonstrate) something and say ‘there’s the proof’. If you claim that all your apples are good, and you show all apples are good in your box, you’ve proved your claim. Scientific and everyday disproof is also a demonstration, showing that a claim is false. If you claim that all your apples are good, and I can show you a bad apple in your box, I’ve disproved your claim. Proof by demonstration — scientific proof — is a slippery thing. Scientists work hard to find out what is and isn’t true about the physical world, and are always sure that they have never quite found it.

Mathematical proof and disproof by argument[2]: Mathematical truths, if they exist, aren’t a matter of experience. Our only access to them is through reasoned argument. Even an obvious truth like $3 > 2$ has to be demonstrated by appealing to notions of counting and one-to-one correspondence, requiring the audience to abstract from reality and to generalize from experience.

For mathematicians, therefore, a proof is always a convincing reasoned argument. A really good proof is one which would convince anybody of its conclusion. Sometimes the argument can be really simple: if all that is required is a demonstration that we can make some sort of mathematical object, then we just describe how to make one. More often we have to make intricate arguments with many steps of reasoning.

There are many techniques that can be used to prove the statements. When one wishes to prove the statement $p \to q$ there are two fundamental approaches; direct proofs and indirect proofs. Direct proof assumes a given hypothesis, or any other known statement, and then logically deduces a conclusion. Indirect proof, also called proof by contradiction, assumes the hypothesis (if given) together with a negation of a conclusion to reach the contradictory statement. It is often equivalent to proof by contrapositive, though it is

subtly different. Both direct and indirect proofs may also include additional tools to reach the required conclusions, namely proof by cases or mathematical induction.

Direct proof (Proof by Construction)[5]: A direct proof of a conditional statement $p \rightarrow q$ first assumes that p is true, and uses axioms, definitions, previously proved theorems, with rules of inference, to show that q is also true. In a constructive proof one attempts to demonstrate $p \rightarrow q$ directly. Direct proof is probably the easiest approach to establish the theorems, as it does not require knowledge of any special techniques. The argument is constructed using a series of simple statements, where each one should follow directly from the previous one. It is important not to miss out any steps as this may lead to a gap in reasoning. To prove the hypothesis, one may use axioms, as well as the previously established statements of di erent theorems. There are only two steps to a direct proof:

1. Assume that p is true.

2. Use p to show that q must be true.

Proof by cases[5]: Proof by cases is sometimes also called proof by exhaustion, because the aim is to exhaust all possibilities. The problem is split into parts and then each one is considered separately. It is often very useful to split the problem into many small problems. Be aware though, the more cases, the more room for errors. You must be careful to cover all the possibilities, otherwise the proof is useless!

To prove a conditional statement of the form:

$$(p_1 \vee p_2 \vee \dots \vee p_n) \rightarrow q$$

Each of the implications $p_i \rightarrow q$ is a case.

Proof by Induction[5]: Mathematical induction is a very useful mathematical tool to prove theorems on natural numbers. Formally, this method of proof is referred to as Principle of Mathematical Induction.

Proof by Contrapositive[5]: Proof by contrapositive is in essence a “submethod” of a proof by contradiction. The argument begins in the same way in both cases, by assuming the opposite of the statement. So when showing that

statement p→ statement q;

we assume “*not q*”, but this time we argue to arrive at “*not p*”. The trick here is the fact that the statements “*p → q*” and “*not q → not p*” are equivalent.

Proof by contradiction[5]: Proof by contradiction is a very powerful technique, but the method itself is simple to understand.

When trying to prove

Statement p → statement q;

assume that *p* is true and that *not q* is true and try to reach a contradiction. The method is often used in proofs of the existence theorems, so the statements of the form “there is no x such that. . . ". Here, instead of proving that something does not exist, we can assume that it does and try to reach nonsense. it can be used to prove any kind of statement whatsoever.

The proof by contradiction is grounded in the fact that any proposition must be either true or false, but not both true and false at the same time. We arrive at a contradiction when we are able to demonstrate that a statement is both simultaneously true and false, showing that our assumptions are inconsistent.

The method of proof by contradiction.

1. Assume that *p* is true.

2. Assume that *not q* is true.

3. Use *p* and *not q* to demonstrate a contradiction.

Reductio ad absurdum (RAA)[6]: In logic, reductio ad absurdum also known as argumentum ad absurdum, apagogical arguments or the appeal to extremes, is a form of

argument that attempts either to disprove a statement by showing it inevitably leads to a ridiculous, absurd, or impractical conclusion, or to prove one by showing that if it were not true, the result would be absurd or impossible. This technique has been used throughout history in both formal mathematical and philosophical reasoning, as well as in debate. Greek mathematicians proved fundamental propositions utilizing reductio ad absurdum. This technique, called proof by contradiction has formed the basis of reductio ad absurdum arguments in formal fields like logic and mathematics.

In this study, we utilize this technique as proof method. Therefore, lets construct this method step by step.

Here we assume the negation of the conclusion and show that this leads to a contradiction, thus the negation cannot be true; thus the conclusion must be true:

1. State the hypothesis.

2. Assume that the hypothesis implies the negation of the conclusion.

3. Make your first argument in a sequence that will show a contradiction.

4. ⁝ (this symbol indicates a variable number of steps).

5. Make your final argument.

6. Since this a contradiction, the negation of the conclusion cannot be true.

7. The conclusion must then be true.

For example (Theorem):Let a be rational number and b irrational. Then, $a + b$ is irrational.

Notes. First of all we need to recall what it means to be rational (can be expressed as a fraction) or irrational (cannot be expressed as a fraction).

Proof: Suppose $a + b$ is rational, so $a + b=m/n$. Now, as a is rational, we can write it as $a=p/q$. So, $b=(a+b)-a=(m/n)-(p/q)=(m*q-p*n)/(n*q)$, hence b is rational, which contradicts the assumption.

In this study, Reductio ad absurdum will be used as a method of proving the existence of the creator. In the next section, it will be explained in detail how this method is used to prove the existence of the creator by its steps.

2. THE APPLICATION OF REDUCTIO AD ABSURDUM ON THE PROOF OF GOD'S EXISTENCE.

When we look at the literature at the point of proof of creator' existence, it is seen that Reductio ad absurdum method is the best applied by Bediüzzaman in Risale-i Nur (The twenty-third flash). 23. Flash puts forward its thesis in this way, and the reductio ad absurdum method is expressed as follows: "*Indeed, since beings exist and this cannot be denied, and since each being comes into existence in a wise and artistic fashion, and since each is not outside time but is being continuously renewed, then, O falsifier of the truth, you are bound to say either that the causes in the world create beings, for example, this animal; that is to say, it comes into existence through the coming together of causes ("Causes create this."), or that it forms itself ("It forms itself; it comes into existence and later ceases to exist."), or that its coming into existence is a requirement and necessary effect of Nature ("It is natural; Nature necessitates and creates it."), or that it is created through the power of One All-Powerful and All-Glorious. Since reason can find no way apart from these four, if the first three are definitely proved to be impossible, invalid and absurd, the way of Divine Unity, which is the fourth way, will necessarily and self-evidently and without doubt or suspicion, be proved true.*"[7]

1. *p*:beings exist (for example, this animal)→*q*: "Causes create this." or "It forms itself; it comes into existence and later ceases to exist." or "It is natural; Nature necessitates and creates it."

2. "if the first three (alternative available possible ways, explained in 1) are definitely proved to be impossible, invalid and absurd" (So the assumptions are that *p* is true *not q* is also true.)

3. Now, on this part, demonstrating a contradiction by using *p* and *not q*. In this part, 23. Flah uses nine impossibilities (themselves comprising at least ninety impossibilities) to

argue the impossibility of the alternative ways. However, in here, I only introduce one impossibility, as following:

"*First Impossibility: Imagine there is a pharmacy in which there are hundreds of jars and phials filled with quite different substances. A living potion and a living remedy are required from those medicaments. So we go to the pharmacy and see that they are to be found there in abundance, yet in great variety. We examine each of the potions and see that the ingredients have been taken in varying but precise amounts from each of the jars and phials, one ounce from this, three from that, seven from the next, and so on. If one ounce too much or too little had been taken, the potion would not have been living and would not have displayed its special quality. Next, we study the living remedy. Again, the ingredients have been taken from the jars in a particular measure so that if even the most minute amount too much or too little had been taken, the remedy would have lost its special property.*

Now, although the jars number more than fifty, the ingredients have been taken from each according to measures and amounts that are all different. Is it in any way possible or probable that the phials and jars should have been knocked over by a strange coincidence or sudden gust of wind and that only the precise, though different, amounts that had been taken from each of them should have been spilt, and then arranged themselves and come together to form the remedy? Is there anything more superstitious, impossible and absurd than this? If an ass could speak, it would say: "I cannot accept this idea!", and would gallop off!

Similarly, each living being may be likened to the living potion in the comparison, and each plant to a living remedy. For they are composed of matter that has been taken in most precise measure from truly numerous and truly various substances. If these are attributed to causes and the elements and it is claimed, "Causes created these," it is unreasonable, impossible and absurd a hundred times over, just as it was to claim that the potion in the pharmacy came into existence through the phials being knocked over; by accident.

I n S h o r t : The vital substances in this vast pharmacy of the universe, which are measured on the scales of Divine Determining and Decree of the All-Wise and Pre-Eternal One, can only come into existence through a boundless wisdom, infinite knowledge and all-encompassing will. The unfortunate person who declares that they are the work of blind, deaf and innumerable elements and causes and natures, which stream like floods; and the foolish, delirious person who claims that that wondrous remedy poured itself out when the phials were knocked over and formed itself, are certainly unreasonable and nonsensical. Indeed, such denial and unbelief is a senseless absurdity."[7]

23. Flash's arguments continue by sequencing. In adition the 23. Flash, Bediuzzaman shows in Risale-i Nur that there are numerrous evidences for his hypothesis (the existence of creator). For example, in 32. Words, 22. Words, 33. Words and other parts, the imposibility of the alternative three ways is shown by the observations, logical and scientific facts. Bediuzzaman repeat his arguments by capturing the whole universe. Especially, his arguments captures from the smallest one (atoms or molecules) to largest one (stars). In the previous section, we have stated how these observations are experiments of nature for us.

4. ⁝

5. Final argument: "the way of Divine Unity, which is the fourth way, will necessarily and self-evidently and without doubt or suspicion, be proved true"

6 and 7. Since this a contradiction, the negation of the conclusion cannot be true: Again, this step is expressed in 23. Flash as following;

"*T o C o n c l u d e : Since beings exist, and as was stated at the beginning of this treatise, reason cannot think of a way to explain the existence of beings apart from the four mentioned, three of which were each decisively proved through three clear Impossibilities to be invalid and absurd, then necessarily and self-evidently the way of Divine Unity, which is the fourth way, is proved in a conclusive manner. The fourth way, in accordance with the verse quoted at the beginning:*

Is there any doubt about God, Creator of the heavens and the earth?[8]

demonstrates clearly so that there can be no doubt or hesitation the Divinity of the Necessarily Existent One, and that all things issue directly from the hand of His power, and that the heavens and the earth are under His sway."[7]

3. CONCLUSIONS AND DISCUSSION

In section 2, the existence of the creator was examined under the light of scientific, logical and physical facts. We tried to demonstrate that how Bediüzzaman uses the method of Reductio ad absurdum to prove the existence of God. First of all, Bediüzzaman constructs his hypothesis (all beings are created by God). Then, he lists all the other alternatives (derived along the centuries) against his hypothesis. Then, he assumes that all these alternatives are being reason for creation. Then, he establishes contradictions between the creation and these alternatives (by showing their impossibility). Finally, he mentions his final conclusion, the existence of GOD is only logical and scientific explanation for the concept of creation. It is impossible and not logical to accept the opposite. As a final step, we have to say that "The conclusion must then be true". Indeed, in this study, we cannot include all of the arguments (imposibilities) in 23. Flash. And it is in the universe that these paths are simply impossible to reach the creator's existence in the light of scientific, logical and physical data. And, contrary to what is presumed, every scientific fact emerges day by day as proof of the existence of the creator (not the nonexistence of it). If we give them examples, the numbers will reach millions.

On the other hand, there is no any scientific data or logical and scientific fact in the hands of those who claim that there is no creator. In here, I list some precious studies from the "II. INTERNATIONAL CREATION CONGRESS ON THE LIGTH OF SCIENCES" to power my argument in terms of the evidence of the God in universe and nature: "The fact of creation in the light of positive sciences", "Mathematical Aspects and Balancing in the Creation of the Universe", "The Rise of Genetic Science and the Collapse of Evolution Hypothesis", "Natural Causes in the Fish Reproduction Shows That Existence of A Creator", "Is It Possible for Material Causes in the Nature to Come

Together and Form/Create Living Things?", "The Truth of Creation 2: From Mathematics Perspective (Mathematics in Bee)", "The Miracle That has Come with Milk Springs That Have Been Cascading for Centuries: Marvelous Food, Mother's Milk", "Some Plants From The Creation Miracle And Their Presentation", "Understanding the Creation by the Language of Leaves", "The Evidence of the Existence of God in Our Body", "Excellent Control of Metabolic Pathways in Living Beings" and so on. I'm sure that many valuable studies also will be presented in this year's confarence.

In the final part of the my study, I will go over the idea that "the efforts to prove the Creator's existence are "**unnecessary, impossible or even dangerous**". My goal here is not to start a controversy or criticize anyone. I just want to go over these claims under the light of logic, science and reality.

The most powerfull weapon of the time is the science. The people, nations, countries takes their power from science. And the provision and force will be in the hands of science. Therefore, if you want to win in the area of the science, you have to prove your claims. First, you have to have idea and then, logical and scientific equipments to persue your arguments. Otherwise, you are doomed to lose. The mind is an essential for Islamic faith. Throughout the centuries, scholars have learned from the Qur'an to present the evidences about the existence of God, and showed great efforts to convey this knowledge to others. The Qur'an persistently emphasizes to think on the creation by many verses and says that there should be no doubt about the existence of God. Because, the existence of God is as apparent as the existence of the sun. But, of course, religion is a test, but it doesn't necessitate the lack of proof of God. For example, in a class, you teach students algebra and all the the concepts in algebra is provable. When you want to test the students, most of them will fail from exam. Then, what is going to be your counclusion?: The students could not reach the enough level to learn and understand all these concepts in algebra. You never say there is no way to test students since all the concepts in algebra is provable. So, the test is about knowledge, level, hard work and so on. The proof of God does not abolish the test. As a final remark, the effort I show in this study for people, especially for young people, to lead them in a logical and scientific way about the concept of God.

So, they can apply all these approaches in their life to not make logical mistakes. People needs evidences, scientific and logical arguments to believe and accept. And Islam has this knowledge and potential, but mindless people prevent it, then let's listen to real scholars and scientists, not fakes (very good logic!)…

4. REFERENCES

1. Henning, M. A. An Introduction to Logic and Proof Techniques. This is a free download from a course website: http://www. southernct. edu/~ fields/GIAM/GIAM.

2. Bornat, R., 2005. Proof and disproof in formal logic: an introduction for programmers.

3. https://undsci.berkeley.edu/article/howscienceworks_07.

4. Troelstra, A. S. and H. Schwichtenberg., 2000. Basic Proof Theory, Second edition. Cambridge University Press. ISBN 978-0521779111

5. Bloch, E. D., 2011. Proofs and fundamentals: a first course in abstract mathematics. Springer Science & Business Media.

6. https://tr.wikipedia.org/wiki/Reductio_ad_absurdum.

7. Nursi, Bediuzzaman Said. The Flashes. Sukran Vahide, tr. Istanbul: Sozler Publications, 2009.

8. Qur'an, 14:10.

A TRUTH INDICATING THE CREATOR AS BRILLANT AS THE SUN: FUSION REACTION

YARATICI'YI GÖSTEREN GÜNEŞ GİBİ PARLAK BİR HAKİKAT: FÜZYON REAKSİYONU

Prof. Dr. Selahattin ÇELEBİ
Iğdır Universitesi, Mühendislik Fakültesi, Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü
selahattin.celebi@igdir.edu.tr

ABSTRACT

The age of the universe was estimated to be about 14 billion years. Through the certain testimony of hundreds of sciences such as astronomy, physics, chemistry and biology, the universe has been adorned with innumerable instances of wisdom, purposes, and beneficial things within a faultless, perfect order. The fact that what happened in the first three minutes are crucial, meaningful and full of wisdom as well as connected to the life in the Earth 14 billion years later declares a clear, strong and brilliant message. This message is "Whoever owns the particles must also own all the places it enters."

Protons and neutrons are composed of quarks. The proton consists of two up (u) quarks and one down (d) quark (uud) giving the correct charge of proton ($1.6x10^{-19}$ C). The neutron consists of two down quarks and one up quark (udd), giving a net charge of zero. The total masses of proton and neutron 938.27 and 939.57 MeV, respectively. The mass difference between them being only approximately 1.4% (Hogan, 2000). The stability of proton depends on the difference between the masses of the up and down quarks, m_u-m_d. If this difference in quark masses varied by only a small fraction either way, nuclear astrophysics would change in a major way. It can be concluded that these quantities might be fine-tuned to make the subsequent development of the universe possible (Finney, 2010). All elements including hydrogen, oxygen, and carbon are directly connected to this feature of proton.

A water molecule consists of hydrogen and oxygen atoms (H_2O). Water with its unique properties is basis of the life on the Earth. The properties of water molecules which make them so important to life depend to great extent on their polar structure or dipole moment. Properties of water such as its high-specific heat, high latent heat of vaporization, high latent heat of fusion, the lower density of ice and high polarity making it a powerful solvent are so important that water can be named as liquid of life. That is to say, life without water is impossible.

The heat of the Sun and its light are the products of FUSION. It is well known that all life on Earth exists because the light generated by the Sun produces food that we need and warms our privileged planet. Therefore, we can say that fusion reaction taking place inside the Sun is also the basis for our life.

Furthermore, it should be noted that carbon and oxygen are also as important as light and water for our life. The theoretical astrophysicist Fred Hoyle underlined this fact with the following statements: "A common sense interpretation of the facts suggests that a super intellect has monkeyed with physics, as well as with chemistry and biology, and that there

are no blind forces worth speaking about in nature” (Hoyle, 1981). Interestingly if a resonance level in the carbon nucleus had differed from its actual value by a very small percentage, carbon would have been a rare element, and organic chemistry and life a mere dream. It is reported that Fred Hoyle found nothing that could shake his atheism as much as this discovery (Gingerich, 1994). In a book entitled Just Six Numbers, Astronomer Martin Rees points out six numbers that describe our physical world whose precise values are essential for a life-bearing universe (Rees, 2000).
From minute particles to the Sun, there is no sign of fault, defect, or confusion to be seen. Thus the order of the universe and of creatures and the balance of beings, demonstrate most brilliantly the existence of GOD, who is All-Knowing, All-Wise and the Most Powerful, and testify to divine unity. This truth is expressed in the verse “So turn your vision again; do you see any flaw?” (Qur'an, 67:3) and some other verses in Qur’an.
Keywords: Quark, fusion, water molecule, carbon, oxygen, God

ÖZET

Kainatın yaşı yaklaşık 14 milyar yıl olarak tahmin edilmektedir. Astronomi, fizik, kimya ve biyoloji gibi yüzlerce bilim dalının kesin şehadetiyle, bu kainat kusursuz mükemmel bir intizam içinde sayısız hikmetler ve faydalarla tezyin edilmiştir. İlk üç dakikada olan şeylerin çok önemli, anlamlı ve hikmetli olması ve 14 milyar yıl sonra dünyadaki hayatla bağlantılı olması; apaçık, kuvvetli ve parlak bir mesaj vermektedir. Bu mesaj, *“Zerre kimin ise gezdiği bütün yerlerde onundur.”*
Protonlar ve nötronlar kuarklardan hasıl edilmektedir. Proton iki tane yukarı (u) ve bir aşağı (d) kuarkdan meydana getirilir (uud) ve protonun elektrik yükünü ($1.6x10^{-19}$ C) verir. Nötron iki aşağı (d) ve bir yukarı (u) kuarkdan teşekkül eder (udd) ve yüksüzdür. Protonun ve nötronun kütleleri sırası ile 938.27 and 939.57 MeV enerjiye eşdeğerdir. Bunlar arasındaki kütle farkı yaklaşık olarak % 1.4’ tür (Hogan, 2000). Protonun kararlılığı, yukarı ve aşağı kuarkların kütle farkına bağlıdır, m_u-m_d. Eğer bu kütle farkı çok küçük bir kesirle az veya fazla olsa, nükleer astrofizik çok büyük ölçüde değişecekti. Kainatın ard arda gelişimini mümkün kılmak için bu nicelikler çok hassas ayarlandığı sonucuna varılabilir (Finney, 2010). Hidrojen, Oksijen, Karbon dahil tüm elementler, protonun bu özelliği ile doğrudan ilişkilidir.
Bir su molekülü hidrojen ve oksijenden oluşur (H_2O). Su kendine has özellikleri ile dünyadaki hayatın temelidir. Su moleküllerini hayat için çok önemli yapan özellikleri büyük ölçüde onların kutupsal (polar) yapısına veya dipol momentine bağlıdır. Suyun yüksek öz ısısı, yüksek buharlaşma ısısı, yüksek erime ısısı, buz iken daha düşük yoğunluğa sahip olması ve onu güçlü bir çözücü yapan kutuplanabilirliği (polarity) gibi özellikleri hayat icin o kadar önemlidir ki hayat sıvısı (âb-ı hayat=hayat suyu) olarak adlandırılabilir. Yani, susuz hayat imkansızdır.
Güneşin ısısı ve ışığı FÜZYON reaksiyonunun sonucudur. Çok iyi bilinmektedir ki yeryüzündeki tüm hayat, Güneşte üretilen ışıkla ve imtiyazlı gezegenimizi ısıtma görevini yerine getirmesi ile mümkündür. Dolayısı ile, Güneşte hasıl edilen füzyon reaksiyonu da hayatın temelidir diyebiliriz.

Bundan başka, karbon ve oksijenin de hayat için ışık ve su kadar önemli olduğune belirtmek gerekir. Teorik astrofizikçi Fred Hoyle şu ifadelerle bu gerçeğin altını çizmiştir: "Gerçeklerin aklı selim yorumu göstermektedir ki bir süper akıl fizik kanunlarını kimya ve biyolojiyi ile birlikte hesaba katmıştır ve tabiatta hakkında konuşmaya değer kör kuvvet yoktur" (Hoyle, 1981). İlginç bir şekilde eğer karbon çekirdeğindeki rezonans seviyesi gerçek değerinden çok küçük bir yüzdelikle farklı olsaydı, karbon nadir bir element olacaktı ve organik kimya ve hayat sadece bir hayal olacaktı. Fred Hoyle'un ateizmini hiç bir şey bu keşif (gerçek) kadar sarsmadığı rapor edilmektedir (Gingerich, 1994). Sadece Altı Sayı başlıklı kitabında Astronomi Bilimci Martin Rees, hassas değerleri hayat taşıyan kainat için temel olan ve fiziksel dünyamızı tanımlayan altı sayıya vurgu yapmaktadır (Rees, 2000).
Zerreden Güneşe kadar, hiçbir kusur, noksan ve karışıklık eseri yoktur. Dolayısı ile kainattaki nizam ve yaratılan her şeydeki ölçü ve denge, gayet parlak bir şekilde Alîm, Hakîm ve Kadîr olan ALLAH'ın varlığını göstermekte ve yaratıcının birliğine şehadet etmektedir. Bu hakikat, Kur'an'da "Haydi, çevir gözünü: En küçük bir kusur görüyor musun?" (Kur'an 67:3) ayeti ve daha başka ayetlerle ifade edilmektedir.
Anahtar Kelimeler: Kuark, füzyon, su molekülü, karbon, oksijen, Yaratıcı

GİRİŞ

Kainatın yaşı yaklaşık 14 milyar yıl olarak tahmin edilmektedir. Kâinatın var oluşu hakkında çeşitli hipotez ve görüş vardır. Bununla beraber en çok kabul gören ve deneysel verilerle desteklenen teori, big bang teorisidir. Bu teoriye göre, kâinat yaklaşık 14 milyar sene önce sonsuz yoğun bir noktadan patlama ile var oldu. "Big bang" tan hemen sonraki an, son derece yüksek bir enerjinin olduğu ve dört temel kuvvetin birleşik olduğu andı. Eğer zamanın başlangıcı big bang alınırsa ilk 10^{-43} s esnasında sıcaklık yaklaşık 10^{32} K civarında (yani demiri eriten sıcaklıktan milyar kere milyar kere milyar kat daha fazla) idi ve güçlü, zayıf, elektromanyetik ve gravitasyonel kuvvetler olarak adlandırılan dört temel kuvvet birleşik (unified) idi. Big bang'tan sonraki 10^{-35} s de önce gravitasyonel kuvvet diğerlerinden ayrıldı. Kâinat hızlı bir şekilde genişledi ve soğudu. Kâinat soğumaya ve genişlemeye devam ederken diğer kuvvetler de birbirinden ayırıldı. Bu sırada kâinat kuarklar ve leptonlardan ibaretti ve henüz protonlar, nötronlar, çekirdek ve atomlar yoktu. Big bang'tan 700 000 yıl sonra kâinat yaklaşık 3000 K sıcaklığına

soğuduğunda, elektronlar protonlara bağlı hareket ederek atomlar teşkil edildi. Atomlardan sonra moleküller, gaz bulutları, yıldızlar ve son olarak galaksiler yaratıldı[1].

Big bang zamanın başlangıcı olarak kabul edildiğinde, ilk mikro saniyede (10^{-6} s) kuark-gluon plazması, 10 mili saniyede (10^{-4} s) çapı metrenin katrilyonda birine eşit (10^{-15} m) proton ve nötronlar ve daha sonra yani ilk üç dakikada füzyon reaksiyonu ile küçük kütleli atomların çekirdeklerinin teşekkülü; öyle hikmetli ve intizamlıdır ki akılları hayrette bırakır. Çünkü 14 milyar sonra yeryüzündeki canlıların hayatı, ilk üç dakikada olanlarla fen bilimleri (fizik, kimya, biyoloji, matematik vs.) çerçevesinde ilişkili olması zerrelerin yani atom ve atom altı parçacıkların istihdam edildiğini gösterir. Su (H_2O), oksijen, karbon, fotosentez ve ışık, her birisi hayat için olmazsa olmazlardandır. Bu mükemmel işleyişten sırası ile örnekler verilecek, ve her birisi hem ayrı ayrı hem de hepsi bir ağızdan bir tek dil ile YARATICI'ya işaret ettiği izah edilecektir.

KUARKLARIN KüTLESİNDEKİ İNCE AYAR

Protonlar ve nötronlar kuarklardan hasıl edilmektedir. Proton iki tane yukarı (u) ve bir aşağı (d) kuarkdan meydana getirilir (uud) ve protonun elektrik yükünü ($1.6x10^{-19}$ C) verir. Nötron iki aşağı (d) ve bir yukarı (u) kuarkdan teşekkül eder (udd) ve yüksüzdür. Protonun ve nötronun kütleleri sırası ile 938.27 and 939.57 MeV enerjiye eşdeğerdir. Bunlar arasındaki kütle farkı yaklaşık olarak % 1.4' tür.[2] Protonun kararlılığı, yukarı ve aşağı kuarkların kütle farkına bağlıdır, m_u-m_d. Eğer bu kütle farkı çok küçük bir kesirle az veya fazla olsa, nükleer astrofizik çok büyük ölçüde değişecekti. Kainatın ard arda gelişimini mümkün kılmak için bu nicelikler çok hassas ayarlandığı sonucuna varılabilir[3]. Protonu oluşturan kuarkların kütlelerindeki bu çok hassas ayar, kararlı bir parçacık olan

---

[1] *Serway, R.A. and Jewett, J.W. 2010 " Physics for Scientists and Engineers with Modern Physics", Eighth Edition*

[2] Hogan, C. J. 2000. Why the universe is just so. Rev. Mod. Phys. 72: 1149-1161.

[3] Finney, J. L. 2010. "Fine–Tuning and Small Differences between Large Numbers." In Ruth M. Lynden-Bell, Simon Conway Morris, John D. Barrow, John L. Finney, Charles L. Harper "Water and Life: The Unique Properties of H_2O" Taylor and Francis Group, New York, p.178.

proton için çok önemli olduğu gibi, bir protondan oluşan Hidrojen, sekiz protondon oluşan oksijen, on protondan oluşan su molekülü, ve altı protondan oluşan karbonun ve diğer elementlerin teşekkülü için de çok önemlidir. Fotosentez için gerekli olan ışık da güneşte gerçekleştirilen hidrojen (^{1}H)-helyum (^{4}He) nükleer füzyon reaksiyonunun sonucudur ve yine proton ve nötronlardaki sözü edilen farklı kuark kombinasyonu ile ilişkilidir.

İlk üç dakikada[4] yaratılan parçacıkların (elektron, proton, nötron ve küçük kütleli çekirdekler gibi) çok önemli, anlamlı ve hikmetli olması ve 14 milyar yıl sonra dünyadaki hayatla ilim ve hikmet çerçevesinde bağlantılı olması; apaçık ve Güneş gibi parlak bir mesaj vermektedir. Bu mesaj, “Zerre kimin ise gezdiği bütün yerler de onundur.” Yani atomu yaratan, atomun görev yaptığı her şeyi (yıldızlar, bitkiler, hayvanlar, insanlar vs.) yaratandan başkası olamaz. Bu hayret verici harikulade işler; muhit ilim, mutlak hikmet ve sonsuz kudret sahibi Yaratıcı’yı göstermektedir.

KARBON-12’NİN REZONANS SEVİYESİ OLMASAYDI NE OLURDU?

Karbon ve oksijenin hayat için çok önemli iki element olduğu bilinmektedir. Nükleer reaksiyonlar sonucu oluşan karbon ve oksijenin tam olması gereken bir bollukta olması oldukça hayret vericidir. Helyumdan karbon teşekkül ederken şu üçlü alfa (^{4}He) reaksiyonu gerçekleşmektedir:

$^{4}He + ^{4}He \rightarrow ^{8}Be$ (1)

$^{8}Be + ^{4}He \rightarrow ^{12}C$ (2)

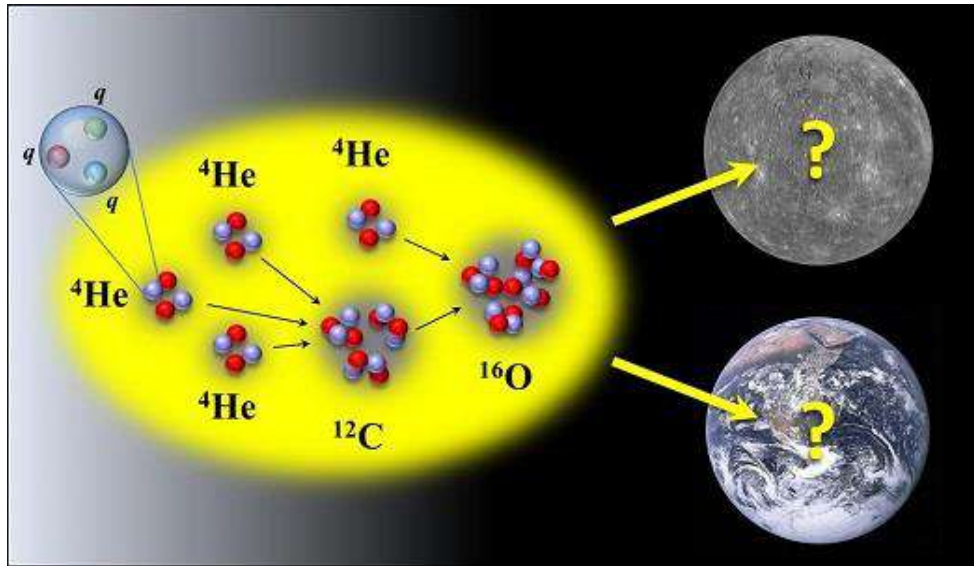
$^{12}C + ^{4}He \rightarrow ^{16}O$ (3)

^{8}Be kararsız bir çekirdektir. İkinci reaksiyonun gerçekleşmesi için yeterli ömrünün olması gerekir. Bundan başka üçüncü reaksiyon gerçekleşmemelidir. Aksi takdirde karbon kararlı olmayacaktı.

Üçünçü reaksiyon denk.(3) için $^{12}C^{*}$ ’nin uyarılmış rezonans seviyesi 7.65 MeV’ tur.[2] Bu, $^{4}Be + ^{4}He \rightarrow ^{12}C$ (7.37 MeV) enerjisinden çok az miktarda (0.28 MeV) fazladır. %4 ‘ten düşük bu küçük fark, ^{8}Be bozunmadan önce denk.(2) ile verilen

[4] Weinberg, S. 1977 “The First Three Minutes”, Bantam Books.

reaksiyona izin verecek niteliktedir. Denk.(3) ile verilen reaksiyonun mümkün olması için, bu farkın hassas değeri kritiktir: ^{16}O'nin enerji seviyesi 7.1187 MeV' tur ki bu değer, $^{12}C + {}^{4}He$ (7.1616 MeV) enerji değerininin sadece 0.043 MeV aşağısındadır. Eğer ^{16}O'nin enerji seviyesi sadece %0.6 fazla olsaydı, denk.(3) ile verilen reaksiyon, karbonu yok edecekti ve karbon temelli hayattan söz edemeyecektik.[5] Bu hakikat, şekil 1 de özetlenmektedir. Yani üçlü alfa (^{4}He) reaksiyonu ile hayatsız bir gezegen yerine, yüz binlerce bitki ve hayvan türlerinin ve en önemlisi milyarlarca insanın yaşadığı hayat dolu gezegen olarak dünyamızın tercih edildiğini şematik olarak göstermektedir. Bu hikmetli ve kasıtlı tercih ise hayret verici bir şekilde Yaratıcı'ya işaret etmektedir. Kör kuvvet, serseri tesadüf ve sağır tabiat bu harikulade işlere parmak karıştıramaz.

Şekil 1 Yukarı(u) ve aşağı(d) kuark kütle farkından, protonun kararlı bir parçacık olmasına dolayısı ile ^{4}He çekirdeği, karbon (^{12}C) ve oksijenin (^{16}O) olması gereken bollukta teşekkülüne ve karbon temelli bir hayatın zincirleme gelişimine giden sürecin şematik gösterimi. (Dean Lee. Earth and Mercury images from NASA)

---

5 Finney, J. L. 2010. "Fine–Tuning and Small Differences between Large Numbers." In Ruth M. Lynden-Bell, Simon Conway Morris, John D. Barrow, John L. Finney, Charles L. Harper "Water and Life: The Unique Properties of H_2O" Taylor and Francis Group, New York, p.178.

Teorik astrofizikçi Fred Hoyle şu ifadelerle bu gerçeğin altını çizmiştir: **"Gerçeklerin aklı selim yorumu göstermektedir ki bir süper akıl fizik kanunlarını kimya ve biyolojiyi ile birlikte hesaba katmıştır ve tabiatta hakkında konuşmaya değer kör kuvvet yoktur"**[6]. İlginç bir şekilde eğer karbon çekirdeğindeki rezonans seviyesi gerçek değerinden çok küçük bir yüzdelikle farklı olsaydı, karbon nadir bir element olacaktı ve organik kimya ve hayat sadece bir hayal olacaktı. Fred Hoyle'un ateizmini hiç bir şey bu keşif (gerçek) kadar sarsmadığı rapor edilmektedir.[7] Stephen Hawking and Leonard Mlodinow, bu üçlü alfa (^{4}He) reaksiyonu ile karbon ve oksijen teşekkül ederken çok hassas ayarlarla tam olması gerektiği bollukta olduğunun önemini şu ifadelerle belirtmişlerdir: **"Bu hesaplamalar gösteriyor ki güçlü çekirdek kuvvetinde % 0.5 veya elektrik kuvvetinde % 4 kadar küçük bir değişiklik; her yıldızda ya hemen hemen tüm karbonları ya da tüm oksijenleri yok edecekti ve dolayısı ile bildiğimiz hayat mümkün olmayacaktı."**[8]

SU DAHİL HERŞEY HAYATA GÖRE TANZİM EDİLMİŞTİR

Protonu oluşturan kuarkların kütlelerindeki sözü edilen bu çok hassas ayarın, canlılar için çok önemli olan su ile de ilişkili olduğu aşikardır. Çünkü su (H_2O), bir protondan oluşan hidrojen ve sekiz protondon oluşan oksijenden oluşan bir moleküldür. Yani su molekülünde, altısı hidrojen atomlarında ve kırk sekizi oksijen atomunda görev yapan elli dört kuark vardır.

Su, molekülden küresele (atmosfer ve okyanus) tüm ölçeklerde dünyadaki hayatın merkezindedir.[9] Su, canlı organizmaların temel bileşenidir. İnsan vücudunun yaklaşık

---

[6] Hoyle, F. 1981 "The Universe: Past and Present Reflections."*Engineering and Science*, November, pp.8–12.

[7] Gingerich, O. 1994. "Dare a scientist believe in design." In J. M. Templeton (ed.), Evidence of Purpose, New York NY, Continuum, p. 24

[8] Hawking, S. and Mlodinow, L., 2010 "The Grand Design", Bantam Books.

[9] Vaida, V. L., Tuck A. F. 2010. "Water: The Tough-Love Parent of Life" In Ruth M. Lynden-Bell, Simon Conway Morris, John D. Barrow, John L. Finney, Charles L. Harper "Water and Life: The Unique Properties of H_2O" Taylor and Francis Group, New York, p.243.

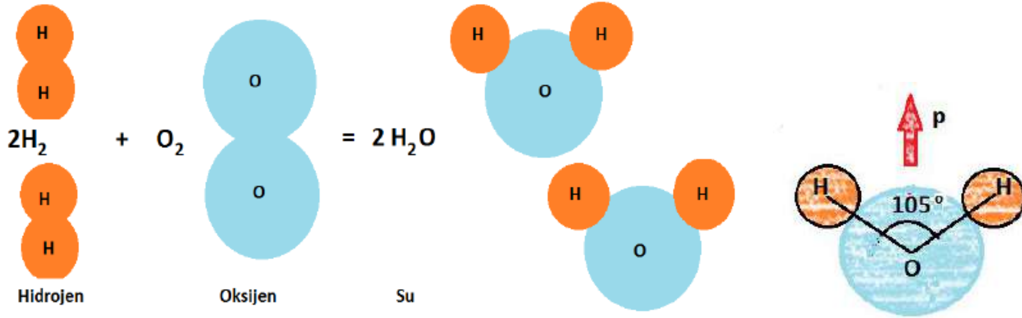
%60'ı sudur ve hergün 2 lt civarında suya ihtiyaç duyar, bundan dolayı susuz sadece 4-5 gün yaşanabilir. Dünyanın % 70' i sudur. Dünyadaki hayvan ve bitki türlerinin yarıdan fazlası suda yaşamaktadır. Yiyeceklerimizin çoğu sudur: Domates (%95), Ispanak (%91), Süt (%90), Elma (%85), Patates (%80), Et (%61). Su 4 derecede en yoğundur, buz iken daha düşük yoğunluğa sahip olur; bundan dolayı soğuk havalarda denizler ve göller yüzeyden donmaya başlar. Sıvılar içinde sadece suya verilen bu özellik, hem denizdeki canlılar hem de karadaki canlılar için çok önemli bir ayrıcalıktır. Eğer suya bu özellik verilmeseydi, denizler ve göller soğuk havada tabandan donmaya başlayarak buz yığını olacaktı. Dolayısı ile hem denizdeki canlılar yaşayamayacaktı hem de suyun çevrimi mümkün olamayacağından karadaki canlılar yaşayamayacaktı. Tanfor 1980 yılında yazdığı kitapta şu ifadelere yer vermiştir:

"Suda başladığını bildiğimiz hayat, suyun yokluğunda olmayacaktı."[10]

Su, atmosferde buhar olarak bulunmasının yanısıra sıvı ve katı hallerde de bulunur. Su, öz ısısı yüksek olan bir sıvıdır. Donma ısısı yüksek olan bir sıvıdır. Buharlaşma ısısı en yüksek olan sıvıdır. Bu özellikler ısı transferi, ısı alış verişi ve dünyanın yaşamaya elverişli olan iklimi gibi konular için oldukça önemlidir.

Su molekülü iki hidrojen molekülü ile bir oksijen molekülünün ($2H_2+O_2 \rightarrow 2H_2O$) reaksiyonu ile teşekkül eder. Bir oksijen atomu ile iki hidrojen atomu aralarında 105° lik açı olacak şekilde şekil 2'de görüldüğü gibi kovalent bağ oluşturur. Bunun neticesinde bu üç atom güçlü bir elektrik dipol momenti ($\vec{p}$) oluşturacak şekilde tanzim edilmiştir. Dipolar olma veya dipol momentine sahip olma özelliği biyokimyasal reaksiyonlar için suya hem önemli bir bileşen, hem de en iyi çözücü [tuzun sodium (Na^+) ve klor (Cl^-) iyonuna ayrılması gibi] sıfatlarını kazandırmıştır. Biraz sonra ele alacağımız, hayat için çok önemli bir faktör olan **fotosentez olayında** da **su molekülü** önemli rol oynar.

[10] Tanford C. 1980 "The Hydrophobic Effect. New York, NY:John Wiley and Sons.

Şekil 2 Su molekülünün teşekkülü ve 105° lik bağ açısının şematik gösterimi

Bütün bu hikmetli, israfsız ve fayda gözetilerek yapılan işler; bir irade ve kasıt olduğuna işaret etmekte ve tesadüfü reddetmektedir. Su molekülleri, cansız ve şuursuz olmalarına rağmen bir gayeye göre çalışmaları ve iş görmeleri onların istihdam edildiğini ve istihdam edenin irade sahibi bir Mürid, hikmetli iş gören Hakîm, muhit ilmi olan Alîm, sonsuz kudrete sahip Kadîr olan Allah'ın fiilleri olduğunu ispat etmektedir. Bu hakikata Kur'an şu ayetle işaret etmektedir:

*"İnsan, yediklerine bir baksın. Biz **suyu** bol bol indirdik. Toprağı yardıkça yardık. Ondan daneler, üzümler, sebzeler, zeytinlikler, hurmalıklar, bol ağaçlı bahçeler, çeşit çeşit meyveler ve otlar bitirdik size ve hayvanlarınıza rızık olsun diye."*[11]

Bu ayetin verdiği mesajı, islam mütefekkiri ve Kur'an müfessiri Bediüzzaman, şu şekilde özetlemektedir:

*"İşte şu âyet-i kerîme, mu'cizat-ı kudret-i İlahiyeyi bir tertib-i hikmetle zikrederek esbabı (sebepleri) müsebbebata (sebeplerin sonucunda olanlar) rabtedip en âhirde **bir gayeyi gösterir** ki o gaye, bütün o müteselsil (zincirleme) esbab ve müsebbebat içinde o gayeyi gören ve takip eden gizli bir mutasarrıf bulunduğunu ve o esbab, onun perdesi olduğunu ispat eder. ...Manen der: **Size ve hayvanatınıza rızkı yetiştirmek için** su semadan geliyor. O suda, size ve hayvanatınıza acıyıp şefkat edip rızık yetiştirmek kabiliyeti olmadığından su gelmiyor, gönderiliyor demektir...*

[11] Kur'an Abese ayet 24-32

İşte şu beyanattan Rahîm, Rezzak, Mün'im, Kerîm gibi çok esmanın matla'ları (doğuş yeri) görünüyor."[12]

Bediüzzaman, Mektubat isimli eserinde de Yaratıcı'yı ispat eden şu mantıklı ifadelere yer vermiştir:

Bütün mevcudatta görünen bütün hikmetler, o ilme işaret eder. Çünkü hikmet ile iş görmek ilim ile olur. Hem bütün inayetler(yardımlar), tezyinatlar(süslemeler) o ilme işaret eder. İnayetkârane, lütufkârane iş gören; elbette bilir ve bilerek yapar. Hem her biri birer mizan içindeki bütün intizamlı mevcudat ve her biri birer intizam içindeki bütün mizanlı ve ölçülü hey'at, yine o ilm-i muhite işaret eder. Çünkü intizam ile iş görmek, ilim ile olur. Ölçü ile tartı ile sanatkârane yapan, elbette kuvvetli bir ilme istinaden yapar.[13]

FÜZYON REAKSİYONU

Güneş, Güneş Sistemi'nin merkezinde yer alan bize yaklaşık 149,5 milyon km uzakta olan en yakın yıldızdır. Gün ışığı şeklinde Güneş'ten yayılan enerjinin, fotosentez yoluyla Dünya üzerindeki hayatın hemen hemen tamamında katkısı vardır. Dünya'nın iklimi ile hava durumunun üzerinde önemli etkilerde bulunur. Samanyolu Gökadasında bilinen yaklaşık 200 milyar yıldızdan birisi olan Güneş'in kütlesi sıcak gazlardan oluşur ve çevresine ısı ve ışık şeklinde radyasyon yayar. Güneş, yaklaşık olarak, Dünya'nın hacminin 1,3 milyon katına ve kütlesinin 333 bin katına sahiptir. Güneş kendi ekseni etrafında saatte 70.000 km hızla döner ve bir tam turunu yaklaşık 25 günde tamamlar. Güneş, Samanyolu merkezinin çevresinde yaklaşık 26.000 ışık yılı (ışık yılı 9,5 trilyon km uzaklığa eşittir) uzaklıkta döner, *yani ilim ve kudreti sonsuz Yaratıcı tarafından döndürülür.* Galaktik merkez çevresinde bir dönüşünü yaklaşık 225–250 milyon yılda bir tamamlar. Yaklaşık yörünge hızı saniyede 220 kilometredir. Güneşin yüzey sıcaklığı

---

[12] Nursi B S Sözler 471

[13] Nursi B S Mektubat 270

5500 °C ve çekirdeğinin sıcaklığıysa 15,6 milyon °C'dir. Güneş'in üç günde yaymış olduğu enerji, Dünya'daki tüm petrol, ağaç, doğal gaz vb. yakıta eşdeğerdir[14].

Güneşin ısı ve ışık olarak yaydığı ve yeryüzünde hikmetli bir şekilde kullanılan hayati öneme sahip bu enerji nasıl meydana gelmektedir? Güneşte bulunan 4 hidrojen çekirdeği (^{1}H) nükleer füzyon reaksiyonu ile bir helyum çekirdeğini (^{4}He) oluştururken binde yedi (% 0.7) oranında kütle kaybı ($0.048x10^{-27}$ kg), $E=mc^2=(0.048x10^{-27}kg)(3x10^8m/s)^2=0.43x10^{-11}$ J kadar enerjiye dönüşür. Güneşin yaydığı enerji saniyede 10^{38} (100 milyar kere milyar kere milyar kere milyar) reaksiyon ile gerçekleşir yani 5 milyon ton kütle her saniye enerjiye dönüşür[15]. İlim çerçevesinde ve sonsuz kudreti gerektiren bu işleyiş ve fiiller sayısız diller ile yüksek bir sesle hak söyleyen ayetler olarak hep O'na işaret ediyor, O'ndan haber veriyor. Bu hakikata Kur'an şu şekilde yer vermektedir:

"Güneşi de bir kandil yaptık."[16] ve *"Güneş kendisine ait yerleşik bir düzene göre (yörüngesinde) akıp gider. Bu kudreti herşeye galip olan ve ilmi herşeyi kuşatan Allah'ın takdiridir."*[17]

FOTOSENTEZ

Fotosentez işlemi için, bitkiler havadan karbondioksit (CO_2), topraktan su (H_2O) ve güneşten ışık almaları gerekir. Bu işlemin ana ürünü şekerdir ($C_6H_{12}0_6$). Israfsız ve mükemmel bir işbirliği esasına göre çalışan bu işlemdeki tüm unsurlar yine 14 milyar önce ilk iç dakikada hassas ayarla yaratılan kuarklar ve dolayısı ile protonlarla ilişkilidir. Çünkü yukarıda sözü edilen 4 hidrojen çekirdeği (^{1}H), nükleer füzyon reaksiyonu ile bir helyum çekirdeğini (^{4}He) oluştururken elektromanyetik ışıma enerjisi ortaya çıkar. Gamma ışınları- X ışınları-Mor ötesi (UV) ışınlar-Görünür ışık- Kırmızı altı (IR)- Mikrodalga- Radyo dalgaları gibi bantlardan oluşan elektromanyetik spektrumun

---

14 https://tr.wikipedia.org/wiki/Güneş
15 Seeds, M. A., Foundations of Astronomy, 10th Edition ,Thomson Brooks/Cole, Belmont USA, 2008, p. 157.
16 Nuh Sûresi, 71:16.
17 Yasin Sûresi, 36:38.

fotosentezde kullanılan kısmı, insan gözünün algıladığı görünür ışık kısmıdır. Yani 400 nm (mavi) ile 700 nm (kırmızı) dalga boyu arasında kalan bölgedir ($1nm=10^{-9}m$ dir). $E=(1240/\lambda(nm))$ eVnm denklemine göre enerjisi 3.1 eV ile 1.8 eV arasında olan ışık fotosentez işleminde görev yapmaktadır. Yani 149.5 milyon km uzaktan gelen ve füzyon reaksiyonunun neticesi olan ışık, buluttan gelen su ve havadaki karbondioksit ile hayatın devamı için işbirliği yapması istihdam edildiklerini gösterir.

Ayrıca insanların hayatı için olmazsa olmazlardan biri olan oksijen (O_2) de fotosentez işleminde bitkiler tarafından salıverilir. Detayları biyoloji kitaplarında verilen fotosentez işlemindeki ($6CO_2+12H_2O$ + ışık enerjisi → $C_6H_{12}0_6+6O_2+6\ H_2O$) tüm unsurların hem "reactant" olarak işbirliğine, hem de ürün olarak çıkanların başka işlemler (ürün olan oksijenin solunum sisteminde veya hücrelerimizde enerjiye dönüşen reaksiyonlarda kullanılması gibi) için olmazsa olmaz oluşuna dikkatli bir nazarla bakıldığında şu sonuca varılacaktır: Bu harika işler fizik, kimya ve biyolojiyi birlikte hesaba katan ve matematik formüllere göre her an iş gören sonsuz ilim sahibi Allah'a has bir nişandır.

SONUÇ VE DEGERLENDiRME

İnsan vücudunda birçok biyokimyasal reaksiyon gerçekleştirilir. Glikoliz, TCA devri vb. Bu kimyasal reaksiyonların yan ürünü olan karbondioksit (CO_2); bitkilerde gerçekleştirilen ($6CO_2+6H_2O$ + ışık enerjisi → $C_6H_{12}0_6+6O_2$) fotosentez işleminde su gibi önemli bir bileşendir. Yani **ışık** kaynağı olan güneşteki **füzyon reaksiyonu**, yeryüzündeki **suyun çevrimi**, ürünü oksijen ve glukoz olan **fotosentez** işlemi, oksijeni ve glukozu kullanarak **hücrelerimizde enerji üretilmesi** ve fotosentez için gerekli olan **karbondioksitin salıverilmesi** gibi mükemmel işler; hepsine hükmü geçen, hepsindeki işleyişi bilen, hepsini çok büyük bir gaye ve hikmete göre istihdam eden bir **YARATICI**'ya işaret ve şehadet eder.

Aklın ışığı olan fen bilimleri ile kalbin ve vicdanın ışığı olan din bilimleri birlikte değerlendirilirse hakikat ortaya çıkar. Çünkü kainatta olan (yıldızlar, gezegenler, insanlar, hayvanlar, bitkiler, bulutlar, atomlar vs.) herşey, Yaratıcı'nın kudret sıfatından gelen

kevnî ayetlerdir. Yaratıcı'nın kudret sıfatından gelen yukarıda bahsi geçen kevnî ayetler gibi, Yaratıcı'nın kelam sıfatından gelen ayetlerde aynı hakikatı ifade etmektedir. Örnek olarak Kur'an denizinden birkaç damla olarak şu ayetler sıralanabilir:

"...Rahman'ın yaratmasında hiçbir nizamsızlık göremezsin. Gözünü çevir de bak: Her hangi bir kusur görebilir misin? Sonra tekrar tekrar gözünü çevir de bak! Gözün bir kusur bulamadığından, eli boş ve bitkin geri döner."[18]

"İnkâr edenler, göklerle yer bitişikken, bizim onları ayırdığımızı ve diri olan her şeyi sudan meydana getirdiğimizi görmediler mi? Hâlâ inanmayacaklar mı?"[19]

"O, geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı yaratandır. Her biri bir yörüngede yüzmektedirler."[20]

"Göğü kudretimizle biz kurduk ve şüphesiz bizim (her şeye) gücümüz yeter."[21]

"Göklerin, yerin ve onlarda yaydığı canlıların yaratılışı da O'nun âyetlerindendir. Dilediğinde onların hepsini huzurunda toplamaya da O'nun gücü yeter."[22]

"Göklerin ve yerin yaratılışı ile dillerinizin ve renklerinizin farklılığı da Onun âyetlerindendir. İlim sahipleri için elbette bunda deliller vardır."[23]

"Allah herşeyin yaratıcısıdır. O herşey üzerinde hakkıyla görüp gözeticidir. Göklerin ve yerin tedbir ve tasarrufu O'na aittir."[24] *Zümer Sûresi, 62-63.*

Yaratıcı'ya inanma konusunda çok sayıda bilim insanından bazı meşhur fizikçilerin düşünceleri de aşağıda verilmiştir.

Termodinamiğe önemli katkıları olan ünlü fizikçi ve matematikçi Lord Kelvin yeterince dikkatli düşünen birisinin Yaratıcı'yı bulacağını şöyle ifade eder:

---

[18] Kur'an 67:3-4
[19] Kur'an 21:30
[20] Kur'an 21:33
[21] Kur'an 51:47
[22] Kur'an 42:29
[23] Kur'an 30:22
[24] Kur'an, 39:62-63

"Serbest düşünmeden korkmayın. Eğer yeterince dikkatli ve derin düşünürseniz, bilim tarafından Yaratıcı'ya inanmaya zorlanırsınız."[25]

Kuantum fiziğine önemli katkıları olan Max Planck hem din hem de fen bilimlerinin Yaratıcı'ya inanmayı gerektirdiğini şöyle ifade etmiştir:

"Hem din hem de fen bilimleri Yaratıcı'ya inanmayı gerektirir. İnananlar için, Yaratıcı başlangıçtadır. Fizikçiler için O, tüm düşüncelerin sonunda varılan sonuçtur..."[26]

Kuantum mekaniğinin önemli şahsiyetlerinden 1932 de Nobel ödülü alan Werner Heisenberg de düşüncesini şöyle ifade etmiştir:

"Fen bilimleri bardağından alınan ilk yudum sizi bir ateist yapacak gibidir, fakat bardağın tabanında Yaratıcıya inanç size beklemektedir."[27]

Klasik fiziğe çok önemli katkıları olan Newton aynı zamanda bir ilahiyatçı gibi şu düşünceleri paylaşmıştır:

" O halde, biz ezeli ve ebedi olan (eternal), heryerde hazır ve nazır olan (omnipresent), herşeyi bilen (omniscient), herşeye gücü yeten (omnipotent),… her şeyi yaratan bir tek Yaratıcıyı (one God) kabul etmeliyiz." [28]

"Sadece Altı Sayı" başlıklı kitabında Astronomi Bilimci Martin Rees, hassas değerleri hayat taşıyan kainat için temel olan ve fiziksel dünyamızı tanımlayan altı sayıya vurgu yapmaktadır.[29] Bu sayıların çok küçük farklılığı, her şeyi alt üst edecek nitelikte olduğu, bizim varlığımız ve hayatımızın devamı bu sayılardaki çok ince ayarla (fine tuning) ilişkili olduğu yazar tarafından ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır.

Sonuç olarak : Kâinatın yaratılışından günümüze kadar yapılan veya yaratılan her şeyde sonsuz bir ilim ve kudret sahibinin iş gördüğü anlaşılmaktadır. Kainatın ilk

---

[25] Hutchings D., McLeish T. 2017. Let There Be Science: Why God Loves Science and Science Needs God, Lion Hudson, England. p.155.
[26] Hutchings D., McLeish T. 2017. Let There Be Science: Why God Loves Science and Science Needs God, Lion Hudson, England. p.86.
[27] Hutchings D., McLeish T. 2017. Let There Be Science: Why God Loves Science and Science Needs God, Lion Hudson, England. p.87.
[28] Burtt, E. A 1973 The Metaphysics of Newton p.132
[29] Rees, M. 2000. Just Six Numbers, Basic Books.

yaratılışında, milyarlarca galakside, her bir galakside bulunan ışıkları sönmeyen birbirine çarpmadan seyahat eden milyarlarca yıldızda veya gezegende, özellikle gökyüzünün göz bebeği olan imtiyazlı gezegen denebilen dünyamızda, dünyamızda yaşayan canlılarda, canlılaları oluşturan trilyonlarca hücrelerde, hücreleri oluşturan moleküllerde, molekülleri oluşturan atomlarda, atomları oluşturan proton ve elektronlarda, protonları oluşturan kuarklarda yani kısaca her şeyde; hem birer birer hem de birbirleriyle beraber çalışan heyet veya gruplar halinde, mizan, intizam, ölçü, ilim, hikmet, kudret, işbirliği ve yardımlaşma vardır. Kainattaki bu nizam ve yaratılan her şeydeki ölçü ve denge, gayet parlak bir şekilde Alîm, Hakîm ve Kadîr olan ALLAH'ın varlığını göstermekte ve yaratıcının birliğine şehadet etmektedir.

RELATION BETWEEN ENTIRETY AND PART, AND A SUPERFICIAL VIEW

BÜTÜN-PARÇA İLİŞKİSİ VE YÜZEYSEL BAKIŞ

Dr. Öğr. Üyesi Selami YEŞİLYURT
Atatürk Üniversitesi K.K. Eğitim Fakültesi Biyoloji Eğitimi ABD. Öğretim Üyesi
selamiy@atauni.edu.tr

ABSTRACT

The universe and every single thing in it are dependent and interrelating each other, and they form an entirety. As for that, the entirety can only continue its existence under favor of a balance that can be established with consistent relationships. This aspect signifies the fact that "the entirety which is made up of the particles belongs to One who has the parts under his command and disposal over them". According to this logic whoever subatomic particles belongs to, atom is also his. Whoever atoms belong to, everything and creatures also belongs to him. In this respect, one can say that, the universe and every single thing inside it also belongs to him. At this respect, one who is not the master and true owner of the whole universe, for sure such a one cannot be the owner of the tiniest particle of it. Or in other words, being the true owner of the universe is the only way for one to be the true owner of a tiny thing. With the premise that a creator does not exist, it can only be the result of a superficial and unthinking view to explain the universe and every single magnificent artistry in it by the conscious movement of the atoms, in other words saying that the atoms create everything, or saying that everything is created by the nature, or saying that conscious does not exist. On the other hand a scientist saying that "everything is nature, or everything which are the bulk of atoms, are formed incidentally, or everything are the result of the basic forces and the laws" is not be able to make any logical or satisfying explanations on the questions that must be answered such as "Why the atoms act in a such pattern of behavior which is subjected to the same laws", "For what reason the universe has a structure that requires a complex mathematical knowledge to be formed?", "How did the magnificent framework observed in the DNA formed?", and "How can a human being made up of non-living atoms have features and feelings such as consciousness, grudge, pride, compassion, affection, love?". When it is admitted that a creator does not exist, suggestions and their logical backbones about matters such as the beginning of the universe, precise equilibrium in the universe, beginning of life, the meaning of the life, death and hereafter, ethics, value, aesthetic, consciousness, love, passion, trust, compassion, and affection might suddenly become meaningless. After all, if a scientist gives up his superficial view and beware of the unity of the universe, he will understand that the causes that looks like to have a role in the existence are only a veil. He is going to find the creative power behind every single event in the universe, only if he may be able to raise the veil.

Keywords: Superficial View, Relation between Entirety and Part, Creative Power

ÖZET

Evren ve içindeki her şey birbirine bağımlı ve bağlantılı olup bir bütünü oluşturmaktadır. Bütün ise tutarlı ilişiklerle kurulabilen bir dengeyle varlığını sürdürebilir. Bu durum, "Parçalar kimin emrinde ve tasarrufunda ise parçalardan teşkil olunan bütün de onundur." manasını gösterir. Bu mantık çerçevesinde atom altı partiküller kiminse atom da onundur. Atomlar kiminse atomlardan yapılan her şey, her varlık onundur. Dolayısıyla evren ve içindekiler de onundur denilebilir. Bu noktada evrenin tamamına sahip olamayan küçücük bir parçasına da sahip olamaz. Ya da küçücük bir şeye sahip olabilmek evrene sahip olabilmekten geçer. Yaratıcıyı ön kabulle yok kabul ederek, yaratıcı dışında evren ve içindeki bütün muazzam sanatları atomların bilinçli hareketi ile izah etmek yani atom her şeyi icat ediyor demek ya da her şey doğa ile oluyor demek ya da bir bilinç yok demek ancak dikkatsiz ve yüzeysel bir bakışın sonucu olabilir. Buna mukabil "her şey doğadır veya atomlar yığını olan her şey tesadüfler sonucu oluşmuştur veya her şey temel kuvvetler ya da kanunların bir ürünüdür" diyen bir bilim insanı, "Hep aynı kanuna tabi olan atomlar neden bu şekilde davranmaktadır?", "Evren neden matematiksel bilgileri gerekli kılan bir yapıya sahiptir?", "DNA'da gözlemlenen muhteşem sistem nasıl oluştu?", "Cansız atomlardan oluşan insanda bilinç, ahlâk, kin, gurur, şefkat, muhabbet, aşk gibi duygu ve özellikler nasıl var oldu?" şeklinde cevaplanması gereken sorulara mantıklı ve tatmin edici bir açıklama getirememektedir. Evrenin başlangıcı ve hassas ayarlar, canlılığın oluşumu, hayatın anlamı, ölüm ve sonrası, ahlâk, değer, estetik, bilinç, sevgi, güven, şefkat, muhabbet, aşk gibi konularda ortaya konulan iddialar ve bu iddiaların akla uygun temelleri bir yaratıcıyı kabul etmeyince anlamsız hale gelebilmektedir. Bununla birlikte bir bilim insanı yüzeysel bakışı terk ederek evrenin bütünlüğüne dikkat ederse evrende işlevi varmış gibi görünen olayların aslında birer perde olduğunu görecektir. Eğer bu perdeleri yırtmayı da başarabilirse her şeyin arkasındaki yaratıcı gücü varlığına kolaylıkla ulaşacaktır

Anahtar kelimeler: Yüzeysel bakış, bütün-parça ilişkisi, yaratıcı güç

1. GİRİŞ

Bilim insanı, bir bütünü anlamaya ve anlatmaya çalışırken, dünyayı ve içindekileri bilmenin bir yolu olan bilimi ve bilimsel yöntemi kullanır. Bütünü oluşturan parçalar üzerinde deney ve gözlemler yapar. Elde ettiği verilerden bütüne ait yorumlarda bulunarak sonuçlar çıkarmaya çalışır (Luskin, 1999). Ancak elde edilen sonuçların ve yapılan yorumların doğruluğunda, bilim insanının kullandığı metot, bakış açısı, ön yargıları, ideolojileri ve çıkarları gibi sebepler önemli etkilere sahiptir (Berk 2016; Luskin, 1999).

Bir bilim insanı üzerinde önemli etkilere sahip olan sebeplerden biri yüzeysel ve sınırlı bakış açısıdır. Bu etkiyi bir örnekle açıklayalım. Mesela; camdan bakmakla cama bakmak birbirinden çok farklı iki kavramdır. Pencere camından bir manzara seyrederken asıl bakış dışarıdakileredir dolayısıyla cam derinlemesine incelenmeden üstünkörü geçiştirilir. Ancak bizzat cam incelendiğinde ise bu defa asıl bakış camadır, dolayısıyla dışarıdakiler incelenmeden üstünkörü ve yüzeysel geçiştirilir (Anonim 1, 2011). Buradan hareketle denilebilir ki, bir bilim insanı da bütün çabasını belli bir alana yönlendirdiğinde diğer alanlar onun için yüzeysel yani ikinci planda kalabilir. Daha az dikkat kesildiği diğer alanlarda büyük yanılmalarla çok büyük hatalar yapabilir. Bu bağlamda bir bilim insanı örneğin; evren ve içindekileri yapan gücü ararken, yani bütün dikkati bu güç üzerinde iken, sebepler önüne çıkar, sebeplere de dikkat kesilmediği için, sebepleri bu güç zannedebilir. Dikkat azlığından dolayı imkânsızı mümkün görebilir (Anonim 2, 2013; Satıl, 2018). Bunun yanında, ilgilendiği konuda ön yargı ve ön kabule de sahipse gerçek olduğundan farklı görülebilir. Bunu bir örnekle daha iyi anlayabiliriz. Mesela; bir hücrede iş gören bir atom parçacığı hareket ve durumunu yapısına katıldığı hücrenin genel sistemine uygun bir şekilde düzenlemek zorundadır. Zira atomun her hareketi sistemin bir parçası bir unsurudur. Rastgele atılacak bir adım ya da hareket hücrenin zarar görmesine veya yok olmasına yol açabilir. Bu durumda o atom parçası, çalıştığı hücrenin bütün sistem ve yapısını bilip ona göre hareket etmesi gerekir. Bu demek oluyor ki o atom parçası bütün hücrenin yapısını ve evren ile olan ilişkilerini bilecek bir bilgiye ve kudrete sahip olması lazım gelir. Aynı zamanda hücrenin hayat bulabilmesi ve hayatını devam ettirebilmesi için de hücrenin yapısındaki sistem ile evren sistemi bütünleşik çalışması gerekir. Bu çalışma prensibi, hücre içindeki yapılar için de hücrenin bir araya gelerek teşkil ettiği dokular ve devamında organlar, organ sistemleri, organizma, popülasyon, komünite, ekosistem, biyosfer, güneş sistemi, galaksiler ve nihayetinde evrenin tamamı için de geçerlidir.

Evren ile atom arasındaki ilişki bütün ile parça arasındaki ilişkiye benzer. Literatürde meronimi olarak da bilinen parça – bütün ilişkisi aynı zamanda bir varlığın bütününün, hangi parçalardan oluştuğunun bilgisini de barındırır (Amasyalı ve Yazıcı, 2011) . İlişki

parça-bütün veya parça-parça arasında da olabilir (Toptaş, Han ve Akın, 2017). Ancak bir bütün kendisini oluşturan çok sayıda parçayla var olsa da parçaların sadece bir araya gelmesiyle de oluşmaz. Bütünü oluşturan parçaları bir araya getirip belirli bir sıralamayla, birbirini tamamlayacak şekilde bütünleyebilecek bir bilgiye, iradeye ve güce ihtiyaç vardır (Alan, 2017; Anonim 3, 2017).

Genel bir kaide olarak öncelikle bir bütünün amaç ve beklentiye göre bütünsel olarak tasarlanması ve planının yapılması gerekir (Alan, 2017). Bu olaya eğitimde yer alan bütünlük ilkesine göre bakıldığında, bir bütüne ait bilgilerin biri birine bağlı ve birbirini tamamlar mahiyette olması gerekir (Ergün ve Özdaş, 1997). Tasarımcı açısından ise, bütünlüğü sağlamanın yolu tasarım içerisinde yer alan tüm öğelerin birbirleri ile ilişki içerisinde olduğunun farkında olmakla mümkündür (Balcı Çınar, 2017). Bütünlük ilkesine göre bütünün oluşturulması için bütünün tamamının görülüyor olması gerekir (MEB, 2011). Sonra bütüne gereken parçalar hesaplanarak üretilebilir ve daha sonra parçalar kendine has bir düzen ve planla olması gereken yerlerine, kendisine özel bir bağlantıyla monte edilebilir. Nihayet bütüne ulaşılır (Alan, 2017). Evren ve içindekiler arasında bütünlüğün sağlanmış olması ise verilmek istenen mesajı anlamayı ve yorumlamayı kolaylaştırır (Anonim 4, 2014; Koşar vd. 2003). Nihayetinde bütüne ulaşıldığında elde edilen kompleks yapının, kendini oluşturan parçalardan çok daha farklı, yepyeni özelliklere sahip bir şey olduğu görülür (Alan, 2017, Taslaman, 2006).

Mesela; insanı örneklediğimizde ilk bütün, insan vücududur. Erişkin bir insan vücudunda (bütün), özelleşmiş bazı işlevlere sahip yaklaşık 200 farklı tipte, yaklaşık 100 trilyon (10^{14}) hücre (Boyunağa, 2002), ve her bir hücre de ise 100 trilyon atom (İnan, 2003; Özdemir, 2018) bulunur. Ancak insan vücudunun (bütünün) oluşması için atomların, doğru bir plan çerçevesinde, doğru sırada ve düzende, senkronize çalışacak bir şekilde bir araya gelmesi gerekir. Bu durum tıpkı bir uçağın beklenen amaca uygun olarak baştan tasarlanıp planlanması, sonra parçalarının üretimi ve daha sonra da parçaların planlanan düzende ve uçağın senkronize çalışmasını sağlayacak şekille montajının yapılarak bütüne ulaşılmasına benzer. Nasıl uçağı oluşturan parçalar kendi içinde bir bütün teşkil etse de hiçbir şekilde uçak olarak isimlendirilemezse, insanda bulunan atomlara, organellere,

hücrelere, dokulara, organlara ve hatta organ sistemlerine de insan denilemez. Parçalar senkronize çalışmasını sağlayacak şekilde bir araya getirilip bütünü ifade eden insan vücudu teşkil olunmazsa, insan vücudunu oluşturan parçalar da tek başlarına anlamını kaybeder. Bu noktada insan denilen organizmanın yaşamını sürdürebilmesi için çeşitli işlevlere sahip bütün temel parçaların senkronize çalışacak şekilde yerli yerine konulması gerekir.

İnsan vücudunu oluşturan parçaların birbirine olan bağımlılığı ve bağlantısı sonucu ortaya çıkan uyumluluk, parçaların uyumla çalıştığı bir bütünü oluşturur (Anonim 5, 2017; Göktaş, 2007). Tüm canlı türlerinde net ve kolaylıkla görülebilen, bütünlük içerisinde kendini gösteren bu bağımlılık ve bağlantı aynı zamanda evren ve içindeki her şeyin her şeyiyle, parçalanmayı ve bölünmeyi kabul etmeyecek kadar sıkı bir ilişki ve birleşme içinde olduğunu, bir denge ve ahenkle varlığını sürdürebildiğini akıl gözüne gösterir (Anonim 5, 2017; Anonim 6, 2010; Anonim 7, 2013; Anonim 8, 2015; Anonim 9, 2017;). Bu denge ve ahenk ise evren içindeki tüm unsurların bir bütün halinde beraberce çalışması ve işlemesiyle ortaya çıkabilir (Anonim 10, 2016; Ören, 2018; Sancak, 2018).

2. SONUÇ

Canlı türlerinde daha net bir şekilde kendini gösteren, çözülemeyecek şekilde birbirinin içine girme, bir plan ve programa tabi olma, evreni bölünmez ve parçalanmaz bir bütün haline getirmektedir (Yıldırım, 2014). Bu durum, parçalar kimin emriyle bir plan ve program çerçevesinde hareket ediyorsa parçalardan teşkil olunan bütün de onundur, manasını gösterir. Bu mantık çerçevesinde atom altı partiküller kiminse atom da onundur. Atomlar kiminse atomlardan yapılan her varlık da onundur. Dolayısıyla evren de onundur denilebilir. Bu durumda evrenin tamamına sahip olamayan bir güç küçücük bir parçasına da sahip olamaz. Ya da küçücük bir şeye sahip olabilmek evrene sahip olabilmekten geçer.

Geoffrey Chew tarafından ortaya atılan, doğa maddenin yapı taşlarına indirgenemez; bütünlüğü içerisindeki iç tutarlığı ile anlaşılması gerektiğini ifade eden bütünlük ilişkisi (Ayakkabı Bağı Felsefesi ya da Potin bağı teorisi (Bootsstrop)) ile evrendeki her şeyin

derinlemesine birbiriyle bağlantılı olduğu fikrini öne süren David Bohm’un "holistik evren" anlayışına göre evrendeki varlıklar dinamik olaylar ağını teşkil etmekte ve ancak karşılıklı ve tutarlı ilişikler sayesinde var olabileceği düşünülmektedir (Anonim 10, 2016; Yıldırım, 2014, Jones, 2014; Tokdemir Reis, 2013; Anonim 11, 2016). Kuantum Alanlar Kuramına göre de bir nesnenin bütünün bir fonksiyonu olarak anlam kazanmasında hem makroskopik hem de mikroskobik boyutlarda bir karşılığı vardır (Anonim 11, 2016). Bu bağlamda, atom ile hücre arasındaki sağlam bağlantının benzeri atom ile galaksiler ve nihayetinde evrenin bütünü içerisinde de mevcuttur. Evren ve içindeki her şey domino taşları gibi birbirine yaslanmış en küçük ile en büyük arasında doğrudan ya da dolaylı bir bağlantı bulunmaktadır. Bohm’a ifadesiyle; gördüğümüz maddesel evrene, gördüğümüz maddesel dünyanın tezahürüne sebep olan bir ‘düzen’ sinmiştir. Canlı ve cansız âlem arasındaki sınır ise zihnin bir yaklaşımıdır; bu mutlak bir bölünme değildir (Tokdemir Reis, 2013;), gerçekte bir bütünlük söz konusudur. Bu durumda bütünü kontrol edemeyen birisi bütünün en küçük parçasını da kontrol edemez. Bir hayatın oluşabilmesi için evrendeki her şeyin ortak ve birlikte hareket etmesi gerekir, bu ise bir hayata sahip olmak için bütün evrene sahip olmayı gerektirir (Anonim 11, 2016).

Bir bilim insanının aklına takılabileceği gibi, düşünen her insanın aklına da “Akılsız, şuursuz mahlûkları birbirinin imdadına, atomları hücrenin imdadına koşturan kimdir?” şeklinde bir soru takılabilir. Zira evren içindeki her şey özellikle de canlı türleri, kendisi dışındakilerin yardımıyla varlığını sürdürmekte, ihtiyaçlarını yerine getirmektedir. Büyük varlıklar küçüklere hizmet etmektedir. Eğer bu hizmetin nedenini izah ederken ilim, hikmet ve güç sahibinin varlığına işaret eden bir hakikat kabul edilmezse her bir canlının bütün bir evreni, kendi dilemesi ve gücüyle kendine hizmet ettirdiğini kabul etmek gerekecektir. Veyahut bu durum tesadüfler, mutasyonlar, doğal seçilim, temel kuvvetler vs ile izah edilmeye çalışılacaktır. Ancak bu tarz bir izah, hizmetin nedenine ait cevaplarda çıkmaza girilmesi demektir. Evren ve içindekiler arasındaki bütünlüğe ve bugünkü şeklinde olmasına sebep olarak, tek bir ilah dışında zikredilen tüm farklı güçler, farkında olunsun veya olunmasın bilimsellik adına bilim insanlarınca ilah yerine konulmuş olacaktır. “Tesadüf kavramı, ateizm görüntüsü altında, kendisine tapınılan bir

ilah hâline gelmiştir" ifadesiyle Pierre Grassé (1977) ve "Birçok bilim adamı ve teknoloji uzmanının Darwin Teorisi'ni savunmalarının tek sebebi, bu teorinin bir yaratıcının varlığını reddetmesinde aranmalıdır" ifadesiyle Antropolog Walker (1982) bu duruma dikkat çekmektedir. Çakmak (2018) ise bilimin ateizme alet edilmesiyle bilinçaltımıza sessizce subliminâl mesajların fısıldandığını, seküler bilimin evrende gerçekleşen olaylarda, olayı perde arkasında gerçekleştirene gerek yokmuş gibi "olay şu bu o sebeplerden oluyor" diyerek dikkatleri sebeplere yönelttiğini, bu ifade tarzının ise bir ön kabulle "bu işi Allah yapmıyor" demenin farklı bir yolu olduğunu ifade etmiştir.

Bilim insanı, gözlemlere ve iyi tasarlanmış deneylere dayanarak ve geçmiş tecrübelere dayalı doğrulanmış sağlam bilgi birikimini kullanarak, gözlemlediği olgunun nasıl ve hangi prensiplere göre oluşmakta olduğu belirlemeye çalışarak, bulduklarını raporlar (Çengel, 2016). Ancak bu raporda yer alan, evrende birbirine bağlı ve ilişkili olan her şey arkasında varlığı hissedilen fakat görünmeyen mekanizma veya işi yapan hakkında olabilecek bir değerlendirme ise bilim insanının kendi görüş ve kanaatidir, dolayısıyla bir inanç meselesidir. Herhangi bir olgu ile ilgili olarak; teist, deist, ateist, materyalist veya evrime inanan herhangi bir bilim insanı ortaya konulan durum veya olguların üstüne kendi inanç ve düşünce gömleğini giydirerek yorum ve değerlendirmelerde bulunabilir. Olaylara ilmi bir kılıf veriliyor gözükmesi ise bu görüş ve kanaatlerin bir inanç olduğu gerçeğini değiştirmez. Yaratıcıyı ön kabulle yok kabul ederek, evrenin bütünlüğü için mutlak gerekli olan denge, ahenk ve düzeni ve birbirinden farklı sanatlı harikaları, atomların bilinçli hareketi ile izah etmek yani atom her şeyi icat ediyor demek ya da her şey doğa ile oluyor demek ya da bir bilinç yok demek ya da evreni mevcut standartları ve sınırları içinde değerlendirmeden her şeyde kusur bulmaya çalışmak ancak dikkatsiz ve yüzeysel bir bakışın sonucu olabilir.

Bir kısım bilim insanının, sebebin sonucu yaptığı tezini ön kabulle doğru kabul ettiği görülebilir (Çakmak, 2018). Ancak buna rağmen sonuçları sebeplerin yaptığı, bilim insanları tarafından hiçbir şekilde ispat edilememiştir. Örneğin her şeyi maddede arayan bir bilim insanı güneş ışığı, su, hava vs. gibi sebeplerin besinin oluşumunda etken faktörler olduklarını söylerler. Bunu "ispat" etmek için de, bir bitkiye, meselâ su veya

güneş ışığı vermeyerek bitkinin sararıp solduğunu, yani fotosentez yapılmadığını; dolayısıyla besin üretilemediğini gösterirler. Daha sonra raporlarında, su veya güneş ışığı olmazsa besin üretilmediğini belirterek, "Su veya güneş ışığı besin üretir" sonucuna ulaşırlar. "Güneş ışığı olmadan fotosentez yapın da görelim" diyerek tezlerini ispat etmiş olduklarını zannederler. Dikkat edilirse, bu yaklaşım hatalıdır. Bu, bir ispat değildir. Aslında yapılan izahlar, belli bir sonucun belli bir sebep/sebepler ile beraber yapıldığının, sebep-sonuç ilişkisinin bir düzen içerisinde kurulduğunun ispatıdır (Mermer, 1995).

Bütün bunların yanında "her şey doğadır veya atomlar yığını olan her şey tesadüfler sonucu oluşmuştur veya her şey temel kuvvetler ya da kanunların bir ürünüdür" diyen bir bilim insanın evrendeki hiçbir olaya mantıklı ve tatmin edici bir açıklama getiremediği de bir gerçektir. Örneğin; "Hep aynı kanuna tabi olan atomlar neden bu şekilde davranmaktadır?" "Evren neden matematiksel bilgileri gerekli kılan bir yapıya sahiptir?" "DNA'da gözlemlenen muhteşem sistem nasıl oluştu?" "Cansız atomlardan oluşan insanda bilinç, ahlâk, kin, gurur, şefkat, muhabbet, aşk nasıl var oldu?" gibi sorular böyle bir bilim insanının nazarında geçmişte olduğu gibi şimdi de cevaplanmayı beklemektedir. Evrenin başlangıcı ve hassas ayarlar, canlılığın oluşumu, hayatın anlamı, ölüm ve sonrası, ahlâk, değer, estetik, bilinç, sevgi, güven, şefkat, muhabbet, aşk gibi konularda ortaya konulan iddialar ve bu iddiaların akla uygun temelleri bir yaratıcı kabul edilmeyince anlamsız hale gelebilmektedir.

Özellikle fen ve felsefe terbiyesinde yetişirken benlik ve egosu aşırı artan ve her sorunu soyut akıl ve fenni bilgilerle halledebileceği zannederek yanlış bir fikre kapılan bir bilim insanının âleminde akıl ve fen ile halledilemeyecek hiçbir sorun yoktur. "Laboratuvara girmeyen hiçbir şeyin aslı ve esası yoktur." şeklindeki bir duygu da onda yerleşmiş ve vazgeçilmez bir huy durumuna gelmiş ise aksini düşünemeyebilir (Anonim 12, 2009). Sürekli gördükleri ve iç içe oldukları nimetleri, imkânları ve olayları, ülfetle nasıl olsa her zaman oluyor diye geçiştirip, üzerlerinde düşünmeye gerek görmeyebilir. "Neyini düşüneyim, bildiğim şey. Zaten bunun böyle olması gerekiyor." diyerek nice mucizeleri ve sanatlı eserleri yüzeysel bir bakışla dikkate almayabilir (Anonim 12, 2015; Sözüer, 2018). Ancak mutlak doğru, sınırlı bakış açısı ile kavranamaz, evrendeki her şeyi

kapsayan, tümel bir bakış açısı lâzım ki kavranabilsin (Nursi, 2018). Anlayamadığı veya aklına sığdıramadığı şeyleri inkâra meyilli olan bir bilim insanının önünde birçok gerçekler vardır ki soyut akıl ve fen bilimlerinin ölçüşü ile anlaşılması mümkün görünmemektedir (Anonim, 13, 2009). Bütüncül yaklaşıma sahip olmayan ve bütüncül bir düşünce yapısını kabulde zorlanan böyle bir bilim insanı, en büyük problemlerinden biri olan ülfetin kaynağı olan yüzeysel bakışı (Yıldırım, 2014, Anonim 12, 2015; Sözüer, 2018) terk edip evrenin bütünlüğüne dikkat edebilirse evrende işlevi varmış gibi görünen olayların veya sebeplerin aslında birer perde olduğunu görecektir. Eğer bu perdeleri yırtılabilirse, bunların gerisinde yaratıcı bir gücün varlığına ulaşacaktır.

"Evrendeki her şeyin arkasında bir gücün var olması gerektiğini" bütün bilim dünyası zaten kabul etmektedir (Çengel, 2016; Mermer, 1995; Alan, 2017; Taslaman, 2006; Satıl, 2018). Ortada sadece bu gücün ne olabileceği veya kim olduğu ile ilgili tartışmalar vardır. Bu noktada bir bilim insanı, evrendeki her şeyin birbirine bağlı ve ilişkili olması ile ilgili, bilimin ortaya koyduğu olgulardan yola çıkılarak, her şeyin arkasında her şeyi görür ve her şeyin birbiriyle olan ilişkisini bilen bir yaratıcının olması gerektiği şeklinde ortaya konulan bir tezi, bilimim şüpheciliği içerisinde göz ardı etmeyerek kabul etmeli ve ön yargılarından kurtulmalıdır. Zira bilimsellik bunu gerektirmektedir. Mermer (1995)'in de ifadesiyle "bilim ve bilimsel çalışma adı altında, evren ve içindekileri anlamsızlığa, hikmetsizliğe, tesadüfe mahkûm etmek bilim adına bir cinayet" olacağı da unutulmamalıdır.

Sonuç olarak evren ve içindekilerle ilgili ifade edilen ne varsa yüzeysel bakış ve ön yargılardan arınmış bir şekilde yeniden tanımlanmalıdır.

3. KAYNAKLAR

Alan, H. (2017) Bütün-Parça İlişkisi -I-. https://www.huseyinalan.com/2017/01/15/butun-parca-iliskisi-i/ Erişim: 3.7.2017

Amasyalı, M, Yazıcı, E. (2011). Kavramlar Arası Anlamsal İlişkilerin Türkçe Sözlük Tanımları Kullanılarak Otomatik Olarak Çıkartılması/Matic Extraction of Semantic Relationships using Turkish Dictionary Definitions. EMO Bilimsel Dergi, 1 (1), 1-14. Retrieved from http://dergipark.org.tr/emobd/issue/5502/74635 Erişim: 28.9.2019

Anonim 1 (2011) Sathi baktırmak ve tebei nazar arasındaki fark nedir? http://188.125.169.53/sathi-baktirmak-ve-tebei-nazar-arasindaki-fark-nedir_____Erişim: 28.9.2019

Anonim 2 (2013)_"Ezeliyet-i madde ve harekât-ı zerrattan teşekkül-ü envâ gibi umur-u bâtılaya neden ihtimal veriliyor?" cümlesini izah eder misiniz? http://188.125.169.53/ezeliyet-i-madde-ve-harekat-i-zerrattan-tesekkul-u-enva-gibi-umur-u-batilaya-neden-ihtimal-veriliyor Erişim: 28.9.2019

Anonim 3 (2017) Zihni Özil'in "Parça ve Bütün" sergisi Galeri Eksen de. https://www.turizmgunlugu.com/2017/10/18/zihni-ozilin-parca-butun-sergisi-galeri-eksen-de/ Erişim: 28.9.2019

Anonim 4 (2014) GÖRSEL TASARIM ÖĞELERİ. http://gorseltasarimilkeleri.blogspot.com/ Erişim: 28.9.2019

Anonim 5 (2017) "Arzı ve bütün nücum ve şümusu tesbih taneleri gibi kaldıracak ve çevirecek kuvvetli bir ele mâlik olmayan kimse, kâinatta dâvâ-yı halk ve iddiayı icad edemez. Zira her şey her şeyle bağlıdır." İzah eder misiniz? http://188.125.169.53/arzi-ve-butun-nucum-ve-sumusu-tesbih-taneleri-gibi-kaldiracak-ve-cevirecek-kuvvetli-bir-ele-malik Erişim: 28.9.2019

Anonim 6 (2010) " Eşyanın arasında muntazam tesanütle halk ve yaratmak, tecezziyi kabul etmez bir külldür, bazıyet yoktur." ifadesini açıklar mısınız? http://188.125.169.53/esyanin-arasinda-muntazam-tesanutle-halk-ve-yaratmak-tecezziyi-kabul-etmez-bir-kulldur-baziyet_Erişim: 28.9.2019

Anonim 7 (2013) "Teavün", "tesanüd", "teanuk" ve "tecavüb" kavramlarını örneklerle izah eder misiniz? http://188.125.169.53/teavun-tesanud-teanuk-ve-tecavub-kavramlarini-orneklerle-izah-eder-misiniz Erişim: 28.9.2019

Anonim 8 (2015) "Ferdiyet cilvesi, kâinat yüzünde öyle bir sikke-i vahdet koymuştur ki, kâinatı tecezzî kabul etmez bir küll hükmüne getirmiştir. Bütün kâinata tasarruf edemeyen bir zat, hiçbir cüz'üne hakikî mâlik olamaz..." Buradan "Ehad" ismini nasıl anlayabiliriz? http://188.125.169.53/ferdiyet-cilvesi-kainat-yuzunde-oyle-bir-sikke-i-vahdet-koymustur-ki-kainati-tecezzi-kabul-etmez-bir_Erişim: 28.9.2019

Anonim 9 (2017) "Arzı ve bütün nücum ve şümusu tesbih taneleri gibi kaldıracak ve çevirecek kuvvetli bir ele mâlik olmayan kimse, kâinatta dâvâ-yı halk ve iddiayı icad edemez. Zira her şey her şeyle bağlıdır." İzah eder misiniz? http://188.125.169.53/arzi-ve-butun-nucum-ve-sumusu-tesbih-taneleri-gibi-kaldiracak-ve-cevirecek-kuvvetli-bir-ele-malik_Erişim: 28.9.2019

Anonim 10 (2016) "Eğer bu zerreler, yaptıkları vazifelerde memur olup Cenab-ı Hakk'ın emir ve iradesine tâbi oldukları kâfirane inkâr edilirse, o zerre herhangi bir bünyeye girse, o bünyenin bütün cihazatını, keyfiyetiyle teşekkülünü bilmesi lâzımdır." İzahı. http://188.125.169.53/eger-bu-zerreler-yaptiklari-vazifelerde-memur-olup-cenab-i-hakkin-emir-ve-iradesine-tabi-olduklari Erişim: 28.9.2019

Anonim 11 (2016) "Bir zerreye hakikî rab olmak için, bütün yıldızlara sahip olmak lâzım gelir." Mesela, yazı yazmak için yemek yapmayı bilmek gerekir mi? Bir alemi yaratmak için, diğer alemleri de bilmek neden gereksin, sonuçta hepsi birbirinden farklı şeyler değil mi? http://188.125.169.53/bir-zerreye-hakiki-rab-olmak-icin-butun-yildizlara-sahip-olmak-lazim-gelir-mesela-yazi-yazmak-icin Erişim: 28.9.2019

Anonim 12 (2015) "İ'lem Eyyühel-Aziz! İnsanları fikren dalalete atan sebeblerden biri; ülfeti, ilim telakki etmeleridir..." İ'lem'in tamamını izah eder misiniz? http://188.125.169.53/ilem-eyyuhel-aziz-insanlari-fikren-dalalete-atan-sebeblerden-biri-ulfeti-ilim-telakki-etmeleridir Erişim: 28.9.2019

Anonim 13 (2009) "Azamet ve kibriya ve nihayetsizlik noktasında, ya gaflete veya mâsiyete veya maddiyata dalmak sebebiyle darlaşan akıllar, azametli meseleleri ihata edemediklerinden, bir gurur-u ilmî ile inkâra saparlar ve nefyederler." Açıklar mısınız? http://188.125.169.53/azamet-ve-kibriya-ve-nihayetsizlik-noktasinda-ya-gaflete-veya-masiyete-veya-maddiyata-dalmak Erişim: 28.9.2019

Balcı Çınar, A. (2017) Tasarım İlkeleri "BÜTÜNLÜK". https://www.medyacuvali.com/blog/tasarim-ilkeleri-butunluk Erişim: 28.9.2019

Berk, Ö. Y. (2016). Ön Yargılar bizim akıl öncemiz. https://tr.linkedin.com/pulse/%C3%B6n-yarg%C4%B1lar-bizim-ak%C4%B1l-%C3%B6ncemiz-%C3%B6znur-yilmaz-berk Erişim: 19.07.2018

Boyunağa, H. (2002). Bilim ve teknik yeni ufuklar/hücre. Ankara: TÜBİTAK

Çakmak, O. (2018) Bilginin Sekülerleşmesi Sorunu Ve Sonuçlar. Bilimin Ateizm Ve Materyalizmin Egemenliğinden Kurtarılması. II. Uluslararası Bilimler Işığında Yaratılış Kongresi Bililiriler Kitabı, s.225-238, 8-9 Kasım 2018, Atatürk Üniversitesi Erzurum, Türkiye.

Çengel, Y. (2016). Bir tanrı varmış gibi davranmak çılgınlık mı? https://sorularlaislamiyet.com/bir-tanri-varmis-gibi-davranmak-cilginlik-mi Erişim: 12.7.2019

ERGÜN, M. ve ÖZDAŞ, A. (1997). Öğretim ilke ve yöntemleri. İstanbul: Kaya Matbaacılık

Göktaş, Y. (2007) Materyal Tasarım İlkeleri. http://materyaltas.blogspot.com/2007/11/materyal-tasarm-ilkeleri.html Erişim: 28.9.2019

Grassé, P. P. (1977) Evolution of Living Organisms. Academic Press, New York.

İnan, Y. (2003) Kozmos'tan Kuantum'a 1. Doruk yayıncılık, Ankara. 301s. ISBN 975-8304-67-4 http://www.yalcininan.com/kitaplar/kk-1.pdf Erişim: 3.7.2019

Jones, M. (2014) David Bohm and The Holographic Universe. https://futurism.com/david-bohm-and-the-holographic-universe Erişim: 10.07.2019.

Koşar, E., Yüksel, S., Özkılıç, R., Avcı, U., Alyaz, Y., Çiğdem, H. (2003) Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme. Öğreti, Pegem A Yayınları, Ankara.

Luskin, C.(1999) Science and Creationism: A View from the National Academy of Sciences, Second Edition. Washington, DC: The National Academies Press, 48p, https://doi.org/10.17226/6024.

MEB (2011). Türk edebiyatı dersi öğretim programı ve kılavuzu. Ankara: MEB Basım Evi

Nursi, S. (2018) Sözler, Yirmi Beşinci Söz, Üçüncü Şule. Diyanet İşleri Yayınları.

Ören, K. (2018) Vahid-i Kıyasî, Mana-yı İsmi, Mana-yı Harfi, Üçgeninde Yaratılış Gerçeği. II. Uluslararası Bilimler Işığında Yaratılış Kongresi Biliriler Kitabı, s.371-378, 8-9 Kasım 2018, Atatürk Üniversitesi Erzurum, Türkiye.

Özdemir, Ö. (2018) Malzemelerin Yapısı ve Atomik ve İyonik Düzenler/Malzeme Bilimi Ders Notu http://content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/70503/28951/2._hafta.pdf Erişim: 3.7.2019

Sancak, Y. (2018) Varlık, Yaratılış Ve İnanma. II. Uluslararası Bilimler Işığında Yaratılış Kongresi Biliriler Kitabı, s.503-511, 8-9 Kasım 2018, Atatürk Üniversitesi Erzurum, Türkiye.

Satıl, F. (2018) Bitki Yaprak Dizilişindeki Matematiksel Düzen (Phyllotaxy) Yaratılışa Mı Yoksa Evrime Mi Delildir? II. Uluslararası Bilimler Işığında Yaratılış Kongresi Biliriler Kitabı, s.75-80, 8-9 Kasım 2018, Atatürk Üniversitesi Erzurum, Türkiye.

Sözüer (2018) Tabiattaki Maddî Sebeplerin Bir Araya Gelerek Canlıları Oluşturması Mümkün Müdür? II. Uluslararası Bilimler Işığında Yaratılış Kongresi Biliriler Kitabı, s.53-63, 8-9 Kasım 2018, Atatürk Üniversitesi Erzurum, Türkiye.

Taslaman, C. (2006) Tanrı-Evren İlişkisi ve Mûcize Sorunu Açısından Determinizm, İndeterminizm ve Kuantum Teorisi M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Dergisi, 31 (2), 163-186.

Tokdemir Reis, H. (2013) Herşey Bütünün Parçasıdır. http://www.lovepeaceandharmony.org/profiles/blogs/hersey-butunun-parcas-d-r Erişim: 11.7.2019

Toptaş, V , Han, B , Akın, Y . (2017). Sınıf Öğretmenlerinin Kesirlerin Farklı Anlam ve Modelleri Konusunda Görüşlerinin İncelenmesi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (33), 49-67. Retrieved from http://dergipark.org.tr/sakaefd/issue/30775/282190

Walker, M. (1982) Quadrant. Ekim, s. 44.

MERMER, Y. B. (1995) Risale-İ Nur'da Sebep-Sonuç İlişkileri. "20. Asırda İslâm Düşüncesinin Yeniden Yapılanması ve Bediüzzaman Said Nursî" 3. Bediüzzaman Sempozyumu 24-26 Eylül 1995 Atatürk Kültür Merkezi & Akgün Hotel, İstanbul, Organizasyon: İstanbul İlim ve Kültür Vakfı, s.37-49. https://www.iikv.org/assets/uploads/files/37-49-Dr_-Yamina-Bouguenaya-MERMER.pdf Erişim: 28.9.2019

Yıldırım, H. (2014) Hologram, Mikrokozmos, Makrokozmos ve Bütüncül(Holistik) Evren Algılayışı. http://www.felsefetasi.org/hologram-mikrokozmos-makrokozmos-ve-butunculholistik-evren-algilayisi/ Erişim: 10.07.2019

STRUCTURAL ANOMALIES IN CHROMOSOMES DO NOT SUPPORT EVOLUTION

İNSAN KROMOZOMLARINDAKİ YAPISAL DEĞİŞİMLER EVRİMİ DESTEKLEMİYOR

Uz. Dr. Selçuk ESKİÇUBUK
Emekli, Kütahya
drselesk@gmail.com

ABSTRACT

The chromosome number and its structure are constant for each species. However, there may be numerical and structural changes in chromosomes for various reasons. These changes are defined as "chromosomal abnormalities" in biology. There are around 25,000 genes in humans, each located in different loci. There are about 3 billion base pairs in the human genome, which are written in a 4-letter alphabet (A, C, T and G). The protein-encoding part of the genes (exon) is about 2% of the entire genome. The remaining parts (introns, psudogenes, telomers, satellite DNA, etc.) do not encode proteins, but are responsible for regulating the expression of genes. The subject of this proceeding is to present what the structural changes in human genes are and compare the results of mutations with the evolutionary views by making logical thinking and putting forward opinions. For this reason, some of the most common diseases in the society will be examined to understand the mutations that cause structural changes in human genes, such as "deletions, translocation, duplication and insertions."Is there a place for chance, apparent causes and self-formation in the perfect functioning of human genes in these examples? Have you ever encountered a perfect person by chance with these mutations in the world? What do people, living with serious diseases, tell us in the language of genetics? Is there a science, will, intent and infinite power behind the causes in the events-like chain of cause and effect seen in the human body? Answers to such questions will be sought.

Keywords: Structural anomalies, Deletion-microdeletion, Translocation, Duplication and Insertion

ÖZET

Her canlı türü için kromozom sayısı ve yapısı sabittir. Fakat kromozomlarda çeşitli nedenlerle sayısal ve yapısal değişiklikler olabilir. Bu değişimler biyolojide **"kromozom anomalisi"** olarak tanımlanır. İnsanda her biri farklı lokuslarda yer alan **25.000 civarında gen** vardır. İnsan genomunda yaklaşık 3 milyar baz çifti vardır ve bunlar 4 harfli (A,C,T ve G.) bir alfabeyle yazılmıştır. Genlerin protein kodlayan kısmı(**ekzon**), tüm genomun yaklaşık %2'sidir. Geri kalan kısımlar**(intron)** ise protein kodlamazlar ama genlerin ifadesinin düzenlenmesi için görevlidirler**.(2)** Bu bildirinin konusu insandaki kromozomlarda meydana gelen yapısal değişikliklerin neler olduğu ve bu mutasyonların sonuçları üzerine **"mantıksal düşünce ve fikir yürütme**" yaparak evrimci görüşlerle karşılaştırmaktır. Bu nedenle insanın kromozomlarında yapısal değişiklik meydana

getiren mutasyonlardan, "**Delesyon, Translokasyon, Duplikasyon** ve **İnsersiyonlar"** gibi değişimlerin hangi hastalıklara neden oldukları, toplumda çok bilinen örnekler üzerinden incelenecektir. Ve bunlara bakarak mantıksal akıl yürütme yapılacaktır. Bu örnekler üzerinden insandaki genlerin mükemmel işleyişlerinde tesadüflerin, görünür sebeplerin ve kendi kendine oluşların bir yeri var mıdır? Mutasyonlar ile tesadüfen mükemmel bir insanın dünyaya gelmiş midir? Mutasyon sonucu oluşan düşükler veya daha az oranda meydana gelen doğumlarla sonuçlanan yaşamlarda ağır hastalık tablosu ile yaşamak zorunda olan insanlar genetiğin diliyle bizlere neler anlatıyor? İnsan vücudunda görülen sebep-sonuç zinciri şeklindeki olaylarda sebeplerin arkasında **gizli bir el ile ilim, irade, kasıt ve sonsuz bir kudret** var mıdır? gibi sorulara cevaplar aranacaktır.

Anahtar kelimeler: Yapısal anomaliler, Delesyon-mikrodelesyon, Translokasyon, Duplikasyon, İnsersiyon

GİRİŞ

İnsan vücudunda 38 triyon hücre, 200 den fazla hücre çeşidi, 100 milyar sinir hücresi ve her hücrede 23 çift kromozom vardır. Son insan genom projesine göre 20-25 bin civarında gen olduğu tespit edilmiş bulunmaktadır. İnsan genomun ancak %0,1'inin bireyler arası farklılık arz ettiği görülmüştür**. (9)**

Hücre çekirdeğindeki kromozomlardan 22 çifti üreme ile ilgili olmayan özelliklerden sorumludur. Üreme ile ilgili (X) kromozomu dişiliğe, (Y) kromozomu ise erkekliğe ait özelliklerin belirlenmesiyle görevlidir. Dişiler (XX),erkekler XY kromozomlarını taşır**.(11)**

Bir organizmaya ait DNA dizi bilgisinin bütününe **Genom** denir. Her kromozom 50 ile 250 milyon baz çifti kapsamaktadır. **Genler** kromozomlar üzerine yerleşmiş kalıtım bilgilerinin taşındığı yerlerdir. Genomun ancak %1-1.5'i protein kodlayan genlerden oluşmaktadır.

Genlerin %25 kadarlık kısmı, kodlanmayan **intron** bölgelerini kapsamaktadır. Genomun geriye kalan esas büyük kısmını ise , %50-60 ile tekrarlayan gen bölgeleri, %13.5 ile de pseudogenler, boşluk dizileri, translasyona katılmayan bölgeler gibi dizilimler oluşturmaktadır. **İnsan genomu, yaklaşık olarak 20.000 psödogen içermektedir.** Henüz gerçek görevleri tamamen bilinmiyor, Gen ekpresyonlarını düzenledikleri yeni keşfedildi**.(17)**

Yenidoğan bebeklerin % 2-3' ünde çoğu genetik bozukluk sonucu oluşan doğuştan anomaliler saptanmaktadır. Yaşamın daha sonlarındaki evrelerinde ortaya çıkan genetik hastalıklarla bu oran % 7-8' e ulaşmaktadır**.(22)**

Bir de nadir görülen hastalıklar vardır ki yaklaşık 800 kadardır ve bunların yüzde sekseni genetik kökenlidir, maalesef tedavileri de yoktur**(23)**

Kromzomdaki yapısal anomaliler sayısal anomalilere göre çok daha az oranda görülen anomalilerdir. Bir istatistik vermek gerekirse tüm kromozomal anomalilerin %21'ini yapısal anomaliler oluşturmaktadır. Yapısal anomaliler, 375 yeni doğanda 1 oranında görülür.**(3)**

Hastalıkları teşhisinde yapısal bozuklukları göstermek için yapılan genetik panel testleri içinde en çok rastlanan mutasyonlar **Delesyonlar** ve **Translokasyonlar** olmaktadır.

1 A-DELESYON HASTALIKLARI

Delesyon: Kromozomların uç kısmından olmayan parça kayıplarına denir. Bu grupta birçok hastalık vardır. Biz bu kongrede en çok görülenler hakkında bilgiler vereceğiz.

Mikrodelesyon: Kromozomlardan çok küçük parça kayıplarına denir. Bir gen ortalama 100.000 bazdan oluşur ve 3 milyon bazlık bir mikrodelesyonda yaklaşık 30 gen bozulmuştur.**(24)** Kromozom analizinde band düzeyi civarında ise 6 megabaz (6 milyon) bazlık parçasına ait bozukluklar görülebilir.

Delesyonlara örnek olarak 3 hastalık hakkında bilgi verilecektir.

aa-SMA (GEVŞEK BEBEK HASTALIĞI)

Sinirleri ve kasları tutan bir grup kalıtsal hastalıklara verilen ortak bir addır. Hastalık **5.kromozomun uzun kolu(q13)** te bulunan **survival motor neuron** (**SMN1**) genindeki küçük bir kopma nedeniyle oluşan resesif kalıtım yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılan bir hastalıktır.**(13)**

1/6.000 –10.000 canlı doğumda görülür, otozomal resesif bir hastalıktır. Taşıyıcı bir anne babadan olacak bütün çocukların % 25 inin hasta, % 50 sinin taşıyıcı olma riski ve %25' nin ise normal olma şansı vardır. **(1)**

Bu genetik hastalıkta omuriliğin ön boynuz hücrelerinde dejenerasyon meydana gelir ve sonuçta **vücutta istemli kasların kuvvetsizliği ve erimesine** doğru gider. Çok ciddi tablolar olur. Oturamayanlar-oturabilenler, yürüyemeyenler -yürüyebilenler, olarak gruplandırılabilir.

ab-KİSTİK FİBROSİS

Hastalık çocuğa sadece anneden ya da sadece babadan geçmez. Bir elmanın iki yarısı gibi hem anneden hem de babadan gelen genlerin birleşmesi ile çocukta hastalık oluşur.**1/3.000 doğumda görülür,** akraba evliliklerinde daha sık görülür.**(1)**

7.somatik kromozomun uzun kolunun(7q31)bölgesine haritalanan **gen (CFTR)** 250 kb uzunluğunda olup, iyon kanalı olarak fonksiyon gösteren bir membran proteinini

kodlamaktadır**.(21)** Bu geninin en yaygın mutasyonu T5 varyantı, bunu takiben F508 del ve R117H mutasyonları olur. M470V polimorfizmi gösteren erkeklerde bu olay **kısırlık** sebebidir.

Esas olarak akciğerleri ve sindirim sistemini etkileyen bir hastalıktır. Genetik değişiklik nedeni ile kistik hastalarda vücuttaki bütün salgılar susuz, koyulaşmış ve yoğun kıvamda olup akışkan özelliği kaybolmuştur. **En sık rastlanan şikayetler**: Tekrarlayan akciğer enfeksiyonları, aldıkları besinleri yeterince sindiremedikleri için bol miktarda yağlı pis kokulu dışkılama ve yetersizi kilodur

1-Çocuklar çok sık ve ağır solunum yolu enfeksiyonları geçiriyorsa,

2-Yediği halde kilo alamıyorsa ve çok miktarda yağlı, kokulu dışkılama yapıyorsa,

3-Çocukları öptüğünüz zaman dudaklarınıza ciltte tuzlu tat geliyorsa kistik fibrozis düşünülmesi ve araştırılması gerekir.

ac- RETİNOBLASTOM

Bir göz tümörüdür**.** Yeni doğanlarda görülme oranı 15.000-34.000 de birdir. Yüzde 90'ı 5 yaş öncesinde ortaya çıkar. **(28)** On üçüncü kromozomun (**13q14) bölgesinde delesyon** vardır. Ailesel olabildiği gibi olmayanları da vardır.

I B-MİKRODELESYON SENDROMLARI

Kromozom analizi ile tanımlanamayan ve **mikrodelesyon sendromları** olarak isimlendirilen bir grup kromozomal hastalık vardır ki doğumsal bozukluklar içinde önemli yer tutarlar. Sıklıkla **1000 canlı doğumda 1 oranında görülür.**

Down sendromundan sonra en sık rastlanılan kromozomal bozukluktur. Tek gen hastalıklarında, gen içi mutasyonlar oluşurken, mikrodelesyonlarda, komşu birkaç genin ortadan kaldırıldığı mutasyonalar vardır.

Mikrodelesyonlar **3 megabazdan (3 milyon**) küçüktür ve kromozom analizi ile görülemezler. FISH metodu ile 1-5 milyon bazlık DNA mutasyonları tanımlanabilir

Mikrodelesyonlar hemen hemen tüm kromozomlarda görülebilirler. **Şimdiye kadar 50 farklı mikrodelesyon sendromu tanımlanmıştır.**

Mikrodelesyon sendromlarından 6 tanesi örnek olarak anlatılacaktır.

ba-CRİ DU CHAT SENDROMU (KEDİ MİYAVLAMASI)

Yeni doğan döneminde düşük doğum ağırlığı, kedi miyavlaması şeklinde tiz ve yüksek sesli ağlama, geniş yüz,köprü burun, şaşılık, adale tonüsü azalması, küçük çene, küçük

kafatası ile ciddi zeka geriliği görülür. Hiperaktivite, agresyon(saldırganlık), kendine zarar verme, seslere aşırı duyarlılık gibi davranışsal problemler, sendromun diğer klinik özellikleridir.**(12,18, 20)**

Görülme sıklığı 1:15000 ile 1:50000 arasında değişir. Ölüm oranı yüksek olan bu sendroma sahip olguların **%75-90'ının hayatın ilk yılı içinde kaybedildiği** bildirilmiş olmakla birlikte ellili yaşlara dek yaşayan olgular bildirilmiştir.

Sadece kromozomunun bir kısmını kaybederek delesyon gösteren ve hayatta kalan bireyler bulunmaktadır. Bu durum, **parçalı delesyonlar** olarak adlandırılır. 1963'te, ilk kez Jerome Le Jeune böyle bir vakayı rapor etmiştir. **5. kromozomun kısa kolunun(-P) küçük bir kısmının eksik olduğu** bu vaka olarak tanımlanmıştır. Olgunların %15 'inde 5 'no lu kromozomun translokasyonu saptanmıştır. %10 'u 5 nolu kromozomun kısa kolundaki resiprokal translokasyon için heterozigot olan anne ve babaya sahiptir**.(16)**

bb-15.KROMOZOM MİKRODELESYONLARI

1- *ANGELMAN (MUTLU ÇOCUK SENDROMU);*

Anneden gelen 15. kromozomun uzun kolunun(q) 11-13 bölgesindeki**(15q11-13)** mikrodelesyonu sonucu ortaya çıkar.

Ağır zeka geriliği, epilepsi(sara), sebepsiz ani gülme atakları tipik bulgularıdır. Farklı genetik sebeplerle de ortaya çıkabilir:

*%70 Mikrodelesyon (Anneden gelen kromozomda)

*%3-5 Paternal Uniparental disomi: Homolog iki kromozomun aynı ebeveynden gelmesi

*%2-4 Tek gen mutasyonu UBE3A Geni

*%7-9 İmprinting center mutasyonu

*%10-20 Bilinmiyor

2-PRADER WİLLİ SENDROMU

Babadan gelen 15. kromozomun uzun kolunun(q) 11-13 bölgesindeki **(15q11-13)** mikrodelesyonu sonucu ortaya çıkar. Canlı doğumlarda 1/10.000 oranında görülür. Hastalarda kas tonüsünde azalma, şişmanlık, hafif-orta zeka geriliği, inmemiş testis, küçük el ve ayaklar, yetersiz hipogonadotropik hypogonadizm dir.

Erkeklerde hipofizden salgılanan gonadaotrpik hormonların salınmasına bağlı dış cinsel görüntüde bozukluk ile kısırlık görülür.

Angelman sendromu gibi farklı genetik sebeplerle meydana getirilir:.

***%70 mikrodelesyon (Babadan gelen kromzomda)**

*%25-30 Maternal uniparental disomi

*%1-5 İmprinting center mutasyonu vardır.

bc-22q11.2 DELESYON SENDROMLARI

22. kromozomun uzun kolunda 11.2 bölgesinin **(22q11.2) delesyonu** sonucunda **Di George sendromu (DGS),Velokardiofasial (Shprintzen) sendromu (VCFS), Konotrunkal anomali face sendromu, Cayler sendromu** ve **Opitz GBBB** sendromu gibi farklı klinik fenotipler ortaya çıkabilir.

Delesyona uğamış kromozom genellikle anneden alınandır. Olguların %5–10 kalıtsaldır. Bu durumda bir sonraki çocuk için risk %50'dir. Hastaların çoğunda ağır kalp-damar hastalıkları vardır. Gelişme geriliği, öğrenme zorluğu, yüzde bozukluk, kalsiyum düşüklüğü görülür. Bu grup hastalıkların klinik önemi **olguların %75'inde ağır kalp damar hastalıkları** olmasıdır.**(25)**

Bu gruptan bir tane örnek vereceğiz.

Dİ GEORGE SENDROMU(DGS)

22. kromozomun **(22q11)** **mikrodelesyonu** (bir bölgenin silinmesi) ya da **translokasyonu** (başka bir kromozoma taşınması) sonucu kromozomun yeniden oluşması ile oluşan bir genetik anomalidir. Di George sendromu yaklaşık **her 4,000 canlı doğumda bir (1/4000)** olmak üzere oldukça nadir görülür.

Bu bölge timus bezi, paratiroid bezleri, aort, dudak ve kulakların alt kısımlarına ait bölgelerin gelişmesiyle ilgili olduğundan hastalık tabloları da ona göre olur. Mesela Timus bezi bağışıklık sisteminin temel bir organı olduğundan T hücreler üretilemez ve bağışıklık sisteminde ağır yetmezlik olur.

Kalp ve büyük damarlarda anomaliler, yüz anomalileri (küçük çene, düşük kulak, gözler arası mesafenin fazla olması, üst dudağın ortasındaki oluğun kısa olması) ,kalsiyum düşüklüğü ve buna bağlı havaleler görülür.**(6)**

bd-1p36 DELESYON SENDROMU

1 numaralı kromozomlardan bir tanesinde meydana gelen küçük bir parça kopmasından kaynaklanır. Bu çocuklarda, orta derecede zekâ problemi ve önemli bir kısmında da cerrahi veya medikal tedavi gerektiren kalp anomalileri saptanır. Ayrıca, hastaların yarısında nöbetler ve/veya davranış bozuklukları bulunur. Bazı hastalarda, fizik tedavi gerektiren kas güçsüzlüğü ile işitme ve görme kaybı saptanır. Hastalık, yaklaşık olarak her 5.000 canlı doğumda bir gözlenir.

be-Y KROMOZOM MİKRODELESYONLARI

İnsanda Y kromozomu tüm genomun yaklaşık %2– 3'ünü oluşturur. Kısa kolu Yp ve uzun kolu Yq olarak adlandırılır. **Y kromozomunun kısa kolundaki (Yp) genler (SRY) testis gelişiminde, uzun kolundaki (Yq) genler ise spermatogenezde rol alırlar.**

Y kromozomunda bulunan bu genlerin mikrodelesyonlarıyla kısırlık arasında bağlantılar bulunmaktadır**.** Bu bozukluk sperm sayısında azalma veya hiç canlı sperm hücresi bulunmamasına bağlı olarak gelişen kısırlık ile kendini gösterir. Bu da bir toplumsal sorun olarak ilerde karşımıza çıkar**.(29)**

Y kromozomu üzerinde sperm yapılmasıyla ile ve erkeklik karakterlerinin gelişmesiyle ilgili bölgeler bulunmakta ve bu bölgelerde de çok sayıda genler görev yapmaktadır. Y kromozomunun uzun kolu(q) üzerinde bulunan bu genlerin bölgesine önceleri **DAZ** (deleted in azospermia) adını daha sonra **AZFc** (2000-3000 kilobaz) bölgesi adı verilmiştir.

Y kromozomu uzun kolu üzerinde bulunan **q11 bölgesinde** sperm yapımı ile ilişkili AZF (AZFa, AZFb, AZFc) bölgeleri vardır. Azospermia factor (AZF) bölgesin deki delesyonlar erkek kısırlığının bir sebebidir. **Delesyonlar en sık AZFc bölgesinde görülmekte ve sperm hücre sayısını etkilemektedir.(29)**

Y kromozomunun kısa kolu(p) üzerinde bulunan **SRY** (Sex Determining Region/ Cinsiyeti Belirleyen Bölge) bölgesindeki genetik mutasyonlar da erkeklik cinsiyet teşekkülünde bozukluklara neden olur.

2-TRANSLOKASYON HASTALIKLARI

Resiprokal(karşılıklı)translokasyon:

Kromozomlarda kırılmalar sonucunda oluşan kromozom materyalinin karşılıklı değişimine denir. Genellikle bu değişimler sırasında kromozom materyal kaybı olmadığından dolayı dengeli bir translokasyon şeklinde olur.

Resiprokal translokasyonlar insanlarda en yaygın görülen yapısal bozukluklardır. Robertsonian translokasyonlar genel populasyonda 1000'de 1 frekansta görülürken resiprokal translokasyonlar yaklaşık olarak 500 bireyde 1 görülmektedir**.(8,11)**

Tekrarlayan düşükleri olan çiftlerin yaklaşık %4'ünde, eşlerden biri ya dengeli bir resiprokal translokasyon ya da bir robertsonian translokasyon taşıyıcısıdır.

Robertsonian translokasyon(sentrik tip):

İki akrosentrik **kromozomun (13, 14, 15, 21 ve 22)** sentromeri üzerinden ya da sentromere yakın bölgeden kırılıp birbiri ile birleşme durumuna denir**.(4)** Bu yeni düzenlemede 2 farklı kromozoma ait uzun ve kısa kollar kendi aralarında birleşir, birleşen kısa kollar genellikle kaybolur, sadece sentromer bölgesinden birleşen iki uzun kol gözlenir.Dengesiz genetik yapıya sahip gamet hücreleri görülme oranı yüksektir. En çok görüleni **rob(13q14q) tiptir**.

Tüm kanserlerin yüzde 10'unda genetik faktörlerin yer aldığı bilinmektedir(10). Aşağıda onlardan birkaç örnek sunulacak

***Akut Lenfositer lösemi(ALL):**

Lösemiler, yaşamın her döneminde yaygın olarak görülen malign(kötü) hastalıklardır. Kemik iliğinde kan yapıcı hücrelerin farklılaşma yeteneklerini kaybederek kontrolsüz çoğalması ile oluşurlar.

ALL çocuklarda daha yaygın olarak görülmektedir. Tüm çocuk kanserlerinin yaklaşık %30'unu ve çocuk lösemilerinin hemen hemen %80'ini oluşturur**.(14)**

Çocukluk çağı ALL'lerin %75'inde kromozom **translokasyonları** görülmektedir. Bunların içinde **t(9;22), t(4;11), t(8;14), t(1;19**) ve **t(10;14**) en önemli kromozomal translokasyonlardır. Ayrıca **9p, 6q ve 12p delesyonlarına** da sık rastlanır**.**

***Kronik myelositer Lösemi(KML):**

Kronik miyelösiter lösemide **kromozom 9 ve 22 arasında gelişen ve Philadelphia kromozomu(Ph1)** oluşumu ile sonuçlanan **t(9;22) translokasyonu** vardır. 9q34 bölgesine yerleşmiş olan ABL1 geninin 5' kısmına yakın bir bölgeden kırılması sonrasında 3' tarafında kalan parçanın, 22q11 BCR geninin 3' kısmına yakın bir bölgeden kırılması ve kırılan bu bölgeye füzyonu sonrasında ortaya çıkar.

Kanserleşmede rol oynayan genom değişiklikleri mutasyonlarla sınırlı olmayıp ayrıca epigenetik değişiklikler de rol oynamaktadır. Bu alanda üzerinde en çok çalışılan konu DNA'daki hiper veya hipometilasyonlardır.

***Burkitt lenfomasında**

8.kromozomda görülen **t(8;14)** translokasyonunda, kromozom 8q24'te bulunan MYC proto-onkogeni kromozom 14q32'de bulunan immünglobülin ağır zincir lokusünün distaline yerleşmektedir**.(5)**

2;9 Translokasyonu :

Taşıyıcı kadınlarda görünürde bir problem yoktur ancak sağlıklı erkek bireylerle evliliklerinde tekrarlayan düşükler ile karşımıza çıkar.

3-İNVERSİYON

İnversiyon, kromozomda bir parçanın 180^{0} ters dönerek tekrar aynı kromozoma bağlanmasına denir. Kromozomun sentromeri ters dönen parçaya ait ise, buna "**perisentrik inversiyon**" denir. Fakat sentromer ters dönen parça içinde değilse bu da "**parasentrik inversiyon**"

X KROMOZOMUNDA İNVERSİYON

HEMOFİLİ A

Hemofili hastalığı bir kanama bozukluğu hastalığıdır. Hemofili A 5.000-10.000 doğumda bir görülür. Tüm Hemofili hastalarının %85 i A, geri kalanı Hemofli B dir. **X kromozomun uzun kollarında** (**Xq 27 ve Xq 28**) bozukluk vardır. Pıhtılaşmayı sağlayan **Faktör VIII ve IX yapımı** bozulmuştur. Hastalık taşıcı annelerden erkek çocuklarına geçer.

Ağır Hemofili hastaların %50 sinde veya tüm vakaların %30 unda **"Faktör VIII intron 22 inversiyon mutasyonu"** vardır. Hemofili hastalarında vücudun değişik kısımlarında aşırı kanamalar olur ve bu faktör VIII ve IX'un kan seviyesine bağlı olarak değişir. FVIII veya FIX eksikliğinde bir kan testi olan parsiyel tromboplastin zamanı **(aPTZ)**uzar.

Genellikle 1-2 yaşlarında tanı konur. Yürümeye ve koşmaya başlayan bebeğin kol ve bacaklarında çarpmalar ve düşmeler sonrası morarmalar ile diz ve dirsek gibi eklemlerde ve adale içinde ağrılı şişlikler ortaya çıkar. Bu şikayetlerin nedeni deri altına ve eklem içine olan, durmayan kanamalardır. Eklem içi kanamalar tekrarlarsa ve tedavi edilmezse eklemde kalıcı hasarlara yol açabilir. Kaslara veya organ boşluklarının içine, en önemlisi beyin içine kanamalar olabilir. Durdurulamayan burun kanamaları, dişeti kanamaları, sünnet sonrası kanamalar ve kesilen yerin geç iyileşmesi hastalığın diğer belirtileridir**.(7,26)**

4-DUPLİKASYON

X KROMOZOMUINDA DUPLİKASYON

Erkeklerde X kromozomunun uzun kolunda duplikasyon olması durumunda, tümünde çeşitli anomaliler görülürken kızların çoğu normal fenotipe sahiptir. Kızlarda, X kromozomu uzun kolunun duplikasyonu ile fenotipik bulgular arasındaki ilişki tam olarak aydınlatılamamıştır. Neden bazı kızlarda çok sayıda anomali ve ağır klinik tablo oluşurken, bazılarında herhangi bir bulguya rastlanmadığı çözüme kavuşmamıştır.

46,XX,dup(X)(q21.3q24)

Xq parsiyel duplikasyonu erkeklerde kısa boy, zeka geriliğ, hipotoni, beslenme güçlüğü ve hipoplastik genitalya ile seyreder. Xq duplikasyonu ve buna ait fenotipik bulguların belirtildiği kız hastalarda bildirilen vakalardaki fentopik bulgular; kısa boy,küçük kafa, anne karnında büyüme geriliği, mental motor retardasyon, adele güçsüzlüğü(hipotoni), beslenme güçlüğü, vücut asimetrisi, küçük el ve ayaklar, skolyoz, club foot ve gonadal disgenezidir**.(19)**

SONUÇ

İnsan, hayvan ve bitkileri incelediğimizde her canlının kendine özel hücresi, her türün kendine ait kromozom sayıları ve yapıları olduğunu görüyoruz. Peki bunlar nasıl meydana gelmiştir? Bu konuda tarih boyunca çeşitli görüşler ortaya atılmıştır.

Yeryüzünde hayatın; cansız maddelerden tesadüfen, kendi kendine veya tabiat vasıtasıyla bir araya gelmesiyle ilk canlı hücrenin oluşmuştur görüşü **bilim çevrelerinde en çok ileri sürülen evrimsel görüştür ama bilimsel bir görüş değildir.** Bunlar **doğmatik felsefi** görüşlerdir.

Canlıların oluşumu ile görüşlerin bilimsel olabilmesi için laboratuarda deneylere tabi tutulmaları ve her defasında aynı sonuçları vermesi gerekmektedir. Yapılan onca çalışmalara, onca bilgi birikimi ve deneysel çalışmalara rağmen bugüne kadar laboratuarda cansız maddelerden canlı bir hücre meydana getirilmemiştir. Yüzyıllardan beri insanı laboratuarlarda inceleyen bilim insanları; hücre denilen sihirli kutunun sırlarını açmak için çalışmaktadır.

İnsanoğlu tabiatı en iyi gözlemleyebilen, düşünen ve aynı zamanda isterse **mantıksal akıl yürütme** yollarını kullanabilen bir varlıktır. İnsanoğlu yetenekleriyle birçok şeyleri başarabilir, ama yapabilecekleri sonsuz değildir onun da bir sınırı vardır.

5n 1k yöntemi bir olayı çözümlemek için ”**Kim? Ne? Nerede? Ne Zaman? Nasıl? Niçin?**“ sorularını sorarlar. Biz de bilimsel verileri, çalışmaları ve sebep sonuç ilişkilerini yorumlarken bu soruları sormalıyız. Sebeplerin öyle sonuçlar vermesini kim istemiştir? Bunların tesadüfen, kendi kendine olması veya tabiatın yapması akli ve mantıki midir? Bu soruları kendimize sormak ve cevabını bulmak zorundayız.

Biz dogmatik felsefi görüşleri bilimsellik adına körü körüne savunmak yerine insan kromozomundaki yapısal değişimler üzerinden mantıksal akıl yürütme yaparak bir sonuca varmak istiyoruz.

Yukarda örneklerini verdiğimiz; kromozomun yapısal bozukluklarına bağlı meydana gelen hastalıklara baktığımızda, insandaki küçücük hücrenin çekirdeğine yerleştirilmiş kromozomlar, onların üzerinde konulan genlere yüklenmiş görevler öyle tesadüfen, kendi kendine olacak, tabiatın yapacağı veya adına **doğal seçilim** dediğimiz basit bir kavramlarla açıklanacak şeyler değildir.

Bunların sağlanması sonsuz bir güç, ilim, irade ve hikmet ve daha bir sürü sıfatı taşımayı gerektirmektedir. Bunların hiçbiri hücrenin içinde yoktur, orada yazılmış çok üstün programlar vardır ve bir hücrenin kusursuz işleyişi sadece genlere de bağlı değildir. Epigenetik mekanizmalar da vardır. Hücre içindeki her şey organın bütünüyle ve bütün organlar birbiriyle uyum içinde çalışmaktadır. Buradaki olaylar kocaman bir ordu içinde

her askerin görevinin belli olması ve komutanın bir emriyle hareket etmesine veya devlette görevli her bir memurun emredileni yapması olayına benzemektedir.

İşte bu kusursuz işleyişin bir yerinde küçücük bir arıza olduğunda nasıl sonuçlar ortaya çıkıyor yukarıda hastalıklara bakınca onları gördük. Bu hastalıklar faaliyet diliyle bizimle aslında konuşuyor ve diyorlar ki:

"Gözünüzü açın ve bakın! Kâinata veya onun küçük bir örneği olan insana, onun en küçük parçası olan hücresine, organellerine, kromozomlarına, genlerine, DNA'larına RNA'larına. Buradaki mükemmel, mucizevi organize ince işlere tesadüfün eli karışabilir mi? Onlar öyle sebepsiz kendi kendine olacak şeyler midir? Tabiat denen şeyin kendisi, bu faaliyeti yapabilir mi? Evet, öyleyse bunları kim yapıyor?

Görüyoruz ki sebep ve neticelerin arkasında görünmeyen gizli bir el var. İnsanın yapısında mucizevi bir işleyiş var. Evrendeki ve hücredeki olaylar sebep-netice ilişkisi içinde görünüyor ama onların gücüne bağlı değil, tabiata verilemez, kendi kendine de olamaz. Akıl ve mantık bu üç yolun olamayacağını söylüyor.

İster evreni gözlemleyen ister sıradan biri olsun isterse laboratuarlarda çalışan bilim insanları olsun evrenin ve canlıların işleyişini "**Varlığının kabulü zorunlu olan** "bir zata yani bir **"Vacib-ül Vücud'a "**vermek zorundadır. Bu da 4. yoldur.

Ve o Yaratıcının da bazı sıfatları olmalıdır ki evrenin ve canlıların yaratılışını kusursuz, işleyişlerini mükemmel yapabilsin. İnsanın varlığında o Yaratıcının 70 den fazla isimlerinin yansımaları vardır**. (15)**

Ancak yukarıda özelliklerinden bir kısmını anlattığımız Yaratıcı, **'' Akıllı tasarım''** gibi görüşçülerinin'' inandıkları yaratıcıdan farklıdır. Bizim anlattığımız görüş **"İslami yaratılışçı görüş"**tür. Yaratıcı eğer bu özelliklere sahip değilse ne evreni yaratabilir ne dünyadaki canlıları yaratabilir ne de onların kusursuz işleyişini sağlayabilir.

Evet, bu işler ancak vücudu zorunlu, ezeli ve ebedi bir zatın, sonsuz ilim, irade, güç ve hikmet sahibinin işleri olabilir.

KAYNAKÇA

(1)Alanay, Y. http://www.milliyet.com.tr/7-milyon-kisinin-sorunu--nadir-pembenar-detay-genelsaglik-1843643/

(2) Aytekin.M. http://metinaytekin.com/dersler/2014-11-11-GENOMUN_yapisi_fotokopi.pdf

(3)Balasar Ö, Yapısal kromozomal düzensizliği olan erkek bireylerin sperm nükleuslarında interkromozomal etkinin fish yöntemiyle araştırılması, Uzmanlık tezi

http://acikerisim.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/8558/248846.pdf?sequence=1&isAllowed=y

(4) Başaran,S. Artan,S. Birsen Karaman,B. Karaoğuz Yirmibeş,M., Kromozom Anomalilerinin Tanısında İzlenecek Laboratuvar Akış Şemaları

(5)Çefle K,Kanser genetiği http://www.klinikgelisim.org.tr/eskisayi/kg22_3/9.pdf

(6) Çocuk genetik hastalıkları derneği, http://www.cocukgenetik.com/Di-George-Sendromu-DGS

(7) Çocuk genetik hastalıkları derneği web sayfası.
http://www.cocukgenetik.com/Hemofili

(8)) Erol D ,Yüce H, Fırat tıp dergisi, 2;9 Translokasyonu Taşıyan Bir Olgu Sunumu

http://www.firattipdergisi.com/text.php3?id=559

(9) Fidanoğlu P ve arkadaşları, Genom projeleri 5N1H
http://www.journalagent.com/turkhijyen/pdfs/THDBD-14890-REV IEW-OZDAG.pdf

(10) Karkucak.M. https://www.haberler.com/toplumda-gorulen-genetik-hastaliklar-konulu-8312646-haberi/

(11) Karkucak M,Kromozom anomalileri ve fertilite problemleri

http://www.journalagent.com/z4/vi.asp?pdir=androloji&plng=tur&un=AND-07279

(12) Kesik V , Vurucu.S. ,Kul .M., Demirkaya E., Akın.R. , Gül.D. , Gökçay.E.,

http://www.gulhanemedj.org/uploads/pdf/pdf_GMJ_266.pdf

(13) Kocatürksel S, Yüksek lisansa tezi,2005,Spinal müsküler atrofi hastalarında smn geni ekzon 7 ve 8'inmoleküler analizi
http://library.cu.edu.tr/tezler/5747.pdf

(14)Koçer E, Yüksek lisans tezi, **Kromozomlarındaki sayısal anomalilerin fısh tekniği**. **kullanılarak incelenmesi** .

http://acikerisim.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/1418/306187.pdf;sequence=1

(15) Nursi S, *(SÖZLER,33.Söz,31.Pencere)*

(16) Sezgin,İ Süngü,Y.S , Özdemir,Ö, Çakar,E.Ş.
http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/898.pdf

(17) Sönmez D.ve arkadaşları**,** Sahte ismini haketmeyen genler; psödogenler

https://www.researchgate.net/publication/301305518_Sahte_Ismini_Haketmeyen_Genler_Psodogenler

(18) **Şen,** T, A **,**Melek, H.,Köken N.,İmirzalıoğlu, N.

http://www.guncelpediatri.com/makale_764/Cri-Du-Chat-Sendromu-5p-Delesyonu-Saptanan-Bes-Aylik-Kiz-Olgu-Olgu-Sunumu

(19) Şimşek S, Alpaslan K. Tuzcu2, Oral, D, Budak T, 46,XX,dup(X)(q21.3q24) karyotipli olgu sunumu *A Case with 46,XX,dup(X)(q21.3q24) karyotype*

http://dergipark.gov.tr/download/article-file/54125

(20) **Tepe,** B.**,** Kromozom Mutasyonları: Kromozom Sayısı ve Düzenindeki Değişiklikler

http://www.bektastepe.net/course-slides/8-kromozom-mutasyonlar.pdf

(21) Tuğ.E,Tuğ.T.Kistik Fibrozis ve Moleküler-Genetik Yaklaşımlar
http://turkthoracj.org/sayilar/151/buyuk/pdf_Toraksder_330.pdf

(22) Tunçbilek E. vekadaşları, Sağlık personeli için el kitabı

https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/genetik.pdf

(23)Tümer,L.https://www.ntv.com.tr/saglik/nadir-hastaliklarin-yuzde-80i-genetik-kokenli, VpzHW8bNMkCo43H6Tk6Fag

(24) Tüysüz,B. Mikrodelesyon sendromları.

http://www.perinataldergi.com/Files/Archive/tr-TR/Articles/PD-20050131134tr.pdf

(25) Tüysüz,B. Mikrodelesyon sendromları.

http://www.perinataldergi.com/Files/Archive/tr-TR/Articles/PD-20050131134tr.pdf

(26) Türk Hematoloji derneği,Hemofili tanı ve tedavi klavuzu 2011.
http://www.thd.org.tr/thdData/userfiles/file/kilavuz-1.pdf

(27) https://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/metiner-sezer/394639.aspx

(28) Utine A.C, Utine, E.G.,

https://www.researchgate.net/publication/273362368_Oftalmolojide_Genetik_III_-_Arka_Segment_Hastaliklar

(29) Yiğin K.A,Gökçe A,Androloji bülteni, kromozomu mikrodelesyonları ve erkek infertilitesi http://www.journalagent.com/androloji/pdfs/AND_18_65_126_129.pdf

Chapter 2

Bölüm 2

THE TRUTH OF CREATION IN THE LIGHT OF SOCIAL SCIENCES

SOSYAL BİLİMLER IŞIĞINDA YARATILIŞ GERÇEĞİ

THE PLACE OF EVOLUTION THEORY IN THE INDUSTRIAL SOCIETY
EVRİM TEORİSİNİN SANAYİ TOPLUMDAKİ YERİ

Assoc. Prof. Dr. Adnan KÜÇÜKALİ
Atatürk University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Erzurum, Turkey
E-mail: adnankucukali@atauni.edu.tr

ABSTRACT

Human history has been in a continuous change and transformation from the day mankind existed. Unlimited human needs forced societies to make big or small many changes. Therefore, the transformations which continue from primal living conditions to more advanced living conditions came up. Europe of the 19th. century that switched from agricultural society to endustrial/modern society is the fastest region to experience this social transformation. The community of this period experienced that the capitalist economical system created a life style which is cruel and is far from expectations. The scientist and thinkers that are affected by values and attitudes of their time; were not late to produce new theories about needs of the industrial society. This situation had an important effect not only on social sciences but also science. In this study; the research subject is the fact that Darwin's evolution theory that explains the survival of strong beings and extinction of weak beings with "natural selection", is in an effort to make capitalist and secular understanding legitimate.

Keywords: Industrial Revolution, Evolution Theory, Social Structure, Integration of Evolutionary.

ÖZET

İnsanlık tarihi, insanların var olduğu günden bu yana, sürekli olarak bir değişim ve dönüşümün içerisinde olduğunu göstermektedir. Sınırsız insan ihtiyaçları, toplumları büyük veya küçük birçok değişimlere zorlamış böylelikle daha ilkel çevre ve yaşam şartlarından, daha gelişmiş yaşam şartlarına doğru devam eden dönüşümler ortaya çıkmıştır. Toplumsal değişimin en açık ve hızlı yaşandığı coğrafya ise tarım toplumundan, sanayi/modern topluma geçiş yapan 19. yüzyıl Avrupa'sıdır. Dönemin halk kitleleri yeni karşılaştıkları kapitalist ekonomik sisteminin beklentilerinden oldukça uzak ve acımasız bir yaşam tarzı ortaya koyduğunu kısa bir sürede yaşayarak tecrübe ettiler. Tarih boyunca içerisinde yaşadıkları toplumun ve çağın değer, tutum ve kabullerinden etkilenen bilim ve düşünce insanları, sanayi toplumun ihtiyaçları doğrultusunda yeni teoriler üretmekte de gecikmemişlerdir. Bu durum yalnızca sosyal bilimlerin teorilerini değil fen bilimlerinin de teorilerinin şekillenmesinde önemli etkilere sahip olmuştur. Bu çalışmada; doğada uygun ve güçlü canlıların kalıp, güçsüz ve zayıfların ortadan kalkmasını, elenmesini "doğal seleksiyon" la açıklayan Darwin'in evrim teorisinin, dönemin kapitalist ve seküler dünya anlayışını meşrulaştırma çabası içerisinde olduğu araştırma konusu yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Sanayi Devrimi, Evrim Teorisi, Toplumsal Yapı, Evrimsel Bütünleşme.

1. GİRİŞ

Her disiplinin kendi uğraşı ve ilgi alanı vardır. Disiplinler dar anlamlarından çıkarılıp, temel çalışma alanlarının ötesinde geniş anlamlarında işletildiklerinde çok daha farklı ve değişik problemlere, bilimsel yetkinlikleri ve ilgileri çerçevesinde girebilmekte böylelikle de çok farklı değerlendirmelerin oluşumuna neden olabilmektedirler.

Toplum ve insanın etkileşimi üzerine yoğunlaşan sosyoloji bilimi de toplumda var olan olgu ve olaylara yüzeysel değil, ortaya çıkış nedenlerini de göz önüne alarak derinlemesine analizler yapar ve kendi penceresinden sonuçlar çıkarmaya çalışır.

Toplumlar canlı birer organizma gibi doğar, büyür, ölebilir veya değişirler. Bu değişiklikleri yaşarken de çoğu zaman dış çevrenin etkisi altında kalırlar. Toplum içerisinde yaşayan ve onun bir parçası olma durumundaki bilim insanları da her zaman çevre etkisinin çekim alanı içerisindedirler.

Gerek sosyal bilimciler gerekse fen ve sağlık bilimciler içerisinde yaşadıkları ortamdan az veya çok etkilenirler. Bu nedenle bilim insanları ta başından bilimsel bir araştırmaya başlarken çevresini ve dönemin ihtiyaçlarını göz ardı etmemeye çalışır. Genellikle toplumun ihtiyaçları hatta ön kabullerini göz önüne alarak talep edilen alanlara doğru bir yoğunlaşma yaşarlar.

Sanayileşme ile moderniteyi yakalamış bir toplum, her şeyden önce gerçekliği sadece deneyle elde edip bilinebileceği düşüncesinden oluşan teziyle, metafiziğe kapalı hatta metafizikle kavgalı bir toplumdur. Pozitivizmi kutsayan bir anlayışının hâkim olduğu bir ortamda çalışma yapacak olan uygulayıcıların da benzer anlayışla hareket etmesi gayet olağan bir durumdur. Zira araştırmacının da "insan" olduğu dikkatlerden kaçırılmamalıdır. Bu durumda bilim insanının düşünce açıklama ve değerlendirmelerinde hatta kullandığı teknik yöntemlerinde egemen kültürün etkisinden tamamen kurtulması da beklenemez. (Radick, 2003: 143-145; Glass, 2002: 29-40).

Varlığı ve varoluşu tarihin hemen her döneminde araştırma problemi hatta birçok inanç sisteminin önemli bir rüknü olarak değerlendiren toplumlar insanlığın var olması

probleminde de zaman zaman evrimci düşünceye benzer yaklaşımlarla karşılaşmışlardır. Ancak mikroskopun dahi yeni yeni kullanıma başladığı ve oldukça ilkel teknolojinin kullanıldığı bir dönem olan sanayi/modern toplumunda evrimci anlayış o güne kadar hiç görmediği bir kabule maruz kalmış teori, yasa hatta dogma şekline bürünmüştür.

18 ve 19. yüzyıl yalnız Avrupalının değil hemen tüm dünya milletlerinin çok ağır bedeller ödediği oldukça zor ve çirkin bir yüzyıldır (Harman, 2016: 317). Ortaçağ feodalitesiyle yıpranmış köle gibi gücün ve otoritenin emrinde yüzyıllarca, boğaz tokluğuna çalışmış geniş halk kitleleri büyük umutlarla dâhil olduğu sanayi toplumunda daha farklı egemen yapının mutlak itaati ile yüzleşmiştir. Ortaçağ boyunca hükmeden kraliyet ve onun hamisi dini otorite, yerini sermayenin sahibi burjuvaya terk ederken sermayenin sahibi bu yeni güç insanlara onurlu bir yaşamı vaat etmekten uzak bir sistemi getiriyordu. Sistem; güçlü olanın yaşamda kalma zayıfın ortadan kalmasının doğallığı hatta gerekliliği üzerine inşa edilmekteydi

Bu araştırma, 19. Yüzyılda Charles Darwin'le yeniden hayat bulan evrim teorisinin sanayi toplumunun vahşi kapitalist anlayışına bir meşrulaştırma çabası içerisinde olduğu varsayımını nedensellik anlayışıyla araştırmak ve tarihsel verilerden yararlanılarak tikel/özgül olanı sosyolojik yaklaşımla (Cengiz, 2011: 194) sorgulamak amacıyla yapılmıştır.

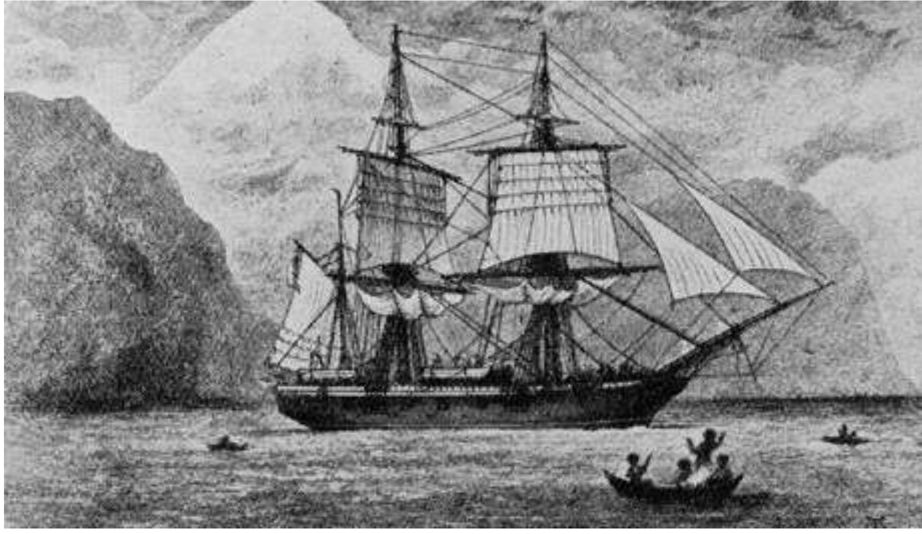
2. CHARLES DARWİN

12 Şubat 1809 yılında zengin bir ailenin çocuğu olarak doğan Charles Darwin, bir İngiliz hekimi, doğa filozofu, fizyolog, mucit ve şair gibi çok farklı alanlarda çalışması olan büyükbabası Erasmus Darwin (1731-1802)'in canlıların bir evrim süreciyle oluştuğu düşüncesinin dile getirildiği bir ortamda büyümüştür (Sloan, 2003: 18).

Babası ve dedesinin izinden giden Darwin, 1825 yılında Edinburgh Üniversitesi'nde tıp okumaya başlamış ve burada transmutasyon üzerine teorileri olan insanlarla tanışarak, 1820'lerde evrim fikrine en yakın şey transmutasyon teorilerinden haberdar olmuştur. Ancak doktor olmak istemediği düşüncesi kendisinde hâkim olunca, kariyerine kilisede devam etmeye karar vererek; 18 yaşında Cambridge'de teoloji ilmi almış ancak burada da

biniciliği derslerine tercih etmiş nihayetinde1831'de mezun olmuştur (BBC News, 2019).

Bir din adamı olarak çalışmaya fırsat bulamadan Cambridge Üniversitesi'ndeki hocası, kendisini bilimsel araştırmalar ve gözlemlerde bulunmak üzere dünyayı gezecek HMS Beagle gemisine davet edince başta Amerika olmak üzere birçok coğrafyayı 5 yıl süre ile gezme ve inceleme fırsatı bulabilmiştir (BBC News, 2019).

Resim 1. Beagle Gemisi (Kaynak: BBC News, 2019).

Darwin'in 5 yıl oldukça zor şartlarda geçen gemi seyahati, 4 Ekim 1836'da Londra'da son bulmuş, 22 Kasın 1859'da ise Evrim Teorisini anlattığı meşhur "**Origin of Species**" (Türlerin Kökenleri) isimli kitabını yayınlamıştır. Kitap kısa sürede tükenerek beklenenin üzerinde bir ilgiye mazhar olmuştur (biyografi.info, Darwin 2019).

Yalnızca Avrupa değil, Darwin'in kendisi ve ailesi de zor şartlar altında hayatını sürdürme durumunda idi. 30 yaşında evlilik yapan Darwin'i seyahatlerinde yakalandığı hastalıklar bir türlü yakasını bırakmadığı gibi eşi ve sahip olduğu 10 çocuğu da hastalıklarla geçen bir hayat sürmektedir. Bunlardan biri erkek ikisi kız olmak üzere 3 çocuğu hastalıkları nedeniyle vefat etmiş diğerleri ise sürekli hastalıklarla mücadele etme durumunda kalmışlardır. Kendisi 73 yaşında iken 19 Nisan 1882'de Londra'da vefat etmiştir (biyografi.info, 2019).

Charles Darwin yaşamı ve içerisinde bulunduğu ortamlar "hayatta kalmanın" zor olduğu, artan eşitsizlik ve gerilimlerin zirve yaptığı dönemlerdir (Harvey, 2010: 22; Aron, 1994: 66). Bir anlamda evrim teorisiyle Darwin, "hayatta kalma işlevlerinin" çağdaşı bazı fen bilimcileri gibi -hayatı anlamlandırabilmek adına- 'doğal seleksiyon adını verdiği yeni bir inanç sistemi'nin kapısını aralamakla meşguldür.

3. EVRİM KAVRAMI VE TEORİSİ

Evrim kavramı antikçağdan modern topluma kadar geçen binlerce yıl içerisinde birçok disiplinde ve düşünürde farklı anlamlarda (Johnson, 2003: 29; Yıldırım, 1989: 12) yorumlansa da genellikle ortaya çıkan değişim, dönüşüm ve başkalaşımı ifade etmek için kullanılmıştır (Küçükali, 2019: 48; Meyer ve Keas, 2003, s.1).

Günlük hayatta daha ziyade gelişim (tekâmül) anlamında kullanılan evrim, birçok düşünür ve disiplinde bazı nüanslarıyla farklılıklar gösterebilmektedir. Örneğin evrim, Schellig'de doğa merkezli, Hegel'de idealist ve insanlık tarihi merkezli, Marks'ta materyalist ve ekonomik ilişkilerin belirlediği tarih merkezli, biyolog Darwin'de ise bütün canlı türlerinin birbirinden oluşması merkezli bir değişimi anlatmak için kullanılır (Taslaman, 2013, s.75).

En genel hatlarıyla evrim düşüncesi, evrimleşmenin bir sonucu olarak türlerin değişimini ve yeni türlerin oluşumunu, evrime etki eden faktörler ve mekanizmalar ile açıklayan bir teoridir. Evrimci bilim insanlarına göre canlılığın başlangıcı olarak kabul edilmesi gereken tarih, günümüzden yaklaşık 3,8 milyar önceye kadar gider. O dönemde dünyada bazı moleküllerin organizma adı verilen oldukça geniş ve karmaşık yapılar oluşturarak canlılığı başlattığı ve bu canlının günümüze kadar değişik türleri meydana getirdiği varsayımından hareket edilir (Harari, 2015: 7). Evrimci düşünce canlılardaki genetik kompozisyonunun rastgele mutasyonlar yoluyla değiştiğini, ilk kez günümüzden yaklaşık 1.1 milyon yıl önce dinoflagellat adı verilen bir gurup canlının kendi içinde türleşmesi ile başlayan gen ve özellik dağılımlarının ise nesiller içerisindeki değişiminin devam ettiğini iddia ederler (Küçükali, 2019: 49).

4. EVRİMCİ DÜŞÜNCENİN DİĞER DİSİPLİNLERDE KARŞILIK BULMASI

Sanayileşmenin oluşumu ve devamında asıl itici kuvvet matematik ve fen bilimlerine dayılı makineleşme olsa da hemen tüm kurumlarıyla değişimi çok hızlı yaşayan ve toplumundaki dönüşümleri anlamlaştırma uğraşısı içerinde olan diğer bilimciler de sosyal bilimcilerdir. Sosyal bilimciler Antik Yunandan ortaçağ İslam bilginlerine nihayet klasik sosyologlar olarak tanımlanan modern dönem sosyologlarına kadar toplumlardaki değişimi sınıflandırma ve durum tespiti yapmanın çabasını göstermişlerdir.

H. Spencer, A. Comte E. Durheim ve K. Marx ve M. Weber gibi klasik dönem sosyologları, insanların on binlerce yıl içerisinde kazanmış oldukları bilgi ve tecrübelerindeki değişim ve gelişimden hareketle ilkel toplum, tarım toplumu ve modern toplum gibi farklı toplum tiplerini meydana getirdikleri tezlerini ileri sürmüşlerdir. Sosyologlar daha ziyade evrimin çevreye uyum sağlama fikriyle ilgilenirler. Onların çoğuna göre biyolojik evrimde olduğu gibi farklı formdaki insan toplumlarının hayatta kalması ve dolayısıyla topyekûn gelişiminin dışsal şartlara farklı uyum sağlama kapasiteleri ile yakından alakalıdır (Gıddens, 2011: 128-129).

Darwin, on dokuzuncu yüzyılda oldukça etkili olan ve ciddi bir taban bulan klasik sosyologlara ait bu toplumsal değişim düşüncelerini, biyoloji gibi bambaşka bir alana uygulayarak türlerin de değiştiği, farklılaştığı teorisi ile kendisine destek bulmaya çalışmış ve istediği desteği de bulabilmiştir. Darwin'in teorisini bu anlamda siyaset, kültür, bilim ve ekonomide olan değişimlerin canlılar dünyasında da kendisine açıklama bulması olarak nitelendirmek mümkündür (Thaxton, Bradley & Olsen, 1984: 202-205).

Yine bu anlamda yalnızca sosyoloji değil A. Smith ve R. Thomas Malthus'un gibi klasik dönem iktisatçılarının yazılarında rekabet ve mücadele fikirleri aynı anda ekonomi ve biyolojiden ilham almıştır. Buna göre, bir dereceye kadar, biyolojik metaforlar her zaman modern iktisat teorisi ön planda veya arka planda olmuştur. Darwin ise çok geçmeden bu etkileşimi daha kuvvetlendirebilmenin alt yapısını oluşturma amacıyla çalışmalar yapmıştır (Hodgson, 2005: 105-107).

5. SANAYİ DEVRİMİ İLE BİRLİKTE TOPLUMSAL YAŞAMDA ORTAYA ÇIKAN DÖNÜŞÜM

On binlerce yıl tarımla oldukça kısıtlı bir üretim ve zanaatkârlıkla çalışma hayatlarını devam ettiren toplumlar (Günay, 2002: 8) buhar makinasının icadıyla yalnızca kitle ve seri üretime geçişi değil aynı zamanda modern topluma geçişi de gerçekleştirmiş oldular.

Sanayi devrimi değişim ve dönüşümün tarihin hiçbir döneminde bu yoğunlukta ivme kazanmadığı bir dönemindir (McNEIL, 1994: 466-463; Aslan ve Yılmaz, 2011:94). 18. Yüzyılın ortalarında İngiltere'de ortaya çıkıp kısa zamanda Avrupa ve diğer kıtalara yayılarak üretim teknolojisinde ve toplum hayatında köklü dönüşümlere neden olan sanayi devrimi (Tutar, 2013: 67) bir anlamda binlerce yıl yeterince karşılanamamış insan ihtiyaçlarına bir cevap bulma arayışıdır.

Sanayileşme ile modern dünyanın kapılarını aralayan geniş halk kitleleri; ortaçağ boyunca bilme ve yeniliğe kapalı kilise ve öğretilerinin artık son bulması gerektiği yaklaşımı ile dini ve dini olan hemen her türlü bilgiyi (inancı) sorgulamak durumunda olmuştur. Zira toplum yaşadığı olumsuzlukların birçoğunda kilisenin asırlar boyunca ortaya koyduğu yaklaşımların etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bazı yazarlara göre bu durum Hristiyanlığın çöküşü olarak da tanımlanabilir (Şenocak, İ. 2019).

İnsanlığın on binlerce yılda yapılamayanların sanayileşme ile çok kısa sürede yapılır olması bilimin ve bilimselliğin tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar baş tacı edilmesine bir anlamda kutsanmasına neden olmuştur. Başta bilim insanlarında olmak üzere toplumun genelinde, fen ve matematik bilimlerine yoğunlaşmanın, dini olandan da uzaklaşmanın gerekliliği düşüncesi hâkim olmuştur.

Modern dünyada artık pozitivizm ve sekülerizm, bir parçanın iki yarısı hükmündedir. Doğru bilginin kaynağının, yalnızca deneysel verilerde bulunduğunu belirten pozitivist (Frolov, 1984: 331) bilim yaklaşım, toplumsal olay ve kurumları anlamlandırmada seküler dünya görüşü ***(Casanova, 2011: 54)*** ile perçinleşerek materyalist bir anlayışın hâkim olduğu yeni bir dünya düzenine doğru bir yönelişi ve bambaşka bir ideolojiyi de beraberinde getirmiştir. Böylelikle 18. yüzyıl Avrupa'sında pozitivistçi bilim anlayışı seküler yaşam tarzıyla bütünleşince toplumun geleneksel yapısını, kültürünü derinden etkilemiş ve geleneksel kurumlaşmış dini inançları,

uygulamaları, kurumları, normları ve değerleri etkileyerek köklü bir değişim ve dönüşüme neden olmuştur (Abuzar, 2017: 54).

6. YENİ BİR DÜNYA GÖRÜŞÜ OLUŞTURMA ÇABALARI

Toplumların tarihi ve yaşadıkları kültürün özellikle insana yönelik teorilerin oluşumunda etkili olduğu sıkça rastlanılan bir durumdur (Radick, 2003: 162-163). Yaşam şartlarının zorlaştığı buna karşılık mülkiyet dağılımındaki paylaşımın giderek arttığı bir toplumda gücün etkisi hayatın hemen her alanında kendisini gösterir.

Bu duruma David Hume'ın 1748'de yazdığı "Ulusların Karakterleri" denemesinde rastlanmaktadır. Hume, "Siyahlar ve öteki yaratıklar doğal olarak beyazlardan daha aşağıdır." ifadesini kullanmıştır. Aynı şekilde Immanuel Kant da, 1764'te "Yüce ve Güzel Olanı Hissetme Üzerine Gözlemler" başlıklı eserinde, "Afrika siyahlarının doğadan zekâ almadıklarını" ileri sürmüştür. Hegel Tarih Felsefesi isimli çalışmasında ise "siyahların insanlığın yüzkarası olduğunu ve Afrika'nın dünya tarihinin bir parçasını oluşturamayacağını çünkü bu yönde bir gelişme sergilemediğini" ifade etmekten çekinmez (Taş, 1991: 40; Körlü, 2015: 10).

Endüstrileşmenin ilk dönem sosyologlarından Saint Simon'un çalışmaları Comte'un, Durkheim'in ve Marx'ın düşüncelerinin şekillenmesinde etkili olmuştur. Endüstri toplumunun yönünün ve düzeninin aylakları tarafından değil, bilim adamları ve sanayiciler tarafından belirlenmesi gerektiğini, bu toplumdaki krizin de pozitivizme dayanan yeni bir din ile çözülebileceğini savunuyor (Pickering, 1993:68).

Bilim insanlarının bir kısmı Darwin' in evrim teorisinden salt bir ateizm çıkarmayı hedeflemediğini düşünürken bazı bilim adamları ve felsefeciler ise ateizm ile evrim teorisi arasında güçlü bağlar olduğu görüşündedirler. Örneğin, Richard Dawkins, ateizmin ancak evrim teorisi sayesinde rasyonel olabildiğini veya bu teoriyle birlikte ancak entelektüel açıdan tatmin olmuş bir ateist olabildiğini ifade etmiştir. Teorinin 19. yüzyılda yükselen değer olan pozitivizme zemin hazırladığını düşünen William Dembski ise "Darwin olmasaydı bile pozitivistlerin onu icat etmesi gerekirdi" şeklinde ilginç bir değerlendirmede bulunmuştur (Çakmak, 2013: 63; Dawkins, 2004: 1; Dembski, 2001: 560-571).

7. SANAYİ TOPLUMUNDA EVRİM TEORİSİNİN KARŞILIK BULMASI

Darwin evrime yönelik olmak üzere gerek aile ve çevresinden gerekse de kendisini önceleyen düşünürlerden farklı fikirleri devralmıştır. Bununla yetinmeyen Darwin, evrim fikrini teori haline getirmek ve bu teoriden genellemeler yapabilmek için uzun yıllar çalışarak, evrimin temel paradigmalarını oluşturma gayreti içerisinde olmuştur. Ancak 'bilim yapmak' dediğimiz eylemin, içinde bulunulan atmosferden etkilendiğini unutmamak gerekir. Bu nedenle evrim teorisinin, 19. yüzyılda esas itibarıyla İngiltere'deki felsefî, bilimsel, teolojik ve sosyo-kültürel paradigmadan özetle sanayi toplumundan bağımsız olarak ortaya konulduğunu söylemek gerçekçi bir değerlendirme olmaz (Taslaman, 2007: 121).

19. yüzyıl fen bilimlerinde ve sanayileşmede yaşanılan harikulade gelişmeler ilerlemeler sevindirici gelişmeler olmakla birlikte işçi işveren arasındaki çatışma, yoksulluğun kronikleşmesi ve büyük halk kitlelerinin memnuniyetsizliklerindeki artış, sosyal bilimcilerin ve sermaye sahibi işverenlerin ortaklaşa hareket etmelerini zaruri kılmıştır. Bilim insanlarını yaşanan toplumsal sorunlara yönelik çalışmalara yöneltmiştir.

Resim 2. Erasmus Darwin (1731-1802) gibi bilim insanları ve sanayicilerin bir araya gelerek yemek yediği, bilimsel ve teknolojik ilerleme üzerine konuştuğu The Lunar Society kulübünün gravürü. **Kaynak**: BBC News, 2019.

Sanayi toplumu hemen tüm toplumsal kurumlarıyla toplumsal değişimin çok hızlı yaşandığı bir zaman dilimidir. Sanayileşmeyle tarım toplumunun yaşam ve üretim tarzından hızla uzaklaşan Avrupa ve Amerika yaşadığı değişim ve dönüşümü evrim düşüncesi aracılığıyla siyasi ve kültürel boyutta bir yerlere yerleştirme arayışı içerisinde olmuştur.

Evrim teorisi yalnızca ateistler ve pozitivistler için bir ilham kaynağı olmamış, ilginç bir şekilde birbirine taban tabana zıt olduğunu bildiğimiz sosyalizm, kapitalizm ve faşizm gibi ideolojilerin kendileri için kullandıkları bir argümana da dönüştürülmüştür. Örneğin, 'Sosyal Darwinizm' olarak adlandırılan anlayışın mimarı olan Herbert Spencer (1820-1903) teoriden ilhamla, doğanın çetin bir rekabet âleminden ibaret olduğunu ve toplumların bu âlemin dışında kalamayacağını söylemiştir. Benjamin Kidd (1858-1916) doğal seçilim kavramının, kapitalizmin 'bırakınız yapsınlar' mantığının yansıması olduğunu iddia etmiştir. Karl Marx (1818-1883) Darwin'in düşüncelerini İngiliz kapitalizmiyle özdeşleştirmiş, onun bütün biyoloji tasvirini İngiliz toplumunun iş bölümü biçimiyle ve Thomas Robert Malthus (1766-1834)'un "var olma savaşı" kavramıyla birlikte düşünmüştür. Fakat diğer taraftan evrim teorisinin canlı yaşamının kökenine dair bir bilinçli bir yaratımı öngörmemesi Marksizm'in Tanrı ve din algısının temellendirilmesi açısından bir işlev görebileceği düşünülmüştür. Nazi Almanya'sında ise Hitler'in arî ırk yaratma amacını gerçekleştirirken bu teorinin ona ilham vermiş olma ihtimali göz ardı edilemez. Ayrıca Amerika ve Avrupa'nın yakın tarihinde 'Sosyal Darwinizm' den ilham alan bir anlayışla toplumdaki dezavantajlı gruplara fiziksel ve zihinsel engelli insanlara, güçsüz ve zayıf milletlere yönelik zülüm ve katliam derecesine varan uygulamaları tarihi gerçeklikler olarak ortadadır (Çakmak, 2013: 64).

Klasik İktisadi Düşünce İle Evrim Teorisinin Entelektüel Beraberliği, isimli çalışmamızdaki tespiti burada paylaşmak problemin tanımlanması adına yerinde olacaktır: *"17. yüzyıl başından 19. yüzyıl ortalarına kadarki geniş zaman boyutu, başta İngiltere olmak üzere birçok Avrupa ülkesinin farklı coğrafyalarında yaşayan görece geri kalmış toplumlara hükmetme, beşeri ve ekonomik sermayelerine sahip olma tutkularının en yoğun yaşandığı dönemdir. Bir anlamda Darwin'in evrim teorisi bu durumun*

legaliteye kavuşturulma (meşrulaştırma) misyonunu rahatlıkla üstlenmiş görünmektedir…(Küçükali, 2019: 50)”

7.1. Evrim Teorisinin Toplumsal Hayatta Uygulanması ve Konko Örneği

Darwin'in evrim teorisinin genişletilerek toplumsal alanda uygulanması, sosyal Darwinizm adı verilen yeni bir terimin kullanılmasının önünü açmıştır. Sosyal Darwinizm; Darwin’inin teorisinde iddia ettiği şekilde bireysel organizmalar arasındaki rekabetin çevreye en uygun olanın idame etmesi yoluyla biyolojik evrimsel değişikliğe neden olması gibi; bireyler, gruplar veya uluslararasındaki rekabetin de insan topluluklarında sosyal evrime neden olduğunun doğallığını ileri sürer.

Canlı türleri arasında yaşanıldığı iddia edilen değişiklik olgusunun kısa bir süre sonra biyolojik alandan sosyal alana aktarılması; 19. Yüzyılda birçok masum ve mazlum ülke insanlarına yaşatılan zulüm ve katliamların doğal hayatın parçası hatta yaşanılması gereken zorunluluğu olarak kabul edilmesi sonucunu doğurmuştur. Sanayileşme ile güçlenen Batılı ülkeler; kapitalizm, faşizm, nasyonal sosyalizm ve emperyalizm gibi sistemlerinde Sosyal Darwinizm’i zayıf toplumları düzenin dışına atabilmek ve ortadan kaldırmak için uygun bir argüman olarak değerlendirmişlerdir (Körlü, 2015: 13-17).

Genel bir değerlendirme ile Sosyal Darwinizmin iki tarz kullanımı söz konusu olmuştur; bunlardan ilki klasik iktisadi düşüncede işçi ve işveren ilişkilerinin düzenlenmesinde sermayeden yana tavır takınması, “bırakınız yapsınlar” anlayışını doğanın kanunu gibi öne sürmesi, ikincisi ise; ırkçı ve emperyalist düşünceleri desteklemesi şeklinde vücut bulmuştur. Teorinin birinci tarzda kullanımı İngiltere ve Amerika’da, ikinci tarz kullanımı ise; kıta Avrupa’sında söz konusu olmuştur (Doğan, 2012: 65).

7.1.1. Orta Afrika Ülkesi Konko’da Yaşanılan Zulüm ve Katliam

Sanayileşen Batının, evrim teorisine sığınarak, dünyanın birçok yerinde nasıl zulüm ve katliamlara yol açtığını Harari şu şekilde anlatır: Londra ve Paris borsalarında işlem gören özel köle ticareti yapan şirketler tarafından 16. yüzyıldan 19. Yüzyıla kadar yaklaşık 10 milyon Afrikalı kölenin Amerika'ya getirilmesi ve bunların yüzde 70'inin şeker çiftliklerinde çalıştırılması dönemin çarpıcı örneklerindendir. Bunların çoğu kısa ve

sefil bir yaşam sürüyor, milyonlarcası da köle ele geçirmek için yapılan savaşlarda veya Afrika'nın iç bölgelerinden Amerika'ya götürülürken uzun seyahatlerde ölüyordu. Bütün bunlar, Avrupalılar şekerli çay içebilsin ve tatlı yiyebilsin, böylelikle de şeker baronları muazzam kârlar elde edebilsin diye yaşanıyordu. Sanayileştikçe banker ve sermayedarları daha çok zenginleşmekte milyonlarca işçi daha fazla sefalet ve fakirliğe mahkûm ediliyordu (Harari, 2015: 250-252).

1876' da Belçika Kralı II. Leopold, tarafından köle ticaretini önleme amacı ile Afrika ülkesi Kongo'ya giden Belçikalılar çok kısa süte içerisinde yerel halkı maden ve çiftliklerde çalıştırmaya başladılar. Özellikle kauçuk endüstrisi çok vahşiydi. Hızla talep büyümesi yaşayan kauçuk ihracatı Kongo'nun önemli gelir kaynağı olmuştu. Kauçuk toplayan Afrikalı köylülere giderek daha yüksek hedefler konmaya başlandı, bu hedeflere ulaşamayanların da "tembelliklerinden" dolayı, vahşice cezalandırılıp kolları kesiliyor zaman zaman da köylerin tamamı katlediliyordu. En ılımlı tahminlere göre, 1885 ile 1908 yılları arasında büyüme ve kâr sevdası yaklaşık 6-10 milyon arasında insanın yaşamına mâl olmuştur. Bu rakam ülke nüfusunun %20'sine karşılık gelmekteydi (Harari, 2015: 250-252).

8. SONUÇ

Endüstrileşmeyle birlikte ortaya çıkan yeni toplum düzeni, toplumun hemen tüm yapısını bir değişime uğratmış ve yepyeni bir toplum tipinin doğmasına neden olmuştur. Klasik tarım toplumunda var olan değer ve tutumlar sorgulanır olmuş toplum yeni kapitalist ekonomik anlayış ve pozitivist biliminin rehberliğinde seküler bir dünya görüşü ile baş başa bırakılmıştır. Batı toplumlarında ekonomi o denli baş tacı edilmiştir ki kaynaklara ulaşmak ve onlar üzerinde tasarruf etmek için güçlü olmak yegâne şart olarak kabul edilmiştir.

Ülkelerin ve dünyanın yeni düzeninde yalnız güçlünün yaşamasının, güçsüzün ise doğal olarak yok olmasının bir zaruret olarak görülmesi gerektiği, Darwin'in evrim teoriyle meşrulaşma sürecine girmiştir. Özellikle dönemin kapitalist işverenleri ve sömürü tüccarlarının birçoğu, Darwin'in teorisini coşkuyla karşılamışlardır. Çünkü o dönem, işçilerin rahatsızlıklarının olduğu, çalışma reformu için baskı yapıldığı, işçi-

işveren ilişkisinde gerilimin en üst düzeyde olduğu bir dönemdi. Burjuvazi, işbölümü sürecini makineleştiren güçsüzü makinanın çarklarında öğüten yeni fabrika sistemini onaylayacak sağlam bir gerekçeye muhtaçtı. Bu noktada Darwin'in teorisi sosyal bilimcilerin de biricik dayanak noktası olma durumunda olmuştur. Zira iktisadın "verimlilik için ayrışma" kavramı yalnızca ülke içi sömürü değil küresel sömürüyü de doğal bir sürecin olması gereken bir unsuru olarak sunmaktaydı.

Batı toplumları bilimin ve gelişmenin önündeki asıl engellin kilisenin dogmaları olduğunda hem fikirdiler. Kilisenin ve diğer ilahi dinlerin en temel öğretisi ve başlangıç noktası tüm varlıklardan farklı her şeye hâkim ve güç yetiren bir ilahın görünen ve görünmeyen âlemleri yarattığına olan inançtır. Ancak bu inancın sarsılması ile din toplumsal hayatın dışına itilebilir, ateist pozitivist ve materyalist bir düşünce ile güçlünün üstün olduğu yeni bir toplum var edilebileceği kanaati toplumda egemen bir anlayış haline gelmiştir. Yalnızca bir fen bilimci olarak Darwin değil, klasik dönem sosyologları da birçoğu konjonktüre de uygun olarak, bilme yeni bir insanlık dini, statüsü kazandırmanın gayreti içerisinde olmuşlardır.

Sanayileşmeden umduğunu bulamayan giderek yoksullaşan geniş halk kitleleri yeni toplumun yapısından rahatsızlık duymaya başladılar. Zira çalışan ve üreten kesimler bekledikleri refahı bir türlü elde edemediler. Bu durum toplumsal kargaşa, ayaklanma ve olayların ana nedeni olarak uzunca yıllar anarşinin tetikleyicisi olmuştur. Fabrika, atölye vb. üretim araçlarının sahipleri, güç ve sermayelerini artırdıkça emekçi kesim ters orantılı olarak daha fazla yoksullaşmakta halkın yaşam şartları bir türlü iyileştirilememektedir. Protesto ve ayaklanmalarla kendine çıkış yolu arayan emekçi kesim gücün karşısında sürekli çaresizlik içerisinde kalmıştır.

19. yüzyıl Avrupa ve Amerika'sındaki egemen kapitalist anlayış, daha çok üretim daha çok kâr üzerine oluşturulmuş insani olanı ikinci plana atmış bir ekonomik sistemdir. Bu sistemde zayıfın güçsüzün hakkı yok denecek kadar azdır. Köylerini ve büyük aile yapılarını terk ederek şehirlere yerleşen büyük halk kesimleri için yaşam eskisinden de zor ve yorucudur. Ağır şartlar altında yaşam mücadelesi veren emekçilerin ortalama yaşam süreleri 40'tır. Kentlerde üretim patlaması yaşanmasına rağmen, düşük ücretle

çalıştırıldıklarından çalışan kesimde kıtlık, açlık ve hastalıklar kol gezmekte insanlar yoksulluk ve yoksunluğu hiç olmadıkları kadar derinden hissetmektedirler.

Sanayici ve iş adamlarının ortak problemi fabrikalarda çalışan ancak düşük ücrete razı olmayan işçilerdir. Köleleştirilmiş kesim yalnızca Avrupa ve Amerika'nın yerleşik halkından değil; başta Afrika olmak üzere dünyanın değişik kıta ve ülkelerinden zorla getirilen ve düşük ücretlerle istihdam edilme zorunluluğunda bırakılan farklı dil, din ve milliyete sahip insanlardan da oluşturulmuştur. Sermaye hükmedenler yoksul konumdaki kendi halkına ve dünyanın diğer milletlerinden oluşturdukları çalışan kesimlere hayatı cehenneme çevirmekten geri durmamışlardır.

19. yüzyıl ile birlikte ulus devletlerin oluştuğu, sınırlarının çizilmeye başlandığı Avrupa'da yeni ülkeler ve yönetim şekilleri birer birer baş göstermiştir. Kendi yönetimlerini sağlamlaştırmak ve hükmettikleri alanları genişletme sevdasında bulunan diktatör yönetimler Adolf Hitler, Mussolini gibi faşist, Stalin ve Mao gibi komünist liderler dahi Darwin'in evrim teorisini bir dayanak noktası olarak ustalıkla kullanmaktan geri durmamışlardır. Zira teori gücün mutlak hâkimiyetini doğal ve ahlaka uygun bulmaktadır.

Zamanla burjuva, dönemin bilim insanlarından işledikleri zulümleri meşrulaştıracak ve dinin yaratılış inancına alternatif oluşturabilecek yeni bilimsel yaklaşımlar ortaya konması taleplerinde bulunmuşlardır. Çünkü yapılan ve yaşanılanların altı doldurulamamıştır. Darwin'in doğada sürekli olarak var olan yaşam savaşında, güçlü ve doğal yaşam şartlarına uygun olan canlılar hayatta kalabilmesi, kaçınılmaz bir yasa oluğuna yönelik biyolojinin verileri ile şekillendirilmiş teorisi kapitalist dünya anlayışının fen bilimleri ile temellendirmesinden başka bir şey değildi.

Mikroskopun henüz yeni yeni kullanıldığı teknolojiden uzak bir Avrupa'da cansız inorganik maddelerin milyarlarca yıl içerisinde canlı, organik varlıklara döndüğünü iddia etmek büyük bir zorlamanın eseridir. Teoriye göre varlık yalnızca canlı olmamakta, bireysel ihtiyaçları ve şartlar gereği türden türe de değişebilmekte, türler arası geçişi de sağlayabilmektedir. Bu durumda ancak milyarca yılda oluşabilmektedir.

Günümüze kadar farklı yorumlar getirilse de evrimci görüşün ulaştığı son nokta, dört milyar yıla yakın bir süredir gezegendeki her bir organizmanın doğal seçilime uygun olarak değiştiği ve hiçbiri akıllı yaratıcı tarafından tasarlanmadığıdır. Ancak insanlığın bugün ulaştığı noktada dört milyar yaşındaki doğal seçilim düzeni tamamen farklı bir meydan okumayla karşı karşıyadır. Bilim insanları dünyanın dört bir yanındaki laboratuvarlarda, doğal seçilim yasalarını bozarak bir organizmanın özgün özelliklerini bile dikkate almadan farklı canlıların ortaya çıkmasında rol oynayabiliyorlar. Akıllı bir tasarımın bir anlamda yeni bir varlık meydana getirdiğini gören insanlık canlıların evrimle oluşmasını zorunlu gören yaklaşımlara bilimsel zorbalıklara karşı oldukça kuvvetli argümanlarla karşı gelebilme durumundadır.

Harari'nin ifadesiyle dünyanın dört bir yanındaki biyologlar akıllı tasarım hareketiyle girdikleri mücadelenin içinde sıkışmış durumdadır. Akıllı tasarım taraftarları okullarda Darwinci evrim teorisinin öğretilmesine karşı çıkıp biyolojik karmaşıklığın bütün biyolojik detayları daha en baştan düşünmüş olan bir yaratıcının varlığını kanıtladığını öne sürüyorlar.

KAYNAKLAR

*Abuzar, C. (2017). "*Din-Toplum Etkileşimi ve Eğitim*",* **Harran Maarif Dergisi,** 2 (2), 50-58.

Aron, R. (1994). Sosyolojik Düşüncenin Evreleri, Çev. K. Alemdar, İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Aslan, S. & Yılmaz, A. (2001). "*Modernizme Bir Başkaldırı Projesi Olarak Postmodernizm*", **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 2 (2).

BBC NEWS, (2019). "Darwin: Evrim teorisini ortaya atan bilim adamının sıra dışı hayatı", https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47197862, Erişim Tarihi: 03.07.2019.

Biyografi. İnfo (2019). "Charles Darwin", https://www.biyografi.info/kisi/charles-darwin, E. Tarihi: 08.10.2019.

Casanova, J. (2001). Civil society and religion: Retrospective reflections on Catholicism and prospective reflections on Islam. **Social Research: An International Quarterly**, *68 (4), 1041-1080.*

Cengiz, C. (2011). "*Tarihsel Sosyolojide Yöntemi Bulmak Ya Da Doğan Ergun Üzerine Bir Deneme"*, Ankara: **Folklor Edebiyat Dergisi**, 17 (66): 189-217.

Çakmak. M. (2013). "Evrim Teorisi Tanrının Varlığı İçin Gerçek Bir Tehdit midir?" **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 22, (2) 55-81.

Dawkins, R. (2004). **Gen Bencildir**, çev. Asuman Ü. Müftüoğlu, Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.

Dembski, W. A. (2001). "Intelligent Design as a Theory of Information", Robert T. Pennock (Ed.), **Intelligent Design Creationism and Its Critics**, Massachusetts Institute of Technology: A Bradford Book,. 553-574.

Doğan, A. (2012). **Osmanlı Aydınları ve Sosyal Darwinizm**, Haz. Semih Atiş, İstanbul: Küre Yayınları.

Gıddens, A. (2011). **Sosyolojinin Savunucu**, çev. İ. Kaya, İstanbul: Say Yayınları.

Glass, B. (2002). **The ethical basis of science**. In: Bulger RE, Heitman E, Reiser SJ eds. "The Ethical Dimensions of the Biological and Health Sciences-Selected Policies and Resources", 2nd ed. Cambridge University Press, 29- 40.

Günay, D. (2002). "Sanayi ve Sanayi Tarihi", **Mimar ve Mühendis Dergisi**, 31, (8), 8-14.

Harari *Y. N. (2015).* **Hayvanlardan Tanrılara: Sapiens İnsan Türünün Kısa Bir Tarihi**, Çev. Ertuğrul Genç *2. Baskı İstanbul: Berdan Matbaacılık.*

Harman, C. (2016). **Halkların Dünya Tarihi**. 6. Baskı, İstanbul: Yordam Kitap Basın ve Yayın Ticaret.

Harvey, D. (2010). **Paris Modernite'nin Başkenti**, Çev. B. Kılınçer, İstanbul: Sel Yayıncılık.

Hodgson, G. (2005). Decomposition and growth: Biological metaphors in economics from the 1880s to the 1980s. In K. Dopfer (Ed.), **The Evolutionary Foundations of**

Economics (pp.105-148).Cambridge: Cambridge University Press.

I. T. Frolov (1984). **Dictionary of Philosophy**, edited by Murad Saifulin, New York: International Publishers.

Körlü, A. (2015). **Avrupa Irkçılığı Ve Beden Politikaları, İ**stanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: basılmamış Y. Lisans Tezi.

Küçükali, A. (2019). "Klasik İktisadi Düşünce İle Evrim Teorisinin Entelektüel Beraberliği", **Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi**, 8 (20), 43-58.

Mcneıl, W. (1994). **Dünya Tarihi**, (Çev. A. Şenel), Ankara: İmge Kitabevi.

Pickering, M. (1993). Auguste Comte: An Intellectual Biography, Vol:1 Cambridge: Cambridge University Press, pp. 277- 314,

Radick, G. (2003) **The Cambridge Companion to DARWIN**, "Is the theory of natural selection independent of its history?" Edited by Jonathan Hodge, J. and Radick, G. , New York: Published in Cambridge University Press.

Sloan, P. R. (2003). **The Cambridge Companion to DARWIN**, "The making of a philosophical natüralist" Edited by Jonathan Hodge, J. and Radick, G. , New York: Published in Cambridge University Press.

Şenocak, İ. (2019). "Dünyevileşme/Sekülerizm ya da Hristiyanlığın İflası", https://www. ihsansenocak.com/dunyevilesme-sekulerizm-ya-da-hristiyanligin-iflasi/ Erişim tarihi: 05.07.2019.

Taslaman, C. (2013). **Evrim Teorisi Felsefe ve Tanrı**, 6. Baskı, İstanbul: İstanbul Yayınevi.

Taş, M. (1999). **Avrupa'da Irkçılık: Göçmenler ve Aşırı Sağ Partiler**, Haz. Suavi Aydın, İstanbul: İmge Kitabevi.

Thaxton, C. B., Bradley, W. L. & Olsen, R. L. (1984). **The Mystery of Life's Origin: Reassessing Current Theories**, Philosophical Library, New York, pp. 202-205.

Tutar, H. (2013). **İşletme ve Yönetim Terimleri Ansiklopedik Sözlük**, Ankara, Detay Yayıncılık.

Yıldırım, C. (1989). **Evrim Kuramı ve Bağnazlık**, Ankara: Bilgi Yayınevi.

SOME EVALUATIONS ON THE CREATION OF HUMANKIND AND ADAM'S SENT ON EARTH IN THE NARRATIVES OF HATAY DÖRTYOL DIALECT

HATAY DÖRTYOL AĞZINDA İNSANOĞLUNUN YARATILMASI VE HAZRETİ ÂDEM'İN DÜNYAYA GÖNDERİLMESİ ANLATISI ÜZERİNE BAZI DEĞERLENDİRMELER

Assist. Prof. Dr. Ahmet HAŞİMİ
Hatay Mustafa Kemal University, Faculty of Science and Literature, Hatay, Turkey
E-mail: ahmethasimi@mku.edu.tr

ABSTRACT

The era that we have been living in is the era of positivism, and this results in some conflicts between the conveyed religion rooted informations and the logic when this conveyed information is reasoned out. In this day and age the people in Anatolia, who do not know the method of explanation of the quran, have been experiencing difficulties. Moreover they end up with losing their faiths. Like in many other compilations also in narratives including religious contents many words and writing patterns indigenous to the region are used commonly. Although the availability of the mass media and the rate of education have helped the local dialect to come under the influence of the formal language, still many indigenous dialectic words exist in some regions. In this study, after the incident of the creation, the expulsion of prophet Adam from heaven and his sent to the world in the dialect of Dörtyol and the mentioning of these incidents in the books written in the method of İslamic theology were briefly compared. These incidents written in the dialect of Dörtyol were examined and evaluated in a matter of vocabulary and writing patterns. At the end of the examination it was established that there exist some differences between the formal language and the compiled narrative text in a matter of lexicon and the way sentences were built. In the end it was firmed that although the narrative of local dialect attract the people living in the region, due to its method it failed to stand the test of time.
Keywords: Creation, Dialect of Dörtyol, Narrative

ÖZET

İçerisinde yaşadığımız asrın pozitivizm asrı olması nedeniyle nakil yoluyla öğrenilen dini bilgi akıl süzgecinden geçirildiğinde akılla nakil bazen karşı karşıya gelmektedir. Bu zamanda asrın ihtiyacına uygun Kur'anî izah usulünü bilmeyen Anadolu insanı oldukça zor durumda kalmış hatta bunlardan bir kısmı çeşitli şüpheler neticesinde itikadını kaybetmiştir. Anadolu ağızlarından yapılan derlemelerde birçok konuda olduğu gibi dini içerikli anlatılarda da bölgeye mahsus sözcük ve üslup kullanılmaktadır. Her ne kadar kitle iletişim araçları ve eğitim seviyesinin artması, yerel ağızları ölçünlü dilin etkisi altına girdirse de birçok ağız özelliği belli bölgelerde halen varlığını sürdürmektedir. Bu çalışmada Dörtyol ağzından yapılan derlemelerden hareketle insanoğlunun yaratılışı ve Hazreti Âdem'in cennetten çıkarılması ve dünyaya gönderilmesi hadisesi, Dörtyol ağzındaki şekliyle güncel kelam ilmi metoduyla yazılan kitaplardaki şekli kısaca bahis

olarak karşılaştırıldıktan sonra Dörtyol ağzı metni incelenerek kelime bilgisi ve üslup değerlendirmesine tabi tutulmuştur. Yapılan inceleme sonucunda derlenen anlatı metninde gerek kelime dağarcığı gerekse kelimelerin bir araya getirilerek meydana getirilen üslup açısından ölçünlü dilden birtakım farklılıkların bulunduğu tespit edilmiştir. Neticede yerel ağızla anlatılan anlatının, bölge insanı açısından dil ve üslup olarak çekici olmasına rağmen metot açısından zamana yenik düştüğü tespit edilmiştir.
Anahtar Kelimeler: Yaratılış, Dörtyol Ağzı, Anlatı

1. GİRİŞ

Bu başlık altında araştırmanın amacına, kapsamına, sınırlılıklarına ve yöntemine değinilmiştir.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Hatay Dörtyol ağzından derlenen İnsanoğlunun *Yaratılışı ve Hazreti Âdem ile Havva'nın Cennetten Çıkarılması* konulu bir halk anlatısında üslup özelliklerinin tespit edilmesi ve bu anlatının metod olarak güncel tefsirlerle karşılaştırılmasıdır.

1.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Hatay Dörtyol ağzından derlenen metnin üslup özellikleri ve ve anlatının güncel tefsirle yöntem açısından karşılaştırılmasıdır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada önce sahadan metin derlemesi yapılmış, derlenen bu metin transkripsiyonlu yazıyla deşifre edilmiştir. Bundan sonra elde edilen metinde üslup bakımından orijinal ifadeler tespit edilerek kısaca incelemesi yapılmıştır. En sonunda da maneviyat hususunda bu asrın ihtiyacından bahsedilerek derlenen anlatı metni ile güncel tefsirlerle halk anlatısı arasındaki farklılıklardan söz edilecektir.

2. HALK ANLATILARININ GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU VE KULLANIM İŞLEVİ

Geçmişten günümüze anlatma ve dinleme ihtiyacı, anlatı türlerinin icrasını devam ettirmekle birlikte yeni anlatı türlerinin de ortaya çıkmasına imkân vermektedir. Linda Degh anlatmanın sürekliliğini ifade ederek hikâye etme ve hikâye edileni dinlemenin bir ihtiyaç olarak insanlık tarihi boyunca var olduğunu belirtir. Mit, masal, efsane, alt tür olarak menkıbe ve memorat gibi anlatı türleri, geçmişten günümüze insanların ihtiyaçlarına ve toplumun içinde bulunduğu şartlara göre üretilip tüketilmeye devam

etmektedir. Anlatı türleri onların oluşumunu sağlayan şartlar devam ettikçe üretilip tüketilmeye devam etmekte, bu şartlar ortadan kalkınca da üretim durmakta ancak tüketim bir süre daha sürmektedir. Dinleyicisi ve anlatıcısı kalmadığında ise süreç onu sahneden çekilmeye itmektedir. Ancak üretimi ve tüketimi duran türler tamamen ortadan kalkmamakta, bazı anlatım özellikleri ve motifleriyle sonradan ortaya çıkan türlere kaynaklık etmektedir *(Erdoğan, 2014: 93).*

Eğitim seviyesinin artması ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması nedeniyle anlatı geleneği gün geçtikçe kaybolmaya başlamıştır. Bununla birlikte iletişim unsurlarının zayıf olduğu bölgelerde ailelerin çocuklarını dini ve sosyal anlamda eğitmek için anlatıları tercih ettiklerini de görmekteyiz. Bunun yanı sıra sosyal medya aracılığıyla anlatı tarzı dini ve sosyal içerikli eğitim faaliyetleri de devam etmektedir. Anlatılarda gelenekselleşmiş akıcı ve etkileyici bir üslup kullanılmaktadır. Anlatıcılar kişilerin duygularına doğrudan hitap etmekte onlara, çeşitli konularda ikna için uygun bir zemin hazırlamaktadırlar. Böylece dinleyiciler hak ve hakikati kalben kabul edecek duruma gelmektedirler. Aileler anlatılarla dünyevi anlamda çocuklarını yetiştirdikleri uhrevi meselelerde de onları yetiştirmek isterler.

3. DERLEME METNİ

1. Derleme Metni

Konuşan: Mehmet Fil

Yaşı ve Mesleği: 76, Emekli İşçi

Derleme Yeri: Hatay/Dörtyol

hazreti ādem şėyden yapıldı, balçaġdan. çamırdan. ė şi̇̆ėnen, **cebraili** saldı **üce rabbım** tobraġ vėrmedi. cehemmemde yanar di̇̆ėn. ondan sorami̇̆e, şi̇̆ė saldı, **mikaili** saldı, vermedi. azreile dėdi sen alıñ. ben dedi alîm amma dėdi, canın satın alıcım dėdi, ayle efratı bize bėdda ėder dėdi. durdu, neyse sen alıcıñ dėdi **üce rabbım**. i̇̆ė ondan sonami̇̆e, bir pança izinsiz ġırmızı tobrăa vurdu, bir pençe şi̇̆ė vurdu, siyaha. bir pençe şi̇̆e vurdu, beyaza. üçünü bir aldılar melegler, yūrdular, kokuladılar bu şi̇̆e, iki̇̆e pöldüler. birin cennete addılar birin cehenneme. duyuşumuz. ondan sōnami̇̆e. orda, cenneddā kokulandı,

burculandı geldî, cehennemdā da ġavrıldı geldi, yandı. cehennemliglig cennedlig orda ayrıldı geldi. uruflar yaratıldı işde şėy. **adem**. **adem** babamız şĭėy oldu, şėy yani.

cennetle cehennemden geldi topraklar geri

hē hē . cennedden de geldi cehennemden de. gėri ġatıldı, yūruldu, ādem babamızıñ ġalafatı yapıldı. yapılınca ġalafatı; şėy dėdi. şėytan da mücerripidi orda. ė melegleriñ hocasîdi. kibirlendi marurlandı, şeytan. ė sejde ėt dėdiler kibirlendi şėytan. ben dėdi ateşperesdenim dėdi, **ādem** dėdi tobraġdan. sejde ėdmem dėdi. dörd tarafını bir dolandı, iki sefer üç sefer şėytan, göbāne tükürdü, orta yerine. tükürdü, tükürünce; melegler de ġıvraddı o göbăe addı. ondan sona **ādem**i hāsil ėddiler yani. **ādem**e can vėrdiler üs tarafına, ayücü balçaġ. göbegden aşşāsı, üs yanna can vėrdiler. dedikine **ādem**e, bĭöglenme baġ, böbürlenme, tobraġdansıñ. balçaġdan dėdiler **ādem**e. **ādem**i gėri bayılddılar, gėri her tarafı insana kesdi, āladı yalıñızım dĭė. ālĭence gėri bayılddılar, şĭė **hava**yı; böyüg bir ġız şĭeyden oldu. amelĭet ėddiler. amelĭet de ondan ġaldı, bōründen bir ėye çıbī aldılar, sol tarafından melegler. sol tarafından **ādem**iñ, o şĭė alınça çıbī **hava**yı hāsil ėddiler, **Allah**'ıñ emrînen yaraddılar. ordan, şĭapınca, bu **ādem**i geri cana getirdiler, **hava** da başucunda oturĭodu. **ādem** elini sündü, **havĭ**e. dur dėdiler melegler bilānden yapışdılar. nikah yog haram saña şindi dėdiler. melegler nikahini ġıydı, **havĭ**enen şĭė cennete goydu **ādem**i. ondan sōnamĭe nikahini gıydıķ kėri cennete goydular. şėyten atıldı ādemiñ yüzünden, şeyden, melegleriñ hocalīndan. atılınca şĭoldu, naledleme toku geşdi, şėytana. … ġalana çoġ üzüldü, **ādem**e dėdi ömür boyu kötülüg yaparım, **ādem**den törĭene dėdi. şaşırdırım kötülüg yaparım dėdi. o zamanançame, bunnar cenneddĭekînen yılan da cennetiñ begcisîdi deve şeklinde, deve gimîdi boyu, yılanıñ. şėytan naled gelĭo, yılan dėdi ki dėdi nĭe ālioñ dėdi, nĭe ālamĭem dėdi. **ādem** beni ġōdurdu dėdi şindi cennedde dėdi. ben bunnarı yoldan nasıl çıkarrım dėdi. o da dėdikine, dilimiñ altına gir dėdi küçül dėdi, gonuş dėdi. o ağaşdan buyda acından yėrseñîz, şĭėaparsınız,ölmessiñiz. şėytanıñ diliniñ altına girdi, ondan sōramĭe şiėy, dedikine **ādem**e şo dėdi şeyden yėmesseñiz ölürsüñüz. **ādem** dėdikine **Allah** yasaġladı dėdi biz dėdi ası gelemeg dedi yėmem dėdi. yėmedi **ādem**. avrada geldi avrad dėdikine, avrada, o dėdi buydaydın yėmesseñiz ölürsüñüz dėdi şeytan. o da dėdikine **ādem**e danışıyım da dėdi. **ādem**e danışdı, **ādem** kesinligle yėme hā

dėdi. şeytan yavraldı, ölürsüñüz dedi. burada dėdi galmassıñız, ölürsünüz amma buyda ağacını yėrseñiz ölmessiñiz dėdi. halbukı yasaġ. bu duddu **hava** ökeyinen bir pança ġabdı yėdi. yĭėnce **ādem**e dedikine ben sā ġallım sen ölüñ dėdi, yavraldı, dizleriniñ önüne çögdü, ille sen de yė. **ādem** dedikine yog āsı gelirig, yok. duddu **ādem**iñ şĭėnden aldı yėdi. şĭe **ādem**i de şaşırddı avrad. avrad şaşırddı, şėytan şaşırdamadı, yėdi. **ādem** de yėdi. bunnar yėdî. bunnardan bir pislig hāsil oldu, ayŭ̆uşlarından. burunnarına tuddular burun ġılı biddi. yani kokulĭence burun ġılı biddi. ondan sōna ġoltuglarına çaldılar, eteg ġılı, şĭė ġoltuġ ġılı etāne çaldılar eteg ġılı, bunnar atıldı. cennedde pislig ġabil olmaz. he hē ġabil ėdmez cenned. bunnar atıldılar. biri **hiccĭ**e atıldı, biri **ciddĭ**e. bir livayete göre yėdi gün, bir livayete göre yėdi sene, bulamadılar birbirini. hava anamız, dutardı iki daşı birbirine çakardı balī bişirir yėrdi. **ādem** babamız āç susuz **havĭ**e arardı. gece gündüz arardı. **hava** gėce gündüz arardı, **ādem** babamız gėce yatar, gündüz arardı. şindi duddu şĭabdı. bunnarı **serenceg** dā mı dĭollar ne dĭollar, orda birleşdiler gėri ġayanıñ arkasında. **ādem** babamız uyumuş gece atirafın dolanmış **hava**. dolanınca dėmişki işallah dėmiş izini gördüm, yüzünü de görrüm demiş **ādem** babamız **hava**nıñ. **hava** etirafın dolanmış **ādem** babamız uyĭerkana, beni demiş şindi bulursa dėmiş, **hava** anamız, mudarėddiñ geldiñ dėr dėmiş **hava** anamız, **ādem** dėmiş. mudara ėdmĭem dėmiş ġayanıñ arkasına geçmiş. **ādem** babamız uyanmışkine izi orda, işallah izini buldum dėmiş, gendin de bullum dėmiş. aramışkine ġayanıñ arkasında. orda birleşĭollar, orda, ondan sōra çocuġ doğuyör, bir çid çocug doğuyör her sene. bu seneki çocū öbür seňie töremeg için o seneki çocū bu senĭe. **habil**inen **ġabil** de biribirin öldürüyör. fesadlıġ ondan ileri geliyör, **habil**inen **ġabil**den. onnar şey için, benim bacım güzel seniki çirkin. bir de **habil ġabil**i, diyörkine sene diyör ġoyun güdürĭör seni çoġ sevĭör yaylada, beni sēmĭör harman çıkaddirör, dĭör. onuñ içi, ġısġaçlīndan. dĭî o tarafdan, anaşidler, gısġaçlıġ orda, ondan sōra da dā çekilig gedĭör. ondan soramiye da işde şĭapĭör, yasaġlanĭör, haram olĭör, yėdi göbeg berinden hala ġızından haric, emmi ġızından dayı ġızından haric, düşmez insana birbirine. añ yakın bunnar yani. evet, Allah'ıñ emri. bō̆le işde yĭenim, **ādem** babamızıñ hayatı böle.

Peki dünya nasıl yaratılmış onu da biliyor musunuz?

benim bilgim yoġ ondan. bunu duyūm.

4. DERLEME METNİNDE TESPİT EDİLEN ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

Derleme metninde tespit edilen halk anlatılarında dil ve üslup açısından halka maruf olmuş ve bu sebeple halkın beğenisini kazanan bazı üslup özellikleri aşağıda sıralanmıştır.

üce rabbım "Yüce Rabbim" (1-1)

ondan sorami̇e "ondan sonra" (1-2), *ondan sonra* zarf grubuna pekiştirme amaçlı ekler getirilmiştir.

mikaili saldı "Mikail (A.S.)'ı gönderdi" (1-2)

bir pança "bir avuç" (1-4)

cenneddā kokulandı, burculandı "cennetteki kokuyla karıştırldı, güzel kokuyla karıştırıldı" (1-7)

geldî "güzel bir şekilde geldi, anlamında vurgulu söyleniş" (1-7)

ġalafatı yapıldı. "vücudun beden kısmı oluşturuldu" (1-12)

kibirlendi marurlandı "yakın anlamlı sözcüklerle kurulan ikileme" (1-13)

dedikine "*dedi ki* anlamında sonuna ek getirilerek pekiştirilmiş kalıplaşmış üslup" (1-17)

bi̇öglenme "kibirlenme" (1-17)

her tarafı insana kesdi "insan vücudunun bütün azalarının canlı duruma getirilmesi" (1-18)

bōründen bir ėye çıbī aldılar "*göğüs kafesi kemiklerinden birisini çıkardılar. Göğüs kafesi kemiği ėya çıbī olarak ifade edilmiştir.*" (1-20)

bu **ādemi** geri cana getirdiler "Hz. Âdem'i bayıltılmış durumdan uyandırmak" (1-22)

ādem elini sündü "Hz. Âdem elini uzattı."(1-22)

ġalana çoġ üzüldü "artık, bundan sonra çok üzüldü" (1-26)

o zamanançame "*o zamana kadar* anlamında pekiştirme ekleriyle kuvvetlendirilmiş bir ifade" (1-27)

bunnar cenneddi̇ekînen "*bunlar cennetteyken* anlamında pekiştirme ekleriyle kuvvetlendirilmiş bir ifade" (1-27)

şėytan naled gelĭo “şeytan-ı lāin Farsça tamlamasının Türkçeleştirilmiş şekli” (1-28)

ası gelemeg “āsi olamayız” (1-33)

dĭî o tarafdan, anaşidler”tā o zamandan anarşistlerin olacağına işaret edilmiş” (1-58)

Yukarıda kelime, kelime grubu ve cümlelere bakıldığında; benzetmeler, mecazlı ifadeler, somutlaştırmalar, tekrar grupları, ses, ek ve kelime düzeyinde pekiştirmeler, Türkizm, vurgularla anlamlandırmalar, kavramların genellikle Türkçe kelimelerle ifade edilmesi gibi üslup özellikleri tespit edilmektedir. Bu üslup özellikleri anlatıları dinleyen bölge insanlarına hoş gelmekte ve dinleyicilerin kalplerinde verilmek istenen manaların kabule bir meyil uyandırmaktadır.

5. BU ASRIN HUSUSİYETİ

Bu asırda din ve İslâmiyet düşmanları, evvelâ imanın esaslarını zayıflatmak ve yıkmak plânını, programlarının birinci maddesine koymuşlardır. Hususan bu yirmibeş sene içinde, tarihte görülmemiş bir halde münafıkane ve çeşit çeşit maskeler altında imanın erkânına yapılan sû’-i kasdlar pek dehşetli olmuştur, çok yıkıcı şekiller tatbik edilmiştir.

Halbuki imanın rükünlerinden birisinde hasıl olacak bir şübhe veya inkâr, dinin teferruatında yapılan lâkaydlıktan pek çok defa daha felâketli ve zararlıdır. Bunun içindir ki; şimdi en mühim iş, taklidî imanı tahkikî imana çevirerek imanı kuvvetlendirmektir, imanı takviye etmektir, imanı kurtarmaktır. Her şeyden ziyade imanın esasatıyla meşgul olmak kat’î bir zaruret ve mübrem bir ihtiyaç, hattâ mecburiyet haline gelmiştir. Bu, Türkiye’de böyle olduğu gibi; umum İslâm dünyasında da böyledir.

Evet, temelleri yıpratılmış bir binanın odalarını tamir ve tezyine çalışmak, o binanın yıkılmaması için ne derece bir faide temin edebilir? Köklerinin çürütülmesine çabalanan bir ağacın kurumaması için, dal ve yapraklarını ilâçlayarak tedbir almaya çalışmak, o ağacın hayatına bir faide verebilir mi?..

İnsan, saray gibi bir binadır; temelleri, erkân-ı imaniyedir. İnsan, bir şeceredir; kökü esasat-ı imaniyedir. İmanın rükünlerinden en mühimmi, İman-ı Billah'tır; Allah'a imandır. Sonra Nübüvvet ve Haşir'dir. Bunun için, bir insanın en başta elde etmeye çalıştığı ilim; iman ilmidir. İlimlerin esası, ilimlerin şahı ve padişahı; iman ilmidir.

İman, yalnız icmalî bir tasdikten ibaret değildir. İmanın çok mertebeleri vardır. Taklidî bir iman, hususan bu zamandaki dalalet, sapkınlık fırtınaları karşısında çabuk söner. Tahkikî iman ise sarsılmaz, sönmez bir kuvvettir. Tahkikî imanı elde eden bir kimsenin, iman ve İslâmiyeti dehşetli dinsizlik kasırgalarına da maruz kalsa, o kasırgalar bu iman kuvveti karşısında tesirsiz kalmaya mahkûmdur. Tahkikî imanı kazanan bir kimseyi, en dinsiz feylesoflar dahi, bir vesvese veya şübheye düşürtemez.

İşte bu hakikatlara binaen, biz de tahkikî imanı ders vererek, imanı kuvvetlendirip insanı ebedî saadet ve selâmete götürecek Kur'an ve iman hakikatlarını câmi' bir eseri, sebat ve devam ve dikkatle okumayı kat'iyyetle lâzım ve elzem gördük. Aksi takdirde, bu zamanda dünyevî ve uhrevî dehşetli musibetler içine düşmek, şübhe götürmez bir hakikat halindedir. Bunun için yegâne kurtuluş çaremiz, Kur'an-ı Hakîm'in imanî âyetlerini ve bu asra bakan âyet-i kerimelerini tefsir eden yüksek bir Kur'an tefsirine sarılmaktır *(Nursî, 1991: 750).*

6. RİSALE-İ NUR'DA HAZRETİ ÂDEM'İN CENNETTEN İHRACI MESELESİ

Birinci Sualiniz: Hazret-i Âdem'in (A.S.) Cennet'ten ihracı ve bir kısım benî-âdemin Cehennem'e idhali ne hikmete mebnîdir?

Elcevab: Hikmeti, tavziftir. Öyle bir vazife ile memur edilerek gönderilmiştir ki; bütün terakkiyat-ı maneviye-i beşeriyenin ve bütün istidadat-ı beşeriyenin inkişaf ve inbisatları ve mahiyet-i insaniyenin bütün esma-i İlahiyeye bir âyine-i câmia olması, o vazifenin netaicindendir. Eğer Hazret-i Âdem Cennet'te kalsaydı; melek gibi makamı sabit kalırdı, istidadat-ı beşeriye inkişaf etmezdi. Halbuki yeknesak makam sahibi olan melaikeler çoktur, o tarz ubudiyet için insana ihtiyaç yok. Belki hikmet-i İlahiye, nihayetsiz makamatı kat'edecek olan insanın istidadına muvafık bir dâr-ı teklifi iktiza ettiği için, melaikelerin aksine olarak mukteza-yı fıtratları olan malûm günahla Cennet'ten

ihraç edildi. Demek Hazret-i Âdem'in Cennet'ten ihracı, ayn-ı hikmet ve mahz-ı rahmet olduğu gibi; küffarın da Cehennem'e idhalleri, haktır ve adalettir.

Onuncu Söz'ün Üçüncü İşaretinde denildiği gibi: Çendan, kâfir az bir ömürde bir günah işlemiş, fakat o günah içinde nihayetsiz bir cinayet var. Çünki küfür, bütün kâinatı tahkirdir, kıymetlerini tenzil etmektir ve bütün masnuatın vahdaniyete şehadetlerini tekzibdir ve mevcudat âyinelerinde cilveleri görünen esma-i İlahiyeyi tezyiftir. Onun için, mevcudatın hakkını kâfirden almak üzere, mevcudatın sultanı olan Kahhar-ı Zülcelal'in kâfirleri ebedî cehenneme atması, ayn-ı hak ve adalettir. Çünki nihayetsiz cinayet, nihayetsiz azabı ister *(Nursî, 1994: 43).*

7. SONUÇ

Halk anlatıları, anlatılan meseleleri dinleyicinin ilgisini çekecek özgün bir üslupla coşkulu bir şekilde dinleyiciyi heyecana getirerek ifade etmektedir. Bundan dolayı bu gelenek ve tarz yüzyıllardır süregelmektedir. Bu sayede birçok kişi halk anlatılarından kazandıklarıyla dünya ve ahiret noktasında kendilerine çeki düzen vermektedir. Tespit ettiğimiz anlatıda kıssadan hisse ile birlikte daha çok kıssa üzerinde durulmaktadır. Bununla birlikte içerisinde bulunduğumuz asrın pozitivizm asrı olması nedeniyle hakikatlerin iddia ve ispat yöntemiyle ortaya konulmasını adeta bir zorunluluk haline getirmiştir. Netice olarak insanın aklı bir nur istediği gibi kalbi de bir feyz ister, insanların fıtratları farklı farklı olduğundan istifade yöntemleri de farklı farklıdır. Kur’an’ın feyzinden her bir meslek ve meşreb sahibi istidadına göre istifade etmektedir. İnhisar altına almamak gerektir.

KAYNAKLAR

Erdoğan, Oğuz. “Dinî Şahsiyetler Etrafında Oluşan Anlatı Türlerinin Tasnif ve Derlenmesi Üzerine Düşünceler: Aziz Mahmud Hüdâyî Örneği”, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, 2014, C. 49, s. 95-118.

Nursî, Bediüzzaman Said. **Sözler**, Ankara, Envar Neşriyat, 1991, s. 749-750.

Nursî, Bediüzzaman Said. **Mektûbat**, Envar Neşriyat, 1994, s. 42.

SOCIAL DARWINISM AND THE DESCRIPTION OF SOCIAL DARWINISM IN THE WORKS OF SAID NURSI

SOSYAL DARWİNİZM VE SAİD NURSİ'NİN ESERLERİNDE SOSYAL DARWİNİZM BETİMLEMELERİ

Assoc. Prof. Dr. Ali KUYAKSİL
Iğdır University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Iğdır, Turkey
E-mail: ali.kuyaksil@igdir.edu.tr

ABSTRACT

Throughout the history, struggle between faith and denial has continued and it has continued its existence till the present day. These movements that have led people to deny are Darwinism, Scientific Materialism, Positivism, Septism and Social Darwinism which emerged by the effect of the Darwinism. Darwin was influenced by Thomas Malthus' views and wrote his book, On the Origin of Species by Means of Natural Selection, or the Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life. In short, according to Darwin, in the struggle for survival the strong would crush the weak, hence, and the growing population would be balanced by this way. It is accepted that the struggle which is seen in the nature, exists in human nature, too. For this way, a scientific legitimacy was given to powerful nations to crush to nations, which they perceive as weak. So, the application of Darwin's Theory of Evolution to a wider social field is called "Social Darwinism. According to this theory, this struggle is partly beneficial for the development of the abilities of living creatures. However, in the West, Social Darwinism was used as a reference to racist and imperialist ideas, so it led to the most ruthless, bloody and deadly wars in human history. Social Darwinists considered the phenomenon of religion / belief as a manifestation by human product and the inability of man against the nature. In nature, the frightened man has found God because of his need for asylum to someone more powerful than himself. In the late of Ottoman period especially during the Tanzimat, Said Nursi was aware of the dangerous ideas, which exported by the west and these ideas could harmed Islam. In particular, he wrote his works to prevent attacks on Islam under the name of science. In this study, in the works of Said Nursi the reflections of denialism, which is one of the results of Social Darwinism, in the worldwide relationships and social life, will be revealed. In this study, descriptive research method, which is one of the qualitative research methods, was used. As a source, Said Nursi's works include articles, books etc., as well as historical information, memories and documents from the period which he lived, were used as secondary sources.

Keywords: Darwinism**,** Social Darwinism, Said Nursi, Risale-i Nur Collection

ÖZET

Tarih boyunca iman ve inkâr arasındaki mücadele devam ederek günümüze kadar gelmiştir. Günümüzde insanları inkâra götüren bu akımlara Darwinizm, Bilimsel Materyalizm, Pozitivizm, Septizm ve Darvinizmin etkisiyle gelişen Sosyal Darwinim'i örnek olarak verebiliriz. Darwin Thomas Malthus'un görüşlerinden etkilenerek Türlerin

Kökeni: Doğal Seleksiyon Yoluyla Yaşam Mücadelesinde Kayırılmış Irkların Korunması isimli kitabını yazmıştır. Kısaca Darwin'e göre yaşam mücadelesinde güçlü olanlar zayıf olanları ezecekler ve bu şekilse artan nüfus da dengelenmiş olacaktı. Tabiatta görünürdeki çatışmaların insanın da tabiatında var olduğu kabul ediliyor. Böylece güçlü milletlerin zayıf gördükleri milletleri ezerek yok etmelerine bilimsel bir meşruluk kazandırılmıştır. İşte Darwin'in Evrim Teorisinin genişletilerek sosyal alana uygulanmasına "Sosyal Darwinizm" denmektedir. Mücadele, canlıların kabiliyetlerinin gelişmesinde kısmı olarak faydalıdır. Ancak Batı' da Sosyal Darvinizm ırkçı ve emperyalist düşüncelere referans olarak kullanılarak, insanlık tarihinin en acımasız, kanlı ve ölümcül savaşlarına neden olmuştur. Sosyal Darvinistler tarihin her devrinde var olan din/inanç olgusunu insan ürünü ve onun tabiat karşısında aczinin tezahürü olarak değerlendirmektedirler. Tabiatta korkan insan, kendinden daha güçlü olan birisine sığınma ihtiyacı ile Tanrıyı bulmuştur. Said Nursi, Osmanlı'nın son zamanlarında Tanzimat ile beraber Batı'dan gelen fikir akımlarından ve İslam'a zarar verecek düşüncelerden haberdardır. Özellikle ilim adı altında İslam'a yapılan saldırılara yönelik eserler ortaya koymuştur. Bu çalışmada Said Nursi'nin eserlerinde Sosyal Darvinizm'in sonuçlarından birisi olan inkârcılığın dünyadaki ilişkilerde ve sosyal hayatta yansımalarını ortaya konulacaktır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan betimsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Kaynak olarak Said Nursi'nin eserleri, yaşadığı döneme ait tarihi bilgiler, hatıralar ve belgeleri içeren makale, kitap vb. ikincil kaynaklar kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Darwinizm, Sosyal Darvinizm, Said Nursi, Risale-i Nur Külliyatı.

1.GİRİŞ

Üç kıtada toprakları bulunan, İslam ümmetinin Batı'ya karşı koruyucusu olan Osmanlı devletinin yöneticileri on yedinci yüzyılın sonlarından itibaren kaybedilen savaşların ardından, Batının özellikle askeri alanda, daha ileri düzeyde olduğunu anlamışlardır. Batı karşısında bu gerilemenin önünün nasıl alınabileceği konusunda Garpcılık/Batıcılık, İslamcılık, Türkçülük, Meslek-i İçtimai ve sosyalizm gibi cereyanlar ortaya çıkmıştır (Kuyaksil, 2014: 222). Bu akımlar içerisinde Batıcılık en güçlü bir hareket haline gelmiş ve Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra devlete yön verenler Batıcılar olmuştur. Bu konu Tunaya'nın (1960), *Türkiye'nin Siyasî Hayatında Batılılaşma Hareketleri,* isimli eserinde ayrıntılı olarak incelenmiştir. Tunaya'yanın Batı hakkındaki görüşü özetle: Batı medeniyeti ortak bir medeniyettir. Cumhuriyet rejiminin fikir hayatı içinde, Batılılaşmak, üzerinde en fazla durulan meselelerden birisi olmuştur… Batılılaşmak Türkiye için bir yaşama prensibidir. Batılı prensip ve kurumların rasyonel

bir şekilde alınışı Türkiye'yi Türklerin vatanı olmaktan çıkarmayacaktır (Kuyaksil, 2014: 225).

Tanzimat sonrası dönemin batılılaşma akımı içerisinde yetişen pek çok Osmanlı aydını ve siyaset adamı 19. yüzyılda Batı düşünce dünyasını büyük ölçüde etkisi altına alan Sosyal Darwinizm'den etkilenmiştir. Ancak bu alan üzerinde pek de fazla çalışmaya rastlanmamıştır. YÖK tez aramadan tespit edebildiğimiz kadarı ile Sosyal Darwinizm ile ilgili olarak 6 Yüksek Lisans, 1 Doktora tezi tespit edilmiştir. Yüksek Lisans Tezleri: 1- Felsefede Bencillik Kavramı ve Sosyal Darwinizm Eleştirisi (Kesikoğlu, 2016), 2- Mahmut Sadık'ın Tekâmül Romanında Garpçılık ve Sosyal Darwinizm (Tugay, 2013), 3- İngiliz Romanında Darwin ve Amerikan Romanında Sosyal Darwinizm: 1870-1890 (Çetiner, 2012), 4- Batı Avrupa'da Sosyal Darwinizm Tartışmaları ve Osmanlı Düşünce Dünyasına Etkileri (Tanar, 2011), 5- Kelamî Açıdan Sosyal Darwinizm (Taşkaya, 2010), 6- Sosyal Darwinizm'in Din Sosyolojisi Açısından İncelenmesi (İnce, 2005). Doktora Tezi: 1- Sosyal Darwinizm ve Osmanlı Aydınları Üzerindeki Etkileri (1860-1914) (Doğan, 2003).

Sosyal Darwinizm özellikle 19'uncu yüzyılın son çeyreğinde etkili olmuştur. Hem 19'uncu hem 20'nci yüzyılın olgularını doğrudan etkilemiştir. Bunların başında emperyalizm, hayat alanı arayışları ve milletlerin bekâ mücadelesi olarak topyekûn savaş gelmektedir. Bu etki daha çok söz konusu olguları savaşa yönelten meşruiyet bağlamında gerçekleşmiştir (Yücel ve Taşar, 2016: 309). Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarına fikren yol açıcı etkisi olmuştur.

Özellikle Batılı Devletler, Sosyal Darwinizm bakış açısıyla gücü tükenmiş ve zayıf düşmüş hasta adam olarak gördükleri Osmanlı Devleti'nin yeryüzünden ayıklanması sonucunda kalacak mirasın paylaşılması derdine düşmüşlerdir. 1827 yılında açılan ve Fransızca eğitim veren Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne 1838 yılında Galatasaray'a taşınmıştır. 1839 yılında ise okula Viyana'dan Karl Ambroso Bernard getirilmiş ve okul icraatlarında tamamen serbest bırakılmıştır. Bu döneme kadar alçı modeller üzerinde icra edilen anatomi dersleri, Bernard'ın okula gelmesiyle birlikte kadavra üzerinde yapılmaya

başlanmıştır. Türk öğrenim tarihinde önemli bir kilometre taşı olan bu uygulama; Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'yi Osmanlı materyalizminin temellerini atan başlıca kurum haline getirmiştir (Polat ve Özkan, 2018: 190). Özellikle son dönem Tıbbiye mezunu pek çok Osmanlı aydını Sosyal Darwinizmi benimseyerek, materyalist olmuştur. Tıbbiyeli çıkışlıların önde gelenlerini oluşturduğu Jön Türkler kendilerini "İçtimaî Tabip" rolüne oturtarak, gayelerinin hasta adamın iyileştirilmesi olduğunu, bunu da meşrutiyeti getirerek yapacaklarını açıklamışlardır (Mardin, 2019: 20).

İman ve inkâr, insanlık tarihi boyunca en önemli konulardan birisi olmuştur. Tarihten günümüze kadar önceleri felsefi daha sonra da bilimsel görüşler şeklinde inkârcı düşünceler varlıklarını devam ettirmişlerdir. Günümüze yakın olanlardan örnek olarak Tabiatçılık, Septizm, Freudizm, Pozitivizm, Darwinizm, Bilimsel Materyalizm ve Sosyal Darwinizm verilebilir.

"Batı Avrupa'da Sosyal Darwinizm Tartışmaları ve Osmanlı Düşünce Dünyasına Etkileri" isimli çalışmada Tanar, (2011: 88-112), Osmanlı düşünürlerinden Ahmet Şuayb, Rıza Tevfik, Bedî Nûri, Doktor Ethem Necdet, Âsâf Nefî ve Hakkı Behiç'i düşüncelerine değinmiştir. Taşkaya'nın (2010) "Kelamî Açıdan Sosyal Darwinizm" isimli çalışmasında, 19. yüzyılda hem Batı, hem de Türk düşünce dünyasında büyük yankı uyandıran Sosyal Darwinizmin fikirsel anlamda dini inkâra giden akımlara yol açmasına değinilmiştir. Bahsettiğimiz bu çalışma ve yukarda isimlerini verdiğimiz çalışmalarda, büyük oranda Garpçılar/Batıcılar olarak kabul edilen Osmanlı aydınlarına değinilmiştir. Atila Doğan'ın (2003: 270-316) çalışması on tane aydının bu konudaki görüşlerini inceleyen en kapsamlı çalışmadır. Bu çalışmada, İslamcılar arasında değerlendirilen Said Nursi'nin eserlerinde Sosyal Darvinizm'in sonuçlarından birisi olan inkârcılığın dünyadaki ilişkilere ve sosyal hayata yansımalarını ortaya konulması amaçlanmıştır.

2. SOSYAL DARWİNİZM

Sosyal Darwinizm 16. yüzyıldan itibaren 17. ve 18. yüzyıllarda Osmanlı'nın gerilemesinin aksine Batıda bilimsel sahada harikulade gelişmeler yaşanmıştır. 19. yüzyılda jeoloji ve fizik alanındaki gelişmeler evrenin mekanik yasalara bağlı olduğu

fikrini doğurmuş; bu gelişme de enerjinin korunumu yasasının doğmasına vesile olmuştur. Enerjinin korunumu yasasının anlamı şudur: Enerji hiç bitmez, sadece bir yerden bir yere aktarılır. Bu düşüncenin biyolojik alandaki yansıması ise çok çarpıcı olmuştur: "Evrendeki tüm hücreler de tek bir hücreden geliyor ve asla yok olmuyor!" Bu gelişme Darwin'in ünlü "Türlerin Menşei" adlı eserini yazmasındaki hareket noktası olmuştur. Ancak Darwin'den önce bu gelişmeden etkilenen ve bu konuda çalışmalar yapan, yaptıkları çalışmalarla da Darwin'e ışık tutan bazı isimler öne çıkmaktadır: Thomas Robert Malthus, Jean-Baptiste Lamarck ve Herbert Spencer (Polat ve Özkan, 2018: 191).

Evrim teorisinin ilgi görme sebebi şu şekilde açıklanmaktadır. Birçok ülkede olduğu gibi 18. yüzyıl Aydınlanma düşüncesiyle başlayan ve 19. yüzyılın ortalarında A. Comte, K. Marx ve H. Spencer tarafından ideolojilere dönüştürülen "toplumsal ilerleme" düşüncesini –mutlak doğruluğuna inanan pozitif bilime dayanarak- destekleyici basit, mekanik ve kapsayıcı bir felsefe olmasıdır (Yücel ve Taşar, 2016: 320).

2.1. Tanım

Darwin'in biyoloji ya da evrim teorisini insan toplumlarının tarihsel gelişimine uygulayan ve bu çerçeve içinde "varoluş mucadelesi" ya da "yaşama savaşı" ve "doğal ayıklanma" ya da "en güçlünün ya da koşullara en iyi bir biçimde uyum sağlayanın ayakta kalışı" fikirlerine özel bir önem atfeden görüştür (Cevizci, 2010: 1432). Collins Wells, 1907 yılında yayınladığı "Sosyal Darwinizm" adlı çalışmasında, Sosyal Darwinizm'i, nüfusun çok fazla artmasından dolayı, eldeki kıt kaynaklara ulaşmak için ortaya konulan mücadelede başarılı olanların ve çevreye uyum sağlayanların yaşamını sürdürmesi, diğerlerinin elimine edilmesi ve ırksal verimliliğin sürekliliği için aralıksız bir mücadele ve eleme sonucunda yaşanan ilerleme olarak tanımlanmaktadır (Doğan, 2003: 78). Benzer bir tanım da Sosyal Bilimler El Sözlüğü'nde (Arda, 2003:537) şöyledir: "En güçlü olanın yaşamını sürdürmesi'nin önemini veya gelişimin motoru olarak kişilerin, grupların veya toplumların arasındaki mücadeleyi vurgulayan, sosyal evrimin eski ve artık çoğunlukla itibar edilmeyen görüşü. Sosyal Darwincilik çok popüler oldu ve genelde

mevcut eşitsizlikleri temize çıkarmak için kullanıldı". Sosyal Darwinizm, terim olarak ilk kez, 1879'da Oscar Scmidth tarafından *Polpüler Bilim* dergisindeki bir makale de kullanılmıştır. Sosyal Darvinizm'de amaç, üstün bireyleri desteklemek, zayıf bireyleri sistem dışına atmaktır (Gökhan, 2013: 196'dan naklen Dursunoğlu, 2016:216).

Sosyal Darwinizm toplumun, en güçlü olanların ayakta kaldığı bir varoluş mücadelesine sahne olduğunu, toplumda, tıpkı doğada hüküm süren doğal ayıklama gibi, güçsüzü toplum dışına iten ya da marjinalleştiren bir toplumsal ayaklanma sürecinin söz konusu olduğunu, bu yaşama savaşının bir bütün olarak toplumun gelişmesine ve ilerlemesine hizmet ettiğini savunur. Bu anlayış, güçlüyü, toplumsal mücadelede ayakta kalanları, bencil, yarışmacı, tutkulu, yaratıcı ve zengin, zeki ve saldırgan olarak , buna karşın yaşama savaşından yenik çıkanları da güçsüz, pısırık, özgeci, korkak, budala gibi terimlerle tanımlar… Söz konusu anlayışa göre, varoluş mücadelesi, bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelerin sonucu olarak nispeten yatışmış ve yalnızca şartlara en iyi bir biçimde uyum sağlayan insanların değil de, yok olmaya mahkûm olan bireylerin de varoluşlarını sürdürecekleri bir durum ortaya çıkmıştır (Cevizci, 2010: 1432).

Teorik olarak ortaya konulduğu dönemden itibaren Sosyal Darwinizmi anlamak ve tanımlamak oldukça zor olmuştur. Teori, kimi çevrelerce elitizme, kimi çevrelerce faşizme, kimi çevrelerde liberalizme referans gösterilmiştir (Dursunoğlu, 2016: 216).

2.2. Sosyal Darwinizmin Batı Medeniyetine Yansımaları

Aydınlanma çağı ile dini sağlamlığın yerini bilimsel sağlamlık almaya başladı. Bunun sonucu her alanda delile dayanma ortak yöntem oldu. Charles Darwin "Türlerin Menşei" adlı eserinde biyolojik evrim teorisini bilime dayandırarak bütün varlığın oluşumuyla ilgili kapsayıcı bir açıklama getirmeye çalışmıştır. Bunun yanı sıra modernleşme sürecinde yaşanan gelişmeler sonucunda inanırlığını yitirmeye başlayan Hıristiyanlığa bir alternatif olma iddiası önemli tartışmalara yol açmıştır. Darwin'in biyolojik evrimi doğal ayıklanmaya dayandırması, bir taraftan içinde bulunulan dönemin sosyal ve siyasal gerçekliğine "uygunluğu" nedeniyle yaygın bir kabul görmesine yol açarken diğer taraftan da böyle bir anlayışın toplumsal yaşam için doğuracağı sakıncalar

nedeniyle yoğun bir eleştiri almıştır. Eleştiriler, alternatiflerini de beraberinde getirmiştir. Alternatiflerden birisi olan *Reformcu Darwinist Düşünce*; canlıların evrimleşmesinde doğal ayıklanmanın değil, canlıların birbirleriyle dayanışma ve işbirliğinin esas olduğunu, dolayısıyla toplumsal yaşamda da bu güdülerin geçerli olduğunu savunmuştur. İkinci alternatif ise, evrimleşmede çevreye uyumu kabul eden Lamarkçı düşünce olmuştur (Doğan, 2003: 316-317).

Sosyal Darwinizm Malthus'un "nüfus teorisi", Spencer'ın "en iyinin hayatta kalması" teorileri üzerine temellenmiş olan Darwin'in "doğal ayıklanma" tezinin toplumsal hayattaki yansımasıdır. Bu yansıma teorinin ortaya çıktığı dönemin en güçlü devleti olan Victoria İngilteresi'nin de emperyalist politikalarını meşrulaştırıcı bir bilimsel kılıf haline gelmiştir. Kapitalist ülkelerin sömürü politikalarını meşrulaştırıcı bir kılıf olan Sosyal Darwinizm, Osmanlı İmparatorluğu ve toprakları sömürgeci devletlerin saldırılarına açık olan diğer zayıf devletleri de, hayatta kalabilmek için tekâmül etmek, çağa ayak uydurmak gibi söylemlerle reformcu politikalar izlemeye itmiştir (Polat ve Özkan, 2018: 192).

2.2.1. Sosyal Darwinizm, Pozitivizm ve Dünyevileşme İlişkisi

Darwin'in başarısı evrim teorisi ile türlerin evriminde veya seleksiyonunda bir mekanizma bulmuş olmasıdır. Evrim, 1800'lerin başlarında biyolojinin sınırlarını aşıp ideolojik görünüm kazanınca, bu sefer değer yüklü duruma girmiştir. Aydınlanma esnasında tabiat insana verili ancak yazılı olmayan bir türde yorumlanmaktaydı. Özellikle bir şey ilerleme ile değiştirilebilir veya aşılabilirdi. Daha sonraları ise tabiat mutlak norm dayatan bir paradigma olarak görülmüştür. "Tabiat en iyisini bilir" görüşüne romantik tabiat tasavvuru ve tabii bilimlerin evrim teorisi yakınlaşır. Bu anlam farklılaşmasında tabiat veya tabiat düzeni çoğu zaman yorumlarda teolojik yaklaşımlı dünya görüşlerinde Tanrı'nın yerini almıştır (Yücel ve Taşar, 2016: 319-320).

Sosyal Darwinizm Malthus'un "nüfus teorisi", Spencer'ın "en iyinin hayatta kalması" teorileri üzerine temellenmiş olan Darwin'in "doğal ayıklanma" tezinin toplumsal hayattaki yansımasıdır. Bu yansıma teorinin ortaya çıktığı dönemin en güçlü

devleti olan Victoria İngilteresi'nin de emperyalist politikalarını meşrulaştırıcı bir bilimsel kılıf haline gelmiştir. Kapitalist ülkelerin sömürü politikalarını meşrulaştırıcı bir kılıf olan Sosyal Darwinizm, Osmanlı İmparatorluğu ve toprakları sömürgeci devletlerin saldırılarına açık olan diğer zayıf devletleri de, hayatta kalabilmek için tekâmül etmek, çağa ayak uydurmak gibi söylemlerle reformcu politikalar izlemeye itmiştir (Polat ve Özkan, 2018: 192).

Darwin'in kuzeni ve öjenizmin kurucusu olan Fransız Galton gibi Ribot da insanlardaki ayıklanma ile ilgili olarak, üstün bireylerin eşleştirilmesiyle insan ırkının mükemmelleştirilmesi ihtimalinin mümkün olduğunu, üstün ırkla "geri" ırkın birbiriyle karışması durumunda ise gelecekte geri ırkın yok olacağını belirtmiştir… Fransa'da Darwinizm ile ilgili tartışmalar sadece aydın çevrelerde kalmamıştır. 1878'de iki gencin süt satan yaşlı bir kadını parası için öldürmeleri nedeniyle basında yaşanan tartışmalar, Darwinizmin geniş halk kitlelerine ulaşmasına neden olmuştur. Çünkü birçok muhafazakâr yazar bu cinayetin nedeni olarak, "iğrenç" iki çağdaş eğilimi göstermiştir: Radikal politika ve Darwinizm. Bu cinayeti işleyenlerden biri olan ve ateist olduğu açıkça bilinen tıp öğrencisi cinayeti işlemeden önce Darwinizm ve din üzerine konferans vermişti. Zanlıları suçlayan resmi belgede bu konferansa göndermede bulunularak şu ifadeye yer vermişti: "Her canlı, doğadaki çok dar ziyafette yer almak için mücadele eder ve kuvvetli zayıfı boğmaya teşebbüs eder". Yargılamanın ilk gününde mahkeme başkanı da yaptığı konuşmada suçluların geçmişine ve felsefelerine dikkat edilmesi noktasında jürüyü uyarmış ve tıp öğrencisi Lebiez'in verdiği konferanstan, yaşamak için mücadele ve insanla hayvan arasındaki ilişki hakkında, uzun bir alıntı okumuştu. Üstelik savunma avukatı da Darwinizme göndermede bulunarak bu zararlı doktrinin müvekkillerinin yoldan sapmalarına neden olduğunu belirtmişti. Fakat bütün bunlara rağmen şahıslar suçlu bulunmuş (Doğan, 2003: 144).

Pozitivist söylem bilim adamını "peygamber" konumuna yükseltir. Sosyal Darwinizde de tam bu gerçekleşmiş, âdeta bu görüşün temsilcileri peygamber olarak algılanmış, dönemin sivil ve asker bürokratları üretilen bilgileri sorgulamaksızın kabul etmişlerdir… İdeal veya evrensel durum, bilim adamlarının öne sürdükleri durumdur.

Pozitivist bilim ideolojisinin en temel normu budur; insan ve toplum bütün boyutlarıyla bu norma göre dizayn edilmelidir. Bilimsel bilgi güç ve meşruiyetini Doğa'dan almaz, onu inşa eden epistemik cemaatten alır… 19'uncu yüzyılın hemen bütün düşünce akımları kendi düşüncelerinin haklılığını evrim teorisi ile desteklemeye çalıştılar. Nasıl doğanın canlılar kesiminde, bir yanda bireyler beslenme ile hayat alanı uğruna kavgaya, öte tarafta da türler arasında üreme ile yayılma sahası için mücadele söz konusuysa, aynı şekilde, gerek bireysel gerek toplumsal seviyede dur durak bilmez çekişme ile savaş hüküm sürdüğü düşüncesi Sosyal Darwinizm'in temeli oldu (Yücel ve Taşar, 2016: 320).

2.2.2. Sosyal Darwinizm ve Emperyalizm

Bir devletin öteki devletler aleyhine genişlemesine, onları siyasi ve ekonomik egemenliği altına almasına dayanan, yayılmacı politikalar izlemesi, bunun için giriştiği siyasal, toplumsal, kültürel ve ekonomik yayılma ve sömürgeleştirme eylemlerinin tümü, yayılımcılık, tekelci anamalcılık (TÜBA, 2011:411). Daha çok İkinci Dünya Savaşı öncesi ve hatta yüzyılımızın başı ile ondan önceki yüzyılların siyasi tablosuna uygun ve o devirlere ait bir deyimdir. Kelime anlamına uygun olarak bir ülkenin imparatorluk biçimi, bir egemenlik kurması için başka ülkelere veya bölgelere doğru yayılma politikasıdır. Bugün kelimenin tam anlamına uyan imparatorluklar yavaş yavaş kaybolmuşlardır. Uzun yıllar emperyalizmin etki alanında bulunan pek çok Asya ve Afrika ülkesi, son 20 yılda bağımsızlık almış, milli kişiliğini bulmuştur. Bu nedenledir ki, bugün Birleşmiş Milletlerin üye sayısı artmıştır. Bu kadronun yarısından çoğu, emperyalizmden çıkmış yeni bağımsız ülkelerdir (Arda, 2003:537).

Darwin, evrime dair görüşlerini 19'uncu yüzyılın ikinci yarısında açıklamıştır. Dolayısıyla Evrim ve Sosyal Darwinizmin ortaya çıktığı bu dönem İngiltere'nin Victoria Devri (1837-1901) olarak nitelendirilmektedir. Söz konusu dönem Sanayi Devrimi etkisiyle ortaya çıkan ilerleme düşüncesi ve Aydınlanma Pozitizmi'nin özellikle fen bilimlerine yaptığı büyük etkisiyle bilimsel bulguların vahiy olarak anlaşıldığı, değişmez yasalar olarak kabul edildiği bir dönemdir… Antropoloji, arkeoloji gibi yeni bilim dalları da revaçtadır ve bunlar aracılığı ile Victoria Devri'nde Avrupalıların üstünlüğü

üretilmektedir. Avrupa, 1871'de Alman Birliği'nin gerçekleşmesinden sonra 1914'e kadar sürecek olan göreli bir barış dönemine girmiş, tüm enerjisini (savaşma arzu ve iradesini) kıta dışına, sömürgelerine yöneltmişti. Bu yüzyılın teknolojik gelişmeleri ve onlara bağlı olarak yeni icat edilen ateş ve imha gücü yüksek silahlar Avrupalılar tarafından yüzyılın son çeyreğinde sömürgelerde denenmiştir… Alman birliğinin gerçekleşmesi özellikle Almanya'da "organik devlet düşüncesi" ve buradan ortaya çıkan "hayat alanı" arayışlarını tetiklemiştir (Yücel ve Taşar, 2016: 317-318).

Sosyal Darwinizm, doğum yeri İngiltere dışındaki Avrupa ülkelerinde de etkili olmuş, ancak en yoğun tartışmalar Almanya'da yaşanmıştır. Hatta öyle ki, Sosyal Darwinizm asıl yuvasını Almanya'da bulmuştur. Zira birliğini henüz tamamlamış, sanayileşme yolunda hızlı adımlar atmaya çalışan ancak sömürge yarışında arayı kapatmaya çalışan Almanya için, "*güçlü olan haklıdır*" sloganı ile temellendirilen Sosyal Darwinizmin çekiciliği, inkâr edilemez bir gerçek olmuş, Almanya'da Sosyal Darwinist düşünce, iki dünya savaşının da tetikleyici düşünsel zeminini oluşturmuştur. I. Dünya Savaşı'nda, sömürge elde etme ve Avrupa'da başat güç olma isteğinin, II. Dünya Savaşı'nda ise, ilkinin bir parça farklılaşmasıyla, "*üstün*" Alman ulusunun "*yaşam alanı*"nı genişletme arzusunda olan Nazi iktidarının politikalarının da temelinde Sosyal Darwinist mücadele ve "*güçlü olan haklıdır*" anlayışı yatmaktadır. Sosyal Darwinist düşünce, geleneksel kurumlara muhalefet aracı olarak da kullanılmıştır. Bu durum Alman düşünürlerin görüşlerinden oldukça etkilenen Osmanlı Aydınlarının görüşlerinde de görülmektedir (Tanar, 2011: 113-114).

2.2.3. Sosyal Darwinizm ve Kapitalizme Etkisi

Sosyal Darwinizmin Amerikan versiyonu olan ve "Laissez Faire, Laisses passer" (bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler) şeklinde ifade edilen liberal anlayış, devletin rolü ve müdahalesinin nerede ise hiç olmadığı ekonomik bir düzeni, mutlak bir liberalizmi temsil etmektedir. Biyolojik var olma savaşını, ekonomik ve sosyal ayıklanmanın toplumsal çatışma mekanizmalarını kapitalist rekabet toplumuna taşımış ve bunları tabiat yasaları olarak kabul etmiştir. Bu Sosyal Darwinizm yorumu sınırlı kalmamış, toplumun

tüm katmanlarına sirayet eden bir siyasi kültürün karakteri olmuştur. Rekaber stratejik dingil haline gelmiştir... Rekabet toplumsal düzenin tabii bir ilkesidir ve kısmen bu durum devletler / milletler için de geçerlidir. Dolayısıyla Sosyal Darwinizm ve Laissea-Faire görüşü, kapitalizmi ve siyasî muhafazakârlığı desteklemek için kullanılmıştır (Yücel ve Taşar, 2016: 324). Sosyal Darwinizmin Kapitalizme etkisi olmuştur. Kapitalist güçler, işçilerden ekonomik sisteme gelen tehditleri ve reform isteklerini engellemek için Sosyal Darwinizm teorisini kullanarak doğada da aynı sistemin geçerli olduğunu öne sürerek, kendilerince bilimsel bir kanıt oluşturmuşlardır. Sosyal Darwinistler, toplum düzeni için uygulanan yasalara karşı, doğal seleksiyon ve görünmez el tarafından düzenlenen, deneme yanılma şeklinde yavaş yavaş gerçekleşen bir değişimi savundular. Böylelikle teori, aynı zamanda sosyal reformlar isteyen, içinde bulundukları ağır ekonomik sıkıntılardan kurtulmak için yasal tedbirler alınması gerektiğini savunan işçi ve yoksullara karşı burjuva sınıfının eline sağlam bir savunma aracı vermiş oldu (Taşkaya,2010: 77-78)

Liberal ekonomik sistem, zenginliğin küçük bir kesimde oluşmasının, geniş halk kitlelerin ise kıtlık ve yokluk içerisinde kalmasının önünü açmaktan öteye politikalar geliştirememiştir. Sistem "*bırakınız yapsınlar*" ilkesiyle, bu mücadelede zenginin daha güçlenerek çıkmasında rol oynamış, sermaye sahibinden yana tavır almıştır. Nüfusun geometrik bir şekilde çoğalırken, yiyecek arzının aritmetik bir şe-kilde artacağını ve bu durumun kitlesel açlığa yol açacağını öngören Klasik dönem iktisatçısı Thomas Robert Malthus'un nüfus teorisi; çağdaşı biyolog Darwin'de evrim teorisi olarak karşılık bulmuştur. Çünkü Malthus'un teorisinde yer alan; mevcut gıda kaynaklarının yetersizliği nedeniyle fakir, beceriksiz ve güçsüz olanların, bu kaynaklara diğerleri kadar başarılı bir şekilde erişememesi ve böylece ölerek elenmeleri, güçlü olanın yaşaması, güçsüzün ise '*doğal seleksiyon*'a uğraması anlamını taşımaktadır. Klasik iktisatçıların teorileri üzerinde yapılacak olan detaylı araştırmalar evrim teorisinin dönemin klasik iktisadi düşüncesinden etkilendiğini daha açık bir şekilde ortaya koyacaktır. Darwin'de bu etkilenme aynı zamanda klasik iktisadî anlayışın ortaya koyduğu vahşi kapitalizmi meşrulaştırma çabasına dönüşmüş ve teorisini bu anlamlar doğrultusunda oluşturmuştur (Küçükali, 2019: 56).

Sosyal Darwinizm fikrinin ortaya atılmasına neden olabilecek temel argüman liberalizmin temel kavramlarından "*kendiliğinden düzen*" anlayışıdır. Bu kadar ürkütücü bir tablonun gerçekleşmesi ihtimalinin (çok düşük olsa bile) "*kendiliğinden*" olabileceği liberal bakış için oldukça doğal karşılanabilir. Genel olarak düşünüldüğünde, liberal düşüncede, bir yandan birey kendi amaçlarını gerçekleştirirken diğer yandan da sosyal düzenin de "*kendi kendine*" işlediği, kurulduğu varsayılmaktadır. Birey kişisel kazanımlarının hesaplarını yaparken rasyonel davranmakta, bütün etkinlikleri amaçlı, tasarlanmış, niyetli bir nitelik taşımaktadır. Adam Smith'in "*görünmez el*" kavramı da, bireylerin niyetlenmiş davranışlarının niyetlenmemiş sonucu olarak gördüğü "sosyal düzenin" dış müdahale olmaksızın, kendiliğinden sağlanacağı düşüncesini içermektedir. Böylesi bir akıl yürütmede oluşabilecek her türlü "sosyal düzen" doğal olarak sosyal Darwinizm'i de içerir (Tosun, 2010: 89).

2.2.4. Sosyal Darwinizm ve Faşizm

Günümüzde halen etkileri devam eden ideolojik akımlardan birisi de faşizm veya ırkçılıktır. Irkçılık insanların doğuştan verilen veya doğduğu çevrenin etkisiyle geçen unsurların ön plana alınmasıdır. Milletler ve toplumlar, bu düşüncenin etkisiyle kendilerini başka milletlere ve toplumlara dayatmaya hatta onları sömürmeye kalkışabilirler (Taşkaya,2010: 86). Emperyalizme dayanak olan "*ırk üstünlüğünü*" Darwin neredeyse bir tabiat yasası olarak görmüş ve uygar toplumların "ilerleme-yükselme-yayılma"sını ırk üstünlüğüne bağlamıştır. Ona göre uygar bir toplumda "*zihnî ve ahlâki yetileri yüksek insan sayısı*" çoktur ve toplumun yükselmesi de buna bağlıdır… Darwin'e göre uygarlığın ilerlemesi, "*çok zeki, enerjik, yiğit, yurtsever ve iyiliksever insanları en çok sayıda yetiştiren bir ulusa*" bağlıdır ve bu ulus "geri kalmış" uluslara genellikle egemen olur… En kanlı uygulaması da Nasyonal Sosyalizm altında gerçekleşmiştir. Asıl çarpıcı olan doğal ayıklama yerine yapay ayıklamanın savunulması ve şayet yapay ayıklanma olmazsa ulusun bekâsı ve ilerlemesinin tehlikeye düşeceği iddiasıdır. Bu husus şöyle ifade edilmiştir: "toplumun tasasız, bozuk ve başka bakımlardan aşağı üyelerinin, iyi insanlardan daha hızlı çoğalması önlenemezse, dünya tarihinde pek sık görüldüğü gibi ulus geriler, ilerlemenin değişmez bir yasa olmadığını

unutmamalıyız" (Yücel ve Taşar, 2016: 316-317). Bunun bir üst versiyonu olarak da her durumda güçlü olan insan ırkının savaştan galip çıkacağı ve istediğini elde edeceği ileri sürülmüştür. Sosyal Darwinizm sayesinde Avrupa'nın medeniyetin merkezini oluşturduğu ve Avrupa insanının "*üstün insan*" olduğu iddiası meşruluk kazanmıştır.

Irkçılık kapitalistleşme sürecine uygun bir sıra içerisinde İngiltere, Fransa, ABD, Japonya ve yakın yıllarda ise Almanya'da doruk noktasına ulaşmıştır… Sosyal Darwinizmin etkisiyle oluşan ideolojilerden birisi Nazi ideolojisidir. Nazi ideolojisi Faşizmle irtibatlı olmakla beraber anti-semitik bir karakter taşır. Nazi ideolojisi veya faşizm denince akla Adolf Hitler (1889-1945) gelmektedir. Nazizm'i Hitler eserleriyle güçlendirmiş olmakla beraber birçok düşünür tarafından benimsenip savunulmuştur… Hitler, güçlü ırkla güçsüz ırkların karışmasına karşı çıkmış, böyle yapmanın insanlığa karşı büyük bir suç olacağını ifade etmiştir. O, güçsüzlere yardım yapmayı da kötü görür. Hitler kendi ırkını üstün ırk, Aryan ırkının yaşamaya "en layık ırk" olduğunu, onların sağlık sorunlarının giderilmesi gerektiğini, buna karşılık Yahudilerin ise yaşadıkları toprakları bozan bir ırk olarak yok olmayı hak ettiklerini iddia eder. Almanya'da Sosyal Darwinizmi savunanların en önemlisi bir zoolog olan Ernest Haeckel (1834-1919), birçok kişiye göre Nasyonel Sosyalizmin fikir babasıdır. Heackel, ırkların birbirinden üstün olduğunu ve bu üstünlüğün ırkların dillerine ve saç yapılarına bakarak değerlendirilmesi gerektiğini savunur… "Güçlü haklıdır" ilkesine dayalı olan Nazi rejiminin, Sosyal Darwinizm ile sıkı bağları olduğu açıktır. Nazi rejimi Sosyal Darwinizm'den esinlenmekle kalmamış, onu eylemlerinde meşrulaştırıcı bir araç olarak da kullanılmıştır (Taşkaya,2010: 78-79).

Sosyal Darwinist düşüncelerin doruğa çıkması öjeni hareketleriyle mümkün olmuştur. Öjeni, ırkın biyolojik olarak arındırılması ve güçlendirilmesini ifade etmektedir. Darwin'in kuzeni olan Galton, 1883'te öjeni kavramını ortaya çıkarmış, bu kelimeyle aslında insanların daha doğarken güçlü ya da güçsüz güçsüz olduğu fikrini savunmuştur… Toplumsal alana müdahaleler, her çeşit deneye müsait olan ABD'de görülmüştür. 1907'de İndiana eyaletinde kusurlu ve noksan olarak görülen kişilerin kısırlaştırılmasını öngören yasa kabul edilmiştir. Bu yasanın hedefinde toplumdaki deli,

geri zekâlı, cani vb. kişiler vardır. 1933 yılına kadar, Amerika'nın yaklaşık 29 eyaletinde buna benzer yasalar çıkarılmıştır. Tahminlere göre ABD'de907-1974 yılları toplum nezdinde, kusurlu olarak kabul gören yüzbinlerce insan kendi istekleri dışında hadım edilmiştir… Bir dönem öjenizm dalgası dünyayı öylesine sarmıştı ki, kabuğuna çekilmiş olan Osmanlı Türkiye'sinde bile, çökmekte olan imparatorluğun kurtuluşunu Avrupa'da ülkeye damızlık ırk etmekte görenler olmuştur. Bu soy arıtım dalgası o kadar kabul görmüştür ki, bu düşünce 12 yıllık Nazi iktidarı sırasında milyonlarca Yahudi'nin ölümüne sebep olmuştur (Dursunoğlu, 2016: 219).

Sosyal Darwinizm'in Nasyonal Sosyalistler tarafından kabul edilmesinde şu faktörler rol oynamıştır: 1) Seleksiyon teorisinin insanın toplumsal, ahlâki ve ekonomik gelişmesinde bir ölçüt olarak algılanması, 2) İyi ve kötü kalıtımı bir birinden ayrıştırması, 3) Toplumun görevinin iyi kalıtımı teşvik etmek, kötü kalıtımı dışlamak olduğu… Nasyonal sosyalistler Darwin'in tabiat kanunu olarak ortaya attığını "daha güçlü olanın hakkı" olarak yorumlamışlar ve uygulamışlardır. Uyum sağlayanın / uygun olanın hayatta kalması, seleksiyonunu ölümcül bir imhaya dönüştürmüşlerdir. 14 Temmuz 1933 tarihinde "İrsi Hastalıklı Nesillerin Önlenmesi Yasası" gereğince fiziki ve ruhi engelli çocukların öldürülmeleri gerçekleşmiştir. Aynı yasa 1 Ocak 1940'da Avusturya'da uygulanmaya başlanmış ve yaklaşık 10.000 çocuk öldürülmüştür (Yücel ve Taşar, 2016: 329).

3. GARPÇILARA / BATICILARA GÖRE DARWINIZM VE SOSYAL HAYAT

Sosyal Darwinizm, 1870‟lerden itibaren, Osmanlı aydınlarının da dikkatini çekmeye başlar. Tanzimatın pozitif bilim öğreten okullarından yetişmiş genç kuşak, tek tanrılı dinlerin yaratılış ilkesi ile çelişen (tüm türlerin tek bir atadan türediği, doğal seçilimle bir kısmının ortadan kalktığı ve insanoğlunun da bu türlerin dallarından biri olduğu) görüşünü ülkede tanıtmaya başlar. 18. yüzyıldan sonra devletin Avrupa'daki "*beka*" sorunu ile hemen her savaşta hayati bir şekilde yüzleşmek zorunda kalan Osmanlı ricali de, bu görüşe kısmen ilgi duyar. Kafası "*devleti nasıl kurtarabiliriz*" sorusuyla meşgul olan devlet adamları ve aydınlar için, sosyal Darvinizmin "*ancak güçlü olanlar*

ayakta kalır" savı, Avrupalılardan merhamet dilenmeksizin ayakta kalmanın bir çaresi olarak ilginç bulunur. İslamcılar, Türkçüler veya Batıcılar, Darwinizmin "*hayat mücadeledir*" önermesini açık bir ampirik hakikat olarak onaylarlar. "Biz" tanımı içine giren unsurun bekası için uluslara arası güç mücadelesinde insafa yer olmadığı görüşü sık sık dile getirilir. Bu yüzden devamlı güçlü ve uyanık olmak lazım gelir (Tugay, 2013: 20-21).

Osmanlı Devleti son dönem Garpçılarının tekâmülden ne anladıkları ve Darwin'in tekâmül kuramının sosyal hayata uyarlanması demek olan Sosyal Darwinizm'e dair görüşlerine dair kısa bir değerlendirmenin yararlı olacağı düşünülmektedir. Osmanlı aydınlarından Sosyal Darwinist ilk önemli temsilcisi Ahmet Mithat Efendi'dir. Batı'nın tekniğine, bilimine ve felsefesine hayran olan Ahmet Mithat'ta Darwinci doğal ayıklanma değil, Lamarkçı çevreye uyum anlayışı hâkim gözükmektedir. Hoca Tahsin ile başlayan, Ahmet Mithat ve Beşir Fuad'la devam eden evrimci materyalist düşünce, Hüseyinzade Ali ile birlikte etki alanını daha da genişletecektir. Beşir Fuad'ın materyalist düşünce savunuculuğu onu intihara kadar götürmüştür (Yücel ve Taşar, 2016: 332).

Dönemin Batıcılarının Sosyal Darwinist ilkelerin toplumsal hayata uygulanmasına dair perspektifleri şöyle özetlenebilir: Büyük bir kısmı pozitivist olan batıcı yazarlar, eserlerinde açık veya örtük bir şekilde batılı pozitivist düşünürlerin görüşlerini dile getirirler. Artık onlar için din temel bir referans olma özelliğini yitirmiştir. Kimi Osmanlı aydını için "tekâmül" Darwinist anlamlarından uzak, sadece "terakki", "istihale" gibi değişim anlatan bir kelimedir. Örneğin Ali Rıza Seyfi ve Osman Nuri gibileri için tekâmül, sadece tarihsel gelişmeyi ve evrilmeyi anlatan kültürel bir terimdir. "*Avamın ilmi dindir, havâsın dini ilimdir*" diyen Abdullah Cevdet'in ve pozitivist Baha Tevfik'in İslâmiyet ile Batı düsturlarını bağdaştırmayı öneren sentezci tutumlara karşı çıkan köktenci ve toptancı Batıcılığına karşı Celal Nuri, Kılıçzade Hakkı, Tevfik Fikret, Mustafa Asım, Mahmut Sadık gibi isimler, İslam dininin 1350 yıldır yapılagelen mistik ve kaderci yorumunu reforme etmeyi önerirler. Ancak çok daha önemli sayıda Osmanlı aydını kelimeyi bilinen anlamında kullanır ve savunur. Abdullah Cevdet ve çevresinin

Gustave Le Bon'un popüler pozitivizmi ve bilimciliği etkisiyle ileri sürdüğü melezleşme yoluyla zayıf ırkların güçlenebileceği tezi bunların başında gelir (Tugay, 2013: 24-25).

4. SAİD NURSİ'NİN HAYATI VE GAYESİ

Bediüzzaman Said Nursi ve Risale-i Nur Külliyatı hakkında onlarca kitap yazılmıştır. Araştırma içerisinde bir alt başlıkta bu konuda kısa bir bilgi vermeyi faydalı gördük. Bu nedenle fazla ayrıntıya girmeden Bediüzzaman Afyon hapsinde mevkuf (tutuklu) iken kendi izni ile avukatları tarafından kaleme alınarak Başbakanlık, Adalet ve İçişleri bakanlıklarına gönderilen yazıyı kısaltarak aktarıyoruz (Nursi, Şualar, TY: 495-498).

Bitlis vilayetine tâbi Nurs köyünde doğduğunu, öğrencilik hayatında rastgelen âlimlerle mücadele ederek, ilmî münakaşalarla karşısına çıkanları inayet-i İlahiye ile mağlub ede ede İstanbul'a kadar geldiğini ifade etmektedir. İstanbul'da afetli bir şöhret içinde iken rakiblerin ifsadatıyla merhum Sultan Abdülhamid'in emriyle tımarhaneye gönderilmiştir. Hürriyet ilânıyla ve "31 Mart Vak'ası"ndaki hizmetleriyle "İttihad ve Terakki" hükûmetinin dikkatini çekmiştir. Van'da Câmi-ül Ezher gibi "Medreset-üz Zehra" namında bir İslâm üniversitesinin açılması teklifi ile uğraşmış, hatta temeli atılmıştır. Birinci harbin patlamasıyla talebelerimi başına toplayarak gönüllü alay kumandanı olarak harbe katılmış ve Kafkas cephesinde, Bitlis'te esir düşmüştür. Esaretten kurtularak İstanbul'a geldikten sonra, "Dâr-ül Hikmet-il İslâmiye"ye a'za olmuştur. Ateşkes zamanında, İstanbul'da işgal kuvvetlerine karşı elinden geldiğince çalışmıştır. Millî hükûmetin galibiyeti üzerine, yaptığı hizmetler Ankara hükûmetince takdir edilerek Ankara'ya çağrılmış ve Mecliste Van'da üniversite açmak teklifini tekrarlamıştır.

Kaderin cilveleri, kendisini sürgün olarak çeşitli yerlerde bulundurmuştur. Bu esnada Kur'an-ı Kerim'in feyzinden kalbine doğan füyuzatı yanındaki kimselere yazdırarak bir takım küçük kitapçıklar meydana gelmiştir ve bu kitapların geneline "*Risâle-i Nur*" ismini vermiştir. Bu kitapçıklar bir takım îman sahibleri tarafından birbirinden alınarak elle yazılarak çoğaltılmıştır. Yüzotuzu bulan bu risaleler tamamen âhiret ve îman bahislerine ait olup, siyasetten ve dünyadan kasdî olarak bahsetmediğini

ifade etmektedir. Bu yüzotuz kitapçıktan hiç birisinde dünya işini alâkalandıran bir maksat olmadığı, hepsinin Kur'an nurundan alıntı yapılarak âhiret ve îman ile ilgilidir. Ne siyasî ve ne de dünyevî hiç bir gaye ve maksat yoktur. Nitekim hangi mahkeme işe başlamış ise, aynı kanaatle beraat kararını vermiştir. Dilekçenin sonunda gayesini aşağıdaki şekilde belirtmektedir (Nursi, Şualar, 1995: 497):

> *Bir tek Gayem Vardır: O da, mezara yaklaştığım bu zamanda, İslâm memleketi olan bu vatanda bolşevik baykuşlarının seslerini işitiyoruz. Bu ses, âlem-i İslâm'ın iman esaslarını zedeliyor. Halkı, bilhassa gençleri imansız yaparak kendisine bağlıyor. Ben bütün mevcudiyetimle bunlarla mücadele ederek gençleri ve Müslümanları imana davet ediyorum. Bu imansız kitleye karşı mücadele ediyorum. Bu muahedem ile inşallah Allah huzuruna girmek istiyorum, bütün faaliyetim budur. Beni bu gayemden alıkoyanlar da, korkarım ki bolşevikler olsun! Bu iman düşmanlarına karşı mücahede açan dindar kuvvetlerle el ele vermek, benim için mukaddes bir gayedir. Beni serbest bırakınız. El birliğiyle, komünistlikle zehirlenen gençlerin ıslahına ve memleketin imanına, Allah'ın birliğine hizmet edeyim.*
>
> *Mevkuf Said Nursî*

5. RİSALE-İ NUR KÜLLİYATINDA SOSYAL DARWİNİZM BETİMLEMELERİ

Said Nursi'nin hayatı Türkiyenin siyasi ve sosyal yapısı açısından adeta bir laboratuvar gibidir. Osmanlı'nın son dönemlerinde Van'da Tahir Paşa'nın konağında misafir iken gelen gazete ve yeni kitaplardan aydınlar arasında Batıdan gelen fikirleri günlük gazeteleri okuyarak haberdar olmaktadır. Bu arada bir rüyasında; "*Ağrı dağının patlayıp dağ gibi parçarı dünyanın hertarafına dağıttığını, büyük bir zatın kendisine Kur'an'ın mu'cize olduğunu dünyaya duyurmasını istediğini*" görür. Bu rüyanın dışında gelen bir gazete haberinden İngiliz Sömürgeler Bakanının Avam Kamarasındaki bir konuşmasında, Kur'an-ı Kerim'i eline alarak, "*Bu kitap müslümanların elinde bulunduğu sürece, biz onlara hakiki olarak hakim olamayız. Ya Kur'anı yeryüzünden kaldırmalıyız, ya da Müslümanları Kur'andan soğutmalıyız*" dediği haberini okur. Bunun üzerine, "*İnşallah Kur'anın sönmez ve söndürülmez bir nur olduğunu dünyaya göstereceğim*" der. Tefsirin mukaddimesi olarak Muhakemat isimli eseri yazmıştır. I. Dünya sayaşı sırasında da düşünmüş olduğu 60-70 ciltlik tefsirin ilk cildi olan "İşârâtü'l- İ'câz" isimli kitabı yazmıştır. Rusya'da esareti sırasında pozitivizm, materyalizm ve kominizm gibi cereyanların Müslüman ve Hristiyan dünyasının imanları üzerinde meydana getirdiği

tahribatı görmüştür. Bunun üzerine 60-70 ciltlik tefsirden vazgeçerek, günün inanç problemlerine çözüm üretmeye yönelik ayetleri kaleme almayı tercih etmiştir.

Ayrıca kendisi de Osmanlı Devleti'nin hastalığının tespiti ve tedavisi konusunda o da bir aydın olarak matbuat lisaniyle görüşlerini dile getirmiştir. Bu konudaki görüşlerini makaleler ve kitaplarında dile getirmiştir.

Biz onun tespit ettiği hastalık ve tedaviyi yine onun ifadesiyle şu şekilde özetleyebiliriz: "*Bizim düşmanımız; cehalet, zaruret, ihtilaftır. Bu üç düşmana karşı sanat, marifet, ittifak silahıyla cihad edeceğiz*" (Nursi, Divan-ı Harbi Örfi: 2003: 15). Burada sözü edilen cehalet geniş kapsamlıdır. Hem medreselerin bozulması sonucu dini bakımdan bilgilerdeki, hem de fenni ve teknik bilgilerdeki cahilliğimize bakar. Buna karşı, marifet ve ilim silahı ile karşılık vereceğiz. Bu cehaleti gidermenin yolu dini açıdan doğru İslamiyeti ve İslamiyete layık doğruluğu öğrenmek ve öğretmektir. Maddi açıdan ise, fenni ve tekniki ilimlerde gelişmektir. Zaruret ise ülkenin ekonomik yönden zayıf kalması, fakirlik, yoksulluk, fen ve teknikte geri kalmışlık anlamlarına geliyor. Dolayısı ile bu düşman gibi hastalığın ilacı da sanat, ticaret, ziraattir. Sanattan kastın sanayi ve teknoloji olduğu anlaşılıyor. Keza eskilerin zanaat dedikleri belli bir alanda usta olmak da buna dahil edilebilir. Yani üretimi artıracak sanayi gibi tabi zengin olma yollarında gelişip ilerlemektir. İhtilaf ise ayrışma, parça parça olmak demektir. Yani ittifakın zıddıdır. Aslında tüm Müslümanları birbirine sımsıkı bağlayacakyüzlerce nurani bağlar dinimizde vardır. Bu bağların bilinmemesi veya uygulanmaması sebebiyle, İslam alemi birbirine yabancı hatta bazen düşman hale gelmiştir. Bu nedenle, İslam dinindeki kardeşlik bağlarını artırıcı unsurları aramızda yaymak ve kuvvetli bağlar kurmalıyız.

Said Nursi'nin bu kısa değerlendirmesinden sonra konuyu biraz daha özelleştirmek yararlı olacaktır. Batıdan gelen materyalizm, süphecilik, pozitivizm, tabiatçılık, kendi kendine görülmez el tarafından yapılma, sosyal darviniz, ırkçılık vb akımların milletimizin önce iman yapısına sonra da sosyal yapısına yönelik bir tehdit olduğunu görmüştür. Bu doğrultuda imkanları ölçüsünde milletimizi uyandırmak ve bilinçlendirmek için ömrünün sonuna kadar çalışmalarına devam etmiştir.

5.1. İnkarcılığa Karşı Uyarma ve Önlem Olarak Tabiat Risalesini Yazması

Said Nursi'nin büyük kitaplardan *Le'alar* isimli kitabın içerisindeki 23. Lem'a, "Tabiat Risalesi" ismini taşımaktadır. Baş kısmında kitabın yazılış gerekçesi şu şekilde anlatılmaktadır (Nursi, Lem'alar, 1990: 169-186):

Bu risalenin sebeb-i te'lifi; gayet mütecavizane ve gayet çirkin bir tarz ile hakaik-i imaniyeyi tezyif edip, bozulmuş aklı yetişmediği şeye hurafe deyip, dinsizliği tabiata bağlayarak, Kur'ana hücum edilmesidir.

Bediüzzaman 1922'de M. Kemal Paşa'nın isteği ile Ankara'ya davet edilir ve gider. Orada İslâm ordusunun Yunan askerlerini yenmesinden mutluluk duyan müslümanların fikir dünyasına, gayet müdhiş bir zındıka fikri, içine girmek ve bozmak ve zehirlendirmek için dessasane çalıştığını gördüğünü söylemektedir. Bediüzzaman "*Eyvah bu ejderha imanın erkânına ilişecek! o zındıkanın başını dağıtacak derecede Kur'an-ı Hakîm'den alınan kuvvetli bir bürhanı, Arabî risalesinde yazdım*" diyerek Batıdan gelen İslam inançlarına muhalif fikirler ile mücadele ettiğini belirtir. Fakat üzülerek Arabça bilenlerin az ve ehemmiyetle bakanlar da nadir olduğunu belirtir. Aynı zamanda, gayet kısa ve öz bir surette anlatıldığı için o kuvvetli bürhanın tesirini göstermemesi sebebiyle o dinsizlik fikrinin inkişaf edip kuvvet bulduğunu, mecburiyetle o bürhanı Türkçe olarak bir derece beyan edeceğini, diğer risalelerde benzer konuların bu bürhanda birleşerek konuyu tamamladıklarını ifade ediyor. Said Nursi'nin bahsettiği Tabiat Risalesinin özeti, Mesnev-i Nûriye içerisinde Habbe isimli bölümün sonunda "Zezlü'z –Zeyl" içerisinde yer almaktadır (Nursi, Mesnevi-i Nûriye, 2016: 206-210).

Kitapçığın ayrıntısını merak edenlere havale ederek kısaca özetlenecektir: İnsanların ağzından çıkan ve dinsizliği gizlice yayan dehşetli kelimeler bulunup, inanan insanlar bilmeyerek kullanıyorlar. Bunlardan üç tanesi kitapta incelenerek tartışılmıştır. Birincisi: Sebeler bu şeyi icad ediyor. İkincisi: Kendi kendine teşekkül ediyor, oluyor, bitiyor. Üçüncüsü: Tabiîdir, tabiat iktiza edip icad ediyor. Evet, madem varlık alemi var ve inkâr edilmez. Hem, her mevcut san'atlı ve hikmetli vücuda geliyor. Hem madem eskiden beri var değil, yeniden oluyor. Herhalde, ey doğru yoldan çıkan kişi,

bu varlığı, meselâ bu hayvanı, ya diyeceksin ki, sebeplerin birleşmesinden o varlık vücut buluyor; veyahut o kendi kendine teşekkül ediyor; veyahut, tabiatın tesiriyle vücuda geliyor; veyahut bir Kadîr-i Zülcelâlin kudretiyle icad edilir. Madem aklen bu dört yoldan başka yol yoktur. Evvelki üçyol muhal, battal, akıldan uzak, kabul olunamaz oldukları kat'î ispatedilse, bizzarure ve bilbedâhe, dördüncü yol olan yaratıcının tek olan Allah olduğu şeksiz, şüphesiz sabit olur.

Özet olarak birinci meselede, sebeplerin tesiriyle varlıkların yaratılmasının imkansızlığının üç muhalle îzâhı yapılmaktadır. İkinci meselede, varlıkların kendi kendine oluşmasının üç muhalle (akıldan uzak olduğunun) îzâhı yapılmaktadır. Üçüncü meselede, tabiatın gereği olarak varlıkların oluştuğu iddiası üç muhalle anlatılır. Hatta başka bir yerde buna benzer izahları yaptıktan sonra Sofestaileri / Septikleri de işin içine katar. Bu konuda şöyle der: "*Hattâ, diyebilirim ki, ehl-i küfrün içinde, kâinatın vücudunu inkâr ettiklerinden ahmak zannedilen Sofestâîler, en akıllılarıdır. Çünkü, kâinatın vücudunu kabul etmekle Allah'a ve Hâlıkına inanmamak kabil ve mümkün olmadığından, kâinatı inkâra başladılar. Kendilerini de inkâr ettiler, "Hiçbir şey yok" diyerek, akıldan istifa ederek, akıl perdesi altında sair münkirlerin hadsiz akılsızlıklarından kurtulup bir derece akla yanaştılar*" (Nursi, Lem'alar, 1990: 299).

5.2. Eserlerinde İman ve Küfür Karşılaştırması Üzerinde Çok Durması

Said Nursi, "*Risali-i Nur bu dünyada bir menevi cehennemi, dalalete (dinden sapanlara) gösterdiği gibi, imanda dahi bu dünyada mânevî bir Cennet bulunduğunu ispat ediyor*" diyerek; "iman, Cennetin bir mânevî çekirdeği ve küfür ise, Cehennem zakkumunun bir tohumu olduğunu gösteren" eserlerindeki parçaları, bir araya getirmiştir. Bu eserin ismini "İman ve Küfür Muvazeneleri, Hidayet ve Dalâlet Mukayeseleri" koymuştur (2016: 1-215). Aşağıda Said Nursi'nin eserlerinden örnekler vererek konu ele alınmıştır.

5.2.1. Kainattaki Olaylara Cesaret ve Korkaklık Penceresinden Bakmak

Evet, her hakikî hasenât gibi, cesaretin dahi menbaı imandır, ubûdiyettir. Her seyyiât gibi cebânetin (Korkaklık) dahi menbaı dalâlettir. Evet, tam münevverü'l-

kalb bir âbidi, küre-i arz bomba olup patlasa, ihtimaldir ki, onu korkutmaz. Belki, harika bir kudret-i Samedâniyeyi lezzetli bir hayretle seyredecek. Fakat, meşhur bir münevverü'l-akıl denilen kalbsiz bir fâsık feylesof ise, gökte bir kuyrukluyıldızı görse, yerde titrer, 'Acaba bu serseri yıldız arzımıza çarpmasın mı?' der, evhâma düşer. (Bir vakit böyle bir yıldızdan koca Amerika titredi. Çokları gece vakti hanelerini terk ettiler.) (Nursi, İman ve Küfür Muvazeneleri, 2016: 18).

5.2.2. Kur'anın Hikmetinin ve Felsefenin Sosyal Hayatta Verdiği Terbiyeler

Said Nursi, Kur'an hikmeti ve Felsefe hikmeti ile yetişen talebelerin farklı açılardan mukayesesini 12. Söz isimli eserinde yapmıştır (Nursi, Sözler, 2016: 155-163). Biz sosyal hayata yönelik kısa bir karşılaştırma aktarıyoruz. Benzer bir karşılaştırma daha geniş olarak Mesnevi-i Nuriye'de (2016: 219-226) de bulunmaktadır.

Amma hikmet-i felsefe ise, hayat-ı içtimaiyede nokta-i istinadı "kuvvet" kabul eder. Hedefi "menfaat" bilir. Düstur-u hayatı "cidal" tanır. Cemaatlerin rabıtasını "unsuriyet, menfi milliyeti" tutar. Semerâtı ise, "hevesât-ı nefsâniyeyi tatmin ve hâcât-ı beşeriyeyi tezyiddir."

Halbuki, kuvvetin şe'ni tecavüzdür. Menfaatin şe'ni, her arzuya kâfi gelmediğinden, üstünde boğuşmaktır. Düstur-u cidâlin şe'ni çarpışmaktır. Unsuriyetin şe'ni, başkasını yutmakla beslenmek olduğundan, tecavüzdür. İşte bu hikmettendir ki, beşerin saadeti selb olmuştur.

Amma hikmet-i Kur'âniye ise, nokta-i istinadı, kuvvete bedel "hakkı" kabul eder. Gayede menfaate bedel "fazilet ve rıza-i İlâhîyi" kabul eder. Hayatta düstur-u cidal yerine "düstur-u teâvünü" esas tutar. Cemaatlerin rabıtalarında unsuriyet, milliyet yerine "rabıta-i dinî ve sınıfî ve vatanî" kabul eder. Gayâtı, hevesat-ı nefsâniyenin tecavüzâtına sed çekip ruhu maâliyâta teşvik ve hissiyat-ı ulviyesini tatmin eder ve insanı kemâlât-ı insaniyeye sevk edip insan eder.

Hakkın şe'ni ittifaktır. Faziletin şe'ni tesanüddür. Düstur-u teâvünün şe'ni, birbirinin imdadına yetişmektir. Dinin şe'ni uhuvvettir, incizaptır. Nefsi gemlemekle bağlamak, ruhu kemâlâta kamçılamakla serbest bırakmanın şe'ni, saadet-i dâreyndir.

5.2.3. Ahiretin Varlığına İmanın Sosyal Hayat İçin Gerekliliği

Said Nursi, sosyal hayatın mutlu bir şekilde devamlığı için ahiret inancının olması gerektiğini 9. Şua ve 11. Şua'nın 8'inci meselesinde geniş bir şekilde anlatmıştır. Dokuzuncu şua'nın birinci noktasında; ahiret inancı, toplumsal ve ferdî hayatin saadetinin esasıdır diyerek dört delil göstermiştir. Birincisi, İnsanlığın yarısını teşkil eden çocuklar için ahiret inancının faydasından bahseder. İkincisi, ihtiyarlar için ahiret inancının dünyevî faydalarını izah eder. Üçüncüsü, gençler için faydasını izah eder. Dördüncüsü, aile hayatı için faydasını izah eder (Nursi, Şualar, 1995: 182-184 ve 222-229). Aşağıda ahiret imanının gençler ve sosyal hayatın modern bir göstergesi olan şehir yaşamı üzerindeki etkilerini gösteren iki paragraf aktarılmıştır.

> *Üçüncü delil:* İnsanların hayat-ı içtimaiyesinin medarı olan gençler, delikanlılar, şiddet-i galeyanda olan hissiyatlarını ve ifratkâr bulunan nefis ve hevâlarını tecavüzattan ve zulümlerden ve tahribattan durduran ve hayat-ı içtimaiyenin hüsn-ü cereyanını temin eden, yalnız Cehennem fikridir. Yoksa, Cehennem endişesi olmazsa, "El-hükmü li'l-galib" (Hüküm, galip ve kuvvetli olanındır / Sosyal Darwinizm ilkesi) kaidesiyle, o sarhoş delikanlılar, hevesatları peşinde bîçare zayıflara, âcizlere, dünyayı cehenneme çevireceklerdi ve yüksek insaniyeti gayet süflî bir hayvaniyete döndüreceklerdi (Nursi, Şualar, 1995: 183).

> *Hem herbir şehir* kendi ahalisine geniş bir hanedir. Eğer iman-ı âhiret o büyük aile efradında hükmetmezse, güzel ahlâkın esasları olan ihlâs, samimiyet, fazilet, hamiyet, fedakârlık, rıza-yı İlâhî, sevab-ı uhrevî yerine (İman olmazsa veya zayıf kalıp, tesirini göstermezse) garaz, menfaat, sahtekârlık, hodgâmlık, tasannu yapmacık hareket, zorla bir şeyi daha iyi göstermeye çalışma, riya, rüşvet, aldatmak gibi haller meydan alır. Zâhirî âsâyiş ve insaniyet altında anarşistlik ve vahşet mânâları hükmeder; o hayat-ı şehriye zehirlenir. Çocuklar haylâzlığa, gençler sarhoşluğa, kavîler zulme, ihtiyarlar ağlamaya başlarlar (Nursi, Şualar, 1995: 227).

5.2.5. İnançsızlığın / Sosyal Darwinizmin Ekonomik Hayatı Yansıması ve Çaresi

Batı'da iktisat, sınırlı kaynakların, sonsuz insan ihtiyaçları arasında optimal biçimde dağıtılması yöntemlerini araştıran bir bilim olarak ortaya çıkmıştır. Teorik olarak optimal dağılımı "görünmez el" ifadesi ile tam rekabet piyasası şartlarına bağlamıştır. Bu mekanizma ile iktisadi kayat "Kendi kendine" dengelenmektedir. İktisat ilmi daha sonra, Sosyal Darwinizmin etkisi ile "İktisadi Emperyalizm"e dönüşmüştür. Genellikle gelişmiş ülkeler tarafından gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkeler üzerine uygulanır. Bu kavram gelişmiş bir ülkenin, sahip olduğu büyük iktisadi, siyasi ve gerekirse askeri gücü kullanarak kendisine göre daha geri kalmış diğer ülkelerede, kendi sanayisi için ihtiyacı olan hammadde, kendi ürünleri için pazar ve karlı yatırım alanları elde etmesi anlamına gelmektedir (Arda vd., 2003: 278).

Said Nursi, peygamberimizin hadislerinde belirtildiği gibi insanların sosyal hayatında intizam ve asayişi temin eden köprünün zekât olduğunu ifade etmektedir. İnsanlığın ilerlemesine engel olan isyan ve ihtilallerden doğan felaketlerin ilacının yardımlaşma olduğunu belirtmektedir. Sosyal hayatta görünen ihtilâller, fesatlar ve bütün ahlâk-ı rezilenin iki kelimeden doğduğunu belirtmektedir. Bunlardan birisi,"*Ben tok olayım da, başkası açlığından ölürse ölsün, bana ne!*" İkincisi: "Sen zahmetler içinde boğul ki, ben nimetler ve lezzetler içinde rahat edeyim." İnsanlığın yıkılmaya yaklaştıran birinci kelimeyi sildirenin ancak zekâttır. İnsanlığı umumî felâketlere sürükleyen ve bolşevikliğe sevk edip terakkiyatı, asayişi mahveden ikinci kelimeyi kökünden kesip atan, hurmet-i ribadır / faizin haram kılınmasıdır. Zekâtın vacip olması ve faizin haram kılınmasına uyulmadığı zaman, tabakalar arası gittikçe gerginleşir, aradaki bağ kalmaz. Bu yüzdendir ki, aşağı tabakadan yukarı tabakaya ihtiram, itaat, muhabbet yerine ihtilâl sadâları, haset bağırtıları, kin ve nefret çığlıkları yükselir. Kezalik, yüksek tabakadan aşağı tabakaya merhamet, ihsan, taltif yerine zulüm ateşleri, tahakkümler, şimşek gibi tahkirler yağıyor. Özet olarak, tabakalar arasında barışın temini ve münasebetin tesisi, ancak ve ancak İslam'ın şartlarından olan zekât ve zekâtın yavruları olan sadaka ve bağışın Sosyal Hayatta yüksek bir düstur ittihaz edilmesiyle olur (Nursi, İşârâtü'l- İ'câz, 2014: 162).

5.2.6. Irkçılığın, Menfi Milliyetçiliğin ve İslam Kardeşliğinin Sosyal Hayata Etkisi

Said Nursi Hucurat Sûresi'de, (49:13) "*Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık; sonra da, birbirinizi tanıyasınız diye milletlere ve kabilelere ayırdık*" ayetini, 26. Mektup 3. Mebhaste tefsir etmektedir (Nursi, Mektubât, 2016: 411-418). Said Nursi'nin halkı kendisinden uzaklaştırmak ve halk üzerindeki dini tesirini kırmak isteyenler bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı halkın milliyetçilik duygularını kullanmak ister. Derler ki "*Siz Türk'sünüz. Mâşâallah Türklerde her nevi ulemâ ve ehl-i kemâl vardır. Said bir Kürt'tür. Milliyetinizden olmayan birisiyle terîk-i mesâî etmek hamiyet-i milliyeye münâfiîdir*?". Said Nursi bu sorunun cevabını da 29. Mektup, Altıncı Kısım, Dördüncü Desîse-i Şeytânye' de vermektedir (Nursi, Mektubât, 2016: 540-547).

Said Nursi'in bu konudaki görüşlerini genel olarak değinilecektir. Said Nursi'ye göre milliyetçilik fikri bu asırda çok ileri gitmiştir. Özellikle dessas Avrapa zalimleri bu düşünceyi, İslâm dünyası içinde onların zararına olacak bir şekilde uyandırıyorlar ki, islam dünyasını küçük parçaları ayırıp yutsunlar. Nitekim geçmişte bu uygulama olduğu gibi gönümüzde de hala devem etmektetir. Milliyetçilik fikrinde, nefsin hoşuna gidecek bir zevk ve uğursuz bir bir kuvvet var. Onun için, şu zamanda sosyal hayat ile meşgul olanlara "Fikr-i milliyeti bırakınız" denilmez. Fakat milliyet fikri iki kısımdır: Bir kısmı menfidir, uğursuzdur, zararlıdır. Başkasını yutmakla beslenir, diğerlerine adâvetle devam eder, uyanık davranır. Şu ise, düşmanlık ve karışıklığa sebeptir.

Evet, başkalarına düşmanlık üzere kurulan olumsuz milliyetçiliğin tarihçe pek çok zararları görülmüş. Ezcümle, Emevîler, bir parça milliyetçilik fikrini siyasetlerine karıştırdıkları için, hem âlem-i İslâmı küstürdüler, hem kendileri de çok felâketler çektiler. Hem Avrupa milletleri şu asırda ırkçılık fikrini çok ileri sürdükleri için, Fransız ve Alman'ın birbirine karşı çok uğursuz ebedî düşmanlıklarından başka, Dünya Savaşındaki müthiş hadiseler dahi, başkalarına düşmanlık üzerine kurulu milliyetçiliğin insanlığa ne kadar zararlı olduğunu göstermiştir (Nursi, Mektubât, 2016: 412-413).

Said Nursi Asya'da uyanan milletlerin, milliyetçilik fikrine sarılarak birçok manevi değerlerini o yolda feda etmelerine de karşı çıkmaktadır. Her milleti endam ve uzunluğunun değeri farklı olduğunu, bir cins kumaş bile olsa ayrı ayrı tarzda olması

gerektiğini belirtir. Körü körüne taklidin maskaralık olacağını ifade eder. Said Nursi 29. Mektup, Altıncı Kısım'da, Dördüncü Desîse-i Şeytânye' de İslâm kardeşliği ile menfi milliyetçiliğin toplum kesimleri üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini ayrıntılı bir şekilde karşılaştırmaktadır (Nursi, Mektubât, 2016: 542-545).

> Eğer zerre miktar hamiyet ve şuurun ve insafın varsa, şimdiki taksimata bak, cevap ver. Şöyle ki: Türk milleti denilen şu vatan evlâdı altı kısımdır. Birinci kısmı, ehl-i salâhat ve takvâdır. İkinci kısmı, musibetzede ve hastalar taifesidir. Üçüncü kısmı, ihtiyarlar sınıfıdır. Dördüncü kısmı, çocuklar taifesidir. Beşinci kısmı, fakirler ve zayıflar taifesidir. Altıncı kısmı gençlerdir. Acaba bütün evvelki beş taife Türk değiller mi? Hamiyet-i milliyeden hisseleri yok mu? Acaba altıncı taifeye sarhoşçasına bir keyif vermek yolunda o beş taifeyi incitmek, keyfini kaçırmak, tesellilerini kırmak hamiyet-i milliye midir, yoksa o millete düşmanlık mıdır? "El-hükmü li'l-ekser" sırrınca, eksere zarar dokunduran düşmandır, dost değildir! (Nursi, Mektubât, 2016: 542).

> İşte, ey frenkmeşrepler ve propagandanızla hakikî kardeşlerimi benden soğutmaya çalışan mülhidler! Bu millete menfaatiniz nedir? Birinci taife olan ehl-i takvâ ve salâhatin nurunu söndürüyorsunuz. Merhamete ve tımar etmeye şâyan ikinci taifesinin yaralarına zehir serpiyorsunuz. Ve hürmete çok lâyık olan üçüncü taifenin tesellisini kırıyorsunuz, ye's-i mutlaka atıyorsunuz. Ve şefkate çok muhtaç olan dördüncü taifenin bütün bütün kuvve-i mâneviyesini kırıyorsunuz ve hakikî insaniyetini söndürüyorsunuz. Ve muavenet ve yardıma ve telliye çok muhtaç olan beşinci taifenin ümitlerini, istimdatlarını akîm bırakıp, onların nazarında hayatı mevtten daha ziyade dehşetli bir surete çeviriyorsunuz. İkaza ve ayılmaya çok muhtaç olan altıncı taifesine, gençlik uykusu içinde öyle bir şarap içiriyorsunuz ki, o şarabın humârı pek elîm, pek dehşetlidir. Acaba bu mudur hamiyet-i milliyeniz ki, o hamiyet-i milliye uğrunda çok mukaddesâtı feda ediyorsunuz? O Türkçülük menfaati, Türklere bu suretle midir? (Nursi, Mektubât, 2016: 546).

6.GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İman ve inkâr arasındaki mücadele insanlık tarihi kadar eskidir. Günümüzde de devam etmektedir. İnkâr, tarih buyunca farklı biçimlerde devam etmiştir. Özellikle İncilin tahrip edilmesi sonucu, kilisenin engizisyon mahkemeleri baskısı ile bilim adamlarının fikir ve düşüncelerini açıklayamaz duruma gelmişlerdir. Bu durumu Batılılar, "Ortaçağ Karanlığı" olarak adlandırmıştır. Bu aşamadan sonra "bilim insanı" olmak demek kiliseye ve dine karşı olmakla özdeşleşmiştir. Batı karşısında geri durumda olan devletler, Batının teknolojisini aldıktan sonra kültürlerinden de etkilenmişlerdir. Aydınlanma dönemi

içerisinde inkâra yönelik felsefi akımlar daha da çoğalmış ve güçlenmiştir. İnsanları inkâra götüren bu akımlara Darwinizm, Bilimsel Materyalizm, Pozitivizm, Septizm ve Darvinizmin etkisiyle gelişen Sosyal Darwinizm'i örnek olarak verebiliriz. Darwin'in Evrim Teorisinin genişletilerek sosyal alana uygulanmasına "Sosyal Darwinizm" denmektedir. Bu çalışmada Said Nursi'nin eserlerinde Sosyal Darvinizm'in sonuçlarından birisi olan inkârcılığın dünyadaki ilişkilerde ve sosyal hayatta yansımalarını ortaya konulmuştur. Said Nursi Batıdan gelen materyalizm, süphecilik, pozitivizm, tabiatçılık, kendi kendine görülmez el tarafından yapılma, sosyal darwinizm, ırkçılık vb akımların milletimizin önce iman yapısına sonra da sosyal yapısına yönelik bir tehdit olduğunu görmüştür. Bu doğrultuda imkanları ölçüsünde milletimizi uyandırmak ve bilinçlendirmek için ömrünün sonuna kadar çalışmalarına devam etmiştir.

Yapılan inceleme ve araştırma sonuçları kısaca maddeler halinde aşağıya çıkartılmıştır:

1- Said Nursi, genç yaşta Batı'dan gelen inkâra yönelik felsefi akımların farkında olmuştur. Hayatı boyunca, inkarcılık ve ateizm ile mücadele etmiştir.

2- İmani mücadelesini özellikle yazı ile yaparak 6000 sayfalık bir eser külliyatı ortaya çıkarmıştır. Böylece şahıs eksenli değil, kitap eksenli bir hizmet modeli ortaya koymuştur.

3- Bu eserlerin içerisinde "Tabiat Risalesi" inkârla mantıki mücadele açısından en fazla dikkat çeken eserlerden biiridir.

4- İman ve küfür karşılaştırmalarını kainat düzeninden, insan terbiyesinden, sosyal hayattan ta ekonomik hayatı kadar her alanda yapmıştır. Böylece her alanda imanın gerekliliğini ve inkarın akıldan uzak olduğunu vurgulamıştır.

5- Said Nursi yazmış olduğu kitapları ve ateizme yapmış olduğu mücadele ile Allah'a inanan tüm insanlarıhayvan olma esaretinden çıkararak, inanlık onurunu kurtarmıştır.

6- İnkârcı bakış açısı, insanların isteklerini yerine getirmekten aciz, sahipsiz, koruyucusuz olduğunu telakki eder. Adeta ağlayan yetimler gibi görür. İman nazarı ise, canlı mahlûkatı ağlar yetimler gibi değil, ancak görevli memur, vazifeli zikir eden ve tesbih okuyan kullar sıfatıyla bakar.

KAYNAKLAR

Arda, E., Kılıçgedik, N., Bakan, S., Bakan, İ., ve Kemer, B., 2003. **Sosyal Bilimler El Sözlüğü**, Alfa Basım Yayım, İstanbul.

Cevizci, A., 2010. **Paradigma Felsefe Sözlüğü**. Paradigma Yayıncılık, Gözden Geçirilmiş İlâveli 7. Baskı, İstanbul.

Çetiner, B., 2012. İngiliz Romanında Darwin ve Amerikan Romanında Sosyal Darwinizm: 1870-1890. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Batı Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı / İngiliz Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Ankara.

Doğan, A., 2003. Sosyal Darwinizm ve Osmanlı Aydınları Üzerindeki Etkileri (1860-1914). Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.

Dursunoğlu, İ., 2016. Sosyal Darwinizm. **Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2016 (1), 210-221.

Gökhan, H., 2013. **100 Terimde Bütün Felsefe**. Kafekültür Yayıncılık, İstanbul.

İnce, H. T., 2005. Sosyal Darwinizm'in Din Sosyolojisi Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.

Kesikoğlu, S., 2016. Felsefede Bencillik Kavramı ve Sosyal Darwinizm Eleştirisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Felsefe Anabilim Dalı / Felsefe Bilim Dalı, Ankara.

Kuyaksil, A., 2014. **Türkiye'de Siyaset Biliminin Gelişimi ve Tarık Zafer Tunaya**. Orion Kitabevi, Ankara.

Küçükali, A., 2019. Klasik İktisadi Düşünce İle Evrim Teorisinin Entelektüel Beraberliği. **HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi**, Cilt: 8 Yıl: 8 Sayı:20 (2019/1), 43-58.

Mardin, Ş., 2019. **Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908**. İletişim Yayınları, 22. Baskı, İstanbul.

Nursi, S., 2003. **Divan-ı Harbi Örfi**, Envar Neşriyat, İstanbul.

Nursi, S., 2016. **İman ve Küfür Muvazeneleri**, rnk Neşriyat, On İkinci Baskı, İstanbul.

Nursi, S. 2014. **İşârâtü'l- İ'câz**, Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Baskı Ankara.

Nursi, S. 1990. **Lem'alar**, Sözler Yayınevi, Dördüncü Baskı, İstanbul.

Nursi, S., 2016. **Mesnevi-i Nûriye**, Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Nursi, S. 2016. **Sözler**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 3. Baskı, Ankara.

Nursi, S., 1995. **Şualar**, Envar Neşriyat, İstanbul.

Polat F. ve Özkan E., 2018. Sosyal Darwinist Bir Jön Türk: Rıza Revfik'in Sosyal ve Siyasal Fikirleri. **Turkhish Studies**, Volume 13/7, Winter 2018, p.187-205, Ankara.

Taşkaya, M., 2010. Kelamî Açıdan Sosyal Darwinizm. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı / Kelam Bilim Dalı, Sivas.

Tosun, C. M., 2010. Liberalizm ve Sosyal Darwinizm Karşisinda John Rawls. **FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)**, 2010 Güz, sayı: 10, s. 81-94.

Tugay, A., 2013. Mahmut Sadık'ın Tekâmül Romanında Garpçılık ve Sosyal Darwinizm. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı / Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Konya.

Tunaya, T. Z., 1960. **Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri**. Yedigün Matbaası, İstanbul.

TÜBA (Türkiye Bilimler Akademisi), 2011. **Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü / Sosyal Bilimler**. Türkiye Bilimler Akademisi Yayını, Ankara.

Yücel S. ve Taşar, M. M., 2016. Sosyal Darwinizm: Ortaya Çıkışı, Gelişimi ve Erken Cumhuriyet'e Etkisi. **Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları**, Mart 2016, Sayı 29, s. 309-340.

AHMED AVNI'S ONTOLOGY OF CREATION BASED ON HIS CONCEPTION OF UNIVERSE

AHMED AVNİ'DE ÂLEM ANLAYIŞINA DAYALI YARATILIŞ FELSEFESİ

Prof. Dr. Alparslan Açıkgenç
Türkiye Bilimler Akademisi, Emekli Öğretim Üyesi, Üsküdar Üniversitesi (yarı zamanlı)
İstanbul

ABSTRACT

The late Ottoman thinker Ahmet Avni Konuk (d., 1938) is a versatile scholar who had his training both in the traditional Islamic educational system and in the modern Western scientific tradition. In his traditional education, he was able to acquire both madrasa and tasawwuf education, this way enabling himself thoroughly trained as an erudite scholar in these traditions. He added a very significant "Introduction" (Mukaddime) to his four volume commentary written on the great Muslim thinker, Ibn al-Arabi's important work, *Fusûs al-Hikam*. By combining the philosophical accumulation of Islamic thought with the tasawwuf philosophy in this Introduction and taking into account the accumulation of knowledge in contemporary sciences, he established an original philosophical system. His system has a strong philosophical structure that will compete with philosophers such as Hegel and Spinoza in the West. In his *Mukaddime* he developed an original philosophical system based on the ideas of his predecessors such as the earlier Sufi thinkers, Ibn al-'Arabi (d. 1240), Mawlana Jalal al-Din al-Rûmî (d. 1273), Abd al-Razzâq Kâshânî (d. 1335), Adududdin Îjî (d. 1355), Abdurrahman Jâmî (d. 1414) and Abd al-Karîm al-Jîlî (1428). What makes his thought significant is the fact that he built a coherent system by combining those doctrines and ideas with his original theories that is logically consistent with them. In this study, we will examine how Avni Konuk arrives at the Visible Universe (*'âlam al-shahâdah*) from the Unseen World (*'âlam al-ghayb*) through divine theophanies (*tajalliyât*) and at the same time how he develops a scientific explanation of creation in this universe. In an earlier study we took up this topic by emphasizing the creation in the visible world (*'âlam al-shahâdah*). In this study, however, the emphasis will be in the Unseen universe (*'âlam al-ghayb*) trying to investigate his ontology of universes leading to a dynamic theory of creation.

Keywords: Ahmed Avni Konuk, creation in tasawwuf, *'âlam al-ghayb,* ontology of creation, creationism

ÖZET

Son dönem Osmanlı düşünürlerinden Ahmet Avni Konuk (ö. 1938) hem geleneksel İslam bilim geleneğinde hem de yirminci yüzyıl Batı bilim geleneğinde eğitim almış zülcenaheyn (iki yönlü) denen bir filozoftur. Avni Konuk, geleneksel eğitiminde hem medrese hem de tasavvuf eğitimini ve bu geleneklerdeki birikimleri tam olarak elde edebilmiş bir düşünürümüzdür. Büyük İslam mütefekkiri İbnu'l-Arabi'nin *Füsûsu'l-Hikem* adlı önemli eserine yazdığı dört ciltlik şerhe çok önemli bir "Mukaddime" eklemiştir. Bu Mukaddimede İslam düşünce tarihindeki felsefi birikimi tasavvuf

açısından birleştirip günümüz bilimlerinde oluşan bilgi birikimini de dikkate alarak tamamen kendine has yeni bir felsefi sistem kurmuştur. Bu sistem Batı'da yetişen Hegel ve Spinoza gibi filozoflarla boy ölçüşecek derecede güçlü bir felsefi alt yapıya sahiptir. Avni Konuk İbnu'l-Arabi (ö. 1240), ve Mevlâna Celaleddin Rûmî (ö. 1273), Abdürrezzâk Kâşânî (ö. 1335), Adudüddin Îcî (ö. 1355), Abdurrahman Câmî (ö. 1414) ve Abdülkerîm el-Cîlî (1428) gibi kendinden önceki birçok düşünürün görüşlerini kullanarak özgün bir düşünce sistemi geliştirmiştir. Bu çalışmamızda Avni Konuk'un tecelliyat-ı ilahiyelerden sonra âlem-i gaybdan âlem-i misal vasıtasıyla âlem-i şehadete yaratılış silsilesinin nasıl geldiğini ortaya koyduğu âlem anlayışına dayalı yaratma anlayışını inceleyeceğiz. Aynı konuda daha önce yaptığımız bir çalışmada şehadet âlemindeki yaratılışın nasıl olduğuna vurgu yaparak yaratılış gerçeğini felsefi ve ilmi boyutta nasıl ortaya koyduğunu incelemiştik. Bu çalışma ise 'alem-i şehadetten önceki yaratılışın gaybdaki tecellileri üzerinde durarak bunun önemini ortaya koymaya çalışacağız. Onun için bu bildiride yaratılışın ontolojik yönü incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Ahmed Avni Konuk, yaratılış, gayb âlemi, âlem ontolojisi, tasavvufta yaratılış

GİRİŞ

Umumiyetle yaratılışı açıklamaya çalışan görüşler, İslam düşüncesinde "şehadet âlemi" olarak adlandırılan içinde bulunduğumuz bu maddi âlemde olup bitenle ilgili olarak geliştirilmiştir. Bu görüşlerin tamamı bilimsel olarak "yaratılış nazariyeleri" olarak nitelendirilmelidir. Günümüzde bu hususta bilim çevrelerinde geçerli olan en yaygın bilimsel nazariye "evrim" (evolution) olarak bilinmektedir. Ancak İslam düşüncesinde bu yaratılış anlayışına ek olarak daha önce gelen ve asıl şehadet âlemindeki yaratılışın temelini teşkil eden ve bu cihetle ona anlam kazandıran ruhani diyebileceğimiz bir yaratılış fikri daha vardır. Bu iki yaratılışı bir birinden ayırt etmek için şehadet âlemindeki yaratılışa "kevnî yaratılış", ruhanî âlemdeki yaratılışa da "gaybî yaratılış" diyebiliriz. Bu hususa zannedersem burada sunulduğu şekilde ilk defa ele aldığımız için henüz konunun başında tam olarak bu yaptığımız ayırım anlaşılmayabilir. Ancak bu çalışmanın amacı kevnî ve gaybî yaratılışların mahiyetini ve bu ayırımın gerekliliğini son dönem önemli bir Osmanlı düşünürü olan Ahmet Avni Konuk'un felsefi sistemi açısından ortaya koymaktır.

Önce Ahmet Avni Konuk'un hayatı ve aldığı çok boyutlu eğitimi hakkında kısa bilgi verelim çünkü bu bilginin onun neden ve nasıl böyle iki kademeli diyebileceğimiz bir yaratılış anlayışı geliştirdiğini açıklayıcı mahiyettedir.[1] Avni Konuk 1868/9'a tekabül eden Rumî takvime göre 1285 yılında Üsküdar'da doğmuştur. İlköğrenimini burada tamamladıktan sonra Galata Rüştiyesine devam ederken henüz 9-10 yaşlarında birkaç ay

[1] Ahmet Avni Konuk'un hayatı hakkında ayrıntılı bilgi için şu güzel çalışmaya bakılmalıdır: Savaş Şafak Barkçin, *Ahmed Avni Konuk: Görünmeyen Umman* (İstanbul: Klasik Yayınları, 2009).

ara ile anne ve babasını kaybeder. Okutacak kimsesi kalmadığından bu sıralarda yetimler için açılan Darüşşafaka'ya kaydedilir. Çok başarılı bir öğrenci olduğu okul hayatından anlaşılmaktadır. Darüşşafaka yetimler için açılmış bir okul olduğu için burada ders vermenin çok sevap olduğuna inanan dönemin en önemli ilim adamları burada meccanen ders vermekteydi. Onun için Ahmet Avni'nin hocaları devrin önemli âlimlerinden ve Mevlevî dedelerinden oluşmakta idi. Bu yüzden Darüşşafaka mezunları Osmanlı bürokrasisinde tercih edilen bir okul durumuna gelmişti. Avni Konuk Darüşşafaka'dan 1890 yılında mezun olduğunda Galata İttihad Postahanesine posta memuru olarak Sultan Abdulhamid'in iradesiyle tayin edilmiştir.

Memurluğunun ilk yıllarında meşhur cami derslerine devam ederek eski usülle medrese tahsilini de ikmal ederek icazetnamesini almıştır. Ayrıca çok başarılı bulunduğundan posta idaresi eğitimini sürdürmek için izin vermiş ve kendisi de Mekteb-i Hukuk-i Şahâne'ye devam etmiş ve günümüz hukuk fakültesine denk olan bu okulu da birincilikle bitirmiştir. Ahmed Cevdet Paşa, Recâizâde Ekrem ve Muallim Naci gibi önemli şahsiyetler buradaki hocalarından bazılarıdır. Böylece Darüşşafaka'da başladığı Fransızca öğrenimini ve diğer fizik, kimya, astronomi, kozmoloji ve paleontoloji gibi kevnî ilimleri de ilerletme fırsatı ele geçirmiştir. Fransızca yanında İngilizce de önemli ölçüde bildiğini tahmin ediyorum çünkü Mesnevî şerhinin Mukaddimesine bakılırsa "Müsteşrikler hakkında mütâlaât" başlığı altında Reynold Nicholson'un Mesnevî tercümesini değerlendirdiğini görmekteyiz. Hâlbuki bu tercüme İngilizce'dir. Demek ki, İngilizce biliyor olması akla daha uygun düşmektedir, çünkü bu kısımdaki sözleri şöyledir: "Mr. Reynold A. Nicholson İngiltere'de Mesnevî-i Şerif'in metnini bastırmış ve bir de İngilizce mukaddime yazmıştır. Bu mukaddimede Mesnevî-i Şerif'in nüshalarına ve bunların münderecatındaki ihtilaf-ı ebyât ve kelimâta dair uzun uzadıya yazdığı mütâlaâta bakılırsa, bunların tedkîki husûsunda kendisinin ne büyük zahmetler çektiği anlaşılır. Şarkın dînine ve tasavvufuna ve ahvâl-i sülûkuna yabancı olan bir müsteşrikin taharri-i hakîkat ve ilim hususunda kendisini bu derece üzmesi ve yorması şayân-ı takdirdir; fakat maatteessüf bu yabancılık neticesi olmak üzere, bu kadar yorgunluktan sonra bu zâtın çıkardığı hükümler hülâseten şunlardır" diyerek bu sonuçları eleştirmiştir.[2] Son dönem Osmanlı ulemasının önemli bir özelliğini de burada müşahede etmekteyiz: Yabancı dilde okunan bu eserler Türkçeye aktarılırken veya eleştirilirken mümkün olduğu kadar kavramların bizdeki karşılıkları bulunarak dil neredeyse tamamen İslam bilim geleneğinin kavramlarına sadık kalınarak kullanılmıştır. Mesela müsteşriklerin Vahdet-i vücûd anlayışı için kullandıkları "panteizm" kelimesini hiç kullanmamış buna karşılık olarak "vücûdîlik felsefesi" kavramını türetmiştir. Bu husus, bizim için bugün

[2] Ahmed Avni Konuk. *Mesnevî-i Şerif Şerhi*, yay. Selçuk Eraydın ve Mustafa Tahralı, 13 cilt. (İstanbul: Kitabevi, 2008), 1: 49.

bir örnek olmalı ve Batılı kavramlar yerine kendi ilim geleneğimizin ıstılahâtını mümkün mertebe kullanmalıyız.

Ahmed Avni Konuk'un bundan sonraki hayatı, çalıştığı posta idaresi ile ilmî ve tasavvufî yaşantısının geçtiği Mevlevî dergâhları ve sohbet ve musiki meşk ettiği çalışmalarıdır. Posta idaresinde umum müdür muavinliğine kadar yükselmiş ve sonra hukuk müşavirliğinde kısa bir süre bulunduktan sonra 1933 yılında emekli olmuştur. Bunda beş yıl sonra da ilmi faaliyetlerini sürdürürken 1938 yılında İstanbul'da vefat etmiş ve Merkezefendi, Yenikapı Mevlevihanesi kabristanına defnedilmiştir. Böyle bir âlim ancak kendi kurumu olan Mevlevihane'de öğrenci yetiştirirdi; diğer taraftan Cumhuriyet döneminde bütün tekke ve zaviyelerle birlikte Mevlevîhaneler de kapatıldığından yetiştirdiği önemli bir düşünür talebesi maalesef olmamıştır. Bir eğitim kurumuna mensup olmamanın özellikle Cumhuriyetin ilk döneminde yaşayanlar için önemli bir arıza oluşturduğunu belirtmek gerekir. Ancak onun en önemli özelliğini burada belirtmek yerinde olacaktır: kısa hayat hikâyesinden de anlaşılacağı üzere Ahmed Avni, aldığı resmi eğitim kurumlarından ve Fransızca, İngilizce bildiği için kaynakları takip edebilecek donanıma sahip olduğundan günündeki ilimleri tam manasıyla elde etmiştir. Bunun yanında cami derslerine devam ederek medrese ilimlerini ve Mevlevihanede de tasavvuf ilimlerini elde etmiştir. Böylece şahsında her üç geleneğe de tam bir vukufiyet elde etmiş olan nadir Osmanlı âlimlerindendir. Bilindiği gibi bu üç geleneğin Medresetüz Zehra modelinde bir üniversitede birleştirmeye çalışan diğer bir âlim de Bediüzzaman Said Nursi'dir. Onun içindir ki, kullandıkları dil açısından iki ilim adamı da karşılaştırılırsa büyük bir benzerlik göstermektedirler. Aralarındaki önemli fark ise, Avni Konuk felsefi ve bilimsel bir yaklaşımla konuları incelemesine karşılık Nursi, bilimsel meselelerle ilgilenmek yerine onları iman yolunda meseleleri açıklamak için kullanmış olmasıdır. Yani birisi ilmi meselelerle felsefi bakış açısı geliştirmeye çalışırken diğeri ise bu ilmi meseleleri İslam yolunda istihdam etmeye çalışmıştır. Bu umumi açıklamalar Avni Konuk'un yaratılış anlayışını neden gaybî ve kevnî bakıştan ele aldığını anlamada bir kısa açıklama olarak alınmalıdır. Nursi ise, bu meselelerle hiç ilgilenmemiş Allah'ın yaratma gerçekliğinin kabul edilmesinin önemini işlemiştir.

YARATILIŞ ONTOLOJİSİ

Ontoloji varlıktan bahseden felsefe dalıdır. Ahmet Avni'nin varlık anlayışı onun yaratılış ile ilgili görüşlerinin temelini teşkil etmektedir. Ona göre varlık kavramı evvel emirde iki ayrı manada kullanılır: Birincisi, vücûd-u hakikî, ikincisi de vücûd-u izafîdir. Bu varlık anlayışı yani ontoloji üzerine kurulan Avni Konuk'un âlem anlayışı giriş cümlesi ile âdeta şu şekilde özetlenmektedir:

> Lisan-ı imkân-ı ilahisi ile Zat-ı vacibil'l-vücûda hamd olsun ki, medıyk-ı ademde bunalıp kalan sıfat ve esma-i namütenahisini nefes-i rahmanisi ile

> tenfis ederek onlara vücûd-i pür-cûdundan her bir mertebe-i tenezzülün icabına göre birer vücûd bahş ve kematat-ı ilahiyyesini tafsilen müşahede etmek için onların hey'et-i mecmuasına ayine ittihaz eyledi.[3]

Vücûd-u hakikî yani gerçek varlık (hakiki vücûd veya varlık) "öyle bir mefhum-i küllî-i vâhidul-'ayndır ki, hudûd ve cihet kabul etmez" olarak tanımlanmıştır.[4] Hakikat varlık cihetiyle, yani ontolojik olarak gerçek varlık bir ve tek olduğundan Vücûd-i hakiki birdir, yegânedir. Buna göre bir had, yani sınır olsa sınırın bittiği yerde başka bir varlığın başlaması gerekir. Ancak bu bir çelişkidir ve hakiki varlığın tekliğine münafidir. Cihet ise "yön" anlamına geldiğine göre, yönü olan bir varlığın haddi, yani sınırı var demektir; hâlbuki biz gerçek varlığın sınırının olmadığını bir önceki önerme ile ispatladık. Ancak bu hakiki varlığın "vahdaniyeti" yani birliği sayısal birlik değildir; "belki bir muhit-i namütenahi olan varlıktan ibarettir."[5] Hakiki varlığın veya Avni Konuk'un ifadesiyle "vücûd-i hakikî"nin mebdei, yani başlangıcı yoktur; aksine kendisi bütün diğer mevcudatın, yani varlıkların mebdei ve menşeidir, yani başlangıcı ve kaynağıdır. Onun için kâinatın neresine gidersek gidelim sonuna ulaşmak mümkün değildir; nitekim sonsuz uzayda gidildiği kadar gidelim bütün seyahat bizzat varlığın içinde cereyan etmektedir. Demek ki, "feza-yı la-yetenahi *'ayn*-ı vücûddur." Bu cümledeki "*'ayn*" kelimesi Türkçe'deki özdeşlik anlamına gelmemektedir. Çünkü öyle olsa hemen aşağıda belirteceğimiz gibi vücûd-i hakikî mutlak anlamda Allah'ın Zâtını ifade etmektedir. Bu manada "'*ayn*" kelimesi Türkçe'deki özdeş anlamında alınırsa uzay ile Allah özdeş olmuş olur ki bu da bir nevi panteizme yol açar. Hâlbuki Avni Konuk, *Mesnevi* şerhinde vahdet-i vücûd ile panteizm arasındaki farkı maddeler halinde sıraladıktan sonra bu felsefi görüşü red etmektedir. Nitekim İbn 'Arabi'nin *Fütuhât*'ından şu alıntı ile konuyu açıklamaya çalışır: "tenzih ederim o zatı ki, eşyayı ızhar etti; hâlbuki o zat eşyanın "*ayn*"ıdır. O zat-ı Hak zuhurda her şeyin '*ayn*'ıdır. O'nu tenzih ederim ki, eşyanın zatlarında eşyanın *'ayn*'ı değildir. Belki O, O'dur ve eşya dahi eşyadır" cümleleriyle teyid etmektedir. Ancak "Müsteşrikler, bu sözleri anlayamayıp onları (Sûfîleri) vücûdî feylesoflar zannederler. Değil müsteşrikler, senelerce medreselerde Kur'an ve Hadis derslerinde dirsek çürütmüş hocalar bile bu sözlerdeki dakâyıkı (incelikleri) anlamaktan aciz kalırlar" demektedir.[6]

Vücud-i izafi ise "bir asl-ı hakikiye müstenid olup, ondan neş'et eden bir varlık" olarak tanımlanmıştır. Demek ki Konuk'un ontolojisinde yani varlık felsefesinde bir hakiki ve asıl olan varlık vardır ki bu varlık mutlaktır ve Cenab-ı Hakk'ın zatına râcidir. Diğeri ise bu varlıktan kaynaklanan izafi bir varlıktır. O halde Allah'ın dışında olan bütün

---

[3] Ahmet Avni Konuk. *Fusûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi*, yayına haz. Mustafa Tahralı, Selçuk Eraydın, 4 cilt (İstanbul: Marmara İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1999), 1: 1.

[4] A.e., 7.

[5] A.y.

[6] A. Avni Konuk, *Mesnevi-i Şerif Şerhi*, "Mukaddime", 1: 27-28.

varlıklar veya bizdeki temel kelam kavramına göre bütün *masiva* görecelidir. Bunların varlıklarına gölge varlık, mümkün varlık ve bağımlı varlık gibi birçok isimler verilmiştir. Ahmed Avni Bey vücud-i izafinin Vücud-i mahz ile adem-i mahz arasında vaki olduğunu söylemektedir. "Bir yüzü varlığa bir yüzü de yokluğa bakar demektedir. Dolayısıyla bağımsız bir varlığa sahip değildir. "Belki vücud-ı mahz-ı latifin sıfat-ı arızası olan mertebe-i kesafetten ibarettir."[7] Avni Konuk açıkça belirtmiş oluyor ki, vücûd-ı izafi vücûd-ı hakikinin arızi bir sıfatı olarak varlık düzeyine çıkarlar, yani yaratılmış olurlar. Ancak onların yaratılması birçok mertebelerden geçerek ve *tecelli* ile gerçekleşir. İşte yaratılışın kaynağı olan vücûd-u hakiki diğer bütün varlıkların vesile-i tezahürleridir. Şimdi yaratılışın düzeylerini Ahmed Avni bey nasıl beyan buyurmuşlar bunu incelemeye çalışalım.

TECELLİYÂT-I VÜCÛD

Vücûd, gerçek manada Cenab-ı Hakk'ın sadece Zâtı için kullanıldığından Zât hiçbir şekilde bilinemediğinden sadece varlığına delaleten anlaşılmalıdır. Bunun dışında ne ifade ettiği bilinemez. Bu yüzden ona *gaybu'l-guyûb* diyoruz. Bilinmemesi yine tecelli etmediğinden *ta'ayyun* olmamasındandır. Onun için vücud bu mertebede mutlaktır; onun için bu mertebeye Ahmet Avni "La-ta'ayyun Mertebesi" demektedir. Bu mertebede "vücud-i mutlak cemal-i zatisinde müstağraktır." İstiğrakda meşiet olmadığından vücûd-i hakikinin tecellisi iktiza-yı zatisi ile gerçekleşir. Diğer bir deyişle açıklayacak olursak diyebiliriz ki, neden kâinat yaratıldı? Veya daha geniş kapsamlı bir soru soracak olursak neden varlıklar var da yok değiller? Çünkü hakiki varlığın iktiza-yı zatisi yaratılmalarını gerektirmiştir. Buna yine de neden diye sorup ısrarla yaratma neden oldu diye sual eden olursa Avni Bey'in verdiği cevap meşhur hadis-i kudsiye dayanır. Bu açıklama tam olarak bu konumuzu ilgilendirmediği için ancak merak-ı mucib bir mesele olması hasebiyle kısa bir alıntı ile neden yaratılanlar yaratıldı sorusuna Ahmed Avni'nin cevabını aktaralım:

> Seneden zayıf ve keşfen sahih olan كنت كنزاً مخفياً فأحببت أن أعرف، فخلقت الخلق لاعرف ya'ni "Ben gizli bir hazine idim; bilinmeğe muhabbet ettim; halkı bilinmem için yarattım" hadis-i kudsisi mucibince, vücud mertebe-i vahdete, ya'ni hakikat-ı Muhammediyye mertebesine tenezzülünden sonra kendi zatına ve sıfatına şuuru hasebiyle zatında mündemic olan kemalati ızhara muhabbet etti. Bu zuhur ve ızhar, ancak kendi zatından; yine kendi zatınadır. Ve hafa dahi yine kendi zatına nazarandır. Vücudda kendinden gayrı bir şey yoktur ki, ondan hafi olsun. Binaenaleyh bu hadis-i şerif, kable'z-zuhur kendi kemalatının yine kendisine hafi olduğunu beyandan ibarettir. Ya'ni "kable'z-

[7] Konuk, *Füsûs Şerhi*, "Mukaddime", 9.

> zuhur kendimden gizli olan kemalatımı zevk-i şuhudi ile bilmeğe muhabbet ettim; ve halkı bu zevk-i şuhudi ile bilinmem için yarattım" demektir.[8]

İşte asıl yaratılış böylece hakiki vücûddan kaynaklanmış olur. Bizim kendi dilimizle söyleyecek olursak "yaratılış böylece başlamıştır" deriz; ancak bu doğru değildir, çünkü ezeli olan hakiki varlık için başlangıçtan söz edilemez. Biz insanların anlayabileceği dil budur, nitekim Kur'an da yaratılışı sanki bir başlangıcı varmış gibi Rum suresi 11. Ayetinde bize şöyle ders vermektedir: اَللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ yani "Allah, yaratmaya başlar, sonra bunu tekrar eder. Sonunda O'na döndürüleceksiniz." Demek ki, her yaratılış bir başlangıç ile olur fakat bu yaratılışların süreç olarak bir başlangıcı olamaz. Yani her yaratılan ve her tecellinin bir başlangıcı vardır ve başlangıcı vücûd-u hakikidir. Böylece vücûd-u hakiki tenezzül suretiyle meratib-i muhtelifede tecelli eder. Ancak Ahmed Avni şunu belirtir:

> Bu meratib keşfe ve akla göredir; yoksa zaman ile asla münasebetleri yoktur. Zira vücûdun tenezzülatı ve tecelliyatı vücûd ile beraber kadimdir. Hudus, ancak suver-i kesire-i avalimin efradına nazarandır. Ve âlem bizim âlemimizden ibaret değildir. Feza-yı la-yetenahide avalim-i bi-nihaye mevcut olup, peyderpey tekevvün ve tefessüd etmektedir. Bu tekevvün ve tefessüdün ne evveli ne de ahiri vardır. Zira keyfiyyet-i halk ezeli ve ebedi olup, ne evveli ve ne de ahiri vardır. Evveliyyet ve ahiriyyet, ancak efrad-ı mahlukata nazarandır.[9]

Demek ki yaratılışın başladığı kaynak La-Taayyun olarak ifade edebildiğimiz vücûd-i hakikidir ki bu O'nun "mertebe-i ıtlakı olup, cemi'-i nu'ut ve sıfat izafesinden münezzeh ve her kayıddan, hatta kayd-ı ıtlaktan dahi mukaddestir. Bu mertebe Hak Teala hazretlerinin künhü olup, onun fevkinde başka bir mertebe yoktur." Bu açıklamaları yanlış anlaşılmaması için mümkün olduğu kadar Ahmet Avni Konuk'un kendi kullandığı kavramlarla vermeye çalışıyorum. Zira buradaki kelimelerimiz insan bağlantılı olduğu için Allah'ın Zâtı hakkında tanımlayıcı olarak kullanılamaz; ancak insan dilinden başka bir dil ile de konuşmadığımızdan zorunlu olarak bu kelimelerle ilahi hakikatleri açıklamak durumundayız. Onun için burada Kur'an'ın bir mucizesi olarak bize sunulan kelimeleri kullanmamız en doğru olan yoldur. Zira Kur'an mucizekârane bir şekilde Arapça'daki en somut kelimeleri hafifleterek latifleştirip inceltmiş ve böylece ruhani âleme ait hakikatleri soyut olarak ifade edebilecek bir mahiyete büründürmüştür. Yani mucize olan, en somut kelimeleri soyutlaştırmıştır. Çünkü böyle olmazsa manevi ve ruhani âlemlerin mahiyetleri yanlış anlaşılabilir. Onun için dikkat edelim, Avni Konuk Cenab-ı Hakk'ın Zâtı hakkında sadece bu türden kelimeleri kullanmıştır. Bu kelimeleri

---

[8] A.e., 47. Bunun daha geniş açıklaması için aynı sayfada "Bidayet-i Hilkat" (yaratılışın başlangıcı) başlıklı bölüme bakılabilir.

[9] Konuk, *Füsûs Şerhi*, "Mukaddime", 10.

günümüz Türkçesinde ifade edebilmek mümkün değildir; o kelimelerin somut karşılığı Türkçemizde mevcuttur fakat onların kazandığı manevi ve ruhani soyut anlamları yoktur. Bu kelimelere örnek olarak yukarıda kullandığımız- tenezzül, tecelli, vücûd-i hakiki, ıtlak, künh ve mukaddes, münezzeh kelimelerini- verebileceğimiz gibi diğer kullanacağımız kelimeleri de okuyucularımız seçebilirler. Bunların aynen öğrenilip kullanılması felsefi ve bilimsel dilimizin güçlenmesine katkı sağlayacaktır.

İlk olarak La-Ta'ayyun kavramını ele alalım: ta'ayyun, a-y-n kökünden gelmektedir. Türkçe'ye de "aynı" kelimesi olarak geçmiştir. Fakat burada kullanıldığı bağlama göre hakikat, gerçeklik, belirgin anlamlarını ifade eder. Buna göre "taayyün" belirginleşen demektir. Bunun başına "la" olumsuzluk edatı gelince La-Ta'ayyun mertebesi belirginsizlik mertebesi anlamına gelir. Cenab-ı Hakkın Zâtı bizce hiçbir şekilde bilinmediği için bu şekilde adlandırılmıştır. Nitekim Hadis-i Şerifte buyurulmuştur: "Bunun için a'ref-i enbiya (s.a.v.) Efendimiz تَفَكَّرُوا في الْخَلْقِ وَلا تَفَكَّرُوا في ذات الله kavl-i şerifi ile hâdisül'l-vücûd olan abdin fikir ile bu mertebe-i vücûdu idrak edemeyeceğini tefhim buyurmuşlardır."[10] Buna göre bizim için belirsiz olan bir şeyin özellikleri, nitelikleri de olamaz. Onun için yukarıdaki alıntımızda La-Ta'ayyun "mertebe-i ıtlak olup, cemi'-i nu'ut ve sıfat izafesinden münezzeh ve her kayıddan, hatta kayd-ı ıtlaktan dahi mukaddestir" denmiştir. Bu mertebeye bundan dolayı ayrıca "mertebe-i ahadiyyet" yani yegânelik mertebesi denmiştir.

Zât-ı bahtın istiğrak-ı cemalîsinden, mertebe-i âgahiye tenezzülü ilk ta'ayyündür ki bu varlık mertebesine "ta'ayyun-u evvel" denir. Her tenezzül ve tecelli aslında "halk-ı cedid" yani yeni bir yaratmadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi Avni Konuk vücûd-i hakikinin La-Ta'ayyun mertebesinden ta'ayyun-u evvel mertebesine tenezzül ile tecelli etmesi iktiza-i zatisindendir. Yani O'nun zatı bu tecelliyi dilemekte ve bu dileme de tecelliyi gerektirmektedir. İlk yaratma bu şekilde tecelli ile başlar. Fakat yanlış anlaşılmasın yaratma başladı derken henüz yaratılan bir izafi varlık yok; sadece saf tecelli olduğundan artık Allah diye hitap edeceğimiz zâtın tecellisi vardır ve bunu yine akıl ile ihata etmek mümkün değildir. Ahmed Avni'ye göre son derece güç anlaşılan bu incelikleri "zevk" ve "vicdan" ile anlamak için önce bunun, Kur'an, hadis-i şerifler ve enbiya ile evliyanın ledünni ilimlerinin lübbü olduğuna şüphe etmeksizin inanmak gerekir. Sonra da bu ilmin hakikatine vasıl olmak için "bir insan-ı kâmilin terbiyesi ve gözetimi altında, ale't-tedric sülûk görüp hal-i fenayı tahsil tahsil etmek lazımdır." Hâlbuki diğer felsefi ilimleri anlamak için "akl-ı dimaği ve zeka-yı tabii" yeterlidir.[11]

[10] A.e., 6.

[11] A.e., 60.

Burada yapılan vurguya dikkat etmek gerekir. Bu mertebelerdeki tecelliyi özellikle maddede saplanıp kalan herkes algılayamaz. Bunu Avni Konuk şöyle vurgular:

> İmdi maddiyyunun madde kanununu beyan ettikleri sırada "umumiyet itibariyle kâinatın sebebi yoktur" demeleri, hakikat-ı emirdeki cehillerinden ve küllün numunesi olan kendi nefislerinden gafil bulunmalarından neş'et etmiştir. Ve bu cehil ve gafletin menşei de esfel-i safilin olan âlem-i tabiattan a'la-yı illiyyin olan zata sırf akıl ve zekâ ile uruc edilebileceği zannolunarak, enbiya (aleyhimüs-selam) ve onların varisleri olan evliya-yı kiram hazaratının akval-i aliyye ve ihbarat-ı seniyyelerine kulak asmamaktır.[12]

Zâtın mertebe-i âgâhisi olan bu ilk tecelliye "mertebe-i uluhiyyet" denir. Vücud-i mutlak bu mertebede "kendisindeki sıfat ve esmayı ala-tariki'l-ihata mücmelen bilir. Ve sıfat bu mertebede kendisinin aynı olduğundan bu ilim, kendi zatına olan ilminden ibarettir." Bu açıklama yaratmanın başlaması olsa dahi henüz bu mertebede Allah'tan başka bir varlığın olmadığını belirtmekten ibarettir. "Zira bu mertebede zatın şu'uru ve vicdanı ma'lum; ve gayriyyet kaydı olmaksızın mutlaktır. Buna 'vahdet-i hakiki' mertebesi de derler."[13]

GAYBÎ YARATILIŞ

Bundan sonraki tecelli üçüncü mertebe olan ta'ayyun-u sânî mertebesine olur. Burada diyebiliriz ki bu tecelliler sadece Zâttan Zâtadır. Yani vücud-i hârici henüz yoktur. Ama bunlar bizim "gaybî yaratılış" dediğimiz mertebeleri oluşturmaktadır. Bunu Konuk şöyle açıklar: "Vücud, taayyun-i evvel mertebesinde esma ve sıfatını mücmelen bilmekle beraber bu esma ve sıfatın icab ettirdiği cemi'-i maani-i külliye ve cüz'iyenin sûretleri, bu ta'ayyun-i sani mertebesinde ayrılırlar." Burada dikkat edelim La-Ta'ayyun mertebesinde esma ve sıfattan söz edemiyoruz çünkü bunun için düşünürümüz bu mertebe "O'nun "mertebe-i ıtlakı olup, cemi'-i nu'ut ve sıfat izafesinden münezzeh ve her kayıttan, hatta kayd-ı ıtlaktan dahi mukaddestir" demişti. Bu mertebede ise taayun-u evvelde mücmelen tezahürleşen esma ve sıfatta bütün varlıkların suretleri ayrışır, yani Zâta belirginleşir. Bu suretler aslında eşya-yı kevniyye hakayıkından ibarettir. Ancak onların varlığı ve temeyyüzleri ilmidir; onun için vücud-i haricileri yoktur. Vücud-i hakiki "bu suver-i ilmiyye sebebiyle müteaddid (çeşitlenip) ve mütekessir olur. Ta'bir-i diğerle bu suver-i ilmiyye, zat-ı uluhiyyetin emr-i icada illeti olurlar." Demek ki bu ilmî suretler kevnî yaratılışın sebepleridir. Fakat bunlar bu dünyada bildiğimiz türden sebepler değildir, çünkü onlar âdeta Cenab-ı Hakk'a "Ya İlahena! bizleri gerçekleştir ve hakikatimizi açığa çıkar" der gibi dua ile yaratmaya vesile olurlar.[14] Onların sebep olmaları sadece bundan

---

[12] A.e., 14.

[13] A.e., 11.

[14] A.e., 14.

ibarettir; asıl yaratma sadece Allah'a aittir. Burada yaratmaya vesile olan ve sadece vücud-i ilmileri olan bu suretlere "a'yan-ı sâbite" (tekili *'ayn-ı sâbite*) denmektedir. Bu isimlendirme İbn Arabi'den gelmektedir. Dikkat edecek olursak bu kavram yine *'ayn* kökünden türetilmiştir. Buna sadık kalarak Türkçeleştirmeye çalışırsak "değişmeyen belirginler" diyebiliriz.

Burada önemli bir hususa dikkatimiz çekilmektedir: a'yan-ı sâbite tecelli ile ayrıştıkları için aklımıza bunların yaratılarak var oldukları gelebilir. Hâlbuki bunların vücud-i haricilerinin olmadığını belirttik. O halde a'yan-ı sâbite sadece Allah'ın ilminde ezeli olarak vardırlar ve bu açıdan tecelliye vesiledirler. Böylece:

> Vücud, ta'ayyun-i sani ve vahidiyyet mertebesinden sonra, suver-i ilmiyye (a'yan-ı sabite) hasebiyle mertebe-i ervaha tenezzül eder. Ve bu mertebede suver-i ilmiyyeden her biri birer cevher-i basit olarak zahir olurlar. Bu cevahir-i basitadan her birinin şekli ve levni olmadığı gibi, zaman ve mekân ile de muttasıf değildirler. Zira zaman ile mekân cisme terettüb eden i'tibarattandır. Bunlar ise cisim değildirler. Ve cisim olmadıklanndan hark ve iltiyam dahi kabul etmezler. Ve işaret-i hissiyye, âlem-i ecsamın icabatından olduğundan bu âleme havass-i zahiriyye-i insaniyye ile işaret etmek mümkin değildir. Bu mertebede her bir ruh kendini ve kendi mislini ve kendi mebdei olan Hak Sübhanehû ve Teâla hazretlerini müdrüktir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de A'râf Suresi, 172. ayetinde "elestu birebbikum, kâlû belâ" buyurulmuştur.[15]

Ruhların yaratılması gayb âleminde olduğundan onların yaratılması "gaybî yaratılıştır." Bu yaratılış bir açıdan bu şehâdet âleminde olan yaratılışa benzerdir, çünkü ilk harici varlığı olanlar ruhlardır. Bundan önceki mertebelerde harici vücûd yoktur; her tecelli Zât'tan Zât'adır. Onun için o mertebelerde yegânelik (ehadiyyet) ve birlik (vahidiyyet) söz konusudur. Ervâh mertebesinde ise, artık çokluk vardır. Buna işareten müellif şöyle der: "İmdi bu mertebe, ayrılık ve gayriyyetten bir nevi' üzerine Zât'ın hâriçte zuhûrundan ibarettir." Ruhun mahiyetinin bilinmesi çok zordur; özellikle akıl ile bu bilginin elde edilmesi mümkün değildir. Keşif ehli büyük zatlar onun hakkındaki keşiflerini uzun mücahede ve seyr-i ruhani ile ancak bir miktar elde edebilmişler; bunları işaret yoluyla teşbih ve temsillerle ifade etmenin dışında açıklamamışlardır. Ruhun bu mahiyette yaratılmış olmasındandır ki, Hak Teâla Hicr suresi 29. ayette فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي فَقَعُواْ لَهُ سَاجِدِينَ buyurmuşlardır. Ve yine Enbiya, 91'de وَالَّتِي اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا اٰيَةً لِلْعَالَمِينَ buyurulmuştur.[16] Böylece ruh artık yaratıldıktan sonra kendi zatı ile kaimdir. Onun için bedene muhtaç değildir fakat âlem-i şehadette ruhun görülebilmesi için beden ona suret görevini yerine getirir ve ruhun asıl kemali

---

[15] A.e., 24-5.

[16] "İffetini korumuş olan kadını da an! Ona ruhumuzdan üfledik; onu ve oğlunu cümle âlem için bir işaret kıldık." Burada bahsi geçen kadın Hz. Meryem'dir.

beden ile olur. Bedenler yaratılınca onun güzelliğine aldanıp tuzağa ilk düşen ruh olmuştur. Yani beden bir nevi ruhun tuzağı gibidir. Fakat bu ikisinin birleşmesi ile oluşan güzelliklere vesile olmaları cihetiyle Cenab-ı Hak da onu kendine "halife" (temsilci) tayin etti. Böylece insana gizli rahmet hazinelerinin anahtarları emanet olarak verildi ve bu varlık âleminde tasarruf yetkisi ona bahş edilmiş oldu.

Avni Konuk'a göre ruhların yaratılması ile birlikte hayat başlamıştır. Ancak şuna dikkat edelim yaratılan ruhlar sadece insan ruhları değildir, melekler, cinler, İblis gibi bütün ruhlardır. Böylece ruhların yaratılması ile hayat denizinden bir büyük nehir bu tarafa doğru akmaya başladı. Bu anlatım şüphesiz ki teşbih ile olan bir anlatımdır. Nitekim bunu doğrudan Ahmet Avni bey *Misbahu'l-Hidaye*'den Türkçeye aktarmıştır.[17] Buna göre su hayatın kaynağı olduğu gibi ruh da bedenlerin hayat kaynağıdır: "feyz-i hayat daima ondan istimdad eder ve ecza-yı kevn üzerine ifaza eder." Bediüzzaman Said Nursi'nin şecere-i hilkat kavramı ile Risale-i Nurlarda çok ayrıntılı işlediği hususlar burada hayat nehri olarak ifade edilen hususa benzerlik arz etmektedir. Mesela:

> Evet, kâinatta dikkat edilse görünür ki; içinde iki unsur-u esasî var, her tarafa uzanmış. İki kök var ki; tahassul ve temerküz ile ebedîleşse, Cennet-Cehennem olacaklardır. Cennet-Cehennem ise, şecere-i hilkatten ebed tarafına tedellî eden dalının iki meyvesidir. Ve silsile-i kâinatın iki neticesidir. Ve seyl-i şuûnâtın iki mahzenidir. Ve ebede karşı cereyan eden mütemevvic mevcudatın iki havzıdır. Ve lütuf ve kahrın iki tecellîgâhıdır. Ki dest-i kudret, bir hareket-i şedide ile kâinatı çalkaladığı vakit, o iki havz mevadd-ı münâsibiyle dolacaktır.
>
> Hakîm-i Ezelî, inayet ve hikmet-i ezeliyesinin iktizâsıyla şu dünyayı tecrübe ve imtihana meydan olmak için yarattı. Tecrübe ve imtihan neşvünemâya sebeptir. O neşvünemâ, istidâdâtın inkişafına sebeptir. O inkişâf, kabiliyatın tezahürüne sebepdir. O tezahür, hakâik-i nisbiyenin zuhuruna sebeptir. O hakâik-i nisbiye, ahirette hakâik-i hakikiyeye inkılâb ettiği gibi; dünyada da bütün kâinatın revabıtı ve tutkalı hükmünde olan meratib-i nisbiyenin takarruruna sebeptir.[18]
>
> İnsan dahi masnuatın en câmi ve en garibi olduğundan, şecere-i hilkate bir semere-i şuuriyedir. İnsan bir semere gibi olduğu cihetle kâinatın eczası arasında en câmi ve baîd bir cüzdür. İnsan zîşuur ve câmi olduğu cihetle, nazarı âmm, şuuru küllî olur. Nazarı âmm olduğundan şecere-i hilkati tamamıyla

[17] A.e., 25. Aslı Farsça olan *Misbahu'l-Hidaye,* İzzüddîn Mahmûd ibn Alî ibn Muhammed el-Kâşânî'nin (ö. 735/1334) eseridir.

[18] Bediüzzaman Said Nursi. *Nokta Risalesi* (İstanbul: Evkâf-ı İslâmiye Matbaası, 1337), Üçüncü Makam, Üçüncü Nokta.

> görür, şuuru da küllî olduğundan, Sâniin makasıdını bilir. Öyleyse, insan Sâniin muhatab-ı hâssıdır.[19]

Sonra Allah ruha iki özellik hediye olarak verdi (keramet-i cenab-ı ilahi ona iki nazar bahş etti):

"**Biri,** celal-i kudret-i ezeliyyetin müşahedesi için; bu hediye akl-ı fıtrîdir. Bunun özelliği "mukbil" olmasıdır; yani, yüce ve yönelen bir özellikte olmasıdır. Bunun sonucu olarak "muhabbetullah" hâsıl olur.

İkincisi, cemal-i hikmet-i ezeliyyetin mülahazası için olup "akl-ı halki ve müdbir"den ibarettir ve onun neticesi "nefs-i külli"dir.

Burada yaratılan, kavramları biraz daha basitleştirecek olursak, ruh ve nefistir; ancak diğer ruh ve nefislerle karıştırılmaması için bunlar "Ruh-i izafi" ve "nefs-i külli" olarak adlandırılmışlardır. Şimdi ruh-i izafinin celal-i kudret-i ezeliyyetin müşahedesinden elde ettiği muhabbetullah bir feyz verir. Bu feyzi ondan alan nefs-i küllidir. O zaman bu feyz nefs içinde yayılır. Bununla ruhlar ikiye ayrılırlar ve erkeklik, dişilik hâsıl olur. Ancak erkeklik özelliği faailiyet hasebiyle ruha ait olarak kalır, dişilik ise edilgen olduğu için nefse ait bir özellik olur. İkisinin birleşmesi varlıkların gerçekleşmesine sebep olurlar. Demek ki bütün varlıklar ruh ile nefsin sonucudur; nefs, ruhun ve ruh da emrin sonucudur. Çünkü ruhun Allah'ın emrinden başka hiçbir ara veya görünür sebebi yoktur. Diğer bütün mahlûklarda arada sebep varmış gibi görünür ama ruhda durum böyle değildir. Bunun dışındakileri ruh vasıtasıyla görünür âlemde açığa çıkardı ki, zaten yaratma da bundan ibarettir. Böylece "âlem-i şehadette vücud-ı Âdem mazhar-ı ruh oldu; ve vücud-ı Havva mazhar-ı suret-i nefs oldu."[20] Böylece insanlardan dünyaya erkek olarak gelenlerin sureti ruh-i külliden gelmektedir ancak nefsin özelliği ile birleşmiş durumdadır (çünkü bir kadından doğmaktadır). Kadın olarak doğanların ise sureti nefs-i külliden gelir ancak bunlar da ruhun özelliğinden almış olurlar. Peygamberlik toplumda tasarruf etme özelliğine ve erkeklik özelliğine fail olması cihetiyle sahip olduğu için peygamberler sadece erkeklerden gelir. Buradaki açıklamalarımız yanlış anlaşılmasın diye Ahmed Avni Konuk'un kendi anlatımıyla da hemen aşağıda verilecektir.

> Şebeke-i vücûda düşen ilk sayd ruh idi. Meşiyyet-i kadime onu âlem-i halkta kendi hilafetine nasb etti. Esrar-ı vücûd hazinelerinin makalidini ona tefviz eyledi; ve onu onda tasarrufa me'zun kıldı. Ve onun üzerine bahr-ı hayattan bir nehr-i azim açtı, ta ki feyz-i hayat daima ondan istimdad ede ve ecza-yı kevn üzerine ifaza eyliye. Ve suret-i kelimat-ı ilahiyyeyi makarr-ı cem'den, ya'ni zat-ı mukaddesten mahall-i tefrikaya, ya'ni âlem-i halka eriştire ve a'yan-ı tefasilde ayn-ı icmalden münkeşif ola. Ve keramet-i cenab-ı ilahi ona iki

---

[19] Bediüzzaman Said Nursi. M*esnevi-i Nuriye*, mütercim Abdulmecid Nursi (İstanbul: Sözler Neşriyat, 1998), Reşhalar, Onikinci Reşha.

[20] A. Avni Konuk, *Füsûs Şerhi*, "Mukaddime", 26.

> nazar bahş etti: Biri celal-i kudret-i ezeliyyetin müşahedesi için; ikincisi cemal-i hikmet-i ezeliyyetin mülahazası için. Birinci nazar "akl-ı fıtri"den ibarettir ki mukbildir; ve onun neticesi, muhabbet-i Cenab-ı ilahidir. İkinci nazar "akl-ı halki ve müdbir"den ibarettir; ve onun neticesi "nefs-i külli"dir. Ruh-i izafinin ayn-ı cem'den istimdad eyledigi herbir feyzi, nefs-i külli kabul eder ve onun mahall-i tafsili olur. Ruh-i izafi ile nefs-i külli arasında fiil ve infial ve kuvvet ve za'f sebebiyle zükuret ve ünûset zahir oldu. Ve onların rabıta-i imtizac ve vasıta-i izdivacı ile mütevellidat-ı ekvan mevcud oldular. Binaenaleyh kâffe-i mahlûkat ruh ile nefsin neticesi ve nefis ruhun neticesi ve ruh 'emr'in neticesi oldu. Zira Hak Teâla ruhu hiçbir sebeble değil, ancak zatının zatiyyeti ile ızhar eyledi. "Emr" ile işaret olunması o sebebledir. Vesaireyi de vasıta-i ruh ile ızhar etti ki, "halk" ondan ibarettir. Ve âlem-i şehadette vücud-ı Âdem mazhar-ı ruh oldu; ve vücûd-ı Havva mazhar-ı suret-i nefs oldu. Beni Âdem'in suret-i zükurunun tevellüdü, ruh-i külli suretinden müstefaddır; velakin sıfat-ı nefs ile mümtezicdir; ve tevellüdat-ı inas, sıfat-ı ruhun imtizacı ile nefs-i külli suretinden zahir oldu. Ve bu cihetten bir nebi, suret-i inasta meb'us olmadı. Zira nübüvvet nüfûs-i Beni Âdem'de tasarruf ve âlem-i halkta te'sir hususunda zükuret nisbetini haizdir. Ruh-i izafinin ayn-ı cem'den istimdad eylediği herbir feyzi, nefs-i külli kabul eder ve onun mahall-i tafsili olur. Ruh-i izafi ile nefs-i külli arasında fiil ve infial ve kuvvet ve za'f sebebiyle zükuret ve ünûset zahir oldu. Ve onların rabıta-i imtizac ve vasıta-i izdivacı ile mütevellidat-ı ekvan mevcud oldular. Binaenaleyh kâffe-i mahlûkat ruh ile nefsin neticesi ve nefis ruhun neticesi ve ruh "emr"in neticesi oldu. Zira Hak Teâla ruhu hiçbir sebeple değil, ancak zatının zatiyyeti ile ızhar eyledi. "Emr" ile işaret olunması o sebepledir. Vesaireyi de vasıta-i ruh ile ızhar etti ki, "halk" ondan ibarettir. Ve âlem-i şehadette vücud-ı Âdem mazhar-ı ruh oldu; ve vücud-ı Havva mazhar-ı suret-i nefs oldu. Ve Beni Âdem'in suret-i zükurunun tevelludu, ruh-i külli suretinden müstefaddır; velakin sıfat-ı nefs ile mümtezicdir; ve tevellüdat-ı inas, sıfat-ı ruhun imtizacı ile nefs-i külli suretinden zahir oldu. Ve bu cihetten bir nebi, suret-i inasta meb'us olmadı. Zira nübüvvet nüfûs-i Beni Âdem'de tasarruf ve âlem-i halkta te'sir hususunda zükuret nisbetini haizdir.[21]

Ruhlar âlemi (*âlem-i ervâh*) olarak adlandırılan bu mertebede Zât'ın esma ve sıfatı tecelli ile temeyyüz edip ayrışmış ve esmânın suver-i ilmiyyeleri olan a'yan-ı sâbite de birbirinden ayrışmışlar ve böylece ruhların da ayı ayrı şahsiyetler olarak temeyyüz etmelerine vesile olmuştur. Onun için Avni Konuk "bu mertebe dahi zatı i'tibariyle vahid ve nisebi i'tibariyle kesirdir" sonucuna ulaşmıştır. Bu mertebede Zât, birdir fakat nisbeti çoktur. Burada "nisbet" (çoğulu '*niseb*') kavramını anlamak gerekir ki konu takip edilebilsin. Bilindiği gibi bir şeyin diğer bir şeye nisbeti bir ilişkiyi ifade etmektedir. Tabi nisbetler çeşitli şekillerde olabilir. Mesela burada varlıkların Allah'a nisbeti var olma açısından ona bağımlı olmalarını ifade eder ve ilahi cihetten ise Allah'ın yaratıcı olmasını ifade eder. La-Ta'ayyun mertebesinde esma ve sıfat henüz tecelli etmediğinden ve bu mertebe Cenab-ı Hakkın Zâtının mertebesi olduğundan henüz her hangi bir nisbetten söz edilemez. Nisbetler (niseb), ta'ayyun-u sâni mertebesinde olur ve mertebe-i ervah olarak anlatmaya çalıştığımız bu seviyede bizzat yaratıklara olan ilişkisi söz konusu olur. Burada

[21] A.e., 26.

artık vücûd-i harici vardır fakat zaman ve mekândan söz etmek mümkün değildir. Onun için Konuk açıkça bu hususu şöyle ifade etmiştir: "Bu cevahir-i basitadan her birinin şekli ve levni olmadığı gibi, zaman ve mekân ile de muttasıf değildirler." İnsan ruhları da bu mertebede yaratıldığı için ve ruh da insanın hakikatini teşkil ettiği için bu mertebeye aynı zamanda "hakikat-ı insaniye mertebesi" de denir. Şimdi bu mertebeden sonraki yaratmalar kâdir isminin tecellisi ile gerçekleşir ki kudret sıfatının mezahiri "kuvâ"dır. Bilindiği gibi kuva, kuvvetler demektir. Buna göre varlığın gerçekleşmesi için gereken güçler olmalıdır; onun için Kur'an'da Allah, "zu'l-kuvveti'l-metîn" olarak anlatılmıştır. Kudret Allah'ın diğer sıfatları gibi Zât'ın şuunatından olduğu için O'nun gayrı değildir. Materyalistler gücü ayrı bir gerçeklik zannettikleri için yaratılış veya onların deyişiyle "oluş ve çöküş" iki sebeple olur: madde ve enerji (kuvvet).[22] Şimdi bir fiilin gerçekleştirilmesi için güce ihtiyaç vardır; Allah'ın da buradan sonraki yaratmaları fiil olduğundan ki topluca bunlara "ef'al-ı ilahiye" diyoruz, bir güç veya kudrete ihtiyaç vardır. Allah'ın bu yaratma gücü "kuva-yı ilahiyye" olarak adlandırılmıştır; ancak "lisan-ı enbiya aleyhimü's-selamda buna "melâike" denmektedir." Nitekim 'melek' kelimesinin sözlük anlamı 'kuvvet' ve 'şiddet' demektir. Böylece Avni Konuk Meleklerin âlem-i ervahtaki mahiyetlerini açıklamaktadır. Ayrıntıları atlayıp bu âlemde yaratılan diğer bir "ruh"tan kısaca bahsedelim: İblis.

> Ma'1ûm olsun ki, İblis, ism-i Mudill'in mazhar-ı etemm ve ekmeli olan bir ruhdur. Ve mertebe-i ervah ayrılık ve gayriyyetten bir nevi' üzerine Zat'ın hariçte zuhûrundan ibarettir. Ve Vahid'in isneyniyyet dairesinde rü'yeti bu mertebeden başlar. Binaenaleyh ism-i Mudill'in zuhûr-ı ahkâmının ibtidası bu mertebedir. "Idlal" şaşırtmak demektir. Bir vücudun yekdiğerine mugayir olarak iki görülmesi şirk; ve şirk ise ayn-ı dalâldır. Ve bu tarz-ı rü'yet, kuvve-i vahimenin şanıdır. İmdi bu kuvvet mazhar-ı ism-i Mudill olup, hakikat-ı İblis'tir. Zira şanı 'telbis'tir; ve 'iblis' ismi de bundan müştaktır. Ve iblis bu hasiyeti ile avâlimi muhittir. Ve onun taht-ı tabiiyyetinde la-yuad ve la-yuhsa ervah mevcuttur ki, cümlesi ıdlâl ve iğvaya me'mûrdurlar. Ve bunlar âlem-i tabayi'de cemi'-i eşyaya sâridir. (S.a.v.) Efendimizin: "Her kimse ile beraber bir şeytan doğar; ve ben benimle doğan şeytanı İslâm'a getirdim" buyurmaları, nefs-i insanideki "vehm"e işarettir. Zira kuvve-i vahime asla kizbden ictinab etmez. Ve şanı bi'l-cümle kuva üzerine isti'lâdır. Ve vücûdundan eser olmayan bir şeyi mevcûd ve hadd-i zatında mevcud olan şeyi ma'dum gösterir. İmdi kuvve-i müfekkire aklın hükmüne tabi' olursa ona "zakire-i mütefekkire"; ve eğer vehmin hükmüne tabi' olursa ona "mütehayyile" derler. Hakikat-ı iblisiyye, akl-ı küll olan hakikat-ı insaniyyeye diğer kuva-yı

---

[22] Burada yaptığımız yorum Ahmet Avni'nin şu cümlelerine dayanmaktadır: "Ma'1um olsun ki, vücûdun, balada tafsil olunan suver-i ilmiyye, ya'ni hakikat-ı insaniyye mertebesinden tenezzülü, yine o mertebede sabit olan sıfat-ı kudretin mezahiri, yani kuva ile vaki'dir. Zira vücûtta kudret ve kuvvet olmayınca irade ettiği bir şeyin icadı mümkün olmaz. Allah Team hazretleri "zü'l-kuvveti'l-metin"dir. Ve kudret sıfat-ı saire gibi vücûd-ı hakikinin şuunatından bir şe'n olduğu cihetle zatının gayrı değildir. Böyle olduğu halde maddiyyûn onu müstakil bir şey zannedip, menşe'-i tekvini iki müstakil vücuda istinad ettirdikten sonra, birine 'madde', diğerine 'kuvvet' demişlerdir." *Füsûs Şerhi*, "Mukaddime", 27.

> ulûhiyyet gibi ser-fürû etmesi teklifine karşı أَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ "Ben ondan daha üstünüm" (A'raf, 7 /12) dedi. Bu cevap, kendisini ayrı görmek demektir. Biri iki görmek ise vehimdendir.[23]

Buna göre yaratılanlar arasında İblis bütün esma ve sıfat-ı ilahiyyeyi câmi akl-ı külle tâbi olmayıp "kişilik" (teferrüd, ferdiyet; yani bir bakıma ben tek iyiyim demek) dava etmeye başladı ve böylece üstünlük iddia etmeye başladı. Bunu yaparken vehmin etkisinde idi bu yüzden biri iki gördü, varı yok; yoku da var görmeye başladı. Bunun üzerine Allah onu meleklerin arasından kovdu.[24] İblis'in ve onun erbabının insanları aldatması çeşitli suretlere girerek vehim kuvvesini kullanması ile olur. Onun ilk aldattığı da Âdem ile Havvâ'dır ve onların da ruhu bu âlemde yaratılmıştır. Ancak bu seviyede her ikisi de bedenen yaratılmamışlardır. İkisinin ruhî suretler olarak birleşmesi sonraki varlıkların çeşitli sayısız taayyünatların zuhura çıkmasına yol açmıştır. Nitekim buna işareten ayet-i kerimede şöyle buyurulmuştur: "Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan, ikisinden birçok erkek ve kadın üretip yayan rabbinize itaatsizlikten sakının." (Nisa, 4/1)[25] Ancak burada yaratılan yeni varlıklar bu dünyada yaratılacak olan insanların suretleridir:

> Ve bu taayyünat içinde pek çok suver-i faile ve münfaile zuhura geldi. Ve suver-i faile rical ve suver-i münfaile de nisadır. Ve efrad-ı insaniyyenin suret-i failesi olan rica1 ve suret-i münfailesi olan nisa ekmel-i vech ve ahsen-i takvim ile zahir oldu. İmdi efrad-ı insaniyyenin ebeveyni Âdem-i hakiki olan "akl-1 küll" ile, Havva-yı hakiki olan "nefs-i küll"dür. Bunlar cennet-i zatta, ya'ni mertebe-i uluhiyyette mestur idiler. Kur'an ki, cemi'-i esma ve sıfatı cami' olan zattır ve bu taayyünat ki, zat-ı ulûhiyyetin varlığında hayalat ve rü'yadan ibarettir; ve bu keserat ve taayyünat-ı hayaliyye ki, çekirdeğin içindeki ağaç gibi dal budak salıverip, esfel-i safiline doğru uzamıştır ve mertebe-i zattan baiddir; işte bu şecere, Kur'an'da mezkûr olan şecere-i mel'une ve matrudedir. Ve onun meyvesi ve habbesi zulmet-i tabiiyyedir.[26]

İşte bu ruhlar âleminde akl-ı küllün sureti olan Âdem'in ruhu ve nefs-i küllün sureti olan Havva, Bakara Suresinde belirtilen ilahi emir ile bu habbeye yaklaşmadıkları sürece cennet-i Zât'tan âlem-i suret ve taayyünata nüzul etmediler. Fakat onların yasaklanan bu ağaca yaklaşmaları "iblis-i vehmin nefs-i külle, yani önce Havva'ya, ve nefs-i küllün dahi akl-ı külle galebesi ile vaki' oldu ki, bu âlem-i kesafette onların zürriyyâtı olan efrad-ı

---

[23] *Füsûs Şerhi*, "Mukaddime", 30-1.

[24] قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ اَنْ تَتَكَبَّرَ فِيهَا فَاخْرُجْ اِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ (A'râf, 7/12-3). Allah buyurdu: "Ben sana emretmişken seni secde etmekten alıkoyan nedir?" (İblîs), "Ben ondan daha üstünüm; çünkü beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın" dedi. Allah, "Öyle ise in oradan! Orada büyüklük taslamak senin haddin değildir. Çık! Artık sen aşağılıklardansın!" buyurdu.

[25] يَا اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالاً كَثِيراً وَنِسَاءً

[26] *Füsûs Şerhi*, "Mukaddime", 32.

âdemiyye dahi her an keserat-ı hayaliyyeye ve Kur'an'daki şecere-i mel'ûneye meftun olmuşladır." İsra suresi 60. Âyeti buna işaret etmektedir.[27] Avni Konuk'a göre buradaki emir bütün ruhlar için geçerli bir emirdir. Ancak bu sadece bütün insan ruhlarını temsil eden Âdem ve Havva suretinde hikâye edilmiştir. Cennet ise henüz ruhlar âleminde Zât ile oldukları için bu varlık âlemi bir cennettir. Onun için yukarıdaki alıntıda belirtildiği gibi bu olaylar cennet-i Zâtta cereyan etmiştir. Âdem ile Havva henüz bedenen yaratılmamışlardır. Peki, bedenen yaratılmaları nasıl olmuştur? Malum olduğu üzere bedenler maddi âlemde olduklarından şehadet âlemine gelmek gerekir ki onların yaratılmaları orada olacaktır. Ancak bu gayb âlemindeki yaratmaların son bulduğu bir âlem olması gerekir ve bu âlemin ruhlar âleminden şehadet âlemine geçişi sağlaması gerekir. İşte bu geçiş âlemine İslam düşüncesinde "âlem-i misal" adı verilmiştir. Tasavvuf düşünürleri bunu çok kullanmaktadır. Bu âlem-i misal mertebesine tecelli ile zuhuru Avni Konuk şöyle açıklamaktadır:

> Bu mertebe, zatın hariçte gayr-ı kabil-i teczie ve inkısam ve hark ve iltiyam, bir takım suver ve eşkal-i latife ile zuhûrudur. Bu mertebeye "âlem-i misal" tesmiye olunmasının sebebi budur ki, âlem-i ervahtan zahir olan her bir ferdin, âlem-i ecsamda iktisab edeceği surete mümasil bir suret bu âlemde hâsıl olur. Ve bir taife ona "hayal" derler. Zira bu suretlerin müdriki, kuvve-i hayaliyedir.[28]

Görüldüğü gibi misal âlemi artık bizim bedenen var olduğumuz âleme geçiştir. Bu geçişi sağlayan her cismin misal âlemindeki yaratılan görüntüsüdür. Bu görüntüleri algılamak sadece hayal kuvvesi ile mümkündür. Hayalin idrak ettiği yani algıladığı bu görüntülere "misâl" denmektedir. Onun içinde âlem-i şehadetteki varlıkların gerçek misallerinin bulunduğu bu âleme, "misal âlemi" denmektedir. Ancak tasavvuf düşünürlerinin, yani eski tâbiriyle muhakkikin-i sufiyyenin, görüşüne göre iki türlü misâl vardır: birincisi, bizim hayal kuvvemizin algıladığı misaller ki, bunlar rüyalarda gördüğümüz veya hayal ederken algıladığımız misâllerdir. Bu algılama bazen hatalı olur bazen de doğru olur. Konuk'un belirttiğine göre muhakkikin buna "misal-i mukayyed" veya "hayal-i muttasıl" demektedir. İkincisi ise, göz ile de görülebilen misâllerdir. Buna örnek olarak aynadaki veya parlak bir cisimdeki görüntü verilmektedir. Muhakkikîn bunlara "misâl-i mutlak" veya hayal kuvvesine bağlı olmayıp ayrı olduklarından "hayal-i munfasıl" demişlerdir. Bu demektir ki, birinci tür misâllerin bağımsız varlıkları yoktur ancak bu ikinci tür misâllerin varlığı bağımsızdır. İşte ruhlar bir cesed rengine bürünerek

[27] "Hani sana, "Rabbin insanları çepeçevre kuşatmıştır" demiştik. Sana gösterdiğimiz o rüyayı ve Kur'an'da lânetlenen ağacı, sadece insanları sınamak için meydana getirdik. Biz onları korkutan uyarılarda bulunuruz, fakat bu onların taşkınlıklarını iyice arttırmaktan başka bir şey sağlamaz." (İsra, 17/60). *Füsûs Şerhi*, 32.

[28] *Füsûs Şerhi*, "Mukaddime", 33.

bu şekilde temessül edebilirler ki bu durumda gözle görülebilirler. Meselâ daha önce vefat etmiş bir yakınımızı rüyada gördüğümüzde onların ruhu bir bedenle görünür hâlbuki onların bedeni yoktur; bize görünen onların ruhunun misâline bürünmüş hâlidir. Bu şekilde görünen misâller gerçektir bunlarda hata olmaz. Buna göre Ahmet Avni Konuk "âlem-i misâl âlem-i ervahın feyzini, âlem-i ecsama îsâle vasıtadır. Ve ervâh ile ecsâm arasında bir berzahtır."[29] İki şey arasında olan bir şey her iki tarafında olana da benzerlik arz eder ve her ikisinin de özelliklerinden alır. Berzah, geçiş bölgesi anlamına geldiği için ruhlar âleminden cisimler âlemi olan bizim bedenen varlığımızın olduğu şu âleme geçiş bölgesi misâl âlemidir. Bu durumda misâl âlemi ruhların hem de cisimlerin özelliklerini muhtevidir. Böylece âlem-i misâl, "gayb ve şehâdet arasında hadd-i fasıldır."[30] Diğer bir deyişle âlem-i misâl, gayb âlemi ile şehâdet âlemini birleştiren sınırdır. Yalnız buradaki berzah âlemi öldükten sonra ruhların girdikleri berzah âlemi ile karıştırılmamalıdır çünkü bu ikinci berzah, dünya ile âhiret arasındaki berzah âlemidir. Bu ikinci berzah da âlem-i misâl nev'indendir ancak bu birinci berzah olan âlem-i misâlden farklıdır. İkinci berzaha geçen ruhlar "neş'et-i dünyeviyyede hâsıl olan a'malin sûretleri ve ahlak ve efalin netayicidir." Mahmud Şebüsteri (ö. 1320), *Gülşen-i Râz* adlı eserinde bunu çok güzel dile getirmiştir.[31] Ahmed Avni Konuk'un bu şiir için yazdığı açıklama gerçekten ibret vericidir.

> Ten gömleğinden soyunduğun, yani öldüğün vakit, ayıpların ve hünerlerin birdenbire zâhir olur [yani açığa çıkar]. İntikal etmiş olduğun âlem-i berzahta bir vücûdun olur. Lâkin bu dünyadaki vücûdun gibi kesif değil. Öyle su gibi ondan sûret görünür, yani suya mukabil olan sûret, o suya nasıl mün'akis olursa, senin vücûd-ı berzahına dahi amellerinin ve ahlâkının sûretleri öylece in'ikas eder. O berzahta bütün zamair aşikâr olur. Eğer delil-i nakli istersen يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ ﴿٩﴾ فَمَا لَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ ﴿١٠﴾ (Tarık, 86/9-10) ya'ni, "O günde nefs-i insanide merkûz olan sırlar aşikâr olur. İnsan için bu hali def' edecek bir kuvvet ve nasır [yardımcı] yoktur. Zira sırlarının aşikâr olması verilen vücûd-i berzahi iktizasındandır" ayet-i kerimesini oku! Ve bu akisten başka senin ahlakın âlem-i has olan berzahın ahvaline muvafık olarak ecsam ve eşhas olurlar. Ahlakın kötü ise suver-i kabîha, iyi ise suver-i hasene olup sana refik [arkadaş] olurlar. Sen, bir takım a'razdan ibaret olan a'mal ve ahlakın libas-ı surete [görünen elbise şekline] bürünerek müteayyin olmalarını [belirmelerini] istib'ad etme! [aklıma sığmıyor deme!] Nitekim bu dünyada kuvvet ve unsurdan mevalid-i selase [üç unsur] zahir oldu; ya'ni müvellidü'l-ma' [hidrojen], müvellidü'lhumûza [oksijen], azot, karbon ilh. ... gibi anasır-ı basîta gaz halinde bi-sûret olduklan halde tekasüf edip maadin, nebat ve hayvanat

---

[29] A.y.

[30] A.e., 34.

[31] Bu eser hakkında daha geniş bilgi için bk. H. Ahmet Sevgi, "Gülşen-i Râz" maddesi, *DİA* (*Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*: https://islamansiklopedisi.org.tr/sebusteri). Yine Şebüsteri hakkında bilgi için Adnan Karaismailoğlu'nun "Şebüsterî" maddesine bakılabilir *DİA*.

> sûretlerinde aşikâr oldu. İşte böylece senin bütün ahlakın âlem-i canda ba'zan envar ve ba'zan da niran [ateş] sûretinde zahir olur.[32]

Şimdi bu iki berzah arasındaki fark, âlem-i misâl olan birinci berzahtaki suretler bizim âlemimize intikal ettikleri halde ve bu şekilde rüya vesaire hallerde görülebilmelerine rağmen ahirete giden ikinci berzahtan hiçbir varlığın bizim âlemimize dönmesi mümkün değildir. Rüya ve benzeri durumlarda onların görünmeleri bu âleme dönmeleri anlamına gelmez. İşte âlem-i misâle kadar olan yaratılmalar tamamen gaybî olup bu âlemde gördüğümüz yaratılmalardan farklıdır. En önemli fark ise, sebep ve sonuç olarak bu âlemdeki yaratılmaları müşahede edebilmemizdir. Âlem-i misâle kadar olan yaratmalar tecelli ile gaybda zuhur oldukları için duyu organları ile algılanmaları mümkün olmadığı gibi akıl ile de bunların bilgisinin elde edilmesi mümkün değildir. Mertebelerine göre bu varlıklar ruh, sır ve hafâ gibi tamamen manevi latifelerle hissedilebilir ve burada yapmaya çalıştığımız gibi bir miktar akıl ile ifade edilebilecek bir söylem ile anlatılabilirler. Ancak kullanılan dil ve anlatım Ahmed Avni Konuk'un yaptığı gibi ona uygun olacak bir şekilde yapılmalıdır. Şehâdet âlemi dediğimiz bu maddi âlem Zât'ın tecelli ederek hâriçte suver-i ecsam ile zuhurundan ibarettir.[33] Bu âleme "âlem-i kevn ü fesâd" derler. Çünkü burada kevn, yani oluş ki bu yaratılış demektir, yeni bir suretin yaratılmasından veya İslam düşünce tarihinde ifade edildiği gibi "hudûsundan" ibarettir. Fesâd ise, meydana gelen suretin in'idamından yani yok olmasından ibarettir. Mesela suyu kaynattığımızda buhar olur ve onun "suluk" sureti (suret-i mâyi'iyyeti) kaybolur ki buna "fenâ" veya fesâd" denir. Fakat bu oluşumda yeni bir gaz hava suretinde meydana gelir ki buna da "kevn" denir. Bu madde âleminde hiçbir şey sabit olmayıp bu şekilde olup yok olurlar, buna da kevn ve fesâd denir.

Avni Konuk'un özgün bir yönü burada mutsavvifenin ileri sürdüğü görüşü açıklamasıdır. Buna göre âlem-i şehâdette her şey arazdan ibarettir ve cevher diye bir şey yoktur. Burada filozoflar varlığı cevher ve araz olarak ikiye ayırmışlarıdır. Cevheri ise kendi zatı ile kâim olan diye tanımlamışlardır. Hâlbuki bütün cevherler arazlarla kâimdir, buna göre nasıl kendi başına kâim olabilirler? Demek ki bütün varlıklar arazdır ve bu bakımdan yaratılmaya muhtaçtırlar. Araz ise, iki zamanda bâkî olmayan demektir. Yani bir şey şimdi var ancak biraz sonra yok ise bu araz olur. Bu âlemdeki bütün cisimlerin özelliği böyledir, o halde âlem-i şehadette olan her varlık arazdır.[34] Demek ki, "âlem-i şehadet, esma-i ilahiyye muktezasından olarak ale'd-devam mevcud ve ma'dum olur. Zira Mûcid, Muhyi, Mubdi, Rahman, Mun'im, Musavvir, Halk ve Kayyûm ve bunun emsali esma mevcadatın vücudunu ve mezahirin zuhûrunu iktiza eder. Ve Mumit, Dârr, Kahhâr,

---

[32] Avni Konuk, *Füsûs Şerhi*, "Mukaddime", 35.

[33] A.e., 36.

[34] A.e., 38.

Kâbız, Ferd ve Vâhid ve bunun emsali esma dahi mezahirin ademiyyetini ve hafâstını iktiza eder. Suver-i âlemin kâffesi daima halk-ı cedid (yeniden yaratılma) içindedir. Her lahza başka başka halk ve yeni vücud gelir. (Rahman, 55/29)"[35]

Artık buradaki yaratma açık bir şekilde kevnî yaratılıştır; yani oluş ve çöküşten ibaret olan düşünürümüzün zikrettiği esmânın muktezasıyla bir var bir de yok olan mahlûkattın görünüp kaybolmalarından ibarettir. Ancak bunlar bir mekân üzre gelip giderler ki bu mekân Avni Konuk'un en özgün yönü olan modern felsefenin bir kavramının yorumlanmasıdır: tabiat. Bilindiği gibi on dokuzuncu yüz yılda tabiatçılık çok güçlü bir felsefi akım olarak inkârcılığın kalesi hâline gelmişti. Onun için tabiat bilimde çok yaygın ve kabul edilen bir kavram olduğu için böyle bir bilim kavramının inkârı o zamanın bütün bilimini red etmek anlamına geleceğinden ya yeniden yorumlanmalı idi ya da onun yerine kâim edilebilecek yeni bir bilimsel nazariyeye ihtiyaç vardı. Bunu iki önemli âlim yeniden yorumlayarak mâlum din dışı bilim anlayışının yerine *mana-yı harfiye* dayalı yeni bir anlayışa dayalı tabiat kavramı oluşturdular. Bunlardan Bediüzzaman Said Nursi tabiatın mevhum bir kavram olduğunu ve şayet bir hakikati varsa sadece Allah'ın dest-i kudretinin bir mezraası olarak telakki etmek gerektiğini söylemiştir.

> Elhasıl, tabiiyyunların, mevhum ve hakikatsiz, tabiat dedikleri şey, olsa olsa ve hakikat-i hariciye sahibi ise, ancak bir san'at olabilir, sâni olamaz. Bir nakıştır, nakkaş olamaz. Ahkâmdır, hâkim olamaz. Bir şeriat-ı fıtriyedir, şâri' olamaz. Mahlûk bir perde-i izzettir, hâlık olamaz. Münfail bir fıtrattır, fâtır bir fâil olamaz. Kanundur, kudret değildir, kadîr olamaz. Mistardır, masdar olamaz.[36]

Ahmed Avni ise tabiatı mevhum değil aksine gerçek bir varlık olarak yorumlamaktadır; ancak bu durumda Allah'ın îcadı için bir varoluş alanıdır. Bunu açıklaması ise gayet beliğdir: "Ma'lûm olsun ki, fezâda menfûh olan nefes-i rahmanî ulûhiyyetin zâhiri olan "tabiat" üzerine vaki' olur. Dest-gâh-ı tabiat bu nefesi nesc edip enva'-ı sûrete ifrağ eder."[37] Nitekim buna göre, "Tabiat, mertebe-i ilm-i ilahide sabit olan suver-i esmaiyyenin intibaına müsaid bir ayineden başka bir şey değildir. Ve o ayinenin vücûdu dahi, zat-ı latife-i Hakk'ın kesafeti ile mevcut olduğu için zahiridir."[38] Böylece yaratılış devam edip gider. Ancak tabiat âlemindeki yaratmanın nasıl başladığı henüz açıklanmadı. Gerçi Ahmed Avni'nin tabiat ile ilgili açıklamaları çok ilginçtir ancak konumuz yaratılış olduğuna göre mesele bu açıdan ele alınmalıdır. Bu hususu Avni

---

[35] A.e., 39. Bu ayeti كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ yazar şöyle çevirmiştir: "Hak her anda bir şe'n-i diğerdedir."

[36] Bediüzzaman Said Nursi. *Lem'alar*, "Tabiat Risalesi", Yirmi Üçüncü Lem'a, Üçüncü Kelime, Üçüncü Muhal, İkinci Misal (İstanbul: Söz Basım Yayın, 2006), 303.

[37] Avni Konuk, *Füsûs Şerhi*, "Mukaddime", 41.

[38] A.e., 42.

Konuk "ibtida-i hilkat" başlığı altında incelemektedir. Ki bu da bizim "kevnî yaratılış" olarak adlandırdığımız husustur.

KEVNÎ YARATILIŞ

Bu yaratılışı daha önce ayrıntılı olarak işlediğimiz için burada ayrıntılara girmeden özellikle gaybî yaratılışa irtibatı açısından kısaca değineceğiz.[39] İlk önce şunu anlamak gerekir: yaratılış, Zât'ın mündemiç olan kemalâtının ızharıdır. Kemalât ise sonsuz olduğundan sonsuz yaratılışlarla bu ızharlar devam etmiş ve edecektir. Gayb âlemindeki ızhar bize büyük ölçüde mahfi (saklı) kalmıştır. O zaman yaratılanların sadece maddi olması yeterli olmadığı gibi türlü türlü varlık âlemlerinde farklı sonsuz türden varlıkların olması da bir hakikattir. Buna göre, "biz anlamıyoruz ve aklımıza sığmıyor" diyerek gayb âlemindeki yaratılışı red etmek yanlıştır çünkü burada açıkladığımız gibi gaybî yaratılışın olması gerektiğini aklımız gayet açık olarak alabilir. Avni Konuk buna örnek olarak bir çekirdeği verir: çekirdekte sonsuz ağaçlar vardır fakat mahfidir, yani içinde saklıdır. Çekirdekte saklı olan ağacın dal ve budakları, gövdesi, meyveleri açığa çıkmadan bilinmez. Ancak çekirdek yeşerir de büyürse dal ve budaklar oluşur meyve verirse artık çekirdekteki mahfi olan hakikat ve güzellikler bilinir. Şimdi çekirdek açmadan önce içinde mahfi olan kemalât ilmen bilinirdi. Ancak açtıktan sonra bilmüşahede bilindi. Aynı şekilde (*lillahi meselül a'lâ*):

> İşte eltaf-ı latif olan zat-ı ulûhiyyet kemalatını zevk-i şuhûdi ile bilmeğe ve gayriyyet-i i'tibariyye yüzünden bilmeğe muhabbet ettiğinde, muhit olduğu feza-yı bi-nihayede hubb-i zuhûrun harareti ile nefes-i rahmanisini tenfis ve irsal eyledi. Bu tenfis neticesinde feza-yı la-yetenahide, ya'ni kendi vücûd-i latifinde öbek öbek inbisat eden nefes-i rahmani, avâlim-i bi-nihayenin "heyûla"sıdır. Ve nefesin şiddet-i irsalinden hareket hâsıl oldu. Ehl-i hey'et indinde bu madde-i ûlaya "sehab-ı muzi" ta'bir ederler. Gerçi bunlar tarafından menşe'-i kâinat hakkında muhtelif nazariyyeler bast ve beyan olunmuş ise de, heyûla-yı kâinatın sehab-ı muzi' halinde olduğunda cümlesi müttehiddir. Onlar ehl-i keşfe i'timad etmediklerinden tekevvün ve intizam-ı seyyarat hakkında türlü türlü nazariyelere zahib oldular. Burada bunların tafsili zaiddir. Yalnız şu kadar diyelim ki, vücûd-ı insani zübde-i kâinat olduğundan, her sırrın miftahıdır. Sehab-ı muzi'ye tekabül eden nutfe-i bi-sûret-i beşer, tabiata tekabül eden rahm-ı maderde ne keyfiyyet ile sûret kesb etmekte ise, "insan-ı kebir" tesmiye olunan manzume-i şemsiyemizin dahi sehabeden tarz-ı tekevvünü ve iktisab-ı sûreti bu kavaid dairesinde olmak icab eder. Zira insan-ı kebirin tekamülat-ı tedriciyyesi milyonlarca seneler zarfında olduğu halde,

[39] Alparslan Açıkgenç. "Ahmet Avni Konuk'un Yaratılış Felsefesi", I. Uluslararası Bilimler Işığında Yaratılış Kongresi Tebliğleri, editörler Âdem Tatlı, Hasan Akan, İsmail Kocaçalışkan ve Veysel Güllüce (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Yayınları, 2018), 183-200.

> insan-ı sağirin tekamülatı rahm-ı maderde dokuz ay gibi kısa bir zamana sığar.[40]

Burada zannedersem insanın bedenen yaratılması ile ilgili söylenenler insanlık tarihinde verilen uzun zamanlarla uyuşmaktadır. Bu ise İslam düşünce tarihindeki yaratılış görüşlerinin tamamını bir değerlendirilmesi olarak görülebilir.[41] Kevnî olan bu yaratılış gaybî yaratılışa şöyle bağlanmaktadır: "İmdi nefes-i rahmani, feza-yı bi-nihayeyi muhit olan zat-ı eltaf-ı latifin haricine irsal olunmadı. Çünkü onun hârici mutasavver değildir. Bu tenfis, zatın kendi zatında, yine kendi zatına, kendi zatı ile vaki' olan bir tecellisidir. Ve nefes-i rahmani zatın aynıdır. Bu, ancak, zat-ı uluhiyyetin zatını ve nefesini [veya nefsini] teksif buyurmasından ibarettir."[42] Bu yaratmalar artık gayb âleminde olmadığından bilimsel araştırmalarla açıklanabilecek bir mahiyettedir. Ancak bu bilimsel açıklamalar ile nasslar çelişebilir. Bu durumda nassların yorumlanmaya ihtiyacı vardır. Mesela Ebû Rezin el-Ukaylî'den gelen bir hadis vardır. Bu hadiste Hz. Ukayli Efendimiz aleyis selatu vesselama sorar: "Ya Resulallah! Rabbimiz yaratıkları yaratmadan önce neredeydi? اين كان ربنا قبل ان يخلق الخلق Resulullah s.a.v. cevaben buyururlar: كان في عماء، ما فوقه هواء وما تحته هواء. Bunu Ahmed Avni Konuk'un anlatımı ile verelim:

> Fevkında ve tahtında hava olmayan "ama"da idi. buyurdular. Hazret-i Ebû Rezin el-Ukayli, bizim manzûme-i şemsiyyemize mensub bir mahlûk-i ilahi olduğğu ve merbûbiyyeti, kendi emsalini teşriken, nefsine izafe eylediği halde, a'ref-i enbiya (S.a.v.) Efendimiz avalim-i bî-nihayenin bidayet-i hilkatlerine de teşmilen: "Rabb'imiz suver-i eşyanın ızharından mukaddem bî-sûret olan 'ama'da idi ki, onun fevkı ve tahtı 'hala' olup, oralarda anasırdan terekküb eden hava yoktur" buyurdular.[43]

Bunun gibi diğer ayet ve hadisler kendi zamanındaki bilimsel bilgiler çerçevesinde tevil edilmektedir. Örnek olarak onun şu hadisi yorumlamasına bakılabilir: "Allah Teâlâ bir büyük inci yarattı; celâl ve heybeti ile nazar etti. İnci hayâdan eridi. Onun yarısı su ve yarısı ateş oldu. Ondan bir duman hâsıl oldu. Semavâtı dumandan arzı da onun köpüğünden halk eyledi. İmdi onun arşı su üzerine vâki oldu."[44] Bu yüzden tekvin olarak veya kevn olarak adlandırılan bu yaratılış ona göre dört temel nazariyeden ibarettir:

Birincisi, Kur'an-ı Kerim ve hadislerde yaratılış hakkında geçen nassların sadece zahirinden hareket ederek "müfessirin-i kiram taraflarından beyan buyrulan kavildir."

---

[40] Avni Konuk, *Füsûs Şerhi*, "Mukaddime", 44.

[41] Bununla ilgili daha geniş bilgi için şu çalışmamıza bakılabilir. Alparslan Açıkgenç. "Bilim Geleneklerinde Yaratılış ve İslam Bilim Geleneği", Bilimlerin Işığında Yaratılış, yayına hazırlayan Âdem Tatlı (İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Yayınları, 2017), 313-355.

[42] Avni Konuk, *Füsûs Şerhi*, "Mukaddime", 45.

[43] A.e., 46.

[44] A.y.

Bu görüş nassları aynen yorumsuz aldığı için kâinatın belli zamanda yaratıldıktan sonra yeryüzü yaratıldığını belirtir. Sonra Allah teâla Hz. Âdem'i (a.s.) çamurdan şekillendirip, ona ruh nefh etti (üfledi); ve melaikeye ona secde etmelerini emretti. İblis "Ben ondan hayırlıyım, çünkü beni nardan ve onu topraktan halk ettin" diyerek secde etmeyi kabul etmedi. Bunun üzerine İblis huzur-u izzet'ten atıldı. Sonra Âdem'in sol kaburga kemiğinden Hak Teâla Havva'yı yarattı. Yiyip içerek cennette kalmalarını ancak yasak ağaca yaklaşmamalarını emretti. Fakat İblis onları yanıltı onlar yasak ağaca yaklaştılar. Hak Teâla: "ihbitu" (Bakara, 2/38) (oradan çıkınız) emriyle onları cennetten ihrac edip, ruy-i zemine indirdi. Âdem ile Havva arzda bi't-tenasül (cinsi birleşme ile) nev'-i Beni Âdem türedi (çoğaldılar). Ehl-i tefsirin kavline (görüşlerine) göre hilkat-i Âdem'den bu ana değin (ilk insanın yaratılışından günümüze kadar) yedi bin sene kadar bir müddet mürur etmiştir."[45]

İkincisi: Kur'an ve hadislerin zahiri değil batın, manasına dayanarak geliştirilen görüştür. Bu görüş birinci görüşün delillerini yorumlayarak yaratmayı açıklamaya çalışmıştır. Ni'metullah[46] (k.s.) hazretleri gibi sufiler bu görüşü savunmuşlardır. Nuh suresinin, 71/17. ayet-i kerimesinin tefsirinde şöyle buyururlar: "Allah Teâla sizi arzdan ibdai olarak bitirmek suretiyle inbat eyledi (bitki olarak yerden bitirdi). Ve sizi enva' ve esnaf olarak yaptı. Evvela nebat cinsinden, saniyen hayvan ve sonra da iman ve ma'rifete kabil insan oluncaya kadar terbiye etti. Ba'dehu rütbe-i beşeriyyeden, mertebe-i hilafete ve niyabet-i ilahiyyeye irtikânız ve göz görmedik ve kulak işitmedik ve kalb-i beşere hutur etmedik şeye faiz olmanız için size tekâlif-i şakkayı (zorlu bir sorumluluk) teklif etti (yükledi)." Sath-ı arzda (yeryüzünde) nev'-i Beni Âdem'in (insan türünün) netice-i istihalat olarak (aşamalardan geçerek) tekâmülat-ı tedriciyye ile zuhurunu (yavaş yavaş gelişerek ortaya çıktığını), pek açık beyandan ibaret olan bu tefsire diğer mütalaat (açıklamaların) ilavesine hacet görülemez. Avni Konuk örnek olarak Mevlana'nın Mesnevî'sinden örnek vermektedir:

> Cemadlıktan öldüm ve nebat oldum; ve nebatlıktan öldüm, hayvan mertebesinde zahir oldum. Hayvanlıktan öldüm, âdem (insan) oldum. Böyle olunca ne korkayım, ne vakit ölmekten noksan oldum! Diğer bir hamlede de beşer mertebesinden ölürüm. Akıbet melaike arasından kanat ve başkaldırırım. Diğer defa da melek mertebesinden kurban olurum. O şey ki vehme gelmez, o olurum.
>
> (Secde, 32/7) ayet-i kerimesi Âdem'in arzdan ne vech ile inbat buyrulduğunu tafsil ve baladaki (yukarıdaki) ayet-i kerimeyi tefsir ediyor. Demek ki, … ayet-i kerimede "sümme" (sonra) kelimeleri meratib-i istihalata (halden hale

---

[45] A.e., 56-7.

[46] Ayrıntılı bilgi için bk. Abdülbaki Turan, "Baba Ni'metullah Nahcivânî ve *el-Fevatihu'l-İlâhiyye ve'l-Mefatihu'l-Gaybiyye* İsimli Tefsiri", *Selçuk Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (1985), 61-76.

> mertebelerle geçerek gelindiğine) işaret olduğuna şüphe yoktur. Bu ıstıhalat birinci kavil erbabı (birinci teoriyi savunanlar) tarafından böyle tefsir olunur: "Hz. Âdem'in halk-ı cesedi hame'-i mesnûndan, ya'ni yıllanmış, kokmuş çamurdan oldu. Ve onun vücûdundan Havva halk olundu. Âdem, topraktan çıkan nebatatı ve ekl-i nebatat ile neşvü nema bulan hayvanatı ekl etti (yedi). Bunlar vücûd-ı Âdem'de sudan ibaret olan nutfe oldu. Bu su, rahm-i Havva'ya munsabb oldu (konduğunda); ve orada etvar-ı muhtelife geçirdikten sonra, suret-i âdemiyyeye girip, tevellüd eyledi. Hâlbuki Hak Teâla sure-i Ankebut'da: "Arzda geziniz, Allah Teâla'nın halka nasıl başladığına nazar ediniz!" (Ankebut, 29/20) buyuruyor. Hilkat-ı beşerin (insanın yaratılışının) bidayeti (başlangıcı), ehl-i tefsirin bu beyanatı vech ile olursa, bunu görmek için arzda gezmeğe lüzûm yoktur. Çünkü bu istihalat ve etvarı, insan arzın herhangi bir noktasında mukim ve sakin olmakla da görüp öğrenebilir. Ve "arzda geziniz!" teşviki, arzın gezilmek mümkin olan yerlerine şamildir. Arzın sathında gezmek mümkin olduğu gibi, hafriyyat neticesinde, arzın ka'rında da (derinliğinde) gezilebilir. İmdi bu ayet-i kerimenin ma'na-yı münifinden müstebân oluyor (anlaşılıyor) ki, arzda gezip tedkikat icra etmekle, hilkat-ı beşerin başlangıcına dair ilm-i müstehasatta (fosil bilimi) görülüp anlaşılacak şeyler vardır. Esasen muhakkıkîn, berazihi (berzah âlemlerini) beyan ettikleri sırada, cemadat ile nebatat arasındaki berzahın "mercan"; ve nebat ile hayvan arasındaki berzahın da "hurma ağacı"; ve hayvanat ile insan arasındaki berzahın da "maymun" olduğunu açıktan açığa gösterirler.

Üçüncüsü (yaratılış teorisi) Hz. Âdem'in, aşamalardan geçerek tedricen değil, aksine topraktan def'i olarak yaratılmıştır. Bu görüşü savunan da *Varidat* (adlı eserin yazarı) olan Bedreddin Simavi ile diğer bazı düşünürler savunmuşlardır. Cenab-ı Bedreddin Kitab-ı Varidat'ında şöyle buyurur: "Avamın zu'm ettikleri şey üzere (halk kitlelerinin zannettikleri gibi) haşr-ı ecsad (bedenlerin oluşması) sahih (doğru) değildir. Velakin mümkindir ki, nev'-i insandan âlemde bir şahsın kalmadığı bir zaman gele; ve ba'dehu topraktan babasız ve anasız bir insan tevellüd ede. Sonra da tenasül ile doğa."[47]

Dördüncü yaratılış teorisi bizim bildiğimiz evrim teorisidir. Fosillerin incelenmesine dayanarak tabiat tarihçileri ve paleontologlar bu görüşü ileri sürmüşlerdir. Avni Konuk kendi zamanındaki biyoloji ve paleontolojideki gelişmelere dayanarak bunu uzunca açıklamaya çalışmış ve red etmemiştir. Bu şekilde de insanların yaratılmış olabileceğini şöyle belirtmiştir.

> İnsan, kanun-ı tekâmül neticesinde zuhur etmiş ve silsile-i hayvanatın en mükemmeli bulunmuştur. Meşimeler arasında insanın en yakın ceddi "perimat"lar oldugu gibi, onların da en yakın ceddi "şibh-i beşer" (insan

[47] A.e., 59.

> benzeri) denilen “Kariniyen”lerdir. Paul ve Firic Sarasen[48] namında iki hayvanat âlimi (zoolog) tarafından 1893 tarihinde icra edilen tedkik ve tenkidler neticesinde “Seylan”ın ibtidai ahalisinin kendi teşekkülleri i’tibariyle diğer ırklardan ziyade maymuna yakın olduğu anlaşılmıştır. “Anthropoid” denilen şibh-i beşerler arasında ise insana en çok benzeyenleri “şempanze” ile “goril”lerdir. 1894 senesinde Cava’da keşfedilen bir kafatası ile beraber bir oyluk kemiği ve birkaç diş, Layt’da mün’akid (düzenlenen) hayvanat (zooloji) kongresinde, hayvanat ve nebatat ve müstehasat âlimleri (zoologlar, botanikçiler ve paleontologlar) tarafından tedkik olundukda, bunların bir şibh-i beşere ait olduğu takarrür eyledi. Bu suretle tekevvün eden insanların zuhurundan şimdiye kadar tahminen beş yüz bin sene kadar bir zaman geçmiştir.”[49]

Sonuç:

Ahmed Avni Konuk’un anlayışına göre yaratma sadece maddi yaratmadan ibaret değildir. Maddi yaratmanın âdeta kökleri hükmünde bir buz dağı gibi görünmeyen tecelliyat-ı gaybiyye vardır ki mahiyeti ancak manevi keşifle anlaşılabilir. Biz sadece bunların varlığını akıl yolu ile sahih haberlere dayanarak ayet ve hadislerde mecazen anlatıldığı kadarını çıkarabiliriz. Burada gayet kısa olarak tahlil etmeye çalıştığımız bu yaratılış anlayışını uzun tefekkür ve teemmül ile ancak bir derece idrak etmemiz mümkündür. Ancak bunun günümüz Türkçesi ile anlatılması çok zordur. Kavramlar henüz yerleşmemiş ve pozitivist bilim anlayışı ile bütün dünya dilleri aşırı maddeci olmuştur. Bunlardan büyük ölçüde soyutlanıp incelmiş ve ruhaniyet kesp etmiş tasavvuf kavramları ancak bu hakikatleri bir derece beşer kelamı ile ifade edebilir. Bununla ilgili olarak Ahmed Avni Konuk’un savunduğu önemli epistemolojik tahlilleri de göz ardı etmemek ve bunları da anlamaya çalışmak gerekir. Ayrıca bunun bağlı olduğu ontoloji de iyice kavranmalıdır çünkü onun yaratılış anlayışı büyük ölçüde varlık anlayışına dayanmaktadır.

Avni Konuk’un sonucu çok güzel bir ifade ile bütün hususları dile getirmiştir: Allah’ın varlığını, meleklerini, elçilerini, vahiyle gönderdiği kitaplarını, ahiret gününü, kaza ve kaderi inkâr etmedikten sonra nev’-i Beni Âdem’in hilkati, yaratılışı ne sûretle olursa olsun fark etmez. “Kitab-ı tabiatı tedkik ile meşgul olup da bunları inkâr edenler, tedkik ettikleri şeyin netayicini idrak edemeyen ve bir şeyde istiğrakları hasebiyle hey’et-i mecmua-i ma’rifeti ihata edemeyen mahdûdu’l-efkâr ve nakısu’l-isti’dad kimselerdir.”[50]

---

[48] Paul Sarasin (ö. 1929) ve Fritz Sarasin (ö. 1942) kardeşler İsviçreli tabiat tarihçisi zoologlardır. Bk. Bernhard C. Schär, “Earth Scientists as Time Travelers and Agents of Colonial Conquest: Swiss Naturalists in the Dutch East Indies”, *Historical Social Research* 40 (2015), 2, 67-80.

[49] Ahmed Avni Konuk, *Füsûs Şerhi*, “Mukaddime”, 60.

[50] A.e., 61.

GAZALI'S HUMAN CAN BE TRAINED FROM CREATION AND COMPARED WITH CONTEMPORARY THOUGHT

GAZÂLİ'YE GÖRE İNSANIN YARATILIŞTAN EĞİTİLEBİLİR OLMASI VE ÇAĞDAŞ DÜŞÜNÜR GÖRÜŞLERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

Assoc. Prof. Dr. Bayram ÖZER
Ondokuz Mayıs University, Faculty of Education, Samsun, Turkey
E-mail: ozer.bayram@gmail.com

ABSTRACT

It is not possible for nations that cannot establish their own education systems with their own value and belief systems. Nations that are not based on their own history, historians and thinkers cannot survive. There are numerous thinkers and philosophers in the history of each nation. Each thinker is national value and should be reflected in educational practices based on their views. There are many famous thinkers and scientists and Turkish - Islamic thinkers in our country that will shed light on scientific studies and add horizons. Ibn Sina, Mevlana, Ibn Khaldun and Ghazali are just a few of them. Imam Ghazali, who has made its presence felt in every field in the history of Islamic thought and maintains its vitality today, continues to influence with his works both in his time and in various fields. In every innovation, the study was carried out with the aim of revealing the commonalities by examining the views of the modern thinkers, inspired by the West and whose ideas were taken as an example, by mutually examining the views of Ghazali.

Keywords: Ghazali, Views on Education, Ghazali and Contemporary Thinkers, Ghazali's Views on Education

ÖZET

Kendi değer ve inanç sistemleriyle özgün eğitim sistemlerini kuramayan milletlerin varlıklarını sürdürmelerine imkân yoktur. Kendi tarihini, tarihçilerini, düşünürlerini temel almayan milletler varlıklarını sürdüremezler. Her milletin tarihine bakıldığında sayısız düşünür ve felsefeci mevcuttur. Her bir düşünür milli değerdir ve onların görüşleri temel alınarak eğitim uygulamalarına da yansıtılmalıdır. Ülkemizde bilimsel çalışmalara ışık tutacak ve ufuk katacak çok sayıda ünlü düşünür ve bilim adamı, Türk - İslam düşünürü bulunmaktadır. İbn Sina, Mevlana, İbn Haldun ve Gazali bunlardan sadece birkaçıdır. İslam düşünce tarihinde varlığını her alanda hissettirmiş olan ve günümüzde de canlılığını koruyan İmam Gazali, gerek yaşadığı dönem gerekse çeşitli alanlarda yazdığı eserleriyle etkisini sürdürmektedir. Her yenilikte Batı'dan esinlendiğimiz, fikirlerini örnek alıp uygulamaya koyulduğumuz modern düşünürlerin savundukları görüşleri Gazali'nin görüşleri ile karşılıklı olarak inceleyerek ortak yönlerini ortaya çıkarma hedefleri ile çalışma yürütülmüştür.

Anahtar Kelimeler: İmam-ı Gazali, Eğitimle İlgili Görüşler, Gazali ve Çağdaş Düşünürler, Gazali'nin Eğitim Görüşleri

1. GİRİŞ

Kendi değer ve inanç sistemleriyle özgün eğitim sistemlerini kuramayan milletlerin varlıklarını sürdürmelerine imkan yoktur. Kendi tarihini, tarihçilerini, düşünürlerini temel almayan milletler varlıklarını sürdüremezler. Her milletin tarihine bakıldığında sayısız düşünür ve felsefeci mevcuttur. Her bir düşünür milli değerdir ve onların görüşleri temel alınarak eğitim uygulamalarına da yansıtılmalıdır.Ülkemizde bilimsel çalışmalara ışık tutacak ve ufuk katacak çok sayıda ünlü düşünür ve bilim adamı, Türk – İslam düşünürü bulunmaktadır. İbn Sina, Mevlana, İbn Haldun ve Gazali bunlardan sadece birkaçıdır. İslam düşünce tarihinde varlığını her alanda hissettirmiş olan ve günümüzde de canlılığını koruyan İmam Gazali, gerek yaşadığı dönem gerekse çeşitli alanlarda yazdığı eserleriyle etkisini sürdürmektedir. Her yenilikte Batı'dan esinlendiğimiz, fikirlerini örnek alıp uygulmaya koyulduğumuz modern düşünürlerin savundukları görüşleri Gazali'nin görüşleri ile karşılıklı olarak inceleyerek ortak yönlerini ortaya çıkarma hedefleri ile çalışma yürütülmüştür.

Günümüzde sürekli eğitim sistemleri, müfredatlar değişmekte ve bu değişmeler olurken de hep batı ve batılı düşünürler örnek alınmaktadır. Çözüm aradığımız her durum ile aslında bundan çok daha önce de karşılaşılmış ve o zamanda çeşitli yöntemlerle sorunlar çözülmüştür. Her yeniliği batıdan getirmek yerine kendi tarihimizde yaşamış düşünürlerimizin görüşlerini araştırmak ve uygulamaya koymak tarihimiz ve kültürümüz için daha fazla fayda sağlayacaktır. Tarihimizi, milli değerlerimizi ve düşünürlerimizi araştırarak batıdan alınan pek çok bilginin aslında kendi tarihimizde de olduğunu muhakkak göreceğiz. Tüm bu sebeplerden hareketle kendi düşünürlerimizi tanımak ve onların görüşlerini ortaya çıkarmak gerekmektedir. Bu netice sonucunda yapılmış olan çalışmalar da tarihimizdeki düşünürlerin fikirlerini araştırmanın önemi bize göstermektedir.

Süngü'nün yapmış olduğu yüksek lisans tezi ' İbn Haldun'un Eğitim Felsefesi' üzerinedir. Bu çalışmada İbn Haldun'un eğitimde dikkat çektiği noktalara değinilerek eğitim üzerine felsefesinden bahsedilmiştir. Öğretmenin ders işlerken anlattığı konunun dışına çıkmaması ve konuyu dağıtmaması gerektiği, bilgilerin basitten karmaşığa doğru

ve kolaydan zora azar azar verilmesi gerektiği gibi fikirler ortaya atmış ve eğitim sistemine günümüzde de uygulanmakta olan bir bakış açısı ortaya atmıştır.

Çelikel hazırlamış olduğu doktora tezinde 'Gazali'nin Eğitim Görüşü'nü araştırmış ve Gazali'nin eğitim düşünceleri hakkında pek çok bilgi sunmuştur. Gazali yaparak – yaşayarak öğrenmeye vurgu yapmış ve 'insanın, tabiatlaşıncaya kadar iyi şeyleri yapmakta kendisini zorlaması' gerektiğini söylemiştir. Yine Gazali problem çözmeyi aktif öğrenmenin soyut ve sorunlu konulardaki uygulaması olarak görmüştür. Yaparak – yaşayarak öğrenmeyi büyük ölçüde psikomotor(beceri) öğrenmeler olarak nitelerken problem çözmeyi ise kas – beyin koordinasyonu yerine zihinsel çalışma, üst işlem basamaklarında bilgiyi işleme ve keşif olarak nitelendirmektedir. Çelikel çalışmasında Gazali'nin söylemiş olduğu fikirlerini ortaya çıkarmıştır.

Akyüz, yayınlamış olduğu makalesinde 'İbn Sina'nın Türk ve Dünya Eğitim Tarihindeki Yeri' konusu araştırmıştır. Bu çalışmada İbn Sina'nın tıp ve eğitim tarihinde çok önemli bir yer tuttuğunu fakat ülkemizde pek az tanındığını ve eğitim görüşleri üzerinde ise hiç durulmadığını söylemiştir. Buradan hareketle çalışmasını hazırlamış ve İbn Sina'nın eğitime ilişkin bazı görüşlerini anlatmıştır. İbn Sina'ya göre ahlak eğitiminde nefsin isteklerine kesinlikle uyulmamalı, yalandan uzaklaşılmalı, verilen sözde durulmalı ve dini emirlere uyulmalıdır. İbn Sina öğretmenin öğrenciye çevresinde karşılaştığı olayları, bunların nedenlerini ve etkilerini öğretmesi gerektiğini söyler. Bu görüşleri vurgulayan yazar İbn Sina'nın yeterince ülkemizde tanınmadığını da vurgulamaktadır.

Oruç, hazırlamış olduğu doktora tezinde ' İmam-I Gazali'nin Eğitim Anlayışı' üzerine çalışmış ve Gazali'nin eğitim üzerine fikirlerine vurgu yapmıştır. Gazali'ye göre eğitim ve öğretim insandaki gizli güçlerin açığa çıkarılmasından ibarettir.Ona göre bilgi, her nesnenin özünü; eğitim ise bu özü açığa çıkarmayı temsil eder.Gazali, eğitimi insanın iç dünyasından başlatarak çevresine doğru yaygınlaştırır. Başarılı öğretmenin özelliklerine de değinen Gazali ;Öğretmenin çamura şekil veren bir usta gibi olduğunu söyler. O, öğretmenin bilgiyi hayatında içselleşştirerek uygulamak ve bunun sonucu olarak uygulamalarını halka yansıtması gerektiğini vurgular. Oruç, hazırlamış olduğu çalışmayla Gazali'nin eğitim üzerine görüşlerini ortaya koymuştur.

Çomaklı, hazırlamış olduğu yüksek lisans tezinde 'Mevlana'nın Mesnevi Adlı Eserinde Yer Alan Hikayelerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki Değerlerin Öğretiminde Kullanımının İncelenmesi' konusu çalışmış ve yüzyıllar önce yaşamış bir düşünürümüzün görüşlerinin derslerimizde nasıl kullanılabileceğine dair örnekler vermiştir.Müfredatta yer alan bilimsellik, duyarlılık, sorumluluk, yardımseverlik, hak ve özgürlüklere saygı, çalışkanlık, farklılıklara saygı, vatanseverlik, estetik, dürüstlük, adil olma ve barış değerlerinin Mevlana'nın Mesnevi'nde yer alan hikaylerin içinde tespit edilerek öğretim programında yer verilmesini çalışmıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, XI. Yüzyılda yaşamış olan ünlü İslam düşünürü Gazâlî'nin eğitim görüşlerini tespit edip bunlardan yola çıkarak görüşlerini çağdaş düşünür görüşleriyle karşılaştırmaktır.

2. EĞİTİMİN TANIMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Eğitim; "Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir" (Ertürk, 1972:2). İnsanın varoluşundan itibaren eğitimde var olmaya başlamıştır. Eğitim, öğrenme ve öğretmenin de tarihidir. En ilkel toplumlardan tutun da en gelişmiş toplumlara kadar var olmuş her toplumda eğitim söz konusudur. Yazının kullanılmaya başlanmadığı dönemlerde eğitim rol model olarak, yaptıklarını yaparak informel bir şekilde gerçekleşmekteydi. Bu şekilde gerçekleşen eğitimde taklit etme, gözlem yapma, rol modeli alarak öğrenme söz konusu idi. Yazının keşfi ile birlikte eğitim informel boyuttan formel bir boyuta dönüştü. İnsanlık tarihine bakıldığında ilk uygarlıkların doğuda gelişmiş olduğu ve yazının gelişimiyle Mezopotamya, Çin ve Hint Medeniyetlerinin oluştuğu görülür.

"Batıda ilk çağ filozoflarından bu yana eğitimle ilgili çeşitli görüşler ve uygulamalar gündeme gelmiştir. Eğitimin ayrı bir çalışma ya da bilim alanı olarak görülmesi ve gelişmeye başlaması ise yakın zamanlardadır. Bugünkü Batı uygarlığının ve kültürünün temeli, düşünce, hukuk ve ahlak sistemleri yönünden, Eski Yunan ve Eski Roma kültürleriyle birlikte Hristiyan inanç sistemine dayanır. Dolayısıyla eğitimle ilgili çeşitli anlayış ve uygulamalarda da bunların etkileri vardır" (Şişman, 2011:46).

3. TÜRK EĞİTİM TARİHİNDEKİ ÖNEMLİ TÜRK-İSLAM DÜŞÜNÜRLERİ

3.1. İbn-i Sina (Ö. 1037 M.)

Meşhur İslam filozofu, İbn Sina adı ile maruf, Ebu Ali Hüseyin bin Abdullah bin Sina, Avrupa'daki meşhur adıyla Avicenne, 980 yılında Buhara yakınlarında Afşana'da doğmuştur. Onun Belh'de doğduğunu, babasının Nuh b. Saman zamanında Buhara'ya yerleştiğini söyleyenlerde vardır. Önce Kur'an'I sonra Arap edebiyatını ezberledi. Sonra fıkıh, geometri, Yunan felsefesi ve mantık öğrendiğini biliyoruz. Daha sonar kendi başına biyoloji, fizik ilimleri, matematik ve tıb çalışmış ve 16 yaşında iken bir bilim adamı olarak meşhur olmuştur.

Filozofun babası Fatımi davetçilerini sık sık evinde misafir ediyordu. Bundan dolayı, kendisine İsmaili (Batıni) gözüyle bakılıyordu. İbn Sina bu evde yapılan konuşmaları dinliyor, dailerin telakkilerini öğreniyordu. Genellikle konuşulan konular felsefe, geometri ve Hind hesabı idi.

İbn Sina'nın eğitim görüşleri incelenirken onun once bilgi hakkındaki yaklaşımı ortaya koyulmalıdır. İbn Sina'ya gore bilgi, irade ve eylem hiyerarşisinin temelidir. Buna göre bu irade ve eylemin kaynağı olan ameli akil, temel ilkelerini, bilginin elde edilme mekanizması olan nazari akıldan alır. Bu yüzden İbn Sina, Pratik (ameli) aklın faaliyet alanine ahlaka; nazari aklın faaliyet alanine metafiziğe dayandırır. Zaten ameli felsefe de bütün olarak nazari felsefenin gösterdiği hedefleri gerçekleştirmek için çalışır.

Eğitim genel olarak, her ne kadar ameli felsefenin ilgi alanı içindeymiş gibi görünse de, aslında nazari felsefenin temel konuları olan metafizik meseleler, varlık – yokluk, Allah – kainat ilişkisi, alemin yaratılması, değerler ilmi, hayr – şer, bilgi teorisi ve insanın yetenekleri gibi konular, İbn Sina'nın eğitim anlayışının temel noktalarıdır. Bir felsefeci olması açısından felsefenin bu temel problemlerine eğilen İbn Sina, bu konuları incelerken eğitim alanine da girmekte, eğitimin gücü ferdi farklılıklar, insan istidatları gibi konularda ilgi çekici görüşler ileri sürmektedir. Bu bilgilerin kimisine eğitim ve öğretim olayını bu sahaya ait özel bilgiler olarak vermiş, kimisini ortaya koyarken genel manada söz konusu etmiştir.

Bilgi problem konusunda akılcı, müşahedeci ve tecrübeci bir yol izleyen İbn Sina, hissi bilgiyi kesin olarak görür. Bu bilginin değerini düşüren tek husus, bunların maddesinden ayrılmayan suretlerden elde edilmiş olmasıdır. Belki bu özelliği sebebiyle yanılmalara sebep olabilir. Hayali ve vehmi bilgi türlerinin yanılgıya açık olduğunu düşünen filozofumuz akli bilgiyi en kesin bilgi olarak kabul eder. Bundan dolayı da ona göre akıl, din ile çelişmez.

İnsanın bilgilenme yollarını inceleyen İbn Sina, İnsandaki öğrenme, bilgilenme, akletme ve düşünme mekanizmaları üzerinde durur. Bunların ahlaki eylem ile ilişkilerini ele alır. Öğrenme psikolojisi konusunda İbn Sina'nın görüşlerinden şu sonuçlara ulaşılabilir:

Öğrenme psikolojisi (algı) hem eğitimde hem de öğretimde önemli bir yere sahiptir. Sağlıklı olarak işleyen bir duyum ve algılama mekanizması öğrenmeyi kolaylaştırır. Eğitimciye ve eğitilene daha büyük mesafeleri daha çabuk ve daha kolay kat etmeyi sağlar.

Ahlaki davranış kazanma açısından mütehayyilenin çift yönlü işlevi üzerinde duran İbn Sina, insandaki ahlaki yücelme gerilme mekanizmasının aynı gücün faaliyetleri ile işlediğine dikkat çekerek, insanın ahlaki gelişmesinin ve gerilemesinin hayvansal nefsin çift yönlü çalışılabilen bir gücü (mütehayyile) tarafından gerçekleştirildiğini vurgular. Karmaşık bir yapı ve geniş bir faaliyet alanine sahip bu gücün elde ettiği sonuçların bizi yanıltmaması için onun ilişkilerinin çok hassas oranlarda kurulması gerektiği hususunda bizi uyarır. Çoğu zaman insanı yanıltabilen bu güç, ona iyilik yaptığı kanaati vererek kötülüğe sürükleyebilir.

İnsandaki öğrenme ve ahlak ilişkilerini bu şekilde ele alan İbn Sina'ya göre, insan bilgilerle aklını geliştirmelidir. Bunun sonucunuda ahlaki davranışlarına yansıtmalıdır. Öyleyse eğitimci, öğrencisine sağlam ve sağlıklı bilgiler vermelidir.Bu bilgileri pratiğe intikal ettirmesini sağlamalıdır. Yanlış bilginin insanı yanlış davranışlara götüreceği son derece tabiidir. Öğrenci de öğreneceği bilginin sıhhatine dikkat etmeli, aynı zamanda kendisine doğru gibi görünen bazı bilgilerin yanlış olabileceğini daima hatırda tutmalıdır (Köylü-Koç,2016:183-190).

3.2. Mevlana Celaleddin-i Rumi (Ö. 1273 M.)

Büyük düşünür, şair ve mutasavvıf Mevlana Celaleddin-İ Rumi'nin yetiştiği 18. Yy. Anadolu Selçuklularının en sıkıntılı dönemidir. Bu yüzyıl Anadolu'da mezheplerin kaynaştığı, dinlerin buluştuğu bir devir görünümünde iken, siyasi manzara pek iç açıcı değildir. Zira Selçuklularda Moğol akınının meydana getirdiği sosyal düzensizlik, merkezi otoriteyi tamamen ortadan kaldırmış bütün ülkeye huzursuzluk getirmiştir. Bu asrın sonlarına doğru Moğollara tabi bir beylik haline gelen Selçuklu Devletini temsil eden sultanlar bazen Moğollar tarafından alınır, bazen öldürülür ve bazen de moğollara sığınarak hüküm sürer olmuştur. Bu arada beylerin isyanları ve bir kısım vezirlerin Moğollarla ittifak edip isyan etmeleri, halkı şaşırtmış kime tabi olacağını bilemez duruma getirmiştir.

Mevlana, Burhaneddin Muhakkik'in ölümünden sonra, irşat ve öğretim faaliyetlerine geçer. 1241-1245 yılları arasında babasının ve hocalarının metotlarını takip ederek fıkıh ve din bilimleri üzerine dersler verir. Din bilimleri tahsil eden öğrencilerden 400 kişini Mevlana'nın medresesinde hazır bulunduğu rivayet edilir.

Öğretim faaliyetinin yanında manevi eğiticilik görevini de sürdüren büyük sufi, zikir meclisleri kurar, insanları Allah'a davet ederdi. Kendisi fakih olduğundan sarığını fakihler gibi sarardı. Ulu bilginlerin geleneği olan geniş kollu hırka giyerdi. Bu arada kendisinin etrafında pek çok mürid toplanmıştı. Demek ki Mevlana, üç yönlü bir eğitim ve öğretim faaliyeti sürdürmekteydi: Medresede din ilimleri öğreticiliği, müritlerini manen geliştirmek için zikir halkaları ve cami kürsülerinden halka yaptığı vaazlar.

Mevlana'nın eğitimciliği Şems'le buluşmasından sonra derinlik ve yoğunluk kazanır. Mevlana bir gün İplikçi Medresesi'nden çıkmış, öğrencileriyle beraber yolda giderken, ansızın Şems ile karşılaşır. Aralarında geçen konuşmadan sonra Mevlana, Şems'i medresesine götürür. Bir rivayete kırk gün, diğer bir rivayete göre ise üç ay baş başa kalırlar. Bu müddet zarfında Şems'ten oldukça etkilenir. Bu durum onun eğiticilik faaliyetine de tesir eder. Mevlana Şems'le buluşmasının sonunda öğretim kürsüsünü ve vaaz minberini terk eder. Şems'in huzurunda diz çöker. Ona öğrenci olup ondan aldığı feyizle öğreticiliğine devam eder.

Mevlana kendisinden önce başlayan İslam düşüncesinde öğretim ile eğitimi birbirinden ayırma geleneğine uyarak öğretim için amuht ve ta'lim kavramlarını kullanır. Öğretimi Hak (Allah) öğretisi ve insan öğretisi diye gruplandırır. Bazı yerlerde Cebrail öğretisinden bahsetmiş olsa da biz bu öğretiyi ilahi öğretiden ayıramayız. Allah ile kul arasındaki öğretime dikkati çeken Mevlana, insan öğretisi yanında ruh ile beden arasındaki öğretiyi de zikreder. Ruhun beden öğretisini tamamen tasavvufi bir çizgide ele alır. Bunu şu beytinden anlamak mümkündür: 'Canın gezip yürümesi neliksizdir, niteliksizdir; bedenimiz yolculuğu canımızdan öğrenmiştir.''

Diğer yandan Mevlana, terbiye ya da eğitim için edeb kelimesini kullanır. Edebi anlatırken, insanın değer anlayışına göre edep anlayışının da değişeceğini belirterek tanıma izafilik kazandırmaya çalışır. Bu çerçevede beden ehli edebi görünüşe bağlarken gönül ehli 'içi gözetmedir' şeklinde tanımlar.

Mevlana eğitimi bir sihirli değnek olarak görmez. Çünkü eğitim yaratılışta var olanı geliştirir. Fıtri olmayanı var edemez. Ona göre kalp akça olan kafirlerle, altın olan temiz kişiler aynıeğitim potasına girmelerine ragmen kafirler kararır, temiz kişiler ise parlar. (Köylü-Koç,2016:381-390)

3.3. İbn-i Haldun (Ö. 1406 M.)

Asıl adı Ebu Zeyd Veliyuddin Abdurrahman b. Muhammed b. El- Hadrami olan İbn Haldun (1332-1406), Yemen'in Hadramut bölgesinden olup, 13. Yüzyıldan az önce Endülüs'ün fethi sırasında buraya gelen ve daha sonra da Kuzey Afrika'ya göç edip yerleşen zengin ve ilmi geçmişi olan bir aileden gelir. 1322'de Tunus'ta dünyaya gelen İbn Haldun, ilk eğitimini babasından alıp, hafız olduktan sonra hadis, Arapça, fıkıh ve edebiyat derslerini almış, 1347'de Ifrıkiye'ye hâkim olan Sultan Ebu'l Hasan'ın yanına gelen bilginlerden el-Abilli'den nakli bilimler yanında mantık, felsefe ve matematik bilimlerini öğrenmiştir.

İbn Haldun eğitime çocuklarla başlar ve çocuklara Kur'an öğretmenin dinin en temel özelliklerinden birisi olduğunu belirtir. Zira Kur'an öğretmek, çocukların kalplerinde iman ve inancın yerleşip kalmasına neden olmaktadır. Bu yüzden Müslümanlar, her yerde çocuklarına Kur'an ve hadisten bazı metinleri öğretmeyi

kendilerine bir görev kabul etmişlerdir. Kur'an, öğrenilecek bilgilerde meleke edinmenin bir temeli sayılır. Müslümanların bu yolu seçmelerinin nedeni, küçük yaşta öğretilen bilgilerin kalplerde yerleşip kalmasıdır. Küçük yaşta öğretilen bu bilgiler bundan sonra öğretilecek bilgiler için bir temel teşkil eder. Her yapı temeline uygun; yapının sağlamlığı da temeline göre olduğundan, sonradan verilen bilgiler de önceden çocukların kalplerinde yerleşen bilgiye dayanır ve ona göre sağlam olur.

Bundan sonra İbn Haldun, değişik İslam ülkelerindeki Kur'an eğitiminden bahseder. Kimi İslam ülkelerinde yalnızca Kur'an okumaya ağırlık verilirken kimi İslam ülkelerinde de hem Kur'an okumaya hem de hadis, Arapça ve yazmaya ve şiir öğretimine yer verildiğinden söz eder.

İbn Haldun baskı, şiddet ve zorlama nasıl çocukların karakterini bozuyorsa, bu tarz olumsuzluklar milletin karakterini de bozar. Ona göre başkalarının zulmü ve boyunduruğu altına giren kavimlerin hali de böyledir. Emir ve işi kendi elinde olmayıp da başkalarının elinde bulunan, idare ve egemenliklerini kaybeden her milletin hali de böyledir. Emir ve işi kendi elinde bulunan idare ve egemenliklerini kaybeden her milletin hali de böyledir. Bunun en tipik örneği ise Yahudilerdir. Başkalarının kötülüğü ve boyunduruğu altında yaşamanın bir sonucu olarak Yahudilerin karakteri bozulmuş, her yerde ve asırda haraç olarak tavsif olunmuşlardır. Bunun nedeni, başkalarının kahrı ve zulmü altında yaşamalarıdır.

Son olarak İbn Haldun, günümüzde de hala geçerliliği olan bazı eğitim ilk eve prensiplerini ortaya koymuştur. Bunları da şu şekilde özetleyebiliriz: Öğretimde tedricilik yönteminin izlenmesi, önemli olan verilen bilginin öğrencide bir melekeye (yeteneğe) dönüşmesi, öğrenciye bilgi sunarken fazla yüklenilmemesi, öğrenilen bilgilerin yetenek haline dönüşmesi için bol bol tekrar edilmesi, öğrenme anında zihnin aynı anda birden çok konuya bölünmemesi, önemli olan eğitim süresinin olmayıp, işlevi ve kalitesinin olması, öğrencilere sert davranılmaması ve mümkün olduğunca fiziki cezalardan kaçınılması ve öğrenim için zaman zaman gezi gözlem yapılmasıdır. (Köylü-Koç,2016:515-536)

3.4. Gazali (Ö. 1111 M.)

Gazali'nin (1058-1111) asıl adı Muhammed'dir. Muhammed b. muuhammed'in oğludur. İslam dinine yaptığı büyük hizmetlerden dolayı İslam âleminde "İmam, Zeynü'd Din, Huccetü'l İslam" gibi unvanlarla anılır. 1058 tarihinde Horasan'da, bugün adI Meşhed olan, Tus şehri civarında 'Gazale' köyünde doğmuş ve daha sonra doğduğu köye nispetle Gazali adını almıştır. Onun Gazali adını babasının mesleği olan ve Arapça'da yün eğirme anlamına gelen 'Gazzal' sıfatından aldığı da kaynaklarda yer almaktadır. Ancak ağır basan görüş doğduğu yere nispetle söz konusu adı aldığıdır. Bu görüşü amcasının ulemadan olması ve 'Büyük Gazali' adıyla tarihe geçmesi de desteklemektedir.

Gazali, daha çocukken babasını kaybetmiş, babası ölmeden önce oğulları Muhammed ile Ahmet'i (Gazali ve küçük kardeşi) bir sofiye teslim etmiştir. Onlara geçinmeleri için bıraktığı malı bitince sofi onları bir medreseye yerleştirmiştir. Sonraları Gazali bu hadiseye işaret ederek 'Biz Allah rızası için ilim tahsiline başlamadık fakat ilim Allah rızası için olmaktan başka bir amacı Kabul etmedi' demektedir. Gazali öğrenimini Tus'da yapmış daha sonra Cürcan'a giderek orada Şafii fıkhının yanı sıra diğer ilimleri de öğrenmiştir (Çapak,2016. s.2).

Gazali 1058 yılında Tus, Taberan'da doğdu. 1071 yılında babasının vefatından sonra medresede yatılı kalmaya başlayan Gazali, Ebu Ali Ahmed Radkani'den Fıkıh tedris etti. 1072 yılında Cürcan'a gitti ve burada Ebu Kasım İsmaili'den Fıkıh dersleri aldı. 1077 yılında Nişabur'a gitti. Burada Nizamiye Medresesinde Cüveyni'nin önde gelen öğrencisi oldu ve ona muidlik (asistanlık) yaptı. Meşhur mutasavvıf Ebu Ali Farmadi ve Ömer Hayyam ile tanıştı. 1058 yılında Cüveyni ölünce Nişabur'u terk ederek, Nizamülmülk' ün ordugâhına gitti. 1091 yılında Bağdat Nizamiye medresesine baş müderris oldu ve evlendi. 1092 yılında Nizamülmülk Bâtıniler tarafından öldürüldü. Bunun üzerine Bağdat'tan ayrılan Gazali, 1096-1104 yılları arasında medrese dışında faaliyetlerine devam etti. Şam'a gitti ve Ebu Said Ribat'nda İhya'yı yazmaya başladı. Dımeşk camiinde ve Kudüs'te Beytü'l-Mukaddes'te itikafa girdi. Hacca gidip geldikten sonra tekrar Dımeşk camiinde itikafa girdi.Bu esnada İhya'yı tamamladı ve 11042te memleketi Tus'a dönerek uzlete çekildi. 11052te Nizamülmülk' ün oğlu vezir Fahrü'l

Mülk'ün davetiyle Nişabur Nizamiye Medresesinde müderrisliğe döndü. 1106 yılında vezir, bir Bâtıni tarafından öldürüldü. 1108 yılına kadar burada müderrislik yapan Gazali, Tus'da uzlete çekildi. Bu arada Bağdat müderrisliği için yapılan teklifi reddetti. Kendi medresesini kurdu ve 14 Cemaziyülahır 505/24 Aralık 1111 yılında vefatına kadar burada öğrenci yetiştirdi.

Fıkıh, Kelam, Felsefe, Mantık, Tasavvuf ve Ahlak alanlarında bir çok eseri olan Gazali'nin basilica eserleri şunlardır:

- El-Mustasfa
- Mi'yaru'l-İlm
- El-Kıstasu'l-Mustakim
- Fedaihu'l-Batıniyye
- El-İktisad fi'l-İ'tikad
- İhyau Ulumi'd-Din
- Kimya-yı Saadet
- El-Münkızu mine'd-Dalal

Eğitim açısından Gazali'nin teorisinin merkezi vurgusu olarak ahlakın onun hemen hemen bütün görüşlerinin zemininde yer aldığını söylemek mümkündür. Mesela Gazali'de göze çarpan ilim-amel bütünlüğü onun bilginin işlevi konusunda bu hassasiyetini yansıtmaktadır. Bunu dini ilimler bakımından yorumladığımızda onun temel arayışının dini bilgiye ideal düzeyde öngördüğü işlevi yeniden kazandırmak olduğunu da söyleyebiliriz. Dinin aslını ahlakla özdeşleştiren bir düşünür olarak o, bilgiye sahip olmanın ahlaki sorumluluk bilinciyle birlikte belli bir tutarlılığı da besleyeceği kanaatindedir. Yine söz konusu tutarlılığın devamlılığı bakımından değerlere bağlılık Gazali'nin vurguladığı bir husus olarak dikkati çeker. Onun ahlaki bir varlık olarak insan açısından değerlere yaptığı atıf, değerlerin kaynağı tartışması dahilinde değerlendirilebilecek niteliktedir. Bununla birlikte o, ahlaki yetkinlik yolunda aklın da rolünü inkâr etmez.

Gazali'nin eserlerini incelediğimizde eğitim – öğretimle ilgili *ta'lim, teallüm, tahsil, tefekkür, edeb, tehzib, tezkiye ve ıslah* kavramlarını kullandığını görürüz. Bu kavramlara

dikkatlice baktığımızda bunların hem bilişsel hem de duyuşsal alanla ilgili olduğu görülecektir. Gazali bilişsel süreç dahilinde değerlendirilebilecek konulardan bahsederken *ta'lim, teallüm, tahsil, tefekkür* kavramlarını, duyuşsal süreçle ilgili hususlar söz konusu olduğunda ise *edeb, tehzib, tezkiye ve ıslah* kavramlarını kullanır.Bununla birlikte bunlardan *edeb* kavramının onun teorisini daha çok yansıttığı da söylenebilir. (Köylü-Koç,2016:287-304)

3.4.1. Felsefeye Bakışı

Gazali'ye göre hakikati araştıranlar dört gruptan ibarettir. Bunlar şöyle sıralanabilir: Birinci sınıf, rey ve istidlal sahibi olduklarını iddia eden kelam âlimleridir. İkinci sınıf, talim ashabından olduklarını, hakikatleri 'Masum İmam'dan öğrendiklerini söyleyen Batınilerdir. Üçüncü sınıf, mantık ve burhan erbabı olduklarını iddia eden felsefecilerdir. Dördüncü sınıf, Allah'ın huzurunda bulunduklarını, müşahede ve keşf ashabından olduklarını iddia eden mutasavvıflardır.

Kelam ilmini bitirdikten sonra felsefeye başladığını ifade eden Gazali, bir ilmi son derecesine kadar öğrenemeyen kimsenin o ilimdeki bozukluğu bilemeyeceğini ifade eder. Ona göre bir ilmin fasit olduğunu iddia edecek kimse o ilimde en büyük alim sayılan kimseye eşit olmakla kalmayıp onun derecesini geçmeli ve onun kavrayamadığı derin noktaları kavramalıdır. Ancak bu durumda o ilmin fasit olduğuna dair iddiası doğru olabilir. Gazali'ye göre kelamcıların kitaplarında, felsefecileri reddettikleri yerlerde onlardan aldıkları bilgiler vuzuhsuz, tenakuz ve fesatla doludur. İlimlerin inceliklerine nüfuz ettiğini iddia edenler şöyle dursun, cahil halktan bir kimse bile o sözlere kanmaz. Gazali, felsefe öğrenimine ciddiyetle sarıldığını bu konuda yazılmış kitapları bir üstattan yardım görmeğe muhtaç olmadan okumaya başladığını ifade ederek Allah'ın boş zamanlarındaki mütalaalarla iki seneden az bir zamanda onu bu ilmin en son derecesine muttali kıldığını söyler (Çapak,2016. s.9). İranlı yazar Hatem Kadiri, Kameri takvime göre 55, Şemsi takvime göre ise 53 yıl süren Gazzali'nin hayatını her biri belli bazı işaretler ve özellikler taşıyan dört döneme ayırmıştır:

1. **450-484/1058-1091 Yılları:** Gazali'nin çocukluğu, gençliği ve öğrenimi bu yıllar arasında geçmiş saltanat ve hilafet makamları özellikle de saltanat makamı ve nüfuzlu şahsiyetlerle yakınlaşması ve sonunda Bağdat Nizamiye Medresesi'ne müderris oluşu bu dönemde gerçekleşmiştir. Selçuklu Devleti'nin en güçlü olduğu dönem Alparslan ve Melikşah'ın muktedir veziri Nizamülmülk'ün zamanına rastlamaktadır. Bu dönemde öncekilere nispetle huzur ve asayiş göz doldurmaktadır. Selçuklu Sultanlığı kendisinden önceki dağılmışlığın, parçalanmışlığın yerine birliği getirmeyi başarmıştır.
2. **484-488/1091-1095 Yılları:** Bu yıllara Gazali Bağdat'ın etkin dini-siyasi şahsiyetlerinden biri ve Nizamiye Medresesi'nin meşhur müderrisi ve halifenin yakınında duran bir şahsiyettir. Fakat, Melikşah'ın ölümü ve Nizamülmülk'ün öldürülmesi ve Bekyaruk'un saltanatını takiben baş gösteren taht kavgaları ve kısaca anlatılan diğer mücadeleler karanlık bir gelecekten haber vermektedir.
3. **488-498/1095-1104 Yılları:** On yıllık zaman bir süreyi kapsayan bu zaman dilimi, Gazali'nin Bağdat'tan uzaklaşarak değişik yerlerde özellikle Suriye'de uzlete çekildiği ve hac görevini yerine getirdiği bir dönem olmuştur. Bu yıllarda Sultan Berkyaruk'un kardeşleri Muhammed Tapar ve Sencer'le birbirini izleyen savaş ve barışları görülmektedir. Gazali'nin bütün hayatı boyunca var olan iktidar gücünün bölünmüşlüğü bu yıllar içerisinde en son noktasına ulaşmıştır. Siyasi güçlerin parçalanmışlığı, her biri saltanat iddiasında bulunan prenslerden birinin vezirliğini yapmakta olan Nizamülmülk'ün çocukları arasında da baş göstermiştir. Öyle ki bunlardan Müeyyedülmülk H. 500 yılında canını bu yola vermiştir. Selçuklular'ın bu durumundan başka Mısır'daki Fatımi halifeliğinde idari zaaflar ortaya çıkmaya ve son olarak Suriye'yi hedef alan ilk Haçlı Savaşı bu yıllarda yaşanmıştır.
4. **498-505/1105-1111 Yılları**: Bu, Gazali'nin on yıllık inzivasının son bularak Tus'a döndüğü ve başka bir şekilde hayatını sürdürdüğü yıllardır. Mütefekkirmiz Gazali'nin hayatının bu son birkaç yılında Berkyaruk'un ölümüne ve Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar ile Horasan Meliki Sencer'in yönetimleri altında nispeten huzurlu günlere tanıklık etmiştir. Gazali, kötü niyetli kimseleri engelleme

çabalarına ragmen sultanların sevgisinden nasipdar olmuşsa da artık o 450-484 yılları arasındaki Gazali değildir.(900. Vefat yılında İmam Gazali,2012. S94).

4. YÖNTEM

Değerlerimiz ve kültürümüz doğrultusunda hazırlayacağımız bir eğitim programı benliğimizi kaybetmeden varlığımızı sürdürebilmemimiz için gerekli bir durum olarak düşünülmüştür. Nitel veri toplama yöntemi ile ele alınan bu çalışmada, doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırma, teori oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı bulundukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır. Döküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Karasar, 2002).

4.1. Verilerin Analizi

Gazali ve eğitim kelimeleri kodlanarak kaynaklar taranmış ve eğitim ile ilgili bulgular maddelendirilmiştir. Ardından bu görüşlerle ortak düşen veya çelişen çağdaş eğitim düşünürlerine ait eserler ve bu eserlerin yorumlandığı eserler incelenmiştir. Kesişen görüşler tek tek tablolaştırılmış ve yorumlanmıştır.

5. BULGULAR

Aşağıda Gazali ve bilinen birçok modern düşünürün (Rousseau, Vygotsky, Dewey vb.) görüşleri karşılaştırılmış ve yorumlanmıştır.

Tablo 5. 1. Gazali'nin ve Rousseau'nun sosyal çevrenin bireyin ahlakı üzerine etkisi ile ilgili görüşleri

Gazali (Muhammed bin Ahmed Tûsî) - 1058	**Jean Jacques Rousseau -** 1712
• İnsanın sosyal çevresinin ilk aşamada aile, ikinci aşamada okul olduğunu belirtir. Bir insanın yetişmesinde bu iki kurumun hayati bir yere ve öneme sahip olduğunu ifade eder. • İnsanın temiz doğasının sonradan dış etkiler yoluyla bozulduğunu savunur. • İlahi terbiye yoluyla kalıtımsal olarak kendisinde iyi ve kötüye yönelik bir yetenekle yaratılan insan, doğumuyla beraber bu etkilerden hangisine yöneleceğini çevrenin telkinleri sonucunda belirler (akt: Koç,2016).	• "Her şey yaratıcının elinde iyidir."(Emile, tarih; sayfa). • İnsan tabiatının özü itibariyle iyi olduğunu kabul eder. Çocuk eğitiminden bahsederken çocuğun iyiliğe meyyal olduğunu ancak toplumun onu bozduğunu belirtmektedir. • Gelişimde çevrenin etkisine önem verir. Çocuk doğmadan önce çevresi oluşmaya başlar. Çevrenin insana etkisini geniş bir çerçevede ele alarak coğrafi şartlar, dil eğitimi gibi hususlar üzerinde de durur (Rousseau, Emil Yahut Terbiyeye Dair, s. 35-36)

Gazali, insanın yaratılış itibariyle temiz bir doğası olduğunu ancak bu temiz doğanın içinde yetiştiği çevre ile farklılaştığını savunur. Gazali'ye göre insan iyi veya kötüden hangisine yöneleceğini çevreninde telkinleri sonucunda belirler. Gazali'den yaklaşık 650 yıl sonra yaşamış olan Jean Jacques Rousseau ise yazmış olduğu 'Emile' isimli kitabında insanın çevresine vurgu yapar. Onun çevresinin daha dünyaya gelmeden şekillendiğini, insanın doğuştan iyi olduğunu ancak çevresinin onun bu iyiliğini bozduğunu söyler. Yaşadıkları dönem arasında yüzlerce yıl olmasına rağmen aynı yönde fikir belirten bu iki düşünür ortak bir paydada buluşabilmişlerdir.

Tablo 5. 2. Gazali, John Locke ve Lev Vygotsky'nin ahlak üzerine düşünceleri

<table>
<tr><th>Gazali – 1058</th><th>John Locke – 1632</th></tr>
<tr><td rowspan="3">• İnsan ahlaki açıdan doğuştan nötrdür.
• İnsanın iyi ya da kötü olarak nitelendirilmesi sonradan içine doğduğu çevreden gelişen kendi yapıp etmelerine bağlıdır ki bu, onun ikinci tabiatıdır. İşte eğitimde tam da bu noktada işlevsel hale gelmektedir (Çelikel, 2006).</td><td>• İnsan zihninin ilk doğduğu anda boş levha, başka bir söylemle 'Tabula Rasa' olduğunu söyler.
• Dünyayla ilgili fikir edindiğimiz deneysel bir teori ortaya atmıştır. İnsan zihninin tecrübelerin üzerine geliştiğini söyler (Bilgiç, 2009).</td></tr>
<tr><td>Lev Vygotsky 1896</td></tr>
<tr><td>• Bilişsel gelişimin çocuğun kendi keşiflerinin değil aynı zamanda çevreden edindiği yaşantıların da bir eseri olduğunu, bilişsel gelişimin onun çevresinden bağımsız olarak değerlendirilemeyeceğini ve çocuğun çevresiyle olan iletişiminin hem düşünce gelişiminde hem de dil gelişiminde büyük bir rolü olduğunu söyler.
• Bilişsel gelişimin kaynağı kişisel psikolojik süreçler değil, sosyal çevredir (Öncü, 1999).</td></tr>
</table>

Gazali, insanın doğuştan getirdiği temiz doğasının sonradan çevresindeki yapıp etmeleriyle değiştiğini ve iyi ya da kötü olarak nitelememizin kendi yaptıkları sonucunda olduğunu söyler. Gazali'den 600 yıl sonra yaşamış olan ve 'tabula rasa' fikri ile hatırladığımız John Locke aynı düşünceleri savunmuştur. Locke'a göre insan zihni boş bir levhadır yani iyi veya kötünün baskınlığı yoktur. İnsan zihninin bireyinde yaşamında edindikleri tecrübelerinin sonunda şekillendiğini savunur. Aslında Locke'a ait olarak bilinen bu teorinin aslında yüzlerce yıl öncesinde Gazali tarafından ortaya atıldığını söyleyebiliriz.

Vygotsky ise çocuğun bilişsel gelişiminin sadece kendi yaşantıları ile sınırlandırılamayacağını bu gelişimde çevrenin etkisinin göz ardı edilemeyeceğini söylemiştir. Ona göre bireyin bilişsel gelişiminde kaynak kişisel süreçler değil sosyal çevredir. Vygotsky, Gazali'den yaklaşık 800 yıl sonra yaşamış olmasına rağmen ona paralel olarak aynı düşünceleri vurgulamıştır.

Tablo 5. 3. Gazali ve John Dewey'in eğitim ve ahlak ilişkisi üzerine görüşleri

Gazali – 1058	**John Dewey –** 1859
• İnsan eğitime yatkın bir varlıktır. Bütün kötü huylar ilim ve amel ile tedavi edilir. • İnsanın gayesi eğitim yoluyla içimizde bulunan olumsuz güdüleri (öfke, şehvet, saldırganlık vb.) normal seviyede tutmaktır. • Eğitimin genel amacı saadet/mutluluk ve ahlaki yetkinliktir (Oruç, 2009).	• Ahlak gelişimi bireyin eğitimiyle yakından ilgilidir. • Eğitim bireyde psikolojik fonksiyonlarının (zihinsel, duygusal, psikososyal) tam bir şekilde olgunlaşmasına olanak veren ortamların, şartların sağlanmasıdır. Eğitim söz edilen psikolojik boyutların gelişmesine yardımcı olurken bireyde değerler sisteminin gelişmesine de yardımcı olur (Öztürk, 2008).

İnsanın eğitime yatkın bir varlık olduğunu vurgulayan Gazali, kötü huyların eğitim ile tedavi edilmesi gerektiğini savunur. Ona göre eğitim, içimizde var olan olumsuz güdüleri dengede tutar. Gazali'ye göre ahlaki yetkinlik, saadet ve mutluluk eğitimin amaçları arasında bulunmaktadır. Yine Gazali'den 800 yıl sonra yaşamış olan John Dewey eğitim ile ilgili olarak, eğitimin ahlak gelişimiyle yakından ilgili olduğunu, bireyin psikolojik fonksiyonunun tam bir şekilde olgunlaşması için gerekli ortamların ve şartların eğitim ile sağlanacağını vurgulamıştır. Her iki düşünürde eğitimin ahlak gelişimine olan etkisini ortak paydadan ele almıştır. (Yetkinlik; nitelik bakımından kendinin üstünde bir şey düşünülmemesi hali, her bakımdan en üstte olma, tam ya da saf olma, arızi ve rastlantısal olmama halidir (Mutluel, 2013)).

Tablo 5. 4. Gazali ve Immanuel Kant'ın ahlaklı ve erdemli olma düşüncesi

Gazali – 1058	**Immanuel Kant** – 1724
• Çocuğun terbiyesinde dikkat edilmesi gereken önemli bir husus da onun arzu ve eğilimlerinin iyi yöne kanalize edilmesi ve iradesinin güçlendirilmesidir. • Bilişsel hedeflerden bahsederken belirginleşen husus 'aklın şehveti dengeleyen rolüdür. Duyuşsal hedeflerde ise 'dinin hevayı dengeleyen rolü' belirginleşmektedir. ○ Heva: İnsanın nefsani arzu ve düşünceleridir (Parlatır, 2017). • Ahlaklı olma ve erdemli olma ayrımı; ○ *Erdemli olma;* İnsanın tam bir ahlaki olgunluğa ulaşmasıdır. ○ *Ahlaklı Olma;* İnsanın belli ahlak kaidelerine göre yaşamasıdır. • Bu yüzden erdemlilik hali, ahlaklılık halinden daha ileridir. Erdem sahibi insan kendisinden beklenenin daha fazlasını verir, ahlak konusunda da başkalarına hep örnek olur (Çelikel, 2006).	• Ahlaki olarak iyi bir insan yalnızca iyiliğin özünü geliştiren kişi değil daha ziyade kötü meyle karşı savaşan kimsedir. 'Erdem' kavramı hem Grekçe'de hem de Latince 'de 'mücadeleci, savaşçı' bir anlam taşır. İnsan iradesi ödevi yerine getirmek için güçlü bir hale getirilmelidir. Ancak insanın doğası ve eylemin realitesi gereği ödeve uymayı zorlaştıran eğilimler hesaba katılmaksızın bu gerçekleşemez. Yani insanda erdemli bir niyeti ancak duyusallık ile akıl birlikte oluşturabilir. İnsanın, duyusallığının baskılarını hissetmediği, ahlaki duyarsızlık (apathi) diye adlandırabileceğimiz bir duruma erişmesi, bir başka deyişle ödeve karşı olmayan eylemleri alışkanlık derecesinde edinebilmesi için uzun ve yorucu bir yol alması gerekir. Varılan bu noktayı ise şöyle ifade eder; "İstiyorum çünkü bunu ödev buyuruyor." • Bu şekilde saf-pratik aklın bu yetisine ilişkin bilinç (erdem), eylem aracılığıyla kişinin eğilimlerine egemen olacak bilinci meydana çıkarabilir. İradenin güçlülüğü olarak "erdem" insanın ahlaki yaşamda erişebileceği en üst aşamadır (Çilingir, 2004).

Gazali'ye göre çocuk terbiye edilirken onun arzuları ve isteklerinin iyiye yönlendirilmesi gerekir. Gazali'ye göre bilişsel hedeflerde akıl şehveti dengelemeli, duyuşsal hedeflerde ise din hevayı(arzu ve istekleri) dengelemelidir. Ayrıca ona göre erdemlilik hali ahlaklılık halinden daha üstündür. O erdemli insanın ahlaki yetkinliğe erişmiş insan olduğunu savunur. Gazali'den yaklaşık 700 yıl sonra yaşamış olan Immanuel Kant, ahlaklı insanın iyiyi geliştirmekten ziyade kötüye karşı savaştığını savunur. Kant, iyi davranışları yapabilme ve alışkanlık haline getirme durumunu 'ödev' olarak nitelendirir. Gazali gibi erdemlilik halini yüceltir ve onu iyi alışkanlıkları kalıcı

olarak yapabilen insan davranışı olarak niteler. Bu noktadan bakıldığında Kant ve Gazali'nin farklı dönemlerde yaşamalarına rağmen ortak fikirler beyan ettikleri görülür.

6. GENEL DEĞERLENDİRME SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Bu araştırmada İmam Gazali'nin eğitim üzerine görüşleri ve bunların çağdaş düşünür görüşleriyle karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu amaçla Gazali'nin eserleri ve o eserleri yorumlayan çalışmalar incelenmiştir. Yapılan taramanın ardından J.J. Rousseau, John Dewey, Immanuel Kant, Lev Vygotsky ve John Locke gibi yabancı düşünürlerin eserleri ve yorumlamaları üzerine bir tarama çalışması yapılmış ve ortak paydadaki konular tablolaştırılarak ele alınmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre Gazali, insanın yaratılış itibariyle temiz bir doğası olduğunu ancak bu temiz doğanın içinde yetiştiği çevre ile farklılaştığını savunurken Gazali'den yaklaşık 650 yıl sonra yaşamış olan Jean Jacques Rousseau ise insanın çevresine vurgu yaparak; onun çevresinin daha dünyaya gelmeden şekillendiğini, insanın doğuştan iyi olduğunu ancak çevresinin onun bu iyiliğini bozduğunu söyler. O zaman bu bilgilerden şu sonuç çıkmaktadır; literatürde Rousseau'ya atfedilen çocukların doğasına uygun eğitim yapmanın önemli olduğu ve bu düşünceye dayanan romantik eğitim felsefesi bir anlamda Gazali'de de mevcuttur. Bir başka deyişle Dewey'in de önemle üzerinde durduğu öğrenci doğasının eğitimde önemli olduğu ilkesi ve öğrenme ortamının öğrencinin bireysel özelliklerine göre düzenlenmesi gerektiği vurgusu Gazali tarafından XI yüzyılda yapılmıştır.

Gazali, insanın doğuştan getirdiği temiz doğasının sonradan çevresindeki yapıp etmeleriyle değiştiğini ve iyi ya da kötü olarak nitelememizin kendi yaptıkları sonucunda olduğunu söylerken Gazali'den 600 yıl sonra yaşamış olan ve 'tabula rasa' fikri ile hatırladığımız John Locke'a göre de insan zihni boş bir levhadır yani iyi veya kötünün baskınlığı yoktur. İnsan zihninin bireyin yaşamında edindikleri tecrübelerinin sonunda şekillendiğini savunur. Aslında Locke'a ait olarak bilinen bu teorinin yüzlerce yıl öncesinde Gazali tarafından da ortaya atıldığı görülmektedir.

Aynı konudan hareketle Vygotsky ise çocuğun bilişsel gelişiminin sadece kendi yaşantıları ile sınırlandırılamayacağını bu gelişimde çevrenin etkisinin göz ardı edilemeyeceğini, bireyin bilişsel gelişiminde kaynağın kişisel süreçler değil sosyal çevre olduğunu söyleyen Vygotsky, Gazali'den yaklaşık 800 yıl sonra yaşamış olmasına rağmen ona paralel olarak aynı düşünceleri vurgulamıştır.

İnsanın eğitime yatkın bir varlık olduğunu vurgulayan Gazali, kötü huyların eğitim ile tedavi edilmesi gerektiğini; eğitimin, içimizde var olan olumsuz güdüleri dengede tuttuğunu söyler. Ahlaki yetkinlik, saadet ve mutluluğun eğitimin amaçları arasında olduğunu belirten Gazali'den 800 yıl sonra yaşamış olan John Dewey eğitim ile ilgili olarak, eğitimin ahlak gelişimiyle yakından ilgili olduğunu, bireyin psikolojik fonksiyonunun tam bir şekilde olgunlaşması için gerekli ortamların ve şartların eğitim ile sağlanacağını vurgular. Her iki düşünürde eğitimin ahlak gelişimine olan etkisini ortak paydadan ele alır.

Gazali'ye göre çocuk terbiye edilirken onun arzuları ve isteklerinin iyiye yönlendirilmesi, bilişsel hedeflerde akıl şehveti dengelemeli, duyuşsal hedeflerde ise din hevayı (arzu ve istekleri) dengelemelidir diyen Gazali erdemlilik halini ahlaklılık halinden daha üstün görür. Erdemli insanın ahlaki yetkinliğe erişmiş insan olduğunu savunan Gazali'den yaklaşık 700 yıl sonra yaşamış olan Immanuel Kant ise ahlaklı insanın iyiyi geliştirmekten ziyade kötüye karşı savaştığını ve iyi davranışları yapabilme ve alışkanlık haline getirme durumunu 'ödev' olarak nitelendirir. Gazali gibi erdemlilik halini yüceltir ve onu iyi alışkanlıkları kalıcı olarak yapabilen insan davranışı olarak niteler. Bu noktadan bakıldığında Kant ve Gazali'nin farklı dönemlerde yaşamalarına rağmen ortak fikirler beyan ettikleri görülür.

İsmi anılınca, kendi alanında özel bir yere sahip oluşu ve İslam düşüncesinde vazgeçilmez bir yerde olmasıyla Gazali, iyi bir hukukçu, yaşadığı toplumu fevkalade tanıyan bir sosyolog, klasik felsefe düşüncesine sahip bir filozof ve başarılı bir eğitimcidir. Gazali'nin eğitimci kimliği örnek alınarak eğitime dair görüşlerinin ele alındığı çalışmada Gazali'nin eğitim düşüncesinde temel noktanın bireyin merkezde

olması ve eğitime onun yetenekleriyle başlanması gerektiği yer almaktadır. Eğitim ile ilgili olarak çeşitli fikirleri sunulan Gazali'nin örnek olarak alıp fikirleri uygulanmaya çalışılan pek çok modern düşünürden yüzlerce yıl önce aynı durumları ele alarak fikirlerini beyan ettiği ortaya koyulmuştur. Buradan hareketle özenilen Batı kültürünün yerine düşünürlerimizin fikirleri araştırılmalı ve onlara sahip çıkılmalıdır.

6.2. Öneriler

Değerlerimiz ve kültürümüz doğrultusunda hazırlayacağımız bir eğitim programı benliğimizi kaybetmeden varlığımızı sürdürebilmemiz için gerekli bir durum olarak düşünülmüştür. Bu amaçtan hareketle ünlü İslam düşünürü Gazali'nin eğitim görüşleri araştırılmış ve çağdaş yabancı düşünürlere ait olan görüşlerin pek çoğunun Gazali tarafından da ifade edildiği görülmüştür. Buradan yola çıkarak sunulan öneri maddeleri çoğaltılabilir ve çalışma sonucunda eğitim programına bu görüşler yerleştirilebilir. Böylelikle kendi eğitim programımızın hazırlanabileceği ve kendi değer sistemimizle yeni nesiller yetiştirebileceği düşünülmektedir.

Eğitimde yapılan yenilikler her zaman için iyi örneklerden yola çıkılarak yapılmaktadır. Dolayısıyla iyi örneklerin hepsi diğer toplumlar ya da yabancı bilim adamları tarafından bulunmamıştır. Ülkemize ait kültür ve tarih incelendiğinde de iyi örneklere ve örnek şahsiyetlere ulaşmak mümkündür. Ve bu örnek şahsiyetlerin düşünce ve fikirleri günümüze de ışık tutacak niteliktedir. Dolayısıyla Türkiye'de eğitimle ilgili yapılacak her türlü iyileştirme ve yenilik çalışmasında Gazali'nin düşünce ve fikirlerinden de yararlanılmalıdır.

KAYNAKLAR

Güvenç, B. (1972). **İnsan ve Kültür**. İstanbul, Remzi Kitabevi.

Özakpınar, Y. (2018). *Eğitim, Peygamberler, Filozoflar, Düşünürler,* **Eğitim ve Toplum**, Mayıs, 2007, http//stu.inonu.edu.tr/gkopan/%F6dev.html adresinden Aralık 2018 tarihinde alınmıştır.

Ertürk, S. (1979). **Eğitimde Program Geliştirme**. Ankara, 9. Baskı, Meteksan A.Ş.

Cafoğlu, Z. (2010). **Eğitim Bilimine Giriş**. Ankara, 2. Baskı, Grafiker Yayınları.

Şişman, M. (2011). **Eğitim Bilimine Giriş**. Ankara, 8. Baskı, Pegem Yayıncılık.

Karip, E. (2010). **Eğitim Bilimine Giriş**. Ankara, 3. Baskı, Pegem Yayıncılık.

Avcı, A. (2014). **Eğitim Bilimine Giriş**. İstanbul, Elit Kültür Yayıncılık.

Kıroğlu, K., ve Elma, C. (2010). **Eğitim Bilimine Giriş**. Ankara, 2. Baskı, Pegem Yayıncılık

Saylan, N. (2007). **Eğitim Bilimine Giriş**. Ankara, Anı Yayıncılık.

Aslan, K., Aslan, N. ve Arslan, B. (2012). **Eğitim Bilimine Giriş**. Ankara, Pegem Yayıncılık.

Karslı, M. (2008). **Eğitim Bilimine Giriş**. Ankara, 2. Baskı, Pegem Yayıncılık.

Çapak, İ. (2016). **Gazzali ve Dikkat Çektiği Bazı Meseleler**, Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2(2), 7-31.

İSAV, (2011). 900. Vefat Yılında İmam Gazali, **Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı**, İstanbul.

Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi, **Eğitim ve Bilim**, 23 (112), 10.

Karasar, N. (2002). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Ankara, Nobel Yayıncılık

Rousseau, J. J. (1989). ***Emil Yahut Terbiyeye Dair***, İstanbul, 4. Baskı, Türkiye Yayınları, 35-36

Parlatır, İ. (2017). **Açıklamalı İslami Terimleri Sözlüğü**. İstanbul, 1. Basım, Akçağ Yayınları, 562.

Mutluel, O. (2013), **İslam Düşüncesinde Yetkinlik Kavramı ve İnsanın Yetkinleşmesi**, Ankara, Ötüken Neşriyat Yayınları, 35.

Süngü, A. (2009). *İbn Haldun'un Eğitim Felsefesi* (Yüksek Lisans Tezi), Isparta

Çelikel, B. (2006). *Gazali'nin Eğitim Görüşü* (Doktora Tezi), İzmir.

Akyüz, Y. (1982), İbn Sina'nın Türk ve Dünya Eğitim Tarihindeki Yeri, ***Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi***, 1(15).

Oruç, C. (2009), *İmam-I Gazali'nin Eğitim Anlayışı,* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Do Doktora Tezi), İstanbul

Çomaklı, K. (2015). *Mevlana'nın Mesnevi Adlı Eserinde Yer Alan Hikâyelerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki Değerlerin Öğretiminde Kullanımının İncelenmesi,* Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum.

Öncü, T. (1999). Lev Vygotsky'nin Gelişim Kuramı, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Dergisi**, cilt:39, sayı 1-2, s.227

Çilingir L., ve Küçükali, R. (2004). **Immanuel Kant'ın Eğitim Anlayışı**, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, sayı:10

Öztürk, M. (2008). **John Dewey'in Eğitim Felsefesi**, Kor Yayınevi, İstanbul.

Bilgiç, E. (2009). *John Locke'un Eğitim Görüşleri Işığında Gerçekleştirilebilir Eğitim Anlayışı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

Koç, A., ve Köylü, M. (2016). **Klasik İslam Eğitimcileri**, İstanbul, Rağbet Yayınları.

HOW IS EVERYTHING TAKING PLACE WITH DIVINE POWER?

HER ŞEY İLAHÎ KUDRETLE NASIL MEYDANA GELİYOR?

Ediz SÖZÜER
Presidency of Revenue Management, Yeğenbey, Tax Administration, Ankara, Turkey
E-mail: edizsozuer@gmail.com

ABSTRACT

The purpose of study is to clearly point out whether it is possible for the materialistic factors in nature to come together and give life to things. The real faith in Oneness (Tawheed) is not complete with the simple acceptance of Allah as the creator of the apparent universe. Such a belief is the first step of the hierarchy of the faith, and comes short of fundamental qualities of the faith requested by Allah in his Quran. In fact, what is really wanted, in addition to acceptance of the fact that every matter and object appearing and every activity taking place in this universe is created directly and ruled by the divine power itself, the complete and absolute rejection of the existence of anything that is supposed to be interfering and assisting in these activities and rulings. This is an unbelievably great and magnificent issue. In order to reach this level of belief in Allah and a “doubtless and informed faith based on strong evidence”, it is necessary to make a serious and detailed investigation. We are dealing with the explanations of important facts: How everything happens with divine will and they continue to depend on that and the ease of this for Allah and that it is easy for Allah to create and control everything with the same ease He creates and controls just one thing. The analysis is performed through analogies that are built upon various scientifically accepted data, comparisons and logical reasoning methods. The end of the study: it will be clearly demonstrated that the creation and management of all creatures and inanimate from the same center and of being created by Allah, which we would accept as a single and independent creator, is the necessity to an extent impossible to think alternatively.

Keywords: Existence of creator, The real faith in Oneness (Tawheed), The Genesis model, Atheism, Philosophy of science.

ÖZET

Bu çalışma, tabiattaki maddî sebeplerin bir araya gelerek canlıları ve canlılığı oluşturmalarının mümkün olup olmadığının açık bir şekilde ortaya koymak amacı ile yapılmıştır. Hakikî bir tevhid inancında, şu görünen kâinatın yaratıcısının Allah olduğunu kabul etmekle iş bitmez. Hatta böyle bir inanç, imanın nihayetsiz mertebelerinden sadece ilk basamağa adım atmaktır ve Cenâb-ı Hak’kın Kur’ân’ında bizden talep ettiği imanın temel özelliklerinden çok eksiktir. Hâlbuki asıl istenen şey, kâinat içinde görünen bütün eşyanın ve vücuda gelen her eşya ve faaliyetin doğrudan doğruya ilahî kudret tarafından yaratıldığını ve O’nun tarafından sevk ve idare edildiğini kabul etmekle beraber, söz konusu olan bütün idare ve icraatında O’ndan başka her türlü müdahaleciyi ve her çeşit yardımcıyı tamamen ve kesin olarak reddetmektir. Bu gerçekten akıl almaz büyüklükte, azametli bir meseledir. Allah’a imanın bu gerçek mertebesine çıkmak ve “sağlam

delillerle temellendirilmiş, bilgiye dayalı şüphesiz bir inancı" oluşturmak için, ciddî ve ayrıntılı bir incelemeye ihtiyaç vardır. Her şeyin ilahî kudretle meydana gelmesi ve her zaman ilahî iradeye bağlı olması ve bunun Allah için çok kolay bir iş olması ve her şeyi, bir tek şeyi yaratıp idare ettiği kolaylıkta yaratması, sevk ve idare etmesi gibi büyük bir meseleyi nasıl açıklayabileceğimiz üzerinde durulacaktır. Yürütülen çözümleme, kabul görmüş muhtelif bilimsel bilgilere dayalı olarak yapılan benzetmeler (anolojiler), karşılaştırmalar ve mantıkî çıkarımlar yöntemleri kullanılarak yapılmaktadır. Yapılan çalışma sonucunda; bütün canlı ve cansızların aynı kudret tarafından yaratıldığını, sevk ve idare edildiğini, eşi ve benzeri olmayan bir yaratıcı olarak kabul edeceğimiz Allah tarafından yaratıldığının; başka bir alternatifinin düşünülemeyeceği tüm açıklığıyla ortaya konulmuş olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yaratıcının varlığı, Hakikî tevhid inancı, Yaratılış modeli, Ateizm, Bilim felsefesi.

1.GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı, tabiattaki maddî sebeplerin bir araya gelerek canlıları ve canlılığı oluşturmalarının mümkün olup olmadığının açık bir şekilde ortaya koyulmasıdır. Her şeyi (yardımcısız ve vasıtasız olarak) kendi başına yapabilen ezelî bir kudretin ve manen her eşyanın yanında bulunan bir yaratıcının, zaman ve mekân kayıtlarına bağlı olmaması nedeniyle, eşyaya etki ederken maddeten yanında olması gerekmez. Manevî bir sebep gibi düşünülebilecek elektrik sinyallerinin etkisi, o ekranın her bir pikseline aynı anda etki eder. Etkisi süreklidir ve her bir noktasının manen yanında olarak işler. O sinyalin etki etmesinde, ekranın tamamı ile tek bir noktası arasında zorluk ve kolaylık farkı yoktur, hepsi birdir. Bir anda zamansız gibi vücuda gelebilir. Fakat maddî bir sebeple o yazıların oluşması için, her bir harfin maddî bir kalemle tek tek yazılması gerekecektir.

2.SİNEK MUCİZESİ

Bir sineğin oluşumunu da, eğer tabiî sebepler ve maddî unsurların hareketiyle açıklayacaksak, o unsurların sineği oluşturma esnasında maddeten yanında bulunduklarını ve içinde çalıştıklarını elbette kabul edeceğiz. Peki bu nasıl olacak, hiç düşündünüz mü? Aslında derin fakat cevabı basit olan şu sorunun cevabını verebilmek ve bu olayı anlayabilmek için şunu yapmamız gerekiyor: Bir an için bize anlatılanları ezber tarzında kabul etmekten çıkıp gerçekten kabul etmeye çalışın. "Maddî sebepler bu sineği yapıyor" deniliyor. Peki neyi kabul etmemiz gerekiyor bunun için? Nasıl olacak

bu iş? İşte bu çok ilginç bir sorudur. Çünkü önceden de incelediğimiz gibi tabiattaki maddî sebepler, her biri farklı bir yöne ölçüsüzce hareket eden, oldukça düzensiz ve birbirleri ile uyum içinde olmayan, dışarıdan bir müdahale olmadıkça da hudutsuzca rastgele akıp giden bir özellik gösterirler. Hâlbuki o sineğin vücudunun oluşması için, birçok maddenin belli ölçülerde bir araya getirilmesi lazımdır. Daha sonra da, o bir araya getirilen maddelerin birbirleriyle uyumlu olarak doğru yerlerine yerleştirilmeleri lâzımdır. O maddelerden oluşturulacak ve belli ölçülerde bulunan vücut parçalarının, her birine özel olarak belirlenmiş şekilleri ve ince kıvrımları vardır. Bu ölçüler tam olarak tutturulmazsa, o sineğin vücudu meydana gelemez. Özellikle ilk seferinde plansız ve kalıpsız olarak, geçmişten aktarılan bir DNA bilgisi de olmadan üretilecek bir sineğin küçücük vücudunun hem dışında hem de içinde, bu kaba saba, düzensiz ve birbiriyle uyum içinde çalışmayı düşünemeyen tabiattaki maddî ve şuursuz unsurlar, nasıl bir araya gelerek bu sineği yapabileceklerdir? Bu nasıl mümkün olacak? Hayal edebiliyor musunuz? Bunun olabilirliği var mı?

Rüzgâr bir yerden eser, estiği eşyayı diğer tarafa sürer götürür. Su bir yerden akar, aktığı yeri ölçüsüzce ıslatır ve rastgele akıp, sürüklediği eşyayı diğer bir tarafa götürür. Yüzünü nereye çevirirseniz oraya giden bir unsur. Güneş bir eşyayı ısıtır, sıvı hâlden katı hâle döndürür, bazen tamamen kurutur ve o hâlde bırakır, gider. Hiç umurunda olmaz. Yerçekimi ise düşen bir eşyanın kırılmasına aldırış etmez, onu düştüğü yerde terk eder. Bir kayayı kendi hâline bırakırsanız ve işlemezseniz, ya yılların geçmesiyle un ufak toz hâle gelir ya da parça parça irili ufaklı taşlara dönüşür. En fazla etki sahibi olduğu söylenen, canlılığa kaynaklık ettiği söylenen unsurlardan toprak ise, ıslandığında balçık gibi bir çamur ve kuruduğunda kendine menfaati olmayan cansız bir maddedir. İçinde yapılacak bir maddenin gerekli nem, ısı ve basıncının hassas ayarını belirlemeyi bilmez. Hâlbuki neler çıkıyor içinden değil mi? Yıldırımlar, yanardağlar, fırtınalar da temas ettikleri yeri küle çeviren, dağıtan, yapısını bozan ve zarar vermekten başka bir işe yaramayacak gibi görünen diğer büyük unsurlardır.

“Bunlar yaptı!” deniliyor. Peki gerçekten öyle mi? Eldeki malzemeye ve sahip oldukları kabiliyete bir bakalım. Bu hiçbir işe yaramayacak gibi görünen maddeler ile

oluşturulmasına çalışılan bir sineğin hem dıştan, hem içten ne kadar detaylı bir sanat ve teknoloji harikası olduğuna dikkat edelim bir de. “Sineğin gözündeki birkaç milimetrelik alan içinde 8000 tane mercek mevcuttur. Bu merceklerin her biri görüntüyü farklı açılardan görürler. Sinek bir çiçeğe baktığında çiçeğin tüm görüntüsü, sineğin sahip olduğu 8000 ayrı mercekte ayrı ayrı belirir. Sineğin beynine ulaşan bu farklı görüntüler, bir yap-boz oyunundaki parçaların birleşmesi gibi birleşirler. Bu binlerce farklı parçanın birleşmesi sonucunda ise sinek için anlamlı bir çiçek görüntüsü oluşur.” (Wollard, 1999) Sadece birkaç milimetrelik bir alan içine 8000 tane mercek yerleştirebilecek ve bunların her birine görme yeteneği verebilecek bilgi ve teknoloji, günümüzde mevcut değildir. Bunların ışığı algılamasını sağlayacak ve bu algıyı mükemmel bir şekilde görülür hâle getirecek bir sinir sistemini oluşturmak ise, şu an itibarıyla sahip olduğumuz en hassas ve küçük makinelerle bile tamamen imkânsızdır.

Vücudunun ince kıvrımlarıyla, şaşırtıcı göz yapısıyla ancak ilahî bir teknolojinin sanat eseri olabilecek harika bir canlı makine olan sineğe, daha önce hiç bakmadığınız bir şekilde bakmak ve hayret etmek için internette bir arama sitesinin görseller bölümüne girin ve “Sineğin Göz Yapısı” yazın ve sadece karşınıza çıkan resimleri inceleyin. Tefekkür ufkunuz alabildiğine açılacak ve o sineğin “Benim tesadüfe ve tabiata havale edilmem imkân haricidir!” diye yüksek sesle ilan ettiğini göreceksiniz. İşte saniyede iki yüz defa çırptığı kanatlarıyla ve uçaklara ilham veren uçuş sistemiyle böyle hayranlık uyandıran bir sineğin fantastik vücudunu, tabiatın ve maddî sebeplerin oluşturduğunu iddia etmek için, sineğin o küçücük gözünde tabiattaki maddî unsurların bir fabrika işçisi gibi, inanılmaz ince bir işçilikle ve ustalıkla çalıştıklarını kabul etmek gerekiyor. Çünkü sebep maddî olduğundan içinde, dışında ve birlikte çalışacaklar. Başka türlü nasıl yapabilirler? Böyle bir şeyi kabul etmenin ise, en mümkün olmayan hayalleri bile zorlayarak ihtimal ve akıl dairesinin dışında kaldığı, bizim kanaatimizce gözle görünüyor. Akıl gözü ve maddî göz bunu görüyor. Gördüklerimizi birleştirerek yapılacak mantıklı yorum ve doğru çıkarım ise bize düşüyor. İmtihan sırrı gereği matematik kesinliğinde olmamakla birlikte; gördüğümüzden, görmediğimize intikal etmek temelinde şekillenen bilgiye dayalı imanın delillerinin, neredeyse o derecede kesin olduğu kanaatindeyiz.

3.GÖZ MUCİZESİ

Şimdi ele alacağımız imkânsızlığın ve delilimizin dayandığı temeller: 1- Kâinatın her tarafıyla irtibatlı olan ve tamamıyla vazgeçilmez bağlarla bağlı bulunan eşyanın iç içe girmiş bağlantıları. 2- Meydana gelen her canlının durağan, sabit ve basit bir madde olmayıp sürekli yenilenen bir özellikte bulunması. "Kendi kendine oluyor" iddiasının beraberinde getirdiği neticeler vardır. Bir eşyanın veya işin biri tarafından kendi başına -hariçten müdahale olmadan ve yardım alınmadan- yapıldığını söylemek; o eşya veya iş yapılıyorken neler olup bitiyorsa hepsinin, bu işleri kendi başına yaptığı iddia edilen sebep tarafından bizzat meydana getirildiğini ve o eşya veya işin yapılması için nelere ihtiyaç varsa her şeyin onun kendi öz kaynaklarıyla karşılandığını söylemek demektir.

Bir insanın vücudu, sürekli yenilenmekte olan ve çevresinden bağımsız düşünülemeyecek bir makine, hatta sürekli işleyen bir fabrika gibidir. Ölen hücrelerin, sistem dengesini bozmalarına fırsat vermeden onların yerlerini alacak yeni hücreleri muntazaman üretebilen ve belli zaman aralıklarında tüm hücrelerini yenileyen organlarıyla hayret verici bu yapı içinde çalışan kalp yirmi yılda, akciğer bir yılda, kemikler on yılda, karaciğer altı ayda, cilt iki haftada, saçlar üç yılda, mide duvarı üç-beş günde bir tüm hücreleriyle yenileniyor. Yaygın bir görüşe göre ise, altı aylık bir zaman içinde tüm vücut hücreleri büyük oranda tazeleniyor. Canlı vücudundaki hücrelerin çalışma ve işleyişlerini anlatan biyoloji ve tıp ilmine göre her canlı, ekosistemin dengesine hizmet eden vazifelerine tamamen uygun mükemmel davranışlar sergilemektedir. Bir hücrenin kendi vücudu ile irtibatlı birçok işlevi ve vazifesi bulunur. Hiçbir hücrenin ekosistemden (dış dünyadan) ve vücut işleyişinin bütünlüğünden bağımsız hareket etme lüksü yoktur ve zaten tam da bu şekilde yani âdeta içinde bulundukları bu düzeni bozmamak için çok büyük bir dikkatle hareket etmektedirler. Böyle olduğu nereden anlaşılmaktadır? Vücudun hassas dengesinin ve düzgün işleyişinin bozulmadan devam edebilmesi, tüm hücrelerin üstlendikleri vazifeleri aksatmadan yapmalarına bağlıdır. Çok hikmetleri bulunan istisnaî hastalık durumlarının haricinde hiç bozulmayan bu hassas denge, elbette üstlenilen vazifelerde gösterilen özenli dikkati ortaya çıkartmaktadır.

Örneğin gözümüz, kendisinden başka birçok organımızla koordineli çalışır ve diğer organların da vazifelerini yerine getirmekte yardımcı rol oynar. Yürürken ve koşarken göz, beyin, sinir sistemi ve iskelet sisteminin tam bir iş birliği ve veri alışverişi vardır. Dengemizi kaybetmeden yürüyebilmemiz ve bir tehlikeyle karşılaştığımızda doğru ve zamanında karşılık verebilmemiz, gözümüzün reflekslerimizle koordinasyonuna bağlıdır. Gözün görebilmesi için güneş ışığına ihtiyacı vardır. Acaba şu an gördüğümüz dünya zihnimizde nasıl oluşmaktadır? Dış âlemdeki ışığın, gözümüz ve beynimiz tarafından alınıp işlenmesiyle değil mi? Peki acaba gözün belirli yapısını bildiği için, güneş mi ışığını göze göre ayarlamıştır? Yoksa güneşin gökteki konumunu ve ışığının özelliklerini gözeterek göz hücreleri mi kendilerini güneşe göre tasarlamışlardır? Yoksa (daha sıradışı bir tasavvurla) hepsi toplu bir iş birliği içinde mi çalışmaktadırlar? Bu sorular, tesadüfen hareket eden hücrelerden kendi kendine oluştuğu söylenen göz için ne anlam ifade etmektedir? Göz hücreleri, akıl ve teknolojiyle üretilmiş en başarılı kameramızdan daha mükemmel bir görüntüyü ortaya çıkaracak teknik ayarlamayı ve tasarımı nasıl yapabilmiştir?

"Bir merkezden idare edilme ve emir altında çalıştırılma"nın kolaylığından koparılarak, o hücrelerin her birinin kendi başlarına işledikleri yani başıboş oldukları kabul edilse; çalıştıkları yerde üstlendikleri görevlere ilave olarak, irtibatlı oldukları ve düzenine uygun hareket etmeleri gereken vücudun işleyişini de bilmeleri ve sürekli kontrol edebilmeleri ile birlikte, dış dünyada birçok ilişkileri ve alışverişleri bulunan ekosistemi dahi tanımaları ve işleyişini takip ve kontrol ederek ona göre hareket etmeleri gerekmeyecek midir? Yoksa tabiatçı ve maddiyatçı felsefe, iddialarının böyle bir neticeyi gerektirdiğini zaten bilmekte ve bunu gayet normal ve kolay mı görmektedir?

Kendi kendine oluştuğu söylenen o hücrelerin, âlemin etrafından toplatılıp getirilen ve o vücutta bir araya getirilerek çalıştırılacak herhangi bir organın nereden toplanıp, nelerden meydana getirileceği ile ilgili kaynak temini ve üretim şekli tespitlerini, önceki nesillerden itibaren devam edip gelen, şimdiki ve gelecek nesillerde de devam edecek olan tüm vücutlar için düşünmeleri ve o kaynakları bulmaları, getirmeleri, çalıştırmaları ve hepsinin birden ekosistem içinde uyumlu ve sürekli olarak idarelerine gerekli olan

müthiş bir bilgi ve zekâ potansiyeline sahiplik etmeleri lâzımdır ki, gözümüz önünde eserleriyle kendini gösteren bu harika işlerin hakikî işleyicileri ve gerçek sebepleri olabilsinler. Ancak ondan sonra o hücreye kendi kendine işliyor denilebilir. Özellikle böyle akıl dışı bir işe ihtimal verebilecek zeka düzeyindeki bir insanın her bir hücresinin, böylesine yüksek bir zekâ ve bilgiye kaynaklık ettiğini kesin olarak reddediyoruz.

4.KALIP OLMADAN ÜRETİM OLMAZ! (CANLI ÜRETİMİ ALTERNATİFLERİ)

Belirli görevleri yerine getiren, sanatlı bir görselliğe ve düzenli bir şekil bütünlüğüne sahip yapıdaki her eşya iki şekilde yapılabilir: (Üretim şekli alternatifleri de diyebiliriz buna.) (Sözüer, 2017)

1- Eşyaya doğrudan müdahale edebilen akıl, şuur, irade, ilim ve kudret sahibi birinin, o eşyayı bizzat kendi eliyle yapması ile. Örneğin bir resmin fırçayla çizilmesi, bir mektubun kalemle yazılması, bir halının elle örülmesi, bir heykelin mermerin yontulmasıyla elle yapılması, bir araba maketinin elle inşa edilmesi, bir ok veya sapanın elle üretilmesi gibi. Eşyayı bu tarzda yapacak kişi, eşyanın şeklini, planını, modelini ve özelliklerini zihninde tasarlar ve haricî, maddî bir kalıp kullanmaya ihtiyaç hissetmeden o eşyayı yapabilir. Biyonik makineler olan bizler, böyle çalışıyoruz. Eşyanın zihinde tasarlanan özel şekli ve belirlenmiş miktarı, yapılacak eşyanın manevî kalıbı gibidir. Eşyayı yapanın zihninde bilgi olarak mevcut olan, fakat hariçte görünmeyen, yaptığımız zaman ortaya çıkan soyut kalıbı, yani ilmî vücudu olan manevî kalıp, diğer bir deyişle ilmî kalıp yani bilgiye dayalı kalıp üzerinde eşyayı oluşturacak maddeler işlenir ve vücuda getirilir. İşte ilahî kudretin (yoktan yaratmak dışında) inşa şeklinde yaratımı da böyledir, bu şekilde işler. Cenâb-ı Hak, ezelî ilmiyle belirlediği bir plan, program ve model olan, eşyanın manevî kalıbı mahiyetindeki kader cetveli üzerinde, kudret kalemiyle, zerreler mürekkebiyle kâinat kitabını her vakit gözümüz önünde kolayca, süratle, sanatlı, intizamlı ve hikmetli olarak yazar. Sahip olduğu güzelliğin mükemmelliğini ve mükemmelliğinin güzelliğini bu suretle bizlere gösterir.

2- Bu maddede eşyanın bir diğer yapılış şeklini inceleyeceğiz. Eğer eşya, oluşum planını yapan, nasıl ve ne şekilde olacağına karar veren bilinçli bir işleyici tarafından

bizzat yapılmayacaksa ve eşyanın yapımında, bilerek iş yapma kabiliyeti bulunmayan cansız maddeler kullanılacaksa, maddî bir kalıp gerekecektir. Hatta çoğu incelikli işlerde, cansız maddelere bizzat temas eden bilinçli bir işleyicinin olduğu durumlarda bile maddî kalıpların kullanılması, işin hatasız yapılması ve gerekli ölçülerinin tutturulabilmesi açısından gerekli olur. Örneğin siz elbette sadece elinizi kullanarak, göz kararıyla da bir harita veya proje çizebilirsiniz. Fakat bu işin doğru ölçülerde ve düzgün bir şekilde olabilmesi için, bir cetvele ve ölçeğe ihtiyaç hissedersiniz. Elbette kendi kendine, tabiat ve maddî sebeplere bağlı olarak yapıldıkları iddia edilen canlıların her bir sanatlı parçasının ve her bir düzenli oluşumunun yapımı için, maddî kalıplara olan ihtiyaç muhakkaktır.

Hepimiz her zaman ve her yerde şahit oluyoruz ki, topraktan çıkan bitkiler, çiçekler ve ağaçlar bir kalıptan çıkmışçasına ve bir plana dayalı olarak tasarlanmışçasına düzenli, sanatlı ve işlevsel yapılıyorlar. O hâlde, o toprağın içinde şekilleri birbirinden farklı tüm bitki türleri, hatta hiçbiri tamamen aynı aynına olamayan her bir bitki adedince maddî kalıpların bulunması gerekmektedir ki, gözümüz önünde görünen bu intizamlı ve sanatlı iş gerçekleşebilsin. Böyle maddî kalıplar o toprakta görünmediğine ve o toprağın içinde de bulunmadığına göre, o toprak üzerinde görülen işler için gerekli kalıplar ilmî ve manevî olmalıdır. Yani o toprak, yapılan her bitkinin vücut yapısını ilmi ile bilmeli ve kudreti ile de oluşumu için gerekli maddeleri, o manevî kalıplara bilerek yönlendirmelidir. Çıkarımımızda nereden nereye intikal ediyoruz lütfen dikkat edin. Çıkan sonuç çok basit, çok derin ama aynı zamanda çok bilimsel ve çok kesin. Matematik kesinliğinde neredeyse.

Ayrıca ulaştığımız sonucu teyit eden deneysel tarzda bir somut delilin bulunmamasının, aklî delil ve çıkarımlarımızın bilimsel nitelikteki kesinliğine zarar vermediğine dikkatinizi çekmek isteriz. Demek ki ya toprak parçacıklarında çok sayıda manevî kalıpların varlığının kabul edilmesi veya dışarıdan bir müdahalenin yapıldığının ve o toprak parçacıklarının yönlendirildiklerinin kabulü açıkça gerekiyor. Yoksa, sayısız şekil ve miktarlarda olabilen madde parçacıklarının bir tek şekil ve miktarda oluşmaları, düzensiz ve hızla akıp giden maddî unsurların parçalarının miktarsız ve kalıpsız oldukları

hâlde dağılmayarak, birbiri üstünde kitle hâlinde muntazaman durdurulmaları ve bütün organları birbiriyle uyum içinde çalışan bir canlı vücut meydana getirebilmelerinin imkânı bulunmamaktadır. (Nursî, 1996) Maddî bir kalıp eğer görünürde yok ise, o hâlde manevî bir kalıp bulunmalıdır. Madde parçacıklarına maddî bir kalıbın içinde eritilip dökülerek şekil vermeye benzer şekilde, o canlı vücutlarının manevî bir kalıpta şekillendirilmeleri şarttır ki, bu sayede dağılmasınlar ve düzenliliklerini bozmasınlar.

Sanayide "Kalıp Olmadan, Üretim Olmaz" diye esaslı bir kaide vardır. (Moment-expo, 2009) Sıvı veya katı hâldeki işlenmemiş bir maddenin, belirlenmiş şekil ve miktarlara sahip, ölçülendirilmiş bir alan içinde sıkıştırılması suretiyle ürünün oluşturulması olarak ifade edilen kalıpçılık; birçok ürünün maliyeti düşük bir tarzda, talep edilen özelliklerde ve süratle yapılması için en elverişli metot olarak, medeniyetin ilk devirlerinden beri kullanılmaktadır. Esas itibarıyla "Kalıp Olmadan, Üretim Olmaz" kaidesinin ifade ettiği gerçek anlam şudur: "Çok sayıda, çok hızlı, çok kolay ve çok düşük bir maliyetle yapılan bir üretim, hatasız ve yüksek kaliteli olamaz ve sayılan özelliklere sahip olması ise, ancak standart bir kalıp kullanılarak sağlanabilir" demektir. O hâlde son derece basit ve ucuz maddelerden süratle, kolayca ve çok sayıda yapıldıkları hâlde düzenli ve sanatlı olan eşyayı ve canlıları üretecek tabiatın, elbette çok sayıda tabiat kalıplarına muhtaç olacağı muhakkaktır, yoksa yapamayacaktır.

Her canlı türü ve hatta her bir canlı ferdi, kendine özel sistemi ve birbirinin tamamen aynısı olamayan farklı şekilleri ve özelleşmiş suretleri ve fonksiyonlarıyla ayrı bir kitap, ayrı bir sayfa, hatta çok küçük bir hücre ve protein bile, son derecede karmaşık yapıları nedeniyle içinde ince hatla koca bir kitap yazılmış büyük bir harf gibi olmalarından, elbette her biri kendilerine ayrı ve özel kalıplar isterler. O kalıplar olmadan kendi kendilerine, maddî sebeplere ve tabiata bağlı olarak vücuda gelemezler ve kalıpsız vücuda geldiklerini tasavvur etmek de, ilmî bir kalıba lâzım olan yüksek ilim ve şuurun tabiatta bulunduğunu düşünmek de; hayalcilik, fantezi ve hurafe bir bilim kurgu olarak görülmelidir. Evet, kendi kendine oluşumun doğru bir bilimsel yaklaşım olarak aklen kabul edilebilmesi için, bilim dünyasından şunu isteriz: Canlıları ortaya çıkaran tüm oluşumlar adedince maddî veya manevî tabiat kalıplarının varlığının kabulünü... Fakat

imkânsızlık derecesinde zor görünen bu kabulle iş bitmez. O kalıplar da, ürettikleri iddia edilen canlılar gibi yapılmış olacaklarından ve bir düzen içinde işlemeleri ve bir sanat estetiğine sahip bulunmaları gerektiğinden, onları yapmak için de ayrıca başka kalıpların mevcudiyeti gerekecektir ve bu kalıpların yapılması için de başkaca kalıplar... İşte böylece içine girdiği kısır döngüde zincirleme olarak dönüp duran ve çıkmaz bir yolda tıkanıp kalan imkânsız ve zorlu bir yol. Bizim ne mecburiyetimiz var ki, böyle zorlu ve akıl dışı bir yoldan gidelim? Neden bu yolu tercih edelim?

Zaten, bütün maddî sebepler toplansa ve iradeleri de olsa, bir tek sineğin vücudunu ve o vücut için şart olan maddî, manevî alet ve edevatını, gerekli ve hassas özel ölçülerinde toplayamazlar. (Nursî, 1996) Toplasalar da, o vücudun oluşumu için gerekli olan belirli miktarlarında, sınırlarında durduramazlar. Daha ileri gidelim: Durdursalar da, daima tazelenmekte olan ve o vücuda gelip çalışan maddeleri, sürekli düzenli bir şekilde çalıştıramazlar. Bir adım daha ileri gidelim. Hadi çalıştırdılar diyelim. Peki o canlının vücudunun işleyişine yabancı olan ve dışardan sürekli o vücudun içine giren madde parçacıklarına, devamlı ve aksamadan çalışması gereken o vücudun çalışma sisteminde üstlenecekleri vazifeleri nasıl öğreteceklerdir? Bunların hiçbirini yapamayacakları çok açıktır. Öyleyse, kesin bir şekilde ortaya çıkıyor ki, maddî sebepler veya tabiat, bu eşyaya mucitlik iddiasında bulunamayacaklardır.

“Ben yaptım bu resmi!” şeklindeki bir iddiaya karşı “Delilin nedir? Resim kabiliyetin var mı? O resim yapılırken bizzat başında mıydın? Şahidin var mı? ” diye sorular hemen arkasından gelir. Ya da “Bu resmi filanca kişi yapmıştır!” diye iddiada bulunduğunuz zaman hemen sorulması gereken ilk soru şudur: “Bu resmi yaptığını iddia ettiğin kişinin, resim yapma kabiliyeti var mı? Resmin yapılma anında yanında mıydı ve resmi yaparken görüldü mü?” Eğer kabiliyet mevcut değilse nasıl iddia edilebilir? Resim kabiliyeti olmayan bir insan, tuvalin başında duruyor. Kör, sağır, topal, resim kabiliyeti olmayan, cahil bir insan. Bu insanı elinden tutup getiren biri iddia ediyor ki: “Bu resmi, bu adam yapmıştır!” Neden? “Resmin yanında bulunuyor!” Yanında bulunması yetmez. Yapabilecek kabiliyete, bilgiye sahip mi biz ona bakarız. Eğer yoksa başka sebep ararız. Tabiatın ve maddî sebeplerin de eşyanın yanında bulunması yetmez ve o eşyayı

yapabilecek kabiliyet ve bilgiye sahip olmadıkları hâlde, sırf eşyanın yanında bulunuyorlar diye eşyaya mucitlik iddiasında bulunamazlar. Demek onları çalıştıranın bir başkası olduğu mecburiyetle kabul edilecektir.

Aradığımız yaratıcı, bir araya getirerek yaratımını gerçekleştirdiği elementlerin vücudu dışında, tüm canlıların bütün farklı şekil ve suretlerini hiçten ve yoktan icad ettiğinden; ilminde her şeyin planı, programı, işleyiş kaideleri ve şekillerinin ölçüleri belirlenmiş olduğundan ve tüm atomlar, elementler ve unsurlar O'nun ilmi ve kudreti ile hareket ettiklerinden, her şeyi (maddî bir kalıba ve modele ihtiyaç duymadan) bir anda kolayca icad edebilir ve gözümüz önünde her an yeniden icad etmektedir. Evet, öyle görünüyor. Her şey son derecede hızla ve kolaylıkla vücuda gelmiyor mu? Bununla beraber her eşya sanatlı, düzenli ve işlevsel olarak yapılmıyor mu? Tam da böyle olduğunu, etrafına bakan herkes kendi gözleriyle görmüyor mu? Tüm bu işlerin böyle gerçekleşmesi, eğer her şeyin her şeyini bilen, çok büyük bir ilimle ve her şeye sözü geçen bir iradeyle ve her şeyi emri altında çalıştıran bir kudretle işlerin yapıldığını ve tüm eşyanın tek bir elden idare edildiğini göstermiyorsa, bunun böyle olduğunun görülebilmesi için başka hangi harika faaliyet hayal edilebilir ki?

5.HER ŞEY İLAHÎ KUDRETLE NASIL MEYDANA GELİYOR?

Hakikî bir tevhid inancında, şu görünen kâinatın yaratıcısının Allah olduğunu basitçe kabul etmekle iş bitmez. Hatta böyle bir inanç, imanın nihayetsiz mertebelerinden sadece ilk basamağa adım atmaktır ve Cenâb-ı Hakk'ın Kur'ân'ında bizden talep ettiği imanın temel özelliklerinden çok eksiktir. Hâlbuki asıl istenen şey, kâinat içinde görünen bütün eşyanın ve vücuda gelen her eşya ve faaliyetin doğrudan doğruya ilahî kudret tarafından yaratıldığını ve O'nun tarafından idare edildiğini kabul etmekle beraber, söz konusu olan bütün idare ve icraatında O'ndan başka her türlü müdahaleciyi ve her çeşit yardımcıyı tamamen ve kesin olarak reddetmektir. Bu gerçekten akıl almaz büyüklükte, azametli bir meseledir. Allah'a imanın bu gerçek mertebesine çıkmak ve "sağlam delillerle temellendirilmiş, bilgiye dayalı şüphesiz bir inancı" oluşturmak için, ciddî ve detaylı bir incelemeye ihtiyaç vardır. İşte başlıyoruz: Acaba etrafımızda görünen her şeyin her işinin ilahî kudretle meydana gelmesi ve her anda ilahî iradeye bağlı olması ve

bunun Allah için çok kolay bir iş olması ve her şeyi, bir tek şeyi yaratıp idare ettiği aynı kolaylıkta yaratması ve idare etmesi gibi büyük bir meseleyi nasıl açıklarız? (Sözüer, 2015)

Bu sorunun cevabını doğru olarak verebilmemiz için öncelikle net bir surette görmemiz gereken bir şey vardır: Etrafımızda sürekli bir yaratım faaliyeti var ve bu faaliyet tüm eşyayı gayet güzel bir görsellikte, sanatlı olarak ve gayet düzgün bir mükemmellikte, estetik bir biçimde yaparak kendini gösteriyor. Akıl almaz sayıda meydana gelen bu oluşumlar, âdeta inanılmaz bir seri üretimle çok hızlı bir tarzda yapılıyor. Bir arada bulunması çok zor ve birbiriyle çelişen özellikler, şaşırtıcı bir şekilde iç içe görülüyor. Mâlumdur ki bir şey çok hızlı yapılırsa, düzgün ve güzel bir şekilde yapılması zorlaşır. Çok kaliteli bir ürünün, hem çok sayıda, hem çok kolay yapılması düşük bir maliyetle gerçekleşemez. Yeryüzündeki üretim faaliyetlerinde ise birbirine zıt birçok özellik, bir arada görünüyor. Çok sayıda olduğu halde son derece düzgün bir şekilde, çok süratli, gayet estetik bir güzellikte, müthiş kolay bir yapılışla, inanılmaz kaliteli bir tarzda, akıl almaz bir düşük maliyetle, basit ve ucuz maddelerden ortaya çıkıyor tüm bu oluşumlar. Acaba bunu ne ile açıklayabiliriz?

Açıkçası hiç de karmaşık, düzensiz ve rastgele hareket eden ve iş birliği yapmaktan aciz unsurların ve şuursuz mekanizmaların kendiliğinden ortaya çıkan işleri gibi görünmüyor. Eğer öyle olsaydı, bu kadar çok sayıda olamazdı diye akla geliyor. Yeryüzünde 10 milyon canlı türü var ve bu türlerin trilyonlarla ifade edilen ferdleri, sanki görünmez bir fabrikanın seri üretiminden fırlayıp hayat sahnesine hızlıca atılıyor gibi, her taraftan irili ufaklı canlılar meydana geliyor, her köşeden hayat fışkırıyor. Böyle bir şeyin gözünüzde canlandırılması bile çok zor değil midir? Peki tüm bu oluşumları binlerce (belki milyonlarca belki daha da fazla) yıl boyunca sürekli olarak gerçekleştirmek, ne kadar zor bir iştir acaba? Fakat ne ilginçtir ki, bu derece çok sayıda ve çeşitlilikteki canlıların, hiç de öyle zorlukla oluştukları göze görünmüyor. Yapılmaları için, çok uzun bir zamana da ihtiyaç olmuyor. Ayrıca yine gözden kaçırılmaması gereken acaip bir şey ki, ibretli ve hikmetli sebeplerini gayet kuvvetli hissettiren, çok nadir istisnalar haricinde, hemen hepsi kusursuz bir mükemmellikte yapılıyorlar. Sanki bu kadar nadir gerçekleşen

“düzensiz zannedilen oluşumlar” ve yüzeysel bakan gözümüze “kusurlu görünen o istisnaî canlılar”, kulağımıza bağırarak fısıldıyor: “Bizler kusurlu bir tasarım ve üretim hatası değiliz! Bizde kasıtlı bir hikmet var. Eğer biz serseri tesadüfün ve şuursuz tabiatın elinden çıkmış olsaydık, bizim gibi aynı tezgâhta yapılan arkadaşlarımızın çoğu, bize benzeyeceklerdi! Düşünün ve ibret alın!” Bakınız Darwin “Türlerin Kökeni” isimli meşhur kitabının “Teorinin Zorlukları” bölümünde neler yazmış: “Eğer gerçekten türler öbür türlerden yavaş gelişmelerle türemişse, neden sayısız ara geçiş formuna rastlamıyoruz? Neden bütün tabiat bir karmaşa hâlinde değil de, tam olarak tanımlanmış ve yerli yerinde? Sayısız ara geçiş formu olmalı, fakat niçin yeryüzünün sayılamayacak kadar çok katmanında gömülü olarak bulamıyoruz? Belki de bu, benim teorime karşı ileri sürülecek en büyük itiraz olacaktır.” (Darwin, 1859)

Eğer gerçekten ileri sürüldüğü gibi tabiat ve maddî sebepler gibi şeyler canlıları kendi başlarına yapıyor olsalardı, bu çoklukta üretemezlerdi, böyle kolayca oluşturamazlardı, bu kadar az zamanda yapamazlardı ve bu derece kusursuz vücuda getiremezlerdi diye düşünmemiz gerekiyor. Belki yüz tanesinden, hatta bin tanesinden ancak birkaç tanesi doğru düzgün oluşup, diğer ferdler veya başka türler çoğunlukla birçok yerlerinde şekil bozukluklarıyla zorlukla ortaya çıkmalıydılar veya hiç oluşamamalıydılar diye kolayca öngörebilmeliyiz. Böyle bir hâlde bunu da rahatça söyleyebilmemiz gerekir ki: Bu durum ve şu vaziyet, eşyanın tek bir yerden yapılıyor olmasından ve bir tek merkezden idare edilmesinden ve tek bir kişinin icadı ve işi olmasından kaynaklanıyor olmalı ki, işler böyle gerçekleşiyor. Tüm ihtişamıyla ortada görünen bu mükemmel tablonun doğru açıklaması, başka olamaz. Böyle bir kabul, göz önünde görünen bu durum karşısında yapılacak en mantıklı ve bilimsel nitelikte çıkarımdır. Eğer böyle olmamış olsaydı, iki liraya aldığımız bir meyvenin, iki yüz liraya bile alamayacağımız kadar zor bulunması gerektiğini, hatta belki o meyvenin oluşma imkânı bile bulamayacağını tahmin etmek hiç de güç görünmüyor. Risale-i Nur’da detaylı analizi yapılan diğer bir meselenin üzerinden devam edeceğiz. Eşyanın yapılması, ya yoktan var edilerek olabilir veya madde parçacıklarının bir araya getirilmesiyle gerçekleşebilir. (Nursî, 1996)

1- Eğer eşyanın tek birinin icadı olduğu ve eşyayı yoktan var ettiği kabul edilse, o birinin herhâlde her şeyi bilebilen bir ilmi ve her şeye sözü geçebilen bir kudreti bulunacak. Böyle biri tarafından yapılacak bir eşyanın bütün planları, işleyiş şekilleri ve tasarımının görsel ölçülerinin bilgisi, elbette kendi ilminde manen mevcut bulunacak. Bu durumdaki bir eşyanın, maddî olarak vücuda gelmeden önce (âdeta manevî bir vücudu hükmünde) ilmî bir varlığı ve sahip olduğu manevî kalıpları mevcut olacak. Madde parçacıkları, o manevî kalıbın belirlenmiş sınırlarına yerleştirilecek ve sınırların dışına taşmalarına müsaade edilmeyecek. Böylece düzenli işleyiş ve şekillerini koruyabilmeleri mümkün hale gelecek. Bir mimarın eserinin maddî olarak vücuda gelmesinden önce, o eserin plan ve proje çizimi ve hatta zihnindeki tasarımı, o mimarî eserin manevî ve ilmî bir varlığı gibidir. Bu tarzda bir yapılışta, görsel planda varlığı görünmeyen ama aslında tasarımcının ilminde manevî bir varlığı, planı, programı ve şekli mevcut olan o eşyaya maddî bir vücud vermek ise, oldukça basit bir iştir. Bu yapılışın ne kadar kolay olduğu, Risale-i Nur'da şu iki mükemmel misalle anlatılmıştır: Görünmez mürekkeple yazılan yazının kâğıdının üzerine, o yazıyı görünür hâle getiren maddeyi sürmekle yazıyı göstermek ne kadar kolay ise (Nursî, 1996) ve bir fotoğraf makinesinin içindeki fotoğraf filminin üzerindeki şekillerin kâğıt üzerine aktarılması ne kadar kolay bir işlem ise (Nursî, 1996); kendi ilminde planları, programları, şekilleri ve miktarları belirlenmiş olan eşyayı yokluktan varlık sahasına çıkarmak da, ilahî sanatkâr açısından öyle kolay bir iştir.

2- Eğer o tek şahsın, eşyayı madde parçacıklarından bir araya getirdiğini düşünürsek, herhâlde o şahıs maddenin bütün parçacıklarını emrinde çalıştırabiliyor ve istediği gibi kullanabiliyor olacak. Böyle birinin emri altında çalışan madde parçacıkları, o şahsın iradesi ve ilmi ile ve işleyiş prensiplerini belirlediği hareket kanunlarının altında ilerleyecekler. Âdeta bir komutanın, emri altındaki bütün askerlerini tek bir komutla kolayca harekete geçirmesi ve hepsinin o emri aynı anda yerine getirmesi gibi. Bir canlının vücudunu oluşturmak için geldiklerinde ise, o şahsın ilminde mevcut bulunan plan ve programın manevî kalıbı içine, belirlenmiş şekiller ve miktarlar ölçüsünde girecekler ve duracaklar. Hudutlarından taşmayacaklar, düzeni bozmayacaklar, işleyişi aksatmayacaklar, hassas dengeyi ihlal etmeyecekler. Bu ifadeler size tanıdık geldi mi?

Etrafınızdaki kâinatın işleyiş şekline ne kadar da benziyor, öyle değil mi? Sakın bu kâinat, tam da bu şekilde işletiliyor olması nedeniyle böyle görünüyor olmasın!

Eğer eşyanın oluşumunu tabiat ve maddî sebeplerin gerçekleştirdiği kabul edilse, o eşya ve oluşumlar, modern bilimin de kabul ettiği gibi yoktan ve hiçten icad edilmeyecek. Çünkü eserleriyle ve işleyiş tarzıyla, her şeyi kuşatan bir ilmi ve her şeye hükmü geçen bir kudreti bulunduğunu gösteren tek bir yaratıcının varlığı haricinde, tabiat ve maddî sebeplerin işlettiği mekanizmalar, elbette yoktan var edemezler. O hâlde etraftaki maddeleri bir araya toplayıp öyle çalışacaklar. Tabiîdir ki, en basit bir canlının vücudundaki element çeşitliliği ve vücudunda bulunan unsurların hassas ve belli ölçülerde bir araya getirilmesi gerekliliği düşünüldüğünde, bu toplama işi oldukça zahmetli ve zaman alıcı olacaktır. Hem bir araya getirebildiklerini farz ettiğimizde dahi, böyle bir oluşumu meydana getirebilmek için manevî ve ilmî kalıpları olmadığından, o canlının bütün organları ve hücreleri sayısınca somut kalıplara ve gelişmiş fabrikalara ihtiyaçları olacaktır.

Yoksa getirdikleri türlü çeşit maddeyi, vücudun oluşumu için gerekli olan belirlenmiş miktarlarında nasıl durduracaklar? Durdursalar da, daima tazelenmekte olan ve o vücuda gelip çalışan maddeleri, sürekli düzenli bir şekilde nasıl çalıştıracaklardır? Bir adım daha ileri gidelim. Hadi çalıştırdılar diyelim. Peki o canlının vücudunun işleyişine yabancı olan ve dışardan sürekli o vücudun içine giren yeni madde parçacıklarına, devamlı ve aksamadan çalışması gereken o vücudun çalışma sisteminde üstlenecekleri vazifeleri nasıl öğreteceklerdir? Bunların hiçbirini yapamayacakları çok açıktır. Öyleyse, kesin bir şekilde ortaya çıkıyor ki, maddî sebepler veya tabiat, bu eşyaya mucitlik iddiasında bulunamayacaklardır. Demek onları çalıştıranın bir başkası olduğu, mecburiyetle kabul edilecektir. Eşyanın tek bir elden yapılmasının işi ne kadar kolaylaştırdığını, çok sayıda ellerin işe karıştıkça karıştıracağını ve zorlaştıracağını anlamamızı çok kolaylaştıran ve Risale-i Nur'da geçen iki misal: (Nursî, 1996)

1. Misal: Yüz askerin bir tek subayın emir ve idaresine verilmesi gayet kolaydır ve düzeni netice verir. Fakat bir askerin idaresi, aynı anda yüz subaydan birden istenilse, her biri birbirinden bağımsız hareket etmek, emir ve hükmetmek isteyen o subaylar, zorluğa

ve karmaşıklığa sebep olurlar. Bunu o askerin üzerinde bulundurduğu askerî teçhizat için de düşünebiliriz. Tek bir merkezden ve bir tek fabrikadan yapılmaları ne kadar kolaylığa sebeptir. Âdeta tüm ordunun teçhizatının yapılması, bir tek askerin teçhizatının yapılması kadar kolaydır. Eğer her birinin teçhizatını başka fabrikanın yapması istenilse, yani çok sayıdaki fabrikalardan yapmaları talep edilse, her bir askerin teçhizatı, bütün ordunun teçhizatı kadar, belki daha da zor olacak. Çünkü o bir tek asker için de, orduya lâzım olan aynı fabrika yine gerekiyor. 2. Misal: Bir ağacın tek bir merkezden gönderilen maddelerle beslenen meyvelerin her birine gerekli olan gıda maddelerinin, her biri için farklı merkezlerden gönderilmesinin istenmesi, her bir meyvenin o ağaç kadar zor yapılması anlamına gelir. Çünkü koca bir ağacın hayatı için gerekli olan maddeler, bir çekirdek veya bir meyve için de aynen gerekiyor.

Demek ki, düzenli bir sistemin parçası olan her bir unsurun tek bir merkezden idare edilmeleri, o unsurların her birinin çok sayıdaki merkezlerden, hatta ayrı ayrı merkezlerden idare edilmelerinden çok daha kolaydır. Artık çok parlak ve açık bir şekilde görülüyor ki, bütün eşyanın birinin icadı olması, çok büyük bir kolaylığı ve zorunluluğu yanında taşıyor. Çok sayıdaki karmaşık maddî sebepler tarafından yapılması ise âdeta imkânsızlık derecesinde zorluğu beraberinde getiriyor. Detaylı tetkiklerle anladık ki, her şeyin bir tek merkezden yapılması, maliyeti düşürüyor, adedi artırıyor, işi kolaylaştırıyor, süreyi kısaltıyor, düzenliliği, estetiği ve kaliteyi en iyi dereceye çıkartıyor. Aynen tam da gözümüz önünde her an şahit olduğumuz bu dünyanın mevcut şekli gibi bir şekil alacağı muhakkak olduğundan, dünyamızın tek bir merkezden idare edildiğini düşünmememiz için mantıklı hiçbir sebep kalmıyor. Bunun zıddının, yani tabiat ve çok sayıdaki maddî sebepler tarafından yapıldığı tasavvur edilen bir dünyada ise nadiren ve çok zamanda, zorlukla meydana gelen eşya ve tüm canlılar; gayet kıymetsiz, sıradan, çoklukla bozuk, düzensiz, sanatsız ve estetiksiz, kalitesiz bir şekilde olacaktı. Koca dünya berbat bir hâlde görünecekti.

6. SONUÇ

Madem bu dünya gayet güzel ve düzenli görünüyor. İçindeki canlılar da hayranlık uyandıracak bir mükemmellikte, görsel estetiğe sahip bir şekilde kolayca, çoklukla ve az zamanda meydana çıkıyorlar. O hâlde gözünün gördüğüne inanan herkesin tereddütsüz kabul etmesi gereken bir gerçek vardır: O da, bütün eşyanın aynı merkezden icad ve idare edildiği ve tek ve bağımsız bir yaratıcı olarak kabul edeceğimiz biri tarafından bu dünyanın yaratılmış olduğu ve başka bir alternatifin düşünülemeyeceğidir. Aksini düşünebilmek için, gördüğümüz her şeyin şeklini değiştirmek, dünyanın üzerindeki mükemmel yaratımlı, görsel estetikli tüm canlıları kaldırıp atmak ve onun yerine anlamsız, önemsiz ve kalitesiz, estetikten yoksun oluşumlarla doldurmak gerekir ki, ancak o zaman tevhid hakikatinin haricinde bir başka sebep, işin içine girme şansı elde edebilsin. Şu anki şekliyle gözümüz önünde görünmeye devam eden bu güzel dünyamızın ve muhteşem kâinatımızın hiçbir köşesinde, hiçbir maddî sebebe ve tabiata, en küçük bir icad ve müdahale hakkını kesinlikle vermiyoruz!

Yapılan analizler sonucunda; bütün eşyanın aynı merkezden icad ve idare edilerek, tek ve bağımsız bir yaratıcı olarak kabul edeceğimiz biri tarafından yaratılmasının; başka bir alternatifinin düşünülemeyeceği derecede zorunlu ve bilimsel nitelikte bir gereklilik olduğu, tüm açıklığıyla ortaya koyulmuş tur.

KAYNAKLAR

Wollard K, How Come? **Planet Earth**, Workman Publishing, New York, 1999

Sözüer E, Olağanüstü Bir Hazinenin Keşif Yolculuğu: Risale-i Nur Eğitim Programı temel/kaynak kitabı ve akademik ders müfredatı, Cinius Yayınları. 2017

Nursî S, **Lem'alar**, Envar Neşriyat 1996

“Kalıp Olmadan, Üretim Olmaz” isimli (yazarsız) kapak yazısı, Moment-expo dergisi, 10.sayı, Mart 2009

Sözüer E, **Tabiat Risalesi Açılımları**, Google Books 2015

Darwin C, Türlerin Kökeni (Origin of Species), s. 172, 280, John Murray yayınevi, 1859

Nursî S, **Şualar**, Envar Neşriyat 1996

THE CASE OF CREATION IN AHMET HAMDI TANPINAR'S ADAM AND EVE STORY

AHMET HAMDİ TANPINAR'IN ÂDEM'LE HAVVA HİKÂYESİNDE YARATILIŞ OLGUSU

Assist. Prof. Dr. Enes Buğra TÖKEL
Kastamonu University, SBE, Dept. of Turkish Language and Literature, Kastamonu, Turkey

ABSTRACT

All humanity has always had the desire to tell stories from its creation to the present day. Because, by nature, man is an entity that wants to tell and be understood. In this context, different narratives have been spread from language to language in different geographies, cultures and societies. Each event described also preserves the cultural characteristics of the society in which it is described. But some stories have become common property of all humanity in terms of their subjects. One of these common narratives is undoubtedly the story of "Adam and Eve", the first story of humanity. This story, in which the creation of the first human being and its removal from heaven, is explained in the holy books of all heavenly religions. This story of creation has attracted the attention of the authors in every period. Many authors have created new stories by addressing the story from different aspects such as removal from heaven, first coming to earth, first creation, first sin, man and woman, creater and human. In this paper, Ahmet Hamdi Tanpınar's story "Adam and Eve " is discussed in terms of the case of creation. Tanpınar is an artist who frequently takes sacred and traditional texts as subjects in his works. The author, who created his own texts in his own style, also wrote the story of Adam and Eve from his own perspective. In the story, Adam, whose life changed with the creation of Eve, could not make sense of what was happening at first, and then he honored Eve with great love. In addition, Tanpınar perceieves the sending of two people to the world as an opportunity, not as a punishment. This story, which is an important legacy of humanity, is an important source of world cultural heritage from the perspective of Ahmet Hamdi Tanpınar, one of the most creative and well-equipped personalities of Turkish literature. The aim of the study is not to examine the accuracy and proximity of the text, but as a literary work, to reveal the artist's view of the first creation and woman in the context of rewriting.

Keywords: Creation, First person, Adam and Eve, Ahmet Hamdi Tanpınar, Story.

ÖZET

Bütün bir insanlık, yaratılışından bugüne, içerisinde her zaman hikâye anlatma arzusu barındırmaktadır. Çünkü insan, doğası gereği anlatmak ve anlaşılmak isteyen bir varlıktır. Bu bağlamda, dünyanın farklı coğrafyalarında, her kültürde ve her toplumda, birbirinden farklı anlatılar, dilden dile kulaktan kulağa yayılmıştır. Anlatılan her olay, anlatıldığı toplumun kültürel özelliklerini de içinde muhafaza eder. Fakat bazı hikâyeler, işledikleri konular itibariyle tüm insanlığın ortak malı haline gelmiştir. Bu ortak anlatılardan bir tanesi de kuşkusuz ki, insanlığın ilk öyküsü olan ‘‘Âdem'le Havva’’nın hikâyesidir. İlk

insanın yaratılışının ve cennetten çıkarılmasının işlendiği bu kıssa, bütün semavi dinlerin kutsal kitaplarında da anlatılmaktadır. Söz konusu bu yaratılış öyküsü, her dönemde yazarların ilgisini çekmiştir. Birçok yazar, kıssayı; cennetten kovulma, dünyaya ilk geliş, ilk yaratılış, ilk günah, erkek ve kadın, yaratıcı ve insan gibi birbirinden farklı yönleriyle ele alarak, yeni öyküler oluşturmuştur. Bu bildiride Ahmet Hamdi Tanpınar'ın, *Âdem'le Havva* adlı öyküsü, ''yaratılış olgusu'' açısından ele alınmıştır. Tanpınar, kutsal ve geleneksel metinleri eserlerinde sıklıkla konu edinen bir sanatkârdır. Metinlerini kendine has üslubuyla oluşturan yazar, Âdem'le Havva'nın öyküsünü de yine kendi bakış açısıyla kaleme almıştır. Hikâyede, Havva'nın yaratılmasıyla birlikte hayatı değişen Âdem, ilk başta olup bitenleri anlamlandıramasa da sonrasında Havva'ya büyük bir sevgi besleyerek, onu yüceltmiştir. Ayrıca Tanpınar, yaratılan iki insanın dünyaya gönderilmelerini, bir ceza olarak değil, bir fırsat olarak görmektedir. İnsanlığın önemli bir mirası olan bu kıssa, Türk edebiyatının en yaratıcı ve en donanımlı şahsiyetlerinden olan Ahmet Hamdi Tanpınar'ın olaya bakış açısıyla, dünya kültür mirasının önemli bir kaynağı konumundadır. İncelemede amaç, metnin doğruluğunu ve gerçeğe yakınlığını incelemek değil, bir edebi eser olarak, yeniden yazma bağlamında sanatçının ilk yaratılışa ve kadına bakış açısını ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Yaratılış, İlk insan, *Âdem'le Havva,* Ahmet Hamdi Tanpınar, Hikâye.

1.GİRİŞ

Bütün bir insanlık, yaratıldığı günden bu yana her zaman, içerisinde hikâye anlatma arzusu barındırmaktadır. İnsan, ister sözlü isterse yazılı kültür içerisinde olsun, daima anlatma ihtiyacı hisseder. Bunun yanı sıra yalnızca anlatmak değil, dinlemek de en az diğeri kadar önemli bir ihtiyaçtır.

Sözlü ya da yazılı olarak ortaya konan hikâyenin şeklini ve sınırlarını elbette anlatıcı/yazar çizmektedir. Fakat her ne kadar belirleyici kişi anlatıcı/yazar olsa da onun da olayları anlatış/kurgulayış tarzını belirleyen; dil, kimlik, kültür, dönem, coğrafya gibi kavramlar vardır. Özellikle edebi nitelik taşıyan eserlerde, metnin alacağı hal ülkeden ülkeye, kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Böyle bir farklılık ise, son derece anlaşılırdır. Çünkü anlatıcı/yazar oluşturacaklarını kendi dünyasında şekillendirmekte ve muhatabına aktarırken de yine kendi görüş süzgecinden geçirerek aktarmaktadır. Buradaki durum yalnızca bakış açısı ile sınırlı kalmamaktadır. Her yazar/anlatıcının metninde yoğunlaşmak istediği, anlatmak istediği, diğerlerinden daha fazla önemsediği alanlar vardır. Zaten 'edebiyat' kavramı tam da bu şahsi kararın üzerine inşa edilmiştir.

Edebiyat, son birkaç yüzyıl öncesine kadar ancak eğitici bir işlevi olduğu sürece kendisini kabul ettirebilir bir halde idi. Fakat özellikle romantizm akımı ve modern dönem sonrasında bu eğitici kimliğini kaybeden ve hatta son yüzyılda postmodern düşünce ile birlikte adeta kimliksizleşen edebiyatın temelleri bu 'eğitim' kavramı üzerinden atılabilir. Philip Sidney'in edebiyatın işlevi hakkındaki şu fikirleri, aynı zamanda edebiyatın nasıl bir şey olduğuna dair ipuçları da vermektedir:

''İnsanlara, doğru yaşamasını öğretecek bilgilerin arasında en önemlileri ahlâk felsefesi ve tarihtir. Fakat her ikisi de eksiktir. Çünkü felsefe kuramsal olduğu için sadece bir takım soyut kurallar kor ortaya ve bu kuruluğu yüzünden pek etkili olamaz. Tarih ise somuttur, canlıdır, ama alanı dardır, yalnız olmuş olanı anlatır, olması gerekeni bildiremez. (…) Edebiyat hem olayları somut hale sokmakla felsefenin kuruluğunu ve soyutluğunu, hem de olması gerekeni telkin etmekle tarih noksanlığını giderir.'' (Moran 2013: 37)

Sidney bu söyledikleriyle, eğitici kimliği üzerinden edebiyatın nasıl bir işe yaradığını anlatıyor. Fakat daha yakından bakıldığında, bu sözlerin içerisinde edebiyatın ne olduğu soruna dair cevaplar alabilmek de mümkün. Edebiyat, ne tarih kadar kesin sınırları olan, ne de felsefe kadar kuramsal ve soyut olan bir kavramdır. Her şeyden öte, hikâyeyi *yaratan*, bir insandır. Karakterleri, olayları, duygu ve düşünceleri belirleyen kişi, anlatıcı/yazardır. Bu sebepledir ki, yazarın şahsi kararı oldukça önemlidir. Ona bu imkânı veren ise, edebi metnin/anlatının ön kabulleridir. Wayne Booth söz konusu bu ön kabulü şu sözlerle aktarmaktadır:

''Hikâye anlatıcısının en bariz yapay araçlarından biri, aksiyonun yüzeyinin altına inerek karakterin zihni ve kalbi konusunda güvenilir bir bakış açısı elde etmektir. Doğal yoldan hikâye anlatmaya dair fikirlerimiz ne olursa olsun, mahut gerçek hayatta hiç kimsenin bilemeyeceği bir şeyi yazar bize anlattığında yapaylığı görmemek mümkün değildir. Hayatta sadece kendimizi tamamen güvenilir içsel işaretler sayesinde biliriz ve çoğumuzun kendimize dair görüşleri bile kısmidir. O halde edebiyatta daha en başından itibaren güdülerin doğrudan ve yazar tarafından belirtilmesi, kendi hayatlarımızda

başkaları söz konusu olunca asla kaçınamadığımız altı boş çıkarımlara dayanma zorunluluğunun devreye girmemesi tuhaf bir durumdur.'' (Booth 2010: 15)

Bu noktada Booth son derece haklıdır. Çünkü okur/dinleyici her ne anlatılırsa anlatılsın edebi metindeki bütün olanlara inanmak zorundadır. Bu, okur ile yazar arasındaki adeta bir sözsüz anlaşmadır. Eserin ilk cümlesinden son satırına kadar okur/dinleyici, olanlara koşulsuz şartsız inanacağını taahhüt eder/etmek zorundadır.

Edebiyatın ne olduğu sorusu üzerinden, yaratıcı olarak yazar ve sanatçının metne olan hâkimiyeti bu bağlamda açıklanabilir. Diğer bir yandan, sanatçının imkânları bu kadarla da sınırlı değildir. Yazar, kendisine kaynak olarak daha önceden kurgulanmış, yazılmış ya da yaşanmış bir metni de alabilir. Dahası, yaşanmış bir olayı –kendisi o an orada olmamış bile olsa- kendi arzusu yönünde farklı değişim ve dönüşümlere uğratabilir.

Yazarların ilk hedefleri kuşkusuz ki, anlaşılabilirliktir. Çünkü hiçbir sanatçı kendisi için bir metin ortaya koymaz. Hedef daima ötekidir ve bu aktarımın tam anlamıyla sağlanabilmesi için bazı temel şartlar varıdır. Okuyucu/dinleyici, anlatılanları kendisi tahayyül edebilmeli, anlatılmak istenen olayları kendisi ile özdeşleştirebilmeli ve nihayetinde yapılacak olan çıkarımları kendi hayatına uygulayabilmelidir. Bu şartlar sağlanmadığı takdirde, okur ile yazar arasındaki uçurumun boyutları genişleyebilir. Çünkü edebi eserde her şeyden önce asıl amaç estetik haz uyandırmaktır. Aradaki boşluğun büyüklüğü, okurun alacağı estetik zevkin azalmasına sebep olacaktır.

İnsanlık tarihi boyunca pek çok farklı coğrafyada pek çok farklı hikâye anlatılıp kaleme alınsa da içlerinde bazıları vardır ki bütün bir insanlığın ortak malı haline gelmiştirler. Birbirinden farklı varyasyonları bulunsa da, temel olarak aynı olayın kaynak alındığı bu öykülerde yazarlar, evrenselliği amaçlamaktadır. Dolayısıyla bu evrensellik, anlaşılabilirliği de beraberinde getirdiğinden, sanatçılar tarafından rağbet görmektedir. Bazen bir karakter, bazen bir olay, bazense öykünün bitiminde çıkarılacak bir sonuç söz konusu bu rağbetin nedenlerinden olabilir.

İnsanlık, tarihler boyunca kendisini anlamlandırmaya çalışmıştır. Dünyaya geliş sebebini, yaratıcının varlığını ve onunla arasındaki ilişkiyi anlayabilmeyi arzulamıştır. Bu

bağlamda dikkati çeken konulardan biri de Hz. Âdem ve Havva'nın hikâyeleridir. Semavi dinler tarafından insanlığın başlangıç noktası olarak kabul edilen bu iki insanın yaşantıları üzerine sayısız çalışmalar yapılmıştır. Bireysel olarak bakıldığında, hem peygamber olması hem de ilk insan olması sebebiyle Hz. Âdem oldukça önemlidir. Hz. Havva ise, gerek (bazı anlatılara göre) ilk günah sebebi olması gerekse erkeğin tamamlayıcısı rolünü üstlenmesi bakımından önemlidir. Tek tek bakıldığında teolojik anlamda da seküler anlamda da ikisinin de önemi yadsınamaz. Fakat diğer bir yandan birbirlerinin tamamlayıcısı olarak bakıldığında erkek ve kadının birbirleriyle olan ilişkisi ve devamında toplumların şekillenmesi bakımından da oldukça önemlidirler.

Buradan hareketle, yetişmiş oldukları kültür ne olursa olsun tüm yazarların dikkatini çeken ''Âdem'le Havva''nın öyküsü, ilk günah; dünyaya ilk gönderiliş; yaratıcı ile insan ilişkisi; hayatın başlangıcı; gibi konular ışığında defalarca kaleme alınmıştır. Yazarlar, edebi söylemin onlara tanıdığı genişliği kullanarak bu kadim hikâyenin farklı yönlerine eğilmiş ve kendi üsluplarınca şekillendirerek aktarmışlardır.

Kutsal metinler de birbirlerinden farklılıklar göstermektedirler. Dünyanın yaratılışı, Hz. Âdem ve Havva'nın birbirlerini buluşu, gönderilme sebepleri bu farklılıklardan bazılarıdır. Örneğin, İncil ve Tevrat'ta kadının erkekten yaratıldığına dair anlatımlar mevcut iken, Kur'an-ı Kerim'de direkt olarak Hz. Havva'nın yaratılışına dair bir anlatım söz konusu değildir. Fakat bazı ayetler ve peygamber efendimizin (SAV) hadislerinden hareketle, kadının; erkekten yaratıldığı sonucu çıkarılmaktadır. Genel kanı bu yönde olsa da bazı âlimler hadisenin böyle gerçekleşmediği kanaatindedirler.

Kur'an-ı Kerim ile diğer metinler arasındaki başka bir farklılıkta dünyaya gönderilişin sebebi noktasındadır. Yahudi ve Hıristiyan cephelerinde Hz. Havva tabiri caiz ise ayartıcı konumundadır. Yani yasak meyvenin yenmesine, ardından da dünyaya gönderilmelerine sebebiyet veren hamlenin başlatıcısı kadındır. Kur'an-ı Kerim'de ise, bu yollu bir tasvir bulunmamaktadır. ''Şeytanın, ikisinin içine vesvese soktuğu (A'râf 7/20), ikisine de hata işlettiği (Bakara 2/36) bildirilmektedir. Tâhâ sûresinde (20/120-121), 'Şeytan onun aklını karıştırdı ve 'Ey Âdem! Sana ebedîlik ağacını ve sonu gelmez

bir saltanatı göstereyim mi?' dedi. Bunun üzerine ondan (ağacın meyvesinden) yediler' denilmektedir.'' (Harman 1997: 544).

2. ÂDEM'LE HAVVA HİKÂYESİNDE YARATILIŞ OLGUSU

Tanpınar'ın Âdem ile Havva olayına bakışı kutsal metinlerden oldukça farklıdır. O, kendi dünyasından hareketle bir yaratılış tasviri yapmaktadır. Kaleme aldığı öykü doğası gereği gerçeklik olgusunun kırıldığı bir metindir. Bir üst âlemde yaratılan insanların dünyayla tanışması ve orada yaşadıkları hadisesini konu edindiği eserinde birden fazla gerçeküstü öğelere yer verir. Yazarın sanat anlayışına göre bu 'harikulade' öğeler oldukça önemlidir. Eserlerinde de söz konusu tarzı sıklıkla kullanmıştır.

Öykü, Âdem'in uyutulması ve rüyasından uyandıktan sonra Havva'nın yaratılışını fark edişiyle beraber başlamaktadır. Bu da, Tanpınar'ın, metnin Kur'an tasvirinden yola çıkarak yazmadığının bir işaretidir. Çünkü kitapta böyle bir anlatım söz konusu değildir. Dahası yazarın anlatışına oldukça benzer tasvirler Tevrat'ta mevcuttur.

"Rab Allah Âdem'e ağır bir uyku getirmekle, uyudukta anın eye kemiklerinden birini alarak yerini et ile doldurdu ve Rab Allah Âdem'den aldığı eye kemiğinden nisa yaratıp anı Âdem'e götürdü ve Âdem'e "şimdi bu kemiklerinden kemik ve etinden ettir, bu insandan alındığı için ana nisa tesmiye olunsun dedi. Bu cihetle Âdem peder ve validesini terk ederek, zevcesine mülasık olup yekvücut olacaklardır''

Tanpınar her ne kadar kutsal metinlerden hareketle eserini kurgulamış olsa da yaptığı bazı değişikliklerle hikâyenin seyrini başka bir yöne çevirmiştir. Örneği, Havva'nın konumu öyküde genel kanıya göre çok farklı bir yerdedir. Yazar, Havva'yı günaha teşvik edici, caydırıcı rolünden arındırmıştır. Ona göre kadın ''imkânlar güneşidir.'' Bir diğer farklılık ise, dünyaya gönderilişin anlamındadır. O, dünyayı, cennetten kovulmuşların sürünecekleri yer olarak değil, insanların kendini gerçekleştirebileceği bir fırsatlar bütünü olarak tasvir eder. Yine başka bir farklılıkta insanlığın dünyayı öğrenişinde kendini gösterir. Âdem ile Havva büyük siyah bir şeyin içinde dünyayla karşılaşırlar ve bu karanlığın karşısında beraber durmaktadırlar. Acıyı, mutluluğu, sevgiyi, varlıkları, denizleri kısacası ''kader''lerini beraber öğrenirler.

Âdem'in dünyadaki varlıkların isimlerini öğrenmesi hadisesi, Tanpınar'ın kaleminde bu tarz bir değişikliğe uğramıştır. Çünkü o, hikâyesinde, yeryüzüne gönderilmenin avantajını bu erkek ve kadın birlikteliğinde görmektedir. Bunun yanı sıra kadının suçlu gösterildiği, diğer bir anlamda aşağılandığı noktada onu yücelterek, ona dünyadaki kurtuluşun anahtarı görevini yüklemiştir.

Kadının yaratılışı, Âdem'in merkezinde bir değişikliğe sebep olmaktadır. Havva onun için o kadar ehemmiyetli bir konuma gelir ki, erkek onda tanrısal bir yakınlık hisseder. *''Burada bütün yakınlıklar Rabb'a giderdi. Ondan gayrısına kimse kendini yakın bulmaz, hiçbir şey ondan gayrısına bağlanmazdı. Hâlbuki şimdi bu küçük mahlûka kendisini çok yakın buluyordu.''* Âdem'in hissettiği bu yakınlık onu dünyada bir ev sahibi edecektir. Çünkü yaşayacağı bütün dertleri kadının göğsünde unutabileceğini düşünmektedir. Daha henüz ne olduğunu anlamadan, onu tanımadan hissettiği bu yakınlık ileride muazzam bir bağlılık hissi doğuracaktır.

Yaratılışından itibaren meleklerle dost olmaya alışmış olan Âdem, meleklere yanındaki şeyin ne oluğu sorduğunda ''Yalnızlığın aynası'' cevabını alır. Bu cevap onda bir şaşkınlığa sebep olur çünkü dostları melekler sayesinde yalnızlık çekmemektedir. ''Fakat ben yalnız değilim ki sizler varsınız'' dediğinde ise artık onlardan ayrıldığını öğrenir. Âdem'in yaşadığı bu yeni durum, onu Havva'ya daha da yakınlaştırmaktadır. Kader ortağının yüzünü elleri arasına aldığında hissettiği duygu hayranlıktan başka bir şey değildir: *''Onu kollarının arasına aldı. Uzun uzun baktı. Daha sonra Serendip'te o kadar yorgunluktan sonra ilk rast geldiği kaynaktan nasıl içmişse şimdi de Havva'ya öyle doyamadan bakıyordu. Ne kadar güzel, ne kadar sıcak, ne kadar her şeyin yerine geçebilecek gibiydi. Yan göğsüne gömülmüş yüzüyle, kendisini seyreden kısık gözleriyle, utanan nefsiyle kendisine her şeyin üstünde göründü.''*

Tanpınar'ın öyküsünde Âdem'in cennetten ayrılığı dünyaya gönderilmeden, meleklerin ona ''artık yalnızsın'' deyişiyle birlikte başlar. Bu durumda artık Rabbini göremeyeceğini düşünür. İçini kaplayan hüznü ise Havva'nın göğsünden başka hiçbir yerde dindiremeyeceğini bilir.

''Ayıbı çok büyüktü, meleklerin en üstünü, şimdi onu kaybetmişti. Onlar bunu biliyor, bulundukları yükseklikten onu belki de seyrediyor, ona acıyor, yahut çamurun çocuğu diye küçümsüyorlardı. Ve Âdem bunu görmemek, bunu düşünmemek için Havva'nın vücuduna doğru gittikçe daha fazla gömülüyordu.''

Tüm bu olup bitenler, Âdem'in gözünde kadının konumunu yüceltir ve içten içe yaratıcı ile Havva'nın yerini değiştirmesine sebep olur. Sığınacak tek yer olarak kadını bilmeye başlar. Her beklenmedik durumda kadına doğru gitmeye başlayış elbette psikanalitik bir bakışla okumayı da mümkün kılmaktadır. Burada Âdem'in Havva'ya olan yönelimleri, Freud'un söylemiyle anne karnına olan dönüşün de birer simgesidir. 'Oudipus kompleksi' olarak isimlendirilen bu durumda, öznenin babaya ya da otoriteye karşı duruşu oldukça önemlidir. Bu düşünce, babayı öldürmek veya ondan öç alabilmek için anne karnına duyulan özlemi merkeze alır. Âdem'in tanrısal olandan uzaklaştırılması ve diğerlerinin gözünde çamurdan yaratılmış bir ''öteki''ye dönüşmesi, onda yaratıcıya karşı bir mağlubiyet ve suçluluk hissi ortaya çıkarmıştır. Bu sebeple de sürekli olarak Havva'ya (anneye) dönüş arzusunda olan erkek, her seferinde kendisini onun göğsünde huzur içerisinde bulunur.

Ahmet Hamdi Tanpınar, batı düşüncesine son derece hâkim bir kişiliktir. İyi bir entelektüel olmasının yanı sıra iyi bir yazar olması sebebiyle eserlerinde düşünce sistemlerini yoğun bir şekilde kullanmaktadır. Freud ve onun sistemini çok iyi bilmektedir. Bu öyküde yalnızca anne karnına dönüş değil, rüya kavramı da ön plandadır. Bilindiği üzere rüya kavramı Freud için önemlidir. O, bilinçaltının insan karar mekanizmasının merkezi olduğunu söyler ve bilinçaltı en iyi rüyalarda ortaya çıkmaktadır. Bu noktada *Âdem'le Havva*'nın öyküsünü iki açıdan birbirine bağlayabiliriz. Birincisi, Havva'nın yaratılışı; ikincisi ise, yazarın ''yaratılış olgusuna bakışı''dır.

Öyküde Havva, Âdem uykudayken yaratılır. Yani bir manada Havva onun rüyasının bir ürünü olarak okunabilir. Diğer bir yandan melekler kadını yalnızlığın aynası olarak tanımlarlar. Yani rüyada var olan bir aynadır o. Tıpkı Freud'un bilinçaltına yüklediği anlam gibidir. Âdem'in kendisinin ortaya çıktığı yerdir ve yalnızlığın aksidir.

Birliktelikten ortaya çıkan bir anlamlar bütünüdür. Tanpınar da kuşkusuz ki metinlerini kaleme alırken kendinden bir şeyler katmaktadır. Yine Freud'cu bir söylemle dile getirilirse, edebi metin, yazarın bilinçaltının ortaya çıktığı düzlemdir. Öyküde ise, Havva'nın önemi tam da bu noktadan yükselmektedir. Tanpınar'ın hayatında kadının yeri oldukça önemlidir. O, özel yaşamında da kadını bir *imkânlar peteği* olarak görür ve yaratılış olgusuna kendi penceresinden bir anlam katarak, Havva'yı tanrısallaştırır. Onun gözünde kadın, kadim anlamının daha da ötesindedir. Ulaşılması gereken parlaklıktır. Varlığın bir aksidir, yansımasıdır.

Hikâyenin ilerleyen bölümlerinde birbirleriyle meşgul olan ikiliyi, gökten gelen bir ses uyandırır. Kalktıklarında, siyah bir noktanın gittikçe büyüyerek kendilerine yaklaştıklarını fark ederler. Onlarla birlikte bütün bir mahlûkat, yaklaşmakta olana bakmaktadırlar. Fakat ortamın huzuru bozulmuştur melekler dâhil herkes tedirginlikle sağa sola kaçışmaktadır. Duyduğu utangaçlığı unutuveren Âdem, meleklere bu gelen siyahlığın ne olduğunu sorduğunda, birisi hırsla ''Kader uykusundan uyandı!'' ve bir diğeri de hasetle gülerek ''Toprağın çocukları mesut olun! Artık sizin devriniz başlıyor.'' der. Tanpınar'ın, dünya hayatının başlangıcını böyle bir üslupla anlatmasının sebebi yine kadına yüklediği yücelik özelliğinin zedelenmesini istememesinden kaynaklanır. Çünkü herkesçe bilindiği üzere anlatıların genelinde suçlu olan ve *yasak meyveyi* yiyen, ardından erkeğe yediren kadındır. Kendi istediği tanrısallaşmış kadın algısına zarar gelmesini istemez.

Yazar yaklaşan karanlığı şu sözlerle anlatmaktadır: *''Yalnız Havva ile Âdem ona büyülenmiş gibi bakıyorlardı. Bu siyah çığı, gittikçe büyüyen karanlığı, nerede ise çarparak her şeyi kül edecek ayrı ve bilinmez varlığı, onun döne döne yaklaşışını seyrediyorlardı. O, kendileriyle başlayan bir şeydi. O, manasını henüz bilmedikleri, fakat adını tanıdıkları Kader'di. Aden bahçelerinin çok uzağında, büyük karanlıklarda mahpus imkânlar silsilesi idi.''*

Büyüyerek yaklaşan kader, ikisinin önünde durur ve onlar o karanlığın içinde bütün bir yaşamı görüp öğrenirler. Ağaçları, nehirleri, avlanan hayvanları, mevsimleri,

geceyi ve gündüzü, gençliği ve yaşlılığı ve en sonunda karanlık ölümü görürler. Âdem bu olup bitenler karşısında tedirgin olur fakat Havva, onun aksine gururludur ve yaşadığı bu gururla birlikte karnı parıldamaktadır. Bunu gören Âdem, daha dirayetli bir tutum sergiler. Kadını karnında öperek, imkânlar peteğini bir kez daha seyrederek huzur bulur.

Bu noktada metinde orijinaline göre temel bir farklılık daha ortaya çıkmaktadır. Aslında Âdem dünyayı ve eşyalara ad vermeyi tek başına öğrenirken, yazarın kaleminde ikisi yan yana öğrenmektedir. Havva'nın yüceliği –ve en azından erkek kadar değerliği olduğu- eserin bu satırlarında bir kez daha rahatlıkla fark edilmektedir.

Kaderin öğrenilişinin ardından Rab yanlarına gelir. Âdem uzun bir süre sonra tekrar yaratıcısını görmenin hoşluğu; Havva ise, Rabbi tanımanın hayranlığı içerisinde ona hayranlıkla bakmaktadır.

''- Yolunuz açık olsun, diyordu. İnsanoğluna ve toprağa bizden rahmet ve selamet.

Ve ses devam etti:

- Sizi kendi suretimce yarattım. Size arz'ı bahşettim. Ayı ve yıldızları ve güneşi bahşettim. Sizi hayatın ve ölümün efendisi yaptım. Rahmet ve selametimiz toprağın ve insanoğlunun üzerine olsun.''

Yaratıcının bu uğurlaması, Tanpınar'ın hikâye genelindeki en bariz farklılığını ortaya koymaktadır. Yazar, bilinen öyküdeki ''Yasak olanı işlediniz, o zaman cennetten çıkıp dünyaya gidin!'' algısının dışında bir söylem yaratmaya çalışmaktadır. Amacı, insanoğlunun kendisini gerçekleştirmek için yakaladığı bu fırsatı, yaratıcı ile yaratılmış olan arasındaki samimi uğurlamada gözler önüne sermektir.

Rabb son sözlerini üç kez tekrar eder ve bütün bir mahlûkat onlara secde eder. Sonrasında karanlık nokta etraflarına dağılarak onları çevreler. Onlar ''*kaderin mahpusu olduklarını bilirler.*'' Yeryüzüne ulaşmak için çıktıkları yolculukta büyük rüzgârların, kasırgaların içinden geçerler. Âdem, bu karanlığın içerisinde yine Havva'nın vücuduna sarılır. Havva ise onu göğsüne alıp güven vermekten dolayı memnundur. Burada bir kez daha Tanpınar'ın gözündeki kadının yüceliği görünmektedir. Koruyup kollayan, acıları

dindiren ve sığınılan olan kadındır.

Dünyaya indiklerinde ise birbirlerinden uzak diyarlara düşmüşlerdir. Alışmışlığın ardından gelen ve ilk kez tadılan hasret duygusu içerisinde bağıra bağıra birbirlerini aramaya başlarlar. Âdem'in sesinden bir tek ''Havva!''; Havva'nın sesinden ise, bir tek ''Âdem!'' yakarışları duyulmaktadır. Birbirlerini arayan bu iki insanın yakarışları, dünya denen yeni evlerinde ilk defa yankılanır. Böylelikle evin eski üyeleri yeni işittikleri bu sesle hareketlenmeye başlar.

3. SONUÇ

Âdem ve Havva'nın yaratılış öyküsü, oldukça merak uyandıran bir konudur. Evrensel niteliğe sahip bu hikâyenin pek çok farklı varyasyonu, pek çok farklı yazar tarafından kendi kültürlerince değiştirilip dönüştürülmüştür. Sanatçıların yaptığı ekleme ve çıkartmaların ardından her bir metin kendi başına bir *kurgusal gerçekliği* temsil etmektedirler. Bu nedenle bu bildiride Tanpınar'ın metninin gerçekliğe olan yakınlığı değil, yaratıcı bir yazar olarak kendi bakış açısıyla kurguladığı dünyanın ''yaratılış'' açısından incelenmesi olmuştur.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın hikâyesi, ana hikâyeden iki temel noktada ayrılmış durumdadır. Birincisi Havva'nın konumu, ikincisi ise erkek ve kadının dünyaya gönderilişleridir. Yazara göre kadın, *imkânlar peteği*dir. Erkekten de yaratılmış olsa, her durumda huzura erişilecek bir aydınlıktır. Karnı ve doğurganlığı Tanpınar'ın gözünde kadına verilmiş bir ceza değil, kendilerini gerçekleştirebilmeleri için gönderildikleri dünyada canlılığın ve hayatın devamını sağlayabilmesi için ona bahşedilmiş bir güzelliktir. Dünya ise cezanın çekileceği yer olmaktan daha ötedir. İkisi de her ne kadar Rabb'dan uzaklaşmış olmanın hüznünü yaşıyor olsalar da, yaratıcıları tarafından tasdik edilmiş aşklarıyla dünyaya gönderildikleri ve ondan selam getirdikleri için hem mutlu hem de gururlulardır.

Sanatçının niyeti doğrultusundan metinde değişikliğe gidilen bir diğer nokta ise *yasak elma* hadisesidir. Öyle ki Tanpınar o bölümü eserine dâhil etmemiştir. Genel amaç olarak kadının yüceliğini ve bir manada erkek için tanrısallaşmasını anlatmayı hedeflediği

için kadının suçlandığı bölümü eklemeye gerek görmemiştir.

Kadın, öyküde temsil ettiği tek anlam cinsiyeti değildir. O, Havva'yı Freud'cu bir gözle şekillendirmiştir. Havva anneyi, anne karnını temsil ederken, erkek ise, anne karnına geri dönüşü temsil etmektedir. Genel anlamda baba (yaratıcı) tarafından öteki konumuna getirilen öznenin kadına (anneye) olan dönüşlerini simgeleyen pek çok unsur öyküde bulunmaktadır. Her üzüntüsünde kadının kolları arasında rahatlaması, huzura kavuşması bunun en belirgin örneklerindendir. Yine bu tarz bir imge, Havva'nın karnının Âdem'in gözüne bir imkânlar peteği olarak görünmesidir. Tüm bunlar metni psikanalitik açıdan da okumaya müsait kılmaktadır.

Nihayetinde öykü, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın kaleminde değişim ve dönüşümlere uğrayarak, yazarın niyeti doğrultusunda belli noktalara vurgular yapılan, bazı noktaların ise yine aynı amaç için silikleştirildiği bir eser olarak ortaya çıkmıştır. Yaratıcı bir yazarın gözünden, dünyaya gönderilişin ve ilk yaratılışın konu edildiği hikâyede özellikle kadının yüceliğine ve yer yer tanrısallaştığına dair vurgular rahatlıkla görülebilmektedir.

KAYNAKLAR

Booth, W. C. (2010). **Kurmacanın Retoriği**, Metis Yayınları, İstanbul

Gülsoy, M. (2017). **Büyübozumu: Yaratıcı Yazarlık**, Can Yayınları, İstanbul

Harman, Ö.F. (1997). **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara

Kaplan, M. (2005). **Hikâye Tahlilleri**, Dergâh Yayınları, İstanbul

Kaplan, M. (2013). **Tanpınar'ın Şiir Dünyası**, Dergâh Yayınları, İstanbul

Kitabı Mukaddes (Tevrat ve İncil) (2016), Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul

Moran, B. (2013). **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, İletişim Yayınları, İstanbul

Oğuzertem, S. (2018). **Eleştirirken**, İletişim Yayınların, İstanbul

Özek A., Karaman H., Çağrıcı M., Turgut A., Gümüş S., Dönmez i. (2017). Kur'an-ı Kerim Açıklamalı Meali, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara

Tanpınar, A.H. (2011) **Hikâyeler**, Dergâh Yayınları, İstanbul

3rd International Creation Congress in the Light of Sciences
24th-26th October 2019, Iğdır, TURKEY

THE BENEFITS OF VALUES TO SOCIAL AND INDIVIDUAL LIFE

DEĞERLERİN TOPLUMSAL VE BİREYSEL HAYATA OLAN FAYDALARI

Erol AKYILDIRIM
Iğdır University, Iğdır, Turkey
E-mail: akyildirimerol@gmail.com

ABSRACT

The purpose of this article is to examine the existence of the body of the perpetrator and the proofs who are embodied on the earth. If there is a creator, it should be known by him that the social norms and the way of living should be, and those who argue otherwise would be irrational. In the social and individual life of mankind, a few of the thousands of benefits of the ressurrection are discussed. Children who make up an important chunk of society can only withstand the horror and crying death seen by them with the idea of paradise. It is only the idea of paradise that could provide peace to the old who have concern for their beloved life that is close to the death. It is the idea of hell that could stop the young who, otherwise, will turn the lives of the weak into a disaster with the philosophy based on “strong is right, the power is in his hands order. It is pointed out that family life, which causes the biological growth of the society is not limited to this brief worldly life, that family life can continue with sincere reverence and affection between spouses, with respect for serious and self-sacrifice, and that all these issues will have meaning in the degree of believing in eternal life. In addition, in this literature study, the existence of the creator and the benefits of a more religious life for social and individual life are discussed based on the views of Western thinkers and the light of the Qur'an, the source of Islamic gratitude. As a result, it is mentioned that cultural values leave a spiritual prohibitor and police against the evil in the hearts of everyone in the society, thus ensuring a social peace without committing a crime. As cultural values have a preventive effect in preventing crime, it provides a corrective benefit without allowing it to emerge. It is a fact that force has a more important function than law enforcement.

Keywords: Social Norm, Creative, Poppy, Young, Old, Child

ÖZET

Bu makalenin amacı beşerin bir yaratıcısının olduğu, bahar sayfasında serilen intizamlı, nizamlı eşyanın bir yaratıcıya işaret ettiğini, yeryüzünde cisimleşmiş olan burhanlarla failin vücudunun varlığı incelenmiştir. Eğer bir yaratıcı varsa toplumsal normların ve yaşayış tarzının ne şekilde olması gerektiğinin de O’ nun tarafından bilinmesi gerektiğini, aksini iddia edenlerin akıl dışı bir düşüncede bulunduğu hususlarına değinilmiştir. Nevi beşerin toplumsal ve bireysel hayatında haşir akidesinin binler faydalarından birkaç tanesine parmak basılmıştır. Toplumun önemli bir rüknünü oluşturan çocukların ancak cennet fikriyle onlara dehşetli ve ağlatıcı görülen ölüme karşı dayanabileceğini, ihtiyarların yakınlarında bulunan ölüm hakikatinin, çok alakadar oldukları hayatlarının sönmesinin onlar için yalnız baki bir âlemin varlığının onları teskin edebileceğini, akıldan

ziyade hissiyatı dinleyen gençlerin, ifratkar hissiyatlarını tecavüzattan, zulümden durduran ve set çeken, ancak gazabı şiddetli bir yaratıcın cehennem fikrinin olabileceği, aksi halde hevesatları galeyanda olan gençlerin, varlığını idame ettiren acizlerin ve zayıfların hayatını cehenneme çevireceklerini ve delikanlıların, inkârcı felsefenin "kuvvetli olan haklıdır, kuvvet kimin elinde ise hüküm ve hak onundur" hükmüne göre hareket ederek toplumsal hayatı felce uğratacağı, toplumsal kurumlar arasında toplumun biyolojik olarak büyümesine sebebiyet veren aile hayatının kısacık olan bu dünya hayatıyla münhasır olmadığını, aile hayatının eşler arasındaki samimi hürmet ve muhabbetle, ciddi ve fedakârına hürmet ile devam edebileceğini, bütün bu hususların ebedi uhrevi bir hayat inancının olması derecesinde anlam kazanacağı hususlarına değinilmiştir. Ayrıca bu literatür çalışmasında yaratıcının varlığı ve uhrevi bir hayatın toplumsal ve bireysel hayata bakan faydalarını, Batılı düşünürlerin görüşleri ve İslam mütefekkirlerin kaynağı olan Kur'an'ın ışığıyla temellendirilmiştir. Sonuç olarak kültürel değerlerin toplumda herkesin kalbinde fenalığa karşı manevi bir yasaklayıcı ve polis bıraktığını, böylelikle suç işlenmeden toplumsal bir huzurun temin ettiği hususlarına değinilmiştir. Kültürel değerlerin suçu önlemede önleyici bir etkisi olduğundan, meydana çıkmasına imkân vermeden ıslah edici bir fayda sağladığından, kuvvet kollukların yaptığı asayişten daha önemli bir işleve sahip olduğu gibi hususlar tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Toplumsal Norm, Yaratıcı, Haşir Akidesi, Gençler, İhtiyar, Çocuk

1. GİRİŞ

Dinsiz bir millet olmadığı gibi, yaşamında da güçlüklerle karşılanması kaçınılmaz olabilir. Çünkü nev-i beşerin mahiyetinde, mayasında hadsiz bir acizlik ve fakirlik derç edilmiştir. Dolayısıyla toplumun en küçük yapısı olan bir bireyin kendi yaratıcısına karşı deve kuşu misali, başını yaratıcının olmadığı yönünde inkâr kumuna sokması cehaletin en echelidir. Teknolojik gelişmelerin insanın doğaya hükmetme acizliğini yavaş yavaş ortadan kaldırdığı yönündeki düşünce, beşerin kendisini kandırmasından başka bir şey değildir. Çünkü medeniyet harikaların gelişmesi aslında insanın acizliğini ve fakirliğini daha da derinleştirmektedir. Misal olarak kozmoğrafya (astronomi) ilminin gelişmesiyle hadsiz hava boşluğunda denizleri dökmeden, dağıtmadan, dünya ve yüzünde bulunanları feza boşluğuna fırlatmadan direksiz cevvi semada duran dünya gezegenimizin durumu beşeri titretmekte ve bu ve benzeri hadsiz galaksileri bu şekilde birbirine çarptırmadan idare eden bir yaratıcıya karşı gafletin ve hadsiz acizliğin ve fakirliğinin derecesi daha revnaktar bir şekilde anlaşılmaktadır (Nursi, Asay-ı Musa: 203). Semada bulunan hadsiz cirimlerin sevk ve idaresinde hadsiz aciz olan beşer, aynı zamanda yer küresinde bulunan hadsiz hayvan ve nebatatın (bitki) idaresi vb. durumlarda da bir o kadar aciz ve fakirdir.

Demek teknolojik gelişmeler beşerin mahiyetinde dercedilen acizliğini ve fakirliğini ortadan kaldırmıyor bilakis (tersine) ziyadeleştirmektedir. Bu sebeple toplumun maddi olarak ilerlemesiyle kaderciliğin, tevekkülün ortadan kalkacağı düşüncesi realiteyi göstermemektedir.

Nevi-i beşerin acizliği ve fakirliği hususuna bir başka bakış açısıyla bakıldığında, bu dünyanın sürekli dolar boşanır bir han olduğu görülmektedir. Eğer ölüme bir derman bulunsaydı, ecel celladı durdurulsaydı, firak ve zevalin rüzgârı esmeseydi, insanlığın acizliği ve fakirliği ortadan kalkacağından bir yaratıcıya olan istinada gerek kalmayabilirdi. Fakat beşer her gün yüzbinlerce insanın 'ölüm haktır' hükmünü imzaladığından, onda, bu dünyaya 'Nerden geldim, Niçin geldim ve Nereye gideceğim' gibi soruların cevabını arama meyli uyanmıştır. Bu dehşetli soruların cevabı, hissiyatları iptal edilmemiş bireylerin kafasını daima meşgul etmiştir. Beşeri sürekli olarak uyandıran ölüm realitesi beşerin dinsiz kalamayacağı hususunu hatırlatmaktadır. Burada en çok önem arz eden bir yaratıcı varsa neden görünmediği hususudur. Eğer tevhid inancı ilmen ispatlanabilirse mukaddesatlara, dine olan inançta o nispette artacaktır. Bu ve benzeri soruların cevapları ilerleyen satırlarda daha revnaktar bir şekilde açılanacaktır.

2. ALLAH KİMDİR, VARLIĞI NASIL ANLAŞILIR

Kâinat kitabı olan şu âlemin bahar sahifesine nazarımızı gezdirdiğimizde her yer, her eşya, her canlı kendi lisan-ı mahsusu ile Allah diye haykırmaktadır. Baharda dirilen hangi çiçek, hangi bitki, hangi haşere, hangi hayvan vb. intizamsız, sanatsız, ilimsiz, nakışsızdır. Gözleri kamaştıran bu nihayetsiz sanatlar elbette bir sanatkâra delalet eder. Nursi'nin (Sözler: 53). "*Bir köy muhtarsız olmaz, bir iğne ustasız olmaz, sahipsiz olamaz, bir harf kâtipsiz olamaz; biliyorsun. Nasıl oluyor ki, nihayet derecede muntazam şu memleket hâkimsiz olur*?" ifadesi ne kadar yerinde olduğunu aklı başında bulunan her insan anlar. Aklın yolu bir olması kaidesince madem bir köyün bir sahibi, bir iğnenin ustası, bir harfin kâtibi varsa ve bu hakikati aklı başında her ziakıl kabul ettiğine göre, şu âlemde özellikle bahar sahifesinde kendisini perde-i gayb arkasında bize antika sanatlarıyla tanıttıran bir sanatkâr olmaz mı? Pikasso' nun çizdiği resimlerin, tabloların (şuanda kendisi dünyada olmamasına rağmen) sanatkârının kendisi olduğunu ifade

edmektedir. Eğer bu resimlerin, tabloların Picasso' ya ait olmadığını, sebeplerin, tesadüfün, tabiatın yaptığı ifade edilirse akıl dışı bir durum olur. Aklen biliyoruz ki o eserlerin sahibi ilim, kudret, irade vb. sıfatlara sahip bir sanatkardır. Onu yapan bir ustadır, faildir. Eren bis bireyin yaptığı sanant onun sanat eseridir. Dolayısıyla eder sanatkarını gösterir. Sağır tabiatın orta parmaka karıştıracak yeri bulunmamaktadır. "*Nasıl ki bir zat, hem ressam, hem hattat, hem aşçı olsa, yaptığı her bir resim, yazdığı her bir hat, pişirdiği her bir yemek onun sanatına delalet eder"(Eren, 2013: 3)* ifadesindeki hakikati inkar eden evvelen kendisini inkar etmesi gerekmektedir. Çünkü bir fiil fali, bir sanat sanatkarı vb. güneşin gündüzü gösterdiği nisbette göstermektedir. Aynen bu misallerde olduğu gibi şu bahar sahifesinde istif edilen nihayetsiz antika sanatların da elbette ilim, kudret, irade vb. sıfatlara malik bir sanatkârı vardır. Nitekim Kur' an' da *"Şimdi çevir gözünü, bir kusur görebilir misin? Sonra bir daha bir daha çevir. Sonunda göz yorgun bir vaziyette zelil olarak sana geri dönecektir."(Mülk, 3-4)*

Yeryüzünde bütün sanatlarda ince dokunmuş sık elenmiş bir desen vardır. Aklı hayale bindirerek hayvanat âlemine bir bakılacak olursa; hangi sürüngen çeşidi, hangi kuş ve sinek çeşidi, hangi kelebek çeşidi, balık çeşidi kısaca hangi hayvan çeşidi sanatsızdır. Madem insanın gözünü kamaştıran bir sanat var elbette tüm bunlar bir sanatkâra, yaratıcıya işaret etmektedir. Eğer bir eşyada sanat varsa, fiil varsa bir faile işaret, delalet etmektedir. Nitekim Kur'a' da "*Onlar bakıp görmezler mi ki, biz azimuşşan kudretimizin eseri olmak üzere pek çok faydalı hayvanlar yarattık...* "(Yasin (36),71) şeklinde ifade ederek kudret harikası olan ve beşere pek çok faydası olan hayvanlara işaret etmektedir. Nursi *"...Mâdem şu kâinat ve mevcudât var ve içinde ef'âl ve icad var. Hem mâdem muntazam bir fiil fâilsiz olmaz, mânidar bir kitap kâtipsiz olmaz, san'atlı bir nakış nakkaşsız olmaz. Elbette, şu kâinatı dolduran ef'âl-i hakîmânenin bir fâili ve yeryüzünün mevsim bemevsim tazelenen hayretfezâ nukuşlarının, mânidar mektubâtının bir kâtibi, bir nakkaşı vardır"* (Nursi, Sözler: 614) beyanında yeryüzünde bulunan nakışların bir nakkaşı olduğunu ifade etmektedir. Pınar, duyularımızın aklımıza -bir yaratıcının varlığı noktasında- malzeme üretmektedir. Bu malzemelerin de kainatta görülen düzen, ahenk

ve eşyadaki tüm güzelliklerin insanı yaratıcıya götüreceğini ifade etmektedir (Pınar, 2018: 273).

Ru-i zemini enva-ı nimetiyle dolduran, elbette insanların midesini bilen birisidir. Baharda vagonlarla adeta gaipten gelmiş gibi envai çeşit nimetleri gönderen gizli bir kudret eli vardır. Çünkü baharda midenin hararetini bilen birisi var ki ona göre nimetleri (kavun, karpuz vb.) gönderiyor. Hakeza kışa göre ayrı salata, ayrı meyve…. Yani yer kürede yaşayan insanların kış şartına göre ayrı nimetler, yaz şartına göre de ayrı nimetler gönderiyor. Demek insanı bilen, tanıyan perde-i gayp arkasında bir kudret eli vardır. Kışta erzakı tükenen yüzbinler hayvan ve insanın imdadına yetişen bir rahmet eli görünmektedir. Toprak, hava, su ve güneşin bunları yapacak akılları, şuurları bulunmamaktadır. Sebepler sırf zahiri birer perdedir. Toprağın aklı, şuuru, iradesi bulunmamaktadır. Bir odundan, ağaçtan çeşit çeşit meyveleri gönderen gizli bir kudret eli bulunmaktadır. Örneğin bal arısının yaptığı o mükemmel balın kendisine verilmesi akıl dışıdır. Çünkü kapalı bir evde ya da araçta bulunan arıya açık cam gösterildiği halde, sürekli olarak kapalı camdan çıkmaya çalışmaktadır. Demekki o balı yapacak bir ilme, akla sahip değil. Dünyanın tüm ilim sahibi insanların yapamadığı balı yapan bal arısı yolunu bulmaktan aciz, şuursuz bir konumda olduğu görülecektir. Demek sebepler sırf zahiri bir perdedir. İşin arkasında işleyen, iş gören ilim, kudret vb. sıfatlara sahip bir yaratıcı bulunmaktadır.

Balı yapan arı ya da sütü yapan ineğin o ürünü çeşitli gözlemlerle belirli sistemler çerçevesinde yapıldığı yani arı makineciğin çiçeklerden aldığı maddenin midesinde çeşitli merhalelerden geçtiği gibi iddialar yapılmaktadır. Başka bir ifadeyle bulutların suyu, yağmuru ve doluyu ne şekilde kendi içerisinde ameliyatı cerrahiye geçirdiği yani sebeplerin yaptığı iddia edilmektedir. Hâlbuki o sistemi icra eden birisi vardır. Gerek arı, gerekse de inek ve bulutun içerisindeki o sistemi dizayn eden kimdir sorusu akla gelmektedir. O mükemmel tasarımı yapan kimdir. Dolayısıyla sebepler, kendisine takılan ya da verdiği üründen habersiz durumdadır. Sahip olduğu bedenden, sistemden bihaber durumdadır. Örneğin kelebek, balık ya da tüm muntazam bir şekilde yaratılan haşerelerin kendi zahiri ve batını elbisesinden haberi bile yoktur. Bu enva-ı çeşit elbiseleri bu akılsız,

şursuz, iradesiz hayvancıklara giydiren kim? Odun gibi ağaçların elllerine enva-ı çeşit meyveleri koyan, takan kim? Nasıl ki insanlık, bedenimi anne karnında kendim yaptım, oluşturdum diyemeyecekse, diğer tüm sebeplere de bu düşünceyle yaklaşılabilir. Keskin, Nursi'nin yaklaşımına benzer bir ifade kullanarak bir fiilin bir faali olması gerektiğini, aksini iddia edenlerin akıl dışı bir düşüncede bulunduğunu ifade etmektedir:

> "*Pamuğun eğirilmiş ip, sonra dokunmuş kumaş haline gelmesi dokumacı, hikmet ve bilgi sahibi bir sanatçı ve müdebbir olmaksızın mümkün olamaz. Pamuğu alıp herhangi bir dokumacı ve usta olmaksızın önce eğirilmiş ip, sonra da dokunu/muş kumaş olmasını bekleyen birisi cahilce ve ahmakça bir iş yapmış olur. Aynı şekilde bina bulunmayan boş bir arsada mimar ve usta olmaksızın, toprağın önce tuğla haline gelmesini ve onların da dizilerek bina meydana getirmesini bekleyen de ahmaktır*."(Keskin, 2003: 7)

Başka bir misal vererek akıl gözümüze daha da yaklaştıracak olursak: aklı, şuuru, hissi olmayan cansız, ruhsuz olan demiri, kumu, çimentoyu, kalıbı vb. inşaat malzemelerini boş bir arsaya bırakılsın ve bir sene hatta yüz sene beklenilsin. Bu şuursuzların kendi kendine bir yapı oluşturduklarını iddia etmek cahilliğin en eçhelidir. Bu malzemelerle bir yapının oluşturulabilmesi için akıl, şuur, irade vb. vasıflara sahip bir ustanın olması lazımdır. Aksini iddia etmek imkansızdır, safsatadır. Aynen bu misalde olduğu gibi şuursuz, düşüncesiz, akılsız, kör sebepler olan güneş, hava, su ve toprağın bir araya gelerek meyveli ağaçları, sanatlı çiçekleri, otları, yaprakları vb. oluşturduğunu iddia etmek akıl dışı bir düşüncedir. Bu sebepleri bir araya getirip intizamlı hale gelebilmesi için; ilim, kudret, irade sahibi bir zat lazımdır.

Neden doğrudan yaratıcıyı göremiyoruz. Sebeplere ne gerek vardır sorusuna verilecek cevaplardan birkaç tanesini zikredecek olursak: Bu durumda kömür ruhlu insanlarla elmas ruhlu insanlar bir olmaz mıydı? Yani eğer şu kâinatı yaratan yaratıcı celal sıfatıyla ya da cemal ismiyle kendisini beşere gösterse tüm insanlar secdeye kapanmaz mı? İyi ile kötü nasıl tefrik edilecek. Başka bir misal verecek olursak bir öğretmen belli bir süre sınıftaki tüm öğrencilere ders vermektedir. Çalışkanla çalışkan olmayanın ayırt

edilebilmesi için bir imtihanın yapılması şarttır. Bu imtihan zamanında öğretmen soruları sorup hemen arkasında da cevapları söylese bu imtihanın bir manası kalır mı? Dolayısıyla sebeplerin varlığı bir cihette imtihan sırrıdır. Yani Yaratıcı sebepler olmadan da doğrudan gözümüzün önünde yaratabilirdi. Bu durumda da çirkin ile güzelin farkı olmazdı.

Dünyayı insanın emrine koyan ve onun ihtiyaçları için güzelce dizayn eden gizli bir kudret eli bulunmaktadır. Nursi bu hususu özetle:

"*Meselâ, tıp fenninden sual olsa, "Bu kâinat nedir?" Elbette diyecek ki: "Gayet muntazam ve mükemmel bir eczahane-i kübrâdır (büyük eczahane). İçinde herbir ilâç güzelce ihzar ve istif edilmiştir."*

Fenn-i kimyadan sorulsa, "Bu küre-i arz nedir?" Diyecek: "Gayet muntazam ve mükemmel bir kimyahanedir." Fenn-i makine diyecek: "Hiçbir kusuru olmayan, gayet mükemmel bir fabrikadır."

Fenn-i ziraat diyecek: "Nihayet derecede mahsuldar, her nevi hububu (tohum) vaktinde yetiştiren muntazam bir tarladır ve mükemmel bir bahçedir."

Fenn-i ticaret diyecek: "Gayet muntazam bir sergi ve çok intizamlı bir pazar ve malları çok san'atlı bir dükkândır."

Fenn-i iaşe (beslenme bilimi) diyecek: "Gayet muntazam, bütün erzâkın envâını câmi bir ambardır." Fenn-i rızık diyecek: "Yüz binler leziz taamlar beraber, kemâl-i intizamla içinde pişirilen bir matbah-ı Rabbânî ve bir kazan-ı Rahmânîdir."

Fenn-i askeriye diyecek ki: "Arz bir ordugâhtır. Her bahar mevsiminde yeni taht-ı silâha alınmış ve zemin yüzünde çadırları kurulmuş dört yüz bin muhtelif milletler o orduda bulunduğu halde, ayrı ayrı erzakları, ayrı ayrı libasları(giysi), silâhları, ayrı ayrı talimatları, terhisatları, kemâl-i intizamla, hiçbirini unutmayarak ve şaşırmayarak, birtek Kumandan-ı Âzamın emriyle, kuvvetiyle, merhametiyle, hazinesiyle, gayet muntazam yapılıp idare ediliyor." (Nursi, Asay-ı Musa: 185) şeklinde ifade etmektedir. Adeta yer küresini beşerin ihtiyacı için ihzar etmiştir. Dağların yüzlerini envaı nebatatla süsleyen, karnını madeniyatın cinsiyle dolduran irade sahibi, beşerin ihtiyacını bilen kudret sahibi birisine işaret etmektedir. Dağların karnını kim tuz, kömür, demir, bakırla doldurdu. Serseri tesadüf mü, sağır tabiat mı, kör kuvvet mi, akılsız, şuursuz sebep mi? Yer küresini

insana musahhar eden kimdir. İnsanın en küçük hatıratı kalbini işiten ve ona fiilen cevap veren kimdir. Elbette dünyayı, bitkileri, ağaçları, hayvanları insana musahhar eden Halik-ı kâinattır.

Dünya gezegeninde düşünen insan için yaratıcıya giden birçok yol bulunabilir. Taslaman yaratılan varlıkların düzen ve yaratılış gayesinden yola çıkarak, bunların Bir Tasarımcı' sının varlığına gidilebileceğini ifade etmektedir (Taslaman, 2016: 77). Bahar sahifesinde bulunan hadsiz eşyadaki nizam, ölçü, desen vb. bireyi eser sahibine götürmektedir. Nursi'nin "*Madem eşya (yaratılan tüm varlıklar) var ve san 'atlıdır. Elbette bir ustaları var*" (Nursi, Sözler: 513) ifadesi yerinde bir realitedir. Tüm bu sanatlar kör, şuursuz, cansız, serseri kuvvetler, sebepler yapamayacağına göre bir yaratıcının varlığı akla gelmektedir. Aklen şu husus kesinlikle anlaşılır ki: yaratılan çiçek, haşareler, meyveler, ağaçlar, bitkiler vb. tümü sanatlıdır ve inkar edilemez. O halde bu antika olan sanatların bir sanatkarı elbette olacaktır. Dolayısyla madem kainatta bir tasarım, düzen ve denge var elbette bu dengeyi dengelyen bir tasarımcı söz konusu olmalıdır. Materyalist fikirli ateistler bu sanatları tasarlayanların ancak kendileri olabileceği gibi aklın düsturlarına uymayan fikirler öne sürmektedirleri. Halbu ki sebepler, kör, şuursuz, cansız vb. özelliklere sahiptirler. Sebeplerin bu eylemi yapabilmesi için ilim, kudret, irade vb. özelliklere sahip olması gerekldir (Aygün, 2017: 98-99).

ABD' li fizikçi Wilson Bentley yaklaşık 5.000 bin kar tanesi incelemiş ve 2453 tane kar tanesinin içeren "Snow Crytals" adlı kitabı, 1931 yılında yayınlandı. Kendisiyle yapılan röportajda "Yaratan; eserlerinin sınırsız olağanüstülüğü ve güzelliği bakımından eşsiz ve ulaşılmazdır" ifadesi onun birbirinde farklı ve muhteşem sanatlı olan kar krıstallerine olan hayranlığını ifade etmektedir.*** Dolayısıyla o kar tanesindeki eşsiz güzellik bir ustayı ifade etmektedir. Atılmış bir pamuk gibi havada muallakta durdurulan bulutun şuuru yoktur böyle desenli kar tanesini yapmada. Mikroskopla belli bir seviyede büyütülen kar tanelerindeki o eşsiz güzellikler bir sanatkara işaret etmektedir. Her bir kar tanesinin ayrı, muazzam bir sanatı vardır. Bunun yanında şuursuz buluttan yeryüzüne nazik, nazenin bir şekilde inen kar, dolu, yağmur gibi belli ağırlığı olmasına rağmen, beşerin hayatını felce uğratmıyor. Bu durum fennen sebepler noktasında bazı

sürtünmelerle açıklanmakatadır. Fakat akla şu soru gelmektedir: bu sürtünmeleri yapan kimdir? Hızlanarak yere düşen doludan insanların zarar göreceğini bilen birisi varki çeşitli sürtünme yollarıyla yavaş yavaş yeryüzüne inmektedir. Yani ortada mükemmel fiil, faaliyet bulunmaktadır. Bunun da bir ustası vardır.

Bir padişahın fermanını gören birisi elbet şunu diyecektir: "Bu turra, sikke, hatem benim padişahımındır. O burda görünmüyorsada mazuru yok. Çünkü bu onun varlığına en büyük delildir" şeklinde bir yaklaşımda bulunacaktır. Aynen öylede O gaybi zat olan Halık-ı Kainat beşere enva-ı çeşit antika sanatlarıyla, rahmani nimetleriyle kendisini bizlere bildiriyor, sevdiriyor, tanıttırıyor. Gündüz ortasında güneşin olmadığını inkar etmek gözünü kapayan birisinin vaziyetidir. Her ağaç, bitki, yaprak, hayvan kendi lisan-ı mahsusuyla Allah diye haykırmaktadır. Bunlara karşı gözünü kapamak gündüz ortasında güneşin olmadığını iddia etmek demektir. Bunuda insan değil hayvanda kabul etmez.

3. YARATICI VE TOPLUMSAL NORMLAR

Madem kendisini her vesileyle beşere tanıttırmak isteyen gizli bir Yaratıcı vardır. Elbette beşerin toplumsal yapısıyla alakadar olacaktır. Yoksa hem insanları yaratsın hem de beşerin nasıl bir toplumsal yapı ve davranış ölçüleriyle hareket etmesini bilmesin. Bu düşünce aklın ölçüleriyle örtüşmemektedir. Çünkü bir bilgisayarın tüm programlarını, yazılımını, donanımını, tasarımını vb. yapan bir mühendis bulunmaktadır. Daha sonra bu mühendisin kendi oluşturduğu, yaptığı cihazın örneğin 'enter' tuşunun nasıl kullanılacağını, ne tür işlevlere sahip olduğunu belmemesi akıl dışı bir düşüncedir. Aklen, mantıken kabul edilen şu ki: bu mühendis kendi oluşturduğu cihazın müştemilatını tam manasıya bilmektedir. Başka bir ifadeyle cihazda bulunan tüm göstergelerin, tuşların ne işe yaradığını, nasıl kullanılması gerektiğini gayet iyi bilmektedir. Aynen bu misallerden anlaşıldığı madem bu dünyanın bir sahibi var. İnsanlığın bir yaratıcısı var. Elbette insanın nasıl bir cihaz olduğunu, nasıl kullanılması gerektiğini, nasıl bir toplumsal normla yaşaması gerektiğini de bilmesi gereklidir. Çünkü bir sanatı yapanın kendi sanatından bihaber olması aklın ölçülerine, yapısına ters düşmektedir. Dolayısıyla yeryüzünde bulunan tüm insnaların ne tür bir toplumsal yapıyla yönetileceğini, bu yapıda hangi

toplumsal kurumlarla yaşamını sürdürmesi gerektiğini de elbette kendisi tarafından bilinmelidir. Aksi takdirde Marx' ın ifade ettiği "din halkın afyonudur, din palavradır, insana hiçbir şey katmaz" gibi bilimsel bir yönü olmayan ifadelerin yukarıdaki raliteye karşı ne kadar akıldan uzak düştüğü açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

İğne ucu gibi en küçük bir haşerenin ihtiyacına fiilen cevap verdiğine göre -İslam anlayışında insanların yeryüzünün halifesi nazarıyla bakılması hasebiyle- kendisine muhatap telakki ettiği insanların ihtiyaçlarına göz yumması düşünülemez, imkansız bir durumdur.

İnsanlığa göndermiş olduğu dört kutsal kitapla kendi marziyatını ifade etmiştir. Fakat bu istediğini sadece teoride bırakmayarak bir uygulayıcı, muallimde tayin etmiştir. Örneğin İslamın toplumsal yaşamında, Peygamberin davranışları (sünnet) fevkalade önem arz etmektedir. Komşuya, akrabaya, ebeveyne, çocuklara, topluma vb. karşı yapılması gereken ödevlerinin ne olması gerektiği yönünde İslam Peygamberin ef'alleri (fiil) örnek alınmaktadır.

Zamanın, teknolojinin vb. değişmesi kainat sahibinin kanunlarının değişmesi gerektiği anlamına gelmez. Bazı ince teferruatların fetvaları verilmiş olabilir. Fakat ana direkleri, asası, temeli daima güçlüdür, işlevseldir. Nursi *"Evet Kur'anın düsturları, kanunları, ezelden geldiğinden ebede gidecektir. Medeniyetin kanunları gibi ihtiyar olup ölüme mahkûm değildir. Daima gençtir, kuvvetlidir"* (Nursi, Sözler: 408) ifadesiyle şu kainatı yaratanın hükümlerinin, düsturlarının beşerin eserlerine benzemediğini vurgulamaktadır. Örneğin su, hava, toprak vb. unsurlar geçmişte olduğu gibi şimdide de aynıdır.

4. HAŞİR (DİRİLİŞ) AKİDESİNİN TOPLUMSAL FAYDALARI

Haşir akidesini (inanç) toplumda bulunan bireylerin yaşlarına göre gruplara ayırarak onların üzerinde nasıl bir etkide bulunduğunu akıl gözüne yakınlaştıracak olursak;

Toplumsal yaşamda önemli bir sayı teşkil eden çocuklar ölümlere, vefiyatlara karşı ancak cennet düşüncesi, ölümden sonraki yaşamın varlığı onları teskin edebilir. Çünkü gayet zayıf, nazik, en küçük bir olaydan çabuk müteessir olan ruhlarını o dehşetli ayrılığa

karşı ‘cennet fikri’ ümidiyle olabilir. Misal olarak o çocuk der: “*Benim küçük kardeşim veya arkadaşım öldü, Cennet'in bir kuşu oldu. Cennet'te gezer, bizden daha güzel yaşar*." (Nursi, Sözler: 96) şeklinde bir teselliyle hayatına devam edebililir. Aksi takdirde kendi yaşıtında olan ve yakınlarında bulunan çocukalrın ölümleri, oların iç dünyasında öyle bir yara açacaktır ki tarif edilmez.

İnsanının yaşının ilerlermesiyle davranışlarıyla çocuklara benzeyen ihtiyarların yakınlarında bulunan kabre, ölüme karşı ancak ebedi bir alemin varlığı ruhunu teskin edebilir. Çünkü yakında bulunan hayatlarının sönmesi, üzerine titrediği ruhunun, dünyasnın sönmesine karşı, farklı bir aleme göç edileceği düşüncesi ona kuvvetli bir teselli verebilir. Aksi takdirde kendi emsallerinin hayatlarının kapanması, sönmesi onların ruhlarında öyle bir vaveyla-i ruh-i hissettirecekti ki; dünya onlara karanlıklı, kasafetli olurdu (Nursi, Sözler: 96).

Dünyada anarşizmin maşabası olan gençlik hissiyatını durduracak en etkili yöntem cehennem fikridir. Çünkü şiddetli bir çoşku, kuvvet ve canlılık sahibi olan gençlerin aşırı olan istek ve arzularına gem vuran, cehennem fikridir. Aksi takdirde zülümleri, tecavüzleriyle toplumsal hayatın lezzetini kaçırarak hayatı yaşanılmaz bir azap hükmüne getireceklerdir (Nursi, Sözler: 96).

Toplum hayatında önemli bir rükün teşkil eden aile hayatıdır. Aile toplumun biyolojik olarak büyümesini sağldığından önemli bir yer teşkil etmektedir. Aile hayatında ahiret hayatının varlığı, anlayışı gelişmezse ve çiftin aralarında ciddi ve samimi karşılıklı bir anlayış şekli olmazsa aile hayatın ruhu kaçar, dağılır. Daimi bir hayatın varlığı çiftler arasında "*Bu haremim, ebedî bir âlemde, ebedî bir hayatta, daimî bir refika-i hayatımdır. Şimdilik ihtiyar ve çirkin olmuş ise de zararı yok. Çünki ebedî bir güzelliği var, gelecek. Ve böyle daimî arkadaşlığın hatırı için herbir fedakârlığı ve merhameti yaparım."* (Nursi, Sözler: 96) fikri hakim olduğundan evliliğin ilerleyen dönemlerinde son derece önemli bir teselli vermektedir.

Dört yaş grubunda görüldüğü gibi insanın deve kuşu misali, başını ölümün gerçek yüzünün güzelliğine karşı gaflet kumuna sokarak, medeniyetin fantaziyeleri hükmünde olan çeşitli zevk ve eylencelerle unutmaya çalışması gerçek manada bir çözüm

olmayabilir. Dolayısıyla ahiret inancının toplumsal fayda ciheti kuşkusuz önemli bir yere sahiptir. Aksi takdirde Saatçıoğlu ve Ukray' ın tüm bu realitenin karşısında durarak dinin ancak çocuklukta öğretilen bir öğreti olduğunu, insanın olgunlaşmasıyla bir kenara bıkılması gerektiği, beşerin hayatını doya doya yaşaması gerektiği, din desteğine ve başka bir dünyanın sahte yaşam avuntusuna ihtiyaç duyulmaması gerektiğini ifade ederek yukarıda zikredilen tüm hakikatlere karşı adeta güneşin olduğu bir vakitte gündüzü inkar edecek bir duruma düşmek gibi bir durumdur (Saatçıoğlu ve Ukray, 2018: 210). Yapılan tüm delillere rağmen yaratıcının olmadığı yönündeki açıklamalar bireyin kendisini avutmaktan başka bir şey değildir. Bu deve kuşu misaline benzemektedir. Avcı deve kuşunu avlamak ister. Deve kuşu kaçarak avcının gördüğü bir açıklıkta başını kuma sokarki ta avcı onu göremesin. Halbu ki koca gövdesi dışarda avcı hattındadır. Aynen bu misal gibi beşerin başını 'hayatını doya doya yaşa, yaratıcıyı düşünme, ölen sen değilsin vb.' gibi gaflet kumuna sokması da deve kuşu misali gibi bir durumdur.

Neticede bireylerde fenalığa, suç işleme yönünde kalbe manevi bir yasaklayıcı bırakmaktadır. Böylelikle suç imkanatta vukua gelmeden önleneceğinden kuvvet kollukların maddi asayışını azaltmaktadır. Dinin daha sayılamayacak pek çok toplumal faylarının olduğunu ilgili ihtisas sahiplerin malumudur.

5. SONUÇ

Sonuç olarak ikinci başlıkta görüldüğü gibi yeryüzünde eşyada bulunan tüm güzellikler, sanatlar desenler bir yaratıcıya delalet etmektedir. Madem bu kainatın bir yaratıcısı vardır elbette beşerin ne tür bir toplumsal normla yönetileleceğini bilecektir. Dolayısıyla beşerin bulaşık eliyle ortaya atılan ideolojilerin, zamanın değişmesiyle beşer gibi ihtiyar olacaktır. Fakat beşerin kullanma klavuzu hükmünde olan Kur' an'nın düsturları daima gençtir, kuvvetlidir.

KAYNAKLAR

Nursi, S. 2009. **Sözler**, RNK Neşriyat, İstanbul, (Altıncı Baskı) sf: 53, 96, 408, 513, 614.

Nursi, S. 2009. **Asay-ı Musa**, RNK Neşriyat, İstanbul, (Altıncı Baskı) sf: 185,203.

Taslaman, C. 2016. **Allah'ın Varlığının 12 Delili**, 13. Baskı. İstanbul. Destek Yayınları. sf: 77.

Kur'an-ı Kerim "(Yasin (36),71), *(Mülk, 3-4)*

Keskin, Halife. 2003. Eş' Ari'nin Allah'ın Varlığı ve Sıfatları Hakkında Kullandığı Bazı Argümanların Degerlendirilmesi, Adana. **Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 3-2.

Bentley, Wilson. Kar Tneleri: Allah' ın Yer Yüzüne İndirdiği Eşsiz Mücevherleri https://www.zaferdergisi.com › makale › 10818-kar-taneleri allahin-yeryu 07.10.2019 14:14 tarihinde alıntı yapılmıştır.

Eren, Ş. 2013. Kur'an'da Esma-i Hüsna: Allah'ın Güzel İsimlerine Mazhariyet. **Iğdır University İlahiyat Fakültesi Dergisi**. Sayı: 1-14, sf: 3.

Pınar, F. 2018. Seyyid Kutub'a Göre Allah'ın Varlığı Ve Birliğinin Delilleri. **Van Y.Y. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. S.42. sf: 273.

Aygün, F. 2017. Allah'ın Varlığı'nı Aklen Bilmeye İlişkin Güncel Tartışmaların Temel Ekseni. **Kocaeli İlahiyat Dergisi**. S.1- 2. s. 98-99.

Saatçıoğlu, F. ve Ukray, M. 2018. **Das Kapital: Hayatı ve Das Kapital Üzerine Bir İnceleme**. Yason Yayıncılık. Ankara. Sf: 210.

ACCORDING TO SEYF-İ FERGÂNÎ UNDERSTANDING THE TRACES OF CREATION IN THE PRECENSES

SEYF-İ FERGÂNÎ'YE GÖRE MAHLÛKATTAKİ YARATILIŞIN İZLERİNİ ANLAMAK

Dr. Hakan YAMAN
Mardin Artuklu University, Faculty of Literature, Dept. of Persian Language and Literature, Mardin, Turkey
E-mail: hakanyaman@artuklu.edu.tr

ABSTRACT

Allah SWT Almighty created us to know Himself by consciously serving Him. He created identifiers to introduce himself to people. At the beginning of these the Holy Quran and Hz. Muhammad (sav) comes. In addition to these, there is a universe book that introduces us to Allah SWT and informs Him. Every creature in the universe is a book that informs us of its creator. The most perfect and artistic creature is man. In this article, we will try to read the human being written by Allah SWT in the universe book. When we look at human beings, we will try to find the traces of the creator that should be seen behind a normal look that is usually seen. In doing so, we will benefit from a ghazal of Seyf'i Fergânî. Below is the first couplet and brief description of that gazelle

گر کسی را حسد آید که ترا می نگرم
من نه در روی تو، در صنعِ خدا می نگرم

If someone gets jealous because I'm looking at you
I'm not in your face; I look at the art of Allah SWT

Seyf speaks of the title of Nakkaş-ı Ezel of Allah SWT. The world of being is full of embroidery by the great Creator. As long as there are those who follow and read these embroideries, Allah SWT is not hidden. Saying "As long as the door stays behind the curtain, It does not appear." Seyf says, when the curtain is lifted, the door appears. In other words, if we open the veil on the embroidery in the world of being, the true owner Allah SWT of that embroidery will appear. In this context, Seyf sees the art of Allah in beloved. She looks at beloved's face. He actually sees Allah SWT there.

Keywords: Allah, Qur'ân-ı Kerim, Seyf-i Fergânî, Universe book.

ÖZET

Allah Teâla, bizleri kendisine bilinçli bir şekilde kulluk ederek kendisini tanımamız için yarattı. Bunun içinde kendisini insanlara tanıttıracak tanıtıcılar halk etti. Bunların başında Kur'ân-ı Kerim ve Hz. Muhammed (sav) gelmektedir. Bunların yanında bir de bize Allah'ı tanıtan ve O'ndan haber veren kâinat kitabı vardır. Kâinattaki her bir mahlûkat bir kitaptır ki yaratanından bize haber verir. Mahlûkattaki en mükemmel ve sanatlı mahlûk ise insandır. Biz bu makalemizde kâinat kitabında Allah tarafından yazılmış olan insanı okumaya çalışacağız. İnsana bakınca genelde görülen normal bir bakışın arkasındaki asıl görülmesi gereken yaratanın izlerini bulmaya çalışacağız. Bunu yaparken de Seyf-i Fergânî'nin bir gazelinden istifade edeceğiz. Aşağıda o gazelin ilk beyti ve kısa açıklaması bulunmaktadır.

گر کسی را حسد آید که ترا می نگرم
من نه در روی تو، در صنعِ خدا می نگرم

Sana bakıyorum diye birisi kıskanırsa
Ben senin yüzüne değil; Allah'ın sanatına bakıyorum.

Seyf, Allah Teâlâ'nın Nakkaş-ı Ezel sıfatından bahseder. Varlık âlemi yüce Yaratan'ın nakışlarıyla doludur. Bu nakışları takip eden ve okuyabilenler olduğu sürece de Allah Teâlâ gizli kalmaz. "*Kapı perdenin arkasında kaldığı sürece gözükmez*" diyen Seyf, perde kaldırıldığında kapı gözükür demek ister. Yani varlık âlemindeki nakışların üzerindeki perdeyi aralarsak o nakışların gerçek sahibi Nakkaş-ı Ezel olan Allah ortaya çıkacaktır. Bu bağlamda Seyf, sevgilide Allah'ın sanatını görür. Görünüşte sevgilinin yüzüne bakar, aslında orada Allah'ı görmektedir.

Anahtar Kelimeler: Allah, Kur'ân-ı Kerim, Seyf-i Fergânî, Kâinat kitabı.

1. GİRİŞ

İnsanlar Allah'ın zatını, hakikat ve mahiyetini bilemezler. O'nu eserleri ve eserlerinin delalet ettiği sıfatları ve isimleriyle tanıyabilirler. Allah'ın eserleri isimlerine, isimleri sıfatlarına, sıfatları da zatına delalet eder.[1]

Allah Teâlâ gözden gizlidir. Yani dünya gözüyle O'nu görmeye yetkimiz yoktur. Fakat O'nun isimlerinin tecellisi dünya üzerinde müşahede edilebilir. Seyf'e göre asıl

[1] İsmail Karagöz, (haz.), *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2010, 23.

mana peşinde olanlar için kâinatta Allah'ı bulmak, beden için can gibidir. Nasıl ki can olmayan beden hiçbir şey ifade etmiyorsa, dünya hayatında yaratanın izlerini bulamayan kişi de cansız bir beden gibidir.

دوست در باطنِ معنی طالبان چون جانست
به اثر ظاهر و پیدا ز نظر پوشیده

Sevgili mana peşinde olanların içinde can gibidir.
İzi aşikâr ve bellidir; ama kendi gözden gizlidir. (285/2)

Ben gizli bir hazine idim; bilinmek istedim, mahlûkatı yarattım."[2] kudsi hadisinden anlaşılacağı üzere Allah Teâlâ sonsuz ve mutlak isim ve sıfatlarıyla gizli bir hazine gibidir. O'nu en iyi şekilde tanıyabilecek, anlayabilecek ve sevecek ve O'na ayna olabilecek bir mahlûk yaratmak istemiş ve yaratmıştır. *Hani rabbin meleklere, "Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım."demişti.*[3]*, Hakikatte biz insanı katışık bir nutfeden yarattık; imtihan edelim diye onu işitir ve görür kıldık.*[4] *Biz insanı en güzel biçimde yarattık.*[5] vb. gibi ayetlerde bu husus açık bir şekilde ifade edilmektedir.

Yetenek sahibi bir insan, sahip olduğu yeteneklerini görmek ve göstermek ister. Mesela bir ressam yetenekleri kâğıt üzerine resmeder ki önce kendisi eserine bakıp lezzet alsın, sonra da diğer kişilerin bakıp onu tebrik etmeleriyle ayrı ve özel bir lezzet alsın. Onların resmini görüp hayret ederek "ne kadar güzel resim" demelerini işitmesi onların gözüyle resmini görmek anlamına gelir ki bu da farklı bir duygudur. Allah da sonsuz ve eşsiz güzellik ve mükemmellikte olan sıfatlarını her şeyden önce kendisi görmek istemiş ve kendisi bunu temaşa etmek için mahlûkatı yaratmıştır. Ve sonra da bu sanatını şuurlu varlıklara göstermiştir.

---

[2] Aclûnî, İsmail b. Muhammed el-cerrâhî, keşfu'l-hafâ ve muzîlü'l-ilbâs amme iştehara mine'l-ehâdîsi ala elsineti'n-nâs, I-II, Şam 1351 hş., II/132
[3] Bakara: 2/30
[4] İnsan: 76/2
[5] Tin: 95/4

نور حسنی‌ست در آن روی، بدان ملتفتم

من در آن آینه از بهر صفا می نگرم

O yüzde güzellik nuru vardır. Ona iltifat edenim.

Ben o aynaya temaşa için bakıyorum. (298/5)

İnsan dışındaki yaratılan mahlûkat Allah'ı kapsamlı olarak anlama ve O'na şuurlu bir ayna olma özelliğine haiz değildir. İnsan ise şuurlu bir ayna olarak üzerinde tecelli eden Allah'ın isimlerinin tecellilerinin tezahürünü müşahede edebilecek kabiliyette yaratılmıştır. Ayrıca cansız varlıklarda, bitkilerde ve hayvanlarda Allah'ın bütün isimleri tecelli etmez. Zaten tecelli eden isimlerini de anlayacak ve idrak edecek kabiliyette olmayan bu mahlûkları da okuyup, anlayacak olan sadece insandır. Yeryüzünde halk edilen her bir mahlûk, aslında okunmayı bekleyen bir sayfadır. Esas olan ise bu sayfayı okuyarak o sayfanın her şeyle bağlantılı olduğunu tespit etmektir. Bu bağlantıların da gittiği tek yerin eşi ve benzeri olmayan mutlak güç sahibi Allah olduğu sonucuna varabilmektir.

2. YARATILANLARIN YARATICIYI GÖSTERMESİ

Seyf, dünyayı bir kitaba, onun içinde yaratılan her bir varlığı da Allah'ın ayetine benzetir. Bu şekilde dünya kitabının Allah'ın ayetleriyle dolu olduğunu ifade eder ve sevgilinin güzelliğinin bir ayet olduğunu düşünür. Kâinat sayfasına Allah tarafından yazılan bir güzellik ayetidir. Tabi ki bu ayeti okumayı bilenler okuyabilir.

گو مکن وقف هیچ جا گرچه

مصحفِ کون پُر ز آیت اوست

Gerçi dünya kitabı O'nun ayetleriyle doludur; ama o,

Hiçbir yerde durmasın. (64/9)

آیتِ حسن تو در نسخِ مه و مهر چنان

محکم افتاد که حکمش نپذیرد تغییر

Senin güzellik ayetin, ay ve güneşin hükmünü kaldırmada
Öyle sağlam oldu ki hükmü değiştirilemez onun. (148/9)

Mesela bahar sayfasında yaratılan bir elmayı ele alalım. Elmanın olması için su, hava, toprak, dünya, güneş, güneş sistemi, samanyolu galaksisi, galaksiler vb. birçok şeye ihtiyaç vardır. Dünyanın kendi etrafında ve güneş etrafında dönmesi gerekir. Güneşin mevcut bulunduğu konumu koruması gerekir. Dünyaya ne fazla yaklaşacak ne de fazla uzaklaşacak. Çünkü fazla yaklaşırsa dünya yanacak; fazla uzaklaşırsa dünya donacak ve yaşam son bulacak. İşte bu sayfalar da tam anlamıyla bilim ışığında okunabilir. Astronomi okuyan birisi buradaki intizam, azamet ve dengeyi gördüğünde ve bunların bütün kâinat ile alakasını fark ettikçe aslında bütün bilimlerin Allah'ın kudret ve azametini anlamamıza yardımcı olan unsurlar olduğunu anlayacak. Biyoloji okuyan birisi yine insanın yaratılışındaki mükemmeliyeti ve diğer mahlûkat ile olan münasebeti görünce anlayacak ki bütün bu kâinatı elinde tutan ancak bir zat olabilir. O da Allah'tır diyecek.

Tabi ki geniş âlemleri okumak biraz daha zor olabilir. Semayı, yıldızları, galaksileri okurken zorlanabiliriz. Önceliği kendimizi yani insan sayfasını okumayla başlayabiliriz. Buradan başlayarak geniş âlemlere doğru okuma yelpazesi genişletilebilir.

İnsan şuurlu bir ayna olarak kendisini ve çevresindekilere baktığında orada yaratıcının izlerini göremezse diğer yaratılanlardan fazla bir farkının kalmayacağı ortadadır.

من از آن توام و هر چه مرا هست تو راست

روشن است این که به چشم تو، تو را می نگرم

Ben seninim ve benim sahip olduğum her şey senindir.
Bu açıktır ki senin gözünle seni görüyorum. (298/2)

Her şeyin Allah'tan geldiğini bilen kişi anlamıştır ki sahip olduğu her şey Allah'ındır ve kendisine emanet olarak verilmiştir. Emanet olarak kullanılan her ne olursa olsun gerçek sahibi olmadığımız için kendi isteğimiz doğrultusunda heva ve heveslerimiz için kullanamayacağımız aşikârdır. Mesela birisinden kitap ödünç aldık. Bu kitap emanet olduğu için bu kitap üzerinde istediğimiz gibi tasarrufta bulunmamız doğru olmaz. Üzerine yazılar yazmak, sayfalarını koparmak vb. gibi tasarruflarda bulunamayız. Aynen öyle de başta bu beden ve azaları olmak üzere sahip olduğumuz her şey Allah tarafından bize verilen emanetlerdir. Bu yüzden onları istediğimiz gibi kullanamayız. Onun asıl sahibi nasıl kullanmamızı istiyorsa öyle kullanmamız gerekiyor. Konumuzla bağlantılı olarak göz bize yüce yaradan tarafından emanet olarak verilen bedenimizdeki organlarımızdan sadece birisidir. Gözün nerelerde nasıl kullanılacağının sınırları bellidir. Gözü, en başta haramlardan sakınmalı ve ilim tahsilinde kullanarak Allah'ı tefekkür etmede derinleşmelidir. Gözü, Allah'ın haram olarak belirlediği her şeyden uzak tutmalıyız. Allah'ı daha iyi anlamak için çabalamalı ve bu yolda göz yoğun bir şekilde kullanılmalıdır.

Seyf, sevgilinin yani Allah'ın güzelliğini bu dünyadaki sahip olduğumuz gözlerle göremeyeceğimizi, sevgilinin yaratılan olmadığı; tamamen nur olduğu için bizim gözümüze gizli olduğunu düşünür. Aynı yaratılışa sahip iki kişinin gözü aynı şeye baksalar bile birisinin görmezken diğerinin hakikati görebileceğini ifade eder. Gözün insana veriliş amacının sevgilinin yüzünü görmek olduğunu; aksi halde gözün ve görmenin bir manasının olmayacağını söyler.

همه لطفی و از آن می نکنندت ادراک
همه جانی تو از آنی ز نظر پوشیده

Tamamen lütufsun; ondan dolayı seni anlamıyorlar.
Tamamen cansın; ondan dolayı sen gözden gizlisin. (284/2)

اینت اعجوبه که در پیشِ دو کس بر یک چشم

مُنکَشِف باشد و بر چشمِ دگر پوشیده

İşte sana ilginç bir şey ki iki kişinin önünde
Bir göze görünür; ama diğer göze gizli kalır. (285/3)

Allah'ı tanıma yolunda, kâinat sayfasına yazılan en önemli eserlerinden birisi olan insan sayfasını okumak en başta yapmamız gereken okumalardan biridir. Şairimizin bu okumayı yaptığı görülmektedir. *"Söylüyor ki onun yüzüne bakmak uygun değildir. İster uygun olsun ister olmasın, ben bakıyorum."* diyen Seyf'in sonrasında söylediği "*Ben senin yüzüne değil; Allah'ın sanatına bakıyorum."* cümlesi durumu tam olarak açıklamaktadır.

گر کسی را حسد آید که ترا می نگرم
من نه در روی تو، در صنعِ خدا می نگرم

Sana bakıyorum diye birisi kıskanırsa
Ben senin yüzüne değil; Allah'ın sanatına bakıyorum. (298/1)

با چنین نقش که دارد ز تو دیوارِ وجود
نشوی از پس هر پرده چو در پوشیده

Varlık duvarında senden bu kadar nakış olduğu için
Her perdenin arkasındaki kapı gibi gizli kalmazsın. (284/10)

Seyf, Allah Teâlâ'nın Nakkaş-ı Ezel sıfatından bahseder. Varlık âlemi yüce Yaratan'ın nakışlarıyla doludur. Bu nakışları takip eden ve okuyabilenler olduğu sürece de Allah Teâlâ gizli kalmaz. "*Kapı perdenin arkasında kaldığı sürece gözükmez*" diyen Seyf, perde kaldırıldığında kapı gözükür demek ister. Yani varlık âlemindeki nakışların üzerindeki perdeyi aralarsak o nakışların gerçek sahibi olan Nakkaş-ı Ezel olan Allah ortaya çıkacaktır. Bu perde de en kapsamlı şekilde bilim ışığı altında aralanabilir. Aslında

her bir bilim Allah Teâlâ'nın yeryüzündeki nakışlarının açığa çıkarılmasına yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda Seyf, sevgilide Allah'ın sanatını görür. Görünüşte sevgilinin yüzüne bakar. Aslında orada Allah'ı görmektedir.

ز روی تو بعالم در اثرهاست

بهار آنک یکی ز آثارِ رویت

Dünyada senin yüzünden eserler vardır.
Bahar, senin yüzünün eserlerinden birisidir. (253/8)

"*Dünyada senin yüzünden eserler vardır. İlkbahar, senin yüzünün eserlerinden birisidir."* diyerek ilkbaharın güzelliğinin Allah'ın Cemal isminin bir tecellisi olduğunu ifade eder. Bahar mevsimindeki her ağaç, çiçekler, yapraklar vb. her şey renkleri, süsleri, kokuları, vb. özellikleriyle Allah'ın eserlerinden sadece birisi olan İlkbahar sayfasındaki yazılan yazılardır.

خِصم گوید که روا نیست نظر در رویش

من اگر هست و اگر نیست روا می نگرم

Dost diyor ki onun yüzüne bakmak uygun değildir.
İster uygun olsun ister olmasın, ben bakıyorum. (298/3)

Şehevani niyeti kasdederek, güzellerin yüzüne bakmanın uygun olmadığının söylenmesi üzerine Seyf, sevgilinin güzel yüzünde Allah'ın Cemal isminin tecellisini görebilen bir âşık olduğundan kimin ne dediğine önem vermez ve "Uygun ya da değil, ben bakıyorum" der. Ancak burada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta vardır. Yukarıda belirttiğimiz gibi Allah'ın Cemal isminin tecellisini görebilen bir âşık olmak…

بجز عاشق نبیند کس جمالِ روی جانان را

نمودن کارِ خورشیدست و دیدن کارِ بینایی

Âşıktan başka kimse sevgilinin yüzünün güzelliğini göremez.

Görünmek güneşin işi, görmekse görenin işidir. (13/11)

Kâinatta yaratılan her şeye bu gözle bakabilmek, farklı bir özelliktir. Bu şekilde bakamayan kişi güzelin güzelliğinde boğulur. Güzellikte boğulan kişi yaratılıştaki güzelliğin gerçek sahibi olan Allah'ı aklına getiremezse zamanla bu güzellikleri o mahlûkun zatına, sebeplere ya da tabiata vermeye başlar. Yaratandan kopuşla başlayan bu sürecin sonu bu şekilde devam ettiği sürece hakiki güzelliğin kaynağı olan Cemal isminden tamamen uzaklaşır.

نام تو در میان و همه غافل از تو آری
مهتاب در مجالسِ کوران چه قدر دارد

Senin ismin ortadadır; ama herkes senden gafil. Evet!
Körlerin meclisinde ay ışığının ne değeri vardır! (15/3)

Burada asıl vurgulanması gereken nokta şudur: Dünyada bulunan bütün güzelliklerin kaynağı Allah'ın Cemal ismidir. Bir diğer tabirle, Bütün güzellikler Cemal İsminin bir yansıması ya da gölgesi niteliğindedir. İşte biz insan sayfasını bu şekilde okuyabilirsek, gölgeleri veya yansımaları böyle güzel olan bir yaratıcının güzelliği nasıldır acaba… diyerek bir kapı aralamış oluruz. Fakat bu kapıyı aralayamazsak gören kör konumuna düşmüş oluruz.

Gelin iki isimle bu kapıyı aralamaya çalışalım.

Bizler bir ailemizin ihtiyaçlarını karşılama zorlanırken "Rezzak" ismiyle insanları ve hayvanları besleyen Allah'ın kudretini düşününce söylenecek tek bir şey kalıyor: Allahu Ekber.

Bu beslemeyi yaparken merhametiyle bizlere muamele etmesi tabi ki gözlerden kaçmıyor. "Rahîm" isminin tecellisi… Ayrıca bütün annelerin merhametinin kaynağı -buna inek, koyun vb. bütün hayvanlar da dâhil- "Rahîm" ismidir. Bu ismin küçük bir yansıması ya da tecellisidir. Allah'ın isimlerinin tek tek bu şekilde tecellileri müşahede edilebilir.

دلم ز معنیِ عشقت تُهی نخواهد شد
اجل اگر چه کند صورتم ز جان خالی

Ecel her ne kadar benim bedenimi ruhumdan ayırsa da,
Gönlüm senin aşkının manasından yoksun kalmayacak. (1/5)

İnsan, asıl manayı anlayarak bu dünyada Allah'ın izlerini bulup O'nu tanıdıkça muhabbeti artacak. Muhabbeti artıkça O'nu daha çok tanımayı isteyecek. Yaratanı bu derece tanıyıp, seven kişi için ölüm bile bu muhabbeti engelleyemez. Ölüm kişinin bedenini ruhundan ayırabilir; ancak gönüldeki Allah aşkının kesilmesine ya da devam etmemesine sebep olamaz.

Aşk, sevginin insanı tamamen hükmü altına alması, sevginin son mertebesi, varlığın yaratılış sebebi, varlığın aslı demektir.[6] İnsan tanıdıkça sever; sevdikçe de onu daha çok tanımaya çalışır. Allah'ı tanımanın yolu da O'nun yeryüzünde yaratmış olduğu mahlûkatı tanımakla mümkündür. Mahlûkatı tam anlamıyla tanımak ise bilim ile mümkündür. Bilim dallarının bulduğu ve bundan sonra bulacağı her şey aslında Allah'ı tanımamıza yardım ediyor. Tanıdıkça da hayretimiz ve sevgimiz artıyor. Sevginin son mertebesi olan aşka eriştiğimizde ölüm bile gelse Allah ile olan bağımızı koparamaz.

3. SONUÇ

Sonsuz ve mutlak isim ve sıfatlarıyla gizli bir hazine gibi olan Allah Teâlâ, kâinatın yaratılışında, varlıkların intizamında görülen sayısız hikmetler, gözetilen sayısız amaçlar, yüce Yaratıcının bizlere vermek istediği bazı mesajların olduğunu göstermektedir. Bu mesajların başında, hiç şüphesiz Allah'ın kendini bizlere tanıtması gelir. Bizler de O'nun kâinat üzerindeki isim ve sıfatlarının tecelli ve yansımalarının farkına vararak O'nu daha iyi tanıma yolunda oldukça fazla yol almamız gerekiyor.

[6] Karagöz, 40.

Allah'ı tanıma anlamına gelen marifetullahta kendimizi her zaman daha da geliştirip kâinat kitabını okumaya yoğunlaşmalıyız.

İnsan, marifetullahta ne kadar ilerlerse muhabbetullahı (Allah'a sevgisi) o derece artacaktır. Muhabbetullahı artan kişinin de Allah'a olan imanı ziyadeleşecektir. Aslında insan özellikle kâinat kitabını okumakla Yaratan'ını daha iyi tanıma fırsatı buluyor. Yaratılıştaki güzellik ve eşsizlik karşısında kayıtsız kalamayan insan tamamen Yaratan'a yönelme eğilimine giriyor. Bu da yukarıda da zikrettiğimiz gibi bilim ışığında yapılırsa tekâmül ederek kâmil noktaya ulaşmaya vesile oluyor. Yani bilim, İslam dinine karşı olması bir yana tamamen onu destekleyen ve onun daha iyi anlaşılmasına yardım eden konumundadır.

KAYNAKLAR

Kur'ân-ı Kerim.

Aclûnî, İsmail b. Muhammed el-cerrâhî, keşfu'l-hafâ ve muzîlü'l-ilbâs amme iştehara mine'l-ehâdîsi ala elsineti'n-nâs, I-II, Şam 1351 hş.

Fergânî, Seyf, **Dîvân-ı Seyf-i Fergânî** (tsh. Zebîhullah Sâfâ), (2. Baskı), İntişârât-i Firdovs, Tahran 1392 hş.

Karagöz, İsmail (haz.), **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2010.

CREATION AND FORBIDDEN FRUIT IMAGE IN SECOND NEW POETRY
İKİNCİ YENİ ŞİİRİNDE YARATILIŞ VE YASAK MEYVE İMGESİ

Hayri Samet KOPARAN
Kastamonu University, SBE, Dept. of Turkish Language and Literature, Master of Arts

ABSTRACT

Having gained a privileged position with the virtues of thinking and producing in the creature that exists in the universe, the human has always been in need of believing in an absolute creator from the first days of being thrown on the world stage. As a result of the steps taken to make sense of human existence, this attitude was reflected in the literay products put forward, and the artists frequently brought religious feelings and issues to their agenda. The phenomenon of religion is one of the main sources that Turkish literature has been feeding since the beginning. Pre-Islamic and Islamic-influenced Turkish literature, especially, in the field of poetry, especially in the field of religiously framed text, continued to make its presence in the post-Republican period, poets, monotheism, worship, prophets, blessed days and nights and so on. They have written poems that contain subjects, themes and images originating from religion. Among the subjects and themes in question, the prables of the prophet were the most preferred. Artist mostly Hz. They have made a lot of reference to the story of Adam in the context of creation and forbidden fruit. Ikinci Yeni which constitutes an orginal step of the efforts of modernization in Turkish poetry after the Republic is a poetry movement whose first examples have appeared in various periodicals such as Yeditepe, Şimdilik, Pazar Postası since 1954. One of the images frequently used by the Ikinci Yeni poets in their works is the creation of the sacred books and the phenomenon of forbidden fruit. It is quite remarkable that the Ikinci Yeni Poets – except for Sezai Karakoç- did not show any tendency in belief, but they put an important place in the poetry of creation and the image of the forbidden fruit.
In this study, the creation and the forbidden fruit image used in the Ikinci Yeni poem will be examined with examples.

Keywords: The Ikinci Yeni Poetry, Hz. Adam, Religion, Creation, Forbidden Fruit.

ÖZET

Kâinatta varlık bulan mahlûkat içinde, düşünme ve üretme meziyetleriyle ayrıcalıklı bir konum edinen insan, dünya sahnesine atıldığı ilk zamanlardan itibaren daima mutlak bir yaratıcıya inanma ihtiyacı içerisinde olmuştur. İnsanın varoluşunu anlamlandırma yolunda attığı adımların bir sonucu mahiyetindeki bu tutumu, ortaya konulan edebi ürünlere de yansımış, sanatkârlar dini duygu ve meseleleri eserlerinde sıkılıkla gündeme getirmişlerdir. Din olgusu, Türk edebiyatının başlangıcından bugüne beslendiği temel kaynaklardan bir tanesidir. İslamiyet öncesi ve İslamiyet etkisinde gelişen Türk edebiyatında, bilhassa şiir alanında örneklerine fazlasıyla rastlanılan dini çerçeveli metinler, Cumhuriyet sonrası dönemde de varlığını hissettirmeye devam etmiş, bu dönem

şairleri, tevhid inancı, ibadetler, peygamber kıssaları, mübarek gün ve geceler vb. gibi din kaynaklı konu, tema ve imgeleri ihtiva eden şiirler kaleme almışlardır. Söz konusu konu ve temalar arasında en çok tercih edileni ise, peygamber kıssaları olmuştur. Sanatçılar ekseriyetle Hz. Âdem kıssasına yaratılış ve yasak meyve hususları bağlamında çokça atıfta bulunmuşlardır. Cumhuriyet sonrası Türk şiirindeki yenileşme çabalarının özgün bir basamağını teşkil eden İkinci Yeni, ilk örnekleri 1954'ten itibaren Yeditepe, Şimdilik, Pazar Postası gibi çeşitli süreli yayınlarda kendini gösteren bir şiir hareketidir. İkinci Yeni şairlerinin eserlerinde sıklıkla başvurdukları imgelerden biri, kutsal kitaplarda yer alan yaratılış hadisesi ve yasak meyve olgusudur. İkinci Yeni şairlerinin -Sezai Karakoç dışında- inanç konusunda herhangi bir eğilimde bulunmamalarına karşın, şiirlerinde yaratılış ve yasak meyve imgesine önemli bir yer ayırmaları oldukça dikkat çekici bir durumdur.
Bu çalışmada İkinci Yeni şiirinde kullanılan yaratılış ve yasak meyve imgesi örneklerle ele alınarak irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: İkinci Yeni Şiiri, Hz. Âdem, Din, Yaratılış, Yasak Meyve.

1.GİRİŞ

Türk şiirindeki, Tanzimat dönemi ile birlikte yeşermeye başlayan, geleneksel kalıpların dışına çıkarak, modern bir şiir anlayışına kavuşma çabaları; Cumhuriyet dönemine gelindiğinde hem hız hem de olgunluk kazanır. Her ne kadar Cumhuriyetin ilk çeyreğinde, Ahmet Hâşim ve Yahya Kemâl'in imtisal alındığı yerleşik anlayışa uygun şiirler kaleme alınsa da bu durum uzun sürmediği dikkat çeker. Bilhassa 1940'tan itibaren oldukça modern sayılabilecek şiir anlayışları yaygınlık kazanmaya başlar. Bu bağlamda Türk şiirinin Cumhuriyet sonrası yıllarını; Modern Türk Edebiyatı sahasında ürün veren sanatkârların yeni bir şiir dili, üslup, imge dünyası vs. inşa etme eksenli yönelimlerinin esaslı bir kimlik kazandığı ve bir atılıma dönüştüğü dönem olarak nitelemek mümkündür. Bu dönemde şiir nev'inin geleneksellikten moderniteye doğru vitrinlerarası geçişinde, 1954-60 yılları aralığında etkinlik gösteren İkinci Yeni devinimin oldukça önemli bir payeye sahip olduğu görülür. İkinci Yeni, ilk nüveleri 1954'ten itibaren Yeditepe(1950), Yenilik(1952), Salkım(1954), Şimdilik(1955) ve A(1956) gibi muhtelif dergilerde kendisini gösteren bir şiir hareketidir. Hareketin daha bütüncül ve ses getirir bir hüviyete evrilişi ise haftalık "Pazar Postası" gazetesinin kültür-sanat eki vesilesiyle gerçekleşir.

İlhan Berk(1918-2008), Turgut Uyar(1927-1985), Ömer Edip Cansever(1928-1986), Cemal Süreya(1931-1990), Ece Ayhan Çağlar(1931-2002), Sezai Karakoç(1933) ve Ülkü

Tamer(1937-2018) hareketin öncü şairleri olarak kabul edilirler. Adları zikredilen bu şairler gerek dilin sınırlarını zorlayan, alışılmadık imgeler ve tuhaf bağdaştırmalarla örülü şiirler kaleme alarak, gerekse poetik yazılarıyla Türk şiirinin yepyeni bir yönelimle tanışmasına olanak sağlayıp, dönemin edebi ortamının gündemini belirler.

İkinci Yeni şiiri, kendinden önce teşekkül eden şiir anlayışlarının büyük bir çoğunluğunda olduğu gibi, birbirleriyle bağlantılı olan sanatkârların bir araya gelerek, planlı bir şekilde oluşturdukları bir hareket değildir. "Yeniyi deneyen, dünya görüşü ve beslenme kaynakları bakımından birbirlerinden çok farklı olan şairlerin eserlerinde sonradan tespit edilen benzerliklere dayanılarak o'na bu ad verilmiştir."(Enginün, 2016:123) Nitekim hareketin İkinci Yeni adıyla anılagelmesi de Muzaffer İlhan Erdost'un "Pazar Postası" gazetesinde yayımlanan "İkinci Yeni" başlığını taşıyan yazısı vesilesiyle olur.

İkinci Yeni'ye atfedilen bir diğer isim de hareketin öncü simalarından Sezai Karakoç'un gündeme getirdiği "Yeni Gerçekçi Şiir" dir. Karakoç, poetik yazılarını bir araya getirdiği "Edebiyat Yazıları" adlı eserinde, çoğunluğun aksine bir hareket değil akım olarak gördüğü İkinci Yeni'nin adı ile ilgili şu ifadeleri kullanır(Emrioğlu, 2015:220): "*Bu şiirin vaftiz adı İkinci Yeni. Ben bu şiire 'Yeni Gerçekçi Şiir' diyorum. Orhan Veli şiiri, şiirimizin gerçekçi akımıydı. Bu akım ise Yeni Gerçekçi akım."* (Karakoç, 1982: 31'den akt. Emrioğlu,2014:221)

İkinci Yeni şirinin doğumunu tetikleyen pek çok etken bulunmasına karşın; 1950'li yılların edebi ortamı ve siyasi karakteristiğinin diğer etkenlere nazaran daha belirleyici olduğu dikkat çeker. Garip ve Toplumcu şiire karşı çıkış, dönemin edebi ortamının temel dinamiğini teşkil ederken; Demokrat Parti'nin politikaları siyasi karakteristiğinin omurgasını belirler.

Hareketin vitrin isimlerinden İlhan Berk'e göre İkinci Yeni, Garip ve Toplumcu şiir anlayışlarına yönelik bir tepkinin ürünüdür. Söz konusu bu iki şiir nazariyesinin modern şiirin gerekliliklerine tam anlamıyla cevap verememesi ve tekdüzeliğe hapsolması yeni ve daha elit bir şiir anlayışının teşekkülüne zemin hazırlamıştır:

"İkinci Yeni'yi Orhan Veli, Oktay Rıfat ve Melih Cevdet şiirine bir karşı çıkış olarak anlıyorum. Ama yalnız o şiire karşı da değil İkinci Yeni. Benim içinden geldiğim orada beslenip büyüdüğüm o günkü Toplumcu şiire de karşı bir şiir. İkinci Yeni'nin bunlara karşılığı her şeyden önce bu iki tür şiirin tekdüzeliğidir. Birinci Yeni şiirin ilkelerini çok daraltmıştı; şiiri de tekyanlı kalmıştı... Toplumcu şiir ise tıkanmıştı… İkinci Yeni işte bu tıkanıklığın, tekdüzeliğin önünü açmak, daha geniş olanaklara akmak için çıktı." (Türk Dili, 1977: 526'dan akt. Emiroğlu,2014:218)

İkinci Yeni hareketi ile ilgili dikkate değer saptamalarda bulunan Mehmet H. Doğan da İlhan Berk'in görüşleriyle doğru orantılı olarak hareketin ortaya çıkışını Garip şiirinin etkinliğini yitirmesine bağlar. O'nun nazarınca Garip akımı çatısı altında üretilen şiirler; artık basit, alelade bir kimliğe bürünmüştür. İkinci Yeni şairleri ise bu kimliğin olabildiğince uzağına kovuşlanarak, günlük konuşma dilinden uzak, anlaşılması güç şiirsel bir tavır sergilemişlerdir.(Enginün, 2016:123)

Hareketin doğumuna zemin hazırlayan bir diğer etmen de dönemin siyasi havasıdır. İkinci Yeni'nin teşekkülü ile ilgili gerek akademik; gerekse edebi alanlarda ileri sürülen görüşler dikkate alındığında, dönemin siyasi erki Demokrat Parti iktidarının tavrı ve politikalarının yeni bir şiir nazariyesinin ortaya çıkışında oldukça etkili olduğu gözlemlenir. İktidarın baskıcı tutumunun yeşerttiği buhran, kültür- sanat alanın da fazlasıyla hissedilir. Sanatçılar sosyal ve politik meseleleri gündeme getirmemeye özen gösterirler. Bunun neticesinde de bireyselliği önceleyen, anlaşılması güç, apolitik bir şiir cereyanı yaygınlık kazanır.

Geleneksel olanın uzağına konumlanmak, imgeyi ön planda tutmak, duygu ve çağrışım gücüne başvurmak, konu ve mısra bütünlüğünü dikkate almamak, sıradan çoğunluğa değil elit azınlığa hitap etmek(Çalışkan,2010:178); İkinci Yeni şiirin en belirgin özellikleri olarak dikkat çeker. Bütün bu özelikler onu Türk şiirinin en özgün ve kült yönelimlerinden bir tanesi haline getirirken bir diğer taraftan da muhtelif eleştirilere maruz kalmasına sebebiyet verir. Söz konusu eleştirilerin genel çerçevesini ise İkinci Yeni şairlerinin dili tahribata uğratan, kapalı ve faydasız şiirler kaleme aldıkları iddiaları belirler.

İkinci Yeni şiirinin başlangıcından itibaren en ciddi muhaliflerinden bir tanesi olan Attila İlhan, "Maskeli Beşler"(İlhan Berk, Cemal Süreya, Muzaffer Erdost, Turgut Uyar, Edip Cansever) olarak nitelendirdiği akımın temsilcilerini herhangi bir kıymeti bulunmayan, içi boş, şiirin özüne zarar veren şiirler kaleme aldıkları gerekçesiyle hedef tahtasına oturtur. İlhan'ın nazarında İkinci Yeni; tam anlamıyla bir "skandal"dır.(Emrioğlu, 2014:223)

İkinci Yeni şiirine yönelik tepkilerin genel portesini yansıtması bakımından üzerinde durulması gereken bir diğer iki eleştiri de Orhan Kutlugil ve Necati Cumalı'ya aittir. Kutlugil, İkinci Yeni temsilcilerinin anlamsız, şiirin esas mahiyetinden uzak şiirler kaleme aldıklarını ileri sürer. Hareketin başat yayın organlarından bir tanesi olan Pazar Postası'ın Kültür-Sanat sayfası editörlerine seslenerek, gazetenin pek çok sayfasının "şaircilik oynayan bir koloninin" ürünleriyle dolu olduğu iddia eder. Kutlugil'inki ile benzerlik gösteren bir diğer eleştiri de Necati Cumalı tarafından dile getirilir. Cumalı, İkinci Yenicilerin manasız ve kapalı bir şiir anlayışını benimsemelerine yergide bulunur.(Karaca, 2010:284)

Ele alınan tüm bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere, İkinci Yeni şiiri ile ilgili genel kabul, o'nun geleneksel olanın uzağında, apolitik ve asosyal bir şiir anlayışı olduğu yönündedir. Ancak bu durumun kesin sınırlarla sahip bir mahiyette olmadığı da belirtmek gerekir. İkinci Yeni şairlerinin eserlerinde dikkatli bir yolculuğa çıkıldığında, muhtevasında sosyal, siyasal ve geleneksel unsurlar barındıran şiirlerin varlığıyla karşı karşıya gelinecektir. Bu unsurlardan bir tanesi de Türk şiirinin yüzyıllar boyunca beslene geldiği bir kaynak olan Hz. Âdem kıssasıdır. İkinci Yeni şairleri söz konusu kıssaya yaratılış hadisesi ve yasak meyve olgusu bağlamında atıfta bulunurlar.

Çalışmanın bundan sonraki kısmında kutsal kitaplarda yer alan Hz. Âdem kıssası ile ilgili bilgiler verilecek, akabinde söz konusu hadisesinin İkinci Yeni şairlerinin eserlerinde ne şekilde imgeleştirildiği izah edilmeye çalışılacaktır.

2. YARATILIŞ VE YASAK MEYVE İMGESİ

Kâinat şiirinin mısra- i bercestesi konumundaki Âdemoğlu, dünya ile merhabalaştığı ilk devirlerden itibaren daima varoluşsal arka planını aydınlatmak istemiştir. İnsanın

ontik serüveni ile ilgili mevcut bilgiler arasından bugün en çok kabul göreni kutsal kitaplarda yer alan yaratılış hadisesidir. Yaratılış hadisesinin kutsal kitaplardaki ortak paydası, ilk insan Hz. Âdem'in yaratılması, bir süre cennette yaşaması ve yasak ağaca yaklaşarak cennetten dünyaya gönderilmesi aşamalarını içermesidir.

Allah (C.C.), Cebrail ve Mikail(a.s)' e sırasıyla yeryüzünden balçık getirmelerini buyurmuş, ancak her iki melek de toprağın Allah'a sığınarak aman dilemesine merhamet gösterdikleri için bunda muvaffak olamazlar. Bunun üzerine son olarak Hz. Azrail (a.s) görevlendirilir. Hz. Azrail (a.s) yeryüzünün bütün yakarışlarına rağmen "Rabbimin emrini yerine getirmekten geri dönmem" diyerek yeryüzünden bir parça balçık alıp, Allah'ın huzuruna getirir. (Altuntaş,2015:27) Allah bu topraktan ilk insan Hz. Âdem'i yaratarak, o'nu düşünme ve üretme nimetleriyle donatır.

İnsanın topraktan yaratılması, üç kutsal kitaptaki yaratılış hadisesin de değişmez ögesidir. Kıtab-ı Mukaddes'e göre Allah Âdem'i topraktan ve kendi suretinde yaratmıştır. Kur'anı Kerime göre ise Âdem, mutlak bir şekilde arzın toprağından yaratılmıştır. Bununla birlikte Kur'an- ı Kerim'de insanın topraktan yaratılma merhalelerine de değinilmiştir. Kur'an'da insanın yaratılışındaki toprağın; çamur, süzme çamur, yapışkan çamur ve kurumuş çamur olmak üzere dört farklı şekilde ifade edildiği görülmektedir. (Şentürk, 2011:33-34)

Allah ü Teala, Hz. Âdem'i yarattıktan sonra bütün meleklere o'na secde etmelerini buyurmuş, Meleklerin tamamının bu emri kabul etmesine karşın Şeytan ateşten yaratıldığı gerekçesiyle böbürlenmiş ve itaatsizlik etmiştir. Bunun neticesinde de ilahi gazaba uğrayarak cennetten kovulmuştur. Kitab- ı Kerim'de Şeytan'ın Hz. Âdem'in üstünlüğünü yok sayarak, asilik göstermesi şu şekilde nakledilmektedir (Altuntaş, 2015:28):

"*Meleklerin hepsi secde ettiler lakin İblis secde etmedi. O kibirlendi ve kafilerden oldu. Allah buyurdu. İblis, benim ellerimle yarattığım mahlukuma neden secde etmedin? Gururlandın mı yoksa kendini çok yükseklerde mi görüyorsun. İblis ' ben ondan üstünüm çünkü beni ateşten o'nu ise topraktan yarattın dedi."*

Allah'ın lanetiyle yüzleşip, ilahi gazaba uğrayan Şeytan; Allah'tan kıyamet kopuncaya dek, Âdem soyuna kötülüğü fısıldayıp, günaha teşvik etme muktedirliğini dilemiş ve bu isteği kabul edilmiştir. Nitekim Hz. Âdem ve Havva'nın günah işleyerek cennetten kovulmalarında Şeytan'ın ciddi bir payının olduğu bilinmektedir.

Kâinatta var olan pek çok mahlukatta olduğu gibi insan da eril ve dişil olmak üzere çift yaratılmıştır. Allah (c.c.) Hz. Âdem'i yarattıktan sonra O'na eş, yoldaş olması için Hz. Havva'yı yaratmış ve onları mükemmel bir mekân olan cennetine yerleştirmiştir. Allah ü Teâla Âdem ve Havva'ya buradaki her türlü nimetten istifade edebileceklerini lakin yasak olan bir ağaca yaklaşmaları gerektiğini bildirmiştir. Ne ki kibrine yenik düşüp, Allah'ın sonsuz lanetine uğrayan Şeytan, kendisine bahşedilen günaha davet etme özeliklerini de arkasında alarak onları kandırmış ve yasak ağacın meyvesini yemeleri suretiyle cennetten kovulmalarına neden olmuştur. (Tural,2001:29-30)

İncil'de söz konusu yasak ağacın meyvesi "elma" olarak aktarılmaktadır. Tevrat'ta ise "iyiyi ve kötüyü bilme ağacı gibi" daha soyut bir ibare geçmektedir. Kur'an-ı Kerimde ise yasak ağaçtan söz edilmekle birlikte, ağacın cinsi hakkında malumat verilmemektedir. Bununla birlikte yasak ağacın meyvesi ile ilgili olarak İslami kaynaklarda çeşitli görüşler gündeme getirilmiştir. Kimi müfessirler bu ağacın meyvesinin elma olduğunu iddia ederken, kimileri de yasak ağacın meyvesinin zeytin, üzüm ve hurma olabileceğini savunmuşlardır. Müfessirlerin büyük bir çoğunluğunun mutabık kaldığı görüş, yasaklanan meyvenin buğday olmasıdır.(Tural, 2001:227-230, Kahraman, 2013:199)

Hz. Âdem ve Havva'nın topraktan yaratılmalarıyla başlayan hikâyelerinin son faslı yasak ağaca yaklaşmaları sonucu cennetten çıkarılarak dünya gönderilmeleri hadisesidir. "Rivayete göre Hz. Âdem Denha Buz Dağı'na veya Hindistan'da Serendip adasına, Hz. Havva Arabistan'da Cidde'ye indirilmiştir. Müzdelife' de buluşmuşlardır."(Altuntaş, 2015:30)

Kutsal kitaplarda yer alan Hz. Âdem kıssasının, bünyesinde insanın yaratılışı, yasak meyve, cennetten kovulma, kadın erkek arasında ilişki gibi çok katmanlı olguları ihtiva ediyor oluşu, o'nu Türk şiirinin yüzyıllar boyu başvurduğu daimi kaynaklardan bir tanesi haline getirmiştir. Divan şiirinde aşk, kadın, günah, cennet vb. gibi temalar ekseninde

sıkılıkla dikkatlere sunulan kıssa, Cumhuriyet sonrasında da kullanılmaya devam etmiştir. Cumhuriyet sonrası dönemin gelenekle bağları en zayıf halkası olarak görülen İkinci Yeni şiirinde dahi Hz. Âdem kıssasının izlerine rastlamak mümkündür. İkinci Yeni şairlerinin şiir anlayışları ve dünya görüşleri doğrultusunda söz konusu kıssayı insanın yaratılışı ve yasak meyve hususları bağlamında imgeleştirdikleri görülmektedir.

Yaratılış hadisesi, İlhan Berk şiirinde insanın yaratıldıktan sonra bir süre ikamet ettiği ve Allah'ın rızasını kazandığı takdirde öldükten sonra yeniden yaşamaya devam edeceği bir mekân olarak kabul edilen "Cennet" e yönelik merak duygusu bağlamında canlılık kazanır. Berk, "İlk Şiirler" adlı kitabında yer alan "Cennet'e Sual" şiirinde; dünyada var olan objeler üzerinden cennetin nasıl bir yer olduğunu okumaya çalışır:

CENNET' E SUAL

"Acep nen olabilir ki buraya benzemez

Göklerin göz alabildiğine yüksek mi

Çeşmelerinden akan şerbet

Oluklarından dökülen yağmur mu

……………………………….

Ağaçların, gemilerin, limanların uzak mı

Orada da doyuran toprak mı"

(Berk, 2016:66)

"Acep ne olabilir ki buraya benzemez" ifadesini içeren ilk dizenin bütün bir şiirin özeti mahiyetinde olduğunu söylemek mümkündür. Cennet; insan belleğinin, tahayyül mekanizmasının tam olarak idrak edemediği doğaüstü bir mekândır. Bu sebeple insan duyular yoluyla kavrayıp, tanımlayabildiği Dünya ile birtakım bilinmezlikler ihtiva eden Cennet arasındaki farklılığı merak eder. Şair Dünya'da karşılaştığı nesnelerin Cennet'te var olup olmadıklarını, var ise ne gibi farklılıklar gösterdiklerini sorgulayarak, insanın bu tutumunu gözler önüne serer. Gökyüzü, cami, liman gibi mekânı bu dünya olan simgelerin Cennet'teki durumunu "Acep ne olabilir ki buraya benzemez" sorusu

ekseninde irdeler. Bu durumun şiirin genel hüviyetinin bir portesi niteliğinde olduğu belirtilebilir.

İlhan Berk şiirinin, Cennet'i ele alışının bir diğer ciheti de, Cennet'in türlü zevk ve nimetlerle dolu bir mekân olarak görülmesidir. Şair insanın Cennet'te geçirdiği dakikaları bir hatıra olarak hala zihinleri ve kalpleri meşgul etmesi hususunu yoğun metaforlarla bezendirerek şiirin imkânlarına emanet eder. Cennetteki günleri bir resme benzeterek, tekrardan Cennet'e gitme arzusu dile getirir:

O eski resimler ki hala hatıralarda yaşar

Hangi el aralayacak bize kapılarını

Gizli zevklerle dolu cennetin"

(Berk, 2016: 71)

Şiirlerinde yaratılış hadisesine atıfta bulunan bir diğer İkinci Yeni temsilcisi de Turgut Uyar'dır. Turgut Uyar şiirinde söz konusu hadise, yaratılan ilk insan olarak bilinen Hz. Âdem vurgusu çerçevesinde kendisini gösterir. Şair, insanın bu dünyadaki yapık ettikleri ve genel özeliklerini, o'na Hz. Âdem'den aktarılan atasal hususiyetlere bağlar. Buna göre bireyin sabırsızlıkları, aşkları, özlemleri bütün insanlığın Hz. Âdem'den miras kalan ortak fıtratıdır:

"Bir tohum atılmış toprağa Âdem'den sabırsız ve ürkek

Durmuş, süt mavi gecesine yazların

……………………………………….

En incesine beyazların

Ergeç boy verecek

(Uyar,2015:67)

"Asır yirminci asırdır amenna

Bir yanımda sevilerim bir yanımda sancım

………………………………………

Bir define çıkarır gibi kayalardan

Sımsıcak sevgilere muhtacım"

(Uyar, 2015:71)

Turgut Uyar şiirinde yaratılış hadisesi ile ilgili verilebilecek bir diğer örnek de, şairin "Her Pazartesi" adlı kitabında yer alan "Eski Ahit" şiirinin "Tekvin" bölümüdür. "İnsanın yaratılmasıyla ilgili pasajlar, Eski Ahit'in Tekvin bölümden yer alır" (Şentürk, 2011:33) Uyar'ın şiirin başlığını ve içeriğini Eski Ahit'i referans alarak belirlediği aleni bir şekilde görülmektedir:

"*Ve böyle bir yaz geçirdik Tanırının bahçesinde*
Bozuk paralarda, sinemalarda, gerçeklerde

Uzak görüşlülüğüne inanıp suların her şeydi taze
Yalnızlığımız değil
...
Her şeyde bir başlangıçtık ve sonduk
Ve kimbilirdi aş nerde, oteller nerde

İndik ve yorgun argın ve saygımız idi yok
..."

(Uyar, 2015:425-426)

Şiirin genel akışı, insanın yaratıldıktan sonra bir süre Tanrı'nın yanında yaşamaya başlaması ve günaha meyletmesi sonucunda dünyaya gönderilmesi durumu düzleminde biçimlenir. Bu durum Eski Ahit'te yer alan bilgiler referans alınarak dikkatlere sunulur. "Eski Ahit'e göre Âdem yaratıldıktan sonra doğuda, Aden'de içinden ırmaklar geçen, hayat ağacı iyi ve kötüyü bilme ağacı bulunan bir bahçeye yerleştirilmiş ve bu bahçeyi işlemekle görevlendirilmiştir."(Şentürk, 2011:34) O'na burada bulunan her türlü nimetten yaralanabileceği lakin "iyiyi ve kötüyü bilme ağacı"ndan uzak durması gerektiği tebliğ edilmiştir. Ancak Âdem, Şeytan'ın karşısında yenik düşmüş, ağaca yaklaşmak suretiyle Cennet'ten dünyaya sürgün edilmiştir. Şair, "*Ve böyle bir yaz geçirdik Tanırının bahçesinde/ Uzak görüşlülüğüne inanıp suların her şeydi taze, Yalnızlığımız değil/ Her şeyde bir başlangıçtık ve sonduk/ İndik ve yorgun argın ve saygımız idi yok/* mısraları ile

hadisenin Eski Ahit'teki insanın Tanrının bahçesinde yaşamaya başlayıp, dünyaya indirilerek saygınlığın yitirmesine kadar olan sürecini şiirselleştirir.

Yaratılış hadisesi, Sezai Karakoç şiirinde ise; Hz. Âdem ve Havva'nın Cennet'ten kovulmalarında pay sahibi olan "Şeytan" ve "Yılan" unsurları dairesinde kendisini gösterir. Karakoç, "Yitik Cennet"'te insanın şeytansız düşünülemeyeceğini belirtir. O'na göre Âdemoğlunun günaha düşerek tövbe etmesi o'nu daha da güçlü kılar.(Altuntaş, 2015:32) Şairin bu düşüncesini Taha'nın kitabında yer alan aşağıdaki mısralarda şiir yoluyla da dillendirdiği görülür:

"Şeytan gerek şeytan
Göğe bir şeytan gerek
Mermerin şeytanı"
(Karakoç, 2016:303)

Mermer'in şeytanı dizesindeki mermer, Selahattin İpek'e göre Batı medeniyetini simgelemektedir. (İpek, 2010: 176'dan akt. Altuntaş, 2015:32) Bu minvalde şairin Allah tarafından lanetlenen Şeytan ile Batının İslam medeniyetine karşı takındığı tavır arasında bir bağlantı kurduğu görüşü ileri sürülebilir. Nasıl ki insanın güçlenmesi için şeytan gerekli ise İslam medeniyetinin yükselebilmesi için de Batı'nın şeytani düşmanlığına ihtiyaç duyulmaktadır.

Sezai Karakoç şiirinde Yılan imgesinin Hz. Âdem kıssasıyla bağlantılı olarak kullanımı ise, zehirli bir kara hayvanı olan Yılan'ın İblisi sembolize etmesi üzerinden ilerler. Malumdur ki Tevrat'ta yılan Hz. Âdem ve Havva'nın Cennet'ten çıkarılmalarında İblis'in işbirlikçisi konumundadır. İblis Hz. Âdem'e secde etmediği için lanetlenmiştir. Bu sebeple Cennet'e girememektedir. Yılan'dan yardım ister. Yılan bu isteği kabul ederek Hz. Havva'nın aklını çeler. Hz. Havva da Hz. Âdem'i ikna edip, yasak meyveyi yemesini sağlar. (Yılmaz,2015:284) Böylelikle insanın Cennet'teki ömrünün tükenip çile ve ıstırapla dolu Dünya sahnesine atılması sürecinin ilk perdesi aralanmış olur.

Şair Tevrat'ta anlatılanlardan hareketle, Şeytan'ın kötü hasletlerini Yılan imajı vasıtasıyla zihinlere davet eder:

YILAN

"Gittin ve bozdun büyüsünü yuvanın

...

Girdin ve bozdun sessizliği

Güneşin doğuşunu

Işığın camlardan geçişini

Durdurmak istedin

Uğursuz ıslığınla

...

Sen yılan olmaya mahkûm

Gecenin ta kendisi

Kara kaderlerin çerçisi"

…

(Karakoç,2016:450-451)

Şiir, habis, hilekâr, güzeli çirkin, aydınlığı karanlık kılma vb. gibi şeytana has hasletlerle bezeli bir Yılan fotoğrafı çeker. Şeytanın elle tutulup, gözle görülebilen bir vekili konumundaki Yılan, tıpkı Hz. Âdem ve Havva'ya yaptığı gibi insanı yuvasından, huzurdan, Allah'ın rahmetinden mahrum bırakmak ister:

"Sen yılan olmaya mahkûm

Gecenin ta kendisi

Kara haberlerin çerçisi"

Yılanın insanla olan ilişkisinin, İblis'in safında yer alarak Hz. Âdem'e fenalık etmesiyle başlaması o'nu kıyamete kadar şeytani tıyneti çağrıştıra gelecek bir varlık haline getirmiştir. İnsanın nazarında o her daim kötüdür, şairin deyimiyle de gecenin ta kendisi, kara haberlerin çerçisidir.

Sezai Karakoç şiirinde Yılan imajının, Yaratılış hadisesini akla getiren pek çok çağrışım öbeğiyle iç içe verildiğini de belirtmek gerekir. Şairin "Ve Mona Roza" başlıklı şiirinde geçen aşağıdaki bend bu hususta esaslı bir örneklik teşkil etmektedir:

"*Ve toprağın rüyaya yılan gibi girişi*

Sana da Mona Roza taş bebeği bıraktık

Ellerinde kılçıklı balıkların bir dişi

Senin hatıran gibi büyük, yeni, karanlık

Senin hatıran gibi Allah ve Şeytan işi"

(Karakoç,2016:32)

"Ve toprağın rüyaya yılan gibi girişi" ifadesini içeren ilk mısrada insanın ham maddesi olan toprak, cennetten kovulma hadisesinde şeytanın ortağı olan yılan, gibi semboller vasıtasıyla yaratılış hadisesine göndermede bulunulur. Buradaki rüya kavramının ise dünyayı imlediği söylenebilir. Zira Tasavvuf anlayışına göre, "insan uykudadır, ölünce uyanır" hadis- i şerifinden de hareketle dünya hayatı bir rüya olarak addedilmektedir.

"*Senin hatıran gibi büyük, yeni, karanlık"*

Hz. Âdem ve Havva'nın yaratılmaları, yaşamlarını belirli bir süreliğine Cennette sürdürmeleri ve dünya indirilmeleri insanoğlunun en kadim hatırasıdır, denebilir. Bu hatıra bütün bir Tarih-i Beşeriye'yi kapsayıcı bir hacme sahiptir. Araya milyonlarca yıllık bir mesafe girmesine ve birtakım muğlaklıklar ihtiva etmesine karşın, zihinlerde hala güncelliğini muhafaza etmektedir.

"Senin hatıran gibi Allah ve Şeytan işi"

Allah ve Şeytan, şairin büyük bir hatıra olarak gördüğü yaratılış hadisesinin iki aktörüdür. Birincil aktör olan Allah, insanı var ederek o'na hayat bahşetmiş, Şeytan ise kendisine Allah tarafından verilen günaha teşvik edici yönüyle; insanın Cennet'le vedalaşmasına zemin hazırlamıştır.

İkinci Yeni şiirinde Yaratılış hadisesinin kullanımı noktasında adları zikredilmesi gereken bir diğer iki şahsiyet de Edip Cansever ve Cemal Süreya'dır. Hadise her iki şair

tarafından da Hz. Âdem ve Havva'nın Cennet'ten azledilmelerine sebep olan yasak meyve bağlamında okuyucuya sunulur. Hem Cansever hem de Süreya yasak meyvenin "elma" olduğu kanısından yola çıkarlar. Bilindiği üzere "İncil'de yasak olan ağacın meyvesinin elma olduğu malumdur"(Tural,2001:230) Bununla birlikte Kur'an-ı Kerimde yasak olan ağacın cinsinden söz edilmesine karşın Müslüman halk arasında yasak ağacın elma ağacı olduğu inancı yaygındır.

Edip Cansever, "Uzak Yakınlık*"* şiirinde kadın ve erkeğin birbirlerini bertaraf edici vasıflarını, elma imajı üzerinden, Hz. Âdem ve Havva'ya göndermede bulunarak betimler:

"*Yarısı yenmiş iki elmaydık bana sorarsan*
İkimiz iki kişi değildik
Bakıyorsak birlikte bakıyorduk gözlerimizin içine
Birlikte gözlerinin içine bakıyorduk senin
Yanlıştı, doğruydu hiç bilmeden
Sanki bir bakıma ayrılık böyle"
(Cansever,2016:630)

Şair, yarısı yenmiş iki elma olarak nitelendirdiği iki kişiden söz eder. Bu iki kişinin -tasvir edilen özelliklerine bakıldığında- bir kadın ve bir erkekten oluştuğu rahatlıkla söylenebilir. Tek vücut halinde hareket ederler. Şairin söylemiyle yalnız ikisi vardır lakin iki kişi değillerdir. Tek bir göğüsten nefes alırlar, aynı gözle temaşa ederler dünyayı ve beraber yanlışa düşerek ayrılığa boyun eğerler. Şiirin ana odağına konumlanan bütün bu hususlar Hz. Âdem kıssasının iki kişisi, Hz. Âdem ve Havva'nın durumuyla benzerlik ihtiva eder. Hz. Âdem ve Havva birbirlerinin bir parçası olarak, tamamlayıcı nitelikte yaratılmışlardır. Cennet bahçelerinde birlikte dolaşmışlar, lütuflarından yararlanıp Allah'a birlikte şükretmişlerdir. Ve nihayetinde de Elma'yı birlikte tadarak hem Allah'ın gölgesinden hem de yerküreye indirildiklerinde birbirlerinden uzak kalmışlardır.

ELMA
Şimdi sen çırılçıplak elma yiyorsun
Elma da elma ha allahlık
Bir yarısı kırmızı bir yarısı yine kırmızı
Kuşlar uçuyor üstünde
Gökyüzü var üstünde

Hatırlanacak olursa tam üç gün önce soyunmuştun
Bir duvarın üstünde
…
Ben de çıplağım ama elma yemiyorum
Benim öyle elmalara karnım tok
Ben öyle elmaları çok gördüm ohoo
…
İstanbul'da bir duvar duvarda bir kilise
Sen çırılçıplak elma yiyorsun
…
(Süreya, 2018:25)

Cemal Süreya'nın "Elma" şiiri erotizmin lirik bir nefesle desteklendiği bir hüviyete sahiptir. Şiirde cinsel birleşmeyi işaret eden elma, kadının çıplak olma haliyle iç içe geçerek asli dokunun erotik bir tem üzerine bina edilmesini sağlar. Ayrıca kadına karşı duyulan coşku ve aşk duyguları da şiirin bünyesine dâhil edilerek erotizmin yanına lirizm de eklemlendiği görülür.

Elma'nın asli cihetinin erotizm sembolize etmek olduğunu söylemekle birlikte şiirin belirli kısımlarının yasak meyve bağlamında okunabileceğini da belirtmek gerekir. Şair yer yer Hz. Âdem'in Hz. Havva tarafından elma yemeye ikna edilmesini durumunu zihinlere çağırır:

Şimdi sen çırılçıplak elma yiyorsun
…
Ben de çıplağım ama elma yemiyorum
Benim öyle elmalara karnım tok
Ben öyle elmaları çok gördüm ohoo

"Şimdi sen çırılçıplak elma yiyorsun" ifadesi, Hz. Âdem ve Havva'nın yasak meyve (elma)yi yemeleri sebebiyle Cennet'ten çıkarılıp çıplak bir şekilde Dünya'ya gönderilmeleri olayına bir atıf olarak değerlendirilebilir. Sonraki mısralarda ise Hz. Âdem'in elmayı Havva'nın telkiniyle yemesi durumuyla erkeğin kadının cazibesi karşısında şehvetine yenik düşüp günah işlemesi arasında bir benzeşim kurulduğu gözlemlenir. Zira ilk erkek olan Hz. Âdem'in ödediği bedel hafızalarda hala tazedir. Bu durumun farkında olan şair, öyle elmalara karnım tok diyerek, aslında bütün erkekler adına konuşmuş olur.

3. SONUÇ

Türk şiirinin modernleşme sürecinde belirleyici bir misyon ifa eden İkinci Yeni, ilk tohumları 1954'ten itibaren -Pazar Postası başta olmak üzere- çeşitli süreli yayınlarda atılan bir şiir hareketidir. Hareketin, bünyesinde barındırdığı özellikler itibariyle kendisinden önceki şiir anlayışlarından ciddi farklılıklar ihtiva etmesi, onu hararetli yergilerin odağında yer alan bir yönelim haline getirir. Söz konusu yergilerin genel çerçevesini ise İkinci Yeni şairlerinin dili tahrip ettikleri ve anlaşılmaz oldukları iddiaları belirler.

İkinci Yeni şiiri, imgeyi ön plana almak, soyut olana yönelmek, sıradan çoğunluğun yerine elit azınlığa hitap etmek vb. gibi hususiyetleri dolayısıyla kapalı, apolitik ve asosyal bir şiir anlayışını temsil etse de bu durumun kesin sınırları olan bir mahiyette olmadığı görülür. İlhan Berk, Turgut Uyar, Sezai Karakoç, Edip Cansever, Cemal Süreya gibi İkinci Yeni temsilcilerinin eserleri irdelendiğinde, muhtevasında sosyal, siyasal ve geleneksel olgular barındıran şiirlerin varlığı dikkat çeker. Bu olgulardan bir tanesi de Türk şiirinin yüzyıllar boyunca başvurageldiği bir kaynak olan Hz. Âdem kıssasıdır. Sanatkârlar Hz. Âdem kıssasına dünya görüşleri ve şiir anlayışları çerçevesinde çeşitli şekillerde atıfta bulunurlar.

Hz. Âdem kıssası, İlhan Berk şiirinde, insanın yaratıldıktan sonra yaşadığı ve Allah'ın rızasının kazandığı takdirde öldükten sonra yeniden yaşamaya devam edeceği bir mekân olarak kabul gören Cennet olgusu ekseninde canlılık kazanırken; Turgut Uyar şiirinde yaratılan ilk insan olan Hz. Âdem'i ön plana çıkarıcı mahiyette kendisine yer bulur. Sezai Karakoç şiirinde ise, insanın Cennet'ten çıkarılmasında pay sahibi olan Şeytan ve Yılan unsurları dairesinde dikkatlere sunulur. Edip Cansever ve Cemal Süreya şiirinin Yaratılış hadisesine gündeme getirişi ise Hz. Âdem ve Havva'nın Cennet'ten çıkarılmalarına yol açan Yasak meyve unsuru üzerinden ilerler. Söz konusu yasak meyve her iki şairde de elma olarak ele alınır.

İkinci Yeni şairlerinin Hz. Âdem kıssasına atıfta bulunurken başvurdukları kaynağa bakıldığında Tevrat ve İncil ön plana çıkar. Kıssasının Kur'an- ı Kerim'deki şekline ise nereyse hiç başvurulmadığı göze çarpar. Bu durum İkinci Yeni temsilcilerinin

– Sezai Karakoç- dışında İslami duyarlılık noktasında herhangi bir eğilim içerisinde bulunmamaları ile izah edilebilir

KAYNAKLAR

Altuntaş, S. (2015). *Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Peygamber Kıssaları*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Berk, İ (2016). **Eşik**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Cansever, E. (2018). **Sonrası Kalır II**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Çalışkan, A. (2010). *Ana Çizgileriyle Cumhuriyet Devri Türk Şiirine Teorik Bir Yaklaşım,* **Journal of International Social Research** 3.10.

Emiroğlu, Ö. (2014). **Türkiye'de Edebiyat Toplulukları**, Ankara: Akçağ Yayınları

Enginün İ. (2016). **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Karaca, A. (2010). **İkinci Yeni Şiiri ve Resim**, Turkish Studies 5: 2.

Karakoç, S. (2017). **Gün Doğmadan**, İstanbul: Diriliş Yayınları.

Süreya, C. (2018). **Sevda Sözleri,** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Şentürk, M. (2011). *Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'ân-ı Kerim'e göre Yaratılış*, **Journal of İslmaic** 22:1.

Tural, Ş. (2001). *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Din Duygusu*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.

Uyar, T. (2015), **Büyük Saat**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Yılmaz, H. (2016). *Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Geçen "Yılan" ve "Süt" İmgelerini Metinlerarası İlişkiler Bağlamında Okumak*. **FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi** 6, 279-310.

AN EVALUATION ON THE CONCEPT OF CREATION IN ANCIENT WESTERN WORLD
ESKİÇAĞ BATI DÜNYASINDA YARATILIŞ KAVRAMI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Prof. Dr. Hatice P. ERDEMİR[1], Assoc. Prof. Dr. Halil ERDEMİR[2]
[1]Celal Bayar University, Faculty of Science and Arts, Manisa, Turkey
[2]Celal Bayar University, Applied Sciences Vocational School, Manisa, Turkey
E-mail: [1]haticeerdemir@yahoo.com.tr
[2]uygula@yahoo.com

ABSTRACT

Man is curious by nature and wants to explain his existence in the world. Some of the written texts obtained from Mesopotamia, Egypt, Anatolia and Iran which are the first places where today's historical research and written documents can be determined within the framework of historical science, show that the people of that era have some ideas about the concept of creation. The Greek and Roman world, whose foundations are connected to this known old world in terms of culture and civilisation in the historical course, dominates the understanding that they transfer some religious and earthly knowledge and thoughts to Greek and Roman societies either directly or indirectly, intact or distorted. Within this framework, it is understood that the divine concepts and thoughts were shaped, discussed and written in human thought world either by changing or developing in the same age or from time to time in the Ancient World which started with Greek age and continued with Rome.

Creation should basically explain the relationship between the creator and the created; it is expected to answer a series of questions or provide clues such as who created, whom created, which elements created, for what reason, how and under what conditions created. Since the mythology in ancient societies is the theology of that era, it is possible to obtain information about the creation of the texts that have survived to the present day with Greek mythology and mythological expressions. In this sense, the first known written text of Greek society is Theogonia of Hesiod. This text also describes the creation of the universe, the gods, the people, man and woman, the beings, and their relationship to each other. This text, which consists of stories that Hesiodos treats as a whole, has been handled or evaluated by Greek philosophers and writers in various kinds of narratives. The Romans, on the other hand, accepted and continued the understanding of the ancient Eastern cultures and the Greeks on this subject without adding much to the existing ones. Although there are changes in the names and terms in the subjects related to the creation of geographic space and historical course from the Mesopotamia to the Greek and Roman societies in the ancient world, it is possible to see similar motifs. The issue of creation was directly influential in the emergence of Greek philosophy as well as in trying to understand the origin of everything on earth. The first Greek philosophers, Miletus naturalistic philosophers especially, thought about the source of existence and creation and put forward various opinions.

The purpose of this paper is to reveal the similarities and differences of divine religious (religions sent by God), which began with the existence of humanity, to the pagan period and especially to the concept of the ancient West.

Keywords: Creation, Cosmogony, Mythology, Greek, Rome.

ÖZET

İnsan, varoluşundan gelen tabiatı gereği meraklıdır ve dünya üzerindeki varlığını açıklamak ister. Günümüzün tarih araştırmaları ile tarih biliminin esasları çerçevesinde yazılı belgelerin tespit edilebildiği ilk yerler olan sırasıyla Mezopotamya, Mısır, Anadolu ve İran'da ele geçen bazı yazılı metinler, devrin insanlarının yaratılış kavramı hakkında birtakım fikirlere sahip olduklarını göstermektedir. Tarihi seyir içerisinde kültür ve medeniyet bakımından temelleri bu bilinen eski dünyaya bağlanan Hellen ve Roma dünyasının da, doğrudan ya da dolaylı, bozulmadan ya da tahrif olarak bazı dinî ve dünyevî bilgi ve düşünceleri Hellen ve Roma toplumlarına aktardıkları anlayışı hâkimdir. Bu çerçevede önce Hellen çağı ile başlayıp, Roma ile varlığını devam ettirmiş olan Eskiçağ Batı dünyasında da ilahî kavramlar ve düşüncelerin aynen veya zaman zaman değişikliğe uğrayarak ya da geliştirilerek insanın düşünce dünyasında şekillendirildiği, tartışıldığı ve yazıldığı da anlaşılmaktadır. Yaratılışın temel anlamda, yaratan ve yarattığı arasındaki ilişkiyi açıklaması gerektiğine göre; kimin yarattığı, neyi (neleri) yarattığı, hangi unsurlardan (neden) yarattığı, ne sebeple yarattığı, nasıl ve hangi şartlarda yarattığı gibi bir dizi soruya cevap vermesi ya da ipuçları sunması beklenmektedir. Eskiçağ toplumlarında mitoloji o devrin ilahiyatı olduğundan Hellen mitolojisi ve mitolojik anlatımlarıyla günümüze kadar ulaşabilmiş olan metinlerden yaratılış ile ilgili olarak bazı bilgiler edinilebilmektedir. Bu anlamda Hellen toplumuna ait bilinen ilk yazılı metin Hesiodos'un *Theogonia*'sıdır. Bu metinde evrenin, tanrıların, insanların, erkeğin ve kadının, varlıkların yaratılması ve bunların birbirleriyle olan ilişkileri açıklanmaktadır. Hesiodos'un bir bütün halinde ele aldığı hikâyelerden oluşan bu metin, farklı türden anlatımlar içerisinde Hellen filozofları ve edebiyatçıları tarafından da çeşitli vesilelerle ele alınmış ya da değerlendirilmiştir. Romalılar ise var olana çok fazla bir şey eklemeden, daha çok eski Doğu kültürlerinin ve Hellenlerin bu konudaki anlayışlarını kabul etmiş ve sürdürmüşlerdir. Eskiçağ dünyasında Mezopotamya'dan Hellen ve Roma toplumlarına kadar uzanan coğrafî mekân ve tarihî seyir içerisinde yaratılış meselesi ile ilgili konularda isim ve terimlerde değişiklikler olsa da benzer motifler görmek mümkündür. Yaratılış konusu, dünya üzerindeki her şeyin kökeninin anlaşılmaya çalışılması kadar, Hellen felsefenin doğmasında da doğrudan etkili olmuştur. İlk Hellen filozofları olan, Miletoslu tabiat filozofları varlığın ve yaratılışın kaynağı üzerinde düşünmüş ve çeşitli görüşler ortaya atmışlardır.
Bu bildirinin amacı, insanlığın varoluşu ile başlayan ilahî dinlerden (Allah tarafından gönderilmiş dinler) pagan dönemlere ve özellikle Eski Batı anlayışına aktarılan yaratılış kavramını ele almak, varsa benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Yaratılış, Kozmogoni, Mitoloji, Felsefe, Hellen, Roma.

1.GİRİŞ

İnsan, tabiatı gereği dünya üzerindeki varlığını açıklamak ister. Bu çerçevede, her medeniyet çevresinde olduğu gibi Eskiçağ Batı dünyasında da nev-i şahsına münhasır bir yaratılış anlayışı vardır. Eskiçağ Batı dünyasındaki yaratılış anlayışının anlaşılabilmesi için, öncelikle "yaratılış" kavramının açıklanması ve sınırlarının çizilmesi önem arz etmektedir. Yaratılışı en basit haliyle, "ilahî bir güç tarafından meydana getirilme, yoktan var edilme" olarak tanımlamak mümkündür. Batı dünyasında yaratılışa dair kavramlardan biri de *kozmogoni*dir. Günümüz Türkçesine Fransızca'dan geçmiş olan bu sözcüğün kökeni, Hellence'deki *kosmos* ve *gonos* kelimelerinden gelmektedir. *Kosmos*, evren; *gonos* ise döl-doğmak anlamına gelmektedir. Türkçe'ye "evrenin doğumu" olarak da çevrilebilen bu kavram, kozmolojiden farklı olarak daha belirgin bir alanı incelemektedir. Kozmogoni, evrenin doğuşu, nasıl ortaya çıktığı ve evrenin kökenlerini konu almıştır.

Tarihin ilk zamanlarından itibaren, hemen hemen tüm medeniyetlerin üreticisi olan insan toplulukları, nasıl ve ne için meydana geldiklerini merak etmişlerdir. Zamanımızın ilahî din kitaplarında (muharref ya da orijinal) "yaratılış" kavramı ile ilgili açıklamalar, bu kavramın insanlığın varoluşundan itibaren insanlara gönderilen ve aynı kaynaktan gelen tüm ilahî dinlerde varolduğu düşüncesini uyandırmaktadır. Binlerce yıl boyunca aynı ilahî kökten gelmiş olan ve kitaplar halinde nesilden nesile bozulmadan aktarılmış olan bu ilahî metinler, asılları bozulmadığı ve sadakatle korunduğu sürece insanların hayatına rehber olabilmiştir. Tabii afetlerden ve felaketlerden sonra da insanın temel dürtülerinden olan "merak" ve "bilme arzusu" bitmemiş ve ilahî metinlerin birçok kısmında olduğu gibi, yaratılış ile ilgili konularda da esasen çoğu zaman kendi yaşantılarının ürünü olan yaratılış hikâyelerini oluşturmuşlardır. Bu bilme isteği, eski dinlerin temelini oluşturduğu gibi yaratılış hikâyelerinin de merkezinde yatan dürtüdür. Birbirlerinden uzakta yaşamış olsalar dahi nerede ise tüm toplumların benzer yahut farklı yaratılış hikâyelerine sahip olmaları, bu yaratılış hikâyelerinin temelinde insanlığın ortak bir dürtüsünün olduğunu destekler niteliktedir.

Kozmogonik yaratılış hikâyelerinin kaynağı, daima yaratılmamış/varolan, insanüstü varlıklara ve olgulara dayanır. Bu olgular bazen tanrılar, bazen de kozmik/ilahî

güçlerdir. Zira kaynağını yaratılmamış, insanüstü bir güçten almayan bir yaratılış hikâyesi, bireyi bir paradoksa sürükleyebilir.

Yaratılış kavramı, Hellen felsefesinde de önemli bir yere sahiptir. İlk filozoflar olan Miletoslu tabiat filozofları, yaratılışın kaynağı üzerinde durmuşlardır. Bu durum Hellen felsefesinin önemli bir kısmını oluşturduğu gibi, felsefenin doğuşuna da sebep olmuştur. Romalılar ise daha çok fetih ve yönetim işleriyle uğraştıklarından bilim ve felsefeye zaman ayıramamışlar ve daha çok Hellenlerin ve Etrüsklerin ürettiklerinden hayatlarına uyarlamışlardır. Yaratılış kavramı, ilk Hellen filozoflarında "arkhe problemi" olarak olarak ele alınmıştır.

2.VAR OLAN VE YARATILMAMIŞ İLKELER

Eskiçağ Batı dünyasında yaratılış ile ilgili ilk ayrıntılı bilgiler İÖ 8. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen Hesiodos'un *Theogonia* (Tanrıların Doğuşu) adlı eserindeki mitolojik hikâyelere dayanmaktadır. Hesiodos eserinde, dünyanın oluşumu, tanrıların doğuşu, insanın yaratılması şeklinde mitolojik hikâyelerle sunmuştur.

Hellence *"mythos"* (söylenen söz) ve *"logos"* (söylemek, konuşmak) kelimelerinden gelen mitoloji kelimesi, bir topluma ve o toplumun dinine ait olan efsanelerin tümünü kapsayan bir kavramdır. Mitoloji, büyük ölçüde insanların izah arayışı ve kendi hayatlarını anlamlandırma istekleriyle ortaya çıkmıştır. Bu mitolojide en önemli husus, insanın ve üzerinde yaşadığı evrenin yaratılışıdır.

Bu Theogonia'da evrenin yaratılışı, *"Khaos'tu hepsinden önce var olan, Sonra geniş göğüslü Gaia, Ana Toprak, Sürekli, sağlam tabanı bütün ölümsüzlerin, Onlar ki tepelerinde otururlar karlı Olympos'un, Ve yol yol toprağın dibindeki karanlık Tartaros'ta, Ve sonra Eros, en güzeli ölümsüz tanrıların, O Eros ki elini ayağını çözer canlıların, Ve insanların da tanrıların da ellerinden alır, Yüreklerini, akıl ve istem güçlerini..."* [1]

İnsanlar tarafından oluşturulmuş, tüm yaratılış hikâyeleri, kökenini görünmeyen bir yaratıcıya değil, ebedî bir kozmik kaynağa dayandırmıştır. Hesiodos'un Theogonia'sında bu kozmik güç *Khaos* olarak nitelenmiştir. Ona göre *Khaos*, evrenden, tanrılardan ve

---

[1] Hesiodos, *Theogonia*, 115-125.

insandan önce varolmuştur. *Khaos*, "boşluk", "hiçlik" manasına gelmektedir. *Khaos* sözcüğü, henüz madde formuna geçmemiş, biçim bulmamış öğeler anlamında kullanılmıştır.[2] Yani Hesiodos, tüm evrenin ve içindeki varlıkların kökenini, hiçliğe dayandırmaktadır. Hesiodos'un bu anlatımı, mitolojik bir anlatımdan ziyade, günümüzde evrenin yaratılışına dair yapılan bir fizik teorisini destekler mahiyettedir. Ancak her şeyin kaynağı olarak gösterilen *Khaos*'un diğer unsurların oluşumunu nasıl etkilediği konusuna herhangi bir açıklama getirememiştir. *Khaos*'tan, *kozmo*za geçiş konusu belirsizdir. Hesiodos'un bu aradaki boşluğu neden açıklamadığı/açıklayamadığı müphemdir. *Khaos*'tan sonra bir anda Gaia ve Eros ortaya çıkar. Araştırmacılar Gaia ve Eros'un *Khaos*'tan çıktığı konusunda hemen hemen hemfikirdir. Gerçekten de her şeyin kökeninin *Khaos* olduğunu kabul edersek, bu durumun başka bir izahı yoktur. Ancak Hesiodos, *Khaos*'tan doğanları ayrıca belirtmesine karşın, Gaia ve Eros'un kökenleri konusunda herhangi bir açıklama yapmamıştır.

Khaos'a dair açıklama yapan başka bir şair de Roma çağının İÖ 43-17 yılları arasında yaşamış olan ünlü şairlerinden Ovidius'dur. Ovidius, *Metamorphoses* (Dönüşümler) adlı eserinde *Khaos*'u: *"...Denizler, karalar, bunları kuşatan gökyüzü varolmadan, tek görünümlüymüş evrende doğa, Khaos deniyordu ona, kımıldamaz, biçimsiz, düzensiz bir yığın, ağır. Nesnelerin türlü öğeleri, içinde karmakarışık, ışık vermiyordu yeryüzüne...*[3]*"*

Hesiodos gibi Ovidius da, herşeyden önce var olan bir ilke olarak *Khaos*'u göstermektedir. Ancak Hesiodos'un aksine Ovidius, *Khaos*'u daha ayrıntılı betimlemiş ve işlevini daha iyi izah etmiştir. "*...Nesnelerin türlü öğeleri İçinde karmakarışık...*" ifadesinden de anlaşılacağı üzere evrendeki herşeyin kaynağı olarak *Khaos*'u göstermiştir.

Khaos'a dair başka bir husus da, onun toplum tarafından ne şekilde algılandığıdır. Ovidius'un ve Hesiodos'un ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, *Khaos*, klasik

---

[2] Erhat, 2015, 178.
[3] Ovidius, *Metamorphoses* (Dönüşümler), I. 5-10.

mitolojideki tanrılar ile paralellik göstermez. *Khaos* bir tanrıdan ziyade evrenin doğumuna sebep olmuş kozmik/ilahî bir ilke niteliğindedir.

Hesiodos, *Khaos*'un ardından Gaia'nın var olduğunu, "*...Sonra geniş göğüslü Gaia, Ana Toprak, Sürekli, sağlam tabanı bütün ölümsüzlerin...*" şeklinde belirtmiştir. "*Geniş göğüslü*" ifadesi, Gaia'nın, bir dişi bir varlık olduğunu ve doğurganlık özelliğini ön plana çıkarmaktadır. Annellik özelliğinin bir yansıması olarak çocuklarını her zaman koruyup beslemiştir. Toprağın bizzat kendisine, doğurganlık, annelik, dişilik, gibi özelliklerin atfedilmesi, anlaşılması güç olmayan bir husustur. Bu yönü ile Gaia, özellikle Anadolu'da karşımıza sıkça çıkan "Ana Tanrıça Kültü" ile paralellik göstermektedir. Diğer taraftan Gaia ilerlemeyi ve değişimi yönlendiren verimli kuvvetin kişileşmesi olarak algılanmalıdır. Bu aşamada Dünya'yı dev bir rahim olarak hayal etmek mümkündür. Bu çerçevede Gaia'nın cinsel birleşme eylemi, aslında tüm varlıklardaki cinsel birleşmenin gerçek doğası olan bir şeyler meydana getirme dürtüsü şeklinde telakki edilebilir. Bu gücün bir ifadesi olarak Gaia, Khaos haricindeki her şeyin atasıdır.[4] *Khaos* gibi Gaia da bir tanrıdan ziyade, kozmik bir ilke olarak yeryüzünün ta kendisidir. Kanaatimizce, Gaia'nın dişilik ve annelik vasıfları ile yeni tanrılar meydana getirmesi, bu kozmoginide, mekân ayağı olarak tezahür etmektedir. Hesiodos, maddelerin kaynağının ardından, mekânın oluştuğunu aktarmıştır. Gaia'nın yaratılıştaki rolü, kozmozun erken farklılaşması ve fizikî gelişimi konusundaki temel önemi, evrenin şekillenmesinin ilk dönemlerinde belirginleşir. Gaia, ortaya çıkan ikinci evrensel ilkedir. Gaia, tüm tanrı ve insanların oturduğu yer olarak tezahür eder. Bu betimlemenin ifade ettiği en önemli şey, ilk mekân ve maddenin varlığının göstergesidir. Sonradan Tartaros'un da ortaya çıkması Gaia'yı daha da geliştirir. Bu sayede Gaia derinlik kazanır. Onun mekân anlamında kendine eşit Uranos'u yaratması ile tanrılar için sonsuz bir kaynak olarak bu mekân gelişimi ve farklılaşma da devam eder. Bu nedenle Gaia, evrenin yaratılış aşamasındaki ilksel kozmozda merkezî ve ilk mekan açısından bir referans noktası, üretim, gelişim ve

[4] Boulding, 2015, 55.

ilerlemenin ana kaynağıdır. Gaia'nın kozmosa getirdiği bu temel özellikler, insan hayatının fizikî olarak mümkün olduğu bir çevreye yönelik temel ön şartlardır.[5]

Diğer taraftan evrenin yaratılışındaki kozmik güçlerden biri olmasına rağmen Gaia, esasen pasif ve bağımlı bir varlıktır. Ayrıca kısmen çocuklarını herhangi bir şiddete karşı savunmada da diğer varlıklara bağımlıdır. Çünkü doğurganlık ilkesinin bir sonucu olarak tabiatının temelinin tahrip olma ihtimali vardır. Bu nedenle onun yerinde hareket etmesi için genellikle başka bir güce ihtiyacı vardır. Gaia, kaba güçten ziyade dolaylı olarak kendini ve çocuklarını savunmak için kurnazlık ve işbirliğini kullanır.[6]

Hesiodos, Gaia'nın ardından, "*Ve sonra Eros, en güzeli ölümsüz tanrıların, O Eros ki elini ayağını çözer canlıların, Ve insanların da tanrıların da ellerinden alır Yüreklerini, akıl ve istem güçlerini...*" ifadeleriyle Eros'u var olan son ilke olarak betimlemiştir. Eros da, tıpkı *Khaos* ve Gaia gibi klasik bir tanrıdan ziyade kozmik bir güç niteliğindedir. Eros, bu kozmogoni anlatımında aşkı, güzelliği ve cinselliği temsil etmektedir.

Acaba Hesiodos, niçin cinselliği ve aşkı temsil eden bu gücü, evrenin var oluşundaki kozmik ilkelerden biri olarak saymıştır? Bu durumun anlaşılabilmesi için, Hesiodos'a göre bu üç ana ilkenin ardından gelen, yeni ilkelerin ve tanrıların ne şekilde meydana geldiğini anlamak gerekir. Bu yeni öğeler iki farklı yolla meydana gelmiştir. Birincisi *parthenogenesis*tir.[7] İkincisi ise eril ve dişi varlıkların cinsel birleşmesi ile gerçekleşir. Yani Hesiodos'un kozmogoni anlatımında, yaratılışın iki yönteminden birisi cinselliktir. Bu açıdan bakıldığında, cinsel arzunun ve aşkın bizatihi kendisi olan Eros'un, evrenin doğumdaki üç temel ilkeden birisi olarak sayılması hiçte mantıksız değildir.

Açıkçası, tanrılar ve insanlar kendi tercihlerine bırakılır ise cinsel aktivitelere katılmamayı tercih edebilirler. Bu nedenle, evreni doldurmaları için bir güç tarafından sınırlandırılmaları gerekmektedir. Eros, Hesiodos'a göre, sadece basit bir duygu değil, aynı zamanda insanî bir dürtüdür. Ölümlülerin sık sık daha güçlü ve bazen daha az hissettiği bir tutkudur. Bu nedenle, Eros karşı konulmaz, kozmik uyarma ve hareket gücü sayesinde, tüm varlıkları birbirleriyle ilişkilere girmeye zorlayacak ve daha fazla varlık

[5] Kirk, 2002, 28.
[6] Boulding, 2015, 58.
[7] *Parthenogenesis*: Herhangi bir cinsel birleşme olmaksızın gerçekleşen doğum.

üretmeye başlayacaktır. Eros bir tür hareket kuvveti olarak tanıtıldıktan sonra, cinsel üremenin baskın bir ilkesi, ilahî nesillerin çoğalmaya başlayabileceğinin bir sembolüdür.[8]

Eros'u cinsel üretime iten soyut bir güçten daha farklı bir tanrı olarak görürsek, o zaman Hesiodos'un onu betimlemesinde iki belirgin özelliği anlamak daha kolay hale gelir. Birincisi, Eros diğer insanların çocuk sahibi olmasını sağlarken, kendisi çocuksuzdur. Çünkü o, tahayyül edilen diğer tanrılar gibi maddî bir tanrı değil, bir başlangıç noktası, diğer tanrıları (ve aynı zamanda insanları) baştan çıkaran itici güçtür. İkinci olarak, Eros'un kendisi Hesiodos'un kozmogoni anlatımında ortadan kaybolabilir. Çünkü bu kozmogonide önemli olan Eros'un kişiliği değil, daha ziyade sahip olduğu ve uyguladığı üreme enerjisidir. Bu Hesiodos'un mitolojik anlatımında tüm nesiller için geçerli olmaya devam edecektir.[9]

İşte Hesiodos, evrenin doğumuna dair ana ilkeler olarak *Khaos*, Gaia ve Eros üçlüsünü sıralamaktadır. *Khaos*, maddelerin kaynağını, Gaia, mekânı, Eros ise bu güçlerin birleşmesine sebep olan cinsel arzuyu temsil etmektedir.

3.TANRILARIN DOĞUŞU VE DÜNYEVİ OLGULARIN ŞEKİLLENMESİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Bu üç ana ilkenin ardından Hesiodos, Erebos ve Nyx'i (karanlık Gece) sıralamaktadır. Erebos ve Nyx, *Khaos*'tan gelmiş tanrılardır. *Khaos*'tan, Erebos çıkmış ve Khaos'un onunla sevişip birleşmesinden Nyx meydana gelmiştir. Nyx, gecenin karanlığını simgelerken, Erebos ise yeraltındaki karanlığın sembolüdür.[10]

Ardından Hesiodos, *"Toprak bir varlık yarattı kendine eşit: Dört bir yanını saran Uranos, yıldızlı Gök'ü, Mutlu tanrıların sürekli, sağlam yurdunu*" sözleriyle, gökyüzünün Gaia tarafından yaratılışını anlatmıştır. Gökyüzü ve yeryüzü Gaia tarafından yaratılmış olmalarına karşın, bir elmanın iki yarısı gibi eşit sayılmıştır. Bu eşitlik büyük ölçüde mekân bakımından olmalıdır. Ataerkil Hellen toplumunda, göğün toprağı sarmaladığı düşünülmüş ve bu iki varlık birbirine eş olarak görülmüştür. Bu eşlikte gökyüzüne erillik

---

[8] Most, 2012, 165.
[9] Most, 2012, 166.
[10] Eyüboğlu-Erhat, 1977, 49.

atfedilmiştir. Ardından yüksek dağların ve denizin (Pontos) Gaia tarafından yaratıldığı aktarılmıştır. Gaia bu üç varlığı herhangi bir cinsel birleşme olmaksızın yaratmıştır.

Uranos'un Gaia ile birleşmesinden Titanlar meydana gelmiştir. Bunlar: Okeanos, Koios, Krios, Hyperion, Iapetos, Kronos, Theia, Rheia, Themis, Phoibe, Mnemosyne ve Tethys'tir. Bunun haricinde de Gaia ve Uranos'un çocukları olmuştur. Bunlar: Brontes, Steropes ve Arges adında üç Kyklop[11] ve Kottos, Briareus, Gyes, adında üç adet, yüz kollu devdir.

Ancak Uranos, çocuklarından iğrenir ve onları toprağın bağrında saklar ve günyüzüne çıkartmaz. Uranos'un hakimiyetinde ilk defa nesil reddi durumu göze çarpmaktadır. Bu red Uranos'un yıl boyunca güvenilir bir rehber olarak hizmet etmesine ve dünya ile ne zaman ne yapmamız gerektiğinin sinyallerini veren çeşitli takımyıldızlarına dayanmaktadır.[12] Bu duruma sinirlenen Gaia, çeliği yaratır, ondan koca bir tırpan yapar ve çocuklarını, babalarına karşı kışkırtır. İçlerinden Kronos, babalarından öç almak için gönüllü olur. Uranos, Gaia ile birleşmeye geldiğinde, Kronos, annesinden aldığı tırpan ile babasının hayalarını keser. Bundan gebe kalan Gaia, yıllar sonra öç tanrıçaları Erinys'leri, Orman Perileri'ni ve Devleri doğurur. Kesilen hayaların denize atılmasının ardındansa, Aphrodite dünyaya gelir.

Ardından Nyx'in (gece) çocukları sayılır. Moros (ecel), Ker, Thanatos (ölüm), Hypnos (uyku), Düşler, Momos (kınama), Oizys (sefalet), Hesperidler, -Klotho, Lakhesis ve Atropos (kader tanrıçaları)-, Nemesis (öç alma), İhanet, Kara Sevda, Eris'tir (kavga). Eris'den doğanlar ise İhtiyarlık, Ponos (zahmet), Lethe (unutma), Limos (açlık), Algos (acı), Hysmine (dalaşma),[13] Makhe (dövüş), Phonos (cinayet), Androktasia (katliam), Neikos (çatışma), Logos (sözlü kavga), Amphillogia (anlaşmazlık), Dysnomie (kötü yasa), Ate (gaflet)[14] ve Horkos'tur (yalan yere yemin etme). Gecenin ürkütücü

---

[11] Tek gözlü dev.
[12] Priou, 2014, 237.
[13] Günümüzde kökeni Arapça olarak bilinen Türkçe'de "düşmanca" anlamına gelen hasmane kelimesi de Hysmine'nin kökeniyle aynı olmalıdır.
[14] Günümüzde kökeni arapça olarak bilinen Türkçe'de "devinimsizlik, tembellik, çalışmadan oturma, gevşeklik, uyuşukluk, işsiz kalma, işsizlik, dinginlik, durağanlık, devinimsizlik" anlamına gelen atalet kelimesi Ate'nin kökeniyle aynı olmalıdır.

karanlığına dayanılarak olmalıdır ki; Nyx'in soyundan gelen tüm bu tanrılara, olumsuz kavramlar atfedilmiştir.[15]

Deniz, babacan tanrı Nereus'u yaratmıştır. Deniz'in, Toprak ile birleşmesinden Thaumas, Phorkys, Keto ve Eurybie doğmuştur. Nereus'un, Okeanos'un kızı Doris'den elli kızı olmuştur. Thaumas'ın Okeanos'un kızı Elektra ile birleşmesinden ise İris, Harpyalar, Bora ve Kasırga doğmuştur. Phorkys'in kardeşi Keto ile birleşmesinden ak saçlı Graialar, Gorgolar doğmuştur. Perseus, bu Gorgolar'dan, Medusa'nın kafasını kestiğinde (Medusa Gorgolar içinde tek ölümlü olandı) onun kanından, Khrysaor ile Pegasos dünyaya gelmiştir. Khrysaor'un, Okeanos kızı Kallirhoe ile birleşmesinden üç kafalı Geryon ve yarı insan yarı yılan Ekhinda doğmuştur. Ekhinda'nın Typhon ile birleşmesinden ise Orthos, Kerneros, Hydra, Khimaira gibi birçok mitolojik yaratık dünyaya gelmiştir.[16]

Okeanos ile Tetyhs'in birleşmesinden ırmaklar meydana gelmiştir. Bunlar: Nil, Alpheios, Eridanos, Strymon, Maiandros, İstros, Phasis, Rhesos, Akheloos, Nessos, Rhodios, Haliakmon, Heptaporos, Granikos, Aisepos, Simoeis, Peneios, Hermos ve Kaikos, Sangarios, Ladon ırmağı, Parthenios, Euhenos, Adreskos ve Skamandros'dur. Okeanos ile Tetyhs'in başka çocukları da olmuştur. Bunların sayısı üç bindir.[17]

Hyperion'la kardeşi Theia'nın birleşmesinden Güneş, Ay ve Şafak doğmuştur. Krios'la sevişen Eurybie, Astraios, Pallas ve Perses'i doğurmuştur.[18] Astraios'un şafak tanrıçası Eos ile birlikteliğinden ise rüzgarlar meydana gelmiştir. Bunlar: Zephyros, Boreas'ı ve Notos'dur. Bunlar dışındaki rüzgarların soyu Typhon'a bağlanmış ve bu diğer düzensiz rüzgarlar uğursuz olarak görülmüştür.[19] Okeenos'un kızı Styx'in, Pallas'la birlikteliğinden Zetos, Nike, Kratos ve Bie dünyaya gelmiştir.[20] Phoibe ile Koios'un birlikteliğinden Leto ile Asterie dünyaya geldi. Asterie'nin, Perses ile birleşmesinden de Hekate doğmuştur.[21]

---

[15] Hesiodos, *Theogonia*, 210-230.
[16] Hesiodos, Theogonia, 230-265.
[17] Hesiodos, Theogonia, 335-345.
[18] Hesiodos, Theogonia, 375.
[19] Hesiodos, Theogonia, 380.
[20] Hesiodos, Theogonia, 385-400.
[21] Hesiodos, Theogonia, 405.

Rheia ile Kronos’un birleşmesinden ise üçüncü tanrı kuşağı sayılan Olymposlular doğmuştur. Bunlar: Hestia, Demeter, Hera, Hades, Poseidon ve Zeus idi. Ancak babaları Kronos, çocuklarından birinin kendi tahtını ele geçireceği üstüne olan bir kehanet yüzünden çocuklarını doğar doğmaz yutuyordu. Anneleri Rheia’nın yakarışları üzerine, son çocuğu Zeus, Gaia tarafından saklandı. Kronos, Zeus yerine kundağa sarılmış bir taşı yuttu. Çabucak büyüyüp gelişen Zeus, babasını mağlup ederek tüm ölümlü ve ölümsüzlerin hâkimi oldu.[22]

Hesiodos’un Theogonia’sı görüldüğü üzere mitolojik bir kozmogoni anlatımıdır. Bu kozmogoni kademeli bir yapıya sahiptir. Evren bir ilahî bir güç tarafından bir anda oluşturulmamıştır. Evren yeni tanrı ve tanrıçaların doğumu ile birlikte zaman içinde şekillenmiştir. Hesiodos, evrendeki birçok unsuru tanrılar ile özdeşleştirmiştir. Evrene dair bu unsurlar arasında sadece kozmolojik ve coğrafî varlıklar gibi maddî unsurlar değil aynı zamanda soyut unsurlar da yer almıştır. Her yeni bir tanrı veya tanrıçanın doğumu ile birlikte, yeni bir evrensel unsur da doğmuştur. Tanrıların doğuşu ve evrenin şekillenmesi arasındaki bu ilişki, Eros’un evrenin başlangıcındaki ilk üç ana unsurdan biri olmasının sebebidir. Aksi görülmekle birlikte, Hesiodos’un Theogonia’sında yeni tanrılar ve dolayısıyla yeni evrensel unsurlar, tanrı ve tanrıçaların cinsel birlikteliği ile gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Eros, adeta bu kozmogoni anlatımında birleştirici bir ilke niteliği taşımaktadır.

Felsefenin doğuşundan önce, Hellenler, benzer bir gelişim aşamasındaki diğer insanlar gibi, doğal olaylarda iyi huylu veya öfkeli tanrıların güçlerini ve etkilerini görüyorlardı. Gök gürültüsü ve şimşek Zeus’un silahlarıydı, fırtınalar ve depremler Poseidon’un eseriydi. Hesiodos, dünyanın kökenlerini tanımlarken, daha evrenin başlangıcında mevcut olduğu belli olan güçleri de ortaya koymuştur. Bu güçler ve aynı zamanda dünyanın tabii güçleri (Dünya ve Gökyüzü, Gece ve Gündüz) ve evrenin işlemesindeki mihenk taşları olduğu gibi aynı zamanda kişiselleştirilmiş karakterlere de sahipti. Kişisel karakterleri nedeniyle evrenin değişimi ve gelişimi bu kozmik güçlerin kişiselleştirilmesi sebebiyle insansı evliliklere ve doğumlara benzer şekilde açıklanmıştır.

[22] Hesiodos, Theogonia, 455-505.

İhtiyaç duyulan tek şey sevginin veya arzunun tanrısıdır. Düşünceye göre bu şekilde süreç sorunsuz bir şekilde devam edebilmiştir.[23]

4. DİĞER KOZMOGONİLER

Orfizm, adını mitolojik bir karakter olan, destansı ozan Orpheus'tan almıştır. Aristotales'e göre gerçekte var olmayan Orpheus,[24] Trakya Hükümdarı Oiagros ve Musa Kalliope'nin oğludur. Liri kendisine bizzat Apollon tarafından hediye edilmiş, ve bu liri çalmayı da kendisine Musalar (ilham perileri) öğretmiştir. Orpheus, öylesine bir lir ustasıdır ki, o lirini çalmaya başladığı zaman, vahşi hayvanlar uysallaşıp kendisini dinler, ağaçlar ve kayalar ona eşlik edermiş.[25]

Orpheus'a dair en meşhur mitlerden birisi, eşi Eurydike'nin ölümü ile igilidir. Orpheus'un eşi Eurydike, bir yılan tarafından ısırılır ve hayatını kaybeder. Eşi Eurydike'nin ölümüne çok üzülen Orpheus, ağıtlar yakar. Bu ağıtlar yeraltı dünyasını yöneten Hades ve Persephone'nin dikkatini çeker. Hades ve Persephone, Orpheus'u çağırırlar ve ona bir teklif yaparlar. Tek bir şartla Orpheus'un eşini tekrar yeryüzüne gönderebileceklerini söylerler. Buna göre Orpheus'un, yeryüzüne dönene kadar asla arkasına bakmaması gerekmektedir. Ancak Orpheus, dönüş yolunda sevdasına yenik düşerek eşinin arkasında olup olmadığını kontrol etmek için arkasını döner ve eşi Eurydike'yi sonsuza kadar kaybeder.[26] Orpheus, liri ile tanrıları dahi büyülemiş ve nerede ise ölümü mağlup etmiştir.

Bu mitin de vurguladığı üzere, İÖ 6. yüzyılda ortaya çıkan Orphizm kültü, ruhun ölümsüzlüğünü ve tanrısallığını vurgular. Gerçek insanın aslen ruh olduğunu kabul eden Orfizm kültünde ölüm, bir kurtuluş sayılırken, içinde yaşadığımız dünya ve beden bir hapishane olarak nitelendirilmiş ve kişinin ancak ölüm sonrası mutlu olabileceği fikri kabul edilmiştir.[27] Orphizm'de tek tanrı inancına yöneliş de gözlemlenmektedir. Orphizm'i eski dinden ayıran şey büyük ölçüde onun mistik yapısıdır. Bu sayede Orphizm, "*tapınma ve ibadet kuralları olan bir tarikat*" haline gelmiştir. Orphizm'de

---

[23] Guthrie, 1957, 15.
[24] Berk, 2010, 109.
[25] Graves, 2010, 137.
[26] Berk, 2010, 4.
[27] Berk, 2010, 5.

görülen en meşhur ibadet biçimlerinden bir tanesi de "*çilecilik*"tir. Bu ibadet şeklinin arkasında yatan sebep yine bedenin tutsaklığından kurtulmaktır.[28]

Ruh ve varoluş noktasında bu temel felsefeye sahip olan Orfizm'e göre de bir yaratılış anlatımı mevcuttur. Buna göre, herşeyden önce zaman vardı. Zamandan sonra var olanlar Aither (gökyüzü), Khaos (düzensizlik) ve Erebos (karanlık) idi. Kronos, Aither'in içinde kozmik bir yumurta şekillendirdi. Bu yumurtanın ikiye ayrılması sonucu, çift cinsiyetli ve muhteşem güzellikte olan Phanes meydana geldi. Ayrıca Phanes; Protogonos, Eriepaios, Metis, Ge, Eros, Kore ve Dionysos olarak da isimlendirilmektedir.[29] Phanes, Nyx'i (gece) doğurdu ve ona asasını vererek evrenin ikinci hâkimi ilan etti. Nyx; Gaia ve Uranos'u doğurdu. Onların birleşmesinden ise Titanlar dünyaya geldi. Daha sonra Gaia, Kader'i, Kyklopları ve Yüzkollu Devler'i doğurdu. Titanlar'dan Kronos ve Rhea'nın birleşmesinden Olymposlular adı verilen tanrı kuşağı doğdu.[30] Zeus'un, Phanes'i yutmasının ardından, evrendeki herşey yeniden yaratıldı.[31] Böylece Zeus, evrenin tek hâkimi oldu.

Hesiodos'un aksine Orfistler'e göre ilk var olan kozmik ilke Zaman olmuştur. Maddelerin özütünü içinde barındıran *Khaos*'un aksine Zaman'ın ilk var olan ilke olarak sayılması anlaşılabilir bir husustur. Çünkü Zaman kavramının olmayışı, insanoğlu tarafından algılanması güç bir durumdur.

Diğer taraftan Orfik kozmogoni anlatımı devamında büyük ölçüde, Hesiodos'un *Theogonia*'sından etkilenmiş görünmektedir. Bu iki kozmogoni anlatımında ziyadesiyle benzer figürler bulunmaktadır. Orfist kozmogoni de Hesiodos'unki gibi kademeli bir yapıya sahip olmakla beraber, birbirlerinden net bir şekilde ayrıştığı durumlar da vardır. Meselâ, kozmik yumurta figürü, Orfik kozmogonin en ayırıcı özelliklerinden biridir. Bu kozmik yumurtadan çıkan Phanes'in (Eros) de, kozmogonide oynadığı rol ziyadesiyle farklıdır. Phanes, adeta Zeus'tan önce evrenin hâkimi konumundadır. Bunun haricinde

---

[28] Atış, 2009, 63.
[29] Locke, 1997, 7.
[30] Locke, 1997, 7.
[31] Locke, 1997, 8.

Hesiodos'un eserindeki tanrıların güçlerini aralarında paylaşmaları hususu, Orfik kozmogonide yoktur. Zeus nerede ise tek tanrı niteliğindedir.

İÖ 6. yüzyıl allegori şairlerinden Syros'lu Pherikides'in kozmogonisinde ise, beş kozmik ilke esas alınmıştır. Bunlar: Khronos (Zaman), Zeus (Zas), yer tanrıçası olan Khtonia, Sis ve Karanlıklar'dır. Khornos'tan ateş, su ve hava vücuda gelmiştir. Daha sonra da bu elementlerden çeşitli tanrı kuşakları doğmuştur. Başlangıçta bu tanrıların her biri dünyada kendi bölgelerini sahiplenmiştir. Ancak sonrasında bilinmeyen bir sebeptle tanrılar arasında bir savaş çıkmıştır. Bu savaş sırasında tanrılar, yılan tanrı Ophienus'a karşı savaşmışlardır. Bu savaştan sonra Zeus ya da Zas, Eros'a dönüşür.[32] Birtakım eklemeler ve eksikliklerle bu kozmogoni anlatımı da Hesiodos'tan esinlenmiştir. Hesiodos'un *Theogonia*'sında olduğu gibi, Pherikides'in kozmogonisinde de, diğer tüm olgulardan önce var olan kozmik ilkeler kendini göstermektedir. Tanrılar arasında geçen savaşta da Hesiodik esintiler görmek mümkündür. Bununla birlikte bu kozmogonide elementlere önemli bir yer ayrılmış, diğer tanrı kuşakları bu elementlerden türemiştir. Zeus'un, Eros'a dönüşmesi hususu da hayli ilginçtir. Eros, Hellen kozmogonilerinde karakteristik bir özellik olarak defaatle karşımıza çıkmaktadır.

Hellen kozmogoni yazarları arasında, sudan yaratılış ve var olan ilk ilke olarak suyu sayan kozmologlar olduğunu bilinmektedir. Bu konu hakkındaki bilgiler Homeros'a ve Aristoteles'in, Thales hakkında söylediklerine dayanmaktadır. Homeros, elbette bir kozmolog ya da kozmogoni yazarı değildir. Ancak destanlarında defaatle, Okeanos'u "*tanrıların atası*", Tethys'i de *"ana Tethys"* olarak betimlemiştir.[33] Aristoteles,*"Gerçekten onlar dünyayı meydana getiren varlıklar olarak Okeanos ve Tethys'i kabul etmekte ve Tanrıların, şairlerin Styks adını verdikleri su üzerine yemin ettiklerini söylemektedirler."*[34] sözleriyle ilk Hellen kozmologlarının bu konuda görüşlerini özetlemiştir. Bu, diğer pekçok toplumda olduğu gibi, Hellen kozmogoni anlatılarında da varlığın ilk ilkesi olarak suyun gösterildiği anlaşılmaktadır.

[32] Arslan, 2010, 80.
[33] Homeros, *İlyada*, XIV. 300.
[34] Aristoteles, *Meta ta Phsyka* (*Metafizik*), 983b 30.

5. İNSANLARIN YARATILIŞI

Hesiodos'un, *Erga kai Hemerai* (İşler ve Günler) adlı eserinde, insanların yaratılışından Soylar Efsanesi[35] adı altında söz edilmiştir. Hesiodos'un bu efsanesine göre Olymposlu tanrılar, beş farklı insan soyu yaratmıştır. İlk ölümlü insan soyu Olymposlu tanrılar tarafından, Kronos'un hâkimiyeti döneminde yaratılmıştır. Bu soy Altınsoy olarak tanımlanmıştır. Bu dönemde insanlar, tanrılar gibi yaşar, acı, kaygı, dert nedir bilmezler ve yaşlanmazlardı. Toprak bu insanlara kendiliğinden nimetler saçar, bu insanlarsa şölenlerde eğlenirlerdi. Ölümün acısını dahi hissetmeyen bu insanlar, tatlı bir uykuya dalar gibi ölürlerdi. Olymposlu tanrılar tarafından yaratılan bu ilk insan soyu ölünce, Zeus'un isteği ile insanları ve toprağı koruyan cinlere dönüştüler.

Sonrasında Olymposlu ölümsüzler, ikinci bir insan soyu yarattı. Bu soy ise gümüşsoydu. Bunlar fizikî ve zihnî olarak altın soylulara göre daha farklıydı. Bu insanların yetişkinliğe geçmeleri yüzyıl sürerdi. Yetişkinliğe adım attıklarında ise aşırı ölçüsüz davranıp başlarını derde sokarlardı. Bu soy, tanrılara saygı gösterip, onları onurlandırmaz, tapınaklara gitmezdi. Bu duruma kızan Zeus, onları toprağa gömüp, yeraltı cinlerine dönüştürmüştü.

Ardından Zeus, üçüncü bir soy olarak tunç soyluları yarattı. Bunlar güçlü ve korkunç insanlardı. Yürekleri acıma nedir bilmezlerdi. Gittikleri yere korku götürürlerdi. Bu insanların evleri ve silahları tunçtandı. Çünkü demiri kullanmayı bilmiyorlardı. Bu insanlar, kendi sonlarını kendileri getirdi ve sonları Hades'in ülkesi oldu.

Bu soy da yok olunca, Zeus yeni bir kuşak daha yarattı. Bu soy, yarı tanrı kahramanlar soyuydu. Yiğitlikleri ve kahramanlıkları ile öne çıkan bu soydan insanların bazıları Thebai'de, bir kısmı Kadmos'ta ve diğer bir kısmı da Troia'da savaşırken ölmüşlerdi. Kimilerine göre Zeus, onları ölümsüz yapmış ve Okeanos'un kıyılarında onlara bir yurt ve mutlu bir hayat vermiştir.

Hesiodos, beşinci soydan bahsederken, kendisinin de bu soya dâhil olduğunu söyler ve bu soyu demir soylular olarak adlandırır. Ancak bu soyun, son soy olmayacağını

---

[35] Hesiodos, *Erga kai Hemerai (İşler ve Günler)*, 110-200.

söyler. Zeus, bu demir soyluları yok edecek ve ardından ak saçlı insanların soyu başlayacak. Bu soy içlerinde tanrı saygısı olmayan, kötü insanlardan oluşacaktır.

Hesiodos'un aktardığı soylar efsanesi bu şekildedir. İnsanların yaratıcısı olarak, Olymposlu tanrılar ve özellikle Zeus görülmüştür. Tanrılara saygılı olmayan soylar yok edilmiş ve yerlerine yeni soylar getirilmiştir. Tanrılara saygı gösteren soylar ise ölümden sonra dahi mutlu bir hayata kavuşmuşlardır.

Kadınların yaratılışı da, Hesiodos'un *Theogonia*'sında ayrı bir yere sahiptir. Hesiodos'un aktardığına göre kurnaz tanrı Prometheus, bir öküzü ikiye böler ve yarısını yağlı et ve bağırsak ile yarısını da kemikle doldurur. Amacı Zeus'u aldatmaktır. Bu duruma sinirlenen Zeus, ölümlülerin çok işine yarayan ateşi, ölümlülerden sakınır. Ancak kurnaz tanrı Prometheus, ateşi bir kamışın içinde kaçırarak ölümlülere sunar. Zeus'un ilk cezası Promethus'a olur. Promethus kardeşi ile de sınanır.

Mitolojiye göre Zeus, insanlığı cezalandırmak için Prometheus'un kardeşi Epimeheus ile evlendirmek üzere bir kadın yaratmalarını ister. Hephaistos'a balçıktan bir kadın yaratmasını emreder. Bunun üzerine Hephaistos, Olympos'daki diğer tanrılardan yardım ister ve bu kadının yaratılıp, donatılmasında neredeyse bütün tanrılar el birliği ile çalışırlar. Afrodit, ona peşinden koşulacak bir güzellik bağışlar. Hermes (Hermesias) ona konuşmayı, daha doğrusu insanları sözle ustaca kandırmayı öğretir ve ayrıca onu utanmak sıkılmak bilmeyen, düzenbaz bir insan yapar. Athena, onu bir güzel giydirir. Letafet perileri Kharitesler onun güzel boynunu altın gerdanlıkla süsler, mevsim tanrıçası Horai ise başını taze bahar çiçekleri ile taçlandırır. Bütün bu işlemlerden sonra Hermes, onun adını, baştan aşağıya donatılmış, herkes kendisine bir şeyler vermiş anlamına gelen "Pandora" koyar. Pandora, aslında tanrılar tarafından insanlığın başına felaket getirmesi için tasarlanmış bir tür beladır. Pandora, Epimetheus'a, Zeus'un kendisine evlilik hediyesi olarak bir çömlek (pithos) hediye ettiğini ve evlilik bilfiil gerçekleşinceye kadar verdiği hediyeyi açmamalarını öğütlediğini belirtir. Buna rağmen Pandora kadına özgü bir merakla Zeus'un senaryosuna uygun olarak, merakına yenik düşüp, çömleği açar. Böylece Zeus'un önceden kutuya yerleştirdiği tüm kötülükler, musibetler, hastalıklar ile Keres adı verilen ve kazara ölümlerden tutun da, savaş, kıyım, ağır hastalık vb. nedenlerle

meydana gelen acılı ölümlere varıncaya kadar, hemen her tür ölümden sorumlu olan dişi ölüm cinleri serbest kalıp kutudan çıkarlar. Böylece, Pandora'nın bu merakı sonucu, insanlığın kaderi de bir daha geri dönülemez bir biçimde, ebediyen değişir. "Kötülüklerin anası" anlayışına sebep olan Pandora, insanlığın başına büyük bir felaket açmıştır. Oysa Pandora kutusunu açmadan önce, insanlar her türlü illet ve musibetten uzak, mutlu, mesut ve bahtiyar yaşamaktadırlar. Bunu farkedince Pandora hemen çömleği kapatmış ve geride insanlar için tek şey olarak "umut" kalmıştır. Böylece Zeus, sadece insanlara yardım eden Promethus'a (kardeşi yoluyla) olduğu gibi ölümlülerin başına bela açmak için insanlara da ceza olarak kadını yaratmıştır.[36] Bu durum, Hellen toplumunda kadının ve kadın erkek ilişkilerinin nasıl algılandığının önemli bir açıklaması olarak görülebilir. Bu anlayışa göre kadın, hilelerle, aldatmacalarla, süslenerek erkeğe sunulmuş bir beladır. Tabir-i caizse "kötülüklerin anası"dır. Kadının yaratılması konusunda, Hellenler kendi mizojinist (kadın düşmanı) bakış açışlarını mitolojiye yerleştirmiş görünmektedirler.

Orfizmde ise insanlar Titanlar'ın küllerinden doğmuşlardır. Rivayete göre, Zeus'un oğlu Dionysos, Titanlar tarafından parçalanarak yenir. Ancak Athene, Dionysos'un kalbini Zeus'a ulaştırmayı başarır. Zeus bu kalbi baldırında saklar ve o kalpten Dionysos ikinci kez doğar. Oğluna yapılanlar karşısında Zeus, Titanlar'ı cezalandırmak için onları şimşeği ile çarparak küle çevirir. İşte insanoğlu, Dionysos'un kalbini yiyen bu Titanlar'ın küllerinden doğmuştur.[37] Orfizmde ruhun tanrısallaştırılması ve bedenin ise bir hapishane olduğu öğretisinden daha önce bahsetmiştik. Bu hikâyede Dionysos insanın ruhunu, Dionysos'un kalbini yiyen Titanlar ise insanın bedenini simgelemektedir.

İlk dönem Hellen kozmogonileri, *kozmos* ve *pantheon*un oluşumu hakkında bilgi vermekle birlikte, insanın yaratılışından bahsetmezler. Bu antik dönem muhtemelen Titanların Hellen tarihinin ilk evrelerinde insanların yaratılışı ile bağlantı kurmasına neden olmuştur. İlk Hellenlerin insanlığın kökenini Titanlarla bağlamasının nedeni sarih değildir, ancak daha eski, ana kara geleneklerinin Doğu'dan etkilenmiş olması ihtimali kuvvetlidir.[38]

---

[36] Hesiodos, *Theogonia*, 570-605.
[37] Berk, 2010, 6.
[38] Bremmer, 2004, 26-27.

Bununla birlikte insanların Prometheus tarafından yaratıldığına dair mitler de mevcuttur. İÖ 4. yüzyılda ortaya çıkan bir mite göre insanlar Prometheus tarafından suya, ya da gözyaşına kil karıştırarak insan bedenini yaratmıştır. Prometheus, insanın sadece bedenini yapmıştır. İnsana ruhu veren Athena'dır.[39] İlk insanın Prometheus tarafından yaratılması konusu anlaşılabilir bir husustur. Zira Prometheus kurnaz ve cin fikirli olarak betimlenmesinin yanında mitolojide insanların dostu olarak kendini göstermektedir.

6.BATI YARATILIŞ KAVRAMININ DİĞER KÜLTÜRLER İLE BENZERLİKLERİ

6.1. İlksel Deniz ve Sudan Yaratılış

Var olan ilk ilke olarak denizin sayılması, Hesidos'un kozmogonisine uymamakla birlikte Hellen toplumunda görülmektedir. Aristoteles'in aktardığı üzere, bu durum ilk Hellen kozmologlarında karşımıza çıkmaktadır. Homeros'ta da yaşamın yaratıcı ilke olarak suyun gösterilmesine dair atıflar mevcuttur. Bu görüş, Thales ile birlikte, Hellen felsefesine de yansımış, hatta felsefenin doğumuna ortam hazırlamıştır.

Sümer mitolojisinde, Gök ile yere yaşam veren bu tanrıça Nammu Sümer, *ilksel deniz* olarak karşımıza çıkmaktadır. Nammu'nun, Sümer toplumu tarafından daima var olduğu farzedilmiştir. Babil kozmogoni anlatımında *Enuma Eliş* destanına göre başlangıçta ilk ilke olarak sadece "su" vardır. Daha sonra tatlı suların efendisi Apsu ve tuzlu sulara yöneten Tiamat ortaya çıkar ve sonraki tanrılar kuşağı bu tanrıların birleşmesinden meydana gelmektedir.

Birden fazla kozmogoni anlatımına sahip Mısır toplumunda da, var oluşun ilk ilkesi olarak denizin sayıldığı yaratılış hikâyeleri mevcuttur. Bu durum özellikle Heliopolis'te Güneş-Tanrı kültünde karşımıza çıkmaktadır. Ölüler kitabına ait bir mitte *"Ben, kaosun sularından yükselen kadim tepecikte tek başına görünen Atum'um... Ben, su içinden yükseldim ve üzerinde duracağım bir yer yaptım"*[40] ifadeleri, bu kültte Tanrı'nın dahi sudan gelmiş olduğunu göstermektedir.

[39] Cömert, 1999, 21.
[40] Peker, 2006, 23.

İlksel deniz motifi, Türk kozmogonisinde de karşımıza çıkan bir motiftir. Verbitskiy tarafından derlenen Altay Yaratılış Destanı'nın başlangıcında, yerin ve göğün yaratılmasından önce her yerin deniz olduğu belirtilmiştir. Yakut Türkleri'nde de benzer kozmogoni mitleri bulunmaktadır.

Çin ve Japon mitolojisinde de su motifi kendini göstermektedir. Çin kozmogoni anlatımına göre, evrenin başlangıcında iki okyanus ve bir kara parçası bulunmaktaydı. İlk tanrılar olan Shu ve Hu da bu iki okyanusun tanrısı olarak görülmektedir. Aynı şekilde bir Japon kozmogoni anlatımına göre, çok belirgin olmamakla birlikte evrende var olan ilk ilke olarak yağdan bir deniz görülmektedir. Bu deniz, içinde hayatın kaynağını barındırmaktadır.

6.2. Kozmik Yumurta Motifi

Yumurtalar, eski Mısır'daki lahitler gibi içlerinden yeni hayatlar yayılan sanal evrenler olarak düşünülebilir. Yumurtalar, uçabilen, gökyüzünün kenarlarına ulaşan uçabilen, canlıların eseridir. Bu bağlamda düşünüldüğünde, bu canlılar Tanrılar âlemine insanlardan daha yakındırlar. Göksel varlıklar ve yumurtaların ataları olan kuşların dünyasındaki arketiplerin ve sembollerin kullanılması (gökyüzünde neredeyse "ilahî" özelliğe sahip olduklarından ve başlangıçta cansız yumurtalarından hayat yaratmalarından dolayı) yaratılış hikâyelerinde karakteristiktir. Kozmik yumurta motifinin en önemli özelliklerinden birisi de çeşitli antik kültürlerde yaygın olmasıdır. Farklı antik uluslarda benzer kavramların ortaya çıkmış olması, bu durumun kendi aralarında iletişim kurmaları ya da birinden diğerine taşınması durumunu gerektirmemekle birlikte bu devletler arasında bazı etkileşimler olduğu gerçeğini değiştirmez.[41] Yumurta motifinin yaratılış ile ilişkilendirilmesi anlaşılabilir bir husustur. Zira yapısı gereği yumurta, yaratılışın ve doğumun bir yansımasıdır. Aynı zamanda yaratılışa dair bir motif olarak yumurta, dişiliğin başka bir sembol üzerinden imgeleştirilmesidir. Bu durum da yumurta motifine toplumların kozmogonilerinde bu kadar sık rastlamamızın sebeplerinden birisi olmalıdır.

[41] Maravelia, 2019, 26-28.

Hellen kozmogoni anlatımları arasında, kozmik yumurta figürü Orfizm'de de bulunmaktadır. Orfist kozmogonide evrenin Zeus'tan önceki hâkimi olan Phanes, Kronos tarafından, Aither'in içine yerleştirilen kozmik bir yumurtadan çıkmıştır. Orfizim'in en karakteristik özelliklerinden biri olan kozmik yumurta figürü, farklı toplumların kozmogonilerinde de karşımıza çıkmaktadır.

Bu motifin Hellen edebiyatında da karşımıza çıktığını görmekteyiz. Bir kozmogoni örneği sayılmamakla birlikte, Aristophanes'in, *Kuşlar* adlı tiyatro eserinde *"Herşeyin başında Khaos vardı, Karanlık vardı, Kara Erebos ve Tartaros dolduruyordu Evreni. Hava yoktu, Toprak yoktu, Gök yoktu. Derken kara kanatlı Gece bir yumurta yumurtladı bembeyaz, Erebos'un geniş göğsüne koydu yumurtasını, İşte bu yumurtadan Sevgi doğdu..."*[42] şeklindeki açıklamalar, devrin yaratılış ve kozmik yumurta figürleri hakkında bir fikir verebilmektedir. Bu açıklamalar, Aristophanes'in yumurta figürünü kozmogonik bir motif olarak ifade ettiği görüşünün, Hesiodos kozmogonisi ve Orfist anlayış arasında kaldığı düşüncesi uyandırmaktadır.

Kozmik yumurta motifi Mısır'da Amon kültü ile birlikte kendini göstermektedir. Yeni Krallık döneminde ise Amon yaratıcı tanrı olarak görülmüştür. Kendini ve diğer tanrıları yaratan Amon, ilk tepenin üzerindeki kozmik bir yumurtanın içindedir.

Hindu mitolojisinde de benzer bir figür görülmektedir. Tanrı Vişnu, Maha Yuga'nın ardından, Şiva-Rudra'ya dönüşür ve dünya üzerindeki yaşamı yok eder. Bu sırada, altından bir yumurta ortaya çıkar. Bu yumurtanın içerisinde yaşamın tohumları bulunmaktadır. Bin yıl süren yokoluşun ardından Vişnu, uyanır ve bir lotus çiçeğinin içinden Brahma olarak ortaya çıkar. Orfizim'de gördüğümüz yumurta figürü burada da mevcuttur. Fakat buradaki yumurta içerisinde bir tanrıyı değil dünya üzerindeki canlı formlarının tohumları bulunmaktadır. Orfizm'de gördüğümüz yumurta figürü, burada daha ziyade lotus çiçeğine benzemektedir.

Çin ve Japon kozmogonilerinde de bu motif defaatle karşımıza çıkmaktadır. Bu toplumların kozmogonilerinde kozmik yumurta motifi, tıpkı Orfizm'de olduğu gibi karakteristik bir maiyettedir. Bir Çin kozmogoni anlatısına göre evren, kozmik bir kaos

---

[42] Aristophanes, *Kuşlar*, s.71.

yumurtası halindedir ve bu yumurtadan Pan-ku doğar. Pan-ku'nun doğum materyalinden evren şekillenir. Japon kozmogoni anlatısında da evren, ilk olarak şekilsiz bir kütle halindedir ve bu şekilsiz kütle, yumurta biçimindedir. Zaman içerisinde bu kütleden evren şekillenmiştir. Çin ve Japon mitoslarında kozmik yumurta motifine, diğer toplumlardan farklı olarak, fazladan bir görev daha eklenmiştir. Yumurtanın içinden çıkan tanrılar haricinde, yumurtanın kendi materyali evrenin doğumu için ana materyal görevindedir.

Zerdüşt kozmogonide de evren yaratılmadan önce gök, bir yumurta biçiminde ve parlak bir maden şeklindedir. Evrendeki tüm materyaller bu yumurtanın içinde yer almaktadır.

Bir yeniden doğuş sembolü olarak yumurta figürü, Hristiyanlık'ta da karşımıza çıkmaktadır. Her yıl bahar aylarında kutlanan, Hristiyan bayramı Paskalya bu hususta önemli bir örnektir. Aslında paganist geleneğin bir devamı olan bu bayramın temelinde tanrıça Ostara ve bahar ilişkisi yer almaktadır. Paskalya'nın en karakteristik sembolleri Paskalya Yumurtası ve Paskalya Tavşanıdır. Bununla birlikte, bu iddiaları destekleyecek gerçek bir kanıt yoktur. Yumurta muhtemelen Paskalya'nın en bilinen sembolü olmakla birlikte ilk dönem kilisesinde çok büyük öneme sahiptir. Bahar yumurtaları, soğuk kış aylarından sonra yeni hayatın başlangıcını müjdeler. Ayrıca bu durum Hristiyanlık'ta muhtemelen İsa'nın yeniden doğumu üzerine bir metafor olarak düşünülmüş olmalıdır.[43] Bahsettiğimiz üzere orjinalinde paganist geleniğin bir devamı olan ve yeniden doğuşu sembolize eden bu bayramın Ostara[44] gibi dişilik özellikleri ön planda olan bir tanrıça ile ilişkilendirilmesi (ki günümüzde östrojen olarak isimlendirilen dişilik hormonu bu tanrıçanın isminden gelmektedir) anlaşılabilir bir husustur.

6.3. İnsanların Yaratılışına Dair Ortak Motifler

Hellen toplumunda, insanların yaratılışına dair farklı anlatımlar mevcuttur. Bu anlatımlar arasında hemen hemen tüm toplumlar ile ortak motifler ve benzer hikâyeler görmek mümkündür.

---

[43] Sermon, 2008, 340.

[44] Tabiatın yeniden doğuşunu metaforik olarak Hz İsa'nın doğumuna bağlayan bahar kutlamaları yine Ostara adından kaynağını alarak Almanca'da Osterei, İngilizce'de Easter şekline dönüşmüştür.

İnsanın yaratılışı hususunda Sümer mitolojisinde farklı anlatımlar mevcuttur. Bu hikâyelerden birinde insan, Enki ve Nammu tarafından kilden yapılmıştır. Kilden yapılan insana Enki can vermiştir. Hellen toplumunda da insanın kilden yaratıldığına dair mitler mevcuttur. İÖ 4 yüzyılda ortaya çıkan bir mite göre insanlar Prometheus tarafından suya, ya da gözyaşına kil karıştırarak insan bedenini yaratmıştır. İnsana ruhunu veren ise Athene'dir.[45] Bu noktada insanın yaratılışına dair tek benzerlik, onun kilden yapılması değildir. İnsana can veren tanrının Enki olması gibi, Prometheus'un yarattığı bedene ruh, Athene tarafından verilmiştir. Enki (erkek) diğer özelliklerinin yanı sıra, Athene (dişi) gibi bilgelik tanrısıdır. Başka bir versiyonda ise insan, kendisini yaratmak için öldürülen iki tanrının kanından doğmuştur.[46] Bu mit ise bize Orfizm'i andırmaktadır. Orfist öğretiye göre insan, Dionysos'un etini yiyen Titanlar'ın küllerinden doğmuştur. İnsanın, ölmüş tanrısal varlıkların kalıntılarından doğması hususundan doğan bu iki mit arasındaki benzerlik dikkat çekicidir.

Babil mitolojisinde ise Marduk, öldürdüğü tanrıların kalıntılarından insanları yaratmıştır. Ölen tanrıların kanlarından ve kalıntılarından yaratılma hususu, Orfizm'de insanların yaratılışını andırmaktadır. Marduk'un insanları tanrı kalıntılarından yaratması, Orfist anlayışın Mezopotamya'daki bir öncülü sayılmaktadır.[47] Bununla birlikte aralarında bariz farklar da mevcuttur. Orfist anlayışta insanın yaratılması, daha trajik bir biçimde gerçekleşir.

Mısır'da görülen Güneş-Tanrı kültünde, insanların yaratılışı Güneş-Tanrı tarafından şu şekilde anlatılmıştır: "*...Ben ağladım ve benim gözyaşlarımdan insanlar yaratıldı.*"[48] Güneş-Tanrı'nın insanları gözyaşından yaratması, yine Hellen toplumunda görülen, Prometheus'un gözyaşına, kil karıştırarak, insan bedenini oluşturmasına benzemektedir. Ayrıca Yukarı Mısır'da rastlanan bir kültte insanların Khnum tarafından çömlekçi tezgâhında yaratıldığına dair bir mit de mevcuttur.

---

[45] Cömert, 1999, 21.
[46] Eliade, 2003, I. 81.
[47] Eliade, 2003, II. 222.
[48] Peker, 2006, 23.

İnsanların, kilden yaratılması hususu, Türk mitolojisinde de karşımıza çıkmaktadır. Bir Altay destanında, Tanrı Ülgen, denizin üstünde duran kilden ilk insan olan Erlik'i yaratmıştır. Yakut destanlarında da benzer bir anlatım söz konusudur.

Çin mitolojisinde de insanların topraktan ve çamurdan yaratıldığına dair bir anlatım söz konusudur. Nü-kua isimli bir tanrı, insanları topraktan ve çamurdan yaratmıştır. Burada diğer toplumların mitolojilerinden farklı olarak, insanların yaratılış malzemesi ikiye ayrılmıştır. Sarı topraktan yaratılan insanlar soylu, çamurdan yaratılanlarsa fakir ve sefil insanlar olarak görülmüştür. Burada mitolojinin toplum hayatını geçerli kılma işlevi ortaya çıkmaktadır.

6.4. Soylar Şeklinde Yaratılış

Hesiodos *Soylar Efsanesi*'yle insanların soylar halinde yaratıldığını ve yaşadığını anlatmıştır. Hellen toplumunda Hesiodos'un *Soylar Efsanesi* ile yer etmiştir. Hesiodos'un aktardığına göre beş farklı insan soyu Olymposlu Tanrılar tarafından yaratılmıştır. Farklı özelliklere sahip soyların, farklı dönemlerde yaşamasının benzerlerine Hindu ve Kelt toplumlarında rastlamak mümkündür.

Hindu dininde, varolan hayatın dört evresi vardır. Bunlar: *Krita Yuga, Treta Yuga, Dvapara Yuga ve Kali Yuga'*dır. Dünya üzerinde varolan bu dört evre, bize Hesiodos'un, insanların tanrılar tarafından ne şekilde var edildiğinden bahsettiği, soylar efsanesini hatırlatmaktadır. Birbirleri ile net bir şekilde ayrıştıkları noktalar olmakla birlikte, bu iki hikâyede dikkat çekici benzerlikler bulunmaktadır. Hindu yaratılışının ilk evresi olan Krita Yuga'da yaşayan insanlar ile Hesiodos'un, Olymposlu Tanrılar tarafından ilk yaratılan soy olduğunu söylediği altın soyluların tasviri ve yaşam biçimleri, hemen hemen aynıdır. İki soy da doğa tarafından beslenmektedir; iki soy da acı nedir bilmemektedir; iki soy da yüksek erdeme sahiptir ve iki soy da tanrılarına bağlılık göstermektedir. Bu iki hikâyede de farklı soylar geldikçe, insanlar ve dünya üzerindeki yaşam daha kötü bir hal almaktadır.

Kelt toplumunda ise, kozmogonik bir mitolojiden ziyade, insanların ve tanrıların İrlanda'daki varoluşları ile ilgilenmişlerdir. Çeşitli çağlarda, çeşitli ırklar İrlanda'da hâkimiyet kurmuşlardır. Bu durum bize Hesiodos'un, "soylar efsanesini"

hatırlatmaktadır. Hesiodos'un, insanların varoluşunu aktardığı bu efsanede, İrlanda'da olduğu gibi, farklı dönemlerde farklı soylar yaşamıştır.

6.5. Tanrılar Savaş ve Yılan Motifi

Çeşitli kozmogonilerde yaratılışın öncesinde ya da hemen sonrasında tanrılar arasında bir savaş olduğu görülmektedir. Bu savaş bazen belirli bir motife (yılan gibi) karşı verilmekte, bazen de bir üst tanrı kuşağına karşı verilmektedir. Bu savaşın galibi, evrenin hâkimi, baş tanrı olarak görülür. Bu noktada Hellen mitolojisi ile diğer toplumların mitolojileri arasında benzerliklere rastlamak mümkündür. Zira bir üst tanrı kuşağına karşı verilen savaş Hellen mitolojisinde karakteristik bir unsurdur.

Babil mitolojisinin baş tanrısı olan Marduk'un, bir üst tanrı kuşağından olan Tiamat ve Kingu'ya karşı verdiği savaş bu duruma güzel bir örnektir. Zeus'ta tıpkı Marduk'un Tiamat'a karşı verdiği mücadele gibi, babası Kronos ve Titanlar'a karşı bir mücadele vermiş ve bunun sonucunda evrenin hâkimi olup, düşmanlarını hapsetmiştir. Zeus da Marduk gibi, verdiği mücadeleyi kazandıktan sonra, evrensel hâkimiyetini kardeşleri arasında paylaştırmıştır.

Evrensel hâkimiyetin tanrılar arasında paylaştırılması, Hellen mitolojisi ile diğer mitolojiler arasındaki başka bir benzerliktir. Sümer dininde de, evrensel hâkimiyetin, tanrılar arasında paylaşılması söz konusudur. An, Enlil ve Enki isimli üç tanrı yerin ve göğün hâkimiyetini paylaşmışlardır. Bunlar arasında hâkim tanrı olan An bir çeşit gökyüzü tanrısıdır. Zeus da, babası Kronos'u yendikten sonra, evrensel hâkimiyeti kardeşleri arasında paylaştırmıştır. Zeus, gökyüzünün; kardeşi Poseidon yeryüzünün; Hades ise yeraltının hâkimiyetini almıştır. Bununla birlikte başka benzer bir nokta da, Hellen panteonunun başı sayılan Zeus'un, An gibi gökyüzünde hâkimiyet kuran tanrı olmasıdır.

Mısır'daki Güneş-Tanrı kültünde de tanrıların yaratılışı sonrası verdikleri bir mücadeleden bahsedilir. Tanrılar, yılan Apophis'e karşı birleşerek bir savaş verirler. Pherikides'in kozmogonisinde de tanrılar arasında çıkan bir savaş esnasında, yılan tanrı Ophienus'a karşı verilen bir mücadeleden bahsedilmektedir.

Tanrılar arası savaş, Zerdüşt kozmogoninin de en karakteristik özelliklerinden biridir. Evren, ışıktan ve hakikatten ibaret olan Ahura Mazda ve karanlık ve yalandan ibaret olan Angra Mainyu'nun birbirlerine karşı verdikleri sonsuz savaşın bir yansıması olarak meydana gelmiştir. Zerdüştlükte yaratılış, Hindu kozmogonisine benzer şekilde, bölümlere ayrılmış bir süreçtir. Bu süreç ise Ahura Mazda ve Angra Mainyu tarafından iyi ve kötü varlıkların yaratılması ve bunların birbirlerine karşı mücadele vermesi şeklindedir.

6.6. Hiçlikten Yaratılış

Hiçlikten yaratılış, Hesiodos'un kozmogonisinin mihenk taşıdır. Hesiodos, yaratılışın kaynağını *Khaos*'a bağlamış ve var olan ilk ilke olarak onu saymıştır. Yaratılışın öncesinde mutlak bir hiçliğin olması, diğer toplumların kozmogonilerinde de karşımıza çıkan bir motiftir.

Mısır'da yaratıcı tanrı olarak görülen Ptah'ın evreni yaratmadan önceki tasviri, bu bağlamda güzel bir örnektir; *"PTAH var olan her şeyi yarattı. Ondan evvel, Veda'larda yazılı olduğu gibi «ne varlık, ne de yokluk vardı. Yukarda ne uzay, ne de gökyüzü vardı."*[49] Ptah'a dair olan bu mitos, tam anlamı ile olmamakla birlikte bize *Khaos*'u hatırlatmaktadır. Hesiodos'un kozmogonisinde, evrenin yaratılışına dair ilk ilke olan *Khaos*, Ovidius tarafından "*...Denizler, karalar, bunları kuşatan, Gökyüzü varolmadan, tek görünümlüymüş evrende, Doğa, chaos deniyordu ona, kımıldamaz, biçimsiz, Düzensiz bir yığın, ağır...*" şeklinde betimlenmiştir.[50] Görüldüğü üzere, Hellenlerdeki *Khaos* ile Mısır'daki Ptah arasında tam anlamıyla bir benzerlik söz konusu değildir. Ancak ikisinde de, evrenin yaratılışından önceki durumun betimlenmesi bir hayli benzemektedir.

Germen mitolojisi ile Hellen mitolojisindeki kozmogonik hikâyeler, fazla ortak motif paylaşmamakla birlikte Ginnungagap denilen sonsuz uçurumun tasviri, bu kozmogoni anlatımında adeta hiçliği temsil etmektedir. Bu durum Hesiodos'un *Khaos*'unu andırmakla beraber, bu iki ilke arasında bariz işlevsel farklar vardır.

---

[49] Champdor, 1984, 13.
[50] Ovidius, *Dönüşümler*, I. 5-10.

6.7. İlahi Dinler ile Benzerlikler

İslam'da Allah'ın evreni yaratmasından önce, "*herhangi bir varlığın olmayışı*" durumu söz konusudur. İbnü'l-Arabî *"Allah vardı, O'nunla birlikte başka bir şey yoktu"* diyerek İslam'da varlığın birliğine işaret etmiştir.[51] Kur'an'da da bu durumu onaylayan ayetler mevcuttur: *"O, ilktir (kendisinden önce hiçbir varlık yoktur,) sondur (kendisinden sonra hiçbir varlık yoktur. Her şey yok olurken O kalacaktır,) zahirdir (delilleriyle varlığı gün gibi açıktır,) batındır (zatının hakikati gizlidir, akıllar O'nun özünü idrak edemez,) O, her şeyi bilendir."*[52] denilerek Allah'ın ilk ve son varlık olduğu vurgulanmış ve evrenin yaratılışından önce herhangi bir varlığın olmayışı doğrulanmıştır. Eski Ahit'te de bu durum söz konusudur. Yaratılış'ın ilk ayetinde Rab'bın yeryüzünü yaratmadan önceki şekli şu şekilde geçer: "*Yer boştu, yeryüzü şekilleri yoktu; engin karanlıklarla kaplıydı. Tanrı'nın Ruhu suların üzerinde hareket ediyordu."*[53]

Söz konusu olan bu durum Hellen kozmogoni anlatımında da yer almaktadır. Hesiodos'un kozmogonisinde var olan ilk ilke sayılan *Khaos*, *"boşluk"*, *"hiçlik"* manasına gelmektedir. Yani Hesiodos'un kozmogonisinde varlıktan önce hiçlik bulunmaktadır. İslam'da ve diğer semavî dinlerde de olduğu gibi evrenin yaratılmasından önce, kâinatta herhangi bir varlık söz konusu değildir.

İslam'da evrenin yaratılmasından evvel göklerin ve yerin bitişik olması durumu söz konusudur. Bu durum Kur'an'da *"O Allah'tan gelen gerçekleri örtbas edenler, görmüyorlarmı ki göklerin ve yerin başlangıçta bir bütün olduğunu, sonradan onları bizim ayırdığımızı; yaşayan her şeyi su sayesinde canlı kıldığımızı? Hâlâ inanmayacaklar mı?"* şeklinde açıklanmıştır. Göklerin ve yerin yaratılmasına dair başka bir ayette şu şekildedir: *"Şüphesiz, Rabbiniz o Allah'tır ki, gökleri ve yeri altı zaman devresi içinde yarattı, sonra kâinat üzerinde hükümranlığını kurdu. O, geceyi, hemen arkasından kendisini kovalayan gündüze örter. Güneş, ay ve yıldızları da daima iradesine boyun*

[51] Demirli, 2007, 40.
[52] Hadîd, 57/3.
[53] Yaratılış, 1/2.

eğmiş durumda var etmiştir. Bilesiniz ki yaratmak da emretmek de O'na mahsustur. Alemlerin Rabbi Allah ne yücedir!"[54]

Hellen kozmogonisinde göklerin ve yeryüzünün bitişik olması durumundan açıkça bahsedilmemektedir. Hellen toplumunda, yeryüzü (toprak) Gaia olarak isimlendirilmiş ve ona kutsallık atfedilmiştir. Hesiodos, kozmogonisinde *Khaos*'un ardından var olan ilk varlık olarak Gaia'yı yani toprağı sayar. Gökyüzü, Gaia tarafından oluşturulur. Uranos olarak isimlendirilen Gökyüzü, Gaia tarafından herhangi cinsel bir birleşme olmadan yaratılmıştır. Hellen mitolojisinin karakteristik bir özelliği olarak yeni tanrılar ve dolayısıyla yeni olgular, diğer tanrıların cinsel birleşmesi sonucu meydana gelmektedir. Ancak Gökyüzü için bu durum söz konusu değildir. Gaia, Uranos adeta kendinden çıkarmış ve kendisine eş olarak yaratmıştır. Bu husus, gerçekten de İslam'daki gök ve yerin birleşik olması hadisesini andırmaktadır. Bu durumu destekleyecek başka bir hadise ise yeryüzünün daha önce varlığa gelmesidir. İslamiyet'te de durum bu şekildedir. *"Dahası O, duman halinde olan semaya iradesini yöneltti; ardından ona ve arza, 'İsteyerek veya istemeyerek (varlık sahnesine) gelin!' buyurdu. 'İsteyerek geldik' dediler."*[55] Bu ayetten anlaşılacağı üzere yer, gökten daha önce yaratılmış olmalıdır. Farklı ayetlere istinaden farklı görüşler olsa da genel kanaat bu şekildedir.[56] Yani Hellen kozmogonisinde Gaia'ın, Uranos'tan önce var olması gibi, İslamiyet'te de yer, gökten önce varedilmiştir.

Hellen kozmogoni anlatımları arasında sudan yaratılış pekçok medeniyette olduğu üzere mevcuttur. Aristoteles'in de işaret ettiği üzere, muhtemelen içinde Homeros'un da bulunduğu ilk Hellen kozmogonistleri, yaratılışın kaynağı olarak suyu görmüşlerdir. Canlı varlıkların sudan yaratılması hususu, İslamiyet'te de kendine yer bulmaktadır. Enbiya suresinin 30. ayetinde *"İnkâr edenler, göklerle yer bitişik bir halde iken bizim, onları birbirinden kopardığımızı ve her canlı şeyi sudan yarattığımızı görüp düşünmediler mi? Yine de inanmazlar mı?"*[57] denilerek canlıların varlıkların yaratılışı

---

[54] Araf, 7/54.
[55] Fussilet, 41/11.
[56] Arnaldez, 2007, 310.
[57] Enbiya, 21/30.

suya bağlanmıştır. Nur suresinde *"Allah hareket eden her canlıyı bir sudan yarattı. Bunlardan kimi karnı üzerinde sürünür, kimi iki ayak üzerinde yürür, kimi de dört ayak üzerinde yol alır. Allah dilediğini yaratır, Allah her şeye kādirdir"*[58] denilerek, yine canlı varlıkların sudan yaratıldığı üzerinde durulmaktadır.

İnsanların yaratılışı hususunda, Hesiodos'un kozmogonisinde olmasa da, insanın ana maddesi olarak toprağın gösterilmesi Hellen toplumunda yer bulmuştur. İnsanların Prometheus tarafından yaratıldığı bu anlatımda, Prometheus, insan bedenini kilden şekillendirmiştir. İnsanların topraktan yaratılması konusu, Kur'an'da defaatle dile getirilmiştir. İlk insanın topraktan yaratılması Kur'ân'da zengin bir kavram çeşitliliğine sahiptir. Yaratılış malzemesi olarak, toprağın farklı şekillerdeki durumu söz konusudur. Kur'anda, Âdem'in biyolojik gelişiminden tam anlamda bahsedilmese de bu durumu bir sıraya sokmak mümkündür. İnsan ilk olarak t*oprak*, daha sonra *çamurda süzülen bir öz* ve biyolojik gelişimin ilk evresi olan *nufte (zigot)* şeklinde yaratılmıştır.[59] Hicr Suresi'nde "*Gerçekten biz insanı, kuru pişmemiş çamurdan; kokuşmuş bir balçıktan (mesnûn) yarattık.",* [60] Mü'minun Suresi'nde "*Andolsun biz insanı çamurdan (süzülmüş) bir hülasadan yarattık. Sonra onu (Hz. Âdem'in nesli olan insanı sarp ve metin bir karargâhta (rahimde) bir nutfe (zigot) yaptık. Sonra o nutfeyi alaka (yapışan şey) haline getirdik, derken o alakayı mudga (bir çiğnem et) yaptık, o bir çiğnem eti kemik(lere) çevirdik (ve) o kemiklere de et (kaslar) giydirdik. Sonra onu başka yaratılışla inşa ettik (can verdik, konuşma verdik)*",[61] Secde Suresi'nde "*O'dur ki her şeyin yaratılışını güzel yaptı ve insanı yaratmaya çamurdan başladı.*",[62] Fatır Suresi'nde "*Allah sizi (Hz. Âdem'i) bir topraktan, sonra bir meniden (Hz. Âdem'in neslini) yarattı.*"[63] Âl-i İmrân Suresi'nde *"Allah nezdinde Îsâ'nın durumu Âdem'in durumu gibidir. Onu topraktan var etti; sonra ona 'ol' dedi ve oluverdi."*[64] ve Rûm Suresi'nde *"O'nun kanıtlarından biri, sizi topraktan yaratmış olmasıdır. Sonra bir de baktınız ki, çoğalarak yeryüzüne dağılmış*

[58] Nur 24/45.
[59] Kavşut, 2012, 299.
[60] *Hicr, 15/26.*
[61] *Mü'minun 23/12-14.*
[62] *Secde, 32/7.*
[63] *Fatır, 35/11.*
[64] Âl-i İmrân 59.

beşer topluluğusunuz."[65] denilmektedir. Görüleceği üzere Kur'an'da insanın topraktan yaratıldığına dair pek çok açıklama mevcuttur. Eski Ahit'te de Adem'in topraktan yaratılması söz konusudur. Yaratılış kitabının 2. bölümünde "*RAB Tanrı Adem'i topraktan yarattı ve burnuna yaşam soluğunu üfledi. Böylece Adem yaşayan varlık oldu."*[66] denilerek Adem'in topraktan yaratıldığını konusunun üzerinde durulmuştur.

Tevrat'ta da insanın yaratılışı konusunda ayrıca geçen bir husus da Tanrı'nın Adem'i kendi suretinde yaratması söz konusudur. Yaratılış kitabının birinci bölümünde *"Tanrı, 'Kendi suretimizde, kendimize benzer insan yaratalım' dedi..."*[67] şeklinde geçmektedir. Bu anlayışa çok yakın bir düşünceye, Platon'da rastlanılmaktadır. Platon'a göre Tanrı, evreni ve insanı kendisine benzer bir biçimde yaratmıştır. Bunun sebebi, Tanrı'nın en mükemmel biçimde olması ve evreni ve insanları da bu mükemmel biçimde yaratmak istemesidir. İslamiyet'te de insanın en güzel biçimde yaratılması durumu mevcuttur. Kur'an'da: *"Andolsun, insanı en güzel biçimde yaratırız. Sonra onu aşağıların aşağısına indiririz."*[68] şeklinde üzerinde durulan bu konu, Allah'ın insanı kendi suretinde yarattığı şeklinde yorumlanabilir. Bakara suresinde de bu durumu destekleyici bir ayet mevcuttur. "… Hani rabbin meleklere, *'Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım' demişti. Onlar, 'Biz seni eksiksiz bilirken ve durmadan övgü ile tenzih ederken orada fesat çıkaracak ve kan dökecek birini mi yaratacaksın?' dediler. Allah 'Şüphe yok ki, ben sizin bilmediklerinizi bilirim' buyurdu."*[69]

İslam'da, insanların toplu bir şekilde mi yaratıldığı hususu, tartışmalı bir konudur. Bu konuda İslam camiasında farklı görüşler mevcuttur. İnsanların belli bir topluluk olarak yaratıldığı iddiasını savunanlar bu durumu savunmak için Kur'an'dan bazı ayetler göstermektedirler.[70] *"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan, ikisinden birçok erkek ve kadın üretip yayan rabbinize itaatsizlikten sakının. Adını anarak birbirinizden dilek ve istekte bulunduğunuz Allah'a saygısızlıktan ve akrabalık haklarına*

[65] Rûm Suresi 20.
[66] Yaratılış, 2/7.
[67] Yaratılış, 1/26.
[68] Tin, 95/4.
[69] Bakara, 2/30.
[70] Ateş, 2016, 354.

riayetsizlikten de sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir."[71] *"Ey insanlar, şüphe yok ki biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık ve sizi, aşiretler ve kabileler haline getirdik tanışın diye; şüphe yok ki Allah katında sevabı en çok ve derecesi en yüce olanınız, en fazla çekineninizdir; şüphe yok ki Allah, her şeyi bilir, her şeyden haberdardır."*[72] Bu örneklerden bazılarıdır. Belirttiğimiz üzere bu husus, tartışmalı bir konudur. Ancak bu duruma Hesiodos'ta rastlamaktayız. Hesiodos, insanların nasıl yaratıldığını ayrıntılı olarak ele almamakla birlikte, insanların soylar şeklinde yaratıldığından ve bu şekilde yaşadıklarından bahsetmektedir.

Yaratılışa dair Eski Ahit'te geçen başka bir husus da Cennet'ten kovulma hikâyesidir. Yılan, Havva'yı kandırarak, ona Tanrı'nın yasakladığı meyveyi yedirir ve Adem ve Havva'nın Cennet'ten kovulmasını sağlar.[73] Hellen mitolojisinde de benzer motiflere rastlamak mümkündür. *"Hesperides'in Bahçesi"* miti bu duruma güzel bir örnektir. Bu bahçede meyveleri altın elmalar olan bir ağaç yetişmektedir. Bu ağacın meyvelerinden yiyenlerin ölümsüz olacağı düşünülmektedir.[74]

Eski Ahit'te Tanrı, Adem'i yasak meyveyi yediği için şu şekilde cezalandırır: *"Karının sözünü dinlediğin ve sana, Meyvesini yeme dediğim ağaçtan yediğin için Toprak senin yüzünden lanetlendi" dedi,"Yaşam boyu emek vermeden yiyecek bulamayacaksın."*[75] Bu durum Hesiodos'un soylar efsanesini hatırlatmaktadır. İlk insan soyu olan altın soylular, Tanrılar'ı dinledikleri ve onları onurlandırdıkları için bizzat toprağın kendisi tarafından beslenmektedirler. Ancak diğer soylar, Tanrılar'ın sözünü dinlemedikleri için bu nimeti kaybetmişlerdir.

Cennet'ten kovulma hususunda başka bir ortak nokta da, kadınların yaratılışı konusudur. Eski Ahit'teki anlatıya göre Havva, Adem'i elmayı yemesi için ikna etmiş ve Cennet'ten kovulmalarına sebep olmuştur. Eski Ahit'e göre yasak meyveyi ilk önce yiyen kişi Havva'dır. Hristiyanlık'ta da bu inanç paylaşılmaktadır. Havva'nın Adem'i aldatması bir günah olarak görülmüş, ve Havva'nın bu günahtan çocuk doğurmak suretiyle

---

[71] Nisa 1/4.
[72] Hucurât 49/13.
[73] Yaratılış, 3/1-10.
[74] Doana, 1882, 11.
[75] Yaratılış, 3/17.

arınacağı düşünülmüştür. Bu yüzden erkek, daha üstün görülmüştür.[76] Bu noktada Hellen toplumunda da benzer bir anlatı söz konusudur. Hesiodos'un Pandora efsanesinde anlattığı üzere kadın, Zeus'un buyruğu ile insanoğlunun başına bela açmak için yaratılmıştır. Bu algının, Hellen toplumunda gerçekten de yerleşmiş olduğu anlaşılmaktadır. Euripides'in Medeia isimli oyununda *"....Ve nihayet, tabiat, biz kadınları iyilik hususunda tamamiyle elverişsiz yarattı ise, fenalık için, evet hiç olmazsa fenalık için bizden daha ehli yoktur."*[77] Görüldüğü üzere, Hellen toplumunda kadının yaratılışına bakış açısı, gerçekten de Hesiodos'un efsanesinde aktardığında farklı değildir. Kadınlara, yaratılış itabari ile kötü özellikler atfedilmiştir. İslam'da ise böyle bir anlatım veya algı söz konusu değildir. Kur'an'da kadınların yaratılışı ile ilgili ayetlerde bu durum açıkça kendini belli etmektedir. *"Sizleri bir tek nefisten (döllenmiş yumurtadan) yaratan O'dur. Eşini de o nefisten yarattı ki biri diğerinin yanında rahat etsin. Erkek onu sarınca hafif bir yük yüklenir. Onunla gezip dolaşır. Yükü ağırlaşınca ikisi de Rableri olan Allah'a yalvarır; 'Bize iyi bir evlat verirsen, görevlerini yerine getirenlerden olacağız' derler"*[78], *'Sizi bir tek kişiden yarattı, sonra ondan da eşini halketti ve sizin için davarlardan erkekli dişili, sekiz tane çift mahlûk meydana getirdi; sizi, analarınızın karınlarında ve üç karanlık içinde yaratıştan yaratışa düşürür;'*[79] Bu ayetlerde eş kelimesi için kullanılan kelime *zevcehâ* kelimesidir. Zevc kelimesi, yalnızca kadınlar için değil, her iki cinsiyet için de kullanılmaktadır. Kelime eşi ve çifti olan şeylerden her biri adına kullanılmaktadır. Bu kelime aynı zamanda benzer olmak manasına da gelmemektedir.[80] Yani iki manası ile de belirli bir cinsiyeti işaret etmez. Buradan da anlaşılacağı üzere, İslam'da kadın ve erkek arasında yaratılış bakımından bir fark yoktur. Yani İslamî anlayışta erkek ve kadın birbirlerine eş olarak yaratılmış ve herhangi bir cinsiyete yaratılıştan gelen olumsuz bir özellik atfedilmemiştir.

---

[76] Karauğuz, 2013, 45.
[77] Euripides, *Medeia*, 405.
[78] Arâf, 7/189.
[79] Zümer, 39/6.
[80] Arpakuş, 2010, 589.

7. SONUÇ

Yaratılış anlatımı olmayan bir toplum neredeyse yoktur. Bu durum insanlığın ortak bir dürtüsünden kaynaklanmaktadır. İnsan daima dünya üzerindeki varlığını açıklamak ister. İnsanlığın temel bir dürtüsü olarak bilme arzusu, insanları bu konu hakkında düşünmeye itmiştir. Bu noktada bilgi eksikliğinden doğan boşlukları, insanın hayal gücü tamamlamıştır. Eskiçağ Batı dünyasında da durum bu şekildedir.

Yaratılış kavramı açısından, Eskiçağ Batı toplumu ile diğer toplumlar arasında ziyadesiyle ortak motifler bulunmaktadır. Bu durum birkaç şeyi işaret etmektedir. Herşeyden önce insanlık, çok tanrılı dönemlere geçmeden önce ilahî din ve emirler çerçevesinde yaşadıktan sonra yine tabiatı gereği, kendilerine yaratan tarafından gönderilmiş olanları tahrif etmiştir. Bundan sonra insan zihninin ve hayal gücünün ürünü olan varlıklarla ancak ilahî metinlerin de etkisini taşıyacak şekilde yeni ilahlar üretmiştir. Bu insan zihninin ne kadar bozgunculuğa yatkın olduğunu ve toplumlar arasında bu anlamda hızlı bir etkileşim ve etkilenme olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan genelde ve dinî ve ilahî emirler özelinde insanlığın ortak hafızasında bazı önemli olayların ve değerlerin bulunduğunu da ortaya koymaktadır. Bunlar toplumlar arasında, ne denli bir kültür alışverişi olduğu konusunda fikir sahibi olmamıza yardımcı olabilmektedir.

Yaratılış hususu, semavî dinlerde de önemli yeri olan bir konudur. Antik dinler ve semavî dinler bu çerçevede incelendiğinde, diğer toplumların inançları ve semavî dinler arasında bir paralellik kurmak ve ortak motiflere rastlamak mümkündür. Evrenin yaratılışı, insanın yaratılışı gibi pek çok konuda semavî dinler ile antik dinler arasındaki benzerlik hayret vericidir. Bazen bu motifler sadece şekil bakımından benzerlik gösterirken, kimi zaman nerede ise birbirlerinin aynısıdır. Görüleceği üzere, dünya üzerindeki pek çok din ile semavî dinler arasında yaratılış anlatımları bakımından benzerlikler kurmak mümkündür. Bu benzerlikler, tüm bu hikâyelerin benzer bir kaynaktan geldiği fikrini uyandırmaktadır. Semavî dinlerin sonrasında var olan ya da sonrasında değişiklikler göstermiş olan dinlerde ise, pagan dinlere inanmaya başlayan toplumlar muhtemelen semavî dinlerin açıkladığı bazı hususları mantıklı bir şekilde açıklayamayarak, semavî dinleri kendilerine göre şekillendirmişlerdir. İlahî metinleri de

kendilerince yorumlayarak sürdürmeyi tercih etmiş gibi görünmektedir. Sadece dünyanın ve insanın yaratılması hususunda bile ilahî dinlerle pagan dinler ve Batı dinlerindeki benzerlikler bile toplumdan topluma, mekândan mekâna ve zamandan zamana aktarılagelen bu benzerlikleri ortaya koyması ve bu hususa dikkat çekebilmesi açısından oldukça önemlidir.

Sonuç olarak Hellenlerdeki "yaratılış kavramı", Hellen ve Roma hayat anlayışının çok önemli ve vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Eski dünyadaki yaratılış kavramının anlaşılabilmesini sağlayan Hellen mitolojisi ve felsefesi Roma dünyasına hemen hemen aynı şekilde aktarılmıştır.

KAYNAKLAR

Antik Kaynaklar

Aristophanes, **Kuşlar**, Çev. A.Erhat - S. Eyüboğlu, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1966.

Aristoteles, **Metafizik**, Çev. A. Arslan, Divan Kitap, İstanbul, 2017.

Aristoteles, **Ruh Üzerine**, Çev. Aygün, A. – Sev, Y. A., Pinhan Yayıncılık, İstanbul, 2018.

Euripides, **Medeia**, Çev. Tanpınar, H. A., Maarif Matbaası, Ankara, 1943.

Herakleitos, **Fragmanlar**, Çev. C. Çakmak, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2009.

Hesiodos, **Theogonia – İşler ve Günler**, Çev. S. Eyüboğlu – A. Erhat, İş Bankası ve Kültür

Yayınları, İstanbul, 2017.

Homeros, **İlyada**, Çev. A.Erhat – A. Kadir, Can Yayınları, İstanbul, 2008.

Ovidius, **Dönüşümler**, Çev. İ. Z. Eyüboğlu, Payel Yayınları, İstanbul, 1994.

Platon, **Devlet**, Çev. S. Eyüboğlu – M. A. Cingöz, İş Bankası ve Kültür Yayınları, İstanbul, 2017.

Platon, **Parmenides**, Çev. S. Babür, Ara Yayıncılık, İstanbul, 1994.

Platon, **Timaios**, Çev. F. Akdemir, Say Yayınları, İstanbul, 2015.

Tetkik ve Telif Eserler

Ahmetbeyoğlu, A. – Ş., Hüseyin, “Eski Türk Dininin Kozmolojisi Ve Kozmogonisi”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, Cilt: 119, S: 234, 2018, 45-74.

Aksoy, T., Mitoslarda Yaratılış Motifleri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2007.

Appleton, R. B., **The Elements Of Greek Philosophy**, Methuen & Co. Ltd., London, 1922.

Arpakuş, H. K., “Kur’an Perspektifinden Yaratılış İtibariyle Kadına Bakış”, **Tarihten Günümüze Kur’an’a Yaklaşımlar**, İlim Yayma Vakfı Yayınları, 2010.

Arnaldez, R., “Kur'ân’da Yaratma Kavramıyla İlgili Ayetler Hakkında Semantik Bir Tahlil”, **Atatürk Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, S: 28, Erzurum, 2007, 305-316.

Arslan, A., **İlkçağ Felsefe Tarihi I**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010.

Arslan, A., **Felsefe Tarihi II**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.

Arslan, A., **Felsefe Tarihi III**, , İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007.

Arslan, S., Türklerde Ağaç Kültü Ve “Hayat Ağacı”, **Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi**, Cilt: 1, S. 1, 2014, 59-71.

Ateş, A. E., “Kur’an’da İnsanların Yaratılışı Meselesi”, **Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S.30, 2016, 353-369.

Atış, N., “Grek Düşünce Dünyasında Felsefe Din ve Mitoloji İlişkisi”, **Kaygı**, 2009.

Berk, F. M., “Düalist Bir Öğreti Olarak Orfizm”, **Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2010, 107-118.

Boulding, K., Gastêr, Nêdys, and Thauma: Feminine Sources of Deception and Generation in Hesiod’s Theogony, Submitted in partial fulfilment of the requirements for the degree of Master of Arts, Halifax, Nova Scotia, 2015.

Bremmer, J. N., “Remember the Titans. Greek fallen angels: Kronos and the Titans”, **The Myth of the Fallen Angels**, 2004, 35-61.

Cevizci, A., **Felsefe Sözlüğü**, , Paradigma Yayıncılık, İstanbul, 2010.

Champdor, A., **Eski Mısır'ın Ölüler Kitabı**, Çev. S. Tahsuğ, Ruh ve Madde Yayınları, İstanbul, 1984.

Conford, F. M., **Plato's Cosmology**, Hackett Publishing Company, Indianapolis, 1997.

Cömert, B., **Mitoloji ve İkonografi**, Ayraç Yayınevi, Ankara, 1999.

Çağrı, E., "Empedokles", **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 15, S.s.175-182, 2005.

Çığ, M. İ., **Ortadoğu Uygarlık Mirası-1**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2014.

Davis, F. H., **Myths and Legends of Japan**, George G. Harrap Company, London, 1912.

Demirli, E., "Varlık Olmak Bakımından Varlık İfadesinin Sûfîlerce Yeniden Yorumlanması ve Bu Yorumun Mezafizik Sonuçları", **İslâm Araştırmaları Dergisi**, S. 18, 2007, 27-47.

Doana, T. W., **Bible Myths and Their Parallels in Other Religions**, The Truth Seeker Company, New York, 1882.

Eliade, M., **Dinsel İnançlar Ve Düşünceler Tarihi Cilt I**, çev. A. Berktay, Kabalcı Yayınevi İstanbul, 2003.

Eliade, M., **Dinsel İnançlar Ve Düşünceler Tarihi Cilt II**, çev. A. Berktay, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2003.

Eliade, M., **Şamanizm**, çev. İ. Birkan, İmge Kitabevi, Ankara, 1999.

Ercan, C. A., "Germen Mitolojisinde Yaratılış", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** 2014, 121-132.

Erhat, A., **Mitoloji Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2015.

Eyüboğlu, S. - Erhat, A., **Hesiodos Eseri ve Kaynakları**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1977.

Graves, R., **Yunan Mitleri**, Say Yayınları, İstanbul, 2010.

Guthrie, W. K. C., **In the Beginning**, Cornell University Press, New York, 1957.

Guthrie, W. K. C., **İlkçağ Felsefesi Tarihi**, çev. C. Ahmet, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1999,

Heidel, A., **Enuma Eliş**, çev. İ. Birkan, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2000.

Karauğuz, G., **Ademin Çocukları**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2013.

Kavşut, M. S., "Kur'ân'da İnsanın Yaratılış Aşamaları - Te'vîlat Ekseninde Bir Değerlendirme", **e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi**, S. 7, 2012, 289-301.

Kirk, S. A., The Ambivalence of Gaia and Pandora, A Thesis Submitted to the Faculty of Graduate Studies in Partialfulfılment of the Requirements for the Degree of Master of Arts, Alberta, 2002.

Kramer, S. N., **Sümer Mitolojisi**, Çev: H.Koyukan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999.

Locke, L. "Orpheus and Orphism:Cosmology and Sacrifice at the Boundary", **Folklore Forum** 28: 2, 1997.

Long, A. A., **Companion to Early Greek Philosophy**, Cambridge University Press, 2006.

Mackenzie, D. A., **Çin ve Japon Mitolojisi**, Çv: Akten, K., İmge Kitabevi Ankara, 1996.

Maravelia, A., "The Conception of the Cosmic Egg (swHt) in the Ancient Egyptian and in the
Orphic Cosmovision", **Сходознавство The Oriental Studies**, Vol. 83, pp.25-52, 2019.

Most, G. W., "Eros in Hesiod", **Oup Corrected Proof – Fınal**, 164-174, 2012.

Muharrem, E., **Orhun Abideleri**, Hisar Kültür Gönüllüleri, E-kitap, 2003.

Ögel, B., **Türk Mitolojisi I**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2010.

Peker, H., "Eski Mısır Mitolojisinden Örnekler", **Navisalvia: Dr. Sina Kabaağaç'ı Anma Toplantısı**, Arkeoloji ve Sanat Yayınlar, İstanbul, 2006.

Priou, A., "Hesiod: Man, Law and Cosmos", Polis, **The Journal for Ancient Greek Political Thought** 31, 233-260, 2014.

Roberts, J., **Chinese Mythology A to Z**, Chelsea House Publishers, New York, 2010.

Roberts, J., **Japanese Mythology A To Z**, Facts on File Inc, New York, 2004.

Rosenburg, D., **Dünya Mitolojisi**, Çev: K. Akten ve Diğerleri, İmge Kitabevi, Ankara, 2003.

Satı, S., Sofistlerin Bilgi Ve Varlık Anlayışı: Epistemolojik Ve Ontolojik Bir İnceleme (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, 2013.

Sayım, H., "Zerdüştîlik'de Kozmogoni Ve Yaratılış", **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** S. 16, 2004.

Sermon, R., "From Easter to Ostara", **Time and Mind: The Journal of Archaeology, Consciousness and Culture**, Volume: 1, 331-344, 2008.

Yardımcı, A. N., "Milet Okulu Doğa Filozofları Bağlamında Tanrının İmkanı", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı 43, 2016, 1329-1333.

Yıldız, N., Protagoras'ın Görelelik Anlayışı (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2008.

Ziyayi, N., Zerdüştiliğin Kutsal Kitabı (Avesta) Üzerine Bir Araştırma, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2009.

CREATION MYTHS IN MIDDLE EAST GEOGRAPHY
ORTADOĞU COĞRAFYASINDA YARATILIŞ MİTOSLARI

Res. Assist. İsmet TUNÇ[1*] Nurgül ÇELEBİ ÖZMEN[2]
[1]Şırnak University, Faculty of Theology, History of Religins Dept., Şırnak,Turkey
[2]Ankara University, Institute of Social Sciences, History of Religins Dept., Şırnak,Turkey
*E-mail: tuncismet@gmail.com
nurgul.celebi85@gmail.com

ABSTRACT

Mythological thought is one of the earliest thinking features of humankind. The theocentric centered explanations of the holy books are substantially standard, and the phenomenon of creation is dealt with in different cultures with different myths. Therefore, it is always interesting to deal with a subject like creation -which is difficult to understand and comprehend- from mythological perspective. In the Middle East, where the tradition of Abrahamic religion appeared, there are various myths that being the source of the theocentric views. The common features of these myths are trying to describe some inanimate natural beings in an anthropomorphic way -by attributing certain human characteristics to them- as they are divine beings. It was also believed that gods and goddesses constantly chose the sky as their place of residence and ruled the earth from there. In this study, by touching to the myths of creation of Middle Eastern cultures, the similarities and differences between these myths will be determined. Also, the religious thought of the Middle East will be tried to be understood through some cultural phenomena that originate from these myths to monotheistic religions. Especially, the creation stories of Babylonian, Egyptian mythology -as the earliest civilizations- will be examined. It will be tried to understand to what extent the Hebrew/Jewish tradition -as the earliest monotheistic religion- was influenced by these myths. This study will mostly be handled according to historical comparison method and phenomenological method.

Keywords: Creation, Mythos, Middle East Mythology, The Relation Between Religion and Mythology

ÖZET

Mitolojik düşünce insanoğlunun sahip olduğu en erken düşünme özeliklerinin başında gelir. Kutsal kitapların teosantrik merkezli açıklamaları büyük oranda standarttır ve yaratılış fenomeni değişik kültürlerde farklı mitoslar eşliğinde ele alınır. Dolayısıyla yaratılış gibi anlaşılması ve kavranmasında güçlük çekilen bir konunun mitolojik perspektiften ele alınması her zaman ilgi çekici bulunur. İbrahimi din geleneğinin ortaya çıktığı Ortadoğu topraklarında, teosantrik görüşlerin kaynaklık ettiği çeşitli mitoslar mevcuttur. Bu mitosların ortak özellikleri, kimi cansız doğa varlıklarını antropomorfik bir tarzda -insana ait bir takım özelliklerin bunlara atfedilmesi yoluyla- tanrısal varlık olarak açıklama yoluna gitmeleridir. Ayrıca tanrı ve tanrıçaların ikametgâh olarak sürekli gökyüzünü seçtiklerine ve yeryüzünü oradan idare ettiklerine inanılmaktadır. Bu çalışmada Ortadoğu kültürlerinin yaratılış mitoslarına değinilerek, bu mitoslar arasındaki

benzerlik ve farklılıklar tespit edilmeye ve bu mitoslardan tek tanrılı dinlere kaynaklık eden kimi kültürel olgular üzerinden Ortadoğu dinsel düşüncesi anlaşılmaya çalışılacaktır. Özellikle en erken medeniyetler olarak Babil, Mısır mitolojisinde yer alan yaratılış öykülerine bakılacak, en erken tek tanrılı din olarak İbrani dini geleneğinin bu mitoslardan ne ölçüde etkilendiği anlaşılmaya çalışılacaktır. Bu çalışma çoğunlukla tarihi karşılaştırma yöntemine ve fenomenolojik yönteme göre ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yaratılış, Mitos, Ortadoğu Mitolojisi, Din ve Mitolojisi İlişkisi

1. GİRİŞ

Gerek bilim gerekse de din, yaratılış konusunda çoğunlukla karşı karşıya getirilmek istenen konuların başında gelir. Esasen dünyevi olanı anlamaya yönelik çalışmalarıyla bilim, uzak geçmişte ne olduğu konusunda bazı yöntem ve pratiklerle birtakım sorulara cevaplar arama gayretinde olur. Ortaya çıkan sonuçlara göre de belli çıkarsınımlara varır ve bu çaba bilimsel bir kültürün ortaya çıkmasına olanak verir. Fakat bu çaba kişilerin dinsel ya da ideolojik kimi yargı ya da önyargılarına göre değişik biçimler alabilir, hatta doğma olarak kabul edilebildiği gibi tümden ret de edilebilir. Dolayısıyla yaratılış gibi bir konuda bazı konular üzerinde görüş beyan etmek çoğunlukla kimi zorlukları da beraberinde getirir.

Bu çalışmada temel amaç, bilimsel çalışmalar aracılığıyla elde edilen kimi materyallerin yorumlanmasıyla geçmişin bazı yönlerden anlaşılmasına olanak tanımaktır. Dolayısıyla inananlar açısından mutlaklaştırılan kimi olay ve olguların geçmişteki kimi olay ve uygulamalarla benzerlik göstermesi şaşırtıcı olabilir. Bu çalışmada da kadim zamanlardan günümüze aktarımı sağlanan kimi inanmaların izlerini sürmek ve insanın inanç yolculuğunda etkileşim noktalarının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamaktır. Özellikle Sümer, Babil ve Mısır mitolojisinin yaratılış konusundaki benzerlik ve farklılıklarının anlaşılması için karşılaştırma yöntemine başvurulmuş ve bunların Tek Tanrılı dinlerdeki kutsal metinlerine nasıl yansıdıkları anlaşılmaya çalışılmıştır.

2. İLAHİ DİNLERDE YARATILIŞ

Yaratılış, insanlık tarihi boyunca hakkında en fazla konuşulan konuların başında gelir. Bu konuda dinsel otoritelerin sorgulanamaz açıklamaları, konu hakkında daha fazla merakın ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Teosantrik ya da kutsal metinlerin

merkeze alındığı açıklamalar inananlar açısından bir sorun teşkil etmezken, geçmişin derinliklerinde nelerin yaşanmış olabileceğini merak edenler için yeni araştırma alanları ve konuları ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla doğa bilimlerinden sosyal bilimlere kadar birçok bilim dalı yaratılışı araştırma nesnesi haline getirmiştir. Bu konuda mitolojilerde dağınık bir anlatım söz konusu olmasına karşın yaratılışın öznesi benzerlik gösterir. Tek Tanrılı dinlerin kutsal metinlerinde yaratılış ile ilgili anlatımlar genellikle Tanrının yüceliğine vurgu yaparcasına kısa ve net ifadeler içermektedir.

Tevrat'ta yaratma eylemi aşama aşama olarak anlatılmaktadır. Tevrat'ta da altı gün ifadesi geçmekte ve bu altı günde ilkin evrenin yaratılması, daha sonra canlıların meydana gelmesi ve nihayetinde insanın tanrının suretinde yaratılmasıyla altı günlük yaratma eyleminin tamamlandığı yazılıdır. Tevrat'a göre Tanrı yaratma eyleminin altıncı gününde Adem'i topraktan yaratmış ve burnuna yaşam soluğunu üfleyerek O'nun yaşayan bir varlık olmasını sağlamıştır. Akabinde de Havva'yı, Adem'in kaburgasından yaratmıştır.[1]

Hristiyanlıkta yaratma eylemi Yahudi kutsal kitabı olarak ilk aşamayı oluşturan Eski Ahit'te antropomorfik özellikleri baskın bir yaratıcı tanrı imgesi ön planda iken, Yeni Ahit ile içkinleşen ve teslis olarak ifade edilen üç boyutlu bir tanrı anlayışı ön plandadır ve yaratılış "oğul tanrı" aracılığıyla gerçeklemiştir ve Teslis'in birinci kişisi olarak baba (tanrı) dolaylı olarak evreni yaratmıştır. Yuhanna İncilinde Tanrı, oğul aracılığıyla yaratma eylemini gerçekleştirmiştir. Buna göre *"Başlangıçta söz vardı. Söz Tanrı'yla birlikteydi ve söz Tanrı'ydı. Başlangıçta O, Tanrı'yla birlikteydi. Her şey O'nun aracılığıyla var oldu, var olan hiçbir şey onsuz olmadı"*[2] denilerek Logos kavramı ile vahyin kendisi yani Oğul işaret edilmektedir.

İslam düşünce tarihinde her dönem yaratılış ile ilgili tartışmalar mevcuttur. Ortaya atılan düşünceler genel olarak dine dayandırma ya da akıl yoluyla bir çıkarsama girişimi ile gerçekleşmiştir. Kuran'ı Kerim, yaratılış konusunda çok da ayrıntılı izahlar yapmaz.

---

[1] Yaratılış, 1/1-27; 2/7; 2/21.
[2] Yuhanna, 1-3.

Allah'ın yaratma eylemine vurgu yapma göze çarpmaktadır.[3] Allah gökleri, yeri ve her ikisi arasındaki her şeyi altı günde ya da evrede yaratmıştır. Birçok surede toprak, çamur ya da çamura benzer balçık, yapışkan toprak gibi maddelerden yaratma eyleminin gerçekleştiği anlaşılmaktadır.[4] İnsanın yaratılışı ile ilgili de "insan" (el-insân) dışında zaman zaman "beşer", "adem" ifadeleri de mevcuttur. İslami düşüncede sözcüklerin manaları konusunda bir tartışma söz konusudur. Yine Allah'ın Adem'i yeryüzünün her tarafından alınan toprakların karışımından yarattığı şeklinde düşünceler de mevcuttur.[5]

3. MİTOSLAR VE GERÇEKLİK

Karen Armstrong'a göre mit gerçeklere dayalı bilgi verdiği için değil, etkili olduğu için gerçektir. Ancak, eğer hayatın derin anlamına yepyeni bir ışık tutmuyorsa, başarısız olmuş demektir.[6] Mitlerin insan yaşamındaki önemi düşüncelerin izdüşümleri olarak ortaya çıkar ve hayata dair tasarlanan çoğu ayrıntıda bu mitlerin izdüşümlerine rastlamak olasıdır. Sinemadan, edebiyata, görsel sanatlardan müziğe kadar birçok alanda, mitoloji, temel başvurula kaynağı durumundadır.

Yaygın kanı, mitosların, kutsal metinlerin olduğu bir çağda pek de inanılması gerekmeyen ve geçmişin bir takım gizemli hikayeleri barındırdığıdır. Buna göre kutsal metinler mutlak olan gerçekliği ifade etmekte, geçmişin bu bilinmeyen esrarengiz hayali unsurları, modern dönemin sabiteleri belli olan inanç doktrinleriyle uyuşmamaktadır. Ancak, arkeoloji ve antropoloji gibi bilimler, bizlere, kültürün devamlı birbirini etkilediğini ya da ortak kültürel olguların düzenli olarak form değiştirerek varlıklarını devam ettirdiklerini göstermektedir. Eliade, "Mitlerin Özellikleri" adlı çalışmasında hemen hemen tüm dünya mitolojilerinden verdiği örneklerde bu aktarıma dikkat çeker.[7]

Joseph Campbell, *"Tanrının Maskeleri"* kitabının ön sözünde yeni baskıya hazırlanma evresinde ortaya çıkan bazı arkeolojik kalıntıların, daha önceki anlatıları nasıl

[3] "Yaratan Rabbinin adıyla oku." Alak, 96/1.
[4] Kur'an-ı Kerim'de yaratılış hakkında birbirine yakın ifadeler geçmektedir. Ayrıntılı bk. Sad, 71; Hicr, 28; Nuh, 14, 17; Hac, 5; Rahman, 14; Hicr, 26; Secde, 4, 7; Müminun, 12; Hûd, 11/7.
[5] Mustafa Öztürk, *Kur'an ve Yaratılış*, 2. Baskı (İstanbul: KURAMER, 2016), 151-152.
[6] Karen Armstrong, *Mitlerin Kısa Tarihi* (İstanbul: Merkez Kitaplar, 2006), 12.
[7] Mircea Eliade, *Mitlerin özellikleri* (İstanbul: Om Yayınevi, 2001).

gerçekçi hale getirdiğini çarpıcı şekilde ifade etmektedir. Ona göre ilkel olarak adlandırılan ve yer altında çıkan, binlerce yıl öncesinin yaşam ve düşünce biçimini yansıtan bu semboller, kabartmalar ve heykel ve heykelcikler hiç de ilkel olarak tanımlanmayı hak etmemektedirler. Bunlar *"sakin ve doğal hayatı"* yansıtan özel yapımlardır. Milattan önce yaklaşık 5500 yıl öncesinde toplumların zihinsel olarak, doğalcılıktan soyutlamaya, görsel olandan kavramsal düşünceye doğru bir gelişmenin içinde olduğu görülmektedir.[8] Aynı zamanda dönemin inanç nesneleri olarak ortaya çıkarılan materyaller açıkça inançsal olarak, insan toplulukları arasındaki binlerce yıllık zamansal farklılık, kolektif zihnin bir anlam dünyası oluşturmayı gerekli gördüğünü açıkça ortaya koymaktadır. Bu bakımdan mitsel anlatımlar günümüz modern anlayışın çok gerisinde kalarak tümden değerlerini yitirmemişlerdir. Aynı şekilde Eliade de mitlerin sadece insanların, hayvanların ve bitkilerin geçmişini anlatmadığını, aynı zamanda insanın günümüz koşullarının oluşumuna dek geçirmiş olduğu tüm değişimi de aktardığına işaret etmektedir. Böylece geçmişten günümüze tüm olaylar mitler aracılığıyla bizlere ulaşmış olur.[9]

Kutsal kitapların iddialı ve sarsılmaz anlatılarının sağlam bir temele oturtulması çoğunlukla mitolojik anlatımların sağladığı malzemelerden oluşmaktadır. Hiçbir toplum tecrit edilmiş bir şekilde kendine ait bir kültür alanı oluşturarak varlık sürdürmemiştir. Dolayısıyla dinsel inançlar başta olmak üzere bir toplumun tüm yapısını belirleyen temel argümanlar daima başka topluluklar ve onların kültürel aktarımları sayesinde varlık göstermiştir. Bu bakımdan mitoslara sadece "geçmişin hikayeleri" ya da "abartılmış kimi anlatılar" olarak yaklaşmak tarihsel süreci de görmemezlikten gelmek anlamına gelmektedir. Batuk'a göre her mit, başlangıç öyküsü doğrultusunda bir öykünün meydana gelmesine olanak vermektedir. Bu nedenle kişilerin ya da toplumların başlangıç öykülerine sahip olmaları son derece önemlidir. Bu bir anlamda kişinin anlam dünyasının zenginleşmesine ve hayata değerler katmasını sağlar.[10]

---

[8] Joseph Campbell, *İlkel Mitoloji Tanrının Maskeleri*, 2. Baskı (Ankara: İmge Kitabevi, 1995), 8-9.
[9] Eliade, *Mitlerin özellikleri*, 20.
[10] Cengiz Batuk, *Mitoloji ve Tarihsellik: Hırisitiyanlığın Asli Günah Mitinin Tarihsel Dönüşümü* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2006), 11.

Mezopotamya uygarlıklarının tabletler aracılığıyla bize ulaşan bilgilerine göre, bunların, dönemin en gelişmiş uygarlıkları oldukları, Hristiyan uygarlığının iki önemli kaynağı olarak Kitab-ı Mukaddes ve daha erken dönemlerde ortaya çıkan Helen dünyasına kaynaklık ettikleri açıkça görülmektedir. Bu nedenle *"arkaik, özgün ve doğurgan bir kültür bölgesi"* olarak Mezopotamya,[11] sayısız mitolojik anlatının beşiği olarak günümüzde de inanç çeşitliğiyle hâlâ dünyanın merkezi konumundadır. Ancak geçmişin anlatıları olarak kalan mitosların günümüzde sahicilikleri konusunda modern insanın zihninde bir kesintiye uğradıkları pek açıktır. Arkaik dünya olarak tabir edebileceğimiz kadim uygarlıkların, günlük tüm hayattaki ya da toplumsal hayatlarında önemli olan eylemleri ve düşüncelerindeki dinsellik bugün için bir anlam ifade etmeyebilir. Ancak dönemin yaşam biçiminde *"dindışı"* olarak tabir edilebilecek herhangi bir durum söz konusu değildir. Yani günlük yaşamın tüm aktiviteleri dinsel yaşamın bir parçasıdır. Evlenme, avlanma, tarlada çalışma, oyun oynama, dans, çatışma vb. aktiviteler kutsal alana dahil olmanın bir gerekliliğidir. Eliade *"belirli bir amaca yönelik her sorumlu eylem arkaik dünya için bir ritüeldir"* demektedir.[12] Bu bakımdan günümüz için belli saiklerle yapılan ve ritüel olarak adlandırılan söz ve eylemler dinsellik olarak anlam kazanırken, kadim uygarlıklar için günlük yaşamın neredeyse her eylemi dinselliğin gereği olarak yerine getirilmektedir.

4. YARATILIŞ MİTOSLARI

Yaratılış mitoslarında genellikle benzer izahatlar mevcuttur. Dolayısıyla Ortadoğu coğrafyasında yaratılış ile ilgili kadim uygarlıkların ve Ortadoğu dini geleneği içinde yer alan tek tanrılı dinlerin kutsal kitaplarında bu anlatımların nasıl olduğuna bakmakta yarar vardır. Samuel Hooke'nin belirtmiş olduğu üzere antik dönem yaratılış mitoslarının hiçbirinde *exnihilo* (hiç yoktan) yaratılış söz konusu değildir. *"Tüm eskiçağ, mitoslarında yaratılış, başlangıçtaki kargaşa (kaos) durumuna bir düzen verme eylemi*

[11] Jean Bottéro - Samuel Noah Kramer, *Mezopotamya Mitolojisi* (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2017), 4.
[12] Mircea Eliade, *Ebedi Dönüş Mitosu* (Ankara: İmge Kitabevi, 1994), 41.

olarak görünür”.[13] Dolayısıyla yaratılış var olan kargaşa ve düzensizliğin sona erdirilmesi için başlatılan bir girişimdir.

Bu coğrafyada öne çıkan başlıca yaratılış mitosları arasında Sümer Yaratılış Mitosu ve onunla birçok yönden benzer olan Babil Yaratılış Mitosu (Enuma Eliş) ile Mısır Yaratılış Mitosunda (Ra’nın hikayesi) bulunmaktadır. Bu üç mitosun, Ortadoğu dinleri ve inanç sistemlerinde yer alan yaratılış hadiseleriyle olan bağ ve benzerlikler nedeniyle dikkatle incelenmesi kayda değerdir. Birtakım farklılıklar göstermekle birlikte bu mitoslarda dört temel nokta dikkat çekmektedir. Yaratılışın ilk evresinde yer ve gökyüzünün birbirinden ayrılması, ilk insanın topraktan veya balçıktan yaratılması, insanın düşüşü -bazı mitoslarda bu ilk tanrısal anne babadan olan tanrısal çocuğun kendi yaratıcılarına karşı çıkması ve onlara karşı savaşması olabilmektedir- ve son aşamada yeniden doğuşu.

4. 1. Yer ve Göğün Ayrılması

Yaratma eyleminde yer ve göğün yaratılmasından önce suyun varlığından söz edilmektedir. Mitlerde yaratılış ve yeniden yaratılış olguları daima su ile başlamaktadır. İlkin su yaratılır ve yaratıcı suya hükmederek canlıların yaşayabilecekleri bir ortamı meydana getirir. Bu bakımdan su yaşamın kaynağı olarak kabul edilir.[14] Gerek mitolojik anlatımlarda gerekse de kitabî dinlerde yaratma hadisesi söz konusu olduğunda yaratma eylemine çoğunlukla suyun çekilmesinden sonra yer ve göğün ayrılması hadisesi meydana gelir. Mustafa Öztürk, Taberî, Suyûtî, Şevkâni gibi müfessirlerin, Allah’ın yaratılış ayetlerini, Kur’an’ın ilk muhataplarının nasıl yorumlamadıklarıyla ilgili olarak, mitolojik bir anlatıma başvurduklarını ifade eder. Buna göre Allah ilkin suyu yarattı. Ardından suyu kurutup arzı meydana getirdi ve tek katmanlı olan arzı yedi kat olarak düzenledi. Arza dağların yerleştirilmesi ve verimli toprağın yaratılmasıyla canlılar için yaşanılabilir bir ortam ortaya meydana getirdi ve bunlar ilk dört gün meydana gelmiştir. Daha sonra Allah duman halindeki göğe yöneldi ve su buharından meydan getirdiği tek

[13] Samuel Henry Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, 4. Baskı (Ankara: İmge Yayınevi, 2002), 22.
[14] Ahmet Gül, “Su Kültü ve Tufan”, *Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağu Sempozyumu*, ed. Hamdi Gündoğar v.dğr. (İstanbul: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2014), 186.

katmanlı semayı yedi kat olacak şekilde düzenledi. Bunlar da iki günlük sürede meydana getirilmiş ve Adem'i de yarattıktan sonra arşa yükselmiştir.[15] Her ne kadar mitolojik anlatımlar söz konusu olsa da Kur'an'da yer ve göğün ayrılması hadisesi açık şekilde ifade edilmektedir.[16] Öztürk burada geçen arş kelimesini *"Allah'ın hükümranlığı"* şeklinde mecazi bir anlama da gelebileceğini ifade etmektedir. Öztürk, Tekvin'de yer alan *"Başlangıçta Tanrı yeri ve göğü yarattı. Yer boştu, yer yüzü şekilleri yoktu; engin karanlıklarla kaplıydı. Tanrı'nın ruhu suların üzerinde dalgalanıyordu"*[17] şeklindeki ifadelerle Kur'an ve Tevrat metinleri arasındaki paralelliğe dikkat çekmektedir .

Kutsal kitaplarda yaratılışın anlatımında belli bir sistematik söz konusu olmasına karşın, çivi yazılı tabletleri meydana getiren ve zengin bir arkeolojik miras olarak elimizde bulunan Sümer çiviyazısı tabletlerden anlaşılacağı üzere, *"Gök'ü ve Yer'i doğuran ana"* olarak tanımlanan tanrıça Nammu adında uçsuz bucaksız bir su bulunmakta ve tanrıça o sudan büyük bir dağ ortaya çıkarmaktadır. Gök ve Yer olgularına tanrısallık atfedildiği ve Gök'ün, tanrı An;[18] Yer'in ise, tanrıça Ki şeklinde isimlendirildiği görülmektedir. Bu iki tanrısal gücün birleşmesinden doğan Enlil (hava-tanrı) göğü ve yeri birbirinden hava ile ayırmaktadır. Ayrılan gök, Gök Tanrısı tarafından alınırken, kalan yer ise Hava Tanrısı Enlil ve Yer Tanrıçasına ait olmaktadır. Daha sonra Bilgelik Tanrısı ve Hava Tanrısı yer yüzünü ağaçlar, bitkiler, hayvanlar ve sularla donatarak yaşanacak bir yer durumuna getirilmektedir .

Eliade'ye göre gök ve yerin ayrılmasına ilişkin Ortadoğu ve Akdeniz'de kaydedilmiş diğer kozmogoniler, büyük olasılıkla Sümer anlatısından türemiştir.[19] Dolayısıyla Sümer'dekine benzer bir durum Babil Yaratılış Mitosunda da karşımıza çıkmaktadır. Babil Yaratılış (*Enuma Eliş*) mitosu ile ilgili ilk dikkat çeken konu yer ve göğün henüz var olmadığı bir zamanın *başlangıç* olarak işaret edildiğidir. Bu mitosa göre

---

[15] Öztürk, *Kur'an ve Yaratılış*, 57-58.
[16] Hûd: 11/7.
[17] Tekvin: 1/1-2.
[18] An Sümerce'de 'gökyüzü' anlamına gelir ve yaratılışta ilk hareketi sağlayan gök tanrısının adıdırJeremy Black - Anthony Green, *Mezopotamya Mitoloji Sözlüğü. Tanrılar, İfritler, Semboller* (İstanbul: Aram Yayıncılık, 2003), 29..
[19] Mircea Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi 1* (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2012), 80.

ilk tanrısal ana baba Apsû (tatlı su okyanusu) ve Ti'âmat'ın (tuzlu su okyanusu) birlikte oluşturdukları kütle, Yer ve Gök'ün meydana gelmesinden evvel oluşmuştur. Bu ikisi arasında yükselen buğu/hava veya sis ise onların oğlu Mummu olarak betimlenmektedir. Tıpkı çoğu yaratılış mitosunda olduğu gibi yer ve göğün birbirinden ayrılması kozmosun oluşmasının ilk aşamasıdır. Apsû ve Ti'âmat ilk çocuklarını yaratır ve bunlar ilk insanın yaratılışını sağlayan tanrılardır.[20]

Mısır Yaratılış Mitosunda da henüz hiçbir oluşum söz konusu değilken varlığından bahsedilen *Nun* adında büyük bir su kaynağı dikkat çekmektedir. Bu kaynaktan yükselen tümsek yaratılışın ilk evresini yani yerin oluşmasını sağlar. Mısır Yaratılış Mitosunun bir başka versiyonunda ise Nun'un sonsuz karanlıkta parlayan bir yumurtayı meydana getirmesi söz konusudur. Bu yumurta Tanrı Re-Atum'dur. *"Nil deltasının ucunda yer alan Heliopolis kentinin güneş teolojisine göre, tanrı Re-Atum-Khepri ilk tanrısal çifti, Şu (Hava) ve Tefnut'u yarattı; bu çift Geb (yer) ile tanrıça Nut'un (gök) ebeveyniydi"*.[21] Sümer Yaratılış Mitosunda olduğu gibi Hava tanrısı Şu onları ayırana dek Mısır Gök ve Yer birbiriyle iç içeydi. Buradan hareketle bu üç mitosta da Yer ve Gök'ü birbirinden ayıran fenomenin "hava" olduğu anlaşılmaktadır.

Nihayetinde bu üç yaratılış mitosu karşılaştırıldığında hiçbir şey henüz var edilmemişken var olan su veya su kaynağı ortak nokta olarak nitelendirilebilir. Her üç mitosta başlangıçta var olan kaos tanrılar tarafından düzene sokularak evren meydana getirilmiştir. Ancak; Sümer ve Babil Yaratılış Mitoslarından farklı olarak Mısır Yaratılış Mitosunda Güneş Tanrısı Re yaratılışta önemli bir role sahiptir. Mezopotamya'nın Güneş Tanrısı Şamaş'ın -ya da Sümer'deki adıyla Utu- yaratılışta bu derece önemli bir rolü hiçbir zaman olmamıştır.[22]

4. 2. İlk İnsanın Topraktan/Balçıktan Yaratılması

Sümer Mitolojisinde irili ufaklı birçok tanrı bulunmaktadır. Evrenin düzenlenmesinin ardından bu tanrılara yiyecek ve giyecek sağlamaları için Enlil, sığır-

[20] Alexander Heidel, *Enuma Eliş: Babil Yaratılış Destanı* (Ankara: Ayraç Yayınevi, 2000), 12-13.
[21] Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi 1*, 114-115.
[22] Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, 72.

tanrı Lahar ve tahıl-tanrıça Aşnan'ı yaratır. Bu iki tanrı arasında çıkan anlaşmazlık zamanla görevlerini yerine getirmemelerine yol açınca tanrılara hizmet etmesi için insanın yaratıldığı görülmektedir. Sümer Mitolojisinde insanın Enki'nin emriyle Nammu ile doğum tanrıçası Ninmah tarafından balçıktan yaratıldığından bahsedilmektedir.[23] İnsanın kilden yoğurularak yaratılışına dair Nammu ve Enki arasında geçen diyalog tabletlerde şu şekilde geçmektedir:

"Ey oğul kalk yatağından, …bilgeliğini göster,
Tanrılara hizmetkarlar biçimle, onların… onlar üretsin" der.
"Ey ana, sözünü ettiğin 'yaratık' var edildi,
Onun üstüne tanrıların … yerleştir,
Deniz dibinin yüzeyindeki kilden yüreğini yoğur,
İyi ve soylu şekillendiriciler kili sağlamlaştıracaklar.
Sen onun uzuvlarını ortaya çıkar,
Ninmah (toprak ana) senin üstünde çalışacak,
Doğum tanrıçaları sen biçimlerken yanında olacaklar,
Ey ana, yeni doğanın yazgısını belirle,
Ninmah onun üstüne tanrıların… yerleştirecek… insan olarak".[24]

Sümer mitolojisinde insanın yaratılışına dair farklı anlatıların da bulunduğunu belirtmek gerekir. Bunlar arasında insanların ot gibi yerden bittiklerini anlatan mitin yanı sıra onların tanrıça Aruru tarafından yaratıldığını anlatan mit de yer almaktadır. Bir diğer versiyona göreyse, insan kendisini yaratmak için öldürülen iki tanrının kanından var edilmiştir. Daha başka anlatılar da yaratılış konusunda farklı versiyonlar olduğunu göstermektedir. Buna göre insanın yaratılmasının en önemli nedeni olarak tanrılara hizmet etmen gerekliliğinin ortaya çıkmasıdır. Burada önemli olan husus, insanın tapınmasının tanrılara hizmet olarak algılanmasıdır. Eliade'ye göre insanlar tanrıların hizmetkarları olmalarına karşın, onların köleleri değillerdi.[25]

---

[23] Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, 27-28.
[24] Samuel Noah Kramer, *Sümer Mitolojisi* (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1999), 132-133.
[25] Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi 1*, 81.

Babil Mitolojisinde ise tanrıça Mami (diğer adıyla Ninhursag) Enki ve diğer tanrıların isteği üzerine öldürülmüş bir tanrının kanı ile balçığı karıştırarak ilk insanı yaratmıştır.[26] Bu mitosta insanın yaratılmasında bir tanrının kanının kullanılmış olması Sümer mitosuyla benzerlik göstermektedir. İnsanın yaratılışında tanrıların kanının da kullanılmış olması onun tanrısal bir *öz*'e sahip olduğunu gösteren önemli bir olgudur. Buradan hareketle kitabî dinlerde insanın tanrının suretinde yaratılmış olduğu yönündeki ifadeler anlam kazanmakta ve tasavvufta, her insanın aslında Tanrı'nın bir parçası, ondan bir damla olduğu yönündeki anlayış da bu bağlamda değerlendirilebilmektedir.

Mısır Yaratılış Mitosunda "tanrı Khnum'un insanları çömlekçi çarkında biçimlendirdiğini gösteren resimler"[27] bize, bu mitosta da insanın topraktan yapıldığı kanısının var olduğunu göstermektedir. Fakat Sümer ve Babil Mitoslarının aksine Mısır Yaratılış Mitosunda ilk insanın yaratılışına pek vurgu yapıldığını ifade etmek mümkün değildir.

Bu üç mitosta insanın topraktan yaratılması bahsi, bölgede doğup yayılan kitabî dinlerde (İslamiyet, Yahudilik ve Hristiyanlık) insanın yaratılması hadisesiyle benzerlik göstermektedir. Yahudi inancında Adem'in topraktan yaratılmış olduğu çeşitli pasajlarda geçmektedir.

"Toprağa dönünceye dek
Ekmeğini alın teri dökerek kazanacaksın.
Çünkü topraksın, topraktan yaratıldın
Ve yine toprağa döneceksin."[28]

İnsanın yaratılışında toprağın mitolojilerde ve büyük dini geleneklerde önemli bir yer alması nedensiz değildir. Günümüz toplumu için toprak, kadim zamanlardan beri insan algısında yer edindiği önemi devam ettirmektedir. Örneğin "toprak ana" terimi günlük dilde çokça kullanılan ve çoğunlukla toprağın besleyici ve kucaklayıcı yönüne vurgu yapar. Aynı zamanda "topraktan gelip toprağa dönme" ifadeleri de günlük hayatta

---

[26] Heidel, *Enuma Eliş: Babil Yaratılış Destanı*, 98.
[27] Samuel Henry Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, 2. Baskı (Ankara: İmge Kitabevi, 1993), 75.
[28] Yaratılış 3: 19

sıklıkla duyulan sözlerin başında gelir. Çoğu mitolojide yaratma eylemi toprak aracılığıyla yapılır. Bu bakımdan toprak mitolojide bereket ve bolluğun simgesi olarak görülmüş ve özellikle kadın toprak ile özdeşleştirilmiştir.

4. 3. Düşüş

Ortadoğu coğrafyasında etkili olan söz konusu üç mitosta dikkat çeken ve monoteist inancın bulunduğu kitabî dinlerde de karşımıza çıkan bir diğer olgu düşüş hadisesidir. Bu mitosların her birinde -hikâye farklılık gösterse de- temelde insanın veya ilk tanrıların yarattığı ardıl tanrıların yaratıcı tanrılarına karşı gelmesi durumu bulunmaktadır.

Sümer Yaratılış Mitosunda Enki'nin kilden yoğurarak yarattığı insanın hareket edemediği ve konuşamadığı geçmektedir. Oysa Enki'nin emriyle, 'tüm tanrıların anası' tarafından yaratılmış olan ilk insan başarılı bir şekilde yaratılmıştı. Sümerce tabletlerde ilk insanın yaratılışında 'iyi ve soylu şekillendirici'nin onun bedenini sağlamlaştırmış olduğu belirtilmektedir.[29] Dolayısıyla ilk insan iyi ve kusursuz yaratılmıştı. Fakat Enki ve Ninmah'ın yaptığı hatalar nedeniyle kusursuz insan kusurlu hale gelmiştir. Buradan hareketle kendi yaratıcısı olan tanrılara karşı gelen Enki ve Ninmah'ın düşüşünü, insanın cennetten düşmesi, asli günah gibi inanışlarla ilişkilendirmek mümkün olabilir.

Babil Yaratılış Mitosunda ise ilk ana baba tanrılar olan Ti'amat ve Apsû'nun, kendi yarattıkları tanrıların tavırları ve aşırı gürültülü olmalarından rahatsızlık duymaları düşüşe zemin hazırladığı görülmektedir. Böylece Apsû kendi yarattıkları tanrıları yok etmeye karar verir. Fakat bunu öğrenen Marduk'un Apsû'yu öldürmesi üzerine bu, tanrıların lanetlenmesine sebep olur.[30] Böylece kendi yaratıcısını öldüren Marduk ile kocası oğlu tarafından öldürülen Ti'âmat arasında amansız bir savaş başlar. Bu iki tanrı arasındaki savaş düşüşün mihenk taşı olarak kabul edilebilir.

Mısır Yaratılış Mitosunda, yaratıcı tanrının *İlk Su*ların üstünde belirmesinden Horus'un tahta çıkışına kadar süren dönem *Tep zepi* (ilk Çağ) dönemi olarak

---

[29] Kramer, *Sümer Mitolojisi*, 132-133.
[30] Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, 44-45.

adlandırılmak ve mükemmel çağ olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemde herhangi bir günahın ve dolayısıyla da düşüş ve ölümün bulunmadığı anlaşılmaktadır. Eliade bu dönemi "İlk Çağ, mutlak mükemmelliğe sahip ve öfke veya gürültü veya kavga veya kargaşa ortaya çıkmadan önceki altın çağı oluşturmakladır. Re'nin veya Osiris'in veya Horus'un 'zamanı' olarak nitelenen bu harika çağda ne ölüm ne de hastalık vardı" sözleriyle ifade etmektedir. Fakat bir anda kötülüğün müdahalesi kargaşaya yol açarak bu dönemin sonlanmasına neden olmuştur.[31]Söz konusu mükemmel/ilk çağın sona ermesini ve dolayısıyla insanların 'ölüm' kavramıyla tanışmasını, diğer mitoslardaki düşüş anlayışıyla benzer bulmak mümkündür.

4. 4. Yeniden Doğuş Miti

Yeniden doğuş miti hemen hemen tüm mitolojilerde işlenen bir konudur. Özellikle tufan hadiselerinden sonra insanlık yeniden yaşama imkanı bulur ve yaşam yeniden kurgulanır. Kendisini yaratan tanrılara karşı gelen veya onların koydukları kuralları çiğneyerek düşmüş sayılan insanın yenilenmesi/yeniden doğuşu söz konusu olur. Sümer mitolojisinde insanın yeniden doğuşu hadisesi kozmik düzenin sürekli sarsılmasıyla başlar. Buna göre önce dünyayı "kaos"a indirgeme tehdidini savuran "Büyük Yılan" sonra da çeşitli ritüellerle kefaret ödemek ve "arınmak" isteyen insanların suçları, yanlışları ve hataları bu sarsıntıları yaratır. Ama Yeni Yıl bayramıyla dünya dönemsel olarak yenilenir, başka bir deyişle "yeniden yaratılır." Bu bayramın Sümercedeki adı olan a-ki-til 'dünyayı yeniden yaşatan güç' anlamına gelir.[32] Sümer'de her sene kutlanan bu bayramda kozmosun yeniden var oluşu sembolik olarak tekrarlanır ve Dumuzi'yi temsil eden Sümer kralının tanrıça İnanna ile kutsal evliliği -yani hieros gamos- Yeni Yıl bayramı sırasında gerçekleştirilirdi.[33]

Babil yaratılış mitosunda Yeni Yıl Şenliği olan "Akitu", yeniden doğuşu simgelemekte ve Sümer mitosundakine oranla daha büyük bir öneme sahip olmaktadır.[34]

---

[31] Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi 1*, 113-114.
[32] Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi 1*.
[33] Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi 1*, 95.
[34] Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, 43.

Akitu, oldukça yaygın bir mitsel-ritüel senaryonun, özellikle de kozmogoninin yinelenmesi olarak görülen Yeni Yıl bayramının Mezopotamya versiyonunu temsil eder. Evrenin dönemsel yenilenmesi insanlar için büyük umut kaynağı oluşturmaktadır.[35]

Mısır mitolojisine baktığımızda ise 'yeniden doğuş' anlayışının Babil ve Sümer'dekinden daha farklı olduğunu ifade etmek gerekir. Mısır'da bu anlayışın, reenkarnasyon inanışıyla doğrudan alakalı olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Reenkarnasyon kavramının Mısır inançlarındaki önemini gösteren en belirgin unsur mumyalama işlemidir. Dolayısıyla Mısır mitolojisinde yeniden doğuş anlayışını diğerlerinden ayrı ele almak yerinde olacaktır.

Yeniden doğuş anlayışının bu mitostaki temeli ise tanrı Re'nin insanların kendisine karşı fesat kurduğunu keşfetmesiyle başlar. İnsanları yok etmeye karar veren Re, katliam görevini Hathor'a verir. Fakat tanrıçanın insan ırkını tamamen yok edeceğini anlayınca Re, onu durdurmak için sarhoş eder. Böylece insan ırkı tamamen yok edilmekten kurtulmuştur.[36] Tanrı Re'nin kendi yarattığı insanları yok etme kararından vazgeçmesi ve onları kurtarması; Hristiyanlıkta Tanrı'nın cezalandırdığı insanları, onlara karşı duyduğu sevgi nedeniyle Oğlu İsa'yı kurtuluşun bir parçası olarak kurban etmesiyle büyük benzerlik göstermektedir. Buradaki asli günah, Tanrı'nın kurtuluş planı için gerçekleşmesi gereken önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Hem Mısır Mitolojisinde hem de Hristiyanlıkta insanın Tanrı tarafından kurtarılması onun yeniden doğuşu olarak görülebilir.

Diğer yandan Mısır mitolojisinde, ilk kral olan Osiris, Geb ve Nut'un oğlu, ölümsüz yaşam için "diriliş" tanrısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Tahtın diğer varisi olan kardeşi Set tarafından tuzağa düşürüp öldürülmesi, İsis'in Osiris'i bulmak için verdiği mücadele ve Osiris'ten mucizevi bir şekilde hamile kalması neticesinde Horus'un doğması Mısır kültürüne ait en önemli miti meydana getirmiştir. Fakat konumuz gereği bu mitte Osiris'in dirilişi daha büyük bir öneme sahiptir. Kardeşi Set tarafından bir tabuta konulup Nil nehrine bırakılan Osiris kız kardeşi -ve aynı zamanda karısı- İsis tarafından

---

[35] Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi 1*, 94.
[36] Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, 75.

bulunur ancak bu durumdan hiç hazzetmeyen Set bu defa Osiris'in bedenini on iki parçaya bölüp Mısır'ın farklı bölgelerine gömer. Oğlu Horus'un da yardımıyla Osiris'in bedenine ait her bir parçayı bulup birleştiren İsis, çeşitli büyülerle onun yeniden dirilmesini sağlar. Buradaki diriliş elbette sıradan bir diriliş değildir. Osiris yeniden baharın gelişi gibi doğarak tüm tabiata bereket getirdiğine inanılır.[37] Dolayısıyla yaşayan Firavunlar kendilerini Osiris'in oğlu Horus ile ilişkilendirirken, ölen bir Firavun da Osiris'in kendisi ile ilişkilendirilmektedir.[38]

Ortadoğu mitolojilerinde yeniden yaratılış mitleri benzerlik göstermekle birlikte, Mısır mitolojisi Sümer ve Babil mitolojisinden kısmen değişiklik göstermekle birlikte sonuçları itibariyle doğanın yenilenmesi ve ölümsüzlük düşüncesi bağlamında paralellik göstermektedir. Bundan dolayı Mısır'da mumyalama uygulamasının başlaması ve devam ettirilmesi bu bağlamda düşünülmelidir.

5. SONUÇ

Ortadoğu coğrafyasında varlık gösteren yaratılış mitolojilerinin temel benzerlikler gösterdiği ve bu benzerliklerin bölgedeki tek tanrılı dinlerden de etki ve/veya yansımaları olduğu anlaşılmaktadır. Yahudilik, İslamiyet ve Hristiyanlıkta insanın yaratılışında kullanılan temel maddenin toprak olması bu dinlerden çok daha eski olan Sümer, Babil ve Mısır Yaratılış mitoslarında bahsi geçen "insanın topraktan var edilmesi" hadisesini öne çıkarmaktadır.

Neredeyse tüm dinlerde yer alan asli günah ve insanın düşüşü anlayışlarının da bahsi geçen yaratılış mitoslarında izlerine rastlamak mümkündür. Yaratıcı tanrılara karşı gelen insanlar lanetlenir veya yok edilmekle karşı karşıya gelir. Ancak Yüce Tanrı'nın bağışlayıcı olan yönü, onların affedilerek yeniden doğuşunu sağlar. Böylece Ortadoğu coğrafyasında var olan yaratılış mitoslarının benzer olay örgülerine sahip olduğu görülebilir.

---

[37] James George Frazer, *Adonis, Attis, Osiris: Doğu Dinleri Tarihi Çalışmaları II* (İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2018).
[38] Ninian Smart, *The World's Religions* (London: Cambridge University Press, 1993), 199; Armstrong, *Mitlerin Kısa Tarihi*, 38.

KAYNAKLAR

Armstrong, Karen. *Mitlerin Kısa Tarihi.* İstanbul: Merkez Kitaplar, 2006.

Batuk, Cengiz. *Mitoloji ve Tarihsellik: Hırisitiyanlığın Asli Günah Mitinin Tarihsel Dönüşümü.* İstanbul: İz Yayıncılık, 2006.

Black, Jeremy - Green, Anthony. *Mezopotamya Mitoloji Sözlüğü. Tanrılar, İfritler, Semboller*. İstanbul: Aram Yayıncılık, 2003.

Bottéro, Jean - Kramer, Samuel Noah. *Mezopotamya Mitolojisi*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.

Campbell, Joseph. *İlkel Mitoloji Tanrının Maskeleri.* 2. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi, 1995.

Çığ, Muazzez İlmiye. *Kur'an, İncil ve Tevrat'ın Sümer'deki Kökeni.* 42. Baskı. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2016.

Eliade, Mircea. *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi 1.* İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2012.

Eliade, Mircea. *Ebedi Dönüş Mitosu.* Ankara: İmge Kitabevi, 1994.

Eliade, Mircea. *Mitlerin özellikleri.* İstanbul: Om Yayınevi, 2001.

Frazer, James George. *Adonis, Attis, Osiris: Doğu Dinleri Tarihi Çalışmaları II.* İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2018.

Gül, Ahmet. "Su Kültü ve Tufan". *Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağu Sempozyumu*. Ed. Hamdi Gündoğar - Ömer Ali Yıldırım - M. Ata Az. 183-194. İstanbul: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2014.

Heidel, Alexander. *Enuma Eliş: Babil Yaratılış Destanı.* Ankara: Ayraç Yayınevi, 2000.

Hooke, Samuel Henry. *Ortadoğu Mitolojisi.* 4. Baskı. Ankara: İmge Yayınevi, 2002.

Hooke, Samuel Henry. *Ortadoğu Mitolojisi.* 2. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi, 1993.

Kramer, Samuel Noah. *Sümer Mitolojisi.* İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1999.

Öztürk, Mustafa. *Kur'an-ı Kerim Meali. Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri.* 3 Baskı. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015.

Öztürk, Mustafa. *Kur'an ve Yaratılış.* 2. Baskı. İstanbul: KURAMER, 2016.

Smart, Ninian. *The World's Religions.* London: Cambridge University Press, 1993.

THE GENESIS FACT IN THE QASIDAS OF FOUNDING POETS IN TURKISH CLASSICAL POETRY

KLASİK TÜRK ŞİİRİNİN KURUCU ŞAİRLERİNİN KASİDELERİNDE YARATILIŞ GERÇEĞİ

Prof. Dr. Murat Ali KARAVELİOĞLU
Iğdır University, Faculty of Science and Literature, Iğdır, Turkey
E-mail: murat.karavelioglu@igdir.edu.tr

ABSTRACT

When we analyze the Classical Turkish poetry totally, we can see that all poets realized the universe and Allah's creation graces perfectly. However, it is impossible to fit the observations of the thousands of poets of a literature that goes on for centuries in a paper. For this reason, in this paper, qasidas of Ahmed-i Dai, Şeyhi and Dehhani who are the significant figures of the founding era of the classical poetry, are goint to be mentioned. Because qasidas, especially in the introduction part, contains natural descriptions and universal observations in detail. Poets give good lessons in detail about the skies, grounds, situations of the winter and spring, animals like horses which were praised by Allah before to tell their main subjects. In this paper, it is going to be held the qasidas of the significant figures of the classical Turkish poetry and their point of view about the genesis and the perceptions of the master of Turkish classical literature who lived between the second half of the 14th century and first quarter of the 15th century. Thus, it is going to be tried to mention the perception of Turkish people by focusing on the basics of classical Turkish literature traditions.

Keywords: Genesis, Univers, Classical Turkish poetry, Literature, Qasida

ÖZET

Klasik Türk şiiri baştan sona tetkik edildiğinde her şairin kâinatı mükemmel bir şekilde gözlemlediğini ve Allah'ın yaratış cilvelerini tastamam fark ettiğini görürüz. Ancak asırlarca devam etmiş bir edebiyatın binlerce şairinin bu gözlemlerini bir bildiri metni içine sığdırmak mümkün değildir. Bu sebeple bu bildiride klasik şirimizin kuruluş devrinde öncü ve kurucu şairler olarak öne çıkan Ahmedi, Ahmed-i Dai, Şeyhi ve Dehhani'nin kasideleri ele alınacaktır. Çünkü kasideler, özellikle nesip (giriş) bölümlerinde tabiat tasvirlerine ve kâinat izlenimlerine geniş yer veren metinlerdir. Şairler, asıl maksatlarını anlatmaya geçmeden önce göklerden, yerde olanlardan, kış veya bahar ahvalinden, Allah'ın övdüğü at vb. hayvanlardan bahsederek okuyucuya az sözle geniş ve derin manalar bildiren dersler verirler. Ruhlarındaki şair hassasiyeti, bu manaları öyle sanatsal biçimde sunar ki pek çoğumuzun fark edemediği hakikatler, güzel benzetmeler ve yerinde telmihlerle ruhumuzu titretir. Nihayet şairlerin, Allah'ı "Nakkaş-ı Ezeli, Sani'-i Zü'l-celal vb." sıfatlarla anmasının ne kadar yerinde olduğu anlaşılır. Bu bildiride Klasik Türk şiirinin önde gelen şairlerinin kasideleri, başka bir deyişle devrinin birer aydın ve düşünürü olan şairlerin zihin ve hayal dünyası "yaratılış" gerçeği merkezinde ele alınacak ve 14. yüzyılın ikinci yarısıyla 15. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşamış büyük edebiyat dehalarının bütün bir kâinat ve yaratılış algıları tespite

çalışılacaktır. Böylece klasik edebiyat geleneğimizin dayandığı esaslar vurgulanarak milletimizin kâinat algısına dikkat çekilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yaratılış, Kâinat, Klasik Türk şiiri, Edebiyat, Kaside

1. GİRİŞ

Kainatta var olan canlı veya cansız her şeyin hal lisanıyla Yaratıcı'yı zikrettiği gerçeği ve Kuran-ı Kerim'de insanoğlunu, yaşadığı âleme ibret nazarıyla bakmaya sevk eden ayetler, insan olmanın şuur ve mesuliyetini aklımızdan çıkarmamayı ilzam eder. Böylece insan, niçin yaratıldığını ve neden bu âlemde bulunduğunu idrak ederek kendisine bahşedilen dünya hayatını ve türlü nimetleri derin bir tefekkürle fark eder. Özellikle bilim adamları ve sanatkârların tefekkürü, sıradan insanlara nazaran daha derin ve kuşatıcıdır. Biri sonuca ulaştığında Yaratıcı'yı bulurken diğeri henüz eserine başlamadan kâinatı gözlemler, düşünür ve hayal kurar. Bunun sonucunda ise eser ortaya koyar. Bilim adamı, hangi alanda çalışıyor olursa olsun, buluş ve keşifleriyle Allah'ın kudret ve azametini müşahede eder. Sanatkâr ise ortaya koyduğu sanat eseriyle O'nun noksandan münezzeh yegâne Yaratan olduğunu ispatlar. Bütün kâinat bilim adamı için her çeşit ecza ile mücezzeh bir eczahane iken sanatkâr için zihne doğan düşünceler ve gönüle akseden engin hayallerle dopdolu bir atölyedir. Bunlar arasında şairlerin bilhassa önemli bir yeri vardır. Nesneler ve isimleri, bunlar arasındaki her türlü ilişki ve nihayet hayatın kendisi şairin hayal atını koşturduğu bir talimhanedir denilse mübalağa edilmiş olunmaz.

Yaşadıkları toplumların düşünen, hayal kuran, bir mefkûre taşıyan simaları içinde düşünürler kadar şairleri de görmekteyiz. İster yaşadığı cemiyetin veya tüm dünyanın meselelerini ele almış olsun isterse sanatını yalnızca ruhunun coşkusuna teslim etmiş bulunsun şairler, muhakkak insanların hislerine tercüman olurlar. Eski devirlerin yaşantısı, dünya görüşü, hayata ve ölüme bakışı, ölüm ötesi hayat, her türlü sevinç ve hüzünler şairlerin zihin ve hayal ekseninde damıtılır, süzülür ve kaleme dökülür. Kâinatın ve insanlığın yaratılışı meselesi de onları meşgul eden konuların başında gelir. Yüce Yaratıcı, O'nun her an yeni bir yaratmada oluşu, yaratılışın gayesi gibi ulvi meseleler

düşünen, araştıran ve merak eden zihinleri hep meşgul edegelmiştir. Esasen bu, Allah'ın her bir kulundan istediği birşeydir.

Klasik Türk edebiyatına bütüncül bir bakış atıldığında, uzun asırlar devam eden bir edebi gelenek içinde her devirde hemen her şairin yaratılış gerçeğine kafa yorduğu söylenebilir. Bu bakımdan şairler biraz da filozoflara benzerler. Ne var ki şairi filozoftan ayıran temel fark, işin içine duyguların, daha yoğun gözlemlerin ve sanat kudretinin girmesidir. Böylece şair, kolayca kavranması herkes için mümkün olmayan girift meseleleri edebiyatın ruha ve zihne beraber hitabeden letafeti sayesinde ele alır ve anlaşılır kılır. Genel olarak edebiyat sahrasında at koşturmuş çeşitli devirlerin nice şairi bir yana klasik devir şairlerimizin de bunu yoğun fakat latif mısralarla başardığı bir gerçektir. Ruhlarındaki şair hassasiyeti, bu manaları öyle sanatsal biçimde sunar ki pek çoğumuzun fark edemediği hakikatler, güzel benzetmeler ve yerinde telmihlerle ruhumuzu titretir. Nihayet şairlerin, Allah'ı "Nakkaş-ı Ezeli, Sani'-i Zü'l-celal ve'l-kemal vb." sıfatlarla anmasının ne kadar yerinde olduğu anlaşılır.

Anadolu sahası Türk edebiyatının kuruluş dönemi olarak nitelendirilen on dördüncü yüzyıl ile on beşinci yüzyılın ilk yarısı, her biri sonraki şairlere örnek teşkil etmiş bulunan güçlü şairler görmüştür. Bunlardan yukarıda isimlerini saydıklarımız, devirlerinin ve hatta bütün bir klasik Türk şiirinin önde gelen şairleridir. Ebedi vatanımız olan bu topraklarda klasik şiir geleneği çerçevesinde eser vermiş olan bu şairler, eserleri ve buna bağlı olarak haklı şöhretleri dikkate alınarak seçilmiştir. Hemen her konuya değindikleri eserlerinde kuşkusuz yaratılış hakikatini de terennüm etmişlerdir ve günümüzde dahi müslüman dünyasının kâinat algısına tesir etmeklikleri bakımından önemlidirler. Onların âleme bakışları önce yaratılışın sebebi olarak neyi gördüklerini anlamakla tebellür etmektedir. Ancak bundan sonra yaratılış gerçeği, yaratılışın felsefesi olarak nitelendirilebilecek olan vahdet-i vücud mefhumu, Allah'ın yerde ve gökte tecellisi, O'nun "Nakkâş, Sâni¤" olarak nitelendirilmesi, bilhassa ilkbahar ve sonbahar mevsimlerinin yaratılış hakikatini ne şekilde gözler önüne serdiği ve nihayet Allah'ın tefekkür için sık sık atıfta bulunduğu gökyüzünün ilk devir şairlerinin şiirlerinde nasıl ele

alındığı muhtasar örnekler üzerinden incelenerek yaratılış kavramının edebiyatımızda karşımıza çıkan özüne inilebilir.

2. ÂLEMİN YARATILIŞ SEBEBİ

Kuruluş devri şairlerinin kâinat ve yaratılış kavramına bakışlarında tevhid inancının öncelikli yer tuttuğu görülmektedir. Âlemin ve insanoğlunun yaratılış sebebi üzerinde düşünen şairler, tevhid akidesinin yani "lâilahe illallah" fermanının, içindekilerle birlikte tüm kâinatın yaratılmasına bir sebep olduğunu dile getirirler. Şeyhi'nin aşağıdaki beyti, bu manayı ilam etmektedir:

Âlem ü âdemin zuhûru nedür

Mazher-i lâ-ilâhe illallâh (Şeyhi: K.1, byt.5)

Kelime-i tevhidi redif olarak ele alıp bu mana üzerinde düşünen şair az değildir. Aynı şairin tezatlarla örülü aşağıdaki beytinde ise Hz. Peygamber güneşe, varlık doğuya, küfür ve sapkınlık karanlığa, yokluk ise batıya/batışa teşbih edilmiştir. Şaire göre Hz. Peygamber güneş gibi varlık doğusundan doğunca küfür ve dalalet zulmeti yokluk batısında batmış, ortadan kalkmıştır. Varlık gibi olumlu çağrışımı bulunan bir mefhum yine diriliş manası taşıyan doğuya, yokluk gibi olumsuz mana ihtiva eden bir kavram da batıya nispet edilmiştir. Hz. Peygamber'in güneş olarak ifade edilmesiyle diğer peygamberlerin gökteki yıldızlara benzetildiği kolayca anlaşılabilir:

Çü doğdu şems-i Muhammed vücûd şarkından

Adem gurûbuna irdi zalâm-ı küfr ü dalâl (Şeyhi: K.3, byt.45)

3. ÂLEMİN YARATILIŞI

Yaratılışı en iyi anlatan ifade "kün (=ol)" emridir. Allah, bir şeyin olmasını dilediğinde yalnızca bu emri verir, o da derhal meydana gelir. Âlemlerin, bir "ol" emriyle ve bir lahzada yaratıldığı inancı Kur'an-ı Kerim'e dayanır ve inanç sistemimizde geniş yer tutar. Yasin Suresi ve başka birkaç yerde geçen "kün feyekûn" (Yâsîn/36, 82) ayetine

atıfta bulunduğu aşağıdaki beyitte Şeyhi, “kün (=ol)” emrini kudret kalemi olarak tavsif etmektedir:

Çü kâf u nûn ile kevneyn nüshasın yazdı

Pes âdemün elifin kıldı ayn-ı âleme dâl (Şeyhi: K.3, byt.16)

“Allah, kâinat sayfasını ‘kün’ emriyle yazdığında âdemin (=insanoğlunun) başındaki elif harfini âlemin gözüne (=kâinatın yaratılışına) işaret kılmıştır.” Görüldüğü gibi beyitte, insanın yaratılmasının, kâinatın yaratılmasında önemli bir aşama olduğu vurgulanmaktadır. Yaratılış gerçeğini şiirlerinde çokça ele alan Ahmedi, konuya değişik bakış açıları sergileyerek yaklaşır ve meselenin farklı vechelerini dikkatlere sunar. Bu manayı şair, aşağıdaki beytinde insanın yaratılışıyla da bağdaştırarak vermektedir:

Kâf ü nûndan yaradur emri anun cism ile rûh

Âb ü gilden düzedür sun¤ı anun hatt ile hâl (Ahmedi: K.50, byt.4)

“Allah’ın emri ‘kün’den cismi ve ruhu yaratır. O’nun sanatı su ve topraktan yanaktaki tüyler ve ben (gibi güzellik unsurlarını) ortaya çıkarır.” Şeyhi de âlemin yaratılışını varlık-yokluk tezadı içinde ve mazi ve istikbal düzleminde ele alır. Öteyandan tendeki ben anlamına gelen hal ile halihazır anlamına gelen hal ve yazı anlamına gelen hat ile yanak ve yüzdeki tüy anlamına gelen hat arasındaki sesteşlik ilişkisi dikkati çekicidir:

Çekildi sath-ı adem safhasına hatt-ı vücûd

Misâl-i mâzî vü müstakbel oldu sûret-i hâl (Şeyhi: K.3, byt.17)

“Yokluk sayfasına varlık yazısı yazıldı. Mazi ve müstakbel ben suretinde (bir nokta halinde) yaratıldı.” Allah’ın, âlemleri yaratmasında ve elbette hiçbir işinde herhangi bir alete edevata ihtiyaç duymaması, yarattığı en küçük bir zerreden en büyük âlemlere kadar herbir şeyde yardımcıya ihtiyacı olmaktan münezzeh bulunması Ahmedi’nin şu beytinde dile getirilir:

Âdemün nakşını yazdun bî-devât ü bî-kalem

Âlemün vasfını düzdün bî-edât ü bî-misâl (Ahmedi: K.2, byt.4)

"İnsanın şeklini divitsiz ve kalemsiz yazdın. Âlemi de alete ihtiyaç duymaksınız ve benzersiz (=kusursuz) yarattın." Kur'an-ı Kerim'in bir çok ayetinde Allah'ın, en küçük bir eşyaya yahut bir yardımcıya muhtaç olmadığı ve bu kâinatı, nice âlemleri, içindekileri ve elbette insanoğlunu böylece yaratması anlatılır ve O'nun bu hususta bir şeye ihtiyacı olmadığı vurgulanır. Göklerin sütunsuz yaratılmış olması da bu meyanda hatırlanabilir. Gündüzün ve gecenin yaratılması, aydınlık ve karanlığın bir nimet olarak hilkati, yerin ve göklerin vücuda getirilmesi, ayların ve yılların halk edilmesi aslında yaratılış gerçeğini bir bütün olarak ortaya koyar. Ahmedi, aşağıdaki beytinde tüm bu hilkat hakikatini özlü bir şekilde ifade etmektedir:

Yir ü gögü düzüp itdün nûr ile zulmet ıyân

Dün ü güni nazm idüp râst kıldun mâh ü sâl (Ahmedi: K.2, byt.5)

"Ey Allah'ım, yeri göğü yaratıp aydınlığı ve karanlığı var ettin. Gece ile gündüzü birbiri ardınca getirip ayları ve yılları sıraladın." Beyit, yaratılış hakikatinin özünü kapsayıcı biçimde sunmaktadır. Gerek İslam öncesi devirlerde gerekse İslami dönemde toplumların inanç dünyalarına önemli ölçüde tesir eden ortak anlayışlar vardı. Bunlardan bir tanesi, kâinatın yaratılması ve dünyada hayatın devamlılığı hususlarında anasır-ı erbaa denilen hava, su, toprak ve ateş mefhumları; diğeri ise göklerin dokuz kat olarak soğan zarı gibi birbiri üzerine tabaklanmış olduğudur. Ahmedi, aşağıdaki beytinde insan dışındaki mahlukatı madenler, bitkiler ve hayvanlar olarak üç çocuğa benzetmiş; dört unsuru bir anneye, dokuz kat gökleri de bir babaya teşbih etmiştir:

Üç oğlanı ki ma¤den ü hayvândur nebât
Bu dört anadurur iden ol tokuz ata (Ahmedi: K.5, byt.16)

"Maden, hayvan ve nebat adı verilen üç çocuğu doğuran bu dört ana ve o dokuz babadır." Dokuz baba ile dört annenin üç çocuk doğurması mümkün olmadığına, hatta imkan dahilinde olsa bile mantıksız bulunduğuna göre beyitte kastedilen dört unsurun bir anne, dokuz kat göğün de bir baba olduğu tasavvuru kolayca anlaşılır. Ahmedi'nin, kâinatın yaratılışını derli toplu anlattığı bir kasidesi vardır. Burada şair, insanın, bitkilerin, hayvanların, madenlerin, yerin ve göklerin, gece ile gündüzün yaratılışını tamamen

Allah'ın kudretine istinat ile terennüm eder. Söz konusu kasideden birkaç beyti, bir örnek olması bakımından aşağıya almak yerinde olacaktır:

Ademden altı günde itdi îcâd
Bir emr ile tokuz evyân-ı mînâ (Ahmedi: K.4, byt.2)

Kim itdi yili yir yüzine ferrâş
Kim itdi bâğa bulıtları sakkâ

Kamışdan kim düzetdi nûş-ı dârû
Dikenden kim bitürdi tâze hurmâ

Kim itdi nergisün gözin mükahhal
Kim itdi lâlenün yüzini hamrâ

Befeşe zülfini kim itdi müşgîn
Gülün ruhsârını kim kıldı ra¤nâ

Çemen ferşini kim itdi mutavves
Ağaçlar hullesin kim kıldı hadrâ

Diriden ölüyi kim itdi zâhir
Ölüden diriyi kim kıldı peydâ

Giceden gündüzi kim itdi rûşen
Yazı kışdan kim eyledi hüveydâ

Kim ider sahrâdan yâkût-ı ahmer
Kim ider katreden lü'lü-yi lâlâ

Kim itdi âlemün tertîbin ibdâ¤
Kim itdi âdemün terkîbin inşâ

Hudâvendâ cihân kim kudretinden
Yir ü gök oldı vü arş-ı muallâ (Ahmedi: K.4, byt.9-18)

Allah'ın hem gözden nihan hem de kalp gözüyle bakana herşeyden ayan olduğu gerçeği, klasik Türk şairlerinin sıklıkla vurguladığı bir hakikattir. Çünkü Allah, gözlere

görünmez ise de yarattığı her şeyde, koyduğu her kanunda kullarına kendisini açıkça tanıttırmaktadır. Şeyhi bunu veciz bir dille ifade eder:

Akl şem¤i nice idrâk itsün envâr-ı Celâl

Çün ki yetmiş bin hicâb ardından olur muktebes (Şeyhi: K.2, byt.5)

"Akıl mumu Allah'ın nurunu nasıl idrak etsin? Çünkü o nur, yetmiş bin perde ardından parıldar." Bu beyit, Türk edebiyatının büyük şairlerinden Baki'nin mısralarına ilham olmuş görünmektedir. Nitekim Baki, bir gazelinde bu manayı şöyle dile getirmektedir:

Bin hicâb-ı kibriyâ ardında göstermez yüzin
Kendüyi gözlerden ol sultân-ı hûbân gizlemiş

Hep mezâhir üzre zâhir çeşm-i nâzırdan nihân
Kendü envârında kendin mihr-i rahşân gizlemiş

4. ALLAH NAKKÂŞ-I EZELÎDİR

Yeri ve gökleri, tüm kâinatı, madde ve manayı en kusursuz bir şekilde yaratan Allah, özellikle şairler tarafından "Nakkâş-ı Ezel, Sâni¤-i Zü'l-celâl ve'l-cemâl" vb. sıfatlarla tavsif edilmiştir. Şairlere göre Allah, kusursuz bir sanatkârdır. Fakat insan için nakıştan ziyade Nakkaş'ı görmek önemlidir. Her nimetin ardında O'nu görmek, her güzelliğin arkasında O'nu seyretmek ancak insana yakışır. Yine Şeyhi, kasidelerinden birinde perdelerden sıyrılıp kâinatı yaratan Allah'ın varlığını, varlığının ve birliğinin delillerini, kudret ve azametini görmek gerektiğini söyler:

Gönlüm bu reng ü nakşı ko Nakkâşa kıl nazer

Gözle yakîn cemâlini gitsin hicâb ü zan (Şeyhi: K.7, byt.22)

"Ey gönlüm, bu çeşit çeşit renkleri, bu türlü türlü nakışları bırak da Nakkaş'a (=Yaratana) bak. O'nun apaçık tecelli eden cemalini gözle de aradan perde ve şüphe kalksın."

5. İLKBAHAR

Genel itibariyle edebiyatın bütün alanlarında, ama hususi olarak kasidelerde bahar tasvirleri geniş yer tutar. Bilhassa bahariye kasideleri, baharın gelişini ve bereketini, güzelliğini tüm yönleriyle ortaya koyan metinlerdir. Baharın, insan hayatı üzerinde derin tesirleri olduğu bir gerçektir. Çetin kış şartlarının geride kalışı, tabiatın dirilmesi, süslenip güzelleşmesi, toprağın bereketlenmesi sadece insanları değil hayvanlar ve bitkiler âlemini de ilgilendirir. Ruha ferahlık bahşeden bahar, haşır ve neşirin dünyadaki numunesidir. İşte bütün bu cihetler dikkate alındığında yaratılış hakikatinin en yoğun terennüm edildiği edebiyat ürünlerinin şiirler ve özellikle kasideler olduğu görülecektir. Kasidelere bu gözle bakıldığında ibret nazarıyla bakışın öne çıktığı görülür. Ahmedi bir kasidesinde gül fidanını minbere, bülbülü hatibe benzetir. Sabah esintisini, yağmurun müjdecisi bulut gibi hayat kaynağı olarak görür. Yerde ve gökte Allah'ın pek çok rahmet eserinin var olduğunu söyleyerek insanları ibret almaya davet eder:

Menâbirinde gülün uş hatîb olup bülbül
İşit ne nağmeler ile seherde itdi hitâb

Virür nebâta hayât esdügince bâd-ı sabâ
Olur mübeşşir-i rahmet belürdügince sehâb

Bu rahmetün eserinden toludurur yir ü gök
Nidâ-yı "fe'tebirû minhü yâ ulü'l-elbâb" (Ahmedi: K.10, byt.6-8)

"İşte bülbül, gülün minberlerinde (=dallarında) hatip oldu (=ötmeye başladı). Seher vaktinde ne nağmeler ettiğini duy. Sabah yeli estikçe bitkilere hayat verir. Gökte bulut belirdikçe rahmetin müjdecisi olur. Yer ve gök bu rahmet eserleriyle 'ey akıl sahipleri, ibret alın' nidasıyla doludur." Öte yandan bahar mevsimi haşir ve neşirden haber verir manası Şeyhi'nin, bitkilerin yeniden hayat bulmasının haşir ve neşir ahvalinden haber verdiğini dile getirdiği şu beytinde çok veciz ifade edilmiştir:

Hayâta nice irerdi nebâtın emvâtın
Gözet ki keşf olına hâl-i haşr ü neşr ü hisâb (Şeyhi: K.15, byt.2)

"Ölü bitkileri nasıl da hayata kavuşturduğunu gözet de haşir, neşir ve hesabın hakikatini anla." Bir başka kasidesinden alınan aşağıdaki beyitlerde ise Ahmedi, çeşitli mazmunları ustaca kullanmasının yanında bazı peygamberlerin kıssa veya mucizelerine de atıfta bulunarak okuyucuya etkileyici bir bahar tasviri sunar:

Çemen Erteng nakşın gösterür kim

Sabâya Hakdan irdi rûh-ı Mânî (Ahmedi: K.72, byt.2)

"Allah, sabah yeline Mani'nin ruhundan eriştirdiğinden yeryüzü, Erteng'in nakışları (=çizimleri, süslemeleri) gibi oldu." Bu beyitte şair, klasik Doğu edebiyatlarında adı sıkça geçen efsanevi Çin ressamı Mani'yi ve onun muhteşem güzellikteki çizimlerini ihtiva eden kitabı *Erteng*'i anarak baharın binbir çeşit güzelliğine vurgu yapmaktadır. Bir başka beyit de şöyledir:

Ağaçlarun görüp neşv ü nemâsın

Heves ider ki yire ine Tûbâ (Ahmedi: K.72, byt.3)

"Tuba ağacı, ağaçların nasıl yeşerip tazelendiğini, dirilip serpildiğini görünce yere inmeye heveslenir." Şairin bu beyitteki istinat noktası Tuba ağacıdır. Bilindiği gibi Tuba, cennette bulunduğuna inanılan, kâinat ağacı olarak da anılan ve kökü yukarıda, dalları semayı kuşatıcı olarak tasvir olunan bir ağaçtır. Cenneti hakeden insanların, onun gölgesinde oturmaktan zevk alacağı, meyvesinden yiyeceği, bereketli ve daima olumlu manalar ifade eden bir ağaç olduğuna inanılır ve doğu kültür ve edebiyatlarında yaygın bir motif olarak kullanılır. Beyitte şair, bahar mevsiminde ağaçların durumunu, dolayısıyla baharın güzelliğini anlatırken Tuba ağacını yere inmeye heveslendirecek bir tablo çizmiştir. Böylece Allah'ın yaratma kudretini ve rahmet eserlerini vurgulamaktadır. Burada tuba ağacının başaşağı olduğu inancı ile yerdeki ağaçlara heves etmesi anlamı arasında pek latif bir ilişki söz konusudur. Aşağıdaki beyitte ise hayal ufkunu bir hayli genişlettiği görülmektedir:

Şecerde rûşen ü nâr-ı şükûfe

Meğer girü tecellî buldı Mûsâ (Ahmedi: K.72, byt.4)

"Çiçek koru ağaçta görünmektedir. Herhalde Hz. Musa, yeniden tecelliye mazhar oldu." Baharın gelmesiyle ağaçların dallarında açan kırmızı çiçeklerin her birini birer kor parçasına benzeten Ahmedi, bu hayalden hareketle Hz. Musa'nın, ailesiyle Mısır'a doğru giderken karanlıkta bir ateş koru görmesi, o tarafa yönelince bunun bir ağaçta parıldadığını farketmesi ve ardından Allah'ın tecellisine mazhar olarak onunla mükalemesi hadisesine telmihte bulunmaktadır. Böylece baharda çiçeklerle bezenen ağaç dallarının güzelliğini, Yüce Allah'ın her an bir yaratmada olduğu hakikatini açıklarken resmetmektedir. Ahmedi, baharı ve Allah'ın kudretini dile getirdiği aynı kasidenin şu beytinde ise bu kez Hz. İsa'nın, Allah'ın izniyle ölüleri diriltme, hastaları şifaya kavuşturma, sakatları iyileştirme mucizesine telmihte bulunur:

Sabâ ölmiş yiri uş kılur ihyâ

Zî virilmiş ana i¤câz-ı Îsâ (Ahmedi: K.72, byt.5)

"İşte sabah yeli ölmüş toprağa hayat veriyor. Hz. İsa'nın mucizesi onun özüne verilmiş." Bilindiği üzere Hz. İsa devrinde tıp ilmi çok ilerlemişti. Bu sebeple onun mucizeleri genellikle tıp alanında görülmüştü. Çiçeklerin açılmasına, polenlerin dağılmasına, çiçek döllenmelerinin gerçekleşmesine sebep olan sabah yeli, böylece yaratılış hakikatinin gözler önüne serilmesinde önemli bir dinamiktir. Onun bu işlevi, Hz. İsa'nın, Allah tarafından kendisine bahşedilen nefesine dayalı mucizeleriyle ilişkilendirilmiş ve yaratılış mefhumu Ahmedi tarafından bir de böyle ele alınmıştır.

Anadolu sahası klasik Türk şiirinin kurucu şairlerinin kasidelerinde yaratılış gerçeğinin izlerini ararken karşımıza çıkan beyitler sayıca çok fazla idi. Bildiri sınırlarını aşmamak adına ancak bir kısmına yer verilebilen beyitlerden, son derece etkileyici tasvirler ve telmihler içeren birkaçını daha anmak yerinde olacaktır. Germiyanlı Şeyhi, aşağıya aldığımız beytinde çiçeklerin itibarlı durumunu baharın gelişine bağlarken Hz. Yusuf'u anmadan geçmez:

Anun içündür çemen Mısrında çiçekler azîz

Kim dahi gül Yûsufunun gonceler zindânıdur (Şeyhi: K.9, byt.7)

"Goncalar gül Yusufunun zindanı olduğundan çemen Mısrında çiçekler azizdir." Hz. Yusuf kıssasından bir bölüme telmihte bulunulan bu beyitte baharın gelişiyle yeryüzünün çiçeklerle bezenmesi, Mısır ülkesi, Mısır azizi, Hz. Yusuf'un zindana atılması olayları ekseninde bir bahar tasviri yapılmakta ve Allah'ın tabiatı diriltmesi anlatılmaktadır. Gül olarak nitelenen Hz. Yusuf, zindana atılmakla adeta gülün kapalı hali olan gonca içine hapsedilmiştir. Aziz olmaya en layık kişi olan Hz. Yusuf böyle olunca diğer çiçeklerin Mısır ülkesine benzetilen çemende aziz olmaları kaçınılmazdır. Şeyhi'nin bu beyti, Fuzuli'nin *Gül Kasidesi*nde geçen şu beyti hatırlatmaktadır:

San Züleyha halvetidür gonce-i der-beste kim

Çıhdı andan dâmen-i çâkiyle Yûsuf-vâr gül

"Kapalı gonca, Züleyha'nın odası gibi olup gül ondan Hz. Yusuf gibi yırtılmış entarisiyle çıktı." Hz. Yusuf kıssasına atıfta bulunmak suretiyle aynı manayı benzer ifadelerle dile getirmiş olan kurucu şairlerimizden Hoca Dehhani, aşağıya alınan beytinde baharın gelişiyle gülün Hz. Yusuf gibi Mısır ülkesine aziz olduğunu, öte yandan bülbülün ise Hz. Yakup gibi feryat edip inlediğini söyleyerek gerçekten de muhteşem bir bahar tasviri ortaya koyar:

Çü Yûsuf Mısr şehrinde azîz oldı gül ü bülbül

Uş ider gice vü gündüz figân çün Pîr-i Ken¤ânî (Dehhani: K.1, byt.4)

"Gül, Hz. Yusuf gibi Mısır şehrinde aziz oldu. Ancak bülbül, Hz. Yakup gibi gece gündüz inleyip ağlamaktadır." Bahar mevsiminde sergilenen yaratılış mucizelerinden biri de goncanın açmasıdır. Ahmedi, şu beytinde goncanın kapalı halini haya sahibi bir insana benzeterek şair hayalinin genişliğini gösterir:

Nikâb ile gelür gülzâre gonce

İy rahmet ana kim ehl-i hayâdur (Ahmedi: K.30, byt.3)

"Gonca, gül bahçesine örtüsüyle gelir. Ne de haya sahibidir, ona rahmet olsun." Aynı şair, süslü bir geline benzettiği gül üzerinden bahar tasviri yapmakta ve gülün açılmasına sebep olan bahar yelini gelin süsleyici bir kadına teşbih etmektedir:

Arûs-ı gül kamu reng oldı vü bûy

Meger meşşâta-i bâd-ı sabâdur (Ahmedi: K.30, byt.7)

"Sabah rüzgârı gelin süsleyici olmalı ki gül gelini baştan başa renge ve kokuya boyandı (=pek güzel süslendi)." Şiirlerinde ve özellikle kasidelerinde yaptığı tasvirlerle Türk edebiyatının öncü şairlerinden olan Ahmedi'nin, Allah'ın yaratma sanatındaki kudretini göz önüne serdiği bahar tasvirlerini muhtevi aşağıdaki beyitlerinde çiçeklerin renkleri ve tazelikleri çeşitli telmihlerle dile getirilmektedir:

Dökile la¤l ile dînâr toprağ üstinde

Meğer ki çıhdı bu yirden hazâyin-i Kârûn (Ahmedi: K.65, byt.4)

"Yakut ve paralar toprak üstüne dökülmüş. Herhalde bir yerden Karun'un hazineleri çıkmış olmalı." Şair, toprak üzerinde açmış rengârenk ve taze çiçekleri görünce sanki Karun'un kendisiyle birlikte yere geçmiş hazinelerinin fışkırdığını düşünmektedir. Ahmedi, "sıbgatullah (=Allah'ın boyası)" (el-Bakara/2, 138) ayetine telmihte bulunduğu şu beytinde ise baharda yeşermiş ağacın bilahare çiçeklerle bezenmesini, Allah'ın ayetlerinin hak olduğunu vurgulayarak dile getirmektedir:

Yeşil ağaca nazer it ki "sıbgatullâh"dan

Nice benefş ü kızıldur u saru vü gül-gûn (Ahmedi: K.65, byt.5)

"Yeşil ağaca bir bak, 'sıbgatullah' ayetinin bir tecellisi olarak nasıl da eflatun, kızıl, sarı, pembe/kırmızı renklere boyanmaktadır." Hristiyanların, yeni doğmuş çocuklarını sarımtırak renkte bir su ile vaftiz etmeleri/ettirmeleri âdetine karşı çıkan bu ayet-i kerimede asıl boyanın Allah'ın boyası olduğu, O'nun boyasıyla boyanmanın da iman ve inanç esaslarına, Kur'an hükümlerine uygun yaşamak demek olduğu vurgulanmaktadır. Öte yandan tabiatın güz ve bahar aylarında çeşit çeşit renklerle gözümüz önüne serilmesi; ağaçların, çiçeklerin ve çimenlerin türlü türlü renklere bürünmesi Allah'ın boyası olarak ifade edilmektedir. Şair, baharın gelişiyle önce yeşeren ağaçların sonra cinsine göre nasıl da rengârenk çiçekler açtığını hatırlatarak yaratılış hakikatini düşündürmektedir.

Dehhani ise bahar mevsimi ve kâinat sayfasının yenilenmesini, bülbülün ötüşünü Hz. Davud'un güzel sesine, söğüt ağaçlarının göğerip serpilmesini Hz. Süleyman'ın otağına benzeterek ifade etmektedir. Bilindiği gibi Hz. Davud ve Hz. Süleyman Peygamberler, hem ülkelerinin lideri hem de peygamberi idiler. Hz. Davud, kendisine indirilen Zebur'u güzel sesiyle okumaktaydı ve Kur'an'ın ifadesiyle onu kuşlar ve vahşi hayvanlar bile hayranlıkla dinlemekteydi. Şairin, Hz. Süleyman otağından bahsetmesi de onun hükümdar olmasıyla ilgilidir:

Aceb değül eğer bülbül kılursa nağme-i Dâvûd

Ki gül üstine dutmışdur söğüd çetr-i Süleymânı (Dehhani: K.1, byt.3)

"Eğer bülbül Hz. Davud gibi güzel sesiyle öterse buna şaşılmaz. Zira (bahar gelmiştir ve) söğüt ağacı gül üstüne Hz. Süleyman'nın otağı gibi örtülmüştür." Bütün bu örneklerden sonra anlaşılmaktadır ki bahar mevsimi, Allah'ın yegâne ve kusursuz yaratıcımız olduğunun gözler önüne serildiği bir zaman dilimidir. Şeyhi, kalender bir şair edasıyla söylediği aşağıdaki beyitte, bahara erişenin onu iyi değerlendirmesi gerektiğini hatırlatmakta, bunun insan ömrüne ömür katacağını dile getirmektedir:

Bu dördü her ki arada gördi bin yaşadı

Mey ü miyân-ı çemen dilber ü kenâre-i âb (Şeyhi: K.15, byt.19)

"Şarap, çimenlik (=bahçe), sevgili ve su kenarını bir arada gören kişi bin yaşadı (demektir)."

6. SONBAHAR

Yaratılış hakikatinin, klasik şairlerimizin dilinde terennümünde bir başka unsur sonbahar mevsimidir. Tıpkı bahar gibi yeryüzünde meydana gelen değişimlerin açıkça gözlenebildiği bir zaman dilimi olan güz mevsimi, Allah'ın, baharda âlemi nasıl diriltti̇ğini, güzde ise bu canlılık ve hayatiyeti nasıl aldığını gözler önüne sermektedir. Bu bakımdan şairler, bilhassa kasidelerinde sonbahar tasvirlerine de ağırlık vermişler, tabiattaki değişimleri gözlemleyerek hayatı ve ölümü anlayıp anlatmaya çalışmışlardır. Anadolu sahasının kurucu şairlerinde de bu tasvirler, sonra gelen şairleri etkileyek çokluk

ve niteliktedir. Ahmed-i Dâi, bir kasidesinin aşağıya alınan beyitlerinde çeşitli meyve ve çiçeklerden hareketle yaratılış gerçeğini haykırmakta ve bu nimetlerin, güzelliklerin ve hilkat mucizelerinin kıymetini bilmeyen kimselerin hüsrana uğrayacağını söylemektedir:

Almanun yüzin kızartdı nükteden bâd-ı hazân

İlle nârun gusse birle bağrını kan eyledi (Ahmed-i Dâi: K.17, byt.5)

"Sonbahar rüzgârı, bir nükte yaparak elmanın yüzünü kızarttı, gam ve kasavetle narın bağrını kan eyledi." Bu beyitte şair, elmanın sonbaharda kızarmasını latif hüsnütaliller ile güz yelinin bir nükte yaparak elmayı utandırdığı, bu yüzden de onun yüzünü kızarttığı şeklinde ifadelendirirken sonbahar meyvelerinden olan narı ise gam ve kaygıya sevk ederek bağrını kanla doldurduğunu söyler. Güz rüzgârı adeta kışın habercisi olarak narı kaygılandırmıştır. Şair, Allah'ın bu meyveleri yarattığını, onlara renk, tat ve özellik verdiğini böylece vurgulamaktadır. Ayva ve turunç ile ilgili beyit ise şöyledir:

Ayvanun benzin sarartdı ol turuncun gabgabı

Benzer ol anı görüp yâd-ı zenehdân eyledi (Ahmed-i Dâi: K.17, byt.6)

"Turuncun gerdanı ayvanın benzini sararttı. Galiba (ayva) o güzelliği görüp çene çukurunu hatırladı." Bu beyitte kış mevsimi meyvelerinden olan portakal ve mandalina zamanının yaklaşmasıyla bir güz meyvesi olan ayvanın, onların adeta bir güzelin gerdanı gibi olan gerdanını görüp içi gitmiş, benzi sararmıştır. Bilindiği gibi ayvanın rengi sarıdır. Şair bu hakikati yine bir hüsnütalil ile başka bir sebebe bağlamıştır. Çene çukuru edebiyatta sevgilinin güzellik unsurlarından biri olarak sıklıkla geçer. Ayvanın benzinin sararması, turuncun gerdanını görüp güzelin çene çukurunu hatırlaması sebebiyledir. Burada da Allah'ın yaratma mucizesi çeşitli edebi mazmun ve ifadelerle dile getirilmektedir. Sonraki iki beyitte ise bahar mevsiminin, -hem dünya nimetlerinin bolluğu hem de ibret nazarıyla bakabilmek açısından- kıymetinin bilinmesi, aksi takdirde kış mevsimi gibi çetin bir cezayla karşılaşılacağı iddia edilmektedir:

Nev-bahârun faslını her kim ganîmet tutmadı

Lâ-cerem anun cezâsın Hak zemistân eyledi (Ahmed-i Dâi: K.17, byt.7)

"İlkbahar mevsimini ganimet bilmeyen kişinin şüphesiz Allah cezasını kış olarak verdi." Keza baharda yeşeren, yazın uzun süre yeşil kalan ağaçların sonbahar rüzgârıyla yapraklarını dökmesi İlahi bir kanundur ve Allah'ın yaratma kudretinin yansımalarındandır. Bu gerçeği çok iyi bilen şair, güz geldiğinde yaşananları aynı edebi ve estetik hayalle şükürsüzlüğe yormakta ve insanlara bir ibret nazarı takındırmayı amaçlamaktadır:

Her ağaç kim yaşıl atlas hil¤ate şükr itmedi

Uş hazân yili tutup soydı vü uryân eyledi (Ahmed-i Dâi: K.17, byt.8)

"Yeşil atlas hırkaya şükretmeyen ağacı işte sonbahar yeli tutup soydu ve çırılçıplak bıraktı." Beyte göre ağacın, Allah'ın kendisine giydirdiği ve şair tarafından atlas kumaştan hırka/elbise olarak yorumlanan yapraklarını güz yeliyle dökmesi, şükretmemesi sebebiyledir. Yani nimetin elden gitmesine şükürsüzlük sebep olmuştur. Burada da yaratılış gerçeğine mesaj yüklü bir yorumla açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Yaratılış kavramına özellikle kasidelerinde geniş yer veren Ahmedi'nin bir kasidesinden alıntılanan şu beyitlerde de Ahmed-i Dâi'nin anlatımlarına benzer ifadelere rastlanır. Beyitlerde çimenlerin, ağaçların, çiçeklerin sonbaharda geçirdiği değişim üzerinde durulur ve son iki beyitte dünyanın faniliğinden, her gelenin gideceğinden, her doğanın öleceğinden, felek değirmenin öğütücülüğünden bahisle herşeyin fani, yalnız Allah'ın zatının baki olduğu gerçeği haykırılır. Bu haykırış, şairin kasidesini yazmaktaki amacını açıklayan bir sesleniş olarak karşımıza çıkmaktadır:

Bozardı sebze vü sarardı ol yeşil yaprağ

Döküldi gül yile gitdi benefşe olup mahzûn

"Çimenler ve yeşil yapraklar sararıp bozardı. Gül döküldü, menekşe mahzun olup yele gitti (=mahvoldu)."

Yumuldı nergisün uş gözi düşdi lâle yire

İçi karara yanup taşı oldı garka-i hûn

"İşte sonunda nergisin gözü yumuldu. Lâle yere düştü de içi karardı, dışı kana boyandı."

Biten yiter dirilen ölür ü gelen gider

Bu yirde evvel ü âhir hemîn budur kânûn

"Çıkan kaybolur, dirilen ölür, gelen gider. Bu dünyada daima geçerli kanun budur."

Felek değirmenine ibret ile bah göresin

Ki degzinüp niçelerün sünügin eyledi un

"Felek değirmenine ibretle bak da dönüp durdukça nice kimselerin kemiklerini una çevirdiğini gör."

Ale'l-hakîka Hakundur hemîn vücûd-ı bekâ

Dahi ne varsa bekâsı fenâyadur makrûn (Ahmedi: K.65, byt.16-20)

"Hakikat, Allah'ın varlığının sonsuz olmasıdır. Bunun dışında ne varsa onun ömrü sona ermeye yakındır (=son bulucudur)."

7. GÖKYÜZÜ

Yüce Yaratıcı'nın yaratılış hakikatini sergilediği yer ve yönlerden biri de gökyüzü olup klasik Türk şairlerinin başta kasideleri olmak üzere hemen bütün şiirlerinde çeşitli hayal örgüleri içinde gökyüzü tasvirleri çizildiğini görmekteyiz. Anadolu sahası Türk şiirinin kurucu şairlerinin kasideleri de bu bakımdan hem çok sayıda örnek içermekte hem de asırlarca süren geleneğe böylece tesir etmiş bulunmaktadır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'in pek çok yerinde Allah, kullarına yeryüzünde gezip dolaşmalarını, gözlerini gökyüzüne çevirip bakmalarını emretmektedir. Herşeyden önce her biri çok iyi birer gözlemci olan şairler tıpkı yeryüzünü gözlemledikleri gibi, tıpkı içinde yaşadıkları toplumu irdeledikleri gibi gökyüzünü de seyretmişler; gördüklerini zihin ve hayal potasında damıtarak sanat kabiliyetleri, yani duygularıyla birleştirmişlerdir. Böylece Allah'ın kusursuz yaratmasını, şiir kudretleri nispetinde terennüm etmişlerdir. Ahmedi, aşağıya aldığımız beytinde ay,

güneş ve yıldızların gökyüzüne süs; hayvan ve bitkilerin de yeryüzüne güzellik olduğunu ve bunların hepsinin Allah'ın lutfu bulunduğunu söylemektedir:

Encüm ü ay u gün ile göklere virdün safâ

Yire hayvân ü nebât ile bağışladun cemâl (Ahmedi: K.2, byt.6)

"Ay, güneş ve yıldızlarla gökleri süsledin. Hayvan ve bitkilerle yeryüzüne güzellik bağışladın." Yine Ahmedi, gökte ayın evreleri üzerine düşünüp aşağıdaki beyitlerinde çok latif bir hüsnütalil ile ayın artıp dolunay halini almasını recâ (=Allah'a ümit bağlama), eriyip hilal haline gelmesini de havf (=Allah'tan korkma) şeklinde yorumlamaktadır:

Havfinden ay erir ü recâ ile artar uş

Kul oldurur ki anda ola havf ile recâ (Ahmedi: K.5, byt.38)

"Ay, Allah'ın korkusuyla erir, ancak yine O'ndan ümit ederek artar. Kul, kendisinde Allah korkusu ve Allah ümidi olan kişidir."

Lutfı vü kahrı recâsından u havfinden anun

Ay her ayda gehi bedr olur gâhî hem hilâl (Ahmedi: K.50, byt.5)

"Allah'ın lutfu umuduyla ve kahrı korkusuyla ay, her ay bazen dolunay haline gelir, bazen hilal olur." Ahmedi'nin gökyüzüne dair gözlemlerinden biri de şafaktır. Günümüz toplumunda şafak, yaygın olarak seher vakti güneş doğarken ufukta görünen kırmızılık olarak bilinse de aslında şafak, akşam gün batımı kızıllığıdır. Şair, her iki durumu birlikte ele almış ve bakanların gönlüne ferahlık ve sürur bahşeden bu kızıllığın aslında insanın kendi kanı olduğunu iddia etmiştir. Şaire göre felek değirmeni sabah akşam dönüp durdukça insanın ömrü kısalmakta, bir bakıma kanı dökülmektedir. Böyle bir bakış açısı gerçekten de ibret nazarıyla bir bakışı ifade etmektedir:

Sabâh u şâm kanundur senün sen ol rengi

Görüp zî-reng diyü hâtırun olur mesrûr (Ahmedi: K.24, byt.12)

"Sabah ve akşam vakitlerinde gördüğün (kızıllık) senin kanındır. Oysa sen o rengi görüp ne de güzel diye gönlünü sevindirirsin." Şairin, insanı Allah'ın mutlak yaratıcı olduğu sonucuna ulaştıran göklere ve yere yönelik gözlemleri bu kasidede baştan sona çeşitli soru örnekleriyle vurgulanmaktadır. Yerde ve gökte, yaratıldığından bu yana var olan mükemmel düzen, sadece bu yönüyle bile Allah'ın kudret sahibi yegâne yaratıcı olduğunu ispata kâfidir. Ahmedi, yerde ve gökteki bu nizam ve intizamı; doğruluk, düzgünlük ve birlik ifadesi olan elif harfiyle açıklamakta ve bu akıllara durgunluk veren dirliği, O'nun varlığına ve birliğine elif gibi şahit tutmaktadır:

Zerre zerre yir ü gök rast durup şöyle ki elif

Varlığına dahi birliğine şâhiddür ü dâl (Ahmedi: K.50, byt.9)

"Yer ve gök her zerresiyle bir düzen içinde durarak Allah'ın varlığına ve birliğine elif harfi gibi bir şahit ve işarettir." Ahmed-i Dâi'nin tasviri ise kayan yıldızla ilgilidir ve sonraki dönem şairlerinin bir çoğuna ilham kaynağı beyitlerden biri olduğu hususunda kuşkuya yer yoktur. Şaire göre şihab (=kayan yıldız, kuyruklu yıldız) adeta memduhun düşmanlarına gürz ve değnek/kırbaç fırlatan bir kişidir. Böylece Allah'ın, Kur'an-ı Kerim'de yer verdiği şihab, O'nun yaratma kudretinin eserlerinden biri olarak vurgulanmıştır:

Şihâb-ı çerhi gör her lahze oddan

Düzer a¤dân içün gürz ü makâri¤ (Ahmed-i Dâi: K.11, byt.19)

"Felekte düşmanların için her an ateşten gürz ve değnek/kırbaç yapmakta olan kayan yıldızı gör."

8. YARATILIŞIN FELSEFİ VE TEVHİDİ ARKA PLANI VE VAHDET-İ VÜCUD DÜŞÜNCESİ

Klasik Türk şiir geleneği içinde eser vermiş şairlerin şiirlerinde ait oldukları İslam medeniyetinin türlü etki ve yansımalarının, yaşadıkları devirlerin her çeşit hayat tarzı, örf ve geleneklerinin tezahürünün yoğun olarak görülmesi çok doğaldır. Bu her devir ve her şair için geçerlidir. Hatta edebi sahanın dışında düşünen ve eser kaleme alan münevverler

de bir ölçüde böyledir ve bu da pek tabiidir. Şairler, edebi kimliklerinin yanı sıra zihin dünyalarını, düşünsel atmosferlerini edebi geleneklere uygun olarak okuyucuya yansıtırlar. Ele aldıkları konuları bazen felsefi boyutta tartışırlar ve tefekkür sathında ele alırlar. İslam düşünce tarihinde vahdet-i vücud anlayışının, büyük kuramcısı İbnü'l-Arabi'den önce var olduğu bilinmektedir. Bu anlayışa göre aslında Allah'ın varlığından başka gerçek varlık yoktur. Gördüklerimiz ve hissettiklerimiz hep onun yüce varlığının tecellilerinden ibarettir. Yani varlık birdir, bir görüntünün çoklu yansımasıdır. Tasavvuf literatüründe yerleşen vahdet-i vücudun İslam dışı akım, anlayış ve kuramlardan etkilendiği de bir hakikattir. Ancak doğrudan konumuz içinde olmadığından burada bu hususa temas etmek düşüncesinde değiliz. *Ahmedi Divanı*'ndan alınan aşağıdaki iki beyitte ömrün geçiciliği, dünyanın faniliği, hiçbir mahlukun Yaratıcısından ayrı olmadığı sade bir dille ifade edilmiştir. Meselenin bu yönüyle ilgili diğerlerinden daha fazla ilgilenen Ahmedi'nin bu vasfında medrese tahsilinin ve ilim adamlığının payı olsa gerektir:

Ömr yil üzredür ana ne bekâ

Hâk su üzredür ana ne sebât (Ahmedi: K.11, byt.3)

"Ömür bir yel gibidir, bekası yoktur. Toprak su üstündedir, sebatı yoktur."

Halk Hakdan cüdâ değül zîrâ

Sâye-i Hakdurur bu mevcûdât (Ahmedi: K.11, byt.20)

"İnsanlar, Allah'tan uzak değildir. Çünkü bu varlık, Allah'ın gölgesidir." Ahmedi, kâinatın yaratılışı üzerine düşünür. Allah'ın, yaratmaya göklerden mi yoksa yerden mi başladığı sorusunu sorar. Bir şair olarak elbette buna net bir cevap vermez, ancak her iki halde de hikmetler bulunduğunu ihsas eder:

Bu gök midür ki yaradıldı evvel ü âhir

Vücûde geldi yirün cirmi ile cibâl ü bihâr

"Acaba ilk olarak gökyüzü mü yaratıldı da sonra yeryüzüyle dağlar ve denizler mi halkedildi?"

Veyâ yir midür ol ki oldı evvel-i merkez

Nite ki dâireye nokta dönicek pergâr (Ahmedi: K.22, byt.47-48)

“Yoksa önce yer yaratıldı da pergelin sabit ayağının merkezi mi oldu?” Şair bu kasidesinde kâinatın yaratılışı, burçların ahvali, insan, ölüm gibi konular hakkında sorular sormakta ve cevabını memduhu olan Şehzade Emir Süleyman Çelebi’den istemektedir. Böylece aslında ona nasihat de etmektedir. Aşağıdaki beytinde ise ömür verilen herşeyin Allah’tan olduğu ve sayıca ne kadar çok olursa olsun mahlukatın bir olan Allah’tan neşet ettiği vurgulanmaktadır:

Ne bekâ varsa Hakdan oldı ıyân

Ne aded varsa birden aldı vücûd (Ahmedi: K.17, byt.8)

“Ömür biçilen ne varsa Allah’tan çıkıp geldi. Kaç tane olursa olsun hepsi bir olan Allah’tan vücut buldu.” Şaire göre aynada yansıyan görüntü ile ona bakan aslında bir tektir. İnsanın onu iki görmesi bir yanılgıdır. İşte varlığın yaratılması da böyledir, asla ikilik yoktur:

Gözgüdeki sûret ü nâzır hemîn

Birdurur iki görür anı beşer

“Aynadaki görüntü de ona bakan da aslında birdir. İnsan onu iki görür.” Aynı manayı, bir başka kasidesinden alınan aşağıdaki beyitlerde de dile getirmektedir:

Şahs u sâye iki degül birdurur

Gökdekidür suda görinen kamer

“Kişi ve gölge iki değil bir tanedir. Suda yansıması görünen ay, göktekidir.”

Bir yüzi yüz gösterür yüz âyîne

Zâtı birdür lîk çokdurur suver

“Allah’ın zatı birdir, fakat suretleri (=yansımaları) çoktur. Yüz ayna bir yüzü yüz tane gösterir.”

Gör hayâl oynayanun lu¤betlerin

Dürlü dürlü nicesi gelür gider (Ahmedi: K.42, byt.6-9)

"Hayal oyunu oynayanın, sergilediği türlü türlü nice oyunlarını gör." Şairin, yağmurla sulanan topraktan nice çeşit bitkinin çıkmasını, Allah'ın yaratma kudretini anlatmak için ele aldığı aşağıdaki beytinde gök gürültüsü, kıyamet sabahı üflenecek olan sur'a teşbih edilmektedir. Nasıl ki sur'a üflenince kıyamet kopacak ve sonra insanlar dirilip kabirlerinden kalkacaksa yağmurun müjdecisi olan gök gürültüsüyle birlikte toprak altında adeta ölü gibi duran tohumlardan da bitkiler baş gösterecektir. Ahmedi'nin yaratılış mucizesini böylece tasviri gerçekten de onun şairlik kudretini gösteren örneklerdendir:

Ra¤d sûr urdı vü yir altından

Baş götürdi girü mevât-ı nebât (Ahmedi: K.13, byt.4)

"Gök gürlemesi sura üfleyince ölmüş bitkiler yer altından yeniden baş gösterdi."

9. SONUÇ

Bütün bu örnekler ve daha fazlası üzerinde bir değerlendirme yapıldığında her noksandan münezzeh ve mutlak yaratıcı olan Allah'ın, bilgi, tefekkür, ilim ve sanat düzleminde; devirlerinin aydınları olan şairlerin kaleminde, yer yer çok etkileyici ve orijinal ifadelerle anlatıldığına şahit olunur. Böylece O'nun yaratma sanatındaki üstün kudret ve azameti, hikmet ve rahmeti ortaya çıkar. Yaşadıkları topluma ve yöneticilerine karşı sorumlu olan şairler, -zaman zaman bu sorumluluklarını unutsalar da- sözün güzelini söyleyen, en karmaşık meseleleri dile olan hakimiyetleri ve sanat kudretleriyle çözen ve geniş halk kitlelerine ulaştıran insanlardır. Anadolu'da Osmanlı Devleti'nin henüz kurulduğu yıllarda yaşayan büyük şairlerin kasidelerinden alınan örnek beyitlerle, klasik Türk şiirinin ilk devirlerinde yaratılış gerçeğine nasıl yaklaşıldığı hakkında bir fikir edinmek mümkün olmaktadır. Türk şiir ve edebiyatının bütünü bu yönden ele alındığı takdirde hem felsefi arka planı olan hem de engin hayal ufuklarını gösteren metinlerle karşılaşılacağında şüphe yoktur.

KAYNAKLAR

Ahmed-i Dâ¤î Divanı *(Metin-Gramer-Tıpkıbasım)*, (haz. Mehmet Özmen), TDK Yayınları, Ankara 2001.

Ahmedî, Dîvân, (haz. Yaşar Akdoğan), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı e-kitap.

Hoca Dehhânî Divanı, (Hazırlayanlar: Ersen Ersoy – Ümran Ay), TÜBA Yayınları, Ankara 2017.

Şeyhî Divanı, (haz. Mustafa İsen – Cemal Kurnaz), Akçağ Yayınları, Ankara 1990.

AN INVESTIGATION ON THE PROBLEM OF CREATION OF THE UNIVERSE IN THE CONTEXT OF RELIGIOUS PHILOSOPHY

DİN FELSEFESİ BAĞLAMINDA EVRENİN YARATILIŞ PROBLEMİNE DAİR BİR İNCELEME

Lecturer Nuray BAYAT USTA
Iğdır University Tuzluca Vocational School, Iğdır, Turkey
E-mail: uzra1976@hotmail.com

ABSTRACT

Aristotle enters Metaphysics with the following sentence: “All people naturally want to know, and knowing begins with amazement.” (Metaphysics 982b 11) According to Aristotle, philosophy is the beginning of man's admiration for the universe. This endless admiration is a universal curiosity about what exists. In the pre-philosophical period, teh first people were interested in what they had in mind but could not explain. Afterwards, a number of parameters have been created by dealing with the problem of the formation of the moon, sun, star and universe, for example, and some difficulties have been faced with some parameters. Although religious and mythological answers have been given to this question about the formation of the universe, it is actually the subject of philosophy. Within the philosophical fields, especially in the context of the philosophy of religion, the following questions are sought under the title of the creation of the universe. 1. Is the universe created or is it everlasting and eternal? 2. What is the relationship between God and the universe? 3. Is God the universe itself or is it separate from it? Then, by explaining the concepts of deity, theism and pantheism from the concepts of divinity about the creation of the universe, I will try to find out whether the universe was created or whether the universe was before or after and If it leads us to the existence of a God? The answer to the questions will be provided from the literature.

Keywords: Philosophy of Religion, Creation of the Universe, Theism, Deism

ÖZET

Aristoteles *Metafizik* adlı eserine şu cümleyle giriş yapmaktadır: “Bütün insanlar doğal olarak bilmek isterler ve bilmek hayretle başlar.” (*Metafizik* 982b 11) Aristoteles’e göre felsefe insanın evren karşısında duyduğu hayranlığın başlangıcıdır. Bu son bulmayan ve bitmek bilmeyen hayranlık, var olanlar hakkında duyulan evrensel bir meraktır. Felsefe öncesi dönemde, ilk başlarda insanlar göz önünde bulunan ancak açıklayamadıkları şeylere ilgi duymaktadırlar. Sonra yavaş yavaş daha büyük varlıklara yönelerek örneğin ay, güneş, yıldız ve evrenin oluşu problemiyle ilgili bir takım parametreler oluşturulmuştur ve bazı parametreler karşısında da bir takım güçlüklerle karşı karşıya kalınmıştır. Evrenin oluşumuyla ilgili bu soruya her ne kadar dini ve mitolojik cevaplar verilmiş olsa da aslında bu konu felsefenin konusudur. Felsefi alanlar içerisinde, özellikle din felsefesi bağlamında ise evrenin yaratılışı ile ilgili başlık altında şu sorulara cevap aranmaktadır. 1. Evren yaratılmış mıdır yoksa ezeli ve ebedi midir? 2. Tanrı ile evren arasında nasıl bir ilişki vardır? 3.Tanrı evrenin kendisi midir yoksa ondan ayrı mıdır?

Daha sonra evrenin yaratılışı ile ilgili yine ulûhiyet anlayışlarından deizm, teizm ve panteizm kavramlarını açımlayarak, evrenin yaratılmış olup olmadığı veya evrenin öncesiz veya sonrasız oluşu, "Bizi bir Tanrı'nın varlığına götürüyor mu?" sorusunun cevabı kullanılacak literatür taraması yöntemi ile ortaya konulmaya çalışılacaktır.
Anahtar Kelimeler: Din Felsefesi, Evrenin Yaratılışı, Teizm, Deizm

1. GİRİŞ

Çalışmamızda din felsefesinde ortaya çıkan temel problemler arasında bulunan "Evrenin yaratılış problemi" ile ilgili bazı kavram ve filozofların öğretilerine yer vererek, bu problemi meydana getiren ilgi çekici cevapların bazılarını ana hatlarıyla ortaya koymaya çalıştık. Din felsefesi, dinin varoluş hareketi için rasyonel bir meşrulaştırma sağlamayı hedefler ve din karşısında eleştirel, nesnel bir tavır alır. Dinin, dini tecrübenin ve onun ifadesinin doğasını belirler. Genel olarak din felsefesi, Tanrı'nın varlığını veya dinin öğretilerini felsefi yollarla temellendirilmesini amaçlayan "doğal teoloji" kadar, bu inançları çürütmeye çalışan şüpheci, agnostik veya ateistik yaklaşımları da içine alır (Kılıç ve Reçber, 2014). Teoloji bağlamında Hegel de felsefeye Tanrı'nın tam olarak kendini gösterdiği alan olarak işaret etmektedir. Felsefe tarihi boyunca Tanrı-evren ilişkisini belirlemede farklı yaklaşımlar ortaya çıktığı görülür. Din felsefesinin rolü, neye inanıldığını, bir şeye niçin inanıldığını ve inancın pratikte nasıl ifade edildiğini keşfetmektir. Yani bir anlamda dinin felsefi açıdan ele alınması, sorgulanması, araştırılması ve rasyonel bir açıdan değerlendirilmesidir. (Pailin, 2005) Özel bir felsefe disiplini olan din felsefesinin temel kavramları arasında Tanrı ve evren kavramı da yer alır. Tanrı varlıkların nedeni olarak doğanın ötesinde ve üstündedir. Dolayısıyla Tanrı ve evren ilişkisi ile ilgili yapılan sorgulamalar önem kazanmaktadır.

2. EVREN YARATILMIŞ MIDIR YOKSA EZELİ VE EBEDİ MİDİR?

Evren, insanlık tarihi boyunca hem filozofların hem de teologların araştırma konusu olmuştur. İnsanoğlu doğası gereği akıllı ve sorgulayan bir varlık olarak, içinde yer aldığı evren ile ilgili şu sorulara cevap aramıştır: Evren nasıl oluşmuştur? Evrenin bir başlangıcı var mıdır? Ve şayet varsa ne zaman var olmuştur? Evrenin varlığa gelmesi kendinden mi yoksa kendi dışındaki bir neden mi kaynaklanmaktadır? Bu sorular ve

sorgulamalar birikimlerle ilerlerken farklı bilim alanları oluşmuştur. Özellikle evrenin varoluşuyla ilgili teistik yaklaşımların kutsal kitaplarında bildirilen tanrısal bilgiyle birlikte farklı varoluş teorileri ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisi ezeli madde teorisi, ikincisi yoktan yaratma, üçüncüsü ise sudur teorisidir (Şimşek, 2018).

2.1. Antik Yunanda Evren Nasıl Meydana Gelmiştir?

Evren acaba Tanrı'nın yoktan yarattığı bir şey midir? Antik Yunan düşünce geleneği maddeyi ezeli olarak kabul eder, hiçbir zaman yoktan varlığa gelme anlayışını kabul etmemişlerdir. Çünkü Onlara göre hiçten hiçbir şey çıkmaz, "Ex nihilo nihil est"dir, yani yoktan hiçbir şeyin varlığa gelemeyeceği veya var olamayacağı ilkesidir (Arslan, 2012). Bu ilke Doğa filozofları ve Parmenides, Empedokles, Demokritos gibi filozofların materyalist görüşlerinin temel dayanağıydı. Madde yaratılmamıştır ve sonradan meydana gelmemiştir ve yok edilemez. Varlıklar belli bir zamanda ortaya çıkmamışlardır. Özellikle Demokritos'a göre varlığın kaynağı olan yapı taşları atomlardır. Atomlar yaratılmış ve meydana gelmiş olmadıkları gibi, ortadan da kaldırılamazlar. Onlar bölünemez, parçalanamaz ve nitel bir değişime uğrayamaz, varlığa gelmemiş, varlıktan da kesilmeyecek şeylerdir. Demokritos evrenin varoluşuyla ilgili mekanist bir görüş ortaya koyar. Evrende hiçbir şey rastlantı değildir, her şey belirlenmiştir ve zorunlu olarak meydana gelir. Evrende hiçbir erek mevcut değildir. Her şey mekanik bir nedensellik sonucu ortaya çıkar. Demokritos da materyalizmin tüm iddiaları karşımıza çıkmaktadır. Var olan her şey maddedir; maddi değilmiş gibi görünen varlıklar da duyum, düşünce, zihin gibi maddenin hareket ve değişimlerine indirgenebilir (Aslan, 2013). Sonuçta, o dönemdeki bu anlayış, maddenin tek gerçeklik olması ve maddenin sonsuz ve ezeli olması daha sonra günümüz materyalizmine kaynaklık etmiştir.

Diğer yandan varoluşu ezeli bir madde ve onun yanında aşkın bir neden ile açıklama biçimi Antik Yunan düşüncesinin temel karakteristiğidir. Hemen hemen bütün Yunan filozofları tarafından, bir yandan başlangıçta bulunan ezelî ilk madde, öte yandan varlığın yapısını teşkil eden, değişenin altında değişmeyen, her şeyin kendisinden meydana geldiği şey anlamında kozmogonik ve ontolojik bir ilke kullanılmıştır. Bu ilke onlar açısından hem başlangıçta var olan şeyin ne olduğu, kozmosun nereden çıktığı hem de

evrenin şu haldeki yapısı ile temelinde neyin bulunduğu ve varlıkların neden oluştuğu sorusunun cevabını oluşturmaktadır (Aslan, 2005).

2.2. Platon İle Aristoteles'in Evren ve Tanrı Anlayışı

Teistik düşünürler tarafından da daha sonra ele alınan evrenin varlığa gelmesiyle ilgili teorilerden diğer birisi de Platon'un şekil veren aşkın ilkesidir. Platon evrenin oluşuyla ilgili problemi *Timaious* diyaloğunda ele alır. Timaios'ta yer alan bu oluş hikâyesi, Tanrı'ya özgü olan ve Kutsal dini metinlerde kendisine yer bulan bir yoktan (ex nihilo) yaratılış değildir. Bu daha önce var olan bir maddeye götürülen bir oluş hikâyesidir. Platon'a göre evren gözle görülebilir olduğundan ezeli değil bir başlangıca sahiptir. Ancak kozmosta, Demiurgos ona düzen verinceye kadar ve ona ihtimam gösterinceye kadar bir kaos hakimdi. Evren ilahi düzenin gelmesiyle birlikte aklın kavrayabileceği bir hale geldi. Demiurgos tıpkı bir marangozun kendi modeline bakarak yaptığı işler gibi kendi modeli üzerinde düşünerek evreni meydana getirdi. Düzensiz, ilksel maddeye, ebedi ideanın tasarısına göre yeniden şekil vererek, düzenli dünyaya varlık kazandırdı. Duyuların konusu olması bakımından evren, varoluşun da bir nedene bağlı olarak varlığa gelir. İdealar dünyasında en yüksek olan "İyi ideası" yani Tanrı, evrendeki en yüksek, eksiksiz olgusallık olarak dünyayı meydana getirdi. Platon'a göre bu meydana gelme, Demirgurgos'un kendi iyiliği ve cömertliği gereği idi. O'na göre kendi iyi olan Tanrı iyilik yapmadan duramaz. Timaios'ta ki şu sözler bunu açıkça ortaya koyar. "Yaratan iyi idi, iyi olanda da hiçbir şeye karşı hırs uyanmaz. Hırs duymadığından her şeyin elden geldiği kadar, kendisine benzemesini istedi"(Platon, 2015). Evrenin yapıcısı onu değişmeyen, her zaman kalıcı, doğmamış olana göre yapmıştır. Çünkü bunu yapan İyi ideasıdır. Görüldüğü üzere Platon varlığı maddi olmayan bir şeye, ruhsal ve zihinsel olana indirgemektedir.

Aristoteles, oluş ve hareketin kökenini soruşturarak İlk Hareket Ettirici'nin varlığının zorunlu olduğunu savunur ve hareketi bir şeyin kuvve halinden fiil haline geçmesi olarak tanımlar (Aristoteles, 2010). Hareket, kuvve halinden fiil haline geçiş olduğuna göre, bu geçişi sağlayan nedir? Hareket eden her nesnenin, bir şey tarafından hareket ettirilmesi zorunludur, çünkü nesne hareket ilkesini kendisinde taşımıyorsa başka

bir şey tarafından hareket ettirilmelidir. Bir nesne hareketini, hareket eden başka bir nesneden alıyorsa, onun da bir hareket ettiricisi var demektir ki, böylece sonsuza kadar gitmesi gerekeceğinden, bir İlk Hareket Ettirici'nin var olması zorunludur (Aristoteles, 2010). İlk Hareket Ettirici'yi kozmolojik bir ilke olarak ortaya koyan Aristoteles, bu ilkenin Tanrı ile aynı şey olduğunu belirtir ve bu ilkeye "teolojik bir mahiyet" (Pay, 2016) kazandırır. Şeyleri hareket ettirme veya onlar üzerinde etkide bulunma gücüne sahip olan bir şey varsa, fakat fiilen bunu yapmıyorsa, hareket zorunlu olarak var olmayacaktır. Çünkü bir kuvveye sahip olanın onu kullanması zorunlu değildir. Bil kuvve olan var olmayabilir. O halde tözünün kendisi fiil olan bir ilkenin var olması gerekir (Aristoteles, 2010). İlk Muharrik zorunlu bir varlıktır ve zorunlu olarak var olması bakımından da onun varlığı iyi olandır ve bu anlamda da o, ilkedir. İşte bu üstün sıfata sahip olan Tanrı, Hayat fiilinin kendisidir, bu fiil Tanrı ile kaimdir ve ezeli ebedidir. Bundan dolayı biz, Tanrı'yı ezeli-ebedi, m mükemmel bir canlı olarak adlandırırız (Aristoteles, 2010).

İlk hareketi başlatan fiziki temas değil istek nesnesi olarak gerçekleşmektedir. Nihai neden olarak Tanrı, evreni sevgi ve istekle hareket ettirir. O, maddi olmadığı için cisimsel bir hareketin olmaması gerekir. Onun hareketi salt tinsel olup etkinliği düşüncedir. Tanrı'nın nesnesi mümkün olanların en iyisidir. Onun bilgisinde değişim olmaz (Copleston, 2013). Bu nedenle Tanrı-varlık ilişkisi açısından Aristoteles için varoluş, yaratılış temelinde düşünülemez. Çünkü onun İlk Hareket ettiricisinin yaratıcı özelliği yoktur. Dolayısıyla onun için gerçek bir fiilden de bahsedilmez. Onun Tanrı'sı Platon'da olduğu gibi var olan ezelî maddeye şekil veren daha doğrusu hareket ettiren bir yapıcı, ya da mimardır. Tanrı kendisi gibi ezelden beri var olan maddeye sadece form vermiştir (Şimşek, 2018).

3. TANRI İLE EVREN ARASINDA NASIL BİR İLİŞKİ VARDIR? TANRI EVRENİN KENDİSİ MİDİR YOKSA ONDAN AYRI MIDIR?

Bu sorular başlığı altında "Tanrı doğaya aşkın bir varlık mıdır yani doğaüstü bir varlık mıdır yoksa Tanrı evrene içkin midir?" sorusunun cevabını aramak yerinde olacaktır. Filozofların Tanrı ile evren arasındaki ilişkiye dair bu sorgulamaları din

felsefesinde bazı ulûhiyet anlayışlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bunlar teizm, deizm, panteizm ve ateizm gibi anlayışlardır. İlk olarak teizm anlayışından söz edelim.

3.1. Teizm

Tanrının var olup olmadığıyla ilgili yapılan tartışmalar geçmişten günümüze insanlığı meşgul etmiştir. Felsefeciler, bilim insanları ve teologlar oldukça farklı iddialar sunmuş ve kendi görüşlerinin tutarlılığını savunarak diğer iddiaları çürütmeye çalışmışlardır. İşte bu görüşlerin başında gelen teizm, Yunanca tanrı anlamına gelen theos kelimesinden türemiştir ve **tanrıcılık** demektir. Teistler bir Tanrının var olduğuna ve bu Tanrının insanlığı doğru yola ulaştırmak için farklı yollarla onlara ilahi dinler ve peygamberler gönderdiğine inanırlar. Teizm de Tanrı tarafından insanlara din gönderildiği inancından kaynaklanarak, Tanrı dışında, peygamber, kutsal kitap, vahiy, kader gibi kavramların hepsinden söz edilir. Onlara göre Tanrı evreni yarattıktan sonra da evreni başıboş bırakmamıştır; aksine Tanrı dünya ve insanlarla sürekli ilişki içindedir.(Arslan, 2005)

Teizm açısından Tanrı'nın en temel özelliği tek, eşsiz ve maddi olmayan bir varlık olmasıdır. O, fenomenler dünyasındaki herhangi bir varlık gibi maddi olarak düşünülemez ve biçimlendirilemez. Tanrı aşkın olmanın yanında aynı zamanda içkin bir varlıktır. Tanrı'nın içkin olması O'nun bir neden olarak her yerde ve her şeyde hazır bulunmasıdır. Bu düşünce şekli Tanrı'nın varlık dünyasında bulunması ya da onların bir parçası olarak yer alması şeklinde anlaşılamaz. Tanrı'nın evrene içkin olması, evrendeki varlıklarda bir yaratıcı, düzenleyici ve hayat verici olarak bulunmasıdır (Arıcan, 2014).

Teisttik uluhiyet anlayışında Tanrıya yüklenen yaratıcılık vasfı yoktan yaratıcılıktır. Bu açıdan evrenin varlığa gelmesi noktasında üç farklı yoldan söz edilebilir: Birincisi var olan bir maddeden meydana getirme, ikincisi sudur, üçüncüsü ise yoktan yaratmadır. Teist anlayışta yoktan yaratma diğer iki var oluş teorisinden daha üstün kabul edilir. Çünkü var olan bir maddeden yeni bir varlık meydana getirmede Tanrı'nın yaratma fiili, önceden var olan bir madde ile sınırlandırılmış olur. Yoktan yaratmanın sudur teorisinden üstün olmasının sebebi ise, sudur teorisinde yaratılan ile yaratıcı arasındaki mutlak bir farklılığın ortadan kalkmasıdır. Oysaki Teizmde Yaratıcı Tanrı, yaratılmış bir

varlık dünyasından tamamen farklı olandır. Tanrı'nın yoktan yaratması mutlak mükemmelliği ile ilintilidir. Tanrı varlık dünyasını yaratmakla kalmamıştır aynı zamanda devamını da sağlamaktadır (Arıcan, 2014).

Teistik anlayışa sahip İslam filozoflardan olan İbni Sina, Tanrı ve evren arasındaki ilişkiyi sudûr teorisiyle açıklamaktadır. İbni Sina'ya göre zorunlu varlık olan Tanrı kendini bilen, mahiyet ve varlığı aynı olan, zorunlu varlıktır. Bu durumda onun hem varlığı hem de bilgisi tektir. Varoluş bu tek varlığın bilgisinden meydana gelir. Her şeyin ondan olması, her şeyin o olmasını engeller, Tanrı ilk sebeptir ve sebebi olmayan tek varlıktır. İbni Sina'ya göre Tanrı'nın kendisini düşünmesi varlık için bir sebeptir. Tanrı zâtını zorunlu olarak düşünür. Onun zâtını zorunlu olarak düşünmesi neticesinde varlığın ondan çıkması zarurîdir. Onun özü itibariyle zorunlu olması her bakımdan zorunlu olmasını gerektirir. Kendini düşünmesi zorunludur. Dolayısıyla kendini düşünmesi ile meydana gelen varlıkta zorunlu olacaktır. Zorunlu varlık'ın kendini zarurî olarak düşünmesi neticesinde akılların ilki olan, madde ve sureti bulunmayan, sayıca bir olan İlk Akıl ondan sudûr eder. Tanrı'dan sudur eden bu ilk akla ait üç çeşit bilgi neticesinde çokluk başlar. Bir önceki aklın Tanrı'yı zorunlu olarak bilmesi sebebiyle hemen onun altında başka bir akıl meydana gelir. Bu durum Faal Akıl'da durur. Faal Akıl ay altı âleme şekil veren akıldır (Kaya, 2006).

3.2. Deizm

Deizme göre evrenden ayrı yani evrene aşkın olan bir Tanrı vardır ve O, evreni zaman içinde kendi bilgisine ve iradesine uygun yaratmıştır. Tanrı, ilk neden olarak evreni yaratmıştır. Ancak evreni yaratmakla işi bitmiştir. Evren artık kendi yasalarıyla işlemektedir. Tanrı'nın sürekli olarak evrene müdahale etmesi söz konusu değildir. Deistler bu inançları dolayısıyla vahiy, elçi (peygamber), kader, kutsal kitap gibi kavramların tümünü reddederler. Bu kuramın temelinde 17.Yüzyılda doğa bilimlerinin gelişmesinin etkisi büyüktür. Özellikle Galile, Kepler, Harvey, Newton gibi büyük doğa bilginlerinin ortaya koydukları şeyler, filozoflar ve bilim adamlarını şu şekilde düşünmeye götürmüştür: Evren bir kez yaratıldıktan sonra kendi kendine yeten bir makine gibi örneğin tıkır tıkır işleyen bir saat gibidir ve meydana gelen olaylar mekanik

bir şekilde açıklanabilir. Bu doğa tasarımı Tanrı ile ilgili bizi şu sonuca götürüyordu. Bir eser ya da makine ne kadar mükemmelse, onu yaratan da o kadar mükemmel bir varlıktır. İşte Tanrı bu makineyi yapan bir mühendis, bu saati yaratan bir saatçiydi. O bu saati en iyi ilkelere göre yapmış ve daha sonra onun işleyişine müdahale etme ihtiyacı duymamıştır (Aslan, 2013).

Görüldüğü üzere deizmin çıkış noktası akla ve bilime duyulan güvendir ve bu görüş evrene müdahale etmeyen bir ulûhiyet anlayışını ortaya çıkarmaktadır.

3.3.Panteizm

Panteizm iki kelimeden oluşur: Pan ve theos kelimelerinden, Pan Grekçe'de her şey, "theos"da Tanrı anlamına gelmektedir (Arıcan, 2014). Panteizm Tanrı ve evren ikiliğini ortadan kaldıran, Tanrı'nın her şeyi ihtiva ettiğini, hatta onun her şey olduğunu, dolayısıyla ne tabiatın ne de insanın müstakil varlıklar olduğunu, onların sadece ilahi varlığın farklı tarzdaki açılımlarından ibaret olduğunu ileri süren dini ve felsefi doktrindir (Aydın, 1992). Panteizm, deizmin dünyaya ve insana uzak Tanrı anlayışına karşı çıkar. Panteizme göre, evrendeki en yüksek güç, evreni aşan bir varlık değil evrenin her tarafına yayılan bir varlık olarak Tanrı'dır. Tanrı her şeydir ya da her şey Tanrı'dır. Tanrı, nesnelerin dışında değil içindedir, tek Tanrılı dinlerde var olan Tanrı-evren, yaratan-yaratılan ayrılığı panteizmde yoktur. Evren ve Tanrı aynıdır ya da evren Tanrı'nın kendisi açımlama biçimidir.

Panteist ulûhiyet anlayışında yaratıcı bir Tanrı tasavvuru yer almaz. Bu görüş felsefe tarihinde başta Plotinos, İslam dünyasında Farabi, İbni Sina Batı felsefesinde ise Spinoza ve Hegel tarafından savunulmuştur. Plotinos'un sudur öğretisi, evreni Tanrı'dan taşma, sudur etme, Tanrı'nın kendini göstermesi olarak düşünülür.

Spinoza'nın felsefi sisteminde Tanrı kavramının merkezi bir yeri olduğunu söylemek gerekir. Tanrı, bu felsefi sistemin hem başlangıç noktası hem de son noktasıdır: "Var olan her şey Tanrı içinde vardır ve Tanrı olmaksızın hiçbir şey ne var olabilir ne de kavranabilir". Spinoza Tanrı ve evrenin özdeş olduğunu ve Tanrı'nın evrene içkin olduğunu düşünür.

3.4.Ateizm

Ateizm yani tanrı tanımazcılık, bazı nedenlerden hareketle Tanrı'nın ya da herhangi bir ruhsal ve uhrevi varlığın olmadığını savunan bir düşünce biçimidir. Bu düşünce biçimini savunanlara Ateist denir. A-teizm terimi, Tanrı anlamına gelen Grekçedeki "theos" ve Latincedeki "deus" sözcüklerinden türetilen ve kelime olarak "tanrıcılık" anlamına gelen "teizm" teriminin önüne "sız" anlamında olumsuzluk bildiren "a" ön ekinin getirilmesi ile oluşturulmuştur (Aydın, 1997).

Genel mânada ateist sadece "teist olmayan", başka bir deyimle "Tanrıyı hayatına sokma gereğini duymayan" kişi, olarak tanımlanabilir. Dar manada ise ateist, düşünerek ve tartışarak Tanrı'nın var olmadığını ileri süren kişidir. Bu tanımlardan, ikincisine "pozitif ateist" birincisine de "negatif ateist" denmektedir. Pozitif ateist, yalnız Tanrı'nın varlığına inanmamakla kalmaz, aynı zamanda O'nun yokluğunu kanıtlamaya çabalar. Felsefede ise önemli olan, bu ikinci tür yani pozitif ateizmdir. Bunlar zihinlerinde ve gerekse günlük yaşantılarında Tanrı inancını reddeden bunun yanında çevresinde Tanrı'yı hatırlatan her türlü fikir, sembol ve davranışa karşı savaş açmışlardır. Felsefede ki temsilcileri arasında L.A. Feuerbach (1804-1872), F. Nietzsche (1844-1900), S. Freud(1856-1940) ve K. Marx (1818-1883) gibi ünlü düşünürler de bulunmaktadır. (Arslan, 2005)

Ateizmin ortaya çıkışıyla ilgili şunlar söylenebilir. Ateistler Tanrı'yla alâkalı birtakım tezler ileri sürmüşler ve dinî inançlar hakkında bazı iddialarda bulunmuşlardır. Bunlar içerisinde dikkate alınabilecek felsefî eleştiriler bulunduğu gibi, bünyesinde pek çok tutarsızlığı içeren ideolojik varsayımlarda yer almaktadır. Ateistler ortaya koydukları düşüncelerde tutarlılık sağlamak yerine, karşı tarafın iddialarını eleştirerek tepkisel davranışlar sergilemişlerdir. Özellikle çağımızda bu tepkiler pratikte yıkıcı tavra dönüşmüş ve hiçbir kural tanımamıştır. Eleştirilerin çoğunda da karşıdan istenen ölçütler alabildiğince ihlâl edilmiş, akıl dışı ve ön yargılı tavırlar sergilenmiştir (Topaloğlu, 1998). Ateizm son yıllarda felsefi bir ölüm yaşamaktadır. Bundan kastettiğimiz şey dünyada daha az ateistin olduğu değil, sadece ateist bir tutumu sergilemek için düşünsel zeminlerin çöktüğü dolayısıyla daha az nedenin olduğudur. (Geisler, 1997)

Ateizm Tanrı'nın var olmadığını ileri sürmenin yanında evreninde yaratılmadığını savunur. Ateist filozoflardan Georges Politzer "Felsefenin Başlangıç İlkeleri" kitabında bunu şöyle belirtir: "Evren yaratılmış bir şey değildir. Eğer yaratılmış olsaydı, o takdirde Evren'in Tanrı tarafından belli bir anda yaratılmış olması ve Evren'in yoktan var edilmiş olması gerekirdi. Yaratılışı kabul edebilmek için her şeyden önce Evren'in var olmadığı bir anın varlığını, sonra da hiçlikten bir şeyin çıkmış olduğunu kabul etmek gerekir" (Politzer, 1989).

Tüm materyalist felsefelerin maddenin ezeliliği noktasındaki ortak görüşlerine karşılık tek Tanrılı dinler evrenin bir başlangıcı ve sonu olduğuna dair ortak görüş beyan etmişlerdir. Big Bang'in sonuçları içerisinde en önemlisi evrenin başlangıcı olduğunu göstermesidir. Tarih boyunca aşağı yukarı tüm ateistler, evrenin ezeliliğini, Tanrı'nın varlığına alternatif olarak göstermişlerdir. Fred Hoyle gibi astronomlar, Big Bang'e bu yüzden karşı çıkmışlardır. Hoyle, Big Bang'in olmadığını iddia ediyordu ve eğer bu teori doğru olsaydı yoktan yaratılışa karşılık geleceğini kabul ediyordu. Hoyle'ye göre Big Bang, zamanda geriye doğru gidildiği takdirde, her şeyin başlangıç noktasında yokluğa kapanması sonucuna götürür. Kısacası Big Bang'in düşmanları bile, O'nun yoktan yaratılışın açıklaması olduğunu görmüşlerdir (Taslaman, 2011).

Swinburne göre "Eğer bir Tanrı varsa, O'nun bir evrenin sınırlarına ve karmaşıklığına sahip bir şey yaratacak olma olasılığı oldukça yüksektir. Evrenin nedensiz yere var olduğu oldukça olasılık dışıdır, fakat Tanrı'nın nedensiz var olduğu çok daha fazla olasıdır. Dolayısıyla evrenin varlığından Tanrının varlığına uzanan argüman, iyi bir tüme varımsal argümandır." Flew bu argümanla ilgili şu yorumu yapmaktadır: Sonuçta evren açıklama isteyen bir şey olduğundan Swinburne'ün kozmolojik argümanı oldukça umut verici muhtemelen de doğru bir argümandır (Flew, 2011) .

4. SONUÇ

Kozmolojik kanıt Platon, Aristoteles, İbni Sina, Aquinolu Thomas gibi filozoflar tarafından kullanılmıştır Kozmolojik kanıt ile ilgili Platon ve Aristoteles, evrendeki hareketin kökenini soruşturmuşlardır. Evrenin kökeni ve evrendeki oluşa dair açıklamalar Pre-Sokratik filozoflara kadar götürülebilse de, kozmolojik delilin ilk biçimlerini

Platon'dan itibaren görürüz. Platon ve Aristoteles'in sistemlerindeki kozmolojik delillerden sonra Batı felsefesinde teolojik gerekçelerle bu delili geliştiren Thomas Aquinas'tır. O'na göre Tanrı'nın varlığı ilke olarak kanıtlanabilir bir meseledir. Dolayısıyla Tanrı'nın varlığını kanıtlamak üzere olan Hareket delili, Aquinas'a göre en açık seçik delildir. Evrende gördüğümüz bazı şeylerin hareket halinde oldukları açık ve kesindir. Hareket eden her şey bir başkası tarafından hareket ettirilir. O halde, başka hiçbir şeyin hareket ettirmediği bir ilk hareket ettiriciye varmak zorunludur ve bu da Tanrı'dır (Pay, 2016).

Sonuç olarak kozmolojik delille ilgili ortaya çıkabilecek en önemli noktalardan birisi de bir Tanrı'nın sadece teizmin Tanrısı olup olmayacağıdır. Teistik dinlerde esas olan Tanrı'nın varlığına kesin olarak inanmaktır. Böyle bir itiraz aslında, delil ile inancı özdeşleştirmek gibi yanlış bir tutumdan kaynaklanmaktadır. Çünkü delil, inancın kendisi değil, ancak inancın gerekçelerinden biri olabilir. Bu delil de Tanrı inancımız için iyi bir gerekçe olduğunu gösterir. Nitekim inanan insanın, sahip olduğu inancına dair farklı gerekçeleri vardır ve delil de bu gerekçelerden biri olabilir (Pay, 2016).

Tanrı'nın varlığını "ispat etmek" veya en azından böyle bir fikrî çabaya koyulmak da, felsefe ve ilâhiyatın en önemli problemi olmuştur. Evrene varlık veren, onu idare eden fakat ondan bağımsız bir "varlığın", "gücün" bulunup bulunmadığı sorusu, tarihin her döneminde sorgulanmıştır. Bu yüzden, Tanrı'yı evrenin temeline "zorunlu bir neden" olarak koyup, tüm süreci onunla ilişki kurarak izah edip anlamaya çalışan filozof ve ilahiyatçılar olduğu gibi, evreni O'ndan bağımsız, kendi başına ve kendi nedeni olarak gören, dışardan bir sebebe asla ihtimal vermeyen yaklaşımlar da olmuştur.

Din Felsefesinin bu noktada pragmatik bir etkisi göze çarpmaktadır. Felsefe, bu açıdan insanın, neye nasıl inandığı, inandığı dinin ya da değerlerin anlamının ne olduğu ve temellendirilmesi ya da herhangi bir din ya da Tanrı kabulüne sahip olmayan kişiler açısından yine sorgulama sürecinin yürütülmesini sağlamaktadır. Tanrı-İnsan-Evren ilişkisinde insanın evren içindeki yeri, insan ile Tanrı arasındaki ilişki felsefenin eleştirel, tutarlı, sistematik ve akılsal soruşturmasının konusu edilmektedir.

İnanç ile akıl arasındaki ilişki de aklımıza Ortaçağ Hristiyan filozoflardan Tertullianus gelmektedir. Tertullianus inançtan öte iman edilen vahyin akılsal bir delilden üstün olması gerektiğini savunmuştur. Tertullian, 'Credo quia absurdum est', yani 'saçma olduğu için inanıyorum' diyerek vahyin üstünlüğünü bu denli ileri götürmüş ve aklın ötesine yerleştirmiştir. (Özçelik, 2017)

Son olarak vardığımız sonuç Kant'ın da dediği gibi Tanrı, kozmos ve diğer metafizik sorular zihnimizi sürekli meşgul edecektir. Ancak Tanrı konusu hangi açıdan hangi zeminde ele alınırsa alınsın O'nun varlığını çürütmediği gibi Tanrı'yı gündeme getirip Tanrı inancını kuvvetlendirecektir. Çünkü Tanrı'nın varlığı düşüncesi her şeyin Tanrı ile düzenlendiğini onaylama anlamına gelir. Kant da nihai olarak şu noktaya varıyor; İki şey, içimi hep artan bir hayranlık ve korkunç saygıyla dolduruyor: üzerimdeki yıldızlı gök ve içimdeki ahlak yasası. (Elmas, 2005)

KAYNAKLAR

Aristoteles. **Metafizik**, Çev. Ahmet Arslan, Sosyal Yayınları, İstanbul,2010.

Arslan, A. **İlkçağ Felsefe Tarihi Sokrates Öncesi Yunan Felsefesi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005.

Arslan, A. **Felsefeye Giriş**, Adres Yayınları, Ankara, 2012.

Aydın, M. **Din Felsefesi**, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, İzmir, 2014.

Copleston. **Aristoteles**, Çev. Aziz Yardımlı, İstanbul,2013.

Elmas, M. 2015. Kant'ta Pratik Aklın Eleştirisi Merkezinde "Tanrı" ve "Ruhun Ölümsüzlüğü". **Mavi Atlas** , (5) , 103-114 . DOI: 10.18795/ma.30551.

Flew, A. **Yanılmışım Tanrı Varmış**, Kültür Bakanlığı Yayınları; Çev: Zeynep Ertan-Hasan Kaya, İstanbul, 2011.s: 122.

Geisler, NL. Ateizm ve Bilim, Yaran CS. editör. **Din ve Bilim**.1. baskı. s.131-151,Sidre Yayınları, Samsun, 1997.

Kaya, T. 2006. Platon ve İbni Sina'da Tanrı ve Evren İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 68.

Kılıç, R. Reçber MS. **Din Felsefesi**, Grafiker Yayınları, Ankara,2014.

Özçelik, Y. Saçma olduğu için mi inanıyorum? , rzimturkiye.com/makaleler/sacma-oldugu-
icin-mi-inaniyorum/ Erişim Tarihi: 19.08.2019.

Pailin, DA. 2005. Din Felsefesi, Gazi Üniversitesi **Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Ankara, sayı: 7-8: s. 121-154.

Pay, M. 1997. Kozmolojik Delil, **Dini Araştırmalar**, 48. 25- 52.

Platon, Timaios, Çev. **Furkan Akderin**, Say Yayınları, İstanbul, 2015.

Politzer, G. **Felsefenin Başlangıç İlkeleri**, Sosyal Yayınları, İstanbul, 1989.

Şimşek, İ. 2018. Düşünce Tarihinde Ortaya Çıkan Varoluşa Dair Teoriler, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi** / The Journal of International Social Research, Samsun, 60: 675-683.

Taslaman, C. **Big Bang ve Tanrı**, İstanbul Yayınevi, İstanbul, 2011.

Topaloğlu, A. **Ateizm ve Eleştirisi**, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2004.

THE PHILOSOPHY OF CREATION AND EXISTENCE IN NECIP FAZIL'S CREATING A MAN

NECİP FAZIL'IN BİR ADAM YARATMAK ADLI ESERİNDE YARATILIŞ VE VAROLUŞ FELSEFESİ

Özgür ARSLANGÖRÜR
Kastamonu University, SBE, Dept. of Turkish Language and Literature, Kastamonu, Turkey

ABSTRACT

Necip Fazıl Kısakürek's "Bir Adam Yaratmak" has been a closed box office play for a long time at the Istanbul City Theater during the 1937-1938 theater season. The work was made in 1978 by Yücel Çakmaklı as a television film. He is one of the theatrical works in which most critics in Turkish literature carry out ideas.
Necip Fazıl Kısakürek's sahne stage epic of the great soul ordeal I have spent"; It is formed around themes of creation, existence, destiny, trust and death. The work contains fatalist images from classical tragedy. There are existentialist influences around the psychic depression and fear of death. The decor and lighting techniques used on the stage remind the dark and stifling atmosphere of the Scandinavian theater. It contains important details about the role of heredity in human life and the father complex. In addition to mystical quests, "Bir Adam Yaratmak" reflects the psychology of the artist. Throughout the work, the world of art faces reality. In this study, the construction of fiction in fiction will be dealt with primarily through theatre Fear of Death, which is the subject of the "Bir Adam Yaratmak". Afterwards, it will be focused on how the themes of self-analysis, the philosophy of creation and existence, the themes of fate and death are handled around the two games that run parallel to each other.

Keywords: Necip Fazil, Bir Adam Yaratmak, Existence, Fear Of Death, Genesis.

ÖZET

Necip Fazıl Kısakürek'in *Bir Adam Yaratmak* adlı eseri, 1937-1938 tiyatro sezonunda İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda uzun süre kapalı gişe oynamıştır. Eser, 1978 yılında da Yücel Çakmaklı tarafından televizyon filmi olarak çekilmiştir. Türk edebiyatında tenkitçilerin hakkında en çok fikir yürüttüğü tiyatro eserlerinin başında gelmektedir.
Necip Fazıl Kısakürek'in "geçirdiğim büyük ruh çilesinin sahne destanı" şeklinde nitelendirdiği bu oyun; yaratılış, varoluş, kader, tevekkül ve ölüm temaları etrafında şekillenmiştir. Eserde klasik trajediden fatalist imgeler bulunur. Oyunda üzerinde çokça durulan ruh buhranı ve ölüm korkusu etrafında egzistansiyalist tesirler vardır. Sahnede kullanılan dekor ve ışık teknikleri, İskandinav tiyatrosunun karanlık ve boğucu atmosferini hatırlatır. Irsiyetin insan hayatındaki rolü ve baba kompleksine dair önemli ayrıntılar içerir. *Bir Adam Yaratmak*, mistik arayışların dışında, sanatkârın psikolojisini de yansıtır. Eser boyunca sanatın dünyası ile gerçek karşı karşıyadır. Bu çalışmada öncelikli olarak *Bir Adam Yaratmak* adlı tiyatro eserinde konu edilen "Ölüm Korkusu" adlı piyes vasıtasıyla "kurgu içinde kurgu"nun inşa ediliş biçimi ele alınacaktır. Daha

sonra da birbirine parelel ilerleyen iki oyun etrafında benlik çözümlemesi, yaratılış ve varoluş felsefesi, kader ve ölüm temalarının nasıl işlendiği üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Necip Fazıl, *Bir Adam Yaratmak*, *"Ölüm Korkusu"*, Yaratılış, Varoluş.

1. GİRİŞ

Necip Fazıl Kısakürek Türk edebiyatında daha çok şair olarak tanınmasına rağmen, neredeyse istisnasız her türde eser vermiş, edebiyatımızın en verimli sanatkârlarındandır. Bu kertede verimli olmasının bir sonucu olarak; geride muazzam bir külliyat bırakmıştır.

Bir dava adamı olarak da adlandırabileceğimiz Necip Fazıl, henüz lise yıllarında yazdığı şiirleriyle dikkat çekmiş ve zamanla edebiyat çevresinin saygısını kazanmıştır. Özellikle şiirlerinde benimsediği mistisizm ve metafizik unsurlar; Necip Fazıl'a 'Mistik Şair' yakıştırmasının yapılmasına sebep olur. Ölüm, zaman, buhran gibi konular, Necip Fazıl'ın edebiyatında; ilk dönemlerinden beri kendini göstermektedir. *"Necip Fazıl'ı kız kardeşi Selma ve dedesi Hilmi Efendi'nin ölümü derinden etkiler. Necip Fazıl'ın ruhunda ölüm düşüncesi metafizik ürperti olarak ilk defa bu yıllarda ortaya çıkar."* (Şahin, 2018)

Gençlik yıllarında Paris'e giden ve burada Batı edebiyatını yakından inceleme fırsatı bulan Necip Fazıl; yurda döndüğünde de Batı edebiyatını takip etmeyi bırakmaz. Özellikle 1930'lu yıllardan sonra yazmaya giriştiği tiyatro eserlerini incelediğimizde Batı fikir ve edebiyat dünyasını çok yakından takip ettiğini görebilmekteyiz.

Necip Fazıl'ı tiyatro yazmaya sevk eden sürece değinmeden önce belirtmek gerekir ki; Necip Fazıl tiyatroya çok büyük bir değer atfeder. Tiyatro; cemiyet için, edebiyat için oldukça değerlidir. *"Tiyatroyu 'sanat dalları içinde en büyük keşif' olarak gören yazar, tiyatroya verdiği önemi, tiyatronun zamanla olan ilişkisini izah etmek suretiyle ortaya koyar. Buna göre, tiyatro zamanı 'kavanoz içinde bütün madde ve hareket kadrosiyle dondurabilmektedir.' Bu hal, yazara, bütün hayatı boyunca en büyük meselelerinden olan zamanla mücadelesinde, zamanı bir nebze de olsa kavrama ve tahdit etme imkânını sunuyor olması bakımından önemli gelmektedir."* (Coşkun, 2005)

Tiyatroyu büyük bir keşif olarak değerlendiren Necip Fazıl, şairliği ile felsefesini yoğurarak, bu alana yönelmiş ve tiyatroda en ciddi payı ise 'tematik öze' vermiştir. *"Şekli ne olursa olsun Necip Fazıl'ın tiyatrolarında yoğun bir 'tematik öz' vardır. Necip Fazıl Kısakürek oyunlarında ruhun gücünü ve manevi değerleri yücelten Doğu'yu savunur."* (Sağlık, 2005) Dolayısıyla Necip Fazıl'ı tiyatroya yazmaya sevk eden en temel sebep de işte burada yatmaktadır. Cemiyete ulaşabilmek ve davası için tezlerini ifade edebilmek.

2. ŞİİRDEN TİYATROYA: "BİR ADAM YARATMAK"A GİDEN SÜREÇ

Necip Fazıl, Bâbıâli adlı eserinde tiyatro yazma sürecinin en başına giderek kendisini tiyatro yazmaya iten gerekçelerin bir kısmını anlatır. Tiyatro yazmaya meyletmesinde en ciddi etkenlerden birisi ileride samimi dost olacağı Muhsin Ertuğrul'a olan hayranlığıdır. *"Ertuğrul Muhsin'i Rus Konsolosluğunda Bâbıâli şövalyelerinde verilen bir çayda tanımıştı. Daha evvel de Giresun Osmanlı Bankasında çalışırken onu bir eczanede görmüş, eczahane sahibiyle şöyle konuştuğuna şahit olmuştu:*

- Dünkü 'Cehennem' temsiline doğrusu bayıldım. O ne harikulade iktibas ve bilhassa temsil!... Aslı 'Baba', değil mi o piyesin?..

- Evet

- Çok cesur bir eser!

- Öyle!.. Benim anladığım, cesur ve küstah sanattır.

Mistik Şair de o temsilde bulunmuş ve Muhsin'in piyes kahramanını canlandırışında, bel kemiğinden aşağı bir yılan kaymışçasına ürpertilerle dolmuştu. Bu adam, sahnede, hususiyle yırtınan rollerde fevkalâde, eşi görülmemiş bir şeydi." (Kısakürek, 2004) Muhsin Ertuğrul'a olan hayranlığı Necip Fazıl'ın tiyatro yazma serüvenine atılışında bir milat olarak değerlendirilebilir.

Necip Fazıl yine Bâbıâli adlı eserinde Sovyet Elçiliği Kültür Ataşesi Mihailof adlı birinden bahsederek onun için *"Mihailof korkunç bir adamdır."* (Kısakürek, 2004) demektedir. Korkunç bir adam olarak değerlendirmesinin temelinde ise ideolojik kaygılar

yatmaktadır. Kısakürek'e göre *"Mihailof çok iyi bilmektedir ki, komünizmanın göz diktiği yerlerde evvelâ ruh birliğini harap etmek olan usulü, Türkiye'de, Bâbıâli tepesini ele geçirmekle zafer kazanabilirdi. Bâbıâli'de zaten harap halde bulunan bu birlik, usta bir (strateji) ve (taktik) mütehassınca ele alındı mı, mesele yoktur."* (Kısakürek, 2004)

Adı geçen Mihailof, Necip Fazıl ve Peyami Safa için de oldukça fazla çaba sarf ettiğini de yine aynı eserde okuyabilmekteyiz. Sürekli olarak Komünizm savunuculuğu yapan bu zât, Necip Fazıl'a sürekli bir yakınlık kurma telaşındadır. Necip Fazıl ile Mihailof arasında geçen uzunca bir diyalog ise oldukça dikkat çekicidir:

"Ve Komünizma düşmanlığını yakından bildiği ve gördüğü sanatkârı şöyle avlamak istemişti:

- *Siz kapitalist misiniz, anti kapitalist mi?*
- *Biri sermaye istipdadı, öbürü de mülkiyet yağmacılığının rejimleri olan bu sistemlerden hiçbirine bağlı değilim.*
- *İyi ama bugün dünya yalınız bu iki sistem arasında bocalıyor. Ya birinden olacaksınız ya öbüründen…*

İşte bu kaba tasnif; hayvanları et yiyenlerle ot yiyenler şeklinde bu kuş bakışı ayırış, her inceliği donduran komünizma yobazlığının en katı misallerinden biri… Et yiyenler arasında arslan da var, yılan da… Ot yiyenler arasında hem serçe, hem katır… Benim dünya görüşümde bunların hakkını ahenkleştiren ve etle ot ihtiyacını aynı bünyede birleştiren bir mâna var… Ne fert hakkını cemiyet, ne de cemiyet hakkını ferde kaptırmak… İki tarafı da koruyucu sistem…" (Kısakürek, 2004)

Bu diyalogla beraber esasında Necip Fazıl'ın sahip olduğu özcü felsefeyi rahatça gözlemleyebilmekteyiz. Bu özcü felsefe ile artık tiyatro yazmayı aklına koyan Necip Fazıl; *"Geçirdiği kanlı fikir buhranından sonra, ruhunun, suları sığ barajına gökten feyz yağmuru inmeye başladığını hissetmişti. Bütün melekleri taşıran, onlara sulayacak tarlalar aratan, hayat getiren bir yağmur… Kitaplık çapta eser verme devri açılmıştır."* (Kısakürek, 2004) diyerek işe koyulur. Muhsin Ertuğrul'un "Siz niçin yerli bir tiyatro

eseri yazmıyorsunuz?" sorusuna "Yazarsam o piyeste oynar mısınız?" sorusuyla cevap veren Necip Fazıl, "evet" cevabını alınca ilk tiyatro eseri olan *"Tohum"*u kaleme alır.

Necip Fazıl ilk tiyatro eserini yedi gün içerisinde yazarak Muhsin Ertuğrul'a verir. Muhsin Ertuğrul eseri gözyaşlarıyla okur ve çok beğenir. Derhal temsil hazırlıklarına başlanır ancak, eser beklenen tesiri yaratamaz. Bu süreç Necip Fazıl için oldukça zorlu bir süreç olur. Nihayetinde Muhsin Ertuğrul'a zarar verdiği hissiyatına da kapılan Necip Fazıl, seçkin zümrenin şaheser olarak değerlendirdiği bir piyesin neden halk nazarında aynı değeri görmediğini sorgulaması aynı zaman da "Bir Adam Yaratmak" adlı piyesinin temelini oluşturur.

> *"Eseri nazariyede 'şâheser' kabul etmiş olan Selâmi İzzet, ameliyedeki bu iflâsı görünce, kulu kölesi olduğu Ertuğrul Muhsin hesabına, bir temsil gecesi, Mistik Şair'in kulağına eğilip fısıldadı:*

- *Yaktın adamı… Yazık oldu Muhsin'e!...*

Bu söz Mistik Şair'in ciğerine işledi. O, halkın ne demek olduğunu ve olta balıkları gibi hangi yeme koştuğunu pekâlâ bildiği halde suçu topyekûn ona yüklemedi, üzerine aldı; ve Çin (manderan)leri kadar nadir bir topluluğu tatmin etmenin keyfiyet cevheri içinde halkı da doyuracak hamur terkibini sanat sırlarının başında görmeye başladı. Efendi Hazretlerini tanıdıktan sonra ruhunda zuhura gelen büyük inkılâp, ona, içinde çöreklendiği fildişi kuleyi yıkıp yerle bir etmeyi ilham etmişti. Balının gölünde ölüp giden ve peteğinin bir hücresinde kıvrılıp kalan bir arı olmak sefaletti artık onca…" (Kısakürek, 2004)

Böylece Necip Fazıl'ın tiyatro serüveninde *"Tohum"* adının hakkını verdi ve iki yıl sonra *"Bir Adam Yaratmak"* adlı piyesle tam manasıyla bir şahesere dönüştü.

2.1. Bir Adam Yaratmak

1937 yılında tamamlanan piyes, muazzam bir ilgi görmüştür. Hem seçkin zümre hem de aşağı tabakadan olan halk oyuna büyük rağbet göstererek, sanatkârı mükafatlandırılmıştır. Piyes 1937-1938 tiyatro sezonunda İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda

uzun süre kapalı gişe oynamıştır. Necip Fazıl bu hususta: *"Seyirciyi (fizik) acıya boğacak bir (metafizik) örgü içinde aksiyon şartlarının en dinamikleriyle bir arada bir piyes yazmayı düşündü. Öyle bir piyes ki, kendi buhranının mücerret plânda hem en yırtınıcı fikir irtifaına çıkacak, hem de müşahhas kadroda sâik ve sebeplerin en hak vericileriyle su sızmaz bir mantık ve görülmemiş bir entrika değerini kendinde toplayacak… Kısacası, hem vaka, hem fikir, birbiriyle tam barışık ve kıvamlı, (elit) zümreyle aşağı tabakayı bir arada kucaklayacak… Yazılış, oynayış, topladığı alâka ve taşıdığı mâna şekli ileride gösterilecek olan bu eser, "Bir Adam Yaratmak", dâvayı halletti ve Mistik Şair'in "Tohum" piyesinde öldürdüğünden bahsedilen Muhsin'i diriltmeyi, halktan ve münekkit geçinenlerden de hıncını almayı bildi."* (Kısakürek, 2004) tespitlerini yaparak eserin gösterdiği başarıyı da vurgulamaktadır.

Eserde klasik trajediden fatalist imgeler bulunur. Oyunda üzerinde çokça durulan ruh buhranı ve ölüm korkusu etrafında egzistansiyalist tesirler vardır. Sahnede kullanılan dekor ve ışık teknikleri, İskandinav tiyatrosunun karanlık ve boğucu atmosferini hatırlatır. Esere ait tüm bu özellikler de tam olarak Necip Fazıl'ın yukarıda hedeflediği kurguyu başarmasına olanak sağlar.

Eser; esasında kurgu içinde kurgu şeklinde izleyicinin karşısına çıkmaktadır. Öyle ki zamanla kurgu olan gerçeğe dönecek ve başlangıçta hedeflenen ile sonuçta ulaşılan çok farklı olacaktır. Bu da okuru ve izleyenleri; eserin mana yönünün derinliğine götürecektir.

2.1.1. Kurgu içinde Kurgu

Piyesin baş kişisi Husrev isimli bir sanatkârdır. *"Ölüm Korkusu"* adlı bir piyes yazan Husrev, kamuoyunun ilgisini celp etmiş ve önemli bir başarı yakalamıştır. Piyes; Turgut isimli bir gazetecinin Husrev ile yaptığı bir röportaj sahnesiyle başlar. İlk cümle ile Husrev'in bu piyesinde yarattığı kahramanın babasının kendisini bir incir ağacının dalına astığını öğreniriz. İlerleyen diyaloglarda Turgut'un gazeteci hassasiyetiyle bazı sorular sormasıyla Ölüm Korkusu adlı piyesin ayrıntılarına ulaşmaktayız. *"Ölüm Korkusu"* piyesinin baş kişisi babasını kaybettikten yıllar sonra silahını temizlerken

kazara annesini vurur ve bu kazaya kadar fark edemediği bir şey, beynine öyle bir yerleşir ki, sonunda bu şeyle baş edemez ve kendisini aynı incir ağacının dalına asar ve hayatına son verir.

Bu piyesin vakalarının Husrev'in hayatıyla yakından ilgili olduğunu da eserin ilerleyen bölümlerinde görebilmekteyiz. Esasında Husrev'in de babası kendisini bahçelerindeki incir ağacının dalına asmıştır. Böyle bir intiharla sarsılan Husrev, bir bakıma kendi yaşamından ilhamla *"Ölüm Korkusu"*nu yazmasına karşın eserin ilk bölümlerinde bu durum çok kere görmezden gelinmiş ve muharrire bu durumun sorulması saygısızlık olarak değerlendirilmiştir.

Husrev'in, gazeteci Turgut ile diyalogundan sonra piyesinin baş aktörü Mansur, annesi Ulviye ve halasının kızı Selma ile olan diyalogları neticesinde, fikri bunalımları olan ve çıkmazlar içinde boğuşan bir muharrir olduğunu görebiliriz. Özellikle Selma ile olan diyaloglarında kendine fazlaca değer vermediğini ve zaafları olan zayıf bir insan olduğunu sıkça tekrarlaması, Husrev'in içinde bulunduğu buhranı da gözler önüne sermektedir.

Toplamda üç perdeden oluşan *"Bir Adam Yaratmak"* eserinin ilk perdesi bu şekilde başlar ve ilk perdenin sarsıcı sonuna değin izleyiciye ön planda; Husrev ve piyesi *"Ölüm Korkusu"* takdim edilir. İlk perde de Husrev'in dostları olarak izleyici karşısına çıkan akliyeci Nevzat, gazete sahibi Şeref ve eserin ilerleyen bölümlerinde Husrev ile yıllar önce ilişkisi olduğunu öğrendiğimiz Şeref'in eşi Zeynep'in de yer aldığı bir meclis kurulur. Husrev'e bu mecliste özellikle Zeynep tarafından piyesi hakkında sorular gelmekte, Husrev de piyesini bu sorular karşısında savunmaktadır. Zeynep'e göre *"Ölüm Korkusu"* piyesinde yaşanan o kaza, esasında gerçekleşmesi mümkün görünmeyen absürt bir durumdur. Bu yaklaşıma karşın Husrev'in verdiği örnekler ve yaptığı savunma, eserini yazarken etkilendiği fikriyatın deşifresi açısından kıymetlidir. Husrev'in bu sorulara verdiği şu cevap, absürt anlayışının piyesteki yerini anlayabilmemiz açısından değerlidir: *"Evet, kelimesi bu: Tuhaf. Bir kahraman düşünün! Dünyada atlatmadığı tehlike kalmamıştır. Ne korkulu işleri kendi iradesiyle doğurmuş, kendi iradesiyle yenmiştir. Bir*

gün bu adam evinden çıkarken ayağı bir taşa takılır, düşer ve ölür. Ne dersiniz?" (BAY: 44) Bu absürt durum, yazar için hiç de şaşırılmaması gereken bir şeydir. Bunlar normaldir ve ölüm korkusunu da esasında bu absürtlük kamçılamaktadır. Husrev ve diğer kahramanların diyalogları devam eder. Birinci Perde işte tam bu diyalogların sonunda Husrev'in piyesinde yer verdiği kaza anını canlandırma gayreti sonucu halasının kızı Selma'yı vurmasıyla sona erer. Bu kazadan sonra kurgu gerçeğe dönüşür. Artık Husrev'in kurguladığı *"Ölüm Korkusu"* piyesinde baş kişisine çizdiği kader, Husrev'in kendi gerçek kaderi olacaktır. Bu vurucu sahneyle birinci perde kapanır ve artık ikinci perdeyle beraber kurgu ile gerçek birbirine paralel bir şekilde ilerler.

İkinci perde ise; daha çok Husrev'in buhranlarıyla doludur. Husrev tıpkı piyesindeki kahramanının düştüğü duruma düşer. İçinde kopan kıyameti anlamaya çalışır. *"Muvazenemi kaybediyorum öyle mi? Muvazene dediğin ne? Dünyamı kaybediyorum. Dünya benim için artık o dünya değil. Kırk sene içinde yaşadığım âlem, o âlem değil. Kırk sene inandığım hakikatler, başımı bir yastık gibi dayadığım emniyetler, üstüne binalar kurduğum nisbetler, avucumdan kayıp gidiyor. Hiçbir şey eskisini andırmıyor. Her şeyin içinden başka yüz çıkıyor. Şu koltuk, koltuğa; şu ayna, aynaya benzemiyor. Hangi dünya doğru, bu mu, evvelkisi mi?"* (Kısakürek, 2019) diyen Husrev, zihninde ciddi fikir buhranları yaşarken bir yandan da ruh çilesinin içerisinde debelenmektedir. Husrev'in içerisinde bulunduğu acziyeti göstermesi bakımında dikkate değer bir diyalog da ise; *"Dipsiz bir uçuruma sarkıyorum. Yakalayabildiğim bir iki ot tutuyor beni. Bu otlar sökülüyor. Yumuşak toprağın içinden kökleriyle beraber geliyor. Düşüyorum."* (Kısakürek, 2019) diyerek halet-i ruhiyesini göstermektedir.

Kurgu içerisinde kurguyu çok net olarak birbiri üzerine yapıştıran Necip Fazıl, bu durumu Husrev'in ağzından çarpıcı bir biçimde ortaya koymaktadır: *"Âlemin maskarası oldum. Zehir yutturulmuş sokak köpeklerinden farkım yok. Kaldırımlar üstünde can çekişiyorum. Genç, ihtiyar etrafımda halkalanmış. Herkes beni seyrediyor. İşte yazdığını yaşayan adam! Beni bu gülünç kadere insan irâdesi sokmadı. Tepemde başka bir irâde var. Onu bir kanat gölgesi gibi, üzerimde duyuyorum. Fakat elimle tutamıyorum. O böyle istiyor."* (Kısakürek, 2019) Ayrıca bu bölüm ile Husrev'in artık farklı bir manaya

yöneldiğini de görebilmekteyiz. Eserin üçüncü yani son perdesinde ulaştığı noktanın temeli böylece atılmaya başlanmış ve izleyici artık Necip Fazıl'ın eserinin temelinde yatan öze yaklaşmaya başlamıştır.

İkinci perdenin diğer mühim olayları ise Husrev'in esasında dostu olarak görünen akliyeci Nevzat, gazete sahibi Şeref ve Şeref'in eşi Zeynep'in, eserdeki esas rollerinin ortaya çıkışıdır. Nevzat ve Şeref, Husrev gibi kamuoyunca kıymetli bir muharrir üzerinden kazanç sağlamak peşindeyken, Zeynep ise geçmiş yıllardan kalma bir hıncı almanın peşindedir. Olay örgüsüne dinamizm katması ve izleyici daha da etkilemesi bakımından etkili olan bu durumlar, Husrev'i daha da şiddetli bir biçimde esas teze sürüklemektedir. Ancak ikinci perdede Husrev'in kendisine yaptığı eleştiri, hem ikinci perdenin özünü ortaya koymakta hem de üçüncü perde ulaşılacak noktaya işaret etmektedir. *"Ben ne yaptım? Bir hududu zorladım. Kendimin dışına çıkmak isterken, kendime rast geldim. Meğer kul olduğumu anlamak için Allahlık taslamalıymışım! Meğer nasıl yaratıldığımı anlamak için bir adam yaratmaya kalkmalıymışım! Ben ne yaptım? En sağlam basamağı ayağımdan kaydırdım. Körlüğü zedeledim. Şimdi görünen şeye nasıl bakayım? İnsan kaderini bir rüya gibi uykuda bulur. Bu rüyayı uyanık nasıl seyredeyim? Allahla kalabalık arasında kaldım. Boşlukta nasıl durayım?*" (Kısakürek, 2019) Bu bölüm, Husrev'in *"Ölüm Korkusu"* adlı piyesi ile aslında kendi kaderini görmeyi amaçladığını, kendi kaderinin dışına çıkıp onu alt edebileceğini düşündüğünü göstermektedir. Ancak ulaştığı yargı Necip Fazıl'ın vermek istediği tezi apaçık bir şekilde göstermektedir. Husrev, kurgusunun kuyusuna düşmüş ve kendi kaderinden kaçamamıştır. Yani yazdığı oyunun başrolü kendisi olmuştur. Birçoğu tarafından deli olarak değerlendirilen Husrev, eserin üçüncü perdesinde artık birçok şeyin farkında olan bir kul olarak kendini gerçekleştirecektir.

Üçüncü perdede üç olay dikkat çekicidir. Birinci olay; Husrev'in hem hayatının hem de piyesinin en mühim parçasından birisi olan incir ağacının kesilmesidir. Husrev'in annesi Ulviye Hanım'ın emriyle hizmetçi Osman tarafından dibinden toprak hizasında kesilen incir ağacı, Husrev için büyük bir yıkım olur. Ağacın kesilmesi üzerine yaşanan şu diyalog Husrev'in yaşadığı yıkımı daha net görmemize olanak sağlamaktadır:

"Çünkü o babamdı. O bendim. O çocukluğumdu. O her şeyimdi. Küçükken onun dibinde oynardım. Ona yaslanır, bulutları seyrederdim. Gölgesine sığınırdım. O benim dalımdı. O senden sonra en sevdiğim şeydi. En sevdiğim şeyden en büyük fenalığı gördüm. Babam kendisini ona astı. O benim yine en bağlı olduğum şey kaldı. Böylece dünyamı kesmiş oldunuz. Artık anlıyorum ki, dünyam, ta dibinden ve toprak hizasından kayboldu." (Kısakürek, 2019)

İkinci olay ise; Husrev'in Osman ile olan diyalogunda gizlidir. Husrev artık görünenle değil görünmeyenle ilgilenmekte, asıl manayı bulmaya doğru yol almaktadır. Bir tövbe olarak da değerlendirilecek bu bölüm, Necip Fazıl'ın eseriyle vermek istediği tezinin de bir takdimi gibidir:

"Husrev: Osman!

Osman: Efendim, beyim?

Husrev: Allah var mı?

Osman: Elbette var, elbette var.

Husrev: Ne biliyorsun?

Osman: Bilmez miyim? Biliyorum.

Husrev: Göster öyleyse!

Osman: Gösteremem. Fakat var.

Husrev: Osman! Ben de gösteremem. Fakat bence de var. Sorsana niçin diye?

Osman: Niçin efendim?

Husrev: Görünmediği için. Görünen şeylerden olmadığı için.

Husrev: Ben görünen şeylerdenim. Beni görüyorsun değil mi?

Osman: Evet, efendim.

Husrev: Neye benziyorum?

Osman: Beyefendi! İhtiyar uşağınıza acıyın! Hiç böyle şey sorulur mu? Neye benzeyeceksiniz?

Husrev: Beni bir şeye benzet! Herkes bir şeye benzer.

Osman: Allah benzetmesin efendim, babanıza benziyorsunuz." (Kısakürek, 2019)

Artık gerçek manayı bulma yoluna giren Husrev, piyesinde kahramanına söylettiği sözleri açığa vurarak yanılgılarını ifşa etmektedir. Görünmeyen o derin mana artık içinde filizlenmiştir. Sonunda Mansur ile olan diyalogunda filizlenen bu mana vücut bulur:

"Husrev: Deli olmasam hiç başıma gelenler için kabahati annemde bulur muydum? Kabahat bende.

Mansur: Niçin sende olsun Husrev?

Husrev: A! Bilmiyor musun?

Mansur: Bilmiyorum.

Husrev: Çünkü bir adam yaratmağa kalkıştım. Bir adam yaratmak. Bir adam yaratmak… ona bir kafa, bir çift göz, bir burun, bir ağız uydurmak. Ona göre bir beyin yapmak ve göğsünün içine bir kalb takmak. Saat gibi işlesin, kanını vücudunda döndüren bir kalb. Bir kalb, anlıyor musun? Gûya duyan, acılarına, sevinçlerine yataklık eden yer de orası. Bir kalb. Bitti mi? Biter mi? Bu adama bir de kader çizmek lâzım. Bu adam yaşıyacak, gezecek, tozacak, başından bir şeyler geçecek. Bu adamın meselâ bir babası olacak. O baba bir incir dalına asılmış bulunacak. Sonra o da… Eeee? Ben Allah mıyım? (Kısakürek, 2019)

Mansur: Husrev, bırak!

Husrev: Bırakmam Mansur! Ötesi var. Biz bu dünyada her şey, en sefil nebattan tut, en uzak yıldızdan tut, en kudretli insana kadar bütün mevcutlar, bilerek Allahtan gelen cazibenin kasırgası içindeyiz. Sonbaharda yapraklar nasıl boranın çektiği istikamete çullanırsa, hepimiz, her şey, Allaha doğru gidiyoruz.

Husrev: Biz, bu dünyada her şey, Allahın birer meczubuyuz. O, Allah, kemâllerin kemâli. O noktaya tutkun, bilerek bilmiyerek ondan onu istiyoruz. Bu yolu açan, bu ateşi bizde

yakan da o, biz değiliz. Biz Allahın muradı nisbetinde kemâle bürünebiliriz. Fakat o, Allah olabilir miyiz?

Husrev: Allah gayedir. Her varılan şey gâye olabilir mi? Yollar uzun, yollar sonsuz, yollar açık… bilerek bilmiyerek Allaha doğru yol almak vardır, varmak yoktur. Varabildiğimiz hiçbir şey, hiçbir ufuk Allah değildir. Allah sonsuzluktur. Hiç sonsuzlukla boy ölçüşmek olur mu? Hiç adetler, milyonlar ve milyarlar sonsuzlukla yarışabilir mi?

Husrev: Az kaldı, rahata çıkıyorum.

Husrev: Bir adam yaratmağa kalkıştım. Ona bir surat ve kader bulmak… Nerede bulayım? Kendimi buldum. Suratsız ve kadersiz adam şahlandı. Zincirini kırdı. Elimden kaçtı. Ben insanım. Beni arkamdan vurdu. Suratsız ve kadersiz adam benim suratımı takındı. Kalıbımı giyindi. Kaderimin içine yattı. Benim de kaderim buymuş.

Husrev: Ben tırmanmak istediğim kayadan düştüm. Meğer çok ileriye gitmişim. Yasak ülkelere girmişim. Gözü kör, yürürken, bir çiyan yuvasına basar gibi bazı sırların üstüne bastım. Onlar gaipler âleminin bekçileriydi. Ürktüler ve beni çarptılar. Yaratıcı neymiş, yaratmağa kalkışarak tanıdım. Yalancı ilâh, doğrusunu tanıdı. Gölge artist öz sanatkârı tanıdı. Ben şimdi, şu anda tanıyorum Allahı. İlminin, sanatının karşısında aklımı veriyorum. Aklım bir cephane deposu gibi patlıyor, kül oluyor. Bekle, az kaldı.

Husrev: Ölüm Korkusu piyesimin baş aktörü! Piyesimi sen oynamadın. Oynayamadım. Ben oynuyorum. Nasıl iyi mi oynuyorum?" (Kısakürek, 2019)

Üçüncü ve son olay ise; Husrev'in hükümet doktoru nezaretinde hastaneye yatırılmaya razı oluşu sonrası annesine verdiği cevapta gizlidir. Annesinin Husrev'i durdurma çabasına karşın Husrev'in verdiği cevap hem piyesin son cümlesi olması hem de içerdiği mana bakımından oldukça tesirlidir. *"Ne yapayım anne! Kestiniz incir ağacını!"* (BAY: 148) İncir ağacının kesilmesi, Husrev'in ulaştığı noktanın anlaşılması bakımından mühimdir. Çünkü incir ağacı aynı zamanda intiharı da çağrıştırmakta ve Husrev'in babasıyla aynı sonu yaşaması ihtimalini taşımaktadır. Bu nedenle Necip Fazıl'ın ulaşmak istediği tezin tamamlanabilmesi için ağacın ortadan kaldırılması, dikkat

çeken bir ayrıntıdır. *"Ölüm Korkusunda yani Husrev'in piyesinde ölüm intihar şeklinde tecelli ederken, Necip Fazıl'ın Bir Adam Yaratmak'ında incir ağacı kesilir, intihâr akîm kalır. Böylelikle inanca aykırılık da önlenmiştir."* (Coşkun: 2005)

2.1.2. Görünenden Görünmeyene: Mânâ Arayışı

Necip Fazıl, gençlik yıllarını Paris'te geçirmiş, Batı'yı yakinen bilen bir aydın olarak, Batı düşünce sistemini de oldukça iyi bilmektedir. Bir Adam Yaratmak adlı eserinde yer alan varoluşçuluk kuramının taşıdığı izleri görmemiz, bu tespiti yapmamıza olanak sağlamıştır. Özellikle 1940'lı yıllardan sonra popülerliğini arttıran bu kuram, Necip Fazıl'a da tesir etmiş ve Varoluşçuluk kuramından tesirle yola çıkan Necip Fazıl; Husrev'e *"Ölüm Korkusu"* piyesini yazdırmıştır. Burada özellikle Necip Fazıl'ın *"Ölüm Korkusu"* ismini seçmesinin bu kuramla ilişkili olduğunu söyleyebilmekteyiz.

"Varoluşçuluk öğretisine göre evrende kendi varlığını kendi yaratan tek varlık insandır ve insandan başka tüm varlıklar kendi varoluşlarından önce yaratılmışlardır. Daha açık bir deyişle, ağaç ağaçlığını kendisi yapmaz, ama insan insanlığını kendisi yapar ve nasıl yaparsa öylece varolur, değerlerini kendi yaratır, yolunu kendi seçer. İnsan yaşamaya başlamadan önce yaşam yoktur ve yaşama anlam veren yaşayan insandır. Gerçekte doğada insana yol gösterecek kendinden başka hiçbir şey yoktur. O halde insan özgürdür, yaşamını hangi biçimde isterse çizebilir, ne var ki insan kendi sorumluluğunu yüklenebildiği derecede özgürdür." (Geçtan: 1974) Bu tanım ve anlayış özellikle 1940'lı yıllardan sonra önce Avrupa ve sonra da Amerika'da geniş kitlelerce benimsenmiş bir anlayışı özetlemektedir. İnsan kendi varlığının anlamını kendisi yaratmaktadır. Bu yaratma sürecinde ise başat iki etken bulunmaktadır: Birincisi insanın seçimlerinde özgür oluşu, ikincisi ise; bu özgür seçimlerinin getirdiği sorumluluğu üstlenişidir.

"Doğmuş olduğumuzu ve yaşamın bir gün ereceğini biliriz. Ölümün kaçınılmaz olması yokluk ve hiçlik duygusunu yaratır ve işte bu bunalım insanı doyumlu ve anlamlı bir biçimde yaşayıp yaşamadığı konusunda kaygılandırır. Böylece varoluşçu öğreti her insanın varlığına sahip çıkmasının, tüm sorumluluğu kendi omuzlarına almalarının özgür

bir yaşam için gerekliliğini ortaya koymaktadır." (Geçtan; 1974) Husrev, *"Ölüm Korkusu"* piyesindeki kahramanına da işte tam bu noktada yüklenir. Piyesin kahramanı varoluşunu anlamakta, yokluk ve hiçlik karşısında büyük bir bunalım yaşamaktadır. *"Allahım, ben yok olamam! Her şey olurum, yok olamam. Parça parça doğranabilirim. Nokta nokta lekelere dönebilirim. Tütün gibi kurutulabilir, ince ince kıyılır, bir çubuğa doldurulur, içilir, havaya savrulabilirim. Fakat yok olamam."* (Kısakürek, 2019) *"Ölüm Korkusu"* piyesinin kahramanı için Husrev tarafından yazılan bu bölüm, yokluk ve hiçlik kaygısının eserdeki yerini algılayabilmemiz açısından da oldukça değerlidir.

Hem *"Ölüm Korkusu"* hem de *"Bir Adam Yaratmak"* adlı iki kurguyu birbirine bağlayan çok fazla ortak nokta olmasına karşın, her iki kurguda da ana kahramanlar için dönüm noktaları, yaşadıkları o talihsiz kaza anlarıdır. *"Ölüm Korkusu"*nda kahramanın annesini vurması, *"Bir Adam Yaratmak"* ta ise Husrev'in Selma'yı vurması hem kahramanlar hem de kurgu için dönüm noktalarını oluşturmaktadır. Her iki kahraman da bu olaylardan sonra hep bildikleri ancak tam anlamıyla kavrayamadıkları bir mânâ arayışına savrulurlar. Özgür seçimler ve bu seçimlerin sorumluluğu noktasında, kahramanların başından geçen bu iki ilginç kaza, ölüm korkusunu ve hiçlik kaygılarını kabartmış, sonucunda da içinden çıkılamaz bir buhran ve cinnete ulaşacak derecede bir deliliğe kapı aralamıştır. Burada dikkat çeken husus ise; *"Ölüm Korkusu"* piyesinin kahramanının ulaştığı sonla Husrev'in ulaştığı sonun aynı olmamasıdır ki bu da Necip Fazıl'ın eserinin özünü teşkil etmektedir. Çünkü görünenlerden çıkan mânâ ile görünmeyende gizli olan mânâ aynı değildir. Burada belirmek gerekir ki, bir öz arayışına doğru itilen Husrev, özellikle son sahnelerde (Uşak Osman ile olan) öze ilişkin mânâyı bulmuş ve Mansur'la girdiği diyalog neticesinde de kendi gerçekliğini kavramıştır. Mansur ile olan diyalogunda arada geçen şu replik *"Az kaldı, rahata çıkıyorum."* ile artık mânâyı kavradığını ve kendi kurguladığı kahramandan uzaklaştığını eserin muhataplarına bildirmektedir.

Husrev'in eserin sonuna doğru ulaştığı mânânın temelinde, İslamî yaratılış felsefesine uygun olarak kader anlayışı kendisini göstermektedir. Kadere inanıp inanmadığı ile ilgili eserin başlarında ipuçları veren Husrev'in, gerçek mânâda özü

kavrayıp kavrayamadığı, eserin sonlarına doğru belirginleşmektedir. Burada Necip Fazıl'ın *"Bir Adam Yaratmak"* adlı eseri üzerine ifade ettiği görüşler oldukça kıymetlidir. *"Evvelâ sanatkâr nedir? Bütün imkânların erişilmez ucu, gâyelerin gâyesi, kemâllerin kemâli, mâveraların mâverası olan Allah'a doğru, sonsuz bir tekâmül yolunda giden insanoğluna mahsus "vücut veriş" nevileri içinde en zengin ve güzel hissenin üzerine oturmuş mâhluk… Sanatkâr bir mahluktur, fakat yaratmak cehdinde bir mâhluk!... Onun bir eseri, bir de kendisi vardır. İşte sanatkâr, çok defa, yaratmaya kalkıştığı tipin, yaratılmış olan ta kendisidir." "Bu piyeste sanatkâr, bir yemişin gizlice olurken ve bir madenin toprak altında pişerken geçirdiği göze görünmez vücuda geliş safhaları gibi, mahrem hayatı ve iç planı içinde resmedilmek istenmiştir. Buna mukâbil, o, her insan gibi sadece bir insandır. Bir hayat ve kadere sahiptir. Bu eserde sanatkâr, yaratmak istediği tipe öz eliyle çizdiği kaderin kuyusuna düşmüş, o tip tarafından istilâ edilmiş, eserine hayatiyle iştirak etmiş gösteriliyor."* Necip Fazıl'ın son olarak sanatkârın kaderine ilişkin olarak; *"Piyesteki sanatkâr bir mesut körlüğü zedelemiş, yaratma cehdi içinde şaşkınlıkla yasak mıntıkaya girmiş, peçesine el sürülemez sırları ürkütmüş ve birdenbire Allah'ın hükümranlığı ve şu emriyle karşılaşmıştır: "Yazdığı eseri yaşasın, yaratmayı dilediği adam kendisi olsun!"* (Kısakürek, 2019) ifadeleri de, eserin anlaşılması ve sindirilmesi kertesinde eserin muhataplarına ışık tutmaktadır.

3. SONUÇ

"Bir Adam Yaratmak" kaleme alındığı 1937 yılından günümüze taraflı tarafsız birçok insanın takdirini kazanmış, şaheser niteliğinde bir eserdir. Bu denli bir değere sahip oluşu, kuşkusuz Necip Fazıl'ın tiyatroya ve bilhassa bu eserine verdiği önemde yatmaktadır. Necip Fazıl Kısakürek'in *"geçirdiğim büyük ruh çilesinin sahne destanı"* şeklinde nitelendirdiği bu eser, içerdiği temalar bakımından da hem dönemin aydın ve seçkin kesimini hem de halkı derinden etkilemiştir.

Eserin sahip olduğu felsefi zenginlik, varoluşçuluktan kaderciliğe, ölümden hiçliğe ve sonunda asıl manaya uzanan bu trajik ve sürükleyici yolculuk, içerdiği mistisizmin de etkisiyle büyük bir başarı yakalamıştır. Bu başarı neticesinde de 1978

yılında Yücel Çakmaklı tarafından televizyon filmi olarak çekilmiş ve çok geniş kitlelere ulaştırılmıştır.

KAYNAKLAR

Coşkun, S., 2005. **Necip Fazıl'ın Tiyatroları Üzerine Bir İnceleme**. Hece Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı, Ankara.

Geçtan, E., 1974. **Varoluşçu Psikolojinin Temel İlkeleri**. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 7(1).

Kısakürek, N. F., 2004. **Bâbıâli**. Büyük Doğu Yayınları, İstanbul.

Kısakürek, N. F., 2019. **Bir Adam Yaratmak**. Büyük Doğu Yayınları, İstanbul.

Sağlık, Ş., 2005. Tiyatro Yazarı Olarak Necip Fazıl. **Hece Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı**, Ankara.

Şahin, V., 2018. Necip Fazıl Kısakürek'in 'Bir Adam Yaratmak' Adlı Tiyatrosu Üzerine Bir İnceleme. **Karaman Uluslararası 1. Dil ve Edebiyat Kongresi Bildiri Kitabı** İçinde. Karaman: Karaman Üniversitesi.

PROTECTION OF THE RIGHT TO LIFE THAT IS THE MOST BASIC RIGHT OF HUMAN RESULTING FROM CREATION

İNSANIN YARATILIŞTAN KAYNAKLANAN EN TEMEL HAKKI OLAN HAYAT HAKKININ KORUNMASI

Prof. Dr. Recep GÜLŞEN
Iğdır University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Dept. of Political Science and Public Administration, Iğdır, Turkey
E-mail: recep.gulsen@igdir.edu.tr

ABSTRACT

Right is defined as the benefit protected by law. The most fundamental right that man has with creation is the right to life. The right to life; body immunity, freedom of movement, freedom of travel, freedom of communication, and sexual freedom in all aspects such as the right to freedom, immunity to housing, private life, property and the right to honor all rights are at the top. Because all the rights and freedoms attached to the personality cannot be used because the personality of a deceased person has ended. In this respect, the right to life in all legal systems is recognized as an absolute right that can be asserted both to the person himself and to all public officials exercising the authority of the state, to the parents and to everyone, and is protected by various regulations.

Keywords: Creation, Right, Law, Right to Life, Protection of Right to Life

ÖZET

Hak, hukuk düzeni tarafından korunan bir yarar olarak tanımlanmaktadır. İnsanın yaratılışla birlikte sahip olduğu en temel hakkı ise, hayat hakkıdır. Hayat hakkı; vücut dokunulmazlığı, hareket hürriyeti, seyahat hürriyeti, haberleşme hürriyeti ve cinsel hürriyet gibi tüm yönleriyle hürriyet hakkı, konut dokunulmazlığı, özel hayat, mülkiyet ile şeref hakkı gibi tüm hakların başında yer alır. Zira ölen bir kimsenin kişiliği sona erdiği için kişiliğe bağlı olan diğer tüm hak ve hürriyetler de kullanılamaz. Bu itibarla, tüm hukuk sistemlerinde hayat hakkı, hem bizzat kişinin kendisine hem devlet yetkisini kullanan tüm kamu görevlilerine hem ana-babaya hem de herkese karşı ileri sürülebilen mutlak bir hak olarak kabul edilmekte ve çeşitli düzenlemelerle korunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Yaratılış, Hak, Hukuk, Hayat Hakkı, Hayat Hakkının Korunması

1. GİRİŞ

Kişinin hayat hakkı, yaratılışla birlikte doğumla söz konusu olmakta ve tüm hak ve hürriyetlerin başında yer almaktadır. Hayat hakkı devlete üç şekilde yükümlülük yüklemektedir: 1)Negatif yükümlülük: Devletin, organları aracılığıyla, izin verilen istisnai haller dışında, bir kimsenin hayatını hukuka aykırı olarak ortadan kaldırmaması

gerekir. 2)Pozitif yükümlülük: Devletin, insan hayatını etkili olarak korumak için gerekli adımları atması, bu bağlamda bireyleri diğer kişilerin hayati tehlike oluşturan fiillerinden korumak için uygun tedbirleri alması, hayata kast eden fiilleri caydırıcı, etkili ceza hükümlerine yer vermesi, bu hükümlerin ihlal edilmesini önlemeye ve cezalandırmaya yönelik ceza kovuşturmasını etkin bir şekilde organize etmesi ve bu yaptırımların infazını sağlayan bir mekanizmayı kurması gerekir. 3)Usuli yükümlülük: Pozitif yükümlülüğün bir uzantısını oluşturan bu yükümlülüğe göre, doğal olmayan nedenlerden kaynaklanan, özellikle de devlet görevlilerinin kuvvet kullanması neticesinde oluşan ölüm olaylarının devlet tarafından etkin şekilde soruşturulmasını içermektedir (Tezcan ve ark., 2016).

Hayat hakkı, hukukun çeşitli alanlarında birçok açıdan düzenlenerek güvence ve koruma altına alınmaktadır.

2. HAYAT HAKKININ ANAYASA HUKUKU AÇISINDAN KORUNMASI

2.1. Anayasa'da Hayat Hakkının Düzenlenişi ve Sınırlandırılması

Anayasanın **"***Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı" başlıklı* 17.maddesine göre, **"herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.** …**Meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.** Görüldüğü üzere, bu düzenleme ile kural olarak herkesin yaşam hakkına sahip olduğu belirtildikten sonra, istisnai durumlarda bu hakkın sınırlanabileceği hallere de yer verilmiştir.

Diğer yandan, Anayasanın 12/1.maddesine göre, herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Yine, Anayasanın 15/2.maddesi uyarınca, **savaş, seferberlik veya olağanüstü hallerde,** milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen

durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir. **Ancak bu durumlarda dahi, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında, kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz.**

2.2. Anayasa'da İdam Cezasının Kaldırılması

Anayasanın 17.maddesinde, daha önce idam cezası öngörülmüşken, 7/5/2004 tarihli ve 5170 sayılı Kanunun 3.maddesiyle, bu fıkranın başında geçen, "Mahkemelerce verilen ölüm cezalarının yerine getirilmesi hali ile" ibaresi madde metninden çıkartılmıştır. Böylece hayat hakkının korunması için, idam cezası Anayasadan çıkarılmış ve TCK ve diğer ceza kanunlarındaki idam cezaları da kaldırılmıştır. Daha önceleri idam cezası, Anayasayı ihlal ve taammüden öldürme gibi çok önemli bazı suçlarda idam cezası kabul edilmişti. Bu cezanın kesinleşmesinden sonra infazı, TBMM'nin onayına tabi tutulduğu için, 1984 yılından 2004 tarihli idam cezasını kaldıran Anayasal değişikliğe kadar da fiilen uygulanmamıştır.

Halen de 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen hain darbe teşebbüsü nedeniyle meydana gelen olaylar dolayısıyla idam cezasının geri getirilmesi konusunda halkın yoğun bir talebi bulunmaktadır. Ancak Anayasa değişikliği için TBMM üye tam sayısının 1/3'ünün yani 200 milletvekilinin yazılı teklifi ve üye tamsayısının en az 3/5'inin yani 360 milletvekilinin kabulü gerekmektedir. Bunun için bu teklif, 360-400 arasında milletvekili ile kabul edilmişse Cumhurbaşkanı, Anayasa değişikliğini ya meclise iade eder veya halkoylamasına sunar. Bu halde, Meclis aynen kabul ederse Cumhurbaşkanı isterse bunu halkoyuna sunabilir. Karar nisabı 2/3'ün altında yani 400'den az milletvekilinin oyu söz konusu ise, Cumhurbaşkanının veto yetkisi vardır. Cumhurbaşkanı, Anayasa değişikliğini TBMM'ye geri gönderdiği takdirde, burada değişikliğin yeniden oylanması için en az 360 milletvekilinin oyuna ihtiyaç bulunmaktadır. Bu durumda Cumhurbaşkanı anayasa değişikliğini referanduma sunulmak üzere Resmi Gazete ile ilan eder, ayrıca zorunlu halkoylaması gerekmektedir **(zorunlu halkoylaması)**. Buna karşılık 400 (dahil) ve daha fazla milletvekilinin oyuyla

Anayasa değişikliği mecliste kabul edilmişse, Cumhurbaşkanı istediği takdirde bu değişikliği halkoyuna sunabilmektedir **(ihtiyari halkoylaması)** (Fendoğlu, 2017).

2.3.Bireysel Başvuru Sonucunda Hayat Hakkı İle İlgili Olarak Anayasa Mahkemesi Tarafından Verilen Kararlar

İç hukuk yollarının tüketilmesinden sonra 1987 yılında tanınan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bireysel olarak başvuru hakkının kullanılması sonucunda yaşam hakkı, kişi hürriyeti, işkence ve bir çok hak ihlali dolayısıyla bir çok olayda Türkiye aleyhine kararlar çıkmıştır. Bunun üzerine, bu mahkemeye gitmeden önce kişilerin Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru hakkı 2010 Anayasa Değişikliği ile birlikte kabul edilmiştir.

Anayasa Mahkemesinin, kendisine yapılan bireysel başvurularda, yaşam hakkına ilişkin olarak bir çok ihlal kararları söz konusudur. Bu bağlamda, daha çok etkili soruşturma yapılmaması nedeniyle bir çok ihlal kararları verilmiştir. Örneğin, 2013/3908 sayılı Doğan Demirhan'ın başvurusu üzerine 6/1/2016 tarihli kararında, ölüm olayı üzerine yürütülen soruşturmada yetkili merciler tarafından müteveffanın solak olduğu ve ölüme neden olan ateşlemeyi sağ eliyle yapmasının hayatın olağan akışına aykırı olduğu iddiasının araştırılmaması, şüphelinin ifadesinin kolluk tarafından alınmasından sonra el svapları üzerinde yapılan inceleme sonucunda atış artığının saptanması üzerine ifadesinin yeniden alınmasının gerektiğinin gözetilmemesi nedenlerinden dolayı, delillerin toplanmasında makul olan tüm tedbirlerin alınmayarak ölenin intihar ettiğinden bahisle kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmesinde Anayasanın 17.maddesinde güvence altına alınan yaşam hakkı kapsamında usul yükümlülüğünün ihlal edildiğini belirterek yeniden soruşturmanın etkili şekilde yapılması gerektiğinden bahisle kararın bir örneğinin ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmesine hükmetmiştir (Bkz. Resmi Gazete, 11.3.2016-29650)

Aynı şekilde Anayasa Mahkemesi, 2013/3711 sayılı Elif Mutlu ve Ferhat Mutlu'nun başvurusu üzerine 7/1/2016 tarihinde, Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğüne ait bir yetiştirme yurdunda idarenin hizmet kusuru nedeniyle intihar etmesi olayında, başvurucuların açtıkları hukuk ve idare

mahkemesi önünde görülen davalarının süratli ve etkili bir şekilde yürütülmesinde menfaatlerinin bulunması ve gecikmede esaslı bir etkilerinin olmaması, davanın tarafını oluşturan kişi sayısının azlığı ve dava konusu olayın karmaşık olmaması gibi hususlar göz önünde bulundurulduğunda, adli ve idari yargıda 15 yılı aşkın bir sürede sonuçlandırılabilen yargılama sürecinin makul olmaması nedenleriyle, davanın makul bir sürede sonuçlandırılmaması dolayısıyla Anayasanın 17.maddesinde güvence altına alınan yaşam hakkı kapsamında etkili soruşturma yükümlülüğünün ihlali nedeniyle başvuruculara müştereken net 35.000 TL manevi tazminat ödenmesine karar vermiştir (Bkz. Resmi Gazete, 22.3.2016-29661)

Yine, 2013/1595 sayılı İpek Deniz ve Diğerlerinin başvurusu üzerine 21/4/2016 tarihli verdiği kararında, başvurusu sonucunda, toplumsal olaylara müdahale ve sonrasında yapılan yakalama işlemi sürecinde kolluk görevlilerinin güç kullanımı sonucu gerçekleşen ölüm olayının etkili şekilde soruşturulmaması nedenleriyle Anayasanın 17.maddesinde güvence altına alınan yaşam hakkının ihlal edildiğine ve bu hakkın usul boyutunun ihlal edildiğine ve bu ihlalin sonuçlarının ortadan kaldırılması için bu kararın gereği yapılmak üzere ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmesine karar verilmiştir (Bkz.Resmi Gazete, 22.6.2016-29750). Buna karşılık, 2014/5785 sayılı Nesrin Demir ve Diğerlerinin başvurusu üzerine 29/9/2016, tarihli kararında ise, başvurusu sonucunda, başvurucuların yakınlarının, kolluk görevlileri tarafından hukuka aykırı şekilde öldürülmesi ve bu olaya ilişkin etkili bir ceza soruşturması yapılmaması nedenleriyle yaşam hakkının ihlal edildiği iddialarına ilişkin olarak yaşam hakkının maddi boyutunun ihlal edilmediğine, buna karşılık usul boyutunun ihlal edildiğine bu nedenle başvuruculara müşterek olarak net 30.000 TL manevi tazminat ödenmesine karar verilmiştir (Bkz.Resmi Gazete, 20.10.2016-29863).

3. HAYAT HAKKININ AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ VE MAHKEMESİ İÇTİHATLARI AÇISINDAN KORUNMASI

3.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Hayat Hakkının Düzenlenişi ve Sınırlandırılması

Avrupa Konseyi üyesi ülkelerin imzaladığı ve Türkiye'nin de kabul ettiği İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşmenin kısaca Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin **"yaşama hakkı"** başlıklı 2.maddesine göre, 1) Herkesin yaşam hakkı yasanın koruması altındadır. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın yerine getirilmesi dışında hiç kimse kasten öldürülemez. 2) Öldürme, aşağıdaki durumlardan birinde kuvvete başvurmanın kesin zorunluluk haline gelmesi sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlali suretiyle yapılmış sayılmaz: a) Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunması için; b)Usulüne uygun olarak yakalamak veya usulüne uygun olarak tutuklu bulunan bir kişinin kaçmasını önlemek için; c) Ayaklanma veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması için (Bu sözleşme metni için bkz.Tezcan ve ark., 2016).

3.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Ek Protokollerde İdam Cezasının Kaldırılması

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi bakımından başlangıçta, usulüne uygun olarak verilen ölüm cezası hukuka uygun sayılmıştır. Ancak 28.3.1983 tarihli ve 6 No'lu Ek Protokol ile barış döneminde olmak üzere, daha sonra 3.5.2002 tarihli 13 No'lu Ek Protokol ile her durumda ölüm cezası kaldırılmıştır.

Türkiye, her iki protokolü onaylamış ve bu onaylamayı 25 Ekim 2005 tarihinde TBMM'de kabul etmiştir. Aynı şekilde, ölüm cezasını kaldıran "Ölüm Cezasının Kaldırılmasını Amaçlayan, Kişisel ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşemeye Ek İkinci İhtiyari Protokol" de, 28/10/2005 tarihli 5415 sayılı kanunla onaylanması uygun hulunmuş olup, Bakanlar Kurulu tarafından 12/12/2005 tarihinde bu protokolün onaylanması kararı verilmiştir (Tezcan ve ark., 2016).

3.3 Bireysel Başvuru Sonucunda Hayat Hakkı İle Olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Tarafından Verilen Kararlar

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine göre, bu sözleşme, biyolojik-fiziksel anlamda bir insanın hayatını değil, hukuksal değer olarak kişinin hayat hakkını korumaktadır. Bu itibarla, bir kişi fiilen ölmemiş olsa dahi, hayat hakkını tehlikeye sokan

eylemlerin hedefi olduğu takdirde, bu temel hakkın ihlal ettiğine karar vermektedir. Türkiye ve diğer devletlere karşı yapılan ihlal başvurularına ilişkin olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yerleşmiş içtihatlarında gözaltında kayıp olayları bakımından da somut olaylardan hareketle bir kimsenin ölmüş olduğu karine olarak kabul edilmiştir. Bu içtihatlara göre, devletin denetimi altında olduğu bir kimsenin sağlığında meydana gelen olumsuz değişiklikleri açıklama yükü devlete ait olduğu gibi, bu kişi güvenlik güçleri tarafından denetim altınmış olup en son onların elinde görülmüş ve bir daha ortaya çıkmamışsa onun akıbetinden de devlet sorumlu olur ve bu takdirde bu sözleşmenin 2.maddesini ihlal etmiş olur (Tezcan ve ark., 2016).

Yine, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihatlarına göre, özellikle hükümlü ve tutuklular ile gözaltındaki kişiler açısından hayat hakkı için özel bir koruma gereklidir. Zira, bu kişiler devletin gözetim ve denetim altında olduklarından hassas konumda bulunmaktadırlar. Bu itibarla, bu yerlerde gerçekleşen intihar olaylarında gerekli tedbirlerin alınmadığı tüm olaylarda bu sözleşmenin 2.maddesinin ihlal edildiği açıklanmıştır (Tezcan ve ark., 2016).

Aynı şekilde, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihatlarında, bir kişinin hayatına ilişkin tehlikenin varlığı istihbarat bilgileri sayesinde biliniyor veya daha önceki sistematik saldırılar dolayısıyla bilinmesi gerekiyorsa buna rağmen makul gerekli tedbirlerinin alınmaması olaylarında (Akkoç/Türkiye davası, 10.10.2000; Kılıç/Türkiye davası, 28.03.2000; Dink/Türkiye davası, 14.9.2010); gerekli yasal tedbirlerin alınmaması dolayısıyla kadın eşe karşı koca tarafından şiddetin artarak devam etmesi, daha sonra kadın eşin bıçak veya ateşli silahla öldürülmesi olayında (Opuz/Türkiye davası, 9.6.2009) Türkiye tarafından bu sözleşmenin 2.maddesinin ihlal edildiğine hükmedilmiştir(Tezcan ve ark., 2016).

Diğer yandan, kişilerin-özellikle devlet organları tarafından- güç kullanılması sonucunda öldürülmesi olaylarında, sorumluları ortaya çıkarabilmek amacına uygun, ciddi ve etkili bir soruşturma yapılmadığı takdirde, ilgili devlet aleyhine 2.maddeden dolayı ihlal kararları verilmiştir. Bunun gibi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin bir çok içtihatlarında, kolluk güçleri tarafından orantısız güç kullanımından dolayı ölçülü ve

zorunlu güç kullanımının aşılması durumlarında da yaşam hakkının ihlalinin söz konusu olduğu belirtilmiştir(Tezcan ve ark., 2016).

4. HAYAT HAKKININ MEDENİ HUKUK AÇISINDAN KORUNMASI

Hayat hakkı, kişinin kendi kişiliği üzerindeki mutlak haklardandır (Atay, 2012). Bu hak, kişilik haklarından en önemli olanı olup, kişinin kişi olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, hayat hakkına yönelik fiiller haksız fiil sayılmıştır. Bu hak, sadece dışarıdan gelen saldırılara karşı korunmamış, aynı zamanda hak sahibine karşı da korunmuştur. Bu itibarla, kişi hayat hakkından vazgeçemez, bu yöndeki irade açıklamaları geçersizdir. Bu durum, Türk Medeni Kanununun 23.maddesinde açıkça düzenlenmiştir (Zeytin ve Ergün, 2018). Gerçekten söz konusu bu maddeye göre, kimse, hak ve fiil ehliyetlerinden kısmen de olsa vazgeçemez. Kimse özgürlüklerinden vazgeçemez veya onları hukuka ya da ahlâka aykırı olarak sınırlayamaz.

Diğer yandan, Türk Medeni Kanununun 24.ve 25.maddeleri uyarınca, kişilik haklarına saldırı hukuka aykırı olduğundan ilgili kişi, saldırı tehlikesinin önlenmesini, devam eden saldırıların durdurulmasını isteme ve bu saldırı failine karşı maddi ve manevi tazminat hakları da bulunmaktadır (Atay, 2012).

5. HAYAT HAKKININ İDARE HUKUKU AÇISINDAN KORUNMASI

5.1. İdari Tedbirlerle Hayat Hakkının Korunması

Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanununun(PVSK) 1.maddesine göre, Polis, asayişi amme, **şahıs,** tasarruf **emniyetini** ve mesken masuniyetini **korur.** Halkın ırz, **can** ve malını **muhafaza** ve ammenin istirahatini temin eder. Bu durum, polisin kamu düzeninin bir unsurunu teşkil eden güvenliği (asayiş) sağlaması olarak ifade edilmektedir (Çağlayan, 2018). Bu düzenleme ile polis, yaşam hakkının korunmasında kanun tarafından görevlendirilmiş olmaktadır. Böylece, kendi hayatına son vermek isteyen kimseyi bu kararından vazgeçirmek veya intiharı önlemek, polisin yükümlülüğü arasında bulunmaktadır (Şahin, 2012).

Diğer yandan, uygulamada personel eksikliği ve benzeri nedenlerle bazen yeterli devriye görevlerinin yapıl(a)maması dolayısıyla hatta adliye koridorlarında kan davaları veya kavga gibi durumlarda kişilerin hayatı tehlikeye girebilmekte ve sona erebilmektedir.

5.2. Kolluk Kuvvetlerinin, Silah Kullanma Yetkisi Dolayısıyla Kişilerin Hayat Hakkına Müdahalesi

Mevzuat gereği, kolluk kuvvetlerinin silah kullanma yetkilerinden dolayı hayat hakkına müdahale edilebilmektedir. Gerçekten PVSK'nun 16.maddesine göre, Polis, görevini yaparken direnişle karşılaşması halinde, bu direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde zor kullanmaya yetkilidir. Zor kullanma yetkisi kapsamında, direnmenin mahiyetine ve derecesine göre ve direnenleri etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedenî kuvvet, maddî güç ve kanunî şartları gerçekleştiğinde silah kullanılabilir. Polis; a) Meşru savunma hakkının kullanılması kapsamında, b) Bedenî kuvvet ve maddî güç kullanarak etkisiz hale getiremediği direniş karşısında, bu direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde, c) Hakkında tutuklama, gözaltına alma, zorla getirme kararı veya yakalama emri verilmiş olan kişilerin ya da suçüstü halinde şüphelinin yakalanmasını sağlamak amacıyla ve sağlayacak ölçüde, d) Kendisine veya başkalarına, işyerlerine, konutlara, kamu binalarına, okullara, yurtlara, ibadethanelere, araçlara ve kişilerin tek tek veya toplu halde bulunduğu açık veya kapalı alanlara molotof, patlayıcı, yanıcı, yakıcı, boğucu, yaralayıcı ve benzeri silahlarla saldıran veya saldırıya teşebbüs edenlere karşı, saldırıyı etkisiz kılmak amacıyla ve etkisiz kılacak ölçüde, silah kullanmaya yetkilidir.

Polis Vazife ve Salahiyet Tüzüğünün 17.maddesinde de **"Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun on altıncı maddesi mucibince polis için silah kullanmak salahiyetinin kabul edildiği hallerde silah kullanılması silah kullanmaktan başka bir çare bulunmadığı hallere munhasırdır. Bu takdirde mümkün olduğu kadar suçlunun öldürülmekten ziyade yaralı olarak yakalanmasına dikkat edilmesi ve kalabalık yerlerde silah kullanmaktan imkan nispetinde sakınılması icap eder"** denilmiştir.

Bu düzenlemelerden hareketle belirtmek gerekir ki, kolluğun (polis veya jandarmanın), kamu düzenini sağlaması açısından zor kullanma ve gerektiğinde ateşli silah kullanma yetkisi vardır. Ancak kolluğun silah kullanması son çare olarak başvurulan bir husustur. Bu itibarla kolluğun bu yetkilerini kullanırken hafiften ağıra doğru tedricen uygulaması gerekir. Örneğin, kolluğun kanuna aykırı bir gösteriyi dağıtması sırasında önce aykırı davranışta bulunanları uyarması, gerekenlerin yapılması için zaman tanıması, uyarıya uyanlara yardımcı olması, direnenlere karşı da önce hafiften ağıra doğru sırasıyla fiziki güç, tazyikli su, biber gazı, gerekirse silah gibi güç kullanması ölçülülük ilkesine uygundur. Aksi takdirde davranış kaba güç haline dönüşürse sorumluluğu söz konusu olabilecektir (Çağlayan, 2018).

Diğer yandan 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun Ek 2.maddesi uyarınca, Terör örgütlerine karşı icra edilecek operasyonlarda "teslim ol" emrine itaat edilmemesi veya silah kullanmaya teşebbüs edilmesi halinde kolluk görevlileri, tehlikeyi etkisiz kılabilecek ölçü ve orantıda, doğrudan ve duraksamadan hedefe karşı silah kullanmaya yetkilidirler. Bu maddede iki durum söz konusudur. Birincisi, terör örgütü mensuplarının “teslim ol” emrine itaat edilmemesi nedeniyle kolluk görevlileri tarafından silah kullanılmasıdır. Bu takdirde, **“teslim ol”** veya **“dur”** ihtarı karşısında kaçan örgüt mensuplarının yakalanmalarını sağlayacak ölçüde orantıda doğrudan ve duraksamadan silah kullanılabilecek, böylece onların yakalanmalarını sağlayacak derecede yaralanmalarını sonuçlayacak şekilde silah kullanılmasına müsaade etmektedir. İkinci olarak, terör örgütü mensuplarının silah kullanmaya teşebbüs etmesi dolayısıyla kolluk görevlileri tarafından silah kullanılmasına ilişkindir. Bu takdirde, durumu meşru savunma hükümleri çerçevesinde değerlendirerek, savunma amacıyla gerçekleştirilen fiilin saldırıyı etkisiz kılacak ölçü ve oranda olması gereklidir(Özgenç, 2006).

6. HAYAT HAKKININ CEZA HUKUKU AÇISINDAN KORUNMASI

6.1. Çocuğun Düşürülmesi veya Düşürtülmesi Suçu Açısından

Ana rahminde bulunan bir kimsenin cenin halinde iken, dünyaya gelmesine engel olan kişiler (ana-baba dahil) Türk Ceza Kanununun (TCK) 99. ve 100.maddeleri

çerçevesinde çocuk düşürme veya düşürtme suçu nedeniyle cezalandırılmaktadır. Gerçekten, TCK'nın 99.maddesine göre, (1) Rızası olmaksızın bir kadının çocuğunu düşürten kişi, beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Tıbbi zorunluluk bulunmadığı halde, rızaya dayalı olsa bile, gebelik süresi on haftadan fazla olan bir kadının çocuğunu düşürten kişi, iki yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu durumda, çocuğunun düşürtülmesine rıza gösteren kadın hakkında bir yıla kadar hapis veya adlî para cezasına hükmolunur. (3) Birinci fıkrada yazılı fiil kadının beden veya ruh sağlığı bakımından bir zarara uğramasına neden olmuşsa, kişi altı yıldan oniki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır; fiilin kadının ölümüne neden olması halinde, onbeş yıldan yirmi yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. (4) İkinci fıkrada yazılı fiil kadının beden veya ruh sağlığı bakımından bir zarara uğramasına neden olmuşsa, kişi üç yıldan altı yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır; fiilin kadının ölümüne neden olması halinde, dört yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. (5) Rızaya dayalı olsa bile, gebelik süresi on haftayı doldurmamış olan bir kadının çocuğunun yetkili olmayan bir kişi tarafından düşürtülmesi halinde; iki yıldan dört yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Yukarıdaki fıkralarda tanımlanan diğer fiiller yetkili olmayan bir kişi tarafından işlendiği takdirde, bu fıkralara göre verilecek ceza, yarı oranında artırılarak hükmolunur.

Yukarıda belirtilen düzenlemelerde görüldüğü üzere, tıbbi zorunluluk olmaksızın kadının rızası dışında çocuğu düşürtmek suç sayılmıştır. Buna karşılık, kadının rızası ile 10 haftayı aşmayan çocuk düşürtmek cezalandırmaya tabi tutulmamıştır. Ayrıca, TCK'nın 100/1.maddesi uyarınca, gebelik süresi on haftadan fazla olan kadının çocuğunu isteyerek düşürmesi halinde, bir yıla kadar hapis veya adlî para cezasına hükmolunur. Bu düzenleme ile gebelik süresi 10 haftayı aşmayan çocuğu herhangi bir nedenle düşüren kadına bu konuda tasarruf hakkı tanınarak ceza verilmemesi öngörülmektedir (Gülşen, 2009)

Diğer yandan, kadının mağduru olduğu bir suç sonucu gebe kalması halinde, süresi yirmi haftadan fazla olmamak ve kadının rızası olmak koşuluyla, gebeliği sona erdirene ceza verilmez. Ancak, bunun için gebeliğin uzman hekimler tarafından hastane ortamında sona erdirilmesi gerekir. Burada kadının ırzına geçilerek gayri meşru ilişki nedeniyle

hamile kalması dolayısıyla töre cinayetine kurban gitmemesi için belirli şartlarla 20 haftaya kadar çocuğu düşürtmesi halinde düşürten hekime ceza verilmemektedir (Gülşen, 2008).

6.2. Kasten Öldürme Suçu Açısından

TCK'nın 81.maddesine göre, "Bir insanı kasten öldüren kişi, müebbet hapis cezası ile cezalandırılır". TCK'nın 82.maddesinde ise, bu suçun nitelikli halleri düzenlenmiş ve ceza olarak ağırlaştırılmış hapis cezası öngörülmüştür. Buna göre, (1) Kasten öldürme suçunun; a) Tasarlayarak, b) Canavarca hisle veya eziyet çektirerek, c) Yangın, su baskını, tahrip, batırma veya bombalama ya da nükleer, biyolojik veya kimyasal silah kullanmak suretiyle, d) Üstsoy veya altsoydan birine ya da eş veya kardeşe karşı, e) Çocuğa ya da beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı, f) Gebe olduğu bilinen kadına karşı, g) Kişinin yerine getirdiği kamu görevi nedeniyle, h) Bir suçu gizlemek, delillerini ortadan kaldırmak veya işlenmesini kolaylaştırmak ya da yakalanmamak amacıyla, i) Bir suçu işleyememekten dolayı duyduğu infialle, j) Kan gütme saikiyle k) Töre saikiyle işlenmesi halinde, kişi ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılır.

Diğer yandan, TCK'nın 83.maddesinde ihmali şeklinde kasten öldürme suçu düzenlenmiştir. Buna göre, 1) Kişinin yükümlü olduğu belli bir icrai davranışı gerçekleştirmemesi dolayısıyla meydana gelen ölüm neticesinden sorumlu tutulabilmesi için, bu neticenin oluşumuna sebebiyet veren yükümlülük ihmalinin icrai davranışa eşdeğer olması gerekir. (2) İhmali ve icrai davranışın eşdeğer kabul edilebilmesi için, kişinin; a) Belli bir icrai davranışta bulunmak hususunda kanuni düzenlemelerden veya sözleşmeden kaynaklanan bir yükümlülüğünün bulunması, b) Önceden gerçekleştirdiği davranışın başkalarının hayatı ile ilgili olarak tehlikeli bir durum oluşturması, gerekir. (3) Belli bir yükümlülüğün ihmali ile ölüme neden olan kişi hakkında, temel ceza olarak, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine yirmi yıldan yirmibeş yıla kadar, müebbet hapis cezası yerine onbeş yıldan yirmi yıla kadar, diğer hallerde ise on yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunabileceği gibi, cezada indirim de yapılmayabilir.

Bu düzenleme uyarınca, ana-baba, dağcılık rehberi, yüzme öğretmeni, sürücü kursu öğretmeni garantör olduğu gibi, korumalar, itfaiye erleri, havuz cankurtaranlar, doktorlar, hemşireler, bekçiler ve polis memurları da garantördürler (Hakeri, 2003). Bu kişiler, ihmali surette kasten yardım etmeyerek müdahale etmeleri gerektiği halde ihmal ederek ilgili kişinin ölümünü istedikleri veya kabullendikleri takdirde kasten (TCK m.81, 82) veya olası kastla (TCK m.21/2) öldürme suçuna göre cezalandırıldıktan sonra TCK'nın 83.maddesindeki indirime tabi tutulabileceklerdir.

6.3. İntihara Yönlendirme Suçu Açısından

Hayat en önemli hukuki değeri oluşturduğundan TCK'nın 84.maddesinde, bir kişinin intihara yönlendirilmesi de suç olarak düzenlenmiştir. Gerçekten bu madde gereğince, 1) Başkasını intihara azmettiren, teşvik eden, başkasının intihar kararını kuvvetlendiren ya da başkasının intiharına herhangi bir şekilde yardım eden kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) İntiharın gerçekleşmesi durumunda, kişi dört yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (3) Başkalarını intihara alenen teşvik eden kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (4) İşlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan veya ortadan kaldırılan kişileri intihara sevk edenlerle cebir veya tehdit kullanmak suretiyle kişileri intihara mecbur edenler, kasten öldürme suçundan sorumlu tutulurlar.

Bu maddeden anlaşılacağı üzere, bir kişinin intihara teşebbüsü suç sayılmamıştır. Buna karşılık, bir başka kişinin intiharına herhangi bir şekilde yardım eden kişi, ilgili kişinin ölümü gerçekleşmese dahi cezalandırılmakta; ölüm gerçekleşmişse faile verilecek ceza daha fazla olmaktadır. Yine, belirsiz kişilere yönelik olarak basın yayın, televizyon veya herkesin görebileceği yerlerde alenen intihara teşvik fiilleri de bu suç kapsamında kabul edilmektedir.

6.4. Taksirle Öldürme Suçu Açısından

TCK'nın 85.maddesindeki düzenlemeye göre, (1) Taksirle bir insanın ölümüne neden olan kişi, iki yıldan altı yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Fiil, birden fazla insanın ölümüne ya da bir veya birden fazla kişinin ölümü ile birlikte bir veya birden

fazla kişinin yaralanmasına neden olmuş ise, kişi iki yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Bu maddede, TCK'nın 22/2.maddesinde dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla, bir davranışın suçun kanuni tanımında belirtilen neticesi öngörülmeyerek gerçekleştirilmesi olarak tanımlanan taksirle bir kişinin ölümüne yol açılması veya 2.fıkrada öngörülen şekilde ölüm ve yaralanmalara neden olunması cezalandırılmaktadır. Kırmızı ışık veya sollama yasağı ihlali ve aşırı hız gibi nedenleriyle meydana gelen kazalarda söz konusu olan ölüm hallerinde bilinçli taksir hallerinde bu maddedeki cezalar, TCK'nın 22/3.maddesi uyarınca ceza üçten birden yarısına kadar artırıma tabi tutulmaktadır (Artuk ve Gökcen, 2017).

6.5. Kasten Yaralama Sonucu Ölüme Neden Olma Suçu Açısından

Bir kişinin hayatı bazen kasten öldürme amaçlı fiillerle değil, kasten yaralama sonucunda da sona erebilmektedir. Bu takdirde, TCK'nın 86.maddesinin son fıkrasındaki düzenleme uyarınca fail cezalandırılmaktadır. Bu düzenlemeye göre, kasten yaralama sonucunda ölüm meydana gelmişse, yukarıdaki maddenin birinci fıkrasına giren hallerde sekiz yıldan oniki yıla kadar, üçüncü fıkrasına giren hallerde ise oniki yıldan onaltı yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

6.6. Ölüme Rızanın Geçerli Olmaması Hususu Açısından

Hayat, üzerinde mutlak olarak tasarruf edilebilecek bir hak olmadığından kişinin kendisinin öldürülmesine rızası geçersizdir. Bu nedenle, talep üzerine öldürme veya ötanazi durumunda ilgilinin rızasına rağmen fail kasten öldürme suçundan dolayı cezalandırılmaktadır.

Ötanazi, tıbbi açıdan iyileşmesi imkansız olan bir hastalığa yakalanan ve acı çeken hastanın, acılarını dindirmek amacıyla aktif veya pasif bir hareketin icra edilmesi şeklinde ölmesine yardım edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, aktif ötanazi ve pasif ötanazi olmak üzere iki çeşit ötanazi söz konusu olmaktadır (Hakeri, 2019;Şahin, 2012). Ötanazi durumunda hakim tarafından fail hakkında TCK'nın 61.maddesindeki takdiri

cezai indirim uygulanabilir. Ötanaziden söz edebilmek için, hastanın hayatta olması şarttır. Örneğin, bitkisel hayattaki kişilerde henüz beyin ölümü gerçekleşmediğinden bu kişilere yönelik ötanaziden söz edilebilir. Buna karşılık, beyin ölümü oluşmuş kişilere yönelik vantilatörün kapatılması suretiyle fişin çekilmesi ya da tıbbi desteğin yavaşlatılması veya kesilmesi ötanazi olarak nitelendirilemez (Hakeri, 2019).

6.7. Kişinin Ölümü Halinde Soruşturmanın Re'sen Olması

Hayat hakkı o kadar değerlidir ki, ceza kanununa göre, kasten öldürme, kasten yaralama sonucu ölüme neden olma veya taksirle öldürme suçlarında takibat şikayete tabi değildir. Bu nedenle fail hakkında herhangi bir şikayet olmasa dahi re'sen soruşturmaya gidilmekte ve ölenin yakınları tarafından şikayetten vazgeçilse yahut kan parası veya tazminat gibi ödemeler kendilerine yapılsa dahi, açılan kamu davaları düşmemektedir.

6.8. Cezaların Etkinliği Sorunu

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 107.maddesine göre, ceza infaz kurumunda ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası için 30 yıl, müebbet hapis için 24 yıl, süreli hapis cezaları için cezanın 2/3'ü çektikten sonra iyi halli olan hükümlülere koşullu salıverme hükümleri uygulanmaktadır. Ancak geçmişte zaman zaman fail lehine çıkarılan af veya koşullu salıverme ile ilgili düzenlemeler ile yakında çıkarılacak yeni yargı paketinde de cezanın ½'sinin infazından sonra şartla salıvermenin uygulanmasına ilişkin düzenlemelerin varlığı, insan hayatını korumaya yönelik olarak verilen cezaların etkinliğini ve ileride hayata yönelik olarak işlenebilecek fiillerin caydırıcılığını azaltmaktadır.

7. SONUÇ

İnsanın sahip olduğu en temel hakkı hayat hakkıdır. Bu hak, doğuştan ve yaradılıştan kaynaklandığı için bu haktan tamamen vazgeçilemez. Bu hak, mutlak bir hak olarak herkese karşı ileri sürülebilmektedir. Kişinin bizzat kendisi, diğer insanlar, ailesi ve hatta devlet dahi bu hakkı ortadan kaldıramaz. Devlet, hayat hakkını korumak ve ona

yönelen saldırıları bertaraf etmek zorundadır. Nitekim tüm devletlerde hayat hakkı Anayasa'da düzenlenip güvence altına alınmakta, kanun ve diğer mevzuat hükümleri ile çeşitli şekillerde korunmaktadır. Bu hak ihlal edildiği takdirde hukuk, ceza ve idari yargı yollarına başvurularak korunması talep edilebilmektedir. Hatta hak ihlallerine karşı 2010 Anayasa değişikliği ile birlikte Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yolu da kabul edilmiştir. Böylece, iç hukuk yolları tüketildikten sonra uluslararası alanda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gibi uluslarüstü mahkemelere de başvurularak bu hakkın korunması mümkün olabilmektedir.

KAYNAKLAR

Artuk, ME ve Gökcen A, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 11. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi; 2017.

Atay, C. **Hukuka Giriş**, Bursa: Sentez Yayıncılık; 2012.

Çağlayan, R, **İdare Hukuku Dersleri**, 5. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi; 2018.

Fendioğlu, HT, **Anayasa Hukuku**, İkinci Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları; 2017.

Gülşen, R. Hekimlerin Çocuk Düşürtmede (Kürtaj) Oluşan Cezai Sorumluluğu, in: **II. Sağlık Hukuku Kurultayı**, Ankara: Ankara Barosu Yayını; 2009, ss.183-200.

Gülşen, R. Suç Sonucu Oluşan Gebeliğin Sona Erdirilmesi, in: **Tıp Ceza Hukukunun Güncel Sorunları V.Türk Alman-Tıp Hukuku Sempozyumu**, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayını; 2008, ss.1209-1228.

Hakeri, H, **Ceza Hukukunda İhmal Kavramı ve İhmali Suçların Çeşitleri**, Ankara: Seçkin Yayınevi; 2003.

Hakeri, H, **Tıp Hukuku**, 16.Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi; 2019.

Özgenç İ, **Terörle Mücadele Kanunu**, Ankara: Seçkin Yayınevi; 2006.

Şahin, ME, **Ceza Hukukunda Rıza**, İstanbul: XII Levha Yayıncılık; 2012.

Tezcan, D, Erdem, MR, Sancakdar, O, Önok RM, **İnsan Hakları El Kitabı**, 6.Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi; 2016.

Zeytin, Z. Ergün, Ö, **Türk Medeni Hukuku**, 4.Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi; 2018.

3rd International Creation Congress in the Light of Sciences
24th-26th October 2019, Iğdır, TURKEY

EVALUATION OF THE WORDS RELATED TO CREATION IN THE CUNEIFORM DOCUMENTS

ÇİVİYAZILI BELGELERDE GEÇEN YARATMA İLE İLGİLİ KELİMELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof. Dr. Sebahattin BAYRAM
Ankara University, Faculty of Language and History-Geography, Ankara, Turkey
E-mail: bayrams@ankara.edu.tr

ABSTRACT

When the words related to the concept of creation from different periodical uniform texts are handled and analyzed, it is understood that human being have quite extensive and in-depth knowledge about “genesis" ca. 4,000 years ago. The questioning of how they have accessed to quite extensive and in-depth knowledge about “genesis" is required. It is not a satisfactory answer to state that people are only the inspiration of their events of life and experiences to obtain this information. In addition, it should never be ignored that some divine information has been delivered to them, in other words Allah has given them information by means of prophets. Akkadian dictionaries and related texts will be studied to determine the meanings of the words about creation by example sentences. In the notification, additionally, Akkadian words about creation will be compared with their equivalents in the Qur'an and a general evaluation will be made.
Keywords: Ancient Mesopotamia, Creation, Cuneiform Documents, Qur’an

ÖZET

Çiviyazılı muhtelif dönemlere âit metinlerde geçen yaratma kavramı ile ilgili kelimeler ele alınıp araştırıldığında, günümüzden yaklaşık 4.000 yıl önce insanların “yaratılış” hakkında oldukça geniş ve derinlemesine bilgi sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Onların yaratılış ile ilgili bu kadar geniş ve derinlemesine bilgiye nasıl ulaştıkları, sorgulanması gereken bir durumdur. İnsanların bu bilgiyi elde etmek için sadece yaşadıkları olayların ve edindikleri tecrübelerin ilham kaynağı olduğunu ifade etmek her halde tatmin edici bir cevap olmaz. Bunların yanında ilahi birtakım bilgilerin kendilerine ulaştırılmış olması, yani peygamberler vasıtası ile Allah’ın kendilerine bilgi vermiş olması asla göz ardı edilmemelidir. Akadca sözlükler ve ilgili metinler taranarak yaratılış hakkındaki kelimelerin örnek cümlelerle hangi anlamlara geldiği belirlenecektir. Tebliğde yaratılışla ilgili Akadca kelimeler, Kur’an’da geçen karşılıkları ile kıyaslanacak ve genel bir değerlendirme yapılacaktır.
Anahtar Kelimeler: Çiviyazılı Belgeler, Eski Mezopotamya, Kur’an, Yaratılış

1. GİRİŞ

Bu tebliğde ağırlıklı olarak şu hususlara temas edilecektir:

a. Çiviyazılı metinlerde geçen yaratma ile ilgili örnek cümleler verilecek ve bunlardan insanların konu hakkında hangi seviyede olduğu tespit edilecektir.

b. İnsanlığın o gün için bilgi ve bilim seviyesine kısaca temas edilecektir.

c. Bu iki maddedeki bilgileri insanların akılları ve tecrübeleri ile edinemeyecekleri dolayısıyla "yaratılış" ile "tâlim-i esma"nın hakikat olduğu vurgulanacaktır.

2. ÇİVİYAZILI AKADCA (ASURCA VE BABİLCE) METİNLERDE GEÇEN YARATMAK ANLAMINDAKİ FİİLLER VE ÖRNEK CÜMLELER

Akadca'da geçen ve "yaratmak" karşılığında da kullanılan fiiller şunlardır: ***banû, bašāmu, bašû, epēšu, u/izuzzu, patāqu I, rehû/rahû šakānu, šuklulu(m) II, walādu, (w)apû.***

Şimdi Akadca metinlerde geçen yaratma ile ilgili olarak geçen kelimeleri, zamanın insanının nasıl anladığını ve konu hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olduğunu ortaya koyan örnek metinleri verelim:

2.1. *Banû* Fiili İle İlgili Örnekler

Bu fiil hem "yaratmak" hem de "inşa etmek" anlamlarında kullanılmıştır. Fiilden ism-i fâil formunda türetilen müennes ***bānû*** ve müzekker ***bānītu*** kelimeleri ise "yaratan, doğmasına sebep olan baba, sebep olan kimse", "inşa eden, kuran, yaratan" anlamlarında kullanılmıştır. CAD B 83 vd.da ele alınan ***banû*** A fiili, konuyla ilgili olarak aşağıda örnekleyebileceğimiz pek çok metinde geçmektedir.

İlk dört örnek genel olarak tanrının insan(lığ)ı yaratması ile ilgilidir:

- **1.** *Ea bēl tenīšēte ša qātāšu ib-na-a amēluttu* Ea, the lord of mankind, whose hands have fashioned man: Ea, insanlığın efendisi, onun elleri insanı şekillendirdi Šurpu IV 91.
- **2.** *inūma ilū ib-nu-ú awīlūtam* when the gods created mankind: tanrılar insanlığı yarattığında Gilg. M. iii 3.
- **3.** *šarri qadmi Narru ba-nu-ú apâtu* primeval king Narru, who created mankind: insanlığı yaratan kadim kral Narru, Lambert BWL 88:276.
- **4.** *ina damēšu ib-na-a amēlūtu* he (Ea) created mankind out of his (Kingu's) blood: o, (Ea) insanlığı onun (Kingu'nun) kanından yarattı En. el. VI 33, cf. En. el. VI 35, also *nišī ša ib-nu-ú šikitti napšu* man whom they had created, endowed with breath: insan ki onu onlar nefesle donatılmış (olarak) yarattı En. el. VI 129.

5. ve 6.ncı örnekler tanrının fertleri yaratması ile ilgilidir:

- **5.** *Marduk rā'imka ... ib-ni-ka* Marduk, who loves you, has created you: seni seven Marduk, seni yarattı CT 6 27b:36, cf. *Marduk rā'imka ša ib-nu-ka* CT 43 105:2 (both OB letters).
- **6.** *anāku aradki* RN *ša ib-na-a-na qātāki* I am your servant Assurbanipal, whom you (Ištar) yourself have created: ben senin hizmetkârın Asurbanipal'im, ki onu sen (İştar) kendin yarattın / ben senin kendi yarattığın hizmetkârın Asurbanipal'im OECT 6 pl. 13 K.3515:15.

7-10. örnekler genel olarak tanrının kozmosu yaratmasına dairdir:

- **7.** *la uttakkar mimmū a-ban-nu-u anāku* nothing I create shall be changed: yarattığım hiçbir şey değiştirilmeyecek En. el. II 128.
- **8.** *enūma Anu ib-nu-ú šamê* when Anu created the heavens: Anu gökleri yarattığında RAcc. 42:19.
- **9.** *ina balika šamû u erșeti la i-ban-nu-ú* [x] without you (Marduk) heaven and nether world cannot create [...] : sen (Marduk) olmaksızın semavat ve yeryüzünü / cennet ve cehennemi […] yaratamaz KAR 26:18. Aynı metnin aynı ciltte *balu* kelimesi ile ilgili olarak ele alındığı yerde Marduk yerine Šamaš tercih edilmiştir.
- **10.** *ultu Anum ib-nu-ú šamê šamû ib-nu-ú erșeti erșetu ib-nu-ú nārāti nārāti ib-na-a atappāti atappāti ib-na-a rušumta rušumta ib-nu-ú tultu* after Anu had created the heaven, the heaven had created the earth, the earth had created the rivers, the rivers had created the ditches, the ditches had created the mud, the mud created the worm: Anu gökyüzünü yarattıktan sonra, gökyüzü yeryüzünü yarattı, yeryüzü nehirleri yarattı, nehirler hendekleri yarattı, hendekler çamuru yarattı, çamur solucanı yarattı CT 17 50:1-6.

11. örnek genel bir yaratılışa ilişkindir:

- **11.** *atti nāru ba-na-ta* (var. *DÙ-at) ka-la-ma* you, river, who have created everything: sen, nehir, herşeyi yarattın KAR 64 r. 6.

12-14. örnekler tanrıların yaratılışı hakkındadır:

- **12.** *ib-ni-šu-ma* *^{d}Lahmu* (var. *Ea) abašu*: Lahmu (Ea), onun babası

onu yarattı En. el. I 83, and passim in En. el.; note: *minâ nīnu ša ni-ib-nu-ú nušhallaqma* why should we destroy what we have created? : ne için bizim yarattıklarımızı yok etmemiz gerekiyor? ibid. I 45.

- **13.** *ba-nu-ú šūt šamê pātiqu huršāni* he who created the heavenly

host, who fashioned the mountains: göksel ev sahipliğini yaratan, dağları şekillendiren BA 5 652 No. 16:15.

- **14.** *amēlūta āribu panūšunu ib-nu-šú-nu-ti-ma ilū rabûti* the great

gods created them as (people with partridge bodies and) human beings with raven heads: yüce tanrılar onları (keklik gövdesi ve) kuzgun kafaları olan insanlar olarak yarattı AnSt 5 98:32 (Cuthean Legend).

15-21. örnekler soyut kavramlar ve diğer hususlara ilişkin örneklerdir:

- **15.** *ša ib-nu-u tuquntu* who created warfare: ki o savaşı yarattı En.

el. VI 23, 25 and 29.

- **16.** *lib-ni-ma šip-ti ilū linūhu* let him create the conjuration so that

the gods become appeased: tanrılar yatış(tıril)sın diye sihir yaratmasına izin versin En. el. VII 11.

- **17.** *ib-ni imhulla šāra lemna* he (Marduk) created the *imhullu*, the

evil wind: o (Marduk) *imhullu*'yu, kötülük rüzgârını yarattı En. el. IV 45, cf. *ušēṣamma šārī ša ib-nu-ú sibittišunu* he released all the seven winds which he had created: yarattığı yedi rüzgârın hepsini serbest bıraktı En. el. IV 47.

- **18.** *ana hulluqu lemnūti ib-nu-ku-nu-ši Anu* Anu created you (the

stars) to destroy the evil ones: Anu sizi (yıldızları) kötüleri yok etmek için yarattı BMS 8 r. 24.

Fiilin ettirgen formda inşa etmek ve yaratmak karşılıkları şiirlerde de sözkonusudur, 19 ve 20. örneklerdeki gibi:

- **19.** *ša Ea ... uš-tab-nu-ú kališ paqdāka* (var. *paqdāta)* everything

that Ea created is entrusted to you: Ea'nın yarattığı her şey sana emanet edilmiştir Lambert BWL 126:24.

- **20.** difficult: *pāšī kazzūzī u sulā'i ... eli bā'erūtim uš-ta-ab-ni-i-ma* he (Sin) created axes, falcons and runs (to catch game) better than the hunter's craft: o (Sin) (oyunu yakalamak için) avcı gemisinden/hünerinden daha iyi baltalar/eksenler, şahinler ve koşular/seferler yarattı // o (Sin) (oyunu) avcı gemisinden/hünerinden daha iyi (yakalamak için) baltalar/eksenler, şahinler ve koşular/seferler yarattı CT 15 5 ii 6 (OB lit.).

Fiilin pasif formda kullanılması ile ilgili örnekler:

- **21.** *šarru ... ša ina milki u ṭēmi ib-ba-nu-ú* the king who was created with careful planning: dikkatli planlama ile yaratılan kral TCL 3 115 (Sar.).
- **22.** my second-born son *ša ina šēpē Aššur ib-ba-nu-u* who was begotten at the feet of Aššur('s image) : Asur('un görüntüsünün) ayaklarında yaratılan ikinci oğlum OIP 2 150 No. 10:3 (Senn.).
- **23.** *ib-ba-nu-ú-ma ilū qerebšun* the gods were created therein: orada tanrılar yaratıldı En. el. I 9, and cf. AN.ŠÁR u dKI.ŠÁR *ib-ba-nu-u(var.* adds *-ma)* ibid. I 12.
- **24.** *šamû u erṣetu ib-ba-nu-ú ittini* heaven and nether world were created with us (when Anu created us, the demons) : (Anu bizi yarattığında) gökyüzü ve yeryüzü bizimle (demonlarla) yaratıldı BMS 61:7. Dingir determinatifi kullanılarak yazılan demonların kutsal addedilmelerini ortaya koyan ifade, onların gökyüzü ve yeryüzü ile birlikte yaratıldıklarını da anlatır.
- **25.** *māmītu ib-ba-ni ittinim[a]* the (personified) oath itself was created with us (i.e., at the same time) : (temsili) yemin kendisi bizimle (aynı zamanda) yaratıldı BMS 61:9, dupl. LKA 153 r. 9. Bir önceki maddede ele alınan metinle aynı olup satır numaraları da ardarda geldiği için yemin kavramının da demonlarla aynı zamanda yaratıldığı ifade edilmiştir diyebiliriz.
- **26.** *ina lišāniša ib-ba-nu-ú rūhūa* through her (the sorceress') tongue magic is created against me: onun (büyücünün) dil büyüsü bana karşı yaratıldı Maqlu III 91.

Fiilin ism-i fâil (partisip/isim-fiil) formda, *bānû,* tanrıların yaratıcı olarak kullanılmasıyla ilgili örnekler, 27-32.

- **27.** *īmuršuma* DN *ba-nu-ú abišu* Anu, who had created his father, saw him: onun babasını yaratan Anu, onu gördü En. el. I 89.

- **28.** zi An.šár Ki.šár en ama.a.a dEn.líl.la [x].sag sa7.ga [dingir.re.ne].kex hé.pà : *nīš Anšar Kišar bēli abi u umme ša Enlil ašaridu ba-nu-tú(vars. -ti, -tum) ša ilī lu tamâta* be conjured by the lives of Anšar and Kišar, the lords, father and mother of Enlil, the leader, creators of the gods: Anšar ve Kišar'ın hayatları vasıtasıyla çağrılan/yalvarılan, efendiler, lider Enlil'in babası ve annesi, tanrıların yaratıcısı LKA 77 i 3, see ArOr 21 361:3.

- **29.** *Nergal ilum ba-ni qaqqadija* Nergal, the god who created me (probably translating Sum. sag.dù, see lex. section) : beni yaratan tanrı Nergal (muhtemelen Sum. sag.dù'nun tercümesi) RA 11 92 ii 19 (Kudur-Mabuk).

- **30.** *ana abija ša ilšu ba-ni-šu lamassam dārītam iddinūšum* to my father, to whom the god who created him has granted a permanent protective spirit: babama, onu yaratan tanrısı ona kalıcı bir koruyucu ruh kazandırdı TCL 17 37:1. Ruh ve devamlılığı hakkında bilgi vermektedir.

- **31.** *kīma ili ba-ni-ia lultammarki* I will worship you (fem.) as I do the god who has created me: beni yaratan tanrıya yaptığım gibi sana (kadın) ibadet edeceğim Maqlu VI 118.

Bu fiille alakalı olmakla beraber bir başka fiille geçişi dikkate alınarak orada (CAD E 32, *edēšu* 2b2') verilen bir başka örnek:

- **32.** when Anu, Enlil and Ea entrusted to the great gods: Anu, Enlil ve Ea büyük tanrılara emanet ettiklerinde *u4-mu ba-na-a* ITI *ud-du-šú* to create the day, to renew the months: günü yaratmak, ayları yenilemek (free Akk. translation of the Sum. ud.sar mú.mú.da iti ù.tu.ud.da ibid. line 4) STC 2 pl. 49:12, dupl. ACh Sin 1:3 and 7 (introduction to Series UD.AN. Enlil), with comm..

2.2. *Bašāmu* A Fiili İle İlgili Örnekler

- **33.** *uṣurāt Esagila* GIŠ.HUR.HUR *ša ib-ši-mu Ea-Mummu* the plan

of Esagila, a plan which Ea-Mummu (himself) had created: Ea-Mummu'nun (kendisinin) yarattığı bir plan olan Esagila'nın planı BHT pl. 9 v 16 (Nbn. Verse Account).

- **34.** *ištu ibnanni* DN DN_2 *ib-ši-mu nabnītī ina ummu* after Erua had created me (and) Marduk formed my features within my mother: Erua beni yarattıktan sonra (ve) Marduk, annemdeki özelliklerimi şekillendirdi VAB 4 122 i 24 (Nbk.).

- **35.** *ú-ba-áš-šim manzāza an ilī rabûti* he (Marduk) created the constellation(s) for the great gods: o (Marduk) büyük tanrılar için burçlar yarattı En. el. V 1.

- **36.** nobody but you, Šamaš, can give an oracular utterance [...] *dAnum u dEnlil ú-ba-áš-ši-mu-nim* (concerning them whom) Anu and Enlil have created (i.e., mankind) : hiç kimse değil ancak sen, Šamaš, Anu ve Enlil'in yarattığı (insanlık hakkında) bir kehanet/(anlamlı) ifade verebilirsin/söyleyebilirsin […] LKA 49:12.

2.3. *Epēšu* Fiili İle İlgili Örnekler

- **37.** *e-piš* UN.MEŠ *ina mím-mi-šú-un* who created mankind in their ....: onların ….da insanlığı kim yarattı En. el. VII 90.

- **38.** *e-pi-šú kibrātim* who created the (four) regions: dört bölgeyi kim yarattı En. el. VII 89; *i ni-pu-uš* u_4*-mu* En. el. I 125.

2.4. *İzuzzu* Fiili İle İlgili Örnekler

* **39.** *uš*(var. *uz*)-ziz(var. *zi-iz*) *bašmu mušhuš u lahamu* (Tiāmat) created a horned serpent, the *mušhuššu* snake, and a *lahamu* monster : (Tiāmat), boynuzlu bir yılanı, *mušhuššu* yılanını ve bir *lahamu* canavarını yarattı En. el. 1 141. Aynı ifade CAD B 141'de *bašmu* 1a)'da şu şekilde tercüme edilmiştir: she (Tiamat) arrayed (for the battle) a *b.*, a *mušhuššu*-snake, and a *lahamu*-monster : o (Tiamat), (savaş için) bir *bašmu*'yu, bir *mušhuššu*-yılanını ve bir *lahamu*-canavarını sıraya dizdi.

Aynı yerdeki bir diğer örnek:

- **40.** *ša … šer'u la šu-zu-za-at-ma* where no furrow have been created: ki orada saban izi yaratılmadı Hinke Kudurru ii 30.

2.5. *Patāqu* A Fiili İle İlgili Örnekler

- **41.** *aššu ašra ibnâ ip-ti-qa* (vars. *ip-ti-qu*, [. . .]-*tiq) dannina* (see *danninu*) En. el. VII 135. Metinde tercüme yok ama aynı metin CAD D 91'de daha teferruatlı olarak şöyle verilmiş: *aššu ašrī ibnâ iptiqa dan-ni-na bēl mātāti šumšu ittabi abu* *ᵈEnlil* because he created the (heavenly) places and fashioned the nether world, Father Enlil called him lord of the lands : (göksel) yerleri yarattığı ve diğer dünyayı şekillendirdiği için, Baba Enlil onu ülkelerin efendisi olarak adlandırdı En. el. VII 135.
- **42.** (Aššur) *bānû šūt šamê pa-ti-qu huršāni* maker of things in heaven, creator of the mountains: semadaki şeyleri yapan, dağları yaratan (Aššur) BA 5 652:15.

2.6. *Šamāhu* A Fiili İle İlgili Örnek

- **43.** *ilāni rabûti qereb* É.ŠÁR.RA *bīt zārīšunu kēniš immalduma iš-mu-hu gattu* the (statues of the) great gods (Bēl, Bēltija, Bēlet-Bābili, Ea, and Madānu) were properly created in their father's house, Ešarra, and grew beautiful in figure: büyük tanrıların (Bēl, Bēltija, Bēlet-Bābili, Ea ve Madānu) (heykelleri) babalarının evinde, Ešarra'da, uygun bir şekilde yaratıldı ve şekil olarak güzelliği gelişti. Borger Esarh. 83 r. 36.

2.8. *(W)apû* A Fiili İle İlgili Örnek

- **44.** *enūma ilū la šu-pu-u(var. -ú) manāma* when none of the gods had yet been created (lit.: appeared) : tanrıların hiç biri henüz yaratılmamışken (met. ortaya çıkmamışken) En. el. I 7.

2.9. *Nadānu* Fiili İle İlgili Örnekler

- **45.** used in Achaem. royal inscrs. in the sense of "to create": *ša qaqqaru aga' id-din-nu ša šamê annûtu id-din-nu ša amēlūtu id-din-nu ša dumqi ana amēlūti id-din-nu* (the god) who created this earth, created this heaven, created mankind, granted blessings to mankind : bu dünyayı yaratan, bu semayı yaratan, insanlığı yaratan, insanlığa bereketi/refahı/nimeti/duayı bağışlayan (tanrı) VAB 3 107 § 1: 2ff., 101 § 1: 3ff., and passim in Achaem. inscrs., replacing *ib-nu-ú,* e.g., ibid. 111 § 1: 2f.
- **46.** *itti Eama ibašši šipru šu-ú-ma ull[a]l kalama ṭiddam liddinamma*

anākcu lūpuš (it is not proper for me to do it) Ea alone is able to do the work, he can purify everything, let him give me the clay and then I will create : (onu yapmak benim için uygun değil) yalnız Ea işi yapabilir, o her şeyi temizleyebiliyor, bana kil versin ve sonra ben yaratacağım Lambert-Millard Atra-hasis 56 I 202 (OB).

2.10. Diğer Kelimeler İle İlgili Örnekler

- **47.** *anāku aradki* RN *ša ibnâ qātāki [ba]la abi u ummi ša tu-rab-bi-i*

I, your servant, Assurbanipal, whom your own hands have created, whom you have raised without father or mother: Ben, senin hizmetkârın, Asurbanipal, senin kendi ellerinin yarattığı, babasız veya annesiz büyüttüğün OECT 6 pl. 13:16.

- **49.** [an] ní.bi.ta tu.[ud.da.àm ki n]í.bi.ta tu.ud.da.àm : *[šam]û ina*

ra-ma-ni-šú-nu [ib]bani erṣetu ina ra-ma-ni-šá-ma ibbani the heavens were created by themselves, the earth was created by itself: gökler onlar tarafından yaratıldı, yeryüzü onun tarafından yaratıldı STT 199 :1ff. (SB inc.).

- **49.** *Ea kīma rid-di ina amēlūti ibnīšu* Ea created him (Adapa) as . . . .

among mankind: Ea onu (Adapa'yı) insanlar arasında … olarak yarattı BRM 4 3:6 (= Picchioni Adapa p. 112).

- **50.** e.ne.em.zu . . . ú.a.ú.a ka.nag.gá mu.un.lu.lu : *amatka . . . [ri]-i-*

tam u mašqītu udašša your word creates abundance in pasture and watering place: senin sözün çayırda ve sulama yerinde bolluk yaratır 4R 9: 61f.

Çivi yazılı Sumerce metinlerde geçen ve ele almaya değer ifadeleri itibarıyla insanın yaratılışı ile ilgili kısımları da burada dikkate sunmak isteriz.

- **51.** Enki insanı, kalbinde iyi ve asil olarak[1] tasavvur ederek, en eski

deniz olan annesi Nammu'ya şöyle der:

Ey annem! İsmini vereceğin yaratık oldu,
Onun üzerine tanrıların görüntüsünü koy,
Dipsiz suyun çamurunun özünü karıştır,
İyi ve asil bir şekilde çamuru yoğunlaştır,

[1] Burada yaratılacak olan insanın "iyi ve asil" olarak tasavvur edilmesi, inancımızdaki "ahsen-i takvim" kavramıyla karşılaştırılabilir.

Kol ve bacakları meydana getir,

Ninmah (Yeryüzü ana tanrıçası) ... yanında olacak şekil verirken,

Ey annem! Onun (yeni doğanın) kaderini kararla,

Ninmah, onun üzerine tanrıların görüntüsünü (?) koyacak,

... insan olarak ...

3. KUR'AN AYERLERİNDE VE TEFSİRİ RİSALE-İ NUR'DA YARATMA KAVRAMI

Konu ile ilgili bazı âyetlerin mealini ve Risale-i Nur'daki birkaç yeri de çiviyazılı meetinlerde geçenlerle kıyaslamak ve sağlıklı bir değerlendirme yapmaya yardımcı olmaküzere aktarmak istiyoruz.

"Allah sizi (Hz. Âdem`i) bir topraktan, sonra bir meniden (Hz. Âdem`in neslini) yarattı." *(Fatır, 35/11).*

"Biz insanı en güzel biçimde yarattık." *(Tin, 95/4).*

"O`dur ki her şeyin yaratılışını güzel yaptı ve insanı yaratmaya çamurdan başladı." *(Secde, 32/7).*

"Andolsun ki biz insanı çamurdan süzülmüş bir hülasadan (özden) yarattık."*(Mü`minun, 23/12).*

"... sizi yarattık, sonra size şekil verdik, sonra da meleklere: 'Âdem`e secde edin.' dedik..." *(Â'raf, 7/11).*

"Onun (şeklini) düzeltip ona ruhumdan üflediğim zaman, kendisi için derhal (bana) secdeye kapanın."*(Sa`d, 38/72).*

"Halbuki O, sizi çeşitli merhaleler hâlinde yarattı." *(Nuh, 71/14).*

Lem'alar, Yirmi Üçüncü Lem'a: *"Kader, ilmin bir nevidir ki, herşeyin manevî ve mahsus kalıbı hükmünde bir mikdar tayin eder. Ve o mikdar-ı kaderî, o şey'in vücuduna bir plân, bir model hükmüne geçer. Kudret icad ettiği vakit; gayet sühuletle o kaderî*

mikdar üstünde icad eder. Eğer o şey muhit ve hadsiz ve ezelî bir ilmin sahibi olan Kadîr-i Zülcelal'e verilmezse; -sâbıkan geçtiği gibi- binler müşkilât değil, belki yüz muhalat ortaya düşer. Çünki o mikdar-ı kaderî ve mikdar-ı ilmî olmazsa; binler haricî ve maddî kalıplar, küçücük bir hayvanın cesedinde istimal edilmek lâzım gelir.[2]"

Sözler Onaltıncı Söz, İkinci Şua: *Meselâ, nasıl ki terzi gibi bir san'atçı, birçok külfetler, maharetlerle musannâ birşeyi icad eder ve ona bir model yapar. Sonra onun emsalini külfetsiz, çabuk yapabilir. Hattâ bazan öyle bir derece suhulet peyda eder ki, güya emreder, yapılır. Ve öyle kuvvetli bir intizam kesbeder saat gibi güya bir emrin dokunmasıyla işlenir ve işler.*

Öyle de, Sâni-i Hakîm ve Nakkâş-ı Alîm, şu âlem sarayını müştemilâtıyla beraber bedi' bir surette yaptıktan sonra, cüz'î ve küllî, cüz ve küll herşeye bir model hükmünde bir nizam-ı kaderî ile bir miktar-ı muayyen vermiştir. İşte, bak, o Nakkâş-ı Ezelî, herbir asrı bir model yaparak mu'cizat-ı kudretiyle murassâ, taze bir âlemi ona giydiriyor. Herbir seneyi bir mikyas ederek havârık-ı rahmetiyle musannâ, taze bir kâinatı o kamete göre dikiyor. Herbir günü bir satır yaparak dekaik-i hikmetiyle müzeyyen, mücedded mevcudatı onda yazıyor[3].

Mesnevi-i Nuriye, Lasiyyemalar: *Bir ateşin sür'atle tedvirinden hâsıl olan daire-i vehmiye gibi, herşeyin tarih-i hayatını bildiren ve kadere medar olan ve mukadderat-ı eşya denilen şu ikinci suret, mâkuledir. Suret-i maddiye itibarıyla herşeyin bir nihayeti, bir gayesi olduğu gibi, suret-i mâneviye itibarıyle de bir nihayeti ve gizli bazı hikmetler için bir gayesi de vardır. Binaenaleyh, herşeyin suret-i maddiyesinde, kudret-i Rabbânî ustadır, kader mühendistir. Suret-i mâneviyesinde ise, kader mistardır, yani, teşekkülâtın çizgilerini çizer; kudret mastardır, yani o çizgiler üstünde yapılan teşekkülât, kudretten sudur eder[4].*

---

[2] Said, Nursi, **Lem'alar**, Sözler Yayınevi, Dördüncü Baskı, 1990, İstanbul, s.185.
[3] Said, Nursi, **Sözler**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 3. Baskı, 2016, Ankara, 234

[4], Said, **Nursi Mesnevi-i Nûriye**, Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016, Ankara, 71.

4. SONUÇ

M.Ö. III. Binyıl'dan itibaren çiviyazısını kullanan Sumerlilerin, Asurluların ve Babillilerin, günümüzden 5000-3000 yıl önce yaratma ile ilgili kavramların detaylarına bu kadar vâkıf olmalarını sadece kendi tecrübelerinin ve muhayyilelerinin ürünü olduğunu düşünmek safdillik olur. Esasen yazının icadından önceki safhalarda da insanlığın âleminde bu bilgilerin pek çoğunun mevcut olduğunu düşünmek gerekir. Ayrıca insanlığın o zamanlar itibarıyla edinmiş olduğu bilgiler ve bilimsel konulardaki seviyesi de bu hususu teyid eder.

Nitekim söz konusu kavimlerin yazıyı icad etmeleri ve kendi dillerine tatbik ederek kullanmaları, oluşturulan tablolar ve çözümleriyle birlikte hazırladıkları problemler ile matematikteki seviyeleri, eğitim kurumlarını teşkil etmeleri, coğrafya, madenbilimi, bitki bilimi, hayvan bilimi, edebi ve dini metinler oluşturmaları, kanunlar vaz'etmeleri, gökbilim hakkındaki bilgileri ve takvim oluşturmaları bu hususlarda sayabileceğimiz başlıca faaliyetleridir. [5]

Bu, elbette daha sonra çocuklarına ve torunlarına intikal edecek olan Hz. Âdem'e Allah'ın isimleri bildirmesi kavramı içerisinde insanlığın faydalandığı bir durumu ifade etmektedir.

Dolayısıyla pagan bir anlayışla kaleme alınmış olsa da bu metinlerin içerisinde peygamberler tarafından getirilen bilgilerin yer aldığını kabul etmek makul ve tutarlı bir durum arz eder. Sadece gördüğüne inanan, akıl gözüyle de bazı şeylere inanmak gerektiğini kabul etmeyenlere söyleyecek sözümüz yoktur. Ama diğer latifeleri yanında aklını da kullanıp doğruyu bulmak isteyenler için bu tebliğ bir ipucu vermektedir kanaatindeyiz.

KAYNAKLAR

Kramer, S. N. **Tarih Sumer'de Başlar**. Kabalcı Yayınevi: 138. 2014. İstanbul.

Nursi, S. 1990. **Lem'alar**, Sözler Yayınevi, Dördüncü Baskı, İstanbul.

Nursi, S., 2016. **Mesnevi-i Nûriye**, Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.

[5] A. Sayılı, **Mısırlılarda ve Mezopotamyalılarda Matematik, Astronomi ve Tıp**. TTK Yayınları VII/52. 1966; S. N. Kramer, **Tarih Sumer'de Başlar**. Kabalcı Yayınevi: 138.

Nursi, S. 2016. **Sözler**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 3. Baskı, Ankara.

Sayılı, A. **Mısırlılarda ve Mezopotamyalılarda Matematik, Astronomi ve Tıp,** TTK Yayınları VII/52. 1966. Ankara.

SPONSORS

SPONSORLAR

ARAS GAZETESİ

AYHAN EMLAK

GRANADA YEMEK RESTORAN

HAKRA LTD. ŞTİ.

HAS MANDIRA

KIVANÇ TEKSTİL A.Ş. (ADANA)

SİMGE KİTABEVİ & KIRTASİYE

ŞİMŞEKLER İNŞAAT

YAYCILI A. Ş.

IĞDIR ÜNİVERSİTESİ
2008

PandoraAjans

IĞDIR ÜNİVERSİTESİ
2008

ARKOZ
Madencilik A.Ş.
AĞRI ÇİMENTO FABRİKASI

msu
management & science university

redoks
LAB

Iğdır Şubesi

HAK-İŞ

ensar
vakfı
IĞDIR ŞUBESİ

EĞİTİM-BİR-SEN

DİN GÖREVLİLERİ DERNEĞİ
2009
IĞDIR

ihannüma

DİYANET-SEN
IĞDIR ŞUBESİ

IĞDIR ÜNİVERSİTESİ
2008

ARKOZ
AĞRI ÇİMENTO FABRİKASI

msu

ihannüma

redoks
LAB

ensar
vakfı
IĞDIR ŞUBESİ

EĞİTİM-BİR-SEN

IĞDIR ŞUBESİ